MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

ÚÚR

PaP
principy a pravidla územního plánování

PaP
principy a pravidla územního plánování
PaP
principy a pravidla územního plánování
PaP
principy a pravidla územního plánování

PRINCIPY A PRAVIDLA ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Rozvoj ve všech oblastech

www.mmr.cz

Úkol A.1.9/ÚP – Principy a pravidla územního plánování.

Ministerstvo pro místní rozvoj

Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj
Staroměstské náměstí 6
110 15 Praha 1

Garant úkolu: Ing. Roman Vodný, Ph.D.
Kontakty: Tel.: +420 224 862 123 / Internet: www.mmr.cz / E-mail: roman.vodny@mmr.cz

Ústav územního rozvoje

Jakubské náměstí 3
602 00 Brno

Garant úkolu:

Ing. arch. Naděžda Rozmanová (od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2016)
Kontakty: Tel.: +420 542 423 142 / Internet: www.uur.cz / E-mail: rozmanova@uur.cz

Ing. arch. Zuzana Pokorná
Kontakty: Tel.: +420 542 423 113 / Internet: www.uur.cz / E-mail: pokorna@uur.cz

Průběžná aktualizace jednotlivých kapitol dostupná na webové adrese
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

Verze pro vyhledávání a tisk (1x ročně) – k 21. 2. 2017

Brno, únor 2017

OBSAH

ÚVOD

Principy a pravidla územního plánování - úvod

PROBLÉMOVÉ OKRUHY

- Kapitola A. Principy udržitelného rozvoje území
- Kapitola B. Koncepce územního rozvoje ČR
- Kapitola C. Funkční složky
- Kapitola D. Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby
- Kapitola E. Pojmy

Kapitola A. PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

A.1 Pojetí udržitelného rozvoje
A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj
A.1.2 Pilíře udržitelného rozvoje
A.1.3 Principy udržitelného rozvoje území
A.1.4 Sledování a hodnocení udržitelnosti rozvoje

A.2 Základní dokumenty vymezující udržitelný rozvoj
A.2.1 Dokumenty světového společenství pro udržitelný rozvoj
A.2.2 Dokumenty pro udržitelný rozvoj Evropy
A.2.3 Dokumenty pro udržitelný rozvoj regionů, měst a venkova

A.3 Národní dokumenty pro udržitelný rozvoj v České republice
A.3.1 Strategie udržitelného rozvoje České republiky
A.3.2 Prosazování udržitelného rozvoje v územním plánování

Kapitola A. Použité zdroje

Kapitola B. KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČR

B.1 Pojetí územního rozvoje

B.2 Charakteristika, stav, hodnoty a problémy územního rozvoje ČR
B.2.1 Území a osídlení
B.2.2 Sídla
B.2.3 Krajina

B.3 Trendy a koncepce územního rozvoje
B.3.1 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy a na úrovni ČR
B.3.2 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy a na úrovni krajů
B.3.3 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy a na úrovni obcí
B.3.3.1 Koncepce a trendy územního rozvoje měst
B.3.3.1.1 Města
B.3.3.1.2 Města - krajina
B.3.3.2 Koncepce a trendy územního rozvoje venkovských obcí
B.3.3.2.1 Venkovská sídla
B.3.3.2.2 Venkovská sídla - krajina

Kapitola C. FUNKČNÍ SLOŽKY

Kapitola C. Úvod
C.1 Výroba, těžba a skladování
C.2 Zemědělské a lesní hospodářství
C.3 Bydlení
C.4 Občanské vybavení
C.5 Zeleň
C.6 Rekreace
C.7 Dopravní infrastruktura
C.8 Technická infrastruktura
C.9 Vodní hospodářství
C.10 Veřejná prostranství

Kapitola D. ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ, JEHO ORGÁNY, NÁSTROJE A VAZBY

D.1 Orgány územního plánování, stavební úřady a dotčené orgány chránící veřejné zájmy
D.1.1 Orgány územního plánování
D.1.2 Stavební úřady
D.1.3 Dotčené orgány

D.2 Nástroje územního plánování
D.2.1 Územně plánovací podklady
D.2.2 Politika územního rozvoje
D.2.3 Územně plánovací dokumentace
    D.2.3.1 Zásady územního rozvoje
    D.2.3.2 Územní plán
    D.2.3.3 Regulační plán
D.2.4 Územní rozhodování
    D.2.4.1 Územně plánovací informace, územní rozhodnutí, územní souhlas, veřejnoprávní smlouva
    D.2.4.2 Územní opatření
D.2.5 Úprava vztahů v území *(bude doplněno)*

D.3 Vazby nástrojů územního plánování
D.3.1 Vzájemné vazby nástrojů územního plánování *(bude doplněno)*
D.3.2 Vazby nástrojů územního plánování na ostatní nástroje rozvoje území

D.4 Informace v územním plánování
D.4.1 Poskytování informací
D.4.2 Informační technologie

D.5 Účast veřejnosti v procesu územního plánování *(bude doplněno)*
D.5.1 Pojetí účasti veřejnosti
D.5.2 Minimální standardy a zásady účasti veřejnosti
D.5.3 Příprava a realizace plánu zapojení veřejnosti
D.5.4 Legislativní východiska účasti veřejnosti
D.5.5 Použité zdroje

D.6 Související metodické pokyny a publikace

Kapitola E. POJMY

Téma: občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.)
Téma: katastrální zákon (zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí), katastrální vyhláška (vyhláška č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí)

Vybrané pojmy z Principů a pravidel územního plánování

Téma: Územní rozvoj
Téma: Osídlení
Téma: Krajina
Téma: Výroba, těžba, skladování
Téma: Zemědělské a lesní hospodářství
Téma: Bydlení
Téma: Občanské vybavení
Téma: Zeleň
Téma: Rekreace
Téma: Vodní hospodářství
Téma: Veřejná prostranství

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

PRINCIPY A PRAVIDLA ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ
Úvod

Garant úkolu OÚP MMR ČR:
Ing. arch. Hana Bártová (do r. 2011)
Ing. Eva Fialová (v letech 2011 až 2013)
Ing. Roman Vodný (od r. 2014)

Garant úkolu ÚÚR:
Ing. Alena Navrátilová (do r. 2011)
Ing. arch. Naděžda Rozmanová (od r. 2011)

Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 6. 9. 2016
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

ÚVOD

Vznik publikace Principy a pravidla územního plánování

V době, kdy v roce 2006 vstoupil v platnost zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) s prováděcími vyhláškami, bylo potřebné mít i metodické příručky, které by odborníkům, pracujícím na úseku územního plánování, pomohly k orientaci v nových předpisech.

Jednou z takových odborných pomůcek měly být i Principy a pravidla územního plánování.

Zadavatelem práce na odborné pomůcce bylo Ministerstvo pro místní rozvoj, které v rámci programu výzkumu zadalo v roce 2005 zpracování výzkumného projektu se shodným názvem. Výzkumný projekt byl rozdělen na tři etapy. V první etapě byla analyzována současná teoretická a legislativní východiska a trendy územního plánování a souvisejících disciplín. Výzkumná zpráva byla odevzdána zadavateli v prosinci 2005.

Ve druhé etapě bylo zpracováno pracovní znění příručky. V této etapě proběhla oponentura, která doporučila úpravy pro výsledné znění. Etapa byla ukončena k 30. červnu 2006.

Poslední etapa prací byla zaměřena na dopracování textu, aby k 31. prosinci roku 2006 byl text zveřejněn na www stránkách a byl uživatelům k dispozici od data účinnosti stavebního zákona, tj. od 1. ledna 2007.

Význam publikace, spolupráce s význačnými specialisty

Principy a pravidla územního plánování jsou jednou z odborných pomůcek na úseku územního plánování. Jedná se o

- jediné **přehledné shrnutí a výklad** poznatků současného urbanismu a územního plánování, mj. jako podpora popularizaci politiky architektury a stavební kultury,
- průběžně **aktualizované informace o stavu a trendech** vývoje a principech řešení v územním plánování,
- **ucelený studijní a metodický dokument**, tvořený ve spolupráci **s význačnými specialisty oboru** a za **garantování** Ministerstva pro místní rozvoj,
- **recenzovanou internetovou publikaci**.

Pomůcka je zpracována jako internetová publikace, aby bylo možné její **stálé doplňování a aktualizace**.

Principy a pravidla územního plánování jsou přínosnou pomůckou pro:

- orgány územního plánování,
- samosprávy obcí a krajů,
- projektanty,
- studenty zejména škol zaměřených na územní plánování, urbanismus, územní a regionální rozvoj,
- další uživatele, kteří se setkávají s územním plánováním.

Aktualizace a doplňování pomůcky Principy a pravidla územního plánování probíhá ve spolupráci Ústavu územního rozvoje s význačnými specialisty oboru a za garantování Ministerstva pro místní rozvoj. Oba garanti – za Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj a za Ústav územního rozvoje – společně usilují o vzestupnou kvalitu publikace.

Pomůcka je vedena v rámci úkolu A.1.9/ÚP jako internetová publikace. Patří k činnostem, které Ústav územního rozvoje vykonává na základě ustanovení zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů – řešení koncepčních otázek teorie a praxe v oboru územní plánování, urbanismus a architektura (§ 11 odst. 3 stavebního zákona).

Obsah publikace

Odborná pomůcka obsahuje následující okruhy:

A. Principy udržitelného rozvoje území
B. Koncepce územního rozvoje ČR
C. Funkční složky
D. Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby
E. Pojmy

Okruh A se věnuje principům a pilířům udržitelného rozvoje území. Náplní je teoretický přístup ke sledování a hodnocení udržitelnosti rozvoje území.

Okruh B se obecně zabývá pojetím územního rozvoje, jeho stavem a trendy na úrovni České republiky, krajů a obcí.

Okruhy A a B tvoří především teoretický rámec pro okruhy C a D, které konkretizují obecné principy a zásady do postupů v územně plánovací činnosti.

Okruh C je věnovaný jednotlivým funkčním složkám, přibližuje jejich charakter, současný stav a trendy vývoje a seznamuje s principy řešení v územním plánování. Okruh C zahrnuje kapitoly:

C.1 Výroba, těžba a skladování
C.2 Zemědělské a lesní hospodářství
C.3 Bydlení
C.4 Občanské vybavení
C.5 Zeleň
C.6 Rekreace
C.7 Dopravní infrastruktura
C.8 Technická infrastruktura
C.9 Vodní hospodářství
C.10 Veřejná prostranství

Okruh D přináší nezbytnou orientaci v orgánech a nástrojích územního plánování. Kapitoly okruhu D prochází redakcí MMR a patří tím, vedle seminářů MMR, metodik a Konzultačního střediska ÚÚR, k základním zdrojům informací o územním plánování pro potřeby praxe.

Okruh E Pojmy je postupně doplňován o vybrané pojmy obsažené v publikaci. Každé téma pojmů zahrnuje abecední seznam pojmů a jejich výklad podle textu publikace. Křížovým odkazem se uživatel v případě zájmu dostane do kapitoly, v níž je pojem použit, a může se seznámit se souvisejícími informacemi.

Jedinečným materiálem je mj. kapitola *D.3.2 Vazby nástrojů územního plánování na ostatní nástroje rozvoje území.* Kapitola se zabývá vztahem regionální politiky a územního plánování a jejich vzájemnou provázaností. V ní jsou stručně a přehledně shrnuty vazby územního plánování a regionální politiky.

Průběžná aktualizace publikace

V souladu se zadáním projektu v roce 2005 byla příručka koncipována tak, aby umožňovala doplňování a aktualizaci. Při prezentaci na www stránkách jsou texty vždy opatřeny datem poslední aktualizace, aby bylo možno sledovat průběžně aktuálnost jednotlivých částí. Při aktualizacích jsou kapitoly doplňovány o nové trendy, nové právní předpisy a aktuální koncepce rezortů.

Vysokou odbornou kvalitu a prestiž tohoto uceleného studijního a metodického materiálu umocňují odborné recenze (zástupci akademické sféry, veřejné správy, projekční praxe) aktualizovaných kapitol. Recenze jsou zadávány od roku 2011.

Na novinky v publikaci upozorňují aktuální články v příslušných časopisech, např. Urbanismus a územní rozvoj, Moderní obec, Veřejná správa, Zpravodaj venkova.

Dokument je veden snahou zefektivnit a urychlit činnost uživatelů stránek. Účinnějšímu a přehlednějšímu přístupu uživatelů webových stránek publikace slouží propojení s internetovými příručkami ÚÚR *Limity využití území*, *Portálem územního plánování* a *Slovníkem územního plánování* a s metodikami zpracovanými Ministerstvem pro místní rozvoj ČR nebo Ústavem územního rozvoje ve spolupráci s ministerstvem.

Verze pro vyhledávání a tisk

Kompletní znění internetové publikace Principy a pravidla územního plánování (téměř 1000 stránek) je pro vyhledávání a tisk od roku 2015 jedenkrát ročně zveřejňováno jako ucelený soubor ve formátu PDF. Tato verze je dalším příspěvkem k rychlejší a efektivnější práci s publikací jako celkem a to jak v územně plánovací praxi, tak v případě studijních potřeb.

Archivace

Publikace je od roku 2011 tištěna v dvouletých cyklech (2011-2012, 2013-2014) a je pro zájemce dostupná v knihovně Ústavu územního rozvoje.

Archivní verze kompletního znění ve formátu PDF budou každoročně umisťovány na vstupní stránku publikace. Tím vytvoří uspořádanou řadu zásad dokládající mj. postupný vývoj stavu a trendů územního plánování po roce 2006, kdy publikace vznikla.

Prezentace internetových stránek

Pro představení účelu a obsahu publikace Principy a pravidla územního plánování slouží:

- informační leták,
- prezentace

na vstupní internetové stránce publikace. Oba materiály, stejně jako celá publikace nebo její jednotlivé části, jsou pro zájemce zdarma ke stažení nebo k tisku.

Věříme, že internetová publikace Principy a pravidla územního plánování je pro oblast územního plánování zdrojem užitečných informací.

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

KAPITOLA A.

PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

Verze pro tisk (1x ročně) – k 21. 2. 2017

A PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

A.1 POJETÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

OBSAH:

A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc. Redakce – Ing. arch. Eva Rozehnalová.
Aktualizace – 15. 11. 2010.

A.1.2 Pilíře udržitelného rozvoje

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc. Redakce – Ing. arch. Eva Rozehnalová.
Aktualizace – 15. 11. 2010.

A.1.3 Principy udržitelného rozvoje území

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc. Redakce – Ing. arch. Eva Rozehnalová.
Aktualizace – 15. 11. 2010.

A.1.4 Sledování a hodnocení udržitelnosti rozvoje

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc. Redakce – Ing. arch. Eva Rozehnalová.
Aktualizace – 15. 11. 2010.

A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj

Hledání udržitelného rozvoje

U zrodu myšlenky udržitelného rozvoje bylo poznání, že přírodní zdroje ani schopnost ekosystémů vstřebávat důsledky lidské činnosti nejsou neomezené, a že tudíž ekonomický růst a společenský blahobyt nelze trvale zajistit čerpáním těchto zdrojů a na úkor ekologické stability prostředí.

Základním tématem udržitelnosti rozvoje nastoleným již v 19. století je vztah člověka a přírody respektive lidských sídel a krajiny. Impulsem pro oživení diskuse o tomto tématu se

staly zkušenosti se zhoršujícím se životním prostředím a světová energetická krize na počátku 70. let 20. století.

Odpověď na poznání o existenci hranic růstu daných vyčerpatelností a poškoditelností přírodních zdrojů hledali především ekologové – odborníci zabývající se vztahy v přírodním prostředí. Na bázi zkušeností ekologie vznikl silný myšlenkový proud prosazující ochranu přírodních systémů nad dílčími zájmy ekonomického růstu a sociálního blahobytu. Tento proud se v poslední třetině 20. století vnitřně diferencoval na široké názorové spektrum od radikálních směrů tzv. hlubinné ekologie popírajících právo člověka nadřazovat cíle sebe sama jako druhu přirozenému vývoji až po směry hledající řešení v diferencované ochraně přírody a přírodních druhů jednoznačně podřízené zájmu člověka.

Pojem udržitelného rozvoje a jeho aspekty

Pojem udržitelný rozvoj (*sustainable development*) zřejmě poprvé použili v knize Meze růstu (*Limits of Growth*) autoři Donella a Dennis Meadowsovi a William Behrens v roce 1972, ale v textech o urbanismu a architektuře se běžně začal užívat teprve na počátku 90. let 20. století.

V této době se ustálila dnes všeobecně přijímaná definice, nyní přejatá i do našeho stavebního zákona, podle níž udržitelný rozvoj uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života budoucích generací. Udržitelný rozvoj území „spočívá ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé přírodní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území“ (Stavební zákon, § 18, odstavec 1).

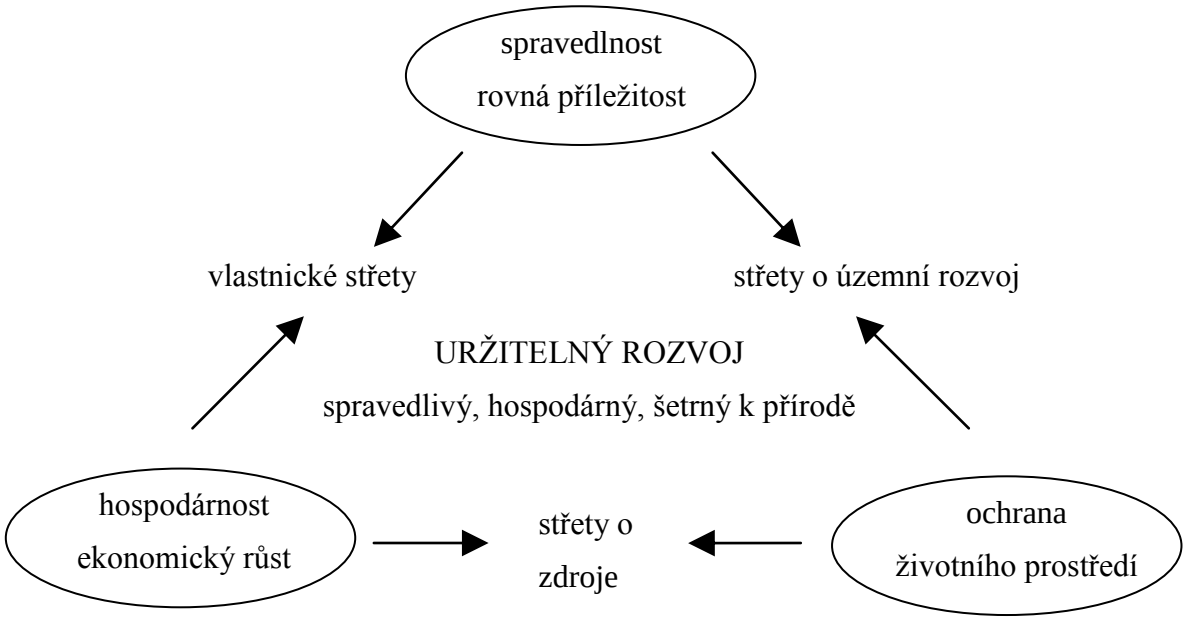
A.1.2 Pilíře udržitelného rozvoje

Z definice udržitelného rozvoje se odvozují tři pilíře udržitelnosti – ekologický / environmentální, sociální a ekonomický[1]. Udržitelný rozvoj spočívá ve vyváženosti všech tří pilířů.

Z ekonomického hlediska je území substrátem pro ekonomické činnosti – produkci, distribuci, spotřebu a inovace; protože je území ekonomickým statkem, jednotlivé subjekty ekonomického rozvoje o možnost využívat území k dosažení svých cílů soupeří. V environmentálním smyslu se využívání území projevuje jako spotřebovávání jeho přírodních zdrojů, jeho přetváření a produkce odpadů. V sociálním smyslu je území prostředím mezilidských vztahů a soupeření různých jednotlivců, sociálních a zájmových

skupin o přístup ke zdrojům a infrastrukturám. Vzájemné vztahy mezi jednotlivými pilíři udržitelného rozvoje i mezi jednotlivými aktéry tedy často bývají konfliktní.

[1] V některých nejnovějších dokumentech se vedle již „klasických“ tří pilířů objevuje jako pilíř udržitelnosti rozvoje také institucionální kapacita.

Obr. 1 - Trojúhelník střetů v územním plánování: urbanisté usilující o udržitelný rozvoj „stojí uvnitř“ (zdroj: Campbell 1996, upraveno)

Princip udržitelného rozvoje v území se nejčastěji zmiňuje v ekologických souvislostech, tedy v environmentálním pilíři při argumentaci týkající se hospodaření s přírodními zdroji. Aplikace socioekonomických aspektů udržitelného rozvoje je zatím méně robustní. To se projevuje v podstatně slabším institucionálním zázemí pro sledování a prosazování sociálního a ekonomického pilíře udržitelného rozvoje. V praxi rozhodování o územním rozvoji se sociální a ekonomická hlediska uplatňují spíše intuitivně, přičemž převládají spíše „praktická“, tedy krátkodobá hlediska, odpovídající politickým prioritám vztaženým k periodizaci volebních období a kritériím tržní ekonomiky a zákonitostem kapitalismu řídícího se dobou ekonomické návratností investic. Proti „absolutním“ institucionálním kritériím ochrany přírody a životního prostředí tak v praxi stojí proměnlivé potřeby v sociální oblasti interpretované politiky a momentální ekonomické zájmy investorů. Paradoxně tak dochází k protikladu mezi zájmy ekonomiky tak, jak je vnímána podnikateli, a zájmy ekonomické udržitelnosti.

Ekologický pilíř

Pro trvalou fyzickou udržitelnost vývoje fyzického životního prostředí musí toky materiálu a energie splňovat tři podmínky:

- intenzita využívání obnovitelných zdrojů nepřesahuje rychlost jejich regenerace,

- intenzita využívání neobnovitelných zdrojů nepřesahuje rychlost, s níž jsou vyvíjeny jejich trvale udržitelné obnovitelné náhrady,
- intenzita znečišťování nepřesahuje asimilační kapacitu životního prostředí. (Daly, 1991)

Dosavadní vývoj moderní průmyslové společnosti tyto podmínky nesplňuje. Její ekonomický růst a jím zprostředkovaný sociální vzestup je založen na spotřebovávání neobnovitelných, zejména energetických zdrojů a na extenzivním využívání území pro stavby a výrobní

činnosti, aniž by docházelo k adekvátní kompenzaci v podobě navracení odpovídajících ploch území do přirozeného nepoškozeného stavu. Zvrátit tento nežádoucí vývoj se snaží s jistými patrnými výsledky řada legislativních opatření na národní úrovni, směrnic Evropské unie a mezivládních dohod v celosvětovém měřítku. Opatření směřují především ke snižování zátěže životního prostředí jeho znečišťováním. V územním aspektu se týkají ochrany vybraných zvláště cenných částí území, pro něž stanovují omezení týkající se jejich možného hospodářského využití.

Poměrně nejrozvinutější institucionální a vědeckovýzkumné základně ekologické stránky udržitelnosti odpovídá i monitoring sledující řadu indikátorů. V celosvětovém měřítku se ukazuje, že největší péči kvalitě životního prostředí věnují sociálně a ekonomicky vysoce rozvinuté země se stabilním demokratickým systémem podporovaným rozvinutými a spolehlivými institucemi veřejné správy (srovnej Moldan 2009: 24-29). Nejvíce rozvinuté země ale spotřebovávají také relativně i absolutně největší část neobnovitelných přírodních zdrojů, často na úkor ekonomicky méně vyvinutých zemí a regionů a za cenu enormního poškozování životního prostředí v těchto zemích a regionech. Existující a rostoucí ekonomické a sociální disparity se tak propisují i do disparit fyzického životního prostředí.

Uplatnění ekologického rozměru udržitelnosti rozvoje v území v regionálním a lokálním měřítku zajišťují především normativní nástroje uplatňované v národních systémech ochrany přírodního prostředí a prostřednictvím jejich závazné aplikace jako limitů využití území i v územním plánování. V zemích Evropské unie se pro prosazení ekologického aspektu udržitelnosti vyvinuly některé společné celoevropské nástroje, jmenovitě EECONET a NATURA 2000. Také lokální Agendy 21 se v praxi zabývají především ekologickým pilířem udržitelnosti.

Sociální pilíř

K trvalé sociální udržitelnosti musí být kombinace populace, kapitálu a technologie ve společnosti konfigurována tak, aby životní úroveň každého jednotlivce byla adekvátní a bezpečná. Sociální rozměr udržitelnosti lze vyjádřit jako sociální soudržnost (kohezi).

Na celosvětové úrovni monitoruje různé aspekty sociálního pilíře udržitelného rozvoje řada organizací. Rozvojový program OSN (*United Nations Development Program*, UNDP) dlouhodobě sleduje pro všechny členské státy OSN tzv. index lidského rozvoje (*Human Development Index, HDI*). Index se týká jednotlivých států a je vícerozměrným údajem složeným ze tří dílčích indikátorů o stejné významové váze:

- index délky života vycházející z předpokládané délky života při narození,

- index vzdělávání vycházející z dat o podílu gramotných v dospělé populaci a průměrné době školního vzdělávání,
- ekonomický index založený na hrubém domácím produktu na obyvatele.

Každý dílčí index se konstruuje jako míra naplnění pásma mezi pevně stanovenými minimálními a maximálními hodnotami dosahovanými státy v celosvětovém měřítku.

Dalšími aspekty významnými pro celosvětové srovnávání robustnosti sociálního pilíře je například srovnání úrovně politických práv a občanských svobod *Freedom in the World* (organizace *Freedom House*), index vnímání korupce sledovaný mezinárodní organizací *Transparency International* nebo index selhávajících států (*Failed State Index, FSI*) zpracovávaný americkým *Fund for Peace*.

Porovnáním hodnot HDI s těmito dalšími údaji se ukazuje úzký vztah mezi stupněm ekonomického rozvoje a mírou stability demokratických institucí a státu na jedné straně a indexem lidského rozvoje na straně druhé. Rozdíly mezi evropskými státy pramení především

z různé míry pokročilosti demokratických institucí a právních jistot, různých úrovní příjmů a částečně též z rozdílů v předpokládané délce života.

Na regionální a místní úrovni lze robustnost sociálního pilíře udržitelného rozvoje vyjádřit například mírou sociálního vyloučení nebo disparitami v prostorové a sociální dostupnosti vzdělání, zdravotní a sociální péče a rekreace (Campbell 1996:450).

Ekonomický pilíř

Podstata ekonomicky udržitelného rozvoje spočívá v tom, že nespotřebováváme více, nežli jsme vyprodukovali, že tedy zachováváme úhrn bohatství jako základní kapitál. Ten se podle Světové banky (Word Bank, 2006) sestává z přírodního kapitálu (tj. úhrnu přírodních zdrojů), vyrobeného kapitálu (tj. výrobků vzniklých lidskou prací) a „nepostižitelného“ (intangible) kapitálu představovaného lidmi, jejich vzděláním a institucemi. Pro zachování bohatství – tedy pro udržitelný ekonomický rozvoj – je důležité, zda a do jaké míry lze nahradit přírodní kapitál kapitálem vyrobeným nebo „nepostižitelným“.

Hlavní proud ekonomické vědy a zejména ekonomická praxe se zatím zabývá především otázkou ekonomického růstu a hledá cesty, jak tohoto růstu pokud možno trvale dosahovat. Jakýkoliv rozvoj je pak více méně automaticky ztotožňován s růstem výroby a s akumulací vyrobeného kapitálu. Přírodní zdroje jsou považovány za nahraditelné vyrobeným nebo „nepostižitelným“ kapitálem. Většina běžně užívaných ekonomických ukazatelů odpovídá růstové orientaci hlavního proudu ekonomické vědy a neuvažuje náklady, ztráty a poškozování přírodních zdrojů. Například nejčastěji v praxi používaný a vykazovaný makroekonomický ukazatel hrubého národního či regionálního produktu, užívaný pro vyčíslení ekonomické prosperity, zahrnuje bez rozlišení činnosti přispívající k blahobytu i činnosti, jejichž důsledky jednoznačně zhoršují kvalitu života i prostředí (například zbrojní výroba, ekologicky škodlivé zemědělské hospodaření, devastace území povrchovou těžbou). Navíc se některé prokazatelně ekonomicky i sociálně produktivní a pozitivní činnosti do

hrubého národního či regionálního produktu nezapočítávají – například svépomoc v komunitě.

Za pozitivní z hlediska ekonomické udržitelnosti lze považovat, pokud se ekonomického růstu dosahuje intenzifikací, technologickou či organizační inovací a vyšší kvalitou a produktivitou lidské práce – nikoliv tedy další exploatací přírodních zdrojů. Rostoucí podíl na ekonomice zejména vyspělých zemí má vývoj a výroba technologií šetrných k životnímu prostředí, méně energeticky a surovinově náročných a odstraňujících znečištění životního prostředí z minulosti.

Ekonomická stránka udržitelnosti je úzce propojena se stránkou sociální. Na regionální a lokální úrovni ji můžeme indikovat například vztahem mezi populační a pracovištní velikostí (počtem obyvatel a počtem pracovních míst ve sledovaném území).

A.1.3 Principy udržitelného rozvoje území

Význam územního pohledu na udržitelný rozvoj

Území je z ekologického hlediska nenahraditelný a neobnovitelný zdroj. Územní rozvoj, tedy změna využívání území s cílem jeho ekonomického zhodnocení, bývá obvykle spojený s jeho stavebním využitím. Zejména změna nezastavěného území na zastavěné ale zároveň znamená významný zásah do přírodního prostředí. Pokud dojde k poškození nebo znehodnocení přírodních zdrojů v území, má to zpravidla dlouhodobé důsledky a revitalizace usilující o obnovení jeho užitné hodnoty bývá spojena s velkými náklady.

Pro udržitelný rozvoj je hledisko územního rozvoje klíčové. Průmět do území umožňuje koordinovat jednotlivé záměry investorů, v širším měřítku pak umožňuje koordinovat dílčí sektorové politiky na místní, regionální i národní úrovni.

Obecná definice udržitelného rozvoje je sice již všeobecně přijímána, ale její aplikace pro udržitelný rozvoj regionů, měst a venkovských obcí nevede vždy k jednoznačným, obecně použitelným a přijatelným pravidlům. Různé země, regiony a různá města či venkovské obce v různých obdobích sledují rozdílné priority. Starost o to, aby byl rozvoj udržitelný, je zpravidla oslabená tehdy, jsme-li vystaveni nejelementárnějším problémům způsobeným krizovými situacemi, jako jsou následky války, přírodních katastrof nebo dlouhotrvajícího ekonomického úpadku.

Teorie ani výsledky výzkumu nám zatím nejsou schopny vyčerpávajícím způsobem zodpovědět otázku, jaké systémy regulace, podpory nebo předpisy nejlépe umožní územním celkům dosahovat současně sociálně-ekonomických a ekologických cílů v celém rozsahu. (UN, 2002)

Je proto namístě vždy znovu s ohledem na konkrétní podmínky místa a času hledat naplnění obecného konceptu udržitelného rozvoje.

Hledání udržitelného osídlení v moderní společnosti

Funkcionalistická přestavba měst v nejvyspělejších zemích světa, podporovaná nástroji územního plánování, vyústila v rozčarování vyjádřené poprvé kanadskou publicistkou Jane Jacobs v šedesátých letech 20. století, která v knize „Smrt a život amerických velkoměst“ napadla dosavadní teorii i praxi územního plánování jako zhoubnou pro život ve městech i pro jejich ekonomickou životaschopnost. Namísto mechanické aplikace urbanistických dogmat „shora“ volala po citlivém přístupu reflektujícím potřeby a požadavky obyvatel. Ian McHarg se stal hlasatelem ekologicky orientovaného mnohovrstevnatého přístupu k plánování rozvoje měst a regionů. Možnost plánování měst jako hierarchicky uspořádaných struktur zpochybnil teoretik Christopher Alexander v roce 1979 a namísto toho volal po organickém rozvoji orientovaném na potřeby komunit.

O návrat k tradičnímu uspořádání evropského kompaktního města jako ideálního typu trvalých urbanistických hodnot usiluje od sedmdesátých let 20. století několik souběžných proudů v Evropě, reprezentovaných například Leonem Krierem, Richardem Rogersem a Aldo Rossim. Tento směr našel své politické vyjádření v dokumentu Evropské komise *Green Paper*

on the Urban Environment (Zelená kniha o rozvoji měst) z roku 1990. V poněkud romantické podobě odvolávající se až do středověku tento směr podporuje též britský následník trůnu princ Charles.

Významným tématem rozvoje měst a městských regionů se stává udržitelná mobilita, chápaná jako strukturální faktor rozvoje měst a regionů. Tým vedený sirem Richardem Rogersem v práci *Towards an Urban Renaissance* – obdobně jako hnutí tzv. Nového urbanismu (*New Urbanism*) vzniklé v USA v devadesátých letech – hledá alternativu suburbanizace spočívající v polyfunkčním uspořádání obytných částí měst s vyšší hustotou a podporou využívání hromadné dopravy namísto automobilů, tedy o model podobný evropskému kontinentálnímu městu konce 19. století a prvních desetiletí 20. století.

Tím, jak by mělo vypadat město udržitelné mobility a jak dosáhnout návratu městských veřejných prostranství lidem, se zabývá například Jan Gehl. Pokusy o praktické uplatnění v podobě městských čtvrtí s omezeným přístupem automobilů lze najít po celé Evropě; nejradikálnější příklady byly zaznamenány v severských zemích a ve Velké Británii.

Problémové okruhy a témata spojovaná s udržitelností rozvoje městských regionů a měst

Městům jako ohniskům rozvoje moderní společnosti věnují teoretici udržitelného rozvoje zvláštní pozornost. Na základě studia řady prací zabývajících se tímto tématem identifikovali Gates a Stout (2004) několik obecně sdílených rozměrů udržitelnosti regionů a sídel:

- funkční využití sídel – kompaktní města o přiměřené intenzitě využití, s promísením funkcí umožňujícím snadnou dostupnost základního občanského vybavení a pracovišť a efektivní fungování dopravních a technických infrastruktur,
- doprava – příklon k energeticky méně náročným a environmentálně málo zatěžujícím způsobům dopravy; omezování zbytné dopravy,
- ochrana a maximální zachování přírodních a přírodě blízkých systémů,
- hospodaření se zdroji a odpady – „uzavřený metabolismus“ – využívání obnovitelných zdrojů energie; recyklace území; užívání recyklovatelných materiálů na stavby,
- environmentální spravedlnost a sociální rovnost – kvalitní životní prostředí pro všechny obyvatele; všeobecně dostupný, bezpečný a kvalitní veřejný prostor,
- regionální soudržnost – vyvážený regionální rozvoj, rozmanitost ekonomických aktivit v regionu.

Témata udržitelného rozvoje společná pro všechny prostorové úrovně lze pro místní úroveň doplnit o některé specifické problémové okruhy (podle Gates & Stout 2004):

- Rekonverze a intenzifikace urbanizovaného území jako alternativa rozvoje „na zelené louce“. Zatímco krátkodobá ekonomická hlediska sledovaná developery a investory přirozeně preferují relativně snadnější a levnější rozvoj „na zelené louce“, ekonomika udržitelného rozvoje i ekologická a sociální kriteria svědčí ve prospěch modelů územního rozvoje zaměřených na recyklaci urbanizovaného území při současném omezování růstu zastavěného území.

- Únosná kapacita v centrálních oblastech měst – využívání alternativ, omezení / kompenzačních opatření s cílem omezit růst hustoty zastavění, obyvatel a intenzity funkčního využití při přestavbách a dalších regeneračních zásazích.
- Polyfunkční využití, obzvláště v předměstských a periferních územích. Klasická ekonomika množstevních a aglomeračních výhod stejně jako funkcionalisticky orientované „klasické“ územní plánování podporují vznik monofunkčních uniformních ploch, jejichž provoz neúměrně zatěžuje dopravní systémy s důsledky v environmentální a ekonomické sféře a jež mohou posilovat tendenci k sociální segregaci a vyloučení.
- Zelené ekosystémy vytvářející podmínky pro stabilitu místních ekosystémů, hospodaření s územím v souladu s ekologickými principy.

Principy uplatňování udržitelného rozvoje v rozhodování

Základními kritérii rozhodování jsou úcta k životu ve všech jeho formách a zachování a rozmnožení hodnot vzniklých předchozím vývojem pro budoucnost. Žádoucí jsou změny životního hmotného prostředí, ekonomiky i společnosti, které ve svých důsledcích přispějí k dosažení vyváženého systému sestávajícího ze všech těchto tří složek. Dynamická rovnováha systému je nejúčinnější prevencí nestability zvyšující riziko náhlých nepředvídatelných katastrofických změn.

Z ekologie lze i do sociálního a ekonomického pilíře udržitelnosti aplikovat poznatek o podmínkách zvyšujících robustnost systému, tedy jeho stabilitu a odolnost vůči změnám vnějšího prostředí:

- diversita – mnohotvárné rozrůzněné systémy se dokáží s vnějšími změnami lépe vypořádat, naproti tomu systémům založeným na jednostranném zdroji (například regionu spoléhajícímu na jediný, jakkoliv významný zdroj prosperity) v případě vyčerpání nebo porušení tohoto zdroje hrozí zhroucení,
- soběstačnost – systémy, které se dokáží obejít bez vnějších zdrojů (energetických, surovinových, lidských apod.) jsou díky své potenciální autonomii méně ohroženy riziky spojenými s vnějšími, obtížně ovlivnitelnými změnami; v podmínkách globálně propojené civilizace a ekonomiky se přitom nemůže jednat o uzavřenost systému, ale o jeho schopnost v případě potřeby nahradit vnější vstupy vlastními zdroji,
- samoregulace – systém, který dokáže sám bez vnějších zásahů reagovat na změny, je zvýhodněn před systémy, které vyžadují asistenci například v podobě vnějších zásahů; například pokud tržní subjekty samy o sobě preferují ve svém rozhodování kritéria dlouhodobých efektů slučitelná s udržitelným rozvojem, je jejich rozhodování zpravidla kvalifikovanější a je spojeno s menším rizikem chyb a ztrát, nežli pokud musí kritéria udržitelnosti prosazovat například stát proti investorům a podnikatelům.

Udržitelný rozvoj území je třeba prosazovat na všech rozhodovacích úrovních: nadnárodní, národní (celostátní), regionální (krajské, popřípadě v regionech soudržnosti) i místní (obce a území obcí s rozšířenou působností). Přitom je žádoucí uplatnit princip subsidiarity, tedy zásadu, podle níž mají být konkrétní rozhodnutí činěna na nejnižší k tomu vhodné úrovni.

K dosažení udržitelného rozvoje nepostačuje jeho prosazování pouze orgány veřejné správy. Je třeba dosáhnout pochopení potřeby udržitelného rozvoje a srozumění o něm i na straně investorů a nejširší veřejnosti.

Při rozhodování o změnách zasahujících hmotné anebo sociálně-ekonomické prostředí je třeba uplatňovat globální / holistický pohled a ze znalosti širších souvislostí vycházet pro každý konkrétní případ. Současně je třeba přihlížet k lokálním podmínkám, možnostem a potřebám. Pro práci orgánů veřejné správy z těchto požadavků vyplývají dvě zásady:

- integrace rozhodování – požadavky na udržitelný rozvoj se musí promítat do všech politik, programů a činností souvisejících s rozvojem; rozhodovací proces pro každý dílčí problém musí brát v úvahu všechna možná hlediska,
- subsidiarita rozhodování – rozhodování se má odehrávat vždy na nejnižší rozhodovací úrovni, která je vzhledem k povaze a předmětu rozhodování k tomu způsobilá – tedy co nejblíže danému problému a občanům.

Udržitelnost a rizika

Součástí udržitelnosti rozvoje jsou rizika rozvojem vyvolaná a s ním spojená. Je nesporné, že dosahování rozvoje za cenu růstu rizik kolapsů a katastrof není z hlediska udržitelnosti přijatelné. Na druhé straně nelze některá rizika úplně vyloučit, zejména pokud by tak bylo znemožněno výrazné zlepšení kvality života nebo snížení zatížení životního prostředí za standardních podmínek (například uplatněním nové technologie)[2]. Strategie založené na vymezení přijatelné míry rizik – ekologických, ekonomických a sociálních – by mohly nabídnout pevný a rozumný základ pro udržitelný rozvoj. Tím, že lépe vyhodnotíme rizika a lépe porozumíme jejich podstatě a tomu, jak je lidé vnímají, můžeme přispět k tomu, aby naše města a vesnice byly opravdu obyvatelné a aby změny, k nimž dochází v osídlení a krajině, byly udržitelné.

Většina opatření pro dosažení udržitelného rozvoje měst má účinky ve více oblastech současně. Zlepšení hromadné dopravy zároveň umožňuje zlepšit prostorovou ekonomiku větší koncentrací, snížit energetickou náročnost užívání budov a území a snížit znečištění ovzduší a zatížení hlukem z dopravy. Lepší prostorová dosažitelnost vybavení a služeb umožní přesun významného podílu dopravy z aut na kola a pěší dopravu, a tím se sníží znečištění životního prostředí a současně se zlepší zdravotní stav obyvatel pravidelným zdravým pohybem.

[2] Ekologové často prosazují princip tzv. předběžné opatrnosti, podle kterého nemá být použit postup nebo technologie, jejíž všestranné účinky nejsou dostatečně známy.

A.1.4 Sledování a hodnocení udržitelnosti rozvoje

Nástroje sledování vlivu na životní prostředí

Silné pozici ekologické stránky sledování udržitelnosti rozvoje odpovídá poměrně nejrozvinutější metodologie sledování environmentální udržitelnosti.

Posuzování vlivů na životní prostředí (*Environmental Impact Assessment*, EIA) usiluje o komplexní posouzení, zda zátěž prostředí vyvolaná například nějakou novou činností či investicí překročí práh udržitelnosti z ekologického hlediska. EIA bylo zavedeno poprvé v USA již v roce 1969, během sedmdesátých a osmdesátých let 20. století je přejala do svých právních systémů většina vyspělých států; do našeho institucionálního prostředí se dostalo teprve v roce 1992. Právní závaznost a jednoznačná procedurální pravidla jsou silnou stránkou EIA. Naproti tomu je problematické výhradní zaměření posuzování na environmentální stránku udržitelnosti, nepřehlednost a zaměření pouze na „velké“, z hlediska důsledků na životní prostředí významné změny investičního charakteru, zatímco kumulativní efekty řady drobných změn zůstávají nepovšimnuty.

Strategické posuzování vlivů na životní prostředí (*Strategic Environmental Assessment*, SEA) usiluje o kumulativní posuzování změn životního prostředí. Tato procedura je součástí hodnotícího procesu nástrojů územního plánování. Jako hodnocení vlivů strategií a plánů prostorového / územního rozvoje je SEA upravena Evropskou směrnicí 2001/42/EC (*EU Directive On the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment*). Posouzení sociálně ekonomických dopadů je v SEA doplňkem posouzení dopadů na hmotné životní prostředí.

S rozvojem území souvisejí i další nástroje sledování udržitelnosti:

Hodnocení *Environmental Performance Evaluation* (EPE) je vyvinuto pro hodnocení environmentálního chování firem. Toto hodnocení bylo zakotveno v mezinárodní normě *ISO 14031 Environmental Management – Environmental Performance Evaluation Guidelines* z roku 1999. Posouzení se zaměřuje na materiálovou a energetickou náročnost podniku.

Hodnocení životního cyklu (*Life-Cycle Analysis*, LCA) je určeno pro hodnocení dopadu výrobků a procesů na životní prostředí po celou dobu jejich existence. Sleduje spotřebu energie, materiálové vstupy a produkci odpadů například po celou dobu od vzniku přes užívání až po likvidaci stavby. Posouzení není standardizováno, je poměrně velmi náročné a z velké části musí spoléhat na kvalifikované odhady. Interpretace výsledku bývá velmi obtížná. Makroekonomickou obdobou LCA jsou analýzy socioekonomického metabolismu, zabývající se materiálovými toky a materiálovou náročností. Kalkuluje se celkové množství materiálů, které je nutno přepravit, zpracovat, upravit a zlikvidovat v rámci životního cyklu výrobků či procesů.

Agregovaným ukazatelem pro vyjádření environmentální náročnosti je environmentální prostor. Spodní hladina environmentálního prostoru je dána minimálním objemem zdrojů, které danému společenství zajistí elementární sociální podmínky existence a fungování, horní limit environmentálního prostoru je vymezen maximální udržitelnou spotřebou zdrojů. Vyčíslení environmentálního prostoru vesměs naznačují, že vyspělé státy horní limit

překračují, v některých ukazatelích i mnohonásobně, a to přes dlouhodobý pokles materiálové a energetické náročnosti.

Komplexní sledování udržitelnosti rozvoje

Ukazatele udržitelného rozvoje zaznamenaly stejně jako celý koncept velmi dynamický vývoj. Tento vývoj v posledních dvaceti letech lze podle Mezřického (2005: 80) obecně charakterizovat „posunem od úzce sektorových indikátorů (například makroekonomických, lesnických, energetických) k indikátorovým rámcům, které uvádějí do příčinné souvislosti jevy v různých sektorech (například produkci primární energie a kvalitu ovzduší či intenzitu dopravy a hluk)“.

Nevyváženost v posuzování jednotlivých pilířů udržitelnosti se snaží odstranit tzv. třetí generace sledující přímé hodnocení vlivů na udržitelnost (Mezřický 2005: 83). Krokem směřujícím ke komplexnímu posuzování udržitelnosti rozvoje je posouzení vlivu na udržitelnost (*Sustainability Impact Assessment,* SIA) zaváděné v některých zemích Evropské unie, respektive posouzení udržitelnosti (*Sustainability Assessment,* SA) užívané ve Velké Británii. Říha (2001) popisuje SIA jako „formalizovaný proces pro určení, předpověď a hodnocení potenciálního dopadu jakéhokoliv podnětu včetně variant na udržitelný rozvoj společnosti“. Spolehlivé a průkazné metody pro předpověď dopadů na udržitelnost v takto komplexním vymezení ale zatím nejsou k dispozici.

"Lisabonské" indikátory udržitelného rozvoje (strukturální)

Tyto indikátory vznikly v roce 2001 v souvislosti s tzv. lisabonskou strategií z roku 2000 usilující o dosažení větší konkurenceschopnosti zemí Evropské unie jako celku vůči hlavním světovým ekonomickým konkurentům.

Konkurenční výhodou Evropy by se ve 21. století měla stát udržitelná ekonomika založená na informacích a společnost vzdělání a vědění. Tomu odpovídají následující strukturální ukazatele (indikátory):

- emise skleníkových plynů,
- míra nezaměstnanosti,
- dlouhodobá nezaměstnanost,
- biodiverzita,
- ohroženost chudobou,
- rozptyl regionální zaměstnanosti,
- integrace trhu,
- hrubý domácí produkt (HDP) na osobu,
- doprava,
- zaměstnanost starších pracovníků,
- výdaje na lidské zdroje,
- produktivita práce,
- energetická náročnost hospodářství,
- informační a komunikační technologie.

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola A – Principy udržitelného rozvoje území
A.2 Základní dokumenty vymezující udržitelný rozvoj

Garant internetové prezentace: Ing. Alena Navrátilová (2006 – 2010)
Ing. arch. Naděžda Rozmanová (2011– 2013)
Zpracovatel kapitoly: Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.

Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 2. 9. 2013
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

A.2 ZÁKLADNÍ DOKUMENTY VYMEZUJÍCÍ UDRŽITELNÝ ROZVOJ 2

A.2.1 Dokumenty světového společenství pro udržitelný rozvoj 2

A.2.2 Dokumenty pro udržitelný rozvoj Evropy 3

A.2.3 Dokumenty pro udržitelný rozvoj regionů, měst a venkova 8

Použité zdroje – viz Kapitola A. Použité zdroje

A.2 ZÁKLADNÍ DOKUMENTY VYMEZUJÍCÍ UDRŽITELNÝ ROZVOJ

A.2.1 Dokumenty světového společenství pro udržitelný rozvoj

Deklarace o životním prostředí a rozvoji z Ria

Dosavadním vrcholem pokusů o formulaci celosvětových obecně platných zásad udržitelného rozvoje je deklarace o životním prostředí a rozvoji z Ria (*The Rio Declaration on Environment and Development*). Tento dokument OSN přijatý Světovou konferencí OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED) roku 1992 propojuje ve svých principech sociální, environmentální i ekonomickou stránku udržitelného rozvoje a stanoví roli národních vlád při jeho prosazování. Na 27 principů udržitelného rozvoje navazuje tzv. Agenda 21, která principy konkretizuje pro jednotlivé oblasti lidské činnosti. Kapitola 7 Agendy 21 je věnována udržitelnému rozvoji lidských sídel. Stanoví tyto programové zásady:

a) poskytovat odpovídající obydlí pro všechny,
b) zlepšit správu a řízení lidských sídel,
c) podporovat plánování a management vedoucí k udržitelnému územnímu rozvoji,
d) poskytovat integrované infrastruktury pro zásobování vodou a odstraňování splašků a tuhých odpadů,
e) zabezpečovat pro sídla udržitelné energetické a dopravní systémy,
f) zabezpečovat plánování a management sídel v územích vystavovaných přírodním katastrofám,
g) zabezpečovat udržitelnost stavebnictví,
h) rozvíjet lidské zdroje a budovat kapacity pro rozvoj lidských sídel.

Istanbulská deklarace o lidských sídlech

Istanbulská deklarace o lidských sídlech (*Istanbul Declaration on Human Settlements*) z roku 1996 je výsledkem konference OSN o lidských sídlech Habitat II, konané v roce 1996 v Istanbulu. Konference se věnovala především problémům rozvojového světa, ale zdůraznila, že jednotlivé země a regiony řeší specifické problémy. Také Istanbulská deklarace propojuje environmentální problematiku s problematikou sociální a ekonomickou. Podtrhuje potřebu aktivní spolupráce vládních, soukromých a neziskových nevládních partnerů na všech úrovních s cílem zajistit práva bydlících a chránit občany před jakoukoliv formou diskriminace. Hlásí se k principu udržitelné produkce, spotřeby, dopravy a k udržitelnému rozvoji sídel a osídlení; k prevenci znečištění a respektování únosné kapacity ekosystémů; k zachování příležitostí pro příští generace. Má být podporována ochrana památek, rehabilitace a údržba budov, veřejných prostranství, krajiny a sídleních systémů, které mají pro komunitu historickou, kulturní, architektonickou anebo duchovní hodnotu.

Místní správy jsou nejbližšími partnery a bezprostředními nositeli realizace Agendy Habitat obsahující závěry konference platné pro lokální úroveň. Proto deklarace vyzývá k co nejširší decentralizaci a posílení demokratických pravomocí místních úřadů včetně posílení jejich finančních a institucionální kapacity. Obce si mají vyvinout vlastní místní programy založené

na Agendě 21 a Agendě Habitat. K tomu je třeba nejen posílit jejich institucionální kapacitu, ale také umožnit jim přístup k potřebným technologiím a přenos potřebných informací.

Johannesburská deklarace o udržitelném rozvoji

Politické, společenské a vojenské změny počátku 90. let 20. století vytvořily v globálním měřítku příznivé prostředí pro prosazování udržitelného rozvoje. Světový summit o udržitelném rozvoji uskutečněný z rozhodnutí Valného shromáždění OSN v roce 2002 dospěl k uznání rovnocennosti všech tří pilířů udržitelného rozvoje, environmentálního, ekonomického i sociálního. Udržitelný rozvoj tedy i na celosvětovém fóru přestal být výhradní doménou ekologů. Johannesburská deklarace zdůraznila potřebu konstruktivní spolupráce všech aktérů mezinárodní scény, tj. národních vlád, mezinárodních organizací, mezinárodních finančních institucí, i národní scény, včetně občanské společnosti, zaměstnavatelů a odborů.

A.2.2 Dokumenty pro udržitelný rozvoj Evropy

Evropská perspektiva prostorového rozvoje

Politickou směrnicí a východiskem byl dokument Komise Evropských společenství *Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action* z roku 1998. Dokument stanovil cíle EU pro udržitelná sídla a pro zlepšení prostředí měst, konkrétně „podporu polycentrického vyrovnaného systému sídel a podporu systému osídlení, který účinně využívá stávajících zdrojů, minimalizuje nároky na zábor území a nedochází v něm k rozlévání zástavby do krajiny[1]“ (CEC 1998 in Gaffron et al, 2005: 7).

Evropská perspektiva prostorového rozvoje (*European Spatial Development Perspective*, ESDP) z roku 1999 reagovala na dohodu ministrů EU zodpovědných za územní plánování. Tato dohoda obsahovala společné cíle územního rozvoje:

- vyvážený a polycentrický systém osídlení; nový vztah venkova a města,
- rovnocenný přístup k infrastrukturám a informacím,
- prozíravá péče o přírodní a kulturní dědictví a jeho ochrana.

ESDP formulovala trojjediný cíl udržitelného rozvoje Evropy, spočívající na třech pilířích:

- hospodářské a sociální soudržnosti,
- zachování přírodních zdrojů a kulturního dědictví,
- vyváženější konkurenceschopnosti evropského území.

Udržitelnost rozvoje se v ESDP promítá do konceptu polycentrického rozvoje, tedy rozvoje většího množství center, umožňujícího snížení disparit, tedy rozdílů mezi mírou rozvoje, dostupností infrastruktur a informací mezi jednotlivými územími. Polycentricitu přitom ESDP chápe ve třech prostorových úrovních: makro (celoevropské), mezo (národní a meziregionální) a na úrovni funkčních městských regionů.

[1] v originále „*urban sprawl*“

Na evropské úrovni ESDP usiluje o vznik nových globálních integračních zón vyvažujících evropský jádrový prostor tvořený Londýnem, Paříží, Milánem, Mnichovem a Hamburkem (tzv. Pentagon). Na národní a meziregionální úrovni ESDP usiluje o integraci městských regionů a posílení vzájemné komplementarity funkcí v regionech. Na vnitroregionální úrovni funkčních městských regionů je pak cílem prostorového rozvoje zlepšit hospodářskou výkonnost pomocí zlepšených vzájemných vazeb a lepší kooperace.

Výzkumné práce navazující na koncept polycentricity diskutují a v některých případech zpochybňují polycentricitu jako univerzální prostředek k dosažení udržitelného rozvoje ve smyslu soudržnosti a ekonomické udržitelnosti (například Copus 2001, Camagni 2002, Davoudi 2003, Meijers et al 2007).

Projekt ESPON ve své části 3.2 z roku 2007 (ESPON 3.2) vypracoval tři scénáře rozvoje Evropského prostoru vycházející z různých priorit EU, zdůrazňujících buď soudržnost nebo konkurenceschopnost Evropy v celosvětovém měřítku nebo tzv. trendový scénář, který v podstatě zachovává dosavadní rozložení priorit v politikách a programech EU. Jednotlivé scénáře se mimo jiné liší v míře expanze evropského jádrového prostoru mimo Evropský „Pentagon“. Ukazuje se, že scénář priorizující soudržnost vede k největšímu nárůstu jádrového prostoru, tedy k relativně nejúčinnější decentralizaci. V tomto scénáři se k roku 2030 celá Česká republika stává součástí rozšířeného evropského jádra, v němž se soustřeďují aktivity a toky informací a zboží. Naproti tomu ve scénáři Evropy orientované především na globální ekonomickou soutěž je Česká republika s výjimkou Prahy a Brna součástí evropské periferie (ESPON 2007).

Řídicí principy trvale udržitelného rozvoje evropského kontinentu

Dokument byl přijat v roce 2000 zasedáním Konference ministrů zodpovědných za územní plánování (CEMAT) a je od svého schválení používán 41 členskými zeměmi CEMAT pro posuzování udržitelnosti rozvoje. Součástí Řídicích principů jsou Zásady politiky udržitelného územního plánování v Evropě, které stanoví deset principů: (1) územní soudržnost (teritoriální koheze), (2) zlepšování vztahu měst a venkova, (3) vyváženější dostupnost, (4) přístup k informacím a znalostem, (5) snižování škod na životním prostředí, (6) ochrana přírodních zdrojů a dědictví, (7) kulturní dědictví jako činitel rozvoje, (8) rozvoj energetických zdrojů při zachovávání bezpečnosti, (9) udržitelný turistický ruch a (10) omezení dopadů přírodních katastrof.

Přijatá opatření se týkají kulturní krajiny, urbanizovaných oblastí, venkova, hor, pobřeží a ostrovů, Eurokoridorů, zaplavovaných území, nadbytečných vojenských oblastí a hraničních regionů.

Řešení problémů spočívá v široké horizontální i vertikální spolupráci a participaci veřejnosti.

Strategie udržitelného rozvoje Evropské unie

Strategie udržitelného rozvoje EU byla projednána společně s Návrhem akčního plánu ochrany prostředí na summitu Evropské konference v Göteborgu v roce 2001. Strategie vymezuje oblasti, které je třeba řešit jako priority: změna klimatu a čistá energie, veřejné

zdraví, hospodaření s přírodními zdroji, chudoba, sociální vyloučení, stárnutí populace a demografie, mobilita, využití území a územní rozvoj (ÚÚR 2002).

Lublaňská deklarace o územní dimenzi udržitelného rozvoje

Deklaraci přijala 13. evropská konference CEMAT v roce 2003. Na rozdíl od předchozích dokumentů se tato deklarace zabývá specificky udržitelností územního rozvoje, kterou vnímá jako konkretizaci obecné udržitelnosti rozvoje. Deklarace je vypracována s ohledem ke zvláštním podmínkám evropského prostoru. Jako hlavní oblasti politiky udržitelného územního rozvoje deklarace formuluje snížení disparit, vyvážený polycentrický rozvoj, oživení, revitalizaci upadajících sídel a brownfields, podporu hromadné dopravy, snížení zranitelnosti sídelních struktur, snížení zátěží životního prostředí, rovnováhu mezi ochranou kulturního dědictví a investiční činností a participaci veřejnosti. Deklarace zdůrazňuje význam synergických efektů spolupráce v horizontálním i vertikálním směru a význam regionální a lokální úrovně při prosazování udržitelného územního rozvoje.

Územní soudržnost ve smlouvě z Nice a v Lisabonské smlouvě

Termín územní soudržnost se poprvé v evropských dokumentech objevuje ve smlouvě o EU z Nice. Podle Lisabonské smlouvy se územní soudržnost stává sdílenou kompetencí EU a členských zemí, spolu se soudržností sociální a ekonomickou, zakotvenými již ve starších dokumentech Evropských společenství.

Legitimizace územní soudržnosti jako cíle EU dává nový význam evropskému prostorovému plánování, zároveň ale otevírá debatu o tom, co vlastně územní soudržnost je a jak se jí může dosahovat. Evers (2007) uvádí přinejmenším dvě možné interpretace územní soudržnosti. Jednou je podpora sociální a ekonomické rovnosti v území EU, přičemž úlohou evropského prostorového plánování je snižovat disparity (nerovnosti) mezi jednotlivými regiony. V alternativní interpretaci je smyslem územní soudržnosti spíše koordinovat sektorální politiky EU, aby se předešlo nežádoucím důsledkům na území.

Územní agenda Evropské unie: Směrem ke konkurenceschopnější a udržitelné Evropě rozmanitých regionů

Územní agenda EU (CEC 2007) byla přijata ministry zodpovědnými za územní rozvoj v Lipsku dne 25. května 2007. Zabývá se identitou regionů a jejím územním rozměrem, formuluje priority pro posilování struktury evropského území a věnuje se klíčovým akcím týkajícím se územního rozměru evropských a národních politik. Za priority posilování územního kapitálu se označují:

- podpora územní politiky pro metropolitní regiony, města a městské oblasti v polycentrickém uspořádání,
- partnerství města a venkova, vyvážené veřejné služby,
- podpora (mezi)národních clusterů konkurenční a inovační činnosti,
- trans-evropské sítě dopravy, informačních a komunikačních technologií a energetiky,
- trans-evropský management technologických havárií a přírodních katastrof.

Na rozdíl od předchozích dokumentů se Územní agenda hlásí k rozmanitosti identit a charakteristik evropských regionů a měst jako k nosnému prvku soudržnosti EU. Zároveň ale volá po integrované politice územního rozvoje, jež by umožnila využít zdroje regionů a měst k dosažení konkurenceschopnosti EU v celosvětové konkurenci a umožnila by evropským regionům čelit řadě výzev, na prvních místech pak důsledkům klimatických změn, očekávanému dalšímu růstu cen energií a dalšímu prostorovému soustřeďování investic tržní ekonomiky. Soudržnost Evropy spočívá v solidaritě při překonávání regionálně odlišných důsledků těchto výzev v zájmu konkurenceschopnosti Evropy jako celku.

Územní agenda Evropské unie 2020

Ministři zodpovědní za územní plánování a regionální rozvoj, ve spolupráci s Evropskou komisí a se souhlasem Výboru regionů, přezkoumali Územní agendu zahájenou v roce 2007 a dohodli se 19. května 2011 v Gödölő v Maďarsku na nové Územní agendě Evropské unie 2020. Účelem agendy je podporovat územní soudržnost v Evropě a stanovit cíle v souladu s časovým horizontem nejdůležitějších politických dokumentů do roku 2020. Hlavním cílem je podpořit zohlednění územní dimenze v různých politikách na všech úrovních správy a zajistit provádění strategie Evropa 2020 v souladu se zásadami územní soudržnosti.

Na základě hlavních závěrů aktualizovaného dokumentu *Stav a perspektivy území Evropské unie* agenda zdůrazňuje nejdůležitější územní priority rozvoje:

1. Podpora polycentrického a vyváženého územního rozvoje
2. Podpora integrovaného rozvoje ve městech a venkovských a specifických oblastech
3. Územní integrace v přeshraničních a nadnárodních funkčních regionech
4. Zajištění globální konkurenceschopnosti regionů na základě silné místní ekonomiky
5. Zlepšení územního propojení pro jednotlivce, komunity a podniky
6. Správa a propojení ekologických, krajinných a kulturních hodnot regionů

Územní agenda EU se zabývá mechanismy provádění územní soudržnosti na úrovni EU, přeshraniční, nadnárodní i meziregionální úrovni. Orgány členských států musí stanovit své vlastní strategie a příslušná opatření, což bude záviset na jejich vlastních geografických specifikách, politické kultuře a právním a správním systému.

Odkaz k problematice:
http://www.mmr.cz/getmedia/3c847584-d4f1-4c03-b808-f9c3b31b3212/Uzemni-agenda-2020-(CZ-verze)

Strategie Evropa 2020

Strategie Evropa 2020 představuje hlavní hospodářskou reformní agendu Evropské unie s výhledem do roku 2020. Nahrazuje tzv. Lisabonskou strategii, jejíž časový horizont vypršel rokem 2010. Hlavní cíle Strategie jsou následující:

1. Úsilí o dosažení 75% zaměstnanosti žen a mužů ve věku od 20 do 64 let, mimo jiné i prostřednictvím vyšší účasti mladých lidí, starších pracovníků a pracovníků s nízkou kvalifikací a lepší integrace legálních migrantů;

2. Zlepšení podmínek pro výzkum a vývoj, zejména s cílem zajistit, aby veřejné a soukromé investice v tomto odvětví dosáhly v úhrnu 3 % HDP. Komise vytvoří ukazatel, který bude vyjadřovat intenzitu výzkumu a vývoje a inovací;

3. Snížení emisí skleníkových plynů o 20 % oproti úrovním roku 1990 a zvýšení podílu energie z obnovitelných zdrojů v konečné spotřebě energie na 20 % a posun ke zvýšení energetické účinnosti o 20 %;

4. Zlepšení úrovně vzdělání, zejména snahou snížit míru předčasného ukončování školní docházky pod 10 % a zvýšit podíl osob ve věku 30-34 let s dokončeným terciárním nebo srovnatelným vzděláním na nejméně 40 %;

5. Podpora sociálního začlenění, zejména prostřednictvím snižování chudoby, a to snahou snížit počet lidí ohrožených chudobou nebo vyloučením nejméně o 20 milionů.

Všech 5 hlavních cílů bylo schváleno Evropskou radou dne 17. června 2010. Členské státy byly zároveň vyzvány, aby si na základě hlavních cílů Strategie stanovily analogické cíle národní a aby na své úrovni implementovaly politiky a nástroje nutné k naplnění těchto cílů. S přihlédnutím k domácí hospodářské, sociální a politické situaci a jednáním na půdě tripartity, schválila vláda ČR dne 7. června 2010 některé kvantifikované národní hlavní cíle a podcíle strategie Evropa 2020. Tyto cíle byly následně rozšířeny dne 1. září 2010.

Odkaz k problematice:
http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/

Společný dokument územního rozvoje států V4+2

Společný dokument vznikal ve spolupráci šesti zemí – Bulharska, České republiky, Maďarska, Polska, Rumunska a Slovenska – v oblasti územního rozvoje. Cílem dokumentu je vymezení a jednotné vyjádření rozvojových pólů, rozvojových os a dopravních sítí na území států V4+2 a identifikování případných nenávazností. Iniciátorem spolupráce byla Česká republika (Ministerstvo pro místní rozvoj). Zpracování dokumentu dostalo politickou podporu v rámci společného jednání ministrů zemí V4+2 odpovědných za regionální rozvoj a územní plánování, které se uskutečnilo ve dnech 3. až 4. června 2008 v Praze.

Dne 29. března 2010 v Budapešti byl společný dokument projednán v rámci neformálního jednání ministrů zodpovědných za regionální politiku a územní plánování a byly zde přijaty ministerské závěry k problematice územního rozvoje a k projednávanému dokumentu.

Odkaz k problematice:
http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Koncepce-Strategie/Spolecny-dokument-uzemniho-rozvoje-statu-V4-2

A.2.3 Dokumenty pro udržitelný rozvoj regionů, měst a venkova

Plánování udržitelného rozvoje v evropských městech a urbanizovaných oblastech

V roce 1994 vznikla v souvislosti s Aalborskou chartou a za podpory Evropské unie neformální síť obcí *Sustainable Cities & Towns Campaign*. Účastnická města a obce podepsala Aalborskou chartu a v jejích intencích usilují o udržitelný rozvoj. Postupně se do sítě zapojilo více než 1800 evropských měst.

Řada evropských měst prochází procesem Agenda 21 iniciovaným Deklarací o životním prostředí a rozvoji z Ria, spočívajícím v zapojení občanů do dialogu o udržitelnosti rozvoje jejich obce. Součástí místní Agendy 21 je zpravidla vytvoření místního fóra udržitelnosti, stanovení ukazatelů udržitelnosti, vypracování místní zprávy o stavu životního prostředí, příprava místních akčních plánů udržitelného rozvoje.

Zásady politiky udržitelného územního plánování v Evropě (CEMAT 2000) konstatují, že „města a velkoměsta v nových členských státech stojí nyní tváří v tvář novým specifickým problémům, jako např. jak financovat výstavbu bydlení a jak udržovat stávající bytový fond. Novým trendům, které směřují k suburbanizaci a segregaci a pramení z neuspokojených požadavků na vlastnictví domů, je možné čelit zvýšením dodávek stavebních pozemků v rámci aglomerací.“ K tomu Zásady politiky udržitelného územního plánování v Evropě sledují tato opatření pro urbanizované oblasti:

- rozvíjení strategií přizpůsobených místním podmínkám a zaměřených na překonání efektů ekonomické restrukturalizace,
- řízení expanze urbanizovaných oblastí: omezování suburbanizačních trendů lepší dostupností stavebních pozemků ve městech, využití proluk a používání prostorově úsporných forem zástavby, koordinovaný územní rozvoj v blízkosti dopravních uzlů a křižovatek, podpora intenzivních forem územního rozvoje, zvyšování kvality životních podmínek a bydlení v urbanizovaných oblastech, ochrana existujících ekosystémů a tvorba nových zelených ploch a biotopů,
- regenerace zanedbaných čtvrtí; promísení aktivit a sociálních skupin ve městech, zvláště ve velkoměstech, kde především se vyvíjejí sociální ghetta,
- obezřetné řízení urbanistických ekosystémů, hlavně s ohledem na otevřené a zelené prostory, vodu, energii a odpady,
- rozvíjení efektivních, ale zároveň ekologicky přívětivých druhů veřejné dopravy s cílem udržitelné mobility,
- vytváření plánovacích agentur překračujících hranice kompetence místních orgánů při koordinaci procesu plánování a implementaci jednotlivých opatření,
- ochrana a zlepšování stavu kulturního dědictví,
- rozvoj sítí měst.

Dokument Komise Evropských společenství *Towards a Thematic Strategy on the Urban Environment* z roku 2004 navazuje na předchozí dokument z roku 1998 a uvádí jako žádoucí vizi „polyfunkční sídla s vysokou intenzitou využití, která recyklují území brownfieldů

a nevyužité plochy a jejichž rozvoj zastavěného území je plánovitý, bez nahodilého rozlévání zástavby do krajiny[2]“ (CEC 2004: 30).

Lipská charta o udržitelných evropských městech

Chartu (CEC 2007a) dohodli ministři zodpovědní za rozvoj měst EU v Lipsku v květnu 2007. Zavazují se v ní zahájit ve svých státech politickou diskusi o způsobech integrace zásad a strategií Lipské charty o udržitelných evropských městech do národních, regionálních a místních politik rozvoje, použít nástroj integrovaného městského rozvoje a související správy pro její provedení a za tímto účelem vytvořit jakýkoli nezbytný rámec na národní úrovni a podporovat zřízení vyvážené územní organizace na základě evropské polycentrické městské struktury.

Charta doporučuje členským zemím:

- více využívat přístupy integrované politiky městského rozvoje,
- usilovat o vytvoření vysoce kvalitních veřejných prostor,
- modernizovat sítě infrastruktury a zlepšit energetickou účinnost,
- aktivovat inovační a vzdělávací politiku.

Zvláštní pozornost má být věnována znevýhodněným čtvrtím v kontextu města jako celku. V těchto částech měst se pozornost zaměří na provádění strategií pro zvýšení kvality fyzického prostředí; na posílení místní ekonomiky a místní politiky trhu práce; na aktivní vzdělávání a odborné školení dětí a mládeže; na podporu účinné a dostupné městské dopravy.

Politika městského rozvoje by měla být vytvořena na vnitrostátní úrovni.

Společné evropské indikátory udržitelného rozvoje

Cílem iniciativy Společné evropské indikátory udržitelného rozvoje na místní úrovni (*European Common Indicators*, ECI) bylo podpořit evropské místní komunity v zavedení společných indikátorů, které umožní sledovat a měřit zaznamenaný pokrok k udržitelnému místnímu rozvoji. Iniciativa byla oficiálně vyhlášena na Třetí Evropské konferenci o udržitelných městech v Hannoveru v únoru 2000.

Společný soubor integrovaných indikátorů, kde jednotlivé indikátory odrážejí vzájemné působení mezi hledisky ekonomickými, společenskými a environmentálními, umožňuje sběr srovnatelných informací o dosaženém pokroku směrem k udržitelnosti rozvoje na místní úrovni v rámci celé Evropy. Pomocí indikátorů se sleduje přibližování se či vzdalování se od udržitelné úrovně rozvoje a z rozsahu změn za určitý časový úsek se určují trendy a směry vývoje.

Vývoj sady společných evropských indikátorů udržitelného rozvoje na místní úrovni podporuje Evropská komise – Generální ředitelství pro životní prostředí, a podílí se na ní Evropská agentura pro životní prostředí a Expertní skupina pro městské životní prostředí ustavená Evropskou komisí v roce 1991.

[2] v originále „*urban sprawl*“

Společné evropské indikátory jsou myšleny jako doplňkové k indikátorům definovaným na národní či místní úrovni. Evropské místní úřady jsou povzbuzovány k zapojení se do iniciativy sledování přijetím společných evropských indikátorů a jejich integrací do stávajících systémů řízení samosprávy a k tomu, aby aktivně přispívaly k dalšímu rozvoji tohoto souboru dobrovolně přijatých indikátorů.

Společné evropské indikátory udržitelného rozvoje:

- Spokojenost občanů s životem v obci – *všeobecná spokojenost občanů s různými rysy života v obci.*
- Místní příspěvek ke globální změně klimatu – *emise CO_2.*
- Mobilita a místní doprava a přeprava osob – *denní přepravní vzdálenosti a způsoby přepravy.*
- Dostupnost veřejné zeleně a místních služeb – *dosažitelnost nejbližší veřejné zelené plochy pro místní obyvatele a dosažitelnost základních služeb.*
- Kvalita vnějšího ovzduší v místě – *počet dnů s dobrou a zdravotně nezávadnou kvalitou ovzduší.*
- Cestování dětí do a ze školy – *způsoby dopravy, které děti používají k cestování mezi domovem a školou.*
- Udržitelný management obce a místního podnikání – *podíl státních i soukromých organizací, které přijaly a využívají environmentální a sociální způsoby řízení.*
- Hluková zátěž – *podíl obyvatel vystavených škodlivým hladinám hluku.*
- Udržitelné využívání půdy (land-use) – *udržitelný rozvoj, obnova a ochrana stanovišť a půdy v rámci obce.*
- Udržitelné výrobky – *podíl certifikovaných ekologicky šetrných výrobků a produktů ekologického zemědělství na celkové spotřebě.*

Udržitelnost rozvoje venkova

Zásady politiky udržitelného územního plánování v Evropě (CEMAT 2000) konstatují, že „v mnoha členských státech Rady Evropy žije velká část obyvatelstva stále na venkově. Efektivní politiky rozvoje venkova jsou nezbytné k tomu, aby se předešlo nežádoucí emigraci rozsáhlého měřítka z těchto oblastí. Cílem by měla být diverzifikace venkovského zaměstnání a zavedení nových partnerství mezi městem a venkovem. V tomto ohledu by v soukromém sektoru měl být rozvíjen především zpracovatelský průmysl a jiné generátory pracovních příležitostí."

K tomu Zásady politiky udržitelného územního plánování v Evropě sledují tato opatření pro venkovské oblasti:

- posílení politiky územního plánování zaměřené na ochranu ekologické rovnováhy, diverzifikaci pracovních příležitostí, změny v zemědělské výrobě, zalesňování, turistický ruch a ochranu přírody;

- ochrana a zlepšování endogenních zdrojů ve venkovských oblastech s úmyslem diverzifikovat ekonomickou základnu a mobilizovat místní populaci a ty, kteří mají něco společného s ekonomikou;
- podpora malých a středních měst a velkých vesnic jako poskytovatelů služeb pro venkovská zázemí a jako vhodných lokalit pro umisťování malých a středních podniků;
- zlepšování dostupnosti venkovských sídel, hlavně malých a středních měst a velkých vesnic;
- zlepšování životních podmínek obyvatel venkova a zvětšování atraktivity venkova pro všechny skupiny obyvatel, jako např. pro mladé i pro lidi v důchodovém věku, náprava škod způsobených na životním prostředí a vytváření adekvátní infrastruktury a nových služeb, především v oblasti turistiky;
- zlepšování dodávek a marketingu vysoce kvalitních regionálních zemědělských, lesnických a řemeslných výrobků z venkova;
- podpora zemědělců a lesníků, aby svou praxi využití půdy přizpůsobovali místním podmínkám a přispívali tak k ochraně a obnově biologické diverzity; je možné vyplácet kompenzace tam, kde se potřeby zemědělství a lesnictví liší od potřeb ochrany přírody a krajiny;
- podpora vytváření vysoce kvalifikovaných pracovních příležitostí jako součásti procesu ekonomické diverzifikace, hlavně v rozvíjení pracovních příležitostí mimo oblast zemědělství za pomoci nových informačních a komunikačních technologií.

Světová komise pro životní prostředí a rozvoj formulovala v roce 1992 představu o udržitelném zemědělství a rozvoji venkova pro využití v rámci Agendy 21:

„…Hlavním cílem udržitelného zemědělství a rozvoje venkova je dostatečný nárůst produkce udržitelným způsobem při současném zvýšení bezpečnosti potravin. Tyto požadavky si vyžádají další vzdělání, ekonomické stimuly a rozvoj adekvátních technologií. Tím bude zaručen stálý přísun kaloricky přiměřené výživy a přístup k těmto komoditám i ohroženým skupinám obyvatel a nabídka trhům; měly by vzniknout další pracovní příležitosti, dojít k lepšímu řízení při využívání zdrojů a současně k ochraně prostředí. Vzhledem k tomu, že uvedené cíle mohou být dosaženy více způsoby, udržitelné zemědělství není výhradou určité technologie.“ (Baše, 2004)

A PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

A.3 NÁRODNÍ DOKUMENTY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ V ČESKÉ REPUBLICE

OBSAH:

A.3.1 Strategie udržitelného rozvoje České republiky

Zpracovatel - Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc. Redakce - Ing. arch. Eva Rozehnalová.
Aktualizace – 15. 11. 2010.

A.3.2 Prosazování udržitelného rozvoje v územním plánování

Zpracovatel - Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc. Redakce - Ing. arch. Eva Rozehnalová.
Aktualizace – 15. 11. 2010.

A.3.1 Strategie udržitelného rozvoje České republiky

Strategie schválená vládou v prosinci 2004 (usnesení vlády číslo 1242/2004) konstatuje, že udržitelný rozvoj je „srovnatelný s jinými systémy hodnot, jako je systém lidských práv a svobod, které nemají konečnou podobu, ale musí být vykládány a znovu specifikovány v rámci daného historického kontextu. […] Udržitelný rozvoj je třeba chápat jako „normativní“ myšlenku, stálou výzvu podněcující společenský proces učení a sebeorganizování.“
Strategie se opírá o soubor principů, z nichž nejvýznamnější je princip úcty k lidskému životu (etický princip), k přírodě a k civilizačním a kulturním hodnotám.

Dokument stanoví pro vládu následující z hlediska významnosti rovnocenné strategické cíle:

Ekonomický pilíř: posilování konkurenceschopnosti ekonomiky

1. udržet stabilitu ekonomiky a zajistit její odolnost vůči vnějším i vnitřním negativním vlivům,
2. vytvářet podmínky pro hospodářský růst, schopný zajistit při minimálních dopadech na životní prostředí optimální zaměstnanost, financování veřejných služeb (zejména v oblasti sociální) a postupné snižování veřejného i „vnitřního dluhu“,
3. vytvářet podmínky pro flexibilní ekonomiku založenou na znalostech a dovednostech a zvyšovat konkurenceschopnost průmyslu, zemědělství a služeb.

- Pro územní plánování mají zvláštní význam záměry vlády v oblasti dopravy:
  - zajistit podmínky pro udržitelnou mobilitu osob a nákladů (dopravu zaměřenou na uživatele),
  - rozvíjet ekologicky šetrné formy dopravy (veřejná doprava, podpora užívání alternativních pohonných hmot, cykloturistika).

Environmentální pilíř: ochrana přírody, životního prostředí, přírodních zdrojů a krajiny, environmentální limity

1. zajistit na území ČR co nejlepší kvalitu všech složek životního prostředí (včetně fungování jejich základních vazeb), dále ji postupně zvyšovat a vytvářet tak podmínky pro postupnou regeneraci krajiny, pro minimalizaci až eliminaci rizik pro lidské zdraví a pro postupnou regeneraci živé přírody. Zároveň v nejvyšší ekonomicky a sociálně přijatelné míře uchovat přírodní bohatství ČR (neobnovitelné zdroje, biologickou a krajinnou rozmanitost),
2. minimalizovat střety zájmů mezi hospodářskými aktivitami a ochranou životního prostředí a postupně dosáhnout oddělení ekonomického růstu od nárůstu negativních dopadů na životní prostředí (*decoupling*),
3. přispívat, přiměřeně možnostem a významu ČR, k řešení evropských a globálních environmentálních problémů (zejména ohrožení změn klimatu a ozónové vrstvy Země a úbytku biodiverzity).

- Pro územní plánování mají zvláštní význam tyto záměry vlády:

o v oblasti ochrany půdy
  - zastavit nadměrný přísun živin a dalších znečišťujících látek do půdního horizontu a ve stanovených lhůtách dosáhnout limitních požadavků na obsah nežádoucích látek a dále je nepřekračovat,
  - provést opatření k zabránění kontaminace půd ze starých ekologických zátěží,
  - zajistit ochranu půdy před vodní a větrnou erozí a před zbytečnými zábory pro nezemědělské a nelesní účely;

o v oblasti péče o urbanizovaná území
  - co nejvíce omezit zejména znečištění ovzduší a hlukovou zátěž i s akcentem na kvalitu vnitřního prostředí budov; k tomu by mělo přispět i usměrňování dopravy,
  - v oblasti územního plánování regulovat nepřiměřený růst městských aglomerací (*urban sprawl*) a při tvorbě územních plánů obcí dbát na větší podíl městské zeleně a vytvářet klidové zóny,

  - postupně odstraňovat „staré ekologické zátěže“ tak, aby byla minimalizována až eliminována z nich plynoucí rizika a využít rozvojový potenciál zdevastovaných či nevyužívaných zastavěných ploch (*brownfields*);
- v oblasti výstavby dopravní infrastruktury
  - minimalizovat nutné zábory území a technickými opatřeními omezovat vliv liniových staveb na složky životního prostředí (již v přípravných stádiích);
- v oblasti strategického plánování
  - omezovat prostorovou a přepravní náročnost na úrovni státu, krajů a obcí;
- v oblasti územního plánování
  - při pořizování územních plánů, a to jak na úrovni krajů a obcí, tak při zpracování Politiky územního rozvoje ČR, dbát na přednostní využívání stávajících příp. opuštěných, již dříve využívaných ploch (*brownfields*) a vymezovat Územní systém ekologické stability.

Sociální pilíř: posílení sociální soudržnosti a stability

1. podpora rozvoje lidských zdrojů s cílem dosahovat maximální sociální soudržnosti
2. trvalé snižování nezaměstnanosti na míru odpovídající ekonomicko sociálnímu motivování lidí k zapojování do pracovních aktivit,
3. udržení stabilního stavu počtu obyvatel ČR, jeho dlouhodobé zvyšování a zlepšování jeho věkové struktury.

Výzkum a vývoj, vzdělávání

1. dosažení vysoké úrovně vzdělanosti ve společnosti a tím i zajištění konkurenceschopnosti české společnosti, rozvíjení etických hodnot v souladu s evropskými kulturními tradicemi.

Evropský a mezinárodní kontext

1. obhajoba a prosazování principů udržitelného rozvoje v rámci nejširších mezinárodních vztahů, v mezinárodních celosvětových a regionálních organizacích i v rámci bilaterálních vztahů; to zahrnuje spolupráci a vyvíjení iniciativy na všech mezinárodních úrovních a zejména úsilí o překonávání etnických, ekonomických, ekologických a sociálních konfliktů mezi různými kulturními společenstvími,
2. být aktivním členem EU a přispívat k tomu, aby EU byla společenstvím funkčním a prosperujícím s tím, že prosperita EU přinese i českým občanům zvýšení životní úrovně, zlepšení kvality života a bezpečnosti a svobody.

Správa věcí veřejných

1. postupné přizpůsobování ústavního systému potřebám společnosti přechodu na trajektorii udržitelného rozvoje,
2. zajištění takového postavení regionů/obcí, které odpovídá jejich perspektivní funkci při zajišťování rovnováhy mezi pilíři udržitelného rozvoje,
3. posilování podmínek pro účast veřejnosti na rozhodování ve věcech týkajících se udržitelného rozvoje a vytváření co nejširšího konsenzu při přechodu k udržitelnému rozvoji,

4. vytváření a rozvíjení instituce a formy práce veřejné správy v souladu s požadavky udržitelného rozvoje,
5. snaha, aby opatření přijímaná při zajišťování vnější a vnitřní bezpečnosti odrážela požadavky ochrany před mezinárodními konflikty a na ochranu před měnícími se formami kriminality, včetně mezinárodního zločinu, zejména terorismu.

K realizaci strategických cílů jsou formulovány dílčí cíle a pro monitoring jejich plnění pak řada indikátorů.

A.3.2 Prosazování udržitelného rozvoje v územním plánování

Územní plánování je významným nástrojem pro zlepšení udržitelnosti rozvoje měst a regionů. Není však jediným takovým nástrojem: nemůže být úspěšné bez koordinace s dalšími činnostmi, jako je například fiskální a cenová politika a bez koordinace činností a zodpovědností mezi státem, regionální a místní správou.

Protože se jedná o velmi komplexní problematiku přesahující pravomoci a odpovědnosti jednotlivých oborových a územních orgánů veřejné správy a zasahující všechny subjekty územního rozvoje včetně firem a občanů, vyžaduje udržitelný prostorový rozvoj měst širokou participaci a podporu všech rozhodujících aktérů.

Územní plánování vzhledem ke své spjatosti s využíváním území má podstatný vliv na udržitelnost využívání území jako jednoho z elementárních zdrojů. Území lze přitom ve vztahu k udržitelnosti chápat současně jako půdu, tedy substrát úrodnosti, jako nositele dalších přírodních zdrojů (vody, nerostných surovin) a jako prostor pro územní rozvoj ve formě staveb, terénních úprav apod. Využívání území v jakémkoliv smyslu však podstatně ovlivňuje i prakticky všechny další činnosti, na nichž záleží udržitelnost rozvoje.

Sledování udržitelného rozvoje území v územním plánování na regionální a místní úrovni

V souladu s Evropskou direktivou 2001/42/EC bylo do naší praxe v roce 1992 zavedeno posouzení vlivů strategií na životní prostředí (SEA) jako paralelní posuzování *ex ante* některých nástrojů územního plánování s potenciálně významným dopadem důsledků jejich realizace na životní prostředí.

Stavební zákon integruje hodnocení a posouzení vlivu na životní prostředí v maximální míře přímo do procesu územního plánování. V souladu s citovanou evropskou direktivou je součástí činností územního plánování vedle hodnocení (odhad) vlivu na životní prostředí *ex ante* také monitoring *ex post*.
Na podkladu územně analytických podkladů, průběžně udržovaných a pravidelně aktualizovaných na úrovni krajů a územních obvodů obcí s rozšířenou působností, se vypracovává rozbor udržitelného rozvoje, který zahrnuje

1. „zjištění a vyhodnocení udržitelného rozvoje území s uvedením jeho silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb v tematickém členění, zejména na horninové prostředí a geologii, vodní režim, hygienu životního prostředí, ochranu přírody a krajiny, zemědělský půdní fond a pozemky určené k plnění funkcí lesa, veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, sociodemografické podmínky, bydlení, rekreaci, hospodářské podmínky; závěrem těchto tematických zjištění a vyhodnocení udržitelného rozvoje území je vyhodnocení vyváženosti vztahu územních podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území,
2. určení problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích zahrnující zejména urbanistické, dopravní a hygienické závady, vzájemné střety záměrů na provedení změn v území a střety těchto záměrů s limity využití území, ohrožení území například povodněmi a jinými rizikovými přírodními jevy“ [Vyhláška č. 500/2006 Sb.,

o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, § 4 odst. 1 b)].

Vyhodnocení vlivu územně plánovací dokumentace na udržitelný rozvoj území se provádí

- vždy u zásad územního rozvoje,
- u územního plánu, pokud tak vyplývá ze zvláštních právních předpisů.

Cíle udržitelného rozvoje v územním plánování

Předpis nekonkretizuje cíle udržitelného rozvoje v územním plánování. Toto je předmětem Republikových priorit územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území obsažených v Politice územního rozvoje. Protože je Politika územního rozvoje závazná pro všechny územně plánovací dokumentace, pořizovatel územně plánovací dokumentace vychází z republikových priorit a promítá je do konkrétních podmínek místa a času zjištěných a analyzovaných v rozboru udržitelného rozvoje území ÚAP a prostřednictvím demokratické diskuse občanů vymezuje konkrétní cíle v zadávacích dokumentech, zejména v zadání územního plánu a zadání regulačního plánu.

Za obecné cíle aplikovatelné do praxe územního plánování lze považovat

- udržitelnou úroveň čerpání přírodních zdrojů včetně území a energie – vyjádřenou například jako spotřeba nově zastavovaného území a kompaktnost sídel,
- stabilitu / dynamickou rovnováhu ekologických systémů – vyjádřenou například jako fragmentace krajiny a funkčnost ÚSES,
- udržitelnou formu a míru ekonomického rozvoje – soběstačnost a diversifikaci ekonomické základny,
- soudržnost mezi sociálními skupinami a regiony, dostupnost infrastruktur a prostupnost vyjádřenou jako dosažitelnost funkčních ploch ve městech,
- snížení rizik dopadů přírodních katastrof a selhání infrastruktur – zastavěné plochy v záplavovém území; robustnost infrastrukturálních systémů (možnost náhradní obsluhy obyvatel v případě nefunkčního páteřního systému infrastruktury).

A PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

Použité zdroje:

(1) ALEXANDER, Christopher: City Is Not a Tree. *Architectural Forum*, 1965.; česky vydáno ve zkrácené verzi jako Město není strom. In: MAIER, Karel (ed.). *Urbanistická čítanka I*. ČKA Praha, 2000

(2) BAŠE, Miroslav, 2004: *Transformace venkova a suburbanizace*. Závěrečná zpráva dílčího výzkumného úkolu Proměny urbanismu. ČVUT-FA Praha

(3) BEATLEY, Timothy: *Planning for Sustainability in European Cities: A Review of Practices in Leading Cities*. Timothy Beatley, 2003

(4) CAMAGNI, Roberto 2002: On the concept of territorial competitiveness: sound or misleading? Urban Studies, n. 13, 2395-2412

(5) CAMPBELL, Scott 1996: Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and the Contradictions of Sustainable development. In: Journal of the American Planning Association, 62(3): 296-312. American Planning Association, Chicago, Ill.

(6) CEMAT (EUROPEAN CONFERENCE OF MINISTERS RESPONSIBLE FOR REGIONAL PLANNING): *Guiding Principles for Sustainable Development on European Continent* (Řídící principy trvale udržitelného rozvoje evropského kontinentu), 2000; český překlad ÚÚR Brno, 2000

(7) CEMAT (EUROPEAN CONFERENCE OF MINISTERS RESPONSIBLE FOR REGIONAL PLANNING): *Ljubljana Declaration on sustainable spatial development*, 2003. www.gov.si/mop/en/podrocja/ ljubljanska_deklaracija_ang.pdf (10/2005); česká verze publikována jako MMR, ÚÚR: Lublaňská deklarace o územní dimenzi udržitelného rozvoje. ÚÚR Brno, 2004

(8) CEC (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES): *Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, Bruxelles, 1998

(9) CEC (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES): *European Common Indicators (ECI)*. 2003; http://www.sustainable-cities.org/expert.html. Česká verze Společné evropské indikátory udržitelného rozvoje na místní úrovni. http://www.reccr.cz/projektys/indikator/indikator.html

(10) CEC (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES): *Towards A Thematic Strategy on the Urban Environment. Communication from the Commission to the*

Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Bruxelles, 2004

(11) CEC (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES): *Territorial Agenda of European Union*. 2007. Český překlad: Územní agenda Evropské unie: Směrem k konkurenceschopnější a udržitelné Evropě rozmanitých regionů http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2007/2007-03/02_Uzemni_agenda_dokument.pdf

(12) CEC (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES): Leipzig Charter on Sustainable European Cities 2007a. Český překlad http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2007/2007-04/02_lipska.pdf

(13) COPUS, A. K. 2001: From core-periphery to polycentric development: Concepts of spatial and aspatial peripherality, European Planning Studies, 9(4), pp. 539-552

(14) DALY, Herman, 1991: *Steady-State Economics*. Island Press, Washington D.C.

(15) DAVOUDI, Simin 2003: Polycentricity in European Spatial Planning: From an Analytical Tool to a Normative Agenda, European Planning Studies, Vol. 11, No. 8

(16) ESPON, EUROPEAN SPATIAL PLANNING OBSERVATION NETWORK: *European Typologies of Urban Systems*. Nordregio, konference ESPON Luxembourg 2005

(17) ESPON 2007: ESPON Project 3.2 – Scenarios on the territorial future of Europe. Ministry of Interior and Spatial Development in Luxembourg. ISBN 2-9600467-4-9; http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/publications/98/1378/index_EN.html

(18) EVERS, David 2007: Reflections on Territorial Cohesion and European Spatial Planning. In: *Tijdschrift von Economische en Sociale Geografie* 2008, 99(3):303-315. Blackwell Publishig Ltd. Oxford

(19) GATES Richard L., STOUT Frederic, 2004: *The Sustainable Urban Development Reader*. Routledge London & New York

(20) GAFFRON Phillippe, HUISMANS Gé, SKALA Franz (eds.): *Ecocity: A Better Place to Live*. Heather Stacey Edinburgh, 2005

(21) GEHL, Jan: *Život mezi budovami*. Nadace partnerství, 2000

(22) GEHL, Jan, GEMZOE, Lars: *Nové městské prostory*. Era - vydavatelství, 2002

(23) JACOBS Jane: *The Death and Life of Great American Cities*. Random House, 1961. Česky *Smrt a život amerických velkoměst*, Odeon Praha 1975

(24) KRIER, Leon: *Architecture – Choice or Fate*. Andreas Papadakis Publisher, London, 1997; český překlad *Architektura: Volba nebo osud*. Academia Praha, 2001

(25) McLAREN Virginia: Urban Sustainability Reporting, In: *Journal of the American Planning Association* 62(2) , 1996, pp. 184-202

(26) MEADOWS Donella H., MEADOWS Dennis L., BEHRENS William 1972: Limits of Growth. Universe Books New York

(27) MEADOWS D.H., MEADOWS D.L., RANDERS J.: *Beyond the Limits*, Chelsea Green Publishing Co., 1992; český překlad *Překročení mezí*, Argo a MŽP, 1995

(28) MEIJERS, WATERHOUT, ZONNEVELD 2007: Closing the gap: territorial cohesion through polycentric development, European Journal of Spatial Development, nr. 24

(29) MEZŘICKÝ Václav et al: *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Portál Praha, 2005

(30) MOLDAN Bedřich: *Podmaněná planeta*. Karolinum Praha 2009

(31) ROGERS Richard et al (Urban Task Force): Towards an Urban Renaissance. Department of the Environment, Transport and the Regions 1999

(32) ŘÍHA Josef: Nový fenomén – posuzování udržitelnosti. *Ochrana přírody* 56/2, 2001, str. 41-44

(33) UNITED NATIONS: *The Rio Declaration on Environment and Development*. UNO New York, 1992

(34) UNITED NATIONS – ECONOMIC COUNCIL FOR EUROPE (UN-ECE): *Report from 9th Conference on Urban and Regional Research*, 2002, HBP/SEM 53/2

(35) UNITED NATIONS – ECONOMIC COUNCIL FOR EUROPE (UN-ECE): *Sharing Responsibility: Redefining the public interest for territorial development*. Draft Report for the Conference on Urban and Regional Research 2006

(36) UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM (UNDP): *Report on Human Development* (roční zprávy)

(37) UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM (UNDP): *Human Development Report: Human Development index trends*, HDI world map [online] http://www.hdr.undp.org/en/statistics/data

(38) *Usnesení vlády ČR číslo 1242/2004*: Strategie udržitelného rozvoje ČR http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPISF7Z6L7V/$FILE/SUR%20%C4%8CR_FINALlistopad2004.pdf

(39) *Usnesení vlády ČR číslo 561/2006*: Politika územního rozvoje ČR

(40) ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE: *Principy udržitelného územního rozvoje*. ÚÚR Brno, 2000

(41) ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE: *Udržitelný rozvoj území*. Ministerstvo pro místní rozvoj a ÚÚR Brno, 2002

(42) WACKERNAGEL Mathis, REES William: *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on Earth*. New Society Publishers, Gabriela Island, BC, Canada, 1996

(43) WORLD BANK: *Where is he Wealth of Nations: Measuring Capital for the 21st Century*. The World Bank, Washington D.C. 2006

(44) WORLD COMMISSION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT (WCED): *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, 1987

(45) *Zákon číslo 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)*

(46) UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM (UNDP): *Human Development Report: Human development index trends*, HDI world map [online] http:// hdr.undp.org/en/statistics/data

(47) Územní agenda Evropské unie 2020 http://www.mmr.cz/getmedia/3c847584-d4f1-4c03-b808-f9c3b31b3212/Uzemni-agenda-2020-(CZ-verze)

(48) Strategie Evropa 2020 http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/

(49) Společný dokument územního rozvoje států V4+2 http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Koncepce-Strategie/Spolecny-dokument-uzemniho-rozvoje-statu-V4-2

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

KAPITOLA B.

KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČR

Verze pro tisk (1x ročně) – k 21. 2. 2017

B KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY

B.1 Pojetí územního rozvoje

Zpracovatel – Ing. arch. Josef Markvart, CSc. Redakce – Ing. Zdeněk Přikryl, CSc.
Aktualizace – Ing. Alena Navrátilová, 21. 10. 2010.

OBSAH:

B.1.1 Územní rozvoj

B.1.2 Územní rozvoj jako součást udržitelného rozvoje

B.1.1 Územní rozvoj

Územní rozvoj *(rozvoj území, Spatial Development, Raumentwicklung)* je vykládán v několika významech. Často je chápán jako ekonomický rozvoj území ve smyslu zvýšení užitku (výnosu). V tomto smyslu jsou formulovány ekonomické definice územního rozvoje, např.:

- Pod pojmem územní rozvoj rozumíme cílevědomé zhodnocování území, tj. záměrnou změnu způsobu využívání území a staveb v něm a/nebo intenzity jeho využívání tak, aby se zvýšil užitek (výnos), (Maier, Čtyroký, 2000).

Alternativně:

- Územní rozvoj je proces v území, při němž dochází k jeho zhodnocení, a to změnou jeho funkčního využití a/nebo zásadní změnou intenzity jeho využití. Je výsledkem investiční činnosti (Maier, Řezáč, 1997).

Toto ekonomické pojetí je však velmi jednostranné a vede až k negativním důsledkům, zejména pokud by bylo jediným kritériem pro životní prostředí a udržitelný rozvoj.

Většinou je však územní rozvoj chápán mnohem šířeji, jako komplexní rozvoj území, zahrnující veškeré složky území. Lze jej definovat např. takto:

- Územní rozvoj není možno chápat pouze jako umisťování staveb v území. Jde o složitý komplex interakcí hmotné struktury, přírodních i civilizačních hodnot a všech činností

v území, včetně vyhodnocení veškerých ekonomických, sociálních, ekologických i kulturních souvislostí, které tyto činnosti obsahují. Hlavními disciplínami, kterými je územní rozvoj ovlivňován, jsou územní plánování, regionální politika, cestovní ruch a rozvoj bydlení (Udržitelný rozvoj území, ÚÚR a MMR, 2002).

- Rozvojem území (územním rozvojem) z hlediska územního plánování se rozumí trvalé přizpůsobování jeho využití aktuálním a přepokládaným potřebám společnosti (potřebám hospodářským, sociálním, kulturním a dalším …). Jedná se o trvalý proces vývoje a změn využití ploch, pozemků, staveb (urbanistických struktur) a krajiny (přírodních struktur), včetně jejich údržby a ochrany hodnot zvláště (Tůma, 2006).

Územní rozvoj je takto komplexně pojímán i v mezinárodním kontextu. Proto pro účely této metodické příručky byla zvolena následující definice a výklad pojmů:

Územním rozvojem *rozumíme komplexní rozvoj území, který zahrnuje rozvoj všech hmotných složek, aktivit a procesů vztahujících se k území a jejich vzájemné vztahy. Je to tedy trvalý proces vývoje a změn využití ploch, pozemků, staveb (urbanistických struktur) a krajiny (přírodních struktur), včetně jejich údržby a ochrany hodnot. Cílem je udržitelný a vyvážený rozvoj všech těchto složek v území. Nástroji usměrňování územního rozvoje jsou zejména územní plánování, regionální politika, péče o životní prostředí a péče o kulturní a přírodní dědictví.*

Termín ***území*** je chápán v územním plánování v tradičním, téměř axiomatickém významu, a to jako část zemského povrchu, vymezená (ohraničená) a členěná podle různých kritérií (fyzicko-geografických, administrativně správních, evidence nemovitostí, způsobu využití, intenzity využití atd.). Území je v územním plánování pojímáno spolu se všemi hmotnými složkami, aktivitami a vztahy, jejichž je nositelem.

Termín ***rozvoj*** vyjadřuje ***celkový vývoj žádoucím směrem***, nikoliv pouze kvantitativní vývoj a ekonomický růst, či růst intenzity využití území. Rozvoj je dále chápán převážně jako záměrně ovlivňovaný vývoj (např. územním plánováním), případně jako sice živelný vývoj, ale v souladu s cíli a představami o pozitivním rozvoji daného území.

Územní rozvoj má následující složky (viz schéma na obr. 1):

1 Hmotné složky územního rozvoje

- plochy, koridory a pozemky,
- stavby a zařízení,
- přírodní prvky a útvary,
- obyvatelstvo,
- fauna,
- flóra.

2 Aktivity a procesy v území

2.1 Aktivity v území

- výroba,
- bydlení,
- rekreace,
- doprava,
- služby veřejné.

2.2 Procesy v území

- ekonomické,
- sociální,
- environmentální,
- ekologické,
- kulturní.

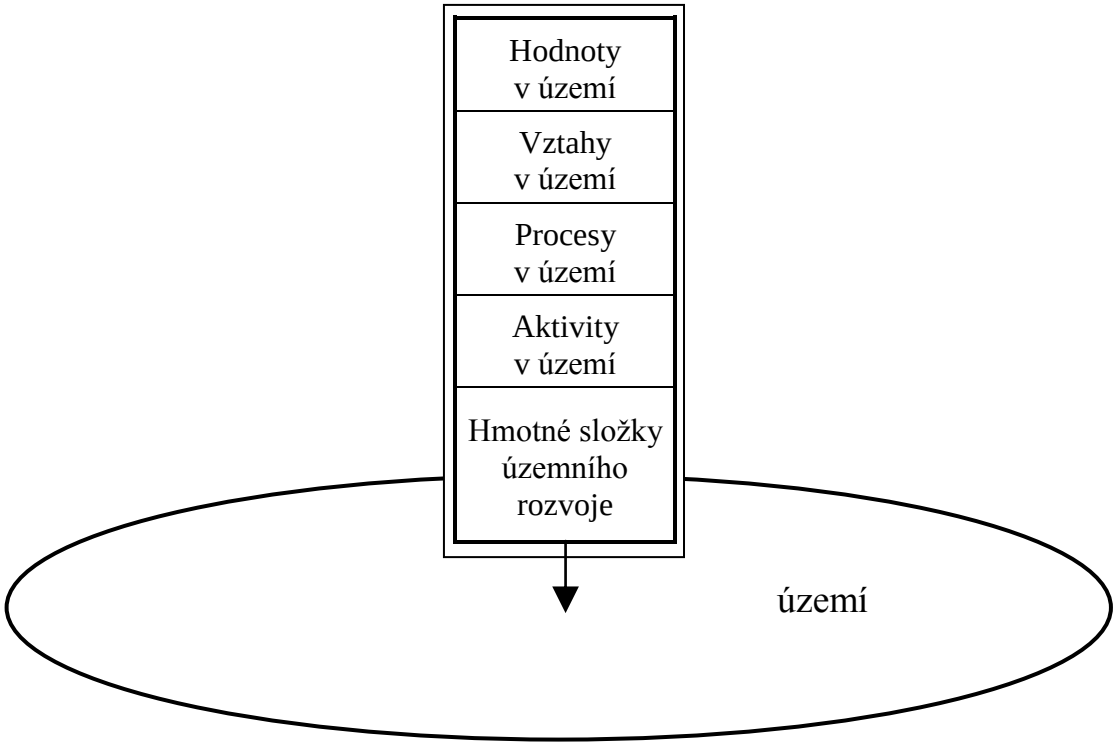
3 Hodnoty a vztahy v území

3.1 Hodnoty v území

- ekonomické,
- sociální,
- kulturní (včetně urbanistických a architektonických),
- environmentální,
- ekologické.

3.2 Vztahy v území

- vztahy objemově prostorové,
- vztahy provozní.

Obr. 1: Složky územního rozvoje (schéma)

Ad 1 Hmotné složky územního rozvoje

Hmotné složky *(fyzická struktura)* tvoří veškeré hmotné prvky v území, na terénu a v adekvátní míře též pod terénem a nad terénem.

V první řadě je hmotnou složkou *území* (viz výše). Z hlediska územního plánování je rozhodujícím kritériem pro jeho posouzení způsob (funkce) a intenzita využití území a dále tvar a rozsah, podle kterého se člení území na koridory, plochy a pozemky. Koridory, plochy a pozemky jsou hmotnou složkou ve smyslu *skutečné plochy,* nikoliv ve smyslu jejího mapového zobrazení.

Stavbou se rozumí veškerá *stavební díla*, která vznikají stavební nebo montážní technologií, bez zřetele na jejich stavebně technické provedení, použité stavební výrobky, materiály a konstrukce, na účel využití a dobu trvání. Dočasná stavba je stavba, u které stavební úřad předem omezí dobu jejího trvání. Stavba, která slouží reklamním účelům, je stavba pro reklamu. (§ 2 odst. 3 SZ). Stavba může být podzemní či nadzemní.

Zařízením se rozumí informační a reklamní panel, tabule, deska či jiná konstrukce a technické zařízení (pokud nejde o stavbu podle § 2 odst. 3 SZ). Zařízení o celkové ploše větší než 8 m² se považuje za stavbu pro reklamu. V pochybnostech, zda se jedná o stavbu nebo zařízení, je určující stanovisko stavebního úřadu. (§ 3 odst. 2 SZ).

Přírodní prvky a útvary jsou zejména neživé prvky a útvary přírodního původu v území (skály, útesy, přírodní svahy, přírodní vodní plochy a toky apod.). Součástí přírodních prvků a útvarů jsou dále přírodní ekosystémy živé, které společně s neživými tvoří vymezené lokality v území (např. přírodní rezervace apod.). Přírodní prvky a útvary se podílejí na vytváření hodnot území, mohou tak mít i hodnotu ekonomickou a být zdrojem ekonomického rozvoje (např. pro turistiku, rekreaci, cestovní ruch apod.).

Území, stavby a zařízení, obyvatelstvo, fauna a flóra tvoří společně ***hmotný potenciál územního rozvoje.*** Hmotný potenciál vyjadřuje *příležitosti, možnosti a předpoklady rozvoje* území, vyplývající zejména z územní nabídky, materiálních zdrojů ekonomického rozvoje i z demografického, ekonomického a kulturního potenciálu obyvatelstva. Územní plánování je oborem, který vyjadřuje především *územní předpoklady rozvoje,* vyplývající z hodnot, prostorových vztahů a limitů rozvoje území. *Rozvoj území* spočívá zejména v rozvoji hmotných složek, a to v rozvoji kvalitativním i kvantitativním. Důraz na kvalitativní rozvoj je prvořadý; i zánik některých hmotných složek a snížení intenzity využití území může být územním rozvojem. Rozvoj hmotných složek je převážně iniciován aktivitami lidí, má však současně zpětnou vazbu na vývoj lidské společnosti.

Obyvatelstvo určitého území zahrnuje osoby bydlící trvale a přechodně, dojíždějící a pasanty. Obyvatelstvo je *dynamickou složkou území,* která podléhá demografickému vývoji (vývoji přirozenou měnou a migrací).

Fauna a flóra, zejména vegetace, tvoří nedílnou složku území a podílí se na krajinném rázu, způsobu využití území a mikroklimatu. Fauna a flóra je na jedné straně součástí *přírodního ekosystému,* který je nutno chránit jako zvláštní hodnotu v území, na druhé straně je součástí zemědělské produkce, kdy je ji nutno považovat za zdroj ekonomického rozvoje.

Hmotné složky území jsou charakterizovány:

- objemově prostorovými (fyzickými) ukazateli velikosti, (plochy, počtu apod.),
- objemově prostorovými (fyzickými) ukazateli vzájemné polohy (vzdálenosti, sousedství, apod.).

Ad 2 Aktivity a procesy v území

2.1 Aktivity v území

Aktivity jsou lidské činnosti, probíhající v území. Tradičně jsou členěny podle účelu. Využívají a mění hmotné složky rozvoje, tj. území, stavby, zařízení, přírodní prvky a útvary, faunu i flóru. Aktivity v území jsou v územním plánování nazývány také *urbanistickými funkcemi* a jim odpovídající a podle nich účelově tříděné hmotné složky rozvoje se označují jako *funkční složky.*

Aktivity v území jsou charakterizovány funkčními ukazateli:

- kapacity (např. prodejní plochy, počet zaměstnanců apod.),
- využití (zpravidla kapacita na jednotku plochy nebo na obyvatele),
- uspořádání (např. dosažitelnost).

2.2 Procesy v území

Procesy civilizační (ekonomické, sociální, kulturní) jsou důsledkem lidské činnosti a fungování lidského společenství v území. *Přírodní procesy (environmentální a ekologické)* probíhají na základě přírodních principů a jsou projevem přírodních ekosystémů v území. Zatímco *aktivity* (2.1.) jsou záměrné a zpravidla cílevědomé (i když ne vždy pozitivní), procesy mohou být vyvolány záměrně, ale mohou být také spontánní a mohou mít i nepředvídané důsledky.

Procesy v území jsou charakterizovány zejména:

- druhem procesu,
- dobou trvání,
- frekvencí výskytu,
- důsledky.

Ad 3 Hodnoty a vztahy v území

3.1 Hodnoty v území

Hodnoty v území jsou kvantitativním i kvalitativním vyjádřením vztahů jednotlivých lidí, skupin, případně celé společnosti k územnímu rozvoji, jsou tedy hodnocením území a jeho složek z hlediska potřebnosti a užitečnosti (často také „vzácnosti“, vyvolané nedostatkem a potřebou ochrany) pro člověka a společnost. *Soustava hodnot* je soustavou preferencí, podle které lidé hodnotí složky, procesy nebo vztahy v území. *Kritéria* pro posouzení hodnot pak v různé formě posuzují, do jaké míry se přiblížil navržený územní rozvoj ideální, cílové nebo požadované hodnotě.

Hodnoty v území jsou charakterizovány:

- finančním hodnocením (cena, náklady, výnosy apod.),
- jiným kvantitativním hodnocením (body, váhy apod.),
- kvalitativním popisem.

3.2 Vztahy v území

Vztahy v území jsou v obecné rovině vztahy mezi složkami rozvoje území. Mají buď pouze fyzický rozměr, měřitelný fyzikálními jednotkami, nebo jsou vyjádřením vztahu lidské společnosti ke složkám územního rozvoje. ***Objemově prostorové vztahy*** vyplývají z umístění hmotných složek v území (zejména umístění a uspořádání jednotlivých staveb nebo funkcí). ***Provozní vztahy*** vyplývají z využívání a provozu hmotných složek v území. Jsou vázány na aktivity v území.

Objemově prostorové vztahy jsou charakterizovány zejména důsledky vyplývajícími ze vzájemné polohy jednotlivých složek a vztahů této polohy k potřebám lidí.

Provozní vztahy jsou charakterizovány především uspořádáním a důsledky dopravního provozu a dále důsledky ostatního provozu (např. vliv produkce hluku nebo exhalací na bydlení apod.).

B.1.2 Územní rozvoj jako součást udržitelného rozvoje

Základní východiska udržitelného rozvoje, tj. společné evropské indikátory, cíle a prostředky k jejich dosažení jsou uvedeny v části A této příručky. Tento myšlenkový postup je nutné rozvést pro konkrétní řešení tak, aby postupnou (zpravidla několikastupňovou) dekompozicí hlavních cílů a souhrnných indikátorů bylo dosaženo soustavy dílčích a specifických indikátorů, které by charakterizovaly územní rozvoj a současně podávaly informaci o dodržení zásad udržitelného rozvoje.

Podmínkou pro realizaci udržitelného rozvoje v územním plánování je tedy *operacionalizace*, tj. převedení do cílů, kritérií a indikátorů použitelných na příslušné úrovni územního rozvoje. Východiskem pro tuto operacionalizaci je formulování základních cílů udržitelného rozvoje. K tomu uvádíme další tři definice udržitelného rozvoje (ve vztahu k územnímu rozvoji), které tyto cíle upřesňují:

- udržitelný rozvoj uspokojuje nynější potřeby dnešní generace a přitom současně zachovává budoucí generaci možnost tohoto uspokojování potřeb[1)];
- udržitelný prostorový rozvoj uvádí do souladu sociální a hospodářské nároky na prostor s jeho ekologickými funkcemi[2)];
- plánování může být zásadně považováno za udržitelné nebo za podporující realizaci cílů udržitelného rozvoje[3)]:
  - jestliže současně integruje ekologické, ekonomické a sociální nároky na prostor;
  - jestliže zohledňuje, že budoucí generace mají stejný nárok na využití všech zdrojů a jestliže jim umožní rovnoprávný přístup k těmto zdrojům;
  - jestliže v popředí plánování stojí hlediska péče o budoucnost ve smyslu trvalosti a budoucí způsobilosti;
  - jestliže je všem společenským skupinám přiznáno právo spolurozhodování při plánování a zejména při realizaci plánů.

Dále je uveden myšlenkový přístup k operacionalizaci hlavních cílů udržitelného rozvoje území. Je nutné zdůraznit, že v této úvodní kapitole je prezentován příklad možného postupu a nikoli soubor cílů a indikátorů, použitelný pro jakékoli řešení. Tyto indikátory a způsob jejich hodnocení je nutné vytvořit individuálně pro konkrétní řešení úkolů na různých úrovních územního plánování. Příklad navazuje na stanovení tří „pilířů“ udržitelného územního rozvoje v kapitole A a na určení složek územního rozvoje v části B.1.1 této kapitoly.

---

1) Brundtland, G., H.. *Our Common Future*. Greven: Světová komise pro životní prostředí a rozvoj, 1987.

2) *Raumordnungsgesetz (ROG BGBI. I.S. 2081)*, ve znění pozdějších předpisů.

3) *Interreg IIC-Projekt: Kommunale und regionale Planungsinstrumente für eine nachhaltige Raumentwicklung in Ländern des CADSES-Raumes PLAIN*. Dresden: Institut für ökologische Raumentwicklung, 2001. Zpracovatelské instituty z Německa, Polska, Rakouska, Slovenska, za Českou republiku byl zpracovatelem Ústav územního rozvoje, Brno.

Postup ve zvoleném příkladě zahrnuje tyto kroky (viz tab. č. 1a a 1b):

1. formulace „pilířů“ udržitelného rozvoje,
2. dekompozice „pilířů“ podle jejich vlivu na územní rozvoj (příklad se orientuje na úroveň města, případně regionu),
3. rozpis vztahů těchto hrubých ukazatelů udržitelného rozvoje k jednotlivým složkám územního rozvoje,
4. stanovení indikátorů, cílů a kritérií pro konkrétní územně plánovací řešení. *(Indikátory, které slouží k popisu a analýze navrženého řešení územního rozvoje, se odvodí ze složek územního rozvoje, zatímco v tabulce uvedené cíle a kritéria by sloužila k jeho hodnocení. Tato čtvrtá úroveň již není v příkladu popsána, protože je věcí konkrétního řešení.)*

Nástroje pro plánování udržitelného rozvoje území

Nástroje, kterými se bezprostředně řídí územní rozvoj, jsou nástroje územního plánování, kterými jsou: územně plánovací podklady, politika územního rozvoje, územně plánovací dokumentace, územní rozhodnutí, územní souhlas, územní opatření a úprava vztahů v území. Tyto nástroje jsou podrobně popsány v části D této příručky.

Vedle nástrojů územního plánování se podílí na ovlivňování udržitelného rozvoje území nástroje z ostatních oblastí řízení, které je možné zařadit do těchto skupin[4)]:

A. ***Formální nástroje*** (např. regionální politika, regulační plánování)

jsou nástroje, jejichž účel, obsah, forma a způsob zpracování a schvalování (případně jen některé z těchto znaků) jsou určeny legislativními předpisy, zpravidla zákonem a prováděcími předpisy platnými pro celé území státu, dále celostátními programy a směrnicemi. Tvoří základní kostru plánovacího instrumentária.

B. ***Neformální nástroje*** (např. kooperační strategie obcí, koncepce využití prostoru, regionální rozvojové koncepce, sítě měst, obnova vesnice, kulaté stoly, diskusní fóra apod.) jsou nástroje, které vznikají podle aktuálních potřeb praxe, jsou zaváděny zpravidla dohodou nebo obecně závaznou (obecní) vyhláškou a mají lokální využití, případně platnost ve vymezeném území. Protože tyto nástroje nejsou svázány s relativně stálou legislativou a jejich použití není většinou povinně předepsáno, mohou mít nejrychlejší vývoj a operativní využití. Některé z nich po úspěšném a rozšířeném používání jsou legislativně zakotveny a přecházejí do formálních nástrojů.

C. ***Finanční a stimulační nástroje*** (zejména systémy obecních příjmů)

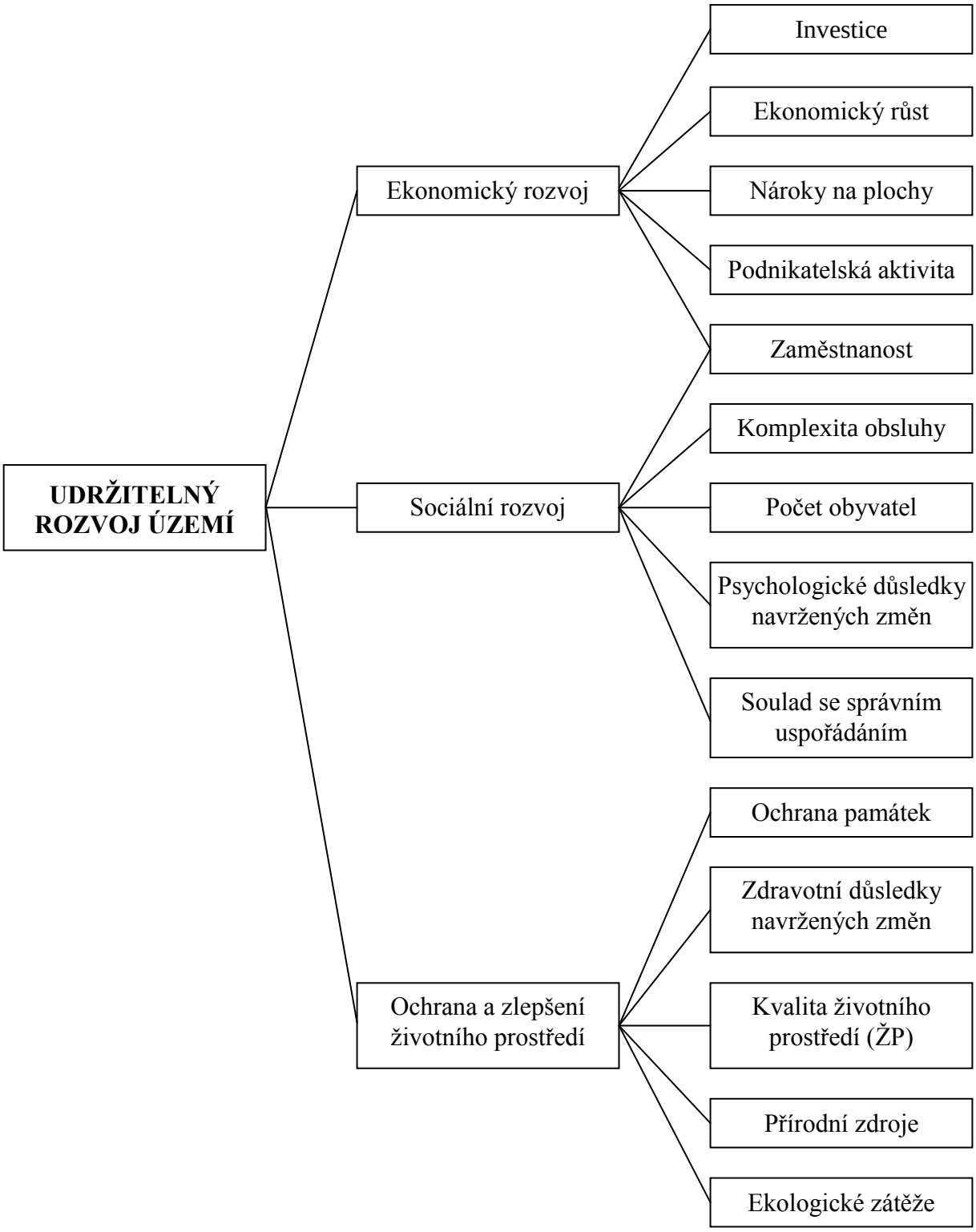
ovlivňují stále rostoucí měrou plánovací rozhodování týkající se územního rozvoje. Jejich koordinované zabudování do plánovacího procesu podporuje realizaci plánovacích cílů, řízení

[4)] Podle výsledků úkolu EU *Interreg IIC-Projekt: Kommunale und regionale Planungsinstrumente für eine nachhaltige Raumentwicklung in Ländern des CADSES-Raumes PLAIN.* Tyto nástroje existují a byly analyzovány ve všech zemích zúčastněných na projektu *PLAIN*.

využití území a určité preferované druhy výstavby. Patří sem také různé podpůrné programy (např. bytové výstavby, programy obnovy vesnice, soutěže, modelové záměry apod.).

D. ***Informační nástroje*** (s důrazem zejména na nástroje podporované GIS)

Jsou nástroje, jejichž začlenění do plánovacího systému ovlivňuje rychlou, racionální, efektivní a kreativní přístupnost informací pro plánovací a rozhodovací procesy, a to nejen ve fázi přípravy a zpracování plánů, ale i při monitorování jejich realizace.

Tab. 1a: Udržitelný rozvoj – schéma vazeb

	Hmotné složky - 1	**Aktivity** - 2	**Procesy** - 3
Investice	Finanční zdroje pro pořízení (přírůstek) hmotných složek v rámci investičního procesu	Výstavba (stavební i nestavební činnost), údržba, výdaje na ochranu ŽP, sociální a dopravní infrastrukturu	Stárnutí, obnova, likvidace (sanace, asanace), fyzické a morální opotřebení
Ekonomický růst	Rozšířená hodnotová reprodukce hmotných složek	Vytváření podmínek pro rozvoj ekonomiky v obcích a regionech	Pohyb, alokace, lokalizace kapitálu, regulace, zdanění, stimulace, subvence, globalizace a další
Nároky na plochy	Zastavěné, zastavitelné, volné plochy, stavební pozemky, půdní fond	Využití území, změna účelu, zábor volných ploch, devastace ploch vadnou výstavbou, ochrana ploch	Inundace, eroze a další negativní přírodní vlivy. Parcelace, agrotechnická a územně technická opatření
Podnikatelská aktivita	Podnikatelské firmy a jejich hmotná infrastruktura	Podnikání, nároky na plochy a vybavenost, potlačování monopolů	Vznik a zánik firem, změny požadavků na plochy
Zaměstnanost	Ekonomicky aktivní obyvatelstvo	Zaměstnání podle sektorů NH a podle funkčních složek, pohyb za zaměstnáním	Podpora vzniku a dosažitelnosti pracovních míst územním plánováním
Komplexita obsluhy	Plochy pro funkční složky, vybavenost celkovou infrastrukturou	Druhy obsluhy, vyjížďka a dojížďka za obsluhou, cestovní ruch	Změny struktury obsluhy podle změny poptávky, změny dosažitelnosti obsluhy
Počet obyvatel	Osoby podle statistického třídění, obyvatelé podle bydlišť (místa bydlení)	Práce, kultura, rekreace, vyjížďka a dojížďka za prací a za obsluhou	Vývoj přirozenou měnou a migrací
Psycholog. důsledky navržených změn	Obecná přijatelnost navržených změn hmotných složek, srozumitelnost navržených změn v ÚPD	Uspokojení potřeb obyvatelstva návrhem vybavení a prostorového uspořádání území	Změna postojů obyvatel změnou potřeb, módy, generační proměnou apod.
Soulad se správním uspořádáním	Soulad vymezeného území pro územní plánování se správním uspořádáním	Státní správa a samospráva	Kontinuální vývoj managementu obce i místního podnikání
Ochrana památek	Chráněné památkové objekty	Aktivní ochrana dědictví minulosti, udržování kulturních i přírodních památek, cestovní ruch	Stárnutí, opotřebení, regenerace
Zdravotní důsledky navržených změn	Hmotné složky vlivů na zdraví obyvatelstva (hluk, exhalace apod.) – zdroje a jejich lokalizace	Zdravotní péče – ochrana, prevence, léčení, likvidace zdrojů škodlivých vlivů	Ohrožení zdraví, omezení pohody, technické a technologické postupy k minimalizaci ohrožení zdraví
Kvalita životního prostředí (ŽP)	Přírodní a civilizační prvky ŽP	Vytváření a ochrana kvalitního ŽP, EIA, SEA, ochrana před přírodními katastrofami (povodně aj.)	Změny klimatu, změny znečištění ŽP
Přírodní zdroje	Přírodní zdroje rozvoje území – plochy (půda), voda, nerosty, energie aj.	Těžba, využití, odpad	Ubývání neobnovitelných, regenerace obnovitelných zdrojů
Ekologické zátěže	Staré zátěže, brownfields	Likvidace, regenerace a nové využití území	Negativní působení na ŽP

Tab. 1b: Územní rozvoj jako součást udržitelného rozvoje – příklad možné realizace udržitelného rozvoje ve složkách územního rozvoje

	Hodnoty - 4	**Vztahy** - 5	**Cíle (kritéria) udržitelného územ. rozvoje** - 6
Investice	Náklady, cena	Vlastník – investor – developer – územní plánovač – stavební úřad – prováděcí firma	Vytváření a reprodukce hmotných složek pro lepší život současných i budoucích obyvatel
Ekonomický růst	Přírůstek HDP, vyšší příjmy státního a místních rozpočtů, lepší možnost realizace příjmů obyvatel	Efektivnost (vztah společenských nákladů a přínosů)	Podpora tempa růstu omezeného jeho negativními důsledky pro území, vyvážený sociální a ekonomický rozvoj
Nároky na plochy	Cena pozemků – bonita, územně technické vlastnosti, poloha, intenzita (hustota) využití	Vlastnictví, nájem, využití a uspořádání území	Optimalizace záboru a využití ploch
Podnikatelská aktivita	Tržby, daňový přínos, růst HDP	Soutěž (konkurence), dodavatelsko odběratelské vztahy	Podpora růstu podnikatelské aktivity územním plánováním, revitalizace obcí a regionů (zejména zaostalých)
Zaměstnanost	Pracovní příjmy, daňový přínos, míra (ne)zaměstnanosti	Pracovník – zaměstnavatel, bydliště – pracoviště	Vytváření podmínek v územním plánování pro minimalizaci míry nezaměstnanosti
Komplexita obsluhy	Úroveň vybavenosti v místní nebo regionální dostupnosti, tržby, růst HDP, přínos na daních a poplatcích	Dostupnost (vztah bydliště – místo obsluhy), nabídka, poptávka	Lokalizace obsluhy přiměřené poptávce do optimální polohy pro bydlící i dojíždějící, podpora cest. ruchu
Počet obyvatel	Kvalifikace (vzdělání), zkušenost, kreativita, morálka	Občanské vztahy, solidarita, tradice, patriotismus (vztah k místu)	Územní podmínky pro integritu obyvatel s místem rozvíjení přístupu k informacím a znalostem
Psycholog. důsledky navržených změn	Spokojenost s hmotným prostředím obce (regionu)	Osvětová činnost orgánů územního plánování, zapojení veřejnosti	Maximální spokojenost obyvatel s životem v obci (regionu, posílení pocitu domova)
Soulad se správním uspořádáním	Právo, spravedlnost, bezpečnost, operativnost, bezkorumpčnost	Dostupnost, solidarita	Dosažitelnost správních orgánů, udržitelný management obce a místního podnikání
Ochrana památek	Historická, kulturní hodnota, přírodní, krajinná hodnota, genius loci	Vlastnictví, správa, společenské vědomí hodnoty památek	Ochrana památek a jejich zpřístupnění, maximální záchrana devastovaných památek
Zdravotní důsledky navržených změn	Minimální počet onemocnění, jehož příčinou jsou vlivy prostředí	Izolovanost od negativních vlivů prostředí, dosažitelnost lékařské péče	Vytváření zdravého prostředí, pokles % nemocnosti
Kvalita životního prostředí (ŽP)	Standardní ukazatele kvality ŽP	Ochránci x poškozovatelé ŽP, lidé x příroda	Ochrana pozitivních složek současného ŽP a jeho stálé programové zlepšování
Přírodní zdroje	Vydatnost zdroje, náklady na exploataci, cena za jednotku	Omezení využití území v důsledku existence nebo využívání zdroje, vzdálenost od místa využití	Šetření, nejvyšší možná orientace na obnovitelné zdroje
Ekologické zátěže	Náklady na likvidaci zátěží a na regeneraci území	Omezení územního rozvoje, negativní zdravotní a psychologické účinky na lidi	Maximální likvidace nebo regenerace ekologických zátěží

Tab. 1b: Pokračování

B KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY

B.2 Charakteristika, stav, hodnoty a problémy územního rozvoje ČR

OBSAH:

B.2.1 Území a osídlení

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc. Redakce – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Aktualizace – Ing. Alena Navrátilová, Ing. arch. Eva Rozehnalová, 23. 12. 2010.

B.2.2 Sídla

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Miroslav Baše. Redakce – Ing. arch. Marie Tomíšková.
Aktualizace – 23. 12. 2010.

B.2.3 Krajina

Zpracovatel aktualizované podkapitoly: Doc. Ing. arch. Ivan Vorel, CSc.
AKTUALIZOVÁNO Poslední aktualizace: 26. 2. 2016

B.2.1 Území a osídlení

Lidské osídlení vznikalo a vyvíjelo se v návaznosti na složité dějinné a přírodní procesy. Území, krajina a osídlení představují mimořádný fenomén, s jedinečnými přírodními a antropogenními složkami, které vytvářejí prostředí a rámec života a činností obyvatel.

Osídlení České republiky je tvořeno specifickou strukturou sídel, která v závislosti na přírodním prostředí a morfologickém utváření vznikla z převážné míry již ve středověku. České osídlení se vyznačuje značnou hustotou sídel s vysokým podílem malých sídel.

B.2.1.1 Teorie osídlení

Osídlení a jeho rozvoj

Osídlení náleží k základním pojmům v oblasti geografie, urbanismu a v územním plánování. K pojmu osídlení se váží klíčová slova: *urbanizace, region, městský region, aglomerace, konurbace, deurbanizace, reurbanizace.*

Osídlením rozumíme v nejobecnějším slova smyslu soubor lidských obydlí a jejich skupin rozmístěných na určitém území[1)].

Urbanisticky můžeme chápat osídlení[2)] jako soubor všech sídel (sídelních útvarů[3)]), všech základních výrobních a nevýrobních fondů a veškerého obyvatelstva na daném území, zahrnující i všechny vztahy mezi jednotlivými sídly (sídelními útvary) ve sféře výroby, obsluhy, bydlení a využívání volného času, vztahy mezi těmito sférami, jakož i důsledky antropogenních činností.

Základními složkami osídlení je soustava jednotlivých sídel a dalších složek vybavení v území, vazeb mezi nimi a přírodního prostředí, které vytváří rámec celé krajiny. Mezi důležité složky vybavení území náleží systémy dopravy a další infrastruktury.

Prostorové uspořádání sídel a tvorba jejich vnitřní prostorové struktury je předmětem urbanismu.

Realizací územní činnosti, vztahy v území a osídlení a jejich dopady se zabývá územní plánování (regionální plánování).

Studiem prostorových zákonitostí osídlení se zabývá rovněž sídelní geografie, objektem studia sídelní geografie je pouze část krajinné sféry[4)], její určitý územní výřez.

Geografové zabývající se problematikou města často pracují v interdisciplinárním prostředí. Geografii města[5)] lze vedle jejího pojetí jako jedné z geografických disciplín vnímat i jako

---

1) *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích.*. Praha: nakladatelství Diderot, 1997.

2) *Zásady a pravidla územního plánování. 5 Názvosloví.* Brno: VÚVA, 1984.

3) *Sídelním útvarem* rozumíme jednotku osídlení, která tvoří uzavřený, od jiných jednotek osídlení prostorově oddělený útvar (*Zásady a pravidla územního plánování.* Brno: VÚVA, 1984.).

4) Krajinná sféra obsahuje přírodní sféru a její dílčí složky (litosféra, hydrosféra, biosféra, pedosféra a dolní část atmosféry) a sociálně-ekonomickou sféru a její jednotlivé složky. Dílčí složky krajinné sféry jsou objektem studia jednotlivých systematických disciplín geografie, jako jsou geomorfologie, hydrologie, ekonomická či kulturní geografie.

jednu z oblastí v rámci tzv. *studií měst (urban studies)* nebo studií *měst a regiónů (urban and regional studies),* které jsou jak v oblasti výuky tak i výzkumu interdisciplinárními projekty sdružujícími geografy, sociology, urbanisty, politology, ekonomy a specialisty z celé řady aplikovaných disciplín zaměřených na územní plánování, trh s nemovitostmi, bydlení, ochranu a tvorbu životního prostředí, atd.

Sídelní struktura je výslednicí dlouhodobého vývoje, ve kterém se uplatnily vnitřní i vnější vlivy. Zásadní proměnu osídlení znamenal příchod průmyslové revoluce (označované souhrnně jako proces urbanizace). Započal tak globální proces přeměny venkovských oblastí na oblasti městské a přeměny venkovské společnosti na společnost městskou. Současné osídlení (v Evropě) je i přes značné rozdíly charakterizováno vysokým stupněm urbanizace a složitosti sídelní struktury.

Charakter a uspořádání sídel v osídlení, jejich vztahy a intenzita těchto vztahů vyjadřuje různé úrovně vývoje sídelní struktury a stupně urbanizace: od území pouze s dostřednými vazbami spádových sídel a nízkým stupněm urbanizace až po aglomerační území.

Aglomerace a městské regiony představují vyšší úroveň sídelní struktury s rozvinutou územní dělbou práce a s vysokým stupněm urbanizace (80 % a více). Tato území se vyznačují vyšším stupněm využití území, vyšší mobilitou obyvatel, aglomeračními výhodami[6)]; ale i vyšším nebezpečím ohrožení životního prostředí.

V posledních desítiletích zaujímá osídlení stále významnější a také větší podíl území a stává se rozhodující součástí hmotného životního prostředí. Zejména v intenzivně osídlených prostorech prostupuje celou krajinou, která se ze svého původního přírodního nebo zemědělstvím zformovaného stavu mění v integrální součást sídelních systémů a pronikají do ní všechny funkční složky, které byly dříve charakteristické jen pro lidská sídla.

Spolu s rozvojem osídlení se stává složitějším i jeho struktura. Od dřívějších hierarchických soustav jednotlivých různě velikých měst a obcí se vyvíjí k prostorově i funkčně složitým sídelním soustavám, v nichž převládají skupinové formy osídlení, aglomerace a konurbace s rozsáhlými gravitačními vztahy. Urbanizační proces proniká i do menších sídelních útvarů, v nichž se stále výrazněji uplatňují nezemědělské funkce[7)].

---

5) Lze rozlišovat dva základní pohledy na vymezení předmětu studia geografie měst. V širším vymezení disciplína zahrnuje studium osídlení i města samotného. Tento pohled na pojetí *geografie města (urban geography)* využívají některé texty, ke kterým patří např. *The Study of Urban Geography* (Carter, 1995), *Urban Geography: An Introductory Analysis* (Johnson, 1972) nebo *An Introduction to Urban Geography* (Short, 1984). Druhý, alternativní pohled zužuje předmětové vymezení disciplíny na studium města samotného. Jako příklad druhého pojetí může sloužit *Urban Social Geography: An Introduction* (Knox, 1995), *A Social Geography of the City* (Ley, 1983) nebo *Unfairly Structured Cities* (Badcock, 1984).

6) Možnost efektivnějšího využití výrobních nákladů na jednotku produkce v prostředí sídelních aglomerací vzhledem k nižším dopravním nákladům, existující infrastruktuře a snadné dostupnosti speciálních služeb, k blízkosti dalších ekonomických subjektů a velkému odbytišti výrobků na relativně malém, ale hustě zalidněném území (*Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích.* Praha: Diderot, 1997).

7) HRŮZA, J. *Slovník soudobého urbanismu.* Praha: Odeon, 1977.

Urbanizace a vývoj osídlení

Vývoj sídelní struktury je spojen s urbanizačními fázemi[8)], které se odlišují utvářením vnitřní prostorové struktury měst.

Urbanizace představuje první fázi charakterizovanou koncentrací obyvatelstva kolem historických jader měst vedle nově založených průmyslových závodů[9)].

Fáze *suburbanizace* je charakterizována rozvojem nízkopodlažní zástavby v územích nacházejících se mimo kompaktní město. V suburbánním pásu je dosahováno vysokých relativních přírůstků obyvatel imigrací, zatímco centrum a starší čtvrtě populačně stagnují, popřípadě obyvatelstvo začíná postupně ubývat. Suburbanizace je často spojována se stěhováním obyvatel s vyšším sociálním statusem z centrálních částí města na předměstí. Vedle nové výstavby a imigrace obyvatelstva je suburbanizace rovněž charakterizována transformací existující venkovské zástavby a změnou způsobu života (v kontextu husté sídelní sítě v Evropě).

Proces byl do značné míry ovlivněn územním plánováním, které v reakci na nezdravé prostředí vnitřních měst preferovalo rozvolněnou zástavbu ve zdravém prostředí mimo města, ale v dobré dopravní dostupnosti, umožňující využívat městské výhody (pracovní příležitosti, služby, kulturu). Po druhé světové válce rozvoj suburbanizace podpořil vliv státu v oblasti investic do dopravní infrastruktury, v podpoře hypoték a garantováním sociálně spravedlivějšího rozdělování společenského bohatství (sociální stát a politika plné zaměstnanosti, minimální mzdy, apod.). V socialistických státech byla počínající suburbanizace zastavena a spontánní výstavba rodinných domků na předměstích nahrazena budováním kompaktních sídlišť vysokopodlažních panelových domů.

Deurbanizace jako třetí urbanizační fáze je charakterizovaná poklesem počtu obyvatel v celém vnitřním městě a populační stagnací předměstí[10)].

Reurbanizace je charakterizována oživením městských center, do kterých se vrací bydlení a v místech opuštěných průmyslových zón se budují administrativně-obchodní i nové bytové komplexy[11)].

---

8) Urbanizace, suburbanizace, deurbanizace, reurbanizace.

9) Urbanizace byla způsobena zejména technologickým pokrokem a procesem industrializace (nabídka pracovních příležitostí ve městech) a společenskou změnou přechodu od feudálního ke kapitalistickému společenskému řádu, zejména zrušením nevolnictví (umožnění migrace do měst). V této fázi dochází k vytváření relativně kompaktní urbanistické struktury s převažující blokovou zástavbou bytovými, především nájemními, domy.

10) Proces byl do značné míry způsoben deindustrializací v centrálních částech měst (koncentrace nejstarších upadajících průmyslových odvětví) a následným odlivem obyvatel i pracovních příležitostí do nových (nově, plánovitě založených) měst, malých měst a venkovských oblastí. Vnitřní části měst prodělávají nejhlubší úpadek. Deurbanizace ovlivnila většinu anglických měst v letech 1950–1980 a významně se projevila i v tradičních průmyslových oblastech Německa, Belgie, USA, apod. Proces deurbanizace byl v některých případech ovlivněn nástroji regionálního a územního plánování, např. při vymezování zelených pásů kolem velkých měst v Anglii, zamezujících další expanzi do venkovského prostoru. Významný vliv mělo i státem financované nebo dotované budování nových měst.

11) K reurbanizaci dochází za výrazné finanční a územně-plánovací asistence státu a místních úřadů. Hlavními revitalizačními procesy jsou komercializace a gentrifikace, které vedle pozitivních dopadů, zejména při rekonstrukci nemovitostí, přinášejí i sociální konflikty mezi nově příchozími komerčními funkcemi

B.2.1.2 Stávající stav území a osídlení a hlavní trendy jeho vývoje

Základní údaje

Česká republika je vnitrozemským státem[12)13)] ležícím uprostřed mírného pásu severní polokoule ve střední části Evropy. Má celkovou rozlohu 78 866 km^2. Délka její hranice se sousedním Polskem je 762 km, Německem 810 km, Rakouskem 466 km a Slovenskem 252 km. Dnes je naše území vnitřní částí EU.

Území České republiky je dobře přístupné. V roce 2008 bylo v ČR 691km dálnic, tj. 8,76 km/1000km^2. Středočeský kraj měl v roce 2008 154 km dálnic, tj. 17 km/1000km^2. Ve Středočeském kraji je tedy přibližně dvojnásobné množství dálnic, než ve zbytku republiky.

Hlavní traťové koridory železnic jsou elektrifikovány. Hustota železniční sítě v krajích České republiky je v rozsahu 0,1–0,4 km/km^2, s vyšší hustotou v průmyslových regionech. Ukazatel nevyjadřuje kvalitu železnice, při jejím vyjádření by hustota hlavních železničních tratí byla diferencovanější. Rozdílnost regionů spočívá především v existenci hlavních tratí spojujících Prahu, Plzeň, České Budějovice, Pardubice, Ústí nad Labem, Olomouc, Brno a Ostravu se sítěmi okolních zemí.

Rozvoj technické vybavenosti ovlivňovaly spíše než vývojové rozdíly uvnitř českého území vnější vlivy, tj. poloha území uvnitř státu v průběhu historie (centrální poloha se opakovaně stávala příhraniční), vztah ke státům za hranicemi a struktura osídlení (změněná odsunem Němců). Význam pro rozvoj dopravních, potrubních a přenosových sítí má poloha a velikost velkých měst v regionech. Zcela výjimečná ve vybavenosti infrastrukturou je Praha.

V oblasti znečišťování ovzduší dominují průmyslové kraje. Při porovnání jednotlivých regionů z hlediska emisí nejvýznamnějších škodlivin je markantní především zhruba třetinový podíl produkce oxidu siřičitého a oxidů dusíku na území Ústeckého kraje. K nárůstu emisí oxidů dusíku z mobilních zdrojů v důsledku zvyšující se intenzity dopravy dochází ve všech regionálních metropolích, větších městech a na zatížených silničních tazích.

Podíl velkoplošných chráněných území přírody z celkové plochy regionů není příliš diferencovaný. Výjimku tvoří Praha, do které zasahuje pouze část CHKO Český kras, nad průměrem České republiky je Zlínský kraj (34,7 %) a Liberecký kraj (26,8 %). Uvedené údaje demonstrují nejen určitá omezení, která musí region v chráněných oblastech respektovat (doprava, infrastruktura), ale také význam pro rozvojové aktivity např. v oblasti cestovního ruchu.

Současný stav a vazby v osídlení jsou poznamenány stopami neproporcionálního vývoje, zejména z období minulého půlstoletí, kdy disproporce vytvářely vedle politických rozhodnutí

---

a skupinami bohatšího obyvatelstva a vytlačovanými chudšími starousedlíky. Revitalizační procesy jsou navíc územně velmi selektivní a postihují jen část vnitroměstského prostředí. Kvalitativně významná změna není doprovázena větším množstvím obyvatel vracejících se do vnitřních měst. Vedle reurbanizace nadále pokračuje suburbanizace a deurbanizace, ale již mírnějším tempem než v předchozích urbanizačních fázích.

12) KOUTNÝ, J. *Osídlení a regiony ČR.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2000.

13) KOUTNÝ, J. *Nástin perspektiv rozvoje českého urbanismu.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2001.

nevhodně přidělované prostředky, administrativní zásahy, značný rozsah investiční činnosti a další opatření např. přidělování prostředků v návaznosti na hierarchii sídel ve střediskové soustavě apod. Rámcem tohoto prostředí byl systém s centrálním plánováním a hospodářskou vazbou v rámci RVHP. Dalším důležitým faktorem tohoto vývoje bylo zaměření socialistického Československa na těžký průmysl, které, mezi jiným, zvýšilo ohrožení životního prostředí, zejména v průmyslových centrech státu. Přeprava se vyznačovala značnou dojížďkou a vyjížďkou za prací při celkové zaostalosti úrovně dopravních systémů za vyspělými státy Evropy.

Politické, ekonomické a společenské proměny po roce 1989 změnily podmínky fungování a rozvoje osídlení. V České republice dochází k přehodnocení pohledu na územní plánování, začínají se projednávat a schvalovat nové dokumenty územního plánování, pronikají trendy západní společnosti. V územním plánování se projevují náznaky spolupráce veřejného a státního sektoru, územní plán začíná sloužit spíše jako regulace funkčního využití území než návrh jednotlivých investičních akcí. V plánu jsou nadále vytýčená stabilizovaná a rozvojová území a vymezeny dominantní funkce, vedlejší funkce a výjimečně přípustné využití území. Mění se funkční využití množství ploch uvnitř sídla a na jeho okraji. Začíná se projevovat dekoncentrace bydlení a dalších funkcí.

Rozvoj vysoce urbanizovaných území a rozvoj velkých měst je, mezi jiným, omezován administrativními a legislativními opatřeními.

Celé období je poznamenáno proměnou mobility obyvatel, kdy roste výrazně podíl individuální automobilové dopravy a klesá podíl hromadné dopravy na celkové přepravní práci. Tato skutečnost se promítá jak v proměně struktury přepravy v sídlech, tak v postupné proměně struktury dojížďky a vyjížďky za prací.

Osídlení po roce 1990 má výrazně suburbanizační trendy. Některé navazují na dřívější vývoj, další rozvíjejí zcela nová území, zpravidla na realizovaných kapacitních silničních trasách formou nejen obytných, ale i významných ekonomických aktivit. Pro řešení vazby centra s jeho okolím se ukazuje aktivní území podstatně menší, než se uvažovalo dříve.

Důležitou okolností celého procesu dalšího vývoje osídlení České republiky je změna vnějších politických a ekonomických podmínek a vznik nových vazeb – orientace našeho státu na vyspělou Evropu, na Evropskou unii a toho vyplývající dopady do rozvoje sídel a jejich struktury, ekonomiky a legislativy.

Přírodní podmínky (klimatické a geomorfologické) mohou přímo (nebo zprostředkovaně) ovlivňovat formy, strukturu a hustotu osídlení. Výhodné geomorfologické podmínky umožňují efektivnější nejen dopravní obsluhu a celkový provoz území, ale vytvářejí i optimální podmínky pro rozvoj sídelních funkcí, zejména bydlení. Jsou to údolí řek, vhodné údolní a náhorní roviny, apod. Historické krystalizační body osídlení bývaly situovány u cest a vodních toků a ve vhodných morfologických polohách s výhodnými mikroklimatickými a lokačními podmínkami v nezaplavovaném území.

Na proměny území a osídlení mají příčinný vliv vztahy a vzájemné působení přírodních podmínek a osídlení. Rovnováha přírodního a umělého, urbanizovaného prostředí je důležitým faktorem harmonického rozvoje území a základním předpokladem jeho udržitelného vývoje. Disproporce v tomto vztahu mohou způsobit nejen znehodnocení potenciálu území, ale i způsobit neúnosným zatížením území škody na životním prostředí

a přírodním potenciálu. Význam rovnováhy přírodních a urbanizačních faktorů a nebezpečí rizik plynoucí z narušení této rovnováhy bude v budoucnu v důsledku rostoucí urbanizace a celkového zatížení narůstat.

Struktura osídlení

Současná struktura osídlení ČR je výsledkem kontinuálně se rozvíjející sítě sídel a představuje nejmladší etapu jejího vývoje. Struktura osídlení je charakterizována hustotou osídlení a podílem městského a venkovského obyvatelstva.

Podstatně vyšší podíl městského obyvatelstva než je celostátní průměr mají (mimo Prahu) Karlovarský, Ústecký, Liberecký a Moravskoslezský kraj. Kromě Karlovarského kraje mají nadprůměrnou hustotu obyvatel a patří mezi kraje s nejnižším podílem zemědělské zaměstnanosti. Vysokou hustotu obyvatel má Jihomoravský kraj. Ta je podmíněna samotným Brnem jako druhým největším městem v republice, přičemž jeho okolí je poměrně málo urbanizováno a podíl zaměstnanosti v sekundárním sektoru je (kromě Prahy) nejnižší v republice. Zato podíl zaměstnanosti ve službách je díky funkcím Brna třetí nejvyšší, téměř na úrovni Karlovarského kraje. Zvláštní postavení zaujímá Zlínský kraj s nadprůměrnou hustotou obyvatel (151 obyvatel/km^2), ale s velmi nízkým podílem městského obyvatelstva (58,9 %). Krajské město samo patří k nejmenším. Přitom podíl zaměstnanosti v průmyslu patří celostátně k nejvyšším (po Moravskoslezském a Libereckém kraji).

V typicky venkovských sídlech, za která lze považovat obce s méně než 2 000 obyvateli, žila v roce 1991 přibližně čtvrtina populace, z toho v nejmenších obcích do 200 obyvatel asi 2 % obyvatelstva. V roce 2007 byl tento podíl cca 6 %. Obce do 2 000 obyvatel však představují více než 90 % obcí a obce s méně než 200 obyvateli ještě 28 % všech obcí, což ukazuje vysokou diversifikaci sídelní struktury a rozptýlení sídel v území.

Proces urbanizace

Průvodním rysem rozvoje osídlení je urbanizace. Při ní dochází k relativnímu i absolutnímu růstu měst. Je úzce spojena s procesy industrializace a demografické revoluce, s vědeckotechnickým rozvojem a ekonomickou úrovní státu či oblasti. Spolu s koncentrací obyvatelstva do měst dochází i ke koncentraci výroby, služeb, funkcí apod. a ke strukturálním změnám ve výrobních procesech. Urbanizace přináší i rozsáhlé sociální změny a pronikání městského způsobu života do celého osídleného prostoru.

Proces urbanizace má několik fází; nejprve nastává příliv obyvatelstva do všech městských center, poté zejména do největších měst. Po nasycení probíhá suburbanizace, někdy až dezurbanizace (snižování počtu obyvatelstva na administrativním území městských sídel).

Zpravidla bývá jako hnací síla počátečních fází urbanizace uváděna industrializace, avšak v současných rozvojových zemích je příliv obyvatelstva do měst dán především relativním přelidněním zemědělských oblastí. Ve vyspělých zemích se již podíl městského obyvatelstva výrazně nezvětšuje (v některých zemích dosáhl i přes 80 %[14)]). Přehlcení městského území se

[14)] Jde o hodnotu absolutní urbanizace (podíl obyvatelstva měst z celkového počtu obyvatel). Při relativní urbanizaci (podíl obyvatelstva s městským způsobem života) dosahují vyspělé evropské země téměř 100% urbanizace.

projevuje rozsáhlou, často neřízenou, suburbanizací, která je charakteristická pro rozsáhlé urbanizované oblasti ve světě (zejména pro USA).

Obyvatelstvo

Česká republika měla podle stavu k 1. lednu 1997 10 309 tis. obyvatel a patří průměrnou hustotou 131 obyvatel na km^2 mezi hustěji zalidněné země. Obyvatelstvo je na území republiky rozloženo poměrně rovnoměrně při značné koncentraci obyvatel ve městech, v nichž žije 70,5 % obyvatel. V obcích s méně než 1 000 obyvateli žije 16,7 % obyvatel. Největším městem státu je Praha s 1,2 mil. obyvatel. V České republice je celkem 6 242 obcí, z nichž pouze 7 má více než 100 000 obyvatel a 16 obcí má více než 50 000 obyvatel.

Národnostní složení obyvatel státu je poměrně homogenní, neboť zde žije 94,8 % občanů, kteří patří k národnostem s českým mateřským jazykem.

Z menšin je nejsilnější slovenské zastoupení (3,06 %), následuje národnost polská (0,58 %) s německou (0,47 %) a rómskou (0,32 %), i když k této národnosti se mnoho obyvatel rómského původu nehlásí.

Počet obyvatel České republiky rostl až do roku 1994. Nejvýrazněji se projevil poválečný vzestup počtu obyvatel v Moravskoslezském kraji. V posledních šesti letech však v žádném kraji počet obyvatel nevzrostl o více než 1 %. Nejnižší růst obyvatelstva ve Středočeském kraji byl spojen s vysokou migrací do Prahy, čímž byly kompenzovány velké úbytky v přirozeném vývoji obyvatelstva Prahy. V posledních letech počet obyvatel České republiky klesá přesto, že do věku vysoké sňatečnosti a plodnosti vstupují silné ročníky narozené v polovině 70. let.

Věkové složení obyvatelstva se postupně zhoršuje. Nepříznivý demografický vývoj neovlivnilo příliš ani to, že do reprodukčního věku v současnosti vstoupily populačně silné ročníky z první poloviny sedmdesátých let. Nepříznivý populační vývoj vlastního obyvatelstva je z menší části vyrovnáván přistěhovalectvím. Pokračování rozsáhlejší imigrace může vést k problémům s integrací tohoto obyvatelstva do domácího prostředí, obdobně jako je tomu v západoevropských státech.

Věková struktura obyvatelstva se v posledních letech mění, zvětšuje se podíl obyvatel v produktivním věku.

S ostatními státy Evropské unie je možno uvést porovnání pouze celostátně. Obyvatel ve věku do 15 let je v Evropské unii (mimo ČR) 17,7 %, zhruba stejně jako v České republice. Ve skupině 15–64 let je v Evropské unii (mimo ČR) 67,0 % a v České republice 68,6 %, a ve skupině 65 a více let je v Evropské unii (mimo ČR) 15,3 %, v České republice jen 13,5 %. To odráží též vyšší střední délku života v Evropské unii než v České republice.

Ze všech krajů se jeví nejhorší věková struktura v hl. m. Praze – nejnižší podíl obyvatelstva do 15 let (15,1 %) a nejvyšší podíl obyvatelstva ve věku 60 let a více (20,8 %). Na druhé straně je vyšší podíl obyvatelstva do 15 let a podprůměrný nad 60 let ve všech moravských krajích s výjimkou Jihomoravského. Z krajů v Čechách mají populačně nejpříznivější věkovou strukturu kraje Karlovarský, Ústecký a Liberecký.

Po listopadu 1989 trvale klesá počet narozených dětí a jen zvolna klesá úmrtnost. Bilance přirozené měny obyvatelstva v obcích do 2 tis. obyvatel[15)] je trvale nepříznivá. Zvyšování přirozeného úbytku obyvatelstva se po roce 1993 zrychlilo. Za období 1991 až 1995 se počet obyvatelstva přirozenou měnou snížil v těchto obcích o 27 699 obyvatel, čili o 2,13 % ročně. Proti tomuto nepříznivému vývoji stojí vývoj migrace. Dosud migračně ztrátové obce získávají od roku 1994 stěhováním nové obyvatele, za poslední dva roky v úhrnu téměř 12 000 osob. Územně-administrativními změnami bylo navíc venkovské obyvatelstvo "posíleno" o 71 021 obyvatel. V obcích s 500–999 obyvateli jsou nyní migrační zisky dosti výrazné a celková bilance je již třetím rokem kladná. Ještě více to platí o obcích s 1 000 až 1 999 obyvateli, které mají migrační bilanci aktivní již od roku 1992 a migrační přírůstky vyrovnávají přirozené úbytky na příznivé úrovni.

Trendy demografického vývoje charakterizují následující jevy:

- pokles počtu dětí jedné matky a odsun rození dětí do vyššího věku matky, a to až o několik let. Rozsah této změny na národní úrovni zcela převažuje případné regionální rozdíly a jde o plošný proces;
- stárnutí populace související s procesem odkládání rození dětí. Je důsledkem nepříznivé věkové struktury populace a prodlužující se délky života. Regionální rozdíly jsou málo významné;
- růst počtu domácnosti jednotlivců jako důsledek změněného reprodukčního chování a zhoršující se věkové struktury obyvatelstva. Proces je plošný s možnými lokálními výkyvy, ale v zásadě jsou regionální diference málo významné.

Proměny městské struktury

Naše města přes bouřlivé změny v rozvoji průmyslu a dopravy od druhé poloviny 19. století (bourání hradeb, gründerství) si zachovala zpravidla u historických jader a center tradiční urbanistickou strukturu[16)]. U ostatních částí města, mimo historická jádra bouřlivý průmyslový rozvoj a doprava svojí expanzí někdy buď zcela potlačily kvalitní historickou strukturu, anebo mohly způsobit vznik nežádoucích obytných a průmyslových smíšených zón s omezenými provozními a rozvojovými podmínkami obou funkcí.

Jednostranná interpretace Aténské charty však vedla k destrukci tradiční formy města[17)]– k vypuštění ulic, náměstí i bloku tj. k preferenci tzv. volné zástavby. Setrvačnost původních myšlenek, které hlásaly významné osobnosti architektury a jejich oživení v našich podmínkách, zejména při budování rozsáhlé bytové výstavby koncem 50. a začátkem 60. až 70. let zapříčinily u ulice postupné omezování její funkce distribuční a společenské a později dokonce i její absenci.

Pomineme-li u sídlištní zástavby problémy v urbanistické organizaci, provozní logice a plošné ekonomii, absence ulice vedla až ke zpochybnění samé podstaty urbanismu jako výtvarného umění tj. ke zpochybnění potřeby prostorového působení urbánního prostředí a tedy

---

15) KOUTNÝ, J. *Osídlení a regiony ČR.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2000.

16) Ústav územního rozvoje. *Portál územního plánování.*

17) HRŮZA, J. *Charty moderního urbanismu.* Brno: Asociace pro urbanismus a územní plánování a ÚÚR, 2002.

i urbanistické kompozice jako prostředku k jejímu uplatnění. Člověk instinktivně touží po originalitě, rozmanitosti, image města i místa vyžaduje jasnou organizovanost, přehlednost i logickou stavbu prostoru tj. touží po pocitu vlastní prostorové orientace v urbánním prostředí. Právě ulice, náměstí a nábřeží tvoří komponenty schopné plnit požadavky na představu o své poloze, podílejí se na formování celkového časově prostorového obrazu vnímaného prostředí a rovněž na pocitu duševní rovnováhy.

Dnešní doba jednoznačně prokázala, že ke kvalitnímu urbánnímu prostředí ulice, náměstí, nábřeží a ostatní orientační body nerozlučně patří, vytvářejí nejen organizační systém, ale současně i základ prostorového uspořádání evokujícího místní estetickou a psychologickou identitu.

Venkovské osídlení

Ve venkovském území (kterým rozumíme venkovská sídla a krajinu) se soustřeďuje značná část zdrojů, fondů a ekonomických činností ČR. Venkovské území zabírá převážnou část rozlohy našeho státu. Zabezpečuje bydlení pro značnou část obyvatel státu. Jednotlivé venkovské sídelní útvary a krajina mají řadu vzájemných souvislostí a vztahů k dopravě, technické infrastruktuře, k vyšším centrům osídlení (městům) apod. Proto nelze k řešení jednotlivých sídelních útvarů přistupovat izolovaně, ale naopak ve vazbě na celou strukturu sídelní sítě.

V České republice tvoří venkovské osídlení[18)] s hustotou zalidnění nižší než 100 obyvatel na 1 km^2 75 % celkové rozlohy státu, ale žije v ní jen 22 % obyvatel. Intenzivní proces migrace z venkova do měst, která se stala centrem pracovních příležitostí, probíhal v 60. a 70. letech.

Mezi rokem 1989 a 1991 počet venkovských obcí vzrostl o 1 041 (25,3 %) a počet obyvatel venkova vzrostl o 32 tisíc. Stalo se tak administrativními opatřeními rozloučením stovek dříve neorganicky a často násilně sloučených samostatných obcí. K největším změnám mezi lety 1980 a 1991 došlo u nejmenších obcí s počtem obyvatelstva do 200 trvale bydlících: jejich počet se zvýšil z 528 na 1328 a počet obyvatel vzrostl ze 75 tis. na 168 tis. Zvýšil se i počet obcí s 200–499 bydlícími obyvateli, a to z 1 535 na 1 955, a počet jejich obyvatel vzrostl z 526 tis. na 640 tis.

K 31. 12. 2007 bylo v České republice 5566 venkovských sídel, což představuje 89,1% všech sídel, ale žilo v nich pouze 28,3% obyvatel státu.

Evropská unie používá pro využití strukturálních fondů pro sektor zemědělství a venkova následující kriteria regionů:

- *převážně venkovské – dominantly rural* (více než 50% obyvatel žije ve venkovských obcích) v ČR 6,0 %, v EU (mimo ČR) 9,7 %,
- *venkovské – significantly rural* (15 až 50 % obyvatel žije ve venkovských obcích) v ČR 60,2 %, v EU (mimo ČR) 29,8 %,
- *převážně městské – dominantly urban* (méně než 15 % obyvatel žije ve venkovských obcích) v ČR 33,8 %, v EU (mimo ČR) 60,5 %.

[18)] KOUTNÝ, J. *Osídlení a regiony ČR.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2000.

Lze vymezit oblasti s méně příznivými podmínkami pro tzv. trvale udržitelný život, danými jak nízkou zalidněností, tak i vzdáleností od rozvojových center či koridorů. Takto méně zalidněné venkovské obce zahrnují v ČR více jak polovinu všech obcí na více jak polovině území republiky.

Na nízké zalidněnosti se především projevují přírodní podmínky (morfologie terénu, zastoupení hor, vrchovin a pahorkatin). Dle tohoto hodnocení se vymezují oblasti zvané LFA (Less Favoured Areas – méně příznivé oblasti pro zemědělství).

Vzhledem k historickému vývoji má ČR extrémně zastoupeny přechodné, nevyhraněné regiony.

Důležitou změnou po roce 1989 je změna v charakteru vlastnických vztahů. Privatizace, přechod na tržní hospodářství a přibrzdění urbanizačního procesu vytvořily předpoklady pro ekonomickou samostatnost venkovských sídel. Rozvoj venkovských sídel je v současné době výrazněji diferencován podle postavení ve venkovském prostoru, počtu a struktury obyvatel, zdrojů pracovních příležitostí a atraktivity daného území, které se projevují v odlišných vývojových trendech. Mnohé obce zaznamenaly stagnaci nebo pokles dynamiky vývoje.

Z uvedených údajů vyplývá, že vylidňování venkova se dá pozastavit. Tento trend je způsoben jednak růstem pracovních příležitostí v drobných provozovnách na venkově, analogický podobným tendencím v západních zemích a částečně je dán nedostatečnou bytovou výstavbou ve městech a naopak zvýšení rozsahu výstavby rodinných domků a vil ve venkovském zázemí velkých měst[19]. Tuto tendenci zřejmě posílí i zdražení nájemného a bytů a možnost získat stavební parcelu levněji. V současné době jsou všechny obce v aglomeracích a v blízkosti měst považovány za optimální místo bydliště. Mimo okolí velkých měst však problém vyklidňování venkova existuje dál, a je to problém hodný řešení.

Hospodářské trendy

Po listopadu 1989 se změnila struktura národního hospodářství konkrétně z těžkého a vojenského průmyslu na průmysl lehký, spotřební, potravinářský apod., která se projevila ve snížení počtu pracovníků velkých aglomerací, vázaných na tuto průmyslovou monostrukturu a k přesunu v rozložení pracovních míst v průmyslu z jádrových měst do vnějších zón aglomerací.

V zemědělství tato dekoncentrace a demonopolizace vedla ke vzniku menších podniků, závodů a farem a projevila ve snížení počtu pracovníků a růstu nezaměstnanosti na venkově. V České republice došlo v důsledku nových ekonomických podmínek na trzích, k poklesu zemědělské výroby o 10–15 %. Podíl ekonomicky aktivních osob v zemědělství dosáhl 6 % (v roce 1960 pracovalo v zemědělství 10 % ekonomicky činného obyvatelstva ČR) a přiblížil se tak podílu obvyklému ve vyspělých zemích (5 %). Pokles ekonomicky aktivních osob v zemědělství dále pokračoval a v druhém čtvrtletí roku 2008 činil podíl zemědělství, myslivosti, lesnictví a souvisejících činností na celkovém počtu zaměstnaných v hlavním zaměstnání pouze 3,2%.

---

[19] KOUTNÝ, J. *Osídlení a regiony ČR.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2000.

Postupná reforma evropského zemědělství předpokládá odebrání zemědělské půdy pro zemědělskou výrobu o 30 % až 80 %[20)]. Výroba zde ale neustane, jen se více přesměruje na péči o krajinu. Soukromé podnikání vedlo ke vzniku malých podniků a k rehabilitaci klasických řemesel a vzniku nových pracovních příležitosti v sektoru služeb a v sektoru „využití volného času a rekreace“. Význam venkovského prostoru může růst s rozvojem lázeňství, cestovního ruchu a agroturistiky.

Zemědělství a lesní hospodářství však zůstane i nadále stabilizujícím prvkem venkovského prostoru, ne však dostatečným. V souvislosti s útlumem zemědělské výroby dochází ke změnám ve využívání půdy, jehož výsledkem by neměl být výrazný pokles výměry zemědělské půdy, nýbrž pokles intenzity výroby při posílení mimoprodukčních funkcí krajiny. Je třeba si uvědomit, že otevřením hranic na Západ je český venkovský prostor ovlivňován obecný podmínkami EU. Problémem zemědělců v současné době je získat přízeň spotřebitelů.

Západoevropské země s vyspělým zemědělstvím a s vysokou nadprodukcí potravin přijímaly již od roku 1984 v rámci své agrární, ale také ekologické politiky opatření na podporu zalesňování, ochranu krajiny a uvádění zemědělské půdy do stavu produkčního klidu. V roce 1992 vstoupila v platnost dohoda, stanovující požadavek snížit v členských zemích EU rozlohu zemědělských obdělávaných ploch o 15 % a podporovat propojení zemědělství s mimoprodukčními funkcemi kulturní krajiny, tj. s ochranou přírody, vodních zdrojů, rekreací a agroturistikou. Ekologická zemědělská politika Evropské unie podporuje rozvoj alternativního zemědělství a bezodpadových technologií, snižování energetické náročnosti zemědělské výroby a využívání netradičních zdrojů energie.

Ekologické trendy

Zásahy lidské činnosti do krajiny jsou nejcitlivějším a na první pohled viditelným ukazatelem vztahu společnosti k životnímu prostředí. Během posledních padesáti let byla česká venkovská krajina degradována na agroindustriální výrobní prostředí. Důsledkem tohoto vývoje je labilita rozsáhlých území, poškození půdy a vodního režimu, kontaminace prostředí a ztráta biologické rozmanitosti.

V západoevropských zemích stabilita a kontinuita vlastnických poměrů neumožnila tak výrazné změny krajinné struktury jako v zemích východní Evropy. Přesto i zde došlo k narušení harmonické venkovské krajiny, k poškození obytnosti krajiny a k narušení kulturního dědictví historické krajinné struktury. Přes všechna nápravná a ochranná opatření lze stěží předpokládat, že v nejbližších letech dojde v Evropě k výraznému snížení rozsahu ekologického poškození přírody. Nebezpečí ohrožení řady druhů fauny a flóry bude nadále aktuálním problémem. Důležitým krokem ochrany přírody a životního prostředí je vyhlašování příslušných oblastí za chráněné. Pro provádění koordinované politiky v oblasti ochrany přírody má EU k dispozici dokument nazvaný Jednotná evropská listina. Cílem České republiky je zajistit v ČR jednotnou síť chráněných přírodních oblastí evropského významu NATURA 2000.

[20)] Český statistický úřad.

Jedním z hlavních problémů ŽP je znečišťování ovzduší kysličníkem uhličitým, který je hlavním „tvůrcem“ tzv. skleníkového efektu, emisemi z motorových vozidel a emisemi kysličníku siřičitého, jehož hlavními producenty jsou tepelné elektrárny a lokální topeniště.

Dalším ekologickým problémem je vysoká spotřeba energie. Vedle průmyslu a komerční sféry je velká spotřeba i v domácnostech. Většina energie pochází z neobnovitelných přírodních zdrojů, především z ropy a uhlí, jejichž zásoby jsou omezené a navíc jejich těžba, přeprava a spalování ničí životní prostředí a škodí lidskému zdraví.

S růstem velikosti měst rovněž vyvstává problém zajištění dostatku pitné vody. Spotřeba vody v členských státech EU vzrostla v letech 1970–1985 v ročním průměru ze 600 na 800 m^3 na osobu. Stupeň znečištění spodní vody je největším současným problémem, protože přirozená regenerace tohoto zdroje probíhá mimořádně pomalu.

Dalším problémem je velká produkce množství odpadků, které je nutno likvidovat. Prosté spalování znečišťuje ovzduší, ze skládek unikají těžké kovy a ostatní toxické látky a infiltrují do vodních toků. I zabezpečená úložiště odpadů nesou sebou hygienická rizika.

Problematika životního prostředí a jeho důsledky na zdravotní stav obyvatelstva nám připomněla, že existují hranice růstu a pokrok nemůže pokračovat do nekonečna. Ekologické zájmy získávají v posledních letech stále více na významu a zdravé životní prostředí se stává nedostatkovým zbožím.

Účinná ochrana životního prostředí, tedy především ochrana přírodních zdrojů, se stává bezpodmínečným základem veškerého budoucího lidského konání. V tomto smyslu se již objevují takové pojmy jako „výrobní faktor příroda“, „ekosociální produkt“, „ekologicky orientované sociální tržní hospodářství“ a v souvislosti s nimi i první náznaky toho, že by se s těmito pojmy mohlo začít operovat jako s národohospodářskými veličinami[21)].

Ochrana životního prostředí, jinými slovy ochrana a zachování přirozených základů života je dnes natolik aktuálním problémem, že se současná politická diskuse EU soustřeďuje na „ekologickou politiku“.

Hlavní trendy vývoje území a osídlení

Současné trendy vývoje území a osídlení jsou ovlivňovány urbanizací, rozvojem technologií, zvyšujícím se intenzivním propojením, kooperací, mobilitou a vazbami mezi jednotlivými částmi světa v globálním měřítku, kritickým zhoršováním přírodního prostředí a exploatací přírodních zdrojů. Tyto důležité faktory ovlivňují trendy rozvoje území na jedné straně směrem k rozvoji efektivních forem urbanizace (navázání na prioritní rozvojové urbanizační oblasti a osy, dopravní a infrastrukturní koridory, upřednostňování prosperujících oblastí apod.) a na straně druhé k rozvoji území na základě strategických koncepcí vycházejících důsledněji z principů rovnovážného a setrvalého rozvoje. V minulosti probíhal vývoj území jednotlivých států odděleně, dnes integrující tendence územního rozvoje mohou působit v mezinárodním měřítku (evropské územní koncepce).

---

21) Ministerstvo pro místní rozvoj.

Polycentrický rozvoj území

Jedním z důležitých a na evropské úrovni prosazovaných a podporovaných trendů rozvoje území evropského prostoru, zejména na území jednotlivých členských států Evropské unie, je polycentrický rozvoj území. Principy polycentrického rozvoje území byly deklarovány již v několika evropských dokumentech, zejména jde o dokumenty: Evropské perspektivy územního rozvoje – ESDP (EU, 1999), Řídící zásady udržitelného územního rozvoje na evropském kontinentu (12. CEMAT, 2000), Lublaňskou deklaraci o územní dimenzi udržitelného rozvoje (13. CEMAT, 2003) a v poslední době pak o Lisabonskou deklaraci o sítích pro udržitelný rozvoj evropského kontinentu: Mosty přes Evropu (14. CEMAT, 2006). Myšlenka polycentrického rozvoje území je dále rozpracovávána i v dokumentu Stav a perspektivy území Evropské unie, který je jedním z podkladů Územní agendy EU, která má být přijata v roce 2007. Uplatňování principů polycentrického rozvoje území je v tomto připravovaném dokumentu chápáno jako jedna z hlavních priorit pro posílení územní struktury a stability evropského prostoru.

Polycentrický rozvoj území je důležitý územní princip pro zajištění udržitelného rozvoje. Jeho hlavním posláním je podpora územní soudržnosti prostřednictvím vyrovnanějšího sociálního a ekonomického rozvoje regionů. Narůstající územní a regionální disparity jsou hrozbou územní kohezi v Evropě. Polycentrický rozvoj se proto stále více stává společnou záležitostí politiky, to je expertů a politiků, kteří jej řeší jako dlouhodobý model prostorového uspořádání. Polycentrický rozvoj je na evropské úrovni stále důrazněji prezentován jako hlavní koncept územního rozvoje pro Evropu. Z širšího pohledu lze polycentrizmus v území chápat jako síť sestávající z řady uzlů a jejich přímých a nepřímých vztahů. Tyto sítě jsou základním prvkem současných společností a klíčovým nástrojem k vytváření nových mostů přes Evropu prostřednictvím podpory a udržování vzájemné závislosti mezi různými činiteli a teritorii. Města a póly regionálního rozvoje jsou primárními uzly národní a nadnárodní výměny a distribuce zboží a komodit a představují střediska pro vytváření poznatků, kultury, informací a inovací. Sítě měst mají nezastupitelnou úlohu v šíření příkladů z praxe a ověřování nových myšlenek udržitelnosti, konkurenceschopnosti, polycentrického rozvoje a sociální integrace. (Mosty přes Evropu, 14. CEMAT, 2006).

Rozhodnutí č. 1 o polycentrickém rozvoji 14. CEMAT, 2006 doporučuje vládám členských států účinně podporovat polycentrický rozvoj evropského území prostřednictvím tvorby a užití inovačních politik, strategií a implementačních mechanizmů. Podle Řídících zásad CEMAT a Evropských perspektiv územního rozvoje musíme reagovat na naléhavé úkoly územního rozvoje v konkurenčním prostředí založeném na znalostní ekonomice, které jsou formulované v Lisabonské strategii. Polycentrizmus je v tomto kontextu chápán jako funkční nástroj podporující schopnost konkurence, od něhož lze očekávat, že zajistí územní kohezi. Kombinací existujících znalostních fondů (databází), ekonomických a logistických funkcí lze podpořit růst většího počtu center konkurenceschopnosti, které se pak budou moci propojit s již existujícími póly růstu, čímž vznikne síť stimulující udržitelnost na celém území Evropy.

Politiky územního a regionálního rozvoje proto musí brát v úvahu existenci překrývajících se polycentrických sítí a vytvářet územní předpoklady pro jejich zkvalitňování a růst. Tyto sítě musí být v evropském prostoru vytvářeny tak, aby překonávaly historické bariéry, zejména bariéry územněsprávních hranic a bariery kulturní, informační a dopravní. V praxi jde o účinnou podporu plně funkční územní, ekonomické a sociální spolupráce urbánních

systémů včetně malých a středních měst ve venkovských regionech a mezi nimi a jejich zázemím na všech územněsprávních úrovních s cílem kapitálově zhodnotit potenciály a vazby, zvláště pak ty, které byly dříve omezeny národními hranicemi. S růstem společného evropského prostoru je třeba územní organizaci chápat v mnohem širších měřítcích. Z toho vyplývá i nutnost vzájemné součinnosti mezi politikami územního a regionálního rozvoje na všech úrovních, včetně úrovně mezinárodní. Zvyšující se dynamika sociálních, ekonomických a teritoriálních změn je stále více v mnoha evropských zemích usměrňována procesy územního rozvoje. Tím územní plánování a regionální politika získává nový charakter, lépe vyhovující polycentrickému rozvoji.

V České republice byl již v minulosti obdobný princip uplatňován, avšak v jiných politických a územních souvislostech a na mnohem menším prostoru. Jednalo se o takzvanou střediskovou soustavu osídlení. V současných politicko ekonomických souvislostech je toto pojetí překonáno. Nová právní úprava územního plánování reaguje na požadavky na polycentrický rozvoj území plynoucí z evropských dokumentů. Zejména Politika územního rozvoje (PÚR) na celostátní úrovni a zásady územního rozvoje (ZÚR) na úrovni krajské mají mimo jiné vytvořit i základní koncepci podpory polycentrického rozvoje území. V republikových prioritách územního plánování PÚR určuje hlavní zásady územního rozvoje ČR, konkrétně v odstavci (18) je pak jasně definovaná priorita: podporovat polycentrický rozvoj sídelní struktury a vytvářet předpoklady pro posílení partnerství mezi urbánními a venkovskými oblastmi a zlepšit tak jejich konkurenceschopnost v rámci EU. V PÚR (návazně pak na krajské úrovni v ZÚR) je podpora tvorby kooperujících urbánních struktur konkretizována prostřednictvím definování rozvojových oblastí a os a stanovení koncepce zejména dopravní obsluhy území, jak uvnitř státu, tak i v přeshraničních souvislostech. Dále jsou v těchto dokumentech definovány specifické oblasti mimo jiné i s cílem napomoci řešení problémů územních struktur. Územní plán má pak za úkol promítnout tyto národní a krajské koncepce do místních podmínek a najít vhodné konkrétní plochy pro jejich realizaci.

Zhodnocení potenciálu a hodnot území

Česká republika se nevyznačuje ničím velikým a mohutným. Neleží zde velehory ani rozsáhlé roviny, chybí zde pobřeží moří, neprotékají veletoky, nejsou zde velká ložiska nerostných surovin (snad s výjimkou kamene), nevznikla zde největší evropská, natož světová velkoměsta, nenacházejí se zde nejmohutnější chrámy ani jiné stavby. Snad jen jámy severočeských hnědouhelných dolů s plochou i 80 km^2 mají pozoruhodné „světové“ rozměry. Hodnoty a specifika území České republiky naopak lze spatřovat v drobné struktuře krajiny i osídlení, stavbách příjemných lidských měřítek, množství intimních prostorů, v detailech. Přes tuto poměrně pestrou, drobnozrnnou zemi ovšem často v posledním tisíciletí kráčely evropské dějiny a zanechaly zde své stopy. Tato kombinace drobnosti, intimnosti a bolestných i radostných událostí utváří genia loci České republiky. Tato kombinace je velkým potenciálem naší země, který by neměl být rušen, ale rozumně využíván a dotvářen.

Vztah ke stavu území v evropském prostoru

Český stát, ležící ve středu Evropy, má prakticky tisíciletě historické tradice vztahů a vazeb na země a státy střední Evropy a v širším měřítku na celou oblast západní Evropy. Tyto evropské souvislosti se pak odrážely v politické, kulturní i ekonomické sféře. Sounáležitost a propojení našeho území s okolním prostorem Evropy byla v minulosti vyjádřena především

(jak bylo uvedeno v úvodu) vedením významných tranzitních dopravních tras přes naše území, které měly rovněž význam politický. V 19. století to byly především trasy železnic, které vytvořily významné novodobé urbanizační koridory.

Problémové a limitní faktory a jevy v území (přírodní a antropogenní)

Současný stav a vazby v osídlení jsou poznamenány stopami neproporcionálního vývoje, zejména z období minulého půlstoletí, kdy disproporce vytvářely vedle politických rozhodnutí nevhodně přidělované prostředky, administrativní zásahy, značný rozsah investiční činnosti a další opatření, např. přidělování prostředků v návaznosti na hierarchii sídel ve střediskové soustavě apod.. Rámcem tohoto prostředí byl systém s centrálním plánováním a hospodářskou vazbou v rámci RVHP. Dalším důležitým faktorem tohoto vývoje bylo zaměření socialistického Československa na těžký průmysl, které, mezi jiným, zvýšilo ohrožení životního prostředí, zejména v průmyslových centrech státu. Přeprava se vyznačovala značnou dojížďkou a vyjížďkou za prací při celkové zaostalosti úrovně dopravních systémů za vyspělými státy Evropy.

Použité zdroje:

Aalborská charta: Charta evropských měst a obcí k udržitelnému rozvoji evropských měst a obcí. Dánsko: 1984.

ANDRLE, A. – SRB, V. – MARTÍNEK, J. *Vývoj československých měst 1869–1980.* Knižnice ČKVTIR. Praha: 1986.

Evropa 2000+. Praha: MMR, 1997.

Evropské perspektivy územního rozvoje. Praha: MMR, 2000.

Evropská charta urbanismu. Rozhodnutí EU č. 234. 1992.

GŘEGORČÍK, J. *Města České republiky.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci*. Brno: FA VUT, 2000.

HRŮZA, J. *Charty moderního urbanismu.* Brno: Asociace pro urbanismus a územní plánování a ÚÚR, 2002.

Český statistický úřad. Dostupné z URL: <www.czso.cz/cz/hlavni.htm>.

Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>.

Ústav územního rozvoje. Dostupné z URL: <www.uur.cz>.

Ústav územního rozvoje. *Portál územního plánování.* Dostupné z URL: <http://portal.uur.cz>.

Lublaňská deklarace o územní dimenzi udržitelného rozvoje. Lublaň: CEMAT, 2003.

Kompendium Evropské unie o systémech, politikách a zásadách územního plánování. Evropská komise. Brno: ÚÚR, OÚP MMR, 2000.

KOUTNÝ, J. – ŠILHÁNKOVÁ, V. *Inovace předmětu Rekonstrukce a obnova sídel.* Výzkumný úkol FRVŠ. Brno: 2000.

KÖRNER, M. *Mezinárodní souvislosti osídlení ČR.* Praha. Pracovní materiál.

KOUTNÝ, J. *Osídlení a regiony ČR.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci*. Brno: FA VUT, 2000.

KOUTNÝ, J. *Nástin perspektiv rozvoje českého urbanismu.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci*. Brno: FA VUT, 2001.

KOUTNÝ, J. Moderní urbanistické koncepce. *Urbanismus a územní rozvoj*, 2004. Zvláštní příloha

KOUTNÝ, J. *Soudobá města a osídlení: Vývoj urbanismu*. Brno: 1999–2006. Přednášky. Nepublikovaný materiál.

KOUTNÝ, J. aj. *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2001. Výzkumný záměr: oborová zpráva.

KOVÁČ, B. – KOMRSKA, J. (edit). *Aktuální vývoj teórie urbanismu a nové trendy v priestorovom plánovaní*. Bratislava: FA STU, 2000.

MAIER, K. *Proměny urbanismu – teorie, pojetí a činnosti urbanismu od II. světové války. Bratislava*: FA STU, 2000.

MENCL, V. *Vývoj koncepce organizace měst v československé teorii urbanismu po roce 1945*. Brno: VÚVA, 1982. Nepublikovaný materiál.

KAŠPAROVÁ, L. – PÚČEK, M. *Kohezní politika: osídlení v České republice.* Praha, Brno: MMR, ÚÚR, 2009.

Národní rozvojový plán. Praha: MMR, 2003. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>.

Nová Aténská charta: Zásady plánování měst. Evropská rada urbanistů ETCP, 1988.

Podklady a východiska k politice územního rozvoje ČR 2008. Praha: MMR, 2009. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>.

Politika územního rozvoje ČR 2008. Praha: MMR, 2009. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>.

Strategie udržitelného rozvoje: Urbanismus a územní rozvoj, 2005, č. 2. Zvláštní příloha.

Torremolinská charta: Evropská charta regionálního a prostorového plánování. Torremolinos (Španělsko): 1983.

Vision Planet. Dostupné z URL: <http://www.uniserver.cz/visionplanet>.

Zásady a pravidla územního plánování. Brno: VÚVA, 1982.

Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Malý lexikon obcí ČR 2007, ČSÚ.

B.2.2 Sídla

B.2.2.1 Definice sídel

Sídla, kterých se tato příručka prioritně týká, tj. sídla na území České republiky, jsou jen určitým omezeným výsekem z mnohem širšího spektra světového historického vývoje sídel a jen omezenou součástí ze širokého rejstříku typů prostorových a funkčních formací, které se na světě vyskytují a vyvíjejí v současnosti.

Globalizace vyvolává další nadnárodní jev, a to aktivitu v podobě elektronických, materiálních a informačních „toků" mezi významnými světovými městy – hlavními centry určitých komplexních seskupení služeb, především finančních, obchodních a znalostních.

ČR není územím, které by podchycovalo všechna momentální vývojová stadia sídel – od nově založených přes prosperující až k obcím a městům, která se vyrovnávají s poklesem jejich dosavadního významu – tzv. *shrinking cities*, což je v současnosti častějším jevem, než kdykoli předtím.

Sídlo

Sídlo je v současnosti prostorový útvar, vymezený katastrálními hranicemi, v jehož zastavěné části plošně dominují stavby pro bydlení a postupně (s jeho rozvojem) pro další účely, v rozsahu a proporcích podle typu, velikosti a poslání sídla. Zástavbu tvoří různá prostorová a funkční seskupení zastavěných a nezastavěných (veřejných, vyhrazených a soukromých) pozemků. Na správním území obce se může nacházet jedno i více různých sídel.

Krajina je nezastavěná část sídla a v urbanismu a územním plánování je pojímána jako území specifické svou geografickou polohou, strukturou přírodních a civilizačních složek a krajinným obrazem. Specifičnostem krajiny je věnována zvláštní kapitola (viz B.2.3).

Ve svém prostorovém, účelovém i správním uspořádání je sídlo poplatné dlouhodobému historickému vývoji. V jeho průběhu se zpravidla nevyhnulo mnoha zásahům, které si vynutila jeho další existence.

Rozlišujeme:

- ***sídla venkovská,*** původně jednoznačně rurální (zemědělská), kdy nezastavěné plochy obdělávané krajiny jsou nezbytnou existenční, převažující plošnou součástí venkovské obce (úživným prostorem) a
- ***sídla městská,*** jejichž zastavěná část byla a je ohraničena volnou venkovskou krajinou, která původně nebyla, ale může se stát existenční součástí celého města.

Urbanistické formace

Urbanistické formace (tj. urbanistické uspořádání zástavby) mají delší období trvání, než určitá uspořádání plužiny u venkovských sídel (což je způsob organizace kultivované krajiny podle vlastnictví, bonity půdy a v důsledku toho i vhodných komodit). Rovněž urbanistická uspořádání prostoru městského sídla přetrvávají déle, než střídající se způsoby, jak je město provozováno atd.

Způsoby dělení sídel

Historicky nejstarší dělení vycházelo z práva, které odráželo různé ekonomické a následně i společenské funkce spravovaných území a jejich administrativy. Stanovení typů sídel se postupně vyvíjelo podle různých účelů; důležité je hledisko:

- *administrativně-správní,*
- *funkční,* při zdůraznění ekonomické podstaty tohoto členění,
- *ekonomické,*
- *sociální.*

Od 19. století se pro dělení sídel používá hledisko:

- *velikostní, kvantitativní,*
- *statistické,*
- *velikostně-statistické*.

V urbanistické praxi se sídla (resp. jejich části) člení mj. podle:

- *prostorového uspořádání*,
- *způsobů zástavby* na parcelách a ve vyšších prostorových jednotkách.

Jednotlivé typy sídel se liší i sociální strukturou, společenskými vztahy, způsobem života lidí pobývajících v těchto sídlech a způsobem zaměstnání.

Sídla ve vlastním smyslu vytvářejí pro potřeby veřejné správy obce. Obec může zahrnovat jedno nebo více sídel.

Venkovské obce

Statisticky jsou venkovské obce, jejichž území zahrnuje jedno nebo více sídel, administrativním rozhodnutím omezeny počty do 2 000 obyvatel. Tuto hranici sdílí státy EU, včetně ČR. V dalších zemích se tato dohodnutá hranice může lišit (např. do 2 500 obyvatel).

V současné době venkovské obce zabírají většinu plochy státu. Historicky vzniklá struktura osídlení je hustá, se značným počtem sídel v malých vzájemných vzdálenostech. V důsledku převažujícího podílu volné, obdělávané nezastavěné krajiny jsou hustoty venkovského osídlení nízké.

Podoba zemědělských sídel zůstávala zpočátku stranou převratných společenských změn v průběhu 19. století. Teprve druhotně získávala něco z vymožeností, které se rodily ve městech. Zvyšoval se tlak na produkci potravin, který vyústil ve vyšlechtění nových, výnosnějších odrůd a komodit. Práce v zemědělství se zmechanizovaly. Postupně se přecházelo od malovýroby k velkovýrobě.

Dnes již neplatí, že se všichni obyvatelé venkova živí na obdělávaných plochách venkovské krajiny, jak tomu původně bylo. V dnešní době postačí cca 3–5 % obyvatel zajistit dostatek potravin většině, žijící v sídlech městských. V důsledku toho si venkovské obyvatelstvo musí hledat jinou obživu. V důsledku nastalých změn je také zpochybňována další existence přetrvávající struktury venkovského osídlení.

Od určitého časového předělu (od ztráty dominance venkovského způsobu života) je proto přesnější hovořit o sídlech na venkově, tj. mimo urbanizované prostory měst. Tato převažující

část osídlení má sice svůj základ v zemědělských sídlech (vesnicích), ale jen jejich malá část (v ČR cca 20 %) jimi zůstává dodnes. V současnosti přibývá stále více suburbánních souborů, které jsou ve venkovském prostoru, ale zjevně o nich nelze hovořit jako o sídlech venkovských.

Města

Města byla zakládána (vysazována) buď ve volném prostoru („na zelené louce“), nebo se vyvinula z dřívějších, neměstských sídel. Rostoucí bohatství měst s četnými udělenými privilegii si vyžadovalo ochranu proti útočníkům. Starověká a středověká města se svými hradebními systémy postupně zdokonalovanými byla prostorově vymezenými, prostorově konečnými útvary. Každé požadované rozšíření znamenalo vytvoření dalšího (většího) hradebního okruhu (středověká Paříž jich zaznamenala celkem sedm). Ekonomické otázky obranných systémů nutily stavitele měst k velké sevřenosti, kompaktnosti těchto sídel, s vysokými hustotami obyvatel a aktivit. Vysoké náklady na systémy opevnění ústily ve volbu vhodných přírodních podmínek (obtížně přístupných lokalit), což omezilo rozsah stavěných hradeb. Tato původní „zadání“ pro lokalizaci působila v pozdějších vývojových stádiích vážné překážky pro potřebnou prostorovou expanzi a často znamenala přesun funkcí z původního historického jádra do dalších rozvojových ploch.

Města byla ve struktuře osídlení až do průmyslové revoluce v menšině. Ve starověkých civilizacích představovala populace měst cca 2 % z celkového počtu obyvatel. Přesto již tehdy existovala statisícová i větší velkoměsta. Ještě počátkem 19. století žila ve městech pouze 3 % obyvatel světa. Zbývající venkovská populace byla stěží schopna spolehlivě uživit tento okrajový fragment městských obyvatel. Podstatnou změnu přinesla druhá polovina 19. století – s uplatněním všech objevů tzv. průmyslové revoluce.

Široký rozsah pojmu sídlo

Vzhledem k nebývalé dynamice rozvoje a proměn sídel, zejména od počátku 20. století, bylo a stále je aktuální korigovat relativně ustálené definice pojmu *sídla*. Geografie precizovala určité předěly (hranice), včetně početních, které ohraničovaly různé odlišné typy, různě velké zábory prostorů atp. Nové skutečnosti (technologie, globalizace, úspěchy medicíny atp.), které vstoupily do života člověka a společnosti, dále různá prostorová uspořádání (bloková, volná zástavba, zahradní města), různé (sanační, regenerační) zásahy do historických organismů, důsledky živelných a válečných pohrom atp., se závažně či méně podstatně promítly do existující podoby sídel. Tato rozsáhlá variabilita dosud nenašla uspokojivé definice. Přesto, že se celá řada nových trendů ojediněle projevovala mnohem dříve, nebylo možné předvídat celou bohatou škálu modifikací, které jsou stále zařazovány pod společného jmenovatele. Stále více se prosazující globalizace zastihla města jednotlivých zemí v odlišných, často nesrovnatelných situacích a stadiích rozvoje a při tom do většiny z nich přinesla určité společné komponenty. Přes zdánlivé (někdy původní) podobnosti srovnáváme a dokonce řadíme nesrovnatelné jevy pod společné jmenovatele. Důkazem toho je pokračující obecné užívání některých „klasických“ pojmů pod stále se rozšiřující množinu proměnných.

Pojem *sídlo* se vztahuje:

- jak na historicky nejstarší případy usídlení určitých kočovných komunit, existující zpočátku omezenou dobu, odvozenou z vyčerpání plodností půdy v určitém okruhu dostupnosti – ať šlo o půdu ornou, nebo o plochy pastvin,
- tak na spektrum sídel *trvalých*, existujících v registrech archeologie, nebo jako nezměrná, rostoucí megalopole.

Sídla a osídlení

Základní jednotkou osídlení je *usedlost, samota.* Seskupení několika usedlostí, samot, staveb atp. může být sídlem v podobě *osady, kolonie, malé vsi.* Vedle velikostí jednotlivých druhů sídel je důležité jejich poslání (účel).

Na druhém konci velikostní řady jsou *seskupení* nikoli stavení (budov), ale sídel.

Aglomerace, sídelní aglomerace

Volné svazky městských sídel vznikaly různě, za různých okolností (kupř. středověká města – městská sídla – pražská před založením Nového Města a před jejich sjednocením). Spolu s růstem významných měst se zvětšoval jejich okruh působnosti i potřebného zázemí, potenciál velkých měst vytvářel intenzivnější „magnetická pole“, do značné míry „polarizoval“ města ve svých spádových územích.

Následující pojmy vysvětlují povahu a četnost různých vazeb (s významným podílem vazeb každodenních). Míra integrace je po správní stránce nízká; důležité jsou četnosti vazeb dopravních a spojů (včetně elektronických).

Metropole je označení pro hlavní město státu, nebo pro základní (mateřské) město aglomerace.

Konurbace je seskupením dvou nebo více měst (obdoba aglomerace), u kterých dochází k určité dělbě funkcí (podkrušnohorská konurbace).

Celky regionální jsou větší celky obcí, utvářené nutně útvary regionálními, tj. takovými celky, které nejsou jen aglomerací městských, ale i venkovských obcí (např. *metropolitní region*). V regionech se uplatňuje několikastupňová hierarchie obslužných center.

Mikroregion je dobrovolným sdružením (svazkem) malých obcí, vzniklým:

- účelově, pro realizaci společného záměru (vodovod, plynovod, revitalizace vodního toku),
- za účelem déle trvající, koncepční spolupráce (společná koncepce cestovního ruchu, obnovy venkova atp.),
- za účelem dělby práce a to pro početní nedostatečnost jednotlivých obcí (společné řešení dopravy, zajištění školní výuky atp.).

Urbanizace

Urbanizace je společenským procesem formování a postupného *převládnutí městského způsobu života,* umožněným nabídkou pracovních příležitostí pro přicházející imigranty postupně v řemeslech, průmyslu, později ve službách (postindustriální fáze) a v kvartérním sektoru (vývoj ke znalostní společnosti), soustředěných ve městech a v současné době i v jejich rostoucím zázemí (rozptylu), tj. v jejich metropolitních územích.

Průmyslová revoluce a její vymoženosti iniciovaly postupný přesun obyvatel z venkova do měst s jejich nebývalým růstem a to až k hodnotám současným, kdy se hovoří o dosažení nebo přiblížení se k úrovni „saturace“. Ve 2. polovině 19. století se města zbavila svých hradeb a expandovala do okolní krajiny na principech kompaktní, ale různě zahuštěné zástavby (podle sociální struktury obyvatel – viz rozdíl zástavby Žižkova a Vinohrad).

Obrovský nárok na energetické zdroje a vysoké koncentrace obyvatel vedly k tak intenzivnímu znečištění životního prostředí, že městská sídla čekala další nutná proměna – zavádění městské infrastruktury. Neúnosné zdravotní poměry vedly k častým vzplanutím epidemií (tyfu, cholery), a následně k zakládání centralizovaných systémů zásobování vodou, odkanalizování, později k elektrifikaci, plynofikaci. Města jsou vzhledem k rostoucímu rozsahu nucena zakládat systémy veřejné dopravy (tramvaje, autobusy, metro).

Kvalitní příměstská železniční doprava dovolila uniknout z nesnesitelných poměrů průmyslových měst na venkov. Vznikala zahradní města, sídliště nebo jen soubory, předznamenávající pozdější *suburbs.*

Rurální venkov se svým dlouhodobě ustáleným zaměřením nemohl v koexistenci s městy soupeřit. Byl příliš konzervativním partnerem. Města nastartovala nesrovnatelně větší dynamiku a byla svou velkou sociální rozmanitostí a množstvím možných interakcí potenciálním nebo skutečným nositelem technologických, vědeckých i uměleckých vymožeností. Přesto nelze říci, že by likvidace svébytnosti venkova prospěla celkovému vývoji společnosti, zejména v oblasti kulturní.

Vzhledem k absenci některých dosud užívaných kritérií pro proces urbanizace (zejména požadavku vysoké koncentrace obyvatel a následně růstu četných vzájemných interakcí) lze v současné době hovořit o *posturbanizační nebo deurbanizační fázi rozvoje měst.* Současně probíhající dekoncentrace měst má nutně za následek i změny v povaze osobních (fyzických) interakcí, které jsou nahrazovány komunikací elektronickou, bez osobního, fyzického kontaktu jednajících, kooperujících. Požadované interakce nastávají v současných podmínkách v době pracovní, nejsou trvalé v průběhu dalších částí pracovních i volných dní a týdnů (denní a víkendový odliv obyvatel do jiných lokalit). Přechodný příliv krátkodobých návštěvníků nemůže kompenzovat výše požadovaný typ koncentrací a intenzitu interakcí.

B.2.2.2 Charakteristika sídel

Městská sídla

Teprve zdokonalení technologie zemědělství, v průběhu tzv. neolitické revoluce, dovolilo trvalé usídlení. Lze říci, že hlavní vymožeností všech sídel bylo snadnější přežití v soudržných komunitách, odolnějších než nezávislá existence jednotlivců. Základem trvalých *venkovských rurálních sídel* byla obdělávatelná půda, střídavě obdělávaná nebo ležící ladem

(trojpolní systém) a v důsledku sklizní potřeba uskladnění úrody. Komunity v těchto sídlech mohly narůstat díky extenzivnímu rozvoji na úkor odlesňovaných ploch. Teprve vyšší míra přebytků zakládá možnost směny zemědělských produktů za výrobky řemeslníků a za zboží obchodníků. Zajištění obživy těchto nezemědělských profesí postupně vytvářelo prostor pro vznik *sídel městského typu.*

Starověká městská sídla byla rezidencí panovníka, vysokého představitele církve, centrem správy širšího území a centrem různých dovedností – řemesel, organizovaných ve formě cechů.

K rozvoji středověkých městských sídel přispěla kromě zvýšené výtěžnosti zemědělství podstatnou měrou těžba drahých i užitkových kovů. Rostoucí ekonomika měst si vyžádala další rozvoj venkova. Proto bylo snahou panovníků rozšiřovat zemědělské osídlení, někdy kolonizovat další dosud nevyužitá území států.

Městská sídla od dob svého vzniku závisela na rurálním okolí, které za potraviny získávalo řemeslné, později průmyslové výrobky a substráty, usnadňující a zvyšující zemědělskou produkci. Dominantní, existenční roli měst postupně zastával sekundární sektor (průmyslová výroba), v současnosti terciér (služby) spolu s postupným rozvojem kvartéru (věda, výzkum, vysoké školství).

V současné době jsou městská sídla aglomerátem minulých, současných a připravovaných podob urbánní existence (registrujeme koexistenci průmyslových celků, postindustriálního rozmachu služeb a rostoucí informační a znalostní infrastruktury).

Ve volné krajině se začaly projevovat nové charakteristické vazby mezi sídly v důsledku změn dominantních dopravních prostředků a spojů.

Jiný charakter vazeb nabídl systém železnic, jiný systém silnic s individuální dopravou. Začalo období lokalizace rozsáhlejších investic mimo tradiční sídla (u nádraží, na významných dopravních křižovatkách, podél významných dopravních tahů, u letišť atp.).

Svou současnou situací (ztrátou pracovních příležitostí v primérním sektoru) se většina tradičních venkovských sídel stala obytným zázemím dostupných měst, ve kterých jejich obyvatelé nacházejí svou obživu, za kterou dojíždějí. V důsledku této situace dochází k určitému tempu a způsobu poměšťování původních venkovanů a jejich sídel, ze kterých se stávají součásti obtížněji definovatelné suburbánní zástavby.

Na venkov expandují města v podobě disperze (rozptylu) nově realizovaných předměstských souborů, svou strukturou nesamostatných (proto suburbánních) „fragmentů“ (obytných, průmyslových, komerčních, skladových, apod.), využívajících relativní ekonomické výhodnosti lokalizace těchto souborů buď ve volné krajině, nebo při venkovských sídlech, a dostupných přes svou odlehlost díky vysoké mobilitě současné společnosti a možnostem její především individuální dopravy.

Ve svých vývojových fázích městská sídla prošla několikrát:

- kompaktní zástavbou,
- rozvolněnou zástavbou,
- volnou zástavbou.

Kompaktní (bloková) zástavba provázela města starověká, středověká i novověká.

Rozvolněná zástavba typu zahradních měst se objevuje jako reakce na nesnesitelné poměry rostoucích, znečištěných měst s vysokými hustotami zástavby i obyvatel. Volná zástavba (byla reakcí na uzavřenou blokovou zástavbu) se objevuje v 1. polovině 20. století, zejména při realizacích *sídlišť sociální zástavby,* ve 2. polovině 20. století pak při výstavbě *sídlišť nájemních bytových domů.* Únik z městských koncentrací dovolilo rozšíření automobilu. Vyústil v měřítka současné disperze, většinou známé pod pojmem *suburbanizace,* někdy označované jako *deurbanizace* (rozmělnění dosavadní koncentrace, interakcí atp., tj. pohyb proti urbanizaci).

Venkovská sídla. Sídla na venkově

Je nutno upozornit na zásadní rozdíl těchto dvou pojmů.

Venkovská sídla jsou sídla s původním zemědělským posláním, která nemohla vzniknout v podmínkách městských. Všechna prošla a dále procházejí určitými transformacemi, které buď dovolují, nebo nedovolují využívat dosavadní fondy pro tytéž (obytné) nebo pro jiné (výrobní, skladovací) účely, uplatňující dnes odlišné technologie (velkovýroba, rodinné farmy, rekreace).

Na venkově vznikala další sídla, a to pro nezemědělské účely. Vznikala zejména v důsledku blízkosti zdrojů nerostných surovin nebo paliv, na nichž existenčně záviselo podstatně širší okolí (dřevěné uhlí, rudy, sklářské suroviny, kamenné uhlí). Jejich doprovodnou funkcí byla původně dominantní činnost zemědělská (také lesní výroba, rybnikářství a některá speciální zaměření v rámci primárního sektoru – jako pěstování určitých speciálních komodit, chmele, vína, ovoce, zeleniny atp.).

Dnes se na venkově realizuje *nová zástavba* (viz *suburbs*), ale zpravidla nevznikají nová sídla s uspokojivou infrastrukturou, hlavně sociální. Nová zástavba nemá k původnímu účelu venkovských sídel, na která navazuje, žádný vztah, kromě sdílení společných lokalit.

Funkční hledisko

V zastavěných částech sídel zpravidla dominuje funkce obytná, ale sídla, zejména městská, jsou polyfunkční. Před průmyslovou revolucí, která znamenala zásah do všech složek a komponentů sídel, existovaly polyfunkční jednotky již na úrovni jednotlivých domácností. Měšťanské domy měly vedle obytné funkce pro rodinu majitele i ubytovací prostory pro zaměstnance, dílenské výrobní a skladovací prostory, část pro tažná zvířata a pro různé povozy. Škola sloužila výuce, ale i ubytování učitele.

Polyfunčnost byla na úrovni jednotlivých staveb zachována na příklad ve městě v podobě odlišných funkcí parteru a někdy i dalších podlaží *(tzv. sendvičové uspořádání),* nezůstalo však nutně zachováno jejich provozování společným uživatelem – majitelem. Tyto a další, mnohem četnější formy polyfunkčnosti jsou soustředěny v městských centrech. Obdobně venkovskou zástavbu představoval soubor usedlostí, které byly současně hospodářskými provozy (stáje, stodoly), ubytovacími jednotkami pro rodinu a čeleď hospodáře, skladovacími prostory (sýpky) atp.

Tato polyfunkčnost se postupně rozpadla nejen na úrovni jednotlivých staveb, ale postupně i v celých městských územích. Záměrně vznikaly různé *monofunkční zóny.* Byla to zejména obtěžující výroba, která byla tradičně separována od dalších funkcí již od středověku, zejména

vůči funkci obytné. Jednotlivé funkce jsou ve městech zastoupeny větším počtem výskytů na rozdíl od venkovských sídel a malých měst, kde se vyskytují jen jednou (unikátně), nebo jako součást jiné dominantní funkce stavby (parter).

Původní funkční určení staveb a areálů doznalo v průběhu historie sídel mnoho transformací. Typická je změna obytných palácových rezidencí na důležité administrativní, vládní a kulturní účely. Rozvoj nebytových funkcí v centrech měst se děje zpravidla na úkor funkce obytné, která je z těchto prostorů vytlačována.

Postupným rozvojem se řada sídel specializuje na určitou funkci, která se projeví vyšším podílem jejího zastoupení, než je obvyklé. Někdy tato specializace má za následek zcela odlišný režim v celém rozsahu obce, nebo v jejích určitých částech (sídla lázeňská, veletržní, rekreační, průmyslová, administrativní, střediska cestovního ruchu atp.). V těchto sídlech je odlišná sociální struktura, odlišná proporce skupin jeho uživatelů (rezidentů, zaměstnaných, hostí – návštěvníků), odlišný provozní režim oproti běžným městům. Projevy specializace jsou buď sezónní záležitostí, nebo existují celoročně.

B.2.2.3 Hodnoty sídel

Hodnotící kritéria

Je nutno předeslat, že hodnotící kritéria jsou v zásadě ze čtyř oblastí:

1. sídlo musí být především *funkční*; hodnotí se jeho hodnoty užitkové (sídlo je důmyslným organismem, které produkuje určité hmotné i nehmotné statky);
2. sídlo musí být především *výkonné v oblasti ekonomických hodnot,* aby mohlo být hodnotné i *v oblasti kulturních hodnot;*
3. sídlo je zpravidla vícegeneračním dílem, které vykazuje složité prolínání minulých a současných ekonomických a kulturně-společenských hodnot, vytvářených v průběhu jeho existence;
4. sídlo je hodnoceno komplexně podle *ukazatelů kvality života.*

Užitkové hodnoty

Pokud jde o užitkové hodnoty sídel, sídlo se vyznačuje:

- *funkčností, provozuschopností a spolehlivostí* jejich sociální a technické infrastruktury, dopravního systému, adekvátním zastoupením všech požadovaných složek, stavu jejich zástavby (prokázané schopnosti permanentně čelit morálnímu a fyzickému opotřebení) a volných prostor (kvalitě životního prostředí);
- pozitivním *potenciálem demografické struktury, úrovní vzdělání* jejich obyvatel, *občanskou participací;*
- *kvalitou urbanistické koncepce* (resp. urbanistických koncepcí).

Ekonomické hodnoty

Pokud jde o hodnoty ekonomické: sídlo se projevuje

- v *optimálních proporcích a v úrovni produkce* na území sídla podle jednotlivých oborů (resortů), jejich ekonomickou (a kulturní) úspěšností;
- *trendem* vzestupu, někdy stagnací nebo poklesem, *ekonomické efektivnosti.*

Kulturně-společenské hodnoty

Ty jsou obsaženy:

- v *atraktivnosti* založení sídla, v *harmonii* mezi morfologií území a uspořádáním zástavby;
- v rozsahu výskytu *cenných historických staveb* a celých soudržných území a v jejich ohodnocení na úrovni národní a mezinárodní;
- v *potenciálu kulturního (multikulturního) prostředí.*

B.2.2.4 Problémy sídel

V celém rejstříku problémů sídel lze rozlišit několik kategorií problémů. Jsou to především problémy:

- *trvalé*, které vyplývají z okolností, podmínek existence sídel v určitém prostředí (nelze vůbec nebo zcela změnit z dnešního hlediska *nepříznivé důsledky lokalizace sídla,* lze nebo nelze je do určité míry korigovat);
- vyplývající *z přirozeně nastávajících změn* předmětného sídla a jeho součástí (stárnutí struktur a koncepcí, růst velikosti a počtu obyvatel, růst nároků na kapacity technické infrastruktury, dodávky energií, funkční změny, změny ekonomického zaměření sídla, problémy s ukončením určitých druhů výroby atp.);
- vyplývající *z nároků na regeneraci – inovace systémů, zvýšení standardu, materiálního komfortu, bezpečnosti atp.,* které často narážejí na některé „konstanty“ v dosavadním uspořádání sídla;
- vyplývající ze *ztráty ekonomické základny* sídla a *obtíží transformovat* sídlo na odlišné zaměření;
- vyplývající z *nedostatku prostředků* a z *nevyhovujícího managementu* na řešení výše uvedených problémů a které zakládají na nové problémy, v důsledku „neřešení“ hrozících (ohrožujících) situací.

K jednotlivým naznačeným problémům

Problémy jsou „špatné“, pokud je nelze (zatím, vůbec) řešit. Neřešitelnost může být objektivní skutečností, ale také může znamenat neschopnost, nevůli určité reprezentace sídla, společnosti – řešitelné problémy řešit.

Problémy, vyplývající ze změn sídla jsou dvojí: existující části si vyžadují cyklickou obnovu, regeneraci, modernizaci; rozšiřující se sídlo vyvolává zpětné tlaky na dosavadní dimenze a kapacity sídla; jejich navýšení nelze často provádět adicí paralelních kapacit, protože zasahují do dosavadního uspořádání systémů a vyčerpávají (resp. překračují) koncipované rezervy, ať plošné, nebo kapacitní.

Problémy, vyplývající z tlaku rozvoje společnosti, její technologické a celkové znalostní úrovně. Statická povaha města je pod tlakem inovací; podle různých názorů tato je nebo není schopná nové požadavky zvládnout, přizpůsobit se jim. K rozdílným názorům dochází při rozhodováních o prioritách rozvoje (změna) nebo obnovy (zachování). Problémem je rozpoznat dopady (dosahy) změn – vůči hodnotám, které mají být obětovány, změněny, případně zničeny.

Problémy, vyplývající ze ztráty ekonomické základny celé obce; jsou to především současné problémy měst *(tzv. shrinking cities, upadajících měst),* ale i venkovských obcí. U měst se zpravidla jedná o ukončení těžby, provozu těžkého a ostatního průmyslu pod tlakem levnější konkurence, na venkově pak neefektivní provozování zemědělství (pozn. autora: poměřováno nekomplexně, bez ohledu na vyvstávající problém nákladnější údržby krajiny). S těmito problémy souvisejí otázky etické, kdy konkurence neváhá ke své převaze využít podstatně nižších životních nároků a následně nákladů.

Problémy, vyplývající z nedostatku, nebo neuvolnění prostředků (nejen finančních) na řešení většiny problémů. Problém je složitější, než problém chybějících financí. Do problematiky obcí se vedle věcných problémů vkládá komunální a obecná politika, upravující (často nahodile, neobjektivně) priority potřeb. Politická volba určitých (atraktivních) jevů a/nebo trendů způsobuje odklon od zákonitých kroků a změnou orientace způsobí po dekády trvající narušení městských struktur v jejich základech (například upřednostnění varianty sub-urbanizace oproti logickým reinvesticím do existujících struktur.

B.2.3 Krajina

AKTUALIZOVÁNO

Zpracovatel výchozí podkapitoly v roce 2006: Doc. Ing. arch. Ivan Vorel, CSc.
Zpracovatel aktualizované podkapitoly: Doc. Ing. arch. Ivan Vorel, CSc.
Recenze: Ing. arch. Vladimír Dujka
Ing. Klára Salzmann, Ph.D.
Ing. Eva Voženílková

Poslední aktualizace: 26. 2. 2016

B.2.3.1 Pojetí krajiny v územním plánování

Krajina – struktura přírodních a kulturně-civilizačních složek, vlivů a procesů

- **Krajina**

Krajina je v urbanismu a územním plánování pojímána jako *území, jehož charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských činnosti* (Evropská úmluva o krajině). Pozornost je věnovaná stejně tak přírodním podmínkám a procesům, jakož i civilizačním vlivům, výsledkům obhospodařování krajiny, její kultivace a exploatace a také chápání krajiny jako „dědictví" - jak lidské kultury, tak i přírodního vývoje. Z těchto podmínek, vlivů a činností se odvíjí hodnoty krajiny, její charakter, nezaměnitelnost a identita.

Krajina je část území, specifické svou geografickou polohou, strukturou přírodních a civilizačních složek a vnější tvářností – krajinným obrazem. Toto pojetí odpovídá do určité míry definici *krajiny* dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů: „krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky". V tomto smyslu a v nejširším pohledu hovoříme *v kulturní krajině o*

- *primární struktuře, která představuje soubor základních prvků krajiny včetně jejich vzájemných vazeb, tvořící její původní základ (geologická stavba a substrát, půda, reliéf, vodstvo, ovzduší a potenciální přirozená vegetace) – struktura, kterou člověk zatím nejméně pozměnil,*
- *sekundární struktuře, která představuje současnou krajinu určovanou jejím aktuálním využíváním (land use) a nově vzniklými materiálními výtvory člověka – tato struktura v současnosti vyplňuje zemský povrch,*
- *terciární struktuře, která je tvořena prvky socioekonomické sféry (nehmotné zájmy, projevy a důsledky činnosti společnosti a jednotlivých odvětví v krajině – např. ochranné režimy*[22]*.*

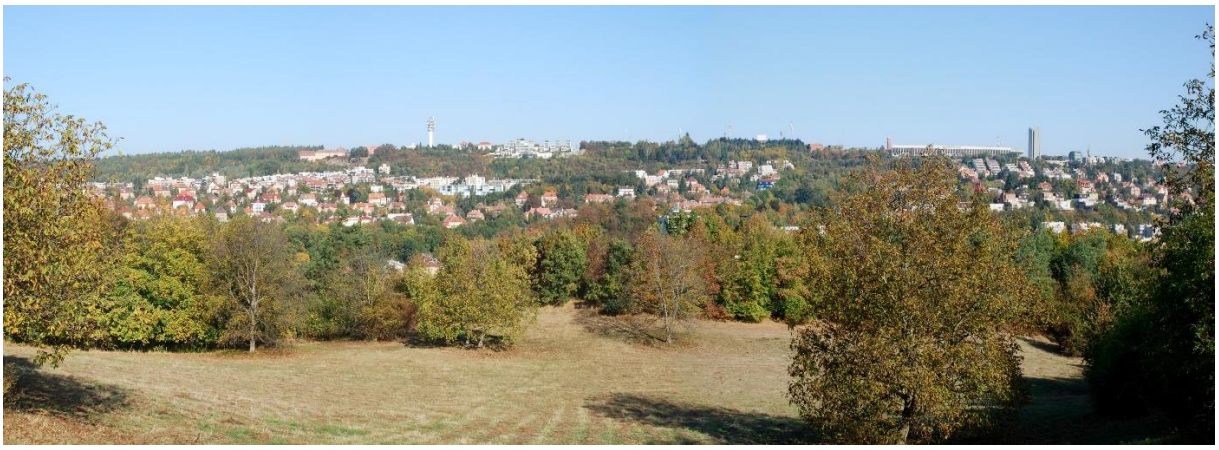
Přírodní charakteristiky (vlastnosti) určovaly a do značné míry dosud určují míru uplatnění či rozvoj sekundární či terciální struktury krajiny, které zpětně ovlivňuje některé přírodní, resp. přirozené vlastnosti krajiny.

Vlastnosti krajiny nazírané z pohledu územního plánování jsou specifické podle míry přítomnosti a vztahu přírodních a civilizačních složek krajiny. Hovoříme vedle segmentů krajiny přírodní[23] pak o

- *krajině městské (urbánní),*
- *příměstské (periurbánní, suburbánní),*
- *krajině venkovského prostoru (rurální).*

[22] MIKLOS, L., IZAKOVIČOVÁ, Z.: *Krajina jako geosystém*, Bratislava, VEDA, 1997

[23] nevelké části krajiny, které jsou většinou plochami chráněnými – zahrnutými mezi limity využití území

Městská krajina. *Praha – Motolské údolí – pohled na svah u Spiritky od usedlosti Šalamounka ukazuje výraznou terénní hranu Strahovského hřbetu s technickými dominantami větracího objektu Strahovského tunelu a telekomunikační věže. (foto I. Vorel)*

Příměstská krajina. *Na východní okraj Prahy (Škvorec) navazuje zemědělská krajina s rychle rostoucími vesnickými sídly.(foto I. Vorel)*

Venkovská krajina. *Přírodní park Horní Berounka zahrnuje otevřenou zemědělskou krajinu Kralovické pahorkatiny. (foto I. Vorel)*

- **Kulturní krajina**

Česká krajina je v naprosté většině své rozlohy krajinou kulturní, přetvářenou po staletí. V její struktuře i v její tvářnosti je zakotvena paměť dřívějších dob. Jedná se o „dědictví" jak lidské kultury, tak i přírodního vývoje. Je kulturním dědictvím, stejně jako dědictví zachované v architektuře, urbanismu, výtvarném umění, sochařství, hudbě, v lidovém umění, tanci a zvycích, avšak je mnohem silněji spjato s krajinným rámcem – s přírodními podmínkami místa i se základními podmínkami uspořádání vizuální scény (terénním reliéfem, vodními plochami a toky, vegetačním krytem). V celé Evropě je kulturní dědictví, zakotvené v krajině, předmětem ochrany. *Kulturní a přírodní hodnoty, spojené s evropskou krajinou, jsou ve své rozmanitosti a kvalitě součástí společného evropského dědictví; evropské státy mají proto povinnost podnikat společné kroky k ochraně, péči a plánování, týkající se těchto hodnot*[24].

***Kulturní krajina**. V pohledu z věže zámku Hluboká přes tok Vltavy a Opatovice k Českým Budějovicím je patrná celá řada informací o přírodních podmínkách i kulturním vývoji krajiny Hlubocka – napřímený tok Vltavy, výrazná lesnatá terénní hrana – rozhraní Táborské pahorkatiny a Českobudějovické pánve, aleje, členící panskou půdu barokního Schwarzenberského hospodářského dvora u Opatovic a okraj krajinářské úpravy Podskalské louky na levém břehu Vltavy. (foto I. Vorel)*

- **Kategorie kulturní krajiny a možnosti její ochrany**

Výbor světového dědictví definoval v roce 1992 tři základní kategorie kulturních krajin – *komponovanou kulturní krajinu*, *organicky vyvinutou krajinu* a *asociativní kulturní krajinu*.

Kategorie kulturních krajin:

a) komponovaná kulturní krajina záměrně navržená a vytvořená člověkem *(zahrady, krajinářské parky, širší krajinářské kompozice vytvořené z estetických důvodů),*

b) organicky vyvinutá krajina *(výsledek společenských, ekonomických, správních či náboženských požadavků),*

b1) reliktní krajina („zkamenělá", *její vývojový proces byl v minulosti ukončen, ale její znaky se stále dochovaly),*

b2) kontinuální krajina (stále se vyvíjející, *spojená s tradičním způsobem života, její vývoj stále probíhá),*

[24] Evropská úmluva o krajině – důvodová zpráva, kap. II., odst. 30
Dostupné na
http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/$FILE/OPP-01_Duvodova_zprava-20150311.pdf

c) asociativní kulturní krajina (*krajina na pozadí náboženských, uměleckých nebo kulturních asociací, materiální kulturní složky mohou i scházet).*

Existuje řada nástrojů, kterými je možno chránit kulturní hodnoty krajiny. Tyto hodnoty mohou spočívat v přítomnosti, resp. dochovanosti určitých částí – komponent – krajiny, kterými jsou dochované *prvky, objekty a jejich soubory*. Může jít o objekty chráněné jako kulturní či národní kulturní památky, ale i o objekty památkově nechráněné, přesto s výrazně dochovanými formami, detaily, tradičními materiály a regionálními znaky. Většinu z těchto jevů bychom měli nalézt v územně analytických podkladech obcí[25]. Druhou skupinou významných jevů je vedle samotných objektů a jejich souborů i *struktura osídlení* a dochovaná *urbanistická struktura sídel*. Urbanistické hodnoty pak mohou tkvět v dochovanosti půdorysné skladby sídla, půdorysné a hmotové skladby zástavby včetně dochované parcelace, v dochovanosti významných stavebních dominant a kompozičních vztahů[26] včetně charakteristických siluet (vedut) sídla. Informace o urbanistických hodnotách sídel v krajině lze nalézt v územně analytických podkladech obcí[27]. Vedle přítomnosti jednotlivých komponentů kulturní krajiny a jejich soustav je třeba věnovat pozornost celým krajinným segmentům s dochovanými *historickými krajinnými strukturami* – s dochovanou historickou cestní sítí, historickými hospodářskými úpravami, dochovanými strukturami nelesní zeleně, významnými technickými stavbami a zařízeními, s dochovanými strukturami členění plužiny apod. Dochované *krajinářské kompozice* (komponovaná krajina záměrně navržená a vytvořená člověkem) a hospodářské feudální celky pak patří k nejvýznamnějším historickým krajinným strukturám.

Krajinná památková zóna (KPZ) Čimelicko – Rakovicko. *Západní část území KPZ je tvořena na úrodných půdách po staletí kultivovanou zemědělskou krajinou. Původně panská půda je členěna dubovými alejemi v ortogonálním geometrickém schématu a na symbolických diagonálách leží důležité body prostorové skladby – např. kontribuční špýchar. (foto I. Vorel)*

Kulturní krajiny, vyskytující se v různých prolínajících se formách a vyznačující se soustředěnými památkovými hodnotami a přítomností cenných komponent, jsou u nás často předmětem ochrany v rámci krajinných památkových zón, vyhlášených podle § 6 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (památkový zákon)[28]. Mezi lety 1992 a 2014 bylo v ČR vyhlášeno 24 krajinných památkových zón (KPZ).

[25] Dle vyhlášky č. 500/2006 Sb., Příloha č. 1, Část A – ÚAP obcí – podklad pro RURÚ se jedná o sledované jevy č. 8 – nemovitá kulturní památka, popřípadě soubor, včetně ochranného pásma, č. 9 – nemovitá národní kulturní památka, popřípadě soubor, včetně ochranného pásma, č. 10 – památka UNESCO včetně ochranného pásma, č. 12 – region lidové architektury, č. 13 – historicky významná stavby, soubor, č. 14 – architektonicky cenná stavba, soubor

[26] Dle: Kučová, V., Dostálek, J., Ehrlich, M., Kuča, K., Pacáková, B.: Metodika standardizovaného záznamu KPZ, NPÚ Praha, 2014)

[27] Dle vyhlášky č. 500/2006 Sb., Příloha č. 1, Část A – ÚAP obcí – podklad pro RURÚ se jedná o sledované jevy č. 5 – památková rezervace včetně ochranného pásma, č. 6 – památková zóna včetně ochranného pásma a zejména č. 11 – urbanistické hodnoty

[28] Území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, může Ministerstvo kultury po projednání s krajským úřadem prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany.

Krajina v urbanismu a územním plánování – od krajinných limitů k chápání krajiny jako součásti kvality prostředí

- **Přírodní podmínky jako předpoklady a limity rozvoje území**

Posilování důrazu na ochranu životního prostředí zaměřilo v 80. a 90. letech 20. stol. pozornost nejenom k územní ochraně přírody (maloplošná a velkoplošná chráněná území), ale také ke zkoumání *teorií ekologické stability, ekologických sítí* a jejich využití v plánovací praxi v podobě *územních systémů ekologické stability.* V normativně pojaté urbanistické tvorbě byla kvalita prostředí nových obytných souborů podporována *soustavou ukazatelů týkajících se zeleně.* Realizace ploch zeleně (kvalita výsadeb, ztvárnění urbanistického parteru a následná údržba) byla však nedostatečná, stejně jako budování okrskových, obvodových a celoměstských parků.

Problematika přírodního prostředí a krajiny byla v urbanismu chápána velmi rozdílně a to podle toho, jaký úhel ohledu řešená problematika vyžadovala. Tento úhel pohledu tkvěl zejména v:

a) měřítku problematiky, kdy byla pozornost věnována *vztahu krajiny a struktury osídlení* (event. dalším klíčovým funkcím, jako je těžba, rekreace, lázeňství atd.), vztahu města a jeho příměstské krajiny, vlivu celků a prvků městské krajiny na vývoj struktury osídlení nebo *využití přírodních prvků* v prostředí vesnice;

b) rozdílném důrazu na aspekty *významu přírodního prostředí a krajiny* jako např.:

   - krajina jako území s přírodními, kulturně-historickými a estetickými *hodnotami*, podmiňujícími jeho využití (území se zvláštními podmínkami a omezeními využití),
   - krajina jako ekologicky hodnotné území s přírodními hodnotami, tvořícími *rovnováhu* urbanizovanému prostředí (důraz na ochranu přírody a krajiny, na biodiverzitu a na ekologickou stabilitu),
   - jako *funkční subsystém* rekreace a přírodního prostředí (důraz na funkční a prostorové vztahy).

Tyto a další pohledy se dříve promítaly do územního plánování a upřednostňovaly některá hlediska, která představují základní limity pro využití území. Vyjadřovaly také některé základní systémové vazby, důležité pro rozvoj území a prostorově provázané s funkčními systémy sídel a krajiny – zejména systém ekologické stability a systém rekreace. V zásadě se jednalo o

- řešení ploch zeleně (funkční využití a systém rekreace),
- systém ekologické stability,
- ochranu přírody,
- ochranu ZPF.

Tyto *dílčí materiály* však zdaleka *nepokrývaly krajinářskou problematiku dostatečně.* Zpracovatelé územních plánů proto podle konkrétních podmínek území doplňovali povinné přílohy ÚPP a ÚPD o další materiály, doplňující údaje o stavu krajiny. Jednalo se nejenom o problematiku vodního režimu krajiny, ale také o vymezení strukturních prvků členících krajinu, o identifikaci stop historického vývoje krajiny nebo o rozbor prostorových vztahů, spoluvytvářející specifický charakter krajiny.

Problém však tkvěl v tom, že řada dílčích krajinných analýz a koncepčních záměrů řešení byla zpravidla vztahována k problémům urbanistické struktury, resp. socioekonomického prostředí sídla. Nebyl tím dostatečně řešen vztah ke krajinné struktuře.

- **Potřeba komplexního přístupu k řešení krajinářské problematiky**

Ukázalo se, že *pojetí krajiny* jako struktury ekosystémů *a urbanistické struktury* na jedné straně a jako struktury sociálních, funkčních a prostorových vztahů na straně druhé *vzájemně nekoresponduje* a může se do určité míry míjet. Tuto nevýhodu, pramenící z pojetí krajiny v zákoně o ochraně přírody a krajiny, do značné míry řeší pojetí krajiny dle Evropské úmluvy o krajině, promítající se do legislativy územního plánování.

Tyto problémy se v posledních letech projevily v kladení důrazu na *komplexnost přístupů k tvorbě životního prostředí,* na posílení souladu struktury přírodních složek a urbánní struktury v městské

a příměstské krajině a na ochranu a využití hodnot kulturní krajiny v plánování venkovského prostoru. Vznikly náměty na vytvoření samostatného *systému krajinného plánování* a na řešení jeho vztahu k územnímu plánování. Jsou rovněž rozvíjeny úvahy o obsahu takových územně-plánovacích nástrojů, které by skutečně komplexně řešily krajinu v jejích širších souvislostech.

- **Celostní pojetí krajiny**

Posílení krajinářských aspektů v územním plánování se obráží ve snaze o identifikaci kvalit krajiny v komplexnosti pohledu na pozitivní hodnoty a negativní jevy. V pohledu na krajinu se objevuje *vyváženost mezi aspekty přírodovědnými, civilizačními, krajinářsko-estetickými a kulturně-historickými.* Takový přístup může předem omezit konflikty vyplývající ze situace, kdy se na jedné straně objevují urbanistické a územně plánovací práce, chápající krajinu víceméně jako území pro rozvoj funkcí měst nebo vesnic, na druhé straně pak ochranářské tendence, nezohledňující dynamicky se projevující socioekonomické jevy.

B.2.3.2 Hodnoty krajiny a jejich ochrana

- **Funkce krajiny**

Funkce krajiny je možno definovat z různých úhlů pohledů vědních, technických a uměleckých disciplín. Z hlediska územního rozvoje se jedná o takové funkce krajiny, které korespondují s funkcemi území – funkcemi ekologickými, sociálně-ekonomickými a provozními, kulturně-historickými, kulturně-sociálními a s funkcí estetickou.

Ekologická funkce krajiny
spočívá v tom, že krajina je prostředím pro faunu a floru a prostředím pro člověka. Vlastnosti krajiny ovlivňují funkčnost ekosystémů a kvalitu prostředí pro bydlení, práci a rekreaci. Přínosy, které přírodní systémy poskytují lidské společnosti, jsou nazývány *ekosystémovými službami*[29]. Tyto služby mají i ekonomický dopad a jsou proto spojeny s ekonomickou funkcí krajiny.

Ekonomická funkce krajiny
spočívá v možnosti využívání přírodních zdrojů, zemědělské produkce, lesního hospodářství a v možnosti realizace funkcí související s rozvojem osídlení, výroby a technické infrastruktury. Jedná se též o některé činnosti funkce rekreační, které těží z přírodního bohatství jakožto zdroje svého hospodaření.

Kulturně-sociální funkce krajiny
spočívá v tom, že krajina vytváří harmonické a esteticky působivé prostředí pro obývání, pro regeneraci fyzických a duševních sil, že má funkci kulturní, naučnou a vzdělávací.

Funkce estetické
jsou vizuálním, resp. vícesmyslovým projevem podmínek, funkcí a procesů krajiny. Mají vazbu jak na přírodní podmínky (krajinný rámec, přírodní charakteristika krajinného rázu), tak i na kulturně historické hodnoty (stopy kultivace krajiny v historickém vývoji, kulturně-historické charakteristiky krajinného rázu) a také na kulturně-sociální hodnoty (působivost a obytnost krajiny). Vývoj přírodních podmínek společně s vývojem osidlování a kultivace krajiny tvoří kulturní dědictví a projevil se v *identitě a jedinečnosti charakteru* krajiny.

- **Hodnoty krajiny**

Hodnoty krajiny jsou identifikovány v procesu hodnocení krajiny z hlediska přítomných jevů, vlastností a funkcí.

[29] Jedná se o takové přínosy produktů přírody, které přímo působí společenský užitek. Jedná se také o přínosy zprostředkující, tedy služby ekosystémů podporující ekonomickou produkci. Ekosystémové služby se obvykle rozdělují na zásobovací (potrava, voda, dřevo atd.), regulační (regulace záplav, čištění vody), kulturní (estetické, duchovní, rekreační) a podpůrné (oběh živin, tvorba půdy).

Přírodní hodnoty krajiny
Některé specifické přírodní vlastnosti krajiny je možno označit za hodnoty (pestrost krajinných složek, vlastnosti georeliéfu, horninového prostředí, půdy, vegetačního krytu, fauny, hydrického systému). Přírodní hodnoty jsou předmětem ochrany přírody a krajiny. Může se jednat např. o zajištění územního systému ekologické stability, o obecnou a zvláštní ochranu druhů, planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, nalezišť nerostů, paleontologických nálezů a geomorfologických a geologických jevů, ochranu dřevin rostoucích mimo les, ochranu půdního fondu apod. Ochrana přírodních hodnot je v rámci ochrany přírody a krajiny zajišťována též v rámci zvláště chráněných území, ochranou území nebo druhů v rámci soustavy NATURA 2000 nebo pak ochranou památných stromů, zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a nerostů.

Civilizační hodnoty
Civilizační zásahy, osidlování a kultivace krajiny, rozvoj osídlení, sídel a technické infrastruktury vytvářejí specifické znaky. Tyto zásahy mají navzdory jejich funkčnosti a ekonomickým a dalším přínosům často negativní vliv na kvalitu krajiny a kvalitu životního prostředí. Civilizační zásahy mají však též pozitivní hodnoty z hlediska krajiny, což je patrné např. při rekultivaci a regeneraci krajiny a mnoha dalších civilizačních zásazích, které mají v mnoha případech kladný dopad na sociální i ekonomické složky krajiny.

Kulturní a historické hodnoty
Dokladem postupné kultivace krajiny je v dnešním obrazu krajiny *dochovaná struktura osídlení* spojená s historicky se vyvíjející cestní sítí, *hospodářské využití krajiny* a části a celky (areály) *komponovaných krajinných úprav* spojujících v zemědělské krajině požadavky užitkové s požadavky výtvarné formy. Jedná se o stopy prehistorického osídlení a rozložení a umístění historických sídel, o cestní síť silnic a polních cest, skrývajících v sobě trasy starých obchodních stezek a úvozových cest. Je to též způsob členění pozemků, skladba zemědělské půdy a lesních porostů, dochovanost vodohospodářských soustav, staveb a zařízení. Historické dokumenty dokazují, že se obraz krajiny podstatně proměňoval. Ubývání lesních porostů rozšiřováním orné půdy, těžbou dřeva pro sklárny, hutě a doly muselo vzhled krajiny radikálně měnit. Budování rybničních soustav bylo bezesporu obrovským pozměňujícím zásahem do krajiny. Významná místa krajiny a významné stavby byly v baroku propojovány osami alejí a osami vizuálních vazeb. Vznikly krajinářské úpravy přinášející do krajiny zřetelné estetické hodnoty a skryté symbolické významy. Druhá pol. 19. stol. přinesla do krajiny romantické prvky, drobnější měřítko, překvapivé scenerie a průhledy přírodně-krajinářských úprav. Zbytky hradišť a dalších archeologických lokalit ve významných krajinných polohách, umělé linie hrází, odvodňovacích struh a vodních kanálů, aleje, bažantnice, lovecké obory, zámecké parky, partie romanticky upravené krajiny, siluety měst a městeček, hrady a zámky, vesnice, mlýny a samoty – to jsou doklady kulturně-historického vývoje, zasazené ve specifickém rámci přírodních podmínek naší republiky.

Venkovské osídlení, rozvíjející se na historicky vzniklé struktuře a nevybočující z tradičních měřítek a forem, dotvořilo harmonický obraz venkovské krajiny. Právě urbanistická struktura venkovských sídel – drobných městeček a vesnic ve vazbě na zemědělskou půdu a architektonický výraz (hmoty, měřítko, formy a tvary střech, materiály a barevnost) výrazným způsobem dotvářejí rázovitost krajiny a její regionální charakter.

Mezi nejvýznamnější z vizuálně se projevujících znaků kulturní a historické charakteristiky patří *kulturní dominanty*. Kulturní dominanta je prvek s kulturním, historickým či symbolickým významem, který se výrazně uplatňuje v krajinné scéně – jeho vizuální význam je v krajině dominantní (převládající svým významem). Nejčastějšími příklady jsou dominantní objekty hradů, zřícenin, zámků a poutních kostelů. Kulturní dominanta však může mít podobu významného místa bez výrazné stavby (místo prehistorické svatyně nebo hradiště, místo historické události) a její význam v krajinné scéně je podpořen dominantní polohou v krajině. Vizuální scéna může být však také ovládána výrazným rysem krajiny, který je tvořen civilizačními prvky. Je to např. doposud viditelný způsob členění původní plužiny, geometrizace krajiny pravidelným rastrem ovocných sadů nebo geometrie komponovaných krajinných úprav.

Charakter, ráz a kulturní identita krajiny
Specifickou vlastností krajiny, vyjadřující její vizuální projev a nesoucí informaci o jejích přírodních, kulturních a historických hodnotách, je ráz či charakter krajiny. Jedná se o vlastnost, která je vnímána především vizuálně. Pozorovaná krajinná scéna je hodnocena i z hlediska významového a obsahového, tedy z hlediska charakteristiky přírodní, kulturní i historické. Identita krajiny má svůj význam jako vlastnost kulturní krajiny vyznačující se výrazným charakterem, stopami historického vývoje a kulturním či duchovním významem. Prostorové vztahy přírodních a civilizačních prvků krajiny spoluvytvářejí obraz, který se může vyznačovat estetickými hodnotami.

V krajině je možno nalézt *individuální znaky identity* pro určité regiony, které jsou závislé na přírodních podmínkách (znaky přírodní charakteristiky), např. na morfologii terénu, na podílu lesních porostů (Šumavské pláně) nebo mozaikovitosti vegetačního krytu (Sedlčansko), na přítomnosti rašelinišť (Českovelenicko) nebo skalních výchozů nebo balvanů (Česká Kanada). Rovněž způsoby hospodářského využití krajiny mohou být významné pro vznik identity krajiny – zemědělské krajiny, rybniční krajiny, průmyslové a těžební krajiny. Pro kulturní dimenzi identity je velmi důležitá stavební činnost v krajině. Jsou to nejenom dominantní stavby, které mohou ovlivnit široký okruh krajiny a dát mu specifický znak (Radyně, Bezděz, Ještěd), ale také typická struktura osídlení, vzájemná poloha a vzdálenost vesnic a struktura jednotlivých venkovských sídel (struktura větších vzájemně zřetelně oddělených obcí s kompaktními půdorysy – např. střední Čechy, struktura vzájemně navazujících obcí s rozptýlenou zástavbou – např. Jablonecko, struktura vzájemně navazujících obcí s pásovou zástavbou potočních vsí v Severních Čechách).

V krajinné scéně se ve větší či menší míře projevuje tradiční architektonický výraz lidových staveb – statků, dvorců, usedlostí, chalup, mlýnů, stodol, špýcharů, kováren a dalších typů staveb. Architektonický výraz se mění ve specifických regionech, ovlivněných kulturními vlivy v rámci České republiky i v rámci Evropy. Regionální typy lidové architektury se postupně ovlivňovaly a překrývaly, množství historických staveb zaniklo nebo byl přestavbami setřen jejich výraz. Přesto je obraz krajiny ovlivněn v určitých situacích velmi specifickým výrazem *regionálních typů lidové architektury*.

Hodnoty obyvatelnosti krajiny
Krajina vyváří rámec obytného prostředí a prostor pro uskutečňování obytných i rekreačních funkcí. Proto se kvalita krajiny – zlepšení nebo zhoršení jejích přírodních, kulturních, historických a estetických hodnot – projevuje bezprostředně v kvalitě prostředí pro život člověka. Systémy a prvky krajiny jsou proto nedílnou součástí urbanistické tvorby a součástí nástrojů územního plánování.

- **Ochrana funkcí a hodnot krajiny**

Vztah sídel a krajiny se projevuje nejenom v rázu krajiny, ale také v tendencích a možnostech rozvoje sídel, osídlení (včetně průmyslu a služeb) a technické a dopravní infrastruktury. Stejně jako v minulosti – i dnešní rozvoj společnosti přináší požadavky na krajinu – na výstavbu a na využívání území. Je třeba si však uvědomit, že historická situace se neopakuje – krajinu ve středověku bylo nutno v procesu kolonizace přizpůsobit možnostem osídlení a obživy. Dnešní situace je však jiná. Přírodní krajina se na území státu prakticky nevyskytuje a veškeré území je kultivovanou kulturní krajinou, která je vystavena tlakům civilizačních tendencí. Někdejší proces industrializace a urbanizace přináší dnes suburbanizaci, zahušťování a zkvalitňování dopravní a technické infrastruktury (železniční koridory, rychlostní motorové komunikace) a přináší v důsledku zastavění a fragmentace krajiny ohrožení či zánik stanovišť rostlinných i živočišných druhů a ohrožení biodiverzity a zároveň také ohrožení či likvidaci hodnot kulturního dědictví, ohrožení estetických hodnot krajiny a její kulturní identity.

Veškerá evropská krajina je do ochrany zahrnuta. Týká se to nejenom krajin, která zahrnuje přírodní a kulturní hodnoty, ale také sídelní, nebo devastované krajiny. Tato konvence vyplývá z přijetí Evropské úmluvy o krajině z roku 2000 (EÚoK). Úmluva byla přijata na konferenci ministrů Rady Evropy, kompetentních k ochraně krajiny. Česká republika přistoupila k této úmluvě v lednu 2005. Cílem úmluvy je podpořit ochranu krajiny, péči o ni a krajinné plánování a organizovat evropskou spolupráci v otázkách týkajících se těchto záležitostí.

Pro realizaci krajinných politik se každá Strana zavazuje zavést nástroje, zaměřené na ochranu, správu a/nebo plánování krajiny.

Dle EÚoK, čl. 1, písm. d), e) a f) jsou „ochrana“, „správa“ a „plánování krajiny“ definovány takto:

“ochrana krajiny” znamená činnosti směřující k zachování a udržení význačných nebo charakteristických rysů krajiny, odůvodněné její dědičnou hodnotou, vyplývající z její přírodní konfigurace a/nebo z lidské činnosti;

“správa krajiny” znamená činnost, která má, z hlediska udržitelného rozvoje, zajistit pravidelné udržování krajiny s cílem řízení a harmonizace změn, které jsou způsobeny sociálními, hospodářskými a environmentálními procesy;

“plánování krajiny” znamená činnosti s výhledem do budoucna, které mají za cíl zvýšení hodnoty, obnovu nebo vytvoření krajin.

Nutnost ochrany funkcí a hodnot krajiny je ve vztahu k územnímu plánování vyjádřena mimo jiné limity vyplývajícími ze zákona o ochraně přírody a krajiny. Dle seznamu limitů (viz ÚÚR http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591) se problematiky krajiny týkají limity zvláště chráněných území a dalších území ochrany – národní park, chráněná krajinná oblast, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní památka, ochrana přechodně chráněných ploch, ochrana paleontologických nálezů, evropsky významná lokalita, ptačí oblast, smluvně chráněné území, ochrana jeskyní a souvisejících krasových jevů. Ze všeobecné ochrany krajiny vyplývají limity jako významný krajinný prvek, územní systém ekologické stability (dále též ÚSES), ochrana krajinného rázu, přírodní park, památné stromy dřeviny rostoucí mimo les.

Krajinářské problematiky se týkají i limity, vyplývající z dalších zákonů – pozemky určené k plnění funkcí lesa, zemědělský půdní fond, druh pozemku, struktura půdního fondu, vodní toky a jejich koryta, vodních zdroje, léčivé zdroje a zdroje minerálních vod stolních, zranitelné oblasti, vyhlášené chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV), záplavová území, území určená k řízeným rozlivům povodní, chráněná ložisková území, dobývací prostor, chráněná území pro zvláštní zásahy do zemské kůry apod.
Významné limity vyplývají z ustanovení památkového zákona (zákon č. 20/1987 Sb.), týkající se památkově chráněných území a objektů – kulturní památka, národní kulturní památka, památková rezervace (městská, vesnická, archeologická), památková zóna (městská, vesnická, krajinná), ochranné pásmo památkové rezervace, památkové zóny, nemovité kulturní památky.

- **Obecná ochrana přírody**

Z limitů, týkajících se ochrany přírody a krajiny uvádíme některé nejčastější limity, zakotvené zejména v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny – v části obecné ochrany přírody.

Významné krajinné prvky *(VKP)*
Významný krajinný prvek jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny, které zaregistruje podle § 6 orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Mohou jimi být i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků (zákon č. 114/1992 Sb.).

Územní systém ekologické stability *(ÚSES)*

Územní systém ekologické stability je podle § 3 písmene a) zákona č. 114/1992 Sb. vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Hlavním smyslem ÚSES je posílit ekologickou stabilitu krajiny zachováním nebo obnovením stabilních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb. Nadregionální ÚSES – rozlehlé ekologicky významné krajinné celky a oblasti s minimální plochou alespoň 1 000 ha. Jejich síť by měla

zajistit podmínky existence charakteristických společenstev s úplnou druhovou rozmanitostí bioty v rámci určitého biogeografického regionu. Regionální ÚSES – ekologicky významné krajinné celky s minimální plochou podle typů společenstev od 10 do 50 ha. Jejich síť musí reprezentovat rozmanitost typů biochor v rámci určitého biogeografického regionu. Lokální ÚSES – menší ekologicky významné krajinné celky do 5–10 ha. Jejich síť reprezentuje rozmanitost skupin typů geobiocénů v rámci určité biochory.

Krajinný ráz

Ochrana krajinného rázu je zakotvena v § 12 *Ochrana krajinného rázu* je velmi účinným nástrojem především vizuálně vnímaných hodnot krajinné scény. Zcela bezprostředně se týká výstavby v krajině a změn ve využití území. Ochrana krajinného rázu patří mezi limity využití území a je uplatňována jak v procesu pořízení územně plánovací dokumentace, tak i ve správních řízeních směřujících k povolování záměrů.

Paragraf 12 zákona č. 114/1992 Sb. uvádí:

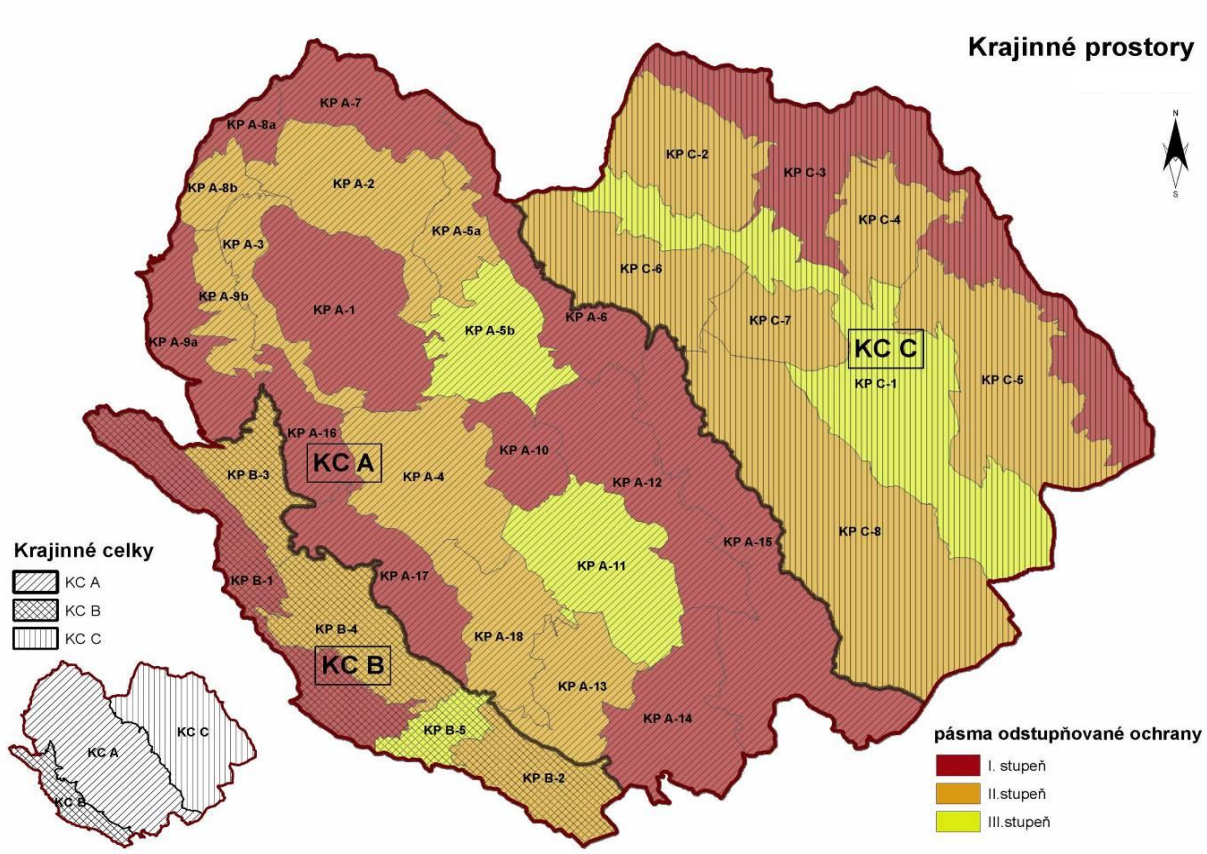
(1) Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umisťování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

(2) K umisťování a povolování staveb, jakož i jiných činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody. Podrobnosti ochrany krajinného rázu může stanovit ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem.

(3) K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetí tohoto zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.

(4) Krajinný ráz se neposuzuje v zastavěném území a v zastavitelných plochách, pro které je územním plánem nebo regulačním plánem stanoveno plošné a prostorové uspořádání a podmínky ochrany krajinného rázu dohodnuté s orgánem ochrany přírody.

Některé části krajiny mají svou zcela svébytnou a jedinečnou podobu, jedinečný význam a odlišnost. Jsou to místa s vysokou vlastní identitou kulturní krajiny. Vlastní identita je specifickou vlastností kulturní krajiny, která je dána především přítomností dochovaných stop kulturního a historického vývoje krajiny, jedinečností a neopakovatelností krajinné scény a výrazností jednotlivých prvků (přírodních i umělých) krajiny. Identita je jednou z nejvýznamnějších hodnot kulturní krajiny. Znaky krajinného rázu od sebe odlišují různé oblasti a místa v krajině. Zároveň však mohou být různým segmentům krajiny společné. Tyto znaky jsou převážně vizuálně vnímatelné v krajinné scéně. Jsou to rysy georeliéfu, přítomnost určitých specifických vodních prvků, které určují charakter dílčích scenérií a projevují se i v celkových panoramatech krajiny. Je to také charakter porostů. Stejný význam jako přírodní prvky mají pro vizuální scénu též prvky kulturní (civilizační). Jedná se o způsoby hospodářského využívání krajiny, o formy osídlení (včetně polohy sídel v krajině), o strukturu sídel a architektonický výraz jednotlivých staveb (forma, hmota, půdorys, materiály, barvy, architektonické detaily). Kulturní prvky a jejich vazby spoluvytvářejí krajinnou scénu a podobně jako přírodní prvky dotvářejí prostorovou skladbu, výraznost a nezaměnitelnost scenérií. Navíc velmi výrazně spoluvytvářejí harmonii či disharmonii měřítka krajiny a také se výrazně projevují v harmonii či disharmonii vztahů v krajině.

Hodnocení krajinného rázu CHKO Broumovsko *– výsledný výkres pásem odstupňované ochrany, definovaných pro jednotlivé krajinné prostory (soubory míst krajinného rázu). (ATELIER V)*

Přírodní parky

Přírodní park je chráněné území náležející do obecné ochrany přírody zřízené vyhláškou místně příslušným krajským úřadem. Přírodním parkům předcházely oblasti klidu, vyhlašované do roku 1990 okresními národními výbory v územích s kvalitní, harmonickou, málo narušenou kulturní krajinou, „aby sloužily veřejnosti k odpočinku a aktivnímu využívání volného času“. Celkem jich do té doby bylo vyhlášeno 46. Dle výše zmíněného § 12 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb. vznikl pojem přírodní park k ochraně krajinného rázu v územích s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, mimo velkoplošná zvláště chráněná území. Oblasti klidu tak byly postupně přehlašovány na přírodní parky, jejichž správu po zrušení okresních úřadů pak převzaly úřady krajské. Ty mohou stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území. Do konce roku 2015 bylo vyhlášeno celkem 153 přírodních parků.

- **Zvláště chráněná území přírody**

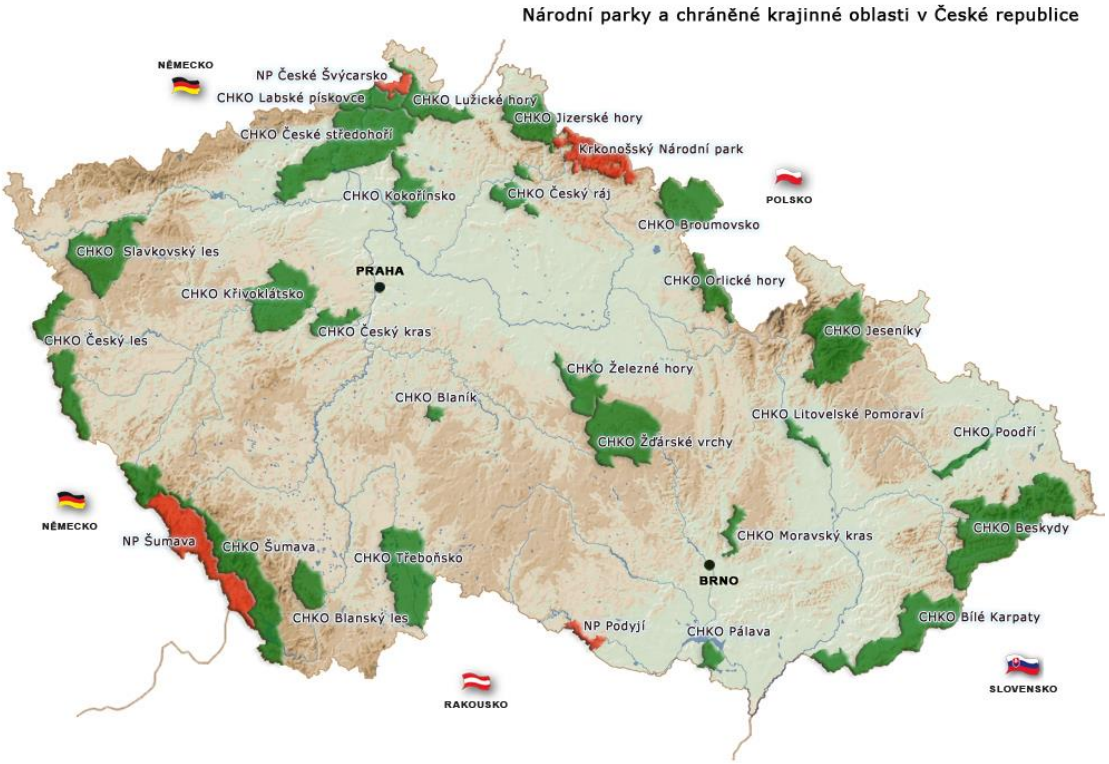
Zvláště chráněné území je velmi významná nebo jedinečná část živé či neživé přírody. Jedná se o maloplošná a velkoplošná zvláště chráněná území.

Zákon 114/1992 Sb. v § 14 uvádí Kategorie zvláště chráněných území.
Kategorie zvláště chráněných území jsou:

a) národní parky,
b) chráněné krajinné oblasti,
c) národní přírodní rezervace,
d) přírodní rezervace,
e) národní přírodní památky,
f) přírodní památky.

Národní parky *(NP)*
V České republice byly zřízeny 4 národní parky, které v souhrnu pokrývají 1,51 % plochy státu (Krkonošský národní park, Národní park a CHKO Šumava, Národní park Podyjí, Národní park České Švýcarsko). Národní parky jsou dle zákona rozsáhlá území, jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam. Veškeré využití národních parků musí být podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů a musí být v souladu s vědeckými a výchovnými cíli sledovanými jejich vyhlášením (zákon č. 114/1992 Sb.).

Chráněné krajinné oblasti *(CHKO)*
V ČR bylo vyhlášeno 24 chráněných krajinných oblastí, které pokrývají 13,2 % státního území. Za chráněné krajinné oblasti lze dle zákona vyhlásit rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení. Hospodářské využívání těchto území se provádí podle zón odstupňované ochrany tak, aby se udržoval a zlepšoval jejich přírodní stav a byly zachovány a vytvářeny optimální ekologické funkce těchto území. Rekreační využití je přípustné, pokud nepoškozuje přírodní hodnoty chráněných krajinných oblastí (zákon č. 114/1992 Sb.).

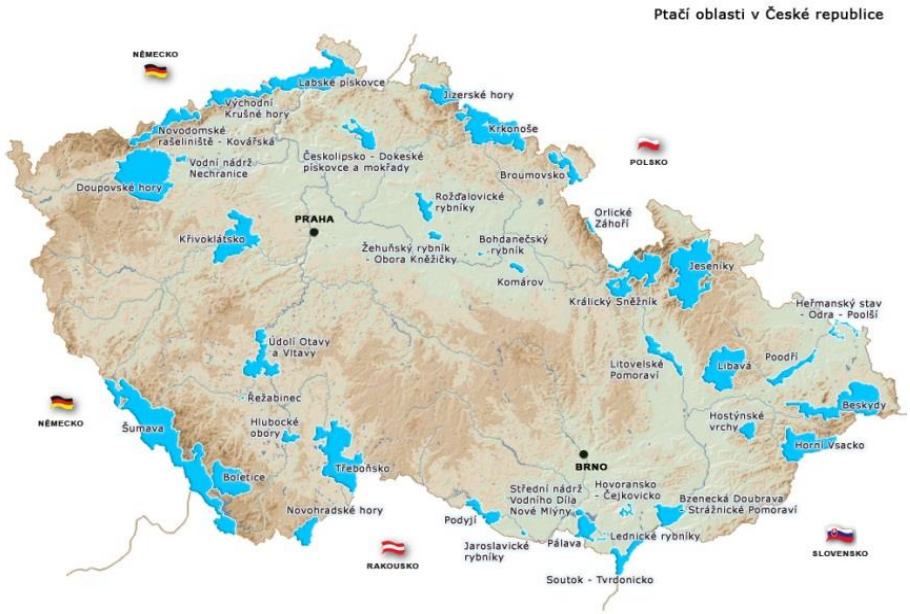
NP a CHKO v ČR (bez nově vyhlášené severovýchodní části CHKO Kokořínsko – Máchův kraj, dostupné na www.cittadella.cz/europarc/)

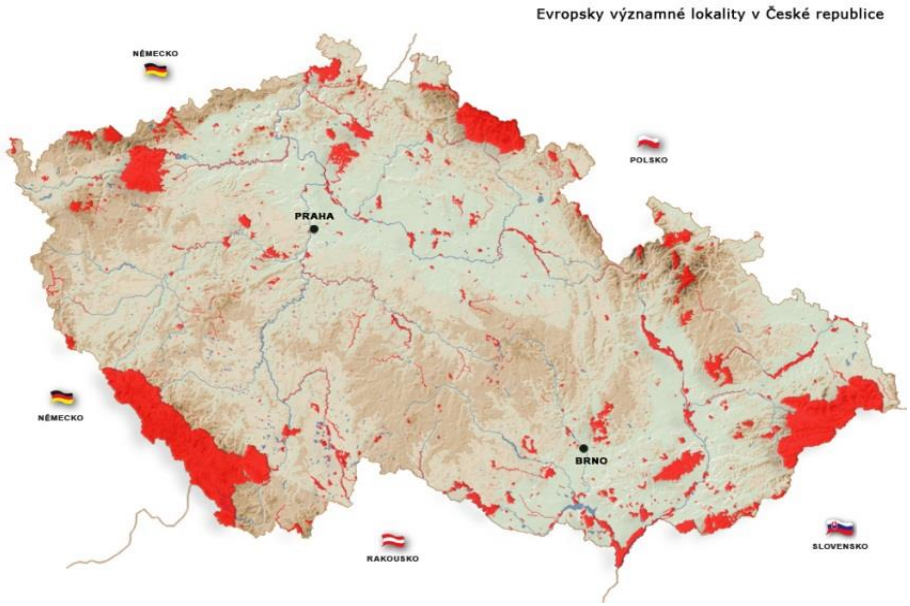
Maloplošná zvláště chráněná území *(MZCHÚ)*
Soustavu maloplošných zvláště chráněných území v ČR tvoří celkem 2 123 ploch zařazených do čtyř kategorií *(národní přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní rezervace, přírodní památka)* a zabírajících celkem 91 820 hektarů (1,16 % celkové rozlohy státu). Z tohoto počtu leží celkem 1 603 maloplošných ZCHÚ mimo CHKO a NP.

- **NATURA 2000**

Využití území limituje také soustava *Natura 2000.* Je to celistvá evropská soustava území se stanoveným stupněm ochrany, která umožňuje zachovat přírodní stanoviště a stanoviště druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření ve stavu příznivém z hlediska ochrany nebo popřípadě umožní tento stav obnovit. Tato soustava je vytvářena a chráněna na základě *směrnice Rady 2009/147/EC, ochraně volně žijících ptáků a směrnice Rady 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin*.

Na území České republiky je *Natura 2000* tvořena *ptačími oblastmi a evropsky významnými lokalitami,* které požívají smluvní ochranu (§ 39 zákona č. 114/1992 Sb.) nebo jsou chráněny jako zvláště chráněné území (§ 14 zákona č. 114/1992 Sb.).

Evropsky významné lokality (EVL) a Ptačí oblasti na území ČR (dostupné na www.cittadella.cz/europarc/)

Z území, která jsou chráněná v rámci mezinárodních úmluv, ale jejichž ochrana není zakotvena v zákoně č. 114/1992 Sb., je třeba věnovat pozornost těm, která jsou zahrnuta do *Ramsarské úmluvy* nebo do biosférických rezervací.

- **Ramsarská úmluva**

Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva, známá spíše pod názvem Ramsarská úmluva, byla sjednána v íránském městě Ramsar v roce 1971. Ramsarská úmluva je první mezinárodní úmluvou zaměřenou na ochranu a rozumné využívání přírodních zdrojů a jednou z mála úmluv chránících určitý typ biotopů. Prostřednictvím úmluvy je zajišťována celosvětová ochrana všech typů mokřadů
(Dostupné na http://www.mzp.cz/cz/ramsarska_umluva_o_mokradech)

- **Biosférické rezervace UNESCO**

Biosférické rezervace UNESCO představují reprezentativní ukázky přírodních krajin, ve kterých zároveň hraje důležitou roli člověk a jeho aktivity. Kromě ochrany ekosystémů a rostlinných i živočišných druhů (funkce konzervační), mají biosférické rezervace také velký význam pro výzkum, vědu a ekologickou výchovu jako určité „laboratoře a učebny v přírodě“ (funkce logistická) a jejich součástí jsou také aktivity zajišťující trvale udržitelný rozvoj místních obyvatel (funkce rozvojová). Tyto specifické rezervace jsou členěny do tří zón podle stupně ochrany a využití území – do zóny jádrové, nárazníkové a přechodové.
V České republice je šest biosférických rezervací (Bílé Karpaty, Dolní Morava, Krkonoše, Křivoklátsko, Šumava, Třeboňsko).

- **Památková péče**

Struktura kulturní krajiny v sobě skrývá v mnoha případech stopy kulturně-historického vývoje a má tudíž kulturní, naučnou a vzdělávací hodnotu, chráněnou jako hodnota památková.

Kulturní (nemovitá) památka
Památkové hodnoty krajiny mohou být dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů (dále též památkový zákon), chráněny několika způsoby. Jednotlivé objekty zahrad a parků mohou být vyhlášeny samostatně za kulturní nemovitou památku dle § 2 zákona č. 20/1987 Sb., případně za národní kulturní památku dle § 4 téhož zákona, ale spíše bývají zahrnuty do areálu kulturní památky – např. zámku (v § 2 se hovoří o souborech nemovitých věcí a o dokladech historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti).

Ochranné pásmo kulturní (nemovité) památky, památkové zóny nebo památkové rezervace
Park, zahrada nebo části historických krajinářských úprav mohou být zahrnuty do ochranného pásma kulturní (nemovité) památky, památkové zóny nebo památkové rezervace dle § 17 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb.

Památková zóna, památková rezervace
Zahrady a parky mohou být součástí památkové zóny nebo rezervace, vyhlášené dle § 5 nebo § 6 zákona č. 20/1987 Sb. Ochranné podmínky se vztahují i na nemovitosti (objekty a pozemky) na území zóny či rezervace, které samy nejsou kulturními památkami.

***Krajinná památková zóna** (KPZ)*
Pro ochranu hodnot kulturní krajiny je velmi důležitá ochrana formou vyhlášení části území za krajinnou památkovou zónu dle § 6 zákona č. 20/1987 Sb. Krajinné památkové zóny chrání takové části kulturní krajiny, které se vyznačují významnými kulturními a památkovými hodnotami. Může se jednat o zemědělské krajiny s charakteristickou strukturou vesnického osídlení či o hospodářské feudální celky, o krajinné kompozice vázané na architektonické soubory, o nezaměnitelné kultivační a technické počiny v krajině (hornické a industriální krajiny) nebo o krajiny významných událostí a bitev (memoriální krajiny).

KPZ jsou vyhlášeny dle § 6 zákona č. 20/1987 Sb.: *„Území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, může Ministerstvo kultury po projednání krajským úřadem prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany.“*

Krajinná památková zóna Osovsko. *Kultivovaná zemědělská krajina hospodářského feudálního celku (foto M. Gojda)*

B.2.3.3 Současný stav a problémy krajiny v rámci územního rozvoje a tematické okruhy řešení krajiny v nástrojích územního plánování

Přírodní podmínky a civilizační vlivy, typologie české krajiny

Charakteristika krajiny ČR z pohledu územního rozvoje se opírá o obecnou charakteristiku přírodních podmínek, která byla výchozí pro vývoj osídlování a kultivace a pro vznik současného charakteru krajiny:

- klimatická charakteristika,
- geologická charakteristika,
- geomorfologická charakteristika,
- hydrologická charakteristika,
- pedologická charakteristika,
- botanická charakteristika,
- zoologická charakteristika,
- biogeografická charakteristika.

Vztah přírodních podmínek, civilizačních vlivů ve vývojových souvislostech se projevuje ve vzniku určitého charakteru krajiny. I když každá krajina se vyznačuje znaky individuality a neopakovatelnosti,

je možno na území státu vymezit takové krajiny, které mají shodné rysy v řadě aspektů. Je možno proto vymezit určité typy krajiny. Jednotu přírodních, sociálních a kulturních podmínek v historickém kontinuu vyjadřuje *Typologie české krajiny* (Löw a spol. Brno, 2005). Typy krajiny byly vymezeny na základě vůdčích charakteristik krajin, kterými jsou:

a) vegetační stupňovitost, jako vyjádření změn výškového a expozičního klimatu ovlivňujících sled rozdílů přírodní vegetace na ose teplé – chladné oblasti a přeneseně i osy nížiny – hory, tedy vyjádření vůdčích charakteristik primární krajinné struktury,

b) relativní členitost reliéfu jako vyjádření osy rovina – velehorský reliéf, jako druhá vůdčí charakteristika primární struktury,

c) vyjádření výjimečnosti typů reliéfu na ose reliéf běžný – zcela výjimečný, jako třetí vůdčí charakteristika primární struktury,

d) biogeografické podprovincie jako vyjádření odlišnosti geologické a geomorfologické stavby krajiny modifikující vegetační stupňovitost na území Carapatica, Hercynica, Polonika a Pannonica (severopanonská podprovincie),

e) struktura využití ploch v ose krajiny přírodní – krajiny přírodě blízké – krajiny člověkem podmíněné až přeměněné jako vůdčí charakteristika sekundární krajinné struktury,

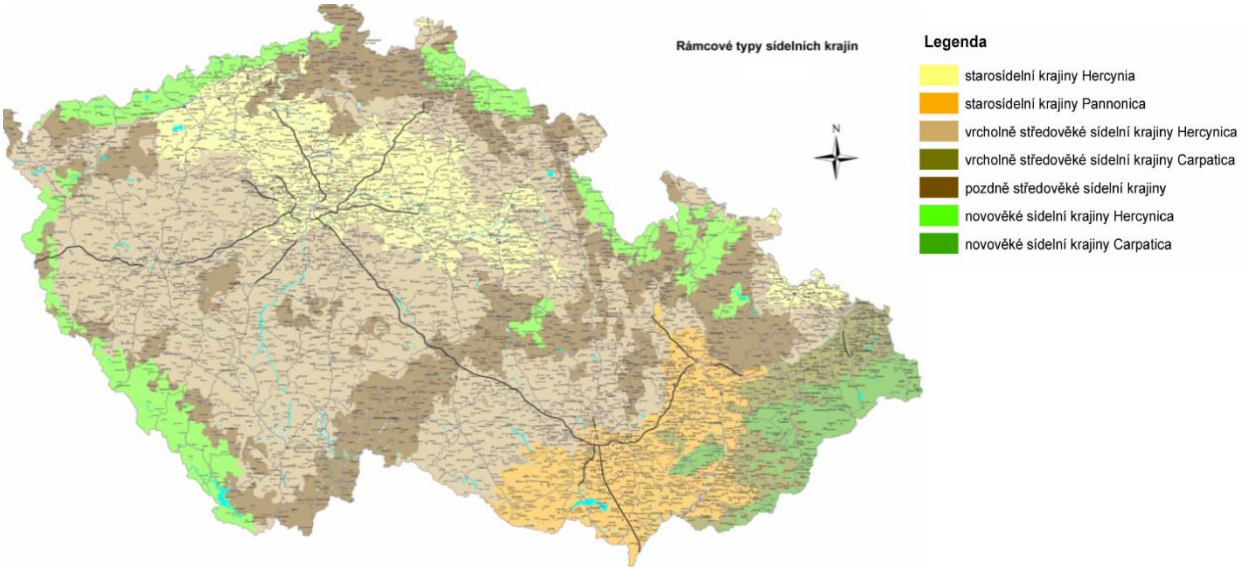
f) historické typy sídel a jejich plužin, jako vyjádření osy úrodné starosídelní krajiny – zemědělsky marginální, neúrodné, osídlené v novověku, jako druhá vůdčí charakteristika sekundární krajinné struktury,

g) typy lidového domu, tedy běžných stavebních typů v krajině, odvíjejících se od její kulturní a historické kontinuity jako vůdčí charakteristiky terciární krajinné struktury,

h) vývoj a doba osídlení krajiny v ose od staré sídelní krajiny od 6. tisíciletí před Kr. po krajiny dodnes neosídlené jako vůdčí charakteristiky průkazu trvalé udržitelnosti využívání krajiny člověkem v historickém kontinuu.

Na základě sjednocení vůdčích charakteristik a), e), f), g), h) byly vymezeny tzv. *rámcové sídelní krajinné typy*:

- stará sídelní krajina Hercynica a Polonica,
- stará sídelní krajina Pannonica,
- vrcholně středověká sídelní krajina Hercynica,
- vrcholně středověká sídelní krajina Carpatica,
- pozdně středověká krajina Hercynica,
- novověká sídelní krajina Hercynica,
- novověká sídelní krajina Carpatica.

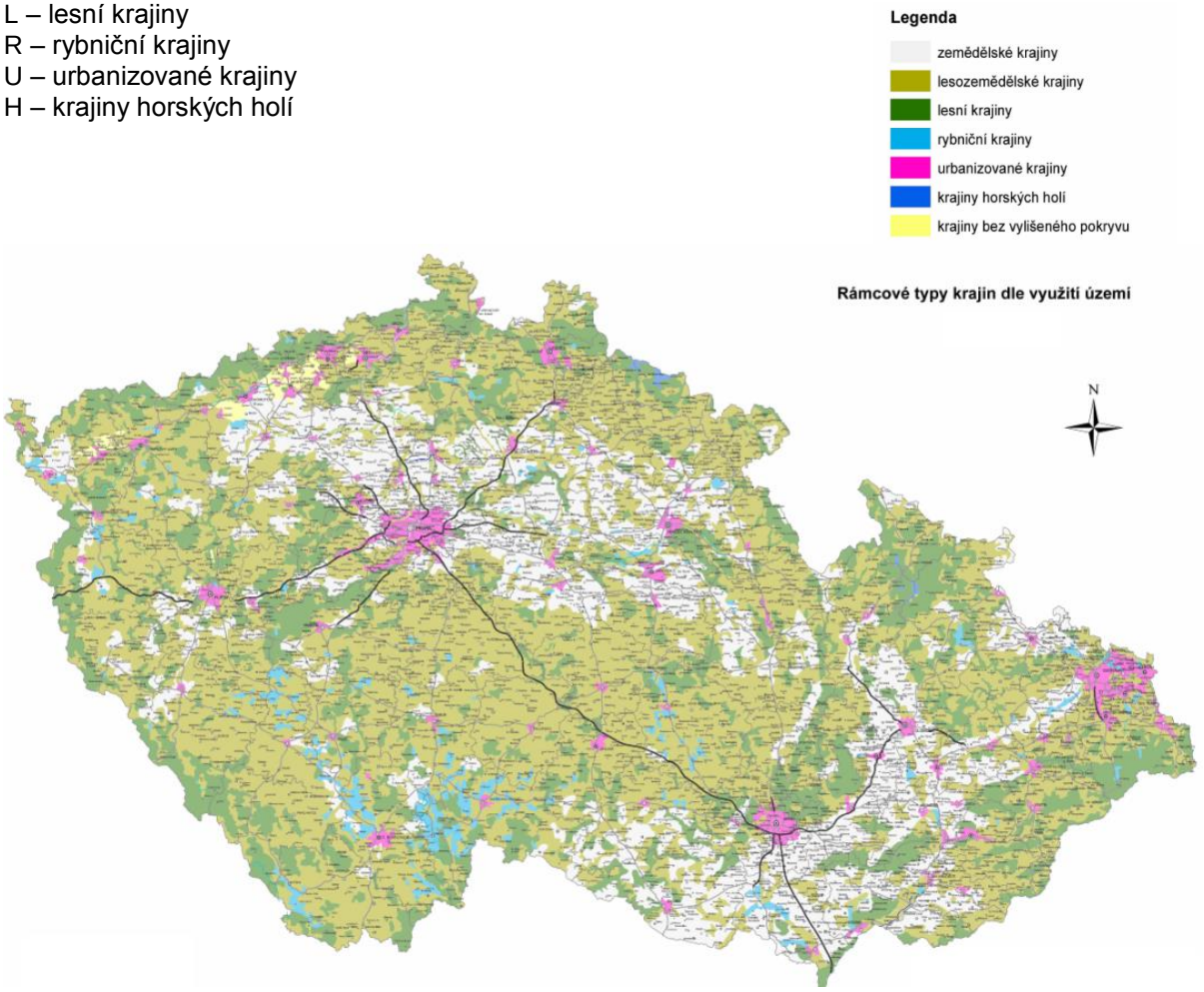

***Podkrkonoší** – působivé scenérie kulturní krajiny pozdně středověké sídlení krajiny (foto I. Vorel)*

Typologie české krajiny dále vymezuje rámcové *krajinné typy způsobů využití území* dle vůdčí charakteristiky sekundární krajinné struktury – struktury využití ploch. Na tomto účelově zjednodušeném základě lze v ČR vymezit 6 rámcových typů využití území (Löw a spol., 2005):

Z – zemědělské krajiny
M – lesozemědělské krajiny
L – lesní krajiny
R – rybniční krajiny
U – urbanizované krajiny
H – krajiny horských holí

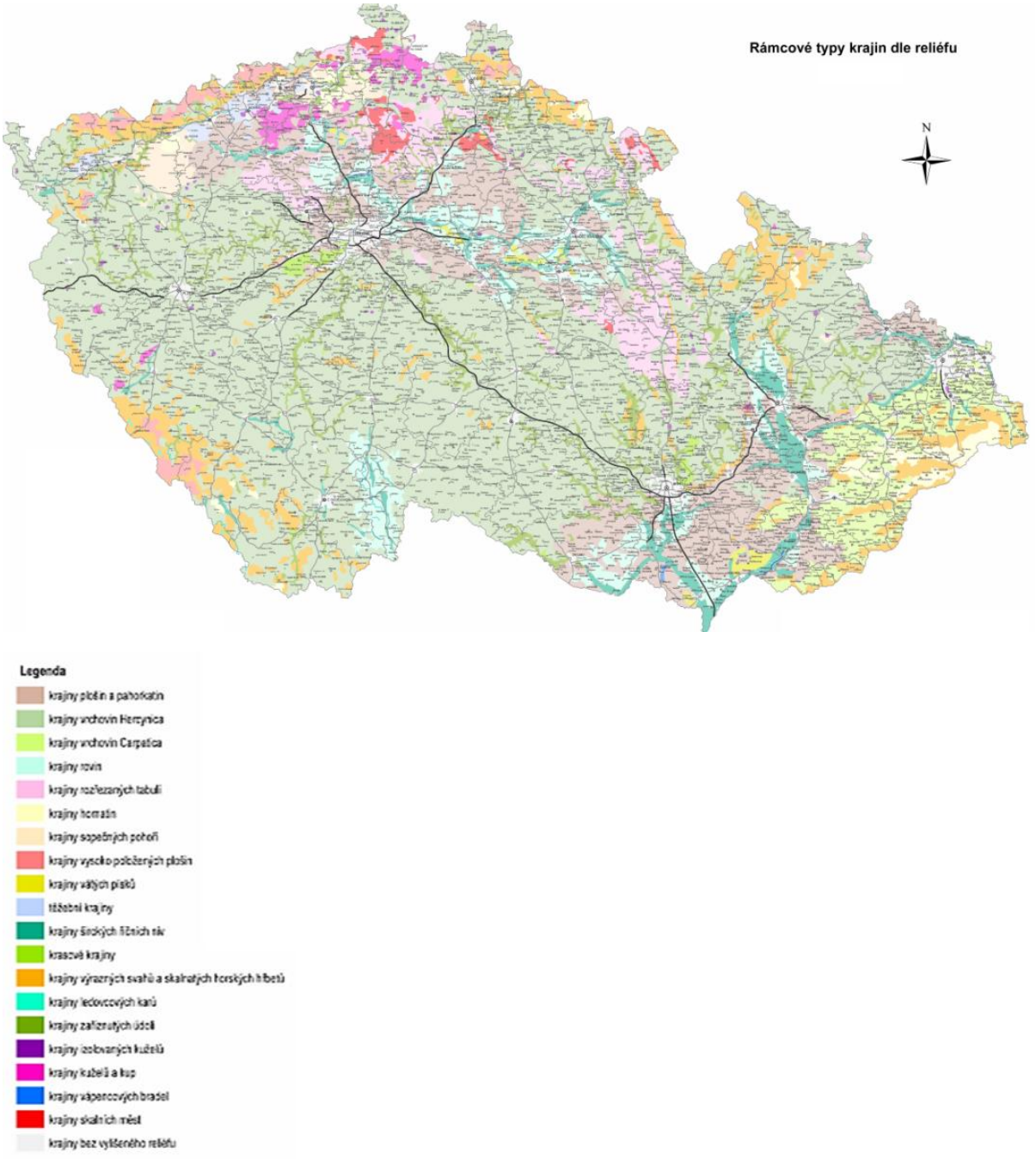

Sudoměřice u Tábora – *lesozemědělská krajina Soběslavské pahorkatiny vyniká jak otevřeností dálkových pohledů, tak i pestrou skladbou lesů, lesíků, alejí, vodních ploch, břehových a jiných doprovodných porostů (foto I. Vorel).*

Třetí skupinou rámcových typů jsou *rámcové krajinné typy dle reliéfu*:

1 – krajiny plošin a pahorkatin
2 – krajiny vrchovin Hercynica
3 – krajiny vrchovin Carpatica
4 – krajiny rovin
5 – krajiny rozřezaných tabulí
6 – krajiny hornatin
7 – krajiny sopečných pohoří
8 – krajiny vysoko položených plošin
9 – krajiny vátých písků
10 – těžební krajiny
11 – krajiny širokých říčních niv
12 – krasové krajiny
13 – krajiny výrazných svahů a skalnatých horských hřbetů
14 – krajiny ledovcových karů
15 – krajiny zaříznutých údolí
16 – krajiny izolovaných kuželů
17 – krajiny kuželů a kup
18 – krajiny vápencových bradel
19 – krajiny skalních měst
0 – krajiny bez vylišeného reliéfu

Etapy vývoje osidlování a kultivace krajiny

Struktura a podoba dnešní kulturní krajiny území České republiky se formovala od neolitu. Poloha prehistorických sídel a tras stezek, využívajících příhodných přírodních podmínek se promítly i do pozdější struktury krajiny. Nutnost trvalého usazení zemědělců v raném středověku v souvislosti s přechodem na přílohové hospodářství, vedlo ke vzniku stálých hospodářských obvodů *rodových dvorců a vsí,* což dále vedlo ke vzniku stabilní *cestní sítě.* Ustálila se poloha sídel, kterou doplňují útočištná *hradiště* (okolo roku 800 slovanská *hradiště*), centra řemeslníků a ozbrojených družin, později centra moci rodových knížat.

V 11. století spravoval přemyslovský stát území pomocí *správních hradů*, zpravidla využívajících lokalit starších hradišť. Často vznikla v návaznosti na hrady i *románská města* – směnná místa na křižovatkách obchodních cest. Koncem raného středověku již dochází k určité diferenciaci funkcí a hospodářské důležitosti sídel, kdy vznikají předpoklady pro zrod skutečných středověkých měst se všemi atributy.

Od 12. do 14. století probíhá *tzv. velká středověká kolonizace.* Do pralesní krajiny nejprve vniká síť osídlených enkláv (šlechtická léna, klášterní fundace, obranné zemské hrady či osady na dálkových obchodních cestách). Uvedená síť je pak základem velké kolonizace. V tomto období se ztrojnásobuje počet obyvatel a přírodní krajina ztrácí plošnou převahu. Období městské kolonizace 13. stol. přineslo rozvoj dřívějších tržních osad, které byly obdařeny městskými právy, docházelo k opevňování takových měst, byla nově založena *lokační města* na důležitých obchodních trasách a strategických místech království. Vznikla tak *struktura městského osídlení*, zachovaná v krajině do současnosti v podobě historických jader, vznikla také stabilizovaná struktura venkovského osídlení. Nově založená vesnická sídla byla obklopena půdou, která byla schopna, při tehdejším způsobu zemědělského hospodaření, vesnici uživit. Jednalo se o plužinu; způsob jejího členění (rozdělení pozemků k jednotlivým usedlostem) svědčí nejenom o přírodních podmínkách (terén, voda, úrodná půda, neúrodná půda), ale také o kulturních vlivech a tradicích kolonistů.

Prachaticko. *Lesní lánové vsi s radiální plužinou deformovanou velmi členitým terénem (3. vojenské mapování z let 1869–1887, dostupné na http://mapire.eu/de/)*

V krajinách, které nebyly výrazně dotčeny velkovýrobními způsoby hospodaření, lze i v současnosti nalézt fragmenty i rozsáhlé struktury členění lesních lánových vsí s traťovou plužinou, lesních lánových vsí s radiálním uspořádáním plužiny apod.

Namísto rozptýlených nevelkých osad se vytvořila právně vázaná *stabilní síť větších a pravidelně uspořádaných vesnických sídel různých typů, opevněných měst, hradů, tvrzí, kostelů a klášterů.* Na venkovské usedlosti zpravidla navazuje pruh pozemků se sledem kultur: zahrada – pole – trvalý travní porost – les. Celková výměra lesů se rychle zmenšuje a v četných oblastech začínají převažovat bezlesé plochy. Dříve souvislý, těžko proniknutelný a místy nepřístupný prales je kolonizací rozdroben v zemědělské plochy s mozaikou drobných lesů a hájů, skupinovou a solitérní

zelení *(gotická parková krajina).* Hraniční hvozdy však zůstávají nedotčené. V pozdním středověku jsou osidlovány i příhodnější enklávy v lesních oblastech hornatin s členitým reliéfem. Plužiny zde jsou menší, ve vyšších částech katastru převládají lesy. Středověk vytvořil v krajině základní kulturní kostru osídlené krajiny – stabilizovanou strukturu městského a venkovského osídlení, cestní síť a obrysy struktury zemědělské půdy. Od této kulturní kostry se odvíjely proměny krajiny novověku, přičemž některé ze znaků struktury středověké krajiny se v krajině dodnes významně projevují.

V období *renesance* (1500–1620) se zvyšuje podíl *režijního hospodářství šlechty (velkostatky).* Nejpočetnějšími hospodářskými podniky jsou *tzv. poplužní dvory.* Výměra pozemku poplužního dvora byla min. 15-20 ha. Většinu práce zastali poddaní v rámci svých robotních povinností nebo námezdní pracovníci. Vrchnostenské režijní velkostatky obhospodařující scelené plochy dominikální půdy již byly založeny především na námezdní (čelední) práci. Nejbohatší vlastníci využívají svého monopolu a budují pivovary, panské vodní mlýny, pily, ovčíny (velký vzrůst pastevectví), krčmy, myslivny, hutě, sklárny, hamry na zpracování rud a valchy na zpracování vlny. Vznikají první enklávy (samoty) mimo obce v místech s příhodnými podmínkami (vodní tok, les, lokalita s nerostnou surovinou apod.). Masovým jevem je vysoušení bažin a mokřin a zakládání nových rybníků a rybničních soustav, které doprovází rybářské bašty. Koncem 16. století dosahuje u nás výměra rybníků své největší rozlohy. Vybudování větších rybničních soustav však bylo finančně i organizačně velmi náročné. Vzrůstá těžba a objevují se nové důlní stavby. České země se diferencují na odlišné oblasti – rychle se zalidňující lokality s nezemědělskou výrobou, agrární nížiny ve staré sídelní oblasti a zaostávající odlehlé a málo úrodné kraje.

Nastává vlna *novověké kolonizace.* Je založena především na rozvoji nezemědělské výroby – na těžbě surovin, sklářství, textilní výrobě a těžbě dřeva. Zalidňují se horské oblasti (kolonizované podhůří) i některé vylidněné nížiny. Podílí se na ní jak němečtí osadníci z ciziny, tak domácí obyvatelstvo českého i německého původu. V podhůří se umísťují železárny a sklárny, které vyžadují velké množství dřeva a dřevěného uhlí, v co největší blízkosti výroby. Cennými stopami renesančního urbanismu jsou horní města, zakládaná na ortogonálních půdorysech v horských a podhorských oblastech Krušných hor a Jeseníků.

Renesanční horní města Boží Dar a Výsluní v Krušných horách *na mapě I. vojenského (Josefského) mapování z let 1763 –1787 (bez měřítka, dostupné na http://mapire.eu/de/)*

V období *baroka* se utváří velmi *stabilní statická struktura osídlení naší krajiny s centry celých oblastí (zemská a krajská střediska), pozdějších okresů i jednotlivých panství* (cca 350 panství v českých zemích).

Většinu území obhospodařují *panské velkostatky,* zvyšují se robotní povinnosti, utužuje se nevolnictví. Objevují se nové plodiny a efektivnější způsoby hospodaření, pole člení meze. Staré solitérní stromy jsou v polní krajině vzácné, často doprovázené drobnou sakrální architekturou. Nejpestřejší částí krajiny jsou pastviny, které mají měřítko i uspořádání drobných parkových krajin. Lesní porosty jsou pevně vymezeny. Barokní *krajinářské úpravy* a estetická a funkční kultivace ovlivnily podstavě dnešní výraz krajiny a dodnes vytvářejí významné kulturní a estetické hodnoty. Vazba významných

i drobnějších staveb na důležitá místa v krajině, vzájemná provázanost kompozičních prvků krajiny soustavou os alejí a vizuálních os průhledů ovlivnily řád, projevující se *geometrizací a formalizací prvků krajiny.* Tyto znaky představují dnes významnou kulturní hodnotu.

Novohradsko. *Pohled do krajiny Krajinné památkové zóny Novohradsko ukazuje po staletí kultivovanou krajinu, ve které nacházíme středověkou soustavu osídlení, renesanční rybniční soustavy, barokní krajinu s prostorovými osami a krajinu 19. století s parky a parkovými úpravami krajiny a s geometrizací zemědělské krajiny (foto M. Gojda)*

Průmyslová revoluce a dynamický rozvoj dopravy jsou začátkem ochuzování biologické rozmanitosti krajiny. Vznikají průmyslové oblasti, tovární komplexy, sídelní aglomerace, urbanizovaná krajina. Dochází ke změnám statické sídelní struktury, vzniká dynamická struktura osídlení založená na dopravních rozvojových trasách. V souvislosti se změnami dochází k větší unifikovanosti krajinné struktury. Mokřiny a bažiny jsou odvodňovány. Rychle se rozšiřuje pěstování brambor (masivní vodní eroze, výraznější zanášení koryt středních toků). Rozvoj cukrovarnictví vyvolává požadavek po těžkých, vlhkých půdách, což vede k hromadnému rušení rybníků. Mění se i obraz lesa, jeho druhové složení a porostní struktura.

Ve 20. století se zvětšují *aglomerační trendy, dochází k suburbanizaci předměstskými vilovými čtvrtěmi i novými podniky.* Vesničtí domkaři a kovozemědělci doplňují historická schémata sídel, zastavují se návsi, obestavují hlavní silniční komunikace na okrajích obcí. Významnou proměnu části naší krajiny a její struktury představuje odsun českého a následně německého obyvatelstva v souvislosti s 2. světovou válkou. Na rozsáhlých územích krajina ztrácí svůj původní kulturní charakter.

Pro územní plánování přinášejí poznatky o vývoji kulturní krajiny cenný zdroj poznání a informací o smyslu, důvodech a logice využívání krajiny – zejména pro osídlení a hospodářské využití, později pro rekreační využití. Zachování stop historické kultivace krajiny a jejich využití v novodobé struktuře mohou posílit identitu a kulturní význam určitých území, určité znaky kulturního vývoje mohou představovat též rámcové limity využití území.

Vztah zastavěných částí obcí a krajiny

Z hlediska *vztahu zastavěných částí obcí a krajiny* je území ČR charakterizováno vedle středních a velkých měst s aglomeračními vazbami a suburbanizačními jevy zejména velkým podílem malých měst a vesnic s kompaktními půdorysy zástavby. Právě tato malá města a vesnice rozložené v členité krajině menšího měřítka spolu s výjimečnými stavbami a kulturními dominantami (hrady, zámky, poutní místa a kostely, rozhledny) spoluvytvářejí typický vzhled a rázovitost české krajiny. Pouze pro některé oblasti je typická hustší síť solitérních staveb a souborů a rozptýlené vesnické zástavby a silná geometrizace vytvořená způsoby zemědělského hospodaření (vinice na Jižní Moravě, chmelnice na Lounsku a Žatecku, ovocné sady na jižních svazích Českého středohoří). Velký podíl území s členitým georeliéfem s pohledovou uzavřeností nebo polouzavřeností (s možností dalekých průhledů a výhledů) vytváří obecně přijímaný dojem krajiny úměrného měřítka. S tím souvisí právě i převaha drobnějších sídel městského typu a menších vesnic (Táborská vrchovina, Podkrkonoší, Ždárské vrchy). Pro některé oblasti ČR jsou však zcela typické odlišné charakteristiky – velké dimenze a pohledová otevřenost krajiny, které spolu s velkoplošným členěním krajiny a drobnými dimenzemi prvků prostorové struktury vytvářejí velké měřítko (Polabí, Poohří, Jižní Morava, Hornomoravský úval).

Značná členitost georeliéfu na většině území (70,2 % území tvoří členité tvary), rozdílné přírodní podmínky a podmínky pro zemědělství (zejména klimatické a půdní podmínky), doba osidlování a kultivace krajiny a kulturní tradice přinesly rozmanitý vztah sídel, staveb a krajiny.

Poloha a urbanistická forma města

Čitelným znakem vztahu osídlení a krajiny je *poloha a urbanistická forma města.* V závislosti na přírodních, územně-technických, sociálně-ekonomických, kulturně-historických a politických podmínkách vznikla města ležící v rovině na velkém vodním toku (zpravidla na soutoku řek – České Budějovice), v rovině při menších řekách (Chlumec nad Cidlinou), v údolí velkých řek (zpravidla na soutoku řek – Ústí nad Labem), v sevřených údolích menších řek (Náchod), na ostrohu (Nové Město nad Metují), na výšině nebo na terénní hraně (Mělník). Existují i města, využívající upravené krajiny a přizpůsobených přírodních podmínek (Třeboň v rybniční pánvi, pevnostní město Terezín).

Poloha a urbanistická forma venkovské obce

Čitelným znakem charakteru venkovské krajiny je *poloha a urbanistická forma venkovské obce,* patrná z jejího půdorysu a členění zemědělských pozemků, přiléhajících k sídlu. Jedná se o *pravidelné formy soustředěné* – sídla s kompaktním půdorysem (silniční ves, ulicová vesnice, řádková ves, návesní silnicovka, návesní vesnice, lesní návesní ves), *pravidelné formy uvolněné* – sídla s rozvolněným prostorově spojitým půdorysem (krátká řadová ves, lesní lánová ves, řadová nebo řetězová ves), *nepravidelné formy včetně sídel s rozptýlenou zástavbou* (hromadná ves, sedliště, dvorcová ves). Typ krajinného rázu je odvozen také od typu lidové architektury, která je v daném území tradiční a která svou přítomností v dnešní zástavbě ovlivňuje charakter a identitu krajiny. Vztah venkovských sídel a krajiny je tvořen též charakterem a členěním *plužiny* – zemědělsky obhospodařovaných pozemků náležejících k sídlu. Podle způsobu členění na jednotlivé pozemky se nazývají typy plužin – úseková, traťová, délková, záhumenicová. Členění plužiny se projevuje v obrazu krajiny a spoluvytváří tak charakter krajiny.

Tematické okruhy řešení krajiny v nástrojích územního plánování

Problematika rozvoje území, jeho koncepcí a priorit, je ovlivněna současným stavem krajiny a jejími problémy. Tyto problémy dané tendencemi sociálního a ekonomického vývoje vznikly jako důsledek nedocenění významu krajiny a jejích neobnovitelných hodnot, přecenění ekonomických funkcí krajiny (těžba, zemědělství, lesní hospodářství), nekoncepčních trendů v urbanizaci a suburbanizaci, nekoordinovaností koncepcí ekonomického a sociálního rozvoje a podceňováním jejich dopadů na vlastnosti krajiny ve vyvíjejících se přírodních a kulturních podmínkách přírodního prostředí ČR. Nepříznivými důsledky jsou pak snížení biologické rozmanitosti a početnosti populací původních druhů, snížení ekologické stability, stability vodního režimu, rekreační atraktivnosti krajiny

a v důsledcích i ekonomických efektů vyplývajících z užívání krajiny. Jedná se zejména o následující problémy:

- *zmenšování podílu ekologicky cenných prvků krajinné struktury,* které mají stabilizační funkci a vyznačují se vyšší biodiverzitou (břehové porosty vodotečí a vodních ploch, remízky, meze, vlhké louky atd.);
- *zábor zemědělského půdního fondu* a jeho trvalé znehodnocování zástavbou, zvyšováním výměry zpevněných ploch, kontaminací apod.;
- *erozní ohrožení zemědělské půdy* (ztráty ornice);
- *degradace zemědělských půd* opouštěním a následnou ruderalizací, nedostatečnou údržbou a obhospodařováním zemědělských produkčních ploch, lesní a nelesní zeleně;
- *snížení průchodnosti krajiny* zvětšováním honů a odstraňování tradičních členících prvků a cest – negativní vliv na ekologii krajiny a na její rekreační využití;
- *změny krajinného rázu* – snížení estetických hodnot nevhodnou výstavbou, zejména zemědělských a průmyslových závodů, nevyužitými opuštěnými areály, novými trasami technické infrastruktury, výstavbou telekomunikačních stožárů a větrných elektráren na pohledově exponovaných místech krajiny;
- *rozptýlená výstavba ve volné krajině* (výstavba mimo bezprostřední vazbu na existující sídla, bez vazeb na technickou infrastrukturu) – narušení tradičních ekologických a provozních vazeb a hodnot krajinného rázu, vnášení rušivých prvků do krajiny (doprava, inženýrské sítě). Stabilizace individuální zástavby rekreačních chat v krajinářsky cenných územích;
- *urbanizace a suburbanizace* zasahující do krajiny a vyznačující se nadměrnými dimenzemi a měřítkem staveb (obchodní a skladové zóny a areály), nadměrné dimenze a nevhodné formy ploch nízkopodlažní zástavby degradující ekologické a estetické hodnoty krajiny. Změna charakteru sídelní struktury v suburbiích. Nekoncepční výstavba a extenzivní rozvoj venkovské zástavby, změna vztahu venkovských sídel k okolní krajině, ohrožení zástavby povodněmi;
- *ztráta identity venkovských sídel* (změna struktury osídlení, změna struktury sídel, cizorodé formy architektonického výrazu novostaveb, vnášení cizorodých kulturních vzorů, nerespektování tradičních kulturních hodnot krajiny);
- *negativní vlivy nevhodných forem rekreačního využití* (umisťování a rozvoj rekreačních zařízení bez zajištění dopravní přístupnosti, možností parkování a technické infrastruktury, naddimenzování kapacity rekreačních lokalit;
- *rozvoj dopravní infrastruktury* (zahuštění dálniční a silniční sítě, maximální dimenze staveb, segmentace území, zásahy do přírodních a estetických hodnot, ovlivnění obytného prostředí, hluk z dopravy);
- *velkoplošná těžba nerostných surovin,* zvláště hnědého uhlí, kameniva, vysoce kvalitních vápenců a štěrkopísků;
- *znečištění ovzduší* (znečištění z automobilové dopravy, ze středisek zemědělské výroby);
- *znečištění povrchových a podzemních vod* (absence kanalizace, absence ČOV).

B.2.3.4 Krajinářská problematika v nástrojích územního plánování

Územní plánování je činností, opírající se o poznatky urbanistické a krajinářské teorie, činností stanovující urbanistické a krajinářské koncepce. Problematika krajiny je proto v nástrojích územního plánování zakotvena prostřednictvím identifikace, ochrany a rozvíjení krajinných hodnot jako nedílná součást problematiky využití území.

Koordinace činností a zapojení veřejnosti

Problematikou krajiny a venkovského prostoru se zabývá řada odborných prací, které pořizují jednotlivé rezorty – životního prostředí, místního rozvoje, zemědělství a kultury. Tyto práce jsou spojeny se systematickou činností při jejich pořizování, projednávání a realizaci. Tyto práce mají buďto pevný legislativní podklad, jako např. územně plánovací podklady a územně plánovací dokumentace, souhrnné pozemkové úpravy, územní systémy ekologické stability, plány péče o zvláště chráněná území a další, nebo mají povahu oborových dokumentů. Bylo by třeba, aby záměry, které by mohly mít vliv na kulturní krajinu, byly koordinovány v poloze koncepcí i v poloze konkrétních záměrů.

Mimořádně důležitým okamžikem péče o kulturní krajinu je osvěta. Zde začíná i končí účinnost a dopad mnoha koncepcí a dobrých myšlenek. Nejširší veřejnost, návštěvníci a uživatelé krajiny musí být systematicky seznamováni s problémy a hodnotami, které krajina má, s cestami, kterými vznikl dnešní stav krajiny, s podstatou vývoje přírodních a kulturně-historických hodnot krajiny. Je nutno, aby lidé krajině porozuměli, aby je problémy krajiny zaujaly, aby jim připadaly významné a důležité, aby si uvědomovali mnohostranné souvislosti. Pouze lidé, kteří jsou poučeni, kteří mají porozumění a osobní vztah ke krajině, mohou chápat, že hodnoty přírodní, kulturně-historické a estetické mohou být užitečné pro sociální a ekonomický rozvoj oblasti nebo mohou být dokonce důležitým zdrojem tohoto rozvoje. Vedle výrobních činností a služeb bude ekonomickým zdrojem také rekreace, turistika, poznávání, dotace do ochrany přírody a památkové péče.

Krajinářská problematika v územně plánovacích podkladech a územně plánovací dokumentaci

ÚPP a ÚPD velmi obsažně řeší problematiku krajiny nejenom z hlediska limitů využití území, ale také z hlediska využití, ochrany a rozvíjení jejích hodnot. Komplexní řešení krajiny v širších souvislostech (neohraničených správními hranicemi obcí nebo krajů) může být řešeno územní studií.

***Územně analytické podklady obcí nebo kraje – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území** (ÚAP)*
Dle vyhlášky MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti jsou v územně analytických podkladech sledovány vedle dalších prvků urbánní struktury jevy týkající se přírodních, kulturně-historických a estetických hodnot krajiny. Taxativní určení rozsáhlého souboru sledovaných jevů, jejichž identifikace a vyhodnocení *v územně analytických podkladech* se stane východiskem nejenom pro rozbor udržitelného rozvoje území zahrnující zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot, limity využití území, zjištění a vyhodnocení záměrů na provedení změn v území, ale také představuje potřebné vstupy pro řešení problematiky krajiny v ÚPD.

***Územní studie** (ÚS)*
Územní studie navrhuje, prověřuje a posuzuje možná řešení vybraných problémů, případně úprav nebo rozvoj některých funkčních systémů v území (§ 30 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů). Může se zabývat krajinnými systémy, např. systémem ekologické stability, ochranou krajinného rázu nebo definováním typů krajiny a cílových charakteristik krajiny. Často mívají podobu územních studií oborové dokumenty ochrany přírody a krajiny, věnované vymezení oblastí a míst krajinného rázu jakožto sledovaných jevů č. 17 a 18 ÚAP obcí nebo analytické studie segmentů kulturní krajiny, pořizované památkovou péčí. Nejedná se však o výsledky územně plánovací činnosti.

V období od října roku 2015 do března 2017 jsou z regionálního operačního programu (IROP) podporovány mimo jiné územní studie krajiny pro správní obvod obcí s rozšířenou působností (ÚSK ORP). Cílem je vytvoření komplexního víceoborového dokumentu k řešení koncepcí uspořádání krajiny v územních plánech, případně pro následné řešení regulačních plánů. Zpracování ÚSK ORP představuje logický mezistupeň pro upřesnění návaznosti ÚPD kraje a obce. Většina problémů v krajině přesahuje území jedné obce. Řešit krajinu (zejména vodní hospodářství, ÚSES, rekreaci, urbanistickou kompozici) z pohledu jedné obce je roztříštěné a nekoncepční.

ÚSK budou zpracovány v souladu s požadavky Evropské úmluvy o krajině, budou reagovat na dokument Strategie EU pro přizpůsobení se změně klimatu (tzv. „Adaptační strategie EU“) a na její národní ekvivalent – Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR (tzv. „Adaptační strategie ČR“), na Strategii EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 a zohlední protipovodňovou ochranu a zelenou infrastrukturu.

Zásady územního rozvoje *(ZÚR)*
Zásady územního rozvoje obsahují zejména koncepci rozvoje území kraje, určující základní požadavky na jeho účelné a hospodárné uspořádání, vyjádřenou ve vztahu ke krajině upřesněním územních podmínek koncepce ochrany a rozvoje přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území kraje a vymezením cílových charakteristik krajiny.

Cílové charakteristiky krajiny jsou definovány pro krajiny, vymezené ve smyslu Evropské úmluvy o krajině jakožto *typy krajin* podle Přílohy č. 4 k vyhlášce č. 500/2006 Sb. Cílové charakteristiky krajin se promítají do podmínek koncepce ochrany a rozvoje přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území a pro stanovení požadavků na koordinaci územně plánovací činnosti obcí a jako orientace pro rozhodování o změnách v krajině pro místní úroveň plánování (Příloha č. 4 k vyhlášce č. 500/20069 Sb.). Vymezené krajiny (typy krajin) a jim odpovídající cílové charakteristiky se týkají území kraje a mají proto obecnější charakter jak po stránce identifikace hodnot, tak i po stránce podmínek a ochrany rozvoje hodnot. Je možno je využít pro řešení koncepce uspořádání krajiny v územním plánu.

Cílové charakteristiky krajiny jsou chápány jako cíle zabezpečení kvalit krajiny, tedy ochrany, zachování a rozvoje přírodních a kulturních hodnot krajiny v jednotlivých krajinách (typech krajiny) a zároveň jako nástroj územního plánování pro naplnění ustanovení § 18 odst. 4 věta druhá zákona č. 183/2006 Sb. Definování cílových charakteristik krajiny využívá znaků přírodní, kulturní a historické, vizuální a civilizační charakteristiky, které byly pro jednotlivé krajiny (typy krajin) definovány a klasifikovány a to zejména z těch, které jsou významnými znaky spoluvytvářejícími osobitost, rozlišitelnost a jedinečnost oblastí specifických krajin (ATELIER T-plan, 2013).

Územní plán *(ÚP)*
Územní plán obsahuje úkoly, které se významně týkají hodnot a uspořádání krajiny, zejména koncepci rozvoje území obce a ochrany jeho hodnot, urbanistickou koncepci, včetně vymezení zastavitelných ploch, ploch přestavby a systému sídelní zeleně, koncepci uspořádání krajiny, včetně vymezení ploch a stanovení podmínek pro změny v jejich využití, územní systém ekologické stability, prostupnost krajiny, protierozní opatření, ochranu před povodněmi, rekreaci, dobývání ložisek nerostných surovin a podobně.

V tvorbě *urbanistické koncepce* jsou zahnuty aspekty tvorby urbánní, suburbánní a rurální krajiny spolu s aspekty funkčně provozními, prostorovými, kulturními a sociálně-ekonomickými. Koncepce se týká jak zastavěného, tak i nezastavěného území, u venkovských obcí i hospodářsky nebo rekreačně využívané krajiny. Vychází se zde z *obecného pojetí krajiny jako základního rámce a jako prostředí* pro uskutečňování sociálního, kulturního a ekonomického rozvoje. *Koncepce uspořádání krajiny* v územním plánu doplňuje urbanistickou koncepci a částečně se s ní překrývá. Věnuje se především nezastavěnému území, ale také krajinným celkům, pronikajícím z volné krajiny na území města. Koncepce uspořádání krajiny (KUK) vytváří podmínky pro obnovu a zachování krajinně-ekologických a socio-ekonomických funkcí krajiny, pro udržitelné využívání krajiny a pro ochranu a rozvoj krajinných hodnot. Koncepce uspořádání krajiny je popsána v kapitole *B.3.3.1.2 Města – krajina* a *B.3.3.2.2 Venkovská sídla – krajina.*

Regulační plán *(RP)*
Regulační plán obsahuje mj. podrobné podmínky pro ochranu hodnot a charakteru území, podmínky ochrany navrženého charakteru území, zejména podmínek ochrany krajinného rázu a podmínky pro vymezení a využití pozemků územního systému ekologické stability.

Použité zdroje:

BLACKBOURN. D.: *Die Eroberung der Natur. Eine Geschichte der deutschen Landschaft*, München, Pantheon, 2008, 592 s., ISBN 978-3-570-55063-2

CÍLEK, V., LOŽEK, V. a kol.: *Obraz krajiny. Pohled ze středních Čech.*, Praha, Dokořán, 2011, 310 s., ISBN 978-80-7363-205-2

GAREIS-GRAHMANN, F. J.: *Landschaftsbild und UVP*, Berlin 1993

LÖW, J. et al.(2005): *Typologie české krajiny*, Brno

LÖW, J. – MÍCHAL, I. *Krajinný ráz.* Brno: Lesnická práce, 2003.

KUČA, K. Půdorysné typy sídel, in: Hrnčiarová, T., Mackovčin, P., Zvara, I. et al. *Atlas krajiny České republiky,* Praha, 2009.

KUPKA, J.: *Krajiny kulturní a historické.* ČVUT, Praha, 2010, 179 s., ISBN 978-80-01-04653-1

KÜSTER, H.: *Geschichte der Landschaft in Mitteleuropa. Von der Eiszeit bis zur Gegenwart.* München, C.H. Beck, 1999, 424 s., ISBN 3-406-45357-0

RIEDEL, H. – LANGE, H. *Landschaftsplanung*. Spektrum Akademischer Verlag Heidelberg-Berlin, 2002.

RUANO, M. *Ökologischer Städtebau.* Karl Krämer Verlag Stuttgart-Zürich.

SAUER, C.O.: Die Morphologie der Landschaft (1925), In: FRANZEN, B. – KREBS, S., *Landschaftstheorie.* Köln, Walther König, 2005, 334 s., ISBN 3-88375-909-0

SKLENIČKA, P. *Základy krajinného plánování.* Praha: 2002.

VOREL, I. - VORLOVÁ, J.: *Návrh krajinné památkové zóny* Čimelice – Rakovice, ATELIER V, Praha, 1997

VOREL, I., VORLOVÁ, J.: *Návrhy krajinných památkových* zón Osovsko (1993), Nové Dvory – Kačina (1994), Zlonice – Budenice (1994), Čimelice – Rakovice (1997)

VOREL, I. - HENDRYCH, J.: *Novohradsko - krajinářsko-analytická studie s návrhem ochranných opatření*, ATELIER V, Praha, 2000)

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. 2015. *Politika územního rozvoje České republiky, ve znění Aktualizace č. 1* [online]. 85 s. [cit. 2015-05-13]. Dostupné na: http://www.mmr.cz/getmedia/1d20147b-d68b-4493-892e-9fed76debd28/2015_IV_22_pravni_stav_apur.pdf?ext=.pdf

ČESKÁ KOMORA ARCHITEKTŮ. *Analýza zpracování "koncepce uspořádání krajiny" v* rámci procesu územního plánování. Praha, 2010.

Evropská úmluva o krajině
Dostupné na: http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20120125.pdf

Evropská úmluva o krajině – důvodová zpráva
Dostupné na: http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/$FILE/OPP-01_Duvodova_zprava-20150311.pdf

Státní politika životního prostředí České republiky 2012-2020
Dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a evidenci územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 20/1987, o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů

Soupis zkratek:

EÚoK	Evropská úmluva o krajině
CHKO	chráněná krajinná oblast
CHOPAV	chráněná oblast přirozené akumulace vod
IROP	Integrovaný regionální operační program
KPZ	krajinná památková zóna
KUK	koncepce uspořádání krajiny
MZCHÚ	maloplošná zvláště chráněné území
NP	národní park
NPÚ	Národní památkový ústav
RP	regulační plán
RURÚ	rozbor udržitelného rozvoje území
ÚAP	územně analytický podklad
ÚP	územní plán
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚPP	územně plánovací podklad
ÚS	územní studie
ÚSES	územní systém ekologické stability
ÚSK ORP	územní studie krajiny pro správní obvod obcí s rozšířenou působností
ÚÚR	Ústav územního rozvoje
VKP	významný krajinný prvek
ZPF	zemědělský půdní fond
ZÚR	zásady územního rozvoje

B KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY

B.3 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy

OBSAH:

B.3.1 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy a na úrovni České republiky

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc. Redakce – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Aktualizace – 23. 12. 2010.

B.3.2 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy a na úrovni krajů

Zpracovatel – Ing. arch. Jaroslav Bedrna. Redakce – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Aktualizace – Ing. Alena Navrátilová, Ing. arch. Eva Rozehnalová, 23. 12. 2010.

B.3.3 Koncepce územního rozvoje obcí a jejich trendy

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Miroslav Baše. Redakce – Ing. arch. Marie Tomíšková.
Aktualizace – 23. 12. 2010.

B.3.3.1 Koncepce a trendy územního rozvoje měst

B.3.3.1.1 Města

Zpracovatel – Doc. Ing. arch. Jan Mužík, CSc. Redakce – Ing. arch. Marie Tomíšková.
Aktualizace – Ing. Alena Navrátilová, Ing. arch. Eva Rozehnalová, 23. 12. 2010.

B.3.3.1.2 Města – krajina

Zpracovatel aktualizované podkapitoly: Doc. Ing. arch. Ivan VOREL, CSc.
AKTUALIZOVÁNO **Poslední aktualizace: 6. 12. 2014**

B.3.3.2 Koncepce a trendy územního rozvoje venkovských obcí

B.3.3.2.1 Venkovská sídla

Zpracovatel – Prof. Ing. arch. Miroslav Baše. Redakce – Ing. arch. Marie Tomíšková.
Aktualizace – Ing. Alena Navrátilová, Ing. arch. Eva Rozehnalová, 23. 12. 2010.

B.3.3.2.2 Venkovská sídla – krajina

Zpracovatel aktualizované podkapitoly: Doc. Ing. arch. Ivan VOREL, CSc.
AKTUALIZOVÁNO **Poslední aktualizace: 6. 12. 2014**

B.3.1 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy a na úrovni České republiky

B.3.1.1 Územní rozvoj v Evropě

Po druhé světové válce se uskutečnila v Evropě obnova válkou narušeného osídlení, jeho vybavení a infrastruktury. Po tomto období začal postupný hospodářský a technický rozvoj spojený s rozvojem osídlení a vznikem aglomerací v blízkosti velkých center. Vyvstávala tak potřeba řešit s tím spojené územní problémy.

V padesátých letech se Evropa rozdělila politicky a mocensky na dva tábory odlišné. To pochopitelně ovlivnilo i přístup k řešení otázek územního rozvoje. Zatímco ve východních zemích byly vytvářeny územní koncepce akceptující direktivní nástroje centrálního plánování, v západní Evropě se tyto postupy nemohly uplatnit. Nejdříve vznikají vazby především ekonomické spolupráce v rámci sdružení EHS, později, zejména po vzniku Evropské unie, se stává tato kooperaci užší a komplexnější se snahou o společné řešení otázek územního rozvoje jednotlivých členských zemí Unie.

Charakteristickým územním rysem Evropské unie (EU) je kulturní mnohotvárnost soustředěná na malé ploše. To Evropskou unii odlišuje od jiných velkých ekonomických zón světa, jako jsou Spojené státy, Japonsko a MERCOSUR[1)]. Tato mnohotvárnost, která je patrně jedním z nejvýznamnějších rozvojových faktorů Evropské unie, by měla být při evropské integraci zachována. Politika územního rozvoje by proto neměla standardizovat místní a regionální identity v Evropské unii, které pomáhají obohacovat kvalitu života jejích obyvatel.

Současné principy evropská spolupráce zemí Evropské unie v oblasti územního rozvoje vycházejí z principů harmonického a plnohodnotného rozvoje jednotlivých regionů členských států jak je deklarováno v *Torremolinské chartě* a ze zásad udržitelného rozvoje a optimálního využívání potenciálu území *(Aalborská charta)*.

Teoretické a koncepční představy, vize a záměry jsou podepřeny řadou materiálů a dokumentů zpracovaných orgány EU nebo dalšími pověřenými subjekty. Tyto myšlenky, přístupy, dokumenty, koncepce a zkušenosti jsou jednak materiály a dokumenty převážně teoretického charakteru, určující nebo definující principiální východiska a přístupy, dokumenty a charty EU nebo poznatky a poučení z analytických, koncepčních a metodických materiálů, směřující ke kooperaci v EU a ze systémů a legislativy územního (prostorového) plánování evropských zemí. Základní evropské dokumenty územního rozvoje jsou uvedeny v kapitole A této příručky.

Principy územního rozvoje Evropy – teoretické materiály a dokumenty

Ze základních evropských dokumentů územního rozvoje vyplývají pro aplikaci v územním rozvoji a územním plánování v ČR důležité souvislosti a požadavky:

– důsledně zaměřit řešení otázek územního rozvoje s uplatněním strategie udržitelného rozvoje,[2)]

[1)] MERCOSUR: spojení Argentiny, Brazílie, Paraguaye a Uruguaye k vytvoření společného trhu.

[2)] *Aalborská charta: Charta evropských měst a obcí k udržitelnému rozvoji evropských měst a obcí.* Dánsko: 1984.

- v legislativě, systému a organizaci územního rozvoje vycházet z evropských systémů územního plánování a jejich souvislostí,[3)]
- v územním rozvoji státu uplatňovat návaznost na evropské principy, politiky a koncepce územního rozvoje – potřeba koordinace základních urbanizačních záměrů v území s koncepcemi států EU,[4)5)6)]
- při řešení otázek územního rozvoje sledovat vyrovnaný a vyvážený socio-ekonomický rozvoj regionů[7)] jako základní princip a cíl regionálního rozvoje EU s ohledem na:
  - problémy urbanistického rozvoje
  - procesy urbanizace a suburbanizace velkých měst, extenzivní perimetrální narůstání sídel,
  - růst prostorových standardů (bydlení),
  - enormní nárůst dopravy,
  - zhoršování životního prostředí, úbytek zeleně,
  - stárnutí stavebních fondů (zvláště nových technologií),
  - zlepšení životních podmínek (bydlení, práce, rekreace, obsluha),
  - zodpovědné zacházení s přírodními zdroji, ochrana životního prostředí;
- při tvorbě koncepcí, programů, plánů a projektů se zaměřit na soudobé kvalitativní aspekty urbanistického rozvoje a na kvalitu života.[8)9)]

Evropské koncepce územního rozvoje

Vliv Evropského společenství (Evropské unie) na kooperaci územního rozvoje evropských zemí, systémy a legislativa územního (prostorového) plánování evropských zemí.

Spolupráce zemí Evropy a koncepce územního rozvoje Evropské unie jsou podchyceny v řadě evropských materiálů, např.:

- *Evropa 2000+,*
- *Kompendium Evropské unie o systémech, politikách a zásadách územního plánování,*
- *Evropské perspektivy územního rozvoje,*
- *Vision Planet.*

Europe 2000+

Materiál Evropa 2000+ zpracovala Evropská komise, zveřejněn byl v roce 1991. Úkolem programu Evropa 2000+ je „zpracování ucelené rámcové příručky pro plánovače na evropské,

---

3) Evropská komise. *Kompendium Evropské unie o systémech, politikách a zásadách územního plánování.* Brno: ÚÚR, OÚP MMR, 2000.
4) *Evropa 2000+*. Praha: MMR, 1997.
5) *Evropské perspektivy územního rozvoje.* Praha: MMR, 2000.
6) *Vision Planet.*
7) *Torremolinská charta: Evropská charta regionálního a prostorového plánování.* Torremolinos (Španělsko): 1983.
8) *Evropská charta urbanismu.* Rozhodnutí EU č. 234. 1992.
9) *Nová Aténská charta: Zásady plánování měst.* Evropská rada urbanistů ETCP, 1988.

národní i regionální úrovni“. Materiál vycházel z předpokladu, že mnoho plánovacích problémů nemůže být vyřešeno pouze na národní úrovni.

První část zprávy je věnována hlavním trendům rozvoje evropského území: změny územního rozmístění obyvatelstva v posledních letech, role mezinárodních investic v regionálním rozvoji, transevropské sítě dopravy, energie a telekomunikací. Z oblasti životního prostředí se materiál zaměřil na ochranu přírodního prostředí a vodních zdrojů.

Další, druhá část materiálu, analyzovala vývoj důležitých městských, venkovských a okrajových oblastí. Pozornost je věnována problematice obnovenému růstu velkých měst ve většině evropských zemí a problémům s tím spojeným. U venkovských území a příhraničních oblastí Unie jsou zkoumána jejich specifika.

Poslední, třetí část materiálu Evropa 2000+, se zabývala analýzou systémů prostorového plánování v členských zemích Unie[10)] a jejich plánovacích nástrojů a politických přístupů.

V dodatku zprávy je načrtnuta nadnárodní perspektiva na území EU, vytvořená na základě studií iniciovaných Evropskou komisí.

Nová smlouva Evropské unie[11)] zakotvila principy ekonomické a prostorové integrace vedoucí k dosažení sociální a ekonomické soudržnosti, rozvoji transevropských sítí v dopravě a ochraně životního prostředí.

Zesílenou roli mají velké aglomerace, což je provázeno rostoucími problémy v životním prostředí a změnami v prostorovém rozdělování ekonomických aktivit. Cílem transkontinentálních studií je odstranění nevyrovnanosti v územním rozvoji.

Kompendium Evropské unie o systémech, politikách a zásadách územního plánování

Jedná se o podrobný materiál, který srovnávací metodou podává přehled systémů, zásad a dalších podrobností územního plánování jednotlivých států EU a který shrnuje a vzájemně porovnává závěry a zjištění ze zpráv 15 členských států. Srovnání mezi jednotlivými členskými státy je prováděno tak, aby byly ukázány podobné i odlišné rysy v přístupu k dané problematice v rámci Evropského unie za účelem odstranění dosavadní izolovanosti a nekompatibility plánování ve vztahu zemí Unie. Vedle základního srovnání systémů územního plánování jednotlivých zemí Kompendium analyzuje tvorbu a revizi plánů a jejich zásad, zabývá se podrobně předpisy.

Významná je kapitola o organizaci přírody, mechanismech pro rozvoj a ochranu přírody a kulturního dědictví, která se zabývá přístupy k realizacím a vztahy veřejného a soukromého sektoru, mechanismy pozemkové politiky a dále speciálními organizacemi a mechanismy pro podporu rozvoje území a pro ochranu a péči o životní prostředí a kulturní památky.

Přehled zásad je zaměřen na politiky územního rozvoje[12)] (a jejich trendy) na úrovni Evropské unie, na národní úrovni, regionální a místní. V kapitole politiky a zásady jsou na uvedených

---

[10)] V době zpracování materiálu Evropa 2000.

[11)] Od 1. listopadu 1993 se dosavadní Evropské společenství stalo Evropskou unií s novou smlouvou a novými principy vzájemné hospodářské a územní kooperace.

[12)] Při určování politiky územního plánování jsou důležité faktory:

- rozsah urbanistického růstu a zvyšující se nároky na pozemky pro bydlení, zaměstnání, volný čas a další aktivity;

úrovních sledovány problémové okruhy komerčního rozvoje, ekonomického rozvoje, řízení v oblasti životního prostředí, kulturního dědictví, bydlení, průmyslového rozvoje, rekreace a turistického ruchu, přírodních zdrojů, dopravy, hospodaření s odpady a znečištění.

Evropské perspektivy územního rozvoje (ESDP)

Evropské perspektivy územního rozvoje se zabývají zaměřením a vlivem územních politik EU směrem k vyváženému a trvale udržitelnému rozvoji. Materiál rozvíjí politiky územního rozvoje členských zemí i ve vztahu k dalším zemím, které se stanou plnými členy EU. Tyto politiky jsou charakterizovány s důrazem na trvale udržitelný rozvoj území, který je chápán „jako otázka ekonomické i sociální soudržnosti, zachování přírodního a kulturního dědictví a vyvážené schopnosti soutěže ve společném evropském prostoru“.

Jako základní cíle ESDP[13)] je uvedena perspektiva územního rozvoje, „která v Evropě vychází ze záměru Evropské unie dosáhnout vyváženého a trvale udržitelného rozvoje, především posilováním hospodářské a společenské soudržnosti. V souladu s definicí uvedenou ve zprávě Spojených národů zahrnuje trvale udržitelný rozvoj nejen ekologicky zdravý hospodářský rozvoj, který zachovává stávající zdroje pro využití příštím generacím, ale obsahuje i vyvážený územní rozvoj. To především znamená uvést do souladu společenské a hospodářské nároky na územní rozvoj s ekologickou a kulturní funkcí dané oblasti, a tak přispět k trvale udržitelnému a celkově vyváženému územnímu rozvoji. Evropská unie se bude proto postupně vyvíjet, spolu se zachováním regionální mnohotvárnosti, ve směru od hospodářské unie k unii ekologické a unii sociální“.

Oblasti vlivu politiky EU s územním dopadem jsou podle ESDP:

- Politika Společenství pro podporu soutěže,
- Transevropské sítě (Trans-European Networks – TEN),
- strukturální fondy,
- Společná zemědělská politika (Common Agricultural Policy – CAP),
- Politika v oblasti životního prostředí,
- Výzkum, technika a vývoj (Research, Technology and Development – RTD),
- Půjčky Evropské investiční banky.

Územní orientace politiky EU by měla sledovat:

- vytvoření polycentrického a vyváženého urbanistického systému a posílení partnerství mezi urbánními a venkovskými oblastmi. To zahrnuje překonání zastaralého dualismu mezi městem a venkovem;
- realizaci integrovaných koncepcí dopravy a komunikací, které podporují polycentrický rozvoj teritoria Evropské unie a jsou významným předpokladem umožňujícím evropským

---

- zvyšující se internacionalizace ekonomických sil, relativní interní i externí konkurenceschopnost evropských ekonomik a dopad na zaměstnanost;
- dopad evropské integrace na celý evropský kontinent a obzvláště na politiky a zásady EU;
- zvyšující se osobní mobilita, která se odráží v cestování, turistice a migraci;
- politická nutnost vytvořit udržitelné modely ekonomického růstu a fyzického rozvoje.

13) European Spatial Development Perspective.

městům a regionům usilovat o svoji integraci do EMU. Postupně je třeba realizovat paritu v přístupu k infrastruktuře a poznatkům. Je nutno pro tento účel najít regionálně přizpůsobená řešení;

- rozvíjení a zachování přírodního a kulturního dědictví prostřednictvím moudré péče. To přispívá jak k ochraně a prohloubení regionálních identit tak i k udržení přírodní a kulturní mnohotvárnosti regionů a měst v EU ve věku globalizace.

Jako hlavní účel ESDP bylo stanoveno „sloužit jako vodítko pro politiku územního rozvoje v Evropské unii pro příští léta“[14].

Samostatná část dokumentu je věnována analýza potenciálu, podmínek a trendů územního rozvoje v EU.

VISION PLANET

Projekt VISION PLANET je zaměřen na vypracování vizí a strategií územního rozvoje a byl zpracovaný v rámci programu Evropské unie INTERREG ll C.

INTERREG ll C je iniciativou společenství, jež je organizována Evropskou komisí z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj. Členské státy EU (Rakousko, Německo, Řecko a Itálie) přišly s iniciativou, aby se tato spolupráce uskutečnila v rámci prostoru CADSES, tj. prostoru střední Evropy, Podunají, Jadranu a východní Evropy.

Tento prostor zahrnuje celá území 13 evropských zemí: Albánie, Bosna-Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, Česká republika, Řecko, Maďarsko, Makedonie, Moldávie, Rumunsko, Slovenská republika, Slovinsko, Jugoslávie a část území dalších 5 států (Rakousko, Německo, Itálie, Polsko, Ukrajina).

Projekt se zabývá úkoly a výhledem územního rozvoje v uvedeném prostoru a to na úrovni zlepšování územní struktury, profilování rozvoje měst, rozvoje venkovských oblastí, rozvoje dopravy a komunikací a ochrany životního prostředí a správy přírodního a kulturního dědictví. Zabývá se jak institucionálním rámcem prostorového rozvoje, tak otázkami územní integrace území dotčených států.

Jedním z cílů VISION PLANET bylo formulování hlavních směrů, strategie a politiky (tj. dokument VISION) územního rozvoje střední Evropy, území Jadranu, Podunají a území východní Evropy (zkratka CADSES). V mnoha ohledech jsou cíle, obsah a metody spolupráce podobné jako v jiných evropských nadstátních územích, jsou zde však také podstatné rozdíly, vycházející z rozdílného složení zemí a probíhajícího rozvoje. Hospodářská a sociální transformace významně pokročila v zemích, které dosud nejsou členy Evropské unie. Současně podmínky, požadavky a stupně evropského integračního procesu jsou mnohem viditelnější než dříve. Toto dává spolupráci v rámci VISION PLANET specifický profil.

Dalším z cílů VISION PLANET bylo rozvinout více strukturovaný a tematicky zaměřený dialog mezi činiteli dvanácti zemí oblasti (tj. PLAnners NETwork), jmenovitě z Rakouska, Bulharska, Chorvatska, České republiky, Německa, Maďarska, Itálie, Polska, Rumunska, Slovenské republiky, Slovinska a Srbska jako části federativní republiky Jugoslávie. Partneři

[14] Je myšleno rozšiřování EU – materiál byl zveřejněn v roce 1999, před připojením prvních zemí střední Evropy k EU.

představení ve VISION PLANET úzce spolupracují s ESTIA, dalším projektem v rámci CADSES. Projekt ESTIA má podobné cíle a zaměření ve studiu trendů územního rozvoje, perspektiv a politických priorit ve východní Evropě. Iniciativa v této části Evropy představuje zvláštní podnět, protože v dané oblasti nemá spolupráce velkou tradici. Nástroje a instituce územního rozvoje jsou v mnoha zemích stále ještě ve fázi rozvoje.

Dokument VISION PLANET sestává ze dvou hlavních částí: Hlavní směry a návrhy opatření (Guidelines and Policy Proposals) zahrnuje nejdůležitější cíle a politické návrhy na spolupráci regionálního plánování a některá doporučení k opatřením, Podkladová zpráva (Background Report) zahrnuje důležité objevy společného pracovního procesu a slouží jako základ a vysvětlení cílů a opatření popsaných v Guidelines.

Základní cíle politiky územního rozvoje jsou obdobné s ostatními evropskými státy a územími. Měly by přispívat ke konkurenceschopnosti, efektivnosti a růstu jednotlivých regionů, měly by přispívat k ekonomické a sociální soudržnosti ve státech a mezi státy, měly by zajišťovat zachování přírodního a kulturního dědictví, ochranu životního prostředí a trvalou udržitelnost rozvoje. Tyto cíle se samozřejmě aplikují ve velmi specifických podmínkách. Během procesu transformace se objevuje více rozdílných názorů na cíle než v situacích stabilnějších. Jedná se o požadavky na vyrovnanost a soudržnost ale také na efektivnost a celonárodní růst. Se zřetelem na délku pozemních hranic mezi malými státy a dlouhotrvající politickou a hospodářskou vzájemnou izolací těchto zemí se doplňkovému cíli územní integrace přikládá zvláštní důležitost.

Jadranský přímořský region
Podunajská zóna spolupráce
Území spolupráce Černého moře

Obr. 1: Vision Planet – Nadstátní rozvojová území pro budoucí činnost – I.

Jedním z primárních předpokladů územní integrace je zřizování *Transevropských dopravních sítí (TEN)*. Návrh a projektování těchto sítí bylo organizováno v rámci TEN programu pro členské země EU a v rámci *TINA* projektu pro kandidátské země. Evropské dopravní koridory a základní trasy z kandidátských zemí vedou zeměmi, které o vstup do EU nežádají.

Celkovou podrobnou charakteristiku projektu nelze v této zprávě uvést; uvádím proto vybranou obrazovou dokumentaci ilustrující potenciál, specifika, myšlenky a záměry projektu.

Některé další evropské dokumenty s dopadem na koncepce územního rozvoje států EU

Lipská charta o udržitelných evropských městech

Dokument přijatý na neformální konferenci ministrů členských států EU zodpovědných za rozvoj měst a územní a regionální rozvoj v Lipsku dne 24. května 2007 definuje společné zásady politiky rozvoje měst zahrnující hospodářský, sociální a environmentální rozměr. Politika je založena na integrovaném přístupu k rozvoji měst jako celku a věnuje zvláštní pozornost tzv. deprivovaným (upadajícím) čtvrtím měst. Integrovaný přístup k udržitelnému rozvoji měst – urbánní politika má být garantována na národní úrovni. Stát by měl zajistit, aby byla uplatňována zejména při čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů EU na projekty obnovy a rozvoje měst.

Za klíčové pro posílení konkurenceschopnosti evropských měst považuje charta následující strategie integrované politiky rozvoje měst:

- vytváření a zajištění vysoce kvalitního veřejného prostoru
- modernizace infrastrukturních sítí a zlepšení energetické účinnosti
- aktivní, inovativní a vzdělávací politika

Za klíčové pro řešení problematiky deprimovaných (upadajících) čtvrtí považuje charta následující strategie činnosti, založené na integrované politice městského rozvoje:

- zavádění strategií pro dosažení vyššího standardu fyzického prostředí
- posílení lokální ekonomiky a lokální politiky zaměstnanosti
- aktivní vzdělávací politika pro děti a mládež
- podpora cenově dostupné/sociálně únosné a efektivní městské dopravy

Ve shodě s Územní agendou EU klade charta důraz na spolupráci, koordinaci a rovné partnerství mezi městy a venkovskými oblastmi a také mezi malými, středními a velkými městy v rámci městských a metropolitních regionů. Odkazuje tak na potřebu podpory vytváření vyvážené územní organizace založené na evropské polycentrické urbánní struktuře.

Územní agendu Evropské unie Pro konkurenceschopnější a udržitelnou Evropu rozmanitých regionů

Dokument byl přijat na neformální konferenci ministrů členských států EU zodpovědných za rozvoj měst a územní a regionální rozvoj v Lipsku dne 25. května 2007. Územní agenda

vychází mj. z informací vzešlých z projektů mj. ESPON a Interreg a má vazbu na národní koncepce územního rozvoje. Agenda určuje priority pro územní rozvoj EU a definuje aktivity, kterými budou v období 2007 až 2011 tyto priority v rámci politického procesu prosazovány. Účelem je vytvořit strategický a akční rámec územního rozvoje Evropy. Význam Územní agendy EU spočívá také v zapracování jejích principů do národních rozvojových strategií členských států EU a do strategií měst a regionů.

Hlavní myšlenkou dokumentu je prosazování **politiky územní soudržnosti**, která je zde chápána jako proces spolupráce soukromého a veřejného sektoru a vědeckých institucí a má sloužit pro lepší zacílení intervencí politiky soudržnosti, coby průřezové rozvojové politiky EU. Tato politika má reagovat na územní potřeby a charakteristiky, specifické geografické otázky a příležitosti regionů a měst.

Územní soudržnost je chápána jako třetí – územní dimenze politiky soudržnosti a má za cíl více zohlednit územní aspekty politiky soudržnosti i dalších evropských oborových politik, včetně vazeb na lisabonské a göteborské cíle. Územní dimenze má plnit významnější úlohu v politice soudržnosti na podporu hospodářské a sociální prosperity a jako taková je předpokladem pro dosažení udržitelného hospodářského růstu a realizace sociální a hospodářské soudržnosti.

Územní agenda EU stanovuje **priority územní soudržnosti**, které mají být podporovány v období do roku 2011:

1. Posílení polycentrického rozvoje a inovací prostřednictvím vytváření sítí městských regionů a měst.
2. Potřeba nových forem spravování území (territorial governance) a partnerství venkovských a městských oblastí.
3. Podpora regionálních seskupení (klastrů) posilujících hospodářskou soutěž a inovace.
4. Podpora posílení a rozšíření transevropských sítí.
5. Podpora transevropského řízení rizik včetně dopadů změny klimatu.
6. Posílení ekologických struktur a kulturních zdrojů jako přidané hodnoty pro rozvoj.

Dne 28. června 2006 se v Amsterdamu konala mezinárodní konference s názvem „Územní soudržnost a Lisabonská strategie: využívání územních potenciálů Evropy“, která byla součástí tzv. dialogu účastníků v rámci Územní agendy o územní soudržnosti. Konference se vyjadřovala zejména k otázkám:

- jak posílit evropskou územní strukturu
- jak využít územní rozmanitost Evropy k posílení její konkurenceschopnosti
- jak mohou členské státy, regiony a města posílit svůj specifický územní potenciál
- jaké jsou priority pro evropskou územní spolupráci
- jak změnit politiky EU, aby lépe napomáhaly využití územních potenciálů EU

Projekt PlaNet CenSE

Projekt PlaNet CenSE (Planners Network for Central and South East Europe – Síť plánovačů střední a jihovýchodní Evropy) je jednou ze stěžejních nadnárodních plánovacích aktivit programu INTERREG IIIB1. Navazuje na plánovací spolupráci zemí skupiny CADSES2,

založenou projektem Vision Planet v rámci Interreg IIC CADSES. Projekt byl založen roku 2000 ve Vídni a ukončen v listopadu 2006 vydáním výsledných materiálů a uspořádáním závěrečné konference. Usiluje o vzájemnou prostorovou integraci a dialog prostřednictvím tří přístupů:

- založením European Spatial Planning Gateway (ESP Gateway – Evropská brána územního plánování) k podpoře implementace a dalšího využití ESDP v zemích CADSES cestou předávání zkušeností a vzájemného dialogu
- pořádáním příležitostných konferencí PlaNet CenSE, na kterých jsou související otázky územního rozvoje diskutovány a rozvíjeny prostřednictvím spolupráce národních expertů v souladu s implementací nadnárodních cílů projektu.
- založením Forum for Territorial Impact Analysis (Fórum pro analýzy územních dopadů) k testování dopadů územních analýz (TIAn – Territorial Impact Analysis) prostřednictvím dvou pilotních projektů k propojení geograficky a tematicky příbuzných nadnárodních projektů s podobnými úkoly:
  - MetroNet (Metropolitan Networks), zkoumající síť měst CADSES ve vztahu k jejich přínosům pro polycentrický rozvoj na evropské úrovni
  - North-South-Corridors (North-South Transnational Transport Corridors), přibližující výběr pro další financování a realizaci TEN (Trans-European Networks) v CADSES

Z analýz těchto pilotních projektů vyplývají možné scénáře budoucího vývoje urbánních systémů a dopravní infrastruktury a souhrnné strategie pro rozvoj CADSES.

Projekt je svým odborným a politickým významem i rozsáhlým územním vymezením jedním z rozhodujících plánovacích podkladů EU pro aktualizaci projektu ESPON II a zvláště pro upřesnění vizí a strategií budoucího rozvoje evropského kontinentu v nově chystané a územně rozšířené paralele ESDP s označením „Stav a perspektivy území EU “ (State and Perspectives of the EU Territory). Aktivní účast všech projektových partnerů a výsledky projektu značně prospějí území CADSES při novém hodnocení jeho rozvojových potenciálů a významně posílí jeho šance na těsnější funkční zapojení do širších evropských rozvojových struktur.

B.3.1.2 Souvislosti územního rozvoje v ČR

V posledních dvaceti letech se výrazně změnily nejen politické, společenské, ekonomické a technologické podmínky existence a rozvoje našeho státu, ale i stát samotný. Od 1. 1. 1993 vzniká samostatná Česká republika a samostatná Slovenská republika. Změna politicko-ekonomického systému byla příčinou principiálních změn a zásadního pojímání koncepce územního rozvoje státu a jeho principů.

Deregulace a omezení zásahů státu vedly k rozvoji velkých a silných měst a oblastí, které se měly stát póly růstu pro ostatní území. V pojetí územního plánu jsou často zakomponovány návrhy přestavby starých částí měst, důraz bývá kladen na požadavky udržitelného rozvoje společnosti a ochranu životního prostředí měst. Při realizaci investic se začíná stále více prosazovat soukromý kapitál, který častěji využívá vládních programů rozvoje měst – spolupráce veřejného a soukromého sektoru.

V 90. letech 20. století je patrné zapojení některých prvků regulace, snaha o koordinaci územního rozvoje.

V současném období se globálním problémem územního rozvoje stává ochrana a uchování kvalitního životního prostředí. Environmentální koncepce trvale udržitelného rozvoje (sustainable development) byla formulována prostřednictvím Římského klubu na pomezí šedesátých a sedmdesátých let.[15)]

Na základě zhodnocení současné situace v oblasti osídlení a urbanizace je možno charakterizovat nejdůležitější okruhy problémů rozvoje osídlení v ČR:

- rozvoj vyšších urbánních celků, aglomerací a dosídlení městských regionů a jejich koncepce v souvislosti se zřízením krajů,
- systematika a koncepce rozvoje osídlení České republiky, hlavní urbanizační koridory,
- urbánní koridory propojující Českou republiku s okolními státy,
- ochrana životního prostředí v osídlení,
- dopravní systémy a infrastruktura v osídlení,
- informační systémy v osídlení.

Administrativně správní členění státu

Zřízení krajů

Podle *zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky,* bylo území České republiky s účinností od 1. ledna 2000 rozděleno na 14 krajů a 77 okresů (okresní úřady byly však zrušeny k 31. prosinci 2002) včetně území hlavního města Prahy. Krajská úroveň odpovídá rozdělení České republiky na statistické územní jednotky NUTS III.

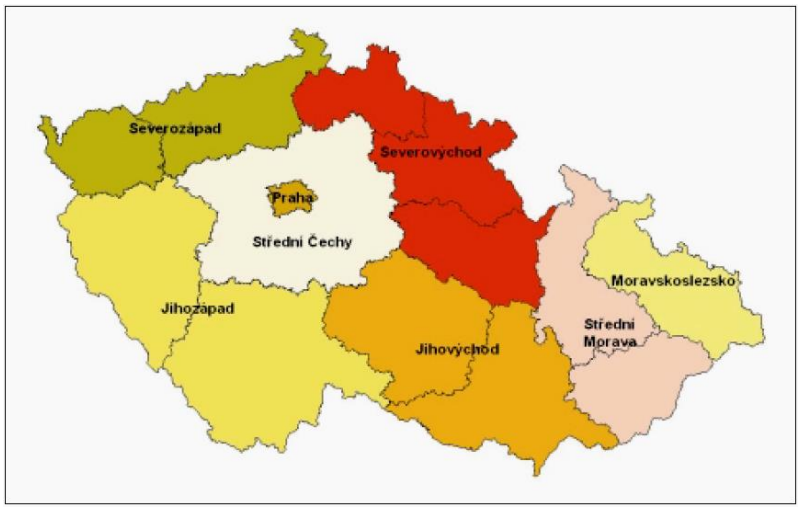
NUTS (La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques = Nomenklatura územních statistických jednotek) je klasifikace zavedená Statistickým úřadem Evropských společenství (Eurostat) pro potřeby jednotné územní struktury pro účely statistiky a rozdělování strukturální pomoci. Vychází z administrativního členění jednotlivých členských zemí. Pro regionální a strukturální politiku EU jsou nejdůležitější jednotky NUTS úrovně II a III, které jsou klíčem k zařazování jednotlivých regionů pod jednotlivé cíle.

Regiony NUTS II (tzv. regiony soudržnosti) jsou tvořeny jednou až třemi jednotkami NUTS III a byly vytvořeny vedle statistických důvodů i v souvislosti s využíváním finančních prostředků z předvstupních a strukturálních fondů EU a pro potřeby spojené s koordinaci a realizaci politiky hospodářské a sociální soudržnosti *zákonem č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje;* jsou označovány jako regiony soudržnosti. Jednotka NUTS I je tvořena územím celé České republiky. Cílem podpory regionů na úrovni NUTS II, jejichž HDP na obyvatele měřený paritní kupní silou (vypočítaný za poslední tři roky) je menší než 75 % průměru EU je především podpora rozvoje a strukturálních změn zaostávajících regionů.

[15)] KOUTNÝ, J. aj. *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2001. Výzkumný záměr. oborová zpráva.

Obr. 2: Kraje ČR[16)]

Obr. 3: Regiony soudržnosti[17)]

Mezi jednotlivými regiony soudržnosti neexistovaly na počátku 90. let výrazné rozdíly (s výjimkou Prahy), které by zásadním způsobem determinovaly možnosti jejich dalšího rozvoje. Poté se však začaly prosazovat faktory, jejichž působení přispívá k rostoucí diferenciaci hospodářské výkonnosti regionů. Jde především o faktory hierarchie a polohy

16) *Národní rozvojový plán.* Praha: MMR, 2003.

17) *Kompendium Evropské unie o systémech, politikách a zásadách územního plánování.* Evropská komise. Brno: ÚÚR, OÚP MMR, 2000. Kompendium zdůrazňuje v kapitole A význam ochrany životního prostředí a důležitost transnárodních a přeshraničních otázek (str. 41).

sídel, odrážející rozdílnou atraktivitu a dostupnost regionu. Ukazuje se, že dochází k upevnění postaveni regionálních center, která tvoří páteř regionálních systémů. Role velkých center je pak umocňovaná nutností rozvoje potřebné velké infrastruktury napojující regiony České republiky na západoevropské systémy. Vytvořením krajů v roce 2000 bylo dokončeno administrativně správní uspořádání ČR.

B.3.1.3 Stávající stav a trendy koncepcí územního rozvoje v ČR

Systém plánování v ČR se tradičně rozvíjí po dvou liniích. Na jedné straně se jedná o územní plánování, a dále socioekonomické (rozvojové) plánování. Základní legislativní rámec plánování a realizace územního rozvoje vytváří *zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavební řádu (stavební zákon) v platném znění,* který byl schválen v roce 2006 s platností od 1. 1. 2007. Tím byla dokončena legislativní úprava oblasti územního plánování, kdy od roku 1990 tuto oblast pokrývaly novely stavebního zákona (z roku 1976).

Vybrané nástroje a metody územního rozvoje a jejich aplikace v ČR

Pro potřeby územního rozvoje ČR je možno uvažovat čtyři úrovně: mezinárodní, republiková, krajská, obecní. Na úrovní mezinárodní to jsou dokumenty OSN, OECD, CoE a EU, mezinárodní smlouvy apod.

Na republikové úrovni to jsou strategie, politiky, koncepce, plány a programy ČR. Zvláštní místo zaujímá *Politika územního rozvoje,* která je v souladu se stavebním zákonem významným nástrojem územního plánování.

Na dalších úrovních (krajské a obecní) to jsou jak nástroje z oblasti územního plánování – územně plánovací dokumentace a územně plánovací podklady, tak nástroje z ostatních oborů – strategie, politiky, koncepce, plány a programy krajů a obcí. Podrobnější vazby a návaznosti jednotlivých nástrojů územního rozvoje jsou uvedeny na obrázku č. 4.

Strategie regionálního rozvoje ČR

Strategie regionálního rozvoje České republiky (pro období 2007 – 2013) je základní strategický dokument pro podporu regionálního rozvoje na vymezené období. Obsahuje zejména analýzu stavu regionálního rozvoje, charakteristiku slabých a silných stránek v rozvoji krajů, strategické cíle regionálního rozvoje v České republice, vymezení státem podporovaných regionů a doporučení dotčeným ústředním správním orgánům a krajům pro zaměření rozvoje odvětví spadajících do působnosti jednotlivých ministerstev.

Strategie regionálního rozvoje ČR navazuje na *Strategii udržitelného rozvoje ČR*, která představuje dlouhodobý rámec pro udržení základních civilizačních hodnot a kvality života společnosti s cílem omezování nerovnováhy mezi ekonomickým, environmentálním a sociálním pilířem udržitelného rozvoje.

Strategie regionálního rozvoje vychází z předpokladu, že v nejbližších letech bude pro rozvoj ČR i jeho regionální stránku dominantní globální cíl spočívající ve ***vyváženém, harmonickém a udržitelném rozvoji regionů, který povede ke zvyšování úrovně kvality života obyvatelstva***. Tento globální cíl se skládá ze tří strategických cílů:

- zvýšení ekonomického a environmentálního potenciálu, konkurenceschopnosti a sociální úrovně regionů ČR na úroveň srovnatelnou s vyspělými regiony Evropy,

- zastavení růstu a postupné snižování nepřiměřených regionálních disparit a využívání specifik území,
- institucionální a finanční zabezpečení strategie.

Zabezpečení *Strategie regionálního rozvoje* ČR vyžaduje plné respektování principů regionální politiky Evropské unie. Tyto principy tvoří současně principy programového zabezpečení regionálního rozvoje ČR. Jde o přípravu strategických a programových dokumentů, jejichž prostřednictvím bude realizována podpora regionálního rozvoje v ČR v širším slova smyslu. Soustava strategických a programových dokumentů je členěna na strategické a programové dokumenty ČR (vypracovávané na úrovni státu a na úrovni krajů, resp. regionů NUTS II) a programové dokumenty EU (k využití zdrojů strukturálních fondů).

Národní rozvojový plán

Národní rozvojový plán (pro období 2007 – 2013) představuje základní strategický dokument pro získání podpory ze strukturálních fondů EU a z Fondu soudržnosti pro rozvoj regionů. Struktura a obsah dokumentu vychází z legislativy EU. Národní rozvojový plán jako výchozí dokument pro vyjednávání o podpoře ze strukturálních fondů a z Fondu soudržnosti pro rozvoj regionů obsahuje popis současné situace, definuje strategii, vymezuje zaměření operačních programů, stanovuje systém pro řízení a monitorování a určuje finanční rámec.

Globálním cílem Národního rozvojového plánu je ***přeměna socioekonomického prostředí České republiky v souladu s principy udržitelného rozvoje tak, aby ČR byla přitažlivým místem pro realizaci investic, práci a život obyvatel***. Tento globální cíl se skládá ze čtyř strategických cílů, kterými jsou:

- konkurenceschopná česká ekonomika,
- otevřená flexibilní a soudržná česká společnost,
- atraktivní prostředí,
- vyvážený rozvoj území.

Národní rozvojový plán poskytuje oporu a konkrétní východiska pro zpracování *Národního strategického referenčního rámce* pro financování z fondů EU unie pro období 2007 – 2013.

Politika územního rozvoje

Politika územního rozvoje (dále jen PÚR) je ***nástrojem územního plánování***, který určuje ve stanoveném období požadavky a rámce pro konkretizaci ve stavebním zákoně obecně uváděných ***úkolů územního plánování*** v republikových, přeshraničních a mezinárodních souvislostech, zejména s ohledem na ***udržitelný rozvoj území***, a určuje strategii a základní podmínky pro naplňování těchto úkolů.

PÚR s ohledem na možnosti území ***koordinuje tvorbu*** a aktualizaci ***zásad územního rozvoje,*** tvorbu ***koncepcí*** schvalovaných ministerstvy a jinými ústředními správními úřady a ***záměry na změny v území*** republikového významu (tj. které svým významem, rozsahem nebo předpokládaným využitím ovlivní území více krajů, případně i sousedních států) a ***stanoví úkoly*** zajišťující tuto koordinaci.

PÚR určuje strategii a základní podmínky pro naplňování úkolů územního plánování a tím ***poskytuje rámec pro konsensuální obecně prospěšný rozvoj hodnot území ČR*** (dále jen

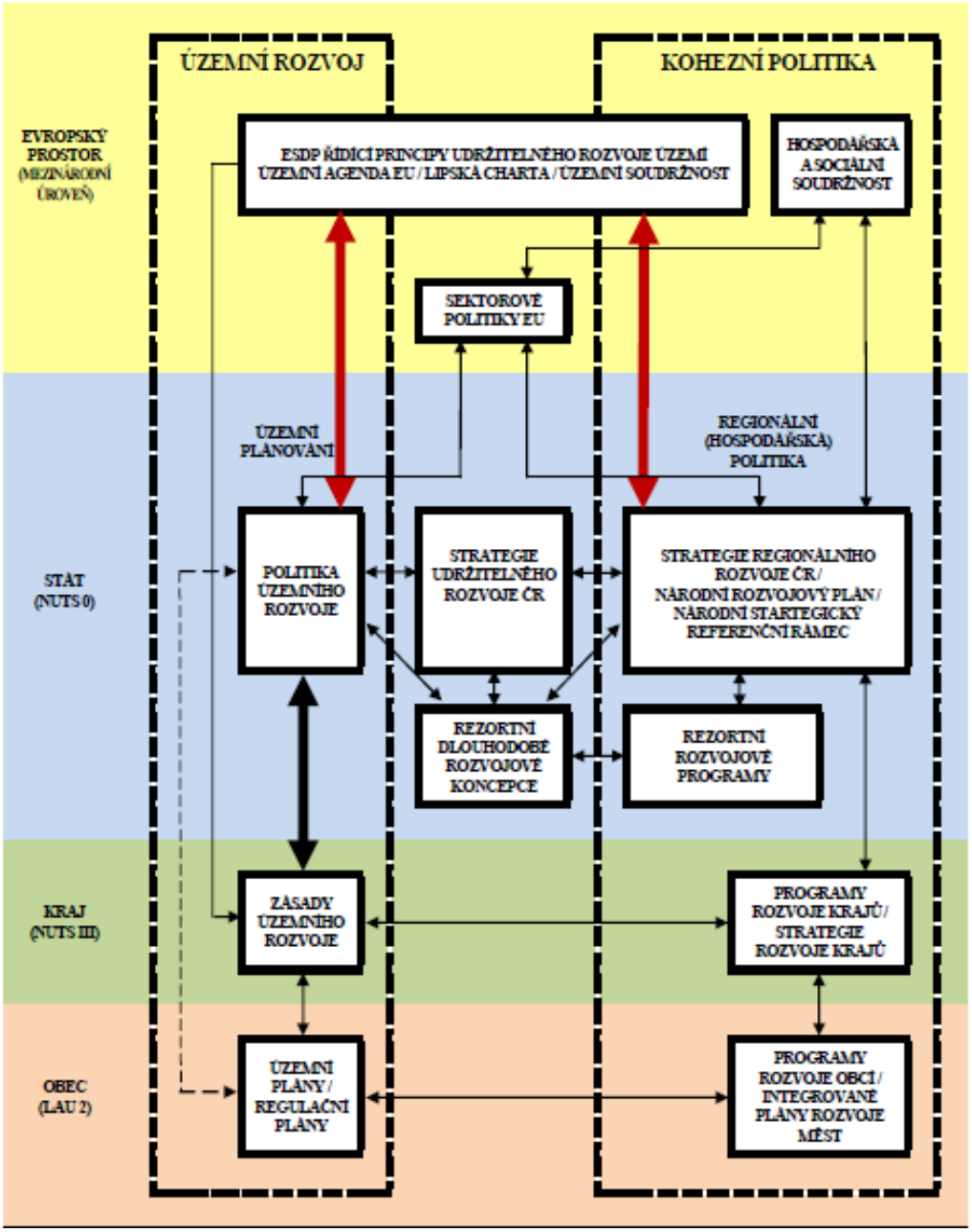
územní rozvoj). Účelem je s ohledem na možnosti a předpoklady území a na požadavky územního rozvoje zajistit ***koordinaci územně plánovací činnosti krajů a obcí, koordinaci odvětvových a meziodvětvových koncepcí, politik a strategií a dalších dokumentů*** ministerstev a dalších ústředních správních úřadů. PÚR dále ***koordinuje záměry na změny v území republikového významu*** (***rozvojové záměry***) pro dopravní a technickou infrastrukturu a pro zdroje jednotlivých systémů technické infrastruktury, které svým významem, rozsahem nebo předpokládaným využitím ovlivní území více krajů.

PÚR ***stanovuje rámcové úkoly pro navazující územně plánovací činnost a pro stanovování podmínek pro předpokládané rozvojové záměry*** s cílem zvyšovat jejich přínosy a minimalizovat jejich negativní dopady.

PÚR slouží rovněž ke ***koordinaci dalších nástrojů veřejné správy ovlivňujících územní rozvoj***, kterými jsou např. program rozvoje územního obvodu kraje a program rozvoje územního obvodu obce. Při shora uvedené koordinaci PÚR ČR vychází mj. z dokumentů určených k podpoře regionálního rozvoje a podkladů a dokumentů veřejné správy, které mají v mezinárodních a republikových souvislostech vliv na využívání území státu, např. politik, strategií, koncepcí, plánů, programů, generelů a zprávy o stavu životního prostředí.

PÚR ***zohledňuje***, se zřetelem na jedinečnost charakteru území a struktury osídlení ČR, ***požadavky na udržitelný rozvoj území a územní soudržnost, které pro ČR vyplývají z členství v EU, z mezinárodních smluv, z členství v mezinárodních organizacích*** (OSN, OECD, Rada Evropy) a dalších mezinárodních dohod, smluv a úmluv, vztahujících se k územnímu rozvoji, ve kterých je Česká republika jednou ze smluvních stran. PÚR ***bere v potaz i záměry obsažené v dokumentech územního rozvoje sousedních států***. Zajišťuje tak koordinaci územního rozvoje se sousedními státy, se kterými je PÚR projednávána.

PÚR je podrobně popsána v subkapitole D.2.2.

Pozn.: ve schématu nejsou zahrnuty vazby na dokumenty vztahující se k úrovni NUTS II (regiony soudržnosti), vzhledem k tomu, že pro tuto úroveň neexistuje územně plánovací dokumentace. Je však nutné počítat i s touto úrovní, zejména ve vztahu na Regionální operační programy. Červené šipky vyjadřují implementaci Územní agendy EU.

Obr. 4: Nástroje územního rozvoje a jejich vazby[18)]

[18)] Politika územního rozvoje České republiky 2008: Praha: MMR, 2009.

Možnosti a trendy územního rozvoje v ČR

Územní rozvoj směřuje k optimálnímu a vyváženému vývoji všech složek, procesů a vztahů v území (viz kap. B.1).

Stále složitější, provozně intenzivnější a ekologicky náročnější využití území a zintenzivňující se proces mezinárodní integrace vede v současnosti, v zájmu výše uvedených cílů, územní rozvoj k přednostnímu akceptování udržitelného vývoje území a mezinárodní kooperaci územních záměrů jako základních principů současné politiky v rozvoji území[19)].

Na počátku 3. tisíciletí je Česká republika členským státem EU se všemi právy a povinnostmi. Územní rozvoj českého státu by proto měl vycházet nejen z objektivního zhodnocení potenciálu českého území a osídlení, ale navázat uváženě i na evropské koncepce a záměry územního rozvoje formulované v řadě materiálů a dokumentů (viz oddíl *Územní rozvoj v Evropě*). Vedle transevropských koncepcí se jedná i o rámcovou komptabilitu a ekvivalentnost legislativních principů a nástrojů územního rozvoje v ČR s ostatními členskými zeměmi EU.

Územním rozvojem na úrovni státu (ve smyslu definovaném v kapitole B.1) chápeme takové plánování a plánovací principy a stanovení takových priorit, zásad a limitů, jejichž působení nebo realizace přesahují rámec státu nebo nižších územních jednotek – oblastí a krajů, a které proto nelze v jejich celistvosti na úrovni nižších územních jednotek stanovit. Těmto otázkám plánování územního rozvoje je věnována v zemích EU pozornost. Význam národního plánování /na úrovni státu/ včetně politik, kompetencí a odpovědností je důležitý a nepominutelný - jedná se především o nástroje státní územně plánovací politiky. Na národní územně plánovací nástroje navazuje v zemích EU strategické regionální plánování.

Takto chápaný územní rozvoj by měl na úrovni státu směřovat vytvoření podmínek pro realizaci celostátních záměrů územního rozvoje a kooperace jednotlivých krajů v zájmu těchto cílů na straně jedné, a k vytvoření podmínek pro realizaci nadstátních priorit územního rozvoje v rámci EU.

Z hlediska rozvoje osídlení jsou významné městské regiony a aglomerace s významným rozvojovým potenciálem. Podle uspořádání a propojení těchto urbanizovaných rozvojových oblastí v rámci státu je vytvořena základní provozní struktura území, určující hlavní urbanizační a rozvojové osy a koridory. V těchto vysoce urbanizovaných územích s výraznými potencionálními i skutečnými riziky v oblasti životního prostředí je důležitá ochrana ekologické rovnováhy a dodržování limitů ochrany životního prostředí. Výrazné oblasti neurbanizovaného přírodního území představují nenahraditelný přírodní potenciál. Tyto specifické přírodní oblasti je nutno chránit mimořádným režimem.

České osídlení má vysokou hustotu relativně malých sídel – to je jeho nejvíce charakteristická stránka.

Koncepce a priority územního rozvoje státu jsou vyjádřeny v *Politice územního rozvoje,* která jako jeden z nástrojů územního plánování určuje podle stavebního zákona *požadavky a rámce*

[19)] *Kompendium Evropské unie o systémech, politikách a zásadách územního plánování.* Evropská komise. Brno: ÚÚR, OÚP MMR, 2000. Kompendium zdůrazňuje v kapitole A význam ochrany životního prostředí a důležitost transnárodních a přeshraničních otázek (str. 41).

pro konkretizaci úkolů územního plánování (které jsou ve stavebním zákoně uváděny obecně v §19) v republikových, přeshraničních a mezinárodních souvislostech, zejména s ohledem na udržitelný rozvoj území a určuje strategii a základní podmínky pro naplňování těchto úkolů.

Z koncepcí územního rozvoje Evropy je pak pro územní rozvoj ČR nutné uvážlivé akceptování evropských urbanizačních koridory, dopravních a infrastrukturních sítí.

Z důležitých evropských priorit a souvislostí je významná poloha ČR v rámci nových členských zemí EU, která je nejvýhodnější, pokud se týká blízkosti nejvýznamnějších urbanizovaných prostorů Evropy. Území ČR je křižovatkou hlavních směrů rozvoje ve směru severozápad – jihovýchod i severovýchod – jihozápad.

Při tvorbě principů a koncepcí územního rozvoje ČR, by měly být zvažovány i další principy a zásady uvedené v evropských materiálech územního rozvoje Evropy. Nejde jen o jasné, byť někdy obtížně aplikovatelné teoretické principy udržitelného rozvoje[20)], a nové pohledy na plánování a rozvoj měst[21)21)22)], ale také tak o principy regionálního plánování při rozvoji krajů[21)23)] a zejména o materiály s územními rozvojovými koncepcemi přesahujícími hranice členských států EU. Zejména posledně uvedené materiály mohou být v některých koncepčních záměrech týkajících se České republiky diskutabilní nebo problémové.

Rozdílné přístupy k tvorbě koncepcí územního rozvoje ČR mohou vyjadřovat různou úroveň přínosů a rizik.

Přínosy budou zpravidla spojeny s rozvojem území a regionů s ohledem na optimální, proporcionální a ekonomicky výhodné využívání fondů a potenciálu území včetně efektivního čerpání rozvojových fondů EU.

Rizika mohou vyplývat obecně z neproporcionálního rozvoje složek území, z nadměrného urbanizačního zatížení území aglomerace (aglomerací), nadměrného rozvoje nebo zatížení určitých urbanizačních nebo dopravních os, nadměrného tranzitu, překračování limitů území, nekontrolované exploatace území, vyčerpání přírodních zdrojů, devastace přírodních prvků apod.

Politika územního rozvoje by měla prosazovat takové koncepce, které optimálně a efektivně zhodnocují potenciál českého území a osídlení, umožňují realizaci dlouhodobých strategických cílů regionálního rozvoje, uvážlivě akceptují přeshraniční a mezinárodní evropské koncepce a eliminují možnosti výše uvedených rizik.

Vztah nástrojů územního plánování k územnímu rozvoji státu

Komplexní řešení území je umožněno řadou nástrojů hierarchicky uspořádaných na úrovni mezinárodní, republikové, krajské a obecní (viz obr. č. 5). K realizaci územního rozvoje existuje v jednotlivých úrovních řada nástrojů, metod a přístupů. Vertikálně přes jednotlivé úrovně se promítá jednak oblast územního plánování, tak ostatní obory a nástroje územního rozvoje (strategie, politiky, koncepce, plány a programy).

---

20) HRŮZA, J. *Charty moderního urbanismu.* Brno: Asociace pro urbanismus a územní plánování a ÚÚR, 2002.
21) *Evropská charta urbanismu.* Rozhodnutí EU č. 234. 1992.
22) *Národní rozvojový plán.* Praha: MMR, 2003.
23) *Vision Planet.*

Na mezinárodní úrovni se jedná především o dokumenty OSN, OECD, EU, mezinárodní smlouvy apod.

Klíčové postavení mezi těmito nástroji má územní plánování, které jako jeden z hlavních nástrojů územního rozvoje, tento proces, iniciovaný předchozími stupni (vize, strategie, politiky, koncepce, programy apod.) završuje na výsledné plánovací a legislativní úrovni a současně vymezuje úkoly na nižší plánovací úrovni.

Úkoly územního rozvoje státu vycházející z mezinárodních a celostátních koncepcí (mezinárodní dokumenty a koncepce, *Strategie udržitelného rozvoje, Strategie hospodářského růstu, Národní rozvojový plán, Strategie regionálního rozvoje* apod.) jsou specifikovány v *Politice územního rozvoje* jako základním dokumentu územního rozvoje státu, který určuje priority územního plánování na této úrovni (viz subkap. D.2.2). Důležité jsou vazby výchozích materiálů na strategické cíle regionálního plánování, sektorové a odvětvové koncepce rozvoje, které mohou zpětně ovlivnit jak tyto výchozí materiály, tak i přímo *Politiku územního rozvoje.*

Priority územního rozvoje státu jsou vyjádřeny v *Politice územního rozvoje* (viz subkap. D.2.2) určením rozvojových „urbanizovaných“ oblastí *(rozvojové oblasti),* rozvojových „urbanizačních a provozních“ os území *(rozvojové osy)* a specifických přírodních oblastí *(specifické oblasti)* jako základních prvků územního rozvoje ČR, jejich koncepcí, principy, strategií a politikou na úrovní měřítka státu jako určujících faktorů pro území rozvoj na krajské a lokální úrovni. Tyto základní priority a principy jsou vyjádřeny v *Politice územního rozvoje* jako základního plánovacího dokumentu územního rozvoje ČR.

Politika územního rozvoje je v souladu s § 32 stavebního zákona členěna na kapitoly: *Republikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území* (které jsou uplatňovány na celém území ČR prostřednictvím územně plánovací činnosti na všech úrovních veřejné správy), *Rozvojové oblasti a rozvojové osy*, *Specifické oblasti*, *Koridory a plochy dopravní infrastruktury*, *Koridory a plochy technické infrastruktury* a *Další úkoly pro územní plánování*. Blíže viz subkap. D.2.2.

Politika územního rozvoje je propojena s praxí územního plánování – s územně plánovacími dokumenty na krajské a obecní úrovní, pro které vytyčuje nadřazené regulativy a obecné zásady jejich uplatnění (viz subkap. D.2.2 a D.2.3.1).

Závažnost územně plánovací dokumentace na krajské a zejména obecní úrovni spočívá ve skutečnosti, že teprve na těchto úrovních územního rozvoje jsou konkrétními opatřeními realizovány záměry *Politiky územního rozvoje.*

Použité zdroje:

Aalborská charta: Charta evropských měst a obcí k udržitelnému rozvoji evropských měst a obcí. Dánsko: 1984.

ANDRLE, A. – SRB, V. – MARTÍNEK, J. *Vývoj československých měst 1869–1980.* Knižnice ČKVTIR. Praha: 1986.

Evropa 2000+. Praha: MMR, 1997.

Evropské perspektivy územního rozvoje. Praha: MMR, 2000.

Evropská charta urbanismu. Rozhodnutí EU č. 234. 1992.

GŘEGORČÍK, J. *Města České republiky.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2000.

HRŮZA, J. *Charty moderního urbanismu.* Brno: Asociace pro urbanismus a územní plánování a ÚÚR, 2002.

Český statistický úřad. Dostupné z URL: <www.czso.cz/cz/hlavni.htm>.

Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>.

Ústav územního rozvoje. Dostupné z URL: <www.uur.cz>.

Ústav územního rozvoje. *Portál územního plánování.* Dostupné z URL: <http://portal.uur.cz>.

Lublaňská deklarace o územní dimenzi udržitelného rozvoje. Lublaň: CEMAT, 2003.

Kompendium Evropské unie o systémech, politikách a zásadách územního plánování. Evropská komise. Brno: ÚÚR, OÚP MMR, 2000.

KOUTNÝ, J. – ŠILHÁNKOVÁ, V. *Inovace předmětu Rekonstrukce a obnova sídel.* Výzkumný úkol FRVŠ. Brno: 2000.

KÖRNER, M. *Mezinárodní souvislosti osídlení ČR.* Praha. Pracovní materiál.

KOUTNÝ, J. *Osídlení a regiony ČR.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2000.

KOUTNÝ, J. *Nástin perspektiv rozvoje českého urbanismu.* Výzkumný záměr *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2001.

KOUTNÝ, J. Moderní urbanistické koncepce. *Urbanismus a územní rozvoj,* 2004. Zvláštní příloha.

KOUTNÝ, J. *Soudobá města a osídlení: Vývoj urbanismu.* Přednášky. Brno: 1999–2006. Nepublikovaný materiál.

KOUTNÝ, J. aj. *Česká architektura a urbanismus v nové situaci.* Brno: FA VUT, 2001. Výzkumný záměr: oborová zpráva.

KOVÁČ, B. – KOMRSKA, J. (edit). *Aktuální vývoj teórie urbanismu a nové trendy v priestorovom plánovaní.* Bratislava: FA STU, 2000.

Lipská charta o udržitelných evropských městech. Lipsko: květen 2007. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>

MAIER, K. *Proměny urbanismu – teorie, pojetí a činnosti urbanismu od II. světové války.* Bratislava: FA STU, 2000.

MENCL, V. *Vývoj koncepce organizace měst v československé teorii urbanismu po roce 1945.* Brno: VÚVA, 1982. Nepublikovaný materiál.

Národní rozvojový plán. Praha: MMR, 2003. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>.

Nová Aténská charta: Zásady plánování měst. Evropská rada urbanistů ETCP, 1988.

PlaNet CenSE. Metropolitan Networking in CenSE backed by North-South Rail Corridors. Final Report of the Pilot Projects. Editor: Austrian Institute for Regional Studies and Spatial Planning, Vienna : November 2006. Dostupné z URL: <www.planet-cense.net>

Podklady a východiska k politice územního rozvoje ČR 2008. Praha: MMR, 2009. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>.

Politika územního rozvoje ČR 2008. Praha: MMR, 2009. Dostupné z URL: <www.mmr.cz>.

Strategie udržitelného rozvoje. *Urbanismus a územní rozvoj,* 2005, č. 2. Zvláštní příloha.

Torremolinská charta: Evropská charta regionálního a prostorového plánování. Torremolinos (Španělsko): 1983.

Vision Planet. Dostupné z URL: <http://www.uniserver.cz/visionplanet>. *Územní agenda Evropské unie Pro konkurenceschopnější a udržitelnou Evropu rozmanitých regionů. Lipsko: květen 2007.* Dostupné z URL: www.mmr.cz.

Zásady a pravidla územního plánování. Brno: VÚVA, 1982.

Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Praha 2005

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

B.3.2 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy a na úrovni krajů

B.3.2.1 Stávající stav koncepcí územního rozvoje krajů

K jedněm z nejpodstatnějších složek, které usměrňují územní rozvoj krajů, patří vyjádření strategických vizí a věcných potřeb tohoto rozvoje a včasná prověření možností jejich realizace v konkrétních územních podmínkách.

V roce 1998 byl přijat *zákon o zásadách regionální politiky,* v roce 1999 vznikly první koncepční strategie rozvoje budoucích krajů, v roce 2000, po založení krajů, na ně navazující *Strategie regionálního rozvoje ČR* a již detailně zpracované *Programy rozvoje krajů.*

Strategické dokumenty regionálního rozvoje jsou rámcově legislativně upraveny v *Zákoně o podpoře regionálního rozvoje č. 248/2000 Sb.* Základním dokumentem regionální politiky na úrovni státu je *Strategie regionálního rozvoje České republiky.* V květnu 2006 byla schválena usnesením vlády ČR č. 560 *Strategie regionálního rozvoje České republiky pro léta 2007 – 2013.*

Provázáním strategických dokumentů regionální politiky a krajských rozvojových programů s domácími a evropskými dotačními tituly byl proces ustavení tohoto nového nástroje na podporu socioekonomického a územního rozvoje krajů završen.

Potřebám větších systémových úprav se však v tom období nevyhnul ani tehdejší *Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).* Průběžné novely zákona po roce 1990 přestaly postupně dostačovat rozsahu probíhajících správních a legislativních změn, což vedlo kompetentní orgány k rozhodnutí, vypracovat zákon nový, vyhovující změněným společenským, hospodářským a správním podmínkám v České republice a srovnatelný též s právními úpravami územního plánování a stavebního řádu v zemích EU. Návrh věcného záměru nového stavebního zákona byl schválen v roce 2001, v roce 2006 byl nový *stavební zákon č. 183/2006 Sb.* (dále jen SZ) vydán s účinností od 1. ledna 2007.

Díky tomuto vývoji v současné době opět spolupůsobí ve prospěch koncipování a realizace územního rozvoje krajů dva svébytné systémové prvky – namísto bývalého oblastního plánování dnes programy, prostředky a výkony státní a krajské *regionální politiky,* a ověřené tradiční a nové prostředky, nástroje a výkony *územního plánování.* Aktuální změny dosavadních územně plánovacích praktik, dan SZ a dotýkající se především úrovně republiky a krajů, zvláště nově formovaná strategická zaměření *Politiky územního rozvoje ČR*[24)] *(PÚR)* (viz subkap. D.2.2) a *Zásad územního rozvoje krajů (ZÚR)* (viz kapitola D.2.3.1), mohou přiblížit spolu související dokumenty i účinnosti územního plánování a regionální politiky těsněji a účelněji k sobě.

V současné době se může tvorba koncepcí územního rozvoje krajů opírat o následující *podklady a nástroje:*

[24)] Schválena usnesením vlády České republiky č. 561 dne 17. května 2006.

- ve sféře územního plánování o PÚR, *územně analytické podklady krajů* (dále jen ÚAP), vydané ZÚR a kraje bez vydaných ZÚR pak o původním stavebním zákonem jmenované[25] *územně plánovací dokumentace (ÚPD),*
- ve sféře regionální politiky o zákonem jmenované[26] strategické dokumenty,
- ve sféře uplatňování ostatních státních zájmů o specializovaná nařízení vlády a resortní oborové koncepce, politiky či zprávy, o mezinárodní smlouvy či dohody a o příslušné národní právní předpisy,
- ve sféře přeshraniční, nadnárodní a mezinárodní spolupráce např. o dokumenty iniciativy INTERREG IIIA, B a C v programovacím období 2004 – 2006, společné bilaterální rozvojové či koordinační studie nebo výzkumné úkoly a o další plánovací projekty či podklady celoevropského významu.

Stávající krajské koncepce územního rozvoje vycházejí z dlouhodobých trendů územního vývoje krajů. Tyto koncepce si vesměs navzájem nekonkurují, pokud se mezi kraji vyskytují některé rozdílné názory či zájmy, týkají se především lokalizací nebo vedení republikově či nadkrajsky významných investic a jsou řešeny běžnými odbornými nebo politickými prostředky. Mezi jisté deficity patří častá vnitrokrajská „uzavřenost“ těchto koncepcí vůči nabídkám, které krajům plynou z rozvoje širších územně funkčních a socioekonomických vazeb mezi kraji navzájem, v rámci celé republiky, i vůči potenciálům v okolním středoevropském prostoru.

Rozvoj takových vazeb váže především na rozvoj dopravní infrastruktury, zvláště na rozvoj kapacitních silničních a železničních tras. Problémem je, že právě tuto kategorii dopravních cest kraje nespravují; jsou ve vlastnictví a ve správě státu a koncepce jejich rozvoje i priority jejich realizace určuje resort dopravy. Rozdíly v náhledech na další vývoj této infrastruktury mezi kraji a jejich koncepčními podklady a státní dopravní politikou se naposledy výrazněji projevily v rámci projednávání PÚR. Vzájemné vazby nástrojů územního plánování jsou vyjádřeny na obr. č. 5 v subkap. B.3.1).

Z hlediska krajského územně správního uspořádání a vymezení je situace v krajích stabilní (zatím uplatněné převody některých okrajových obcí do sousedního kraje nebyly klasické a měly nevýznamné správní důsledky), ve vztahu k vytyčování hlavních územních a socioekonomických rozvojových cílů je situace v krajích v jádru stabilizována i politicky. Je-li možné některou část přípravy krajů na nový SZ a na zpracování ZÚR označit za méně příznivou, je jí přetrvávající napjatý vztah mezi výkony regionální politiky a územního plánování u značné části krajských úřadů.

Ze souboru shora uvedených plánovacích podnětů, které vnáší do probíhajících forem a postupů koncipování územního rozvoje krajů momentálně nejvýraznější úkoly a výzvy, má nejpodstatnější současný vliv *stavební zákon č. 183/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.* Ten krajům mj. ukládá, v období do pěti let od nabytí účinnosti SZ (tj. do 1. ledna 2012) pořídit první ZÚR a do 30 měsíců od nabytí účinnosti SZ krajské ÚAP, a v zákonem stanovených případech *regulační plány* pro plochy a koridory nadmístního významu.

---

[25] § 3 a 8 zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

[26] § 5 zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů.

Přechod od dříve užívaných *územních plánů velkých územních celků (ÚP VÚC)* na *ZÚR* byl jedním z nejpodstatnějších úkolů krajů pro zachování kontinuity koncepčního usměrňování a řízení jejich územního rozvoje. Pravidla pro postupy přechodu z ÚP VÚC na ZÚR v období 2007–2012 určují ustanovení § 187 SZ (upravený výklad) takto:

- nejpozději datem 1. ledna 2012 zaniká platnost ÚPD (včetně ÚP VÚC) schválené přede dnem 1. července 1992,
- ZÚR je nutno vydat nejpozději do 5 let ode dne nabytí účinnosti SZ, uplynutím této lhůty pozbývají platnosti všechny ÚP VÚC,
- dříve pozbývá platnosti ÚP VÚC (včetně právního předpisu, kterým byla vyhlášena jeho závazná část) dnem nabytí účinnosti ZÚR pro území těmito zásadami řešené,
- do návrhu prvních ZÚR je možné začlenit krajským úřadem prověřené, aktuálně platné a projednané záměry nadmístního významu z územně příslušných ÚP VÚC,
- schválené zadání ÚP VÚC a zpracovaný návrh ÚP VÚC, které splňují požadavky zákona na ZÚR, se považují za schválené zadání ZÚR a návrh ZÚR,
- do doby vydání ZÚR se za závaznou část ÚP VÚC považují položky uvedené v odstavci 7 § 187 SZ, ostatní části řešení pozbývají platnosti dnem nabytí účinnosti zákona, tj. dnem 1. ledna 2007,
- při projednávání a vydání návrhu změny ÚP VÚC se postupuje v intencích projednávání návrhu a vydání ZÚR.

Kraje věnují zvýšenou pozornost problematikám lokalizace nových krajsky a nadkrajsky významných investic, zajímají se o územní rozvoj mezikrajský, u dotčených i přeshraničních funkčních a prostorových vazeb, sledují utváření širších evropských plánovacích strategií a koncepcí a zhodnocují jejich vlivy na územní rozvoj krajů, zajišťují též technické zpracování a ukládání ÚPD a ÚPP do krajských ÚAP.

Významným územně plánovacím nástrojem pro usměrňování územního rozvoje krajů se stala PÚR, pořízená podle SZ. PÚR stanovuje celorepublikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území republiky, určuje hlavní rozvojové oblasti a rozvojové osy, jmenuje vybrané specifické oblasti se zvláštními úkoly pro dotčené resorty a zpracování ÚPD a označuje hlavní koridory a plochy dopravy a technické infrastruktury. Dokument PÚR, programově již koordinovaný se strůjci regionální politiky a závazný též pro výkony a koordinace územně plánovacích činností krajů, významně napomáhá prvnímu sestavování krajských ZÚR.

B.3.2.2 Trendy dalšího vývoje koncepcí územního rozvoje krajů

V průběhu roku 2007 krajské úřady zahájily podle SZ zpracování prvních ZÚR. Podle tohoto zákona a související vyhlášky se jedná o strategicky zaměřený plánovací dokument.

Nakolik se strategický charakter ZÚR projeví v územně plánovací praxi krajů, ukáže čas. Charakter ZÚR však má mnohem bližší vztah k formě, obsahu a způsobu pořizování PÚR, nežli k formě a obsahu zákonem nadále poměrně klasicky pojímaného ÚP. Tím se však širší systémová účinnost ZÚR nesníží. Lze naopak předpokládat jejich postupné těsnější obsahové

i účelové sepjetí s programovými dokumenty regionální politiky i s relevantními plánovacími podklady sousedních zemí a s výsledky mezinárodně a nadnárodně pojímaných plánovacích iniciativ EU.

Blízký systémový vztah mezi PÚR a ZÚR je zákonem několikrát zdůrazněn, a netýká se pouze závazné polohy ZÚR vůči nadřazenému plánovacímu dokumentu (viz kapitola D.2.2 a D.2.3.1). Obsah PÚR je sice závazný pro veškerou krajskou ÚPD a pro rozhodování v území, zvláště ZÚR však budou působit vůči celorepublikově pojaté PÚR též recipročně, prostřednictvím:

- upřesnění republikových priorit územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území v konkrétních krajských podmínkách,
- upřesnění územního vymezení oblastí, os, ploch a koridorů republikového a mezinárodního významu podchycených v PÚR[27)],
- zpřesnění a rozvinutí s tím souvisejících cílů a úkolů územního plánování, včetně určení krajských strategií pro jejich naplňování,
- vymezení dalších vlastních oblastí, os, ploch a koridorů regionálního a nadmístního významu a stanovení s tím souvisejících cílů a úkolů územního plánování, včetně určení strategií pro jejich naplňování,
- návrhů na aktualizaci PÚR, podaných v rámci zprávy o uplatňování ZÚR, která se zpracovává nejpozději do 2 let po vydání ZÚR nebo jejich poslední aktualizace.

Zásady územního rozvoje:

- vždy pokrývají celé území kraje (v případě ÚPD VÚC praktikováno některými kraji po schválení věcného záměru nového SZ),
- mají významnou možnost ukládat ve vybraných plochách nebo koridorech:
  - následné prověření změn jejich využití územní studií,
  - následné pořízení a vydání regulačního plánu jako podmínky pro rozhodování o změnách ve využití těchto území.

Zásady územního rozvoje se spolu s PÚR uplatní též mnohem výrazněji v mezinárodních plánovacích koordinacích. Zákon předepisuje zaslání návrhu ZÚR příslušným orgánům sousedních států, jejichž území může být uplatňováním ZÚR přímo ovlivněno, včetně nabídnutí konzultací těmto orgánům, v případě jejich zájmu i účast na těchto konzultacích. Návrh ZÚR bude poté upraven rovněž s ohledem na jejich případná vyjádření a na výsledky konzultací s nimi.

SZ tak zvláště v případech PÚR a ZÚR reaguje na změny domácích i vnějších podmínek. Pro správní i odborné složky krajů představují ZÚR značně důležitý strategický nástroj k rozhodování o dalším územním rozvoji krajů.

Do budoucna lze předpokládat, že vývoj koncepcí územního rozvoje krajů budou ovlivňovat dvě rozhodující, recipročně působící veličiny:

[27)] Včetně těch, které svým významem překračují území jednoho kraje.

- vnitřní státní, krajské, obecní a privátní potřeby a zájmy územního rozvoje,
- stále zřetelněji též vnější přeshraniční a celoevropské ideje či požadavky na usměrňování nebo doplnění tohoto vývoje.

Pro polohu republiky při východním okraji hospodářského a sociálního těžiště Evropy a pro specifické potřeby a šance, které z takové polohy plynou, nebude vyloučen z vnějších funkčních a prostorových vlivů žádný z krajů ČR.

Zvláštní vnitřní úkoly a cíle rozvoje budou čekat zvláště prostory s nevyváženým zastoupením tří pilířů udržitelného rozvoje území (příklady, viz PÚR), zejména:

- uhelné pánevní oblasti Ostravska, Ústecka a Sokolovska,
- velkoplošně chráněná území přírody Šumavy, Krkonoš, Jeseníků a Moravskoslezských Beskyd,
- vnitrozemská i příhraniční periferní území,
- dynamicky se rozvíjející území silných sídelních aglomerací Pražské, Ostravské, Brněnské, Hradecko – Pardubické či Ústecko – Teplické (ale i menších, se zvýšenými šancemi na rozvoj, jako např. Liberecké, Zlínské, nebo pásu Ostrov – Karlovy Vary – Sokolov),
- území, kde rozvojové procesy v menších měřítcích probíhají neuspořádaně (podél dálničních a hlavních silničních tahů, v zázemí ostatních větších měst a v podnikatelsky atraktivních příhraničních polohách).

Zvláštní pozornost zasluhují též možnosti širšího využití přeshraničních rozvojových potenciálů, což se týká všech příhraničních krajů a regionů, zvláště však vazeb:

- Plzeňska vůči nově se utvářející rozvojové ose na Regensburg a München,
- Karlovarsko – Chebska na česko-německý lázeňský prostor a na saskou osu Plauen – Zwickau (Chemnitz),
- Ústecko – Teplicka a Chomutovska na Saský rozvojový trojúhelník Chemnitz – Dresden – Leipzig,
- Liberecka na prostor euroregionu Nisa a na západovýchodní silniční tangentu Dresden – Wrocław,
- Hradecko – Pardubické aglomerace na rozvojovou osu Wałbrzych – Wrocław,
- Ostravska až Opavska na prostor Katowice – Kraków – Žilina,
- Zlínska na prostor Středního Pováží (linii Nové Mesto nad Váhom – Trenčín – Púchov – Považská Bystrica),
- Brněnské aglomerace na Podunajský rozvojový prostor Wien – Bratislava – Györ, resp. na severojižní propojení na Kłodzko – Wrocław a Poznań – Gdańsk,
- Budějovicka na rozvojovou osu ve směru na Linz.

V nadnárodních, celoevropsky významných rozvojových souvislostech mohou o širší prostorová a funkční uplatnění navíc usilovat místa, oblasti a regiony, ležící v trasách nebo na

uzlových bodech křížení stěžejních evropských dálkových dopravních koridorů, nebo naopak ta, která mohou opírat svůj širší nadnárodní věhlas, tím i územní rozvoj, o evropsky výjimečné a dosud propagačně ne plně využité kulturní či přírodní dispozice.

V aktuálních domácích úkolech budou zřejmě převažovat úsilí o dosažení komplexní územně technické a územně organizační stability využívání území krajů, cestou prostého zajištění jejich socioekonomicky a environmentálně udržitelného rozvoje. Kraje po svém novém ustavení v roce 2000 zdědily ve hmotném vybavení i územním uspořádání krajů též velkou řadu problémů a vývojových deficitů, jejichž nápravy musí nyní řešit především.

Použité zdroje:

Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti. (V1)

PlaNet CenSE, část MetroNet. Projekt Iniciativy INTERREG IIIB, 2006.

Kompendium Evropské unie o systémech, politikách a zásadách územního plánování. Evropská komise: Luxembourg Office for Official Publications of the European Communities, český překlad, redakce a vydání Brno: Ústav územního rozvoje, 2000.

BEDRNA, Jaroslav. *Pravidla a principy územního plánování, kapitola B.2 Kraj*. Úkol DC001, Výzkumná zpráva. Brno: Ústav územního rozvoje, 2006.

KAŠPAROVÁ, Ludmila, PŮČEK, Milan a kol. *Kohezní politika: Osídlení v České republice.* Praha, Brno MMR, ÚÚR 2009.

B.3.3 Koncepce územního rozvoje obcí a jejich trendy

Obec

Dosud probíraný pojem *sídlo* je nutno odlišit od pojmu *obec*.

Obec je základní (samo-) správní administrativní jednotkou. Na jejím správním území, v jejím územním obvodu, se může nacházet i více různých sídel.

Základem pojednání o obcích je platný legislativní základ, týkající se existence a správy obcí *Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)* ve znění pozdějších předpisů:

- § 1: „Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce.“
- § 3: „Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.“

– § 18 odst. 1: „Každá část území České republiky je součástí území některé obce, nestanoví-li zvláštní zákon jinak.“

odst. 2: „Obec má jedno nebo více katastrálních území.“

Dezintegrace a integrace obcí

Obec se stala samostatným právním a ekonomickým subjektem, základním článkem územní samosprávy. Po roce 1990 došlo v ČR v mnoha případech k *rozdělení* (rozpadu) *tzv. střediskových obcí a měst,* které celou řadu venkovských sídel v předchozím období anektovaly. Decentralizační snahy, které se v počátcích demokratického státu projevily, byly při znalosti praktik v minulém období (problém násilného slučování) pochopitelné, ale z hlediska současných celoevropských ekonomických snah atypické, anachronické. Velký počet malých obcí se oproti stavu před rokem 1989 pochopitelně zvýšil, protože v demokratickém státě bylo možno revidovat násilné integrace.

Podle instrukce Ministerstva vnitra (MV), promítnuté do novely zákona o obcích, je hranice 300 obyvatel rozhodující pro souhlas MV s požadavkem na osamostatnění části obce a pro vznik obce nové[28)]. *Samosprávná obec* je tvořena jedním nebo více prostorově oddělenými sídly, osadami, samotami atp. *Město* je rovněž samosprávnou obcí, vnitřně strukturovanou postupným vývojem (pod jednu městskou správu byla zahrnuta původní aglomerace samosprávných středověkých nebo novověkých měst). Příkladem je Praha, která je souhrnným označením mnoha původně samosprávných městských a venkovských obcí, postupně anektovaných do jednoho celku s určitými právy, *tzv. místních částí,* jinde *čtvrtí* atp.

Zákon o obcích nerozlišuje obce venkovské a městské. Související předpisy (přerozdělování daní[29)]) tyto dvě skupiny rozlišují de facto: malé obce (do 2 000 obyvatel) jsou většinou venkovské, střední a velké jsou až na výjimky[30)] městské.

V období patrimoniálního řádu se u nás vytvořily tři statuty obcí, které se u nás udržely až do poloviny 20. století. Šlo o *města, městečka (městyse) a vsi.* Městys musel mít městský charakter a plnit roli spádového městečka pro okolní vesnice. Statut „městys“ přestal být udělován od roku 1949. Novelou zákona o obcích se od roku 2006 tento statut opět navrací.

Velikost obce (počet obyvatel)		**Počet obcí**	**Počet obyvatel**	**% obyvatel ČR**
Od	Do			
0	100	590	41 756	0,41
101	200	1 165	174 254	1,69
201	300	876	214 982	2,09
301	1500	2 775	1 822 620	17,72
1 501	5000	567	1 452 644	14,12
5 001	10 000	134	926 334	9,00

[28)] Existuje výklad, že právo na samosprávu je zaručeno ústavou ČR a že tudíž omezování tohoto základního práva, ať již omezováním práva k samosprávné existenci nebo pokusy o novou integraci „shora“ jsou protiústavní, bez ohledu zda tyto požadavky jsou nebo nejsou optimální z hlediska ekonomické efektivnosti existence malých obcí.

[29)] Částky přerozdělených daní, vyměřené „per capita“, se podle velikostních skupin obcí podstatně liší.

[30)] Výjimky tvoří velké venkovské obce na Moravě, dosahující až 5 000 obyvatel.

10 001	20 000	66	929 334	9,03
20 001	30 000	28	690 259	6,71
30 001	40 000	10	340 679	3,31
40 001	50 000	6	269 836	2,62
50 001	100 000	17	1 252 788	12,18
100 001	150 000	1	103 372	1,00
150 001	a výše	3	875 260	8,51
Praha		1	1 193 270	11,60
celkem		6 239	10 287 322	100,00

Tab. 1: Velikostní struktura obcí v ČR (Pramen: CRA, 2001)

Trendy

Rozvoj našich měst částečně probíhá formou regenerace a dostavby, částečně formou prostorového a plošného růstu na dosud volných, nebo pouze částečně zastavěných plochách. Růst měst je vyvoláván jak přílivem nových obyvatel (procesem urbanizace), tak rostoucími plošnými a prostorovými potřebami, stejně jako kvalitativními požadavky. Růst měst by měl být usměrňován především potenciálem území a urbanistickými souvislostmi.

Výrazně se projevuje trend expanze měst na venkov a trend snižování pracovních možností na venkově. Nezaměstnanost je závažným problémem venkovských obcí. Ze samostatných, svéprávných obcí se staly ubytovací soubory, závislé na okolních městech, neboť převážná většina ekonomicky aktivních obyvatel vyjíždí za prací.

Obnova venkova, zejména venkovských sídel včetně krajiny, je vykládána spíše jako obnova poměrů, které vymýtila násilná kolektivizace. Že bylo možné v těchto tradičních intencích evolučně pokračovat, dosvědčují některé další středoevropské země, které neprožily období socialismu, a kde zemědělství zůstává respektovaným sektorem obživy i nositelem specifického způsobu života.

K obživě vlastní populace náš stát potřebuje zhruba 40 % ploch zemědělských kultur. Krajina tak získává novou roli. Neslouží jen obyvatelům venkova jako předpoklad jejich obživy, ale pro celou populaci jako předpoklad jejího zdravého vývoje.

Pro trvale udržitelný rozvoj měst i venkovských obcí je nezbytná dlouhodobá strategie, zakotvená v územně plánovací dokumentaci.

B.3.3.1 Koncepce a trendy územního rozvoje měst

B.3.3.1.1 Města

Prostředí, obraz i organismus měst jsou vytvářeny přírodními podmínkami a sociálními požadavky. Z hlediska urbanistického má město svou sociální, prostorovou a funkční strukturu. Město mělo a stále má převážně obytnou funkci. Jeho součástí jsou prostory a plochy sloužící výrobě, rekreaci a dopravě. Stále více se v organismu, zejména větších měst uplatňují zařízení veřejného a technického vybavení.

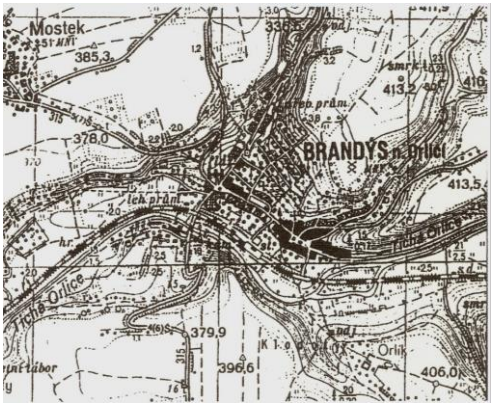
Obr. 5: Město a krajina – Litoměřice

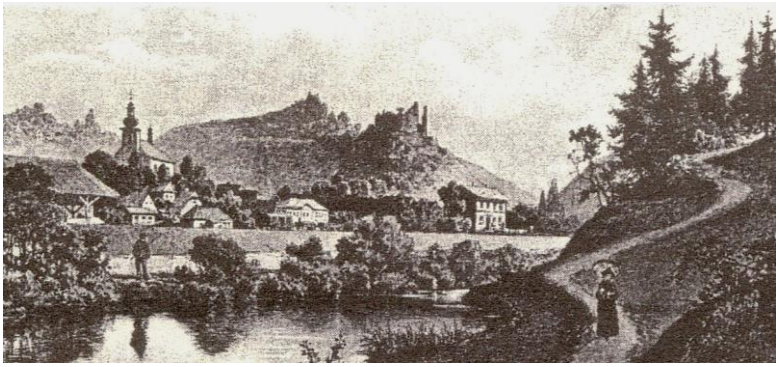
Město si lidé utvářejí tak, aby co nejlépe vyhovovalo jejich potřebám. Je tedy prostředím, ve kterém probíhají měnící se životní procesy. Město by proto mělo společně s okolní krajinou uspokojovat prostorové, funkční a estetické nároky obyvatel a mělo by být uzpůsobeno tak, aby bylo schopno přijímat nároky nové. Člověk tak stále usiluje o to, aby města byla krásná, užitečná a pestrá. Vývoj měst neznamená vždy pouze jejich velikostní růst. Ve městech probíhá restrukturalizace jejich organismu a krystalizace jejich prostorové struktury a funkční skladby, vnějšího i vnitřního obrazu, urbanistických a architektonických hodnot. Podnětem je potřeba člověka utvářet si pro své životní procesy příhodné podmínky a cílem pak zdravé, pestré a dobře fungující hmotné i sociální prostředí.

K charakteristickým znakům měst patří:

- úplná a pestrá skladba veřejných městských prostorů, hustota a městský způsob zástavby, městu odpovídající architektonický výraz staveb a souborů, charakteristický vnější a vnitřní obraz, panorama či silueta, náměstí, nábřeží, uliční síť atd.;
- komplexní a vyvážená funkční skladba uspokojující potřeby nejen trvalých obyvatel města, obyvatel venkovských obcí ve spádovém území, ostatního denního obyvatelstva, ale i návštěvníků a turistů;
- charakteristická pestrá sociální skladba obyvatelstva, městský způsob života, menší počet pracujících v zemědělství a vyšší počet denního obyvatelstva.

Celkový počet obyvatel obce a rozlehlost jejího zastavěného území jsou v naší sídelní struktuře znaky pomocnými. Dosažením určeného počtu obyvatel nevznikne z vesnice město. Proto také nelze pouze z těchto ukazatelů usuzovat, zda se jedná o vesnici nebo už o město. Pro řešení otázek regenerace a rozvoje obcí jsou proto rozhodující znaky urbanistické. V naší sídelní struktuře existuje řada příkladů obcí, které označujeme pojmem *městečka*. Jejich počet obyvatel zdaleka nedosahuje hranice 3 000, prostorová struktura, výraz staveb a funkční skladba mají již zřetelné urbanistické znaky města. Městečka Brandýs nad Orlicí (1 494 obyvatel v roce 1991), nebo Budyně nad Ohří (1 207 obyvatel v roce 1991) mají přesvědčivé jak prostorové, tak funkční znaky měst a jsou toho dokladem.

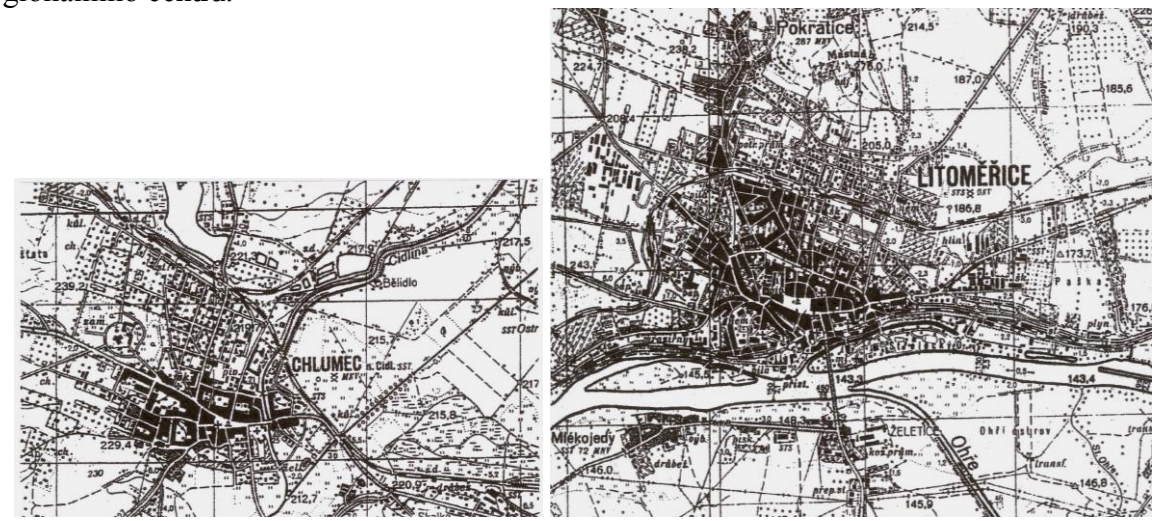
Obr. 6: Městečko Brandýs nad Orlicí. Celkový pohled. K. Liebscher, konec 19. stol.

V urbanistické teorii i tvorbě jsou známé významné odlišnosti prostorového, funkčního i sociálního charakteru související s velikostí měst. Na základě těchto odlišností lze města

zařadit do několika *velikostních kategorií* s níže uvedeným rámcovým odlišením pomocí počtu obyvatel:

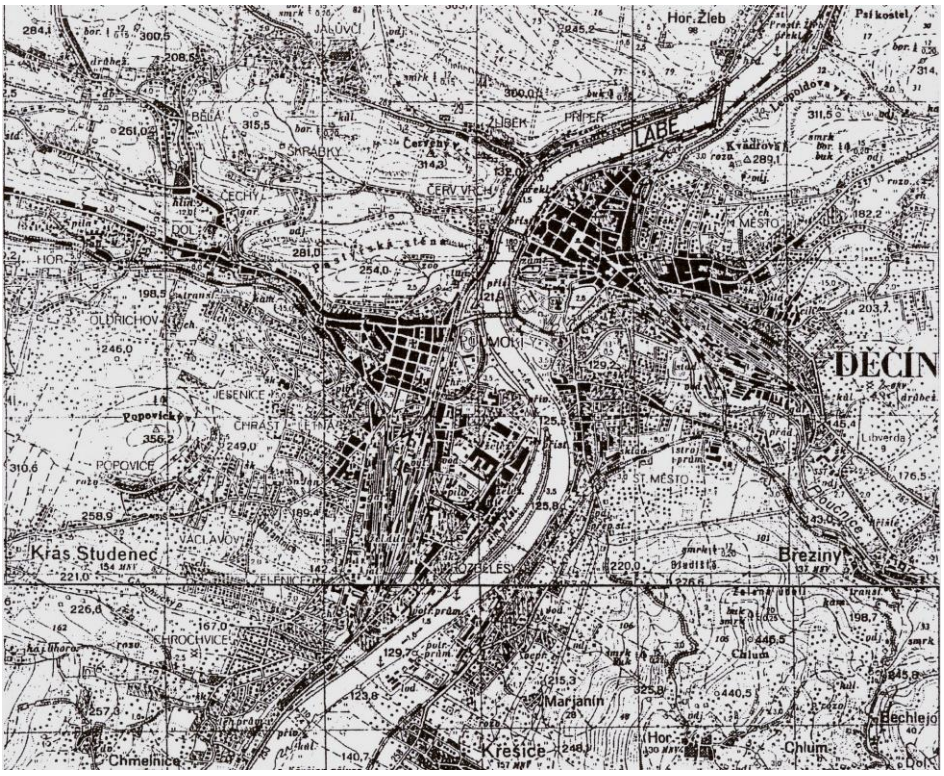
–	**malá města**	5 001	–	30 000	obyvatel,
–	**města střední velikosti**	30 001	–	100 000	obyvatel,
–	**velká města**	100 001	–	500 000	obyvatel,
–	**velkoměsta – metropole**	500 001	–	a více	obyvatel.

Malá města jsou tedy obce, které mají základní charakteristické znaky města, ale svým prostorovým a funkčním uspořádáním i sociální strukturou nepřesáhla nejjednodušší formu městského organismu. Svou rozlohou a drobným měřítkem jsou snadno vnímatelné jako celek a důvěrně známé prostředí. K jeho přednostem patří bezprostřední vazba jednotlivých částí na jediné centrum se základní vybaveností a na okolní krajinu. Až na výjimky zde nevzniká potřeba zavedení systému městské hromadné dopravy. Těsnější mezilidské vztahy zde vycházejí z přirozených zájmů o osudy lidí, kteří se znají. Prostředí malého města je tak oprávněně spojováno s větším pocitem bezpečí. Větší z našich malých měst často plní funkci regionálního centra.

Obr. 7: Malá města: Chlumec nad Cidlinou, 5 000 obyvatel; Litoměřice, 25 000 obyvatel v roce 1991

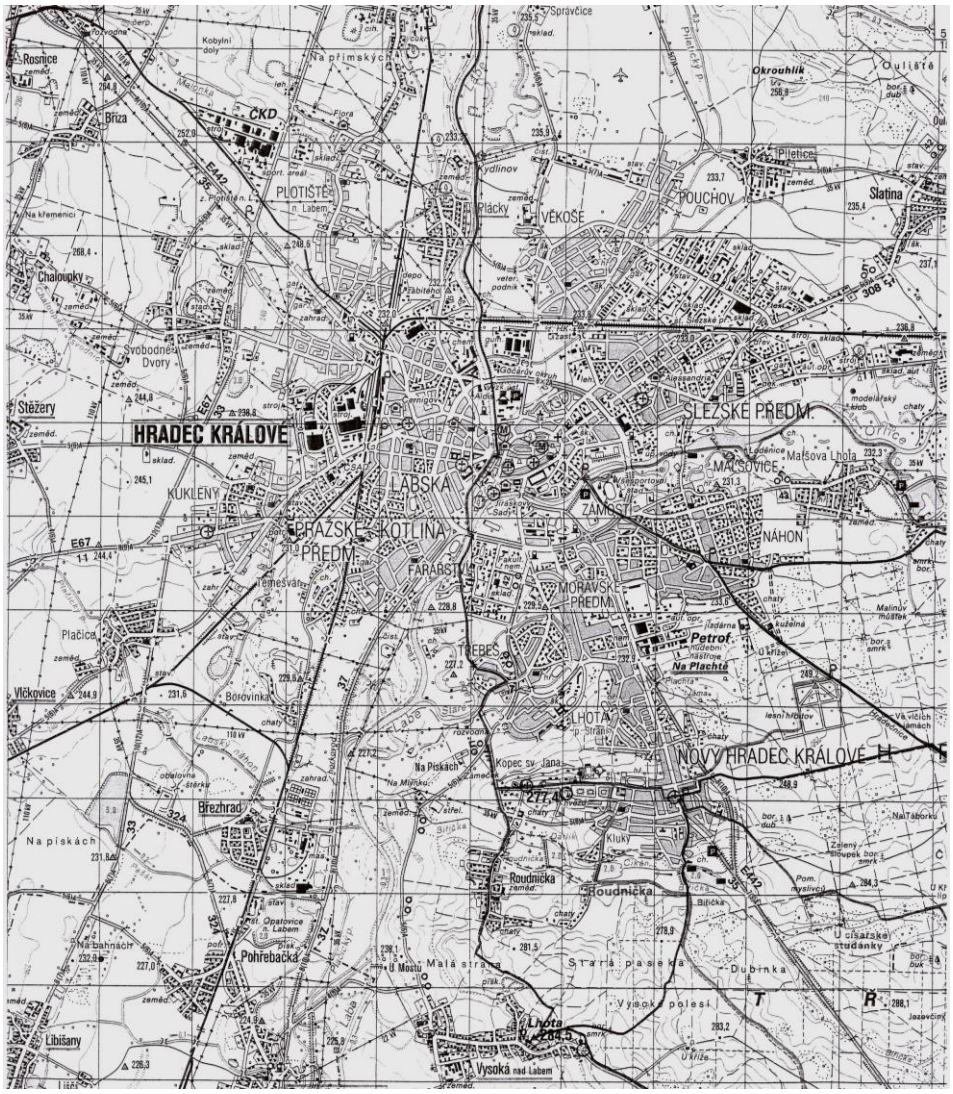
Města střední velikosti se stále více stávají středem pozornosti a zájem o jejich prostředí roste. Většina z nich leží v blízkosti velkých měst či aglomerací a na druhou stranu není příliš vzdálena ani od měst malých. Sama jsou však dostatečně velká na to, aby ve svém prostředí těžila z existence typické městské ekonomiky, aniž by byla přetížena v oblasti sociální či environmentální. Právě v nich je v přiměřené míře obsažena tradice a inovace, stejně jako rozmanitost charakterů prostředí, úplnost služeb, kulturních a společenských potřeb. Jejich velkou předností je většinou čisté a zdravé životní prostředí, dostatek zeleně a snadná dostupnost sportovních ploch a rekreačních příležitostí. V naší sídelní struktuře zastávají roli center plošně rozsáhlých oblastí.

Obr. 8: Město střední velikosti: Děčín, 54 000 obyvatel v roce 1991, je příkladem rozvolněného města, které je souměstím dříve samostatných měst Děčín a Podmokly[31)]

Velká města soustřeďují všestranné aktivity často mezinárodního významu, pokrokové technologie, množství inovací, mezinárodní sociální strukturu a konkurenční prostředí. Jejich složitější organismus obsahuje prostorově i funkčně samostatné celky. Jejich vnější i vnitřní obraz vytváří především celoměstské centrum, v našich podmínkách reprezentované hlavně historickým jádrem. Vnitřní části této velikostní kategorie měst vykazují vysokou hustotu a intenzitu zastavění. V jejich funkční skladbě převažují plochy obchodu, služeb, administrativy atd. Bydlení zde má svou specifickou formu, je funkcí doplňkovou a je ostatními funkcemi vytlačováno. Velká města se neobejdou bez uceleného systému dopravy. Zejména zařízení pro individuální automobilovou dopravu vyvolávají značné plošné i prostorové nároky a společně s provozem na komunikacích vytvářejí ve struktuře měst prostorové i provozní bariery. Značný provoz a časté dopravní komplikace mají negativní dopad na kvalitu ovzduší. Klidové prostory, plochy každodenní rekreace, zeleně a příměstská krajina jsou obtížněji dostupné. Velká města znamenají větší anonymitu, soustřeďují také chudobu a kriminalitu. Obyvatelé běžně neužívají celé město a jako celek ho málo znají.

[31)] Mapy se zastavěným územím vybraných měst jsou pro porovnání presentovány ve shodném měřítku (čtvercová síť = 1 km).

Obr. 9: Velká města: Hradec Králové – statutární město, hlavní město Královéhradeckého kraje, 99 900 obyvatel v roce 1991[32)]

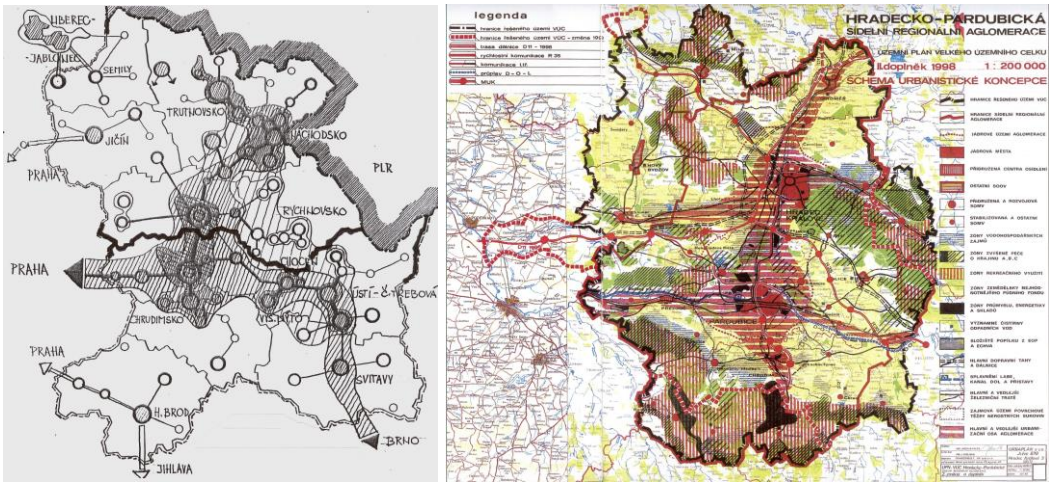
Hradec Králové je příkladem radiálně okružního uspořádání města v rovinatém terénu na soutoku řek Labe a Orlice. Urbanistické řešení do značné míry snižuje a eliminuje velikostí města vyvolávané negativní jevy v jeho organismu. Velkoměstský charakter je zde podporován především velkoryse založenými veřejnými prostory doprovázenými architektonicky kvalitní zástavbou.

32) Mapy se zastavěným územím velkých měst jsou pro porovnání presentovány ve shodném měřítku a ve vztahu k městům malým a střední velikosti jsou drobnější (čtvercová síť = 1 km je poloviční).

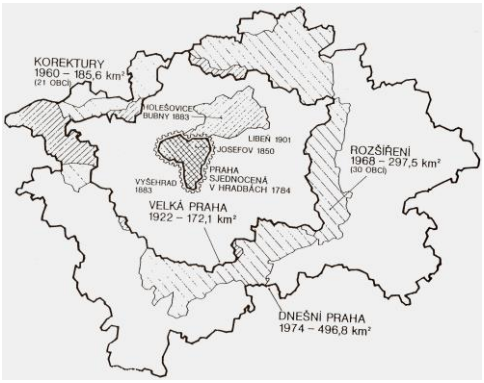
Obr. 10: Velká města: Brno – statutární město, hlavní město Jihomoravského kraje, 388 300 obyvatel v roce 1991

Charakteristické rysy naší sídelní struktury, blízkost sídel a rostoucí mobilita obyvatelstva vedou k prostorové a funkční diferenciaci obcí, zejména vesnic a malých měst a současně k jejich funkční provázanosti a spolupůsobení při uspokojování potřeb obyvatelstva. Vytvářejí se tak další formy – např. *souměstí a aglomerace.* Příkladem toho jsou *aglomerace* Hradec Králové – Pardubice, Liberec – Jablonec nad Nisou, souměstí Litoměřice – Lovosice – Terezín, Choceň – Vysoké Mýto a další.

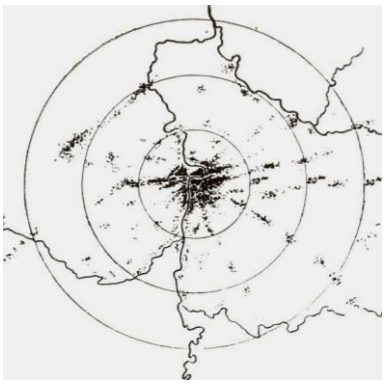

Obr. 11: Sídelní aglomerace a celky na území krajů Královéhradeckého a Pardubického

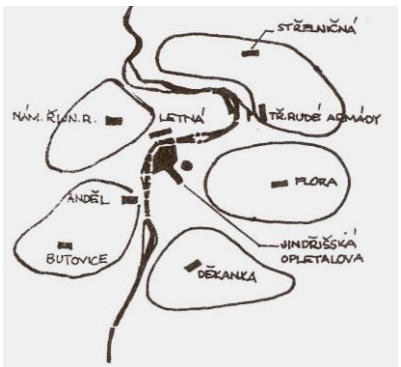
Metropole – velkoměsta jsou soustavami několika různě velkých a charakterově odlišných sídel a mají své jádrové sídlo. Jednotlivé součásti metropole vzájemně koordinují své prostorové, funkční a dopravní potřeby a vycházejí při tom z jejich vnitřního potenciálu a územních podmínek. Vznik velkoměst odstartovaly společenské změny, které přinesla průmyslová revoluce na počátku 19. století. Mnohá z měst střední velikosti zdvojnásobila počet obyvatel. Zástavba se zahušťovala a zvyšovala, přibývaly továrny a stavěly se dopravní koridory. Výrazně se zhoršovaly hygienické podmínky. Nezbytnost ozdravění měst a stálý příliv obyvatel vyvolaly jednak přestavbu stávající struktury a novou výstavbu předměstí a satelitů.

Vývoj vymezení správních hranic Prahy

Region Prahy s okruhy 10, 20 a 30 km

Členění Prahy na sektory a jádrové sídlo

Členění Prahy na správní obvody a městské části

Praha, metropole s tradičními urban. hodnotami

Sydney – příklad relativně mladé metropole

Obr. 12: Metropole

Městem z hlediska legislativního do roku 2006 mohla v ČR být obec, která měla alespoň 3 000 obyvatel, pokud tak stanovil předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. V současné době není dolní hranice počtu obyvatel stanovena.

Velikostní kritérium 3000 obyvatel bylo zakotveno do materiálu, vydaného ministerstvem vnitra ČR, jenž se nazývá *Kritéria pro posuzování žádostí obcí o stanovení městem.* V tomto materiálu je soubor ukazatelů pro stanovení obce městem, a to:

- celkový počet obyvatel trvale bydlících na zastavěném území obce je alespoň 3 000,
- soustředěná městská zástavba, převažuje vícepodlažní nadzemní zástavba,
- střed obce (náměstí) se zpevněným povrchem a chodníky,
- všechny ulice a veřejná prostranství jsou pojmenovány,
- zástavbu obce tvoří obytné domy se dvěma a více byty a budovami sloužícími všeobecně potřebným službám,
- větší část obce je vybavena veřejným vodovodem a kanalizací, místními komunikacemi a chodníky s bezprašným povrchem a veřejným osvětlením,
- rozvinutá síť veřejných a všeobecně potřebných služeb přesahuje znatelně potřeby místního obyvatelstva a slouží i pro spádové území,
- v obci je udržovaná veřejná zeleň a stavební objekty včetně kulturních památek; je zajištěn organizovaný svoz tuhých odpadů,
- obec je vybavena základní školou, zdravotním zařízením s alespoň třemi stálými lékařskými místy a lékárnou, společenským sálem, poštou a peněžními službami, sportovištěm, tělocvičnou, ubytovacím zařízením s nejméně 20 lůžky a vede obecní kroniku; do stávající vybavenosti obce lze započítat i zařízení, které je ve výstavbě, případně v rekonstrukci.

Při rozhodování o udělení statutu města je přihlíženo ke vzdálenosti obce, která žádá o stanovení městem, od dalšího města v dané oblasti. Vzdálenost není výslovně vymezena. Požadovaný soubor ukazatelů je v citovaném materiálu zdůvodněn.

Statutární města jsou dle zákona o obcích města se zvláštním postavením. Jejich území se může členit na městské obvody, nebo městské části s vlastními orgány samosprávy. Územně členěná statutární města si uspořádají vnitřní správu (poměry) obecně závaznou vyhláškou (statutem). Statutárními městy v ČR jsou: Kladno, České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Most, Teplice, Liberec, Hradec Králové, Mladá Boleslav, Pardubice, Jihlava, Brno, Ostrava, Karviná, Zlín, Olomouc, Opava, Havířov, Přerov, Chomutov, Děčín, Frýdek-Místek.

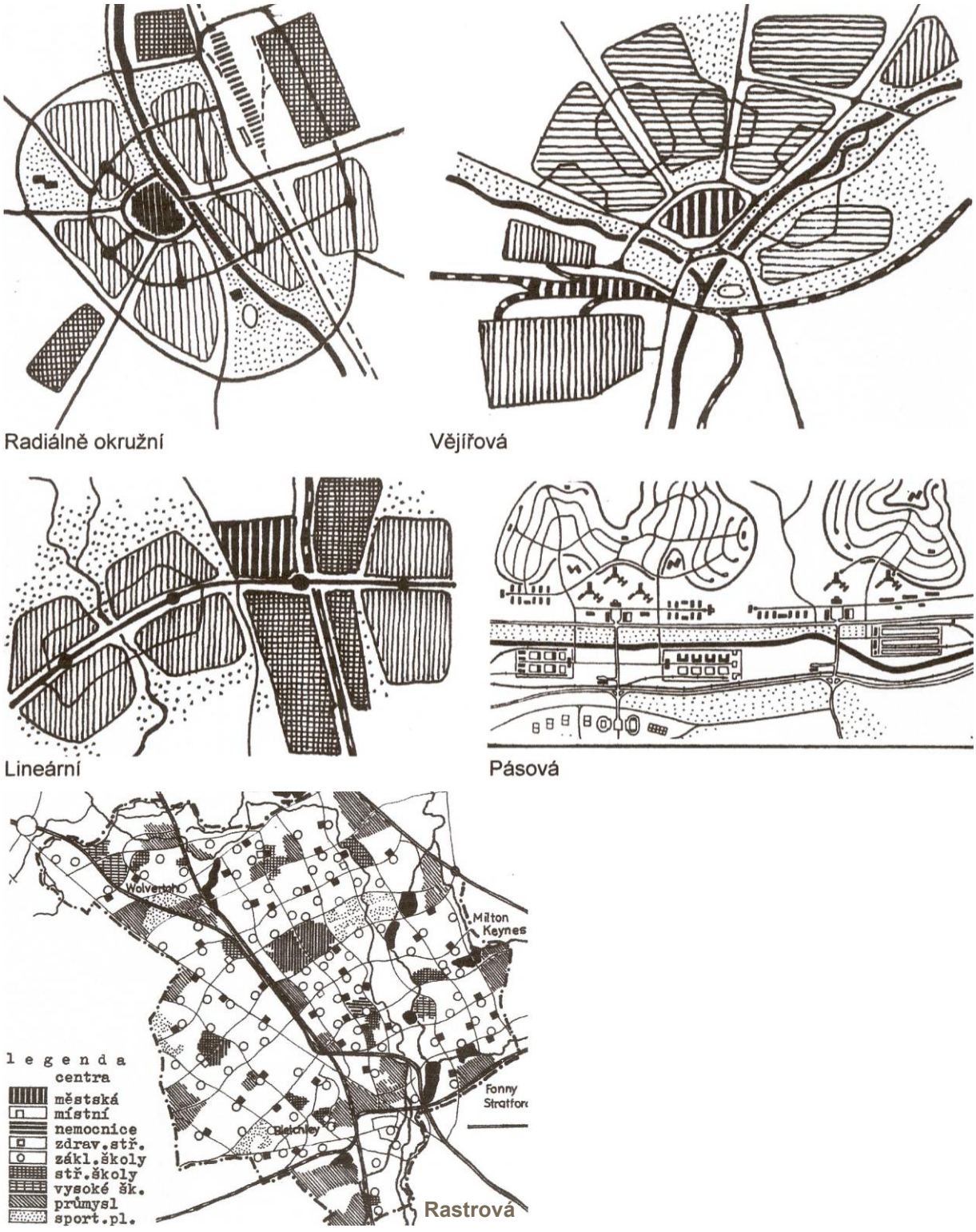
Na Prahu se zákon o obcích nevztahuje. Má samostatný zákon o hlavním městě Praze.

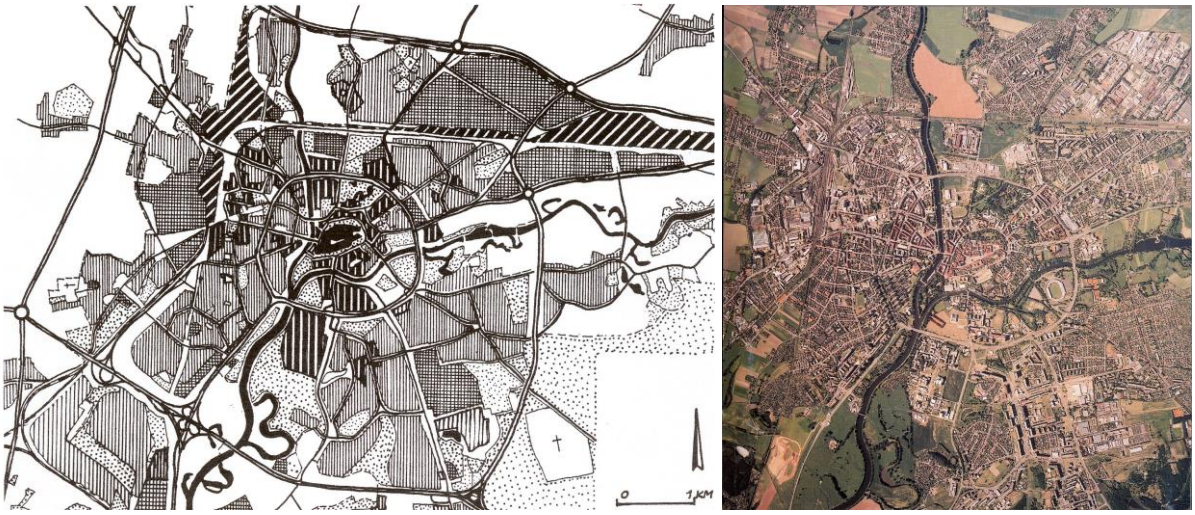
Obr. 13: Příklad územně správního členění statutárního města Brna

Prostorové a funkční uspořádání měst

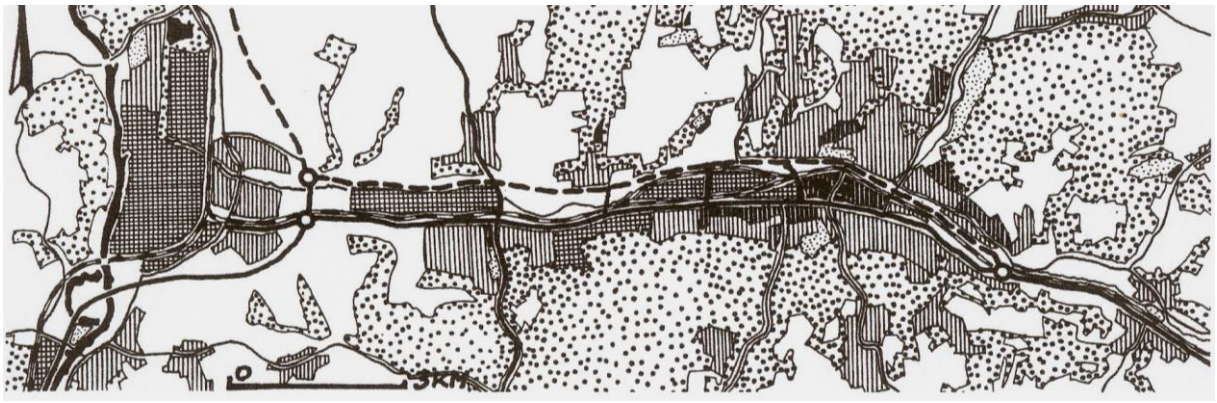
Základní formy prostorového uspořádání měst. Tyto základní formy půdorysného uspořádání městského organismu zohledňují jak potřeby prostorového členění, tak optimálního rozvržení jednotlivých funkčních subsystémů (zeleně, dopravy, veřejné a technické infrastruktury atd.). Uplatnění příslušné formy je podmíněno přírodními podmínkami, nejvíce však konfigurací terénu. V řadě našich měst lze nalézt také kombinaci i několika forem. Nejznámějšími příklady jednotlivých forem prostorového uspořádání v čisté podobě jsou: radiálně okružní – Brno, Hradec Králové; vějířová – Litoměřice; lineární a pásová – Zlín, Malenovice, Otrokovice; rastrová – Pardubice.

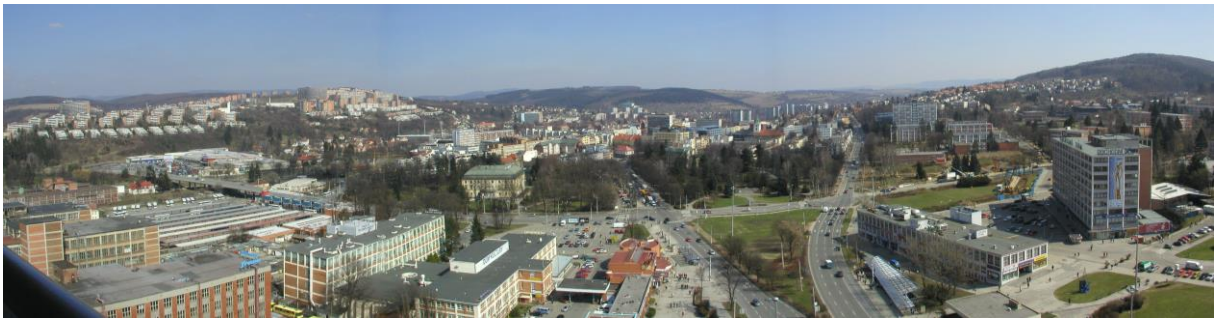

Obr. 14: Základní formy prostorového uspořádání měst

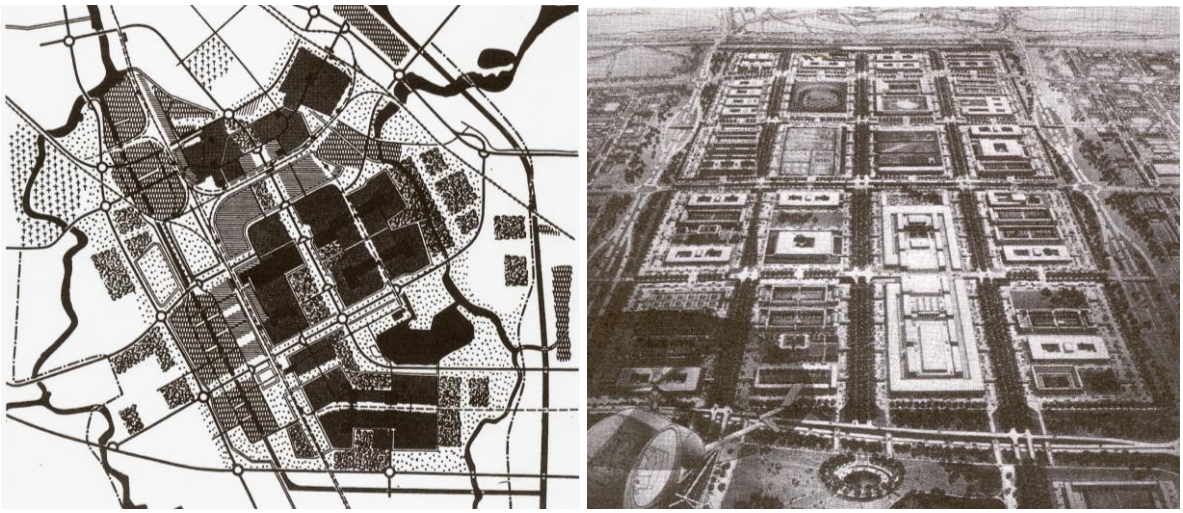

Obr. 15: Příklad radiálně okružního uspořádání města Hradec Králové

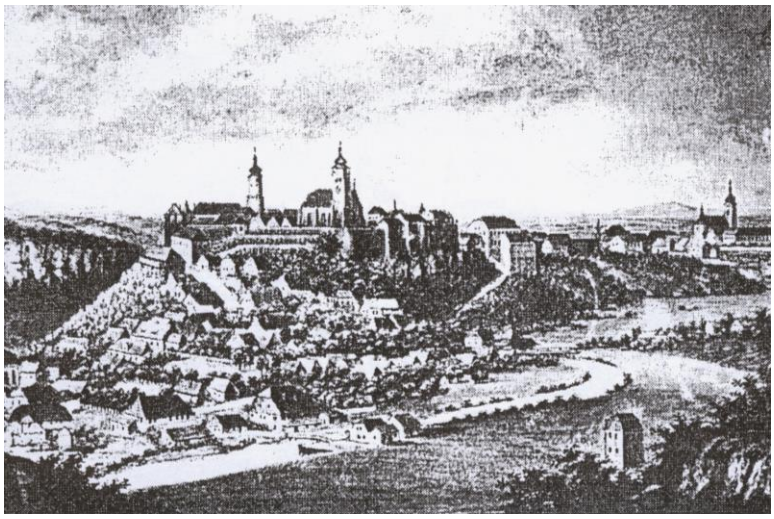

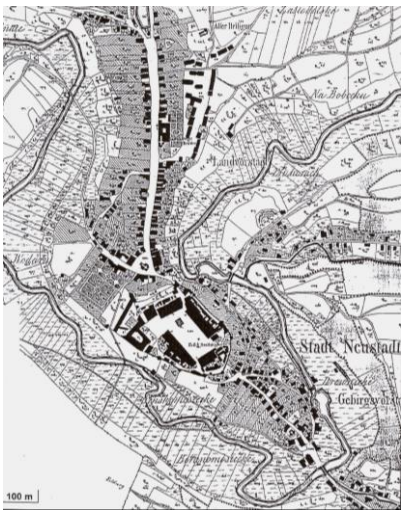
Obr. 16: Příklad lineárního uspořádání města Zlín

Obr. 17: Příklad rastrového uspořádání města Amsterodam a centra města Milton Keynes

Prostorové utváření měst bylo vždy ovlivňováno především přírodními podmínkami, hospodářskými možnostmi, funkčními a sociálními potřebami. Nemalý vliv lze přičíst též tvůrčím schopnostem lidí. V současnosti je prostorové utváření města neoddělitelné od řešení jeho optimální funkční a sociální skladby. Tento komplexní urbanistický přístup k řešení otázek rozvoje a regenerace městského prostředí vždy vychází z podrobné analýzy potenciálu daného území, z identifikace jeho hodnot i nedostatků. V návrhu se pak opírá urbanistickou koncepci obsahující také hierarchii základních hledisek tvorby pro danou lokalitu. Výsledkem prostorového utváření měst je jejich celkový obraz. Ten si každý z obyvatel či návštěvníků města skládá z obrazu vnějšího a vnitřního. Nejedná se vždy o rovnoměrný podíl těchto složek. Máme města, kde se jejich vnější obraz, tvořený seskupením hmot (siluetou, panoramatem) a působením výškových a architektonických dominant v harmonickém souladu s krajinou, prosazuje v celkovém obrazu více než soustava vnitřních prostorů – náměstí, ulic, nábřeží, naplňovaná jejich pestrým funkčním vybavením. Vnitřní prostory města, jejich hierarchie, kompozice a vybavení jsou obyčejně důležitým požadavkem pro snadnou orientaci obyvatel i návštěvníků a z toho plynoucí příjemný pocit bezpečí a klidu. Vedle frekventovaných rušných prostorů musí městský organismus obsahovat i prostory klidové s vysokou pobytovou hodnotou. Zásady prostorového a funkčního uspořádání města, postavené na souladu stavební struktury s okolní krajinou, by vždy měly tvořit základ dlouhodobě platné urbanistické koncepce kvalitativního rozvoje města.

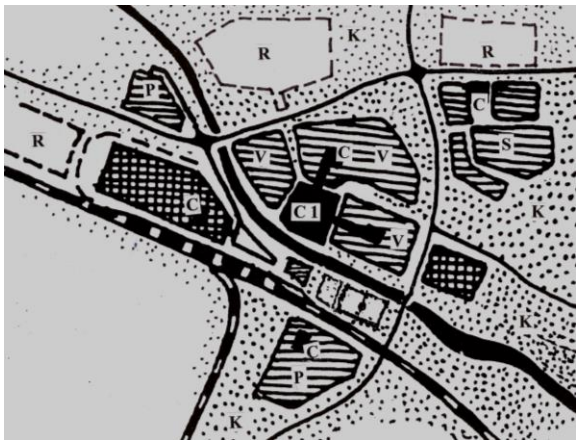

Obr. 18: Vnější obraz města. Nové Město nad Metují

Obr. 19: Vnitřní obraz města. Příklady charakteristických veřejných městských prostorů, Nové Město nad Metují

Základní prostorové členění města je výchozí pro celkově úspěšné uspořádání městského organismu a následně i pro charakter a vnitřní uspořádání jednotlivých částí. Uvedené členění je prakticky platné pro většinu našich i zahraničních měst. Je dáno postupným vývojem města, požadavky na charakteristické druhy prostředí, jeho funkce, provozní vztahy a sociální potřeby.

Obr. 20: Základní prostorové členění města

C 1 – *Centrum města*, nebo také *centrální zóna* je kumulací všech funkcí, převažují zde plochy a prostory vyššího veřejného vybavení, sloužícího obyvatelům města a ostatních obcí v jeho spádovém území. Bydlení by zde mělo zaujímat alespoň 30 % podlažních ploch. Funkční skladba je zde doprovázena pestrou strukturou veřejných prostorů tvořených stejně pestrou zástavbou s řadou architektonických hodnot a výškových dominant. V převážné většině našich měst je rozhodující částí centra jeho historické jádro.

C – *Lokální centra* vznikají u měst, jejichž velikost překročila cca 10 000 obyvatel, nebo u měst s menším počtem obyvatel a lineární formou prostorového uspořádání. V lokálním centru se sdružují plochy a zařízení základního veřejného vybavení sloužícího obyvatelům příslušné části města (čtvrti, předměstí, satelitu). Je všestranně výhodné, když jednotlivá centra využívají potenciálu svého území a společně vytvářejí ve městě ucelený funkční i výtvarně prostorový systém.

V – *Vnitřní části měst* jsou charakterizovány především funkčně smíšenou vícepodlažní zástavbou s vyšším podílem zastavěných ploch. Obyčejně v těchto částech měst převažuje jedna ze základních funkcí, nejčastěji je to bydlení. V okrajových partiích těchto částí bývá též čisté bydlení v nízkopodlažní zástavbě městského urbanistického uspořádání. Z veřejného vybavení mají zde své místo především zařízení školská, zdravotnická a sociální.

P – *Předměstí* je nezbytnou součástí městského organismu. Především se jedná o území v pravém slova smyslu smíšené. Platí to nejen z hlediska funkčního, ale i prostorového. Směsice funkčních ploch a objektů je podporována rozvolněnou formou zástavby povětšinou individuálního architektonického zpracování a bez ambicí tvorby veřejného prostoru či architektonického souboru. Známá jsou ale také předměstí urbanisticky komponovaná ať jako obytné čtvrti, výrobní zóny, nebo sportovně rekreační areály, doprovázené nezbytným vybavením i bydlením. Takto pojatá předměstí obstojí také jako vstupní brány do našich měst.

S – *Satelit* je samostatná část města prostorově oddělená od jádrového území. Může se jednat o komplexně vybavené malou obec venkovského charakteru, nebo dokonce malé město, samostatný obytný soubor či areál jiného funkčního zaměření. Vždy však jde o integrální součást jádrového města a to nejen po stránce správní. Satelit svým měřítkem, lokalitou, charakteristickou formou zástavby i funkční skladbou obohacuje nabídku prostředí, ale vždy zůstává závislý na jádrovém městě.

K – *Příměstská krajina* je část krajiny bezprostředně navazující na zastavěné území města. Jedná se však o nesmírně důležité plochy a prostory, které zprostředkovávají optimální přechod urbanizovaného prostředí a volné hospodářsky využívané krajiny. Jedná se o území, které je využíváno obyvateli města především pro krátkodobou rekreaci. Patří tedy městu i krajině a tomu musí odpovídat její celkové uspořádání a obhospodařování.

R – *Rozvojová rezerva.* Urbanistická koncepce každého města musí počítat s možností rozvoje všech funkčních složek i prostorového uspořádání. Funkční skladba města i způsob zástavby musí být proto řešeny tak, aby nekomplikovaly případný plošný rozvoj na územích s nezvratným sídelním potenciálem.

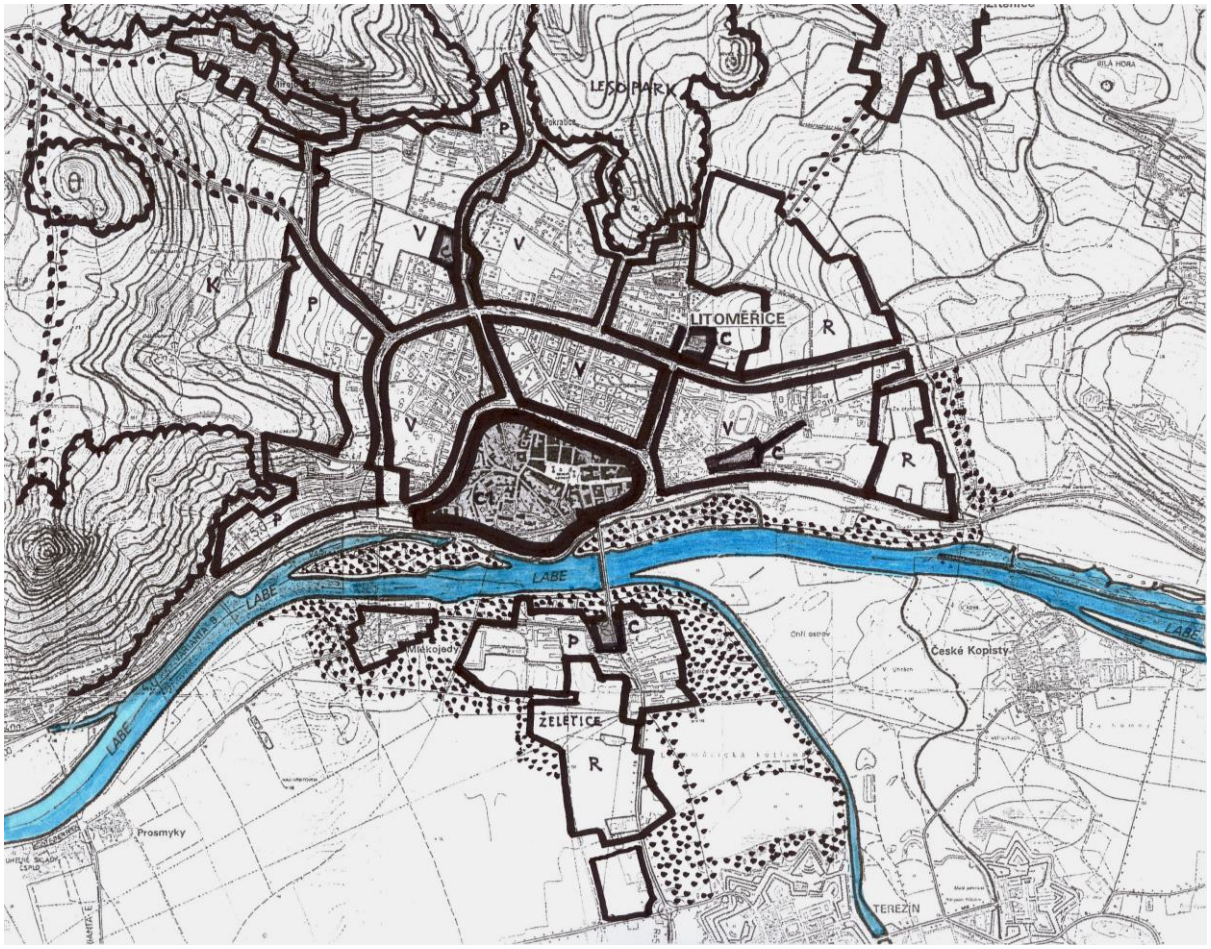
V – vnitřní část města

P – předměstí

K – příměstská krajina

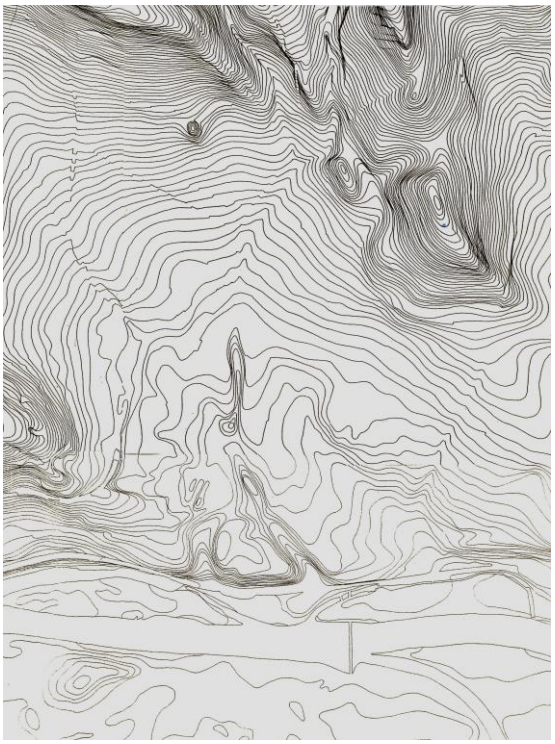
Obr. 21: Základní prostorové členění města Litoměřice, 30 000 obyvatel

Obr. 22: Silueta centra města Litoměřice od jihu

Terén, vegetace, vodní plochy a toky v prostorové struktuře a celkovém obrazu města. Tyto přírodní prvky spoluvytvářejí potenciál území pro rozvoj a postupné formování prostorové i funkční struktury města. Pokud se daří nacházet soulad této struktury s potenciálem území, vzniká hodnotné, srozumitelné, příjemné a pestré prostředí a to při vynaložení optimálního množství sil a prostředků.

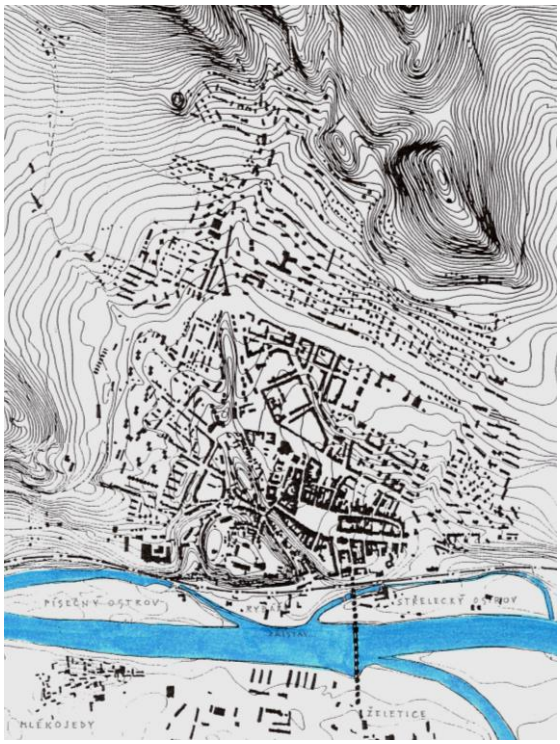
Na příkladu města Litoměřice je patrný vliv jižních a jihovýchodních svahů Českého středohoří a rovin Polabí při soutoku Labe a Ohře na postupný vývoj města, jeho celkového prostorového a funkčního uspořádání. Terén a přírodní dominanty se též výrazně uplatňují v celkovém obrazu města.

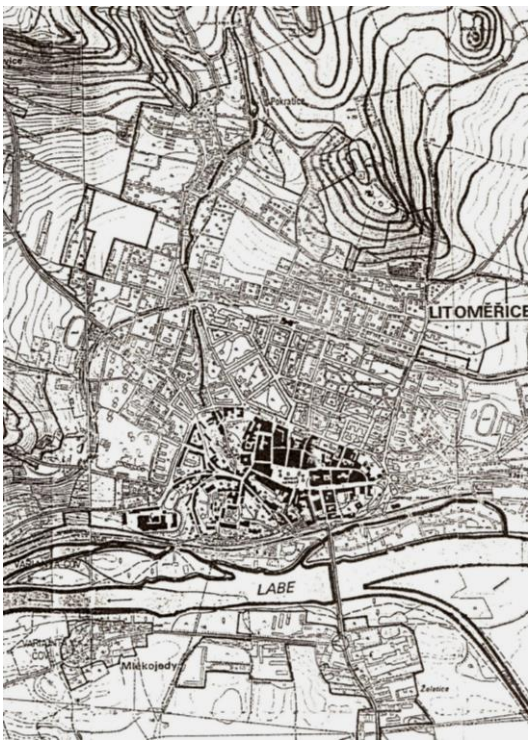
Morfologie terénu

Prostorová struktura města

Soulad terénu a prostorové struktury

Celková forma prostorového uspořádání

Obr. 23: Prostorové členění města

Centrum města je nesporně nejpřitažlivější částí městského organismu. V našich podmínkách se většinou jedná o historická jádra měst, kde po dobu jejich staleté existence krystalizuje jak prostorová struktura, tak funkční skladba. Nalézáme zde pestrou škálu veřejných, vyhrazených i soukromých prostorů, architektonických, uměleckých i technických hodnot (památek) a setkáváme se zde s kulturně společenskými zvyklostmi i tradicemi. Centrum je tváří i duší města. Rozhodně je zde patrná vzájemná vazba mezi kvalitou veřejného prostoru a soukromého majetku (stavby). Celková kvalita veřejného prostoru a jeho poloha v organismu města se výrazně projeví v hodnotě jednotlivých staveb (v hodnotě soukromého majetku) prostor spoluvytvářející. Architektonická kvalita stavby (jednotlivosti) podílející se kvalitě urbanistického souboru, naopak zvyšuje celkovou hodnotu a tím i přitažlivost veřejného prostoru. Centrum je územím v pravém slova smyslu polyfunkčním. Nesmí zde být potlačena ani jedna ze základních funkcí města. Z hlediska prostorového je také charakterizováno vysokou zastavěností. V zájmu zachování trvalé přitažlivosti je nezbytná jak ochrana jeho urbanistických, architektonických i uměleckých hodnot, tak jeho citlivé přizpůsobování měnícím se požadavkům. Regenerace centra musí vycházet z podrobné celkové analýzy hodnot, nedostatků a chyb minulosti a směřovat nejen k postupnému a koordinovanému odstraňování chyb a nedostatků, ale i k obohacování prostředí centra o hodnoty nové. Tento velmi obtížný a dlouhodobý cíl lze úspěšně uskutečňovat pouze na základě odborně zpracované a politicky přijaté urbanistické vize zakotvené v dlouhodobě platné urbanistické koncepci, tedy soustavě komplexně pojatých zásad rozvoje města a jeho hlavního centra. Prosazování jednostranných požadavků a hledisek, včetně argumenty nepodpořené památkové péče (ochrany včetně nedostatků) může vyústit ve stagnaci a oslabování očekávané atraktivity hlavní části města.

Obr. 24: Centrum města Litoměřice z větší části historické jádro – městská památková rezervace

Přitažlivé a funkčně plnohodnotné centrum města Litoměřic bylo v druhé polovině minulého století necitlivě odtrženo koridorem železniční trati od jednoho z podstatných krajinných prvků – nábřeží řeky Labe. Došlo tak nejen k znesnadnění vazby města a řeky, ale tím také ke změně funkční skladby na nábřeží. Náprava tohoto odborně nekomplexního řešení nebude snadná.

Prostorová struktura centra města Litoměřice a hlavní veřejný prostor – Mírové náměstí

Významný veřejný uliční prostor, obchodní ulice

Jižní okraj centra, pobytový prostor - parkány

Obr. 25: Prostorová struktura centra města. Litoměřice

Vnitřní prostory města lze v zásadě členit na veřejné, vyhrazené a soukromé. Jedná se o velmi pestrou škálu náměstí, ulic, nábřeží, nádvoří, pasáží a průchodů, prostranství, parků, zahrad atd. Tyto prostory jsou nejčastěji vymezeny zástavbou, vysokou zelení, terénem a ostatními prostorotvornými prvky. Měřítko, tvary, kompozice a proporce těchto prostorů souvisí s jejich funkcí, polohou a významem v organismu města a v krajině. Zjednodušeně lze říci, že se město neobejde jak bez frekventovaných živých a rušných prostorů, tak bez prostorů klidových, pobytových. Prostory tak svými tvary i obsahem vytvářejí hierarchizovaný systém, který usnadňuje orientaci a tím i pohyb ve městě.

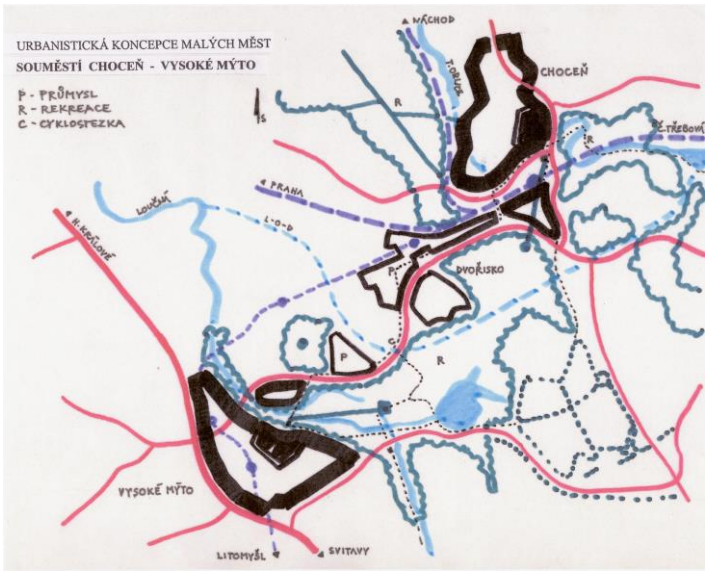
Urbanistická koncepce města

Urbanistická koncepce města je soustava dlouhodobě platných zásad, jevů a prvků prostorového, funkčního a provozního uspořádání prostředí ve městech. Obyčejně vychází z potenciálu území, úlohy města v systému osídlení a z vizí jeho budoucí velikosti a charakteru. Urbanistická koncepce obsahuje též urbanistickou kompozici a hlavní cíle, priority, metody a postupy dosažení předpokládané kvality prostředí. Opírá se o urbanistickou teorii, aktuální výsledky vědeckého činnosti a argumenty podpořené programové požadavky obyvatelstva.

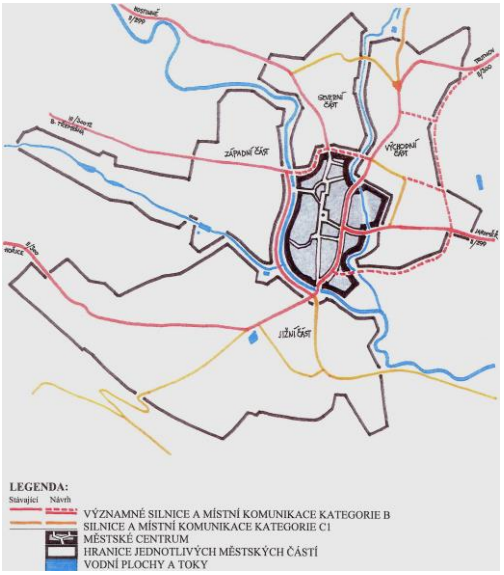
V praktické činnosti jsme se však více než s urbanistickou koncepcí setkávali s koncepcemi dílčími. Nejčastěji jsou to koncepce dopravy, technické infrastruktury, zeleně atd. Je třeba poznamenat, že sestavením dílčích koncepcí urbanistická koncepce nevznikne. Tato situace by se měla postupně změnit, protože vyhláška č. 500/2006 Sb. uvádí urbanistickou koncepci jako povinnou složku obsahu územního plánu.

Urbanistická koncepce by měla obsahovat tyto součásti:

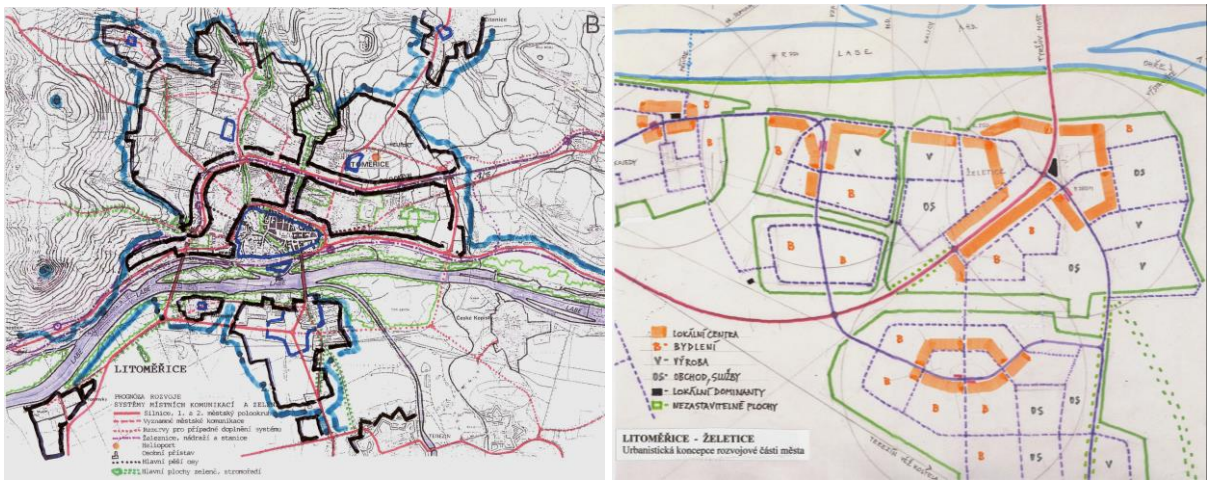
- začlenění města do sídelního systému,
- vztah zastavěného území města a okolní krajiny,
- základní prostorové členění města a okolní krajiny (zónování),
- zásady a prvky urbanistické kompozice v řešeném území,
- zásady ochrany stávajících hodnot,
- argumenty, metodiku a postup pro vytváření hodnot nových.

Urbanistická koncepce souměstí Choceň – Vysoké Mýto

Dvůr Králové nad Labem

Urbanistická koncepce města Litoměřice a podrobnější zásady uspořádání čtvrti Želetice ležící na levém břehu řeky Labe a vytvářející důstojnou protiváhu historickému jádru města.

Obr. 26: Urbanistická koncepce města

Urbanistická koncepce v územním plánování. Zásady urbanistické koncepce představují základní a nepostradatelné vodítko pro přípravu rozvoje území. Jsou limitem jak pro detailní rozpracování podmínek pro využití a prostorové uspořádání území v územně plánovací dokumentaci, tak pro vlastní rozhodování o umisťování staveb v území. Tyto zásady by měly vždy vycházet z historických souvislostí a dlouhodobých podmínek vývoje města – to však nebrání hledání a vytváření nových rozvojových vizí a podnětů, které mohou při respektování obtížně ovlivnitelných faktorů přinést novou kvalitu do jeho struktury, nebo alespoň eliminovat ty aspekty, které narušují jeho přirozené fungování, případně jsou dlouhodobě negativně vnímány.

Z praktického hlediska je důležité, aby byly zásady definovány způsobem, který je právně závazný a zároveň dostatečně výstižný a zdůvodněný. Je bohužel faktem, že zásady

urbanistické koncepce, mají-li být myšleny vážně, lze jen velmi obtížně vyčlenit jako univerzální direktivu.

Stanovení zásad urbanistické koncepce vždy vychází z velikosti řešeného města, jeho vlastností, polohy, významu, atd. a je tedy při konkrétních aplikacích velmi různý. Přesto je možné stanovit několik obecných doporučení pro jejich formulaci:

- Zásady nesmí být formální, neměly by být parafrází obecně platných ustanovení právních předpisů.
- Obecné požadavky na řešení vyplývající z nadřazené územně plánovací dokumentace mají charakter „vnějších limitů“. Tyto požadavky je vhodné uvést odděleně od vlastních zásad, které by měly z daných limitů vycházet.
- Zásady musí vycházet ze znalostí (potenciálu) území a musí být v území jednoznačně uplatnitelné, navíc by neměly umožňovat dvojznačnou interpretaci.
- Zásady by měly být doprovozeny stručným zdůvodněním, které může sloužit jako rámec pro aplikaci těchto zásad.
- Popis zásad, zejména zásad prostorového a funkčního členění, by neměl být řešen prostým odkazem na grafickou část dokumentace. Jevy obsažené v grafické části popisují pouze prostorový projev aplikace zásad v území, nikoli zásady samotné.

Urbanistická koncepce musí být základem při pořizování a hlavně zpracovávání územně plánovací dokumentace. Rozhodně by neměla chybět již při formulování zásad územního rozvoje, musí být zakotvena (obsažena) v územních plánech a její naplňování a rozvíjení musí obsahovat i odůvodnění regulačních plánů.

Otázka, zda se urbanistická koncepce vytrácí ze současné územně plánovací praxe či zdali se naopak její význam upevňuje, je otázkou, na kterou neexistuje jasná odpověď. Přitom platí, že v ideálních případech jsou zásady urbanistické koncepce uplatňovány a chápány jako zásady přirozené a dlouhodobé, jako dědictví a živý odkaz města. V případech tohoto pochopení pak není regulační role územního plánu jiná než formální. Bohužel, takových případů v naší praxi pravděpodobně mnoho nenajdeme. Cílem urbanisty proto musí být nejen nalezení základních hodnot a podmínek v území, ale také jejich prezentace a infiltrace do vnímání města těmi, kteří jeho území sdílí. Nedílnou součástí této činnosti je také kodifikace hlavních zásad, která slouží jako pevný základ pro rozvojovou činnost v daném území. Kodifikace těchto zásad, zakotvená také v současné právní úpravě formou povinnosti řešit urbanistickou koncepci a formulovat jí v textové části, může být v praxi naplňována různými způsoby. Existuje řada důvodů pro to, aby urbanistická koncepce byla hlavním cílem urbanistické tvorby a nadále měla v územních plánech své nezastupitelné místo.

Koncepce územního rozvoje měst

Již po staletí se rozvoj našich měst odehrává ve dvou základních podobách. První z nich můžeme označit jako *regeneraci a dostavbu.* Jedná se o stalý proces přizpůsobování stávající struktury novým a předpokládaným budoucím potřebám procesů a jevů zde probíhajících. Cílem tohoto procesu je krystalizace hodnot prostředí a současně odstraňování stávajících nedostatků, střetů a problémů. Druhou podobou je *plošný a prostorový růst* struktury na dosud volných, nebo pouze částečně zastavěných plochách. Růst měst je vyvoláván jak

přílivem nových obyvatel (procesem urbanizace), tak rostoucími plošnými a prostorovými potřebami, stejně jako kvalitativními požadavky. Usměrňován by měl být především vlastnostmi (potenciálem) území, urbanistickými souvislostmi a cílovou vizí o charakteru prostředí, nikoli dostupností a cenou pozemků.

K tomu musí mít každé město zpracovanou dlouhodobou strategii dohodnutou a zakotvenou v územně plánovací dokumentaci. Dodržování dohodnutých pravidel transformace a plošného rozvoje měst je cestou udržitelného rozvoje, tedy rozvoje bez problémů, časových a materiálních ztrát, na jejichž konci je novým podnětům otevřené, plnohodnotné, pestré a krásné prostředí.

Rozvojové tendence měst

Největší dynamiku růstu zaznamenaly urbanizační plochy jedenácti největších měst, *tzv. sídelních regionálních aglomerací (SRA),* které v letech 1970–1990 vzrostly o cca 35 %. V tomto období vzrostl počet obyvatel sledovaných měst pouze o cca 14 %. Růst urbanizačních ploch dalších velkých měst *tzv. městských regionů (MR)* činil cca 25 %, což odpovídá přírůstku obyvatel těchto sledovaných měst (cca 27 %).

Na základě tohoto srovnání lze učinit závěry: v období let 1970–1990 došlo k větší koncentraci ekonomických a společenských aktivit a územně technické infrastruktury do území tzv. SRA oproti územím tzv. MR. Proces koncentrace těchto zařízení a tedy příslušných ploch pro ně byl rychlejší než proces koncentrace obyvatel.

Z dosud provedených předběžných analýz vyplývá, že tzv. urbanizační plochy systému osídlení (veškeré plochy měst) rostly v letech 1970–1990 třikrát rychleji než počet obyvatel.

Z hlediska prostorového utváření měst dochází v tomto období k rozvoji zejména nových obytných souborů na doposud nezastavěných plochách na okraji měst. Zástavba je řízena především na základě ekonomicko technických ukazatelů a je charakterizována vysokou hustotou obyvatel, výškou zástavby, funkční nekomplexností a zastavovací formou postrádající měřítko příslušného města, prostorovou diferenciaci, urbanistickou koncepci a výtvarně prostorovou kompozici. Do organismu mnoha měst tak vstoupily nesourodé a architektonicky monotónní útvary, nereagující na celkový potenciál území ani na různorodé požadavky a potřeby lidí.

V současnosti jsou tyto tendence 2. poloviny 20. století vystřídány dalším plošným rozvojem na snadno dostupných pozemcích na okrajích měst. Rozvoj je iniciován společenskými změnami, oprávněnou kritikou předchozího vývoje, přílivem nových velkých investic – obchodních center, průmyslových zón, distribučních a skladových areálů či významných dopravních staveb. Proti tomu stále zaostává nezbytná transformace opuštěných, nevyužívaných a nevhodně či nedostatečně využívaných ploch ve vnitřních částech měst. Tyto razantní zásahy do organismu měst způsobují problémy v jeho fungování a nepříznivě se též projevují v prostorové a sociální struktuře. Ukazuje se, že kvalitativní rozvoj měst nemusí být vždy doprovázen rozvojem plošným. Proto je dnes nezbytné hledat současný zdravý rozvoj měst především v *regeneraci a transformaci jeho vnitřních částí* a připravovat podmínky pro *přestavbu a dostavbu částí okrajových,* zejména obytných souborů realizovaných v druhé polovině 20. století (sídlišť), s cílem zlepšit diferenciaci prostorů, funkční komplexnost, výrazovou pestrost, parter, ale také vztah zástavby a okolní krajiny.

Podobné problémy a trendy se týkají měst i v ostatních zemích Evropské unie. Města zabírají stále více zemědělské půdy a volné zeleně, narůstá doprava, zvyšují se nároky na technickou infrastrukturu a snižuje se kvalita životního prostředí. Z metropolí se stávají megalopole. Politika EU proto vychází z předpokladu, že všechny tyto problémy jsou vzájemně propojené a musí být proto řešeny integrovaně. Užívání potenciálu území v zájmu udržitelného rozvoje dnes opravdu překračuje státní hranice, vyžaduje komplexní urbanistická řešení v širokém měřítku. Urbanistické přístupy by měly znamenat žádané udržení identity jednotlivých měst a regionů. Přitažlivost a prosperita měst se neobejde bez svého spádového území, bez stejně přitažlivých venkovských sídel a kulturní krajiny. Města a jejich regiony se vzájemně potřebují.

Různost problémů a jejich příčin předznamenává i rozmanitost subjektů, které by je měly řešit: státní správa, samospráva, soukromý sektor, neziskové organizace, obyvatelé či samotná EU. V 90. letech vznikly významné politické deklarace, které se týkají dalšího rozvoje měst. Je to zejména *Evropská charta měst* (1992), která ovlivnila úvahy o podpoře obnovy a rozvoje měst a shrnula výsledky činnosti Rady Evropy v rámci kampaně pro obnovu měst, stanovila zásady řízení rozvoje měst a deklarovala práva obyvatel města aplikací lidských práv. Evropská komise podpořila harmonický rozvoj území Unie dokumentem nazvaným *Koncepce celoevropského prostorového rozvoje (ESDP).* Jednou z klíčových součástí této koncepce je vyvážená síť městských center. Prvním velkým pokusem o pomoc Unie při řešení problémů měst byly městské pilotní projekty *(Urban Pilot Projects – UPP)* v rámci Evropského fondu regionálního rozvoje. Projekty byly zaměřeny na tyto priority:

- hospodářský rozvoj sociálně upadajících oblastí,
- ekonomická opatření vedoucí ke zlepšení kvality životního prostředí,
- obnova historických center,
- využití technologických výhod města.

Tyto projekty podpořily inovace a experimenty v environmentálních, ekonomických, a sociálních problémech měst. Dosažené výsledky byly velmi povzbudivé, zejména pokud šlo o participativní, integrovaný přístup k obnově měst.

Rozvoj měst a územní plánování

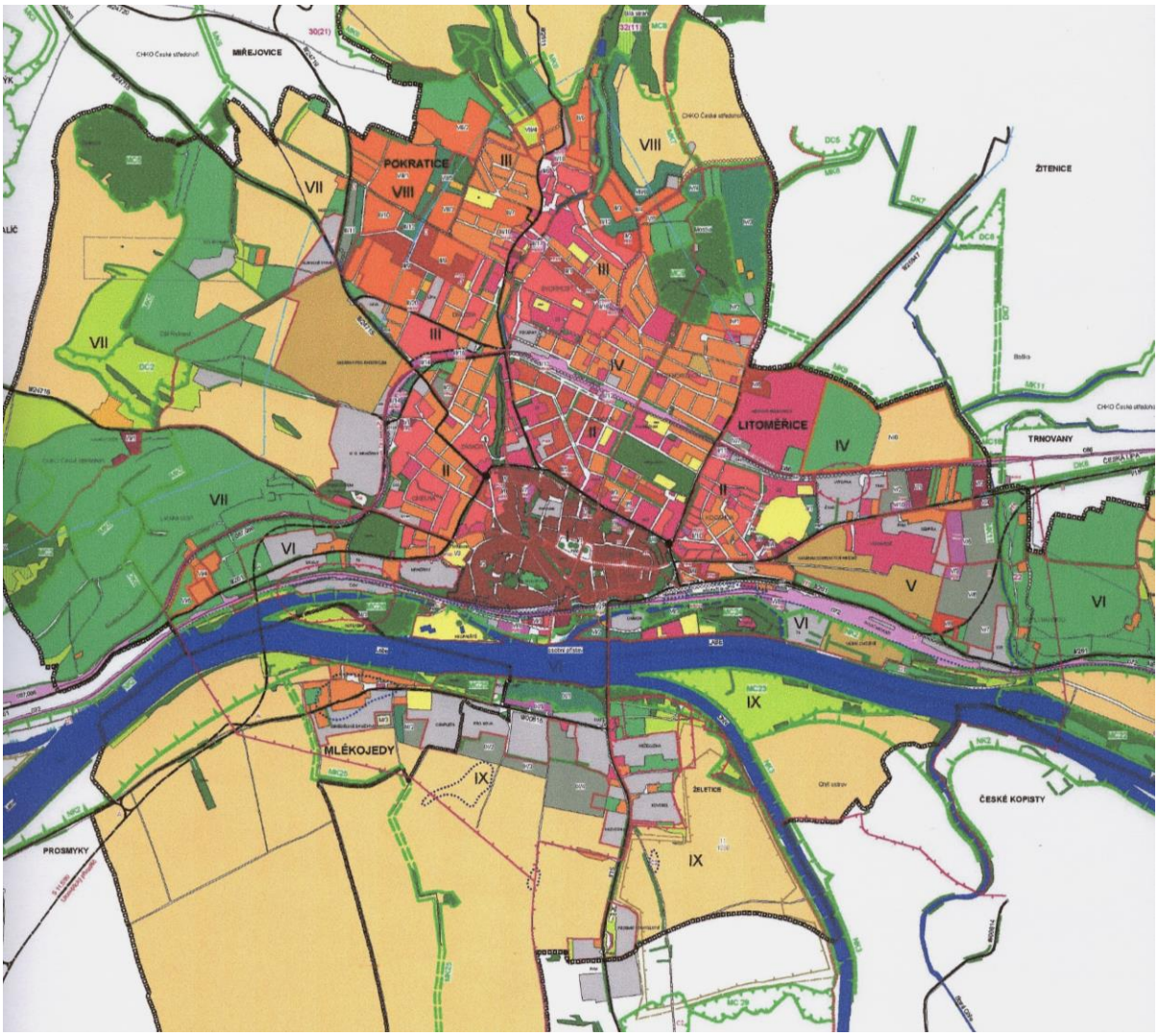
Urbanistické koncepce budoucího uspořádání území, vycházející ze znalostí širších krajinných a sídelních vztahů, z potenciálu území a územně analytických podkladů budou zakotveny v územně plánovací dokumentaci, tedy v *zásadách územního rozvoje, v územních plánech a v regulačních plánech.* Kvalita pořizovatelů a zpracovatelů by měla garantovat jejich dlouhodobou platnost.

V dokumentaci bychom měli vždy nalézt komplexní soubor informací o území a pravidel pro jeho užívání. To patrně vždy bude přinášet z dílčího pohledu jistá omezení na straně jedné a nezbytné jistoty udržení dohodnutého charakteru a kvality prostředí na straně druhé.

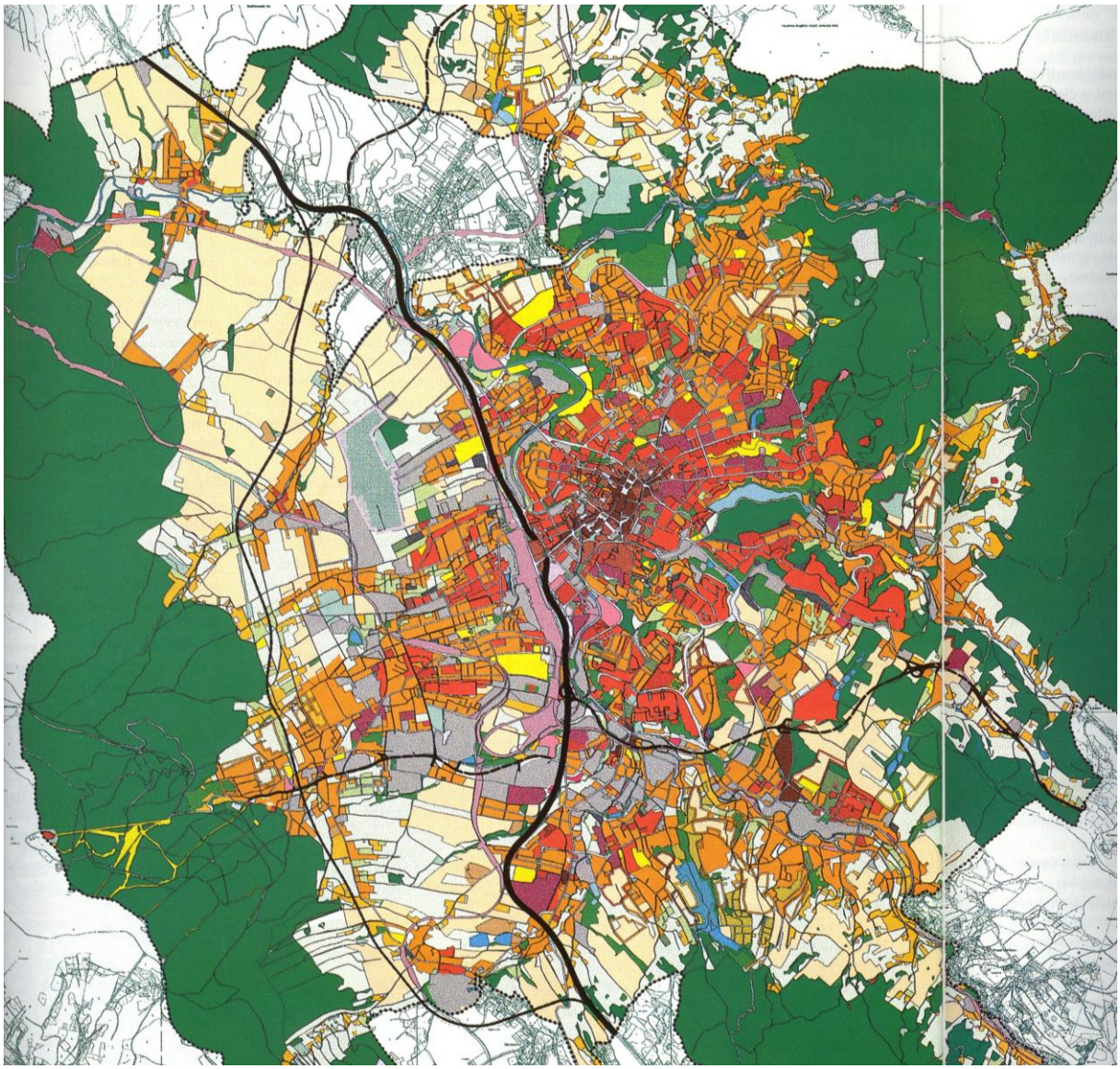
Základním územně plánovacím dokumentem měst je územní plán. Jeho obsah vychází ze *zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) ve znění pozdějších předpisů* a je zakotven ve *Vyhlášce o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti* a podrobně pak v její příloze č. 6. Otázkou zatím zůstává, zda se bude nějak lišit územně plánovací dokumentace malého města a metropole? Nejen zahraniční zkušenosti ukazují na správnost a výhodnost jistých odlišností.

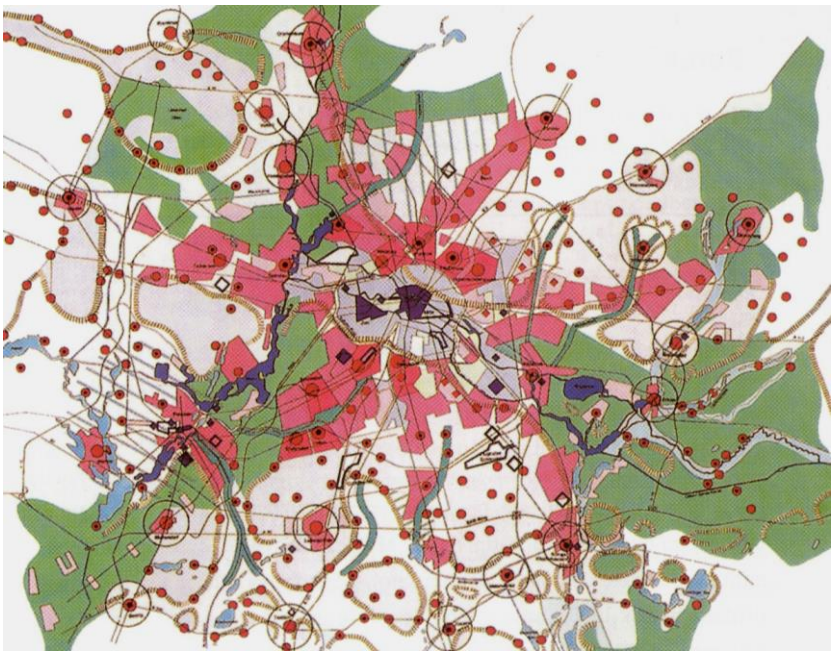
Obr. 27: Pečky – územní plán malého města (5 000 obyvatel)

Obr. 28: Litoměřice – územní plán města střední velikosti (25 000 obyvatel)

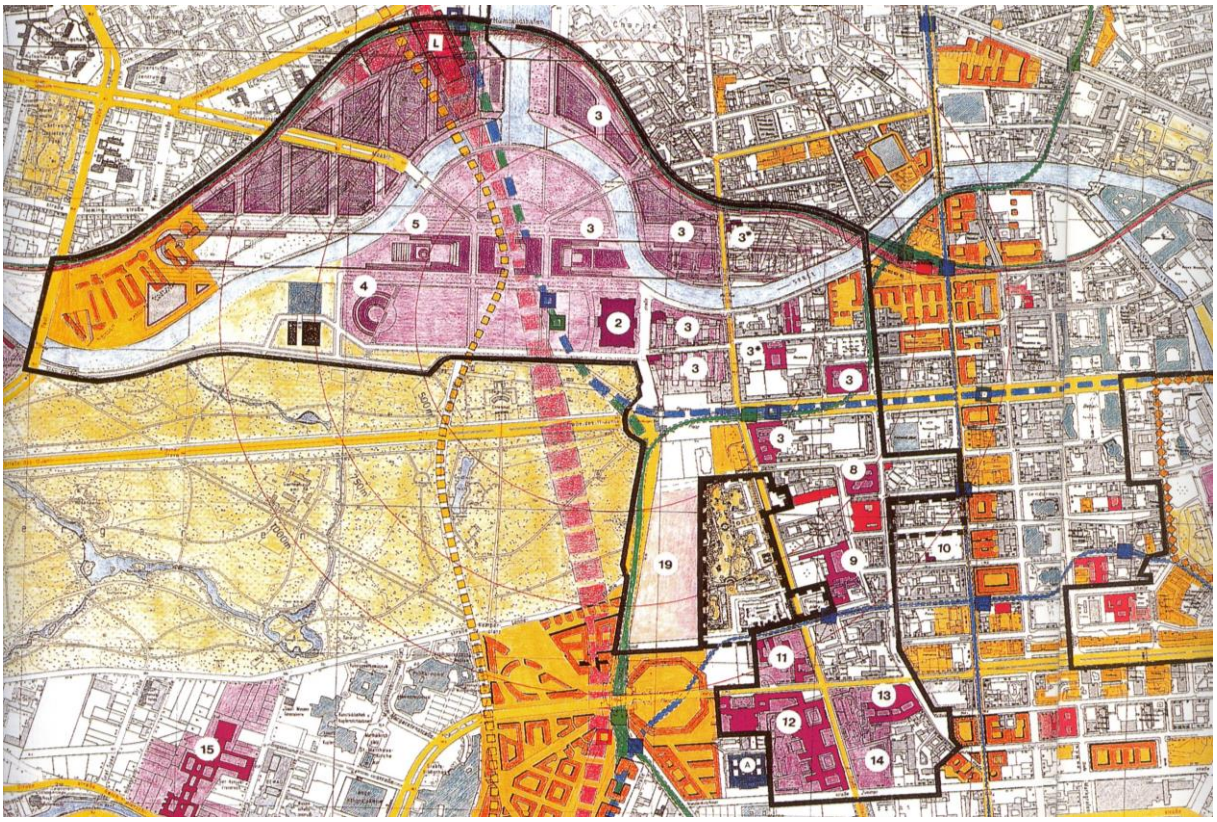
Obr. 29: Liberec – územní plán velkého města (105 000 obyvatel)

Obr. 30: Berlín – územně plánovací dokumentace metropole (4 500 000 obyvatel), řešení metropolitního regionu

Obr. 31: Berlín – plán využití ploch jádrového města

Obr. 32: Berlín – územní plán části centra metropole

Použité zdroje:

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Libri, 1996–2004.

KUČA, Karel – UHLÍŘ, Miloš. *Brno: Vývoj města, předměstí a připojených vesnic.* Praha: Baset, 2000.

HRUŠKA, Emanuel. *Stavba miest.* Bratislava: Slovenská akademia vied, 1970.

HRŮZA, Jiří. *Slovník soudobého urbanismu.* Praha: Odeon, 1977.

KAŠPAROVÁ, Ludmila, PŮČEK, Milan a kol. *Kohezní politika: Osídlení v České republice.* Praha, Brno, MMR, ÚÚR 2009.

Kolektiv autorů. *Dějiny města Litoměřice.* Litoměřice: Město Litoměřice, 1997.

Kolektiv autorů. *Litoměřice a okolí.* Litoměřice: Město Litoměřice, 2001.

NOVÁK, Václav. *Nové Město nad Metují.* Praha: Merkur, 1981.

MARHOLD, Karel. *Sídla: Urbanistická typologie II.* Praha: ČVUT, 1996.

Město a region na prahu 3. tisíciletí. 2 a 3. Praha: Asociace pro urbanismus a ÚP ČR, 1998–1999.

Urbanismus a územní rozvoj. Brno: ÚÚR, 2000–2006.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) ve znění pozdějších předpisů (SZ)

B.3.3.1.2 Města – krajina

AKTUALIZOVÁNO

Zpracovatel výchozí podkapitoly v roce 2006: Doc. Ing. arch. Ivan VOREL, CSc.
Zpracovatel aktualizované podkapitoly: Doc. Ing. arch. Ivan VOREL, CSc.
Recenze: Ing. Vladimír Mackovič
Ing. Klára Salzmann, Ph.D.
Ing. Eva Voženílková

Poslední aktualizace: 6. 12. 2014

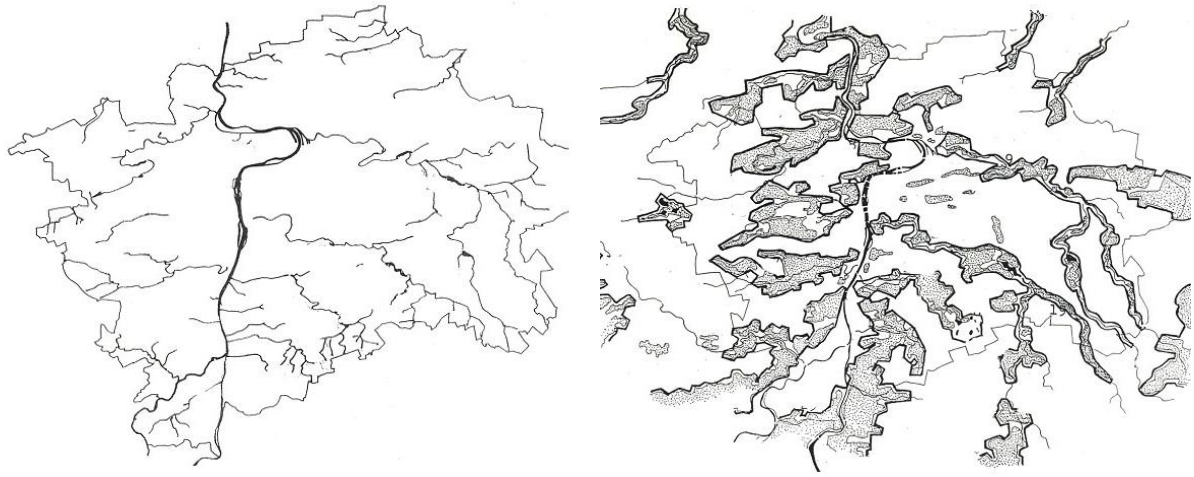
Krajina jako rámec struktury města a ovlivnění tendencí vývoje a významu města přírodními podmínkami

Problematika krajiny se do koncepce územního rozvoje měst promítá významným způsobem. Krajina tvoří ***základní prostorový rámec*** pro vznik a vývoj měst. Spoluurčovala lokalizaci města, poskytovala prostorové podmínky pro jeho rozvoj, limitovala směry a míru jeho rozvoje. Zejména georeliéf, vodní toky a místní klima jsou trvalé přírodní složky, které představují důležité podmínky pro lokalizaci města a zároveň předurčují prostor – místo – pro rozvinutí prvotního půdorysu a následně pro vyvíjející se městskou strukturu. Charakter krajiny předurčil vznik (založení, lokaci) města. Kromě jiných okolností sehrály roli:

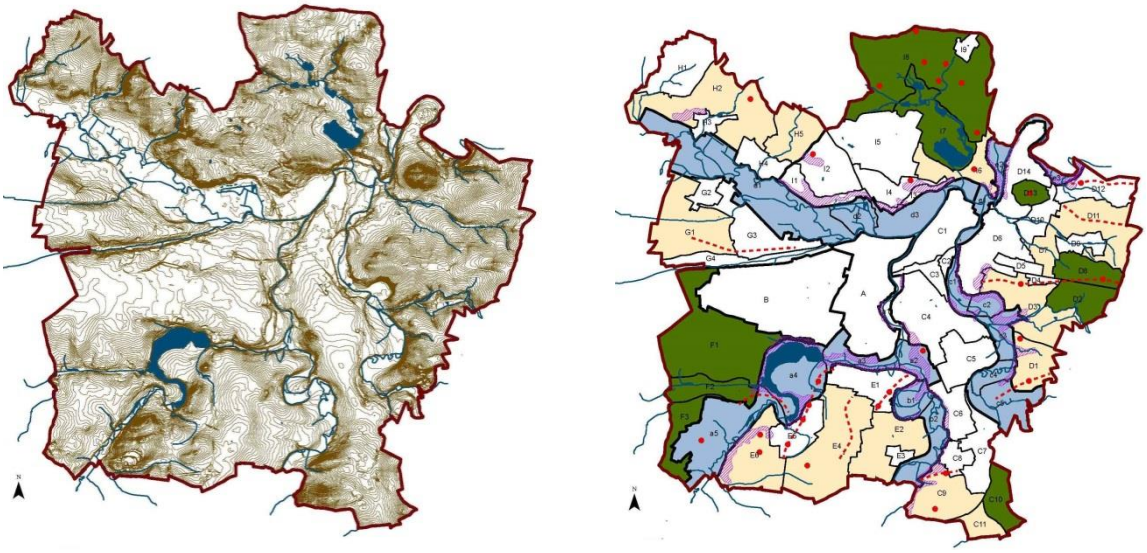
- podmínky obrany (terénní nepřístupnost pro nepřátele, možnost rozvinutí obranného systému),
- poloha na obchodních stezkách a jejich křižovatkách (vedeny zejména podle přírodních daností, poloha u brodů…),
- zdroje vody,
- zdroje surovin,
- stavebně technické možnosti (svažitost, základové podmínky aj.),
- potenciál pro zemědělství.

Vznikají plochy zástavby, oddělené údolími vodních toků, zelení strmých svahů a plochami parků. Území města je členěno dopravní sítí a technickou infrastrukturou. Vzniklá městská struktura postupně využívá příhodné plochy k výstavbě a přetváří původní krajinu do podoby ***městské krajiny*** tj. krajiny, v jejíž struktuře a obraze převládají urbánní prvky. Obraz města dotvářejí terénní a architektonické dominanty.

Krajinným rámcem města rozumíme přírodní prostředí, které město obklopuje. Charakter krajiny ovlivňuje prostorovou, příp. i funkční strukturu a vizuální scénu města, tvoří jeho estetické hodnoty. Přírodní prvky se uplatňují v obraze města (např. v dálkových pohledech, panoramatech, zelených horizontech, průhledech apod.).

Praha – struktura vodních toků ovlivňuje prostorové členění města a promítá se do struktury krajinných celků, sledujících jak sníženiny koridorů vodotečí, tak i vyvýšené polohy a výjimečně i plošiny. Tyto krajinné celky, zejména vázané na vodoteče jsou základem zelené infrastruktury města – systémem, spojujícím funkce ekostabilizační, zachování biodiverzity, funkci retence vody v území a zmírňování povodňových rizik, funkci rekreace a prostupnosti území a vytváří vazby na okolní krajinu a zlepšuje podmínky provětrávání města. (kresba I. Vorel)

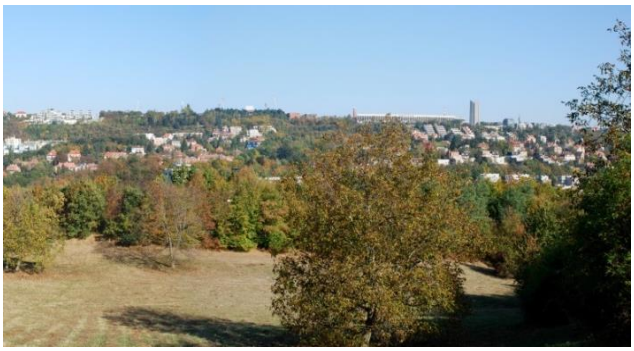
Plzeň – struktura vodních toků, plošin vnitřního města a svahů, sklánějících se do Plzeňské kotliny, tvoří základní prostorový rámec města. Systém krajinných celků, navázaný příměstskou krajinou na volnou krajinu je na území Plzně představován sníženinami koridorů vodotečí, velkými lesními celky a segmenty zemědělské krajiny (Vorel, I., Kupka, J., Štréblová Hronovská, K., Švecová, S.: Preventivní hodnocení krajinného rázu v Plzni, 2014).

Krajina se proměňuje, avšak trvalé přírodní složky – georeliéf a vodní toky spolu s vegetačním krytem jsou patrné ve struktuře města i v současné době. Celky a fragmenty původní krajiny, doplněny systémem zeleně, jsou prolnuty urbánní strukturou a plní ve městě nezastupitelné funkce. Jedná se zejména o funkci ekostabilizační a hygienickou, o funkci retence vody v území a obecně o zajištění příznivých podmínek pro vodní režim v území. V neposlední řadě se jedná o funkci prostorotvornou, estetickou a relaxační. Krajina vytváří v zastavěném území nezastupitelnou součást urbanistické struktury města. Propojuje strukturu města s příměstskou krajinou a volnou krajinou regionu.

Krajinné prvky, celky a struktury představují na území města přírodní atributy městské krajiny, díky kterým je území města vnímáno jako krajina. Urbánní prostředí centrálních částí měst, ve kterém se takové přírodní atributy krajiny nevyskytují, není zpravidla obyvateli chápáno jako „krajina“, nýbrž jako

„město“. To odpovídá definici krajiny dle Evropské úmluvy o krajině, která hovoří o tom, že *„krajina znamená část území, tak, jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských činností“*. V takových částech měst ani nelze uplatňovat běžné pohledy na péči a ochranu ekologické stability, biodiverzity nebo krajinného rázu, jako v jiných částech měst, kde se krajinné celky vyskytují a projevují se i v obrazu krajiny.

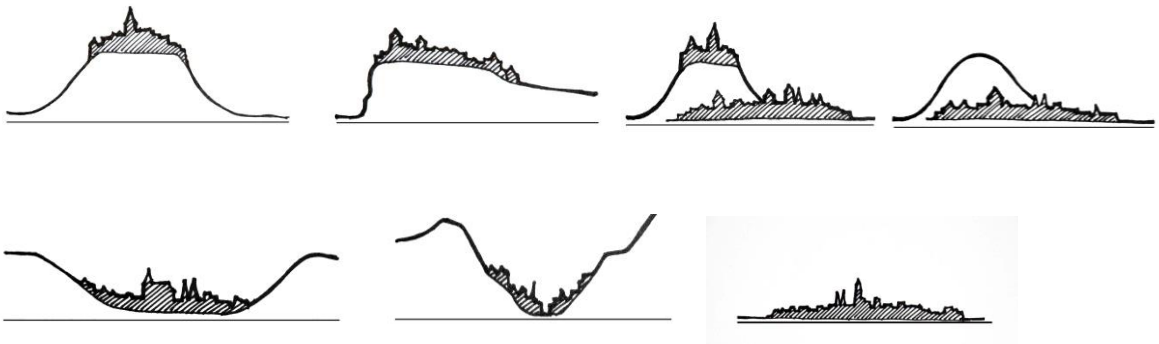

Praha-Karlín – urbánní prostor bez přírodních atributů městské krajiny (foto I. Vorel).
Praha – Motolské údolí se zeleným horizontem Strahovského hřbetu a zelenými pravobřežními svahy skrývá zástavbu na dně údolí a celky nízkopodlažní zástavby ve svazích. Území představuje významný krajinný celek a krajinný předěl, spoluvytvářející strukturu krajinných celků městské krajiny. (foto I. Vorel).

Poloha města v terénu je základním rysem, projevujícím se v kompozici města – v jeho prostorovém uspořádání, v jeho obrazu, v charakteru a významu siluety. Siluety historických dominant mohou vytvářet nezaměnitelný symbol obrazu města – emblematickou scenérii. Poloha v terénu ovlivňuje i rozvojové možnosti města a podmiňuje charakter zástavby – celkové hmoty zástavby, její soustředěnost, či rozvolněnost.

Jedná se (podle M. Hexnera a J. Krise) o

- města na izolované výšině (např. Mikulov)
- města na terénním ostrohu (např. Nové Město nad Metují, Český Krumlov, Mladá Boleslav)
- města v kombinované terénní poloze – zámek nebo hrad na kopci, město v rovině nebo v údolí (např. Náchod, Beroun, Příbram)
- města v kotlině (např. České Budějovice, Prachatice)
- města v úzkém údolí (např. Karlovy Vary, Jáchymov, Krupka)
- města v rovině (Čáslav, Litovel, Pardubice)

Schémata typů polohy města v terénu – město na izolované výšině, město na ostrohu, město v kombinované poloze, město v kotlině, město v úzkém údolí, město na rovině. (kresby J. Kupky)

Krajinná struktura je ve struktuře města představována především:

- georeliéfem,
- vodními toky a plochami,
- vegetačními strukturami.

Krajinná struktura je patrná zejména ve volných prostorech bez zástavby, v plochách zástavby díky georeliéfu a zeleni zahrad, vnitroblokových a jiných zelených prostorů. Hovoříme o *systému sídelní zeleně, ten* je v zastavěném území rozvinut zejména na plochách:

- zeleně (tento druh plochy s rozdílným způsobem využití není uveden ve vyhlášce č. 501/2006 Sb.)
- veřejných prostranství (včetně parků),
- různých jiných plochách s rozdílným způsobem využití, kde jsou k vytvoření či zachování zeleně vytvořeny podmínky (např. na plochách rekreace, občanského vybavení, bydlení).

Významnou podmínkou funkčnosti systému sídelní zeleně je spojitost jednotlivých ploch zeleně – jejich bezprostřední návaznost nebo propojenost zelenými pásy nebo stromořadími. Pro funkci ochrany přírodních hodnot jsou důležité i málo přístupné a přírodně hodnotné pozemky, které představují i vizuálně vnímané přírodní atributy městské krajiny. Krajinná struktura prolíná urbánní – městskou – strukturou a přirozeně navazuje (u velkých měst pásem nebo segmenty příměstské krajiny) na volnou krajinu.

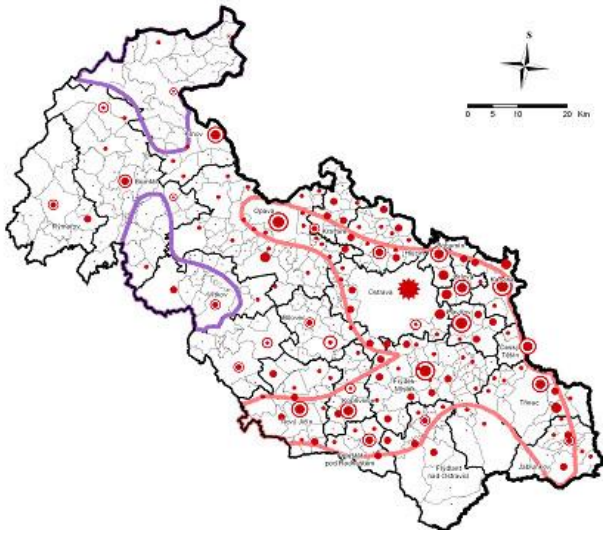
Plzeň – průhled koridorem Mže od západu k centru města. Rozlehlý prostor koridoru řeky s širokou nivou, ohraničený na severu hranou Lochotína a na jihu zástavbou Skvrňan tvoří v urbanistické struktuře města významný krajinný předěl – segment nezastavěného území, propojujícího centrum s příměstskou zemědělskou krajinou severozápadního sektoru města. (foto S. Švecová)

Plzeň – pohled od Křimic přes koridor Mže. V severozápadním sektoru města končí suburbanizační tendence na okraji Křimic. V prostoru Malešic – severně od Mže - se v panoramatu více projevuje původní obraz zemědělské krajiny s venkovskými sídly, zámečky a kostely. (foto S. Švecová)

I v dalších fázích vývoje města krajina usměrňovala (limitovala nebo naopak vhodnými podmínkami usnadňovala) jeho rozšiřování a poskytovala potřebné podmínky pro rozvoj určitých funkcí městské struktury. Jedná se např. o příznivé podmínky pro obytnou zástavbu – příznivou svažitost nebo rovinatost území a jeho orientaci ke světovým stranám, o absence mlh a inverzí, o polohu vůči převládajícím větrům (vzhledem k imisím a prašnému spadu z průmyslových území nebo dopravních koridorů), o návaznost na rekreační zázemí s lesy, rybníky a podobně.

Jedná se ale nejenom o lokální podmínky, které vytváří krajinná struktura, ale také o podmínky, které mají význam v měřítku regionálním případně celostátním. Přírodní podmínky, tkvící v přítomnosti nerostných surovin a obecně v možnostech využívání přírodních zdrojů, ovlivnily růst a stabilizaci měst ve struktuře osídlení. Je to rozvoj měst, profitujících z těžby rud, uhlí a z rozvoje průmyslu, navazujícího na těžbu, rozvoj a ekonomický růst lázeňských měst, vázaných na přítomnost a využitelnost minerálních pramenů nebo jiných přírodních zdrojů apod. Ještě obecnějšími podmínkami, které poskytuje struktura krajiny, je závislost dynamiky rozvoje měst na dopravních cestách a na možnostech využití vodní energie a poloha města na silničních trasách, ovlivněných vedle podmínek kulturně-historického a sociálně-ekonomického vývoje také georeliéfem a strukturou sníženin koridorů vodních toků.

Koncentrace sídelní struktury Moravskoslezského kraje je rozložena v Ostravské pánvi a Oderské bráně a vybíhá k západu k Opavě a k východu k Třinci a na Jablunkovsko. Koresponduje nejenom s rozložením nerostných zdrojů a s tradičních správních, kulturních a ekonomických center, ale také s rozložením sníženin koridorů řek Odry, Opavy, Ostravice a Olše (ÚAP, T-Plan 2009).

Na území města vzniká specifický typ městské krajiny, ve kterém převládají urbánní funkce, děje a procesy nad procesy přírodními[33]. Urbánní procesy dávají krajině specifickou dynamiku. Dle Státní politiky životního prostředí České republiky 2012 - 2020…. *„krajina sídel, především městská krajina, je člověkem silně ovlivněná, vykazuje specifické vlastnosti a je předmětem naplňování specifických požadavků obyvatel“*.

Problémy krajiny ve městě a zásady uspořádání krajiny

Proměny městské struktury se projevují některými tendencemi, které nepříznivě ovlivňují strukturu městské krajiny. Jedná se o ohrožení přírodních hodnot významných pro ekologickou stabilitu a biodiverzitu městské krajiny, o problémy vodního režimu a zejména retence vody v území, o snížení rekreační využitelnosti a prostupnosti krajiny, o ohrožení kulturně historických hodnot krajiny včetně stop tradičního využívání krajiny a v neposlední řadě o nebezpečí oslabení významu přírodních složek – přírodních atributů městské krajiny – v obrazu města.

Možné ohrožení městské krajiny je způsobeno plošným rozvojem zástavby v příměstské krajině, zahušťováním zástavby na území města a oklešťování nebo dokonce zmenšování rozlohy ploch zeleně, intenzifikací zástavby (zvyšováním výškové hladiny a hustoty zástavby) a degradací významu charakteristických znaků krajinného obrazu, změnami měřítka krajiny velkými technickými stavbami, potlačováním významu přírodních složek v obrazu krajiny (zástavba na úkor přírodních ploch, zástavba na vizuálních horizontech a na pohledově exponovaných svazích) a změnami v příměstské krajině, zejména změnami charakteru příměstské krajiny novými formami využití (obytná zástavba, komerční areály, technické a skladové zázemí, dopravní stavby). Oslabovány jsou též prostorové i funkční vazby města a příměstské krajiny (resp. krajiny regionu města), kdy nové plochy zástavby ztěžují prostupnost krajiny a narušují existující propojení mezi městskou krajinou a krajinným zázemím

[33] Navzdory vlivům funkcí města jsou v městské krajině často zachovány významné přírodní a estetické hodnoty. Svědčí o tom přítomnost 91 maloplošných ZCHÚ na území Prahy, z toho 8 v kategorii NPP, stejně jako přítomnost 12 přírodních parků, 12 Evropsky významných lokalit soustavy NATURA 2000 nebo 27 registrovaných významných krajinných prvků.

města. Zejména neřízená suburbanizace přináší zásahy do obrazu krajiny a do měřítka jejího využití a přináší nové nároky na dopravní a technickou infrastrukturu v příměstské krajině a okrajových partiích města.

Státní politika životního prostředí České republiky 2012 - 2020 klade důraz na zlepšení kvality prostředí v sídlech. Uvádí, že požadavky obyvatel na zajištění kvalitního prostředí lze naplňovat mj. posílením ekologických funkcí krajiny sídel, zejména ploch zeleně, při současném zohlednění specifických požadavků na jejich funkční využití a jejich podobu. Skladba, vybavenost a ztvárnění ploch zeleně celoměstského systému ve městě musí odpovídat novým nárokům obyvatel, tendencím ve využívání volného času i nárokům na dostupnost a bezpečnost pobytu v plochách zeleně, stejně jako nárokům na uplatňování ekologických procesů a vytvoření vhodnějších podmínek pro hospodaření s povrchovou (srážkovou) vodou (např. zmenšování podílu nepropustných ploch v zástavbě, vytváření technických opatření k zpomalení odtoku dešťové vody). Stejně jako vznikají potřeby konverze brownfields pro společenské či ekonomické využití (což je mimo jiné výhody přínosné z hlediska omezení zástavby na volných plochách), měly by se uplatňovat i požadavky na využití těchto území pro dotvoření systému zeleně a zlepšení jeho hygienické, ekostabilizační a rekreační funkce a ochrany biodiverzity. Nejsou-li plochy brownfields využity, představují často nejen konfliktní území, ale mnohdy i bariéry ve struktuře města.

Krajiny ve městě se týká iniciativa EU, vyjádřená v Rezoluci Evropského parlamentu z 12. 12. 2013 (2013/2663(RSP)) Green Infrastructure – Enhancing Europe´s Natural Capital, jejíž myšlenkou je především propojení ekosystémových, sociálních a retenčních funkcí území. Zelená infrastruktura je tvořena sítí zelených prostor, v nichž a díky nimž jsou udržovány přírodní funkce a procesy[34]. Složkami zelené infrastruktury jsou ve městě např. parky s velkou biologickou rozmanitostí, zahrady, zelené střechy, rekultivované bývalé průmyslové pozemky a zejména systémy vodních toků a ploch, které by měly přispívat k plnění důležitých funkcí, které je možno se systémem vodotečí, jejich revitalizace a zapojení do funkčního systému rekreace spojovat. Jedná se o takové funkce, jakými je zvýšení retence vody v území, využití prostorů vodních toků, údolních prostorů a břehových poloh pro rekreaci, využití nábřeží v urbanizovaném území jako veřejných prostranství, využití koridorů vodotečí ke zvýšení prostupnosti urbanizované krajiny a pro propojení území města volné krajiny.

Uskutečnění myšlenky tzv. Zelené infrastruktury - propojení ekosystémových, sociálních a retenčních funkcí území – je na území města spojeno s tvorbou celoměstského systému zeleně – zelené páteře a tvorbou systému sídelní zeleně prolnutého systémem ekologické stability, s pozorností, věnovanou vodnímu režimu a propojení „zeleného“ systému vegetačních ploch a „modrého“ systému vodotečí a vodních ploch a ploch určených k zadržování srážkových vod a k rozlivu povodňových vod v nivách vodotečí.

Zásady uspořádání krajiny je možno shrnout do následujících bodů:

- *Vytvoření příležitostí pro rekreaci a trávení volného času v zeleni* prostřednictvím územně rozsáhlého, různorodého, funkčně diferencovaného a dle významu ve struktuře města hierarchizovaného systému zeleně provázaného s přírodními celky krajiny v zázemí města. Systém bude vytvářet podmínky pro diverzifikované formy rekreačních sportů a činností. S tím souvisí revitalizace, intenzifikace funkčního využití ploch zeleně, diverzifikace z hlediska ekologických rámců území, důraz na přístupnost a prostupnost území, včetně realizace a údržby významných vyhlídkových bodů.
- *Realizace systémů městské zeleně ve vazbách k zázemí města a krajině aglomerací* provázáním systémů zeleně a příměstské krajiny jako principu aglomeračních vazeb, vytvářením regionálních parků a parkově upravené krajiny, zapracováním principů řešení příměstské polyfunkční krajiny

[34] Viz Průvodní dokument ke Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Zelená infrastruktura – zlepšování přírodního kapitálu Evropy (SWD(2013)155final.

rekreačně využitelné zemědělské krajiny a kategorizací ploch městské zeleně dle významu a odpovídajících nároků a nákladů na údržbu. Využití koridorů vodních toků a ploch v systému zeleně s ohledem na zvýšení retenčních schopností krajiny a na zadržování srážkových vod v území a na ochranu před povodněmi.

- *Posílení ekologických hodnot struktury města* ochranou a realizací systému ekologické stability a péčí o biologickou rozmanitost ploch zeleně, ochranou přírodních cenností s využitím institutu registrovaných významných krajinných prvků k posílení významu a funkčnosti fragmentů cenných biotopů ve městě, ochranou vzácných a ohrožených rostlinných a živočišných druhů, péčí o hygienu prostředí, uvolňováním koridorů řek a menších vodotečí a jejich propojováním do příměstské krajiny, hospodařením s vodou (zachycováním dešťové vody propustnými povrchy a hospodařením s dešťovou vodou z nepropustných povrchů).
- *Respektování požadavků na hospodárné využití přírodních zdrojů* ekologicky orientovanými přístupy v urbanistických koncepcích a nástrojích územního plánování – úspora energie formou urbanistických koncepcí minimalizujících nároky na motorovou dopravu a upřednostňujících pěší pohyb a cyklistickou dopravu, preferujících smíšené funkční využití území s vazbou bydliště, pracoviště a vybavenosti, úspora energie a půdy opakovaným využitím ploch a objektů, omezení plošného rozšiřování měst a výstavby ve volné krajině.
- *Regenerace degradovaných území* vytvořením podmínek jejich transformace, funkční konverze, funkční a prostorové defragmentace atd.
- *Rehabilitace významu přírodních složek v obrazu města* využitím přírodních složek krajiny (georeliéf, voda, vegetační kryt) v prostorových vztazích a v tvorbě vizuální scény města, ochranou těchto složek a jejich znaků, vytvářením předpokladů pro vznik estetických hodnot.
- *Ochrana kulturních a historických hodnot krajiny, respektování kulturního dědictví,* ochranou a péčí o jedinečnost, kulturní a historické hodnoty krajiny, jejich zapojením do kulturně-sociálních a funkčně-prostorových vztahů městské struktury.
- *Posilování specifických forem zemědělského hospodaření* vyhovující nárokům na průchodnost a rekreační atraktivnost krajiny.

Městská krajina v územním plánu – koncepce uspořádání krajiny (východiska, obsah, podklady a nástroje)

Městská krajina je na úrovni územního plánu řešena především prostřednictvím *koncepce uspořádání krajiny,* jakožto povinné součásti návrhu územního plánu dle zák. č. 183/2006 Sb. a dle vyhlášky č. 500/2006 Sb.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) rozlišuje mezi pojmem „*území*“ a „*krajina*“. Zatímco „*území*“ ve smyslu „zastavěné území“, či „nezastavěné území“ [§ 2 písm. d) a f) stavebního zákona] je chápáno jako pozemky či plocha, „*krajina*“, zmiňovaná např. v § 18 stavebního zákona je chápána ve smyslu jejích hodnot a identity. To odpovídá nejenom smyslu definice krajiny dle § 3 písm. k) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny – *krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky*, ale také pojmu krajina dle Kap. 1, čl. 1, písm. a) Evropské úmluvy o krajině – *“krajina” znamená část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů.* Cíle koncepce uspořádání krajiny (dále též „KUK“) proto musí korespondovat s cíli a posláním těchto dokumentů.

Koncepce uspořádání krajiny vytváří podmínky pro obnovu a zachování krajinně-ekologických a socio-ekonomických funkcí krajiny, pro udržitelné využívání krajiny a pro ochranu a rozvoj krajinných hodnot. Jedná se o podmínky pro ochranu, obnovu a rozvoj přírodních a kulturních hodnot a estetických kvalit krajiny, zejména pro zachování a posílení ekologické stability a rovnováhy ekosystémů, pro ochranu

druhové rozmanitosti, řešení vodního režimu krajiny, protierozních a protipovodňových opatření a posílení retenčních schopností krajiny a o podmínky reagující na potřeby úměrného sociálního a ekonomického rozvoje, o podmínky pro rekreační využití krajiny včetně prostupnosti krajiny a o zachování a vytváření vizuální atraktivnosti a estetických kvalit krajiny.

Koncepce uspořádání krajiny se týká struktury nezastavěného území a přírodních složek zastavěného území (celoměstský systém zeleně, struktury nezastavitelných ploch krajinné zeleně atd.). Koncepce uspořádání krajiny je v územním plánu zakotvena zejména prostřednictvím podmínek plošného (funkčního) a prostorového uspořádání území.

Koncepce uspořádání krajiny v územním plánu představuje významnou součást koncepce rozvoje území obce (budoucí vývoj zastavěného a nezastavěného území obce, ochrany a rozvíjení jeho hodnot) a to v úzkém propojení s urbanistickou koncepcí a s koncepcí veřejné infrastruktury.

Stejně jako urbanistická koncepce zahrnuje některé funkce a vlastnosti krajiny a počítá s nimi nejenom jako s faktory limitujícími, ale také jako s faktory stimulujícími rozvoj sídla, tak i koncepce krajiny, orientovaná především do nezastavěného území, reaguje na záměry rozvoje zastavěného území a jeho funkcí (rozšiřování zástavby do krajiny, vliv veřejné infrastruktury, vliv rekreační funkce na krajinu, vazba sídelní zeleně na krajinu atd.) a řeší využití krajiny, zachování jejích funkcí a ochranu a rozvíjení jejích hodnot.

Mezi urbanistickou koncepcí (UK), koncepcí veřejné infrastruktury (KVI) a koncepcí uspořádání krajiny (KUK) se jedná o vztah doplňující (komplementární) a částečně překryvný (např. rekreace, komunikace, krajinný ráz, ÚSES, veřejná infrastruktura).

K zakotvení cílů koncepce uspořádání krajiny do územního plánu, se užívá následujících nástrojů, které jsou zakotveny v současné legislativě:

- *Vymezení zastavěného území*. Vymezení zastavěného území je významné z hlediska jeho rozsahu, polohy vůči krajinným hodnotám, jeho spojitosti či nespojitosti.
- *Vymezení zastavitelných ploch a ploch přestavby*. Vymezení zastavitelných ploch je významné z hlediska umožnění vazeb systému zeleně pro uskutečňování rekreační a ekostabilizační funkce. U ploch přestavby se může jednat například o revitalizaci brownfields apod.
- *Vymezení ploch změn v krajině*. Obdobně jako v sídlech vymezujeme zastavitelné plochy a plochy přestavby, můžeme i v krajině vymezit plochy, kde navrhujeme změnu využití [viz příloha č. 7 k vyhlášce č. 500/2006 Sb., část I. odst. 1 písm. e) a odst. 3 písm. b)].
- *Vymezení ploch a koridorů, ve kterých je prověření změn jejich využití územní studií podmínkou pro rozhodování.* Zpracování studie je vhodné v případě, že je třeba podrobněji prověřit například návrh ochranných opatření v krajině, či specifické funkce, jako například rekreaci, revitalizaci po těžbě apod.
- *Vymezení ploch a koridorů, ve kterých je pořízení a vydání regulačního plánu podmínkou pro rozhodování o změnách jejich využití*. Koncepce uspořádání krajiny se týkají především podmínky pro umístění a prostorové uspořádání staveb s ohledem na ochranu navrženého charakteru území, zejména ochrany krajinného rázu.
- *Vymezení ploch a koridorů územních rezerv.* Vymezením územní rezervy je možné naznačit také potenciální další rozvoj sídla do krajiny, který je třeba prověřit. K tomu stanoví územní plán podmínky.

- *Vymezení ploch s rozdílným způsobem využitím*. Vymezení ploch s rozdílným způsobem využití je základním nástrojem pro návrh KUK v územním plánu. Vyhláška č. 501/2006 Sb. stanovuje základní druhy ploch v § 4 až 19.

K problematice řešení městské krajiny existuje řada podkladů, které je nutno při tvorbě koncepce vzít v úvahu a respektovat je. Jedná se o nástroje územního plánování – Politika územního rozvoje ČR, ZÚR, ÚAP, doplňující průzkumy a rozbory a územní studie. Jedná se také o samostatné oborové materiály, které nejsou součástí nástrojů územního plánování a jsou pro koncepci uspořádání krajiny závaznými podklady. Jedná se o

- *Komplexní pozemkové úpravy (KPÚ)*
- *Plán oblasti povodí a plány pro zvládání povodňových rizik*
- *Plán územního systému ekologické stability (plán ÚSES)*
- *Souhrnný plán sanací a rekultivací, Plán sanace a rekultivace*

Jedná se též o další odborné – nezávazné, avšak neopominutelné podklady:

- *Lesní hospodářský plán (LHP)*
- *Plány péče o zvláště chráněná území*
- *Koncepce ochrany přírody a krajiny krajů (KOPK)*
- *Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón*
- *Plány území s archeologickými nálezy*
- *Studie preventivního hodnocení krajinného rázu (KR) na regionální úrovni*
- *Studie preventivního hodnocení krajinného rázu (KR) na lokální úrovni*

Použité zdroje:

BOND, A. *Environmental Impact Assessment in the UK.* Chadwick House, 2000.

BOCHNIC, S. – SELLE, K. *Freiräume für die Stad.* Wiesbaden: 1992.

BUNZEL, A. *Umweltschutz in der Bebaungsplanung.* Wiesbaden: 1997.

GESTRING, R. *Ekologie und urbane Lebensweise.* Braunschweig: 1997.

CARLSEN, C. *Naturschutz und Bauen: Eingriffe in Natur und Landschaft und ihr Ausgleich insbesondere in der Bauleitplanung.* Berlin: Blackwell Wissenschafts-Verlag, 1995.

GÄLZER, R. *Grünplanung für Städte.* Stuttgart: Ulmer, 2001.

GARENS-GREHMANN, F. *Landschaftsbild und UVP.* Erich Schmidt Verlag, 1993.

GRUB, H. – LEJEUNE, P. *Grün zwischen Städten.* München: 1996.

HINZEN, A. *Umweltschutz in der Flächennutzungsplanung.* Wiesbaden: 1986.

HORKÝ, J. – VOREL, I. *Tvorba krajiny.* Praha: ČVUT, 1985.

NEDDENS, M. C. *Ökologisch orientierte Stadt und Raumentwicklung.* Wiesbaden: 1986.

LÖW, J. – Míchal, I. *Krajinný ráz.* Brno: Lesnická práce, 2003.

LOHRBERG, F. *Stadnahe Landwirtschaft in der Stadt- und Freiraumplanung.*

RIEDEL, H. – LANGE, H. *Landschaftsplanung*. Spektrum Akademischer Verlag Heidelberg-Berlin, 2002.

RUANO, M. *Ökologischer Städtebau.* Karl Krämer Verlag Stuttgart-Zürich.

SKLENIČKA, P. *Základy krajinného plánování.* Praha: 2002.

THE LANDSCAPE INSTITUTE. *Guidelines for Landscape and Visual Impact Assessment,* Spon Press New York, London, 2002.

VOREL, I. Přírodní prostředí a krajina v regulačních plánech. *Město, venkovský prostor a krajina.* Praha, 2001.

VOREL, I., SKLENIČKA, P. POLÁČKOVÁ, V., KUPKA, J. *Metodický rámec koncepce uspořádání krajiny jako součásti územního plánu,* rukopis 2012.

WÖBSE, H. H. *Landschaftsästhetik.* Stuttgart: Ulmer, 2002.

Evropská úmluva o krajině / The European Landscape Convention
dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva

Státní politika životního prostředí České republiky 2012-2020(MŽP)
dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a evidenci územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů

Soupis zkratek:

KOPK	koncepce ochrany přírody a krajiny krajů
KPÚ	komplexní pozemkové úpravy
KR	krajinný ráz
KUK	koncepce uspořádání krajiny
KVI	koncepce veřejné infrastruktury
LHP	lesní hospodářský plán
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NPP	národní přírodní památka
ÚAP	územně analytické podklady
UK	urbanistická koncepce
ÚSES	územní systém ekologické stability
ZCHÚ	zvláště chráněná území
ZÚR	zásady územního rozvoje

B.3.3.2 Koncepce a trendy územního rozvoje venkovských obcí

B.3.3.2.1 Venkovská sídla

Pohled zpět, do dávnější i nedávné historie ukazuje na míru změn, které poznamenaly životní prostředí jedince i společnosti. Vzhledem k rychlému sledu transformací venkova neobstojí základní pojmy, tj. klasické (geografické) ani jiné přetrvávající pojmové vymezení venkovských sídel. V postkomunistickém období neobstojí ani dlouho přetrvávající, relativně věrohodné znaky urbánních a rurálních typů sídel. Neobstojí ani definice, vycházející z období socialistické industrializace, kolektivizace zemědělství a centrálního plánování. Pojmosloví odráželo určité více či méně striktní vymezení (a trvání) určitých kategorií sídel, jejich atributů, které se objevovaly v soustavách ukazatelů.

Aniž bychom hodnotili, která kritéria byla účelná či zbytná, jsme svědky rozsáhlé, dynamické transformace osídlení, která je důsledkem kombinace cílených a spontánních aktivit, často zcela mimo tendence a poslání disciplíny urbanismu.

Stoupající vědomí, že planeta je zatěžována lidskými aktivitami nad udržitelnou mez, vede i k trendům opačným. Tendence k větší vstřícnosti a porozumění přírodě jako celku stále více kontrastují s podporou rostoucí spotřeby zdrojů (často plýtvání).

V rámci naznačených transformací sídel probíhá i suburbanizace, která současně znamená deurbanizaci (dezurbanizaci), paradoxní pohyb lidí z měst na vylidňující se venkov a přeměnu volné krajiny v nesouvislé fragmenty zástavby a jednu z méně vhodných forem poměšťování venkova.

Dosud užívané pojmy nemusí vždy reflektovat aktuální charakteristiku. Je nutné zvolit metodu, interpretující současnost jako určité stadium dynamického procesu, ve kterém nastane řada dalších, často nepředvídatelných stádií a situací. Pro praktickou práci bude nutné užívat další proměnné. Pokud možno objektivní výstup z takto připravených, aktuálních informací by měl být součástí vybavení profese urbanistů a lidí, kteří mohou ovlivnit budoucnost svěřených prostor venkova.

Sídlo je prostorový útvar, vymezený katastrálními hranicemi, v jehož zastavěné části plošně dominují stavby pro bydlení a postupně (s jeho rozvojem) pro další účely, v rozsahu a proporcích podle typu, velikosti a poslání sídla. Zástavbu tvoří různá prostorová a funkční seskupení zastavěných a nezastavěných (veřejných, vyhrazených a soukromých) pozemků. Na správním území obce se může nacházet jedno i více různých sídel.

Venkovské sídlo má nebo v minulosti mělo převážně zemědělskou, produkční funkci, kterou dnes nahrazuje převážně *funkce obytná, rekreační,* nebo kombinace obou[35)]. V dřívějších definicích bylo přesněji definovaných znaků, které se týkaly (dolních) limitů hustot obyvatel[36)]. Geografie mezi venkovská sídla zařazuje i *samoty*[37)]*, osady (malé skupiny domů)* a novodobé útvary jako *rekreační a zahrádkářské soubory.*

[35)] V *Pravidlech plánování a stavby sídlišť* /rozuměj sídel/ (VÚVA, 1966) se ještě požaduje „prostředí pro společenský život obyvatel".

[36)] V téže publikaci: Městské sídlo mělo mít více než 50 obyvatel/ha; ze 100 trvalých obyvatel mělo v zemědělství pracovat max. 10 osob atp. Takovým požadavkům vyhovovala sídla nad 5 000 obyvatel.

Druhy trvalých venkovských sídel

Venkovská samota (usedlost) je základní sídelní jednotkou (zástavby) v krajině. Lze ji charakterizovat tak, že další stavení (pokud v okolí existuje), není „na doslech" ani „na dohled", podle utváření terénu krajinného prostoru.

V poloze *samoty* může být i *solitérní venkovské sídlo* (sídlo ve smyslu solitérní rezidence): solitérní zámeček, dvorec, hájovna, vodní nebo větrný mlýn, hamr atp., tj. objekty, které svou osamocenou polohu volily buď z důvodu *zvláštní účelové činnosti* vázané na určitou zemědělskou kulturu (hájovna na okraji lesa, obory), na zdroj energie (mlýn, hamr), nebo z důvodu zvláštního společenského postavení vlastníka, nebo uživatele (reprezentativní sídlo s vymezenou, popřípadě *komponovanou částí krajiny).*

Rozptýlená venkovská zástavba je tvořena souborem původně samostatně hospodařících solitérních stavení, kupř. *franckých dvorců* (dnes samostatných objektů užívaných kupř. pro účely individuální rekreace)[38)], v odstupech „na dohled“ a „na doslech“. Tato zástavba je obklopena kultivovanou krajinou, většinou pastvinami, loukami a rolemi. Krajina luk, polí, rybníků a lesních enkláv, do které je rozptýlená zástavba vsazena, je po někdejším odstranění lesa minimálně poznamenaná dalšími lidskými zásahy (kromě polních cest). Až moderní doba zasahuje rušivě do této symbiózy (vzdušná vedení elektrického proudu, nevhodně koncipované pozemní komunikace, těžební zařízení atp.).

Kolonie, osada není (až na výjimky) administrativně samostatným útvarem, je buď prostorově samostatnou, nebo prostorově integrovanou součástí obce. Její vznik je často spojen s určitou sociální potřebou (např. bývalé kolonie chudých), ekonomickou činností (těžba dřeva, nerostného bohatství, např. hornické kolonie), nebo s využitím volného času (chatová osada, zahrádková kolonie), nebo s formou specifické formy aktivního odpočinku, individuální rekreace[39)]. Po stránce urbanistické je zpravidla založena na pravoúhlém schématu stejných parcel, členěných nejnutnějšími místními přístupovými cestami. Veřejný prostor většinou chybí. Někdy jsou osady společně oplocené (zahrádkové), s centrem v podobě objektu klubovny atp.

Venkovské sídlo nemělo mít více než 40 obyvatel/ha, obyvatelstvo bylo „značně závislé“ na vyjížďce za prací atd. Těmto požadavkům zpravidla odpovídala sídla do 2 000 obyvatel.

37) C. Votrubec definuje sídelní jednotku (usedlost) takto: „Sídelní jednotka je každé, tedy i nestálé lidské obydlí, prostor trvalého nebo jen občasného pobytu člověka, kde člověk přespává, pracuje a eventuálně přechovává své zásoby, potraviny, nápoje, nářadí a zbraně. Je to místo, kde sídlí, tedy usedlost.“ K této geografické definici je nutné dodat, že je v ní zjevná odlišnost od tradičního, z historie vzešlého chápání pojmu usedlost jako označení rolnického hospodářství.

38) Rozestupy jednotlivých staveb nebo hospodářských celků (statků, dvorců) jsou odvozeny od způsobu hospodaření, od bonity půdy, komodit a tím od celkových výměr půdy a její výtěžnosti. Také od středověkého rozměření lokátorem. (Viz výzkum středočeských vesnic Rakovnicka: ing. Pašková, FSt ČVUT). Celkové počty hospodářských celků jsou tedy odrazem rozsahu využitelných krajinných prostorů a současně poplatné parametrům úživnosti za určitých životních a technologických zkušeností, jež pomáhaly optimalizovat podobu tohoto osídlení v daném místě. Tyto příčiny a jejich dopady přestaly být reálnými v okamžiku, kdy přestaly být základem existence obyvatel.

39) Na rozdíl od současné praxe byl určitý soubor alespoň definován, nazván; je také signálem, že došlo k záměru určitého počtu staveb, že nešlo o postupné aditivní přiřazování po jednotlivých stavbách.

Zemědělská vesnice je tradičním urbanistickým souborem hospodářských a obytných staveb na jednotlivých parcelách. Jedná se buď o soubor relativně homogenní zástavby usedlostí (statků) samostatných hospodářů – rolníků, nebo o celek s převažujícími plochami velkostatku (panství, církevní celek). V určité části sídla bývají soustředěné menší parcely zaměstnanců, bezzemků. Vesnice většiny urbanistických typů se může vykázat veřejným prostorem a veřejnými stavbami (kaplí, kostelem, farou, školou, rychtou).

Urbanistický soubor zemědělské vesnice může mít nejrůznější prostorové založení a/nebo uspořádání (urbanistické formace), např.:

- nejstarší, nepravidelnou předkolonizační formu *shlukovou,*
- formu okrouhlou – tzv. *okrouhlici*, s okrouhlou formou návsi a s radiálním uspořádáním lánů (honů),
- formu *ulicovou, silniční, potoční* s probíhající komunikací středem zástavby,
- *návesní,* kdy je probíhající komunikace rozšířena, nebo přerušena velkým (pravidelným nebo nepravidelným) prostorem jedné nebo více návsí, s návazným uspořádáním honů plužiny s hranicemi lánů kolmo na směr páteřní komunikace.

Pro zemědělskou vesnici je charakteristická přímá dostupnost obdělávané krajiny z parcel usedlostí a existenční závislost zástavby na obdělávané krajině (tento charakteristický, zásadní rys zemědělská vesnice svým novým, indiferentním posláním ztrácí)[40)].

Z celkového počtu cca 6 400 obcí v ČR jich zůstává svou povahou *zemědělskou vesnicí* v současnosti méně než 1 000.

Sportovní a rekreační areály v krajině. Jedná se o samostatné nebo sdružené sportovní a rekreační plochy ve volné krajině jako jsou golfová hřiště, sportovní letiště, jezdecké areály – jízdárny, lyžařské areály se sjezdovkami a běžeckými trasami, parkúry a jízdárnami při koňských farmách, dráhami pro cyklokros a motokros, spojené s ubytovacími a stravovacími zařízeními, případně s dalším (rekreačním) vybavením a s obytnou částí správců (případně s ubytováním dalšího obslužného personálu).

Transformace vesnic

Důsledkem socialistické zemědělské velkovýroby, provozované způsobem, odvozeným od výroby průmyslové, je *denaturovaná krajina*[41)]. Příčinou této proměny bylo nekomplexně koncipované úsilí dosáhnout samostatnosti v produkci potravin, a to i za cenu, že bude narušena, někdy i zničena původní krajina, vhodná pro existenci nikoli jen člověka, ale celých ekologicky provázaných ekologických společenství, ať jde o flóru, nebo o faunu.

---

40) Novým jevem, který nastupuje s proměnou vesnice v jinou podobu sídla, je *oplocování* parcel na rozdíl od tradice *ohrazování* pomocí zdí. Pokud k oplocování (zejména drátěným plotem, vyzděnými sloupky a poli atp.) dochází již u předchozího typu (tj. u rozptýlené zástavby), lze to považovat za zásadní znepokojivý jev, negující dosavadní propojení staveb a krajiny.

41) Je míněn obraz ploch, zbavených přírodních celků a prvků (dominantním, ne-li jediným prvkem je dominující *zornění,* orná půda „bez překážek pro velkovýrobu“).

Jiná proměna krajiny (včetně sídel a jejich obyvatel) nastává v důsledku ukončení existenčních vazeb (původní) zástavby a obhospodařovaných produkčních ploch. Po skončení existenčních vazeb venkovských obyvatel ke krajině se zástavba a zemědělské kultury spravují a vyvíjejí samostatně. Zemědělská výroba je nadále řízena a provozována z jiných (i vzdálených) lokalit, většinou zaměstnanci velkých akciových společností, bez někdejšího vztahu k půdě.

Původní zemědělská sídla jsou většinou jen vizuální připomínkou na někdejší formy zemědělství a s tím souvisejících specifických vztahů.

Socialistická vesnice. Idea kolektivizace (přerod svobodných hospodářů v zaměstnance ve velkovýrobě) a idea „přiblížení venkova městu“ sebou přinesly na vesnice zemědělské velkovýrobní areály a s tímto pojetím zemědělství i vícepodlažní *nájemní bytové domy, a řadové rodinné domy,* které se začaly na venkově uplatňovat[42)]. Situování obytných domů a jejich velikosti nedbaly na prostorový a historický kontext, na charakter dosavadní zástavby. Ta měla být postupně odstraněna a nahrazena novým uspořádáním. Kritériem pro „vhodné“ situování byla volná místa, která byla v blízkosti těch existujících komunikací, kde existovaly základní inženýrské sítě. U obytných domů se zpočátku zřizovaly doplňkové stavby (pro umístění drobného zvířectva, palivo, kůlny), dále záhumenky a zahrádky. Později, s postupem kolektivizace, tato nabídka většinou vymizela.

Vlastní *zemědělský závod* byl situován mimo existující zástavbu vesnice. Důvodem byla *hygienická ochranná pásma,* odvozená od kapacit stájí, druhu chovaného dobytka nebo zvířectva, případně od povahy skladových areálů s umístěnými organickými (anorganickými) látkami. Svými parametry (měřítkem) a charakterem zástavby se takové areály odlišovaly od veškeré dosavadní zástavby v krajině.

Nová centra *občanského vybavení* byla směřována do *střediskových obcí.* Byla odlišná pojetím i lokalizací od tradičních návsí s kaplí nebo kostelem. Jejich těžištěm byl kulturní dům, prodejna Jednoty, sídlo národního výboru, základní škola, mateřská škola, jesle atd.

Socialistická neperspektivní vesnice. Pronikání městských lidí na venkov a s tím i jejich názorů a životního stylu se projevilo nejvýrazněji hnutím *chalupářů*, kteří kupovali venkovská stavení v tzv. „neperspektivních“, odlehlých venkovských sídlech za dostupné ceny. Zástavba zejména malých sídel přežila často jen díky spontánnímu nástupu nového účelu využití, tzv. *individuální rekreace* na venkově. Toto hnutí zachránilo velký počet chalup a usedlostí „in situ“. Chalupářské hnutí přispělo svým způsobem také ke změně charakteru života na venkově. Bylo a zůstává v podstatě „konzervativním“, resp. „konzervačním“ přístupem k tradiční venkovské zástavbě. Zájmy chalupářů však často končily na hranicích jejich parcel. Teprve postupně se vytvořily užší vztahy těchto nově příchozích ke starousedlíkům, k okolní krajině, k veřejným prostorům. Nově příchozí stáli často u podnětů k obnově drobné (sakrální a jiné) architektury.

Postagrární vesnice. V průběhu 20. století dochází k výrazným změnám v charakteru většiny venkovských sídel, a to především ke změnám v charakteru jejich zástavby. Byly to

---

[42)] Předobrazem byly studie, koncipované ve VÚVA (Výzkumném ústavu výstavby a architektury) v 60. letech s ukázkovými přeměnami klasických vesnic s usedlostmi, nahrazenými řadami nájemních, vícepodlažních bytových domů, s nově situovaným centrem.

především nejrůznější městské vlivy, importované na venkov a působící na názory venkovských obyvatel, které podnítily změnu postagrárních vesnic. (Výše byly popsány pokusy o definování nových pojmů pro tyto transformující se vesnice.) Dále to byly různé změny v nakládání s parcelami: dochází k jejich dělení, k zastavování pozemků původních zahrad, ke změnám umístění a orientace staveb atp.

Odchod lidí z venkova do měst v důsledku ztráty práce v místě znamenal oslabení původní sociální soudržnosti vesnice, její někdejší ekonomické zdatnosti i motivace k veřejně prospěšným akcím. Toto vše ovlivnilo podstatný obrat ve výrazu jednotlivých sídel, i když změny nastaly v různé míře, podle atraktivity, bonity půdního fondu, velikosti jednotlivých sídel i podle odlišností společenského profilu v jednotlivých regionech.

Byla to také imigrace nových obyvatel z měst, kteří nebyli spojeni se zemědělstvím, a proto stavěli své rodinné domy na principech, blízkých městským zvyklostem (městské rodinné domy ve venkovském prostředí jsou vzdálenou verzí obytných staveb v prostředí *zahradního města*).

Příklady odmítavých nebo netečných postojů k dosavadní zástavbě vedl venkovské obyvatelstvo k přestavbám tradičních usedlostí. Sloučily se snahy po větším prostorovém komfortu se snahami citovat městské atributy (trojdílná okna, balkony, tvrdé omítky atp.) a tím zmenšit cítěný venkovský handicap proti městu.

Postagrární vesnice je většinou příkladem různorodých degradací původní, čitelné, jednotící urbanistické myšlenky, zahrnující vazby zástavby k veřejným prostorům i k volné krajině. Většina těchto identických znaků je z neznalosti, z nedostatku vnímání a v důsledku zásahů do rurální orientace opomíjena a ignorována.

Postagrární vesnice v postkomunistickém období. Rozšiřování existujících sídel je nejčastějším způsobem, jakým se uplatňuje nová, městská, předměstská nebo venkovská zástavba na venkově. Volba míst k zástavbě nemá žádná kritéria kromě účelových: volí se dostupnost ke komunikacím a k existujícím inženýrským sítím. Absentují urbanistické ambice, zejména když zástavba přirůstá po jednotlivých stavbách, často bez existence dobrého územního plánu.

Kolem obytného rodinného domu městského typu, určeného jen k obytným účelům (tzv. „čisté bydlení“), je volná plocha, zpravidla upravená jako okrasná zahrada. Pokud jde o velikost parcely, jsou tendence velmi různorodé – od minimálních požadavků (tj. od socialistické normy á 400 m^2) přes standard současné doby (kolem 1 000 m^2) až k požadavkům na parcely neobvykle velké (od 2 000 m^2 výše).

Tyto postagrární vesnice s výrazným podílem rekreačního využití jsou poloprázdné v průběhu týdne. Trvale bydlící pracují přes týden mimo vesnici, chalupáři dojíždějí kromě prázdnin jen ve dnech volna. Původně živé vesnice se společným zemědělským zaměřením se dnes musí vyrovnávat s omezeným časovým využitím svých kapacit nejrůznějších užitkových ploch, zejména dříve hospodářských[43)].

V důsledku snížené kupní síly (v důsledku nejisté přítomnosti obyvatel a rekreantů) je podlomena možnost nabízet potřebné služby, včetně základních (pohostinství, obchod, škola). Podnikání v maloobchodě je nejisté pro alternativní možnosti nákupů a stravování ve

[43)] Vhodnějším označením takto fungující vesnice by byl pojem ne *obytná,* ale *ubytovací.*

velkoprodejnách mimo bydliště, v místech zaměstnání[44)]. Vesnické malotřídní školy, pokud nejsou zrušeny, mají často minimální počty školáků, a podstupují nerovnou soutěž se školami v okolních městech, kterým rodiče dávají často přednost pro představu větší kvality výuky. Tyto školy musí venkovské obce navíc dotovat[45)].

Vesnice, anektované do městských celků. Jsou to také (alespoň dočasně) urbanistické formace a typická zástavba bývalých venkovských sídel (obcí), které byly anektovány do celků sousedících měst, a stala se jejich *místními částmi*. Za určitých podmínek si mohla zachovat venkovský ráz. Svým způsobem stále splňují i kritéria *venkova (rural areas)* požadovaná nejen co do hustot obyvatel ale i co do negativního vymezení vůči jádrovému městu (kupř. nesplňují požadavky na vybavení urbánního sídla)[46)]. Je otázkou, kam je která země ve svých statistikách zařazuje, nebo jak se k nim v praxi chová (kupř. pokud jde o dotační politiku[47)]). Další otázkou je, kdy se v důsledku dalšího rozvoje měst změní jejich předpokládaná role a ona zaniknou de facto jako sídla venkovská.

Expanze měst na venkov: suburbs. Nejspornější součástí nových projekcí do venkovského prostoru jsou tzv. *suburbánní soubory,* tj. zástavba subměstského (nebo exměstského) charakteru, která expanduje do volné krajiny (venkovského prostoru), a to:

- formou samostatných obytných[48)] „satelitních“ souborů (spíše výjimečný případ) nebo
- formou přírůstků k zástavbě existujících venkovských sídel.[49)].

Pokud suburbánní zástavba nebytového charakteru expanduje do volné krajiny, potom zpravidla vytváří:

- nákupní střediska (areály),
- výrobní areály,
- výstavní areály,
- dopravní stavby (letiště),

[44)] Maloobchod na vesnici nemá šanci kompenzovat přednosti řetězců např. exkluzivní otevírací dobou (malé obchody v městech USA se udržují při životě nočními otevíracími hodinami).

[45)] V otázce malotřídek a jejich klíčového významu pro další existenci vesnic nezaujal stát konstruktivní postoj, spíše naopak. Přitom jsou k dispozici výsledky ze zahraničí (Holandsko, Belgie), které dokládají některé přednosti malých vesnických škol, které nejsou splnitelné ve velkokapacitních školách ve městech.

[46)] Královské město Úštěk (cca 1 300 obyvatel) má 22 místních částí, okolních malých vesnic, na nichž se dodnes projevuje poválečné vysídlení. Protože se jedná o *místní části,* měla tato sídla problémy při žádostech o dotace z *Programu obnovy venkova.*

[47)] V některých případech byly odmítnuty dotace vesnicím, integrovaným do městské obce, která sama nemá, zejména při malé velikosti, prostředky na regeneraci jádrové části obce.

[48)] Vzhledem k režimu v těchto souborech by byl místo *obytný* výstižnější pojem *ubytovací.*

[49)] V ČR zatím nejde (až na výjimky) o snahu zakládat tzv. *samosprávné komunity* (soběstačné satelity), či dokonce obce. Jde o pouhé fragmenty zástavby, pokud neobsahují většinu znaků, charakterizující sídla (kromě samot a osad). Snad by bylo možné je označit za *obytná území,* která jsou nebo nejsou integrována do existujících sídel při respektu prostorového a/nebo historického kontextu. Tato nová obytná zástavba parazituje na technickém a sociálním vybavení existujících sídel, ať se jedná o město či o venkovskou obec. Vzhledem k rozsahu některých přírůstků nastává obava ze zvratu situace ve směřování obce v komunálních volbách do místních samospráv (místo *obnovy venkova* půjde o jeho *rozvoj* směrem k nové identitě – k podobě pochybných *suburbs*).

- skladové areály,
- technoparky,
- logistická centra.

Výše uvedená skupina nebytových souborů umístěných ve volné krajině venkova je zpravidla funkční součástí měst, nebo městských aglomerací. Tyto celky (areály) jsou vázány na provoz jádrového města nebo na celou soustavu (aglomeraci) měst. Jsou jejich doprovodnými (provozními) částmi. Hledají pozice v příměstské oblasti s dobrým přístupem ke všem druhům komunikací (včetně letecké)[50].

Typy venkovských sídel z hlediska prostorových parametrů a uspořádání

Na zasazení venkovského sídla do krajiny (tzv. setting) a na jeho vizuálním působení se podílí zejména:

- *morfologie (ztvárnění) terénu v prostoru sídla a v jeho bezprostředním okolí,* které vizuálně s působením sídla souvisí (vytváří základ „prostorové scény"), kde převládá:
  - rovina (niva, rozsáhlejší náhorní planina),
  - návrší (omezené různě sklonitými svahy),
  - mírný svah (osluněný/ neosluněný),
  - údolí (většinou s vodotečí; jde o prostor orientovaný jedním směrem, nebo více směry, prostor více či méně uzavřený/otevřený,
  - kotlina (více nebo méně uzavřená – podle sklonitosti svahů a rozdílů horní a dolní úrovně,
  - kombinace více uvedených jevů;
- *charakter (parametry) krajinného rámce posuzovaného sídla,* jež se vyznačuje:
  - relativně otevřeným obzorem krajinného prostoru,
  - relativně uzavřeným (omezeným) obzorem krajinného prostoru,
  - střídavě otevřeným a uzavřeným obzorem krajinného prostoru (vytvořeným kupř. střídáním přehledných otevřených prostor a expozicemi lesa atp.);
- *převažující členění okolního prostoru*[51]*,* které je:
  - plošné, tj. prostorově 2dimenzionální, kde převažují plošné kultury – orná půda, travní porosty, pastviny atp,
  - prostorové, tj. 3dimenzionální – převažují objemové jevy, jako stromové porosty, chlumky, lesíky, formace chmelnic, sadů, vinic na terasách, expozice skalních útvarů atp.
- *převažující měřítko struktury (mozaiky) okolního prostoru,* které je:
  - velké (v pohledech jen ojedinělé, rozeznatelné linie nebo objemy (terasy, meze, aleje, hranice lesa, velká vodní plocha, velké rozměry lánů),

[50] V této skupině nejsou záměrně uváděna těžební zařízení, protože nejsou přímými funkčními součástmi měst, lokalizovanými z různých (zejména ekonomických) důvodů mimo městská katastrální území.

[51] Relativně neomezený krajinný prostor může být společným krajinným rámcem více sídel propojených komunikacemi, vodotečemi atp.

- malé měřítko členění (v pohledech četné rozeznatelné linie a objemy (terasy, meze, aleje, členité hranice lesíků, chlumků, skalních útvarů, malých vodních ploch a vodotečí, malé měřítko stejnorodých ploch různých kultur atp.)[52)],
- obě měřítka – v rámci jedné prostorové scény se vyskytuje jak velké, tak malé měřítko členění (např. členěné plochy luk, nečleněné plochy orné půdy, členěné okraje lesa, vodní plochy s členitými /nečleněnými břehy atp.).

Venkovské obce a způsoby jejich rozšiřování

Za venkovskou obec se ve statistických textech většinou považuje obec do 2 000 obyvatel[53)] (v USA sídlo do 2500 obyvatel)[54)]. Existuje však řada obcí svým charakterem „venkovských", která mají až 5 000 obyvatel (moravské, slovenské a maďarské vesnice).

Dnes se projevují tendence vykládat venkov jako příliš nákladnou soustavu malých, rozptýlených sídel. Tato struktura je historická. Odvíjela se od okruhů dostupnosti mezi usedlostmi a obdělávanou plužinou, vycházejících z akčního radia člověka a tažných zvířat, pohybujících se vlastní silou (pěšky).

Proto je oficiálně doporučována dolní hranice počtů obyvatel ve venkovských obcích, směrodatná pro budoucí poskytování podpor s poukazem na neefektivnost existence velmi malých obcí, kterých je v ČR největší počet (viz Kapitola B. 3.3, tabulka 1). Tato doporučení se pohybují kolem počtů 1 000–1 500 obyvatel. Z uvedeného důvodu je vyvíjen tlak na obecní samosprávy, aby se integrovaly do větších celků, z nichž se mnohé relativně nedávno oddělily, tj. získaly správní autonomii na bývalých *střediskových obcích*[55)]).

Je nutno rozlišovat, zda k takové reintegraci za účelem dobrovolné dělby práce znovu dochází na základě svobodných rozhodnutí samospráv (např. integrace či reintegrace formou *sdružení obcí, svazků obcí* atp.), nebo zda k integraci dojde „seshora", určitým rozhodnutím z nejvyšší úrovně státní správy. Násilná integrace může mít dokonce povahu protiústavního kroku.

Důvody pro integraci obcí v současném smyslu a její přínosy jsou uvedeny v kapitole B. 2.1.2. Stávající stav území a osídlení a hlavní trendy jeho vývoje, odstavec Polycentrický rozvoj.

Naše vesnice prožily *několik vln transformací.* Tou první, která otřásla agrární vesnicí, byla již zmíněná průmyslová revoluce. Tou zatím poslední kolektivizace zemědělství. Transformace, probíhající v současnosti je příkladem spontánního trendu, kdy zatím nelze odhadnout obecnější koncepci.

[52)] Užití pojmu „velké" a „malé" měřítko je opět relativní; proto se poznamenává „v pohledech", tj. v zachytitelné výseči pozorování, nebo na fotografiích z normálního horizontu.

[53)] Na základě rozhodnutí zasedání Mezinárodního statistického úřadu v Praze v roce 1938; tato konvence se užívá dodnes.

[54)] Vyvstává otázka, čím jsou obce mezi 2 000 a 3 000 obyvateli, když statut města může získat obec o 3 000 obyvatel a venkovské obce jsou do 2 000 obyvatel.

[55)] Venkova se týkaly tzv. *střediskové obce,* centra I. stupně (lokální). Měla dosáhnout 1 500–3 000 trvalých obyvatel a jejich spádový okruh měl být optimálně 8 km, výjimečně 10 až 12 km. Na uvedená centra lokálního významu navazovala sídelní síť, sestávající z tzv. *nestřediskových* obcí trvalého a dočasného významu a z obcí ostatních.

Historické transformace se dosud vyznačovaly rozšiřováním zastavěných částí, při čemž vždy byl více méně problematický zábor zemědělské půdy, podle okolností, podle bonit atp. Téměř ve všech případech se jednalo o narůstání tradičních sídel, jen výjimečně docházelo k *vysazení* nových, samostatných souborů (raabizační vesnice, socialistické vesnice, náhradní výstavba při zaplavení území přehradním jezerem atp.). Způsob hospodaření a politická orientace (koncepce venkova) se odrážely i v pojetí a účelech rozšiřování.

K původním, zpravidla tradičním kolonizačním formacím, narůstají zastavěné části v nedávné minulosti a v současnosti:

- prodlužováním obytné zástavby podél hlavní, páteřní komunikace,
- zakládáním nových komunikací, které porušují dosavadní celistvost urbanistické formace, zejména průrazy v souvislé zástavbě hlavních (návesních, uličních) prostor atp. Často vedou k nově založeným areálům zemědělské velkovýroby,
- využitím nebo vytvořením záhumenní (okružní) cesty jako nové místní komunikace, zakládající další „vrstvu“ oboustranné zástavby rodinnými domy (tím znepřístupňují krajinu z dosavadních, tj. původních parcel – usedlostí). Obdobně může postupně vzniknout i více okruhů, kolem nichž se organizují další „vrstvy“ nové obytné zástavby,
- vkládáním dalších staveb do volných, nezastavěných prostor, zejména v případě původních pastvinářských lokalit se solitérními usedlostmi (franckými dvorci),
- předřazováním nových staveb před existující zástavbu (včetně zastavování inundačních poloh) atd.,
- zastavováním dříve nevyužitelných prostor (po vysušení mokřadů, rybníků atp.),
- kombinací výše uvedených možností.

Dočasná sídla na venkově

Na venkově vznikala a vznikají nejrůznější dočasná sídla (pro přechodný, tj. časově omezený pobyt) a to buď periodicky v krátkých intervalech (víkendový pobyt), nebo v ročních intervalech – pro tzv. *sezónní pobyty.* Může se jednat o soubory různé stavební kvality. Dominujícím případem jsou *sídla (nebo části sídel) s rekreační funkcí.* V některých sídlech (což je patrně nejčastější případ) existuje souběh trvalého a dočasného pobytu, užívání. Takovým příkladem mohou být *sídla lázeňská.*

Periodická individuální rekreace se odehrává v provizorních nebo trvalých stavbách, jako jsou chaty, zahradní domky, chalupy atp. Jedná se o objekty rekolaudované k novému účelu nebo cíleně postavené k individuální rekreaci.

Stavby pro účely individuální rekreace vytvářejí buď nové enklávy v podobě samostatných osad a kolonií nebo jsou součástí sídelní struktury (vesnic). Mohou být dále rozptýlené a prolínat se s dalšími účely užívání.

Pro rekreaci dále slouží tábořiště (většinou stanová), dětské letní tábory (v provizorních nebo i trvalých stavbách).

Nová identita vesnic

Pokud se v bývalých zemědělských sídlech objevuje nová zástavba, vzniklá přestavbou nebo rozšířením zastavěných ploch, může se jejich původní identita proměnit v novou, zatím nespecifikovanou, která ponese nové znaky a nové vztahy subměstských krajin a transformovaného osídlení[56)].

I když jde o určitý typ *urbanizace venkova,* tato proměna není (alespoň pro přítomné generace) přesvědčivá. Tyto transformované zemědělské vesnice mohou být zařazeny mezi *suburbánní (poloměstské).*

Současná transformace vesnic a vznik suburbánních souborů si vyžaduje jejich přiléhavější pojmenování; mohou být označeny buď jako *polovenkovské – subrurální* nebo *poloměstské – suburbánní*[57)]. Oba typy tvoří přechod mezi venkovskými a městskými obcemi. Je nutno upozornit na skutečnost, že se jim nedostává některých znaků skutečných (klasických) vesnic. Mezi města je nelze zařadit proto, že se jim nedostává některých městských znaků[58)]. Venkovské obce dosud vykazují vizuální znaky původně rurálních sídel, ale nemají (paradoxně) potřebné pracovní příležitosti a potřebnou sociální strukturu. Mohou to být sídla, nebo spíše „zóny obcí" nadále tzv. „čistě obytné"[59)], rekreační nebo nejčastěji smíšené. Subrurální nebo semirurální sídlo je svým charakterem více venkovské (svým původem), v suburbánním nebo semiurbánním sídle již převažuje záměr městského charakteru.

Za typické *poloměstskou / polovenkovskou* obec je možno považovat *městyse*[60)]. Ve feudální době byl městys zpravidla obcí bez opevnění a na rozdíl od vsi byl obdařen tržními privilegii. Do josefínské doby byl městys často spravován vlastním magistrátem a byl nazýván městečkem (v Německu *Marktflecken* nebo *Markt,* ve Francii *le bourgh,* na britských ostrovech *market-town*)[61)].

Pro obce v transformaci je důležité, v jaké oblasti se nacházejí, jestli v převážně venkovském (zemědělském) regionu, nebo v převážně urbánní (sídelní) aglomeraci. V této souvislosti se pro takovou obec v zemědělské oblasti používá tradiční termín *zemědělské městečko*[62)] (francouzsky *gros bourgs,* německy *ländliche Stadt*)[63)]. Pro obce nacházející se v městské aglomeraci se může použít termín *urbanizovaná vesnice*[64)].

Poměšťování vesnic

[56)] V posledních letech se razí nový pojem, a to *urban landscape;* možná, že s potřebou nového názvosloví pro různé typy expanzí do krajiny se objeví *urbanized landscape, industrialized landscape,* případně další pojmy.

[57)] Pro důkaz podobných záměrů ve věci „přechodných", transformujících se sídel jsou následující pojmy převzaty z disertační práce na FA ČVUT (Šveder, R.: *Obnova venkovského osídlení na Opavsku*. 2004) a stylisticky upraveny. Pouze místo pojmů *subrurální a suburbánní,* uvedených v tomto textu, užívají tam citovaní autoři pojmy *semiurbánní a semirurální.*

[58)] Votrubec, C. *Lidská sídla.* 1980. Str. 126 – autor tyto znaky přesně nespecifikuje.

[59)] Používaný, ale zjevně nevhodný pojem v legendách územních plánů.

[60)] Votrubec, C. *Lidská sídla.* 1980.

[61)] Votrubec, C. *Lidská sídla.* 1980. Str. 126 – autor podrobně popisuje fyziognomii městysů.

[62)] Votrubec, C. – Chalupa, P. – Tarabová, Z.

[63)] Votrubec.C. *Lidská sídla.*1980. Str. 127.

[64)] Bašovský, O. – Mládek, J. – Chalupa, P.

Proces „poměšťování“ venkova začal u nás v době nástupu průmyslové revoluce v polovině 19. století. V dnešní době, kdy u nás pracuje v zemědělství 4,1 % ekonomicky aktivního obyvatelstva, jsou převážně zemědělské obce, pokud jde o zaměstnání obyvatel, spíše menším podílem (uvedeno výše, necelých 20 %). Existují ještě hlavně v okrajových oblastech státu, kde jejich proměnu nevyvolal žádný silnější tlak, tj. kde neexistuje alternativní možnost jiného zaměstnání.

Charakter nocleháren (ubytoven) má suburbánní zástavba, jejíž převažující část obyvatel vyjíždí do měst nebo do středisek průmyslu a služeb za prací. Lidé bydlí většinou ve vlastních domcích, které mají (nebo přestavbami postupně získaly) ráz poloměstských rodinných domů a jež získaly vyšší bytový standart, než jaký býval dříve v zemědělské vesnici. Tyto „poměštělé“ vesnice v příměstských oblastech se většinou staly součástí měst (70.–80. léta), která tím zvětšila svá území a počty obyvatel, aby získala výhodnější statut. Neanektované vesnice se snaží přežít jako samosprávné venkovské obce, ale na koncepci rozvíjet nebo obnovovat venkov nemají zpravidla dostatek sil, motivace ani prostředků.

Koncepce územního rozvoje venkovských obcí

V analytické části byl naznačen stav venkovských sídel a obcí – v nejrůznějších stadiích různých transformačních procesů a v různém nasměrování co do funkčního zaměření. Nejvýrazněji se projevuje trend expanze měst na venkov a trend snižování pracovních možností na venkově. Některé další trendy se projevují méně výrazně, ne proto, že by nebyly perspektivní, ale nejsou předmětem podnikání, případně spekulací – a stát se nedostává příliš výrazně za proklamativní úroveň. Obě verze, které budou následně uvedeny, jsou oficiálně vyhlášeny v různých vládních dokumentech, dotační politika je prakticky rozptýlena především na úrovni obcí.

Rozvoj a obnova venkova

Toto jsou názvy dvou dokumentů, které byly v časovém odstupu vydány vládami ČR. Pojem, resp. program *Obnova venkova* je staršího data (původně *Obnova vesnic*). Má svůj podíl ve státním rozpočtu, prostředky byly svěřeny resortu MMR. V posledních letech již byla podstatná část finančních prostředků převedena na úroveň krajů. Obnova venkova z tohoto pohledu byl a zůstává soubor dotačních titulů, mezi které po určitou dobu patřily i dotace na zpracování územních plánů obcí a urbanistické studie. Bylo to v důsledku požadavků z nejvyšší úrovně státní správy, aby podmínkou pro přidělení dotací byl zpracovaný alespoň *územně plánovací podklad (ÚPP), zpravidla urbanistická studie a místní program obnovy venkova.*

Od roku 2007 spravuje Program rozvoje venkova Ministerstvo zemědělství. Jedná se o program na období 2007 – 2013, který je zaměřen na dosažení cílů stanovených Národním strategickým plánem rozvoje venkova, tj. k rozvoji venkovského prostoru České republiky na bázi trvale udržitelného rozvoje, zlepšení stavu životního prostředí a snížení negativních vlivů intenzivního zemědělského hospodaření. Program dále umožní vytvořit podmínky pro konkurenceschopnost České republiky v základních potravinářských komoditách. Program bude také podporovat rozšiřování a diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru s cílem rozvíjet podnikání, vytvářet nová pracovní místa, snížit míru nezaměstnanosti na venkově a posílit sounáležitost obyvatel na venkově.

Program rozvoje venkova zajišťuje působení Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova a blíže specifikuje v souladu s nařízením Rady (ES) 1698/2005 čl. 15 strategie v jednotlivých osách stanovených Národním strategickým plánem rozvoje venkova do prováděcí úrovně a zajišťuje tak jeho efektivní realizaci.

Období před vstupem ČR do EU bylo provázeno řadou dotací, které vyžadovaly jinou administrativu, než dotace národní úrovně.

Mnohé z celého spektra dotací byly určeny nikoli na obnovu, ale na *rozvoj*. Je poměrně citlivou otázkou, jaké výklady podkládají oba důležité programové pojmy a zejména v čem se oba pojmy liší.

Obnova venkova, zejména venkovských sídel, včetně krajiny, je vykládána spíše jako obnova poměrů, které vymýtila násilná kolektivizace. Že bylo možné v těchto tradičních intencích evolučně pokračovat, dosvědčují některé další středoevropské země, které neprožily období socialismu (Rakousko, Bavorsko, Dánsko), a kde zemědělství zůstává respektovaným, i když značně modifikovaným sektorem obživy, i nositelem specifického způsobu života.

Rozvoj venkova je vykládán spíše jako rozvíjení těch tendencí, které byly založeny právě v období socialismu: je položen důraz na velkovýrobní pojetí zemědělství. Této úrovně se nepodařilo dosáhnout v mnoha západních zemích a některé teprve čekají zásadní, spíše bolestivé reformy (např. Irsko). Pokračování této „rozvojové" tendence v ČR snižuje dále potřebu pracovních sil pro efektivní velkoprodukci, která má některé specifické rysy, které vyvolávají obavy. Je to především hospodaření na půdě, kterou hospodařící organizace nevlastní (půda je propachtována od restituentů, kteří nemohou, nebo nejsou schopni regenerovat menší hospodářství). Přitom Maďarsko ve svém státním programu se rozhodlo významně podpořit obnovu rodinných farem – patrně nejen z ekonomického hlediska. Polské soukromé zemědělství přežilo období socialismu a dnes, přes opakované informace o neefektivnosti takového systému nabízí ceny komodit, které znesnadňují pokračování těchto činností např. u nás. Dále je to obava z komercializace do té míry, kdy se prokazatelně odděluje podnikání (vedené často z nevenkovských lokalit) od potřeby komplexní regenerace venkova.

Je známo, že k obživě vlastní populace náš stát potřebuje zhruba 40 % ploch zemědělských kultur. Je ovšem na místě se dožadovat koncepčních odpovědí na otázku, jak bude vypadat neprodukční část krajiny.

V tuto chvíli je vhodné připomenout nové role krajiny nejen pro venkovany jako předpoklad jejich obživy, ale pro celou populaci jako předpoklad jejího zdravého vývoje (rekreace). Obyvatelstvo se může uspokojivě rekreovat, respektive „užívat" krajinu, která to svými podmínkami dovoluje a je „přátelská".

Urbanisté se nestanou experty na hospodářskou politiku na venkově. Přesto je třeba vědět, že je nutné interpretovat oba uvedené pojmy k prospěchu venkova, tj. k důstojnému životu lidí, kteří zde žijí a kteří na venkov přijdou.

Závěrem je možno doporučit určitou vyváženou koncepci, která bude uvážlivě kombinovat oba možné perspektivní směry. Především je nutné mnoho jevů a procesů vůbec obnovit, aby bylo co rozvíjet. Není správné odsuzovat venkov za to, že lidé byli nuceni odcházet do měst.

Rozvoj a obnova venkova v územně plánovací dokumentaci (ÚPD)

Z výše naznačeného hlediska je urbanistická práce součástí širšího společenského úsilí (politické a resortní aktivity, mezinárodní srovnání, věda a výzkum atp.). Toto je nutno předeslat, aby očekávání nepřekračovala omezení, v jejichž rámci se profese urbanismu a územního plánování pohybuje. I v rámci profese je nutno dodržovat určitou hierarchii, tj. postupovat od koncepcí vyššího stupně (národní – politika územního rozvoje, regionální – zásady územního rozvoje) až k lokálním.

Územní plán venkovských obcí

Chudé venkovské obce obvykle plní požadavek pořídit si ÚPD. Vzhledem k výši obecních rozpočtů malých obcí je celkem pochopitelnou snahou vytěžit z ÚPD co nejvíce. Projevuje se to často snahou překročit hranice územního plánu směrem k plánu regulačnímu. Územní plán je tím usměrněn k jinému myšlení – myšlení v intencích vlastníků pozemků. Může tím utrpět koncepce. V případě, že se nebude měnit charakter území, je potom vhodnější, aby zastupitelstvo obce rozhodlo přímo o pořízení regulačního plánu.

Územní plán: průzkumy a rozbory

Častým nedostatkem ÚPD venkovských obcí dosud byla nerovnoměrná úroveň získaných informací a dat (průzkumy) a posuzovaných zjištění (rozbory), jež se týkají zastavěných území a nezastavěných území (volné krajiny). Vytvoření systému územně analytických podkladů, které zjišťují a vyhodnocují stav a vývoj území a zahrnují i rozbor udržitelného rozvoje území tento nedostatek řeší.

Územní plán: zadání

Zadání je nutno brát vážně, jako klíčovou fázi celého procesu ÚPD. V zadání se projeví připravenost koncepce na vyšších úrovních, připravenost samosprávy i příslušných stupňů státní správy (pověřené obce, kraje). Kromě obligatorních požadavků osnovy, předepsaných zákonem a vyhláškou, je zásadní otázkou nasměrování řešeného území obce. V této otázce může pomoci i negativní vymezení, tj. kterým směrem se obec nemá nebo nemůže ubírat (například další udržení zemědělského charakteru, jsou-li k tomu předpoklady, případně transformace v jiné funkční využití, a jaké atd.).

Další důležitou otázkou, související s rozhodnutím zda dát přednost obnově, nebo rozvoji, je míra očekávaných změn počtu obyvatel a/nebo dalších uživatelů obce (zaměstnaní, návštěvníci). S tím souvisí doporučení, zda podpořit především obnovu existujících fondů, a s jakou mírou dalších změn (přestaveb). Z územně analytických podkladů vyplývá skutečný stav procesu všech uplynulých transformací, včetně nedostatku péče vůbec (míra zanedbání, zchátrání atp.) a z těchto poznatků vyvodit možnosti dalšího vývoje.

V otázce přírůstků zastavitelných ploch (dnes téměř jednoznačně suburbánní předměstské výstavby) je nutno zvážit předpoklady skutečného přestěhování a působení v nové, tj. venkovské lokalitě. Tato okolnost se začne vyjevovat a v důsledku toho sledovat až ve fázi, kdy se projeví jako pro obec nepřínosná (nově příchozí se orientují svým působením na městskou lokalitu); v nové „ubytovací“ jednotce a komunitě tráví menšinu možného času. Pro podnikání zůstává dosavadní adresa, opět mimo venkovskou obec. Přes tyto zkušenosti místní samosprávy znovu podléhají iluzím, že touto cestou mohou zlepšit špatný demografický profil obce. Zde vzniká nebezpečí vidiny možného x-násobného nárůstu nově příchozích – doprovázené někdy vynucenou proměnou dnešních polí na rozsáhlé plochy stavebních pozemků. Finanční zhodnocení předmětných ploch *zemědělského půdního fondu (ZPF)* je vyžadováno místními vlastníky, jimž se alespoň v plánech podstatně (a potenciálně) zvyšuje hodnota vlastněné půdy. Plochy jsou v rámci ÚPD vyňaty ze ZPF (zřídkakdy nejsou) a jejich další osud je součástí obecních starostí.

Územní plán slouží jen jako „iniciace“ naznačených přání, ale není zpravidla garantem, že k očekávanému rozvoji dojde. (Zde je na místě opět připomenout užitečnost zásadních bilancí na úrovni národní a zejména regionální, které mohou mírnit přehnané požadavky rozvoje).

Dalším problémem jsou perspektivy tzv. *venkovských nebo zelených brownfields*, což je dnešní označení pro nevyužité, chátrající, nevhodně využité areály bývalé zemědělské výroby. Jejich snadné získání od kolabujících JZD a státních statků doprovázené podceněním finančních nároků na obnovu a provoz těchto celků ze strany nových majitelů vedlo často k jejich dalšímu chátrání. Legislativa je v těchto případech děravá, nebo je špatně vyložená (povinnost starat se o nemovitosti ze zákona). Je obtížné dosáhnout změny – často z důvodů vysokých finančních požadavků současných majitelů při prodeji.

Územní plán: koncepce

Je bohužel dosti běžnou praxí, že územní plán v podstatě umístí na zvolené okrajové plochy uvážený nebo požadovaný počet nových rodinných domů, rozšíří tím zastavěné území a nedotkne se celé řady výše uvedených zmíněných problémů. Při dosavadní praxi dochází k naplnění očekávání zájemců o novou výstavbu a k jisté satisfakci zástupců místní samosprávy. Vzhledem k „nastaveným" trendům není újma v jiných směrech pociťována příliš významně, protože další potřeby obce nejsou v zájmu hybatelů současného dění – developerů. S jistou smělostí lze říci, že ani v zájmu státu, který své koncepce a následné financování soustřeďuje jinam, než do malých venkovských obcí. Proto se jejich úsilí vyčerpává na zakládání nebo rozšiřování dosavadní technické infrastruktury (často přednostně pro nové soubory) a další potřeby, formulované, nebo přehlížené, musí minimálně odkládat.

Je otázkou, jak za této situace prospěje obci vyvážený územní plán, který zodpovědně poukáže na celou řadu dalších aspektů „obnovy a rozvoje". Nadějí jsou evropské fondy, pokud jsou příslušné projekty dobře připraveny a zdůvodněny.

Závažným problémem venkovských obcí je nezaměstnanost. Ze samostatných, svéprávných (rurálních) obcí se staly ubytovací soubory, závislé na okolních městech. Převážná většina ekonomicky aktivních obyvatel vyjíždí za prací. Denní dojíždění souvisí s tzv. *dopravní dostupností* předmětných lokalit, kdy při novém uspořádání ekonomiky (tržní systém) byla omezena řada dřívějších dotací do veřejné dopravy. To vyústilo v radikálním omezení spojů, nejvíce ve dnech pracovního klidu.

Řešením problémů vytvoření nových pracovních příležitostí na venkově se zabývá řada dotací, které však neřeší celou problematiku (dotace na zřízení pracovního místa, často bez dotažení všech okolností, mj. i adresy podnikajících subjektů). Územní plán, stejně jako studie mikroregionů mohou jen připomínat a iniciovat existující možnosti, většinou ve variantních řešeních. Iniciativa musí pokračovat formou *akčních plánů,* aktivního managementu obce nebo většího, kooperujícího celku (mikroregion).

Obdobně složitá je situace s provozováním i základních zařízení občanského vybavení. Není garantován dolní práh zajištění těchto potřeb, jakási obdoba *minimální mzdy.* Do jisté míry deficity místních zařízení souvisí s prací mimo místo ubytování s poukazem na opatření si většiny potřeb po nebo před pracovní dobou. Některá zařízení nejsou provozována, protože se neuživí (stravování, maloobchod), jiná byla rušena z důvodů malého obsazení (mateřské školy), nebo v důsledku konkurence městských zařízení (malotřídní školy).

Je patrně nutné přejít na jiné formy řešení, a to zajištění těchto služeb – někdy smluvně, někdy jen zajištěním dopravy (hodiny ve zdravotnických zařízeních, doprava starších osob, zejména tělesně postižených atp.) mimo řešené lokality. Dřívější minimální počty konzumentů, žáků, žadatelů atp. se z velikostí komunit – jednotlivých obcí – posunuly na úroveň mikroregionů. Územní plán musí zohlednit *širší vztah*y, aby zodpověděl, kde se budou ty které (základní, časté) potřeby realizovat.

Nezastavěné plochy

Pro obec, tj. pro zastavěné části řešeného území (obce), i pro větší, nezastavěné území, je užitečné zpracovat srovnávací studii poměrů v území, které existovaly před kolektivizací. Po dlouhé období byl obraz krajiny relativně velmi stabilní. Často se příliš nelišil oproti nejstarším, relativně přesným informacím o území, zachyceným v plánech stabilního katastru

(pořízeny v českých zemích v letech 1828−1844, na Moravě a ve Slezsku s určitým časovým zpožděním). Starší situace vyjeví odlišný krajinný obraz. Vlastnické změny v průběhu let neohrozily základní krajinný skelet. Byl respektován výskyt všech zemědělských kultur, tj. i těch, které byly v období socialismu odstraněny pro jejich „nevýnosnost" (zamokřené louky, tůně, část rybníků, luk a pastvin atp.). Podstatné zvětšení lánů orné půdy odstranilo síť polních cest a s ní potřebnou *prostupnost krajiny*. Obdobný osud postihl řadu prvků, které krajinu oživovaly a představovaly orientační body (aleje, remízky, solitérní stromy, drobná sakrální architektura atp.). Doložení této před-kolektivizační situace může pomoci oživit „paměť" krajiny spolu s příběhy, které se k určitým místům vázaly. Byl-li v minulém období cílený zájem tyto jevy eliminovat, ničit, včetně paměti krajiny, současné období je k jejich oživování často lhostejné – záleží na prostředí lokalit – a lidech.

Po delší období se diskutuje rozšíření dokumentace územních plánů o *krajinný plán*. Zájem o krajinu a její ztvárnění, rehabilitaci, revitalizaci atp. se projevuje z mnoha úhlů pohledu-technických, ekologických, přírodovědeckých a konečně i urbanistických. Krajina se z těchto různých pohledů vyučuje na různých vysokých školách. Krajinný plán zatím své místo v ÚPD nenašel. Koncepce uspořádání krajiny, která je nedílnou součástí územního plánu, může však do jisté míry krajinný plán nahradit.

Přesto je znát citelný posun v nárocích na zpracování těchto většinových prostor venkovských obcí.

Územní systém ekologické stability

Územní systém ekologické stability (ÚSES) na regionální i lokální úrovni se stal obligatorní součástí ÚPD. Územním plánem se systém ÚSES teprve legalizuje. Územní plán má v průběhu zpracování dokonce vysledovat proces dotváření ÚSES v praxi (zlepšování podílu funkčních součástí oproti zamýšleným atp.). Územní plán ale nemá možnost prosadit změnu vlastnictví mnoha rozptýlených vlastníků ve vlastnictví státu, obce atp. Situace je často rozporuplná. Obec následně tlumočí závazky, plynoucí z existence (a legalizace) ÚSES vlastníkům, co mohou a co nesmí, aniž předmětné plochy získala do vlastnictví.

Současný *stupeň ekologické stability* (proporce ploch ekologicky nestabilních, zejména zastavěných a každoročně oraných oproti plochám stabilním, které nejsou v důsledku hospodaření v pravidelných intervalech měněny – jako trvalé travní porosty, lesní kultury, vodní plochy) bývá velmi nepříznivý pro složité ekosystémy a vzájemné vztahy živých organismů. Je proto snahou – oproti nedávné minulosti – měnit existující poměry ve prospěch neměněných ploch, a pokud možno zbytečně nerozšiřovat zpevňované plochy, včetně zastavěných. Ekologická stabilizace v předmětném území je v souladu se snahami o rehabilitaci více vyhovujícího krajinného obrazu, kdy se v území prosazuje větší biologická a ekologická rozmanitost – *diverzita*.

Pozemkové úpravy

Pozemkové úpravy mohou být součástí žádoucích krajinných úprav, ale také mohou podpořit trvání trendů, které začala násilná kolektivizace. Jejich hlavním posláním je zjednodušit složitý obraz pozemkového vlastnictví, jenž – po návratu k bývalým poměrům soukromého vlastnictví – se vrací k situacím, jež jsou výsledkem nečitelných, složitých a kultivaci ztěžujících poměrů. Pozemkové úpravy sjednocují současný rozptyl částí vlastnictví po celém

katastru do ucelenějších ploch. Pozemkové úpravy musí při záměnách ploch respektovat bonity, dostupnost ploch atp. Dotčení musí s úpravami vyslovit souhlas.

Pozemkové úpravy jsou nákladnou operací. Sestávají ze složitých operací v registrech katastrů a z prací v terénu (často nová zaměření, ztracená v průběhu kolektivizace).

Regulační plán

Lze si představit, že *regulační plán* jako následný stupeň po plánu územním se zpracovává pro složitá území, kde dochází ke střetu mnoha lidských činností a přírodních aspektů prostředí (osídlení a těžba; rekultivace a revitalizace osídlení po těžbě; další obdobné velkoplošné nebo intenzivní zásahy do dosavadního uspořádání prostoru). Obdobně lze očekávat nárok na regulační plán v případě, kdy je obec prohlášena za venkovskou památkovou zónu nebo rezervaci. Obdobně lze považovat rozhodnutí zpracovat regulační plán v případě, kdy předmětná venkovská obec nebo její část je předmětem komplexní obnovy a kdy bude nutné provést celou řadu korektiv směrem k žádoucímu stavu. Otázkou je samozřejmě realita takového záměru – za situace, postrádající často vědomí soudržné komunity obyvatel.

Regulační plán je případem podrobné ÚPD, kde je jednotlivý pozemek a stavba na něm základní jednotkou, se kterou se pracuje – oproti plochám stejného funkčního určení, se kterými operuje územní plán (venkovské obce se často dožadují větších podrobností, jak bylo naznačeno již výše v textu).

Regulační plán bude mít oprávnění a smysl zejména, pokud se ve venkovském prostoru bude realizovat samostatný soubor zástavby, soubor, kalkulující nejen s nahodilou zástavbou jednotlivých (rodinných) domů, ale s určitou urbanistickou koncepcí (kompozicí). Takový soubor musí počítat i s rozmístěním nebytových zařízení (občanským vybavením, sportovními a výrobními areály atp.).

Obdobně lze reálně počítat s nárokem na regulační plán ve vyznačené části obce, která má svou specifickou, společensky významnou funkci (lázeňská část).

S regulačním plánem lze uvažovat i pro nezastavěné části, pokud půjde o regeneraci určitých historických kompozic, zahrnujících zástavbu (případ krajinných památkových zón ve smyslu zákona o státní památkové péči).

B.3.3.2.2 Venkovská sídla – krajina

AKTUALIZOVÁNO

Zpracovatel výchozí podkapitoly v roce 2006: Doc. Ing. arch. Ivan VOREL, CSc.
Zpracovatel aktualizované podkapitoly: Doc. Ing. arch. Ivan VOREL, CSc.
Recenze: Ing. Vladimír Mackovič
Ing. Klára Salzmann, Ph.D.
Ing. Eva Voženílková

Poslední aktualizace: 6. 12. 2014

Krajina na území venkovských sídel

Krajina venkovského prostoru, zahrnující jednotlivá *území venkovských obcí*, představuje tzv. *„volnou“* krajinu – krajinu s většinovým zemědělským využitím, lesním, či rybničním hospodářstvím, vytvářejícím převažující charakter zemědělské, lesozemědělské, lesní či rybniční krajiny nebo krajiny jiného typu[65].

Uvedená krajina má nízkou hustotu osídlení a převažující podíl volných – nezastavěných ploch. Ve vztahu k venkovským obcím se vyznačuje následujícími znaky:

- více či méně zachovanou historickou strukturou venkovského osídlení[66],
- částečně zachovanou urbanistickou strukturou[67] původních zemědělských obcí,
- částečně zachovanými formami a měřítkem staveb[68],
- částečně zachovaným vztahem zástavby ke krajinnému rámci[69], tvořenému trvalými krajinnými strukturami – georeliéfem, vodními toky a plochami a velkými lesními celky.

V těchto rysech krajiny jsou zachovány kulturně historické hodnoty, vztah člověka a přírody, vztah kultury a kultivace, vztah harmonie či disharmonie přírodních podmínek a lidské činnosti.

---

[65] V této kapitole není pozornost zaměřena na krajinu obecně, ale na krajinu, tvořící prostředí venkovských sídel a venkovského osídlení.

[66] ***Zachovaná historická struktura venkovského osídlení*** je taková skladba různých forem venkovských sídel a sítě cest, silnic, železnic a dalších technických zařízení (např. mostů), propojujících vzájemně tato sídla, ve které jsou patrné jednotlivé etapy vývoje. Obecně v urbanisticko-krajinářské problematice budeme pod pojmem ***struktura*** (krajiny, sídla, osídlení atd.) rozumět uspořádání jednotlivých částí, které mají mezi sebou i vzhledem k celku vzájemné vztahy, mají své specifické vlastnosti a hierarchii. Může se jednat o vztahy nehmotné povahy (funkční, sociální, ekologické apod.), ale také o vztahy hmotných částí struktury (např. terén, zástavba, jednotlivé stavby). Jedná se proto také o prostorovou strukturu, vnímanou vizuálně jako „obraz“ krajiny.

[67] ***Urbanistická struktura*** je uspořádání jednotlivých částí sídla, vyznačující se vnitřními vztahy funkčními, (kulturně-sociálními, sociálně-ekonomickými, ekologickými), významovými (např. společenský či duchovní význam) a prostorovými (vzájemný vztah jednotlivých staveb a stavebních souborů).

[68] ***Zachovanými formami a měřítkem*** staveb rozumíme přítomnost zachovaných objektů, areálů, fragmentů nebo celků zástavby, která se vyznačuje znaky architektonického výrazu (zejména půdorysný tvar, rozměry, poměry, tvary a sklony střech, materiály a barevnost), charakteristickými pro určitou dobu, oblast nebo místo.

[69] ***Krajinným rámcem*** sídla rozumíme přírodní prostředí, ve kterém se rozvíjí struktura sídla a které sídlo obklopuje, které ovlivňuje prostorovou a funkční strukturu a vizuální scénu sídla, které tvoří a zachovává přírodní a estetické hodnoty.

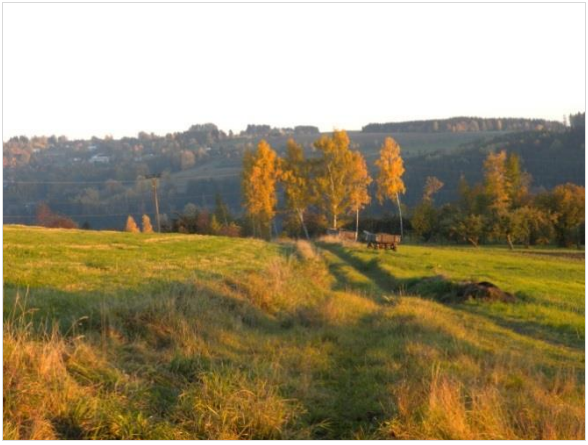
Zemědělská krajina Českého Středohoří – Pnětluky s dominantou Vršetína a Košťálova v pozadí (foto I. Vorel)

Krajina venkovského prostoru v sobě skrývá řadu dalších hodnot – nejenom hospodářské hodnoty produkční krajiny – prostředí pro hospodářskou exploataci a využívání přírodních zdrojů (např. horninové prostředí, těžba nerostných surovin a využití obnovitelných zdrojů), ale také cenné a neobnovitelné hodnoty přírodní (biodiverzita, stanovištní poměry, vodní zdroje).

Přírodní a kulturně-historické hodnoty vytvářejí i kvality, vizuálně vnímané v obrazu krajiny či v krajinné scéně[70]. Jsou to kvality, vnímané jako projev harmonie vztahů v krajině a estetické působivosti.

Česká Kanada – rozptýlená zástavba v loukách a pastvinách je typickým znakem prostoru Nového Světa (foto I. Vorel)

Podkrkonoší – harmonice vztahů a estetická působivost kultivované zemědělské krajiny (foto I. Vorel)

[70] Struktura přírodních a civilizačních složek krajiny (horninové prostředí a georeliéf, voda, vegetační kryt, klima, osídlení, dopravní a technická infrastruktura, hospodářská exploatace krajiny), resp. charakteristický reliéf, soubor funkčně propojených ekosystémů a civilizační prvky, se vedle vnitřních systémových vztahů vyznačují i vizuálně vnímatelnými prostorovými vztahy **– *obrazem krajiny*** vyjadřujícím obecné vizuální vlastnosti a kvality krajiny, ***krajinnou scenérií***, vyjadřující vizuální vjemy dílčích částí krajiny.

Trendy vývoje krajiny venkovského prostoru jsou spojeny s procesy vývoje sídelní struktury a ekonomického využití území, s trendy kulturního, sociálního, ekologického a ekonomického vývoje regionu a státu. Ve struktuře a obrazu krajiny se projevuje diferenciace území dle vazeb se sociálně-ekonomickou a ekologickou strukturou, dle vazeb na ekonomická, kulturní a správní centra – na těžiště osídlení a na hlavní rozvojové osy a oblasti.

Krajina venkovského prostoru má rozdílnou strukturu a nabývá různého charakteru jako:
- krajina spádových oblastí velkých měst,
- krajina rekreačních oblastí (tradičních nebo nově vznikajících),
- krajina intenzivních zemědělských oblastí,
- krajina venkova mimo spádové oblasti velkých měst.

Změny ve venkovské krajině se týkají především *zájmových území velkých měst a rozvojových oblastí a os*. To se projevuje v suburbanizačních a urbanizačních tendencích – v rozvoji komerčních a skladových areálů a ploch obytné zástavby a s tím související rozvojem dopravní sítě a prohlubující se fragmentace krajiny dopravou.

I když tyto tendence mají svoji logiku ve vazbě na dopravní síť a na těžiště osídlení, ve vztahu ke krajině a k venkovskému osídlení často nemají významné pozitivní přínosy, naopak přinášejí pro krajinu zátěž a nepříznivé změny. Výrobní a skladová zařízení nemají výraznější přínos pro bilanci zaměstnanosti (automatizované provozy a provozy s nároky na vysoce kvalifikované síly). Rozsáhlé zábory zemědělské půdy pro výstavbu v příměstské krajině jsou prováděny bez ohledu na dlouhodobý vývoj této krajiny, její ekologicko-stabilizační, estetické a rekreační funkce. Krajina se musí vyrovnávat s jejich negativními důsledky – se změnami v tradičním rázu krajiny – v estetických a kulturních hodnotách a v tradičním měřítku.

Škvorec – v příměstské krajině východního okraje Prahy se v jednotlivých venkovských obcích projevuje blízkost Prahy a tlak na rozvojové plochy rodinné zástavby (foto i. Vorel)

Na obzoru zemědělské krajiny severního okraje Prahy se objevil okraj zástavby Klecan (obr. vlevo). Okraj plošného rozvoje zástavby obce Ořech (obr. vpravo) navazuje bezprostředně na segment obtížně prostupné zemědělské krajiny, ztěžující přístup do rekreačního zázemí okraj CHKO Český kras. (foto I. Vorel)

I v *krajině venkova mimo spádové oblasti velkých měst a mimo rozvojové oblasti a osy*, do které výrazněji nezasahují urbanizační a suburbanizační tendence měst a aglomerací, jsou patrné problémy v krajinné struktuře a změny v obrazu krajiny. Jedná se o problémy, které jsou způsobeny

hospodářským využitím krajiny, zejména v zemědělství. V krajině zůstává velký počet nevyužívaných objektů a areálů – tzv. zemědělských brownfields. Vedle problémů zmenšující se rozmanitosti zemědělských činností prováděných většinou velkými podniky na pronajaté půdě, nárůstu rozlohy neužívané půdy a ruderalizace kulturních porostů a úbytku orné půdy se zvyšuje podíl energetických plodin na úkor plodin krmných a potravinářských. Navzdory rozsáhlému zatravnění a zalesnění orné půdy je problémem velké části území ČR vodní a v rovinných oblastech i větrná eroze, která způsobuje rozsáhlé škody zemědělství samému.

Hospodaření v krajině, rozšiřování zástavby do volné krajiny a další nové funkce mohou zhoršit prostupnost krajiny. Oplocení velkých pozemků rodinných domů (zejména těch, které jsou situovány mimo kontakt se zástavbou obce), výrobních a skladových areálů, pastvin a sadů a budování golfových hřišť výrazně znepřístupňuje velké segmenty krajiny a zhoršuje možnosti propojení pěšími a cyklistickými trasami. Zejména v 2. polovině 20. století, ale občas i v současnosti, zanikají některé tradiční polní cesty v důsledku nových forem zemědělského hospodaření a změn vlastnických a uživatelských stavů.

Krajina je dotčena z hlediska jejích přírodních funkcí i z hlediska charakteru (krajinného rázu) technickými stavbami a zařízeními. Jedná se např. o výstavbu telekomunikačních stožárů, jejichž největší počet vznikl v souvislosti s výstavbou a se zdokonalováním mobilních telefonních sítí a s jejich zahušťováním pro přenos větších objemů dat při používání internetu. Tyto stožáry mobilních telefonních sítí dosahují výše od cca 30 do 45 m, max. 60 m.

Mnohem větší dopad na krajinu má výstavba větrných elektráren (VTE), které se v zájmu efektivity budují v podobě skupin většího počtu strojů (tzv. „větrných parků“) o značných výškách a značném vizuálním dosahu (v současné době je nejčastější výška stroje k horní úvrati rotoru 150 až 160 m). Menší vizuální dosah, ale větší dopad na zábor zemědělské půdy mají fotovoltaické elektrárny (FVE).

Tradiční *rekreační oblasti*, těžící z přírodních, kulturně-historických i estetických hodnot krajiny, v minulosti absorbovaly určité rekreační funkce včetně objektů individuální rekreace a zařízení cestovního ruchu. Další tendencí, která přináší změny do jejich struktury i obrazu, je vnášení nových funkcí spojených s rekreací a s formami trvalého bydlení, což se projevuje v nárocích na situování velkých celků nové rekreační zástavby s ambicemi trvalého bydlení. Tyto investice vyvolávají zvýšené požadavky na rozvoj rekreační infrastruktury a na rozšiřování kvantitativní a kvalitativních nároků rekreace a cestovního ruchu, na dopravní obslužnost a technickou infrastrukturu. Tyto tendence mohou mít pozitivní vliv na nabídku pracovních míst, na posílení atraktivnosti vesnických sídel a na vybudování jejich technického vybavení. Častěji se však projevují jako činitel nadměrně zatěžující určité segmenty krajiny, které se vyznačují cennými přírodními hodnotami nebo významnými hodnotami krajinného rázu.

Vztah venkovských sídel a krajiny

Venkovská sídla mají mnohem užší vazbu na krajinu, než města. Nevelká vesnice má přirozeně bezprostřední vazbu na svůj krajinný rámec a krajina v případě mnohých forem zástavby spoluvytváří prostředí vesnice. Příkladem může být zástavba vesnice, rozložené v lineární formě podél vodoteče v údolí, která se v pohledech z okolí promítá na pozadí svahů, ve kterých na jednotlivé usedlosti navazují zemědělské pozemky. Dominanta kostela je umístěna rovněž v údolí nebo ve viditelnější poloze svahu nad vesnicí, v méně častých případech a v případě poutních kostelů pak na vyvýšenině mimo zástavbu obce. Zástavba drobných horských chalup, rozptýlených ve strmých svazích je přímou součástí krajiny. Chalupy využívají své bezprostřední okolí jako louku, pastvinu, drobná políčka. Cesty, spojující jednotlivé objekty, zároveň zpřístupňují pozemky drobné krajinné mozaiky. Funkční a prostorová struktura obce je prolnutá s krajinnou strukturou.

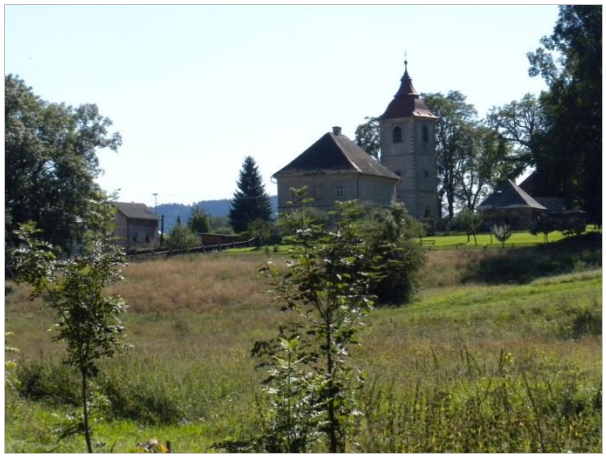
Pohled z Benecka k západu na svahy Roudnických a Křížlických pasek ukazuje obraz rozptýlené horské zástavby v mozaice luk a pastvin v lesnatých stráních údolí Jizerky. Větší mozaika zemědělských ploch a lesíků je patrná v rozptýlené zástavbě Bezděčína na Kozákovském hřbetu (obr. vlevo dole). CHKO Třeboňsko, Dvory nad Lužnicí - rozptýlená zástavba dvorců vytváří zcela charakteristický obraz krajiny s velkými otevřenými prostory luk a pastvin, obklopenými lesy a rašeliništi (obr. vpravo dole – foto I. Vorel)

V katastru venkovské obce je velký podíl nezastavěného území. Jedná se o pozemky nezahrnuté do zastavěného území nebo zastavitelných ploch – tedy o volnou krajinu s ornou půdou, loukami a pastvinami, sady a plantážemi, vinicemi, či chmelnicemi, lesy, plochami s nelesní rozptýlenou zelení a s lokalitami přirozené vegetace, s vodními toky, vodními plochami, skalnatými říčními údolími, mokřady a rašeliništi apod. Většina venkovských obcí měla za základ zemědělské hospodaření. Některé obce měly však za základ obživy výrobu skla, dřevěného uhlí, těžbu a zpracování rud nebo drobnou řemeslnickou činnost (tkalcovství, výroba knoflíků apod.). V některých obcích nebo jejich částech byly domky pro lesní dělníky. Obce, které nejsou přímo zemědělské, mají specifickou strukturu a specifické uspořádání a členění zemědělských ploch. Tyto plochy nebyly hlavním zdrojem příjmu.

Základní přírodní podmínky, související s geografickou polohou, s charakterem přirozeného vegetačního krytu a s přítomností přírodních zdrojů, ovlivnily možnosti hospodářského využití území a tím i intenzitu a formu osídlení. S možnostmi využití krajiny a s dalšími okolnostmi historického vývoje krajiny však také souvisí i kulturní vlivy, které ovlivnily formu sídel a způsoby hospodaření (vesnice oblasti valašské kolonizace, dlouhé řadové vsi německých obyvatel v údolích Severních Čech apod.).

Podoba vesnic a jejich zapojení do krajiny závisela na přírodních podmínkách, způsobu využití území a na kulturně-historických podmínkách – zejména době osidlování území. Charakter krajiny venkovského prostoru je proto ovlivněn tím, zdali krajina leží na území starých sídelních, vrcholně středověkých, pozdně středověkých nebo novověkých krajin, zdali je součástí zemědělské, lesozemědělské, lesní, rybniční krajiny nebo krajiny horských údolí nebo na území krajin plošin

a pahorkatin, vrchovin, rovin, rozřezaných tabulí, hornatin a mnoha dalších rámcových krajinných typů dle reliéfu[71]. V těchto podmínkách nacházíme různé půdorysné typy sídel[72] – lánové vsi údolní, ulicové, radiální, vsi s ortogonální neortogonální návesní lokací, novověké parcelační a rozptýlené vsi apod.

CHKO Broumovsko – v zástavbě Ruprechtic (obr. vlevo), která se táhne dlouhým údolím k lesnatým svahům Javořích hor je skryta drobná dominanta kostela sv. Jakuba Většího. Vernéřovice – malebně rozložené statky nad údolní hranou dlouhé údolní lánové vsi.(foto I. Vorel)

Na území venkovských obcí se v krajině setkáváme s různými typy venkovských sídel.
Jedná se např. o

- samoty (např. hájovna, rybniční statek, pohodnice),
- solitérní statky, usedlosti nebo chalupy rozptýlené formy zástavby,
- osady (odloučená část zástavby obce s menším počtem usedlostí),
- vesnice (hlavní část zástavby obce s typickými znaky urbanisticko-architektonické skladby a s ekonomickými a společenskými funkcemi),
- tradiční chatové osady a novodobé rekreační „vesnice“ (forma sídla s převažující rekreační funkcí),
- „satelitní“ soubory nízkopodlažní zástavby (novodobá forma sídla – většinou s izolovanými rodinnými domy na menších pozemcích – v zájmovém území větších měst).

Charakter urbanistické a architektonické skladby vesnice se vyznačuje řadou různě silných, přetrvávajících či zanikajících znaků. Jedná se především o to, že venkovská sídla měla funkci zemědělských sídel – vesnic, které měly určitou skladbu objektů a areálů (např. hospodářský dvůr, sýpka, ovčín, pila, mlýn, vápenka, kovárna, hospoda, kostel či kaple s farou, vrchnostenské sídlo apod.) a také určitou funkční skladbu jednotlivých usedlostí nebo statků (např. obytné stavení, chlévy, sýpka, stodola s mlatem, kůlna). Převaha zemědělské funkce postupně zanikala a dnes ji nahrazuje zejména funkce obytná a rekreační s tím, že potřeba pracovních příležitostí je většinou pouze částečně pokryta přímo ve vesnici a je nutná dojížďka za prací.

Tím ztrácí svůj význam bezprostřední vazba usedlostí na zemědělskou půdu a ve venkovských sídlech vznikají nové – velmi funkční a úsporné formy zástavby, které většinou nekorespondují s tradiční urbanistickou strukturou. Tradiční struktura spolu s dochovanými formami a měřítkem staveb zůstává dochována v historickém jádru obce a představuje charakteristické kulturně-historické rysy obce a díky siluetě zástavby a jejímu zapojení do terénu představuje často také znaky rázovitosti krajiny.

[71] dle Löw, J. et al.(2005): *Typologie české krajiny*, Brno

[72] dle Kuča.,K.: Půdorysné typy sídel, in: Hrnčiarová, T., Mackovčin, P., Zvara, I. et al. (2009): *Atlas krajiny České republiky,* Praha

Zatímco kulturně-sociální a ekonomické poměry současné vesnice se velmi odlišují od tradičních funkcí zemědělské vesnice, obraz krajiny a zapojení struktury sídla a jeho siluety do krajinného rámce zůstává symbolem vesnice a venkovské krajiny. Způsob zapojení zástavby do krajiny – dobře viditelná či naopak skrytá zástavba, viditelnost zeleně zahrad v panoramatu vesnice a krajiny, viditelnost drobné dominanty kaple nebo výrazné dominanty kostela, tvrze, hradu nebo zámku – to jsou znaky jedinečnosti a rozlišitelnosti, které jsou základem *identity krajiny* a součástí *lokálního či regionálního kulturního povědomí jejích obyvatel a návštěvníků*.

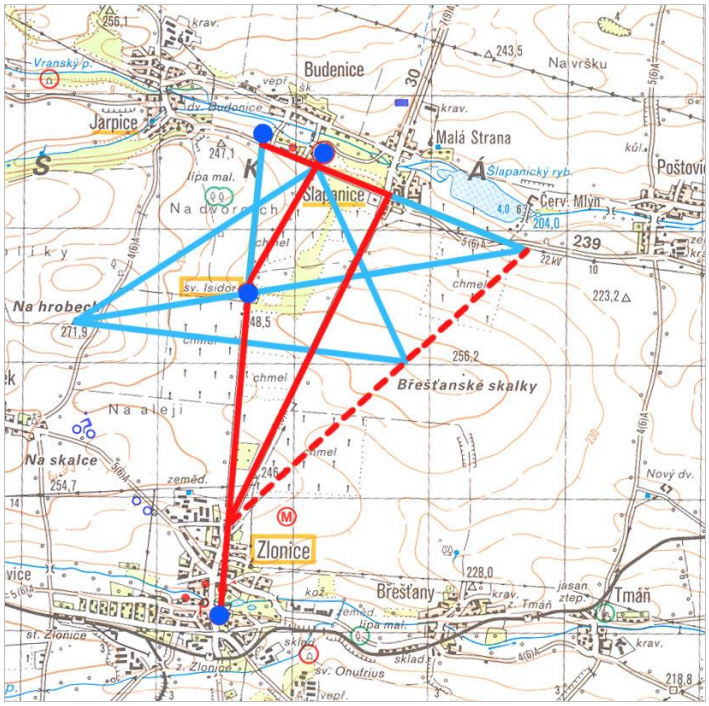

Bozkov – původní nevelká lesní lánová ves se kolem dominanty poutního kostela Navštívení P. Marie rozrostla do podoby městyse. Jedinečná poloha na terénním hřbetu nad říčkou Kamenicí vytváří ikonickou scenérii krajiny Železnobrodska (foto I. Vorel)

Venkovské obce byly do okolní krajiny zapojeny zemědělskými pozemky, jejichž členění se dnes projevuje porosty mezí, tvořícími v krajině specifickou strukturu a spoluvytvářející charakteristický obraz krajiny. Jedná se o *členění historické plužiny*[73], které může být v krajině patrné v podobě ojedinělých stop, větších fragmentů nebo dokonce dochovaných areálů *historických krajinných struktur*.

Historické krajinné struktury také mohou mít podobu dochovaných komponovaných krajinářských úprav, které do zemědělské krajiny vnášely aspekty kompoziční – duchovní významy, symboliku, záměrnou geometrizaci. Jedná se zpravidla o panství ekonomicky silných šlechtických rodů, případně některých církevních řeholních řádů, které kultivovaly panství krajinářskými úpravami, vázanými na cesty a na panské pozemky, vázanými na stavby v krajině a zejména na těžiště panství – panské sídlo – zámek.

[73] Základními formami členění plužiny je tzv. plužina úseková, plužina traťová, plužina záhumenicová.

Zlonicko – Budenicko – historická kulturní krajina s geometrií cest a alejí (červeně) a vizuálních vazeb (modře). Tato geometrická osnova váže na architektonické a terénní dominanty krajiny (schéma I. Vorel). Nové Hrady - „okno" v porostním plášti zámeckého parku směřuje na 9 km dlouhou krajinnou osu průseku v lesních porostech, svazující historickou kulturní krajinu bažantnic a lesů Novohradska s průčelím zámku (foto I. Vorel).

Problémy krajiny venkovského prostoru a nástroje k jejich řešení

Problémy *krajiny venkovského prostoru*, která zahrnuje jednotlivá *území venkovských obcí,* a problémy vztahu venkovských sídel jsou dvojího druhu. Jedná se za prvé o problémy, řešitelné na území jedné obce a za druhé o problémy, řešitelné v rámci území dvou nebo více obcí. Tyto problémy jsou spojeny s celou řadou změn, souvisejících se sociálně ekonomickou a demografickou problematikou, s vývojem osídlení a využívání krajiny, s dopady celospolečenských změn a tendencí na venkovskou krajinu. Tyto vlivy se projevují v konkrétních dopadech na krajinu venkovského prostoru – na udržitelnost využívání krajiny a přírodních zdrojů (včetně půdy), na erozní ohrožení a ohrožení a degradaci přírodních hodnot, na narušení krajinného rázu a potlačení kulturních hodnot krajiny, na problematiku prostupnosti krajiny a jejího rekreačního využití a v neposlední řadě na vodní režim krajiny, retenci vody v území a na ohrožení krajiny a osídlení povodňovými riziky.

Do péče o krajinu venkovského prostoru se vzhledem k dominanci nezastavěného území promítají cíle *Státní politiky životního prostředí České republiky 2012-2020*, týkající se především tematických oblastí „Ochrana a udržitelné využívání zdrojů", „Ochrana přírody a krajiny" a „Bezpečné prostředí".
Z těchto tematických oblastí je třeba věnovat pozornost:

- *Zajištění ochrany vod a zlepšování jejich stavu*. Čištění odpadních vod, revitalizace vodních toků, omezování plošného znečištění a odstraňovaní kontaminovaných míst a starých ekologických zátěží.

- *Předcházení vzniku odpadů, zajištění jejich maximálního využití a omezování jejich negativního vlivu na životní prostředí. Podpora využívání odpadů jako náhrady přírodních zdrojů*. Snížení podílu skládkování na celkovém odstraňování odpadů, zvyšování materiálového a energetického využití komunálních odpadů a odpadů podobných komunálním, předcházení vzniku odpadů.

- *Ochrana a udržitelné využívání půdy a horninového prostředí.* Omezovat trvalý zábor zemědělské půdy a podložních hornin, snižovat ohrožení zemědělské a lesní půdy a hornin erozí, omezovat a regulovat kontaminaci a ostatní degradaci půdy a hornin způsobenou lidskou činností, sanovat kontaminovaná místa, včetně starých ekologických zátěží a lokalit zatížených municí, náprava ekologických škod, zahlazovat a předcházet následkům po hornické činnosti a těžbě nerostných surovin.

- *Ochrana a posílení ekologických funkcí krajiny.* Zvýšení ekologické stability krajiny, obnova vodního režimu krajiny, omezení a zmírnění dopadů fragmentace krajiny, udržitelné a šetrné zemědělské a lesnické hospodaření.

- *Zachování přírodních a krajinných hodnot.* Zajištění ochrany a péče o nejcennější části přírody a krajiny, omezení úbytku původních druhů a přírodních stanovišť, omezení negativního vlivu nepůvodních invazních druhů na biodiverzitu.

- *Předcházení rizik.* Předcházení následkům přírodních nebezpečí (povodně, sucha, svahové nestability, skalní řícení, eroze, silný vítr, emanace radonu a methanu), předcházení vzniku antropogenních rizik.

Problematika ochrany vztahu venkovských sídel a krajiny má oporu především v nástrojích územního plánování, zakotvených v zákoně č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) a jeho vyhláškách (zejména co se týká koncepce uspořádání krajiny v územních plánech), dále v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (zejména co se týká vesnických památkových rezervací a zón, krajinných památkových zón a ochranných pásem). Územní plánování je vybaveno právními předpoklady pro koordinaci často protichůdných aktivit a požadavků (rezortů, vlastníků, veřejnosti apod.) v území s cílem vytvářet územní předpoklady pro udržitelný rozvoj území.

Krajiny venkovských sídel se také týká iniciativa EU, vyjádřená v Rezoluci Evropského parlamentu z 12. 12. 2013 (2013/2663(RSP)) Green Infrastructure – Enhancing Europe´s Natural Capital, jejíž myšlenkou je především propojení ekosystémových, sociálních a retenčních funkcí území. V plánování území venkovských obcí to znamená vytvoření „zelené páteře“ (již v minulosti se v plánování území objevující jako systém krajinné zeleně), propojující území sídel a obklopující krajiny prostřednictvím koridorů vodotečí s doprovodnou břehovou zelení, volnými údolními nivami, liniovou nelesní zelení vegetačních doprovodů cest a mezí, remízy a lesíky. Zelená infrastruktura, zahrnuje plochy, plnící funkce systému ekologické stability, funkce rekreace a prostupnosti krajiny, propojení území sídel a krajiny a podporující retenci vody v území a možnosti eliminace povodňových rizik.

Koncepce uspořádání krajiny venkovských obcí

Koncepce uspořádání krajiny venkovských obcí se týká především nezastavěného území. Pro krajinu v nezastavěném území platí následující cíle, reagující na současné problémy krajiny[74]:

- vytvoření podmínek pro obnovu a zachování základních funkcí krajiny pro zachování a rozvíjení přírodních hodnot, biodiverzity a ekologické stability s ohledem na přírodní limity a jejich sladění s rozvojem území,
- vytvoření podmínek pro zachování kulturně – historických hodnot a znaků identity kulturní krajiny,
- vytvoření podmínek pro ochranu a rozvíjení estetických kvalit krajiny,
- vytvoření podmínek pro šetrné využívání přírodních zdrojů,
- vytvoření podmínek prostupnosti krajiny a jejího přiměřeného rekreačního využití,
- vytvoření územních podmínek pro efektivní a udržitelné zemědělské a lesní hospodářství v krajině v rozsahu kompetence územního plánování,
- vytvoření podmínek pro optimalizaci vodního režimu krajiny s ohledem na zvyšování retenčních schopností krajiny.

Krajina venkovských obcí, která je představována především nezastavěným územím, je na úrovni územního plánu řešena především prostřednictvím *koncepce uspořádání krajiny,* jakožto povinné součásti návrhu územního plánu dle zákona č. 183/2006 Sb. a dle vyhlášky č. 500/2006 Sb.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) rozlišuje mezi pojmem „*území*“ a „*krajina*“. Zatímco „*území*“ ve smyslu „zastavěné území“, či „nezastavěné území“ [§ 2, písm. d) a f) stavebního zákona] je chápáno jako pozemky či plocha, „*krajina*“, zmiňovaná např. v § 18 stavebního zákona je chápána ve smyslu jejích hodnot a identity. To odpovídá nejenom smyslu definice krajiny dle § 3 písm. k) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny – *krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky*, ale také pojmu krajina dle Kap. 1, čl. 1, písm. a) Evropské úmluvy o krajině – *“krajina” znamená část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů.* Cíle koncepce uspořádání krajiny (dále též „KUK“) proto musí korespondovat s cíli a posláním těchto dokumentů.

Koncepce uspořádání krajiny vytváří podmínky pro obnovu a zachování krajinně-ekologických a socio-ekonomických funkcí krajiny, pro udržitelné využívání krajiny a pro ochranu a rozvoj krajinných hodnot. Jedná se o podmínky pro ochranu, obnovu a rozvoj přírodních a kulturních hodnot a estetických kvalit krajiny, zejména pro zachování a posílení ekologické stability a rovnováhy ekosystémů, pro ochranu druhové rozmanitosti, řešení vodního režimu krajiny, protierozních a protipovodňových opatření a posílení retenčních schopností krajiny a o podmínky reagující na potřeby úměrného sociálního a ekonomického rozvoje, o podmínky pro rekreační využití krajiny včetně prostupnosti krajiny a o zachování a vytváření vizuální atraktivnosti a estetických kvalit krajiny.

Koncepce uspořádání krajiny se týká především struktury nezastavěného území a přírodních složek zastavěného území (u venkovských sídel se to týká zeleně veřejných prostranství návsí a ulic, velikosti pozemků obytné zástavby a krajinné zeleně, procházející zástavbou). Koncepce uspořádání krajiny je v územním plánu zakotvena zejména prostřednictvím podmínek plošného (funkčního) a prostorového uspořádání území.

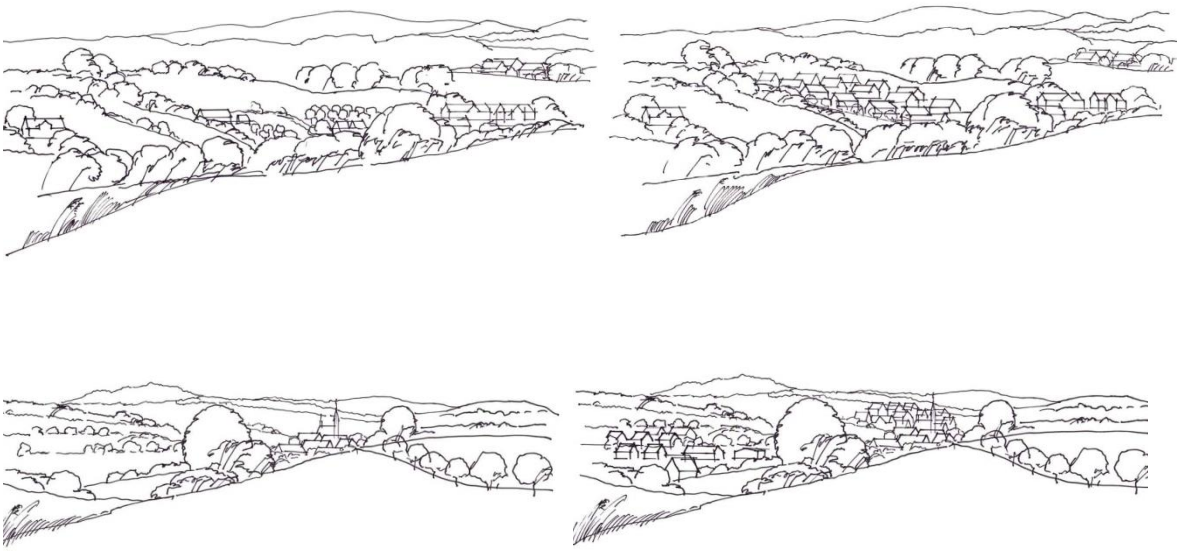
Koncepce uspořádání krajiny v územním plánu představuje významnou součást *základní koncepce rozvoje území obce, ochrany a rozvoje jeho hodnot*[75] a to v úzkém propojení s urbanistickou koncepcí a s koncepcí veřejné infrastruktury.

[74] Vorel, I., Sklenička, P., Poláčková, V., Kupka, J. (2012): *Metodický rámec koncepce uspořádání krajiny jako součásti územního plánu* (rukopis).

[75] viz odst. 1 písm. b) Příloha č. 7 k vyhlášce č. 500/2006 Sb.

K zakotvení cílů koncepce uspořádání krajiny do územního plánu, se užívá následujících nástrojů:

- *Vymezení zastavěného území*. Vymezení zastavěného území je významné z hlediska jeho rozsahu vůči nezastavěnému území a polohy vůči krajinným hodnotám.
- *Vymezení zastavitelných ploch a ploch přestavby*. Vymezení zastavitelných ploch je významné z hlediska umožnění vazeb systému zeleně pro uskutečňování rekreační a ekostabilizační funkce. U ploch přestavby se může jednat například o revitalizaci zemědělských brownfields apod.
- *Vymezení ploch změn v krajině*. Obdobně jako v sídlech vymezujeme zastavitelné plochy a plochy přestavby, můžeme i v krajině vymezit plochy, kde navrhujeme změnu využití [viz příloha č. 7 k vyhlášce č. 500/2006 Sb., část I. odst. 1 písm. e) a odst. 3 písm. b)].
- *Vymezení ploch a koridorů, ve kterých je prověření změn jejich využití územní studií podmínkou pro rozhodování.* Zpracování studie je vhodné v případě, že je třeba podrobněji prověřit například návrh ochranných opatření v krajině, či specifické funkce, jako například rekreaci, revitalizaci po těžbě apod.
- *Vymezení ploch a koridorů, ve kterých je pořízení a vydání regulačního plánu podmínkou pro rozhodování o změnách jejich využití*. Koncepce uspořádání krajiny se týkají především podmínky pro umístění a prostorové uspořádání staveb s ohledem na ochranu navrženého charakteru území, zejména ochrany krajinného rázu.
- *Vymezení ploch a koridorů územních rezerv.* Vymezením územní rezervy je možné naznačit také potenciální další rozvoj sídla do krajiny, který je třeba prověřit. K tomu stanoví územní plán podmínky.
- *Vymezení ploch s rozdílným způsobem využití*. Vymezení ploch s rozdílným způsobem využití je základním nástrojem pro návrh KUK v územním plánu. Vyhláška č. 501/2006 Sb. stanovuje základní druhy ploch v § 4 až 19.

Nedostatečně stanovené podmínky „charakteru a struktury zástavby" [dle odst. 1 písm. f) Přílohy č. 7 k vyhlášce č. 500/2006 Sb.] pro využití ploch s rozdílným způsobem využití může způsobit výrazný zásah do krajinného rázu a degradaci estetických a kulturně historických hodnot určitého segmentu krajiny (kresby I. Vorel)

K problematice řešení krajiny venkovských obcí existuje řada podkladů, které je nutno při tvorbě koncepce vzít v úvahu a respektovat je. Jedná se o nástroje územního plánování – Politika územního rozvoje ČR, ZÚR, ÚAP, doplňující průzkumy a rozbory a územní studie. Jedná se také o samostatné oborové materiály, které nejsou součástí nástrojů územního plánování a jsou pro koncepci uspořádání krajiny závaznými podklady. Jedná se o

- *Komplexní pozemkové úpravy (KPÚ)*
- *Plán oblasti povodí a plány pro zvládání povodňových rizik*
- *Plán územního systému ekologické stability (plán ÚSES)*
- *Souhrnný plán sanací a rekultivací, Plán sanace a rekultivace*

Jedná se též o další odborné – nezávazné, avšak neopominutelné podklady:

- *Lesní hospodářský plán (LHP)*
- *Plány péče o zvláště chráněná území*
- *Koncepce ochrany přírody a krajiny krajů (KOPK)*
- *Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón*
- *Plány území s archeologickými nálezy*
- *Studie preventivního hodnocení krajinného rázu (KR) na regionální úrovni*
- *Studie preventivního hodnocení krajinného rázu (KR) na lokální úrovni*

Použité zdroje:

BOND, A. *Environmental Impact Assessment in the UK.* Chadwick House, 2000.

BOCHNIC, S. – Selle, K. *Freiräume für die Stad.* Wiesbaden: 1992.

BUNZEL, A. *Umweltschutz in der Bebaungsplanung.* Wiesbaden: 1997.

GESTRING, R. *Ekologie und urbane Lebensweise.* Braunschweig: 1997.

CARLSEN, C. *Naturschutz und Bauen: Eingriffe in Natur und Landschaft und ihr Ausgleich insbesondere in der Bauleitplanung.* Berlin: Blackwell Wissenschafts-Verlag, 1995.

GÄLZER, R. *Grünplanung für Städte.* Stuttgart: Ulmer, 2001.

GARENS-GREHMANN, F. *Landschaftsbild und UVP.* Erich Schmidt Verlag, 1993.

GRUB, H. – LEJEUNE, P. *Grün zwischen Städten.* München: 1996.

HINZEN, A. *Umweltschutz in der Flächennutzungsplanung.* Wiesbaden: 1986.

HORKÝ, J. – VOREL, I. *Tvorba krajiny.* Praha: ČVUT, 1985.

NEDDENS, M. C. *Ökologisch orientierte Stadt und Raumentwicklung.* Wiesbaden: 1986.

LÖW, J. et al.(2005): *Typologie české krajiny*, Brno

LÖW, J. – Míchal, I. *Krajinný ráz.* Brno: Lesnická práce, 2003.

LOHRBERG, F. *Stadnahe Landwirtschaft in der Stadt- und Freiraumplanung.*

KUČA, K. Půdorysné typy sídel, in: Hrnčiarová, T., Mackovčin, P., Zvara, I. et al. *Atlas krajiny České republiky,* Praha, 2009.

RIEDEL, H. – LANGE, H. *Landschaftsplanung*. Spektrum Akademischer Verlag Heidelberg-Berlin, 2002.

RUANO, M. *Ökologischer Städtebau.* Karl Krämer Verlag Stuttgart-Zürich.

SKLENIČKA, P. *Základy krajinného plánování.* Praha: 2002.

THE LANDSCAPE INSTITUTE. *Guidelines for Landscape and Visual Impact Assessment,* Spon Press New York, London, 2002.

VOREL, I. Přírodní prostředí a krajina v regulačních plánech. *Město, venkovský prostor a krajina.* Praha, 2001.

VOREL, I., SKLENIČKA, P. POLÁČKOVÁ, V., KUPKA, J. *Metodický rámec koncepce uspořádání krajiny jako součásti územního plánu,* rukopis 2012.

WÖBSE, H. H. *Landschaftsästhetik.* Stuttgart: Ulmer, 2002.

Evropská úmluva o krajině / The European Landscape Convention
dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva

Státní politika životního prostředí České republiky 2012-2020 (MŽP)
dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a evidenci územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů

Soupis zkratek:

FVE	fotovoltaická elektrárna
CHKO	chráněná krajinná oblast
KOPK	koncepce ochrany přírody a krajiny krajů
KPÚ	komplexní pozemkové úpravy
KR	krajinný ráz
KUK	koncepce uspořádání krajiny
LHP	lesní hospodářský plán
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
ÚAP	územně analytické podklady
ÚSES	územní systém ekologické stability
VTE	větrná elektrárna
ZÚR	zásady územního rozvoje

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

KAPITOLA C.

FUNKČNÍ SLOŽKY

Verze pro tisk (1x ročně) – k 21. 2. 2017

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky

Poslední aktualizace: 17. 12. 2012
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

C FUNČNÍ SLOŽKY – Úvod

Územní rozvoj je nutno chápat jako složitý komplex interakcí hmotné struktury, přírodních i civilizačních hodnot a všech činností v území, včetně vyhodnocení veškerých ekonomických, sociálních, ekologických i kulturních souvislostí, které tyto činnosti obsahují.

Urbanistická struktura zahrnuje nejen hmotnou strukturu, ale i strukturu funkčních složek, do nichž se promítají nároky, potřeby a veškeré činnosti obyvatel. Soustava funkčních složek zahrnuje zejména funkce: výrobu a skladování, zemědělské a lesní hospodářství, bydlení, občanské vybavení, zeleň, rekreaci, dopravní infrastrukturu, technickou infrastrukturu a vodní hospodářství.

Kvalita a vyváženost funkčních složek v území a jejich vzájemné vazby jsou zásadními faktory udržitelného rozvoje území, neboť výrazně působí jak na ekonomickou a sociální strukturu obyvatel, tak i na životní prostředí (podrobně viz kapitola A).

Princip udržitelného rozvoje území musí mít vhodné nástroje (ekonomické, legislativní), které je nutno využít pro usměrňování potřeb, nároků a rozvoje funkčních složek do podoby vhodné pro rozvoj území, do přijatelných či optimálních rozměrů ve smyslu sociálním, ekonomickém, prostorovém, estetickém a ve smyslu vlivu na životní prostředí, to vše při zachování hodnot území.

Stavební zákon v § 18 vymezuje cíl územního plánování a v § 19 úkoly územního plánování. Cílem je vytváření předpokladů pro výstavbu a udržitelný rozvoj území a to soustavným a komplexním řešením účelného využití a prostorového uspořádání území. V souladu s tímto cílem koordinují orgány územního plánování veřejné i soukromé záměry změn v území, výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území.

Úkolem územního plánování v zájmu udržitelného rozvoje území bude vyhledat vhodný kompromis v uspořádání zastavěného území, zastavitelných ploch a nezastavěného území. Členění řešeného území na plochy s rozdílným způsobem využití, kterými se vyjadřují funkční složky v území, má význam především pro koncepce obsažené v územním plánu, zejména pro urbanistickou koncepci a koncepci uspořádání krajiny.

Snahou následujících podkapitol, věnovaných jednotlivým funkčním složkám, je přiblížit jejich charakter, současný stav a trendy vývoje a seznámit s principy řešení v územním plánování.

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.1 Výroba, těžba a skladování

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Zpracovatel podkapitoly Výroba, těžba a skladování: Ing. arch. Jana Hurníková s využitím podkladů zpracovatele výchozí kapitoly v roce 2006 Prof. Ing. arch. Aloise Nového, CSc.
Zpracovatel – obnovitelné zdroje energie: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Recenzent (2011): Doc. Ing. arch. Hana Urbášková, Ph.D.
Ing. arch. Jana Janíková
Ing. arch. Radoslav Novotný

Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 8. 12. 2011.
Vložen stručný výtah priorit a cílů
aktualizované Státní energetické koncepce – str. 36 – 2. 8. 2016 *NOVÉ*
Aktualizace odkazů k 5. 8. 2016 *NOVÉ*
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.1 VÝROBA, TĚŽBA A SKLADOVÁNÍ

C.1.1 Charakteristika

C.1.1.1 Výroba
C.1.1.2 Těžba
C.1.1.3 Skladování

C.1.2 Stav a trendy vývoje

C.1.2.1 Výroba
C.1.2.2 Těžba
C.1.2.3 Skladování

C.1.3 Principy řešení v územním plánování

C.1.3.1 Zásady tvorby
C.1.3.2 Konverze brownfieldů a urban sprawl
C.1.3.3 Nerostné bohatství
C.1.3.4 Zabezpečení ochrany nerostného bohatství při územně plánovací činnosti
C.1.3.5 Logistika a skladování
C.1.3.6 Obnovitelné zdroje energie
C.1.3.7 Předpisy, limity, koncepce
Právní předpisy – plochy, pozemky, stavby výroby, těžby a skladování
Právní předpisy – ochrana a těžba nerostných surovin
Právní předpisy – obnovitelné zdroje energie
Limity využití území
Relevantní rezortní koncepce

Použité zdroje
Soupis zkratek

C.1 VÝROBA, TĚŽBA A SKLADOVÁNÍ

C.1.1 Charakteristika

C.1.1.1 Výroba

Výrobou se rozumí zhotovování věcných statků a služeb, sloužících k uspokojování lidských potřeb. Výroba je základem života společnosti, specificky lidským způsobem výměny látek mezi lidmi a přírodou.

Pozn.:
Pojem výroba je významově nadřazen těžbě i skladování, které jsou v něm obsaženy. Vzhledem ke strukturování příručky Principy a pravidla se pro účely této stati výrobou rozumí zejména výroba průmyslová.

Obecně rozeznáváme tři výrobní stupně:

prvovýroba = zemědělská a lesní výroba, rybolov, těžba nerostů a dřeva
druhovýroba = průmyslová výroba – těžký, lehký průmysl a stavebnictví
těžký průmysl – vyrábí převážně výrobní prostředky
lehký (zpracovatelský) průmysl - vyrábí převážně spotřební předměty
služby – obchod, doprava, veřejná správa…

Výroba je určujícím momentem celého společenského vývoje, včetně vývoje osídlení. Od průmyslové revoluce (pol. 18. stol.) až po 50. léta 20. stol. působil rozvoj průmyslu na proces *urbanizace.*

Během první (koncetrační) fáze průmyslové revoluce (v Evropě založena na textilním průmyslu) je urbanizace vyvolána potřebou koncentrace pracovních sil. To podněcuje přesun obyvatelstva z venkova do měst (ze sektoru zemědělství do průmyslu). V dalším vývoji dochází k nebývalému územnímu rozvoji města formou výstavby nových průmyslových a obytných čtvrtí a zlepšuje se technická infrastruktura, a především dopravní propojenost centra a předměstí. Průmysl se nejprve vázal na zdroje energie, a to hlavně na vodu, tj. byl koncentrován na horních tocích řek. Později došlo ke koncentraci průmyslu při železnici a následnému vzniku liniového modelu rozvoje sídelního systému, neboť železnice zvýhodňovala území s určitými morfologickými poměry a způsobila koncentraci obyvatelstva a průmyslu do dopravně nejpříznivějších poloh.

Druhá (dekoncentrační) fáze průmyslové revoluce je spjata s elektřinou, automobilem a telekomunikacemi. Následkem zlepšených dopravních možností dochází k přesunu obyvatelstva směrem na okraj města, za zdravějším bydlením. Dochází k oddělení bydliště a pracoviště a nárůstu dojížďky do zaměstnání. Formují se městské s obyvatelstvem koncentrovaným podél hlavních dopravních tahů v okolí města.

C.1.1.2 Těžba

Těžbou se rozumí dobývání nerostných surovin z přírodního prostředí.

Těžební průmysl je odvětví lidské hospodářské činnosti, jež se zaměřuje převážně na dobývání surovin a v některých případech na prvotní úpravu těžených komodit. Nejčastěji se těží v hlubinných dolech či v povrchových lomech.

Obr. 1: Dobrovice - cukrovar (asi r. 1933)
Zdroj: www.fabriky.cz

C.1.1.3 Skladování

Skladováním se rozumí uchovávání určitého materiálu v nezměněném stavu.

Skladování již není chápáno jako samostatná činnost, nýbrž jako jeden z článků v řetězci pohybu surovin, polotovarů, výrobků a zboží, v rozměrech celosvětových, národních, regionálních i místních. **Logistika** je vědní obor, který se zabývá fyzickými toky zboží či jiných druhů zásob od dodavatele k odběrateli. Účelem oboru je toky zboží optimalizovat tak, aby představovaly pro firmu co nejmenší náklady.

Podle Evropské logistické asociace je logistika „*organizace, plánování, řízení a výkon toků zboží vývojem a nákupem počínaje, výrobou a distribucí podle objednávky finálního zákazníka konče, aby byly splněny všechny požadavky trhu při minimálních nákladech a minimálních kapitálových výdajích*“.

Obr. 2: Povrchová těžba hnědého uhlí v sokolovské pánvi
Foto J. Jirásek, 2006.
Zdroj: http://geologie.vsb.cz/

C.1.2 Stav a trendy vývoje

C.1.2.1 Výroba

Současný stav

V naší zemi je průmysl tradičně významným odvětvím národního hospodářství. Po vzniku samostatného Československa se na jeho území ocitlo na 70 % průmyslu Rakousko-Uherské monarchie, a to zejména na území Čech. Československo se řadilo mezi nejrozvinutější státy světa. Po socialistické revoluci byly průmyslové podniky zestátněny a československé hospodářství, jako součást sovětského bloku, se orientovalo na těžký průmysl.

Po **transformaci na tržní ekonomiku** se strojírenství „odlehčilo“, ale i tak zůstalo nejdůležitějším průmyslovým odvětvím. Strukturální změny postihly zejména textilní, obuvnický, ale také potravinářský průmysl. K posílení pozic došlo v komplexu průmyslových výrob dopravních prostředků, elektrických, optických, pryžových a plastových výrobků a léčiv, dopravě a telekomunikacích.
Podíl průmyslu se na hrubém domácím produktu od roku 1995 pohybuje stabilně v rozmezí 30 – 32%. Hlavními průmyslovými centry jsou pražská, ostravská, brněnská a plzeňská aglomerace, a dále Mostecko, Teplicko, Ústecko, Kladensko, Karvinsko. Dle údajů ČSÚ je v roce 2011 v průmyslu zaměstnáno přes 1 335 000 lidí. *Průmysl v pojetí ČSÚ zahrnuje těžbu a dobývání; zpracovatelský průmysl; výrobu a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu; zásobování vodou, činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi.*

Vedle české průmyslové tradice, opírající se o kvalifikovanou a disciplinovanou pracovní sílu, přispěly k udržení zpracovatelského průmyslu především štědré investiční pobídky. Přilákaly velké zahraniční automobilky, které u nás vystavěly své montovny. V roce 2009 Česká republika vedla mezi všemi zeměmi světa v počtu automobilů vyrobených na jednoho obyvatele. Rozvíjely se také výrobní kapacity pro výrobu komponentů a náhradních dílů spojených s automobilovým průmyslem a došlo k oživení tradičního domácího strojírenství. Česká ekonomika do značné míry závisí na poptávce po průmyslových výrobcích, která přichází zejména z Německa.

V současné době ekonomické recese zůstává tahounem ekonomiky automobilový průmysl, který produkuje více než 20 procent objemu výroby a více než 20 procent českého exportu. Posilují výroby elektrických a optických vláken, koksu, jaderných paliv a rafinérské zpracování ropy. Zásadní útlum potkal textilní průmysl a české sklářství bylo ochromeno sérií bankrotů.

Dynamiku českému průmyslu zajišťuje export a odbyt zejména v zemích EU, zvláště v Německu. Tempo růstu průmyslové produkce České republiky dlouhodobě výrazně převyšuje průměr zemí EU. Pokud srovnáme současná čísla s rokem 2005, tak objem české průmyslové produkce je dnes o zhruba pětinu vyšší. Na výkonnost průmyslu působí zejména podniky zpracovatelského průmyslu pod zahraniční kontrolou s více než 50% příspěvkem do objemu celkových tržeb a dále stále se zlepšující pronikání výrobků českých podniků na zahraniční trh. Cizím investorům se jejich přímé investice v ČR díky vynikajícím

hospodářským výsledkům společností zatím vyplácejí. Zisky odplývající z České republiky však představují nepříznivý faktor prohlubující vnější nerovnováhu i pro delší časový horizont.

Průmyslové zóny

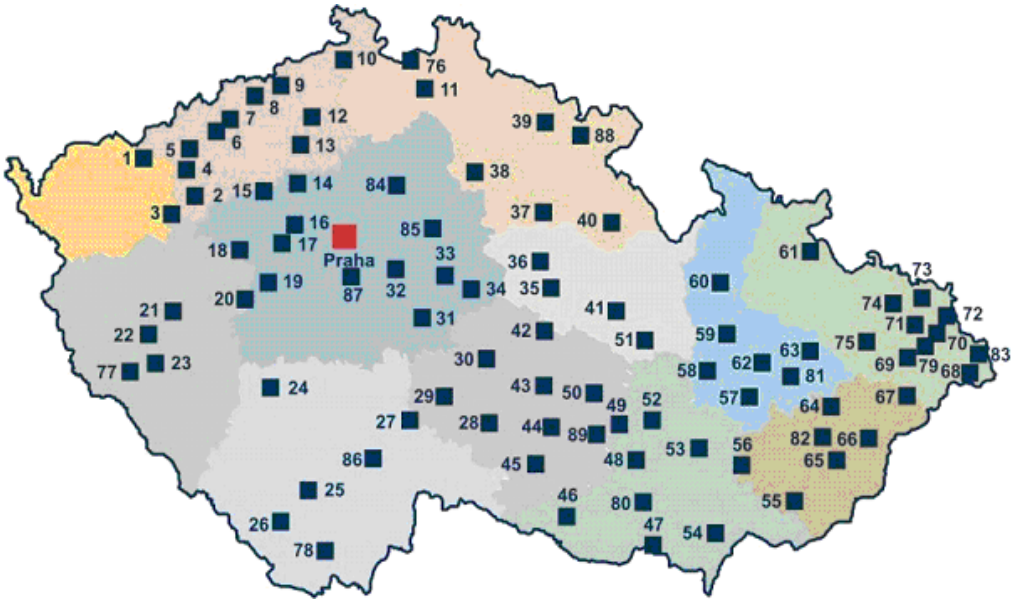
Od roku 1998 se v ČR realizoval rozsáhlý **program na podporu rozvoje průmyslových zón** se záměrem přilákat do České republiky silné zahraniční investory. Cílem programu bylo, aby nově vytvořená pracovní místa měla vysokou přidanou hodnotu a byla situována obzvláště v regionech s vysokou nezaměstnaností. Velké investice přinesly další efekty v podobě nových pracovních příležitostí u subdodavatelů a navazujících služeb. Česká republika má v současné době hustou síť průmyslových zón napříč všemi regiony.
*Pojem **průmyslová zóna** je vysvětlován jako ucelený soubor kompaktních univerzálních objektů vhodných pro lehkou, hygienicky nezávadnou výrobu s účelně vyřešenou dopravou a velkým podílem zeleně mezi jednotlivými objekty. Provoz v těchto zónách je kompletně situován uvnitř objektů, jež jsou zpravidla bez oplocených dvorů, s možností volného pohybu návštěvníků. Průmyslová zóna je tedy uceleným komplexem průmyslu a služeb s řadou integrovaných funkcí odborného charakteru. Takovýto komplex synergicky využívá vzájemné podpory jednotlivých firem ve výměně informací, poradenství, společné prezentace a využívání mezinárodních kontaktů.*

Stát od roku 1998 investoval do vybudování 103 průmyslových zón s celkovou plochou 3129 hektarů už bezmála 8,9 miliardy korun, přičemž investoři obsadili zhruba 70 procent takto připraveného území. Do průmyslových zón zamířilo 520 investorů**,** kteří se v nich zavázali investovat 192 miliard korun a vytvořit 119 000 pracovních míst**.** Zvláště významných **strategických průmyslových zón**, které je možné v současné době ještě využít, je v České republice celkem pět**:** Žatec Triangle a Most Joseph v Ústeckém kraji, Ostrava – Mošnov v Moravskoslezském kraji, Holešov ve Zlínském kraji a Kolín – Ovčáry v kraji Středočeském. Po celé České republice bylo vybudováno množství průmyslových parků a distribučních center.
Zahraniční investice do průmyslu se vyznačují zájmem stavět na volných, dosud nezastavěných plochách, **na „zelené louce“.** Nové výrobní areály se často stávají hnací silou územního rozvoje. Do okolí vybudované výrobní základny se časem stahují investice do obchodu, bydlení apod. Tento trend v sobě skrývá nebezpečí jevu zvaného ***urban sprawl**, tj. vymisťování funkcí ze zastavěných území měst a jejich rozlévání do okrajových a mimoměstských poloh s mnohými negativními dopady ekonomickými, sociálními, ekologickými i dopravními.*

Obr. 3: Průmyslová zóna Louny Jihovýchod. Celková rozloha průmyslové zóny je 26,4 ha a v současné době je zóna již plně obsazena.

Zdroj: www.fujikoki.cz

1. Klášterec nad Ohří
2. Žatec (2)**
3. Podbořany (2)**
4. Kadaň
5. Chomutov (2)**
6. Most
7. Bílina
8. Teplice
9. Přestanov
10. Rumburk
11. Liberec
12. Ústí nad Labem
13. Lovosice (2)**
14. Slaný
15. Louny
16. Kladno
17. Unhošť
18. Tuchlovice
19. Zdice
20. Žebrák
21. Plzeň (2)**
22. Úherce
23. Stod
24. Blatná
25. Písek
26. Prachatice
27. Kamenice nad Lipou
28. Jihlava
29. Pelhřimov
30. Havlíčkův Brod
31. Zruč nad Sázavou
32. Velim
33. Kolín
34. Kutná Hora
35. Chrudim
36. Pardubice
37. Hradec Králové
38. Jičín (2)**
39. Vrchlabí
40. Kvasiny
41. Svitavy
42. Ždírec nad Doubravou (2)**
43. Žďár nad S.
44. Velké Meziříčí
45. Třebíč
46. Znojmo
47. Mikulov
48. Brno (2)**
49. Kuřim
50. Bystřice nad Pernštejnem
51. Moravská Třebová
52. Blansko
53. Vyškov (2)**
54. Hodonín
55. Staré Město
56. Brankovice
57. Prostějov
58. Litovel
59. Uničov
60. Šumperk
61. Krnov
62. Olomouc (3)**
63. Hranice
64. Valašské Meziříčí
65. Zlín
66. Vsetín
67. Kopřivnice
68. Třinec
69. Frýdek-Místek (2)**
70. Třanovice
71. Paskov
72. Český Těšín
73. Karviná
74. Ostrava (3)**
75. Mošnov
76. Hrádek nad Nisou
77. Domažlice
78. Český Krumlov
79. Nošovice
80. Pohořelice
81. Velká Bystřice
82. Holešov
83. Jablůnkov
84. Mladá Boleslav
85. Nymburk
86. Tábor
87. Zlatníky
88. Trutnov
89. Velká Bíteš

*** Číslo v závorce znamená počet průmyslových zón v lokalitě.*

Obr. 4: Mapa podpořených průmyslových zón od roku 1998. Zdroj: *CzechInvest*

Průmyslové stavby

Průmyslová výstavba byla a je svědectvím o technické, kulturní i sociální úrovni společnosti své doby. V našich zemích bývala kvalita průmyslových staveb na velmi vysoké úrovni. Dokladem toho jsou například Baťovy obuvnické továrny, stejně jako budovy textilního či strojírenského průmyslu. Po komunistické době úpadku stavební kultury převážila výstavba průmyslových montoven rovněž s nízkou úrovní architektonického řešení (plechové krabice). Samozřejmě vznikají i komplexy mnohem sofistikovanější průmyslové výstavby. Přidaná hodnota zde vyráběné produkce bývá zpravidla vyšší a má tak potenciál do budoucna na sebe navázat síť místních subdodavatelů a stát se přirozenou součástí struktury sídla. Velmi často bývají součástí takovéto struktury i vlastní vývojové a vědecké kapacity firem. Potom je jejich význam opravdu nadregionální a může se stát základem trvalé prosperity celých oblastí. Takový typ průmyslové výstavby nacházíme především u renomovaných zahraničních investorů se zavedenou strukturou výroby, kteří nehledají pouze levnou, ale především kvalifikovanou pracovní sílu.
Dobrým příkladem může být zástavba Technologického parku v Brně. Nachází se zde několik high-tech výrobních provozů, z nichž například vývoj a výroba elektronových mikroskopů v objektu FEI Company je celosvětově unikátní.

Obr. 5: Brněnská pobočka FEI Company
Zdroj: http://www.asb-portal.cz/

Průmyslové dědictví

Průmyslové dědictví je součástí národního kulturního dědictví. Industriální dědictví dokumentuje Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze, které od roku 2003 vede centrální **Registr průmyslového dědictví ČR** s veřejně přístupnou databází objektů, i Národní památkový ústav.

Stavební fond průmyslového dědictví, tedy bývalé výrobní stavby a průmyslové areály, jsou velmi často pozoruhodná technická a industriální díla minulosti, která představují pro území, kde se nacházejí, značný rozvojový potenciál. Využití územního, prostorového a kulturního potenciálu takových brownfieldů je v podmínkách České republiky stále ještě vzácné a spíše pokládané za kuriozitu, nikoli jako metodu rozvoje.

Podle členění užívaného v dokumentech mezinárodní organizace zabývající se průmyslovým dědictvím TICCIH (The Internaional Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) lze při hledání nového využití hovořit zhruba o pěti následujících skupinách industriálních staveb:

- někdejší centra výroby – dílny, továrny, mlýny, hutě, ale také doly a místa, kde dochází ke zpracování a úpravě surovin a materiálů;
- sklady, překladiště a úložiště pro suroviny, polotovary i finální výrobky;
- energetická díla, včetně jejich součástí a objektů pro distribuci energie, vodárenská díla, úpravny vod a čistírny splašků;
- stavby pro osobní a nákladní dopravu, železnice, silnice, vodní cesty a letiště (včetně infrastruktury a doplňujících provozních budov) nádraží, přístavy, letištní hangáry;
- zvláštní skupinou, na kterou se zapomíná, přestože mezi průmyslové dědictví pro jeho úplnější obraz také patří, jsou sociální, servisní a obytné stavby (například staré dělnické obytné kolonie), spjaté s existencí průmyslové činnosti v daném místě.

Při hledání investora, při projektování i volbě použité stavební technologie, vhodné pro konverzi či rekonstrukci, je třeba brát zřetel na tři důležité zásady:

- Nezbytné je pochopení významu průmyslového dědictví pro uchování paměti místa. Nejen proto, že léta provozovaná výrobní či obchodní činnost vtiskla ulicím i celým čtvrtím specifický charakter. Historické průmyslové stavby umožní také svou hmotou, výškou, jasným a zažitým komunikačním propojením s ostatní zástavbou ve zcela změněných podmínkách vytvořit přesvědčivá krystalizační ohniska nových rozvojových záměrů, budoucích urbanistických kompozic.
- Důležité je také porozumění smyslu a rozpoznání architektonické, konstrukční či umělecké hodnoty stavebního díla. Novým obsahem obdařená industriální stavba má to, co chybí výstavbě vzniklé bez vývoje – charakteristická industriální atmosféra se vyznačuje setkáním utilitárních konstrukčních a technických prvků s dobovými výtvarnými motivy, novou estetickou hodnotou se stávají přiznané stopy zaniklé činnosti v sousedství nových stavebních technologií a současného designu.
- Rozhodující je však především nalezení přiměřeného nového programu pro průmyslové brownfieldy, tedy zhodnocení příležitostí a nabídky, vycházející z funkční různosti industriálních objektů. Předpokladem je uplatnění zásady diferencovaného přístupu, který

vychází z potřeb místa, stavebně technického stavu i typologické skupiny. Uvedená hlediska, rizika a přínosy, stavebně technické a prostorové limity, životaschopnost záměru a kombinování veřejně prospěšných investic a soukromých podnikatelských iniciativ by měla vybalancovat úvodní studie proveditelnosti.

Průmyslové dědictví s jedinečnou historií a neopakovatelnou atmosférou se zvolna stává přitažlivým developerským argumentem. Odlišuje se od anonymní nové výstavby a nabízí záchytná místa další urbanizace. Do značné míry je i formou recyklace „materiálu“ – **recyklace území** – ve světě omezených zdrojů.

Benjamin Fragner uvádí, že pro využití většiny objektů průmyslového dědictví je nejpřirozenější a nejjistější cesta, když je vtahujeme do života postupnými investicemi a pozvolnými stavebními zásahy je uzpůsobujeme novému využití. Prostředky získané třeba pronájmem nebo výrobou se zpětně zase investují a stavby se krok za krokem revitalizují. Situaci komplikuje, že byla přerušena vlastnická kontinuita, a záchranu a nové využití tak znesnadňují nevyjasněné vlastnické vztahy, spekulace s nemovitostmi a převažující developerský způsob výstavby zaměřený na exploataci nejlukrativnějších míst. Recese, která poznamenala investiční výstavbu a zasáhla zvláště naddimenzované, drahé developerské projekty, by mohla paradoxně v tomto smyslu zapůsobit i pozitivně.

Výhled

Průmyslová výroba ve vyspělých státech se stává příliš nákladnou. Od konce 70. let 20. století lze u vyspělých průmyslových zemí pozorovat trend restrukturalizace jejich národního hospodářství – ústup od výrob vzešlých z průmyslové revoluce a přechod k ekonomice budované na znalostech v tzv. postindustriální společnosti. Tendence pozvolné desindustrializace se v průmyslu projevují omezováním výrob založených na energeticky a materiálově náročné masové produkci a přechodem na nové technologie vycházející z nejnovějších poznatků přírodních věd a informačních technologií.

Restrukturalizace, privatizace a tržní prostředí vedly v České republice po roce 1990 ke kolapsu mnoha výrob. Plochy v zastavěných územích měst, dlouhodobě lokalizované územními plány pro výrobu, tak v mnoha případech odumírají a stávají se zdrojem obtíží hospodářského, sociálního i ekologického rázu.

Od 90. let začaly být v České republice problémem opuštěné výrobní a jiné areály – tzv. brownfieldy. ***Brownfieldy*** *jsou nemovitosti, které ztratily úplně nebo částečně své využití a mohou být i kontaminované. Jde např. o opuštěné průmyslové, zemědělské, armádní, těžební, skladovací, energetické, dopravní areály; vybydlené části měst; jednotlivé zchátralé objekty, mnohdy i s památkovou hodnotou.*

Dne 9. 7. 2008 vzala na vědomí vláda ČR **Národní strategii regenerace brownfieldů**.
Strategie uvádí následující *střednědobé cíle* (v horizontu do roku 2013):

- maximální zapojení dostupných evropských zdrojů pro regeneraci brownfieldů v programovacím období 2007 – 2013, zejména Operační program podnikání a inovace (především v rámci programu Nemovitosti), Operační program životní

prostředí, Program rozvoje venkova, Operační program Praha Konkurenceschopnost, Regionální operační programy;
- zohlednění možnosti regenerace brownfieldů i pro jiné než průmyslové využití (např. smíšená městská funkce, občanská vybavenost, zemědělství, bydlení),
- rozvoj systému vzdělávání v oblasti regenerace brownfieldů a zabezpečení profesionalizace veřejné správy v rámci této problematiky.

Mezi *dlouhodobé cíle* Strategie (za horizont roku 2013) mj. patří:
- snížení počtu brownfieldů a záborů zemědělské půdy pro novou výstavbu v souladu s principy udržitelného rozvoje,
- zlepšení kvality urbanizovaného prostředí a socioekonomický rozvoj postižených regionů,
- cílené a efektivní využití veřejných prostředků pro podporu regenerace brownfieldů, kde je veřejný zásah nezbytný a odůvodnitelný.

Agentura CzechInvest vede **národní databázi brownfieldů**, jako nabídku investičních příležitosti pro developery a další investory. Dle agentury CzechInvest se počet brownfieldů v České republice odhaduje na deset až dvanáct tisíc s celkovou rozlohou až 40 000 hektarů.

Od roku 2006 Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR vyhlásilo **Program na podporu podnikatelských nemovitostí a infrastruktury,** jehož cílem je podpořit výstavbu a regeneraci nevyužívaných nemovitostí pro podnikání, jakož i související infrastruktury. Program přináší výsledky v podobě vzniku fungujícího trhu s nemovitostmi a zároveň pozvolna vede ke zlepšení nejen investičního, ale i životního prostředí.

Ozdravění opuštěných průmyslových areálů – brownfieldů – vyjde podle hrubého odhadu ministerstva průmyslu a obchodu na 200 miliard korun. V maximální možné míře by měly být do jejich regenerace zapojeny evropské peníze. Na roky 2007 až 2013 má Česko ve fondech Evropské unie na projekty podnikatelských nemovitostí a sanaci starých ekologických zátěží k dispozici zhruba 14 miliard korun.

Transformace brownfieldů by mohla ve svém důsledku znamenat výrazné úspory v nárocích na zastavění dalších, dosud převážně zemědělsky využívaných pozemků. Proto veřejná podpora bude i nadále soustředěna právě na oživení brownfieldů.

Obr. 6: Pivovar se sladovnou Brno-Husovice byl postaven na konci 19. století. Za 2. světové války byl židovský majitel Briess deportován do koncentráku a pivovar vyráběl zbraně. Po válce zde strojní výroba zůstala, dnes slouží areál různým nájemcům. Je veden jako brownfield.

Zdroj: www.fabriky.cz

Dle rozvojového potenciálu rozeznáváme tři různé typy brownfieldů:

Brownfieldy s vysokým rozvojovým potenciálem

Tento případ se týká pozemků mimořádného lokálního a regionálního významu o vysoké tržní hodnotě, případně s nízkými náklady na přípravu přestavby. Ty potom disponují svým vlastním rozvojovým potenciálem. Přestavba implikuje další zvýšení hodnoty pozemku a nenárokuje si tedy zvláštní intervenci veřejného sektoru. To také znamená, že pro projekt i vlastní zástavbu může být použito běžné územně plánovací a legislativní schéma.

Brownfieldy se skrytým rozvojovým potenciálem

Jedná se o území místního a regionálního významu se specifickým rozvojovým potenciálem, ale s doprovodnými riziky, která si proto žádají podporu z veřejných fondů při plánování i financování. Jako účinný se jeví koncept PPP (Public Private Partnership), partnerství veřejného a soukromého sektoru. Sdílené riziko a koordinované plánování a financování v rámci soukromé a veřejné spolupráce byly shledány nejživotaschopnějším nástrojem v těchto případech.

Brownfieldy bez rozvojového potenciálu

Jedná se o neatraktivní území, přinejmenším v dohledné budoucnosti. Většinou se nacházejí v monofunkčních průmyslových regionech. Vysoká hustota výskytu brownfieldů v určité oblasti, nízká tržní hodnota pozemků v kombinaci s vysokými náklady na dekontaminaci a přípravu staveniště, neumožňují rozvoj bez vnějšího zásahu. V těchto případech se často jako schůdná strategie projevila rekultivace a dočasné ozelenění jako rezerva pro využití v budoucnosti.

Obr. 7: Továrna na sukno – Chrastava. Rozkošná fabrika se snad nejštíhlejším komínem v ČR prošla v minulosti konverzí. Bývalé výrobní budovy slouží majitelům k podnikání a bydlení, z kotelny se stala restaurace se stylovým názvem "U komína".

Zdroj: www. fabriky.cz

Budoucnost výroby

Předpokládá se, že svět zásadně změní další revoluce v informačních technologiích, naprosto převratné inovace a technologie. Nastane prudký vzestup vlivu a moci Číny, Ruska, Indie, Malajsie, Brazílie i některých afrických zemí. Velmi dramaticky se sníží vliv USA, Evropy a řady mezinárodních institucí. Evropa se za dvacet let stane nevýznamným kontinentem, protože těžiště kreativity a inovací se přesouvá do Asie.

Zájem zahraničních investorů o Česko klesá. *Jak z České republiky, evropské „montovny“, udělat centrum vysoké přidané hodnoty, která zajistí prosperitu měst, kultivaci životního prostředí, kultury?* Využít odvětví s největším potenciálem růstu: nanotechnologie, genetické

inženýrství, biotechnologie, molekulární chemii, apod. Trendem je orientace firem na vynálezy a prodej licencí. Čím dál více podniků (farmaceutické, softwarové, strojírenské, chemické, elektronika a optické systémy, služby apod.) má jen velké vývojové oddělení, patentové oddělení, marketing, obchod, rozvoj zaměstnanců a vedení. Vývojové oddělení něco vynalezne, ochrání si to patentem a obchodníci prodají licenci k výrobě. Firma tak nemusí mít výrobní haly, sklady, dopravu a „otravovat se“ s nespokojenými zaměstnanci a odbory či s ochranou životního prostředí. **Výroba se přesouvá do „rozvojových zemí“.** Příkladem je Indie, kde na počátku desetiletí došlo k boomu zahraničních investic, jež se zaměřovaly hlavně na informační technologie, outsourcing a na centra sdílených služeb.

Lokální ekonomika

Lékem na negativní důsledky globalizace a krokem k dosažení „udržitelného rozvoje“ by mohla být také **lokální ekonomika**, *což je způsob výroby (hospodaření), který přednostně využívá místních materiálních, energetických a lidských zdrojů k uspokojování místních potřeb.* Dá se předpokládat, že i růst cen pohonných hmot a energie povede k většímu rozvoji místní ekonomiky. Vytvářet lokální trh má smysl zejména u komodit, které potřebujeme stále a ve velkém množství (potraviny, energie, oblečení). Zkrácení vzdálenosti mezi producenty a jejich zákazníky by znamenalo nižší zátěž pro životní prostředí, regiony by byly méně závislé na vnějších vlivech, zaměstnanost by rostla. To ovšem předpokládá vlastní podnikatelskou aktivitu občanů a komunit; obnovu lokálních živnostníků, zemědělců a poskytovatelů služeb.

Současná česká legislativa nestimuluje rozvoj místní produkce a její uplatnění na trhu. Malí producenti a zpracovatelé se již léta dovolávají zmírnění požadavků např. na zařízení svých provozoven. Důsledkem toho je např. zánik (resp. nevznikání nových) malých zemědělských farem vyrábějících krajové a místní produkty, což má širší dopady na úpadek venkova.

Ekonom Milan Zelený píše, že **vyspělý svět prochází nejen vleklou krizí, ale souběžně i dlouhodobou transformací a přesunem od globalizace k re-lokalizaci,** tj. k nové normále strukturalizace ekonomiky, organizace podniků a nových podnikatelských modelů. Státní sektor (zahrnující i nezaměstnané) narazil na nedostatek finančních prostředků a nastoupil cestu k fatálnímu zadlužování… Proces růstu produktivity práce zastavit nelze, protože je podstatou konkurenceschopnosti podniků i ekonomik. Všechny tři produktivní sektory - zemědělství, průmysl a služby - tak prudce snižují své podíly na celkové pracovní síle v důsledku globální hyperkonkurence… V celkové pracovní síle se tedy otevírá prostor pro část pracovní síly, která se již musí "starat sama o sebe": sebezaměstnaní, podnikatelé, na černo zaměstnaní, závislí na rodině a soukromých nadacích, a hlavně lokálně podnikající, zaměstnaní mimo tradiční podnikové kanály... Jde tedy o hledání vlastní cesty v lokálních podmínkách na základě dostupných vstupů globálních znalostí, inovací a materiálů. Výsledkem je posilování místní autonomie ve smyslu soběstačnosti a efektivní specializace, podle místních podmínek, potřeb a zdrojů. Re-lokalizace představuje novou normu, nový způsob života, nový svět. Re-lokalizace je spontánním procesem korekce globalizace. Je založena na nové technologii, nových znalostech a vnímání světa… Tvůrčí principy "Uděláme si to sami" a "Mysli globálně, jednej lokálně" nám integrovaně vplývají do otevírajícího se prostoru dříve nepoznaných možností inovačních produktů a služeb, podnikatelských modelů, organizačních forem a nových způsobů práce, zaměstnání a života vůbec.

C.1.2.2 Těžba

Současný stav

Česká republika disponuje poměrně solidní surovinovou základnou v sektoru nerudních a stavebních surovin. Ke klíčovým nerostným surovinám těženým v České republice patří černé a hnědé uhlí, dále též kaolín, stavební hmoty a uran. V malém rozsahu se vyskytuje ropa, zemní plyn i další suroviny.

Na území České republiky se v současnosti těží suroviny pro stavební výrobu, sklářství a chemický průmysl. V některých tzv. industrial minerals patříme dokonce mezi významné producenty (kaolín, živce, bentonity). Z palivoenergetických surovin je republika soběstačná pouze v hnědém a částečně v černém uhlí; spotřeba ropy a zemního plynu je z naprosté většiny kryta dovozem. Importují se rovněž všechny rudy, kovy, některé nerudní suroviny a také většina surovin pro výrobu průmyslových hnojiv.

Výhled

Těžba surovin v ČR bude mít nadále významné postavení, z evropského hlediska jsou důležité hlavně zásoby živce, kaolínu, bentonitu, ložiska černého, a zejména hnědého uhlí.

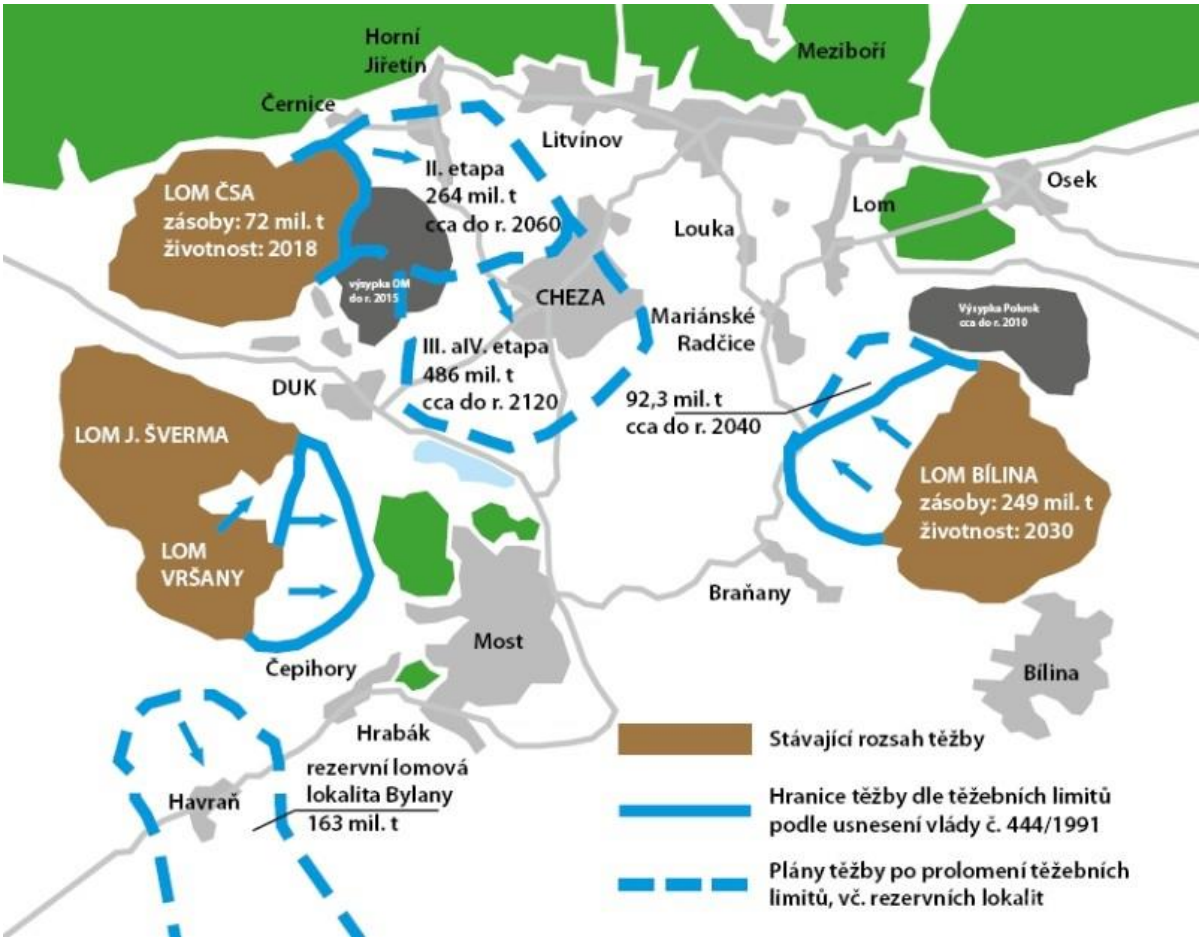
Ukončení těžby grafitu v jižních Čechách pak dále posílí již tak dominantní postavení Číny na evropském trhu s touto komoditou. Nadprodukce energosádrovce bude nadále limitovat uplatnění a těžbu sádrovce přírodního. Stabilitu lze očekávat v produkci stavebních surovin, které během posledních let našly rovnováhu mezi poptávkou a nabídkou.

Vývoj těžby černého a hnědého uhlí může mít několik scénářů; zásadní roli bude hrát energetická koncepce státu a vyřešení otázky osudu limitů těžby hnědého uhlí v severních Čechách. Svým usnesením č. 444/1991 ke zprávě o územních ekologických limitech těžby hnědého uhlí a energetiky v Severočeské hnědouhelné pánvi vláda schválila návrh závazných linií omezení těžby a výsypek, které doposud platí (viz obr. 8), ač se stále uvažuje o potřebě „prolomení limitů těžby“. Nezanedbatelnou otázkou zůstává, zda je vůbec spalování hnědého uhlí vhodným využitím této cenné petrochemické suroviny. V situaci téměř úplné závislosti ČR na importu ropy lze očekávat vzestup nebo alespoň udržení současné výše domácí těžby.

Logická snaha o minimalizaci dopadů těžby surovin v chráněných územích přírody (významná část dobývacích prostorů však byla stanovena před vyhlášením CHKO) bude částečně limitována geologickou stavbou ČR a tedy nepravidelným rozmístěním surovinových zdrojů a nemožností zajistit surovinovou základnu pro řadu odvětví bez šetrného využívání některých strategických ložisek za hranicemi chráněných území přírody.

Obr. 8: Letecký pohled na areál POLDI a průmyslovou zónu Kladno – východ
Zdroj: http://www.tedesco.cz/fotoalbum/

Obr. 9: Mapa hranic platných limitů těžby a plánů rozšíření dolů
Zdroj: http://www.greenpeace.org

C.1.2.3 Skladování

Současný stav

Sklady jsou součástí převážné většiny průmyslových, obchodních, zemědělských a jiných komerčních organizací a mohou mít mnoho různých účelů, velikostí i provedení, od místností uvnitř kancelářských budov, přes přístřešky na dvoře závodu až po velké zastřešené skladovací areály umístěné poblíž obchodních (velkoobchodních i maloobchodních) center, u dopravních překladišť (přístavy, nákladová nádraží, cargo terminály na letištích) či ve velkých výrobních podnicích.

Skladování prošlo v posledních letech revoluční proměnou. Jejími příčinami jsou postupující globalizace světového hospodářství, nástup informačních technologií a rozvoj nového oboru – **logistiky**. Zejména velké nadnárodní společnosti využívají stále dokonalejších řídicích

systémů k optimalizaci všech skladových úkonů od příjmu, přes manipulaci, skladování zboží až po jeho evidenci na počátku a konci uložení.

Podle funkce, zřizovatele a klientely lze skladová hospodářství dělit na:

- **logistická centra**, budovaná u větších městských aglomerací (City Logistics) většinou na principu PPP (Public Private Partnership), tedy v kooperaci veřejných a soukromých financí. Města tím řeší nevyhovující situaci v roztříštěné distribuci vlastního zásobování, která mimo jiné znamená vtahování intenzivní dopravy do vnitřní městské dopravní sítě. Předpokládají se přínosy ekonomické i ekologické. Logistická centra nabízejí širokou škálu skladových technologií a podmínkou jejich zřízení je napojení na výkonnou dopravu železniční i silniční. Mají značné územní nároky;
- **multiklientské sklady**, zřizované a provozované spedičními společnostmi jako součást logistických řetězců pro nejširší klientelu. Rovněž tato zařízení vyžadují kvalitní napojení na veřejnou dopravní síť;
- **dedikované sklady**, zaměřené na skladování určitého druhu zboží, zřizované buď samotným výrobcem, nebo spediční firmou na základě smluv s výrobci. Bývají umísťovány buď přímo na území výrobního závodu, nebo na distribučně výhodném místě.

V závěrech výzkumného projektu Fakulty podnikohospodářské VŠE v Praze se uvádějí některá slabá místa současného stavu logistiky ČR. Jsou jimi:

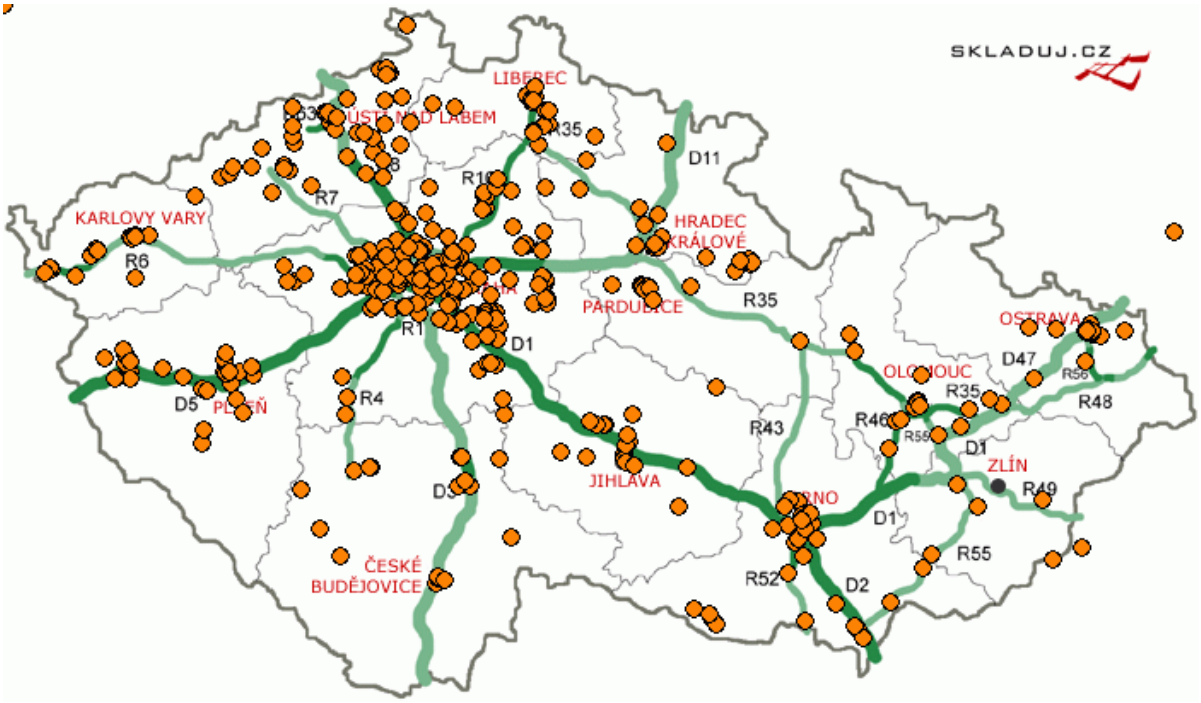
- nerovnoměrné pokrytí území logistickými službami, které vyplynulo z jejich operativního rozmisťování do momentálně komerčně a dopravně výhodných poloh,
- setrvalé sledování zastaralých tendencí i v rámci rozvoje logistické infrastruktury, které mají svůj původ v prvotní industrializaci země a nevytváří tak nové prostorové příležitosti,
- zajištění obsluhy logistických center a skladů téměř výhradně silniční dopravou, která může být riziková z hlediska spolehlivosti dodávek (klimatické vlivy, blokády silnic apod.),
- stále kritická kvalita dopravní infrastruktury, na které je závislá kvalita zásobování,
- stále ještě počínající budování systému City Logistics, i když by se mělo jednat o prioritní zájem všech větších měst.

Obr. 10: Sklady Prahy – Klecany
Zdroj: www. feico.cz

Obr. 11: Areál Škoda Auto v Mladé Boleslavi. Výroba automobilů a logistika.
Zdroj: www.realit.cz

Obr. 12: Mapa skladů – Počet skladů 144 z celkového počtu 379.

Zdroj: www.Skladuj.cz

Vyšší koncentraci skladových kapacit vykazují pouze Středočeský kraj a kraj Ústecký, ostatní kraje vykazují podobnou strukturu skladů s koncentrací u velkých a větších obcí či aglomerací a u větších dopravních uzlů.

Výhled

V České republice lze vypozorovat následující základní trendy:

Zahraniční investoři přicházejí na naše území se záměrem vybudovat logistickou strukturu běžnou ve vyspělém světě. Postupně tak vznikají moderně koncipované skladové areály, umisťované v příměstských územích velkých měst, většinou v blízkosti dálnic nebo kapacitních komunikací.

Domácí podnikatelé, většinou majitelé průmyslových areálů, které ztratily svou původní výrobní funkci, nabízejí volné plochy svých závodů i opuštěné výrobní haly ke skladovým účelům. Dochází tak k zavádění těžké kamionové dopravy do zastavěných území měst, neboť zastaralé továrny se často nacházejí v blízkosti center a v místech, kde došlo k promíchání nejrůznějších funkcí. Kromě dopravních problémů, daných nevyhovujícím napojením na veřejnou dopravní síť, tak dochází k obtěžování obyvatel hlukem a zplodinami i k dodatečné kontaminaci pozemků ropnými produkty. Navíc se jedná o extenzivní, nejméně vhodný způsob využití ploch v centrálních polohách sídel.

Vláda se snaží o koncepční řešení v širších souvislostech. V rámci **dopravní politiky ČR pro léta 2005 až 2013**, kterou připravilo Ministerstvo dopravy, je uloženo zpracovat koncepci rozvoje veřejných logistických center v nákladní dopravě ve spolupráci s ministerstvy průmyslu a obchodu a místního rozvoje a regionálními orgány. Dosud však není koncepce

zpracována. Veřejná logistická centra by měla být nepřímo podporována státem dle Usnesení vlády č. 1571 z 21. 12. 2009 o Strategii podpory logistiky z veřejných zdrojů.

Veřejné logistické centrum *chápeme jako místo určené pro koncentraci nabídky širokého spektra logistických služeb včetně kombinované dopravy, ve kterém je možné zajistit obsluhu minimálně dvěma druhy dopravy (silniční, železniční, vodní, letecká). Předpokladem pro jeho vznik, resp. umístění, je existence dostatečné výroby či spotřeby a možnost napojení na kapacitní dopravní infrastrukturu více druhů dopravy. Veřejným zájmem je co nejdokonalejší a nejefektivnější dopravní obsluha konkrétního území a eliminace negativních vlivů rostoucí silniční dopravy na životní prostředí a veřejné zdraví.*

Má-li jít o službu průmyslu, je nutné vytipovat lokality pro veřejná logistická centra podle rozmístění průmyslově-obchodních aktivit. Teprve v rámci takto vytipovaných regionů se musí hledat vhodné konkrétní místo podle podmínek daných dopravními sítěmi (nutno zapojit co nejvíce druhů dopravy podle podmínek daných dopravními sítěmi a ekonomikou provozu a zohlednit tranzitní směry).

C.1.3 Principy řešení v územním plánování

C.1.3.1 Zásady tvorby

Koexistence výroby a města není bezproblémová. Zejména sídla, která historicky vznikla jako významná průmyslová centra, dosud hledají rovnováhu mezi svými ekonomickými aktivitami a jejich negativními dopady na obytné prostředí a strukturu města. Nejčastější závady se vyskytují v oblasti hygieny a dopravy. Přes veškerý technologický pokrok se zatím u některých druhů výrob nepodařilo odstranit vznik škodlivin či bezpečnostní rizika tak, aby neohrožovaly zdravý život města, zejména jeho obytných částí.

Určujícím vztahem v územním plánování, tak jak se vyvinul v průběhu vývoje lidských sídel, je **vztah bydliště a pracoviště**. Od prehistorických dob a počátků primitivní výroby, kdy bydliště a pracoviště tvořila jeden celek, osciloval tento vztah mezi snahou o naprostou separaci až po tendence nalézt možnost bezkonfliktní koexistence v jednom místě.

V předindustriálním, zejména středověkém sídle, byla pracoviště, převážně řemeslnická, úzce propojena s jeho organismem. V průběhu zprůmyslňování se výroba stále více separovala a proměňovala se v samostatné funkční celky. Prostředí zatěžující působení průmyslu si žádalo prostorové oddělení výroby od bydlení a ostatních funkčních systémů města. Aby bylo dosaženo únosné koexistence různých způsobů využití území, byly aplikovány urbanistické koncepty **funkčního zónování**, typické zejména pro modernistické teorie, reprezentované corbusierovskou *Aténskou chartou.* Z nich se posléze odvinuly i detailní nároky na plošné uspořádání včetně přípustných odstupů jednotlivých funkčních složek.
Technický vývoj ve vyspělých zemích, který se projevil zaváděním pokrokových technologií s omezením škodlivých emisí, změnily charakter vztahů produkce a jejího okolí. Kratší pracovní doba spolu s narůstajícím volným časem zaměstnanců, ale také negativa vyplývající z dlouhého času dojížďky za prací, si vynutily přehodnocení jak prostorového oddělení a příklon k sousedství, případně i vzájemného smíšení funkcí. Tendence uspořádání

soudobého evropského města z hlediska vztahu jeho jednotlivých funkčních systémů lze zjednodušeně vyjádřit heslem **smíšené funkce – krátké vzdálenosti**. Na druhé straně je však třeba konstatovat, že i nadále existují a existovat budou výrobní aktivity, jejichž užší koexistence s bydlením, případně s rekreací je limitovaná nebo zcela vyloučená.

C.1.3.2 Konverze brownfieldů a urban sprawl

Tendence chránit nezastavěné území a ekonomická nutnost obnovy kompaktního města nutí společnost **k regeneraci brownfieldů**, zastavěných částí sídel, které ztratily svou funkci nebo jsou „podvyužité“. Brownfieldy jsou sice jistým bohatstvím ve smyslu dříve investovaných prostředků, nikoliv však ve smyslu své stávající tržní ceny. Pouhá likvidace brownfieldů, resp. jejich transformace v greenfieldy (zelené louky), může dokonce posílit trendy spojené s poklesem ekonomických aktivit v území, což může vytvořit začarovaný kruh permanentně se prohlubujících negativních efektů. Optimální řešení problému brownfieldů souvisí s oživením ekonomických aktivit areálů a budov, neboť tyto na sebe vážou obyvatelstvo a s ním spojený řetězec dalších činností. Stavba nových objektů na volných plochách je sice zpravidla levnější než varianta přeměny brownfieldů na produkční jednotky, přesto se však může přímá revitalizace brownfieldu z hlediska udržitelnosti územního rozvoje „vyplatit“.

Územní rozvoj České republiky je usměrňován na základě stavebního zákona a souvisejících předpisů. Pro zajištění udržitelného rozvoje území jsou v celostátním strategickém dokumentu **Politika územního rozvoje ČR 2008** stanoveny republikové priority územního plánování. Jednou z nich je: „*Vytvářet předpoklady pro polyfunkční využívání opuštěných areálů a ploch (tzv. brownfields průmyslového, zemědělského, vojenského a jiného původu). Hospodárně využívat zastavěné území (podpora přestaveb, revitalizací a sanací území) a zajistit ochranu nezastavěného území (zejména zemědělské a lesní půdy) a zachování veřejné zeleně, včetně minimalizace její fragmentace. Cílem je účelné využívání a uspořádání území úsporné v nárocích na veřejné rozpočty, na dopravu a energie, které koordinací veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území omezuje negativní důsledky suburbanizace pro udržitelný rozvoj území.*“

Brownfieldy jakožto *„plochy k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území*“ jsou vymezeny na celém území našeho státu **v územně analytických podkladech** obcí s rozšířenou působností v měřítku katastrální mapy.

Územní plán stanoví základní koncepci rozvoje území na úrovni obce, koncepci uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury. Územní plán mimo jiné vymezuje zastavěné území, zastavitelné plochy a také plochy k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území a stanoví podmínky jejich využití. Zastavitelné plochy se mají vymezovat s ohledem na potenciál rozvoje území a míru využití zastavěného území.
V územních plánech příměstských obcí jsou velkoryse navrženy plochy pro rozvoj měst. Přestože v mnoha obcích existují brownfieldy, v nových územních plánech se vymezují rozsáhlé zastavitelné plochy na okrajích sídel. Obce ve snaze získat nové investice velmi často nadhodnocují své růstové potřeby a s nimi spjatý plošný rozvoj. Takový postup zhoršuje potenciál již existujících brownfieldů a navíc také napomáhá k vytváření brownfieldů nových.

Rozrůstání zastavěného území (urban sprawl neboli sídlení kaše) zasahuje téměř všechna velká města v České republice:

- Obchodní, logistické, průmyslové a jiné podniky zřizují svá zařízení mimo zastavěná území sídel na zelené louce, podél dálničních a hlavních silničních tahů.
- V okolí větších i meších měst vyrůstají kolonie vilek bez návaznosti na občanskou vybavenost.
- Rostou požadavky na dopravní obslužnost a infrastrukturu v nových lokalitách.
- Zvyšuje se závislost na dopravě, zejména automobilové.

V zastavěných územích a v centrech měst se nebude dostávat veřejných prostředků a soukromého kapitálu na obnovu existující výstavby, či existující podvyužité infrastruktury. Města se pak v mnohých případech budou potýkat s vylidňováním ve prospěch obcí v okolí a se ztrátou investic a aktivit v zastavěných územích. Čím je plocha města větší, tím více také rostou stavební a provozní náklady dopravních cest, veřejných prostranství, zeleně a veškeré technické infrastruktury.

Je otázkou, do jaké míry je rozpínání velkých měst ještě zvyšováním prostorového komfortu společnosti a do jaké míry je plýtváním. Od roku 1930 klesl počet obyvatelstva žijícího na území České republiky o čtvrt milionu, přesto se téměř dvojnásobně zvýšila urbanizovaná plocha na území naší republiky a urbanizace dále akceleruje. Dle Agrární komory ČR u nás ročně ubývá okolo 4 500 hektarů zemědělské půdy!

Půda je omezeným a vzácným zdrojem a je nutno chránit její produkční a přírodní funkci. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR projednává novelu zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, od které se očekává výrazné zvýšení stávajících poplatků za vyjmutí půdy z půdního fondu (trojnásobné až desetinásobné dle bonity půdy). Sprawlový tlak výrobních a komerčních investic bude pokračovat, pokud nebudou rovněž k dispozici dostatečné instrumenty, které by více motivovaly k využití již urbanizovaného území, zejména brownfieldů.

C.1.3.3 Nerostné bohatství

Ochranu a těžbu nerostných surovin ošetřuje ***Surovinová politika v oblasti nerostných surovin*** z roku 1999 a příslušná legislativa. Surovinová politika státu zohledňuje součinnost s územním plánováním. Územně plánovací dokumentace kraje vytváří podmínky pro využívání nerostných zdrojů regionu v dlouhodobém horizontu. *Podstatou uplatnění surovinové politiky v území je stanovení prostorových limitů i časových termínů pro dobývání nerostných surovin v zásadách územního rozvoje při* ***respektování únosnosti území.*** *Ty pro budoucí časově vymezené období závazně určí, která z ložisek nerostných surovin v řešeném území budou otevřena, v jakém rozsahu a pořadí bude probíhat těžba, ukončování dobývání, sanační a rekultivační práce na území původní těžby. Tím se výrazně sníží celková okamžitá zátěž území a tlak na zahájení otvírky mnoha různých ložisek současně v některých územích s koncentrovaným výskytem ložisek nerostných surovin. Zároveň budou nastoleny právní jistoty pro rozvoj obcí i pro ostatní aktivity využívající území.* Území zpustošená těžbou je nutno rekultivovat (obnovit krajinu) a následně revitalizovat (navrátit život do krajiny).

C.1.3.4 Zabezpečení ochrany nerostného bohatství při územně plánovací činnosti

Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo průmyslu a obchodu a **Český báňský úřad** uplatňují stanoviska k politice územního rozvoje a k zásadám územního rozvoje z hlediska ochrany a využití nerostného bohatství. Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo průmyslu a obchodu a **obvodní báňské úřady** uplatňují stanoviska k územním plánům a k regulačním plánům z hlediska ochrany a využití nerostného bohatství. Český báňský úřad a obvodní báňské úřady jsou orgány státní báňské správy.

Pro výkon státní geologické služby zřídilo ministerstvo životního prostředí **Českou geologickou službu**. Výkonem státní geologické služby se shromažďují a poskytují údaje o geologickém složení území, ochraně a využití přírodních nerostných zdrojů a zdrojů podzemních vod a o geologických rizicích.

C.1.3.5 Logistika a skladování

Státní ***koncepce rozvoje veřejných logistických center*** v nákladní dopravě prozatím nebyla zpracována. V současnosti probíhá diskuse o rozmístění veřejných logistických center na strategické úrovni, ale i hledání vhodných lokalit pro jejich umístění. Například již při utváření dopravní politiky se diskutovala otázka, zda umístit tato veřejná logistická centra poblíž velkých aglomerací, nebo spíše u významných dopravních křižovatek (například Brno versus Břeclav). V této souvislosti je třeba zkoumat vhodné portfolio lokalit v rámci ČR prostřednictvím územních studií a zohledňovat předpokládané zátěžové dopravní proudy, ale také problematiku zbytné dopravy, požadavky na životní prostředí, limity využití území, hygienické požadavky a v neposlední řadě možnosti příhodného napojení více druhů dopravy v dané lokalitě.

Regiony vytvářejí vlastní koncepce terminálů kombinované dopravy a logistických center. Jde o menší logistická centra s veřejnou podporou na úrovni krajů či měst = **citylogistika**, zjednodušeně řečeno optimalizace dopravního zásobování měst a aglomerací. Jejich umisťování je úkolem pro zásady územního rozvoje a územní plány.

Obr. 13: Chátrající kasárna v Brně Slatině se promění v sídliště pro tisíc lidí – vizualizace
Zdroj: www.brnensky.denik.cz, 2011

C.1.3.6 Obnovitelné zdroje energie (OZE)

Obnovitelné zdroje jsou vedle úspor energie jedinými v současné době dostupnými nevyčerpatelnými energetickými zdroji. Přispívají k energetické nezávislosti státu a regionu a umožňují decentralizaci energetických zdrojů.

Obnovitelnými zdroji jsou obnovitelné nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou ***energie větru, energie slunečního záření, geotermální energie, energie vody, energie půdy, energie vzduchu, energie biomasy, energie skládkového plynu, energie kalového plynu a energie bioplynu*** (§ 31 zákona č. 458/2000 Sb.; § 2 zákona č. 180/2005 Sb.). Výkon státní správy v energetických odvětvích náleží Ministerstvu průmyslu a obchodu, Energetickému regulačnímu úřadu a Státní energetické inspekci (§ 15 zákona č. 458/2000 Sb.). V podmínkách ČR nelze realizovat stavby a zařízení využívající OZE o velkých výkonech, neboť jsou rizikové v pravidelnosti dodávky energie (zejména větrné elektrárny) a vyžadují výstavbu záložních zdrojů. Prioritami Ministerstva průmyslu a obchodu, pramenícími z dosavadních zkušeností, jsou malé vodní elektrárny, biomasa a bioplyn. Sluneční, a zejména větrné elektrárny, nejsou preferovány, neboť způsobují komplikace v provozu elektrizační soustavy, zvláště přetížení části sítí, tím ohrožují bezpečnost dodávek elektřiny, zvyšují

náklady na regulační a systémové služby. Zohlednit je nutno nejen náklady na výrobu staveb a zařízení využívajících OZE, ale také na jejich likvidaci po skončení doby životnosti.
Výroba elektřiny malými vodními elektrárnami má na našem území letitou tradici, a proto je většina potenciálu řek obsazena. Ostatní lokality jsou nevyužity z důvodu malých spádových podmínek nebo nízké vodnatosti toku. Možnosti využití energie větru jsou rovněž omezené. Vhodné lokality pro využití větrné energie jsou většinou ve vyšších nadmořských výškách, kde vítr dosahuje vyšších rychlostí (nad 5 m/s). Stálé a poměrně silné západní větry v přímořských oblastech mají lepší předpoklady k energetickému využití, než vítr vanoucí na našem území. Sluneční energii v našich podmínkách je možné využívat zejména k výrobě tepla, ohřevu vody, k dotápění či vytápění objektů (domy, rekreační zařízení, skleníky, sušárny, atd.). Dalším využitím sluneční energie je její přeměna na elektrickou energii fotovoltaickými články.

Pro realizaci stavby nebo zařízení pro výrobu energie z OZE je vyžadováno územní rozhodnutí a následně stavební povolení v souladu s platným územním plánem. Paragraf 2 odst. 2 písm. a) bod 20 zákona č. 458/2000 Sb. definuje *výrobnu elektřiny* jako *„energetické zařízení pro přeměnu různých forem energie na elektřinu, zahrnující všechna nezbytná zařízení“*.

V případech energetických zařízení o celkovém instalovaném výkonu menším než 100 MW je možné v souladu s územně plánovací dokumentací jejich umístění v zastavěném území nebo zastavitelné ploše za předpokladu, že stanovené podmínky pro využití dotčených ploch toto umístění připouští (viz. hlavní a/nebo přípustné využití – vyhláška č. 500/2006 Sb., příloha č. 7).
Plochy pro výrobny energie musí být součástí zastavitelných ploch vymezených v územním plánu s navrženým funkčním využitím pro výrobu. Územní plán umožní prověřit záměr z hledisek ochrany veřejných zájmů a koordinace využití území. V obcích, které nemají platný územní plán nelze výrobnu elektřiny realizovat. Umístění výrobny elektřiny vyžaduje vždy též vydání územního rozhodnutí. Metodické pokyny k zařízením pro výrobu energie z obnovitelných zdrojů jsou publikovány na internetových stránkách MMR/ územní plánování a stavební řád v sekci stanoviska a metodiky. Např.:
http://www.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=6fb71cea-748e-4d46-a9cf-7166110a5231
Další vhodnou pomůckou je metodika s názvem Výklad pojmů elektroenergetiky – vztah mezi energetickým a stavebním zákonem:
http://www.mmr.cz/getmedia/f9d6aad9-b4d5-42e3-af2d-ce70db45b3e9/Metodicka-pomucka

Optimálním prostředím pro **sluneční elektrárny** je zemědělsky nevyužitý, holý svah jižní či jihozápadní expozice s co nejmenším zastíněním (porosty dřevin, pozemní stavby, elektrické vedení). Nejsou dostatečně prověřeny negativní účinky zdaleka viditelných svahů pokrytých solárními panely. Problémem může být rozsáhlé oslnění, soustředění paprsků, efekt zrcadlení na okolní porosty a s tím spojený nežádoucí nárůst fotosyntetických procesů apod. U dálkových pohledů mohou být velké plochy solárních panelů cizí a velmi nevhodnou plošnou dominantou v krajině, zejména v horských a vrchovinných oblastí s drobnou krajinnou mozaikou. Je třeba velmi pečlivě volit vhodné lokality bez negativních dopadů na okolní krajinu, např. uzavřené – z dálkových pohledů neviditelné plochy, nebo plochy, které lze pohledově izolovat zelení. Sluneční elektrárny mohou efektivně využít ladem ležící plochy vhodné expozice (skládky, lomy, průmyslová a zemědělská brownfields a střechy).

Rovněž **větrné elektrárny** se v krajině stávají výraznou dominantou. Tato skutečnost hraje významnou roli při jejich zakomponování. I když samy o sobě žádnou estetickou závadu nepředstavují, v konfrontaci s jakoukoliv jinou dominantou dochází ke konfliktu. Problémem by také mohlo být jejich množství. Větrné elektrárny znamenají v české krajině až na malé výjimky velmi závažný zásah do krajinného rázu území, který vnímá většina odborníků i laické veřejnosti jako negativní, rostoucí s počtem turbín v dané lokalitě a výškou stožárů. Měřítko české a moravské krajiny tvořené zpravidla pestrou mozaikou lesů, polí, luk a sídel je rozměry staveb charakteru větrné elektrárny výrazně narušeno a při dálkových pohledech na sebe poutají pozornost. Tím rozdíly a význam okolního terénu a jiných vertikál (kostelní věže, vysílače apod.) značně zaniká. V západní Evropě vznikají větrné parky zejména v rovinných bezlesých oblastech či na větrně a teplotně stálých pobřežích šelfových moří. Necitlivé umístění větrných elektráren může snížit zavedenou turistickou atraktivitu oblasti.

Obr. 14: Větrný park Březany, Znojemsko. Pět věžových elektráren, průměr rotoru 52 m, výška stožáru 74 m, vzájemná vzdálenost věží 270 m, nadmořská výška 230 m.
Zdroj: Ústav územního rozvoje, 2007

Vzhledem k hustotě našeho osídlení lze jen těžko připustit, že by například každá druhá obec měla svoji větrnou elektrárnu. Naopak v monotónních územích, zejména intenzivně zorněných málo lesnatých rovinách či plochých pahorkatinách bez výraznějších stavebních

vertikál může jít o zajímavé zpestření krajinného rázu. V případě vnitrozemských oblastí, tedy v podmínkách ČR, jsou příhodné lokality převážně ve vyšších nadmořských výškách, obvykle nad 500 m n. m. V nižších nadmořských výškách je roční průměrná rychlost větru nízká (kolem 2 až 4 m/s). Rychlost větru je naprosto zásadní parametr. Před rozhodnutím o stavbě elektrárny je třeba znát vstupní údaje jako měřené průměrné rychlosti větru včetně četnosti směru, množství a parametry překážek, (porosty, stromy, budovy), nadmořskou výšku (hustota vzduchu), geologické podmínky pro základy elektrárny, únosnost podloží, kvalitu podkladu a seismickou situaci, dostupnost lokality pro těžké mechanismy, možnosti pro vybudování potřebné zpevněné komunikace, vzdálenost od přípojky VN nebo VVN s postačující kapacitou, vzdálenost od obydlí, která by měla být dostatečná kvůli minimalizaci možného rušení obyvatel hlukem a světly. Důležité je posouzení míry zásahu do okolní přírody a nezanedbatelný je i postoj místních úřadů a občanů okolních obcí.
Větrné elektrárny s celkovým instalovaným výkonem vyšším než 500 kWe nebo s výškou stojanu přesahujícího 35 m náleží do kategorie záměrů, které vyžadují zjišťovací řízení (příloha 1 k zákonu č. 100/2001 Sb.). Záměr na výstavbu větrné elektrárny je dále předmětem posuzování vlivu na krajinný ráz podle zákona č. 114/1992 Sb.

Výstavba velkých vodních elektráren přináší výrazný zásah do životního prostředí (přehradní hráze, zatopené oblasti). Potenciál pro jejich stavbu je u nás v zásadě vyčerpán. Naproti tomu **malé vodní elektrárny** (v ČR se za malou vodní elektrárnu považují zařízení s výkonem pod 10 MW, v EU ve většině případů pod 5 MW) lze stále stavět, zejména v místech bývalých mlýnů, hamrů a pil. Zbytky bývalého vodního díla (odtokový kanál, jez apod.) mohou výrazně snížit náklady na výstavbu. Díky technologii tzv. mikroturbín lze využít i toky s velmi malým energetickým potenciálem nebo i vodovodní zařízení. Další cestou je instalace moderních a účinnějších turbín a soustrojí ve stávajících malých vodních elektrárnách. Rozhodujícími ukazateli k ohodnocení konkrétní lokality pro využití hydro-energetického potenciálu jsou dva základní parametry, těmi jsou využitelný spád a průtočné množství vody v daném profilu. Vodní elektrárny s celkovým instalovaným výkonem výrobny od 10 MWe do 50 MWe náleží do kategorie záměrů, které vyžadují zjišťovací řízení (příloha 1 k zákonu č. 100/2001 Sb.).

Pro energetické účely se využívá **biomasa**, *což je hmota organického původu. Je to rozložitelná část výrobků, odpadů a zbytků z provozování zemědělství a hospodaření v lesích a souvisejících průmyslových odvětví, zemědělské produkty pěstované pro energetické účely a rovněž biologicky rozložitelná část vytříděného průmyslového a komunálního odpadu.*
Využívá se buď cíleně pěstovaných rostlin (jedno a víceleté energetické byliny, rychle rostoucí dřeviny) nebo odpadů ze zemědělské, potravinářské nebo lesní produkce. Biomasa je tradičně spalována přímo, nebo jsou spalovány kapalné či plynné produkty jejího zpracování. Rychle rostoucí dřeviny jsou vhodné k pěstování např. na rekultivovaných plochách, v záplavových územích apod. V málo lesnatých, intenzivně obdělávaných zemědělských oblastech se tak zvýší žádoucí podíl víceletých kultur. Zlepší se biodiverzita i účinek proti vodní a větrné erozi v případě vhodně situovaného pěstování do formy ochranných pásů. Rychle rostoucí dřeviny jsou převážně introdukované druhy topolů a vrb a mohou se snadno stát invazivními dřevinami způsobujícími škody. Pro zamezení je stanoven seznam invazních a expanzivních druhů vyšších rostlin, které narušují funkci ekosystémů a mohou způsobovat hospodářské škody (příloha č. 2 k vyhlášce č. 482/2005 Sb.). Kapalným produktem biomasy jsou biopaliva s užitím pro pohon motorů, plynným produktem biomasy je bioplyn, který

vzniká při rozkladu organických látek (hnůj, živočišný odpad, zelené rostliny, kal z čističek) v uzavřených nádržích bez přístupu kyslíku. Nejčastěji se biomasa zpracovává v bioplynových stanicích. Pro stavbu bioplynových stanic je možné využít ploch "brownfields", např. v nevyužívaných areálech bývalých zemědělských družstev. Důležité je důkladné posouzení celé technologie v dané lokalitě, posouzení vstupů a výstupů, především s ohledem na hodnoty znečištění ovzduší, a dodržení odstupových vzdáleností od obytné zástavby. U bioplynových stanic mohou, zejména při nedostatečné technologické kázni, vznikat úniky amoniaku a zápašných plynů, proto jsou bioplynové stanice vedeny jako zdroje znečištění ovzduší.

Při umisťování staveb a zařízení využívajících OZE je nutno respektovat kromě příslušných ustanovení stavebního zákona také ochranná pásma daná § 46 zákona č. 458/2000 Sb., (energetický zákon).

Současné trendy energetické politiky Evropské unie

Evropa má nedostatek fosilních zdrojů, přitom potřebuje zvýšit svoji energetickou bezpečnost. Do roku 2020 stanovila Evropská unie v souvislosti s ochranou životního prostředí čerpat 20 % energetické spotřeby z obnovitelných zdrojů, snížit spotřebu energie o 20 %, což má zároveň přispět ke snížení emisí skleníkových plynů o 20 %. Požadavek na maximální využívání obnovitelných zdrojů je i jedním z klíčových bodů energetické politiky Evropské unie. S ohledem na současné zkušenosti s obnovitelnými zdroji energie Evropská unie prosazuje vyrovnaný "energetický mix" jednotlivých druhů zdrojů energie.

Projekt TREC a DESERTEC předpokládá vybudování v Evropě solární elektrárny, větrné a vodní elektrárny, využití geotermální a přílivové energie a budování velkých solárních a větrných elektráren v zemích Severní Afriky a Středního východu. Cílem je vytvořit rozsáhlou síť obnovitelných zdrojů energie napříč kontinenty a zajistit dostatečný přísun energie bez zvyšování produkce CO_2.
Podle nové studie Greenpeace, Mezinárodní energetické agentury a Evropské asociace pro solární termální elektřinu by v roce 2050 mohly pouště zásobovat lidstvo až 25% elektřiny. Předpokládá se především využití koncentračních solárních elektráren, které na rozdíl od fotovoltaiky nepřeměňují sluneční energii přímo na elektřinu, nýbrž zahřívají tekuté médium, které následně pohání turbínu generující elektřinu.

C.1.3.7 Předpisy, limity, koncepce

Právní předpisy – plochy, pozemky, stavby výroby, těžby a skladování

Výstavba a využití území v ČR se řídí *zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů* a jeho prováděcími právními předpisy.

Základním nástrojem koordinujícím využití území je **územně plánovací dokumentace (zásady územního rozvoje, územní plán, regulační plán)**, která se vydává opatřením obecné povahy. V **územně plánovací dokumentaci** navržený rozvoj území je závazný pro umisťování staveb.

Obsah územně plánovací dokumentace stanoví *vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.*

- ***Plochy***

Požadavky na vymezování **ploch s rozdílným způsobem využití** v územně plánovací dokumentaci jsou obsaženy ve *vyhlášce č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů.*

Funkční složky výroba, těžba a skladování mohou být součástí těchto druhů ploch s rozdílným způsobem využití:

ploch výroby a skladování – § 11 vyhlášky č. 501/2006 Sb.

(1) Plochy výroby a skladování se obvykle samostatně vymezují v případech, kdy využití pozemků například staveb pro výrobu a skladování a zemědělských staveb z důvodu negativních vlivů za hranicí těchto pozemků vylučuje začlenění pozemků s těmito vlivy do ploch jiného způsobu využití.

(2) Plochy výroby a skladování zahrnují zpravidla pozemky staveb a zařízení pro výrobu a skladování, například pro těžbu, hutnictví, těžké strojírenství, chemii, skladové areály, pozemky zemědělských staveb a pozemky související veřejné infrastruktury. Plochy výroby a skladování se vymezují v přímé návaznosti na plochy dopravní infrastruktury a musí být z nich přístupné.

ploch smíšených výrobních – § 12 vyhlášky č. 501/2006 Sb.

(1) Plochy smíšené výrobní se obvykle samostatně vymezují v případech, kdy s ohledem na charakter území není účelné jeho členění například na plochy výroby a skladování, plochy dopravní a technické infrastruktury, plochy těžby nerostů a plochy specifické.

(2) Plochy smíšené výrobní zahrnují pozemky staveb pro bydlení pouze ve výjimečných a zvlášť odůvodněných případech.

ploch těžby nerostů – § 18 vyhlášky č. 501/2006 Sb.

(1) Plochy těžby nerostů se obvykle samostatně vymezují za účelem zajištění podmínek pro hospodárné využívání nerostů a pro ochranu životního prostředí při těžební činnosti a úpravě nerostů.

(2) Plochy těžby nerostů zahrnují zpravidla pozemky povrchových dolů, lomů a pískoven,

pozemky pro ukládání dočasně nevyužívaných nerostů a odpadů, kterými jsou výsypky, odvaly a kaliště, dále pozemky rekultivací a pozemky staveb a technologických zařízení pro těžbu. Do plochy těžby nerostů lze zahrnout i pozemky související dopravní a technické infrastruktury.

ploch dopravní infrastruktury – § 9 vyhlášky č. 501/2006 Sb.

(1) Plochy dopravní infrastruktury se obvykle samostatně vymezují v případech, kdy využití pozemků dopravních staveb a zařízení, zejména z důvodu intenzity dopravy a jejich negativních vlivů, vylučuje začlenění takových pozemků do ploch jiného způsobu využití, a dále tehdy, kdy je vymezení ploch dopravy nezbytné k zajištění dopravní přístupnosti, například ploch výroby, ploch občanského vybavení pro maloobchodní prodej, ploch těžby nerostů.

(2) Plochy dopravní infrastruktury zahrnují zpravidla pozemky staveb a zařízení pozemních komunikací, drah, vodních cest, letišť a jiných druhů dopravy. Plochy dopravní infrastruktury se zpravidla člení na:

a) plochy silniční dopravy,
b) plochy drážní dopravy,
c) plochy letecké dopravy,
d) plochy vodní dopravy,
e) logistická centra jako plochy kombinované dopravy.

(3) Plochy silniční dopravy zahrnují zpravidla silniční pozemky dálnic, silnic I., II. a III. třídy a místních komunikací I. a II. třídy, výjimečně též místních komunikací III. třídy, které nejsou zahrnuty do jiných ploch, včetně pozemků, na kterých jsou umístěny součásti komunikace, například náspy, zářezy, opěrné zdi, mosty a doprovodné a izolační zeleně, a dále pozemky staveb dopravních zařízení a dopravního vybavení, například autobusová nádraží, terminály, odstavná stání pro autobusy a nákladní automobily, hromadné a řadové garáže a odstavné a parkovací plochy, areály údržby pozemních komunikací, čerpací stanice pohonných hmot.

(4) Plochy drážní dopravy zahrnují zpravidla obvod dráhy, včetně náspů, zářezů, opěrných zdí, mostů, kolejišť a doprovodné zeleně, dále pozemky zařízení pro drážní dopravu, například stanice, zastávky, nástupiště a přístupové cesty, provozní budovy a pozemky dep, opraven, vozoven, překladišť a správních budov.

(5) Plochy letecké dopravy zahrnují zpravidla pozemky letišť, pozemky obslužných komunikací, garáží, parkovišť a odstavných stání.

(6) Plochy vodní dopravy zahrnují zpravidla pozemky vodních ploch, určené pro vodní cesty, například kanály a splavněné úseky řek, pozemky nábřeží pro vodní dopravu, pozemky přístavů, zdymadel, překladišť a související pozemky dopravní a technické infrastruktury.

(7) Logistická centra jako plochy kombinované dopravy zahrnují zpravidla pozemky zařízení a staveb terminálů kombinované dopravy a pozemky pro související výrobu a skladování.

ploch specifických – § 19 vyhlášky č. 501/2006 Sb.

Plochy specifické se obvykle samostatně vymezují za účelem zajištění zvláštních podmínek, které vyžadují zejména pozemky staveb a zařízení pro obranu a bezpečnost státu, civilní ochranu, vězeňství, sklady nebezpečných látek; do těchto ploch lze zahrnout pozemky související technické a dopravní infrastruktury.

Činnosti, které obecně nesnižují kvalitu prostředí, se mohou také vyskytovat v plochách:
- bydlení (§ 4 vyhlášky č. 501/2006 Sb.),
- rekreace (§ 5 vyhlášky č. 501/2006 Sb.),
- smíšených obytných (§ 8 vyhlášky č. 501/2006 Sb.).

- ***Pozemky***

Pozemky se vymezují dle části třetí *vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů.*
Pro vymezování pozemků a stanovování podmínek jejich využívání a umisťování staveb na nich platí obecný požadavek nezhoršovat kvalitu prostředí a hodnotu území (§ 20 odst. 1 vyhlášky č. 501/2006 Sb.).

Pozemek se vždy vymezuje tak, aby svými vlastnostmi, zejména velikostí, polohou, plošným a prostorovým uspořádáním umožňoval využití pro navrhovaný účel a byl dopravně napojen na veřejně přístupnou pozemní komunikaci (§ 20 odst. 3 vyhlášky č. 501/2006 Sb.).

Stavební pozemek (pozemek, jeho část nebo soubor pozemků, vymezený a určený k umístění stavby územním rozhodnutím nebo regulačním plánem) se vždy vymezuje tak, aby svými vlastnostmi, zejména velikostí, polohou, plošným a prostorovým uspořádáním a základovými poměry umožňoval umístění, realizaci a užívání stavby pro navrhovaný účel a aby byl dopravně napojen na kapacitně vyhovující veřejně přístupnou pozemní komunikaci (§ 20 odst. 4 vyhlášky č. 501/2006 Sb.).

Stavební pozemek se vždy vymezuje tak, aby na něm bylo vyřešeno:

a) umístění odstavných a parkovacích stání pro účel využití pozemku a užívání staveb na něm umístěných v rozsahu požadavků příslušné české technické normy pro navrhování místních komunikací, což zaručuje splnění požadavků této vyhlášky,

b) nakládání s odpady a odpadními vodami podle zvláštních předpisů, které na pozemku vznikají jeho užíváním nebo užíváním staveb na něm umístěných,

c) vsakování nebo odvádění srážkových vod ze zastavěných ploch nebo zpevněných ploch, pokud se neplánuje jejich jiné využití; přitom musí být řešeno
   1. přednostně jejich vsakování, v případě jejich možného smísení se závadnými látkami umístění zařízení k jejich zachycení, není-li možné vsakování,
   2. jejich zadržování a regulované odvádění oddílnou kanalizací k odvádění srážkových vod do vod povrchových, v případě jejich možného smísení se závadnými látkami umístění zařízení k jejich zachycení, nebo
   3. není-li možné oddělené odvádění do vod povrchových, pak jejich regulované vypouštění do jednotné kanalizace.

   (§ 20 odst. 5 vyhlášky č. 501/2006 Sb.)

- ***Stavby***

Výchozím podkladem pro **navrhování staveb** je *vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby: Stavbou pro výrobu a skladování se rozumí stavba určená pro průmyslovou, řemeslnou nebo jinou výrobu, popřípadě služby mající charakter výroby, a dále pro skladování výrobků, hmot a materiálů, kromě staveb pro skladování uvedených pod písmenem f).* (§ 3 odst. e).

Stavby podle druhu a potřeby se umisťují tak, aby bylo umožněno jejich napojení na sítě technické infrastruktury a pozemní komunikace a aby jejich umístění na pozemku umožňovalo mimo ochranná pásma rozvodu energetických vedení přístup požární techniky a provedení jejího zásahu. Připojení staveb na pozemní komunikace musí svými parametry, provedením a způsobem připojení vyhovovat požadavkům bezpečného užívání staveb a bezpečného a plynulého provozu na přilehlých pozemních komunikacích. Podle druhu a charakteru stavby musí připojení splňovat též požadavky na dopravní obslužnost, parkování a přístup požární techniky (§ 23 odst. 1 vyhlášky č. 501/2006 Sb.).
U staveb pro výrobu a skladování se musí zajistit také prostor pro příjezd vozidel pro zásobování a prostor pro stání vozidel při nakládání a vykládání (§ 24 odst. 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.).

Právní předpisy – ochrana a těžba nerostných surovin

Problematika ve vztahu k územnímu plánování je upravena zejména těmito právními předpisy:
- zákonem č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, (horní zákon),
- zákonem ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě,
- zákonem ČNR č. 62/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu.

Právní předpisy – obnovitelné zdroje energie

Problematikou energetiky se zabývají zejména zákony:
- zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů) ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Uvedené zákony doplňují mimo jiné vyhlášky:
- vyhláška č. 475/2005 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů, ve znění ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 482/2005 Sb., o stanovení druhů, způsobů využití a parametrů biomasy při podpoře výroby elektřiny z biomasy, ve znění pozdějších předpisů,
- nařízení vlády č. 308/2004 Sb., o stanovení některých podmínek pro poskytování dotací na zalesňování zemědělské půdy a na založení porostů rychle rostoucích dřevin na zemědělské půdě určených pro energetické využití, ve znění pozdějších předpisů,
- nařízení vlády č. 615/2006 Sb., o stanovení emisních limitů a dalších podmínek provozování ostatních stacionárních zdrojů znečišťování ovzduší,

- vyhláška č. 195/2007 Sb., kterou se stanoví rozsah stanovisek k politice územního rozvoje a územně plánovací dokumentaci, závazných stanovisek při ochraně zájmů chráněných zákonem č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií, ve znění pozdějších předpisů, a podmínky pro určení energetických zařízení.

Limity využití území

*Limity využití území se rozumí **omezení změn v území** z důvodu ochrany veřejných zájmů, vyplývajících z právních předpisů nebo stanovených na základě zvláštních právních předpisů nebo vyplývajících z vlastností území (§ 26 odst. 1 zákona č. 183/2006 Sb.).*

Limity využití území jsou součástí **územně analytických podkladů** obcí s rozšířenou působností (sledované jevy jsou obsaženy v příloze č. 1 části A vyhlášky č. 500/2006 Sb.). V územně analytických podkladech se sledují tyto jevy, související s výrobou, těžbou a skladováním:

- plochy výroby
- plochy k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území
- dobývací prostor
- chráněné ložiskové území
- chráněné území pro zvláštní zásahy do zemské kůry
- ložisko nerostných surovin
- poddolované území
- staré důlní dílo
- staré zátěže území a kontaminované plochy
- sesuvné území a území jiných geologických rizik
- odval, výsypka, odkaliště, halda
- ostatní ochranná pásma

Dalším zdrojem informací o limitech využití území je příručka Ústavu územního rozvoje dostupná na internetové adrese http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591.

Relevantní rezortní koncepce

Databáze strategií – Ministerstvo průmyslu a obchodu *NOVÉ*
http://databaze-strategie.cz/cz/mpo/strategie

Politika územního rozvoje ČR 2008. Ministerstvo pro místní rozvoj.
Politika územního rozvoje České republiky, ve znění Aktualizace č. 1 *NOVÉ*
http://www.uur.cz/?id=3462

Surovinová politika v oblasti nerostných surovin. Ministerstvo průmyslu a obchodu, 1999.
http://www.mpo.cz/dokument6621.html

Ministerstvo průmyslu a obchodu připravuje novou surovinovou politiku. NOVÉ

Surovinové zdroje ČR (vydání od roku 1993 až 2015) *NOVÉ*
http://www.geology.cz/extranet/publikace/online/surovinove-zdroje/

Národní strategie regenerace brownfieldů. Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2008. http://www.czechinvest.org/nsrbf

Dopravní politika ČR pro období 2014-2020 s výhledem do roku 2050 *NOVÉ*
http://databaze-strategie.cz/cz/md/strategie/dopravni-politika-cr-pro-obdobi-2014-2020-s-vyhledem-do-roku-2050?typ=struktura

Dopravní politika České republiky pro léta 2005-2013. Ministerstvo dopravy.
http://www.mdcr.cz/NR/rdonlyres/652F57DA-5359-4AC6-AC42-95388FED4032/0/MDCR_DPCR20052013_UZweb.pdf

Aktualizace státní energetické koncepce České republiky, srpen 2012 *NOVÉ*
http://www.mpo.cz/dokument158059.html
http://www.tzb-info.cz/pravni-predpisy/dokumenty-tykajici-se-obnovitelnych-zdroju-energie-a-uspor-energie

Státní energetická koncepce. Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2009.
http://www.mpo.cz/kalendar/download/71707/priloha002.pdf

NOVÉ

Aktualizace státní energetické koncepce České republiky

Územní plánování respektuje platné rezortní koncepce a strategie. K nim patří v oblasti výroby, těžby a skladování mimo jiné **státní energetické koncepce** a **surovinová politika**.

Pro uživatele PaP je na následujících stránkách zapracován výtah z Aktualizace státní energetické koncepce České republiky.

Aktualizace Státní energetické koncepce České republiky je z prosince 2014. Vláda ČR ji svým usnesením schválila dne 18. května 2015.

Aktualizovaná Státní energetická koncepce České republiky je dostupná na:
http://www.mpo.cz/dokument158059.html
http://www.tzb-info.cz/pravni-predpisy/dokumenty-tykajici-se-obnovitelnych-zdroju-energie-a-uspor-energie

K strategii České republiky v oblasti surovin probíhá v současné době (8/2016) **projednávání nové Surovinové politiky České republiky** (platná Surovinová politika je z roku 1999).
Ministerstvo průmyslu a obchodu zpracováním nové Surovinové politiky České republiky reaguje na hospodářský vývoj v Evropě i ve světě, na změny na světovém trhu nerostných surovin i na zveřejnění evropské surovinové strategie Raw Materials Initiative a návazných dokumentů.
K přípravě nové surovinové politiky proběhlo několik jednání v rámci tzv. kulatých stolů. Těchto jednání na vybraná zájmová témata surovinové strategie se účastnila odborná veřejnost, zástupci surovinového průmyslu, profesních asociací i nevládních organizací.
Závěry jsou dostupné na: http://www.mpo.cz/dokument150857.html

Návrh nové Surovinové politiky vychází mimo jiné také z **Politiky druhotných surovin České republiky**, která byla schválená vládou ČR dne 15. 9. 2014.
http://www.mpo.cz/dokument153352.html

Uživatelům internetové publikace Principy a pravidla územního plánování nabízíme **stručný výtah z Aktualizace Státní energetické koncepce České republiky** (2014), zejména informací, které jsou významné z pohledu územního plánování. Po schválení a dostupnosti nové surovinové politiky bude kapitola upravena.

Aktualizace státní energetické koncepce České republiky – stručný výtah priorit a cílů z hlediska územního plánování

Dne 18. května 2015 vláda ČR svým usnesením schválila aktualizovanou Státní energetickou koncepci na následujících 25 let. Hlavním důvodem pro schválení Státní energetické koncepce (SEK) je potřeba jasně artikulovat **priority a strategické záměry státu v rámci sektoru energetiky** a poskytnout tak investorům, občanům a státní správě stabilitu v dnešním turbulentním a dynamickém období.

Uplynulá dekáda představovala pro Českou republiku období řady významných událostí a měla i zásadní vliv na vývoj v oblasti energetiky. V tomto ohledu lze kupříkladu zmínit vstup České republiky do EU, liberalizaci energetických trhů, nově formulovanou klimaticko-energetickou politiku EU, postupně stárnoucí výrobní mix, nedostatečnou generační obnovu energetických a technických odborníků, tržní deformace a v neposlední řadě dynamický vývoj energetické politiky v ostatních evropských státech. Jedenáct let stará podoba **Státní energetické koncepce z roku 2004 tak již neodpovídala současným podmínkám**. **Dalším důvodem** pro schválení aktualizované verze SEK je nezbytné nastavení zamýšleného směřování vývoje energetického mixu ČR, a to zejména v souvislosti s vysokou mírou nejistot a značně dynamickým charakterem současné etapy vývoje globální energetiky.

SEK staví na přirozených komparativních výhodách ČR, které jsou dány možnostmi využívání jednotlivých druhů energetických zdrojů v rámci omezeného přírodního potenciálu i ekonomickými charakteristikami státu. **Hlavním posláním SEK** je přitom zajistit spolehlivou, bezpečnou a k životnímu prostředí šetrnou **dodávku energie** pro potřeby obyvatelstva a ekonomiky ČR, a to za konkurenceschopné a přijatelné ceny za standardních podmínek. Současně je jejím cílem zabezpečit nepřerušené **dodávky energie v krizových situacích** v rozsahu nezbytném pro fungování nejdůležitějších složek státu a přežití obyvatelstva. V neposlední řadě je jejím cílem také zajistit **stabilní a předvídatelné podnikatelské prostředí**, efektivní státní správu a dostatečnou a bezpečnou energetickou infrastrukturu.

V tomto ohledu Státní energetická koncepce identifikuje **pět strategických priorit**, které mají přispět k plnění vrcholových cílů. Mezi tyto priority patří:

I. **Vyvážený energetický mix:**
Vyvážený mix primárních energetických zdrojů i zdrojů výroby elektřiny založený na jejich širokém portfoliu, efektivním využití všech dostupných tuzemských energetických zdrojů a pokrytí spotřeby ČR zajištěnou výrobou elektřiny do ES s dostatkem rezerv. Udržování dostupných strategických rezerv tuzemských forem energie.

II. **Úspory a účinnost**: Zvyšování energetické účinnosti a dosažení úspor energie v celém energetickém řetězci v hospodářství i v domácnostech. Naplnění strategických cílů snižování spotřeby EU a dosažení energetické účinnosti alespoň na úrovni průměru EU28.

III. **Infrastruktura a mezinárodní spolupráce**: Rozvoj síťové infrastruktury ČR v kontextu zemí střední Evropy, posílení mezinárodní spolupráce a integrace trhů s elektřinou a plynem v regionu včetně podpory vytváření účinné a akceschopné společné energetické politiky EU.

IV. **Výzkum, vývoj a inovace:** Podpora výzkumu, vývoje a inovací zajišťující konkurenceschopnost české energetiky a podpora školství, s cílem nutnosti generační obměny a zlepšení kvality technické inteligence v oblasti energetiky.

V. **Energetická bezpečnost**: Zvýšení energetické bezpečnosti a odolnosti ČR a posílení schopnosti zajistit nezbytné dodávky energií v případech kumulace poruch, vícenásobných útoků proti kritické infrastruktuře a v případech déle trvajících krizí v zásobování palivy.

Česká republika schválením aktualizované verze Státní energetické koncepce jasně potvrzuje, že hodlá dostát svým povinnostem plynoucím ze směrnice o bezpečnosti dodávek a zajistit investiční prostředí v energetice a příbuzných sektorech, které zajistí spolehlivé dodávky energie za konkurenceschopné ceny.

Vybrané informace ke strategickým prioritám z pohledu územního plánování
K podmínkám ovlivňujícím českou energetiku lze za nejvýznamnější mj. řadit:
- potřebu obnovy zastaralé a budování nové síťové infrastruktury a její diverzifikace,
- snižující se zásoby uhlí a postupný pokles jeho těžby, což vytváří z uhlí stále cennější surovinu,
- úlohu tranzitní země pro všechny síťové komodity, ke které ji předurčuje geografická poloha.

Mezi **klíčové vstupní předpoklady** SEK mj. patří:
- ochrana zemědělské půdy a její efektivní využití (s výjimkou pěstování biomasy by neměla být zemědělská půda využívána pro energetické zdroje; ty by měly využívat existující konstrukce a průmyslové pozemky vyjma nezbytných staveb infrastruktury. V rámci možností prosazovat navrácení dočasně vyloučené zemědělské půdy do zemědělského půdního fondu),
- zachování potravinové bezpečnosti ČR na úrovni 100 %,
- zohledňování plně environmentální a sociokulturní omezení při výstavbě energetických zdrojů,
- respektování chráněných území, významných center biodiverzity.

Cílové hodnoty k roku 2040, které vymezují strategické směřování české energetiky:
- dosažení poklesu emisí CO2 do roku 2030 o 40 % ve srovnání s rokem 1990,
- zvýšení energetických úspor v roce 2020 o 20 %,
- podíl roční výroby elektřiny z domácích primárních zdrojů na celkové hrubé výrobě elektřiny v ČR ve výši minimálně 80 %,
- diverzifikovaný mix primárních zdrojů:
    1. jaderné palivo 25 – 33 %
    2. tuhá paliva 11 – 17 %
    3. plynná paliva 18 – 25 %
    4. kapalná paliva 14 – 17 %
    5. obnovitelné a druhotné zdroje 17 – 22 %,
- dovozní závislost nepřesahující 65 % do roku 2030 a 70 % do roku 2040 (jaderné palivo jako dovozový zdroj).

Priorita I – Vyvážený energetický mix – cílový stav SEK:
Tohoto stavu bude mimo jiné dosaženo obnovou dožitých výrobních zdrojů elektřiny, s respektováním požadavků na účinnost a ochranu životního prostředí. Dále postupným přechodem ze zdrojového mixu orientovaného zejména na uhlí na diverzifikované portfolio zdrojů s vyšším podílem jaderné energetiky ve výrobě elektřiny.

Vybrané body strategie SEK v Prioritě I do roku 2040:
- výroba z jádra postupně nahradí uhelnou energetiku v roli pilíře výroby elektřiny,
- celkový nárůst podílu zemního plynu na výrobě elektřiny,
- pokles spotřeby kapalných paliv,
- postupný nárůst elektromobility,
- postupný pokles vývozu elektřiny.

Priorita II – Úspory a energetická účinnost – cílový stav SEK:
Výměny spotřebičů za účinnější, zateplování a renovace budov, zvyšování energetické účinnosti technologických procesů v průmyslu, zvyšování účinnosti přeměn energie, stejně jako snižování ztrát při přenosu a distribuci energie.

Vybrané body strategie SEK v Prioritě II do roku 2040:
- plnění příkladné role státu formou výběru energeticky nejúspornějších spotřebičů (nejvyšších energetických tříd), budov a dopravních prostředků na trhu při hromadném nakupování,
- snižování energetické náročnosti budov, zejména budov v průmyslu.

Priorita III – Infrastruktura a mezinárodní spolupráce – cílový stav SEK:
- modernizace přenosové soustavy a její posílení zajišťující kapacity pro nárůst spotřeby,
- obnova a posílení distribučních soustav,
- další propojování tuzemské soustavy se zahraničními soustavami.

Vybrané body strategie SEK v Prioritě III do roku 2040:
- udržet tranzitní roli ČR v oblasti přepravy zemního plynu a zajistit realizaci severojižního koridoru přes území ČR,
- zachovat dvě funkční zásobovací cesty pro dopravu ropy do ČR ze dvou různých směrů coby základ ropné bezpečnosti ČR.

Priorita IV – Výzkum, vývoj a inovace – cílový stav SEK:
Zajistit efektivní spolupráci a propojení průmyslu a středního a vysokého školství, zvýšit počet a kvalitu absolventů technických profesí, zajistit systematické celoživotní profesní vzdělávání.

Vybrané body strategie SEK v Prioritě IV do roku 2040:
- usilovat o zvýšení prostředků na výzkum a vývoj v energetických oborech a strojírenství,
- posílit všeobecné znalosti obyvatelstva v oblasti energetiky a zejména energetické účinnosti a energeticky úsporného chování.

Priorita V – Energetická bezpečnost – cílový stav SEK:
- zajišťovat maximální možnou diverzifikaci zdrojových teritorií a přepravní infrastruktury dovážených strategických palivoenergetických surovin s důrazem na uchování tranzitního postavení ČR a udržet dovozní závislost ČR v oblasti plynných a kapalných paliv nejvýše na stávající úrovni,
- přednostně a efektivně využívat domácí palivoenergetické zdroje, včetně vytváření prostoru pro jejich vyhledávání, legislativní a územní ochranu, s cílem nepřipustit nepříznivé vychýlení domácího energetického mixu ve prospěch surovin, na jejichž dovozu je ČR závislá nebo jejichž využívání je neekonomické a nekonkurenceschopné,
- udržovat rezervy strategických palivoenergetických komodit, jejichž primárními zdroji ČR nedisponuje nebo disponuje v omezené míře, včetně vytváření systému dlouhodobých zásob jaderného paliva drženého provozovatelem, případně též rezervace kapacit pro záložní dodávky či vlastní fabrikace,
- zajišťovat ochranu energetické infrastruktury, tuto infrastrukturu budovat s předvídavostí a dostatečným časovým předstihem,
- trvale zajišťovat dostatečné havarijní zásoby všech základních primárních zdrojů. Zajistit integraci havarijních procedur v dodávkách všech druhů energie.

Vybrané body strategie SEK v Prioritě V do roku 2040:
- podporovat projekty dalšího vzájemného propojování kritické infrastruktury,
- udržovat nouzové zásoby ropy a ropných produktů,
- zajistit dokončení severojižního koridoru pro tranzit zemního plynu do r. 2020 na území ČR a v rámci zahraničních vztahů podporovat kompletní dokončení spojení Balt–Jadran do roku 2025.

Státní energetická koncepce České republiky zahrnuje koncepci rozvoje významných oblastí energetiky a oblastí s energetikou souvisejících:
- V oblasti **elektroenergetiky** je nezbytné kromě jiného provést do roku 2040 transformaci zajišťující změnu struktury výroby a obnovu dožitých výroben s výrazně vyšší účinností, částečným odchodem od uhlí směrem k jádru, zemnímu plynu a OZE.

K cílům patří:
- zajistit územní ochranu ploch a koridorů veřejné infrastruktury a souvisejících rozvojových záměrů prostřednictvím nástrojů územního plánování,
- podporovat rozvoj a využití obnovitelných zdrojů v souladu s ekonomickými možnostmi a přírodními geograficko-geologicko-klimatickými podmínkami ČR,
- do roku 2040 využít potenciál biomasy (v udržitelném rozsahu potravinové bezpečnosti a ochrany půdního fondu a krajiny), větrné energie (s respektováním ochrany životního prostředí a krajiny) a solární energie na střechách a konstrukcích budov (s respektováním ochrany památek a měst),
- podporovat rozvoj jaderné energetiky s cílovým podílem jaderné energetiky na výrobě elektřiny okolo 50 %,
- vytvořit podmínky pro prodloužení životnosti elektrárny Dukovany na 50 až 60 let,
- zajistit podmínky pro vybudování a bezpečný a dlouhodobý provoz úložišť radioaktivního odpadu a pravidla pro nakládání s vyhořelým palivem jako s potenciálně cennou druhotnou surovinou,
- vyhledat a zajistit územní ochranu další vhodné lokality pro rozvoj jaderné energetiky,
- rozhodnout o úložišti jaderného odpadu do roku 2025,
- případné nové uhelné zdroje orientovat na vysokoúčinnou či kogenerační výrobu,
- v rámci surovinové politiky ČR zajistit dostatečnou dodávku hnědého uhlí pro potřeby teplárenských zdrojů,
- snížit ukládání biologicky rozložitelných komunálních odpadů a zvýšit poplatky za skládkování,
- podporovat kogenerační výrobu energie z bioplynových stanic, které používají jako palivo biologicky rozložitelný odpad z využitelných částí komunálních a zemědělských odpadů a odpadů z potravinářského průmyslu,
- minimalizovat souhrnnou dobu povolovacích procedur výstavby liniových staveb, zajistit přístup k pozemkům pro klíčovou infrastrukturu,
- zajistit územní ochranu ploch a koridorů pro rozvoj přenosové soustavy prostřednictvím politiky územního rozvoje a zásad územního rozvoje jednotlivých krajů,
- prosazovat vyšší evropskou koordinaci plánování a podpor realizace rozvoje přenosových soustav (nových mezistátních i vybraných vnitrostátních vedení) nutných pro dokončení a efektivní fungování vnitřního trhu s elektřinou,
- minimalizovat souhrnnou dobu povolovacích procedur výstavby distribučních sítí a zajistit přístup k pozemkům při dodržení podmínek ochrany přírody a krajiny.

- V oblasti **plynárenství** – vzhledem k očekávanému většímu využití plynu v energetice a dopravě je možné v budoucnu předpokládat další nárůst jeho spotřeby. Plynové elektrárny s rychlým startem nahradí kolísání výroby elektřiny z OZE. V souvislosti s výstavbou plnicích stanic CNG se očekává rozšíření využití vozidel s pohonem na stlačený zemní plyn CNG v městské hromadné dopravě, komunálních vozidel pro svoz odpadu a dalších, včetně pořízení vozidel na CNG pro vozový park velkých podniků.

K cílům patří:
- po dostavbě plynovodu Gazela a následně plynovodů STORK II a BACI se těžiště tranzitní přepravy v České republice přenese ze směru východ-západ do směru sever-jih. Stávající trasa přes Lanžhot bude pravděpodobně využívána především pro zásobování domácího trhu, a proto

se bude podporovat realizace plynovodu propojujícího českou a rakouskou soustavu, kudy by mohl proudit plyn z vybudovaného jižního koridoru. Rovněž se bude podporovat výstavba severojižního plynárenského koridoru, který by měl spojit budoucí LNG terminály Świnoujście v Polsku a LNG na jihu Evropy (např. LNG Adria v Chorvatsku) přes Polsko, Českou republiku, Slovensko, Maďarsko a Chorvatsko. V rámci tohoto projektu by se měla uskutečnit výstavba plynovodu Stork II do Polska, který by měl umožnit zásobování zemním plynem z LNG terminálu Świnoujście. Dále by mělo proběhnout posílení přepravní infrastruktury mezi severní a jižní Moravou pomocí projektu Moravia, který reaguje na zvýšené požadavky na bezpečnost dodávek ze zásobníků plynu a pokrývá i případné vybudování nových a přechod stávajících průmyslových zařízení, elektrárenských a teplárenských zdrojů na zemní plyn, jako nízko-emisní palivo. Plánován je také projekt propojení na Oberkappel, který by znamenal další přímé propojení české a rakouské přepravní soustavy.

- podporovat vyšší diverzifikaci dodávek plynu z různých zdrojů a různými dopravními cestami, která posílí bezpečnost a spolehlivost zásobování i v případě havárií či obchodních a politických krizí,
- minimalizovat souhrnnou dobu povolovacích procedur výstavby liniových staveb, zajistit přístup k pozemkům pro klíčovou infrastrukturu a zabezpečit finanční zdroje pro obnovu a rozvoj přepravní soustavy při dodržení podmínek ochrany přírody a krajiny.
- provést obnovu a rozvoj distribučních sítí zajišťujících udržení spolehlivosti distribučních soustav.

- Oblast **výroby a dodávky tepla** – domácí uhlí bude nadále tvořit jejich rozhodující palivovou základnu, spolu se zemním plynem, OZE, druhotnými zdroji a odpady, využitím tepla z jaderných elektráren a elektřinou.

K cílům patří:

- podporovat vysoce účinnou kogenerační výrobu zejména u tepláren na hnědé uhlí,
- prosazovat dlouhodobou dostupnost uhlí pro teplárenské systémy a přednostní dodávky uhlí do soustav zásobování tepelnou energií s vysokou celkovou účinností,
- zajistit postupný přechod ke kogenerační výrobě kombinované s efektivním užitím tepelných čerpadel u všech výtopen. Podporovat využívání zemního plynu, biomasy, tepelných čerpadel a solárních systémů pro náhradu vytápění na pevná paliva v domácnostech. Do roku 2020 zajistit maximální možný odklon od užití uhlí v konečné spotřebě v domácnostech. Zajistit vyšší účinnost užití elektřiny pro vytápění (náhrada přímotopných a akumulačních systémů za tepelná čerpadla) a dřevo-zplyňující kotle nebo automatické kotle na pelety v souladu s aktuálním zněním zákona o ochraně ovzduší; přechod od přímotopných a akumulačních systémů k tepelným čerpadlům; maximální odklon od využívání uhlí v konečné spotřebě a jeho náhrada zemním plynem, biomasou, elektroteplem z tepelných čerpadel a solárními systémy v horizontu roku 2020,
- zajistit plnou provázanost územních energetických koncepcí se SEK, s procesy územního plánování a stavebního řízení a povolovacími procesy v energetice.

Oblast **dopravy** – vizí je snížit v dopravě závislost na ropě, resp. na palivech vyráběných z ropy, a zvýšit zastoupení alternativních paliv v dopravě, vybudovat dostačující infrastrukturu pro vozidla na alternativní pohon (zemní plyn, elektřina).

K cílům patří:

- snížit závislosti na dovozu ropy a snižování emisí uhlíku v dopravě do roku 2050 až o 60 %,
- směřovat ke zvýšení podílu obnovitelných zdrojů v celkové spotřebě energií v dopravě do roku 2020 na úroveň 10 %,
- podporovat snížení používání automobilů s pohonem na motorovou naftu v městské hromadné dopravě do roku 2030 až na polovinu, postupně je vyřadit z provozu ve městech do roku 2040,
- do roku 2030 převést část silniční nákladní přepravy nad 300 km na jiné druhy dopravy, jako např. železniční či vnitrozemskou vodní dopravu,
- koncipovat zcela nové trasy tratí s vysokými rychlostmi (VRT),

- modernizovat technickou letištní infrastrukturu veřejných letišť, za účelem zvýšení kapacity a kvality. Rozšířit kapacity přistávacích drah na letišti Praha Ruzyně, napojit letiště na elektrizovaný železniční systém a vytvořit koncept navazujících logistických systémů.

- Oblast **energetické účinnosti** – vizí je zvýšit energetickou účinnost na úroveň průměru zemí EU.

K cílům patří:
- snižovat energetickou náročnost budov a zvyšovat energetickou účinnost v technologických procesech v průmyslu,
- přejít od roku 2020 k nízkoenergetickému standardu nových budov,
- při stavbě nových a rekonstrukci stávajících budov dbát na striktní plnění požadavků na jejich energetickou náročnost dle platné legislativy (nákladově efektivní způsob) a na veřejných budovách realizovat vzorové příklady,
- využívat technologie zateplování a úpravy vnitřního prostředí s rekuperací energie u existujících budov při respektování památkové ochrany.

- Oblast **výzkumu, vývoje, inovace a školství** – výzkum a vývoj v energetice a energetickém strojírenství směřovaný do oblastí s konkurenční výhodou ČR bude jedním z klíčových faktorů konkurenceschopnosti české energetiky a průmyslu.

K cílům patří:
- zvyšovat efektivnosti, životnosti a bezpečnosti jaderných zdrojů včetně řešení nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem,
- zajistit vývoj ochranných prostředků proti kybernetickým útokům a ochraně telekomunikačních systémů,
- zajistit vývoj akumulátorů pro rozvoj elektromobilů, dále vývoj infrastruktury pro elektromobily a vodíkové hospodářství,
- doplnit vzdělávací programy v pozemním stavitelství o uplatňování zásad navrhování nízkoenergetických budov a realizaci úspor.

- Oblast **energetického strojírenství a průmyslu** – vizí je posílit úlohu energetické bezpečnosti a nezávislosti. Současně s tím dosáhnout návratu českého energetického strojírenství mezi přední dodavatele energetických celků ve světě.

K cílům patří:
- podpořit výstavbu demonstračních jednotek a pilotních projektů u nových projektů s vysokou technologickou úrovní v rámci povolovacích a autorizačních procedur,
- v rámci klimaticko-energetické politiky EU hájit suverenitu členských států nad volbou energetického mixu a technologickou neutralitu a nákladovou efektivitu pro realizování dekarbonizačních cílů v kontextu závazků hlavních světových emitentů. Pro dlouhodobé cíle podporovat snižování emisí CO_2.

Vybrané nástroje na prosazování SEK:
- novely souvisejících právních předpisů, mezi nimi také stavebního zákona a zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (EIA),
- u významných infrastrukturních staveb a výroben elektřiny a tepla zrychlit proces aktualizace ZÚR ve vazbě na změny PÚR,
- provázat státní energetické koncepce, územní energetické koncepce a územní plány,
- analyzovat možnost vydávání územního rozhodnutí nebo rozhodnutí, které by ho nahrazovalo, přímo na základě PÚR při nezpochybnění požadavků na EIA,
- aktualizace PÚR a následně ÚPD ve vazbě na SEK a zpracované analýzy,
- zpracovat vyhledávací studii lokalit pro další rozvoj jaderných elektráren po roce 2040,
- zpracovat Národní program energetické odolnosti,
- zajistit efektivní povolovací procesy.

Použité zdroje:

KOLL-SCHRETZENMAYR, Martina. *From Greenfield Development to Brownfield Redevelopment.* [online] Zurich: ETH, DISP1999 č. 139. Dostupné na www: http://disp.ethz.ch, str. 43 – 48.

NOVÝ, Alois – PALACKÝ, Jiří – DÝR, Petr – KNESL, Jiří. *Brownfields – šance pro budoucnost.* Brno: FA VUT, 2004. ISBN 80-214-2697-7. Str. 3 – 18.

PRINZ, Dieter. *Städtebau.* 7. vydání. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1999. ISBN 3-17-015691-8. Str. 212–216.

ŠTĚDRÝ, František. *Průmyslové stavby: Transformace průmyslu ve městech.* Praha: ČVUT, 1997. ISBN 80-01-01299–9. Str. 8, 48.

VLČEK, Milan – PUCHÝŘ, Bohumil aj. *Praktická příručka technických požadavků na výstavbu.* Praha: Dashöfer Verlag, 2005. Část 9, díl 4, kap. 5, str. 1 – 3.

Program na podporu průmyslových zón. [online] Praha: Agentura Czechinvest, 2009. Dostupné na www: http://www.czechinvest.org/diky-podpore-prumyslovych-zon-naslo-praci-pres-sto-tisic-lidi.

Statistický přehled vývoje průmyslu. [online] Praha: Český statistický úřad, 2005. Dostupné na www: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pru_cr.

Sklady. Dostupné na www: http://www.dhl.cz/cs/logistika/skladovani_a_distribuce/systemy_skladoveho_ho.html *OBNOVENÉ*

Statistiky vývoje průmyslu a stavebnictví. [online] Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2005. Dostupné na www: http://www.mpo.cz/cz/prumysl-a-stavebnictvi/statistiky-analyzy-prumysl-stavebnictvi.

Skladování a logistika. Sdružení spedice a logistiky. Dostupné na www: http://www.sslczech.cz/cz/odkazy/ *OBNOVENÉ*

KREJČÍŘOVÁ, Jana. *Vodovody a kanalizace ČR.* Praha: Ministerstvo zemědělství, 2006. ISBN 80-7084-537-6.

Ministerstvo pro místní rozvoj/ Územní plánování a stavební řád/ Stanoviska a metodiky. http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Stanoviska-a-metodiky

Usnesení Vlády ČR č. 444/1991 ke zprávě o územních ekologických limitech těžby hnědého uhlí a energetiky v Severočeské hnědouhelné pánvi https://kormoran.odok.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/7DCED4838DD30F36C12571B6006B9ABD *OBNOVENÉ*

Národní strategie regenerace brownfieldů. MPO, 2008. http://www.czechinvest.org/nsrbf

BLAŽKOVÁ, Miriam, CHROBOCZKOVÁ, Milada: Dotčené orgány v procesu územního plánování. Ústav územního rozvoje. Brno: ÚÚR, http://www.uur.cz/default.asp?ID=2588

HURNÍKOVÁ, Jana: Brownfieldy v územním plánování. Časopis Urbanismus a územní rozvoj. Ústav územního rozvoje, 6/2009.
http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2009/2009-06/01_brownfieldy%20rozvoj.pdf

NANTL, František: Veřejná logistická centra – nový fenomén územního plánování? Časopis Urbanismus a územní rozvoj. Ústav územního rozvoje, 3/2006.
http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2006/2006-03/06_verejna.pdf *OBNOVENÉ*

Regenerace brownfields v ČR vyjde celkem na 200 miliard. ČTK 8. 7. 2008. ARCHIWEB.
http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&type=1&id=5591

JACKSON, Jiřina a kol. Brownfields snadno a lehce. Institut Udržitelného rozvoje sídel, 2004.

HNILIČKA, Pavel. Program na obnovu předměstských aglomerací. ASB 2008, č. 4, s. 66-68

HRSTKOVÁ, Julie: Zmrtvýchvstání starých fabrik. Ekonom číslo 15, 10. – 16. 4. 2008.

GEUSSOVÁ, Milena: Jizvy se hojí pomalu. Ekonom číslo 49, 6. – 12. 12. 2007.

SCHWARZ, Jiří: Jaká je budoucnost českého průmyslu. MF DNES 20. 3. 2010.

Konstrukce: Díky státní podpoře výstavby průmyslových zón našlo práci už 103 054 lidí. 28. 4. 2009.
http://www.konstrukce.cz/clanek/diky-statni-podpore-vystavby-prumyslovych-zon-naslo-praci-uz-103-054-lidi/

Hospodářská komora ČR: Průmyslu se daří stále lépe, stavebnictví se propadá. 8. 7. 2011.
http://www.komora.cz/zpravodajstvi-a-media/aktuality-4/makroekonomika/prumyslu-se-dari-stale-lepe-stavebnictvi-se-propada.aspx

VĚŽNÍK, Antonín: Vývoj hospodářství na území ČR do roku 1990. Internetová prezentace

STARZYCZNÁ, Halina: Ekonomika obchodu. Osídlení jako základní územní organizace obchodního podnikání. http://polodriver.uvadi.cz/files/Ekonomika%20Obchodu/eo7.pdf

PACEK, Vladimír: Průmyslovým stavbám kdysi udávali tón Češi. ASB Odborný portál.
http://www.asb-portal.cz/prumyslovym-stavbam-kdysi-udavali-ton-cesi-1017.html

FRAGNER, Benjamin, Šenberger, T.: Stavební fond průmyslového dědictví – potenciál udržitelného rozvoje. Časopis Stavebnictví číslo: 11-12/07.
http://www.casopisstavebnictvi.cz/stavebni-fond-prumysloveho-dedictvi-potencial-udrzitelneho-rozvoje_A502_I14

ZELENÝ, Milan: Mysli globálně, jednej lokálně. 31. 10. 2011.
MODERNIRIZENI.IHNED.CZ http://modernirizeni.ihned.cz/c4-10024700-53420070-600000_detail-mysli-globalne-jednej-lokalne

JANATA, Michal: Průmyslové dědictví může být katalyzátorem rozvoje. Rozhovor s Benjaminem Fragnerem o VCPD a průmyslovém dědictví. 2. listopadu 2009. Psáno pro časopis Architekt 10. 09. EARCH.cz.
http://www.earch.cz/clanek/4590--prumyslove-dedictvi-muze-byt-katalyzatorem-rozvoje.aspx

Vývoj osídlení v ČR. ZEMEPIS.COM Geografický portál. http://www.zemepis.com/vocr.php

CUNNINGHAM, Fergus: Přímé zahraniční investice a budoucnost nízkonákladové výroby v České republice. Finance.cz. 16. 2. 2011. http://www.finance.cz/zpravy/finance/298537-prime-zahranicni-investice-a-budoucnost-nizkonakladove-vyroby-v-ceske-republice/

Sborník ze semináře OPEN SPACE o lokálních ekonomikách a udržitelném rozvoji. Růžďka 2007. Vydal Trast pro ekonomiku a společnost, květen 2007. ISBN 978-80-239-9620-3. Dostupné na internetu: http://www.thinktank.cz/dok/sborniky-ze-seminare-otevreny-prostor/sbornik-ze-seminare-open-space-o-lokalnich-ekonomikach-a-udrzitelnem-rozvoji/ *OBNOVENÉ*

Související internetové portály:

Ministerstvo průmyslu a obchodu http://www.mpo.cz/

Český statistický úřad http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home

Státní báňská správa České republiky http://www.cbusbs.cz/

Česká geologická služba – GEOFOND http://www.geofond.cz/cz/o-nas/kdo-jsme

CzechInvest: Strategické průmyslové zóny
http://www.czechinvest.org/strategicke-prumyslove-zony
http://www.czechinvest.org/data/files/publikace-prumyslove-zony-v-cr-2495-cz.pdf

CzechInvest: Brownfieldy http://www.czechinvest.org/brownfieldy

Hospodářská komora České republiky http://www.komora.cz/

BusinessInfo.cz http://www.businessinfo.cz/cz/

Průmyslové zóny http://www.prumyslove-zony.cz/

Těžba – Wikipedie http://cs.wikipedia.org/wiki/Port%C3%A1l:T%C4%9B%C5%BEba

Skladuj.cz http://www.skladuj.cz/

Fabriky.cz http://www.fabriky.cz/

Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze http://vcpd.cvut.cz/

Registr stavebních děl – ČVUT v Praze https://registr.cvut.cz/rsd/index.php

Právní předpisy – viz blok Právní předpisy – obnovitelné zdroje energie

Metodiky:

Výklad pojmů elektroenergetiky – vztah mezi energetickým a stavebním zákonem – metodická pracovní pomůcka odboru stavebního řádu Ministerstva pro místní rozvoj, 2008
http://www.mmr.cz/getmedia/f9d6aad9-b4d5-42e3-af2d-ce70db45b3e9/Metodicka-pomucka

Stavby a zařízení pro výrobu energie z vybraných obnovitelných zdrojů – metodický pokyn k jejich umisťování, 2007, aktualizace 2009
http://www.uur.cz/images/publikace/metodickeprirucky/plnezneni/stavby-zarizeni-el-energie-2008/OZE-21092010.pdf

Fotovoltaická elektrárna – metodické sdělení OÚP MMR

http://www.mmr.cz/getmedia/e7cdd64d-8223-4bcd-9004-9251aae9d4ce/fotovoltaika

Fotovoltaika – metodická pomůcka Ministerstva pro místní rozvoj k umisťování, povolování a užívání fotovoltaických staveb a zařízení
http://www.mmr.cz/getmedia/fb24933c-905c-4c59-9c3d-7c52c42d53a9/FVE-verze-26-11-09

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/77/ES, o podpoře elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů energie na vnitřním trhu s elektřinou.
http://www.spzo.cz/wp-content/uploads/2012/09/28_2009_ES.pdf *OBNOVENÉ*

Internetové stránky ministerstev:

Ministerstvo pro místní rozvoj http://www.mmr.cz/

Ministerstvo průmyslu a obchodu http://www.mpo.cz/

Ministerstvo zemědělství http://eagri.cz/public/web/mze/

Ministerstvo životního prostředí http://www.mzp.cz/

Související podklady:

Obnovitelné zdroje energie v roce 2005 – výsledky statistického zjišťování (MPO, 8/2006).

Zpráva o plnění indikativního cíle výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů.
http://www.tzb-info.cz/pravni-predpisy/dokumenty-tykajici-se-obnovitelnych-zdroju-energie-a-uspor-energie

Internetové energetické konzultační a informační středisko České energetické agentury.
http://www.i-ekis.cz/

Větrné elektrárny v Jihomoravském kraji. Sborník příspěvků z odborného semináře 18. 7. 2007, Veronica, Brno, 2007.
http://www.veronica.cz/?id=128&i=47

Časopis Alternativní energie, ročník 2006, 2007.
http://www.tzb-info.cz/casopisy/alternativni-energie

Časopis Urbanismus a územní rozvoj č. 1/2006.
http://www.uur.cz/?id=19
http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2006/2006-01/06_vetrne.pdf

Internetové stránky Pražské energetiky, a.s. www.pre.cz/

Internetové stránky ČEZ, a.s. http://www.cez.cz/

Internetové stránky E.ON http://www.eon.cz/

Další užitečné odkazy k problematice:

Portál územního plánování
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/prumysl-brownfields.asp
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/nerostne-bohatstvi-geologie.asp

Soupis zkratek:

ČR	Česká republika
EIA	posuzování vlivů na životní prostředí
EU	Evropská unie
CHKO	chráněná krajinná oblast
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
OÚP MMR	Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj
OZE	obnovitelné zdroje energie
PÚR	politika územního rozvoje
SEK	státní energetické koncepce
ÚPD	územně plánovací dokumentace
VN	vysoké napětí
VVN	velmi vysoké napětí
ZÚR	zásady územního rozvoje

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.2 Zemědělské a lesní hospodářství

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Zpracovatel výchozí podkapitoly v roce 2006: Ing. Vladimír Mackovič
Zpracovatel aktualizované podkapitoly C.2 Zemědělské a lesní hospodářství:
Ing. Vladimír Mackovič (květen 2013)
Recenze: Ing. Václav Marek
Mgr. Alena Kubešová, Ph.D.

Poslední aktualizace: 30. 5. 2013
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.2 ZEMĚDĚLSKÉ A LESNÍ HOSPODÁŘSTVÍ 2

C.2.1 Charakteristika 2

C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce 4
C.2.1.2 Ochrana půdního fondu 10
C.2.1.3 Hospodářská činnost na půdním fondu 17

C.2.2 Stav a trendy vývoje 21

C.2.2.1 Zemědělské hospodaření 21
C.2.2.2 Lesní hospodářství 30

C.2.3 Principy řešení v územním plánování (zásady tvorby, územní nároky, limity, ochrana) 33

C.2.3.1 Rekapitulace uzlových bodů územního plánování a hospodářských aktivit 33
C.2.3.2 Možnosti vybraných nástrojů územního plánování zabývat se zemědělstvím a lesnictvím 36

Použité zdroje: 44

Právní předpisy: 46

Soupis zkratek: 47

C.2 ZEMĚDĚLSKÉ A LESNÍ HOSPODÁŘSTVÍ

Tato kapitola se soustřeďuje na významné vazby a uzlové body procesu územního plánování a zemědělského respektive lesního hospodářství. Jen v nezbytné míře, pro pochopení souvislostí, příčin a důvodů, se zabývá svébytnými záležitostmi zemědělského a lesního hospodářství.

C.2.1 Charakteristika

Zemědělské a lesní hospodářství využívá k ekonomickým aktivitám schopnost zelených rostlin vázat prostřednictvím fotosyntézy sluneční energii. Jejich hospodaření významně ovlivňují a podmiňují přírodní danosti v obhospodařovaném území *(zejména půdní poměry, vodní režim území, klimatické poměry, zejména délka a intenzita slunečního svitu, množství tepla, vodní srážky)*.

Obě hospodářské činnosti mají dlouhodobou tradici. Jejich počátky lze datovat již do období, kdy se lidská populace začala vyčleňovat od ostatních živočišných druhů. Formy, zaměření a technologie obou činností se odvíjí od požadavků lidské společnosti a závisí na stupni lidského poznání.

Vymezení pojmů podle § 1 zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

Zemědělský půdní fond je základním přírodním bohatstvím naší země, nenahraditelným výrobním prostředkem umožňujícím zemědělskou výrobu a je jednou z hlavních složek životního prostředí. Ochrana zemědělského půdního fondu, jeho zvelebování a racionální využívání jsou činnosti, kterými je také zajišťována ochrana a zlepšování životního prostředí.

Zemědělský půdní fond tvoří pozemky zemědělsky obhospodařované, to je **orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, louky, pastviny** (dále jen "**zemědělská půda**") a půda, která byla a má být nadále zemědělsky obhospodařována, ale dočasně obdělávána není (dále jen "**půda dočasně neobdělávaná**").

Do zemědělského půdního fondu náležejí též **rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže** a nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby, jako **polní cesty, pozemky se zařízením důležitým pro polní závlahy, závlahové vodní nádrže, odvodňovací příkopy, hráze sloužící k ochraně před zamokřením nebo zátopou, ochranné terasy proti erozi** apod.

Vymezení pojmů podle § 2 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Pro účely tohoto zákona se rozumí:

- **lesem** lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa,
- **funkcemi lesa** přínosy podmíněné existencí lesa, které se člení na produkční a mimoprodukční,
- **lesními porosty** stromy a keře lesních dřevin, které v daných podmínkách plní funkce lesa,

- **hospodařením v lese** obnova, ochrana, výchova a těžba lesních porostů a ostatní činnosti zabezpečující plnění funkcí lesa,
- **ochranou lesa** činnosti směřující k omezení vlivu škodlivých činitelů, ochranná opatření proti škodlivým činitelům a zmírňování následků jejich působení,
- **obnovou lesa** soubor opatření vedoucích ke vzniku následného lesního porostu.

Vymezení pojmů podle § 3 zákona č. 289/1995 Sb. (lesní zákon)

Pozemky určené k plnění funkcí lesa

Pozemky určené k plnění funkcí lesa jsou:

a) **pozemky s lesními porosty a plochy, na nichž byly lesní porosty odstraněny za účelem obnovy, lesní průseky a nezpevněné lesní cesty, nejsou-li širší než 4 m, a pozemky, na nichž byly lesní porosty dočasně odstraněny na základě rozhodnutí orgánu státní správy lesů** podle § 13 odst. 1 tohoto zákona (dále jen "**lesní pozemky**"),

b) **zpevněné lesní cesty, drobné vodní plochy, ostatní plochy, pozemky nad horní hranicí dřevinné vegetace (hole),** s výjimkou pozemků zastavěných a jejich příjezdních komunikací, **a lesní pastviny a políčka pro zvěř, pokud nejsou součástí zemědělského půdního fondu a jestliže s lesem souvisejí nebo slouží lesnímu hospodářství** (dále jen "**jiné pozemky**").

Pozemky určenými k plnění funkcí lesa **nejsou** školky a plantáže lesních dřevin založené na pozemcích, které nejsou určeny k plnění funkcí lesa, pokud orgán státní správy lesů na návrh vlastníka pozemku nerozhodne jinak.

Obr. 1: Ilustrační fotografie (autor: H. Šimková)

C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce

Celková výměra půdního fondu České republiky je 7 886 tis. ha. Zemědělský půdní fond tvoří zhruba polovinu[1] celkové rozlohy ČR. Více než třetinu půdního fondu ČR tvoří lesní pozemky[2]. Půdní fond představuje jednu z nejzřetelnějších vazeb procesu územního plánování se zemědělským a lesním hospodařením.

Produkční funkce půdního fondu

Produkční funkce půdy jsou identifikovatelné. Lze konkretizovat pozemky, na kterých se biomasa produkuje. Přitom rozsah vlastní produkce reaguje na tržní poptávku po té které komoditě. Tím se zásadně liší od mimoprodukčních funkcí půdního fondu, jež jsou charakterizovány v další kapitole textu.

Přírodní podmínky a hospodářská činnost

Společný jmenovatel zemědělského a lesního hospodářství spočívá v produkci biomasy. Využívají k tomu fotosyntézu a ostatní nezbytné přírodní podmínky. Za určitých podmínek lze označit produkci biomasy jako obnovitelný zdroj energie.

K zemědělskému a lesnímu hospodaření je možné využívat ty segmenty krajiny, které poskytují přírodní podmínky nezbytné pro existenci a vývoj rostlin. Soubor těchto podmínek se označuje jako přírodní potenciál daného prostoru. Jedná se zejména o půdní poměry, teplotní poměry, intenzitu a průběh slunečního záření, vláhové poměry. Produkční předpoklady konkrétní plochy či celého regionu limituje ta přírodní podmínka, která je v minimu (i když ostatní podmínky jsou v příznivějším stavu).

Podle komplexního průzkumu půd je v ČR zhruba 60 % zemědělského půdního fondu na půdách méně až málo úrodných. Více než polovina zemědělských půd v ČR je potencionálně ohrožena vodní erozí a 7,5% větrnou erozí[3].

Vazba na územní plánování

Lidské aktivity ovlivňují zejména půdní poměry. Například v procesu územního plánování se rozhoduje, v jaké bonitě bude půda navržená k záboru. Vymezováním zastavitelných ploch na kvalitních půdách se zmenšuje nerozšiřitelný rozsah pozemků s přirozenou komparativní předností, která vyplývá z daných přírodních podmínek. I když se ostatní přírodní podmínky nezhorší, poklesne v území přirozený produkční potenciál půd. Půdní poměry se tak stávají přírodní podmínkou v minimu v důsledku nevhodně uplatňovaných priorit v procesu územního plánování. Urbanizace se tak promítá negativně do snížení průměrného produkčního potenciálu v řešeném území, oblasti či regionu. Tím se snižuje konkurenceschopnost zemědělských producentů v daném prostoru (samozřejmě se promítá i do konkurenceschopnosti českého zemědělství ve středoevropském regionu, ve kterém jsou

[1] 53,62 % k 31. 12. 2011 dle Souhrnných přehledů o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí ČR; Český úřad zeměměřický a katastrální; Praha 2012

[2] 33,73 % k 31. 12. 2011 dle Souhrnných přehledů o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí ČR; Český úřad zeměměřický a katastrální; Praha 2012

[3] dle „Situační a výhledové zprávy Půda“ MZe ČR 2012

s ČR srovnatelné přírodní podmínky). Zajištění dlouhodobé územní ochrany relativně nejkvalitnějších zemědělských půd v řešeném území musí patřit mezi strategické cíle územního plánování na všech úrovních. Jinak vzniká riziko, že v budoucnu bude potřeba zemědělskou produkci zajišťovat na půdách s nízkou produkční schopností s vyššími energetickými vklady (hnojiva, ochranné prostředky, kultivace, úpravy vodního režimu), s větším rizikem ohrožení životního prostředí.

Zaměření produkčních činností

- ***Produkce dřeva***

Hlavní hospodářskou komoditou lesního hospodaření představuje dřevo, dřevní hmota. Přirozená skladba lesních porostů byla v našich podmínkách výrazně pozměněna. Účelově jsou pěstovány především dřeviny, jejichž hospodářské využití přináší ekonomický efekt. V důsledku toho skladba dřevin v lesních porostech neodpovídá daným přírodním poměrům. Tato skutečnost patří mezi faktory, které snižují ekologickou stabilitu lesních porostů a tím i ekologickou stabilitu celého území. Mezi hlavní cíle lesního plánování proto patří hledání potřebného kompromisu ve skladbě pěstovaných dřevin. Kompromisní skladba dřevin má zajistit předpoklad, jak pro příznivé hospodářské výnosy, tak pro zajištění nezbytné ekologické stability lesního porostu, zlepšení podmínek pro biologickou diverzitu území a zvýšení krajinotvorné hodnoty lesních porostů.

Vazba na územní plánování

S obhospodařováním lesa (zejména odvoz vytěženého dřeva) souvisí potřeba napojení účelových lesních cest na silniční síť. Tuto vazbu lze v územních plánech ověřit, navrhnout a územně chránit. Na úrovni územního plánu lze navrhnout koncepci využití lesních a účelových komunikací pro rozvoj pěší turistiky a cykloturistiky v řešeném území resp. zajistit předpoklady pro zlepšení podmínek v průchodnosti krajiny.

- ***Produkce potravinových komodit***

Primárně bylo zemědělské hospodaření zaměřeno na pěstování plodin, které jsou přímo či po úpravě konzumovány jako potraviny.

Další část zemědělské půdy se využívá k pěstování rostlin, které jsou buď spásány, nebo se z nich vyrábí krmivo pro hospodářská zvířata a zajišťuje se tak živočišná výroba (produkce masa, vajec apod.).

- ***Produkce technických plodin***

Dlouhodobou tradici má rostlinná výroba zaměřená na pěstování tzv. technických plodin. Ty jsou využívány v průmyslu jako vstupní suroviny. Jako příklad lze uvést len, či pěstování vyšlechtěných tzv. „průmyslových“ brambor pro výrobu technického lihu, řepka olejná pro výrobu biopaliv apod.

- ***Další podněty k produkci biomasy***

V posledním období se zvyšuje význam pěstování rostlin pro jejich energetické využití. Ložiska klasických fosilních paliv se těží ve stále obtížnějších podmínkách. Tím se zvyšují náklady na jejich získání, což se následně promítá do ceny energie z nich získané. Rostoucí

cena energie posiluje snahy najít náhradní zdroje. V praxi se ověřuje, jako jedna z možností, pěstování energeticky využitelných rostlin a hledají se vhodné technologie, kterými lze z vypěstované biomasy energii efektivně získat. Jako příklad lze uvést rychle rostoucí dřeviny, u kterých se výrazně zkracuje mýtní období. Zkouší se pěstování různých druhů šťovíků, olejnatých rostlin apod. Jedná se o záležitost poptávky a nabídky na příslušném trhu bez přímých vazeb na územní plánování.

Vazba na územní plánování

Cíle a zaměření rostlinné produkce se promítají do struktury zemědělské půdy. V krajině ovlivňují vlastníci respektive uživatelé pozemků rozmístění zemědělských druhů pozemků tj. orné půdy, trvalých travních porostů, ovocných sadů, zahrad, vinic, chmelnic případně rozhodují o jejich změnách či o zalesnění.

Energeticky využitelné rostliny, pěstované na zemědělské půdě také ovlivňují charakter území. Nejedná se o typické zemědělské plodiny a na druhé straně svým charakterem je nelze považovat za lesní porosty (i když se může jednat o víceleté porosty rychlerostoucích dřevin). Pokud jsou v území produkovány ve větším rozsahu, výrazně ovlivňují původní charakter zemědělské krajiny.

Sumárně lze konstatovat, že v rámci hospodaření na půdě se v území realizují opatření, která se následně promítají jak do charakteristik krajinného rázu, tak do koncepce uspořádání krajiny. Jedná se například o scelování pozemků, dělení pozemků, výstavbu účelových cest, rušení účelových cest, výsadbu ovocných sadů, vinic či chmelnic, pěstování rychlerostoucích dřevin, zalesňování málo úrodných půd, výsadbu či odstraňování interakčních prvků, výstavbu pastevních areálů, výstavbu účelových zařízení jako jsou například polní hnojiště, seníky, silážní žlaby, realizaci opatření a staveb, které souvisí s úpravou vodního režimu území odvodňováním či závlahou apod. O uvedených opatřeních se rozhoduje na základě územního plánu v územním řízení.

Mimoprodukční funkce půdního fondu

Charakteristika mimoprodukčních funkcí půdního fondu

V současném poznání globálních přírodních cyklů a procesů narůstá potřeba hodnotit půdu nejen z hlediska produkční schopnosti, ale i jako jednu ze složek životního prostředí. Půda je filtračním prostředím pro podzemní i povrchovou vodu, má významnou funkci retenční, akumulační, tlumí negativní působení přírodních i antropických činitelů, akumuluje uhlík, dusík, fosfor, síru a další prvky, je transformačním prostředím, ve kterém probíhají složité procesy rozkladu a syntézy. Mimoprodukční funkce půdního fondu přispívají k vytváření vhodného prostředí pro živé organismy a k udržování kulturního charakteru krajiny. Jejich atributy se liší od produkční funkce především tím, že:

– nelze specifikovat konečný výčet pozemků (přesnou hranici území), kterých se daná mimoprodukční funkce týká (s ohledem na potřebu znát vlastnické vazby, jsou v území alespoň vyznačeny plochy, které mají zvýšenou hodnotu sledované mimoprodukční funkce – chráněná území přírody, ochranná pásma vodních zdrojů apod.),

– prakticky nelze vyjádřit tržní hodnotu mimoprodukčních funkcí půdního fondu (i když existuje několik metodických přístupů, které se o to snaží),

– zajištění trvalé existence mimoprodukčních funkcí půdního fondu (v odpovídající kvalitě a kvantitě) lze charakterizovat jako trvalý veřejný zájem.

Vazba na územní plánování

Veřejný zájem na existenci mimoprodukčních funkcí představuje silnou vazbu půdního fondu na územní plánování. To se týká zejména zemědělského půdního fondu, na kterém nebyly dosud mimoprodukční funkce systémově sledovány.

Základní a plošně nejnáročnější mimoprodukční funkce půdního fondu lze charakterizovat následovně.

Přehled vybraných mimoprodukčních funkcí půdního fondu

- ***Přírodní funkce***

K atributům, které jsou nezbytné pro přírodní funkci území, patří mimo jiné zajištění dlouhodobé existence potřebného spektra a rozsahu biotopů, které odpovídají dotčeným biogeografickým jednotkám (*z tohoto předpokladu vychází mimo jiné koncepce územního systému ekologické stability – ÚSES*).

Vazba na územní plánování

V procesu územního plánování se rozhoduje o změnách využití území. Územní plánování tak představuje nástroj, kterým lze zajistit územní ochranu potřebnému spektru funkčních biotopů, i když nemají ochranu danou zákonem či správním rozhodnutím (například vymezených prvků ÚSES, stávajících interakčních prvků, přechodně chráněných ploch, apod., které by měly být vyhodnoceny a vyznačeny v ÚAP jako limity veřejného zájmu, které vyplývají z vlastností území – viz § 26 stavebního zákona). Případně umožňuje systémově vymezit v území další nezbytné prostory pro přírodní funkci a zajistit jim územní ochranu před nežádoucími změnami.

Je však potřebné mít k dispozici racionální, odborně odůvodněné a úrovni územního plánu upřesněné přírodovědné podklady. To se týká zejména obecné ochrany přírody[4]. (*Jako příklad nedostatečnosti obecné ochrany přírody lze uvést údolní nivu, jako významný krajinný prvek ze zákona. Postup jejího vymezení se nepodařilo za více než 20 let existence tohoto ustanovení v zákoně o ochraně přírody a krajiny učinit závazným vydáním celostátně platné metodiky. Přitom údolní niva má zásadní význam, jak pro ochranu přírody, tak pro vodní režim území*).

- ***Vodohospodářská funkce***

Půdní fond představuje nedílnou součást koloběhu vody. Způsob využití území a z něho vyplývající struktura půdního fondu, ovlivňuje vodní režim území. Vodní retence území mimo jiné závisí i na rozsahu a množství zastavěných či zpevněných ploch.

[4] Zvláště chráněná území přírody mají specifický status, který je petrifikován správním rozhodnutím. Pro potřeby územního plánování dostatečně konkrétní limit pro využití území (stanoven rozsah zvláště chráněného území, účel ochrany, požadavky na režim území a na management).

Vazba na územní plánování

V procesu územního plánování se rozhoduje o rozsahu zpevněných a zastavěných ploch. Další faktor mající vliv na vodní retenci území představují způsoby jeho obhospodařování, které může územní plánování nepřímo regulovat návrhem koncepce uspořádání krajiny (například vymezením ploch vodních a vodohospodářských – viz § 13 vyhlášky č. 501/2006 Sb.). Je žádoucí, aby se územní plánování koncepci uspořádání krajiny věnovalo, a to nejen z pohledu vymezení zastavitelného území.

- ***Rekreační funkce***

Potenciál krajiny pro její rekreační využití souvisí mimo jiné se strukturou půdního fondu, s jeho organizací (například velikost pozemků, možnost průchodnosti územím po účelových cestách, zastoupení a rozmístění vegetace), se způsobem využití území a jeho obhospodařováním. Zemědělské a lesní hospodářství může poskytovat část spektra služeb souvisejících s rekreačním využitím území (např. agroturistika).

Vazba na územní plánování

Výše uvedená kritéria, podmiňující rekreační potenciál území, lze ovlivnit v procesu územního plánování a při řešení územně plánovací dokumentace (například potenciál zázemí sídel pro každodenní a krátkodobou rekreaci jejich obyvatel lze nejlépe územně ochránit při řešení územně plánovací dokumentace příslušné obce).

Hranice mezi veřejným a soukromým zájmem rekreační funkce území se překrývá, nelze ji jednoznačně vymezit. Veřejný zájem na využití rekreačního potenciálu území se proto musí posuzovat individuálně a územně plánovací dokumentace představuje možnost vyjádřit jej a územně ochránit (například prostory pro nekomerční formy rekreace a volnočasové aktivity obyvatel daného sídla).

Mimoprodukčními funkcemi půdního fondu se zabývají sledované hospodářské činnosti následujícím způsobem.

Zemědělství a mimoprodukční funkce půdního fondu

Novela zákona o zemědělství, která nabyla účinnosti 1. října 2009, motivuje farmáře k šetrnějšímu zacházení s krajinou. Má je podnítit k tomu, aby udržovali nebo znovu prováděli krajinotvorná opatření (realizace a ošetřování krajinných prvků), mezi něž patří například meze, remízky, stromořadí či solitérní dřeviny, a obnovovali travní porosty. Krajinné prvky budou zaneseny do evidence zemědělské půdy a jejich existence dále sledována.

Zemědělci tak mají možnost čerpat peníze na údržbu biotopů, které příznivě ovlivňují životní prostředí, plní mimoprodukční funkce a patří mezi charakteristiky krajinného rázu. Smyslem je zajistit, aby rozvoj zemědělství a zvyšování kvality životního prostředí nebyly ve střetu. Při intenzifikaci zemědělství v minulosti byly krajinné prvky často odstraňovány. Přitom nelesní vegetace zadržuje v krajině vodu, zabraňuje erozi půdy a plní celou řadu funkcí v přírodní soustavě.

Vazba na územní plánování

Územní plán může přispět k územní ochraně odpovídající formulací podmínek pro využití ploch s rozdílným způsobem využití, které krajinné prvky obsahují. Územní plán může v relevantních plochách stanovit podmínky pro změny využití dané plochy a tím ochránit stávající hodnotné jevy na ploše. Dále může připustit na ploše realizaci krajinných opatření. Nemůže však zpravidla tato opatření lokalizovat – viz § 43 odst. 3 SZ. Jedná se o podrobnost příslušející regulačnímu plánu nebo komplexním pozemkovým úpravám.

Lesnictví a mimoprodukční funkce půdního fondu

Mimoprodukční funkce lesa jsou již po delší období specifikovány a určitou měrou zajišťovány. V rámci lesního plánování se posuzují mimoprodukční funkce lesa. Na mimoprodukční funkce lesních porostů reaguje lesní plánování kategorizací lesů. Záležitost je systémově řešena i ve vztahu k vlastníkům (např. daňové úlevy).

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, člení lesy podle převažující funkce do tří kategorií:

– lesy hospodářské,
– lesy ochranné,
– lesy zvláštního určení, které se dále člení na lesy:

  - v pásmech hygienické ochrany vodních zdrojů I. stupně,
  - v ochranných pásmech zdrojů přírodních léčivých a stolních minerálních vod,
  - na území národních parků a národních přírodních rezervací.

Do kategorie lesů zvláštního určení lze dále zařadit lesy, u kterých veřejný zájem na zlepšení a ochranu životního prostředí nebo jiný oprávněný zájem na plnění mimoprodukčních funkcí lesa je nadřazen funkcím produkčním. Jde o lesy:

- v prvních zónách chráněných krajinných oblastí a lesy v přírodních rezervacích a přírodních památkách,
- lázeňské,
- příměstské a další lesy se zvýšenou rekreační funkcí,
- sloužící lesnickému výzkumu a lesnické výuce,
- se zvýšenou funkcí půdoochrannou, vodoochrannou, klimatickou nebo krajinotvornou,
- potřebné pro zachování biologické různorodosti,
- v uznaných oborách a samostatných bažantnicích,
- v nichž jiný důležitý veřejný zájem vyžaduje odlišný způsob hospodaření.

Vazba na územní plánování

Z řešení územního plánu může vyplynout odůvodnění a doporučení zařadit vybrané lesní porosty mezi lesy zvláštního určení do kategorie lesy příměstské a další lesy se zvýšenou rekreační funkcí [§ 8 odst. 2 písm. c) zákona č. 289/1995 Sb.].

C.2.1.2 Ochrana půdního fondu

Význam a cíle ochrany půdního fondu

Význam půdního fondu, důvody, způsoby a cíle jeho ochran specifikují pro aktivity společnosti příslušné právní předpisy.

Ochrana zemědělského půdního fondu (ZPF)

Ochranu půdního fondu zajišťuje příslušná legislativa. Ochranou zemědělského půdního fondu se zabývá zákon ČNR č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů. Jeho obsáhlejší novela je v současné době předložena k projednání vládě.

- ***Vybrané informace ze zákona o ochraně ZPF***

Zákon mimo jiné specifikuje pojem ***zemědělský půdní fond*** *(základní přírodní bohatství naší země, nenahraditelný výrobní prostředek umožňující zemědělskou výrobu, jedna z hlavních složek životního prostředí).* Charakterizuje systém změn kultur zemědělské a nezemědělské půdy, vymezuje zásady a principy hospodaření na zemědělském půdním fondu.

Zákon považuje ochranu zemědělského půdního fondu, jeho zvelebování a racionální využívání za činnosti, kterými je také zajišťována ochrana a zlepšování životního prostředí.

Hospodaření na zemědělském půdním fondu lze provádět tak, aby:

- nebyla znečišťována půda a tím potravní řetězec a zdroje pitné vody škodlivými látkami ohrožujícími zdraví nebo život lidí a existenci živých organismů,
- nebyly poškozovány okolní pozemky a příznivé fyzikální, biologické a chemické vlastnosti půdy.

V § 4 jsou formulovány zásady ochrany zemědělského půdního fondu. Konkrétně uvádí následující cíle a postupy ochrany zemědělského půdního fondu:

„Pro nezemědělské účely je nutno použít především nezemědělskou půdu, zejména nezastavěné a nedostatečně využité pozemky v zastavěném území nebo na nezastavěných plochách stavebních pozemků staveb mimo toto území, stavební proluky a plochy získané zbořením přežilých budov a zařízení. Musí-li však v nezbytných případech dojít k odnětí zemědělského půdního fondu, nutno zejména:

a) co nejméně narušovat organizaci[5] zemědělského půdního fondu, hydrologické a odtokové poměry v území a síť zemědělských účelových komunikací,

b) odnímat jen nejnutnější[6] plochu zemědělského půdního fondu,

[5] Organizace zemědělského fondu je zřejmá zejména po vydání komplexních pozemkových úprav. Bohužel tempo jejich provádění neodpovídá aktuálním potřebám společnosti. Organizace zemědělského půdního fondu je požadavek ochrany ZPF, který není v současné územně plánovací praxi naplňován. Zrušením projektové fáze průzkumů rozborů by měl být tento požadavek sledován v doplňujících průzkumech a rozborech.

c) při umisťování směrových a liniových staveb co nejméně ztěžovat obhospodařování zemědělského půdního fondu,

d) po ukončení povolení nezemědělské činnosti neprodleně provést takovou terénní úpravu, aby dotčená půda mohla být rekultivována a byla způsobilá k plnění dalších funkcí v krajině podle schváleného plánu rekultivace.“

Ochraně zemědělského půdního fondu při územně plánovací činnosti je věnován samostatný paragraf § 5. Konkrétně uvádí:

Ochrana zemědělského půdního fondu při územně plánovací činnosti sleduje

(1) Aby ochrana zemědělského půdního fondu při územně plánovací činnosti prováděné podle zvláštních předpisů byla zajištěna, jsou pořizovatelé a projektanti územně plánovací dokumentace a územně plánovacích podkladů povinni řídit se zásadami této ochrany (§ 4). Navrhnout a zdůvodnit takové řešení, které je z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu a ostatních zákonem chráněných obecných zájmů nejvýhodnější[7]. Přitom musí vyhodnotit předpokládané důsledky navrhovaného řešení na zemědělský půdní fond, a to zpravidla ve srovnání s jiným možným[8] řešením.

(2) Orgány ochrany zemědělského půdního fondu uplatňují stanoviska k územně plánovací dokumentaci a k návrhu vymezení zastavěného území z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu.

(3) Územní rozhodnutí nebo územní souhlas, jímž má být dotčen zemědělský půdní fond, vydává stavební úřad na základě souhlasu orgánu ochrany zemědělského půdního fondu, který je závazným stanoviskem podle správního řádu.

- ***Vybrané informace z prováděcí vyhlášky***

Následně vyhláška č. 13/1993 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti ochrany zemědělského půdního fondu, paragrafy 4 a 5 podrobněji specifikuje. Uvádí se v ní, z čeho se má vycházet při ochraně zemědělského půdního fondu a co má být zohledněno při územně plánovací činnosti:

– uspořádání zemědělského půdního fondu v území včetně sítě zemědělských účelových komunikací, hydrologické a odtokové poměry,

– řešení pozemkových úprav a vymezení současně zastavěného území obce,

---

[6] Obtížně splnitelný požadavek. Kdo stanoví a podle jakých kritérií, co u jednotlivých záměrů, pro které musí dojít k odnětí zemědělské půdy, znamená nejnutnější.

[7] Jedná se o požadavek, který není v současné době projektanty ani pořizovateli při pořízení územního plánu aplikován.

[8] V době vzniku tohoto zákona se předpokládalo, že projektant územního plánu navrhne urbanistickou koncepci, kterou budou dílčí záměry naplňovat. Zejména v souvislosti s obnovením institutu vlastnictví je současná územně plánovací praxe jiná. Vlastníci pozemků a investoři, tím jaké předkládají požadavky na změny v území, determinují urbanistickou koncepci. Obtížně se pak porovnává zábor s jiným možným řešením. Alternativy řešení se předkládají k žádosti o stanovisko dotčeného orgánu zcela ojediněle, přestože v procesu pořizování územního plánu nebo jeho změny by bylo obvykle možné najít vhodnější alternativu. S metodou vícekriteriální analýzy nebo jinými metodami hodnocení plánů a záměrů územní plánování prakticky nepracuje.

- druhy pozemků (kultury) zemědělské půdy a její kvality podle zařazení do bonitovaných půdně ekologických jednotek,
- existence nezemědělské půdy potřebné k zajišťování zemědělské půdy a rybníků s chovem ryb nebo vodní drůbeže,
- existence pozemků zemědělské půdy, na nichž jsou uskutečněny investice do půdy za účelem zlepšení půdní úrodnosti např. meliorační a závlahová zařízení.

Orgán ochrany zemědělského půdního fondu posuzuje řešení navržené v územně plánovacích dokumentech s cílem, aby:

- další urbanistický rozvoj byl na území, které má **relativně nejmenší důsledky** na zásady ochrany zemědělského půdního fondu,
- nebyly zejména dotčeny pozemky s **nejpříznivějšími** fyzikálními, biologickými a chemickými **vlastnostmi půdy**,
- nebyly negativně ovlivněny **hydrologické poměry** v území,
- nebyla narušena **síť účelových** zemědělských komunikací,
- nebylo ve střetu s:
  - navrženými pozemkovými úpravami,
  - územním systémem ekologické stability,
  - významnými krajinnými prvky,
  - **uspořádáním** zemědělského půdního fondu v území,
  - **mimoprodukční** (nevýrobní) funkcí zemědělské půdy jako složky životního prostředí.

V části B zákona ČNR č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu jsou uvedeny faktory životního prostředí, které mohou být negativně ovlivněny odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu, včetně ekologické váhy těchto vlivů.

Skupina faktorů	Charakteristika faktoru životního prostředí negativně ovlivněného odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu	Ekologická váha vlivu
A Přírodní funkce území	Národní parky - I. zóna, národní přírodní rezervace a národní přírodní památky	20
	Národní parky - II. zóna, chráněné krajinné oblasti - I. zóna, přírodní rezervace a přírodní památky	15
	Národní parky - III. zóna, chráněné krajinné oblasti - II. zóna, územní systémy ekologické stability	10
	Ochranná pásma národních parků, chráněné krajinné oblasti - III. zóna a významné krajinné prvky	5
B Vodohospodářská funkce území	Chráněné oblasti přirozené akumulace podzemních a povrchových vod a ochranná pásma vodních zdrojů II. stupně	10
	Ochranná pásma léčivých zdrojů a minerálních vod stolních vně ochranných pásem I. stupně nebo užších prozatímních ochranných pásem	10

Tab. 1: Faktory životního prostředí, které budou negativně ovlivněny odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu a ekologické váhy těchto vlivů.

Vazba na územní plánování

Proces územního plánování má kardinální význam pro ochranu zemědělského půdního fondu. Jeho dopady na ochranu ZPF mohou být jak výrazně pozitivní, tak může způsobit nenahraditelné škody zejména z hlediska ochrany dlouhodobého veřejného zájmu. Význam územního plánování spočívá zejména v jeho možnostech situovat územní rozvoj na nezemědělské pozemky, pozemky brownfields, nebo na pozemky s méně kvalitní půdou s atributem veřejného zájmu ochraně ZPF. Kromě rozhodování o rozsahu a parametrech zabírané zemědělské půdy, ovlivňuje navržená urbanistická koncepce také organizaci zemědělského půdního fondu. V negativním i pozitivním smyslu může také ovlivnit potenciál území k erozivní ohroženosti půdy.

(Například trasování koridorů pro komunikace by nemělo zhoršovat odtokové poměry v území a tím přispívat k erozní ohroženosti. V procesu územního plánování má největší předpoklady navrhovat protierozní opatření regulační plán. Ten se zabývá mírou podrobnosti na úrovni pozemků, a do procesu aktivně vstupují vlastníci. Regulační plán nezastavěného území je však pořizován jen zřídka. Programově se protierozní ochranou zabývají především komplexní pozemkové úpravy, které jsou po jejich vydání závazným podkladem pro územní plánování).

Ochrana lesa

Ochranou lesa se zabývá zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů. Druhý oddíl je věnovaný ochraně pozemků určených k plnění funkcí lesa. Paragraf 13 zakazuje jejich využití k jiným účelům. O výjimce z tohoto zákazu může rozhodnout orgán státní správy lesů na základě žádosti vlastníka lesního pozemku nebo ve veřejném zájmu.

Obr. 2: Ilustrační fotografie – okolí obce Hostětín (autor: Z. Kučerová)

Při využití pozemků určených k plnění funkcí lesa k jiným účelům musí být zejména zajištěno:

- přednostní použití pozemků méně významných z hlediska plnění funkcí lesa,
- aby použití těchto pozemků **co nejméně narušovalo hospodaření v lese a plnění jeho funkcí**,
- aby nedocházelo k **nevhodnému dělení lesa** z hlediska jeho ochrany a ohrožení sousedních lesních porostů,
- **nenarušení sítě lesních cest**, meliorací a hrazení bystřin nebo zajistit odpovídající náhradní řešení,
- zřizování pozemních komunikací a průseky v lese tak, aby nedošlo jejich zřízením ke **zvýšenému ohrožení lesa**, zejména větrem a vodní erozí.

Vazba na územní plánování

Územně plánovacímu procesu se z hlediska ochrany lesa věnuje § 14 zákona. Konkrétně se v něm uvádí:

Zpracování a projednání návrhů dokumentací

*(1) Projektanti nebo pořizovatelé územně plánovací dokumentace návrhů na stanovení dobývacích prostorů) a zpracovatelé dokumentací staveb jsou povinni **dbát zachování lesa** a řídit se přitom ustanoveními tohoto zákona. Jsou povinni navrhnout a zdůvodnit taková řešení, která jsou z hlediska zachování lesa, ochrany životního prostředí a ostatních celospolečenských zájmů nejvhodnější; přitom jsou povinni provést vyhodnocení předpokládaných důsledků navrhovaného řešení, **navrhnout alternativní řešení**, způsob následné rekultivace a uspořádání území po dokončení stavby.*

*(2) Dotýká-li se řízení podle zvláštních předpisů zájmů chráněných tímto zákonem, rozhodne stavební úřad nebo jiný orgán státní správy jen se souhlasem příslušného orgánu státní správy lesů, který **může svůj souhlas vázat na splnění podmínek**. Tohoto souhlasu je třeba i k dotčení pozemků **do vzdálenosti 50 m od okraje lesa**. Souhlas vydávaný jako podklad pro rozhodnutí o umístění stavby nebo územní souhlas a dále pro rozhodnutí o povolení stavby, zařízení nebo terénních úprav anebo jejich ohlášení je závazným stanoviskem podle správního řádu a není samostatným rozhodnutím ve správním řízení.*

(3) Každý, kdo zamýšlí provést liniovou stavbu, při níž se předpokládá trvalé nebo dočasné odnětí nebo omezení podle § 15 odst. 1, je povinen před zpracováním podkladů k vydání územního rozhodnutí vyžádat si u orgánu státní správy lesů informace o podmínkách vedení trasy přes lesní pozemky dotčené zamýšlenou stavbou.

Územního plánování se také týká § 15 odst. 2. V něm se uvádí:

*(2) Odnětí nebo omezení pro **nové stavby pro rekreaci** na pozemcích určených pro plnění funkcí lesa **musí být v souladu se schválenou územně plánovací dokumentací**. V lesích ochranných a v lesích zvláštního určení **nesmí nové stavby narušit plnění funkcí**, pro které byly tyto lesy vyhlášeny za lesy ochranné nebo za lesy zvláštního určení.*

Samostatná vyhláška zaměřená na vztah ochrany lesa a územního plánování, tak jako tomu bylo u předchozího lesního zákona, nebyla vydána.

K ochraně půdního fondu, respektive jeho základních složek, tj. zemědělského půdního fondu a pozemků určených k plnění funkcí lesa, se využívá také ekonomický nástroj. Konkrétně se jedná o poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa a odvody za odnětí zemědělské půdy.

Ochrana půdy v Evropské unii

Ochraně půdy před degradačními procesy se věnuje stále větší pozornost v programových dokumentech, mezinárodních dohodách a chartách. Vzrůstající rozsah záborů půdy a zvětšující se podíl degradovaných půd ve všech zemích EU vyvolávají nutnost legislativně upravit její ochranu. Dokument, nazvaný Tematická strategie pro ochranu půdy, byl přijat Evropskou komisí EU dne 22. 9. 2006. V dokumentu jsou uváděny důvody, jež vysvětlují, proč je legislativa o ochraně půdy nutná:

- půda je prakticky neobnovitelným přírodním zdrojem,
- půda je nezbytná pro zajištění všech lidských aktivit a pro funkci všech přírodních ekosystémů,
- půda je v rostoucí míře zabírána pro zástavbu, a tak nenávratně ztracena. Je degradována ve všech státech EU. Obecné vědomí přitom o těchto trendech není dostatečné.

Evropská komise navrhla zpracovat rámcovou směrnici jako nejvhodnější prostředek pro zajištění uceleného přístupu k ochraně půdy při plném respektování zásady subsidiarity. Cílem návrhu rámcové směrnice o půdě je sjednocení a legalizace ochrany půdy a ochrany funkcí půdy. Směrnice prošla prvním čtením v Evropském parlamentu a její zásady byly přijaty již v listopadu 2007. Výbor parlamentu však nedosáhl od té doby pro celou směrnici politické dohody.

Návrh směrnice stanovil rámec pro ochranu půdy a zachování kapacity půdy tak, aby byly zohledněny veškeré následující environmentální, hospodářské, sociální a kulturní funkce. Jedná se o:

a) produkci biomasy, zejména v oblasti zemědělství a lesnictví;

b) ukládání, filtrování a přeměna živin, látek a vody;

c) zázemí pro biologickou rozmanitost, jako jsou stanoviště, druhy a geny;

d) fyzické a kulturní prostředí pro lidi a lidské činnosti;

e) zdroj surovin;

f) úložiště uhlíku;

g) archív geologického a archeologického dědictví.

Rámcová směrnice k ochraně půdy, v případě přijetí, bude závazná pro všechny státy EU a i přes řadu kompromisů může pomoci vyřešit některé problémy s ochranou půdy v České republice. Naše legislativa bude muset být s tímto dokumentem v souladu.

V listopadu 2012 přinesla Komise přehled o provádění tematické strategie pro ochranu půdy od jejího přijetí v září roku 2006. Rovněž posoudila současné trendy degradace půdy a budoucí výzvy při zajišťování její ochrany. Přehled se zabývá následujícími tematickými oblastmi:

A. Obecné připomínky; body 1 – 8
B. Současné a nadcházející výzvy; body 9 – 17
C. Probíhající činnost Evropské komise; body 18 – 39
    a. Zvyšování povědomí
    b. Výzkum
    c. Monitorování
    d. Začleňování
    e. Právní předpisy
    f. Mezinárodní úroveň
D. Subsidiarita, proporcionalita a lepší právní předpisy; body 40 - 44
E. Závěry; body 45 – 51

V závěrech se mimo jiné konstatuje:

*„V politice **ochrany půdy** je třeba správně **vyvážit** opatření na evropské úrovni se zásadou subsidiarity a zásadou lepší regulace, aby se předešlo zbytečné dodatečné administrativní zátěži a neúměrným nákladům. **Předpisy EU** v oblasti ochrany půdy musí být tedy koncipovány tak, aby se vztahovaly pouze na případy, **kdy je zásah nutný**.“*

Formy a možnosti ochrany půdního fondu v procesu územního plánu

Proces územního plánování vytváří řadu předpokladů k ochraně půdního fondu. Jedná se zejména o následující možnosti:

- k **preventivnímu** posouzení možných dopadů na ochranu půdního fondu a hledání vhodného kompromisu,
- k **systémovému** přístupu při řešení vzniklých střetů,
- k využití odborných a exaktních **argumentů** při rozhodování o odnětí půdy, nejen z hlediska ochrany půdy,
- pro využití vertikální a horizontální **návaznosti** územně plánovací dokumentace (ÚPD) až do úrovně územního rozhodování a při vertikálním (od úrovně PÚR až k úrovni územního řízení) sledování zájmů ochrany půdního fondu v řešeném území,
- k vymezení **veřejného zájmu** na půdním fondu a jeho územní ochrany,
- k hledání potřebných **kompromisů** protichůdných zájmů v posuzovaném území,
- k **veřejnému** projednání záměrů směřovaných do území a navrhovaných změn jeho využití území,
- k využití **závazného charakteru** schválené ÚPD pro většinu činností směřujících do území a vyžadující změny jeho využití,
- k posuzování **zpětné vazby** přijatého řešení při aktualizaci nebo změně ÚPD.

Výše uvedený potenciál procesu územního plánování lze využívat jako systémový nástroj pro **preventivní** ochranu půdního fondu.

C.2.1.3 Hospodářská činnost na půdním fondu

Podstata, cíle a formy hospodaření

Přírodní proces fotosyntézy, který lze považovat za obnovitelný zdroj, se využívá k produkci biomasy a rostlinných produktů při zemědělském či lesním hospodaření.

S vývojem lidského poznání se vyvíjí používané technologie, technika, zvyšuje se efektivita a další atributy hospodářské činnosti. Základní přírodní předpoklady (zejména sluneční záření, půda, voda, teplota), podmiňující proces fotosyntézy, jsou však stále nezbytným předpokladem zemědělského a lesního hospodářství.

Cíle hospodaření se odvíjí od aktuálních požadavků lidské společnosti, které se v průběhu jejího vývoje upřesňují či mění. I když podstatu zemědělského a lesního hospodaření představují přírodní procesy, vztahují se na ně základní tržní zákonitosti. Jako příklad lze uvést zisk, rentabilita, návratnost investic, konkurence apod. Přírodní podmínky a zákonitosti přidávají k obvyklým ekonomickým atributům hospodářské činnosti další specifické faktory a rizika (kvalitativně rozdílné půdní a terénní poměry, různorodost přirozené produkční schopnosti území – tzv. diferenciální renta. Rostlinnou i živočišnou produkci mohou snížit nebo zcela zlikvidovat přírodní faktory jako jsou sucho, mrazy, záplavy, přírodní kalamity, choroby, epidemie apod.).

Zemědělské hospodaření většiny evropských států dosahuje nadprodukce. K výživě evropských obyvatel postačuje menší rozsah zemědělské půdy. Zemědělci, zejména v konkurenčně méně vhodných přírodních podmínkách, přestávají hospodařit a půda zůstává ladem. Vzniká problém, jak zajistit kulturní charakter krajiny, když některé zemědělské pozemky, které nejsou využité k tržní zemědělské produkci, zůstávají ladem. Dříve nebo se zpožděním se na nich nastartuje přirozený přírodní proces „sekundární sukcese[9]“. V jeho první fázi, se uplatňuje tzv. „semenná banka“[10]. V tzv. „nulté“ etapě se prosazují především pro dané přírodní podmínky nepůvodní rostliny (hospodářskou činností „introdukované“ druhy) a může trvat i několik desítek let. V tomto období se uplatňují především plevelné rostliny. V evropských podmínkách se tak do ekonomického významu zemědělského a lesního hospodaření výrazně promítá i jejich neopominutelný podíl na utváření a zachování kulturního charakteru krajiny.

Formy hospodaření lze posuzovat z rozličných kritérií. K rozhodujícím z nich patří vlastnické vazby k půdě (hospodaří přímo vlastník nebo nájemce). Mezi další kritéria patří u zemědělské výroby její zaměření či specializace (např. rostlinná výroba, živočišná výroba, smíšená výroba, ovocnářství, zelinářství, chmelařství), rozsah obhospodařovaných ploch, intenzita

[9] Sukcese je ekologický termín označující vývoj a změny ve složení společenstev v ekosystému a představy o něm. Rozlišujeme tzv. *primární sukcesi*, odehrávající se de novo na novém území (čili popisující vznik společenstev) – např. na právě vzniklém sopečném ostrově (atolu), a *sekundární sukcesi*, která se zaobírá vývojem v již existujících společenstvech.

[10] Jako „semenná banka“ jsou označována ta semena v podorniční vrstvě, která vyklíčí, až když pozemek není obhospodařován nebo jiným způsobem není udržován jeho kulturní charakter. Jedná se zejména o plevelné rostliny „buřeň“, která je u obhospodařovaných pozemků potlačována (mechanicky, chemicky apod.). Počáteční fáze sukcese, kdy se uplatňuje zejména „semenná banka“ může trvat i několik desítek let, než se začnou projevovat rostliny odpovídající daným přírodním podmínkám.

výroby, technologie výroby (ekologické zemědělství, klasické či konvenční zemědělství apod.).

Základní vazby hospodaření na půdní fond

Z celkem 4 242 tisíc ha zemědělské půdy (údaj k 31. 12. 2012) je cca 23 % vysoce produkčních (černozemě a hnědozemě), 47 % středně produkčních a 30 % méně produkčních. Evidovaná obhospodařovaná zemědělská půda v LPIS byla k 31. 12. 2011 celkem 3 542 tis. ha[11], což je o 700 tis. ha nižší výměra než je celkově evidovaná zemědělská půda. U neevidované zemědělské půdy jsou v rámci ČR patrné významné regionální rozdíly.

Půdy ČR jsou vysoce ohroženy různými formami degradace. Nejvýraznější je vodní eroze: reálně je ohroženo 1 780 tisíc ha. Z toho 450 tisíc ha je již silně poškozeno. Větrnou erozí je ohroženo 430 tisíc ha, poškozeno je kolem 6 000 ha. Rozsah vodní eroze se v posledních letech poněkud snižuje vzhledem k převádění orné půdy na travní porosty: v roce 2007 činila výměra travních porostů téměř 980 tisíc ha, v období 2007–2009 (agro-enviromentální opatření programu rozvoje venkova) dalších 58 tisíc ha orné půdy. Větrná eroze je problém postihující zejména jihovýchodní Moravu, Polabí a Litoměřicko. Problém eroze, jak vodní, tak i větrné, může zesilovat se změnou klimatu.

Na většině území je zaznamenán nárůst dalších způsobů degradace půdy. Jde především o utužování (kompakci) podorničí a spodin půdy. Ohroženo je až 45 % zemědělského půdního fondu a aktuálně poškozeno je kolem 450 tisíc ha, tj. přes 10 % zemědělského půdního fondu.

Jiným příkladem pozvolného degradačního procesu je acidifikace (okyselování), jež se zvolna projevuje na většině půd, vyjma vápnitých, kterých je málo. Snižování obsahu organické hmoty v půdě je způsobováno jejím dlouhodobým nedostatečným doplňováním z důvodů poklesu stavu skotu a jeho vazby na pěstování pícnin na orné půdě.

Znečišťování a kontaminace půdy je především lokální problém způsobený haváriemi, průmyslem, těžbou surovin, záplavami či špatným hospodařením.

Výměra zemědělsky využívaných odvodněných ploch zaujímá v ČR přibližně 1 079,8 tis. ha (cca 25 % z. p.), přičemž na více než třetině z nich jsou odvodňovací systémy na konci své životnosti a do krajiny se zvolna vrací zdroje lokálního zamokření. Projevuje se i nedostatečná údržba vybudovaných staveb, zejména v posledních letech. Chybí koncepce, jak s těmito stavbami, do jejichž realizace byly vloženy velké finanční prostředky, v budoucnu naložit.

Vazba na územní plánování

Vazba územního plánování na půdní fond je zřejmá a dala by se označit jako prvoplánová. Územní plánování specifikuje způsoby využití území a stanovuje podmínky pro změny využití území.

[11] dle „Situační a výhledové zprávy Půda“ MZe ČR 2012

Vazby hospodaření na venkovské osídlení

Zemědělské i lesní hospodaření mělo vždy výrazné vazby na venkovské osídlení. Z něho byly zajišťovány nezbytné hospodářské činnosti na půdním fondu. Města a sídelní aglomerace jsou na druhé straně rozhodujícím místem spotřeby zemědělské a dříve i lesní produkce. Vysoká hustota osídlení v našich podmínkách souvisí mimo jiné se snahou využít k hospodaření veškerou produkce schopnou půdu.

Obhospodařování zemědělských pozemků je limitováno časem nezbytným pro přepravu osob a zemědělské techniky ze sídla na pole a zpět. Původně se zajišťoval pohyb v zemědělské krajině pěšky a tažnými zvířaty. V současné době je nahrazen zemědělskou technikou, ale i ta má své časové limity pro přesun. Jedná se o faktor, který ovlivňuje velikost základních (primárních) zemědělských provozů. Do utváření krajiny se promítá například požadavky na velikost jedné obhospodařované plochy (například v závislosti na technických parametrech používané zemědělské technice) či na výsadbu dřevin podél polních cest.[12]

Ekonomický tlak na hospodařící subjekty a technický rozvoj vede k tomu, že zemědělské a lesní hospodaření zajišťuje stále menší počet pracovníků. Pokračuje a zesiluje trend snižování jejich podílu na tvorbě pracovních příležitostí. Sídlotvorná funkce zemědělského a lesního hospodaření (související zejména s tvorbou trvalých pracovních míst) se výrazněji uplatňuje u stále menšího počtu sídel.

Vazba na územní plánování

Územní plánování, které se zabývá výhledovou strukturou osídlení, musí na jedné straně vycházet ze snižujícího významu prvovýroby. Na druhé straně však má cílová struktura osídlení přispět k zachování kulturního charakteru krajiny a vyloučit nevhodné změny v osídlení, zejména snahy o nekontrolované šíření sídel do volné krajiny a budování nových sídel či jejich částí bez vazby na sídla historická (urban sprawl).

Vliv organizace půdního fondu a hospodářských opatření na utváření krajiny

Organizace půdního fondu, tj. zejména rozmístění druhů pozemků, jejich velikost a tvar souvisí s podnikatelským záměrem hospodařícího subjektu (například výrobní zaměření, vybavení účelovou technikou). Některé požadavky na území (např. blokace pozemků, rozšiřování orné půdy) se mohou dostat do střetu s dalšími funkcemi krajiny. Územní plánování lze využít jako nástroj na hledání potřebného kompromisu využití krajiny a ke stanovení územních limitů pro různé formy hospodaření v území.

Hospodářské činnosti vyžadují v krajině realizovat různá opatření (úprava vodního režimu území, protierozní ochrana půdy, slučování pozemků, odstraňování vegetace, oplocení pozemků, výstavba účelových zařízení jako hnojiště, přístřešky, objekty pro skladování apod.). Ta mohou být s mimoprodukčními funkcemi krajiny buď v rozporu, nebo v souladu.

[12] V době zvířecích potahů a pěšího pohybu v krajině byl strom vhodným prostředkem pro přistínění, pro osvěžení v ovocných alejích apod. V době velkovýrobní zemědělské techniky komplikují stromy podél cest přesuny širokých mechanizmů. Solitérní dřeviny, jejichž přistínění bylo dříve využíváno rolníky při pracovních přestávkách, v současné době komplikují pojezdy techniky po poli.

Vazba na územní plánování

Územní plánování vytváří vhodný prostor pro koordinaci hospodářského využití půdního fondu a jeho mimoprodukční funkce.

Tvorba účelové cestní sítě a umožnění prostupnosti krajiny

Účelová cestní síť má umožnit přístup na obhospodařované pozemky, ale současně i zajistit prostupnost krajiny a propojení sídel komunikacemi, které nejsou určeny pro motorová vozidla. Touto záležitostí se zabývají především komplexní pozemkové úpravy a lesní hospodářské plány či lesní osnovy. Proto jejich schválené řešení je závazným podkladem pro řešení územního plánu.

Obecně lze konstatovat, že účelové cesty v krajině slouží k průchodnosti územím (na rozdíl od silniční sítě, která, v závislosti na kategorii, propojuje sídla ve struktuře osídlení).

Vazba na územní plánování

Požadavky na předpokládaný pohyb v krajině (mimo hospodářských aktivit) se shromažďují v procesu územního plánování a promítají se do řešení prostupnosti krajiny v územním plánu. Jedná se zejména o rekreaci a volnočasové aktivity (cyklostezky, pěší turistika, jízda na koni, vycházkové cesty, naučné stezky apod.), vazby pracoviště – bydliště, bydliště – rekreace apod.

Hospodářská činnost a účelová výstavba

S hospodařením na půdním fondu souvisí potřeba realizace a využívání účelových staveb. Část z nich má charakter jednoduchých staveb. Některé účelové stavby mají zřejmé vazby na obhospodařované plochy, což představuje jedno z kritérií pro jejich lokalizaci. Provoz, zejména v objektech živočišné výroby, může mít specifický vliv na okolní obytnou zástavbu (např. zápach). Jedná se tedy o další kritérium ovlivňující lokalizaci účelové výstavby. Výstavba má jednoznačnou vazbu na stavební zákon, respektive na proces územního plánování.

Vazba na územní plánování

Územní plán formuluje podmínky pro zástavbu (pro realizaci nové zástavby, pro změny ve stávající zástavbě, apod.). Jedná se tedy o výraznou vazbu hospodářských aktivit na proces územního plánování.

Jeden z cílů územního plánování představuje vytvářet podmínky pro udržitelný rozvoj, což potvrzuje logickou a silnou vazbu hospodářských aktivit na proces územního plánování.

C.2.2 Stav a trendy vývoje

C.2.2.1 Zemědělské hospodaření

Charakteristika zemědělství na konci 20. století

Vlastnické vazby, formy hospodaření

Od devadesátých let minulého století dochází v zemědělském hospodaření k výrazným změnám. Přibližně po čtyřiceti letech byl obnoven institut vlastnictví, který představuje významný faktor determinující vazby k půdnímu fondu.

Zemědělské hospodaření v rozhodující míře zajišťovala velkovýrobním způsobem jednotná zemědělská družstva a státní statky. Soukromý sektor obhospodařoval pouze několik procent zemědělské půdy. Cílem zemědělského hospodaření bylo zajistit soběstačnost státu v produkci potravinářských komodit mírného pásma.

Struktura zemědělského půdního fondu

Prostředkem k naplnění strategického cíle zemědělské výroby byla její intenzifikace, koncentrace a velkovýrobní charakter. To se projevovalo na organizaci půdního fondu (vytváření rozsáhlých bloků orné půdy, velkoplošné výsadby intenzivních ovocných sadů, chmelnic a vinic, intenzivní formy polního zelinářství. Na zemědělské půdě byl rozsáhle upravován vodní režim – velkoplošné odvodnění a závlahy, zatrubňování drobných vodních toků, odstraňování nelesní vegetace apod.). Velkovýrobní charakter zemědělské výroby vyvolával v organizaci půdního fondu požadavky na redukci počtu zemědělských účelových komunikací a tak vytvářel rozsáhlé bloky orné půdy. Doprovodná vegetace (u vodotečí, účelových komunikací apod.) a nelesní dřeviny na zemědělské půdě byly likvidovány, pokud omezovaly nebo komplikovaly pohyb velkovýrobní techniky v území. Náprava nevhodných opatření probíhá vesměs velmi pomalu.

Účelová výstavba

Zemědělská účelová výstavba byla budována tak, by odpovídala parametrům velkovýrobní technologie a její kapacita hospodářskému zázemí zemědělského podniku. Při lokalizaci byl prověřován její případný vliv na obytnou zástavbu, zvýšenou ochranu přírody, vodní režim apod. Většina nově budovaných zemědělských areálů byla proto budována ve „volné“ krajině.

Charakteristika současného zemědělství v České republice

Transformace zemědělské prvovýroby ze socialistického zemědělství do podmínek tržního prostředí a vlastnických vazeb začala v devadesátých letech 20. století a proces není dosud ukončen. Institut vlastnictví byl sice obnoven, ale řada vlastníků nemá svoje pozemky fyzicky vytyčeny. Jsou součástí bloků orné půdy a jejich vytýčení v území postupně zajišťují komplexní pozemkové úpravy (KPÚ). Provádění pozemkových úprav má však velmi pomalé tempo. Pokud bude pokračovat dosavadní trend, budou KPÚ v ČR dokončeny až v řádu několika stovek let. Trh se zemědělskou půdou blokuje církevní půda, jejíž restituce byla parlamentem schválena až v roce 2013.

Přes počáteční úvahy z první poloviny devadesátých let, nedošlo k masivnější obnově hospodaření vlastníků na svých pozemcích. V současné době převažuje zemědělská výroba na pronajatých pozemcích.

Tržní prostředí se výrazně promítá do forem zemědělského hospodaření a využívání zemědělské půdy.

Import potravin převyšuje hodnotu jejich exportu. Schodkový trend se neustále prohlubuje. Především vlivem deficitů s Evropskou unií, odkud pochází víc než čtyři pětiny potravin importovaných do ČR. Země EU jsou ale ještě významnějším odbytištěm, směřuje do nich více než devadesát procent českých potravinových exportů. Na rozdíl od příznivého vlivu na inflaci však vývoj potravinových obchodů se zahraničím zasáhl nepříznivě české zemědělství. Pro něj je účinek masívních a zvětšujících se dovozů potravin velmi tvrdý. V minulé dekádě se projevil rozsáhlou redukcí domácí živočišné produkce a více než třetinovým **úbytkem** pracovních míst.

O nárůstech potravinových dovozů rozhoduje hlavně položka maso a masné výrobky. Za roky 2000 až 2011 stoupl „masný“ import ze zemí unie devětkrát (hovězího masa desetkrát, vepřového skoro patnáctkrát). Přitom celkový dovoz potravin do ČR se zvýšil jen 2,5krát. V tuzemsku stavy skotu za tu dobu klesly o šestinu, počty prasat o více než polovinu a drůbeže o třetinu.

Trend poklesu živočišné výroby se následně promítá do zaměření rostlinné výroby (omezuje se pěstování krmných plodin) a do zemědělské účelové výstavby (přibývá nevyužitých zemědělských zařízení živočišné výroby), které se při zachování tohoto trendu může projevit vznikem dalších brownfields.

Obr. 3: Ilustrační fotografie – biofarma na Jihlavsku (autor: H. Šimková)

Trend vývoje vybraných indikátorů zemědělství v ČR po roce 1989 charakterizují jeho dosavadní vývoj[13] jeho zaměření.

Indikátor	index vývoje 2011/1989
Osevní plochy obilovin	87,9 %
Osevní plochy brambor	22,9 %
Osevní plochy cukrovky technické	45,9 %
Osevní plochy řepky	364,7 %
Osevní plochy pícnin na orné půdě	39,2 %
Trvalé travní porosty (včetně pastvin)	119,5 %

Vybrané charakteristiky dosavadního trendu vývoje zemědělství

K 31. 12. 2012 vzrostl počet zemědělských parcel na 20 406 tis. parcel, což představuje nárůst 117 %. Přitom průměrná výměra parcely činí 0,39 ha, což je pokles na 75 %. Převážnou část zemědělské půdy vlastní fyzické osoby a menší část zemědělské půdy (přibližně 320 tis. ha) vlastní stát anebo různé typy soukromých společností a sdružení. Právnické osoby obhospodařují 70 % zemědělského půdního fondu, fyzické osoby hospodaří na 30 % zemědělské půdy. Hlavním nástrojem k zajištění skutečného a identifikovatelného vlastnictví jsou pozemkové úpravy.

Z 568,9 tis. pracovníků v roce 1989 pracovalo v zemědělství v roce 2010 již jen 132,8 tis. pracovníků, což značí pokles na cca čtvrtinu. Podniková struktura je nadále ve srovnání s EU velmi specifická a vyznačuje se mimořádně vysokým podílem velkých podniků právnických osob, hospodařících převážně na půdě pronajaté od individuálních vlastníků a státu. Od roku 2005 počet zemědělských družstev a akciových společností mírně klesá, počet samostatně hospodařících rolníků postupně narůstá.

Vývoj podnikatelské struktury v našem zemědělství v období 2000–2008 se vyznačoval i významnými změnami ve velikostním složení zemědělských podniků. Převažovala tendence k poklesu průměrné velikosti zemědělských podniků, projevující se u všech podnikatelských subjektů – pokles ze 136 ha na 60 ha. K poklesu dochází v průměru jak u fyzických tak, u právnických osob. Průměrná výměra zemědělských podniků fyzických osob v roce 2008 je 16,4 ha a právnických osob 609,8 ha.

Ve sledovaném období poklesla rozloha pronajímané půdy z 87% celkové výměry zemědělské půdy na 76 %[14].

Trh se zemědělskou půdou do roku 2002 stagnoval a následně dochází k jeho oživení. Významnou měrou k tomu přispívají prodeje zemědělských pozemků ve vlastnictví státu. Na trhu půdy se v České republice uplatňují dva druhy cen půdy, ceny úřední a tržní. Přičemž tržní cenu zkresluje situace na trhu s půdou. Podstatná část vlastníků nemá dosud své

[13] ČSÚ. Tab. 09.01. Vybrané ukazatele zemědělství – http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0901.pdf.

[14] dle „Situační a výhledové zprávy Půda“ MZe ČR 2012

pozemky fyzicky identifikovatelné v terénu. Jejich pozemky tedy dosud neovlivňují tržní cenu, protože je nelze fyzicky směňovat.

Vývoj struktury zemědělského půdního fondu

Struktura se mění jen nevýznamně. Z meziročního porovnání evidovaných druhů pozemků nejsou patrné výrazné rozdíly. Zejména překvapivě působí stále vysoký podíl orné půdy ze zemědělské půdy (% zornění). V roce 1989 bylo **zornění** 75,2 % a do roku 2010 pokleslo na 71,0 %. Výhledová hodnota dlouhodobé koncepce zemědělství uvažuje s **poklesem až na 64 %.** Ze speciálních kultur, které patřily k charakteristickým porostům některých regionů, ubývá výměra chmelnic a také intenzivních ovocných sadů. Mírně se zvyšuje podíl trvalých travních porostů. V roce 1989 se podílely louky a pastviny 19,2 % ze ZPF, kdežto v roce 2010 činil **podíl trvalých travních porostů** již 23,3 %. Výhledově se předpokládá **nárůst až na 39 %.**

Trend vývoje ekologického zemědělství

Od roku 2003 začíná narůstat podíl využití zemědělské i orné půdy pro netradiční zemědělství, tj. pro ekologické zemědělství a zemědělství s nepotravinářskou produkcí. Ekologické zemědělství zaznamenalo výrazný nárůst v roce 2009, a to v počtu ekologických farmářů i rozsahu ekologicky obhospodařovaných ploch, rozšířila se nabídka biopotravin. Počet farem se ke konci roku 2009 zvýšil na 2 689 subjektů a podíl ekologicky obhospodařovaných ploch z celkové výměry zemědělského půdního fondu ČR dosáhl 9, 38 % (398 407 ha). Základní informace o trendu vývoje ekologického zemědělství uvádí následující přehledy.

Rok	Počet podniků celkem	Výměra zemědělské půdy v EZ v ha	Procentický podíl ze zemědělského půdního fondu
1990	3	480	-
1991	132	17 507	0,41
1992	135	15 371	0,36
1993	141	15 667	0,37
1994	187	15 818	0,37
1995	181	14 982	0,35
1996	182	17 022	0,40
1997	211	20 239	0,47
1998	348	71 621	1,67
1999	473	110 756	2,58
2000	563	165 699	3,86
2001	654	217 869	5,09
2002	721	235 136	5,50
2003	810	254 995	5,97
2004	836	263 299	6,16
2005	829	254 982	5,98
2006	963	281 535	6,61

2007	1318	312 890	7,35
2008	1 946	341 632	8,04
2009	2 689	398 407	9,38
2010	3 517	448 202	10,55
2011	3 920	482 927	11,40
2012	**3 934**	**488 658**	**11,46**

Tab. 2: Vývoj výměry zemědělské půdy v ekologickém zemědělství ČR[15]

Pravidla v oblasti ekologického zemědělství jsou dána především evropskou legislativou ekologického zemědělství, dále platí národní legislativa, zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství.

Plochy	rok 2008 výměra	rok 2009 výměra	rok 2010 výměra	rok 2011 výměra	rok 2012 výměra
Orná půda	35 178	44 906	54 937	59 281	58 489
TTP	281 596	329 232	369 272	398 060	407 219
Trvalé kultury (sady)	2 764	3 678	5 128	6 453	6 672
Trvalé kultury (vinice)	341	645	803	965	1 000
Trvalé kultury (chmelnice)	0	8	8	10	11
Ostatní plochy	21 753	19 890	18 054	18 158	17 371
Celkem	**341 632**	**398 407**	**448 202**	**482 927**	**488 658**

Tab. 3: Vývoj struktury půdního fondu v ekologickém zemědělství ČR (ha) dle „Situační a výhledové zprávy Půda" MZe ČR 2012

Ekologické zemědělství odpovídá principům trvale udržitelného rozvoje zemědělství, které již neplní pouze produkční funkci, ale také funkce mimoprodukční. Ekologické zemědělství podporuje hospodářský a sociální rozvoj v méně příznivých a zaostávajících venkovských oblastech. V případě odpovídajícího podílu ekologického zemědělství se může stát tato forma hospodaření nástrojem na „údržbu krajiny". Přednostně by mělo být uplatňováno ve velkoplošně chráněných území ochrany přírody, čímž by mohlo dojít k synergickému efektu.

Ekologické zemědělství by produkcí kvalitních biopotravin mělo nastavit pomyslnou laťku standardu potravin na trhu s potravinářskými komoditami. Teprve další vývoj ukáže, zda se v konkurenci intenzivních forem zemědělské výroby podaří skutečně dodržovat ekologické principy hospodaření.

Využití původní účelové výstavby

Účelová výstavba z konce 20. století ne vždy vyhovovala pro transformující se zemědělskou výrobu. Značná část staveb a zařízení posloužila k náhradním restitucím a často přestala být

[15] Viz eAGRI – Základní statistické údaje ekologického zemědělství k 31.12.2012 (_12).

využívána pro zemědělské hospodaření. Komplexně vybudované areály jsou často rozděleny mezi několik vlastníků a každý z nich má se svým majetkem jiný podnikatelský záměr. Další důvod, proč nejsou areály využívány pro zemědělské hospodaření, spočívá ve skutečnosti, že jejich kapacita byla vyprojektována pro mnohem větší hospodářské obvody. Třetí závažný důvod souvisí se sníženou poptávkou po produktech živočišné výroby. Výsledkem tohoto procesu je vznik zemědělských brownfields. Územní plány se možnostmi jejich nového využití obvykle nezabývají, což je chybný přístup.

Vazba na územní plánování

Územní plán může odůvodnit a vymezit plochy pro přestavbu či asanaci. Předpokladem je však úzká spolupráce pořizovatele územního plánu a pověřeného zastupitele již od přípravy zadání územního plánu až po jeho vydání. Zásadní význam k obdobným problémům má stanovisko vlastníků stavby, zařízení či znehodnocené plochy.

Výhledové koncepce zemědělství

Koncepce zemědělství v České republice

V roce 2010 pořídilo Ministerstvo zemědělství materiál, který se zabýval zemědělstvím a jeho koncepcí po roce 2010. V tomto materiálu jsou v jeho závěru formulovány „dlouhodobé vize“ zemědělství v ČR. Citovány jsou vize, které mohou mít výraznější vazbu na územní plánování (zvýrazněno tučným písmem).

Citované vize:

- Vhodně **vyvážit produkční a mimoprodukční funkce** a odpovídajícím způsobem ocenit **veřejné statky** poskytované zemědělstvím.
- Zvýšit a udržet stabilní úroveň míry zaměstnanosti **ve venkovských oblastech**.
- Dostatečně diverzifikovat ekonomiku **venkovských oblastí** a **zajistit podporu činností nezemědělské povahy.**
- Zachovat odpovídající příjmy životaschopných zemědělských podniků a **snižovat sociálně ekonomické rozdíly mezi regiony**.
- Minimalizovat **rozdíly mezi oblastmi rurálními a oblastmi urbánními** v kvalitě života, nabídce služeb a infrastruktury.
- Směřovat zemědělství v České republice k **naplnění principů udržitelného rozvoje**, kdy jsou respektovány **aspekty ekologické, ekonomické a sociální**, včetně přihlédnutí k aspektu **regionálnímu**, které v rovnováze povedou k dosažení jeho maximální multifunkčnosti.
- Posílit připravenost na řešení nových výzev, zejména změny klimatu, **zachování biodiverzity a řízení vodních zdrojů**.
- **Jasně definovat úlohu venkova** se všemi vazbami zejména z národohospodářského pohledu, jeho financování a na úrovni ČR mít kompetenčního gestora, jenž bude politiku venkova obhajovat.

- V souvislosti s **venkovem** obhajovat a prosazovat nezastupitelnou úlohu zemědělství, zejména socio-ekonomickou, a všech ekonomických, spolkových a kulturních aktivit na něj navazujících.
- Zvýšit přitažlivost **venkovských oblastí** zajištěním lepší **občanské vybavenosti** na venkově.
- Zajistit nezbytnou podporu veřejných statků, například **péče o krajinu**, zachování **biodiverzity, ochrany zemědělské půdy** před erozí, udržování vysoké kvality a dostupnosti vody a půdy, zvládání změn klimatu, kvality vzduchu, **opatření vedoucí k zabránění povodní** atd.
- **Zajistit možnost modernizovat a rekonstruovat existující stavby, ale i podporovat výstavby nových budov.**
- **Chránit a obnovovat úrodnost půdy**, zejména zvyšováním podílu organické hmoty a biologické aktivity.
- Zpomalit proces degradace půd, zejména **vodní a větrnou erozí**, a to i přes možný negativní vliv postupující klimatické změny.
- Obdělávat nebo jinak vhodně **využívat dříve opuštěnou zemědělskou půdu.**
- **Nezatěžovat půdu** cizorodými látkami.
- Nevyužívat vysoce **bonitní půdy** pro jiné, než zemědělské účely.
- **V krajině** a u vodních toků hospodařit takovým způsobem, že se prokazatelně zmenší **důsledky přívalových událostí.**
- **Zvyšovat retenci vody v krajině**, omezit a zpomalit povrchový odtok srážkových vod a podpořit infiltraci.
- **Nezrychlovat odtok vody z krajiny** prostřednictvím nešetrných technických opatření.
- Zvyšovat **mozaikovitost krajiny** a podíl přechodných společenstev, rozvíjet proměnlivou strukturu krajiny.
- Chránit biodiverzitu – zvrátit pokles populací a počtu indikátorových druhů a degradaci **cenných biotopů na zemědělské půdě.**
- Zemědělskou činností **učinit krajinu přitažlivou pro obyvatele venkova i pro volnočasové aktivity.**
- Zajistit **přístup ke krajině jako multifunkčního systému**, kde budou minimalizovány dopady extrémních jevů a kde bude zajištěn funkční lokální koloběh vody a živin.
- Zabezpečit, aby pozemkové úpravy při tvorbě a realizaci plánu společných zařízení **zohledňovaly ochranu půdy před erozí, retenci a jakost vody.**
- **Snížit výrazně erozi půdy** v celé ploše ČR, a tím i eutrofizaci povrchových vod, především vodárenských nádrží a koupacích vod.

- **Vytvářet krajinné prvky**, které budou snižovat riziko a následky eroze, a to zejména zatravněné, nebo zalesněné pásy podél vodních toků, tůně, drobné rybníčky, meze a remízky.
- Realizovat **opatření pro snížení znečištění vod.**
- Naplňovat společensky nezastupitelné **mimoprodukční funkce rybníků,** jakou jsou akumulace vody, retence při povodních, biotop pro živočichy a rostliny, ochrana před suchem, zlepšování jakosti povrchových vod, zadržování sedimentu, péče o životní prostředí, krajinotvorba.
- Hledat konsensuální řešení environmentálních problémů mezi produktivitou hospodaření a udržením **vysoké úrovně biodiverzity**.
- Identifikovat nezbytné kroky k **zajištění veřejných statků** a stanovit základní podmínky k jejich nezbytné podpoře.
- Zaměřit se na **využívání agroturistiky a údržby krajiny** pastvou koní, které jsou dobrým předpokladem pro rozvoj tohoto odvětví v případě částečného snižování stavů přežvýkavců z důvodu snížené rentability jejich chovu v některých oblastech.
- Využití většího počtu **koní pro práci v lese** je jeden z předpokladů pro rozvoj chovu chladnokrevných plemen koní. Zejména v chráněných oblastech, národních parcích, oblastech Natura 2000 je použití koní z hlediska ochrany přírody velmi žádoucí.
- Podporovat **závlahu sadů i zelinářských ploch**, a to vzhledem k měnícímu se klimatu.
- **Zvýšit úroveň samozásobení ČR** v rámci potravinové bezpečnosti ČR (dle principu co si doma vypěstujeme, to si zpracujeme a následně spotřebujeme) za současného zajištění kvalitní domácí surovinové základny pro zpracovatelský průmysl – nutná opatření směřující ke konsolidaci zpracovatelského průmyslu.
- Zvýšit zacílení agroenvironmentálních opatření prostřednictví procesu **zatravňování na nejzranitelnější lokality** (svahy, typy půd, blízkost vod atd.) a zavést další tituly cíleného zatravňování (např. jen nejzranitelnější část bloku) či posílit podporu pěstování meziplodin a šetrného hospodaření.
- Zavést **opatření na ochranu určitých biotopů v krajině** např. pomocí agro-lesnických systémů a podporovat oblasti s antropogenním poškozením lesních porostů.
- Budovat **nové závlahové systémy**, a to zejména v oblastech srážkového stínu (Žatecko, Lounsko, Slánsko, jižní Morava).
- Provést **pasportizaci údolních niv** z hlediska možnosti jejich využití k řízeným i přirozeným rozlivům – posouzení možných objemů, bonity půdy, vlastnické vztahy, zastavěnost.
- Budovat preventivní **protipovodňová opatření** s důrazem na **posílení retence vody v krajině** (výstavba poldrů a malých vodních nádrží). Dále využívat území k **řízeným rozlivům povodní**, ve kterých zemědělci v nich hospodařící mají ze zákona zajištěnu

náhradu škody na půdě, polních plodinách a lesních porostech a rovněž za finanční újmu vzniklou pozbytím nároku na dotaci.

- **Omezit vznik a rozvoj erozních procesů** na zemědělských pozemcích, a to podchycením a neškodným odvedením povrchově odtékající vody ze srážek, dále vhodnou volbou pěstovaných plodin vzhledem k morfologickým a půdním podmínkám dané lokality, zejména **výstavbou zrušených protierozních opatření** (mezí, křovinatých remízků atp.).

Koncepce zemědělství v Evropské unii

Evropská unie se v důsledku rozšíření stala největším světovým producentem, vývozcem a dovozcem agrárních produktů. Přes v průměru relativně méně příznivé klimatické, přírodní a demografické podmínky ve srovnání s nejpříznivějšími produkčními regiony světa je EU ve výrobě základních zemědělských surovin vysoce přebytková.

Evropské zemědělství má, spolu s lesnictvím, vysoký potenciál produkce biomasy pro nepotravinářské užití, zejména pro výrobu energie. Cílem EU je neustále zvyšovat podíl obnovitelných zdrojů energie náhradou za zdroje energie z neobnovitelných zdrojů.

Strategie EU je založena na třech strategických rozvojových osách:

– konkurenceschopnost,

– ochrana přírody, životního prostředí a krajiny,

– rozvoj a diverzifikace venkovského života.

EU a Česká republika z hlediska rozvoje venkova

Vazby mezi obecnými cíli rozvoje evropského venkova a cíli rozvoje venkova ČR, odpovídajícími třem strategickým rozvojovým osám zajišťuje Národní strategický plán rozvoje venkova ČR s důrazem na zvyšování ekonomického růstu, vytváření nových pracovních příležitostí a udržitelný ekonomický rozvoj. Národní strategický plán rozvoje venkova ČR je realizován v období let 2007–2013 prostřednictvím Programu rozvoje venkova. Tento programový dokument umožňuje čerpání finančních prostředků z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova.

Realizace Programu rozvoje venkova ČR přispěje k rozvoji venkovského prostoru České republiky na bázi trvale udržitelného rozvoje, zlepšení stavu životního prostředí a snížení negativních vlivů intenzivního zemědělského hospodaření. Program dále umožní vytvořit podmínky pro konkurenceschopnost České republiky v základních potravinářských komoditách. Program podporuje rozšiřování a diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru s cílem rozvíjet podnikání, vytvářet nová pracovní místa, snížit míru nezaměstnanosti na venkově a posílit sounáležitost obyvatel na venkově.

Koncepce českého zemědělství je podporována dominantní vizí rozvoje multifunkčního zemědělství a venkova (zemědělská krajina – voda – biodiverzita – venkov), která je v průniku s globálními a evropskými cíli orientována na následující hlavní cíle:

- Zvyšování konkurenceschopnosti zemědělství a potravinářského průmyslu ČR vůči stávajícím i nově vstupujícím zemím EU a třetím zemím na základě zvyšování

efektivnosti výroby, kvality výrobků (založené i na environmentálně šetrných výrobních postupech), bezpečnosti, přidané hodnoty a ***regionální pestrosti produkce***.

- Zachování přiměřené zaměstnanosti v zemědělství a zlepšení životní úrovně zemědělské populace jako součásti venkovské populace snižováním důsledků zvýšené rizikovosti podnikání v zemědělství a stimulováním multifunkčního charakteru zemědělství, včetně diverzifikace zemědělství do nepotravinářského užití zemědělské produkce a do ***nezemědělských činností venkova***.
- Snižování rizik opouštění zemědělské půdy (s preferencí konzervace dočasně nadbytečné zemědělské půdy pro možné budoucí zemědělské využití), ***zlepšování scenerické hodnoty a rekreační funkce zemědělské kulturní krajiny a vesnice***, včetně zvyšování rekreační hodnoty zemědělských vodních ploch a uchovávání národního kulturního dědictví významných zemědělských vodních děl, krajinných celků a ***zemědělské vesnické architektury***.
- Zvyšování ***schopnosti*** zemědělsky užívaných ploch ***zadržovat vodu*** stimulováním přeměny orné půdy na trvalé travní porosty (především v záplavových územích a v nivách vodních toků), ***urychlením pozemkových úprav*** **a** ***revitalizace zemědělských vodních toků*** se zohledněním ***přírodě blízkých způsobů retence vod***, podporou odbahňování rybníků (při zachování jejich mimoprodukčních funkcí) ad.
- Zlepšení kvality a čistoty povrchových a podzemních vod, které přicházejí do styku se zemědělstvím, také s ohledem na ***ochranu biologických vlastností a kvality půdního fondu*** ČR.
- ***Soustavné zvyšování biologické rozmanitosti***, kvality a biotopické hodnoty zemědělského půdního fondu ČR, včetně zalesňování dlouhodoběji nevyužívané zemědělské půdy nejhorší kvality.
- Zvyšování podílu obnovitelných zdrojů energie ze zemědělství na celkové spotřebě energie v ČR a postupné směřování k ***energetické soběstačnosti*** venkova z obnovitelných zdrojů.

Poznámka: Zvýrazněny jsou činnosti, které mohou mít výraznější vazby na proces územního plánování a které mohou ovlivnit řešení urbanistické koncepce respektive koncepce uspořádání krajiny.

C.2.2.2 Lesní hospodářství

Charakteristika současného stavu lesního hospodářství v České republice

Česká republika patří k zemím s vysokou lesnatostí. Lesní pozemky pokrývají v současné době výměru 2 655 tis. ha, což představuje 33,7 % z celkového území státu. Zalesňováním zemědělské půdy, resp. zemědělsky nevyužívaných půd se výměra lesů soustavně zvyšuje. Stav se od 31. 12. 2008 k 31. 12. 2012 zvýšil na 2 661 889 ha, což představuje 33,75 % z celkové výměry ČR.

Ve vlastnictví státu je 59,6 % lesů, ve vlastnictví obcí, lesních družstev, krajů a veřejných vysokých škol je 17,1 %, podíl soukromého vlastnictví činí 23,3 % lesů. Od roku 2013, po

přijetí příslušného zákona, lze řešit restituce církevního majetku. K roku 2011 se vlastnické poměry výrazněji nezměnily (stát vlastní 60 %).

Podle převažujících funkcí (ve smyslu kategorizace určené zákonem č. 289/1995 Sb.) je v ČR 76 % lesů hospodářských, 21 % lesů zvláštního určení a 3 % lesů ochranných (stav k 31. 12. 2008). K roku 2011 poklesl podíl hospodářských lesů na 74,7 %, podíl lesů zvláštního určení se zvýšil na 22,6 % a lesy ochranné tvořily podíl 2,7 %.

Za úspěch lesnictví lze v právní oblasti označit především to, že se podařila harmonizovat klíčová lesnická legislativa EU. Vláda přijala Národní lesnický program II (NLP II) pro období let 2007-2013 – dokument, který se stává základním podkladem pro trvale udržitelné hospodaření v lesích. Prostřednictvím NLP II je naplňována Lesnická strategie EU i navazující Akční plán EU pro lesnictví.

Vstup do EU odstartoval reálnou možnost využití finančních prostředků strukturálních fondů v lesnictví pro ekonomický a sociální rozvoj českého venkova.

V souvislosti s požadavkem na udržitelné obhospodařování lesů stále více nabývá na významu pozice lesnictví jako poskytovatele obnovitelné suroviny pro výrobky šetrné k životnímu prostředí, biologické rozmanitosti, ale i jako důležitého faktoru v globálním cyklu uhlíku, při rovnováze vodního prostředí, regulaci eroze a prevenci přírodních nebezpečí, jakož i při zajišťování sociálních a rekreačních služeb pro společnost.

Lesní hospodářství v Evropské unii

V roce 2003 přistoupila Evropská unie k hodnocení své Lesnické strategie přijaté na konci roku 1998. Strategie Společenství pro lesy z roku 1998 ustanovila rámec aktivit pro lesní hospodářství, jehož hlavním cílem je podpora trvale udržitelného obhospodařování lesů. Strategie zdůrazňuje důležitost multifunkční role lesů a určuje základní zásady a principy, které jsou pro realizaci této strategie určující.

Bylo konstatováno, že Lesnická strategie EU v zásadě plní svou funkci a došlo k významnému pokroku v prosazování určitých prvků (spoluúčast zájmových skupin, vícesektorový přístup). Poukazuje se však na prohlubující se roztříštěnost lesnických záležitostí zahrnutých do několika politik.

Lesní hospodářství je v rámci Evropy vnímáno jako součást rozvoje venkova a využívání krajiny se svými třemi pilíři (skupinami funkcí lesů). Jsou to funkce ekonomické, ekologické a sociální, jejichž naplňování je uskutečňováno na principu trvale udržitelného rozvoje.

Skupina ekonomických funkcí lesů – strategickým cílem je dlouhodobé zlepšování konkurenceschopnosti lesního hospodářství a zvýšené využívání lesnických výrobků, zboží a služeb v životě společnosti.

Skupina ekologických funkcí lesů – strategickým cílem je uchování a zlepšení biologické rozmanitosti, integrity, zdraví a odolnosti lesních ekosystémů v místním měřítku s ohledem na možný scénář globálních a krajinných změn.

Skupina sociálních funkcí lesů – strategickým cílem je přispět ke kvalitě života prostřednictvím zachování a zlepšení sociálních a kulturních rozměrů lesů a lesnictví.

Lesnická strategie pro Evropskou unii je naplňována v Národních lesnických programech (NLP) považovaných za koncepty pro uplatnění trvale udržitelného obhospodařování lesů při dlouhodobém zlepšování konkurenceschopnosti lesního hospodářství způsobem, který respektuje národní suverenitu.

C.2.3 Principy řešení v územním plánování (zásady tvorby, územní nároky, limity, ochrana)

C.2.3.1 Rekapitulace uzlových bodů územního plánování a hospodářských aktivit

V této kapitole jsou charakterizovány základní vazby územního plánování a zemědělského respektive lesního hospodářství. Stavební zákon umožňuje zabývat se zemědělstvím a lesnictvím na následujících úrovních a fázích procesu územního plánování:

- Zemědělský půdní fond a pozemky určené k plnění funkcí lesa jsou jmenovitě uvedeny ve spektru tematických oblastí, které jsou analyzovány v územně analytických podkladech (ÚAP).
- Pořízení územního plánu (ÚP) poskytuje nejvíce možností koordinovat územní souvislosti zemědělství a lesnictví s navrhovanou urbanistickou koncepcí a koncepcí uspořádání krajiny.
- Regionální úrovní se zabývají zásady územního rozvoje (ZÚR). Řešit v ZÚR územní vazby k zemědělství a lesnictví není explicitně požadováno. Přesto je žádoucí zabývat zemědělstvím a lesnictvím při stanovování základních požadavků na účelné a hospodárné uspořádání kraje nebo v souvislosti s cílovými charakteristikami krajiny.

Z předchozích kapitol vyplývá, že významnými vazbami mezi zemědělským a lesním hospodářstvím a územním plánováním se lze zabývat při řešení zejména následujících tematických oblastí. Stručně lze zrekapitulovat jejich základní souvislosti následujícím způsobem.

Stručná charakteristika uzlových bodů

Půda

Obě hospodářské činnosti využívají ke svým ekonomickým aktivitám půdu tj. zemědělský půdní fond či pozemky určené k plnění funkcí lesa. Územní plánování mimo jiné řeší způsoby využití území a rozhoduje o změnách stávajícího způsobu využití.

Půda tedy představuje jeden z hlavních styčných bodů územního plánování a uvedených hospodářských činností. Územní plánování se má ve vztahu k půdnímu fondu zabývat zejména:

- územní ochranou zvýšených hodnot půdního fondu,
- specifikací a průmětem veřejného zájmu na půdním fondu,
- vytvářením územních předpokladů pro udržitelné zachování rozsahu a kvality půdního fondu pro příští generace.

Krajina

Současný charakter převážné části kulturní krajiny ČR je výsledkem dlouhodobého zemědělského a lesního hospodaření v území. Lze tedy předpokládat, že i jejich další působení či absence v území bude determinovat charakteristiky kulturní krajiny (jedná se například o velikost obhospodařovaných ploch, spektrum zastoupených druhů pozemků,

zaměření výroby, používané technologie apod.). Vývoj krajiny v poslední době směřuje ke stále výraznější specializaci jednotlivých funkcí a malé diferenciaci jednotlivých složek. Velké plochy krajiny jsou využívány jednoúčelově, struktura zemědělsky využívané krajiny se zjednodušila. Krajina s narušenou ekologickou stabilitou, s omezenou autoregulační schopností, se sníženou schopností odolávat rušivým jevům a vracet se po jejich odeznění do původního stavu, se stává limitujícím faktorem ekonomického a sociálního rozvoje.

Zemědělská a lesní krajina má produkční význam a plní přitom řadu mimoprodukčních funkcí. Intenzivní formy zemědělského a lesního hospodaření mají zvýšený potenciál dostat se do střetu s mimoprodukčními funkcemi krajiny. Další dva významné uzlové body představuje:

- hledání vyváženého vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí a pro hospodářský rozvoj,
- návrh koncepce uspořádání krajiny tak představují další významné styčné body.

Z hlediska ochrany a tvorby zemědělské krajiny je nutné se ještě zmínit o plánu společných zařízení[16], který je součástí procesu komplexních pozemkových úprav. Na realizaci koncepce uspořádání krajiny, obsažené ve vydaném územním plánu, nejsou přímo vázány veřejné prostředky. Stavební zákon však alespoň požaduje, aby nebyly veřejné prostředky vynakládány v rozporu s řešením platné územně plánovací dokumentace. Konkrétní formulace § 43 odst. 5 SZ zní:

„ *...Poskytování prostředků z veřejných prostředků podle zvláštních předpisů na provedení změn v území nesmí být v rozporu s vydaným územním plánem. ...*“

Účelová výstavba

S podmínkami, které determinují výstavbu, se územní plánování zabývá na několika úrovních.

- ***Zásady územního rozvoje*** **(ZÚR)** – vymezují plochy a koridory nadmístního významu. Je otázkou, jak často nastane pro zemědělství či lesnictví potřeba vymezovat zájmy nadmístního významu. Obdobně nebudou časté požadavky na vymezení staveb a ploch pro veřejně prospěšné stavby zemědělského či lesnického charakteru.
- ***Územní plán*** **(ÚP)** – vymezuje zastavitelné plochy a plochy vymezené ke změně stávající zástavby, obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území (plochy přestavby). Z hlediska specifikace podmínek pro zástavbu neopominutelná úroveň územního plánování.
- ***Regulační plán*** **(RP)** – stanoví v řešené ploše podrobné podmínky pro využití pozemků, pro umístění a prostorové uspořádání staveb, pro ochranu hodnot a charakteru území a pro vytváření příznivého životního prostředí. Je žádoucí, aby záměry účelové zástavby v exponovaných polohách (například v pohledově či hygienicky) byly rozpracovány

[16] Plán společných zařízení řeší veřejný zájem v krajině (například protierozní ochranu ZPF, účelové komunikace, prvky ÚSES, interakční prvky, liniovou vegetaci apod.). Vydané komplexní pozemkové úpravy, tj. včetně plánu společných zařízení se realizují z veřejných zdrojů.

v regulačním plánu. Na úrovni regulačního plánu řešit případné konflikty ploch pro objekty zemědělské výroby a ostatních zastavitelných ploch, zejména obytné zástavby s cílem vyloučení negativních vlivů na obytnou zástavbu (narušení hygienických podmínek bydlení, ovlivnění faktoru pohody apod.).

- ***Nezastavěné území*** – stavební zákon (č. 183/2006 Sb.) v **§ 18 odst. 5** specifikuje podmínky pro umísťováním staveb, zařízení a jiných opatření v nezastavěném území. V citovaném odstavci se uvádí, že v nezastavěném území lze realizovat jen záměry, které jsou **v souladu s jeho charakterem.** Dále specifikuje účely, pro které je to možné. Jedná se o **zemědělství, lesnictví**, vodní hospodářství, těžbu nerostů, pro ochranu přírody a krajiny, pro veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, pro snižování nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a pro odstraňování jejich důsledků. Novelou stavebního zákona z roku 2012 byl odstavec rozšířen o následující ustanovení: „*Uvedené stavby, zařízení a jiná opatření včetně staveb, které s nimi bezprostředně souvisejí včetně oplocení, lze v nezastavěném území umísťovat v případech, pokud je územně plánovací dokumentace výslovně nevylučuje*“.

Venkovské osídlení

V minulosti venkovské osídlení plnilo zejména obytnou funkci pro pracovníky (a jejich rodiny) v zemědělství a lesnictví. Plošnému charakteru zemědělského a lesního hospodaření vyhovuje hustší síť venkovského osídlení.

Hospodářská činnost na zemědělské půdě a v lese vytváří pracovní příležitosti. Jejich počet s rozvojem technologií klesá. K zachování kulturního charakteru krajiny však bude zřejmě nutné ve venkovské krajině zajistit způsob její údržby, když k tomu nepřispěje zemědělství nebo lesnictví. V současné době však nelze jednoznačně stanovit, zda se bude jednat o zaměstnané místní obyvatele nebo potřebné činnosti provedou sezonní pracovníci s dočasným pobytem (viz současný trend při zajišťování prací v lese, v zelinářství, ovocnářství apod.).

Územní plánování se strukturou osídlení zabývá zejména na regionální úrovni tj. v zásadách územního rozvoje.

Obr. 4: Ilustrační fotografie (autor: H. Šimková)

C.2.3.2 Možnosti vybraných nástrojů územního plánování zabývat se zemědělstvím a lesnictvím

V další části textu jsou podrobněji charakterizovány vybrané nástroje územního plánování, ve kterých se lze zabývat podstatnými vazbami na zemědělství a lesnictví.

Územně analytické podklady (ÚAP)

Vyhláška č. 500/2006 Sb. specifikuje obsah a činnosti zajišťované v rámci procesu pořízení a pravidelných aktualizací územně analytických podkladů (ÚAP).

Zjišťování a vyhodnocování podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území

Při zjišťování a vyhodnocování podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území je nutné zabývat se také zemědělstvím a lesnictvím. Tato fáze ÚAP se zabývá:

- stavem a vývojem území,
- hodnotami území,
- limity využití území,
- zjišťováním a vyhodnocením záměrů na provedení změn v území.

V rámci aktualizace ÚAP je potřebné pravidelně hodnotit vývoj rozlohy a struktury půdního fondu v posuzovaném území. Z vývoje struktury půdního fondu (například úbytek zemědělské půdy, podíl trvalých travních porostů, podíl orné půdy z výměry zemědělské půdy – tzv. „zornění“, vývoj rozlohy lesa, vývoj podílu zpevněných a zastavěných ploch apod.) lze vybrat reprezentativní indikátory vývoje území, respektive způsobu jeho využití. Na základě pravidelných aktualizací ÚAP tak vzniknou vývojové řady zvolených indikátorů. Zjištěné trendy následně využívat jako zpětnou vazbu, která se využije jako korektiv návrhu urbanistické koncepce či koncepce uspořádání krajiny.

Podrobnější diferenciace půdního fondu (například z hlediska jeho kvality či jeho významu pro plnění mimoprodukčních funkcí) umožní vymezit v území okrsky či plochy, které mají zvýšenou specifickou hodnotu. Ve smyslu § 26 stavebního zákona lze z vlastností území odvodit limity využití území. V procesu územního plánování je nutné prezentovat nadprůměrnou kvalitu půdy či její specifickou mimoprodukční funkci jako zvýšenou hodnotu území.

Z resortních podkladů, jako jsou například vydané komplexní pozemkové úpravy či z výstupů lesního plánování se v rámci aktualizace ÚAP přebírají záměry na provedení změn v území. Dlouhodobé záměry se přebírají z oborových koncepcí.

Rozbor udržitelného rozvoje území

Na základě aktualizovaných a vyhodnocených podkladů se provádí rozbor udržitelného rozvoje území. Zemědělské a lesní hospodářství souvisí se všemi třemi pilíři. Konkrétně se jedná o:

- SWOT analýzu zemědělského půdního fondu a pozemků určených k plnění funkcí lesa z hlediska charakteristik přírodního pilíře v posuzovaném území,
- SWOT analýzu zemědělství a lesnictví z hlediska hospodářských podmínek v území,

– SWOT analýzu zemědělství a lesnictví z hlediska jejich významu pro sociodemografické podmínky v území.

Důležitý výstup rozboru udržitelného rozvoje území souvisí s formulací problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích. Z významu a rozsahu působení zemědělství a lesnictví v území vyplyne řada problémů, které je potřebné řešit v územně plánovacích dokumentacích.

Územní plán (ÚP)

Územní plán má dány předpoklady zabývat se v širokém spektru územními souvislostmi zemědělství a lesnictví. V procesu pořizování územního plánu se zemědělství a lesnictví týkají zejména dále uvedené činnosti.

Vymezování ploch s rozdílným způsobem využití

Územní plán člení správní území obce na plochy s rozdílným způsobem využití (dále jen „plochy“). Při vymezování „ploch“ se vychází v prvé řadě z limitů a hodnot území, které jsou evidovány v územně analytických podkladech (například související se zvýšenými zájmy ochrany přírody a krajiny, vodohospodářskými záležitostmi, ochranou nerostného bohatství, památkovou ochranou, půdními poměry apod.).

Základní princip pro vymezení (vyčlenění) jednotlivých „ploch“ vychází ze stávajícího nebo **požadovaného způsobu využití území**. Další kritéria, která determinují konkrétní vymezení „ploch“, zohledňují:

– vzájemně se doplňující, podmiňující nebo nekolidující činnosti,
– potřebu stanovit podmínky pro členění plochy na pozemky,
– potřebu **ochránit veřejné zájmy** v nezastavěném území obce (jakými jsou například ochrana přírodního a kulturního dědictví, civilizačních, architektonických a urbanistických hodnot),
– požadavky na prostorové uspořádání území,
– převažující účel využití plochy,
– potřebu stanovit nepřípustné či podmíněné využití plochy.

Podmínky využití území, které jsou vztaženy k jednotlivým „plochám“, se doporučuje stanovovat zejména požadavky, které lze následně kontrolovat při územních řízeních. Například se může jednat o:

– možnost připustit či zablokovat umístění staveb obecně či pro některé účely,
– formulaci základních podmínek pro umístění staveb,
– možnost změny staveb,
– možnost či zákaz změny druhu pozemku přesahující 300 m^2,
– umístění manipulačních ploch,
– možnost provádět terénní úpravy,

- možnost stanovit dobývací prostor,
- možnost či nepřipuštění některých změn druhů pozemků,
- zákaz úpravy pozemků, které mají vliv na schopnost vsakování vody,
- podmínky pro dělení či scelování pozemků apod.

Pro zemědělské a lesní hospodaření se vymezují zejména plochy zemědělské a plochy lesní. Pokud existují v území pozemky určené k plnění funkcí lesa nebo zemědělské půdy, které plní ve zvýšeném významu některé mimoprodukční funkce (jako například vodohospodářskou, pro obecnou ochranu přírody a krajiny, pro příměstskou rekreaci apod.) jsou obvykle zahrnuty do smíšených ploch nezastavěného území.

Koncepce uspořádání krajiny

Způsobem rozmístění „ploch“ a stanovením podmínek pro jejich využití vyjadřuje územní plán návrh koncepce uspořádání segmentu krajiny v řešeném území. Prostřednictvím návrhu koncepce uspořádání krajiny územní plán:

- diferencuje charakter nezastavěného území, čímž se vytváří koncepční podklad pro posuzování souladu či nesouladu činnosti směřovaných do nezastavěného území s charakterem nezastavěného území dle vydané ÚPD,
- koordinuje způsoby využití nezastavěného území,
- formuluje podmínky pro využití nezastavěného území,
- stanovuje základní podmínky prostorového uspořádání území,
- vymezuje části území se zvýšenými územními předpoklady k produkčnímu využití krajiny (vyjádřena plochami zemědělskými, plochami lesními, plochami těžby apod.),
- vymezuje části území se zvýšenými územními předpoklady pro mimoprodukční funkce krajiny (vyjádřené například plochami přírodními, plochami vodohospodářskými, plochami smíšenými nezastavěného území, plochami rekreačními apod.).

Návrh koncepce uspořádání krajiny také vyjadřuje:

- veřejné zájmy v nezastavěném území,
- požadovanou prostupnost územím,
- potenciály nezastavěného území k jeho rekreačnímu a relaxačnímu využití.

V rámci návrhu koncepce uspořádání krajiny je nutné také zohlednit požadavky vyplývající z obecné ochrany přírody a krajiny[17]. Jednotlivé „plochy“ mohou také nést atributy

[17] Například vymezením ploch s biotopy, na kterých jsou zastoupena hodnotná, přírodě blízká společenstva jako plochy přírodní, i když nemají dosud status zvláště chráněného území. Orgán ochrany přírody má průběžně poskytovat do databáze ÚAP podklady o rozmístění lokalit se zvýšenou přírodní hodnotou.

prostorového členění nezastavěného území, které vyjádří základní charakteristiky daného místa krajinného rázu[18].

Lokalizace účelové výstavby

Jedním z výsledků územně plánovacího procesu je rozhodnutí o umístění stavby. Zemědělské a lesnické účelové stavby mají charakteristické atributy. Při návrhu zastavitelných ploch je nutné hledat kompromis mezi soukromým (individuálním či skupinovým) a veřejným (všeobecným) zájmem. Z hlediska provozovaných činností lze jednotlivé účelové stavby, či jejich soubory, které vytváří zemědělské farmy (areály) rozlišovat na:

– živočišná střediska (například drůbežářské závody, mléčné farmy apod.),
– rostlinná střediska,
– mechanizační střediska,
– smíšená střediska.

Řada zemědělských areálů, budovaných do roku 1990, není v současné době využívána pro zemědělskou výrobu. V mnohých z nich nejsou dořešeny vlastnické vazby (náhradní restituce, rozdílné vlastnictví objektu a pozemku, na kterém byl objekt vybudován apod.).

Zemědělské areály byly často budovány v nezastavěném území (volné krajině) s ohledem na potřebu splnit hygienické požadavky vůči obytným částem sídel. Územní plán může stabilizovat funkční využití objektů vyplývající z jejich kolaudace, navrhnout změnu funkčního využití plochy či jako plochy pro asanaci.

Ke specifickým atributům zemědělské účelové výstavby patří jejich vazba na hospodářské zázemí. Jedná se zejména o stavby pro skot, který je zásobován pící z polí a na pole jsou vyváženy výkaly zvířat (v různé formě jako například kejda, chlévská mrva). Z této skutečnosti vyplývá požadavek na vyřešení dopravního napojení pole-stáj pro technologickou dopravu (neměla by například procházet obytnou zástavbou).

Se změnou vlastnictví zařízení, s restrukturalizací zemědělské prvovýroby, se změnou hospodářských obvodů souvisí skutečnost, že mnohé areály již nejsou zemědělsky využívány a mají charakter zemědělských brownfields. Zainvestované plochy a objekty přitom představují určitou nabídku pro trh s realitami. S postupujícím časem se však hodnota investic vložených do objektů snižuje. Výchozí podnět k dalšímu využití plochy však musí dát její vlastník.

Zemědělský provoz v účelové výstavbě může mít specifický vliv na své okolí (zápach, hluk, prašnost, zvýšený výskyt hmyzu a hlodavců apod.). Tato skutečnost musí být prověřena při územním řízení, při kterém může být stanovena podmínka ochranného hygienického pásma. Současným trendem je – místo vymezování hygienických pásem – snaha, aby negativní vlivy zemědělského provozu nezasahovaly na sousední pozemky. Investor musí tuto podmínku splnit a sám se rozhodnout, zda se mu vyplatí pořídit finančně náročnou technologii, která zajistí vyhovující prostředí na sousedních pozemcích.

[18] Místa krajinného rázu a jejich charakteristika patří mezi sledované jevy ÚAP. Dosud však chybí koordinující metodický pokyn pro vymezování míst krajinného rázu v rámci ÚAP. Většina ORP proto dosud nemá v ÚAP tento sledovaný jev obsažen.

Urbanistický návrh musí vyhodnotit, do jaké míry přispívá stabilizace původních velkovýrobních zemědělských areálů (a jejich případný další rozvoj) k fragmentaci krajiny. Jejich další nezemědělské využití může přispět k „rozdrobení“ sídelní struktury se všemi negativními dopady na krajinu a její funkce. Obdobný problém může nastat, až skončí životnost „slunečních elektráren“, které jsou většinou lokalizovány v zemědělské krajině. V územních plánech jsou vyznačeny jako výrobní plochy. Obvykle se jedná o zemědělskou půdu dočasně odňatou ze zemědělského půdního fondu, s povinností rekultivace po skončení důvodu dočasného odnětí. Jejich budoucí využití bude nutné zvažovat z řady možných hledisek, dnes se předpokládá, že většina ploch se vrátí standardnímu zemědělskému hospodaření. Lze však očekávat, že budou požadavky některé pozemky dále využívat jako plochy pro výrobu. Takové případy bude nutné posoudit jak z hlediska jejich vlivu na organizaci půdního fondu, tak na koncepci uspořádání krajiny. Samozřejmě, že bude také nutné vyhodnotit její vliv na sídelní strukturu (jako například nároky na vyvolanou dopravu, technickou infrastrukturu, hygienické dopady na stávající obytnou zástavbu apod.).

Technologický vývoj zemědělských účelových zařízení směřuje k srovnatelným vlivům s provozy v průmyslových, výrobních či skladových zařízeních. Obvykle proto stačí v územním plánu vyznačit plochy technické infrastruktury (§10), plochy výroby a skladování (§11), plochy smíšené výrobní (§ 12) a stanovením podmínek pro využití „ploch“ v případě potřeby rozlišit, kde je či není přípustná výstavba zařízení pro živočišnou výrobu. V závorce jsou uvedeny paragrafy vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území.

V současné době již existují technologie, které umožňují realizovat živočišnou výrobu v těsné návaznosti na obytné území či dokonce v přímém sousedství obytných objektů. S ohledem na jejich značnou finanční náročnost však nelze v blízké budoucnosti očekávat jejich masivnější uplatnění v českém zemědělství.

Obecně není žádoucí vytvářet izolované stavby ve volné krajině, lze je vyloučit stanovením podmínek pro využití ploch. Pro umístění lesnických účelových zařízení a staveb je možné využít „plochy“ dle vyhlášky č. 501/2006 Sb. Konkrétně se jedná zejména o plochy technické infrastruktury (§ 10), plochy výroby a skladování (§ 11) a plochy smíšené výrobní (§ 12).

Řešení prostupnosti územím

Zemědělské účelové komunikace zajišťují přístup na zemědělsky obhospodařované pozemky. Jejich lokalizace je řešena zejména v komplexních pozemkových úpravách. Schválené komplexní pozemkové úpravy proto představují pro řešení územního plánu závazný podklad, srovnatelný s vydaným územním rozhodnutím. Účelová doprava v lesích je řešena v dokumentech lesního plánování (oblastní plány rozvoje lesů, lesní hospodářské plány, lesní osnovy).

Pro vzájemnou koordinaci a stabilizaci tras zemědělských a lesních účelových cest a pro posouzení možnosti jejich využití i pro další účely (pro rekreační a volnočasový pohyb, pro alternativní možnost přepravních vazeb práce – bydlení apod.) vytváří řešení územního plánu vhodný prostor (například koordinace účelové dopravy řešené v lesních hospodářských plánech a komplexních pozemkových úpravách). Vzhledem k investiční náročnosti a potřebě managementu účelových komunikací je vhodné vícefunkční využití účelových komunikací.

Dle § 63 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, není dovoleno veřejně přístupné účelové komunikace, stezky a pěšiny mimo zastavěné území zřizovat nebo rušit bez souhlasu příslušného orgánu ochrany přírody.

Účelové komunikace podrobněji člení zemědělskou krajinu. Ovlivňují tak míru mozaikovité charakteristiky krajiny. Doprovodná vegetace účelových komunikací přispívá k vytváření prostorových charakteristik zemědělské krajiny. V intenzivních zemědělských územích představují doprovodné dřeviny účelových komunikací často základní vegetační složku s výrazným kompozičním efektem. Na úrovni územního plánu se sice nenavrhuje výsadba liniových dřevin, ale v rámci návrhu koncepce uspořádání krajiny lze stanovit principy pro řešení doprovodné vegetace.

Obr. 5: Ilustrační fotografie – okolí obce Žítková, Bílé Karpaty (autor: Z. Kučerová)

Účelové úpravy vodního režimu

Potřeba vytvořit v ohospodařovaném území prostředí, které svými parametry bude lépe vyhovovat hospodářským aktivitám, může mimo jiné vyvolat požadavky na úpravu vodního režimu v území. Jako příklady lze uvést požadavek na snížení hladiny podzemní vody odvodněním, zajištění vláhy pro pěstované rostliny v potřebných agrotechnických lhůtách doplňkovou závlahou, úpravy vodních toků, protipovodňovou ochranu (jako například suché poldry, území s řízeným rozlivem povodňové vody apod.), zakládání nových vodních ploch. Jedná se většinou o záměry, o kterých se musí rozhodovat v územních řízeních o umístění stavby či o změně využití území. Posouzení obdobných požadavků na změny využití území na úrovni územního plánu má proto logické zdůvodnění. Řešení územního plánu, na základě významného potenciálu krajiny řešeného území pro plnění mimoprodukčních funkcí, musí

odůvodnit omezení úprav vodního režimu či stanovit relevantní limity pro zásahy do vodního režimu území.

Rozmístění druhů pozemků v území, které je důsledkem zemědělského či lesního hospodaření, může negativně nebo pozitivně ovlivnit retenci vody v území. Některé druhy pozemků (les, trvalé travní porosty, nelesní vegetace) zvyšují vodní retenci území. Účinnost retence ovlivňuje také rozmístění druhů pozemků v území, zejména ve vazbě na morfologii terénu, půdní poměry, hydrogeologické poměry a organizaci půdního fondu.

Návrh koncepce uspořádání krajiny rámcově reaguje na erozní ohroženost území[19] a na výskyt lokality se zvýšeným potenciálem pro vodní retenci. K relevantním „plochám“ se stanovují odůvodněné zákazy, které se vztahují například k:

- převodu trvalých travních porostů na ornou půdu,[20]
- realizaci terénních úprav,[21]
- slučování pozemků,[22]
- nevhodným úpravám pozemků, které mají vliv na schopnost vsakování vody.[23]

Obdobně je potřeba posuzovat, vzhledem k požadavkům na protipovodňovou ochranu, význam inundačních území a navrhnout takové využití těchto území, které odtokové poměry zlepší, nebo alespoň nezhorší.

Zásady územního rozvoje (ZÚR)

Les a zemědělská půda pokrývají více než 80 % území ČR. Je tedy logické, že základní požadavky na účelné uspořádání území kraje, které stanovují zásady územního rozvoje, se nepřímo promítají i do zemědělského a lesního hospodářství. Je však otázka, do jaké míry se má jednat jen o jednosměrné průměty požadavků osídlení do území bez zohlednění regionálních atributů zemědělství a lesnictví.

Ty mohou souviset s:

- regionální diferenciací produkčního potenciálu území, s cílem územně ochránit jeho zvýšený potenciál,
- požadavkem na zachování ucelenosti lesních komplexů při vymezování koridorů pro nadřazenou technickou infrastrukturu,
- upřesňováním specifických oblastí na území kraje,
- vymezováním příměstských krajin,
- formulací cílových charakteristik krajiny,
- návrhem výkresu typů krajin.

[19] pokud ÚAP obsahují konkrétní podklady týkající se erozní ohroženosti území
[20] SZ § 80 odst. 2 písm. e)
[21] SZ § 80 odst. 2 písm. a)
[22] SZ § 82 odst. 1
[23] SZ § 80 odst. 2 písm. f)

Na regionální úrovni jsou k dispozici podklady zejména pro tematickou oblast lesního hospodářství. Celé území ČR pokrývají Oblastní plány rozvoje lesů, které jsou pravidelně aktualizovány. Zemědělství nemá na úrovni krajů k dispozici obdobný systémový podklad. Pro zajištění požadavků na ochranu zemědělské půdy je potřeba při řešení ZÚR využívat podklady z územně analytických podkladů dotčených obcí s rozšířenou působností. K dispozici jsou bonitované půdně ekologické jednotky, jejich interpretace ve formě tříd ochrany, rozbor udržitelného rozvoje území v tematické oblasti půdní fond apod.).

Použité zdroje:

KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Českých zemích.* I. díl a II. díl. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1994–1995.

Naučný slovník zemědělský. Praha: Akademie zemědělských věd ČSFR, 1992.

Lesnický naučný slovník. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1994.

BOUDEWIJN VAN ELZAKKER. *České zemědělství na křižovatce.* New York (USA): 1994. Praha: Nadace pro občanskou společnost.

The Mechanisms of the EU Agricultural and Rural Development Support Systems. Praha: Asociace soukromého zemědělství ČR.

HRABÁNKOVÁ, Magdalena – BRANDOVÁ, Kateřina. *Sektorový operační program: Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství.* Praha: Institut výchovy a vzdělání MŽP ČR, 2001.

RIEGLER, Josef – POPP, H. W. – KROLL-SCHLÜTER, Hermann aj. *Kam kráčejí evropští zemědělci.* Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 1997.

ESDP Evropské perspektivy územního rozvoje: Směrem k vyváženému a trvale udržitelnému rozvoji Evropské unie. Přijato v Postupimi ministry EU, kteří zodpovídají za územní plánování v květnu 1999. Vydala Evropská unie. Praha: MMR, 2000.

Méně příznivé oblasti ve vybraných zemích EU. Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky. *BULLETIN VÚZE,* 2005, č. 9.

Dlouhodobé perspektivy trvale udržitelného zemědělství: Stanovisko Prezidentské konference zemědělských komor Rakouska k reformním návrhům Evropské komise. *BULLETIN VÚZE,* 2003, č. 8.

K rozvoji zemědělství a venkova v zemích střední a východní Evropy. Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky. *BULLETIN VÚZE,* 2004, č. 2.

Zemědělství 2008. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.

Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky k 31. 12. 2008. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.

DOUCHA, Tomáš. *Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU (2004–2013).* Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky. Interní materiál.

PAVLÍČEK, Jan. Úsvit evropského zemědělství. *VTM,* 1997, č. 1.

PAVLÍČEK, Jan. Přijde druhá zelená revoluce. *VTM,* 1998, č. 1

JELÍNEK, Ladislav – MEDONOS, Tomáš – BOUDNÝ, Jan. Struktura užití a vlastnictví půdy v České republice a význam trhu půdy pro utváření krajiny. Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Praze. In *Sborník ze semináře Asociace pro urbanismus a územní plánování*. Jičín: 2005.

SÁDLO, Jiří – POKORNÝ, Petr – HÁJEK, Pavel – DRESLEROVÁ, Dagmar – CÍLEK, Václav. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí.* 1. vydání. Praha: Malá Skála, 2005. 247 s. ISBN 80-86776-02-6.

Vybrané dokumenty:

Národní lesnický program pro období do roku 2013.

Situační a výhledová zpráva – Půda 2009. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.

Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky; Český úřad zeměměřický a katastrální; Praha 2012

Úřední věstník Evropské unie z 19. 1. 2013; zpráva Komise COM(2012) 46 final

Historická ročenka českého zemědělství 1918 – 2010; Český statistický úřad, Praha 2011
http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/c041312analyza12.doc;

Komentář: „Hra o české zemědělství přes dovozy potravin"; ČSÚ, Drahomíra Dubská oddělení svodných analýz; psáno pro Hospodářské noviny
http://cs.wikipedia.org/wiki/Sukcese_(ekologie)

Koncepce ministerstva zemědělství k hospodářské politice státního podniku Lesy České republiky od roku 2012; Praha únor 2011

Základní statistické údaje ekologického zemědělství k 31. 12. 2012; eAGRI
Základní statistické údaje ekologického zemědělství k 31.12.2012 (_12)

Vybrané ukazatele zemědělství; Český statistický úřad, Praha 2012
http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0901.pdf

Další odkazy k problematice zemědělského a lesního hospodářství:

Portál územního plánování ÚÚR
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/zemedelstvi-lesnictvi.asp

Státní pozemkový úřad
http://www.spucr.cz/spucr/page.aspx?KategorieID=109

Pozemkové úpravy
http://eagri.cz/public/app/eagriapp/PU/Prehled/

Strategie pro růst české zemědělství a potravinářství v rámci Společné zemědělské politiky EU po roce 2013, Ministerstvo zemědělství 2012 (dokument je v připomínkovém řízení)
http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/koncepce-a-strategie/strategie-pro-rust.html

Lesy ČR – Péče o les
http://www.lesycr.cz/pece-o-les/Stranky/default.aspx

Program 2020 zajištění cílů veřejného zájmu u LČR
http://www.lesycr.cz/volny-cas-v-lese/program-2020-lesu-české republiky/Documents/Program-2020-web.pdf

http://www.lesycr.cz/volny-cas-v-lese/program-2020-lesu-ceske-republiky/Stranky/default.aspx

Právní předpisy:

Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 13/1994 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti ochrany zemědělského půdního fondu.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů.

Soupis zkratek:

ČNR	Česká národní rada
KPÚ	komplexní pozemkové úpravy
LPIS	veřejný registr půdy
NLP	národní lesnický program
ORP	obec s rozšířenou působností
RP	regulační plán
SZ	stavební zákon
ÚAP	územně analytické podklady
ÚP	územní plán
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚSES	územní systém ekologické stability
ZPF	zemědělský půdní fond
ZÚR	zásady územního rozvoje

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.3 Bydlení

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Zpracovatel kapitoly Bydlení: Ing. arch. Miriam Blažková
Zpracovatel výchozí kapitoly v roce 2006: Prof. Ing. arch. Milan Stehlík, CSc.

Recenzenti: Ing. arch. Petr Durdík, doc. Ing. arch. Karel Havliš, Ing. arch. Janíková Jana
Kooperanti: doc. Ing. arch. Dagmar Glosová, CSc., doc. Ing. arch. Karel Havliš, doc. Ing. arch. Gabriel Kopáčik, Dr.

Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 12. 8. 2013
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.3 BYDLENÍ 2
C.3.1 Charakteristika 2
C.3.2 Vývoj a trendy bydlení 2
C.3.2.1 Vývoj bydlení a bytové výstavby v posledních 20 letech v ČR 2
C.3.2.2 Bydlení v některých evropských zemích 14
C.3.2.3 Dokument – Koncepce bydlení ČR do roku 2020 36
C.3.3 Principy řešení v územním plánování 39
C.3.3.1 Požadavky na obytné prostředí 39
C.3.3.2 Typologie forem zástavby 52
C.3.3.3 Sociální bydlení a problematika bydlení seniorů 84
C.3.3.4 Regenerace stávajícího bytového fondu 97
Předpisy, limity, koncepce 104
Použité zdroje 105
Soupis zkratek 107
PŘÍLOHA č. 1 108
C.3.4 Statistické informace 108
C.3.4.1 Statistické údaje o existujícím bytovém fondu v České republice 108
C.3.4.2 Statistické údaje o obyvatelstvu 119

C.3 BYDLENÍ

C.3.1 Charakteristika

Bydlení je obecně považováno za jednu ze základních lidských potřeb. Mít kde bydlet dává pocit jistoty a bezpečí, a ti, kteří nemají kde bydlet, se lehce ocitají na okraji společnosti. Kvalita bydlení a zejména jeho dostupnost jsou vnímány jako hodnoticí ukazatele životní úrovně společnosti. Úroveň bydlení zrcadlí nejen socioekonomické podmínky celé společnosti ale i možnosti jednotlivce.

Zajištění bydlení by mělo být principiálně osobní odpovědností jednotlivce. Dostupnost bydlení je přímo úměrná jeho ekonomickým možnostem. Ekonomické možnosti jednotlivce jsou nejen odrazem jeho schopností, ale i stavu ekonomického prostředí, ve kterém se pohybuje. V každé společnosti existují lidé, kteří si prostředky na své bydlení z objektivních důvodů nejsou schopni zajistit sami. Je povinností státu jim na principu solidarity pomoci.

Právo na bydlení je výslovně zakotveno v řadě mezinárodních dokumentů, jichž je Česká republika signatářským státem. Na mezinárodní úrovni je právo na bydlení součástí práva obvykle označovaného jako právo na přiměřenou životní úroveň.

V problematice územního plánování a urbanismu je bydlení nejdůležitější funkční složkou a jeho úloha je v procesu plánování rozvoje měst a obcí nezastupitelná. Kvalita bydlení je také základním kritériem hodnocení kvality sídla.

C.3.2 Vývoj a trendy bydlení

C.3.2.1 Vývoj bydlení a bytové výstavby v posledních 20 letech v ČR

Bytová výstavba v tomto období je odrazem společenského vývoje se všemi absurditami, které způsobila deformace v předchozích letech, kdy byla přetržena niť kulturního vývoje meziválečné doby. Bytová otázka nezahrnuje pouze navrhování a výstavbu obydlí, ale i bytovou politiku vlády, reagující na problémy a požadavky společnosti.

Bydlení, rodina, rodinné či bytové domy, obytné prostředí, jsou aktuální a často diskutované problémy i dnešní společnosti.

Současná situace bydlení v České republice v sobě nese realitu i reflexi minulé éry. Na počátku devadesátých let minulého století došlo nejen k "renesanci", ale i k diferenciaci společnosti. Majetní lidé toužící po nejvyšším komfortu bydlení, staví rodinné domy a vily v nově vznikajících obytných čtvrtích nevalné urbanistické kvality, dnes známé pod pojmem „satelitní městečka“. Různí se také požadavky a nároky obyvatel na nájemní bydlení. Státní majetek se privatizuje, jednotlivé domy získávají své majitele, vznikají družstva a společenství vlastníků. Dědictví panelové technologie se „humanizuje“ a vzhled sídliště se mění. Sídliště již nejsou jednotným architektonickým celkem, ale přeměňují se na různorodou skladbu jednotlivých domů. Výstavba domů a bytů se stává předmětem podnikání. Volná místa v centrální části měst se zastavují developerskými projekty, na větších plochách (často brownfields) vznikají celé nové obytné čtvrti. Diferenciace společnosti vyžaduje se zabývat otázkou sociálního bydlení, ale i bydlením pro starší a nemocné lidi.

Nabídka stavebních elementů se oproti stavu před r. 1989 výrazně rozšířila, zkvalitnila a umožnila vzniknout řadě zajímavých projektů. Konkurence zvýšila dostupnost ke stavebnímu materiálu a tím přiblížila možnost realizovat sen o vlastním bydlení.

Rostoucí ceny energií domy rozdělily do skupin dle energetické náročnosti – objevily se termíny jako nízkoenergetický, pasivní, nulový i plusový dům. V České republice se tak děje jen u jednotlivých budov z iniciativy vlastníků, nebo stavebníků domů. Dosud se neobjevily energeticky úsporné projekty, které by se zabývaly celými soubory. Podobné iniciativy směřující ke společensky hodnotnějšímu energeticky úspornému efektu lze najít v sousedním Rakousku (na příklad ve městech Graz nebo Linz).

V devadesátých letech minulého století došlo k výraznému poklesu bytové výstavby až na jednu z nejnižších hodnot ve statisticky evidované historii. V roce 1995 bylo dokončeno 12 662 bytů. V dalších letech sice docházelo k postupnému zvyšování počtu zahájených i dokončených bytů, ale po roce 2008 opět došlo k výraznému poklesu.

Výstavba bytů v druhé polovině devadesátých let se zejména v okolí větších měst vyznačuje značnou suburbanizací a pro tento jev se vžil termín „sídelní kaše“, podle stejnojmenné knihy architekta Pavla Hniličky. Termín sídelní kaše (anglicky urban sprawl) označuje způsob zástavby, kdy neexistuje (nebo není respektován) zastavovací plán a jednotlivé budovy jsou rozmísťovány bez ohledu na další stavby. Malý nebo žádný důraz není kladen na veřejná prostranství, často vznikají monofunkční rozsáhlé oblasti bez potřebné občanské vybavenosti (obchody, školky, školy). Průvodními projevy sídelní kaše je mizení zemědělské půdy a zvýšená dopravní zátěž kvůli dojíždění za prací.

Obr. 1: Nevhodná parcelace vedoucí k nezvládnuté suburbanizaci v satelitních městečkách poblíž velkých českých měst, soubory rodinných domů jsou často označovány jako paneláky naležato
Zdroj: Wikipedia – suburbanizace – sídelní kaše

Obr. 2: Zahraniční příklad nezvládnuté suburbanizace, Colorado Springs – Colorado 2008
Zdroj: David Shankbone/Wikimedia Commons

C.3.2.1.1 Formy bydlení

Rozdělení různých forem bydlení do několika skupin může být provedeno mnoha rozlišnými způsoby. Záleží vždy na tom, kdo jednotlivé skupiny typů bydlení formuluje. Jinak bude dělení vypadat z pohledu architektonicko-urbanistického, jinak z pohledu majetkoprávního, jinak bude při posuzování forem bydlení postupovat například statistický úřad.

Z architektonicko-urbanistického hlediska v současném městě rozlišujeme dvě základní formy bydlení v **rodinných domech** nebo bydlení v **bytových domech**, a to jak monofunkční, tak i koexistencí s dalšími funkcemi. Zvláštní formou bydlení, které spojuje výhody obou je tzv. **kompaktní bydlení.**

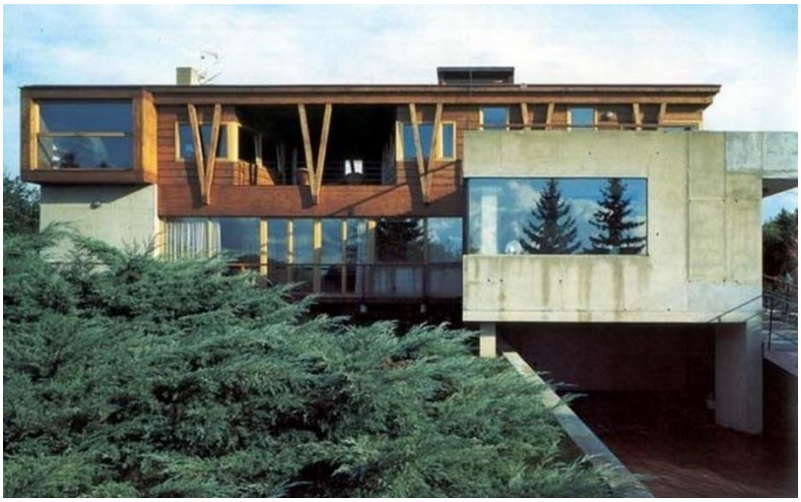
Rodinné nebo bytové domy jsou ve městech uspořádávány do obytných souborů a čtvrtí. Podle doby vzniku a charakteru rozlišujeme celou řadu typů těchto souborů. Některé obytné celky jsou složeny pouze z bytových domů, jiné pouze z domů rodinných. Častý je rovněž případ, kdy jsou bytové domy (zejména nízkopodlažní) s rodinnou výstavbou kombinovány. Je vhodné, aby obytné prostředí nebylo tvořeno monofunkčními typy obydlí, ale bylo pestré a umožnilo přiměřené míchání funkcí i forem. V našich podmínkách nejčastěji nacházíme následující typy obytných souborů: historická zástavba, bloková zástavba (dnes již spíše

v centrálních částech měst), tovární dělnická sídliště 19. stol., „zahradní města“, panelová sídliště a nově satelitní města rodinných domů a vil.

Bydlení v rodinných domech

Prohloubení majetkové diferenciace přineslo růst poptávky po stavebním typu *rodinné vily* či *samostatně stojícího rodinného domu*. V okolí měst počátkem 90. let začaly vyrůstat „milionářské vesničky“, často průměrné a podprůměrné úrovně, které nesnesou srovnání s předválečnými vilovými čtvrtěmi. Nevhodná parcelace vede k nezvládnuté suburbanizaci v podobě „sídelní kaše“. Monofunkční sídliště stejně jako u bytových domů nemůže fungovat ani u rodinných domů. Sebelepší kvalita individuálních objektů v něm zanikne.

Na nejvýraznějších stavbách individuálního bydlení posledního desetiletí lze i u našich, stejně jako u řady zahraničních architektů, vypozorovat inspiraci u architektů předválečné moderny.

Obr. 3: Vila ve Vraném nad Vltavou, 1994–1995, (Josef Pleskot)
Zdroj: archiweb.cz

Obr. 4: Dům na Červeném kopci, Brno, 2005, (Zdeněk Fránek)
Zdroj: archiweb.cz

Obr. 5: Podnikatelské baroko
Mnozí stavebníci utíkali před reálným světem do absurdity romanticky pojatých domů

Investor je spolutvůrcem stavebního díla. Mnohé rodinné domy v 90. letech přejímaly prvky z historických slohů. Velkolepé rozměry domů byly často konfrontovány samotnou úspornou parcelací, takže mnohdy působí spíše komicky než velkoryse. Romantické ztvárnění domů pomocí věží, oblouků, balustrád a polystyrenových nalepovacích ozdob je snad již minulostí.

Obr. 6: Rodinný dům v Brně-Žabovřeskách, 1999–2003, (Petr Pelčák)
Příklad kvalitní architektury v příměstské oblasti
Zdroj: archiweb.cz

Obr. 7: Přestavba sila v Olomouci na bydlení, 2005–2007, (Pejpek, Rozwałka)
Příklad netradičního bydlení na střeše nefunkčního sila s krásným výhledem
Zdroj: archiweb.cz

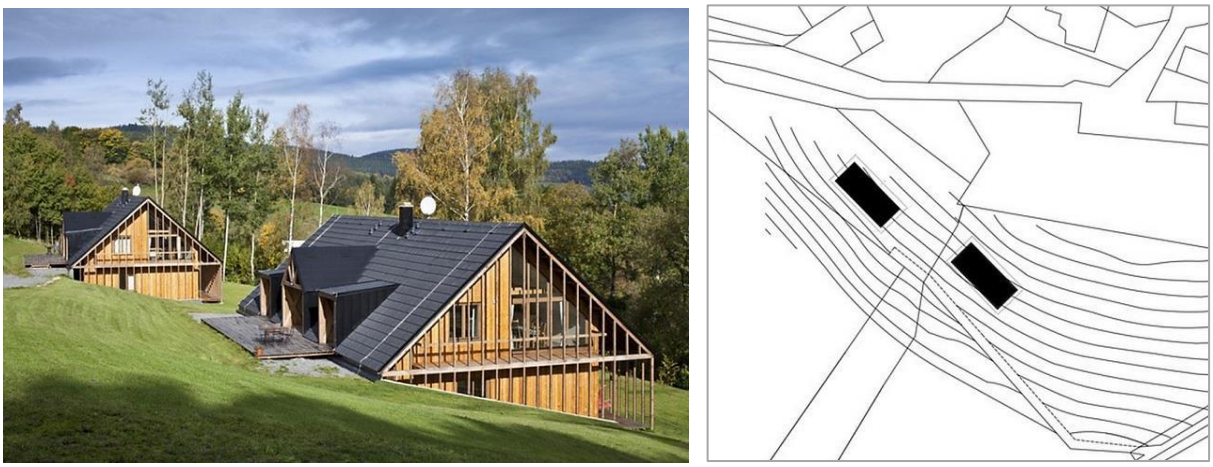
Úspěšně se daří nalézt ve výstavbě *rodinných domů* i „střední polohu“, domy méně nákladné, s menší rozlohou (i do 100 m^2), ale vyznačující se přesto architektonickou kvalitou. V popředí zájmů stavebníků je funkčnost.

Domy na vesnici se odlišují od příměstských vil a rodinných domů především charakterem, který vychází z tradičních regionálních typů a zvyklostí. Pokus socialistického zřízení odstranit rozdíl mezi městem a vesnicí napáchal v mnohých malých obcích nevratné škody, především stavbou bytových domů, obchodních středisek a dalších staveb nevhodného měřítka. Mnohé obce mají již zpracovány regulační plány, aby zachovaly charakter vesnické zástavby i do budoucna.

Obr. 8: Rodinný dům v Českém ráji, 2010–2012, (Stempel & Tesar architekti)
Dům, který svými proporcemi vychází z tradiční lidové architektury. Tradiční je rovněž umístění krbu – tepla domova – ve středu domu
Zdroj: archiweb.cz

Domy v krajině jsou jedním z nejnáročnějších úkolů pro architekta. Již naši předkové je umisťovali s citem a dlouhou dobu zvažovali správné místo. Domy se vyznačují především použitím dostupných a místních materiálů (dřeva, kamene).

Obr. 9: Rodinné domy na Šumavě, 2010–2012, (AL.T architekti)
Domy respektují objemové a tvarové uspořádání původní šumavské zástavby
Zdroj: archiweb.cz

Bydlení v bytových domech

Bytová výstavba velkých obytných souborů realizovaná minulým režimem v rámci komplexní bytové výstavby (KBV) neodmyslitelně poznamenala naši zemi a ovlivnila životy milionů lidí současné i příští generace. V letech 1961–1991 bylo 50 % bytů v bytových domech postaveno panelovou technologií. Pro velkou část populace bylo získání bytu v panelovém domě jedinou možností, jak řešit bytový problém, i když v objektech s absencí jakéhokoliv detailu a s těžko řešitelnými interiéry. Byty však byly vybaveny koupelnami, dobře vytápěné a osluněné a hlavně finančně dostupné. Stavěly se většinou na periferiích měst, měly velmi dobrou vazbu na okolní přírodu.

Pojem sídliště má přesto pro většinu lidí hanlivý nádech. Spojují si ho jednak s obytným souborem, který nevypadá jako normální město, protože postrádá typické městotvorné prvky (ulice, náměstí, komerční parter, nábřeží) a dále s "paneláky", tedy domy smontovanými z prefabrikátů a tím podřadnější kvality.

Le Corbusierovský přístup prosazovaný téměř celou 2. polovinu 20. století se ukázal jako ne zcela správný. Velké plochy mezi jednotlivými domy jsou veřejnou zelení, tedy plochou nákladnou na údržbu a přitom neposkytují komfort soukromí a úkrytu, tak jako zelené dvory blokové zástavby. Zcela se vytratil pojem poloveřejný a polosoukromý prostor.

Developerské projekty zastavují poslední volné plochy v centrální části měst a navazují tak na jeho historickou strukturu. Na větších plochách vznikají celé obytné soubory. Nabízejí komfort vlastního parkovacího stání, což je ve městě velkým lákadlem. Architektonicky a urbanisticky jsou vyjádřením posledních módních trendů, ale mnohdy svým dispozičním uspořádáním nemohou konkurovat promýšleným panelovým domům či starší funkcionalistické zástavbě. Již zde neplatí, že forma následuje funkci, ale že funkce následuje formu.

Obr. 10: Bytový dům s tělocvičnou v Praze, 2009–2011, (Petr Burian)
Příklad napojení nového objektu na historickou strukturu Starého Města
Zdroj: archiweb.cz

Obr. 11: Bytový dům Michelský mlýn v Praze, 2004, (Hana Seho)
Objekt byl postaven na nepravidelném a úzkém pozemku ve strmém svahu u potoka Botiče
Hmota bytového domu výškou reaguje na okolní blokovou zástavbu z 19. století
Zdroj: r-u-a.cz

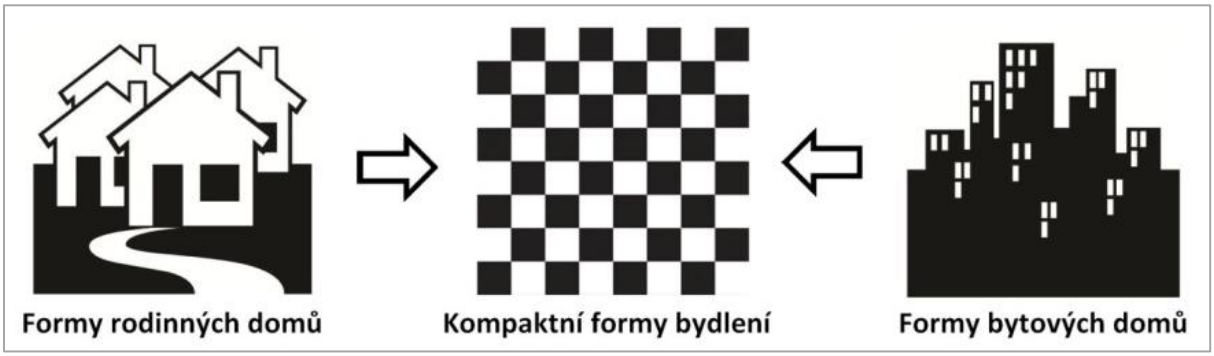

Obr. 12: Víceúčelový komplex Orion, 2006–009, (Martin Rudiš)
Vertikální charakter navržené trojice věží na sídlišti Lesná zajišťuje výjimečnou pozici vzhledem k okolní zástavbě a otevřenému obzoru směrem k siluetě města Brna
Zdroj: archiweb.cz

Kompaktní bydlení – mezi rodinným domem a bytovým domem

Z hlediska typologie bydlení rozlišuje česká legislativa pouze dva základní termíny: *rodinný dům* a *bytový dům*. *„Rodinným domem se smí nazývat obytná budova s maximálně třemi byty. Obsahuje-li bytů více, pak se již jedná o dům bytový“*. Architekti, stavebníci i příslušné úřady se také mohou pohybovat a rozhodovat v rámci těchto dvou normativně definovaných kategorií. Mezi těmito dvěma typy bytové výstavby logicky vzniká prostor pro architektonicky hybridní formy bydlení – tedy typ individuálního bydlení s kolektivními prvky, který vytváří typologický spojovací mezičlánek mezi rodinným domem a bytovkou.

Syntéza obou typů obydlí předznamenává, že tato kategorie může být po formální stránce velmi různorodá.

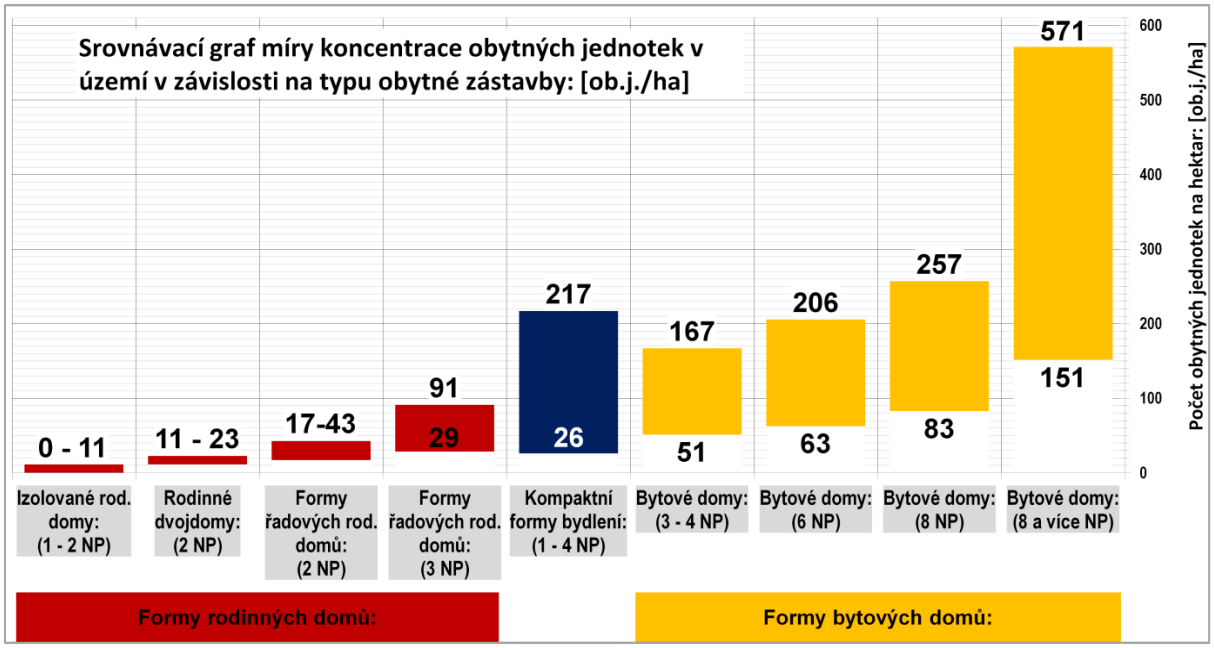
Obr. 13: Ideový diagram znázorňuje typologické vymezení kompaktních forem bydlení – syntéza typologií rodinného a bytového domu

Pro kategorii, kterou označujeme jako *„kompaktní bydlení“* se v anglicky mluvících zemích vžil vcelku výstižný termín *„High-density, Low-rise housing“*. Tento název by se dal přeložit do češtiny jako *„nízkopodlažní zástavba s vysokou hustotou osídlení“,* což se může na první pohled jevit jako skloubení dvou vzájemně protichůdných principů. Z typologického hlediska zpravidla nelze kompaktní obytné soubory jednoznačně zařadit do kategorie rodinných domů, ale ani mezi typické bytovky. Obytné jednotky se totiž mohou v půdorysné i vertikální rovině prostorově vzájemně překrývat a relativizovat tak hranici mezi oběma stavebními typy. Často v těchto případech narážíme na terminologický problém, zda máme obytné jednotky nazývat *„domy“* nebo *„byty“***,** jelikož vykazují znaky z obou typologií. Záleží tedy spíše na konkrétních případech, k jaké typologické formě se konkrétní projekt více přibližuje. V zásadě se jedná se o nízké (malopodlažní) intenzivně zastavěné sídelní struktury, s hustotou osídlení, která se pohybuje nejčastěji v rozmezí 210–250 obyvatel/ha. Koncentrace obytných jednotek (ob. j.) v území se v zjištěných hraničních mezích pohybuje mezi 26–217 ob. j./ha, při současném zachování hladiny zástavby zpravidla od 1 do 3 nadzemních podlaží nad upraveným terénem (jen výjimečně vyšší). Zastavěnost pozemku se pohybuje v rozmezí přibližně od 20 do 90 %, přičemž za typickou hodnotu lze považovat zastavění okolo 40 % stavebního pozemku.

Hustota zalidnění u kompaktních obytných skupin odpovídá spíše městské zástavbě, nemusí se však jednat vždy o ryze městské bydlení. Zástavba může mít po výrazové stránce velmi rozmanitou podobu – od samostatně stojících „rodinných domů“, přes různě velké shluky a skupiny obytných jednotek až po souvislou kobercovou zástavbu. Obytné jednotky jsou k sobě seskupovány s důrazem na plošnou úspornost a modulární skladebnost. Pro kompaktní bydlení je typická jemná gradace (odstupňování) mezi soukromým a veřejným prostorem. Zvláštní pozornost je pak věnována tématu vstupu do obytných jednotek. Zásadou je, aby každá obytná jednotka vždy měla vlastní samostatný vchod, který přímo navazuje na ulici či veřejné prostranství. Bydlení v malé výšce zároveň poskytuje obyvatelům smysluplný kontakt s událostmi ve veřejném prostoru a vytváří předpoklad pro fungující sociální mikroklima.[1] Privátní venkovní prostor se ve většině případů omezuje na malou, avšak před okolními

[1] GEHL, Jan. *Život mezi budovami: Užívání veřejných prostranství.* 1. vyd. Brno: Nadace Partnerství – Program Partnerství pro veřejná prostranství a Jan Gehl, 2000.

pohledy důsledně chráněnou zahrádku, atrium, lodžii či terasu.[2] Uzavřenost zástavby chrání venkovní pobytové prostory před nepříjemnými povětrnostními vlivy a tím pádem dovoluje užívání venkovního prostředí v mnohem větší míře, než na otevřeném prostranství. Zvláštní péče je věnována obytnému parteru a funkčnímu veřejnému prostoru, který je přizpůsoben pohybu chodce.[3] Motorová doprava je separována mimo obytnou zónu na okraj obytného souboru. Parkování je řešeno jako hromadné – ať už ve společných podzemních garážích nebo na terénu. Částečnou ideovou inspirací těchto typů obytných souborů lze nalézt např. u zahradních města Ebenezera Howarda, ale historické kořeny těchto obytných forem sahají mnohem dále[4].

Graf 1: Koncentrace obytných jednotek v území v závislosti na typu obytné zástavby

Srovnávací graf míry koncentrace obytných jednotek v území v závislosti na typu obytné zástavby pro názornost porovnává počet obytných jednotek, kterého lze dosáhnout u jednotlivých kategorií bytové výstavby. Pro komparaci je použita srovnávací jednotka ***počet obytných jednotek na 1 hektar*** (ob. j./ha). Z grafického modelu je zřejmé, že přestože kompaktní formy bydlení mohou být vnímány jako poměrně úzce vymezený segment bytové zástavby, vykazuje tato typologie překvapivě širokou škálu dosažitelné hustoty bytových jednotek v území, které se ve vybraných zkoumaných příkladech[5] pohybují v přepočtu od **26** do **217 ob. j./ha**. Počet bytových jednotek u forem rodinných a bytových domů je vypočítán ze zjednodušených modelů, typických pro jednotlivé kategorie bytové zástavby a jedná se tedy o hodnoty orientační.

Přes veškerá zjednodušení a nepřesnosti dané metodikou výpočtu je však zjevné, že kompaktní formy bydlení dokážou vytvořit plnohodnotnou alternativu k rodinným domům

[2] SCHNEIDER, Friederike, Christian GÄNSHIRT, Oliver HECKMANN a Bettina VISMANN. *Grundrißatlas – Wohnungsbau*: *Floor Plan Manual – Housing*. 3. vyd. Publisher for Architecture. Basel: Birkhauser, 2004
[3] HON, Milan. *Vývoj koncepce kompaktního bydlení*. 1. vyd. Praha: ČVUT, 2000
[4] HAAS, Felix. *Architektura 20. století*. 1: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha, 1980
[5] Bylo analyzováno celkem 29 různých příkladů kompaktních obytných skupin

zejména v případech, kde požadovaný počet rodinných domů na územní jednotku jsou schopny splnit již pouze formy řadových domů. Srovnání hodnot s formami bytových domů přináší neméně zajímavé zjištění, totiž že kompaktní obytné soubory dokážou úspěšně konkurovat v koncentraci bytových jednotek na hektar dokonce až osmipodlažním bytovým domům. Tento fakt je pochopitelně zajímavý v první řádě z ekonomického hlediska, neboť výškové stavby jsou stavebně a technologicky mnohem náročnější než objekty o několika málo podlažích. U výškových staveb, kromě jiného, vzniká potřeba komplikovaného zakládání a budování kapacitních vertikálních komunikací, což u kompaktní plošné zástavby do značné míry odpadá. Zkoumaná kategorie se prezentuje jako alternativní segment bydlení, který stojí právě mezi rodinnými domy a bytovkami s ambicí využívat přednosti obou těchto druhů.

Z urbanistického i architektonického hlediska se jeví jako velmi zajímavá oblast společného průniku, kde se všechny tři porovnávané obytné formy překrývají. V intervalu přibližně od **50** do **90 ob. j./ha**, lze s úspěchem použít nejširší škálu forem obytné zástavby, při dosažení srovnatelných ekonomických výsledků. Zmíněná oblast umožňuje značnou typologickou i formální pestrost při výběru typu bytové zástavby, kde je možné uvažovat od řadových dvojpodlažních domků až po šestipodlažní a výjimečně i osmipodlažní bytové domy, při zachování srovnatelné hustoty osídlení.

Koncepce kompaktního bydlení tak vytváří potenciál plnohodnotné samostatné kategorie bydlení, která může přirozeným způsobem vykrýt prostor tam, kde končí rodinný domek a začíná dům bytový.

Obr. 14: Typický obraz současné nevhodné zástavby satelitního "meziměsta"
Obec Černošice poblíž Prahy je příkladem rostoucí suburbanizace nazvané sídelní kaše
Zdroj: Google Earth, www.earth.google.com

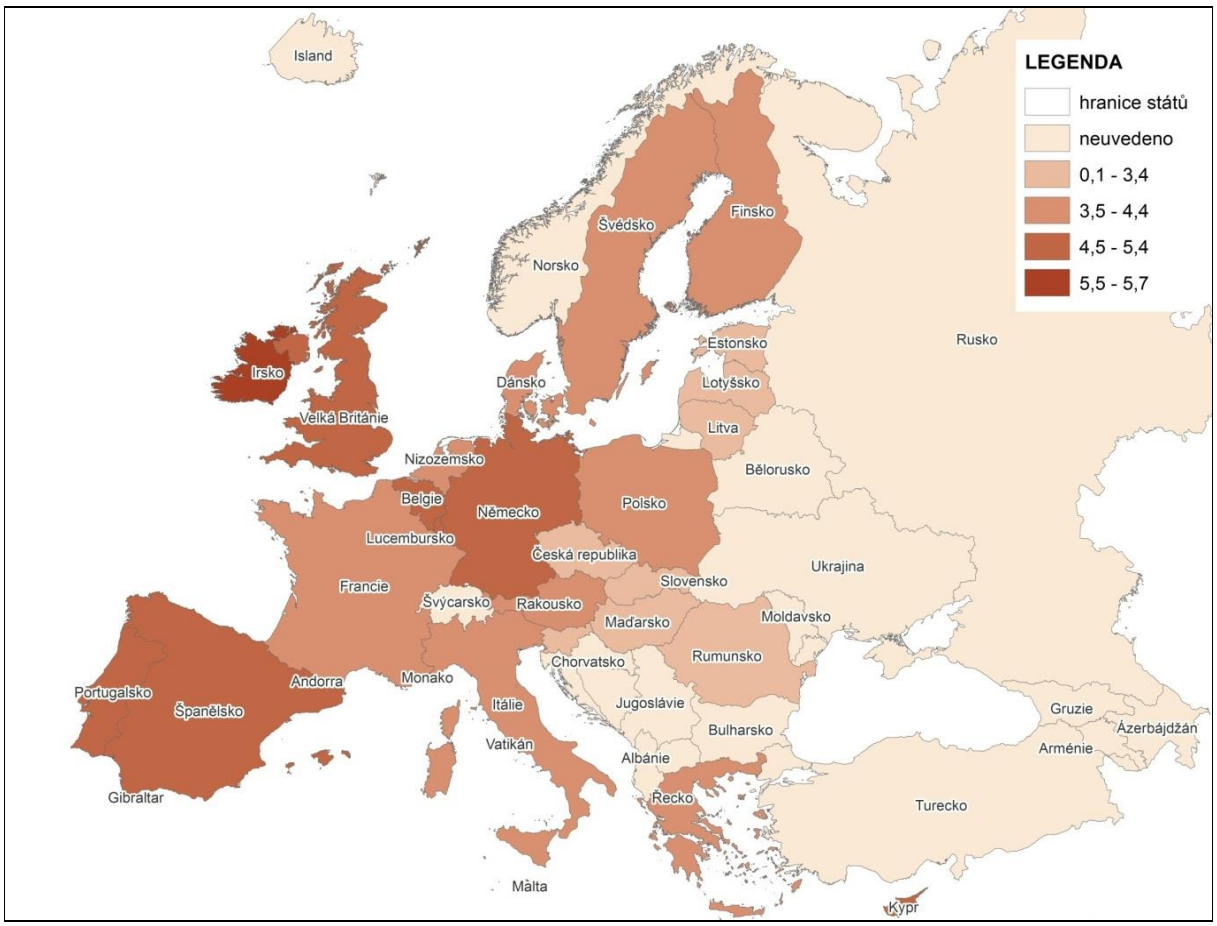
Obr. 15: Kompaktní obytný soubor Donybrook Quarter, London, Velká Británie. Architekt: Peter Barber
Foto: Peter Barber Architects. Zdroj: http://www.peterbarberarchitects.com

Obr. 16: Obytný soubor Patioeiland, Ypenburg, Holandsko. Architekt: MVRDV. Situace z leteckého pohledu
Zdroj: http://maps.google.cz

C.3.2.2 Bydlení v některých evropských zemích

„Nesocialistické“ okolní země evropského regionu mají delší zkušenosti s vývojem systému podpory bydlení, který zahrnuje jak programovou podporu nové výstavby, tak i ekonomické a společenské stimuly k získávání bydlení. Země sdružené v EU si uchovávají vlastní přístup k této problematice, který tak reflektuje rozdílné historické, ekonomické, společenské a politické prostředí v každé zemi.

Obr. 17: Průměrný počet místností na byt v Evropské unii, srovnání České republiky a vybraných evropských zemí
Zdroj:ÚÚR s využitím podkladů – Housing Statistics in the European Union 2010

Poválečný vývoj evropských bytových politik se odehrával zhruba ve třech fázích. Po válce byly veškeré síly zaměřeny na obnovu výstavby a odstranění válečných škod. U bytové výstavby byl hlavní důraz kladen na množství budovaných bytů a zlepšení technické úrovně bydlení. Byly hledány nové možnosti zrychlení a zlevnění výstavby, často na úkor i dlouhodobější kvality a ekonomičnosti provozu. Byly stavěny velké urbanistické celky s mnoha bytovými jednotkami, často však byly opomíjeny sociální a společenské souvislosti.

V dalším období začínají být zřejmé nedostatky překotné výstavby, pozornost se logicky přesouvá i na kvalitu bydlení a obytného prostředí, na sociální vztahy. Stále větší část veřejných výdajů je věnována obnově a zkvalitnění bytového fondu. Změny v pohledu na

potřeby a kvalitu výstavby byly doprovázeny i změnami v politice dotací, začala se objevovat deregulace nájemného, sledují se účinky dotační politiky na jednotlivé sociální vrstvy apod.

V období přibližně od poloviny 70. let do současnosti došlo především k dalšímu vývoji v oblasti ekonomické a politické. Mimo jiné se začíná výrazněji prosazovat privatizace a soukromé vlastnictví bytového fondu. Potřeby výstavby bydlení byly řešeny stále komplexněji s ohledem na společenské vazby. Po ropné krizi v 70. letech byl kladen zvýšený důraz na ekonomii provozu, využívání nových technologických poznatků. Důležitým hlediskem se stala ekologie, což se projevuje jak při volbě materiálů a technologií, tak i při stále přísnějších požadavcích na celkovou energetickou úspornost a ohleduplnost staveb vůči životnímu prostředí.

Vývoj a realizace úsporného bydlení probíhá s podporou společnosti. Realizovány jsou jak jednotlivé objekty, tak i rozsáhlé soubory. Společnosti mnoha evropských zemí pociťují sociální zodpovědnost a potřebu dostatečné nabídky kvalitního bydlení i pro nižší příjmové skupiny obyvatelstva.

C.3.2.2.1 Výstavba sociálního bydlení ve Vídni

Dějiny výstavby sociálního bydlení ve Vídni

Z nepřeberného množství zahraničních realizací bytových staveb je celá jedna podkapitola věnována **výstavbě sociálního bydlení ve Vídni**, další podkapitoly pak **bydlení v dalších evropských zemích** a pro zajímavost je také uveden příklad **energeticky úsporného urbanismu v rakouském Grazu**.

Město Vídeň dlouhodobě aktivně podporuje výstavbu sociálního bydlení, dává prostor novým tendencím a koncepčním přístupům k těmto stavbám. Stavby jsou realizovány na mnoha místech města, jako samostatné objekty i jako rozsáhlé ucelené urbanistické soubory.

1918 nouzové bydlení, squatters

1920–1924 dělnické kolonie

1924–1934 výstavba podporovaná městem

1939–1945 válka
1945–1960 nápravy válečných škod

1960–1980 urbanistická expanze, panelová výstavba,
výstavba organizovaná městem i bytovými společenstvími

1980–1995
ekologické přístupy,
lokální tematická výstavba

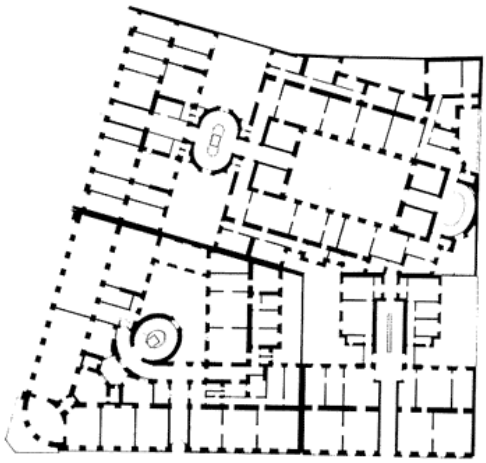

1995
výstavba v brownfields,
developersky organizovaná výstavba

V 19. století, převážně vlivem přistěhovalectví ze zemí rakousko-uherské monarchie, dramaticky roste ve Vídni počet obyvatel. V roce 1900 přesahuje již 2 miliony, z toho 300 000 lidí nemá kde bydlet. Objevuje se tedy naléhavá potřeba výstavby nových bytů. Na začátku 20. století je výstavba v rukou soukromých investorů, jimiž jsou realizovány dva typy projektů. V první řadě je to výstavba malých bytů s nízkým standardem – „kasáren" (tzv. Zinskaserne) pro chudé vrstvy obyvatelstva, dělníky. Tyto byty se vyznačovaly špatnými hygienickými podmínkami, nepřiměřeně vysokými počty obyvatel v jednom bytě (i jednu postel často sdílelo více osob). Přesto byl o toto bydlení velký zájem a poptávka převyšující dosti omezenou nabídku měla za důsledek nepřiměřeně vysoké nájmy.

Druhým typem bytové výstavby přelomu 19. a 20. století bylo bydlení pro vyšší vrstvy společnosti, tedy luxusní byty v nových nájemních domech na žádaných místech, jako je nově vzniklá okružní ulice Ringstraße.

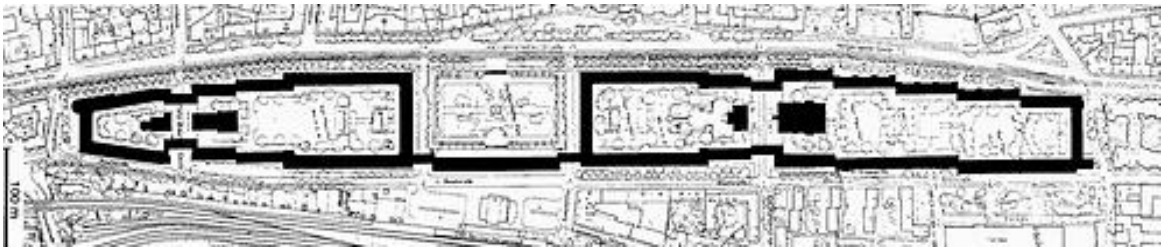

Obr. 18: Nájemní dům na Linke Wienzeile 38. Architekt Otto Wagner, 1898
Foto: RUAMPS, Zdroj: http://www.flickr.com/

Obr. 19: Nájemní dům na Linke Wienzeile 38, půdorys. Architekt Otto Wagner, 1898
Zdroj: http://www.housingprototypes.org/

Za první světové války bylo zničeno velké množství bytů, nastala tedy potřeba co možná nejrychlejší a nejlevnější výstavby. Po pádu rakousko-uherské monarchie v roce 1918 se ve Vídni dostala k moci sociálně-demokratická strana, která zavedla zcela novou politiku komunální bytové výstavby, která byla tématem a úkolem číslo jedna a byla realizována a financována městem. Bezprostředně po válce vznikaly provizorní byty, ale již i v prvních poválečných letech se objevují programy, plány a pravidla výstavby (např. snížení procenta zastavění ploch, vyšší podlažnost, tvorba zelených vnitrobloků apod.) a jsou stavěny rozsáhlé obytné komplexy s obvodovým zastavěním a ozeleněnými vnitrobloky. Do roku 1934 bylo realizováno přes 61 000 bytů. Meziválečný systém i samotné objekty bytové výstavby jsou dnes vnímány jako neobyčejně zdařilé (výstavba se vyznačovala kvalitní architekturou i urbanistickými koncepty, zohledňovala i politické a sociální aspekty).

Obr. 20: Karl Marx Hof, situace. 1 272 bytů. Architekt Karl Ehn, 1927–1930
Zdroj: přednáška Wohnbau, ao. Univ. Prof. Dr.techn.Dipl.Ing. Helmut Schramm, TU Wien, SS 2008

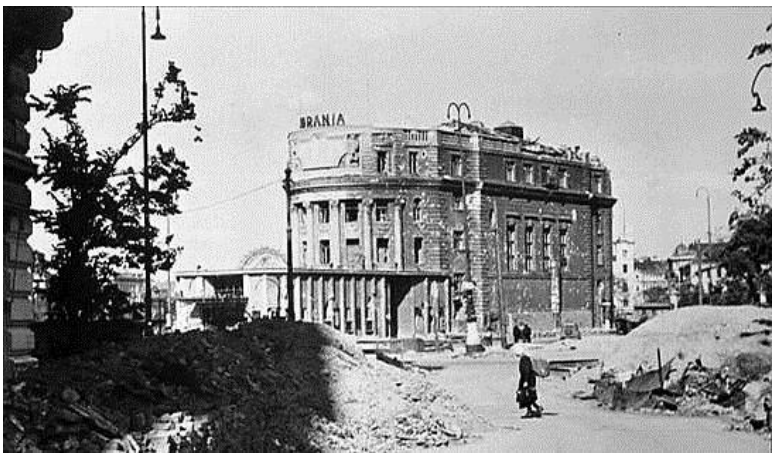

Obr. 21: Karl Marx Hof, 2009. 1 272 bytů. Architekt Karl Ehn, 1927–1930
Zdroj: http://commons.wikimedia.org/

Obr. 22: Karl Marx Hof, pohled do vnitrobloku, 1931. 1 272 bytů. Architekt Karl Ehn, 1927–1930
Zdroj: http://students.washington.edu

Za druhé světové války dochází ke stagnaci bytové výstavby a ke snížení počtu i kvality nových bytových staveb, protože většina prostředků je využívána ve zbrojním průmyslu. Za války bylo ve Vídni zničeno nebo poškozeno asi 87 000 bytů (13 % všech bytů), po válce tedy opět nastala velká nutnost co možná nejrychlejší bytové výstavby – v roce 1950 bylo ve městě 55 000 lidí hledajících byt. Zároveň se zvyšují nároky na standard a velikost bytů.

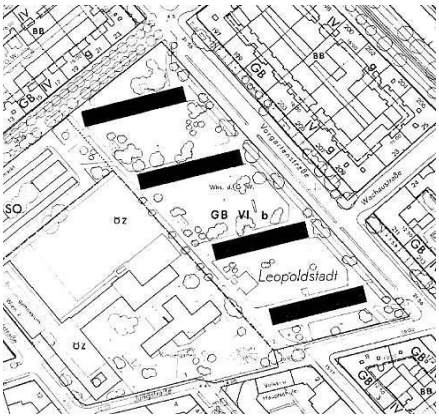

Obr. 23: Vídeň po bombardování v roce 1945
Zdroj: ÖNB Bildarchiv/Grög, uveřejněno na: http://www.akustische-chronik.at

Obr. 24: Vídeň po bombardování v roce 1945
Zdroj: http://www.aeiou.at

Dochází k částečné obnově starých objektů, většinou se však prosazuje nová výstavba na okrajích centra města v duchu nových principů stavby měst – bodové a deskové objekty v zeleni, bez tradičních městotvorných prvků. Tato éra není z dnešního pohledu hodnocena zdaleka tak pozitivně jako doba meziválečná. Je kritizována nepříliš kvalitní architektura, monofunkčnost obytných komplexů či chybějící infrastruktura. Na druhé straně je třeba zohlednit opravdu velkou nutnost rychlé a ekonomické výstavby.

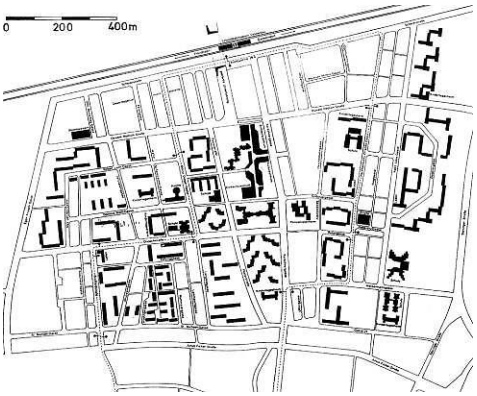

Obr. 25: Bytové domy na Vorgartenstraβe 158–170, situace. 323 bytů. Architekti Adolf Hoch, Carl Rössler, Carl Auböck, 1959–1962
Zdroj: přednáška Wohnbau, ao. Univ. Prof. Dr. techn. Dipl.Ing. Helmut Schramm, TU Wien, SS 2008

Obr. 26: Bytové domy na Vorgartenstraβe 158–170. 323 bytů. Architekti Adolf Hoch, Carl Rössler, Carl Auböck, 1959–1962
Zdroj: přednáška Wohnbau, ao. Univ. Prof. Dr. techn. Dipl. Ing. Helmut Schramm, TU Wien, SS 2008

V 60. letech dvacátého století nadále pokračuje výstavba velkých sídlišť na zelené louce (ročně je postaveno cca 5 000 nových městských bytů) a objevuje se, podobně jako v českých zemích, industrializace bytové výstavby (montované stavby z prefabrikovaných dílců). Dále se zvyšují nároky na standard velikosti bytů.

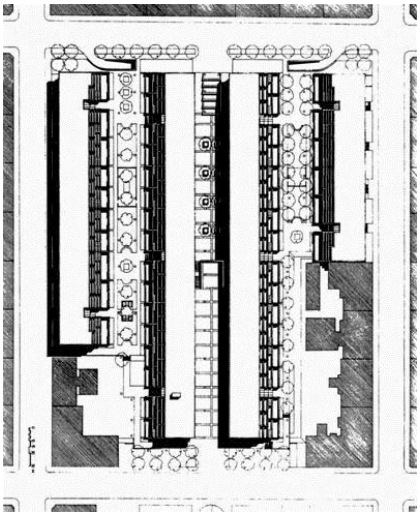

Obr. 27: Sídliště Groβfeldsiedlung, situace. 5533 bytů. Architekti Harry Glück, Oskar Payer, Karl Leber, Peter Payer, Heinrich Matha, Peter Czernin, Johannes (Hannes) Lintl, Matthias Lukas Lang, 1966–1971
Zdroj: přednáška Wohnbau, ao. Univ. Prof. Dr. techn. Dipl. Ing. Helmut Schramm, TU Wien, SS 2008

Obr. 28: sídliště Groβfeldsiedlung. 5533 bytů. Architekti Harry Glück, Oskar Payer, Karl Leber, Peter Payer, Heinrich Matha, Peter Czernin, Johannes (Hannes) Lintl, Matthias Lukas Lang, 1966–1971
Zdroj: přednáška Wohnbau, ao. Univ. Prof. Dr. techn. Dipl. Ing. Helmut Schramm, TU Wien, SS 2008

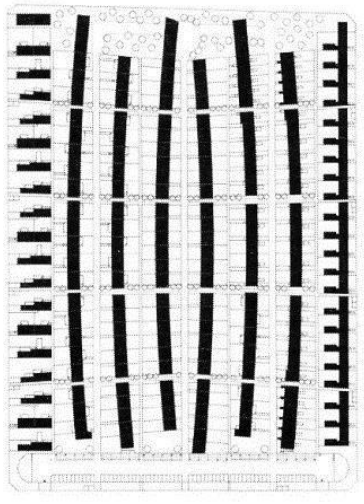
V 70. letech zaznamenáváme odklon od staveb na zelené louce k renovaci města; jsou realizovány menší projekty na území vnitřního města, vyznačující se kvalitnější architekturou a respektující ekologické a ekonomické aspekty. Dochází také k rekonstrukcím starších objektů (např. Karl Marx Hof). Od osmdesátých let se opět zvyšují požadavky na počet nových bytů, především vlivem přistěhovalectví z východních zemí a nového fenoménu jednočlenných domácností.

Obr. 29: Bytový komplex Wohnen Morgen, situace. Architekt Wilhelm Holzbauer, 1975–1980
Zdroj: http://www.nextroom.at/

Obr. 30: Bytový komplex Wohnen Morgen. Architekt Wilhelm Holzbauer, 1975–1980
Zdroj: http://www.nextroom.at/

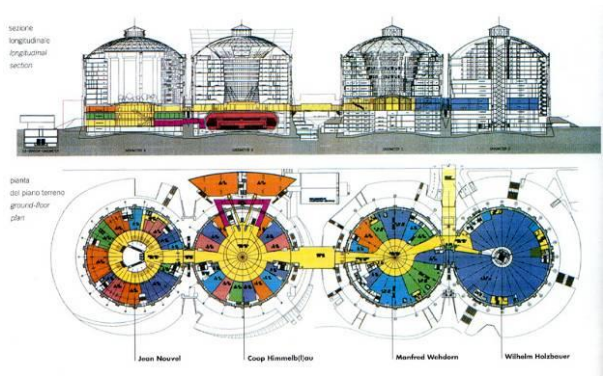

Obr. 31: Sídliště Pilotengasse, situace. 201 bytů. Architekti Adolf Krischanitz, Herzog & de Meuron, Steidle Architekten, 1987–1992
Zdroj: http://www.baunetz.de

Obr. 32: Sídliště Pilotengasse, řadové domy. Architekt Adolf Krischanitz, 1987–1992
Foto: Margherita Spiluttini, Zdroj: http://www.world-architects.com/

Na přelomu 20. a 21. století se objevují konverze průmyslových objektů a areálů, obytné i polyfunkční komplexy, půdní vestavby a nástavby i nové experimentální projekty, například Frauen-Werk-Stadt, projekt zohledňující potřeby a požadavky žen – samoživitelek, Compact City, polyfunkční, horizontálně vrstvený blok nebo přestavba bývalé kabelovny a drátovny, kde vznikl v letech 2004–2008 bytový komplex Altmannsdorf Kabelwerk se 750ti dotovanými nájemnými byty, centrem pro seniory, apartmány, hotelem a kulturním centrem. V roce 2004 obdržel tento projekt cenu Otto Wagnera Städtebaupreis.

Obr. 33: Polyfunkční komplex Gasometer, řez, půdorys. Architekti Jean Nouvel, Coop Himmelb(l)au, Wilhelm Holzbauer, Manfred Wehdorn, 1999–2001
Zdroj: http://www.cse.polyu.edu.hk/

Obr. 34: Polyfunkční komplex Gasometer. Architekti Jean Nouvel, Coop Himmelb(l)au, Wilhelm Holzbauer, Manfred Wehdorn, 1999–2001
Zdroj: http://www.treehugger.com/

Obr. 35: Polyfunkční komplex Gasometer. Architekti Jean Nouvel, Coop Himmelb(l)au, Wilhelm Holzbauer, Manfred Wehdorn, 1999–2001
Foto: Miriam Blažková

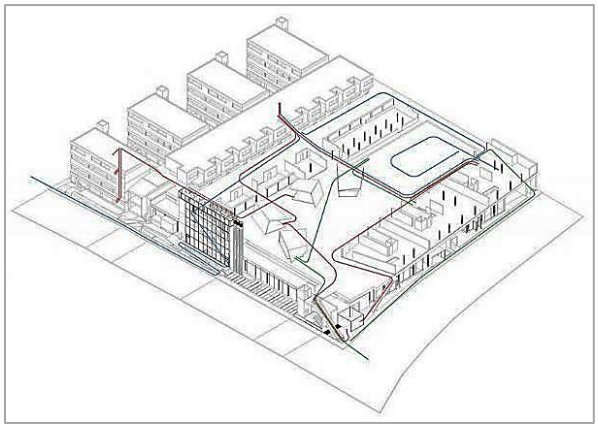
Obr. 36: Polyfunkční komplex Gasometer. Architekti Jean Nouvel, Coop Himmelb(l)au, Wilhelm Holzbauer, Manfred Wehdorn, 1999–2001
Foto: Miriam Blažková

Obr. 37: Obytný komplex Frauen-Werk-Stadt, situace. 359 bytů. Architektky Liselotte Peretti, Gisela Podreka, Elsa Prochazka, Franziska Ullmann, 1995–1997
Zdroj: http://www.ullmannf.at/FWS/

Obr. 38: Obytný komplex Frauen-Werk-Stadt. 359 bytů. Architektky Liselotte Peretti, Gisela Podreka, Elsa Prochazka, Franziska Ullmann, 1995–1997
Foto: A. Blau, Zdroj: http://www.wien.gv.at/

Obr. 39: Polyfunkční komplex Compact City, schéma. Architekti BUS Architektur, 1999–2002
Zdroj: http://www.stavbaweb.cz/

Obr. 40: Polyfunkční komplex Compact City. Architekti BUS Architektur, 1999–2002
Zdroj: http://www.stavbaweb.cz/

Obr. 41: Obytný komplex Altmannsdorf Kabelwerk, situace. Bytový komplex v prostoru bývalé kabelovny a drátovny. 750 bytů, centrum pro seniory, apartmány, hotel a kulturní centrum. Ateliér Mascha & Seethaler, 2004-2008
Zdroj: http://www.kabelwerk.at/service/sonstige

Obr. 42: Obytný komplex Altmannsdorf Kabelwerk.
Foto: Miriam Blažková

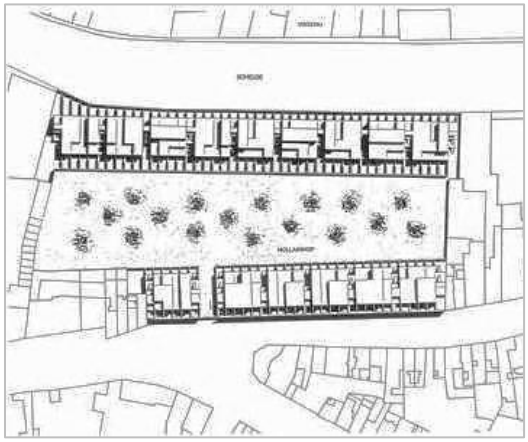
Obr. 43: Obytný komplex Altmannsdorf Kabelwerk.
Foto: Miriam Blažková

Obr. 44: Obytný komplex Altmannsdorf Kabelwerk.
Foto: Miriam Blažková

C.3.2.2.2 Bydlení v dalších evropských zemích

Belgie

Obytný okrsek Hollainhof v belgickém Gentu vytváří klidné obytné prostředí v hlučném okolí okraje historického centra města. Poskytuje soukromí individuálního (sociálního) bydlení ve 129 různě velkých bytech i kolektivní poloveřejné prostory. Forma, měřítko objektů i struktura areálu dobře zapadají do okolní zástavby.

Obr. 45: Obytný okrsek Hollainhof, situace. Autor: Neutelings Riedijk Architecten. Gent, Belgie. Realizace: 1996–98
Zdroj: http://dynamo.asro.kuleuven.be/

Obr. 46: Obytný okrsek Hollainhof, pohled do vnitrobloku. Autor: Neutelings Riedijk Architecten. Gent, Belgie. Realizace: 1996–98
Foto: Philippe Brysse. Zdroj: http://www.flickr.com/

Dánsko

Výstavba obytných domů VM je příkladem projektu, který se stal podněcujícím prvkem výstavby celé nové obytné čtvrti (v tomto případě kodaňské čtvrti Ørestad). Specifická forma domů – tvar písmen V a M – vychází z požadavků na přísun denního světla a umožnění výhledů při současném zachování soukromí jejich obyvatel. Domy obsahují 209 bytů (více než 80 různých typů), jejichž dispozice jsou velmi variabilní – konceptem bylo nabídnout různým lidem různé typy bydlení.

Obr. 47: Obytný soubor VM, situace. Autor: PLOT, Julien de Smedt, Bjarke Ingels. Kodaň, Dánsko. Realizace: 2004–05
Foto: PLOT. Zdroj: http://www.archiweb.cz/

Obr. 48: Obytný soubor VM. Autor: PLOT, Julien de Smedt, Bjarke Ingels. Kodaň, Dánsko. Realizace: 2004–05
Foto: Pavel Nasadil, 2008. Zdroj: http://www.archiweb.cz/

Estonsko

Bytový dům Koidula se nachází v rozvíjející se atraktivní obytné čtvrti Tallinu, kde reaguje na zvyšující se poptávku po klidném městském bydlení vyššího standardu. Dům je přístavbou – dvorním traktem stávajícího historizujícího objektu. Otevírá se pouze do soukromého dvora ve vnitrobloku, a to zdařile vyřešenou fasádou se schodištěm a terasami všech bytových jednotek.

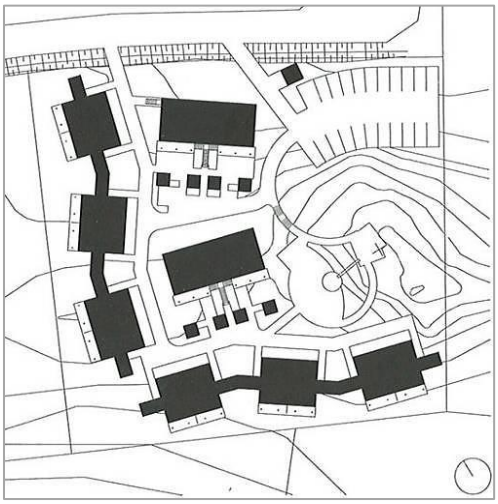

Obr. 49: Bytový dům Koidula, situace. Autor: 3+1 Architects. Tallin, Estonsko. Realizace: 2004–05
Zdroj: http://www.archdaily.com/12702/koidula-apartment-building-31-architects/

Obr. 50: Bytový dům Koidula. Autor: 3+1 Architects. Tallin, Estonsko. Realizace: 2004–05
Zdroj: http://www.archdaily.com/12702/koidula-apartment-building-31-architects/

Finsko

Město Kuopio, ležící uprostřed lesů východního Finska, se vyznačuje velmi silnou urbanistickou koncepcí. Jednotlivé skupiny zástavby mimo historické centrum vytvářejí jasně vymezené celky. Příkladem je i obytný soubor Kortekatu, tvořený dvoupodlažními dvojdomky a čtyřbytovými domy umístěnými v mírném svahu a obsahující také společné venkovní prostory – dětské hřiště a parkoviště.

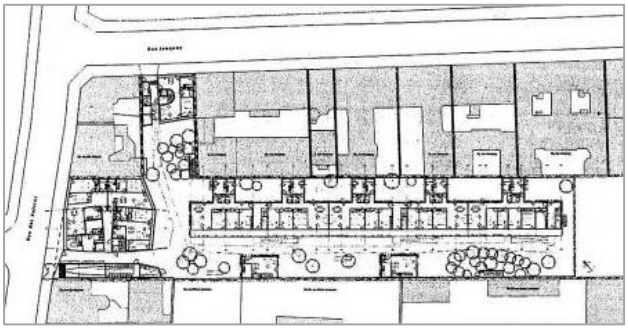

Obr. 51: Obytný soubor Kortekatu, situace. Autor: Arkkitehtitoimisto Jarmo Pulkkinen.
Místo: Kuopio, Finsko. Realizace: 1997–1998
Zdroj: KYNČL, Jakub. 39 bydlení ve městě = 39 living in the city. 1. vyd. Brno: ERA, 2005. ISBN 80-7366-039-3

Obr. 52: Obytný soubor Kortekatu. Autor: Arkkitehtitoimisto Jarmo Pulkkinen.
Kuopio, Finsko. Realizace: 1997–1998
Foto: Jakub Kynčl. Zdroj: KYNČL, Jakub. 39 bydlení ve městě = 39 living in the city. 1. vyd. Brno: ERA, 2005 ISBN 80-7366-039-3

Francie

Bytový komplex v Rue des Suisses je příkladem zvýšení hustoty zastavění v centrální části města. Je tvořen dvěma domy vestavěnými do proluk v uličních frontách a dlouhým objektem ve vnitrobloku. V celém komplexu se nachází 58 bytů. Charakteristickým znakem je použití prvků fasádního stínění, poskytujícího obyvatelům větší soukromí v bytech i na pobytových lodžiích – ocelových okenic a rolovacích dřevěných žaluzií.

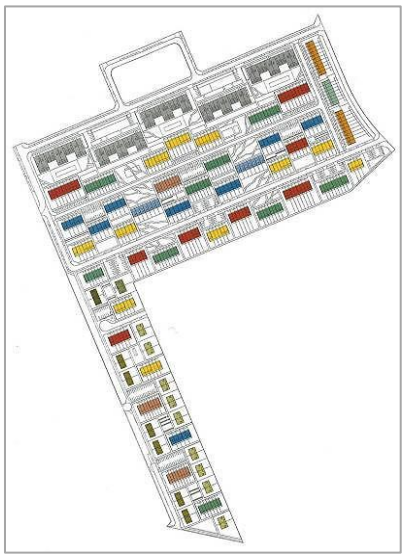
Obr. 53: Obytný dům na Rue des Suisses, situace. Autor: Herzog & de Meuron. Paříž, Francie. Realizace: 1996-2000
Zdroj: http://www.archiweb.cz/

Obr. 54: Obytný dům na Rue des Suisses. Autor: Herzog & de Meuron. Paříž, Francie. Realizace: 1996-2000
Zdroj: http://leptitludeparlemonde.blogspot.cz/2012/12/17-rue-des-suisses.html
http://architectureandarts.tumblr.com

Obr. 55: Obytný dům na Rue des Suisses. Autor: Herzog & de Meuron. Paříž, Francie. Realizace: 1996-2000
Zdroj: http://leptitludeparlemonde.blogspot.cz/2012/12/17-rue-des-suisses.html
http://architectureandarts.tumblr.com

Německo

Na jihozápadním předměstí Berlína, na místě bývalé americké vojenské základny, byl realizován urbanisticky velmi zdařilý rozsáhlý obytný areál, který odkazuje na myšlenku „zahradního města“ (městské bydlení v zeleni). Skládá se z 337 rodinných a 5 bytových domů, promyšleně rozmístěných v území – tak, aby každý z rodinných domů disponoval privátní zahradou, veřejné prostory byly čitelně hierarchizovány, zahrnovaly dostatek zeleně, dětská hřiště či parkování.

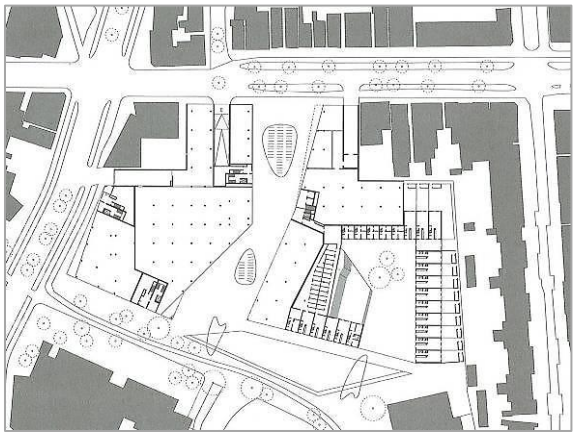

Obr. 56: Obytný areál Mc Nair Quartier, situace. Autoři: d-company, Baumschlager&Eberle, Hager Landschaftsarchitektur AG. Berlín, Německo. Realizace: 1999-2002
Zdroj: KYNČL, Jakub. 39 bydlení ve městě = 39 living in the city. 1. vyd. Brno: ERA, 2005. ISBN 80-7366-039-3.

Obr. 57: Obytný areál Mc Nair Quartier. Autoři: d-company, Baumschlager&Eberle, Hager Landschaftsarchitektur AG. Berlín, Německo. Realizace: 1999-2002
Foto: Fotostudio Croci & du Fresne. Zdroj: KYNČL, Jakub. 39 bydlení ve městě = 39 living in the city. 1. vyd. Brno: ERA, 2005. ISBN 80-7366-039-3

Nizozemsko

Území o velikosti 14 ha, na jehož části o výměře 1,3 ha v první etapě vznikly obytné bloky CiBoGa Schots 1 a 2, má být filtrem mezi historickým centrem města Groningen a obytnou zástavbou z dvacátého století. Dva materiálově výrazně odlišené bloky nabízejí 101 bytů různých typologií, 44 řadových rodinných domů, obchody, zdravotní středisko, parkování a zároveň vymezují dostatek veřejných prostor různého charakteru i využití.

Obr. 58: Komplex CiBoGa, situace. Autor: S333 Architecture + Urbanism. Groningen, Nizozemí, Realizace: 2000-03
Zdroj: KYNČL, Jakub. 39 bydlení ve městě = 39 living in the city. 1. vyd. Brno: ERA, 2005. ISBN 80-7366-039-3

Obr. 59: Komplex CiBoGa. Autor: S333 Architecture+Urbanism. Groningen, Nizozemsko, Realizace: 2000-03
Zdroj: http://www.archello.com

Řecko

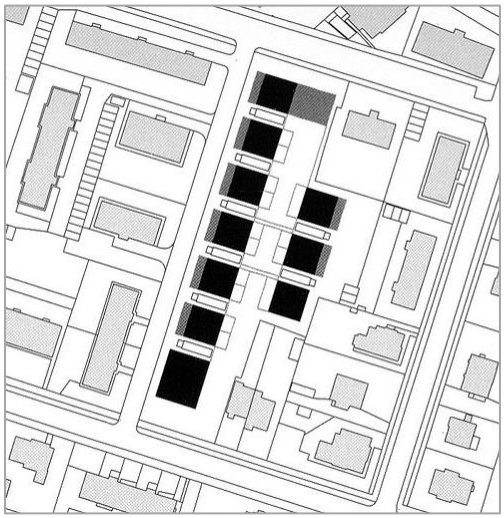
Dům v aténské čtvrti Pagrati je příkladem zahuštění stávající struktury městské zástavby. Odpovídá novodobému řeckému typu bytového domu „polykatoikia“, který bývá libovolně situován na malém soukromém pozemku a není příliš výškově omezen. Tento přístup sice vybočuje z historické blokové zástavby, umožňuje však zahuštění města i individuální přístupy architektů. Tato konkrétní budova obsahuje fitness centrum, sedm bytů a podzemní garáže.

Obr. 60: Městský dům Polykatoikia, Pagrati. Autor: Panos Dragonas. Atény, Řecko. Realizace: 2002
Foto: Charalambos Louizidis, Zdroj: KYNČL, Jakub. 39 bydlení ve městě = 39 living in the city. 1. vyd. Brno: ERA, 2005. ISBN 80-7366-039-3.

Slovinsko

Obytný soubor Srnčeva ulica se nachází v jižní části města Maribor, na břehu řeky Drávy. Komplex zahrnuje deset bytových domů, svým měřítkem i vysokým prostorovým a materiálovým standardem zapadajících do v prostředí tvořeného městskými vilami z 19. a 20. století.

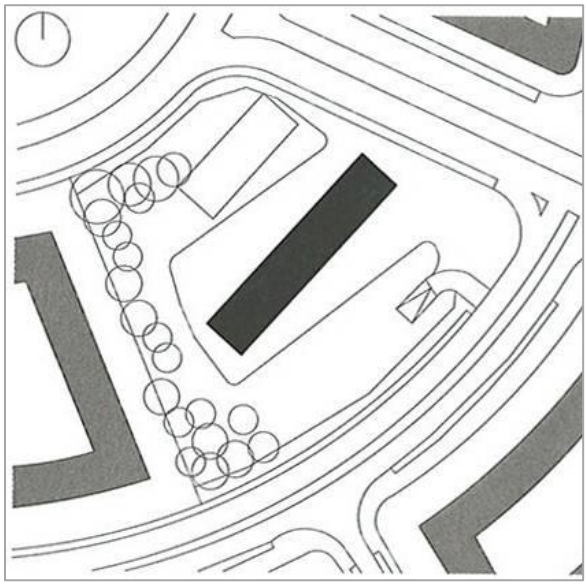

Obr. 61: Obytný soubor Srnčeva ulica, situace. Autor: Aleš Vodopivec. Srnčeva ulica, Maribor, Slovinsko. Realizace: 2007
Zdroj: http://www.archiweb.cz/

Obr. 62: Obytný soubor Srnčeva ulica. Autor: Aleš Vodopivec.Srnčeva ulica, Maribor, Slovinsko Realizace: 2007
Foto: Petr Šmídek, 2008. Zdroj: http://www.archiweb.cz/

Španělsko

Projekt Mirador ve španělském Madridu má být protikladem k blokové obytné zástavbě se soukromými vnitřními dvory, která v posledních letech překotně zaplňuje nové rezidenční čtvrtě na předměstích velkých španělských měst a která se poněkud vymyká tradiční extrovertní španělské kultuře. Velký věžovitý superblok je prolomen veřejně přístupnou terasou, nahrazující vnitroblok tradiční výstavby. Je složen z jednotlivých menších bloků s různými typy bytů, štěrbiny mezi nimi jsou vyplněny vertikálními a horizontálními komunikacemi.

Obr. 63: Obytný blok Mirador, situace. Autor: MVRDV. Madrid, Španělsko
Realizace: 2005
Zdroj: KYNČL, Jakub. 39 bydlení ve městě = 39 living in the city. 1. vyd. Brno: ERA, 2005. ISBN 80-7366-039-3

Obr. 64: Obytný blok Mirador. Autor: MVRDV. Madrid, Španělsko. Realizace: 2005
Zdroj: http://www.archiweb.cz/

C.3.2.2.3 Energeticky úsporný urbanismus

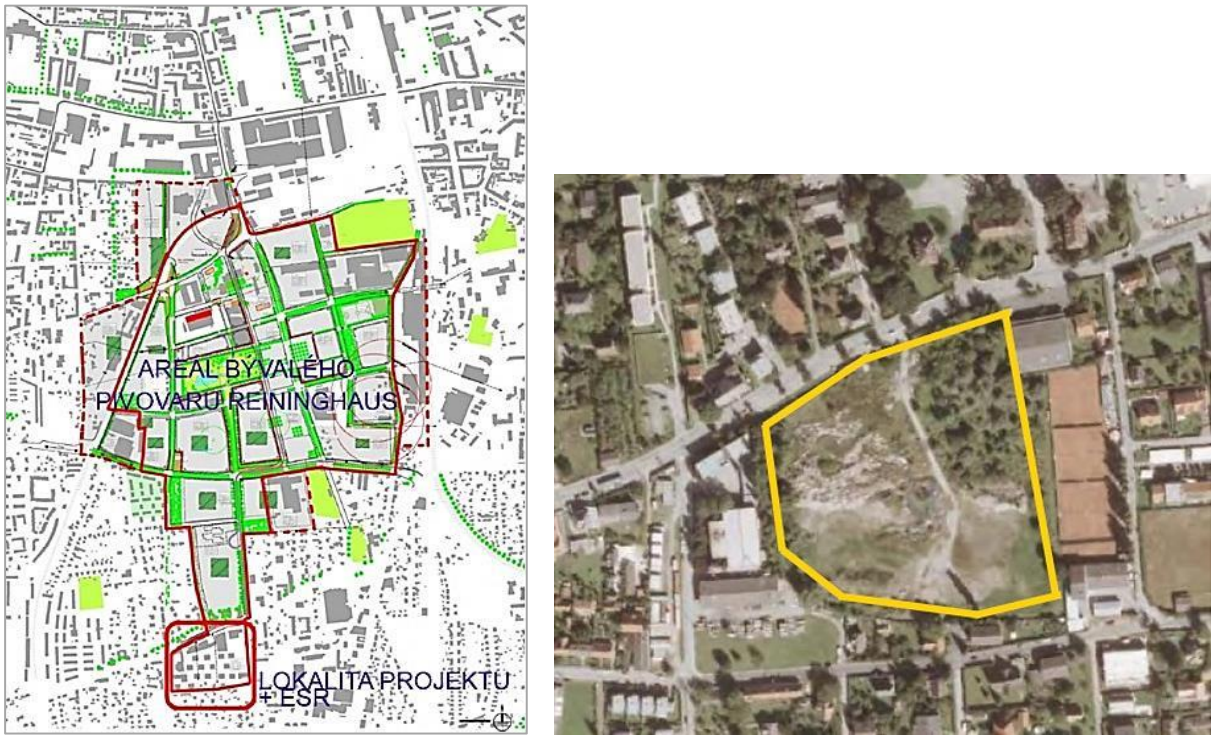
Experimentální projekt +ERS, Graz, Rakousko

Jedná se o výstavbu polyfunkčního komplexu (obchody, služby, kanceláře a byty s pečovatelskými službami) a obytného souboru u 12 bodových domů – 143 BJ.

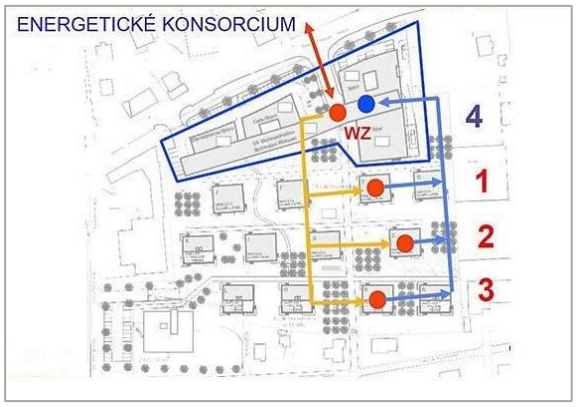
Experimentální projekt +ERS je příkladem energeticky úsporného urbanismu s využitím brownfields. Realizace je jednou z postupných etap transformace postindustriálního území Graz-West. Energetický koncept je založen na synergickém efektu vzájemně sdílených zdrojů i potřeb všech druhů energie (solární energie, fotovoltaické panely, tepelná čerpadla země-vzduch, teplo z chladících agregátů prodejen, společná tepelná centrála na plyn). Celý komplex má jen čtyři výměníkové stanice.

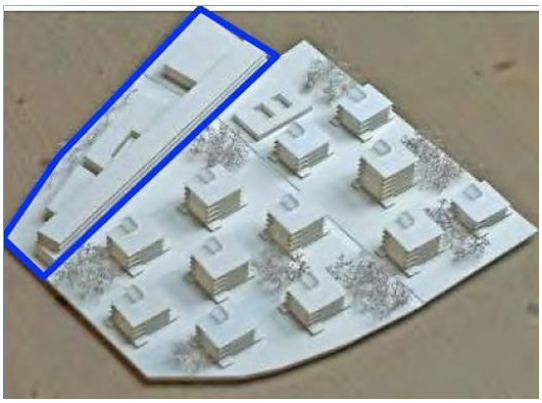
Pro pilotní projekt +ERS bylo založeno energetické konsorcium na principu veřejného a soukromého partnerství pro výstavbu i následně provozování.

Výstavba polyfunkčního komplexu byla zahájena v roce 2012, stejně jako 1. etapa obytného souboru. Nová výstavba bytů v bytových domech je programem podporovaným ze sociálního fondu pro výstavbu bytů ve Spolkové zemi Štýrsko (model obdobný pro celé Rakousko). Výstavba obytného souboru je rozdělena na tři etapy.

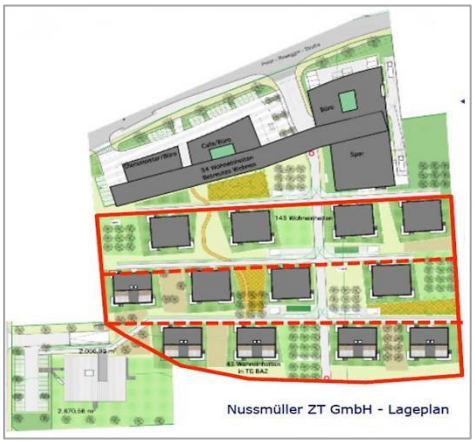

Obr. 65: +ERS – Obytný soubor využívající společný energetický koncept na území bývalého pivovaru Reininghaus v Grazu, Rakousko
Zdroj: Karel Havliš, volně podle Haus der ZukunftPlus, Graz

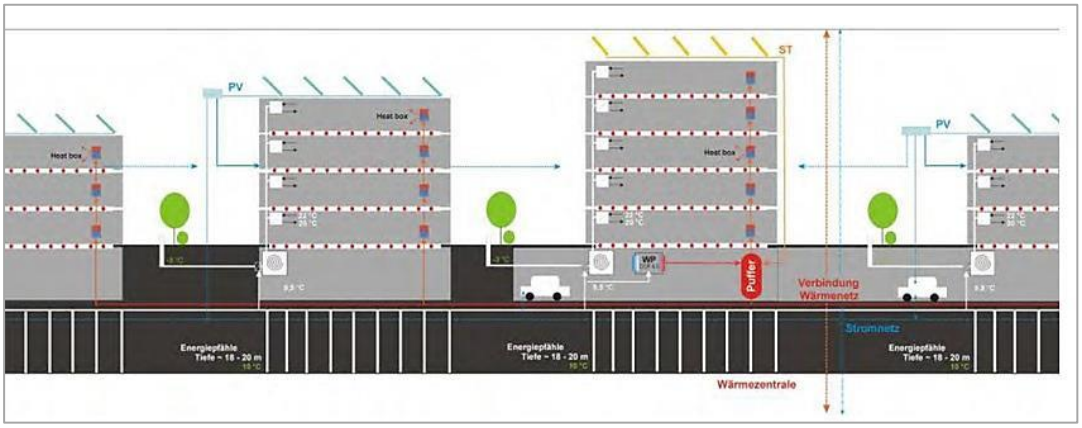

Obr. 66: +ERS – Obytný soubor využívající společný energetický koncept na území bývalého pivovaru Reininghaus v Grazu, Rakousko. Energetické konsorcium (modré orámování). Etapy výstavby jsou označeny červenými číslicemi
Zdroj: Karel Havliš, volně podle Haus der ZukunftPlus_Graz

Obr. 67: +ERS – Obytný soubor využívající společný energetický koncept na území bývalého pivovaru Reininghaus v Grazu, Rakousko. 12 bodových domů – 143 BJ
Zdroj: Karel Havliš, volně podle Haus der ZukunftPlus_Graz

Obr. 68: +ERS – Obytný soubor využívající společný energetický koncept na území bývalého pivovaru Reininghaus v Grazu, Rakousko. Energetické zisky sdíleného systému
Zdroj: Karel Havliš, volně podle Haus der ZukunftPlus_Graz

C.3.2.3 Dokument – Koncepce bydlení ČR do roku 2020

V roce 2011 byl schválen dokument *Koncepce bydlení ČR do roku 2020,* který shrnuje dostupné údaje, zkušenosti a poznatky o bytové politice v České republice, především v období platnosti předchozí koncepce státu pro roky 2005–2010. Z těchto dat vychází **vize** a její rozpracování do konkrétních **cílů a priorit** až po jednotlivé nástroje a úkoly pro státní orgány či státní organizace.

C.3.2.3.1 Vize státu v oblasti bydlení

Bydlení je sice primárně odpovědností jednotlivce (téma bydlení je ale sdílenou odpovědností společnosti), role státu je nezastupitelná. Tam, kde jednotlivec nedokáže z objektivních důvodů svoji odpovědnost naplnit, je povinností státu mu pomoci. Pomoc státu musí spočívat v kombinaci nástrojů, které působí preventivně, motivačně a z pohledu veřejných prostředků jsou maximálně efektivní. Pro tento účel musí stát především formulovat vlastní cíle politiky bydlení a nástroje tomu odpovídající. Využití nástrojů nevratné finanční pomoci je třeba volit, s ohledem na udržitelnost veřejných financí, velmi obezřetně.

Přesto v některých případech taková forma pomoci státu zůstane nezbytná. Jedině přísné dodržování principů ekonomické přiměřenosti a udržitelnosti veřejných financí může být zárukou, že stát bude dlouhodobě naplňovat své poslání v oblasti bytové politiky. S vývojem společnosti se mění také podmínky v jednotlivých oblastech jejího života. Proto v každé době bude z pohledu občanů otázka dostupnosti bydlení, jeho kvality a stability systému, ve kterém bydlení získávají, aktuální.

Obr. 69: Vize a strategické cíle státu v oblasti bydlení
Zdroj: Koncepce bydlení ČR do roku 2020

C.3.2.3.2 Cíle, priority a nástroje bytové politiky

1. ***Dostupnost přiměřeného bydlení***
   - vyváženost podpor:
     - celé portfolio podpor v oblasti bydlení;
   - zvýšení dostupnosti bydlení pro cílovou skupinu:
     - podpora výstavby nájemních bytů pro skupiny obyvatel ohrožené sociálním a prostorovým vyloučením;
     - podpora odstraňování právních a technických bariér staveb pro bydlení;
     - stavební předpisy;
     - právní úprava sociálních služeb;
     - sociální dávky v oblasti bydlení;
     - institut „bytové nouze“ a nastavení pravidel v oblasti sociálního bydlení;
   - snižování nákladů spojených s bydlením:
     - program na podporu snižování energetické náročnosti stávajících budov;
     - motivace k dosahování vyšších energetických standardů nové výstavby;
   - pomoc státu při živelních pohromách a předcházení vzniku škod způsobených živelními pohromami:
     - podpora při odstraňování následků živelní pohromy formou vratné i nevratné pomoci;
     - program prevence výstavby v ohrožených územích přemístěním zástavby pro bydlení z ohrožených území, nebo podporou architektonicko-urbanistických včetně technických řešení výstavby v ohrožených územích, minimalizujících rizika;
     - motivační program na zvýšení kvality urbanizace v území s významnými riziky s návrhem vhodných finančních nástrojů k jeho podpoře.

2. ***Vytváření stabilního prostředí pro oblast bydlení***

   a) ***stabilita financí:***
   - stabilní portfolio zdrojů financování:
     - vyšší zapojení soukromých finančních zdrojů (PPP, SVJ, družstva);
     - vyšší využití evropských fondů;
     - zdroje z prodeje emisních povolenek;
     - finanční inženýrství;
   - snížení finančního zatížení systému:
     - programy revolvingového charakteru;

   b) ***stabilita legislativy:***
   - stabilní právní úprava ve veřejnoprávní oblasti (specificky upravující procesy ve výstavbě):
     - stavební zákon a související právní předpisy;
     - politika rozvoje stavební kultury (architektury);
   - stabilní právní úprava v soukromoprávní oblasti (nájem, vlastnictví bytu):
     - prováděcí předpisy k připravovanému kodexu občanského práva;
     - právní a cenová deregulace nájemného;
     - právní úprava služeb spojených s bydlením;
     - revize vyhlášky o rozúčtování tepla a teplé vody;
     - právní úprava trvalého pobytu;

- respektování principu ekonomické přiměřenosti a udržitelnosti veřejných rozpočtů při aplikaci práva EU;
- zvyšování transparentnosti trhu bydlení poskytováním nezávislých a spolehlivých informací;

c) ***stabilita institucí:***

- důsledné vymezení odpovědností a koordinace aktivit státu v oblasti politiky bydlení:
  - právní předpisy upravující rozdělení odpovědnosti a kompetencí jednotlivých státních orgánů;
  - Státní fond rozvoje bydlení;
- posílení úlohy obcí v bytové politice:
  - jednotlivé nástroje státní bytové politiky;
  - legislativní úprava postavení obcí;

3. Trvalé zvyšování kvality bydlení

- snižování investičního dluhu:
  - program přímé podpory rekonstrukcí zanedbaného bytového fondu;
- kvalita vystavěného prostředí, specificky s ohledem na bydlení:
  - v oblasti nové výstavby využívání poznatků moderní architektury a urbanismu, jakož i péče o krajinu a přírodu;
- podpora zvyšování kvality vnějšího prostředí rezidenčních oblastí:
  - program podpory regenerace rezidenčních oblastí včetně podpory prevence kriminality.

C.3.3 Principy řešení v územním plánování

Bydlení je funkcí obytného prostředí. Kvalitní obytné prostředí je předpokladem dobrého bydlení, což je dále jedním ze základních předpokladů při uspokojování životních potřeb občanů a zároveň významným ukazatelem jejich životní úrovně.

Bydlení jako společenský proces nemůžeme však izolovat od ostatních funkcí života lidí v procesu jejich společenské existence.

Bydlení je základní urbanistickou funkční složkou. Funkce bydlení plní základní potřebu lidské společnosti při uspokojování životních potřeb člověka, při regeneraci a reprodukci lidských sil. Bydlení uspokojuje nároky fyziologické, psychologické a sociologické. Ty se realizují v obytném prostředí – ve vlastních obytných objektech a souvisejícím území. Kvalitní bydlení přispívá ke zdraví člověka, je základním zdrojem lidské energie a sociálních vazeb.

Obytným prostředím rozumíme nejen byt a jeho bezprostřední okolí. Je to souhrn faktorů prostorových (náměstí, ulice, vnitřní bloky) a plošných, kde jsou zastoupeny další funkční složky, jako je doprava, zeleň a rekreace, občanské a technické vybavení.

Základními potřebami člověka jsou spánek, hygiena, jídlo – příprava potravin, údržba domácnosti, výchova dětí, školní výchova, zdravotní péče, distribuce, služby atd. Právě tyto potřeby by měly být uspokojovány v místě, kde bydlí.

C.3.3.1 Požadavky na obytné prostředí

Vitruvius v knize *Deset knih o architektuře* při definování správného místa pro bydlení píše: „Při výstavbě města je třeba zachovávat tato pravidla: Předně výběr nejzdravějšího místa. Bude to místo položené výše a ne mlhovité, ne plné jinovatky a neobrácené ani k parným, ani ke studeným světovým stranám, nýbrž k mírným, a konečně místo, které se vyhne bažinatému sousedství. Proudí-li totiž k městu při východu slunce ranní větříky, k nimž se přidají vyvstalé mlhy, a roznášejí-li mezi obyvatelstvem svým vanutím s mlhou smíšené jedovaté výdechy bažinných živočichů, udělají z onoho místa místo choroboplodné. Rovněž nebude místo zdravé, bude-li položeno podél moře k jihu nebo proti západu.“

Ani v současnosti, přes veškerý technický pokrok, nelze při umisťování obytné funkce v území opomenout přírodní podmínky, je třeba dbát na vytváření zdravého životního prostředí, kromě toho jsou možnost využití území pro bydlení a vlastní řešení obytné zástavby ovlivňovány sociálně ekonomickými a kulturně estetickými požadavky a technickým stavem území, resp. jeho vybavením i sociálním statusem.

Všeobecným požadavkem v tvorbě obytného prostředí je požadavek budování zdravotně vhodného prostředí člověka a likvidace škodlivých vlivů – produktů novodobé techniky. Je to požadavek na vytvoření obytného prostředí s co nejvhodnějším mikroklimatem pro vývoj lidského organizmu, kde by nedocházelo k narušení základních úkonů a naopak kde by docházelo k přirozené regeneraci sil.

Člověk má své:

- biologické potřeby (dostatek čerstvého vzduchu, čisté vody, nezávadné potraviny),
- požadavky na světlo, slunce, zdravotně vyhovující předměty atd.,
- fyziologické potřeby (dýchání, trávení, krevní oběh, vyměšování),
- sociální potřeby (rodinu, práci, společenský kontakt, požadavek na bezpečnost a další profylaktické potřeby).

C.3.3.1.1 Přírodní a hygienické požadavky

Přírodní podmínky jsou základními a určujícími podmínkami lokalizace obytných ploch. Vyplývá to z fyziologických nároků na bydlení, z možností realizace a provozu obytných celků.

Jedná se o:

- geologické: zakládání, ev. sesuvy, výskyt surovin, seismicita,
- geomorfologické: svažitost, výškové členění, konfigurace terénu,
- hydrologické: podzemní a povrchové vody, jejich čistota, agresivita apod., záplavová území,
- klimatologické: teplotní proměny, srážkové proměny, inverze, větrné poměry,
- pedologické a biologické, tj. ekologické poměry a podmínky rostlinného krytu.

Dobré geologické podmínky jsou základními podmínkami hospodárnosti výstavby. Geologický průzkum a jeho vyhodnocení určuje podmínky pro zakládání budov, stavbu komunikací, ev. způsob uložení inženýrských sítí. Základová spára má mít stejnorodé fyzikální vlastnosti, např. pro soustředěnou středopodlažní zástavbu nemá klesnout pod 0,25 MPa, pro nízkopodlažní zástavbu 0,15 MPa. Geologický průzkum dále označuje terény nevhodné pro zakládání, jako jsou např. sesuvná území, tekuté písky apod.

Geomorfologické podmínky jsou dány konfigurací, výškovým členěním a svažitostí terénu. Pro soustředěnou obytnou zástavbu s ohledem na montážní způsob výstavby je především vhodný málo členitý terén se spádem do jednoho povodí (povrchové vody, kanalizace) a se sklonem k osluněné straně.

Pro těžkou stavební montáž a převládající řádkovou zástavbu je vhodný terén do 5 % sklonu. Od 5 % do 8 % sklonu je nutno sledovat terén (vrstevnice) při způsobu zastavění. Do 12 % sklonu osluněné strany je terén možný pro bodovou formu zástavby s potížemi při vedení obslužných komunikací a inženýrských sítí. Do 15 % sklonu osluněné strany je terén možno využít pro určité druhy individuální zástavby, nad 20 % sklonu (JJV, JZ) pro terasovou obytnou zástavbu.

Důsledky terénních úprav ve svažitých územích je nutno řešit již v základním urbanistickém konceptu, kde vedle hledisek stavební a provozní ekonomie, bilancování přesunu zeminy, konceptu obslužných komunikací a inženýrské infrastruktury je nezbytné sledovat celkové působení těchto nových obytných souborů na krajinu.

Podmínky hydrologické určují stavební možnosti s ohledem na hladinu spodních vod, její kolísání, ev. stupeň agresivity. Jsou mnohdy důležité pro způsob zakládání a izolace obytných budov.

Stavby je třeba umisťovat přednostně mimo záplavová území, zejména mimo jejich aktivní zóny (jsou vymezována v územně analytických dokladech dle stavebního zákona a souvisejících předpisů).

Vzhledem k minimalizaci nebezpečí záplav, a vůbec z důvodu péče o vodu jako nezbytnou podmínku života, je v posledních letech kladen stále větší důraz na práci s dešťovou vodou. Dešťovou vodu je správné zachytávat a zpětně využívat v řešeném území. Přebytečná dešťová voda se pak odstraňuje přednostně vsakováním na pozemku, pokud to není možné, tak je ji nutno zadržet a regulovaně odvádět dešťovou kanalizací [viz § 20 odst. 5 písm. c) vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území – dále též vyhláška č. 501/2006

Sb.]. V základním urbanistickém konceptu je třeba proto zvažovat poměr zpevněných ploch a zatravněných pozemků (doporučeno min. 30–40 % zelených ploch – viz § 21 odst. 3 uvedené vyhlášky), zachovávat původní vodní toky včetně břehových porostů, případně vytvářet nové povrchové vodní plochy pro zlepšení mikroklimatu obytných celků a tak zabránit „hydrologické devastaci“ území.

Podmínky klimatologické určují místní teplotní a srážkové poměry, výskyt inverze a převládající směry větrů. Pro obytnou zástavbu nejsou vhodné inverzní polohy (pomalý odtok studeného vzduchu), místa častého výskytu mlh, nevětrané kotliny, ev. návětrné plošiny. Částečně je lze měnit umělými zásahy, tj. vhodnou orientací a formou zastavění, zakládáním zelených pásů, větrolamů, ev. vnitřním vodohospodářským režimem. Konečné dlouhodobé důsledky na provoz a mikroklima je však nutno pečlivě zvážit.

Podmínky pedologické, biologické a ekologické ovlivňují výběr staveniště s ohledem na ochranu bonitních zemědělských půd a nepřípustnost jejich zastavění. Hledisko celkové ekologie krajiny shrnuje klimatologické, geologické, pedologické a biogeografické údaje o jejich významu pro vegetaci a celkový režim krajiny. Jde o ochranu přírodních hodnot, důležitých prvků vegetace, o možnou míru technických zásahů a vytváření předpokladů pro tvorbu nových krajinných a parkových úprav jako nezbytné součásti kulturního obytného prostředí.

Hygienické podmínky jsou souhrnem zdravotních požadavků. Patří sem kromě zajištění standardu technického vybavení, zásobování vodou, energiemi, odstraňování tekutých a tuhých odpadů také požadavky na kvalitní životní prostředí. Požadované měřitelné hodnoty kvality prostředí či tolerovatelná míra negativních vlivů vyplývají z obecně platných předpisů, zejména vyhlášky č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby a např. zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

Obytné stavby se nemohou umisťovat do území, kde by samy mohly ohrozit životní prostředí, např. do hygienických ochranných pásem vodních zdrojů (podrobněji viz zákon č. 254/2001 Sb., vodní zákon), v 50 metrovém ochranném pásmu lesa (zákon č. 289/1995 Sb., lesní zákon) nebo z důvodu ochrany piety ve 100 metrovém ochranném pásmu hřbitova (zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví).

Ochranná pásma sloužící ochraně obytného území před nepříznivými vlivy okolí nebo chránící okolí obytné stavby před jejím případným negativním vlivem mohou být také vymezena přímo územním rozhodnutím (§ 83 stavebního zákona).

Podmínky čistoty ovzduší se posuzují na jednotlivých staveništích v návaznosti na směr převládajících větrů a na zdroj znečištění. Zdroje znečištění jsou většinou antropogenního původu. Velkými znečišťovateli v obytných územích je zejména spalování fosilních paliv v lokálních topeništích a automobilová doprava. Pokud nelze omezit samotný zdroj znečištění, tak je třeba bydlení situovat do míst s menším znečištěním. Zvláště problematické pro situování bydlení mohou být z tohoto pohledu údolní lokality, které často trpí lokálními inverzemi a tím i zvýšenou koncentrací zdraví škodlivých látek.

Ochrana ovzduší se v České republice opírá o zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší.

Ochrana proti hluku. V případě obytných staveb se jedná zejména o ochranu před vnějším hlukem. Je třeba upřednostňovat taková urbanistická řešení, aby byly co nejvíce eliminovány potenciální hlukové zdroje v území (viz § 14 odst. 1 vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických

požadavcích na stavby (dále též vyhláška č. 268/2009 Sb.). K největším problémům z tohoto pohledu patří zejména negativní vliv hluku z dopravy. Ve venkovním prostoru obytných staveb se obecně připouští při ustáleném nebo nepravidelném hluku nejvýše hladina hluku 50 dB ve dne a 40 dB v noci (podrobněji viz nařízení vlády č. 272/2011 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací). Tato hranice je žel ve většině velkých i středních měst překročena kolem všech hlavních komunikací, proto kromě standardních urbanistických opatření (alokace funkcí v území, odstupy, orientace budov, vedení dopravních tras apod.) se neobejdeme bez dalších technických opatření či vhodného dispozičních řešení domů (polyfunkční domy, bariérové a „polobariérové“ bytové domy, hlukové parametry výplní okenní otvorů a způsob zajištění dostatečného větrání venkovním vzduchem atd.).

Proslunění. Prosluněny musí být všechny byty a ty pobytové místnosti, které to svým charakterem a způsobem využití vyžadují. Přitom musí být zajištěna zraková pohoda a ochrana před oslněním, zejména v pobytových místnostech určených pro zrakově náročné činnosti. Byt je prosluněn, je-li součet podlahových ploch jeho prosluněných obytných místností roven nejméně jedné třetině součtu podlahových ploch všech jeho obytných místností. U samostatně stojících rodinných domů, dvojdomů a koncových řadových domů má být součet podlahových ploch prosluněných obytných místností roven nejméně jedné polovině součtu podlahových ploch všech obytných místností bytu (§ 13 vyhlášky č. 268/2009 Sb.). Odstupy mezi budovami tak vycházejí podle orientace ke světovým stranám cca 1,3 až 2,5 výšky překážky (podrobněji viz ČSN 73 4301).

Denní osvětlení. Vlastní urbanistické řešení musí zajistit nejen možnost proslunění každého bytu, ale také zároveň vytvořit podmínky pro denní osvětlení obytných místností v souladu s normovými hodnotami (§ 11 vyhlášky č. 268/2009 Sb., část 2 ČSN 73 0580). Legislativa stanovuje minimální požadavky na „hodnotu činitele denní osvětlenosti v kontrolních bodech obytné místnosti“ a „průměrnou hodnotu činitele denní osvětlenosti“. Je třeba mít na zřeteli, že takto určené nároky na odstupy mezi budovami vyjdou větší než z požadavků na proslunění.

C.3.3.1.2 Obecně technické požadavky

Obecné požadavky na umisťování staveb stanoví stavební zákon a související prováděcí vyhlášky, zejména vyhláška č. 501/2006 Sb. a vyhláška č. 268/2009 Sb.

Napojení na inženýrské sítě. Součástí hygienických podmínek je i zajištění dostatečného množství pitné vody, které je okolo 120 l na den a osobu. Také stanovení správného režimu a způsobu údržby, čistění a odstraňování tekutých a tuhých odpadů je součástí hygienických podmínek. Toto spolu se zajištěním tepla a elektrické energie vytváří složitý a náročný komplex inženýrské infrastruktury, který je mnohdy limitující pro plánování a realizaci výstavby a je nedílnou součástí celkové urbanistické koncepce řešení. Je třeba ověřit kapacitní možnosti dané stavem technického vybavení území v místě výstavby. Inženýrské sítě vytvářejí zpravidla paralelní podzemní liniová vedení umístěná přednostně do veřejných prostranství, mimo budovy a vysokou zeleň. Každá obytná budova musí být napojena na vodovod pro veřejnou potřebu, elektřinu, telekomunikace a případně také na kanalizaci a rozvody tepla a plynu.

Napojení na dopravní infrastrukturu. Každý pozemek pro obytnou stavbu musí být napojen na kapacitně vyhovující veřejně přístupnou pozemní komunikaci. V případě území s převažující obytnou funkcí se obvykle jedná o místní komunikace funkční skupiny C –

obslužné komunikace s návrhovou rychlostí do 30 až max. 50 km/h nebo D1 – komunikace se smíšeným provozem – tzv. obytné ulice, obytné zóny (ve smyslu ČSN 73 6110). Tyto komunikace jsou součástí veřejného prostranství (ulice), jehož šířka musí být minimálně 12 m při obousměrném provozu, při jednosměrném provozu 10,5 m / případně 8 m nebo 6 m, pokud se touto komunikací zpřístupňují jen rodinné domy (§ 22 vyhlášky č. 501/2006 Sb.). Šířky jednotlivých dopravních pruhů a další vybavení jsou určeny normou (ČSN 73 6110), šířka jízdního pruhu se pohybuje od 2,25 m (se sníženou rychlostí – obytná ulice) až cca 3,5 m dle funkční skupiny, návrhové rychlosti a kapacity. Minimální vzdálenost veřejné komunikace od stavby rodinného domu nebo souvislé skupiny rodinných domů je 50 m (§ 20 odst. 7 vyhlášky č. 501/2006 Sb.).

Odstavná a parkovací stání. Ve smyslu obecně platných předpisů (§ 20 odst. 5 vyhlášky č. 501/2006 Sb.) musí urbanistické řešení umožnit umístění všech potřebných stání pro osobní automobily přímo na příslušném stavebním pozemku obytného domu / skupiny obytných domů, pokud možno v docházkové vzdálenosti do 300 m (§ 21 odst. 1 vyhlášky č. 501/2006 Sb.). Na jeden standardní byt do 100 m^2 připadá potřeba cca 1,25 vozidla (liší se podle stupně motorizace a významu sídla) a cca 0,2 vozidla nejlépe veřejně přístupných parkovacích stání (kapacitní požadavek se liší též dle velikosti města a kvality hromadné dopravy), podrobněji ČSN 73 6110.

Vzájemné odstupy staveb. Vzájemné odstupy staveb musí splňovat zejména požadavky urbanistické, architektonické, životního prostředí, hygienické, veterinární, ochrany povrchových a podzemních vod, ochrany památek, požární ochrany, bezpečnosti, civilní ochrany, prevence závažných havárií, požadavky na denní osvětlení a oslunění a na zachování kvality prostředí. Odstupy musí dále umožňovat údržbu staveb a užívání prostoru mezi stavbami pro technická či jiná vybavení a činnosti, které souvisejí s funkčním využitím území (například sítě technického vybavení, dětská hřiště).

Vytvářejí-li rodinné domy mezi sebou volný prostor, vzdálenost mezi nimi nesmí být menší než 7 m. Vzdálenost rodinných domů od společných hranic pozemků nesmí být menší než 2 m. Ve zvlášť stísněných územních podmínkách může být vzdálenost mezi rodinnými domy snížena až na 4 m, pokud v žádné z protilehlých částí stěn nejsou okna obytných místností.

Jsou-li v některých z protilehlých stěn sousedících staveb pro bydlení okna obytných místností, musí být odstup roven alespoň výšce vyšší z protilehlých stěn (s výjimkou vzájemných odstupů staveb rodinných domů dle předchozího odstavce). Uvedené odstupy mezi stavbami pro bydlení neplatí pro jednotlivé stavby umisťované v prolukách. Obdobně se určují odstupy od staveb nebytových. Samozřejmě, že zároveň musí být splněny normové požadavky na proslunění a denní osvětlení, požární předpisy a další.

Vzdálenost průčelí budov, v nichž jsou okna obytných místností, musí být nejméně 3 m od okraje vozovky silnice nebo místní komunikace. (Tento požadavek se neuplatní u budov umísťovaných ve stavebních prolukách řadové zástavby a u budov, jejichž umístění stanoví vydaná územně plánovací dokumentace.)

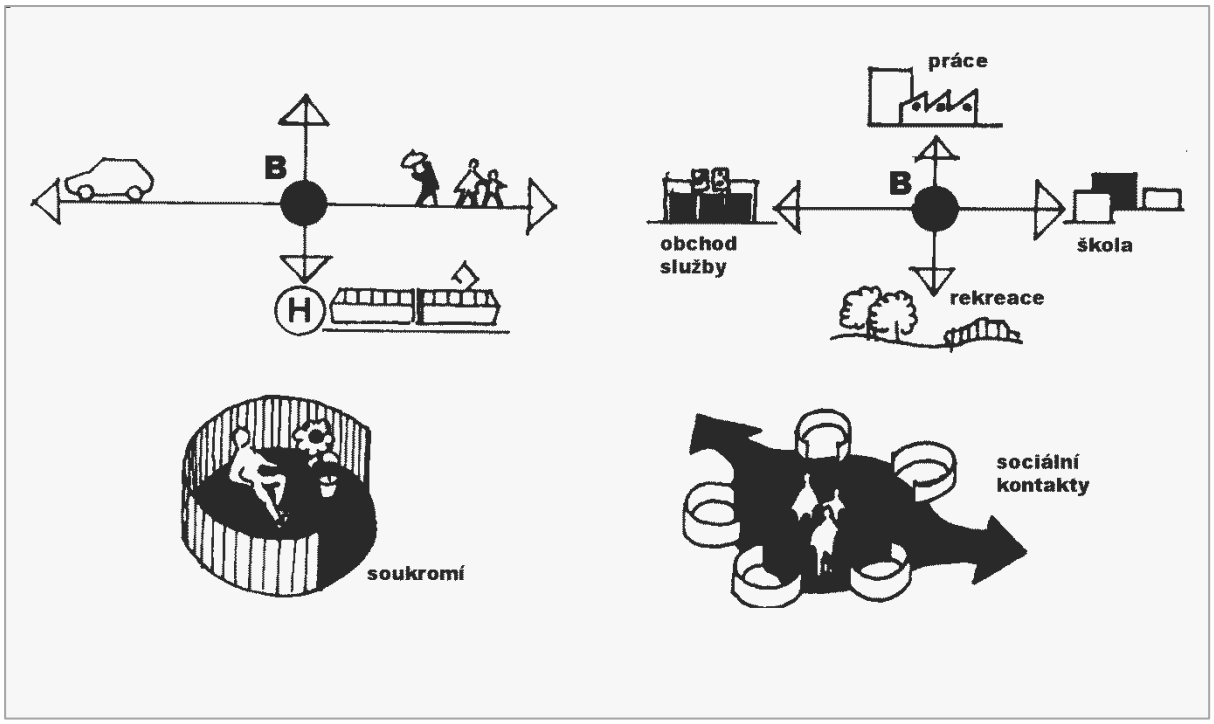
Podrobně vzájemné odstupy staveb – viz § 25 vyhlášky č. 501/2006 Sb.

Požární bezpečnost. Pod pojmem požární bezpečnosti jakéhokoli stavebního objektu rozumíme vlastnost stavebního objektu bránit ztrátám na životech a zdraví osob, resp. zvířat a ztrátám na majetku v případě požáru. Toho se dosahuje urbanistickým umístěním objektu, jeho vhodným dispozičním, konstrukčním a materiálovým řešením.

Odstupové vzdálenosti
Odstupy mezi objekty mají bránit přenesení požáru vnějším prostorem z jednoho objektu nebo požárního úseku na druhý. Přenesení požáru umožňuje vyzařování (sálání) části tepelné energie do volného prostoru vně objektu všemi požárně neuzavřenými otvory (okny apod.) v obvodových stěnách nebo střeše a také těmi částmi obvodových plášťů, které nemají dostatečnou požární odolnost / jsou z hořlavého materiálu. U objektů pro bydlení a ubytování se stanoví odstupové vzdálenosti podle ČSN 73 0833. Největší problémy vznikají ve vnějších koutech objektů (atriové dispozice, meandrové domy, polouzavřené dvory apod.).

Příjezdy, nástupní plochy, zásahové cesty
umožňují provedení účinného protipožárního zásahu. Ke každému objektu pro bydlení a ubytování musí vést přístupová komunikace pro příjezd požárních vozidel a techniky. (Podrobněji viz ČSN 73 0833)

C.3.3.1.3 Společenské a psychologické požadavky

Obr. 70: U bydlení je důležité soukromí i sociální kontakt – na chráněném místě s co nejlepším přístupem k službám, práci a rekreaci
Zdroj: Prinz

Sociální aspekty, teritorialita

Významnými determinantami pro skupinu společenských požadavků jsou: struktura rodiny, zaměstnání členů rodiny, rovnoprávné postaveni žen, vztah individuálního, rodinného a kolektivního života, návyky, životní styl, sousedské vztahy, způsob využití volného času, ekonomie času i celková ekonomická situace rodiny.

Obytné prostředí musí být zajištěno jako plnohodnotné, musí se vyvarovat vzniku sociálně patologických jevů. Jedná se především o vytváření škály prostorů od veřejných přes poloveřejné, polosoukromé až po soukromé. Každá plocha musí někomu patřit; ten musí být schopen ji spravovat a udržovat, ať je to město, instituce, skupina lidí či jednotlivec. Nesmí vznikat území nikoho.

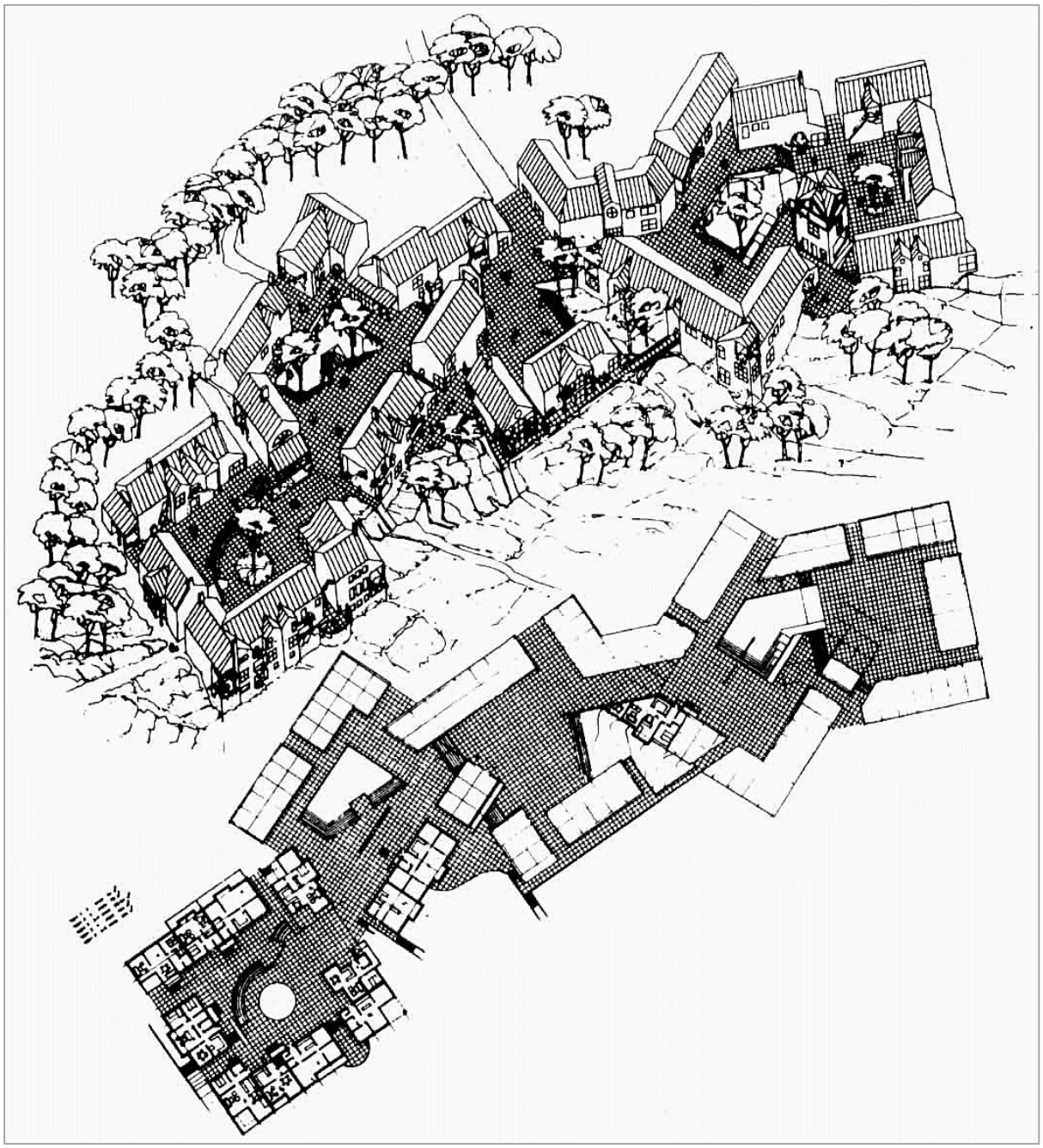
Projdeme-li se mnoha obytnými soubory budovanými před 90. léty 20. století, všimneme si řady ploch, které jako by nikomu nepatřily, zatímco u vilových čtvrtí na krajích měst vzniklých v posledních letech takřka neexistuje veřejný prostor pro sociální kontakty. Uliční profil je minimalizován, chodník zmizel a je nahrazen příjezdovou cestou hrdě nazvanou obytnou ulicí, kde má sice přednost chodec před jedoucím autem, ale je zde řada odstavených aut. Tržní mechanismy při prodeji pozemků nutí realitní kanceláře tento prostor minimalizovat, protože nepřináší okamžitý zisk.

Veřejný prostor zkvalitňuje bydlení. Jeho absence může znehodnotit celá území. Můžeme se dočkat stejného efektu, kdy lidé budou o víkendech odtud odcházet, aby se mohli setkávat jinde. Zde budou pouze přespávat jako v noclehárnách.

Vytvoření vztahu ke konkrétnímu území má další dopady. Lidé si svoje území přirozeně brání – snadno lze poznat toho, kdo sem nepatří, přirozenou reakcí je potom otázka: „Hledáte někoho?“, která je přímým důkazem, kdo je tady pánem, a kdo je cizí, a proto je ostatními více sledován. Proto je tolik kriminality tam, kde je anonymní prostředí. Malá vesnice s přesně definovaným územím a s jasnými vstupy si své území snadno ohlídá sama. Obyvatelé, kteří bydlí u těchto vstupů, na sebe často dobrovolně a nevědomky přebírají funkci vrátných, kteří kontrolují vstup do území.

Najít správnou míru velikosti ploch pro sociální kontakty je nelehký úkol. Příliš velká plocha má vysoké náklady na údržbu, lidé se zde cítí opuštěni, malá plocha je potom pohlcena dopravními požadavky, člověk má pocit, že sem nepatří.

Novou výstavbu musíme chápat jako obydlování krajiny. Nelze v žádném případě vytvářet nové problémy pro budoucí generace. Bydlení musí komplexně fungovat, nelze jej vnímat jako provizorium. Může zde být něco zatím nepostaveno, ale musí být vytvořeny podmínky, aby chybějící funkce mohly být jednou doplněny. Jen tak se obyvatelé domů ztotožní se svým prostředím, mají zájem jej zlepšovat.

Obr. 71: Uspořádání obytných domů může vytvořit podmínky pro komunitní život. Vesnice v Dánsku
Zdroj: Gehl

Psychologické aspekty

Všeobecným psychologickým požadavkem na obytné prostředí je požadavek na takové architektonické ztvárnění prostoru, které by blahodárně působilo na lidskou psychiku. Tyto požadavky jsou v současnosti respektovány mnohdy nedostatečně.

Lze je konkrétně vyjádřit potřebou bezpečí, intimity – publicity, individuality – kolektivity, komunikativnosti – srozumitelnosti, výběru, hierarchizace, sociální reference (příslušnosti), územní reference (příslušnosti).

Potřeba bezpečí

Pocit bezpečí je jedním z velmi významných předpokladů duševní pohody. V různých obdobích a společnostech mělo svůj specifický odraz v konkrétní architektonické a urbanistické tvorbě (např. městské hradby, obestavěné dvory atd.).

Tato potřeba se pohybuje mezi dvěma okrajovými póly – individuální bezpečnost – kolektivní bezpečnost. Intenzita této potřeby závisí od konkrétních společenských, hospodářských i přírodních podmínek, v kterých daná společnost žije.

Činitelé řešící tuto potřebu (požadavek) jsou v našich podmínkách např. dostatečné osvětlení, bezpečné přechody přes komunikace, řešení takových obytných prostor, které lidem dovolují identifikovat se s nimi.

Potřeba intimity – publicity

Tuto potřebu nutno chápat opět v celé škále jejích podob, jejímiž krajními póly jsou – momentální psychický stav jednotlivce a společensky zafixované způsoby chování u jednotlivců i společenských skupin (podmíněné jejich sociálními a kulturními charakteristikami, tradicí atd.). Architektonicko-urbanistické řešení obytného prostoru musí s touto potřebou počítat. V případě veřejných prostorů – člověk někdy potřebuje uchýlit se do tichého parku, nebo do malé kavárničky (prostoru společensky komorního), jindy ale zase potřebuje "publicitu", tj. pohybovat se a trávit čas uprostřed veřejnosti.

Respektování těchto potřeb by mělo vést k potírání stereotypnosti a monotónnosti v zástavbě a naopak k vytváření různorodých obytných exteriérů a interiérů vyhovujících ovšem nejen jednotlivcům, ale i kolektivům.

Potřeba komunikativnosti – srozumitelnosti prostředí

Jde o požadavek, aby vznikající architektonicko-urbanistické struktury byly srozumitelné jejich uživatelům, aby měly svůj sociální výraz, tj. aby jednoznačně vyjadřovaly, jakou společenskou funkci plní, kdo je jejich uživatelem, jaké společenské hodnoty symbolizují atd. Takovému účelu může vyhovět různorodý architektonický celek i detail využívající navíc přírodních daností a tradic. V tomto směru se dobře uplatní "malá architektura", značení ulic, číslování domů, funkční rozmanitost zástavby (obchody, úřady, školy, kulturní zařízení apod.), světelná informace (reklama, nápisy) a další způsoby, které se zafixují v paměti uživatele jako nositelé přímé či nepřímé informace.

Potřeba výběru

Týká se potřeb rozmanitosti vjemů a potřeb rozmanitosti funkcí, člověk by měl mít možnost "vybrat si, jak realizovat svou určitou potřebu a nebýt omezen pouze na jednu možnost". Pokud jde o obytné prostředí v širším smyslu, mělo by poskytovat např. různé možnosti

krátkodobé denní rekreace, sportovního i kulturního vyžití, a mělo by poskytovat i různé možnosti zabezpečování chodu domácnosti /služby, obchody/ atd. Důsledkem nedostatků v tomto směru dochází často k "uzavírání se" lidí do soukromí a v jiném případě k přetěžování centrálních městských oblastí.

Potřeba hierarchizace

Jde hlavně o polyfunkční strukturu, vyjadřující přirozená centra území, stejně jako hierarchii ostatních prostorů se všemi kvalitativními nároky na tyto prostory.

Potřeba sociální reference (příslušnosti)

Z tohoto hlediska je potřebné prostředí, ve kterém by hmotné – prostorové danosti ulehčovaly průběh společenského života v co nejbohatších formách a přispěly tak k identifikaci s různými sociálními skupinami v daném prostoru. Jde konkrétně o vytváření prostředí, které navozuje možnost, aby se lidé v rámci svých společenských zájmů mohli setkávat a vzájemně poznávat (kluby mládeže, kluby důchodců, spolek zahrádkářů atd.).

Potřeba územní reference (příslušnosti)

Tato potřeba úzce souvisí s potřebou sociální reference. Jde v podstatě o potřebu vytvoření si vztahu ke svému blízkému okolí – vytvoření si pocitu domova, což předpokládá identifikaci s funkcemi bytu, práce, volného času, identifikaci s estetickými a kulturně – historickými danostmi území.

Architektonicko-urbanistické ztvárnění prostoru může buď ulehčit, nebo komplikovat průběh těchto procesů.

C.3.3.1.4 Požadavky kompoziční a estetické

Požadavky kompoziční a estetické v tvorbě obytného prostředí, tak jako v architektonické a urbanistické tvorbě, se týkají výtvarné stránky řešení hmot a prostorů, neboť hmotný prostor obytného celku zahrnuje nejen prvky umělé, kterými jsou objekty funkčně různých budov, objekty dopravy a infrastruktury, ale i prvky přírodní (dané) – terénní reliéf, půdní – lesní – vodní plochy, klimatologické a geologické poměry.

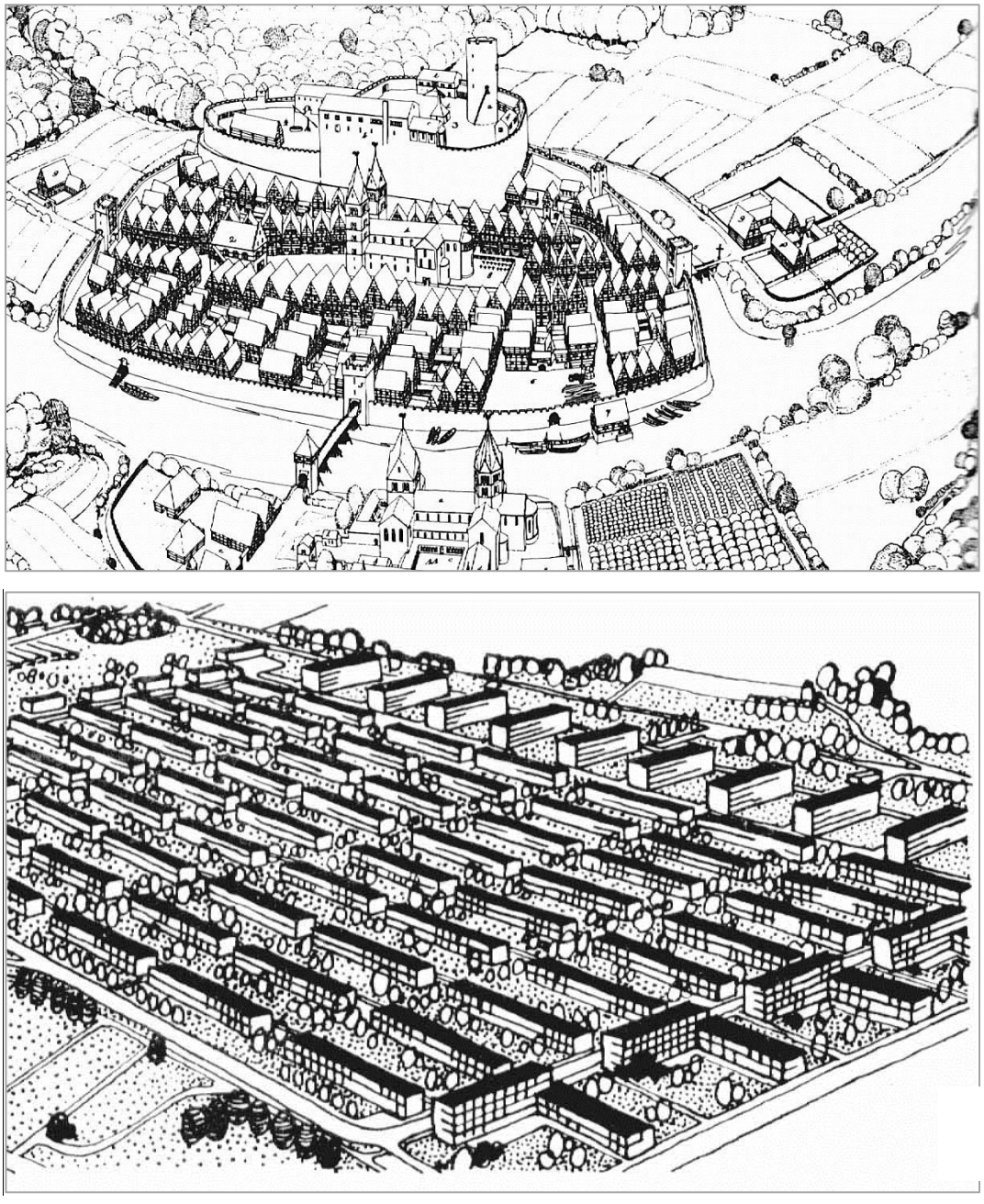
Výsledné výtvarně – kompoziční řešení by mělo být vyvážené (mezi hmotou a prostorem i mezi hmotami navzájem) a mělo by splňovat základní požadavky ukončenosti a jednoty architektonické kompozice. Je zřejmé, že možných variant je velice mnoho. Protože hmota – tvar je to podstatné a nejsnadněji se vnímá. Velmi silně působící je však i okolní prostor – stará zástavba, terén, příroda. Pro nalezení rovnováhy hmot (prostorů) neexistuje jednotná šablona.

V posledních téměř sto let se v uspořádání urbanistického souboru tu více či méně paralelně uplatňují dva základní principy – modernistický a historicko-klasický.

Modernistické uspořádání urbanistického souboru vychází z urbanistických idejí, které ve 20.–30. letech minulého století definoval zejména Le Corbusier. Tradiční bloky domů s dvory a ulicemi jsou dle něho špatně provětrávané, nehygienické a nevyhovují ani modernímu způsobu života, měly by proto ustoupit solitérům v zeleni (viz např. jeho projekt „Současného města“ pro přestavbu Paříže v Urbanistické čítance – Maier). U nás byly modernistické ideje uplatňovány již při budování prvorepublikového Zlína (urbanisticky ceněné jsou např. obytné soubory Letná, Zálešná-Podvesná). Ve zvulgarizované

a ekonomicky okleštěné podobě se pak výrazně vepisovaly do půdorysů našich měst od konce 50. let jako socialistická sídliště.

Klasické uspořádání urbanistického souboru vychází z dlouhodobého historií ověřeného modelu pevně vymezených kompaktně zastavěných vyhrazených ploch – městských bloků, většinou s vnitřním dvorem, jsou převážně privátního či semiprivátního charakteru, a také z jednoznačně definovaného systému veřejných prostranství, tedy zejména ulic, ale i náměstí a parků. Teorie urbanismu tyto myšlenky v 80. letech minulého století rehabilitovala v principech postmodernismu (např. bratři Krierové), postmoderní ideje pak tou dobou ovlivnily většinu obytných souborů realizovaných v mnoha městech (např. Paříž, Berlín, Vídeň).

Obr. 72: Estetika historického a modernistického města
Zdroj: Koch, Krásný

Estetická kvalita má jednoznačně pozitivní vliv na vnímání staveb a celého urbanistického souboru, je obecně požadována, je jednotlivými realizačními subjekty také prezentována a následně hraje i neopominutelnou roli v hodnocení architektury (v českých podmínkách např. Grand Prix Obce architektů, Stavba roku). Přesto je těžké stanovit nějaká objektivní pravidla, kritéria „míry krásy“, nelze se než spolehnout na hodnocení odborníků či vnímání širší veřejnosti. Pro realizaci významných staveb je vhodné využívat architektonických a urbanistických soutěží.

Náš stavební zákon zná kritérium estetiky a vytváří právní rámec pro jeho naplnění. Jedním z cílů územního plánování je „stanovovat urbanistické, architektonické a estetické požadavky na využívání a prostorové uspořádání území“ [§ 19 odst. 1 písm. d) zákona č. 183/2006 Sb., stavební zákon].

C.3.3.1.5 Požadavky ekonomické

Ekonomickým požadavkem při tvorbě prostředí obytných celků je celková hospodárnost všech komponentů prostoru, tj. řešení dispozice (plošný standard), konstrukce, materiálu, technologie výstavby, údržby, provozu i estetického ztvárnění. Tento požadavek je prakticky možno vyjádřit potřebou rentability; ta spočívá v optimálních nákladech vynaložených jak na realizování objektů, tak i na pozdější náklady vzniklé s provozem a údržbou.

Urbanistická ekonomie, která v současné koncepci bytové výstavby je především zaměřena na omezení výstavby na pozemcích umožňujících produktivní zemědělskou výrobu, tj. na tzv. zelené louce, sleduje max. využití zastavovaného území při současném respektování všech zastavovacích, hygienických a dalších požadavků, které směřují k dosažení vysoké kvality obytného prostředí.

Termín „urbanistická ekonomie“ resp. „ekonomie územního rozvoje“ je v současné urbanistické praxi nejčastěji vnímán ze dvou pohledů – z pohledu pozitivní a z pohledu normativní ekonomiky. **Pozitivní urbanistická ekonomie** zkoumá zákonitosti rozvoje území, umožní tak předvídat, co může který plánovaný urbanistický zásah v území vyvolat. **Normativní urbanistická ekonomie** pak taxativně definuje normativy – ukazatele, které by mělo území naplňovat. V případě obytných území se jedná např. o počty obyvatel a bytů na územní jednotku a tomu odpovídající normativy vybavení (počet míst ve škole, školce, parkovací místa, lůžka v nemoci, počet sedadel v divadle apod.). Normativní ukazatele byly podrobně v českých podmínkách stanovovány pro potřeby územního plánování a investiční výstavby v období socialistického budování jako požadavky „komplexní bytové výstavby“. Ukazatele tohoto typu lze orientačně využívat i v současnosti, nejdůležitější požadavky jsou kodifikovány v obecně platných předpisech (viz např. Zásady a pravidla územního plánování, VÚVA 1983).

Komplexním hodnoticím kritériem je **udržitelný rozvoj území**, tedy takový rozvoj, kdy jsou sice plněny aktuální požadavky, ale ne na úkor příštích generací nebo jiných území. Územní rozvoj, představuje změny v území, které jsou iniciovány požadavky na zvyšování kvality života obyvatel, ty se ale velkou měrou realizují prostřednictvím ekonomických nástrojů, investor staví to, co mu přináší zisk. Je celospolečenským zájmem, aby nepřevážila kritéria krátkodobá nad dlouhodobými, aby vidina okamžitého zisku neskryla negativní externality, které by zvolené řešení mohlo skrývat. Základní rámec pro prosazování udržitelného rozvoje území jako veřejného zájmu vytváří stavební zákon s potřebnými územně plánovacími nástroji.

Ekonomické požadavky na udržitelný rozvoj území se promítají do veřejných rozpočtů, do udržitelného hospodaření obcí (finanční vyrovnanost rozpočtů, minimalizace zadlužení, účelnost veřejných investic, vlastnictví klíčových pozemků, kontrolní mechanismy). Urbanistické projekty pak sledují alokaci funkcí, vyváženost obytné a pracovištní funkce, efektivní napojení na hromadnou dopravu či přiměřenou intenzitu využití území (pomocí indexů zastavění, indexů podlažních ploch) apod.

V urbanistické teorii a praxi se tu a tam objevují modely ekonomicky ideálního uspořádání sídel. Mezi ty nejznámější patří koncept **Zahradního města** prezentovaný E. Howardem na rozhraní 19. a 20. století. Některé jeho myšlenky se částečně promítají i do následných funkcionalistických a současných neofunkcionalistických vizí a ekologických teorií akcentujících vysoký podíl zeleně, relativní samostatnost jednotlivých sídelních částí a komunit, propojenost města a venkova.

V současnosti je převládajícím ideálem udržitelného sociálně-ekonomického uspořádání sídel **kompaktní město**. Město s dostatečnou hustotou osídlení, které se amorfně „neroztéká“ do krajiny, město funkčně rozmanité, s rovnoměrným rozmístěním bydlení, služeb a pracovních a rekreačních příležitostí. Jako nevhodné jsou vnímány rozsáhlé monofunkční areály, ideálem je polyfunkční dům a krátké vzdálenosti s minimalizací požadavků na individuální automobilovou dopravu.

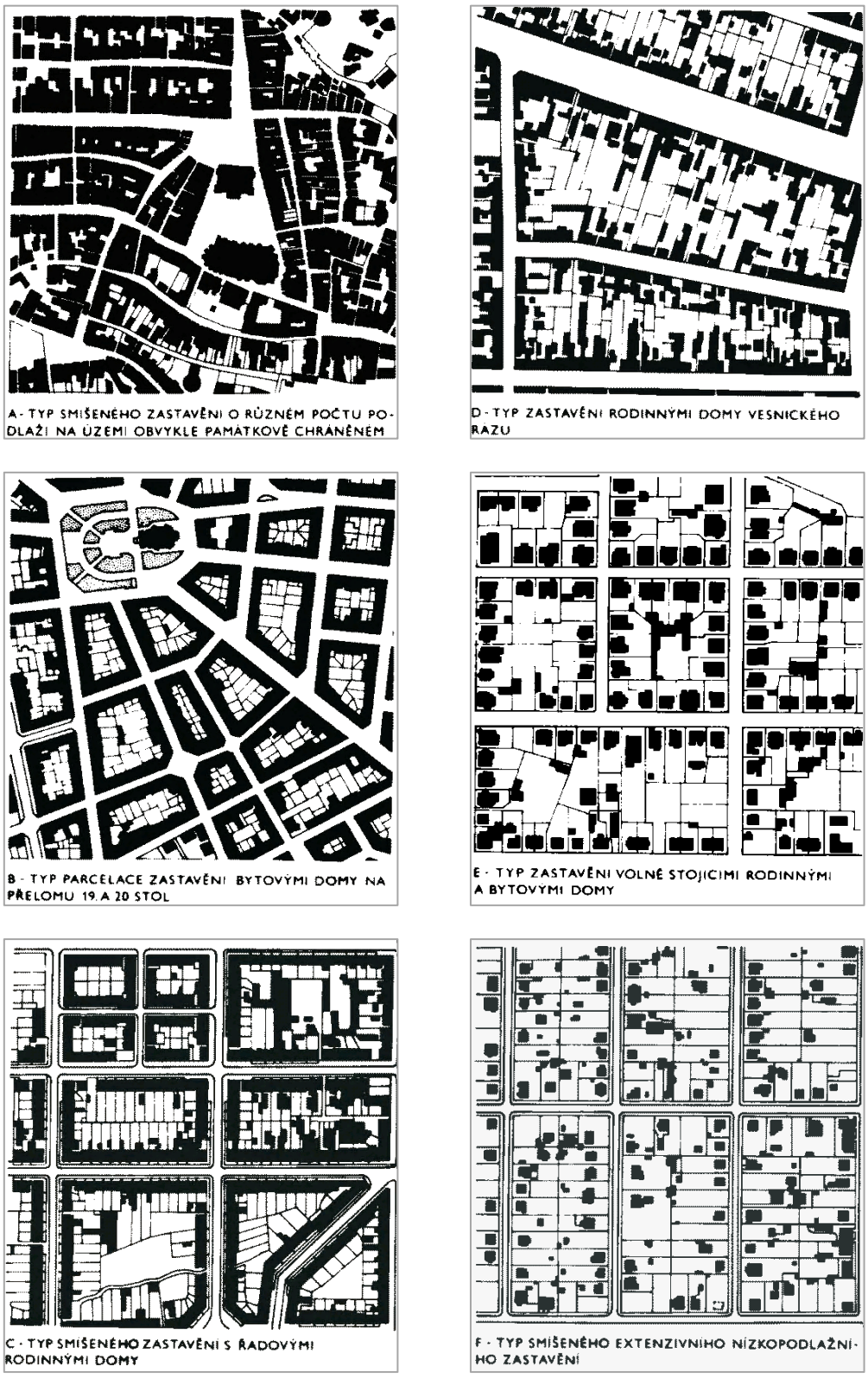
C.3.3.2 Typologie forem zástavby

Dominantní část zastavěných území našich měst tvoří urbanistická struktura s převažující obytnou funkcí. Uspořádání obytných domů v území souvisí jak s utilitárními a obecně technickými požadavky na bydlení různých forem a typů, tak s místními často historickou zkušeností ovlivněnými způsoby organizace domů do vyhrazených privátních či semiprivátních obytných ploch obsloužených uliční sítí.

Jádra měst, či jádra integrovaný obcí, dnes městských částí, jsou uspořádána do kompaktní blokové struktury s vysokou hustotou zastavění a relativně diverzifikovanou škálou dalších urbánních funkcí. Tyto části měst, často památkově chráněné, mají vysokou umělecko-historickou hodnotu, o kterou se případná nová výstavba, respektive přestavba, území musí opírat.

V evropském prostředí má většina větších měst kolem historického jádra relativně široký pás klasické blokové zástavby vybudovaný převážně v druhé polovině 19. a začátkem 20. století, v období rozmachu průmyslové výroby a navazujícího růstu měst (tzv. gründerské období). Pravidelná šachovnicová síť je pro svou přehlednou organizaci i možnost postupné průběžné výstavby oblíbená i v jiných historických a společenských souvislostech. Příkladem mohou být např. téměř všechna americká města nebo v novodobé Paříži postmoderní okrajové obytné čtvrti. V českých novodobých podmínkách zajímavou odbočkou do klasických urbanistických forem představovala architektura tzv. sorely (socialistického realismu), která byla začátkem 50. let ideou socialistického města (viz např. Ostravská Poruba, Havířov).

Protikladem tohoto tradičního uspořádání je volná obytná zástavba. Inspirovaná idejemi funkcionalismu (solitéry v zeleni, absence tradiční uliční sítě, funkční zónování města) se výrazně uplatňovala od 30. let minulého století. V našich městech se realizovala zejména v socialistických sídlištích od konce 50. do konce 80. let. Tyto „obytné zóny“ jsou z hlediska životního prostředí a zapojení do zeleně sice příjemné, ale většinou jsou kritizovány jak z důvodu samotného zónování měst na čisté funkce, které je v rozporu s idejí diverzifikované udržitelné struktury, tak pro volné uspořádání domů. Provoz takového města je neekonomický, sídliště nevytvářejí dobré předpoklady pro přirozené fungování místních komunit, anonymní prostředí jsou více zatížena kriminalitou.

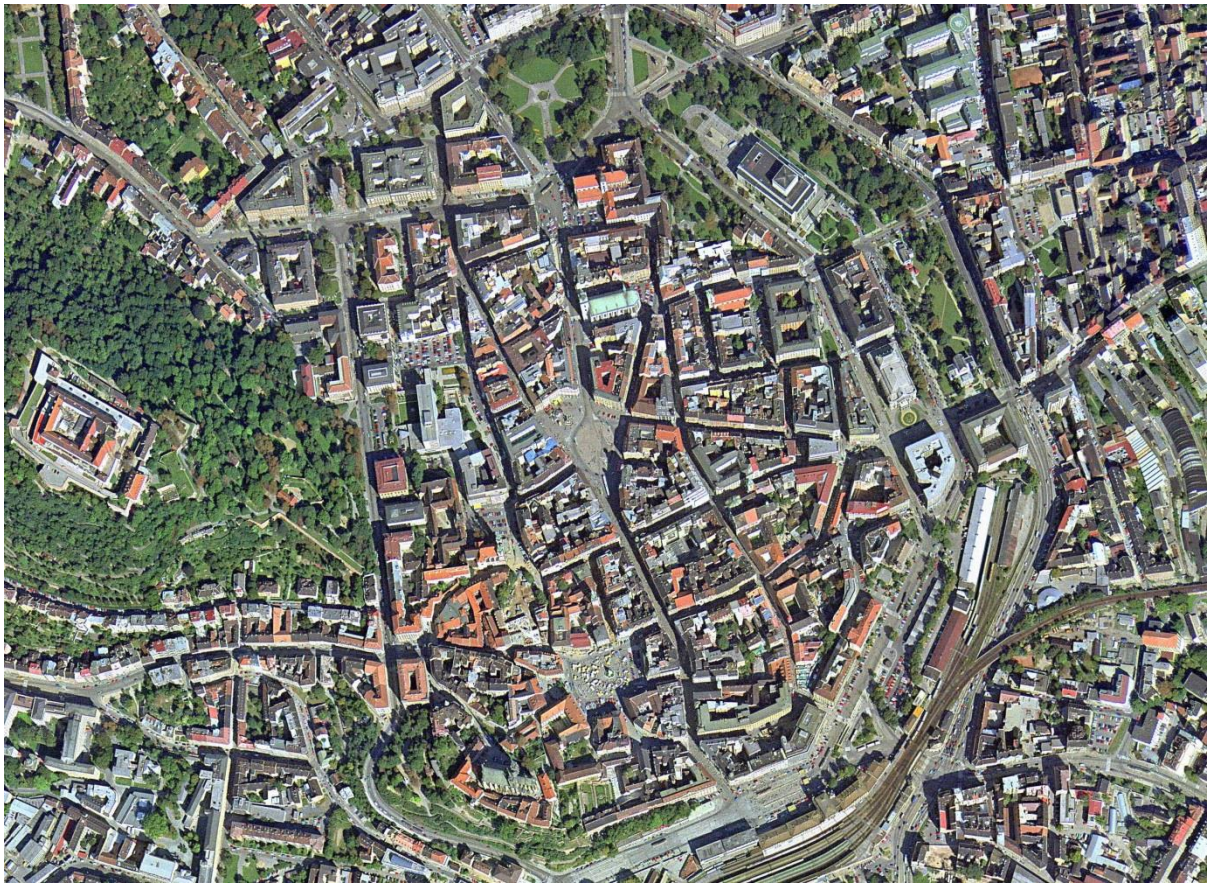

Obr. 73: Příklady zástavby s převládající obytnou funkcí
Zdroj: Zásady a pravidla územního plánování

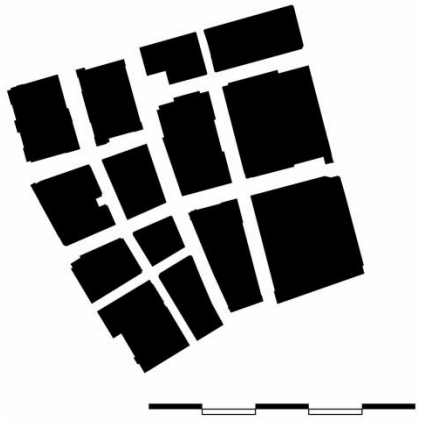

Obr. 74: Příklady zástavby s převládající obytnou funkcí (zástavba historická, období gründerské maloměstská, venkovská)
Zdroj: Zásady a pravidla územního plánování

Obr. 75: Zástavba historického jádra – město romantické
Zdroj: Gabriel Kopáčik
Foto: Miriam Blažková

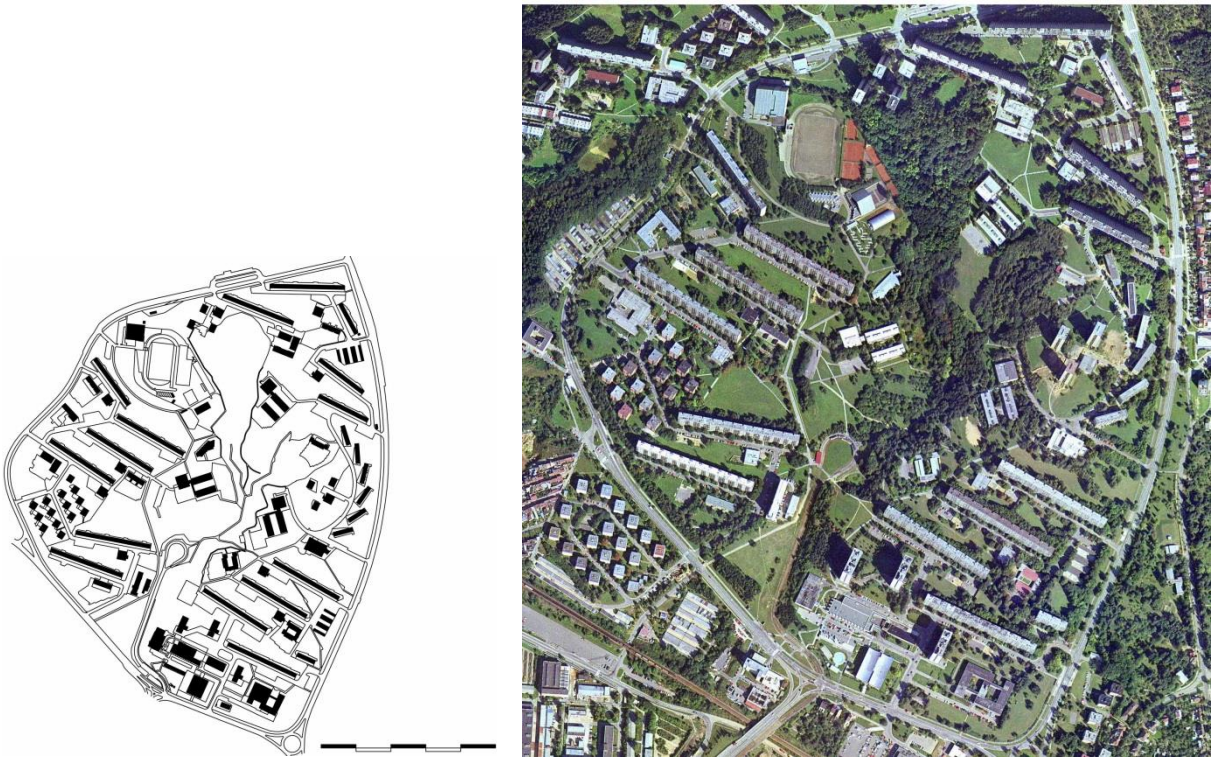

Obr. 76: Bloková zástavba – město klasické
Zdroj: Gabriel Kopáčik

Obr. 77: Bloková zástavba – město moderní z pohledu 20. století
Zdroj: Gabriel Kopáčik

C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy

ČSN 73 4301 Obytné budovy definuje následující termíny:

Budova – nadzemní stavba prostorově soustředěná a navenek převážně uzavřená obvodovými stěnami a střešní konstrukcí.

Obytná budova – stavba určená pro trvalé bydlení, ve které alespoň dvě třetiny podlahové plochy připadají na byty, včetně plochy domovního vybavení určeného pro obyvatele jednotlivých bytů (nezapočítávají se plochy společného domovního vybavení a domovních komunikací). Člení se na bytové nebo rodinné domy.

Rodinný dům – stavba pro bydlení, která svým stavebním uspořádáním odpovídá požadavkům na rodinné bydlení a v níž je více než polovina podlahové plochy místností a prostorů určena k bydlení; rodinný dům může mít nejvýše tři samostatné byty, dvě nadzemní a jedno podzemní podlaží a podkroví.

Bytový dům – stavba pro bydlení, ve které převažuje funkce bydlení.
Poznámka: Ve vztahu k termínu *obytná budova* zahrnuje tento termín stavby pro bydlení o čtyřech a více bytech, přístupných z domovní komunikace se společným hlavním vstupem, případně hlavními vstupy z veřejné komunikace.

Byt – soubor místností, popřípadě jednotlivá obytná místnost, které svým stavebně technickým uspořádáním a vybavením splňuje požadavky na trvalé bydlení a je k tomuto účelu užívání určen.

Poznámka: Stavebně technické uspořádání a vybavení bytu zahrnuje příslušenství, odpovídající požadavku trvalého bydlení a společné uzavření celého bytu.

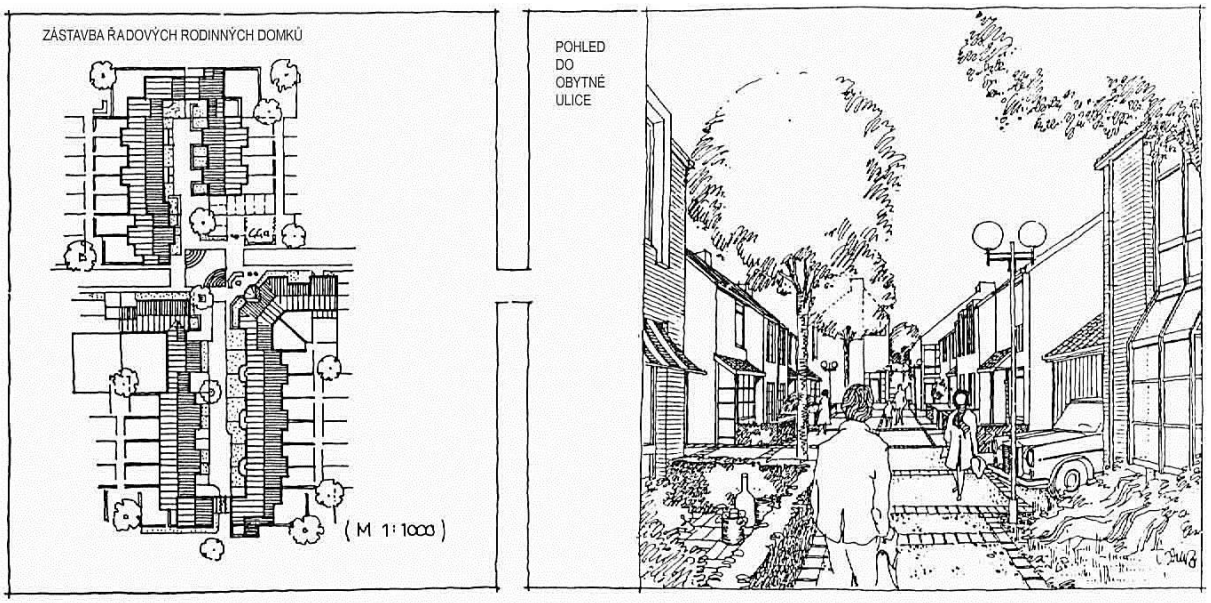
Upravitelný byt – byt, který bez dalších stavebních úprav může sloužit osobám s omezenou schopností pohybu a orientace.

Byt zvláštního určení – byt zvlášť upravený pro ubytování zdravotně postižených osob.

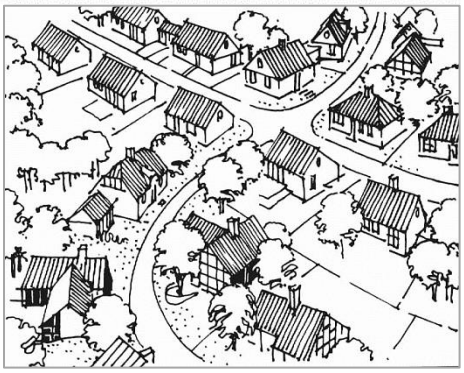
Podzemní podlaží – každé podlaží, které má úroveň podlahy nebo její převažující části níže než 800 mm pod nejvyšší úrovní přilehlého upraveného terénu v pásmu širokém 5,0 m po obvodu domu.

Nadzemní podlaží – každé podlaží, které má úroveň podlahy nebo její převažující části výše nebo rovno 800 mm pod nejvyšší úrovní přilehlého terénu v pásmu širokém 5,0 m po obvodu domu; nadzemní podlaží se stručně nazývá také: 1. podlaží, 2. podlaží atd. včetně podlaží ustupujícího.

C.3.3.2.2 Rodinné domy

Obr. 78: Obytná zástavba – rodinné domy
Zdroj: Prinz

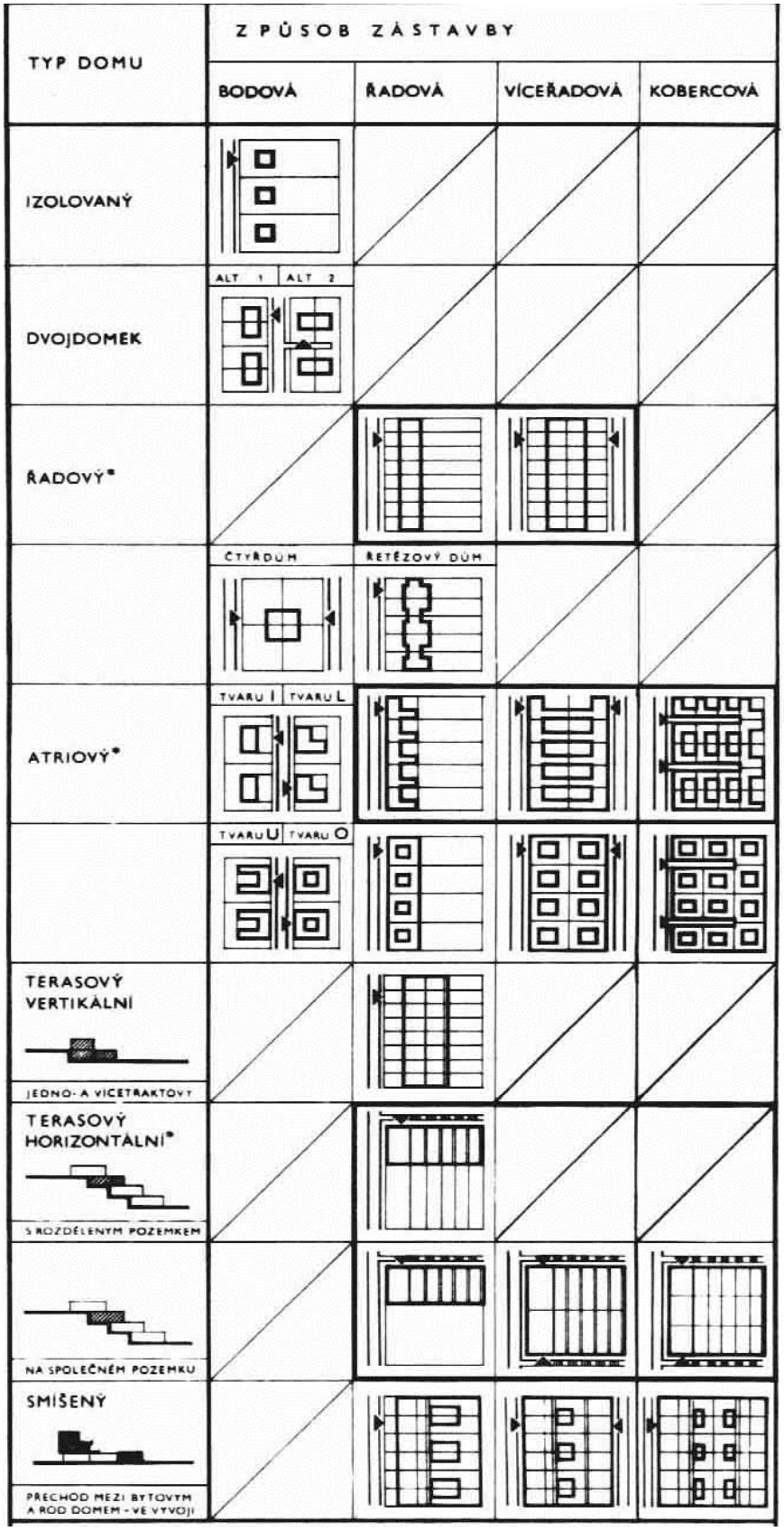
Rodinné domy jsou obytné domy určené pro bydlení jedné nebo více rodin, se samostatným vstupem z veřejné komunikace, nebo z přilehlého pozemku.

Rodinný dům vzhledem k tomu, že slouží k trvalému bydlení jedné nebo několika rodin, obsahuje 1 až 2 byty, výjimečně 3 byty. Rodinný dům poskytuje obyvatelům ze všech obytných domů největší soukromí. Umožňuje řešení prostorů pro bydlení podle individuálních potřeb; činnosti bydlení zde lze obohatit možnostmi, které poskytuje zahrada.

Rodinné domy mají značné nároky na stavební pozemky a v souvislosti s jejich výstavbou dochází ke značným veřejným investicím (komunikace, kanalizace, vodovod atd.). Velikost těchto nároků se různí podle urbanistických forem zástavby rodinných domů.

Typy rodinných domů lze dělit podle:
- uspořádání a urbanistické situace:
  - izolované,
  - dvojdomky,
  - řadové (ve dvojnásobné řadě, čtyřdomky, řetězové),
  - atriové (ve tvaru I, L, U, O),
  - terasové (vertikální, horizontální, smíšené),

- vertikálního rozložení dispozice:
  - přízemní,
  - přízemní s podkrovím,
  - dvoupodlažní,
  - dvoupodlažní s podkrovím,
  - podle řešení suterénu (podsklepený, částečně podsklepený, nepodsklepený),
- umístění garáže:
  - s garáží vestavěnou,
  - s garáží přistavěnou,
  - s garáží hromadnou,
  - volně stojící,
- reliéfu terénu:
  - na rovném terénu,
  - na svažitém terénu (terasové),
- tvaru hmoty a střechy:
  - s plochou střechou,
  - se šikmou střechou.

Obr. 79: Typy zástavby rodinnými domy
Zdroj: Zásady a pravidla územního plánování

Domy izolované

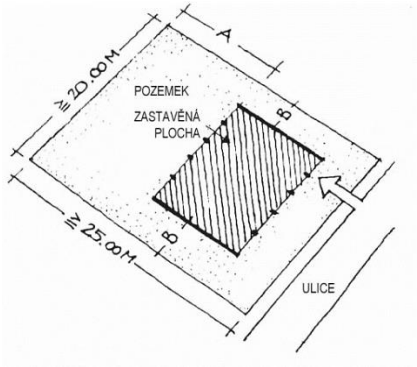
Rodinné domy „izolované“ neboli „samostatné“ poskytují vysokou míru izolace rodinného života v optimálních podmínkách přímého kontaktu se zahradou a přírodou. Zahrada obklopuje dům ze všech čtyř stran. Tyto domy jsou ekonomicky nejnákladnější formou bydlení. V současnosti upřednostňovaný způsob zástavby předměstských čtvrtí, z hlediska udržitelného rozvoje se jeví rozporný.

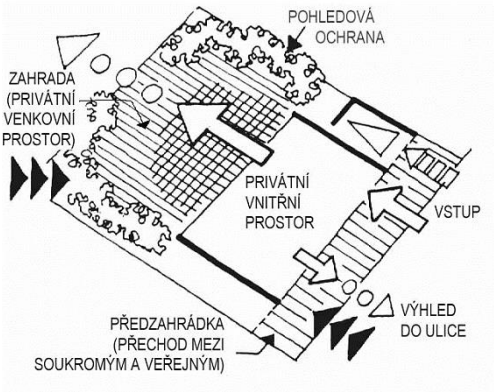
Přednosti: univerzální situace – možnost téměř libovolné orientace. Izolovaný dům je velmi výhodný z hlediska hygieny, z hlediska oslunění, větrání (příčně), požární ochrany, dobrý výhled.

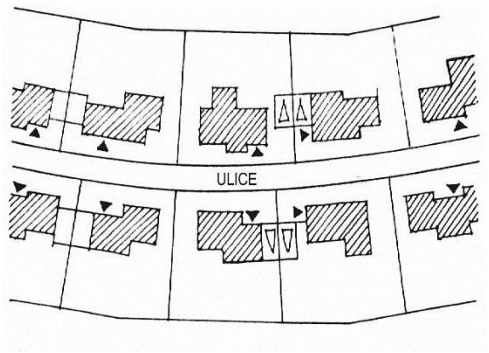
Nevýhody: izolovaný dům je plně vystaven ze všech stran povětrnostním vlivům (déšť, vítr, mráz). Tím vznikají vyšší náklady na vytápění a na údržbu. Izolovaný dům potřebuje značně široký pozemek, což se projeví i na nákladech na veřejné investice (vozovka, chodníky, kanalizace apod.). Má menší předpoklady vytvářet podmínky pro komunitní život.

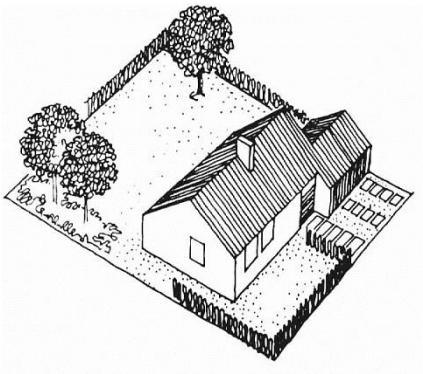
Orientace pozemku k světovým stranám nemá rozhodující vliv na dispozici domu. Dispozičním řešením lze vhodně projekt rodinného domu přizpůsobit k světovým stranám a to tak, že jednotlivé místnosti se umísťují ke světovým stranám podle jejich provozu.

Podle orientace se vstupy umísťují u volně stojícího domu pokud možno z neosluněné strany, čímž se osluněné strany získávají pro dispozici obytných místností. Je-li dům v uliční čáře a tvoří uliční frontu, je žádoucí umístit vstup z ulice.

Obr. 80: Rodinné domy samostatně stojící
Zdroj: Prinz

Dvojdomky

Dvojdomky mají společnou štítovou zeď, obvod každého z domů je volný po zbývajících třech stranách. Pokud jde o kontakt se zahradou, jsou zde tytéž výhody jako u izolovaného domu.

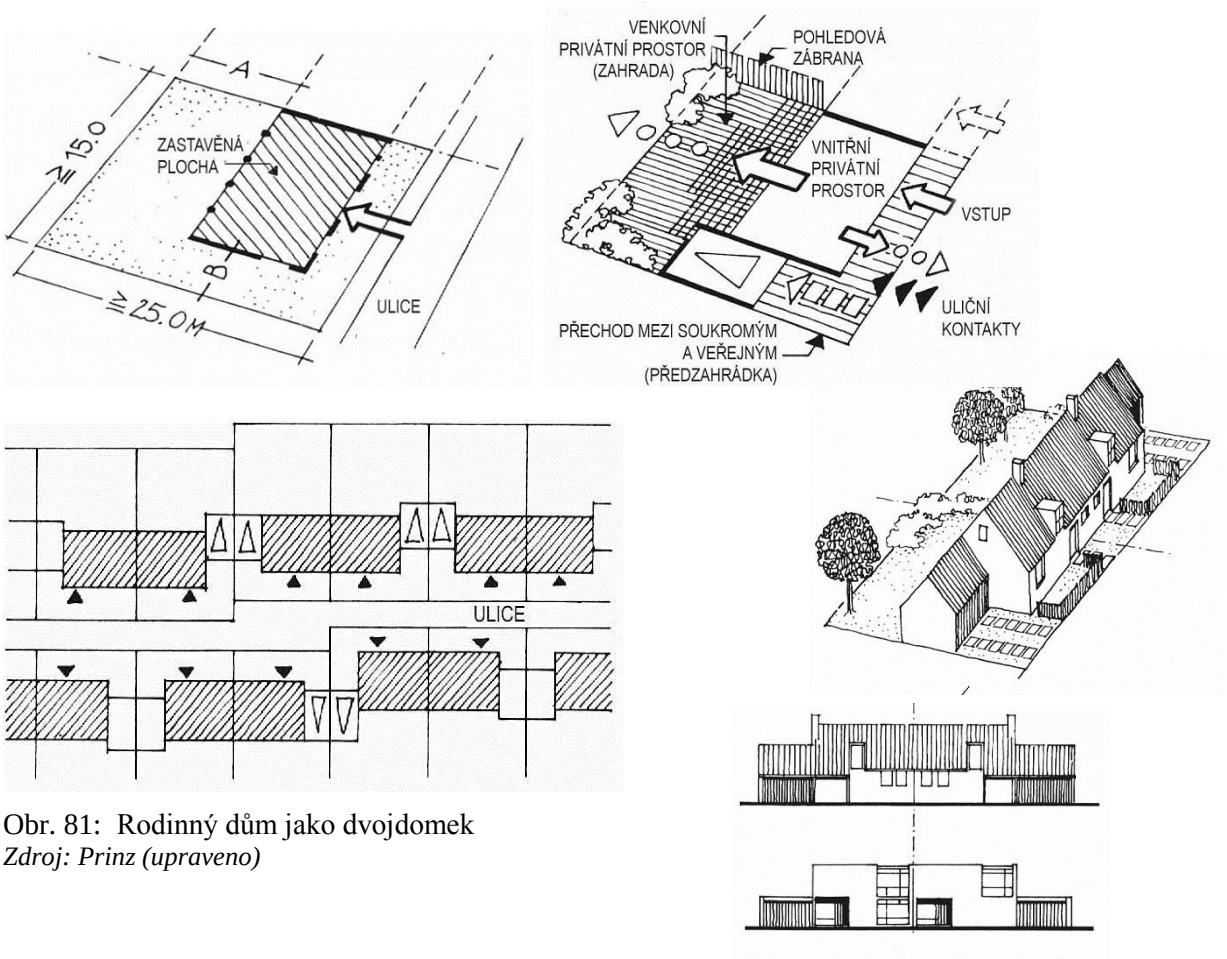
Přednosti: seskupený dům je pro bydlení velmi výhodný z těchto hledisek: částečně je izolován od sousedů, má neochlazované společné zdi, levnější náklady na pozemek, levnější oplocení pozemku.

Nevýhody: dům je vystaven povětrnostním vlivům ze tří stran. Jedna polovina domů mívá horší situování ke světovým stranám.

Svažitost terénu ovlivňuje úpravu okolí dvojdomku a někdy i dispozici (suterénu, sklepů, garáží apod.). Při výkopech základů se může výhodně využít svažitosti terénu, kde výkop se rovná násypu.

Orientace: oproti řadovým domům se může dvojdomek výhodněji orientovat ke třem světovým stranám. Situace se volí tak, aby co největší část pozemku byla osluněna. Na tom závisí umístění dvojdomku, zda bude blíže nebo dále od ulice.

U dvojdomků se umísťují vstupní prostory ze strany ulice anebo ze strany domků. Při zrcadlovém půdorysu se často vstup dostane na nevhodnou světovou stranu. Vstupy na zahradu se navrhují přímo z pokojů nebo i z jiných místností (francouzská okna). Je velmi výhodné, je-li dům podsklepený, spojit tyto prostory vstupem na zahradu (sušení prádla na zahradě apod.).

Obr. 81: Rodinný dům jako dvojdomek
Zdroj: Prinz (upraveno)

Řadové domy

Jsou jednou z forem tzv. skupinových domů. Jsou stavěny vedle sebe, takže vytvářejí řadu. Každý dům má svůj vstup z pozemku a svůj vlastní přístup na zahradu. Řadové rodinné domy jsou typické průchodem domu, jímž se získává možnost spojení mezi ulicí a zahradou.

Přednosti: stejná orientace výhledu může výrazně zlepšit soukromí.

Nevýhody: pro značnou hustotu odpadá izolovanost od sousedů, a to jak vlastního domu, tak též i zahrady a vstupů. Snadné přenášení požárů. Tyto nedostatky se částečně odstraní posunutím jednotlivých domů anebo použitím řetězové zástavby. Hospodářské dvorky jsou v těsném sousedství.

Zástavba: řadová zástavba patří k nejhustší zástavbě rodinných domů. Podle způsobu řazení jednotlivých domů vznikají tyto způsoby zástavby:

- rovná řádka s hloubkovými dispozicemi,
- rovná řádka s podélnými dispozicemi,
- řádka ustupující s hloubkovou dispozicí nebo s podélnou dispozicí,
- řetězová zástavba ustupující,
- řadová zástavba křídlových domů,
- řádka meandrová pravoúhlá, kosoúhlá,
- řádka volná.

Velikost pozemku jednotlivých druhů musí umožňovat realizaci stavebního programu. Hloubka bývá dosti velká zejména u řadových rodinných domů na venkově, kde se k zahrádce za domem ještě přimyká pole a hospodářské stavení.

Při zástavbě řadovými domy se může velmi výhodně využít svažitý terén (v obou směrech).

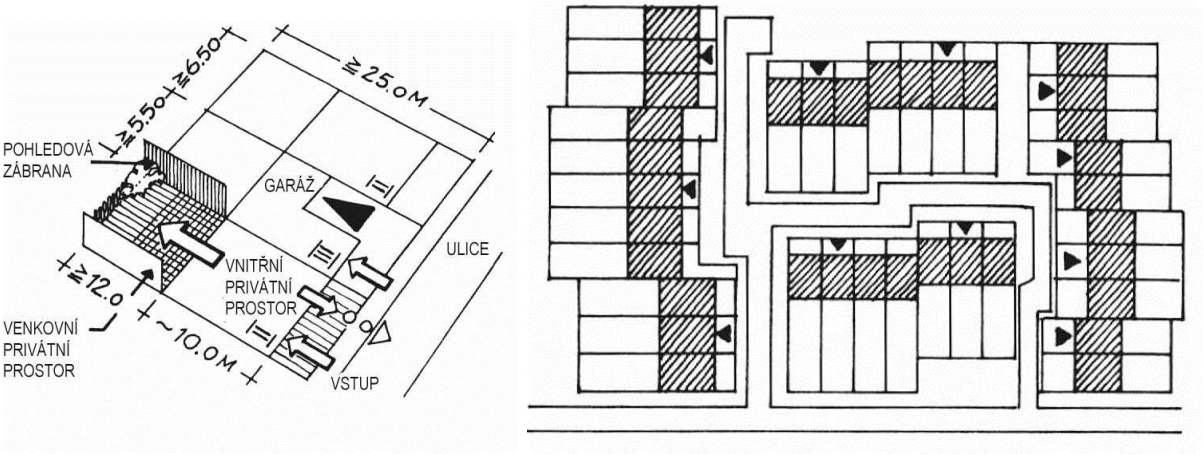
Orientace: řadové domy se orientují nejčastěji východ-západ, ale je možno i sever-jih.

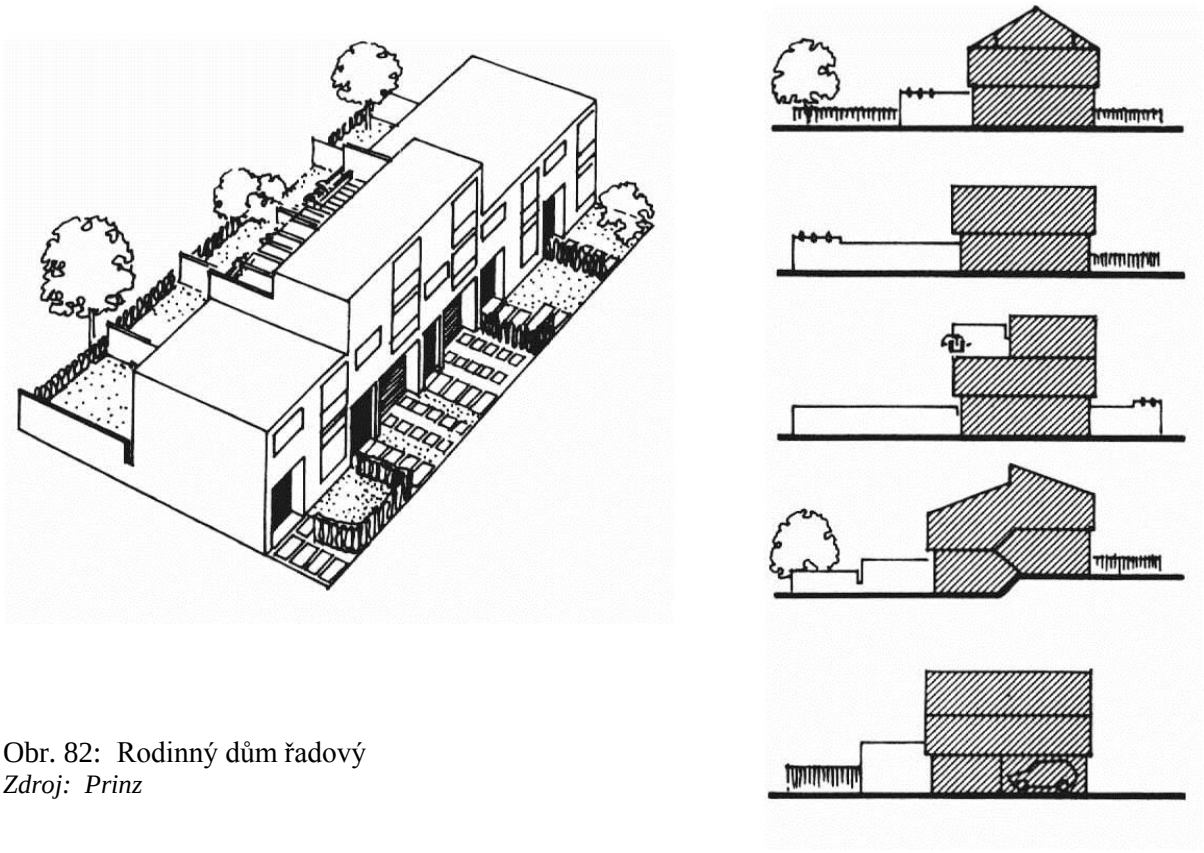
Situace: umístění řadových domů se volí tak, aby vznikla předzahrádka a dvorek. Pozemek jednotlivých domů bývá často úzký, podlouhlý. V těchto situacích mohou být i dva vstupy, a to z ulice a z hospodářské uličky.

Domy ve dvojnásobně řadě jsou velmi ekonomické. Nevýhodou je malá hloubka zastavění, která znamená větší šířku pozemku. Byty nemají příčné provětrání a mají omezenou orientaci pouze na jednu světovou stranu.

Čtyřdomy jsou ekonomické, ale mají nestejnou hodnotu v orientaci jednotlivých domů ke světovým stranám.

Řetězové rodinné domy tvoří přechod mezi dvojdomky a řadovou zástavbou. Jsou to domy se spojovacími články, v nichž je domovní vybavení nebo garáž.

Obr. 82: Rodinný dům řadový
Zdroj: Prinz

Atriové domy

Atriová forma rodinného domu představuje velmi hospodárný způsob zastavění. Dispozice je koncipována kolem atria, které se stává centrálním prostorem – obytným exteriérem naprosto intimním. Okna většiny obytných místností tedy nejsou obrácena do ulice, nýbrž do atria. Mimo atrium většinou už dům nemá pozemek – zahradu. Řazením domů těsně vedle sebe vzniká tzv. kobercové zastavění.

Přednosti: je ze všech sdružených rodinných domů nejintimnější a dokonale izolovaný od sousedů. Do atria (do zeleně) zpravidla ústí všechny obytné místnosti; tím jsou dobře osluněné a větrané. Atriové domy jsou částečně chráněné proti povětrnostním vlivům. Z hlediska ekonomického jsou velmi výhodné, a to jak ve vlastní konstrukci, tak i v nárocích na zástavbu. Atriový domek pro 5 až 7 osob potřebuje 180 až 250 m^2 pozemku, tímto způsobem zástavby šetří i na uličních plochách a dosahuje značného stupně zahuštění až 200 obyvatel/ha zastavěné plochy. Stavební technologie a technika je jednoduchá, protože se nejčastěji staví přízemní domky.

Nevýhody: atriové domy mají nejhustší zástavbu, neposkytují zpravidla žádný výhled do okolí, toto umožňují pouze atriové formy ve velkých svazích blížících se terasovým. Kompaktní forma zástavby často vyžaduje hromadné řešení garážování.

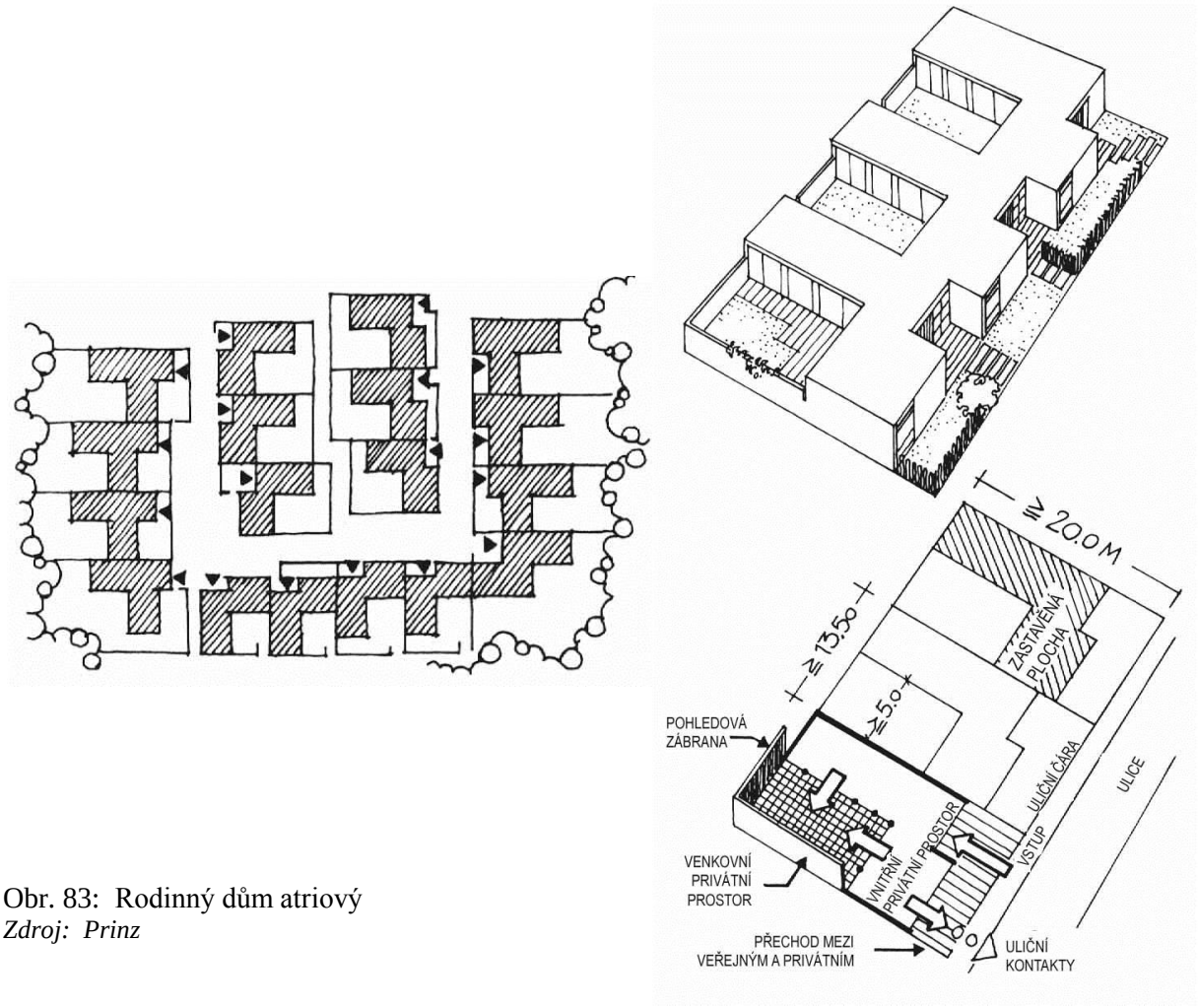
Při zástavbě atriovými domy se používá hlavně tzv. kobercová zástavba, v ojedinělých případech i zdvojená řádka a zástavba hnízdová. Kobercovou zástavbou se dociluje maximální využití pozemku.

Typická zástavba pro atriové rodinné domy je i zástavba úhlová.

Velikost a tvar stavebního pozemku: při kobercové zástavbě atriovými rodinnými domy se prakticky využívají jen větší stavební pozemky. Výhodně lze využít svažitých a nepravidelných pozemků. V porovnání s izolovanou zástavbou rodinných domů je zástavba kobercová 2,5krát hustší.

Kobercová zástavba může být použita na pravoúhlém i kosoúhlém stavebním pozemku a někdy na zcela nepravidelném. Na svažitém terénu se situují atriové domy tak, aby vytvářely vnitřní terasy směrem ze svahu, s výhledem přes níže položené přízemní atriové domy s plochou střechou.

Orientace ke světovým stranám: v kobercové zástavbě je snaha orientovat atria na slunnou stranu. Tím vlastně se orientují i obytné místnosti na osluněnou stranu východ-jih-západ. Atriové domy se situují tak, aby sousední dům nestínil atriu. Proto se navrhují tyto domy nejčastěji přízemní anebo jen zčásti dvoupodlažní. V tomto případě nesmí být ze sousedního domu vidět do atria. Vstup je buď přes atrium, nebo přímo z ulice. Vstup přes atrium není výhodný, znehodnocuje se prostředí atria a i skladba domu je obtížnější.

Obr. 83: Rodinný dům atriový
Zdroj: Prinz

Terasové domy

Terasový dům je vlastně řada rodinných domů, položená nikoliv rovnoběžně s vrstevnicemi podél svahu, nýbrž napříč po přímce největšího spádu. Teoreticky se mohou rodinné domy i navzájem přesahovat tak, že jsou částí svého půdorysu na terénu a částí na níže položeném domu při zachování samostatných vlastních vstupů. Toto řešeni však mnohdy naráží na majetkoprávní obtíže, a proto je spíše vhodné pro hromadné formy výstavby.

Přednosti: terasové rodinné domy mají podobně jako atriové rodinné domy charakter intimního bydlení, přímý výhled do volného prostředí, krajiny. Terasy musí být opticky uzavřené, aby byl zamezen pohled na dolní terasu (soused).

Nevýhodou terasových domů je obtížnější provádění stavby na svahu. Svažitý terén také způsobuje obtížnější dostupnost vstupů do bytu, jak pro automobily tak i pro tělesně postižené.

Zástavba terasových rodinných domů:
- svisle řazené jednotraktové, dvoutraktové,
- šikmo řazené jednotraktové, dvoutraktové.

Velikost stavebního pozemku: pozemek (svah) je vymezen horní a dolní komunikací a velikost je dána počtem domů v řádce kolmé nebo šikmé na svah. Hustota je 180 až 200 obyvatel/ha.

Terén: při zástavbě terasových rodinných domů se využívá obtížněji zastavitelný terén, svažitý pozemek 20 až 55 stupňů.

Orientace terasových domů má být jižní, příp. jihovýchod-jihozápad.

Garáže při terasových rodinných domech umísťujeme v horní nebo dolní části zástavby (u komunikací).

Bydlení na venkově

Převážnou část urbanistické struktury venkovských sídel tvoří obytná zástavba. Z hlediska typologie se jedná o rodinné domy. Na rozdíl od městské či novodobé příměstské rodinné zástavby je obytná funkce na vesnici někdy doplněna o drobné zemědělské hospodaření, do některých domů (hospodářských usedlostí) se po roce 1990 vrátilo zemědělské hospodaření ve větším měřítku. Na venkově (mimo aglomerační oblasti větších měst) klesá v posledních desetiletích počet obyvatelstva, mnohé domy jsou neobydlené, či slouží jako druhé/letní bydlení, případně se v nich formou chalupaření stabilizuje rekreační funkce trvaleji.

Fenoménem, který výraznou měrou determinuje možnosti přestavby stávajících domů či výstavbu nových domů je exitující ráz vesnice, kde většinou převládá původní struktura, ať už se jedná o kompaktní „ulicovku“ většiny nížinných vesnic nebo solitéry podhorského a horského osídlení. Kromě rozličných topografických a hospodářských podmínek je uspořádání domů v obci a řešení pozemku ovlivněno regionálními tradicemi. Je žádoucí vždy tato místní specifika udržet a rozvíjet.

C.3.3.2.3 Bytové domy

Obr. 84: Obytná zástavba – bytové domy
Zdroj: Prinz

Bytové domy jsou obytné budovy obsahující více bytů přístupných ze společné komunikace, kterou může být schodiště (s výtahem u domů 5 a více podlažních), chodba nebo pavlač. Byty jsou v těchto domech obývány rodinami s různým počtem členů, tzn. s různou skladbou domácnosti. Obyvatelům jednotlivých bytů slouží vedle bytů také společné domovní vybavení umístěné v bytovém domě i vně domu, ale v jeho bezprostřední blízkosti. V bytových domech nelze dosáhnout takového spojení bytu s přírodou, jako u rodinných domů, a proto se u bytů navrhují balkóny, lodžie, případně terasy, aby tento nedostatek částečně nahradily.

Obecným požadavkem na hospodárnost dispozičního řešení u všech druhů bytových domů je:

- omezení bytových i společných (domovních) komunikačních prostorů na minimum,
- maximální soustředění vertikálních rozvodů instalací.

V současné době se společné prostory domu minimalizují.

Definice podle platné ČSN Obytné budovy nezahrnuje bytový dům bez společné komunikace s přístupem z veřejného prostoru, tyto formy jsou však v zahraničních příkladech velice efektivní a spojují výhody rodinných domů s bytovými.

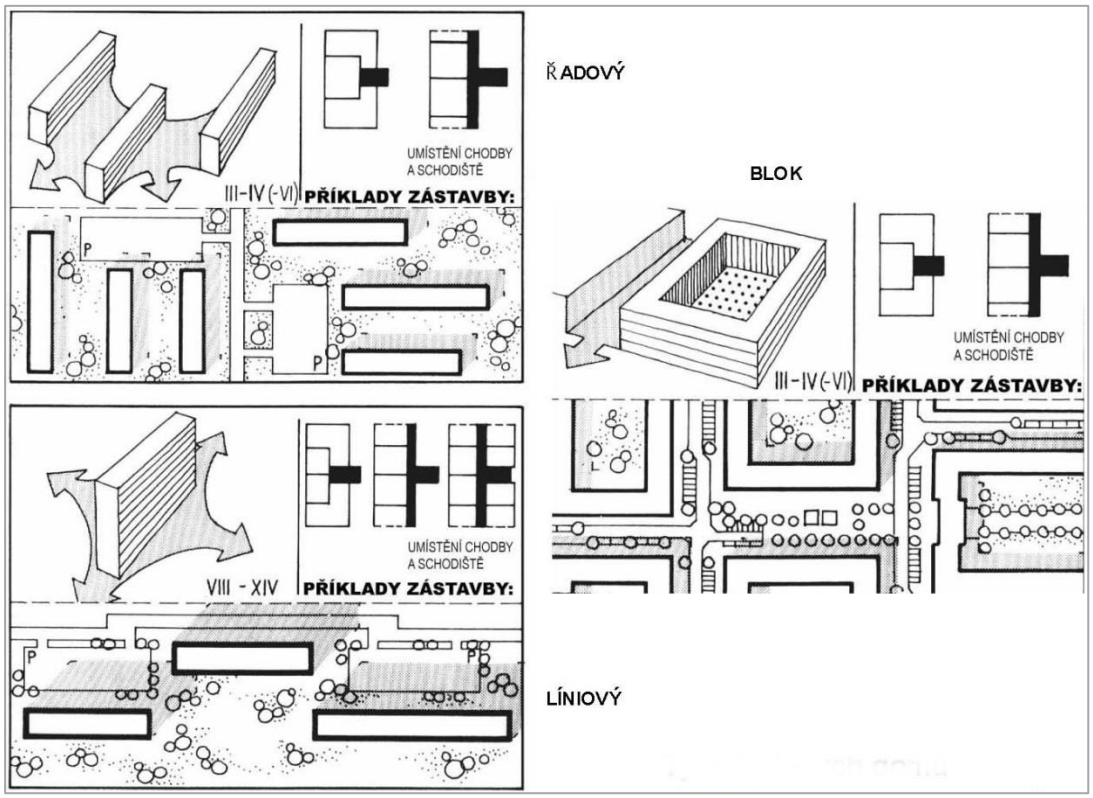
Výhodou bytových domů je vytváření prostorů a ploch pro sociální komunikaci obyvatel domů.

Typy bytových domů lze dělit podle:

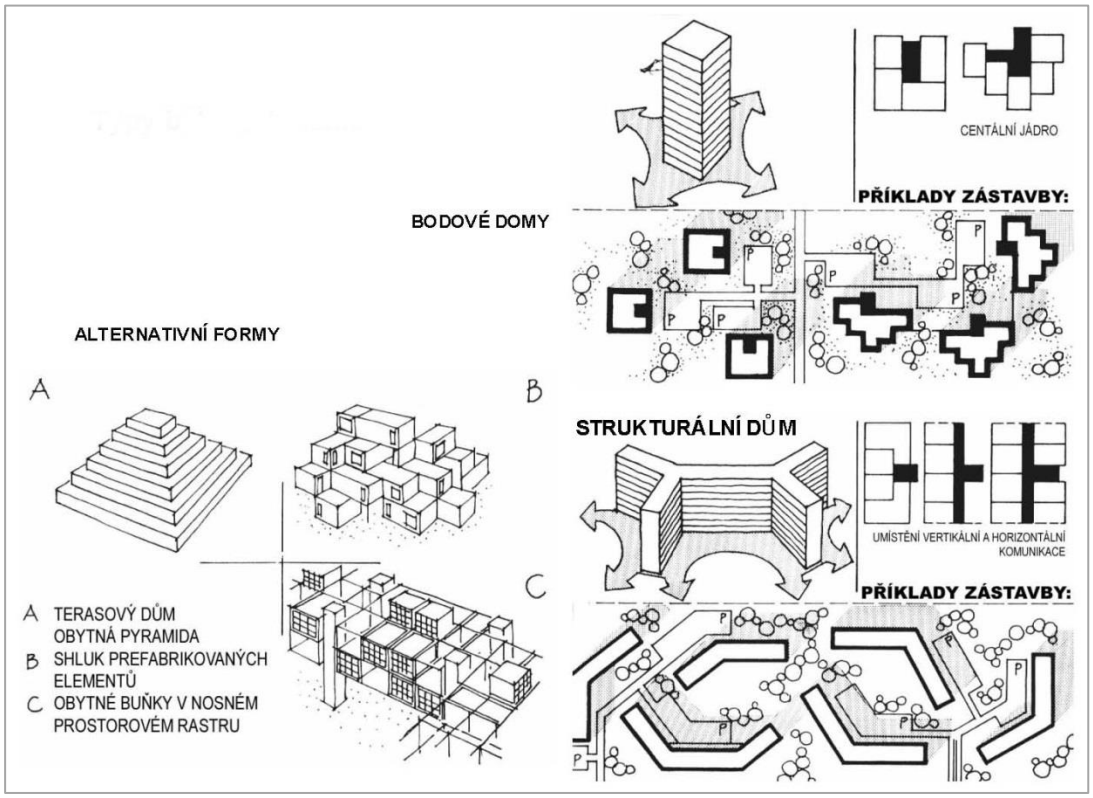
- výšky a tvaru:
  - bodové,
  - věžové,
  - řadové,
  - deskové,
  - ve tvaru L T Y O,
  - terasové (ve svahu, na rovině, pahorkovité),
  - strukturální,
- přístupové komunikace:
  - schodišťové,
  - chodbové,
  - pavlačové,
  - kombinované,
- počtu nadzemních podlaží:
  - nízkopodlažní (do 4 nadzemních podlaží),
  - středně vysoké (5 až 8 nadzemních podlaží),
  - výškové (9 a více nadzemních podlaží).

TYP BYTOVÉHO DOMU		PŮDORYSNÉ SCHEMA	ZPŮSOB ZÁSTAVBY *	POZNÁMKA
SCHODIŠŤOVÝ	ŘADOVÝ	9–16	ORIENTACE PODLE BYT. DISPOZIC	DO 4 N.P. BEZ VÝTAHU SUTERÉN ČÁSTEČNĚ VYUŽITELNÝ, PRO JINÉ FUNKCE (NAPŘ. GARÁŽOVÁNÍ) DO 8 N.P. S JEDNÍM VÝTAHEM SUTERÉN PLNĚ VYUŽITELNÝ PRO DOMOVNÍ VYBAVENÍ NAD 8 N.P. SE DVĚMA VÝTAHY (JEDEN PRO STĚHOVÁNÍ NÁBYTKU A PŘEPRAVU NA NOSÍTKÁCH)
	S ROHOVOU SEKCÍ	9–16, 9–16	ORIENTACE PODLE BYT. DISPOZIC	
BODOVÝ		20–25, 20–25	ORIENTACE PODLE BYT. DISPOZIC	
PAVLAČOVÝ		9–12	ORIENTACE S–J	VZDÁLENOST SCHODIŠŤ MAX. 40M OMEZENÉ DISPOZICE BYTŮ OMEZENÁ HLOUBKA OBJEKTU
CHODBOVÝ	DVOJTRAKT	9–12	ORIENTACE S–J	OBDOBNĚ JAKO U PAVLAČOVÉHO DOMU
	TROJTRAKT	15–25	ORIENTACE V–Z	VZDÁLENOST SCHODIŠŤ MAX. 40M BYTY NEJSOU PŘÍČNĚ PROVĚTRÁVÁNY VÝHODNÝ PRO MALÉ BYTY, ANEBO MEZONETOVÉ BYTY
BARIÉROVÝ	I. A II. STUPNĚ	9–12	ORIENTACE PODLE BYT. DISPOZIC	POTŘEBA ZVLÁŠTNICH DISPOZIC BYTU (NA HLUČNOU STRANU ORIENTOVÁNY KUCHYNĚ, ZIMNÍ ZAHRADY A POD.)
	III. STUPNĚ	9–11	ORIENTACE S–J	CHODBOVÝ DŮM SE ZVUKOVĚ IZOLOVANOU CHODBOU ZVLÁŠTNI DISPOZICE BYTŮ OMEZENÁ HLOUBKA OBJEKTU
TERASOVÝ BYTOVÝ (S VNITŘNÍM SCHODIŠTĚM)		2 | 20–30, 20–25		PŘÍSTUPY K JEDNOTLIVÝM BYTŮM Z VNITŘNÍHO SCHODIŠTĚ MOŽNOST AŽ 8 N.P. BEZ VÝTAHU 4 BYTY PŘÍSTUPNÉ Z JEDNÉ ÚROVNĚ VSTUPU
PAHORKOVÝ		30–40		VNITŘNÍ PROSTOR VYUŽIT JAKO OBSLUŽNÁ KOMUNIKACE A GARÁŽE SLOŽITÉ VERTIKÁLNÍ KOMUNIKACE TERASY ORIENTOVÁNY K J–V–Z
STRUKTURNÍ		KOMBINACE SCHODIŠŤOVÉHO A CHODBOVÉHO DOMU PROMĚNNÝ PŮDORYS		PROMĚNNÝ PŮDORYS V JEDNOTLIVÝCH PODLAŽÍCH PROMĚNNÁ VÝŠKA OBJEKTU VYUŽITÍ VOLNÝCH PLOCH NA TERASÁCH A PLOCHÝCH STŘECHÁCH

Obr. 85: Typy bytových domů
Zdroj: Zásady a pravidla územního plánování

Obr. 86: Typy bytových domů
Zdroj: Zásady a pravidla územního plánování

Obr. 87: Typy bytových domů
Zdroj: Zásady a pravidla územního plánování

Schodišťový bytový dům

Je obytný dům, který má všechny byty na podlaží přístupné z jednoho vertikálního komunikačního prostoru. Dispoziční řešení schodišťového domu ovlivňuje použitý konstrukční systém (stěnový, skeletový), rozpětí nosné části konstrukce, umístění schodiště (kolmo k průčelí, podél průčelí, uvnitř dispozice) a počet bytů na podlaží (2, 3 nebo 4). Za optimální se považuje dům se třemi byty na podlaží. Schodišťový dům je vhodný pro umístění bytů všech velikostních kategorií.

Nejčastější způsob použití schodišťových domů v praxi představuje jejich využití jako skladebných částí (sekcí) pro sestavení objektů různých tvarů. Schodišťové domy se obvykle navrhují jako soubor řadových, koncových, rohových sekcí nebo ve tvaru L T Y O, aby umožnily sestavení objektů podle konkrétního urbanistického návrhu.

Navrhují se zpravidla pro výškovou hladinu 4, 6 a 8 nadzemních podlaží. Tyto výškové hladiny jsou voleny především z ekonomických důvodů – potřeba výtahů a požárních důvodů.

Schodišťové sekce podle umístění a dispozičního řešení rozeznáváme:
- řadovou sekci,
- koncovou sekci,
- rohovou sekci,
- ve tvaru L T Y O.

Podle počtu bytů na schodiště rozeznáváme:
- dvoubytovou sekci,
- tříbytovou sekci,
- čtyřbytovou sekci.

Přednosti: dům je výhodný pro byty střední a vyšší kategorie. Byty jsou chráněny ze dvou stran proti povětrnostním vlivům. Co do komunikační náročnosti je ekonomický v případě více bytů na patře.

Nevýhody: dvoubytové sekce jsou ekonomicky náročnější.

Zástavba: z hlediska urbanistického lze schodišťové bytové domy řadit:
- podél ulic,
- jako blokovou řadovou zástavbu,
- řádkovou zástavbu,
- skupinovou zástavbu,
- ukončující a uvolněnou zástavbu.

Orientace dvoubytové sekce je univerzální, u vícebytových sekcí je třeba zohlednit oslunění jednostranně orientovaných bytů.

Bodový bytový dům

Je zvláštním druhem schodišťového domu s větším počtem bytů. Výška těchto domů se navrhuje ve 3, 4, 6 a 8 nadzemních podlažích. Je obvykle řešen jako volně stojící objekt. Proto bývá také označován jako „villadům“. Jsou vhodné pro byty středních a větších velikostních kategorií. Schodiště se v půdoryse bodových domů umísťuje buď u průčelí, nebo uvnitř dispozice.

Přednosti: jednotlivé byty mají zpravidla rohovou dispozici a tím je orientace ke světovým stranám univerzální. Dům se tak otvírá do okolního prostředí.

Nevýhody: bodový bytový dům je ze všech stran vystaven povětrnostním vlivům, jednotlivé byty jsou prochlazovány (větší náklady na vytápění). V zástavbě bodových (izolovaných) bytových domů je vyšší plošný požadavek na pozemek než u řadové zástavby, to se zpravidla řeší vystřídanou zástavbou.

Z hlediska urbanistického rozeznáváme zástavbu:
- izolovanou v řádce, rovnoběžnou s uliční čarou anebo kolmou na uliční čáru,
- šachovnicovou,
- volnou ve skupinkách.

Odstupy bytových domů, v jejichž sousedících průčelích jsou umístěna okna, se doporučují minimálně:
- 20 m, jsou-li okna obytných místností alespoň na jedné sousedící straně,
- 10 m, nejsou-li na sousedících stranách okna obytných místností.

Schodiště je umístěno buď centrálně v dispozici osvětlené jen horním osvětlením, nebo je umístěno k obvodu domu a dokonale osvětleno.

Věžový bytový dům

Je bytový dům s malou zastavěnou plochou a převládajícím výškovým rozměrem, a proto má výjimečné uplatnění v urbanistickém konceptu obytného území. Z toho vyplývá i stoupající obliba při jeho využití pro funkci bydlení, i když sebou přináší četné problémy z hlediska jeho technického a sociologického řešení.

Podobně jako bodový dům je i věžový dům zvláštním druhem schodišťového domu. Principy jeho půdorysného řešení jsou obdobné jako u bodového domu s tím, že počet bytů na podlaží bývá větší a půdorysné tvary bývají rozmanitější. Často dochází ke kombinaci principů schodišťového domu s chodbovou nebo pavlačovou dispozicí. Investičně jsou věžové domy velmi příznivé pro jejich malou zastavěnou plochu a velký počet bytů. Neovlivní to ani vyšší náklady za větší rozsah společných komunikačních prostorů a vyšší standard domovního i technického vybavení. V poslední době se stávají věžové domy pro možnost výhledu oblíbené především pro lokalizaci exkluzivních bytů, často i několikapodlažních.

Přednosti: věžové domy mají nejmenší zastavěnou plochu pozemku; jsou velmi ekonomické.

Nevýhody: výškové pojetí vyžaduje zpřísněné požární a konstrukční nároky. Z urbanistického hlediska je třeba je posuzovat jako zásah do siluety krajiny. Jedná se o zástavbu městskou o následujících formách:
- samostatné věžové obytné domy,
- ve skupinkách při komplexní výstavbě většího celku.

Chodbový bytový dům

Chodbový dům je druh bytového domu se střední chodbou probíhající po délce celého objektu, ze které jsou zpřístupněny jednotlivé byty. Tento princip umožňuje použít byty úrovňové nebo víceúrovňové, tzv. mezonety.

Při použití principu jednoúrovňových bytů se v chodbových domech navrhují byty nízkých, výjimečně středních velikostních kategorií, protože jsou vždy orientovány na jednu stranu. Při středních a velkých bytech by došlo k dlouhým vnitrobytovým komunikacím souběžným s přístupovou střední chodbou, což není ekonomicky výhodné. Z uvedených důvodů se chodbové domy s jednoúrovňovými byty hodí především pro hotelové domy s malými byty.

Domovní vybavení a technické zařízení by se mělo přibližovat k vybavení hotelovému. Vertikální komunikace bývají často umísťovány ve středním traktu nebo u průčelí domů, a toto řešení je s ohledem na jejich počet v porovnání k počtu bytů na podlaží ekonomicky výhodné.

Princip používající víceúrovňových bytů je nejen mnohem ekonomičtější, protože umožňuje omezit přístupové chodby do každého druhého nebo třetího podlaží, nýbrž současně použít v chodbových domech byty středních a velkých kategorií, jejichž obytné místnosti jsou orientovány do obou průčelí. Jeho nevýhodou jsou však značné komunikační prostory uvnitř každého bytu.

Orientace ke světovým stranám je při jednopodlažních bytech východ-západ (s odklonem max. 5° na sever nebo na jih). V mezonetových bytech (chodby v každém druhém nebo třetím podlaží), kde dispozice bytu je v obou traktech, vzniká univerzální orientace. Při těchto kombinacích může vzniknout celá řada výhodných orientací.

Nevýhoda: chodba je používána větším počtem rodin, není dobře osvětlena a větrána.

Zástavba chodbového domu může být:
- v řádce, podél komunikace,
- kolmo na komunikaci,
- volná zástavba (tvaru dispozic).

Pavlačový bytový dům

Tento druh bytového domu má horizontální přístupovou komunikaci k jednotlivým bytům (pavlač) vedenou při vnějším průčelí domu, někdy i zasklenou.

Pavlačové domy se u nás po druhé světové válce prakticky nerealizovaly. V současné době nastává v souvislosti s větší pozorností, která se věnuje otázkám ochrany bytů proti hluku, jejich renesance. Dispoziční řešení jednoúrovňových bytů, kdy do pavlače jsou orientovány pouze vstupy, prostory příslušenství a maximálně kuchyně nebo jídelny, zatímco všechny obytné místnosti jsou orientovány na protilehlou stranu, se ideálně hodí pro tzv. bariérové domy pro ochranu bytů od vnějšího hluku. Průčelí s pavlačí se orientuje směrem ke zdroji hluku a průčelí s obytnými místnostmi do klidného, od hluku chráněného prostředí. Bariérové domy sekundárně vytvářejí také ochranu proti šíření hluku pro obytnou zónu, nacházející se za nimi. Jedinou jejich nevýhodou je, že mají omezenou orientaci k V-Z.

Pavlačový dům se navrhuje z důvodu dobrého využití vertikální komunikace schodišť a výtahů. Ekonomie schodišťového domu je však vyšší než u domu pavlačového.

Jednopodlažní byty v pavlačových domech jsou malých kategorií, řadových a koncových typů.

Přednosti: jednou z předností pavlačových domů je příčné větrání (do otevřené pavlače).

Nevýhody: jedním z nedostatků pavlačového domu je rušení intimity bydlení kolemjdoucími a to jak akustické, tak i optické.

Zástavba: podobně jako u chodbových domů i u pavlačových domů může být zástavba:
- podél komunikace (koridor),
- kolmou na komunikaci (řádkovou),
- volnou, skupinovou, ze složitějších půdorysných tvarů jednotlivých pavlačových domů.

Orientace ke světovým stranám u pavlačových domů je dobrá. Jednopodlažní byty jsou obráceny na slunnou stranu.

Terasový bytový dům

K dokonalému spojení bydlení s přírodou v bytových domech se navrhují bytové domy s terasami. Tyto domy rozdělujeme na:

- obytné domy s terasami na svahu,
- obytné domy s terasami tvořícími pahorky,
- deskové obytné domy s terasami.

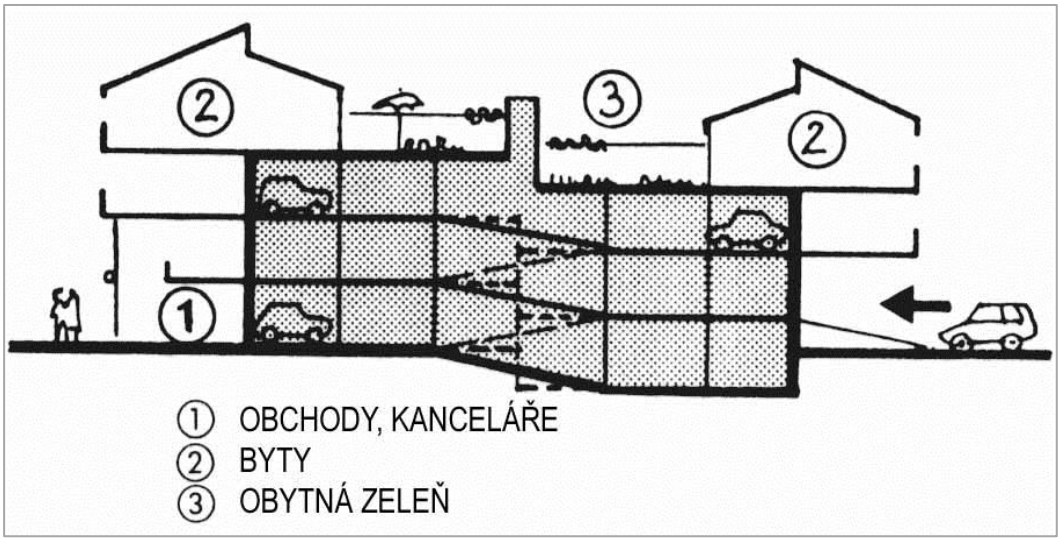
Zpravidla jde o složité dispoziční řešení zvláště v horizontálních a vertikálních komunikacích, kde se nejčastěji volí kombinace.

Bytový dům strukturální

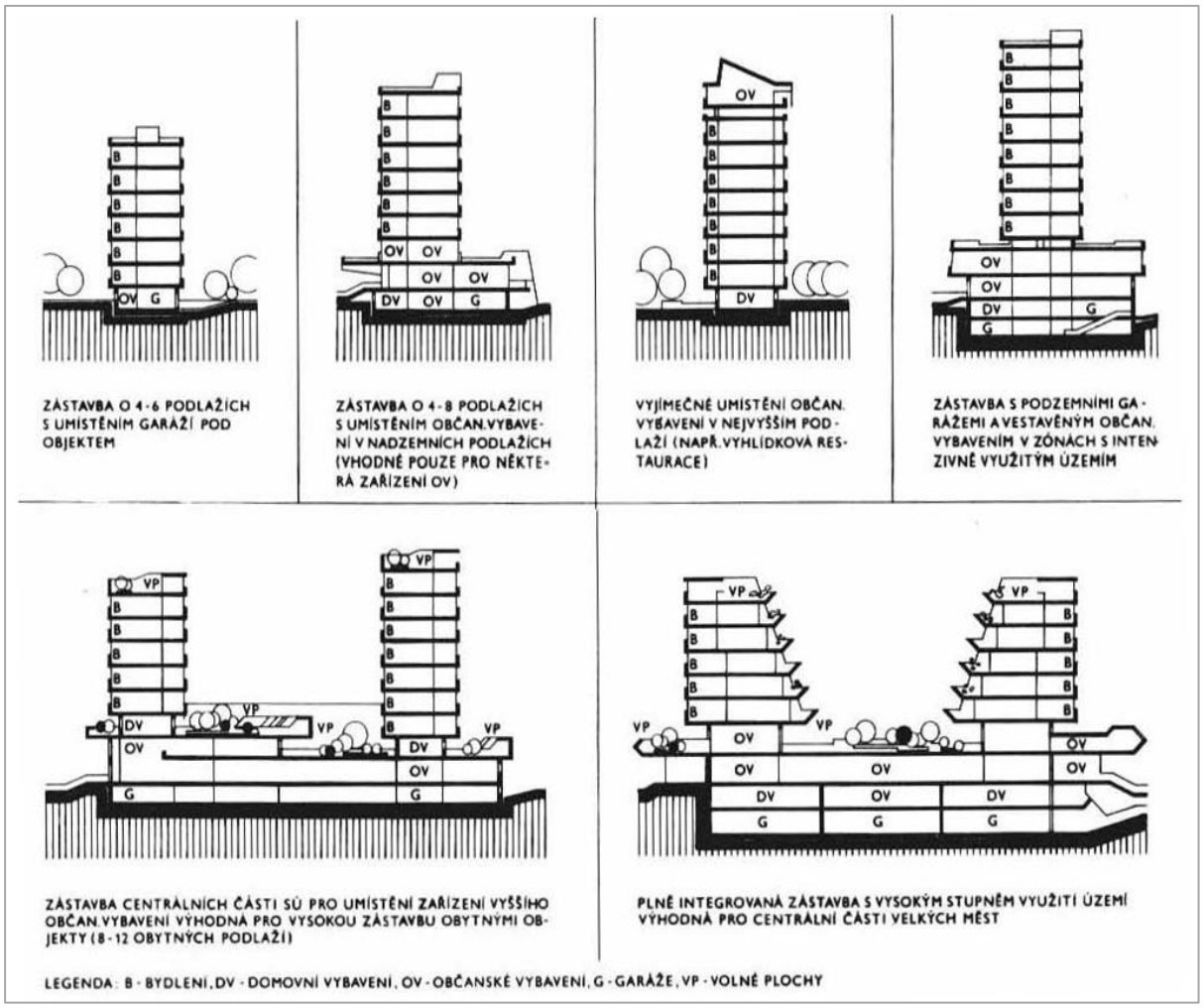
Domy vznikají seskupením jednotlivých bytových buněk v tzv. strukturální tvary. Dispozice jednotlivých bytů i celých skupin je velmi složité navrhovat jak v komunikacích, tak i v orientaci ke světovým stranám. V některých návrzích i realizacích mají charakter terasových bytových domů.

Integrace funkcí – polyfunkční dům

V bytovém domě lze umístit kromě domovního vybavení, jako jsou např. kočárkárna či kolárna a odstavné plochy pro osobní automobily rezidentů, také jiné funkce přímo s bydlením nesouvisející. Jedná se zejména o základní občanské vybavení (obchody s potravinami či smíšeným zbožím, různé služby, mateřskou školku apod.), ale v zásadě cokoliv, jedinou podmínkou je, aby tato zařízení svým provozem nenarušovala obytnou funkci. Funkční pestrost je žádoucí jak z důvodu fungování vlastního obytného souboru, tak celého města. Nejen ekologická stabilita krajiny souvisí s diverzitou, ale i udržitelný rozvoj sídel. Vždyť typickým reprezentantem našich měst v historii byl vždy „měšťanský dům“ – bytový dům v přízemí s občanským vybavením a bydlením ve vyšších podlažích.

Obr. 88: Polyfunkční dům
Zdroj: Prinz

Obr. 89: Polyfunkční dům
Zdroj: Prinz

C.3.3.2.4 Obytná prostranství

Nedílnou součástí obytného prostředí jsou volné, nezastavěné plochy kolem domů – obytná prostranství. Bydlení není jen „užívání“ bytů, ale také „život mezi budovami“, jak říká známý dánský architekt a urbanista Jan Gehl. Na jedné straně jsou ve městě místa čistě privátní (byty, případně předzahrádky či zahrádky), na druhé straně území veřejná, přístupná jak obyvatelům souboru, tak návštěvníkům – ulice, parky, náměstí. A mezi tím celá škála skupinově sdílených přechodových prostorů vykazujících jistý stupeň soukromí (dvory, dětská hřiště, některé „obytné“ ulice). Termíny „privátní“ a „veřejný“ nemusí přímo kopírovat právní vlastnické vztahy, ale znamená to, že je kontroluje, užívá, udržuje větší či menší skupina konkrétních lidí.

Veřejná prostranství

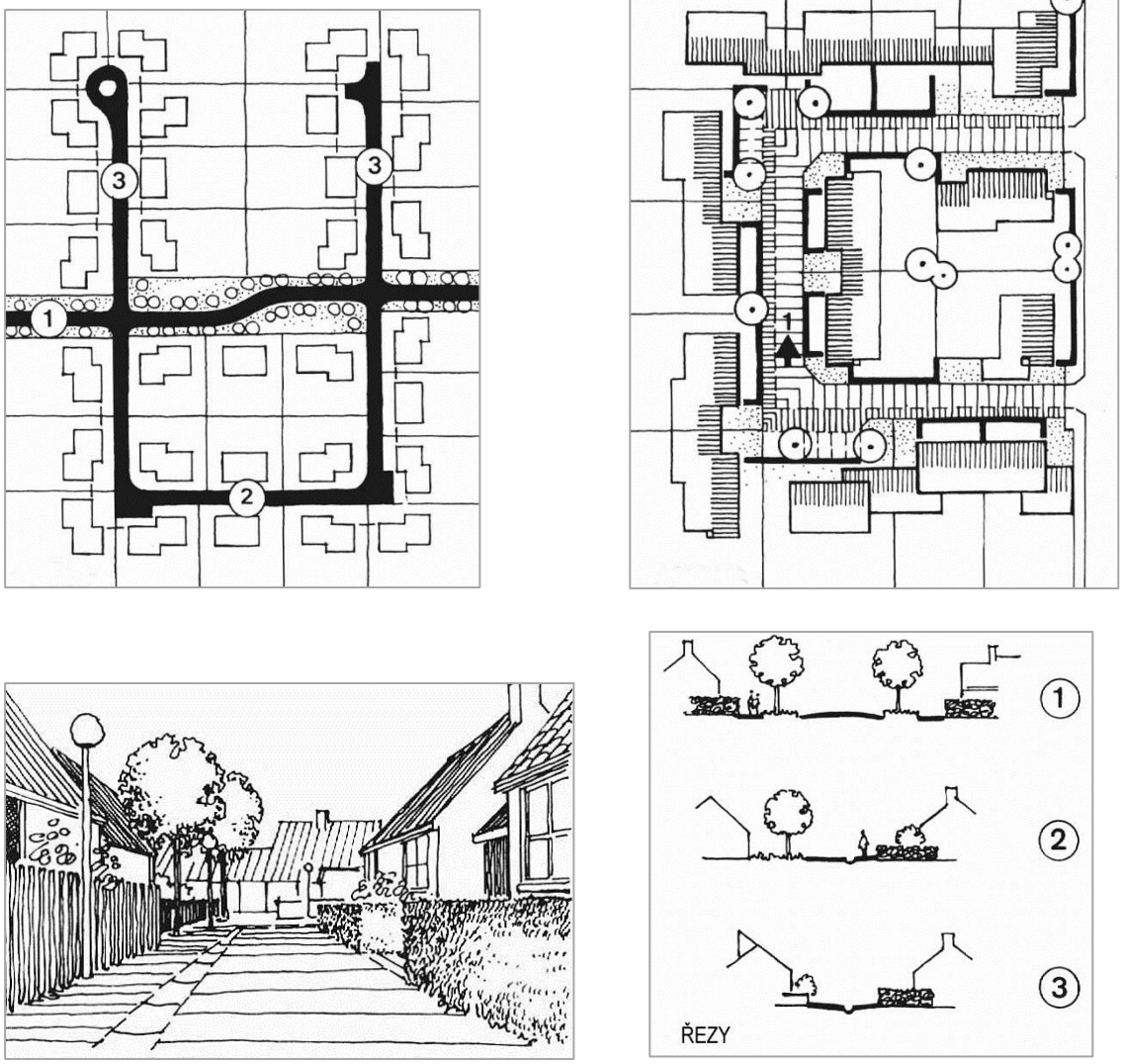
Do veřejných prostranství se zahrnují veřejně přístupné plochy města, jako jsou náměstí, ulice, nábřeží, tržiště, chodníky, parky. V tomto duchu také tento pojem vymezuje zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.

Veřejná prostranství obytných souborů slouží rozmanitým aktivitám zejména obyvatel a ale i návštěvníkům předmětného území. Tyto aktivity lze rozdělit na „nezbytné aktivity, volitelné aktivity a společenské aktivity“ (Gehl). Zatímco se nezbytné aktivity (jako je např. nakupování, chození do školy apod.) se odehrávají nezávisle na kvalitě fyzického prostředí, volitelné aktivity (např. pobyt na čerstvém vzduchu) závisejí do značné míry na tom, co může místo nabídnout, k jakému chování lidi vede a jak se v důsledku toho cítí. Společenské aktivity (např. hry dětí, konverzace se sousedy) jsou pak výsledkem kvality a délky ostatních typů aktivit, objevují se spontánně tehdy, když se lidé na určitém místě potkají. Veřejná prostranství se stávají atraktivními, pokud se všechny typy aktivit objevují v kombinaci a vzájemně se doplňují. Snahou urbanistického řešení by proto mělo být umisťovat domy a organizovat plochy kolem nich tak, aby vedly k široké škále rozmanitých aktivit.

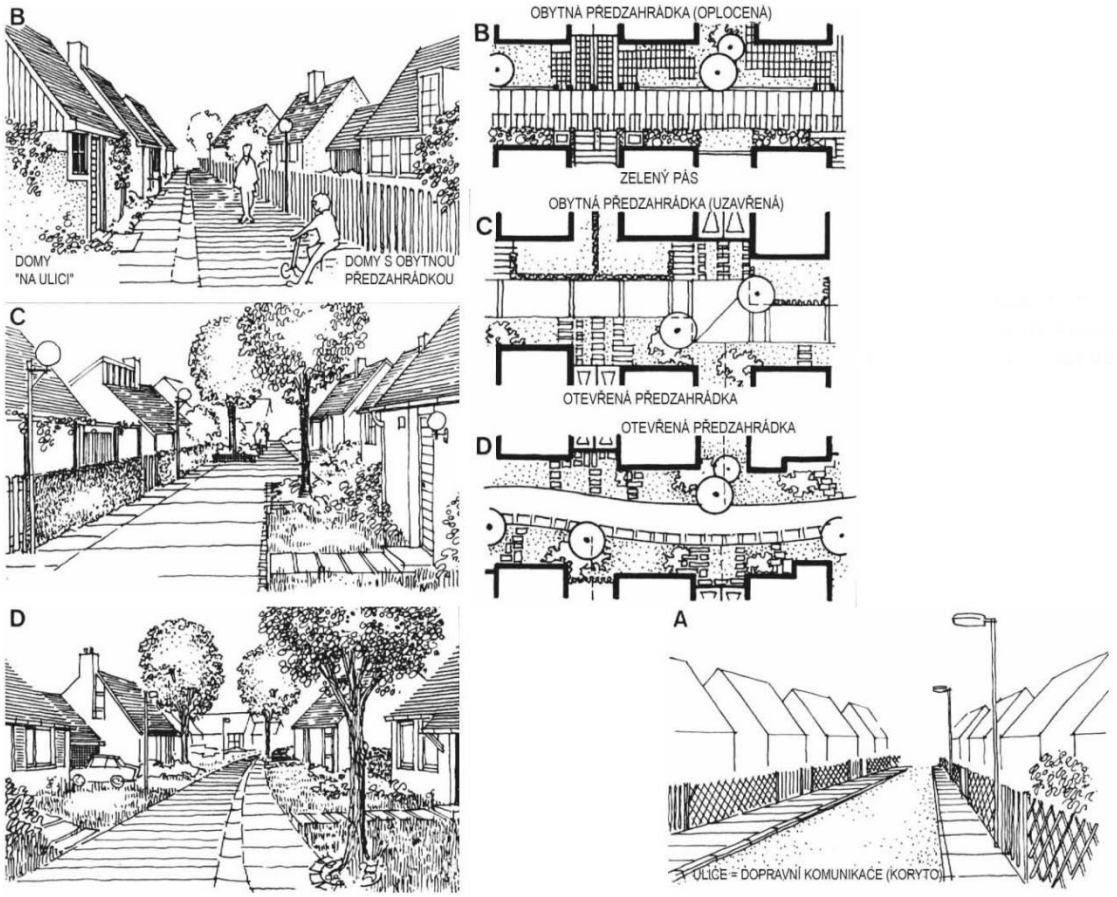
Ulice v obytném prostředí

Největší podíl veřejných prostranství zaujímají ulice. Nejbližší nadřazenou skupinou v uliční síti jsou sběrné komunikace, které zpravidla zajišťují hromadnou dopravu, na venkově pak tvoří průjezdné úseky silnic. Ve městech se jedná o tzv. městské třídy a též slouží k bydlení či smíšeným funkcím. Ulice zajišťují obsluhu území, to znamená, že je po nich vedená pěší a místní automobilová doprava, v podzemí jsou pak umístěny nezbytné inženýrské sítě. Vzhledem na žádoucí zklidněný charakter území se ve smyslu ČSN 73 6110, jedná zejména o komunikace funkční skupiny C (obslužné, s funkcí obslužnou) a funkční skupiny D (tj. komunikace se smíšeným provozem a komunikace s vyloučením automobilového provozu), resp. komunikace podskupiny D1 (obytné a pěší zóny).

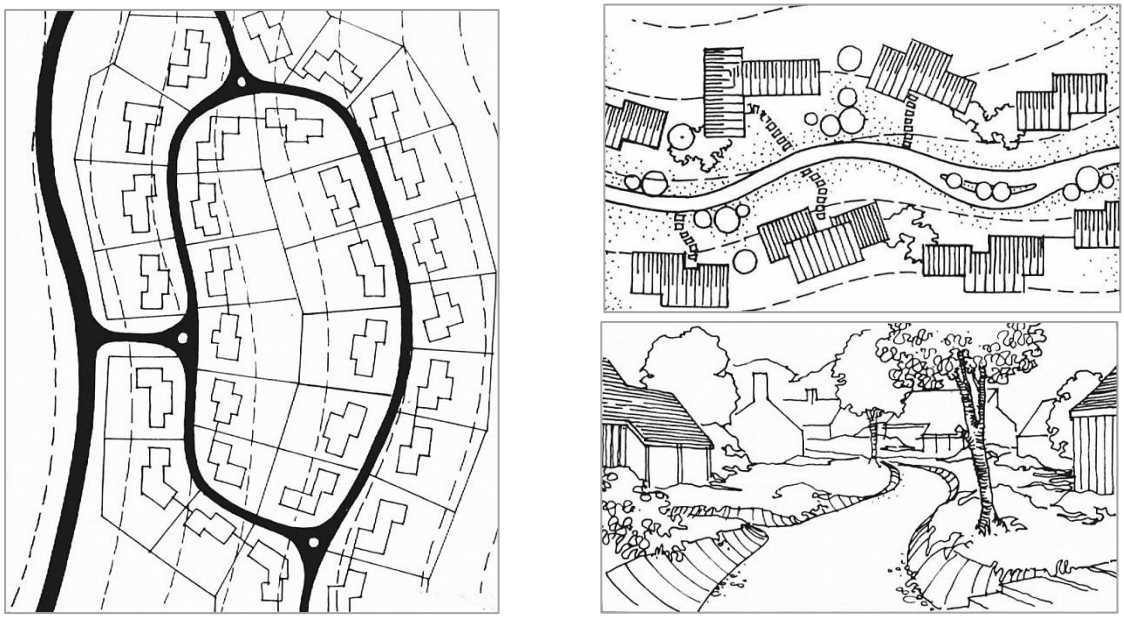
Od 70. let dvacátého století je především v západní Evropě patrný výrazný trend omezování automobilové dopravy zejména v obytných územích, resp. její přizpůsobování ostatním uživatelům komunikací, tj. chodcům. První koncepčně promyšlená, právně podložená a do realizace dotažená byla zřejmě holandská akce zobytňování ulice tzv. *Woonerf – obytná ulice,* významné na ní je, že neomezuje dopravu nepříliš osvědčenými administrativními opatřeními a dopravními značkami, ale fyzickými zábranami. Postupně se podařilo změnit i společenské vnímání a tamní ulice jsou jedny z nejbezpečnějších.

Obr. 90: Obytná ulice v zástavbě rodinných domů
Zdroj: Prinz

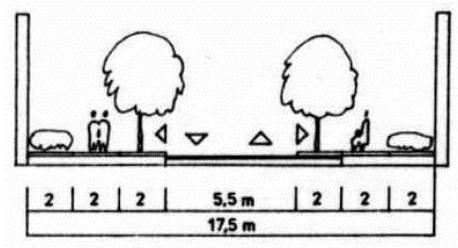

Obr. 91: Obytná ulice v městské a příměstské zástavbě rodinných domů
Zdroj: Prinz

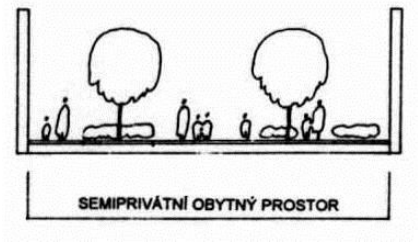
Obr. 92: Obytná ulice v zástavbě rodinných domů na venkově
Venkovská zástavba má obvykle jiný charakter než městská, tomu je třeba přizpůsobit také obraz ulice
Zdroj: Prinz

Obr. 93: Ulice s obslužnou funkcí
Zdroj: Gabriel Kopáčik

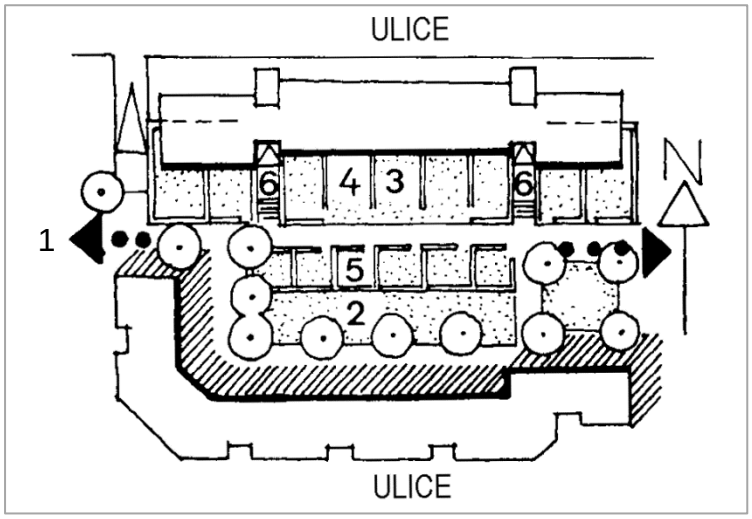

Obr. 94: Obytná ulice
Zdroj: Gabriel Kopáčik

Prostranství poloveřejná a polosoukromá

Hierarchizace obytných prostranství posiluje jejich přirozenou kontrolu, pomáhá komunitě rozpoznat lidi, kteří k ní nepatří, a vytváří podmínky pro to, aby skupina mohla kolektivně rozhodnout o záležitostech, které se jí týkají. Není tedy žádoucí, aby všechny nezastavěné plochy kolem domů byly volně přístupné. Prostranství, která užívají převážně místní obyvatelé, i když do nich mají „cizí“ přístup, z hlediska vlastnického také většinou patří obci (městské části) a ta je i udržuje, se obvykle označují jako prostranství poloveřejná; do této kategorie náleží většinou koncové/neprůjezdné ulice. Prostranství vyhrazená pro společné aktivity místních obyvatel, od veřejných ploch často i fyzicky oddělná, většinou ve vlastnictví nebo v nájmu jasně definované skupiny obyvatel, se nazývají polosoukromá; nejtypičtějším představitelem je dvůr (vnitroblok). Kvalita obytného prostředí, atraktivita rezidenční čtvrti výrazně závisí na plnohodnotné struktuře a jasném prostorovém vymezení obytných prostranství.

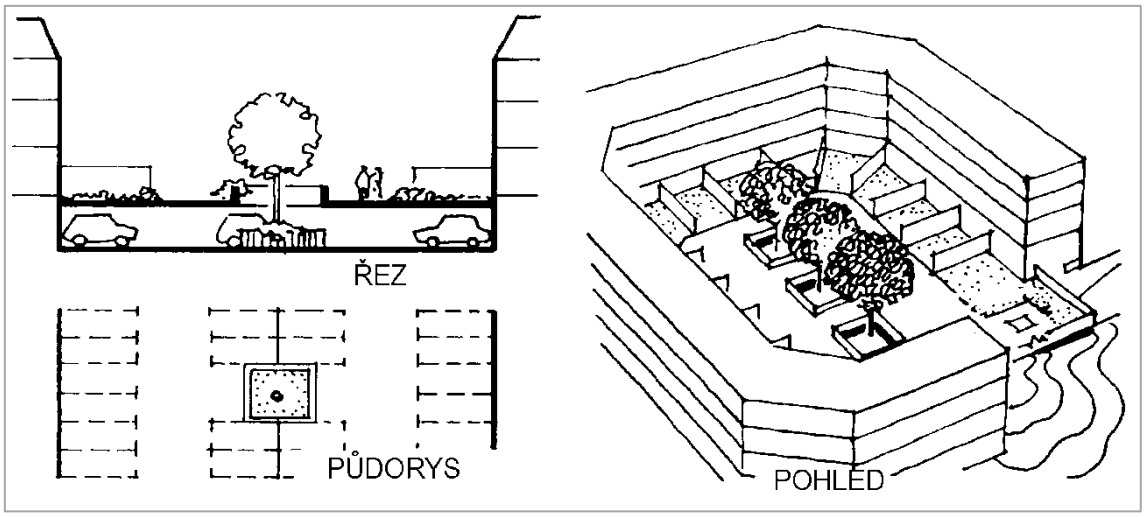

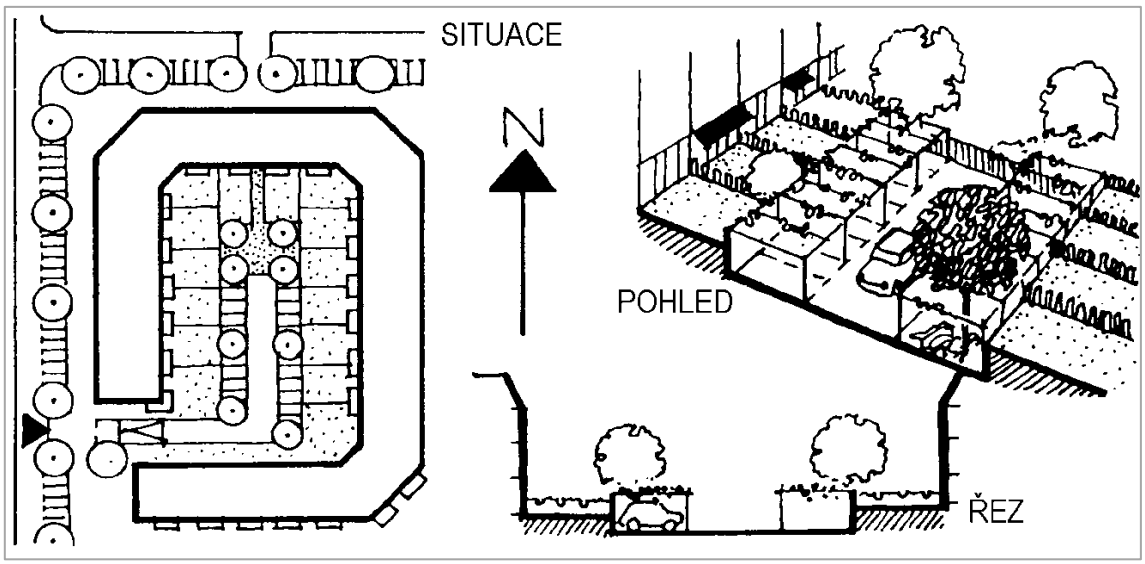
Obr. 95: Vybavení obytného dvora:
1 – pochozí plocha; 2 společná zeleň a dětské hřiště; 3, 4, 5 obytné privátní zahrádky; 6 – dvorní vstupy; pod dvorem je společná podzemní garáž
Zdroj: Prinz

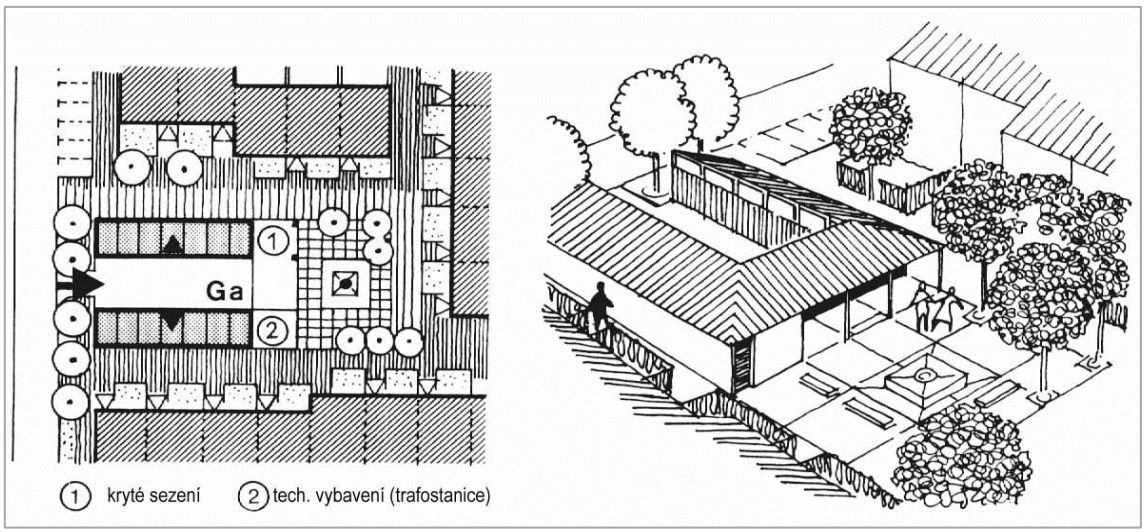
Statická doprava

Individuální automobilová doprava má zásadní vliv na obytné prostředí u většiny urbanistických celků. Bytové domy přinášejí v důsledku koncentrace velkého počtu obyvatel na malé území vážný problém se statickou dopravou. Potřeba odstavných a parkovacích míst je přímo závislá na způsobu života a na stupni automobilizace. V českých podmínkách s nástupem 90. let minulého století většina obyvatel vnímá vlastnictví osobního automobilu jako výraz svobody a společenského postavení. Ani celostátní či obecní politika nejsou zatím příliš zaměřeny na podporu vzorců chování využívající více pěší, cyklistickou či hromadnou dopravu, tak jak je tomu ve vyspělejších zemích západní Evropy.

Pro statickou dopravu je nutné zajistit nejméně jedno odstavné stání na jeden byt (ve větších městech přestává stačit), pro byty o podlažní ploše nad 100 m^2 dvě stání (požadavek současné normy), v budoucnu vzhledem k demografickému vývoji a velikosti rodin, též saturaci automobily (500 aut a více na 1 000 obyvatel) způsobí, že požadavek na dvě garáže bude i u menších bytů. Odstavná stání, která patří rezidentům, by měla být pokud možno ve vyhrazených veřejně nepřístupných prostorech. Ideálním řešením je umístění hromadné garáže v podzemí, nebo v podnoži domů. Další zásady řeší podkapitola C.7 Dopravní infrastruktura.

Obr. 96: Příklady umístění odstavných stání
Zdroj: Prinz

C.3.3.3 Sociální bydlení a problematika bydlení seniorů

C.3.3.3.1 Sociální bydlení

Sociální bydlení, jakožto specifická část bytového fondu, má v nabídce bydlení v jednotlivých evropských zemích velmi různý obsah a také jeho vnímání je rozdílné. Velmi obecně lze říci, že chápání sociálního bydlení se v evropských zemích pohybuje v následujících mezích:

- buď je chápáno velmi úzce, jako spíše okrajové nájemní bydlení pro domácnosti s jasně vymezenými příjmy;
- nebo široce, jako bydlení, jehož poskytování není zaměřeno na dosahování zisku a které je podporováno z veřejných prostředků; sem pak může patřit např. i družstevní bydlení.

Pro všechny vyspělé země EU však platí tato charakteristika:

- výstavba je často podporována z veřejných prostředků;
- poskytovatelem bývá často veřejný sektor nebo specifické neziskové organizace;
- nájemné je nižší než tržní – reaguje na náklady spojené s držbou a provozem dané bytové nemovitosti, nikoliv na situaci na místním trhu s byty;
- byty jsou určeny pro domácnosti s nižšími příjmy a jsou těmito domácnostmi také užívány, avšak ne vždy ze sta procent.

Ohrožené skupiny obyvatel:

- mladí lidé,
- osamělí rodiče s dětmi,
- domácnosti s jedním ekonomicky aktivním členem, či domácnosti nezaměstnaných,
- národnostní a etnické menšiny,
- bezdomovci,
- tělesně zdravotně postižení,
- mentálně zdravotně postižení,
- senioři.

Výstavba sociálních bytů do nedávna patřila ke slabinám bytové politiky. Byl to zcela logicky důsledek ekonomické i politické situace. Mimoto, že panoval značně rozšířený názor, že laciných bytů postavila minulá společnost dostatečné množství a ostatní je otázkou trhu s byty, pro soukromé podnikatele se stavba sociálních bytů bez státní podpory nevyplácela. Staronové téma sociálního bydlení, tak úspěšně řešené naší meziválečnou generací architektů, se stalo v posledních letech i pro naše architekty přitažlivé. Města a obce jsou motivovány příznivější bytovou politikou a architekti snad povzbuzováni vysokou architektonickou úrovní sociálního bydlení mnoha západních zemí, kde se k tomuto tématu "snížila" řada významných architektů. Můžeme se o tom přesvědčit u našich rakouských sousedů, ale i ve Francii, Holandsku, Španělsku či Německu.

Obr. 97: Přestavba bytového domu v Paříži. Architektonické studio Lacaton & Vassal Architects. 1990–2002
Foto: Druot, Lacaton&Vassal

Domy se sociálními byty

- vstupní byty,
- domovy pro seniory (domovy důchodců),
- domy s pečovatelskou službou,
- nájemní byty pro osoby s nízkými příjmy,
- chráněné byty.

***Vstupní** byty* jsou určeny jako sociální bydlení pro osoby s nízkými příjmy, které jsou v nepříznivé sociální situaci způsobené sociálními okolnostmi jejich života a které ani při využití všech stávajících nástrojů sociální a bytové politiky nemají přístup k bydlení.

Jedná se například o mladé lidi, kteří opouštějí ústavní výchovu, nemají rodinné zázemí a prokázali, že jsou schopni samostatného života, osoby, které jsou z důvodu své etnické příslušnosti ohroženy sociálním vyloučením, osoby vracející se z výkonu trestu, osoby, které absolvovaly resocializační program v azylovém domě či domě na půl cesty, osoby v přiznaném postavení uprchlíka či cizince s prokázaným českým původem a další.

Obr. 98: Lipovec, Dům se vstupními byty, 12 malometrážních bytů, novostavba, 2005–2008
Zdroj: Fotoarchiv ÚÚR

Domovy pro seniory (domovy důchodců)

Domovy jsou druhem pobytové sociální služby určené seniorům (osobám nad 65 let věku), kteří potřebují trvalou pomoc druhé osoby. Domovy pro seniory poskytují svým klientům stravování, ubytování, pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, aktivizační činnost (volnočasové aktivity a pomoc při prosazování práv a zájmů – např. pomoc při vyřizování osobních záležitostí na úřadech, komunikaci s firmami apod.)

Zřizovatelem domovů pro seniory mohou být krajské úřady, obecní úřady, občanská sdružení, nestátní neziskové organizace, církve nebo soukromé firmy.

Domy s pečovatelskou službou (DPS)

DPS je forma individuálního bydlení starých lidí, kteří jsou v základních životních úkonech soběstační, ale pro zajištění některých potřeb potřebují z důvodu věku nebo zdravotního stavu pomoc nebo péči jiné osoby.

Obr. 99: Luka nad Jihlavou, Dům s pečovatelskou službou, 32 bytů, 2002
Zdroj: Fotoarchiv ÚÚR

Obr. 100: Pastviny. Dům s pečovatelskou službou, 25 bytů, z toho 1 byt bezbariérový, 2002–2004
Zdroj: Fotoarchiv ÚÚR

Nájemní byty pro osoby s nízkými příjmy

Jedná se o obecní nájemní byty pro příjmově vymezené skupiny obyvatel, na jejichž výstavbu byla poskytnuta státní dotace v letech 2003–2007.

Obr. 101:Česká Lípa, soubor obytných domů s nájemními byty – II. etapa, 5 domů s celkem 80 byty, 2005–2008
Zdroj: Fotoarchiv ÚÚR

Chráněné byty

Cílem výstavby chráněného bytu je zajištění bydlení a poskytování sociálních služeb podle individuálních potřeb osob, které mají zvláštní potřeby v oblasti bydlení z důvodů zdravotních či z důvodu pokročilého věku tak, aby došlo k prodloužení jejich soběstačnosti a nezávislosti. Jedná se zejména o seniory, osoby s omezenou schopností pohybu a orientace, mentálně postižené osoby, dlouhodobě duševně nemocné osoby apod.

V praxi vypadá chráněné bydlení tak, že obyvatelé bydlí v malých skupinkách buď v bytech, nebo rodinných domcích, pokud možno nedaleko svého původního bydliště. Byty ani domky nesmí být vyčleněny z běžné zástavby. Asistence a pomoc je poskytována dle individuální potřeby. Chráněná domácnost se příliš neliší od běžné domácnosti. Klienti se v maximální

možné míře, každý dle svých možností, zapojují do jejího chodu. Účastní se nákupů, vaření, úklidu apod. Obyvatelé chráněného bydlení mají rovněž příležitost trávit volný čas po svém a navazovat přirozené kontakty v obci.

Obr. 102: Hluk. Dům s chráněnými byty, novostavba, 38 bytů, všechny bezbariérové, 2006–2008
Zdroj: Fotoarchiv ÚÚR

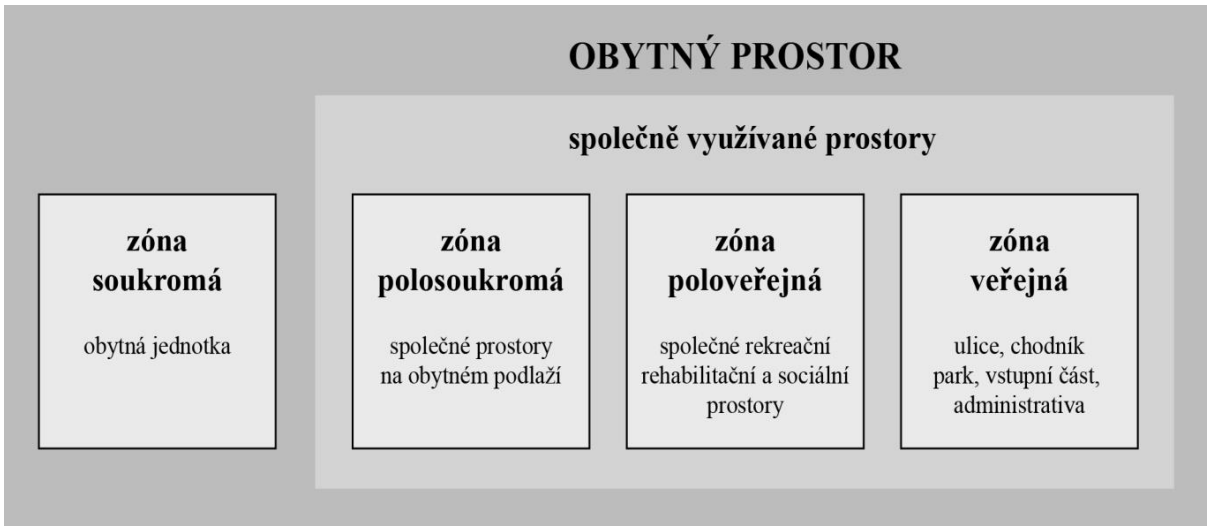

Obr. 103:Uherské Hradiště. Dům s chráněnými byty, rekonstrukce budovy bývalých kasáren, 42 bytů, z toho 10 bezbariérových, 2004–2006
Zdroj: Fotoarchiv ÚÚR

C.3.3.3.2 Problematika bydlení seniorů

Prostředí, ve kterém žijeme, obytné prostředí, velmi výrazně ovlivňuje kvalitu našeho života. O to důležitější je pro seniory, kterým ubývá schopností, lehce se v našem světě pohybovat. Obytný prostor musí člověku zabezpečovat soukromí a nabízet možnosti sociálních kontaktů. Podle stupně poskytovaného soukromí je prostředí děleno na zónu soukromou, polosoukromou, poloveřejnou a veřejnou.

Obecné kategorie dělení prostoru je možné využít i pro definování obytného prostředí vyhovujícího bydlení seniorů.

Obr. 104: Rozdělení zón obytného prostoru seniorů

Veřejnou zónou jsou prostory přístupné široké veřejnosti bez jakéhokoliv omezení. Běžně jsou to ulice, náměstí a veřejné parky. Do veřejné zóny můžeme také zahrnout servisní síť provozů využívaných seniory i širokou veřejností, jako jsou obchody, restaurace, knihovna, tělocvična, bazén.

Poloveřejná zóna určená pro socializační, rekreační a rehabilitační aktivity rozšiřuje seniorům prostor kontaktů, je to prostor částečné integrace do okolního prostředí. Nejčastěji sem zahrnujeme prostory vnitrobloku, parku nebo zahrady s částečným omezením přístupu veřejnosti.

V zařízeních pro ubytování seniorů tuto funkci přebírají klubové a hobby místnosti, provozy terapie masáží a drobných služeb, které jsou z části využívané veřejností, především seniory ze sousedství.

Polosoukromou zónu tvoří prostory, o které se dělí obyvatelé bytu, domu, případně zařízení určených k bydlení seniorů. U bytu, nebo rodinného domu jsou to společné prostory jedné rodiny, v ubytovacích zařízeních sem patří komunikační prostory, haly, chodby, terasy, denní místnosti, společné jídelny apod. Především v těchto zařízeních nabízí zóna prostory sociálních kontaktů, kde se mohou vytvořit vztahy podobné rodinným či sousedským a kde mohou senioři nerušeně přijímat větší návštěvy v případě, že jejich soukromý prostor k tomu není vhodný.

Do *soukromé zóny* je zahrnut nejintimnější prostor člověka – byt, nebo pokoj seniora, který má vstup pod kontrolou a může se tak vyhnout případným konfliktním setkáním. Je to místo privátních aktivit a žádoucích soukromých návštěv. Prostředí soukromé zóny by mělo být přátelské, přehledné a kontrolovatelné a musí bydlícímu poskytovat intimitu a pocit bezpečí. Důležitá je i možnost zařídit si byt, či pokoj vlastním nábytkem, pokud si to senior přeje.

Tento zonální koncept je v prostředí určeném pro seniory jen pomocnou linií, nikoliv přísným manuálem tvorby architekta. Prostory zón musí být flexibilní a navržené tak, aby se aktivity v nich mohly prolínat.

Dobrým příkladem zónování obytného prostředí seniorů je holandský projekt De Wulvehorst, který naplňuje potřeby a požadavky starých lidí ve vymezené lokalitě při maximální snaze integrovat je do společnosti.

De Wulvehosrt představuje projekt centra služeb pro seniory ve městě Oudewater, které se nachází v centrálním Nizozemí. Město má zhruba 10 tisíc obyvatel s obvyklou demografickou strukturou.

Centrum tvoří hlavní – rezidenční budova, která plní více funkcí:

- zajišťuje ubytování pro přibližně 70 klientů rezidenční péče. Jedná se o klienty se sníženou soběstačností, kteří jsou v různé míře závislí na pomoci druhé osoby. Současně se zde nachází i specializované oddělení pro klienty s demencí;
- představuje zázemí pro terénní a ambulantní služby – jedná se o sadu sociálních a zdravotních služeb – praní prádla, velký úklid, stravování (dovoz nebo v místě), aktivizační programy, ošetřovatelské služby;
- vytváří prostor pro návazné služby – restaurace, kadeřník, ordinace praktického lékaře, fit centrum, prádelna, společenská místnost a sál, kaple, denní centrum pro aktivizaci osob s demencí, biliard.

Součástí centra je soubor tzv. apartmánů (pokoj pro jednotlivce či dvojici, s kuchyní a příslušenstvím), ve kterých žije asi 20 obyvatel.

Centrum zajišťuje i služby pro seniory žijící v okolí (průměrně asi 100 klientů).

Zajištěni pomoci všem klientům De Wulvehorst vychází z principu individuální péče, která odpovídá míře závislosti uživatele na pomoci druhé osoby.

Klienti v rezidenční péči nemusí využívat unifikovaný balík služeb. Základní službou je ubytování (v jedno a dvoulůžkových pokojích) a obvykle stravování – tady klient volí donášku stravy na pokoj nebo společné stravování. Méně soběstační klienti využívají asistenci při jídle. Podle individuální potřeby si klienti (popř. po dohodě s rodinou) sjednávají další služby – velký úklid, praní prádla, účast na aktivizačních programech, využití ošetřovatelských úkonů obvykle vychází z aktuálního zdravotního stavu (a rozhodnutí lékaře).

Klienti – obyvatelé apartmánů jsou většinou značně soběstačné osoby. Klienti jsou schopni si alespoň částečně vařit, prát a udržovat domácnost, popř. jim je některá dílčí služba poskytována (např. využívají společné stravování). Pobyt v apartmánu jim dává pocit bezpečí pro případ náhlé zdravotní krize. V okamžiku úbytku soběstačnosti může klient využít jakoukoli z nabízených služeb.

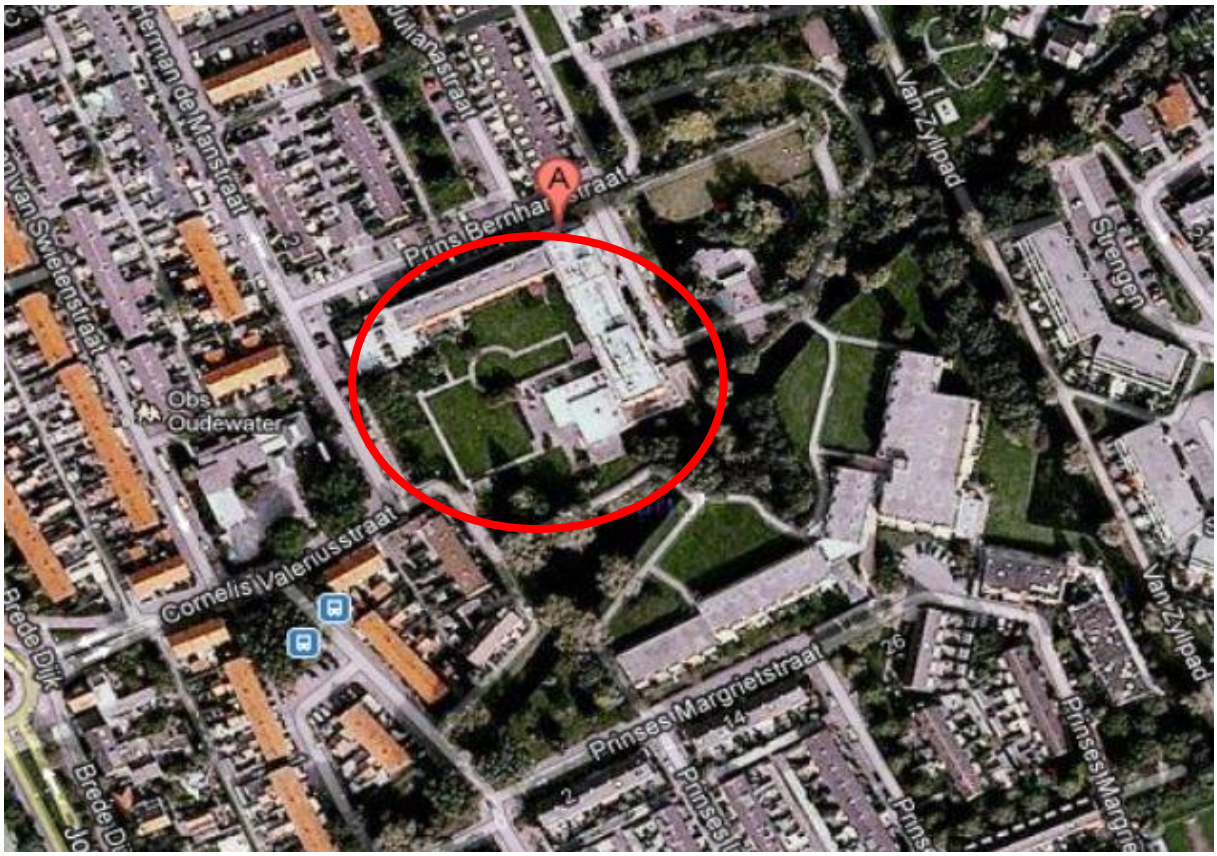
Klienti žijící ve vlastní domácnosti zpravidla využívají dovážku jídla, část z nich také pomoc při udržování domácnosti, zajištění hygieny apod. Služby jsou samozřejmě sjednávány podle potřeb klienta. Někteří z klientů za službami docházejí, využívají např. společné

stravování, účastní se aktivizačních programů, rehabilitace nebo přes den pobývají v denním centru pro klienty s demencí.

Pojetí péče v tomto centru je především orientováno na uživatele, na jeho potřeby a na zachování důstojnosti až do posledního okamžiku. Tato atmosféra je utvářena každodenními maličkostmi, jako je možnost obyvatel rezidenční části donést si menší kusy vlastního nábytku (u obyvatel apartmánů je možnost kompletního vlastního vybavení). Jiné je také pojetí společného stravování, kdy jídelna je označována jako restaurace a prostředí zde opravdu restauraci připomíná.

Kvalitní je návaznost jednotlivých úrovní péče a individuální sledování a posuzování klientovy situace. Významná je spolupráce s rodinou a okolní komunitou. Rodina je ke spolupráci a k zájmu o seniora systematicky motivována a aktivně zapojována do péče, kterou může zčásti zajišťovat.

Obyvatelům z okolí je za úhradu k dispozici většina služeb, které jsou v centru poskytovány – kadeřník, fitness centrum, lékař. Možnost stravování v restauraci využívají i senioři, kteří jinak nejsou klienty centra.

Obr. 105: Centrum péče o seniory De Wulverhorst, Oudewater, Holandsko

Obr. 106: Prostorový koncept lokálního centra pro seniory

Cílem urbanistického návrhu obytného prostředí je nabídnout starým lidem co nejlepší podmínky pro jejich *sociální integraci,* jejich začlenění do společnosti a možnost žít v takovém světě, který jim co nejdéle umožní přirozený kontakt s lidmi všech věkových kategorií. Dosáhneme toho dvěma typy integrace – fyzickou a funkční.

Fyzickou integrací rozumíme geografickou blízkost objektů a skupin lidí v určité lokalitě. V našem případě je to vhodné začlenění obydlí pro seniory do žijícího organismu města nebo obce, tedy do sousedství jiných typů bydlení a napojení na jejich fungující infrastrukturu.

Funkční integrace představuje prolínání funkcí v jednom objektu tak, aby mohl být využíván různými skupinami lidí současně, nebo v různém čase.

Pro bydlení seniorů je tedy velmi důležitá *volba lokality*. Nová obydlí určená pro seniory, ať už jsou to byty v bytových domech nebo institucionálním zařízení je vhodné, pokud možno, situovat do center měst či vesnic. Současně je důležité, aby byty nebyly obtěžovány nadměrnou hladinou zvuku a znečištěním prostředí. Tyto požadavky se mohou vylučovat a pak je nutno zvážit priority v konkrétní situaci. Pro život starých lidí je jistě příjemné, je-li jejich bydlení v blízkosti veřejného parku. Park, který je mnohdy plánován na pozemku ubytovacího zařízení (např. domovů důchodců a penzionů) nabízí sice klidné prostředí, ale nedostatek sociálních podnětů. Podstatná je možnost snadného bezbariérového přístupu do objektu bydlení seniorů a do objektů veřejného vybavení v blízkém okolí.

Volba lokality nové výstavby může být ovlivněna *docházkovou vzdáleností* zejména k zastávce hromadné dopravy, poště, ordinaci lékaře, případně do kostela. Docházkové vzdálenosti k zařízením veřejného vybavení v rozmezí 200–400 m dosáhneme bez problému tam, kde je bydlení seniorů situováno v centrech obcí nebo tehdy, je-li součástí obytných celků a senioři mohou využívat lokální vybavenosti.

Velmi dobrým příkladem zasazení penzionu s byty pro seniory do sevřené struktury historického jádra města podél řeky Altmühl je pavlačový dům v německém Eichstättu. Hmoty domu na zalomeném půdoryse vymezují poloveřejný prostor, příjemné městské zákoutí, do kterého jsou orientovány vstupy do bytů. Velkorysé pavlače kryté elegantní předsunutou střechou jsou příjemným komunikačním prostorem na hranici mezi privátní obytnou zónou a městským prostranstvím. Obytné místnosti bytů jsou okny a lodžiemi obráceny k městem protékající řece.

Obr. 107: Altenwohnheim, Eichstätt, Německo. Autor: Wilhelm Huber, Erich Kessle, Architekturbüro, 1996
Foto převzato z knihy Glosová a kol.: Bydlení pro seniory

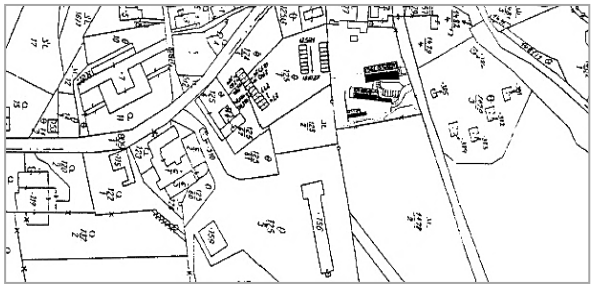
Výška zástavby není omezená, pokud je v objektu vhodný výtah. Za optimum se však považuje výška do pěti nadzemních podlaží. Minimální doba *proslunění* bytu by měla být 2 hodiny v období od 1. března do 21. června. Doporučená doba tedy mírně překračuje požadavek normy ČSN 73 4301 Obytné budovy.

Pozemek vhodný pro bydlení seniorů by měl být rovinný, nebo mírně svažitý se sklonem 10 % k osluněné straně a nejvíc 5 % tam, kde je svah obrácen k severu.

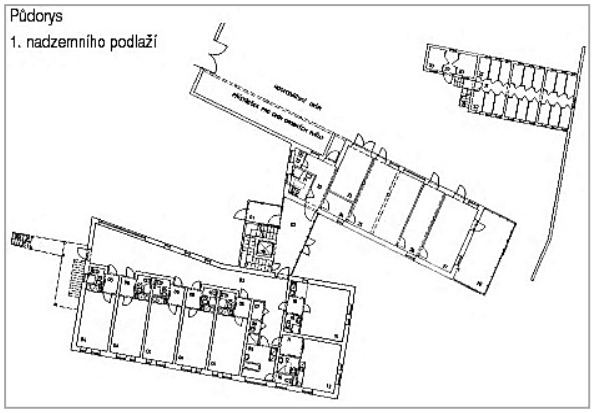
Zdařilým příkladem velmi citlivého zakomponování domů s pečovatelskou službou do obrazu typicky podhorské venkovské krajiny v Loučné nad Desnou v podhůří Jeseníků.

Autoři nabídli přístřeší starším lidem, kteří při povodních přišli o své domovy, v seskupení domů vycházejících z tradiční formy výstavby inspirováni detaily lidové architektury. Svým pojetím tvorby nového prostředí s prostorami pro navyklé denní aktivity chtěli podpořit jejich novou identitu.

Komplex drobných budov záměrně připomíná statek sestávající z obytné budovy, hospodářské budovy se společenským zázemím a dvorkem, ke kterému přiléhá stodůlka na uskladnění zeleniny. Je pravdou, že ne vše funguje tak, jak architekti zamýšleli. K tomu, aby se člověk ztotožnil s novým prostředím, zvláště po tak drastickém vykořenění, nestačí jen připravit mu pěkné bydlení doplněné záhonky v zahradě, skleníky a kotci pro králíky. Architekti se o to snažili, seč mohli.

Obr. 108: Domy s pečovatelskou službou v Loučné nad Desnou. Autor: Jan Línek, Jiří Sezemský, Věra Dubská, 1999
Foto převzato z knihy Glosová a kol.: Bydlení pro seniory

Řešení přístupů do staveb, přístupnosti komunikací a veřejných ploch je věnována část vyhlášky č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb (dále jen vyhláška). Ustanovení této vyhlášky jsou pro návrh obytného prostředí závazná a jejich uplatnění plně respektuje potřeby seniorů.

Většina požadavků na návrh obydlí pro seniory je dána tak, že je můžeme jen v malé míře ovlivnit. Jde o společenské zadání, stavební program, finanční prostředky a umístění stavby na konkrétním pozemku, které jsou předem vymezeny.

Je tedy třeba především najít vhodnou formu domů a vytvořit přívětivé prostředí pro život lidí ve stáří při respektování sociálního uspořádání a potřeb společnosti. Na základě zadání, znalostí a zkušeností je třeba rozhodnout, jak nejlépe stavbu umístit na pozemku, jakou typologickou formu zvolit, jaké použít materiály pro stavbu, jakým barvám a detailům dát přednost v exteriéru i interiéru domu.

Nová výstavba pro seniory má u nás především charakter sociálního bydlení a představuje dva základní typy domů:

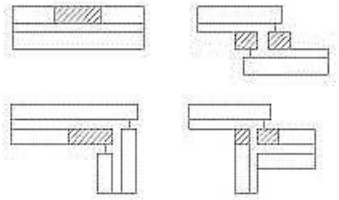
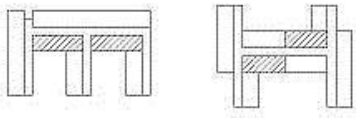
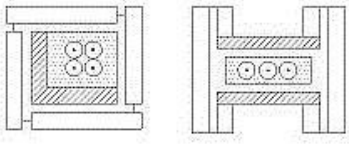
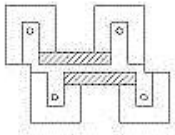
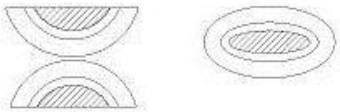
- pro bydlení soběstačných seniorů jsou to malometrážní byty v bytových domech s doplňkovými servisními službami, většinou umístěnými v parteru. Přízemí je zvláště ve městech těžce využitelné pro bydlení proto, že seniorům neskýtá pocit bezpečí;
- ústavní bydlení, typologický druh obytné stavby, kde byty pro seniory jsou minimalizovány tak, že seniorům k bydlení zůstává pokoj s hygienickým vybavením. Bohatě jsou dimenzovány prostory pro potřebu rezidenční péče o ubytované.

Obě tyto formy nových domů, spolu s rozmanitými rekonstrukcemi stávajících bytů pro potřebu bydlení seniorů, můžeme z typologického hlediska řadit mezi bytové domy a platí pro ně základní třídění podle druhů na:

- domy schodišťové,
- domy chodbové a pavlačové (dvou nebo trojtraktové),
- domy bodové, u ústavních zařízení sem patří také domy s vnitřní prostorem – halou nebo dvoranou,
- domy nízkopodlažní a výškové.

Se všemi formami se můžeme setkat v jejich jednoduché formě, nebo kombinaci několika z nich.

Je možné vytypovat ověřené typologické sestavy logicky vyplývající z potřeby soustředit byty nebo pokoje do funkčních skupin.

SCHÉMA	TYPOLOGICKÁ FORMA
	LINEÁRNÍ FORMA Chodbový typ: – byty nebo pokoje řazeny lineárně podél komunikace jednostranně nebo z obou stran komunikací je vnitřní chodba, případně krytá pavlač, – lineární bloky bytů nebo pokojů jsou doplněny společným vybavením do tvaru písmene **I, H, L, T, V, Z**
	FORMA HŘEBÍNKU – s křídly na jednu či dvě strany
	FORMA S VNITŘNÍM DVOREM – s otevřeným dvorem uvnitř dispozice, – se zastřešeným dvorem, dvoranou
	FORMA SVAZKU – neurčité seskupení obytných bloků
	ZAOBLENÁ FORMA – byty nebo pokoje jsou řazeny podél komunikace v oblouku konkávně nebo konvexně

Obr. 109: Typologie domů určených pro bydlení seniorů

C.3.3.4 Regenerace stávajícího bytového fondu

C.3.3.4.1 Regenerace panelových sídlišť

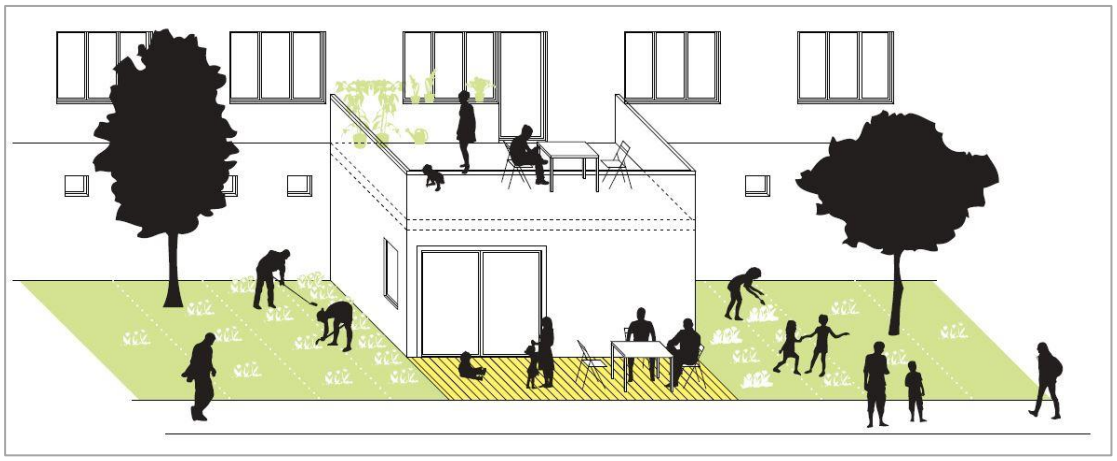
Když se na počátku devadesátých let zastavila výstavba sídlišť, někteří to považovali za vítězství nad socialismem a předpovídali jejich odstranění bez ohledu na bytový deficit, který už v té době narůstal a stále roste. Počátkem nového tisíciletí však bylo jasné, že se tohoto obrovského dědictví nemůžeme zříct a vláda začala hledat prostředky na jejich údržbu a rozumnější rozvoj. Mezitím se na mnoha sídlištích rozproudil proces **regenerace panelových sídlišť** (proces zahrnuje úpravy a výstavbu dopravní a technické infrastruktury, protipovodňová opatření, úpravy veřejných prostranství, úpravy a zřizování dětských hřišť, parkových ploch a dalších veřejných rekreačních ploch).

Obr. 110: Regenerace panelového sídliště v České Lípě
Vytvoření dětských hřišť a vodních ploch přispívá k obyvatelnosti veřejného prostranství. Stávající šeď panelových domů dává vyniknout rozmanitosti sadových úprav
Zdroj: http://www.mncl.cz/

Je nutné analyzovat napojení sídliště na organismus města a doplnit chybějící spojnice, eliminovat bariéry. Velmi často zcela chybí cyklostezky mezi sídlišti a centrem města, což zbytečně zatěžuje město automobilovou dopravou. Rovněž kompozice sídliště jako celku bývá bez vztahu k okolí. Původní koncept sídliště vycházel z funkcionalistického dělení města na monofunkční části, mezi kterými se lidé měli přemisťovat pomocí městské hromadné dopravy. Panelová sídliště tedy byla naplánována pouze jako budovy pro bydlení. Volné prostory mezi domy je možné využít pro nové stavby, které doplní monofunkční areály dalšími potřebnými aktivitami. Tyto vestavby naruší monotónnost celého prostoru a usnadní tím orientaci obyvatel.

Panelová sídliště a jejich zeleň je rovněž zásadní téma. Nyní je veřejný prostor mezi domy něco jako zbytkový prostor a přitom právě sídliště jsou často nejzelenějšími částmi města. Chybí jí však koncepce a je náročné ji veškerou udržovat. Obyvatelé tak nemají motivaci se ve veřejném prostoru zdržovat. Přibývá vandalismu. Řešení je hned několik. Vyčleněním části veřejného prostoru pro soukromé účely (terasy, zahrádky) se sníží plocha, kterou je nezbytné udržovat, ale především přestane být veřejný prostor anonymní. Využíváním teras a zahrádek začne probíhat komunikace mezi konkrétními lidmi. Dalším řešením je vytvoření osobitých ploch – hracích hřišť, parků, interaktivního mobiliáře. Právě tímto se vybuduje vztah jednotlivých obyvatel k místu a následně mezi obyvateli navzájem.

Obr. 111: Přístavby komunitních buněk (studentská práce pod vedením doc. Wittmanna)
Panelové domy jsou dělené na sekce. Lidé z jednoho domu se znají, zdraví se a považují se za sousedy. Často se musejí scházet na domovních schůzích, kde projednávají záležitosti týkající se domu. To je potenciál, který by se dal využít k posílení jejich sociálních vazeb. Komunitní buňka může sloužit jako platforma pro tento rozvoj
Zdroj: Fakulta architektury VUT v Brně

Obr. 112: Nevhodná nástavba v Brně-Bohunicích
Nástavba tvarem střechy narušuje niveletu osmipodlažních domů a působí nevhodně
Zdroj: Adam Guzdek

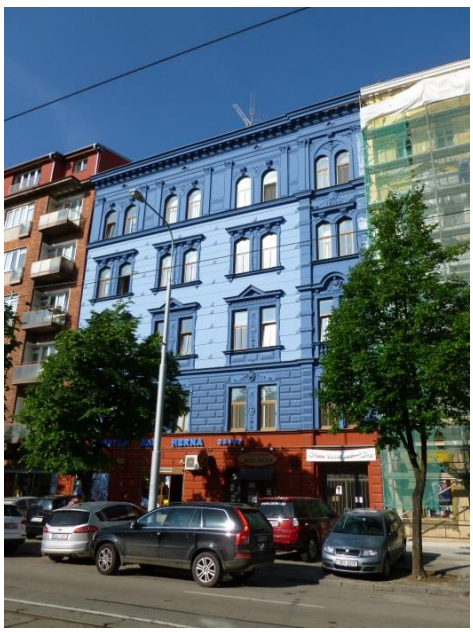
C.3.3.4.1 Regenerace domů

V současné době probíhá regenerace bytového fondu, nejen v panelových sídlištích, ale týká se i bytových domů postavených jakoukoliv technologií. Jedná se zejména o nejnutnější opravy konstrukčních závad závažného až havarijního charakteru, opravy střech, komplexní zateplování obvodového pláště, spojené s jeho sanací, výměnu výplní vnějších otvorů. Zdařilá regenerace domů odstraní špatný technický stav domů a značně sníží jejich energetickou náročnost.

Obr. 113: Historizující dům v Brně, Marešova ulice
Dům se vyznačuje především mimořádně kvalitními omítkami s řemeslným provedením
Zdroj: Adam Guzdek

Obr. 114: Historizující dům v Brně, Štefánikova ulice
Nevhodně zvolená barva fasády nerespektuje historické souvislosti
Zdroj: Adam Guzdek

Obytné soubory byly v minulosti stavěny jako celek stejnou technologií a většinou s velmi podobným architektonickým výrazem. Proto je nutné k regeneraci jednotlivých domů přistupovat citlivě při respektování původní architektonické podoby. Nejednotná barevnost může působit roztříštěně a celkový vjem z obytného souboru se tak stává špatným.

Obr. 115: Bytový dům v Brně, Chalupova ulice
Zdařilý příklad vhodně zvolené barevnosti při regeneraci bytového domu postaveného po 2. světové válce
Zdroj: Adam Guzdek

Obr. 116: Pražské sídliště Prosek, Jablonecká ulice
Původní čistý vzhled panelových domů byl znehodnocen nevhodným výběrem nové barevnosti
Zdroj: Adam Guzdek, maps.google.com

Obr. 117: Věžový bytový dům v Brně, ulice Úvoz
Zdařilá regenerace bytového domu respektující původní architektonické členění fasády
Zdroj: Adam Guzdek

Obr. 118: Bytové domy v Brně-Řečkovicích, ulice Družstevní
Zdařilá regenerace bytového domu respektující původní architektonické členění fasády
Zdroj: Adam Guzdek

Obr. 119: Bytové domy v Brně-Řečkovicích, ulice Uprkova
Nesourodý obraz ulice zaviněný individuálním ztvárněním jednotlivých původně stejných domů
Některé domy respektují původní členění a barevnost, jiné ne
Zdroj: Adam Guzdek

Obr. 120: Nevhodná barevnost a členění fasády
Některé domy se stávají malířským plátnem zcela potírající původní barevnost a členění
Zdroj: Adam Guzdek

Před návrhem regenerace je nezbytné zvážit, zda je možná investice nejen do triviálního zateplení obvodového pláště, ale také do změny celkové hmoty domu. V zahraničí je naprosto běžná výměna balkonů. Na fasádě se objeví hned několik typů balkonů, i na jiných pozicích, než tomu bylo dříve. Stejně tak je možné přidávat novou hmotu, ať už k jednomu pokoji, nebo třeba nástavbou. Finálním krokem je barevný návrh fasády. Řešení by mělo přinést do místa originalitu, odlišit jednotlivé objekty od sebe navzájem a podpořit identitu místa. Na druhou stranu je však nezbytné, aby nevznikl příliš nesourodý obraz. Návrh by tedy měl být zpracován se zřetelem na vizuální harmonii, které lze dosáhnout často jen drobnými, zdánlivě nepodstatnými detaily.

Obr. 121: Ukázka regenerace panelových domů v Německu
Kvalita provedení a především komplexní regenerace zajišťuje dobrý výsledek
Zdroj: http://www.plusarch.cz/

Nástavby stávajících bytových domů

Prostor pod střechou vybízí k využití. V historickém vývoji se jednalo o prostor půdy, často využívaný pro sekundární funkce. Moderní střecha a materiály poskytují nové možnosti pro využití tohoto prostoru. K atraktivnosti půdních prostorů navíc přistupuje dimenze výhledu na město podtržená existencí výtahů. Vzniká tak nejatraktivnější poloha pro moderní bydlení, zejména v historických jádrech měst.

Obr. 122: Strakonice, regenerace a nástavba panelového domu
Ukázka toho, jak komicky může dopadnout nástavba na panelový dům. Dříve se pod pojmem humanizace panelového domu rozumělo zlidštění v podobě valbových a mansardových střech, což bylo v plném rozporu s výrazem domů stavěného v panelové technologii
Zdroj: http://www.statika.cz/cz/projekty.php

Obr. 123: Nástavba panelového domu v Bratislavě (Martin Vojta)
Zdařilý příklad nástavby, který respektuje konstrukční strukturu panelového domu
Zdroj: http://www.archiweb.cz/

Předpisy, limity, koncepce

- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), v platném znění;
- Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, v platném znění;
- Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, v platném znění;
- Vyhláška č. 503/2006 Sb., o podrobnější úpravě územního řízení, veřejnoprávní smlouvy a územního opatření, v platném znění;
- Vyhláška č. 499/2006 Sb., o dokumentaci staveb v platném znění;
- Vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, v platném znění;
- Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb;
- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění;
- Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší;
- Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), v platném znění;
- Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), v platném znění;
- Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, v platném znění;
- Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, v platném znění;
- Vyhláška č. 523/2006 Sb., kterou se stanoví mezní hodnoty hlukových ukazatelů, jejich výpočet, základní požadavky na obsah strategických hlukových map a akčních plánů a podmínky účasti veřejnosti na jejich přípravě (vyhláška o hlukovém mapování);
- Nařízení vlády č. 272/2011 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací.

Limity využití území, ÚÚR, (vybrané limity pro oblast bydlení, např. limity 1.102, 1.1.101 až 1.1.105, 2.1.110, 2.1.111, 2.1.113, 2.1.135, 2.2.101, 2.3.102, 4.101, 4.102, 4.5.301 až 4.5.304)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Koncepce bydlení ČR do roku 2020
(schválena vládou ČR dne 13. července 2011 – Usnesení vlády č. 524)
http://www.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=d8438a9e-97ab-489e-ba7c-7ed217078a6f

Použité zdroje

1. Koncepce bydlení ČR do roku 2020
2. Vybrané údaje o bydlení 2011, MMR, odbor politiky bydlení a ÚÚR
3. Údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011, ČSÚ
4. Podklady z internetových stránek MMR ČR, http://www.mmr.cz/
5. Podklady z internetových stránek ČSÚ, http://www.czso.cz/
6. Podklady z internetových stránek Státního fondu rozvoje bydlení, http://www.sfrb.cz/
7. Šilhánková, Vladimíra a kol. *Koncepce bytové politiky pro středně velká a malá města*, 2006, ISBN 80-903813-0-8
8. Schűtzová, R. *Vybrané problémy ze sociální politiky*. Masarykova Univerzita Brno 1997
9. Navrkal, Martin: *Stručný náhled na historii sociálního bydlení*, in VIII. Vědecká konference doktorandů, Brno 05/2004, Fakulta architektury VUT v Brně, 2004, ISBN 80-214-2660-8
10. Navrkal, Martin. *Některé zásady nového státního programu podpory výstavby nájemních bytů*, in VII. Vědecká konference doktorandů, Brno 06/2003, Fakulta architektury VUT v Brně, 2003, ISBN 80-214-2399-4
11. Burjanek, Aleš. *Podmínky bydlení v ČR podle údajů Sčítání lidu 2001*, Fakulta sociálních studií MU v Brně
12. Lojda, Jan. *Management území, sociologické a tržní vlivy*, Česká architektura a urbanismus v nové situaci – výzkumný záměr č. 50 0016 BRNO, FA VUT, prosinec 2000
13. Urbanismus, zonální, sídelní a regionální struktury, kolektiv, ČVUT, Praha 1980
14. Nečas, Otakar. *Terasové domy*, 1976, SNTL Praha
15. Brzák, Milan, Netscher, Jan. *Architektonické bariery – jejich odstraňování*, vyd. Svaz invalidů, rok neuveden
16. Pelíšková, Věra. Sociální bydlení, 2008, Seminář pro krajské koordinátory pro romské záležitosti, 2008.
17. Gehl, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství.* Brno: Nadace Partnerství, 2000. 201 s. ISBN 80-85834-79-0.
18. Koch, Wilfried. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost.* 1. vyd. Praha: Ikar, 1998, 551 s. ISBN 80-720-2388-8.
19. Kopáčik, Gabriel a kol. *Ulice v urbanistické struktuře.* 2. vyd. Brno: FA VUT, GA ČR 2003.
20. Krásný, Jan. *Statě z kompozice obytných souborů*. 1. vyd. Praha: 1976.
21. Prinz, Dieter. *Städtebau. Band 1: Städtebauliches Entwerfen.* 7. überarb. Aufl. Stuttgart: Kohlhammer, 1999, 224 s. ISBN 31-701-5691-8
22. Prinz, Dieter. *Städtebau. Band 2: Städtebauliches Gestalten.* 6. Aufl. Stuttgart: Kohlhammer, 1997, 204 s. ISBN 31-701-4470-7.
23. *Urbanistická čítanka I.* Editor Karel Maier. 1. vydání. Praha: ČKA 2000. 127 str. ISBN 80-902735-3-X.
24. *Zásady a pravidla územního plánování. 3 - koncepce funkčních složek.* Brno: VÚVA 1983

Normy

ČSN 73 4301 Obytné budovy (06/2004) a Změna Z1 a Změna Z2 a Změna Z3

ČSN 73 0580 Denní osvětlení budov. Část 2: Denní osvětlení obytných budov (06/2007)

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací (01/2006) a Změna Z1 a Oprava 1

ČSN 73 0833 Požární bezpečnost staveb – Budovy pro bydlení a ubytování (09/2010) a Změna Z1

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací

ČSN 73 4301 Obytné budovy

ČSN 06 0310 Tepelné soustavy v budovách – Projektování a montáž

ČSN 12 7010 Vzduchotechnická zařízení – Navrhování větracích a klimatizačních zařízení: Všeobecná ustanovení

ČSN ISO 4190-6 (27 4310) Elektrické výtahy, Část 6: Osobní výtahy pro bytové domy: Navrhování a výběr

ČSN 33 3320 Elektrotechnické předpisy – Elektrické přípojky

ČSN 34 2300 Předpisy pro vnitřní rozvody sdělovacích vedení

ČSN 34 2710 Elektrická požární signalizace – Projektování, montáž, užívání, provoz, kontrola, servis a údržba.

ČSN 73 0005 Modulová koordinace rozměrů ve výstavbě: Základní ustanovení

ČSN EN ISO 717-1 (73 0531) Akustika – Hodnocení zvukové izolace stavebních konstrukcí a v budovách – Část 1: Vzduchová neprůzvučnost

ČSN EN ISO 717-2 (73 0531) Akustika – Hodnocení zvukové izolace stavebních konstrukcí a v budovách – Část 2: Kročejová neprůzvučnost

ČSN 73 0834 Požární bezpečnost staveb – Změny staveb

ČSN 73 4108 Hygienická zařízení a šatny

ČSN 73 4201 Komíny a kouřovody, Navrhování, provádění a připojování spotřebičů paliv

ČSN 73 4305 Zaříditelnost bytů

ČSN 74 7640 Domovní listovní schránky

ČSN 75 5401 Navrhování vodovodního potrubí

ČSN 75 6101 Stokové sítě a kanalizační přípojky

ČSN 75 6081 Žumpy

ČSN 75 6402 Čistírny odpadních vod do 500 ekvivalentních obyvatel

ČSN 73 0802 Požární bezpečnost staveb – Nevýrobní objekty

Soupis zkratek

ČR – Česká republika
ČSÚ – Český statistický úřad
ČVUT – České vysoké učení technické v Praze
EU – Evropská unie
FA VUT – Fakulta architektury Vysokého učení technického v Brně
MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj
SFRB – Státní fond rozvoje bydlení
ÚÚR – Ústav územního rozvoje
VÚVA – Výzkumný ústav výstavby a architektury

PŘÍLOHA č. 1

C.3.4 Statistické informace

C.3.4.1 Statistické údaje o existujícím bytovém fondu v České republice

Stavby pro bydlení, mezi něž jsou zahrnuty čtyři základní druhy objektů – **novostavby rodinných a bytových domů a nástavby, přístavby nebo vestavby ve starších rodinných a bytových domech**, sleduje nové statistické třídění.

Struktura nově dokončovaných bytů podle investičních forem se od roku 1997 dosti změnila. Počet dokončených bytů poklesl v roce 2011 celkem z 36 442 na 28 628. V rodinných domech z 19 760 na 17 386, v domech bytových z 10 912 na 6 554. K největšímu poklesu došlo u bytů v domovech-penzionech nebo domovech pro seniory (z 876 bytů v roce 2010 na 170 v roce 2011). Kladem je, že v roce 2011 bylo dokončeno více bytů (28 628) než zahájeno (27 535), což vedlo ke snížení počtu rozestavěných bytů k 31. 12. 2011 (165 569).

V letech 1998–2011 byla v ČR zahájena výstavba celkem 503 tisíc bytů a dokončeno jich bylo v tomto období cca 429 tisíc. Výstavba bytů však neprobíhala rovnoměrně. Zatímco počet bytů, které se začaly nově stavět, do roku 2001 každoročně klesal až na hodnotu pod 29 tisíc, a to především z důvodu hospodářského útlumu v letech 1998–2001, od roku 2002 se trend obrátil. Bytová výstavba dosahovala vrcholu v letech 2006–2008, kdy se každý rok začalo stavět více než 43 tisíc bytů. Tento vzestup intenzity bytové výstavby souvisel s obdobím hospodářského růstu, zvyšující se životní úrovní obyvatel, vyšší dostupností hypoték a rostoucí poptávkou po bydlení ze strany generace narozené v 70. letech dvacátého století. V roce 2009 a zejména 2010 a 2011 pak došlo v souvislosti s hospodářskou recesí k útlumu nové bytové výstavby a počet bytů, které se nově začaly stavět, byl v roce 2011 nejnižší od roku 1998.

Počet dokončených bytů má od roku 1998 jiný vývoj než počet bytů, které se v jednotlivých letech začaly stavět. Zatímco u počtu nově budovaných bytů došlo v roce 2001 k mírnému propadu, počet dostavěných bytů vykazoval stále rostoucí trend, a to až do roku 2007, v kterém byla dokončena výstavba téměř 42 tisíc bytů. V následujících letech se počet dokončených bytů snížil, nicméně ne tak výrazně jako u bytů, které se začaly nově stavět. V těchto letech byly totiž dokončeny byty, jejichž výstavba začala ještě před rokem 2008. Vzhledem k útlumu nové bytové výstavby od roku 2009 je možné v následujících letech očekávat i propad v počtu dokončených bytů.

Od roku 2009 významně poklesl objem bytové výstavby. Zatímco v letech 2006–2008 byla každoročně zahájena výstavba téměř 44 tis. bytů, v roce 2011 činil počet nově budovaných bytů pouze 27,5 tisíc. V roce 2011 se snížil také počet dokončených bytů a tento trend bude vzhledem ke snížení počtu bytů, které se nově začínají stavět, zřejmě dále pokračovat.

Rozsah bytové výstavby odpovídá z regionálního hlediska demografickému vývoji. V posledním období se snížila intenzita bytové výstavby. Vzhledem k odhadovanému vývoji počtu domácností by však tempo bytové výstavby mělo pokrýt budoucí potřeby domácností, a to i přes předpokládaný úbytek nově dokončených bytů (údaje ČSÚ uvádějí v letech 2000–2008 jeden až dva tisíce zrušených bytů ročně). Kromě případné podpory nové bytové výstavby je potřeba rovněž řešit vhodnými nástroji bytové politiky podporu regenerace stávajícího bytového fondu tak, aby bytů neubývalo.

Bytový fond

Současný stav bytového fondu v České republice je výrazně poznamenán dlouhodobě zanedbávanou údržbou, kdy v důsledku odkládání potřebných oprav je řada konstrukčních částí obytných budov ve stavu, který vykazuje vážné závady, projevující se snižováním užitných vlastností, zvýšenými provozními náklady, snižováním provozní bezpečnosti a vznikem potenciálního rizika snižování úrovně bydlení obyvatelstva. Analýzy vývoje v období devadesátých let ukazují, že na prohlubování nedostatečné údržby a nárůstem s tím souvisejících problémů se do jisté míry podílí i nedokonalý způsob privatizace, zvláště v její rané fázi.

V ČR je celkem 2,16 milionu domů, z toho 1,80 milionu obydlených. Před deseti lety bylo 1,97 milionu domů, z toho 1,63 milionu obydlených.

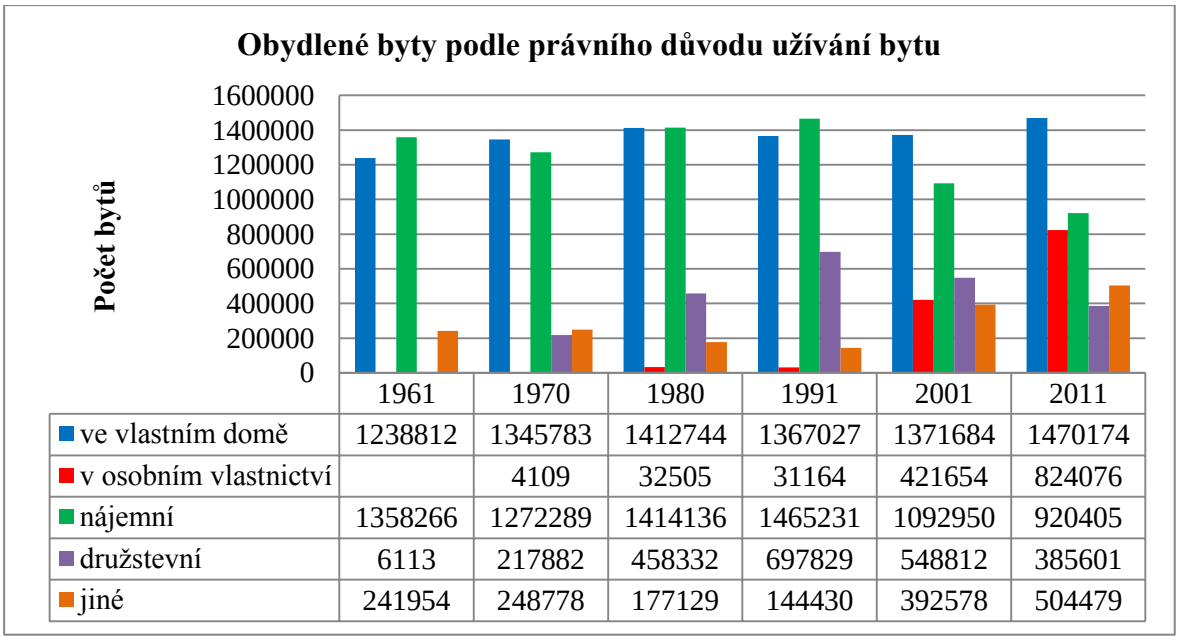
Celkem 1,50 milionu domů je ve vlastnictví fyzických osob (zdaleka nejčetněji zastoupenou kategorií jsou rodinné domy).

Ve státním či obecním vlastnictví je 49 tisíc domů, ve vlastnictví bytových družstev 32 tisíc, ve spoluvlastnictví vlastníků bytů 138 tisíc a v kombinaci vlastníků 22 tisíc.

Poměrně výrazně ubylo rodinných domů nezpůsobilých k bydlení. V roce 2001 jich bylo 38 tisíc, v roce 2011 je to 23 tisíc. Nejvíce rodinných domů nezpůsobilých k bydlení je ve Středočeském a Jihomoravském kraji.

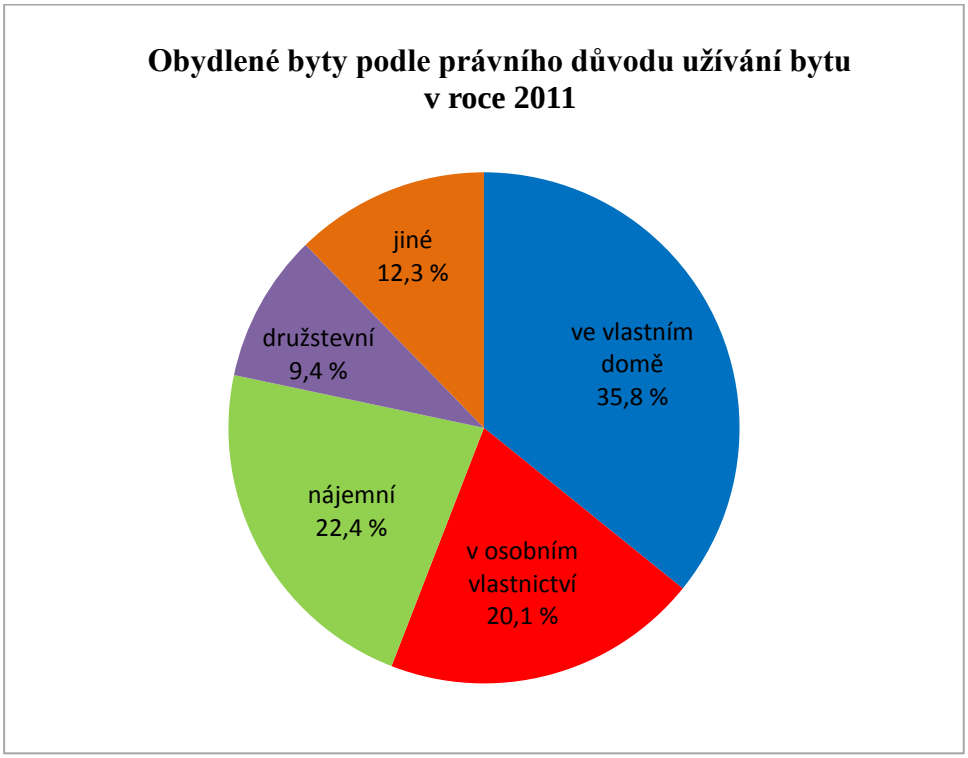
Podle definitivních údajů ze sčítání lidu v roce 2011 zahrnoval bytový fond ČR 4 756 672 bytů celkem, z toho 4 104 735 obydlených bytů, z nichž 55,9 % bytů bylo užíváno jejich vlastníky, zatímco byty nájemní tvořily 22,4 % obydleného bytového fondu a 9,4 % bytů bylo užíváno členy družstev, která tyto byty vlastnila.

Tyto údaje dokládají vzestup podílu vlastnického bydlení, a to zejména na úkor nájemního bydlení. Z regionálního hlediska bydlí ve vlastním domě nejmenší podíl domácností v Praze, naopak největší ve Středočeském kraji a Vysočině. V nájemních bytech bydlí nejvíce domácností v Praze, a to přes 34 % všech bytových domácností.

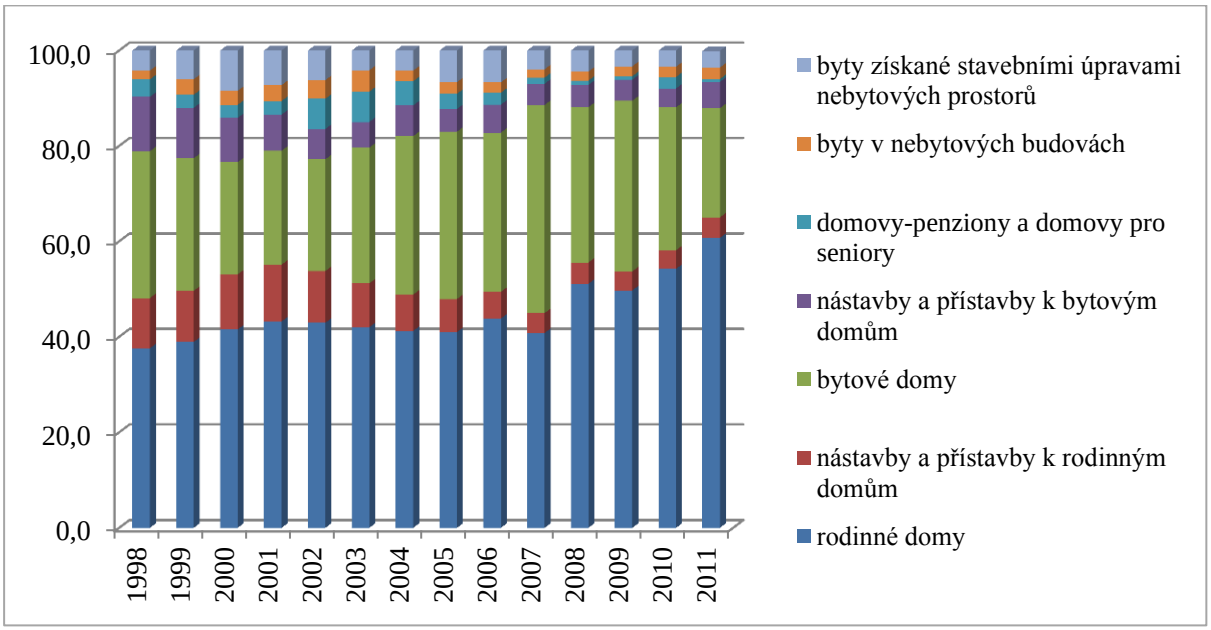

	1961	1970	1980	1991	2001	2011
ve vlastním domě	1238812	1345783	1412744	1367027	1371684	1470174
v osobním vlastnictví		4109	32505	31164	421654	824076
nájemní	1358266	1272289	1414136	1465231	1092950	920405
družstevní	6113	217882	458332	697829	548812	385601
jiné	241954	248778	177129	144430	392578	504479

Graf 1: Obydlené byty podle právního důvodu užívání bytu v letech 1961–2011
Zdroj: ÚÚR s využitím podkladů ČSÚ

Graf 2: Obydlené byty podle právního důvodu užívání bytu v roce 2011
Zdroj: ÚÚR s využitím podkladů ČSÚ

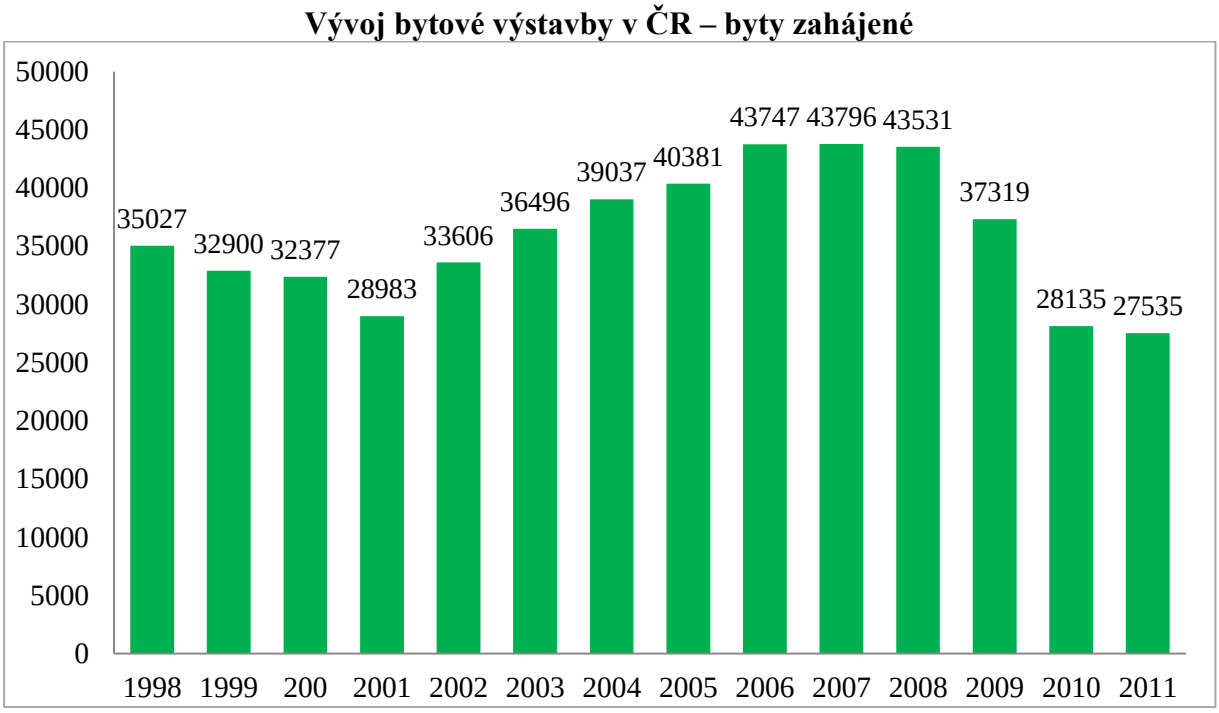

Graf 3: Struktura dokončených bytů podle druhu staveb v letech 1998–2011
Zdroj: ÚÚR s využitím podkladů ČSÚ

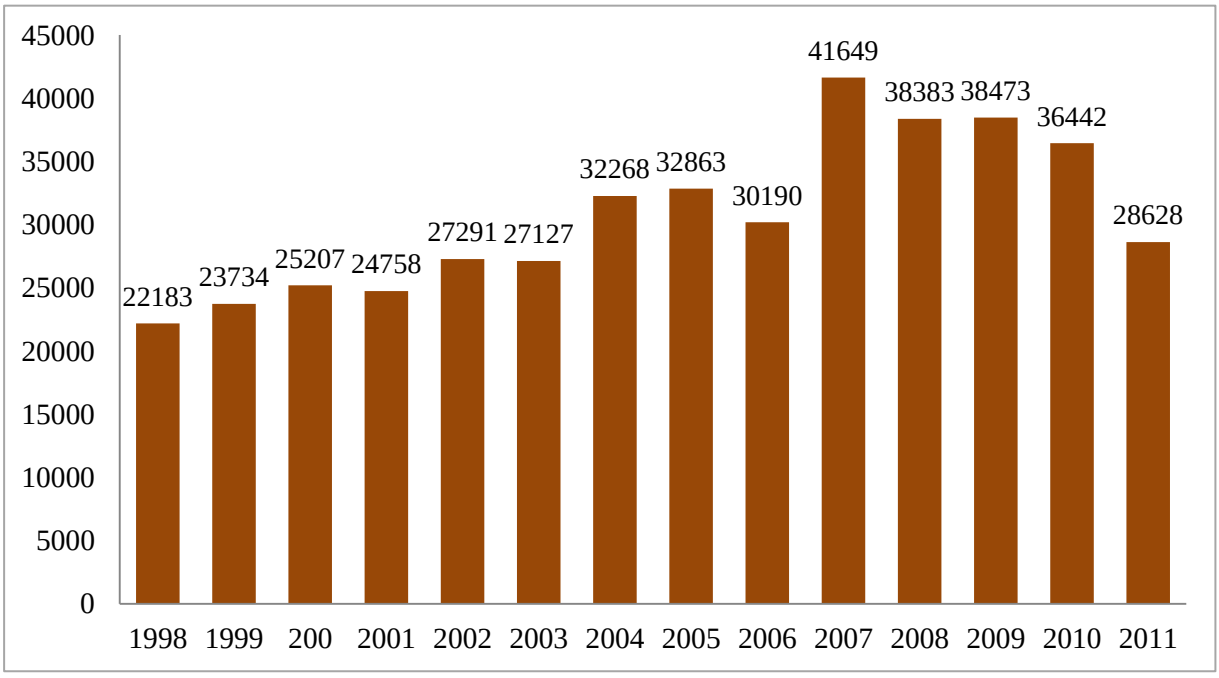
Vývoj bytové výstavby

rok	absolutně			
	zahájené byty	rozestavěné byty	dokončené byty	modernizace
1990	61 004	158 840	44 594	x
1991	10 899	128 228	41 719	2 039
1992	8 429	97 768	36 397	330
1993	7 454	72 356	31 509	1 490
1994	10 964	62 117	18 162	1 800
1995	16 548	66 172	12 662	2 061
1996	22 680	74 726	14 482	2 725
1997	33 152	90 552	16 757	4 645
1998	35 027	103 191	22 183	6 078
1999	32 900	112 530	23 734	8 755
2000	32 377	118 785	25 207	10 725
2001	28 983	121 705	24 758	13 435
2002	33 606	129 609	27 291	13 599
2003	36 496	139 132	27 127	12 761
2004	39 037	146 801	32 268	15 469
2005	40 381	155 202	32 863	21 896
2006	43 747	168 825	30 190	21 144
2007	43 796	170 971	41 649	18 758
2008	43 531	176 123	38 383	21 187
2009	37 319	174 969	38 473	19 029
2010	28 135	166 662	36 442	18 899
2011	27 535	165 569	28 628	17 207

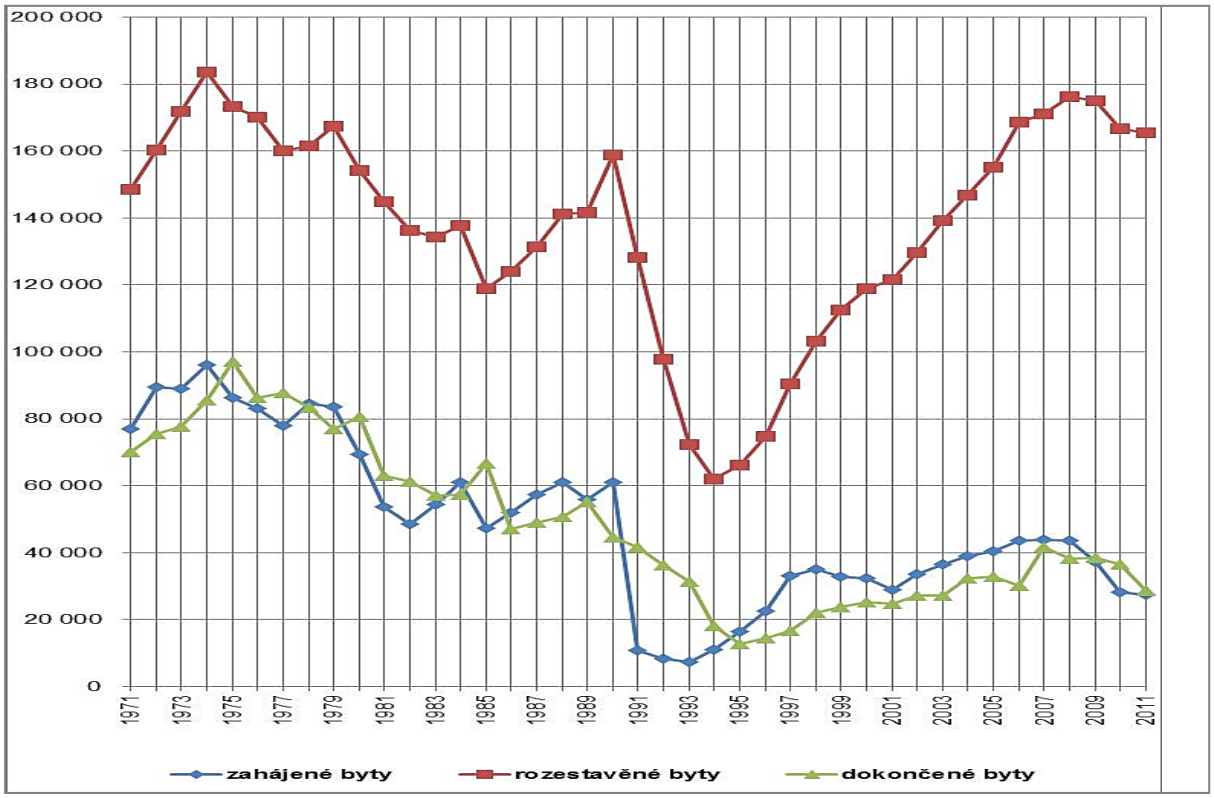
Tab. 1: Vývoj bytové výstavby 1990–2011
Zdroj: ČSÚ

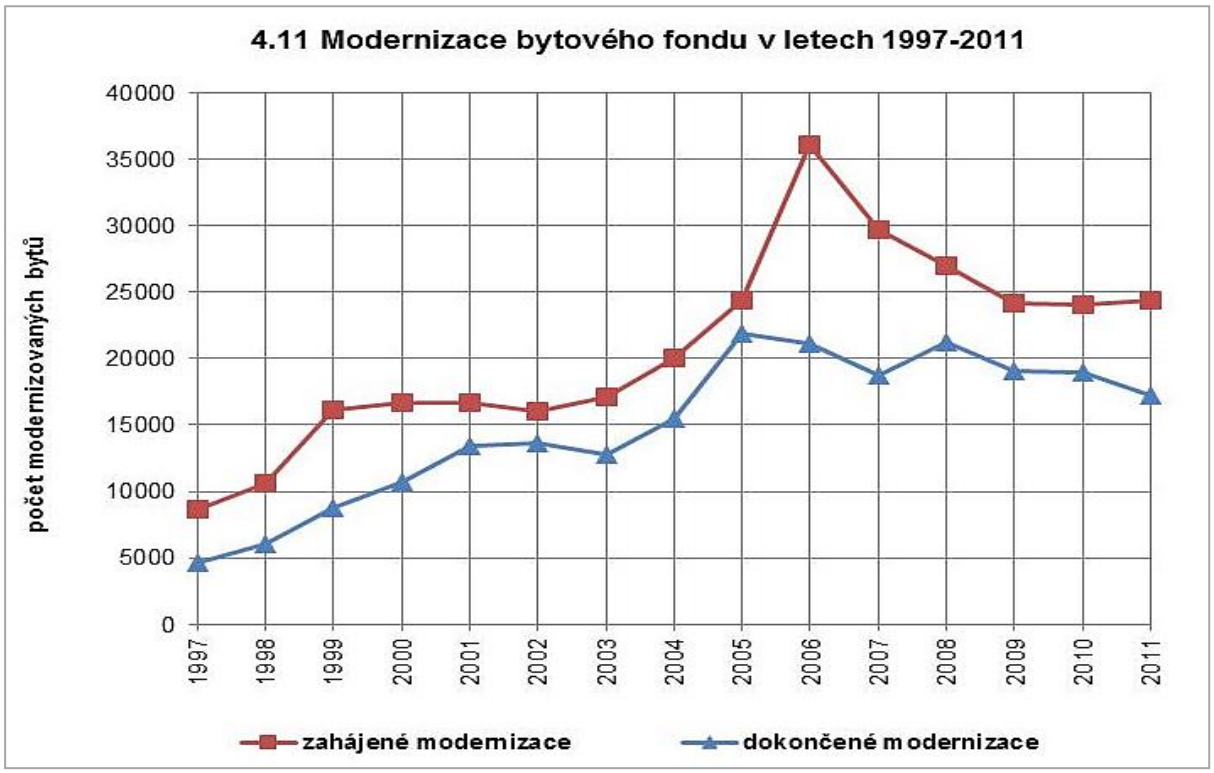
Graf 4: Vývoj zahájených bytů v letech 1998–2011
Zdroj: ČSÚ

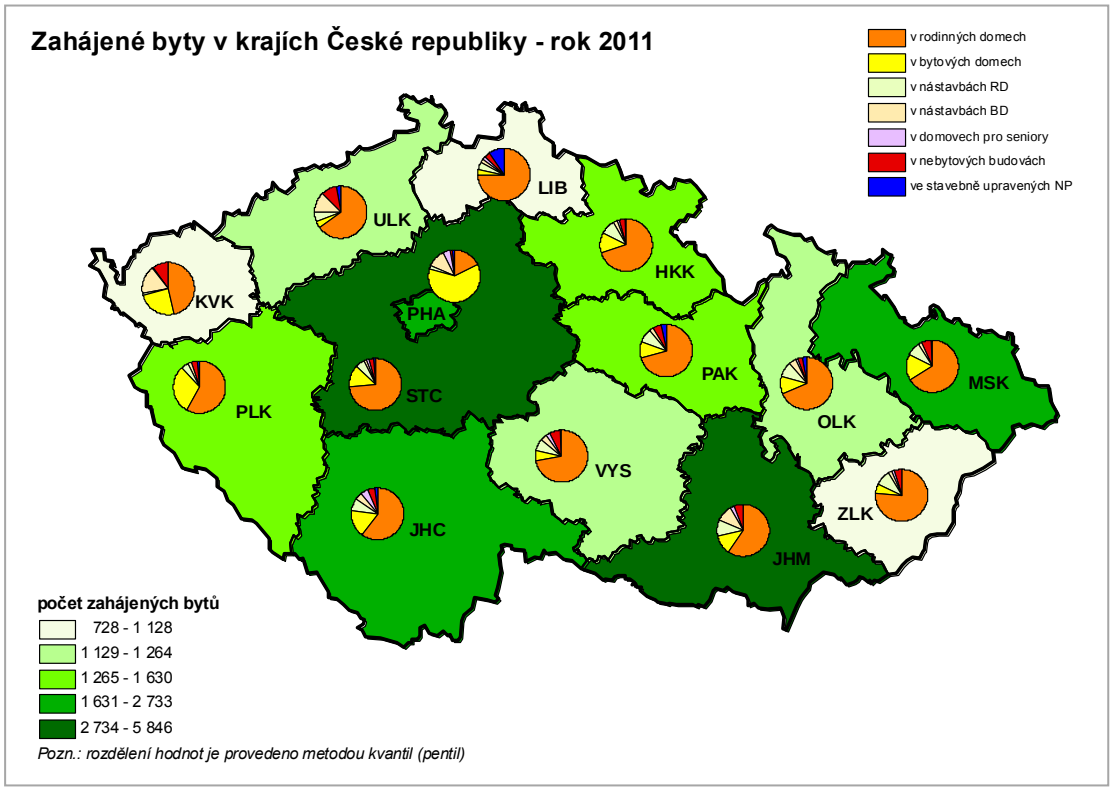
Graf 5: Vývoj dokončených bytů v letech 1998–2011
Zdroj: ČSÚ

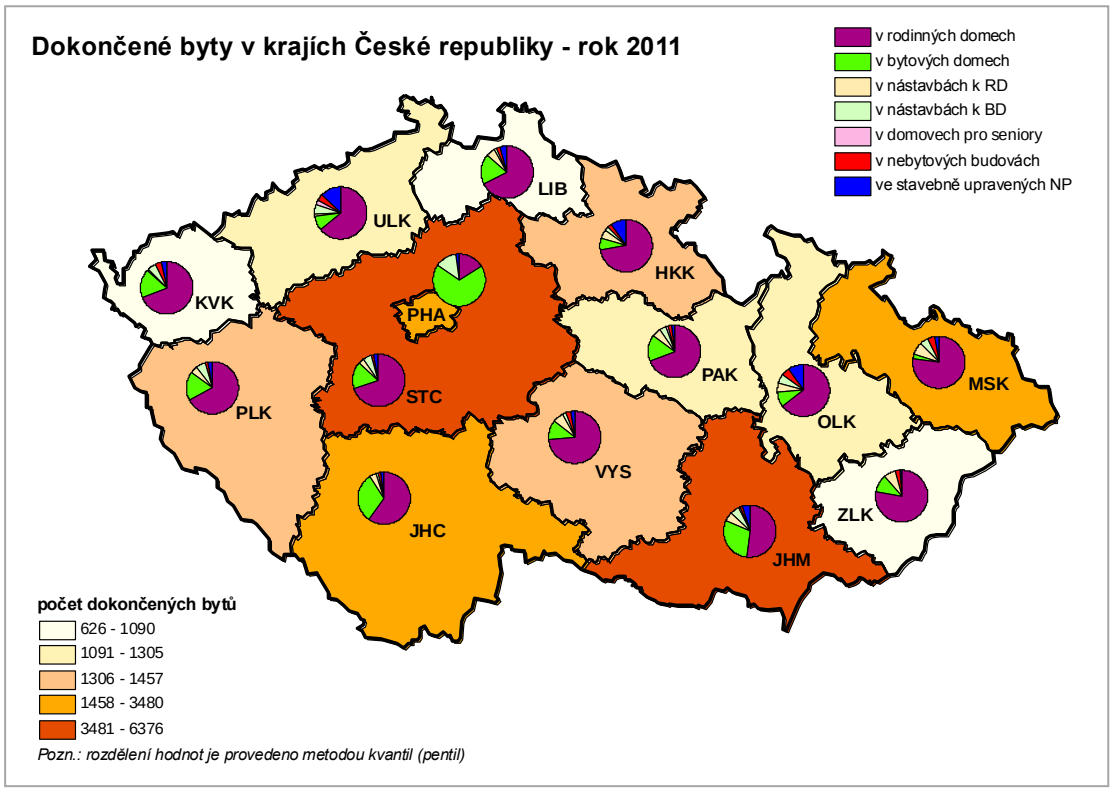
Graf 6: Vývoj bytové výstavby 1971–2011
Zdroj: ČSÚ

Graf 7: Modernizace bytového fondu v letech 1997–2011
Zdroj: ČSÚ

Graf 8: Zahájené byty v krajích České republiky v roce 2011
Zdroj: ČSÚ

Graf 9: Dokončené byty v krajích České republiky v roce 2011
Zdroj: ČSÚ

rok	Počet dokonče-ných bytů celkem	v tom							
		v rodinných domech	v bytových domech	v nástavbách a přístavbách		v domovech-penzionech a domovech pro seniory	v nebytových budovách	stavebními úpravami nebytových prostorů	počet moderni-zovaných bytů *)
				k rodinným domům	k bytovým domům				
1998	22 183	8 336	6 827	2 334	2 530	811	407	938	6 078
1999	23 734	9 238	6 598	2 539	2 506	651	767	1 435	8 755
2000	25 207	10 466	5 926	2 911	2 339	687	745	2 133	10 725
2001	24 758	10 693	5 912	2 948	1 874	708	824	1 799	13 435
2002	27 291	11 716	6 393	2 957	1 737	1 725	1 070	1 693	13 599
2003	27 127	11 397	7 720	2 486	1 454	1 729	1 213	1 128	12 761
2004	32 268	13 302	10 722	2 453	2 070	1 638	719	1 364	15 469
2005	32 863	13 472	11 526	2 270	1 569	1 047	794	2 185	21 896
2006	30 190	13 230	10 070	1 687	1 770	760	651	2 022	21 144
2007	41 649	16 988	18 171	1 735	1 847	530	733	1 645	18 758
2008	38 380	19 611	12 497	1 710	1 788	345	727	1 702	21 187
2009	38 473	19 124	13 766	1 528	1 697	275	803	1 280	19 029
2010	36 442	19 760	10 912	1 423	1 445	876	786	1 240	18 899
2011	28 630	17 385	6 487	1 244	1 579	170	618	1 147	17 207
v procentech z úhrnu nových bytů									
1998	100,0	37,6	30,8	10,5	11,4	3,7	1,8	4,2	x
1999	100,0	38,9	27,8	10,7	10,6	2,7	3,2	6,0	x
2000	100,0	41,5	23,5	11,5	9,3	2,7	3,0	8,5	x
2001	100,0	43,2	23,9	11,9	7,6	2,9	3,3	7,3	x
2002	100,0	42,9	23,4	10,8	6,4	6,3	3,9	6,2	x
2003	100,0	42,0	28,5	9,2	5,4	6,4	4,5	4,2	x
2004	100,0	41,2	33,2	7,6	6,4	5,1	2,2	4,2	x
2005	100,0	41,0	35,1	6,9	4,8	3,2	2,4	6,6	x
2006	100,0	43,8	33,4	5,6	5,9	2,5	2,2	6,7	x
2007	100,0	40,8	43,6	4,2	4,4	1,3	1,8	3,9	x
2008	100,0	51,1	32,6	4,5	4,7	0,9	1,9	4,4	x
2009	100,0	49,7	35,8	4,0	4,4	0,7	2,1	3,3	x
2010	100,0	54,2	29,9	3,9	4,0	2,4	2,2	3,4	x
2011	100,0	60,7	22,9	4,3	5,5	0,6	2,4	3,5	x

*) Modernizované byty představují kvalitativní zlepšení bytového fondu, nejsou tedy započítávány do úhrnu dokončených bytů.

Tab. 2: Počet a struktura dokončených bytů v letech 1998–2011 podle druhu staveb
Zdroj: ČSÚ

Plochy bytů

V nově dokončených bytových domech vykazuje v posledních deseti letech ukazatel velikosti obytné plochy nárůst ze 43,7 m^2 v roce 2002 na 51,3 m^2 v roce 2011. Naopak u rodinných domů klesl z 97,0 m^2 na 94,1 m^2.

Podle počtu obytných místností u nových rodinných domů převažují v období 2001–2011 byty se čtyřmi a více pokoji, i když zastoupení 5 a více pokojových bytů od roku 2008 klesá. Naopak u bytových domů je podíl čtyř a více pokojových bytů minimální; převažuje podíl bytů s maximálně dvěma pokoji.

rok	průměrný počet pokojů na 1 byt	průměrná obytná plocha 1 bytu (m^2)	průměrná užitková plocha 1 bytu (m^2)	podíl z celkového počtu bytů v %				
				garsoniéry	byty s kuchyní a			
					1 pokojem (vč. dvougarsoniér)	2 pokoji	3 pokoji	4 a více pokoji
1997	2,02	46,0	66,3	8,6	30,5	33,8	18,6	8,5
1998	2,22	52,9	73,6	13,5	20,7	29,6	26,5	9,7
1999	2,07	51,0	70,2	12,8	24,9	27,9	25,7	8,7
2000	2,06	45,2	67,7	8,5	22,8	37,5	25,7	5,5
2001	2,10	48,0	68,0	9,7	21,3	36,7	25,1	7,2
2002	1,89	43,7	61,1	11,5	31,5	31,1	20,7	5,2
2003	2,11	49,3	67,5	7,9	21,2	38,3	26,0	6,6
2004	1,96	47,5	66,7	15,1	27,0	28,6	21,9	7,4
2005	2,09	50,4	66,4	9,8	19,3	39,5	25,4	6,0
2006	2,15	50,2	68,0	8,0	20,7	36,5	27,7	7,1
2007	2,17	50,7	66,7	11,5	15,6	36,6	29,1	7,2
2008	2,28	54,0	71,2	7,3	14,5	39,0	30,6	8,6
2009	2,26	52,1	69,1	6,6	15,5	39,7	29,6	8,7
2010	x	55,0	73,2	5,6	14,7	38,8	32,5	8,4
2011	x	51,3	68,0	7,3	15,7	38,6	30,0	8,4

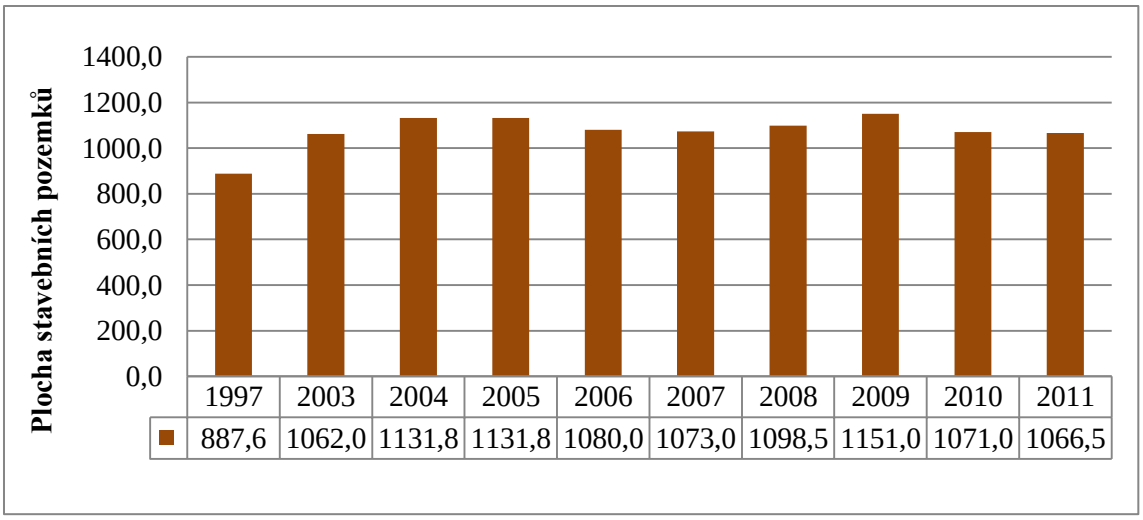
Tab. 3: Velikost bytů v dokončených bytových domech v období 1997–2011
Zdroj: ČSÚ

rok	průměrný počet pokojů na 1 byt	průměrná obytná plocha 1 bytu (m²)	průměrná užitková plocha 1 bytu (m²)	podíl z celkového počtu bytů v %					
				garsoniéry	byty s kuchyní a				
					1 pokojem (vč. dvougarsoniér)	2 pokoji	3 pokoji	4 pokoji	5 a více pokoji
1997	4,31	92,8	152,0	0,9	2,4	8,6	25,1	28,3	34,7
1998	4,35	96,4	154,7	0,6	1,9	8,3	24,6	27,5	37,1
1999	4,35	96,5	158,5	0,6	1,2	5,3	17,0	30,5	45,4
2000	4,36	96,9	155,4	0,3	1,1	5,4	17,0	31,1	45,1
2001	4,33	96,3	151,7	0,4	1,2	5,4	17,4	31,7	43,9
2002	4,37	97,0	153,0	0,3	1,1	5,4	15,9	32,0	45,3
2003	4,36	96,6	152,7	0,4	1,3	4,6	16,0	33,5	44,2
2004	4,39	97,0	151,5	0,3	0,9	4,6	15,8	33,6	44,8
2005	4,37	98,1	145,9	0,3	0,8	5,4	15,2	34,2	44,1
2006	4,35	97,9	142,8	0,2	0,7	4,4	15,3	37,9	41,5
2007	4,38	97,1	141,4	0,3	0,8	3,6	15,2	37,6	42,5
2008	4,40	96,3	138,8	0,2	0,8	3,0	14,0	40,2	41,8
2009	4,34	94,4	136,4	0,3	0,8	3,3	15,4	40,5	39,7
2010	x	95,2	135,8	0,3	0,8	2,9	14,2	40,6	41,3
2011	x	94,1	134,4	0,3	0,8	3,3	14,5	40,5	40,6

Tab. 4: Velikost bytů v dokončených rodinných domech v období 1997–2011
Zdroj: ČSÚ

Stavební pozemky

V roce 1997 činila průměrná výměra stavební parcely, určená k výstavbě rodinného domu, 887,6 m². V dalších letech vykazuje ukazatel kolísavý průběh. Plocha stavebních pozemků nových rodinných domů se zvyšovala, až v roce 2005 dosáhla rozlohy 1 132 m². Od roku 2005 měla mírně klesající tendenci, v roce 2009 kulminovala na 1 151 m² a nyní opět se snižuje.

Graf 10: Velikost stavebních pozemků rodinných domů v letech 1997–2011
Zdroj: ČSÚ

Technická vybavenost

Technická vybavenost nově dokončených bytů se stále zlepšuje. Vybavenost elektřinou a dodávkou vody se považuje za 100 % a nesleduje se. Ze všech bytů dokončených v roce 2011 bylo na plynovodní síť připojeno 56,8 %, na lokální zásobník plynu pro dokončenou budovu nebo pro obec bylo připojeno 0,4 % bytů a 42,8 % dokončených bytů bylo bez přívodu plynu. U rodinných domů nemělo připojení na plyn 46,6 % bytů, u bytů v bytových domech nebylo připojeno 41,4 % bytů. Na kanalizační síť byly napojeny 3/4 všech nových bytů. V rodinných domech to bylo 64,0 %, v domech bytových většina nově dokončených bytů. Ze všech dokončených bytů byl u 16,3 % odpad napojen na žumpu a vlastní čističku odpadních vod mělo 9,2 % bytů, převážně v rodinných domech. Centrální domovní vytápění mělo 78,9 % všech nových bytů, na centrální dálkové vytápění bylo připojeno 10,6 % bytů, lokální topení mělo 10,5 % bytů. Centrální domovní vytápění bylo zvoleno převážně u rodinných domů (v 92,3 %), ale nadpoloviční většinou je též zastoupeno u bytů v bytových domech. V těch je také využíváno připojení na centrální dálkové vytápění (37,7 %). Lokální vytápění, kdy je kotel nebo jiné topidlo v bytě, bylo použito pouze u 7,1 % bytů v rodinných domech a u 10,4 % bytů v domech bytových.

Druh nosné konstrukce

V roce 2011 byla nejčastěji využita zděná nosná konstrukce, a to v 81,4 %. Tento typ konstrukce byl zastoupen nejčastěji u všech forem výstavby, u rodinných domů v 87,2 % a u bytových domů v 59,6 %. Podíl počtu montovaných konstrukcí byl 3,0 %. Oproti předchozím rokům opět mírně vzrostl podíl dřevěných nosných konstrukcí, a to na 5,5 %. Takovéto konstrukce se využívaly převážně v rodinných domech. Jiné materiály nebo kombinace materiálů, byly použity na nosnou konstrukci při stavbě 10,1 % dokončených bytů, nejčastěji u bytů v bytových domech, kde tuto konstrukci má 35,3 % bytů.

Pořizovací hodnota

Pořizovací hodnota je udávána za celou stavbu a podle metodických vysvětlivek znamená celkové předpokládané investiční náklady na výstavbu.

V posledním ze sledovaných let pokračovala tendence víceméně plynulého zvyšování nákladů na výstavbu nových bytů v rodinných i bytových domech (i když u bytových domů došlo v roce 2011 ke snížení nákladů). V roce 2011 činila průměrná pořizovací hodnota bytu v novém rodinném domě 3 249,3 tis. Kč, ve srovnání s rokem 2002 byla o 733,1 tis. Kč vyšší. U nových bytových domů v roce 2011 činila průměrná pořizovací hodnota bytu 2 043,1 tis. Kč, což je o 808,7 tis. Kč více než v roce 2002.

rok	bytové domy	nástavby, přístavby a stavební úpravy bytových domů	rodinné domy	nástavby, přístavby a stavební úpravy rodinných domů
1996	868 800	660 398	1 780 200	580 494
1997	1 083 200	949 700	2 143 600	683 600
1998	1 464 100	935 500	2 304 900	729 500
1999	1 372 900	1 060 100	2 402 900	766 200
2000	1 285 500	1 026 000	2 387 900	795 000
2001	1 448 700	1 155 300	2 406 000	835 600
2002	1 234 400	1 200 800	2 516 200	877 100
2003	1 458 600	1 135 300	2 612 700	890 300
2004	1 423 700	1 183 600	2 712 500	906 100
2005	1 575 100	1 319 100	2 742 500	979 400
2006	1 663 800	1 350 400	2 848 900	1 062 200
2007	1 646 100	1 468 100	2 905 600	1 101 100
2008	1 889 300	1 513 000	3 088 000	1 223 900
2009	2 037 985	1 561 129	3 122 172	1 264 501
2010	2 576 300	1 625 400	3 214 100	1 303 200
2011	2 043 081	1 524 920	3 249 326	1 344 621

Tab. 5: Průměrná pořizovací hodnota dokončeného bytu (Kč)
Zdroj: ČSÚ

C.3.4.2 Statistické údaje o obyvatelstvu

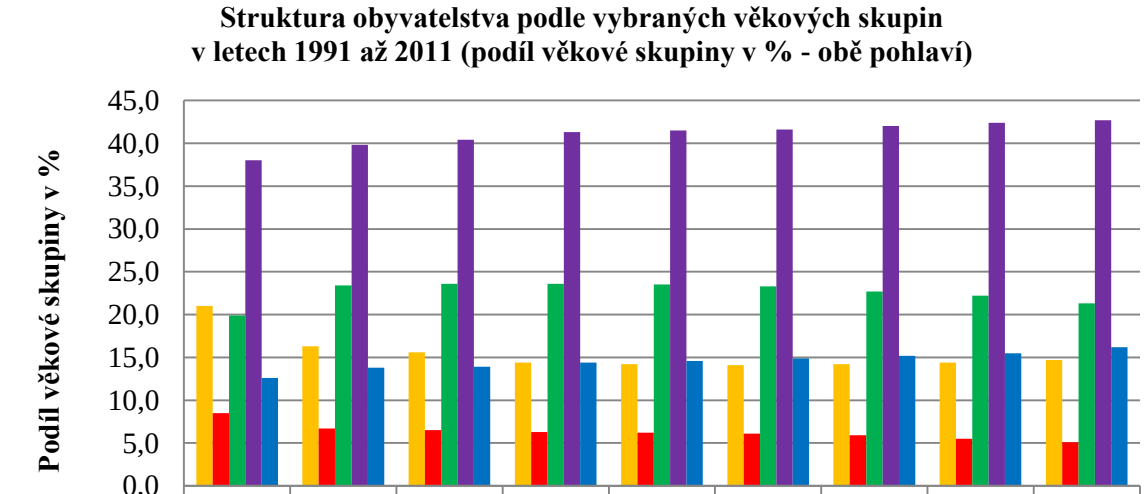
Stav počtu obyvatelstva

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
počet obyvatel	10 203 269	10 211 455	10 220 577	10 251 079	10 287 189	10 381 130	10 467 542	10 506 813	10 532 770	10 505 445

Tab. 6: Stav počtu obyvatelstva k 31. 12. v letech 2001–2011
Zdroj: ČSÚ

Počet obyvatel ČR v posledních letech mírně stoupá, na čemž se podílí jak přirozený přírůstek, tak přistěhování obyvatel ze zahraničí. Neděje se tak ve všech krajích ČR rovnoměrně. Nejvyšší přírůstek obyvatel zaznamenává Středočeský kraj, Praha a částečně i Jihomoravský kraj. Naopak v Moravskoslezském, Zlínském a Olomouckém kraji dochází k úbytku obyvatel, a to kvůli vystěhovávání do ekonomicky atraktivnějších regionů.

Věková struktura obyvatelstva

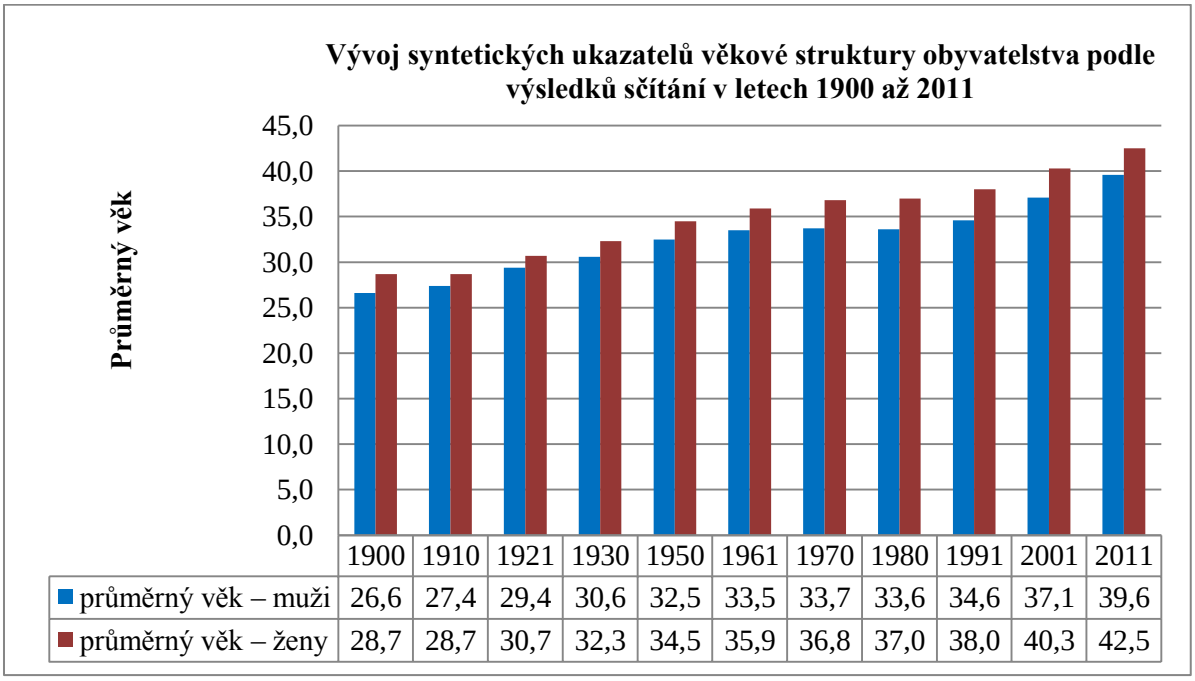

	1991	2001	2002	2006	2007	2008	2009	2010	2011
0-14 let	21,0	16,3	15,6	14,4	14,2	14,1	14,2	14,4	14,7
15-19 let	8,5	6,7	6,5	6,3	6,2	6,1	5,9	5,5	5,1
20-34 let	19,9	23,4	23,6	23,6	23,5	23,3	22,7	22,2	21,3
35-64 let	38,0	39,8	40,4	41,3	41,5	41,6	42,0	42,4	42,7
65 a více let	12,6	13,8	13,9	14,4	14,6	14,9	15,2	15,5	16,2

Graf 11: Struktura obyvatelstva podle vybraných věkových skupin v letech 1991–2011 (podíl věkové skupiny v % – obě pohlaví)
Zdroj: ÚÚR s využitím podkladů ČSÚ

Věková struktura se za posledních dvacet let výrazně změnila. Podíl dětí do 14 let klesl o více než 6 %. Podstatně se snížil i podíl mladých lidí ve věku mezi 15 a 19 lety, naopak vzrostlo zastoupení obyvatel ve věku 40–64 let (4,7 %) a 65 a více let (3,6 %).

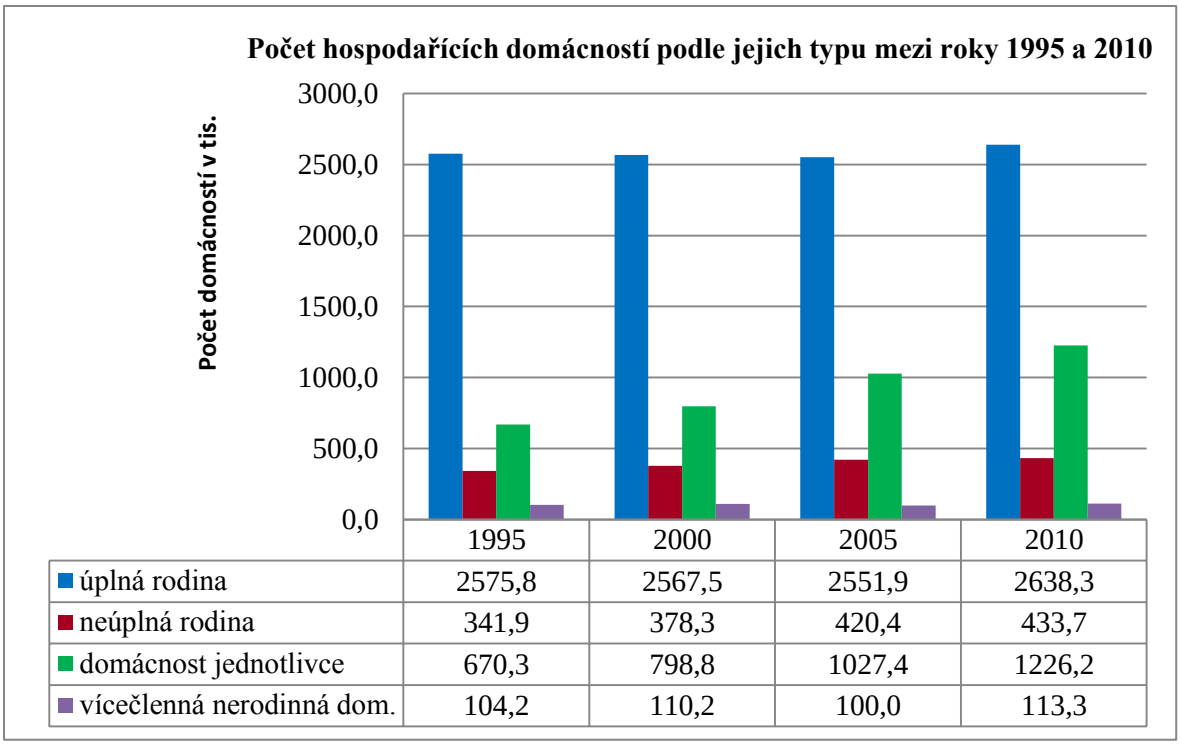
Průměrný věk žijících obyvatel České republiky, mužů i žen, zjištěný sčítáním lidu v roce 2011, je nejvyšší v dosavadní historii. U mužů činí 39,6 a u žen 42,5 let.

	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
průměrný věk – muži	26,6	27,4	29,4	30,6	32,5	33,5	33,7	33,6	34,6	37,1	39,6
průměrný věk – ženy	28,7	28,7	30,7	32,3	34,5	35,9	36,8	37,0	38,0	40,3	42,5

Graf 12: Vývoj syntetických ukazatelů věkové struktury obyvatelstva podle výsledků sčítání v letech 1900–2011 – průměrný věk
Zdroj: ÚÚR s využitím podkladů ČSÚ

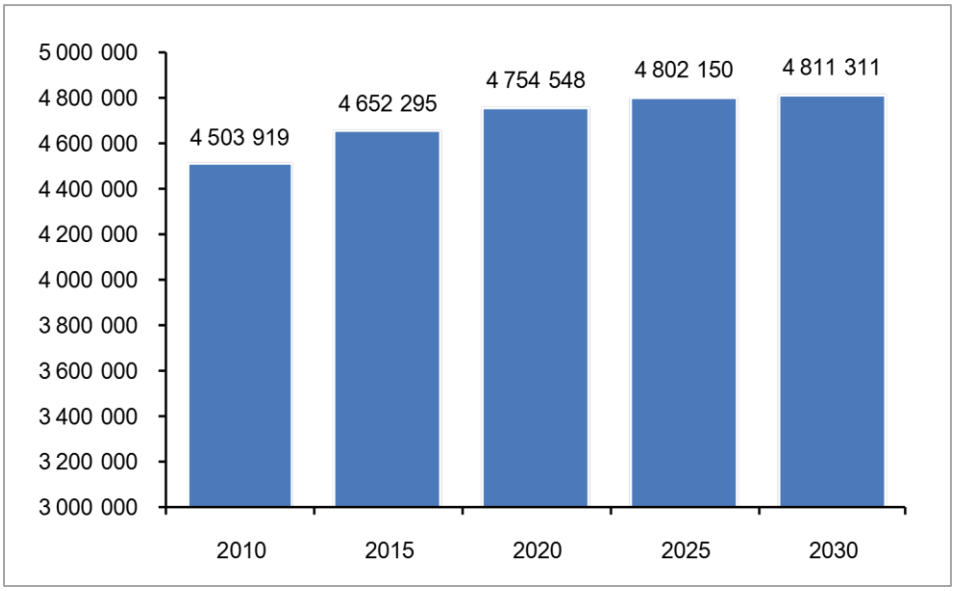
Vývoj struktury domácností

	1995	2000	2005	2010
úplná rodina	2575,8	2567,5	2551,9	2638,3
neúplná rodina	341,9	378,3	420,4	433,7
domácnost jednotlivce	670,3	798,8	1027,4	1226,2
vícečlenná nerodinná dom.	104,2	110,2	100,0	113,3

Graf 13: Vývoj struktury domácností podle jejich typu mezi roky 1995 a 2010
Zdroj: ÚÚR s využitím podkladů ČSÚ

V roce 2005 zpracoval ČSÚ prognózu vývoje cenzových domácností do roku 2030. Z této prognózy vyplývá, že v roce 2030 bude v ČR přes 4,8 mil. cenzových domácností, což je zhruba o 300 tisíc více než v roce 2010. Přestože tuto projekci je nutno vnímat pouze jako indikativní, lze v budoucnu očekávat zvýšení počtu cenzových domácností a tedy i vyšší nároky na kapacitu bydlení.

Graf 14: Prognóza vývoje cenzových domácností
Zdroj: Projekce ČSÚ z roku 2005

Prognózovaná struktura domácností podle počtu členů ukazuje významné zvýšení počtu jednočlenných a dvoučlenných cenzových domácností, zatímco domácností s vyšším počtem členů bude ubývat. To je nutné brát v potaz zejména v rámci úvah o potřebné struktuře bydlení a počítat se zvyšováním poptávky po menších bytech. Na druhou stranu by však měla stoupat poptávka po kvalitnějším bydlení, s čímž souvisí i větší rozměry bytu na jednoho člena domácnosti.

Předpokládaný vývoj počtu cenzových domácností do určité míry souvisí i s očekávaným vývojem počtu obyvatel podle věkových skupin (viz Graf 11).

Závěr z výsledků sčítání lidu 2011, týkajících se věkové struktury obyvatelstva České republiky i z dalších výsledků, je jednoznačný: Česká republika stárne a její stárnutí se urychlilo.

Zvyšování počtu jednočlenných domácností na úkor domácností vícečlenných je trendem, který v kombinaci se stárnutím populace vyvolá velmi pravděpodobně potřebu vyššího počtu bytů odpovídajících jejich potřebám. Volbou a zejména aplikací nástrojů pro podporu tohoto typu bydlení by však zároveň mělo dojít k dalšímu uvolňování větších bytů ve prospěch vícečlenných domácností.

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420542423111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.4 Občanské vybavení

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Zpracovatel podkapitoly Občanské vybavení: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Zpracovatel výchozí podkapitoly v roce 2006: Ing. arch. Pavel Tomíšek

Kooperace – část *Maloobchod:* Ing. Marek Záboj, Ph.D.
Recenze – část *Ochrana obyvatel:* mjr. Ing. Josef Brettschneider
Recenze – Ing. arch. Jana Kaválková
Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
Mgr. Ondřej Mulíček, Ph.D.

Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 12. 11. 2012. Aktualizace odkazů k 5. 9. 2016.
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.4 OBČANSKÉ VYBAVENÍ 2

C.4.1 Charakteristika 2
C.4.1.1 Definice občanského vybavení 2
C.4.1.2 Členění občanského vybavení 3

C.4.2 Stav a trendy vývoje 4
C.4.2.1 Výchozí stav 4
C.4.2.2 Pojetí občanského vybavení v České republice před rokem 1989 4
C.4.2.3 Zaniklé a nově vznikající druhy občanského vybavení 6
C.4.2.4 Společenské trendy v evropském a celostátním měřítku 7
C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení 9
C.4.2.6 Právní předpisy 14

C.4.3 Principy řešení v územním plánování 16
C.4.3.1 Zařízení školství a výchovy 19
C.4.3.2 Zařízení kultury 27
C.4.3.3 Zařízení tělovýchovy a sportu 37
C.4.3.4 Zařízení zdravotnictví 47
C.4.3.5 Zařízení sociální péče 56
C.4.3.6 Zařízení maloobchodu 61
C.4.3.7 Zařízení ubytování 69
C.4.3.8 Zařízení veřejného stravování 75
C.4.3.9 Zařízení nevýrobních služeb 78
C.4.3.10 Zařízení výrobních a opravárenských služeb 81
C.4.3.11 Zařízení správy a administrativy 84
C.4.3.12 Zařízení církví 87
C.4.3.13 Zařízení vědy a výzkumu 91
C.4.3.14 Zařízení specifická 93
C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva 97

Použité zdroje. 107
Soupis zkratek 111

C.4 OBČANSKÉ VYBAVENÍ

C.4.1 Charakteristika

C.4.1.1 Definice občanského vybavení

Občanské vybavení jsou stavby, zařízení a pozemky sloužící například pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva [§ 2 odst. 1 písm. k) bod 3 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)]. Stavební zákon řadí uvedené příklady občanského vybavení k **veřejné infrastruktuře.**

Občanské vybavení je jednou ze základních funkčních složek sídel (vedle bydlení, výroby, rekreace dopravy a technického vybavení).
Občanská vybavenost je pojem hovořící o existenci, počtu, kapacitě a rozmístění jednotlivých zařízení občanského vybavení v území. Popisuje standard životní úrovně obyvatel v hodnoceném území.

Občanské vybavení, jako nejvíce heterogenní z urbanistických funkčních složek, je představováno velmi rozsáhlým souborem nevýrobních i výrobních zařízení, sahajících od správy a administrativy až po školství a výchovu. Cílem rozvoje této obslužné funkce je zvýšení standardu kvality a pohotovosti všech služeb, které občanské vybavení nabízí obyvatelům sídla i těm, kteří za službami dojíždějí. Kromě toho zařízení občanského vybavení vytvářejí mnoho pracovních příležitostí.

Faktory, které ovlivňují rozvoj zařízení občanského vybavení, vycházejí z demografické, ekonomické a sociální skladby obyvatel, z prostředí sídla, tj. geografické polohy a dominující funkce a v neposlední řadě z dopravních možností území. Zařízení občanského vybavení jsou podle druhů, četnosti výskytu a frekvence využívání obyvatelstvem situovány do centrálních, obytných a dalších částí sídel a ovlivňují jejich urbanistickou koncepci a prostorovou strukturu. Městotvorná role vybraných zařízení občanského vybavení nabývá obzvláštního významu v centrech měst, kde jsou spolu s bydlením základní podmínkou zachování běžného denního života. Kvalita a vyváženost sítě občanského vybavení a její vazba na další funkce jsou zásadními faktory udržitelného rozvoje území, neboť výrazně působí jak na ekonomickou a sociální skladbu obyvatel, tak i na životní prostředí sídel.

Při návrhu územní organizace občanského vybavení je nutné zejména respektovat požadavky jednotlivých druhů zařízení na kvalitu, rozsah a lokalizaci pozemků. Potřebné plochy pozemků pro jednotlivé druhy zařízení občanského vybavení jsou vyjádřeny v ukazatelích, které odpovídají základním požadavkům na výstavbu a provoz, a to jak pro obec, kde je zařízení umístěno, tak pro příslušné zájmové území. Pro každý obor zařízení lze stanovit druh účelové jednotky (např. pro základní školu je účelovou jednotkou 1 místo) a pro příslušnou účelovou jednotku doporučit průměrnou hodnotu plochy podlažní a plochy pozemku.

C.4.1.2 Členění občanského vybavení

Provozní a prostorová rozmanitost občanského vybavení umožňují jeho členění z několika *hledisek*, například podle:
- charakteru používání,
- náročnosti na pozemky,
- polohy na území obce,
- časového vymezení provozu,
- druhu činností.

Při členění občanského vybavení podle polohy v území obce, které je z hlediska územního plánování významné, je brána v úvahu zejména závislost zařízení na bydlení, na demografické skladbě obyvatel a pro zařízení specifického charakteru na přírodních podmínkách sídla (např. lázeňské léčebny, horská střediska atd.). I když intenzivní rozvoj osobní dopravy výrazně ovlivňuje dostupnost zařízení, lze předpokládat, že např. zařízení pro děti předškolního věku budou vždy situována v blízkosti koncentrace bytové zástavby.

Pro potřeby územního plánování nejlépe charakterizuje rozdílnost zařízení občanského vybavení členění podle druhů činností, ze kterého pak vyplývají nároky na velikost ploch a pozemků. Podle druhů činností jsou občanská zařízení členěna na *obory zařízení*, tj. zařízení:

- školství a výchovy,
- kultury,
- tělovýchovy a sportu,
- zdravotnictví,
- sociální péče,
- maloobchodu,
- ubytování,
- veřejného stravování,
- nevýrobních služeb,
- výrobních a opravárenských služeb,
- správy a administrativy,
- církví,
- vědy a výzkumu,
- specifická,
- pro ochranu obyvatelstva.

Tyto obory lze dále členit na *druhy*.

Zařízení občanského vybavení jsou využívána v souladu s příslušným oborem. Některé obory umožňují vzájemné slučování jednotlivých zařízení, případně víceúčelové využívání některých zařízení.

C.4.2 Stav a trendy vývoje

C.4.2.1 Výchozí stav

Současný stav občanského vybavení (jeho rozsah, většina druhů, kapacity a situování v území) je zatím stále ještě do značné míry ovlivněn přístupem k plánování, rozmísťování, dimenzování občanských zařízení i jejich situování v území v období plánovaného hospodářství, tj. stavem do roku 1989. Podstatná část občanského vybavení byla vybudována před tímto rokem, proto následující text ozřejmuje zásady starší výstavby. Ze všech infrastruktur a funkčních složek je zřejmě občanské vybavení nejvíce ovlivňováno proběhnuvšími a probíhajícími společenskými změnami. Podíl na tom, že požadavky na jednotlivé druhy občanského vybavení i na jejich rozmisťování v sídlech a regionech se tak dynamicky vyvíjejí, mají také technologické změny, konkrétně rozvoj informačních a komunikačních systémů a budování kapacitních dopravních koridorů nadnárodního významu.

C.4.2.2 Pojetí občanského vybavení v České republice před rokem 1989

Zařízení občanského vybavení byla členěna z různých hledisek: věkové struktury obyvatel (školy / domovy důchodců), charakteru užívání (zařízení s vázanou / volnou docházkou – školy / maloobchodní prodejny), náročnosti na pozemky (zařízení areálová – školy, tělovýchovné areály, nemocnice / zařízení v objektech – nevýrobní služby), náročnosti na investiční prostředky a provoz (nemocnice / opravny obuvi), druhu činnosti, charakteru časového vymezení provozu (denní / sezónní), závislosti na úhradě za poskytované služby (služby placené / služby bezplatné) atd.

Z uvedených hledisek členění byly pro potřeby územního plánování nejdůležitější: členění podle *charakteru umístění* (v území, v sídlech a jejich částech) a členění podle *druhů činností*.

Zařízení občanského vybavení byla proto zařazena do skupin zejména podle charakteru umístění, četnosti výskytu a používání zařízení, míry závislosti na bydlení a dalších činnostech, na demografické a sociální skladbě obyvatel. Podle těchto kritérií byla zařízení členěna na: *základní* (vázaná zejména na bydliště), *vyšší a nadměstská* (s vazbou na bydlení, koncentraci a hustotu obyvatel bydlících, ale i přítomných) a *specifická*, (navrhovaná a situovaná s ohledem na zvláštní podmínky přírodní, územně technické, regionální aj.).

Zatímco u základního občanského vybavení, využívaného obyvateli nejčastěji, byl kladen důraz na jeho nerušenou dostupnost a krátké *docházkové vzdálenosti* (mateřské a základní školy, prodejny základních potravin atd.), u vyššího, celoměstského a nadměstského vybavení bylo sledováno účelné soustřeďování pro dosažení optimálních *investičních i provozně-ekonomických podmínek* (obvodní zdravotnická střediska, divadla, parky kultury a oddechu, sportovní stadiony atd.). Specifická zařízení vycházela zejména z *podmínek přírodních* (zařízení pro zimní rekreaci, vleky, stanice horské služby, lázeňské léčebny, ozdravovny atd.).

Podle uvedených kritérií nebyla do systému občanského vybavení v té době zařazena zařízení vědy a výzkumu (vyžadující atypická řešení a individuální přístup), zařízení ministerstva národní obrany a ministerstva vnitra (z důvodů utajení) a zařízení církví (určená v té době k dožití). Dále nebyla do systému zahrnována mobilní zařízení (pojízdné prodejny, botely,

pojízdná zařízení služeb – např. čistírny peří, broušení nožů a nůžek atd.) a dále zařízení, situovaná v dlouhodobých provizoriích (prodejní stánky).

Pro navrhování, tj. situování a dimenzování kapacit zařízení občanského vybavení, byla vytvořena řada *ukazatelů*.

Předpokladem navrhování bylo stanovení diferencujících a limitujících faktorů, ovlivňujících výpočet plošných (objemových) *potřeb kapacit občanského vybavení* (velikost sídla, funkce sídla v hierarchii osídlení, vliv specializované funkce sídla, vliv specifického vybavení sídla, demografická a sociální struktura obyvatel, přechodně přítomné obyvatelstvo, charakter urbanistické struktury a další).

Ukazatele udávaly mj. jednoznačně druhy zařízení pro jednotlivé typy sídel (vycházející z velikosti a významu sídla), výpočet udával celkové potřeby občanského vybavení v plošných ukazatelích a určoval potřebu pracovních míst v těchto zařízeních, určeny byly druhy a počty účelových jednotek podle charakteru a velikostní kategorie zařízení, průměrné hodnoty podlažních ploch a ploch pozemků připadajících na účelovou jednotku, druhy a počty účelových jednotek na 1 000 obyvatel a další zpřesňující údaje.

Tyto přesné výpočty vycházely rovněž z řady omezení v provozu zařízení občanského vybavení, jako např. vázaná docházka dětí na nejbližší určenou základní školu v místě bydliště, nemožnost volby lékaře a územní vázanost na určené zdravotnické středisko podle bydliště, neexistence konkurence v oblasti obchodních zařízení atd.

Jedním z úkolů urbanistického řešení v této době bylo rovněž rozdělení celkové potřeby zařízení občanského vybavení do celoměstského centra, do lokálních center, obytných zón (většinou sídliště) a na ostatní území sídla, lokalizace plošně náročných zařízení, souborů a středisek sdružovaných zařízení a určení druhové skladby zařízení v centrech podle jejich hierarchie.

Jak se později ukázalo, i přes velmi přesné výpočty a důsledné plánování se řadu záměrů nepodařilo plně uskutečnit, neboť tyto záměry, vycházející z určení potřeb obyvatel, musely být nutně korigovány hospodářskými možnostmi státu. V mnoha případech nebyla realizována řada zařízení vůbec (sídliště), některé druhy zařízení zůstaly nedostavěny a některé nenašly (v důsledku svého předimenzovaného pojetí, náročného na provoz) v pozdější době provozovatele.

Od začátku devadesátých let, kdy se otevřela možnost soukromého podnikání, se začaly nedostatky v nedobudovaném občanském vybavení (zejména na území sídlišť) odstraňovat nejdříve prostřednictvím provizorních objektů (stánky), budováním prodejen v bývalých kočárkárnách a technickém zázemí bytových domů, v garážích rodinných domků a využíváním dalších nebytových prostorů.

Postupně byla rovněž plánována dostavba chybějících zařízení v rámci dosud volných ploch, avšak k zásadnímu obratu (zejména v oblasti obchodu a služeb) došlo zejména s rozvojem nových druhů velkoplošných zařízení (supermarketů, hypermarketů a nákupních středisek, sdružovaných i s některými dalšími druhy zařízení a s velkoryse dimenzovanými parkovišti).

C.4.2.3 Zaniklé a nově vznikající druhy občanského vybavení

Postupem času řada zařízení občanského vybavení (důležitá a nezbytná ve své době) v současnosti zanikla nebo jejich potřeba značně klesla (tzv. regresivní občanské vybavení), případně jsou tato zařízení nahrazována novými druhy. Důvodem jsou nové společenské podmínky, příliv moderních technologií, modernizace zařízení služeb a domácností. Výrazně poklesl počet jeslí, sběren čistíren, barvíren a prádelenských služeb. Provoz malých kin byl nahrazen provozem soustředěných multikin.

Problémem řady zařízení občanského vybavení bylo v pozdější době zajistit provoz a využití, a to např. podnikových zařízení, zejména rekreačních středisek a provozů, které v průběhu času změnily majitele i provozovatele.

Naopak v průběhu posledních let v důsledku technického pokroku, nových zkušeností z vyspělých zemí i nových potřeb a požadavků společnosti vznikla celá řada nových, dříve neznámých druhů zařízení občanského vybavení (tzv. progresivní občanské vybavení).

Jedná se například o vznik nových druhů škol (v důsledku nové organizace školství), zařazení církevních zařízení různých druhů do jednotlivých oborů, tj. školství, zdravotnictví i sociálních péče (nové druhy zařízení sociální péče, hospiců a dalších charitativních zařízení), vzniká řada nových zdravotnických pracovišť (např. kliniky plastické chirurgie), řada nových druhů kulturních zařízení (divadel malých forem, galerií, internetových kaváren), nové druhy tělovýchovných zařízení (fitness centra, posilovny, centra pohybové výchovy, aquaparky), nové druhy služeb (opravny mobilních telefonů, ateliery pro tetování) i dalších v předchozí době zcela nezvyklých druhů (noční kluby, herny, erotické salony a služby, second handy, pizzerie s dovážkou do domu atd.).

Zcela novým druhem zařízení – s vysokými nároky na plochy, zejména na parkování i provoz – se stala rychle vznikající obří nákupní centra, supermarkety a hypermarkety. Tyto obří provozy se nesoustřeďují jen do velkých měst nebo na jejich okraj, ale i do jejich středu a vznikají dále i v obcích různých velikostí a významu. Na počátku roku 2012 se v České republice nacházelo 282 hypermarketů, nejvíce jich patřilo do Moravskoslezského kraje (celkem 40), v přepočtu na obyvatele jich měl nejvíce Karlovarský kraj (celkem 11). V rámci států Evropy se jednalo o čtvrtou nejhustší síť. Nejvýznamnější vlna zakládání velkých nákupních center odezněla a centra se začínají navzájem diferencovat.

Tato zařízení poskytují vysoký komfort a možnost velkého výběru druhů i kvality zboží, jsou často spojována i s dalšími druhy zařízení pro trávení volného času celých rodin (multikina, posilovny, zařízení pro děti). Zároveň však přinášejí nebezpečí zániku malých obchodů a provozoven, což je zejména v centrech měst jev nežádoucí, přinášející zmrtvení centrálních prostorů, zejména ve dnech pracovního volna. I když je vazba mezi nástupem hypermarketů a poklesem počtu malých obchodů statisticky zjevná, mechanismus tohoto vztahu může být hodně složitý. Velká nákupní centra nejsou jedinou příčinou úbytku malých obchodů. Nástup velkých nákupních center a koncentrace prodejní plochy jsou důsledky i takových faktorů, jako jsou zvýšená mobilita obyvatelstva či vyšší nároky obyvatel na sortiment.

K zařízením náročným na plochy a provoz se řadí rovněž některá nově vznikající zařízení tělovýchovy a sportu, sdružující další funkce (kultura, služby, veřejné stravování atd.).

Novým přístupem k zařízení občanského vybavení je také snaha o využití objektů a areálů, původně určených k jiným účelům. Pro využití se nabízí např. zařízení ministerstva obrany

(bývalé areály kasáren), ministerstva vnitra, některé objekty bývalých zemědělských družstev, opuštěných průmyslových objektů, ale i předimenzovaných objektů pro obchod a restauračních zařízení, příliš velkých a provozně náročných pro individuální prodejce.

C.4.2.4 Společenské trendy v evropském a celostátním měřítku

Cíle EU pro udržitelná sídla a pro zlepšení prostředí měst stanovila politická směrnice *Komise Evropských společenství* z roku 1998. Na ni reagovala o rok později **Evropská perspektiva prostorového rozvoje (ESDP).** Udržitelnost rozvoje se v ESDP promítá do polycentrického rozvoje. Polycentricitu ESDP chápe ve třech prostorových úrovních: makro (celoevropské), mezo (národní a meziregionální) a na úrovni funkčních městských regionů. ESDP stanovila rovná práva občanů v dostupnosti občanských infrastruktur, veřejných služeb a vzdělání.

Navazující **Lisabonská strategie** z r. 2000 požadovala, aby všichni v Evropské unii, občané, vzdělávací zařízení, veřejná správa, podniky, měli přístup k novým informačním a telekomunikačním technologiím. Přístup k internetu se stává základním právem každého občana a členské vlády mají za úkol zajistit možnost síťování, spolupráce a integrace mezi různými regiony EU. Spolupráce a vytváření sítí měst má z dlouhodobého hlediska přispět v různé míře k inteligentnímu rozvoji městských regionů. Evropa čelí rostoucím demografickým výzvám, které jsou v každém územním celku odlišné. Stárnutí a vylidňování přináší změny v mnoha regionech, včetně venkovských a okrajových regionů, a působí závažné dopady na sociální a územní soudržnost, poskytování veřejných služeb, trh práce a bydlení.
Polycentrický a vyvážený územní rozvoj EU, jako klíčový prvek dosažení územní soudržnosti, vyzvedává další evropský dokument **Územní agenda Evropské unie**, který vznikl roku 2007.
Územním rozvojem se zabývá rovněž **Lipská charta o udržitelných evropských městech,** přijatá v Lipsku v roce 2007. Doporučuje členským zemím více využívat přístupy integrované politiky městského rozvoje, usilovat o vytvoření vysoce kvalitních veřejných prostor, modernizovat sítě infrastruktury, zlepšit energetickou účinnost a aktivovat inovační a vzdělávací politiku.

Budoucí inteligentní růst si vyžádá posilování znalostí a inovací. Na ně klade důraz strategie **Evropa 2020**, požadující zlepšení kvality vzdělávání, posílení výzkumného úsilí, podporu předávání inovací a znalostí, plné využívání informačních a komunikačních technologií.

Nejdůležitějším celospolečenským cílem je vyvážený rozvoj území ČR s důrazem na kvalitu života a životního prostředí, zvýšení regionální konkurenceschopnosti a vyrovnání se s dopady hospodářského vývoje.

Jedním z dokumentů zohledňujících požadavky na udržitelný rozvoj území a územní soudržnost, které pro Českou republiku vyplývají z členství v EU a vztahují se k územnímu rozvoji, je **Politika územního rozvoje ČR 2008.** Jedná se o koncepční materiál, vztahující se mimo jiné k problematice sídelní struktury, partnerství měst a venkova, suburbanizaci a sociální infrastruktuře. Politika územního rozvoje klade důraz na sociální soudržnost obyvatel a vytváření podmínek pro koordinované umisťování veřejné infrastruktury v rámci sídelní struktury a vytváření pracovních příležitostí, zejména v regionech strukturálně postižených a hospodářsky slabých. Politika územního rozvoje ČR 2008 vymezuje rozvojové

oblasti a rozvojové osy, tj. území ovlivněná rozvojovou dynamikou příslušných center osídlení.

Na území ČR se projevují závažné rozdíly v kvalitě, kapacitě a dostupnosti veřejných služeb. Návrhová část **Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2014–2020** dělí území ČR na tři základní typy území:

- aglomerace a regionální centra,
- stabilizovaná území,
- periferní území (charakterizuje je nedostatečná vybavenost, špatná dopravní dostupnost, vysoká nezaměstnanost, většinová vyjížďka místních obyvatel za prací a do škol).

Rozvoj regionálních center a jejich zázemí by měl být v dalších letech založený na inovacích, výzkumu a vývoji a efektivním využívání lidského potenciálu. Rozvoj regionálních center a jejich zázemí však současně přináší problémy – vysokou koncentraci obyvatelstva, dopravní zátěž, negativní dopady na životní prostředí, vyšší ceny nemovitostí nebo vyčleňování znevýhodněných skupin obyvatelstva. Z pohledu veřejné infrastruktury je důležité doplnění chybějící technické infrastruktury, včetně sítí elektronických komunikací, revitalizace zanedbaných částí města, řešení problémů panelových sídlišť, obnova a zřizování veřejných prostranství a ploch zeleně. Nezbytná je optimalizace kapacit škol, zdravotnických zařízení a zařízení sociálních služeb, dále podpora volnočasových aktivit – zejména nabídky sportovního a kulturního vyžití, neformalizovaných aktivit pro seniory a mládež (jako prevence kriminality a sociálně patologických jevů).

Území mimo regionální centra vykazuje územní nerovnosti v kvalitě a dostupnosti veřejných služeb. Stabilizovaná území jsou zpravidla vybavena veřejnou infrastrukturou, problémem je její kvalita a potřebná kapacita. V periferních územích postupně existující veřejná infrastruktura zaniká, protože není dostatečně využívána. Tato skutečnost přispívá ke zhoršování stavu území a kvality života místních obyvatel. Řada periferních regionů se nachází při hranicích krajů, často se jedná o větší oblasti zahrnující území více obcí s rozšířenou působností. Stav a špatná dostupnost veřejných služeb způsobuje nespokojenost a následně odchod zejména mladých lidí. Dílčím řešením situace je podpora mateřských a základních škol (případně jiné formy mateřských škol, jako rodinné školky apod.) s ohledem na demografický vývoj a dopravní dostupnost. Dále podpora alternativních metod vzdělávání, podpora volnočasových a kulturních aktivit a tradic, zvyšování pocitu sounáležitosti s regionem. Nezbytná je dostupnost základní zdravotní péče, zejména akutní a následné, sociálních služeb a sociálního poradenství. Udržení obyvatelstva v periferních územích napomůže především aktivní politika zaměstnanosti ze strany státu a obcí a rozvoj podnikání zacílený zvláště na mladé rodiny. Nevyhnutelná je dobrá dopravní dostupnost příslušných regionálních center ze stabilizovaných a periferních území.

Potřebný územní rozvoj ČR je pozitivně ovlivňován partnerstvím veřejného, podnikatelského a neziskového sektoru na místní a regionální úrovni, vytvářením podmínek pro intenzivnější zapojování obyvatel a sdružení, posilováním identity regionů, rozvíjením přeshraniční a nadnárodní spolupráce regionů ČR s regiony EU.

C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení

Trendy vývoje jednotlivých druhů zařízení vyplývají podle jejich charakteru ze sociální a demografické skladby obyvatel (zejména zařízení školství, zdravotnictví a sociální péče), ze zájmu uživatelů a ze současných a předpokládaných forem provozu jednotlivých zařízení (zejména maloobchod, veřejné stravování, ubytování, administrativa).

Pro nejbližší budoucnost je plánování zařízení občanského vybavení dáno sledováním potřeb a požadavků společnosti a zpracováváním strategií, dlouhodobých záměrů, plánů a koncepcí rozvoje podle jednotlivých druhů a oborů těchto zařízení.

Lokalizace zařízení je určována prostřednictvím regionální politiky a územního plánování. Potřebné kapacity jsou upřesňovány v rámci průzkumů, mapujících situaci v daném území (z hlediska potřeb, možné konkurence, možností realizace i provozu atd.).

V současnosti jsou pro jednotlivé obory zařízení občanského vybavení (převážně nekomerčního charakteru, jejichž zřízení a provoz jsou zcela nebo částečně podporovány státem, nebo samosprávou na úrovni obce, kraje), připraveny příslušnými ministerstvy materiály, uvádějící koncepci a záměry rozvoje pro dané období.

Prostřednictvím digitálních sítí je vytvořen snadno dosažitelný spotřebitelský trh pro ty podnikatelské subjekty, které mohou nabízet a distribuovat své služby nebo zboží elektronickou cestou. Sítě se tak stávají alternativou a konkurencí pro místní obchody, novinové stánky, videopůjčovny, ale i kina a pobočky bank a mohou v některých případech ohrozit přímo existenci některých zařízení občanského vybavení jako zavedených součástí života sídel a jejich center.

Technologický rozvoj tak bude ovlivňovat společenské i politické zájmy, ekonomické strategie i kulturní hodnoty společenství lidí (a bude jimi i sám ovlivňován).

Z dosud uvedeného vyplývá, že i architektura vstupuje do nového vývojového stadia.

Výhody (nebo nevýhody) určitého místa pro bydlení budou dány výsledkem jeho fyzické, ekonomické, společenské a kulturní přitažlivosti, dostupnosti poskytovaných služeb (a samozřejmě nákladů). Sítě elektronických komunikací dodávají hodnotu lokalitám pro bydlení i práci.

Někdejší předměstí, která dosud převážně sloužila jako noclehárny, vytvoří nové struktury napojené na oživené místní služby (školy, školky, kluby seniorů, kancelářské komplexy, sportovní zařízení, fitness kluby, kavárny a restaurace).

Centra měst si zachovají životaschopnost, když přitáhnou větší množství „obyvatel na plný úvazek“ a s nimi odpovídající služby a zařízení, když budou „zabydlená“ i po konci pracovní doby. Možná, že budou přestavovány některé bývalé administrativní objekty, sklady a provozovny, které ztratily svůj účel, zpět na bydlení.

Některé původně rekreační oblasti v krajinně nebo kulturně zajímavých lokalitách přitáhnou stálé obyvatele z řad lidí, pracujících na dálku.

Tyto tendence se odrazí i změnou požadavků na občanské vybavení (tj. jeho rozmístění, dimenzování i druhy zařízení) v návaznosti na změny dostupnosti pracovních příležitostí a služeb.

Sídla se budou snažit v dlouhodobé perspektivě o správné pobídky pro udržení talentů – zejména o zajištění příjemného a podnětného prostředí, vysoce kvalitního školství a zdravotnictví, zajištění dostatečně flexibilní dopravní a technické infrastruktury a zajištění stavebních kapacit. Dalším z faktorů, zvyšujících přitažlivost sídla, bude dostupnost vysoce kvalitních služeb, neboť obyvatelé budou moci věnovat více času vzdělávání, zájmům, tělovýchově a sportu, osvětě, cestování a zejména budování společenských vztahů.

Využívanější budou veřejné venkovní prostory v sídlech, zvláště pokud budou moci nabídnout nějaké mimořádné a neopakovatelné místní specifikum.

Stav území a tím kvalita života obyvatel je vždy ovlivňována únosnou kapacitou území. Jedná se o hranice – prahy rozvoje území, které je možné rozdělit na tvrdé a měkké (viz publikace *Udržitelný rozvoj území*). Tvrdé prahy bývají stanoveny normami, vyhláškami nebo správním rozhodnutím. Příkladem může být čistírna odpadních vod s danou kapacitou nebo kapacita plynového potrubí v obci. Měkké prahy nelze přesně vyčíslit, například zvyšování počtu turistů mění postupně dojem z území, až se změní atraktivní oblast v nevhodně turisticky přehuštěnou lokalitu. V této souvislosti uvádí autor publikace opačný problém – nedostatečné využívání infrastruktury. Představuje pojem – „prahy efektivity“; ty jsou specifickým typem prahů rozvoje území. Jde o prahy minimálních hodnot, kdy je daná infrastruktura ještě schopná efektivního fungování. Ekonomické jsou formy zástavby a prostorového uspořádání, které umožňují efektivní obsluhu veřejnými infrastrukturami a kde lze plně využít kapacity občanského vybavení v okruhu dostupnosti bydliště nebo pracoviště.

Podle frekvence využívání, velikosti obsluhovaného území (spádové oblasti), intenzity využití obytného území a demografické a sociální skladby obyvatelstva zůstává rozlišení občanského vybavení obdobné, a to na:

- základní (mateřské a základní školy, hřiště, prodejny základních potravin),
- vyšší (např. zdravotnická zařízení, sociální služby, prodejny nepotravinářského zboží), včetně celoměstských (např. divadla, kina, sportovní zařízení) a nadměstských (např. sportovní stadiony, nemocnice apod.)
- specifické (např. ozdravovny, lázeňská zařízení).

Důležitá je dostupnost zařízení v místě nebo snadná dostupnost v jiném dobře dopravně napojeném sídle. V území je nutné pamatovat na zajištění veřejného občanského vybavení (zejména pro vzdělávání, výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva – viz § 2 odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona) jeho potřebnou kapacitu a dobrou dostupnost. Veřejné občanské vybavení by mělo být rozmísťováno s přihlédnutím na normativně stanovené potřeby, a to zvláště u zařízení pro vzdělávání, výchovu a sociální služby. Veřejné občanské vybavení může být vymezeno jako veřejně prospěšná stavba a jeho vznik může být podpořen předkupním právem. Rozmisťování komerčních zařízení je ovlivňováno nabídkou a poptávkou a normativy mohou být pouze orientačními ukazateli. Při úvaze potřebných kapacit je nutné zohlednit velikost sídla, strukturu jeho obyvatel, vazby sídla k širšímu území, zvláště jeho polohu, spád obyvatel za vybaveností, vliv atraktivity okolních sídel.

Doporučená dostupnost základního občanského zařízení:

400 m	hřiště pro děti a mládež
600 m	mateřské školy
	základní školy I. stupně
	prodejny základních potravin

	hřiště pro dospělé
800 m	klubovny pro děti nebo seniory
	stravovací zařízení

V části C.4.3 jsou uvedeny pro vybraná zařízení účelové jednotky (např. 1 m^2 prodejní plochy), hodnoty podlažních ploch a ploch pozemků připadajících na účelovou jednotku a počty účelových jednotek na 1 000 obyvatel. Údaje byly převzaty z práce *Zásady a principy územního plánování*, vydané Výzkumným ústavem výstavby a architektury v roce 1983. Společenské podmínky a nároky obyvatel se v mnohém změnily a ve srovnání se stavem před rokem 1989 je podstatně dynamičtější také proměna potřeb sídel (vyšší migrace obyvatelstva, rychlejší proměny sociální struktury obyvatel, neustálé změny ve vybavení sídla způsobené zejména konkurencí zařízení, změny v dojíždění za zaměstnáním apod.). Přesto mají nabízené ukazatele pro územní plánování i nadále svůj význam, protože vycházejí z prostorových nároků člověka. Mohou tedy sloužit alespoň jako hrubý náhled potřeb zařízení v území a nároků na plochy zařízení a pozemků.

Školství a výchova

Potřeba kapacity škol je významně ovlivněna vývojem demografické struktury dětí. Pokles počtu narozených dětí v devadesátých letech se projevil na základních a středních školách. Zejména u středních škol dochází k jejich spojování nebo redukci. S novým zvýšením počtu narozených dětí se naopak mateřské školy začaly potýkat s výrazným nedostatkem kapacit, mnohde způsobeným jejich dřívějším rušením. Dlouhodobý je trend upřednostňovat všeobecné vzdělání před odborným, zvláště v řemeslných oborech.

Dalším problémem školství je technický stav školských budov a zařízení. V mnoha obcích byl provoz škol zrušen v polovině 70. let 20. století a během následujících let došlo k jejich přestavbě a následnému využívání k jiným účelům. Zejména v obcích se špatnou dostupností měst a stárnoucím obyvatelstvem objekty škol chátraly a scházela motivace a finanční prostředky k obnově.

Problémy s nedostatečnou kapacitou školských zařízení nastávají rovněž v obcích a městech s dynamicky rostoucí novou výstavbou rodinných a bytových domů. Akceptované požadavky na plochy bydlení jen výjimečně pamatují na potřebné zázemí občanského vybavení a tedy i zohlednění kapacity školských zařízení. MŠMT usiluje, aby se školy z hlediska velikosti tříd držely na průměrné hodnotě EU, tj. na prvním stupni základních škol 20 žáků na třídu, na druhém stupni asi 23 žáků.

Kompetence týkající se slučování škol je záležitostí jejích zřizovatelů a je třeba podle stanoviska MŠMT vždy zejména u základních škol zohlednit situaci v daném místě a přistupovat k případným změnám se znalostí vývoje populační křivky, plánované výstavby, migraci obyvatel atd. Je potřeba posuzovat potřeby v dané lokalitě, obci, regionu. Možnosti optimalizace sítě škol vyžadují analýzu problému, která v sobě spojí simulaci populační vlny, podrobné údaje o naplněnosti škol i problémy financování.

Vzhledem k nízké mobilitě dětí nelze předpokládat zvyšování počtu dětí na školku spojené s větší docházkovou vzdáleností, proto je zapotřebí v krajích s vysokou koncentrací dětí věnovat řešení tohoto jevu pozornost.

Rušení malotřídních škol a slučování škol, pokud by k němu mělo docházet, musí být doprovázeno vytvořením dopravních možností.

Stávající síť všech úrovní školských zařízení je a bude i v budoucnu podle poptávky doplňována školami, zřizovanými nestátními subjekty (církevní školy, soukromé školy). Nároky na území vyplynou z typu zařízení.

Kultura

Trendem, který se již začal projevovat, je budování zařízení většího rozsahu, sdružující například několik kinosálů, ke kterým jsou připojena společná zařízení poskytující možnosti stravování, prodeje atd., nebo např. koncertní haly, umožňující konání velkých akcí. Tato zařízení jsou zpravidla budována v okrajových částech sídel a jsou náročná na velikost pozemků i vzhledem k nutnosti zajistit parkování pro návštěvníky.

Nepředpokládá se ve větším měřítku výstavba nových divadelních sálů, stávající síť je ve většině měst dostačující, trendem bude i nadále nárůst malých zařízení, nenáročných na pozemky.

Sport a tělovýchova

Projevuje se trend obdobný trendům v zařízeních kultury – budování stadionů a areálových zařízení, z nichž mnohá jsou využívána rovněž pro kulturní akce. Nároky na území se v případě budování zcela nových zařízení předpokládají značné.

Zdravotnictví

Síť zdravotnických zařízení by měla být přizpůsobena demografickým ukazatelům, hustotě osídlení, geografickým podmínkám, ukazatelům zdravotního stavu obyvatelstva a dopravní obslužnosti. Dále bude pokračovat doplňování sítě nemocnic a ostatních typů zařízení zařízeními provozovanými soukromými subjekty. Masové budování nových nemocnic se nepředpokládá. Pokud v některých případech k nové výstavbě dojde, pak nároky na území, jak plošné, tak kvalitativní, jsou významné.

Celosvětově se ukazuje tendence odklonu od velkých a organizačně těžko zvládnutelných všeobecných nemocnic nad 1 200 lůžek. V rámci sítě menších nemocnic dochází v mnoha zemích k jejich specializaci, která dosahuje kvalifikační úrovně dříve dosažitelné pouze ve fakultních nemocnicích. Tento způsob vede k úsporám na speciálním vybavení, je však podmíněn dopravními možnostmi.

Sociální péče

Trendem je rozvoj sociální péče o handicapované občany přímo v jejich domácnostech, takže územní důsledky se v širším měřítku nebudou projevovat. Pokud nebude možné zajistit péči o tyto občany v jejich vlastní domácnosti, pak se předpokládá doplnění sítě zařízení podporovaných státem dalšími zařízeními soukromých subjektů. Dále bude pokračovat rozvoj zařízení péče o rodiny.

Maloobchod, stravování a ubytování

Vývoj těchto druhů zařízení je dán jednoznačně zájmem uživatelů a rovněž zájmem soukromých podnikatelů, zejména národních a nadnárodních řetězců. Zejména zařízení

maloobchodu budou i nadále sdružována do velkých celků na okrajích sídel se značnými nároky na území. Určující bude rozvoj dopravní infrastruktury, jehož stimulace těmito zařízeními se předpokládá. Nákup ve velkém, racionální rozvoz a uskladnění zboží, rychlé dodávky, progresivní informační technologie, výpočetní technika – to vše je projev existence velkých firem a jejich moderního řízení. Tento trend potvrzuje rozvoj tzv. *retailingu* – maloobchodu plně vybaveného celým logistickým zázemím, centrálním řízením nákupu a dalších obchodních operací a vysoce kvalifikovaným informačním systémem s profesionálním managementem.

Správa a administrativa

Vývoj zařízení správy bude i nadále určován potřebami správy územních celků. Síť administrativních zařízení, která se neustále rozšiřuje, je do značné míry závislá na nárocích soukromých firem.

Církve

Budování dalších sakrálních objektů a s nimi úzce územně souvisejících doplňujících zařízení se ve větším měřítku nepředpokládá.

Ochrana obyvatelstva

Ochrana obyvatelstva byla zřízena v roce 1935 jako protiletecká civilní ochrana. K jejím hlavním úkolům patřilo v minulosti zabezpečení obyvatelstva plynovými maskami a zajištění dostatečného počtu veřejných úkrytů. Od roku 1946 probíhala organizovaná likvidace protiletecké ochrany (odstraňování ochranných staveb, zařízení a zbytků původní organizační struktury). Na základě opatření proti zbraním hromadného ničení bylo v roce 1958 přijato vládní usnesení o civilní obraně. Teprve počátkem 90. let minulého století byla zahájena transformace civilní obrany s cílem vytvořit moderní spolehlivý systém ochrany obyvatelstva. Byly zrušeny štáby civilní ochrany okresů a statutárních měst. Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, vymezil povinnosti k plnění úkolů civilní ochrany hasičským záchranným sborům, vybraným ministerstvům, obcím, právnickým, podnikajícím fyzickým a fyzickým osobám. Základním dokumentem v oblasti ochrany obyvatelstva bylo přijetí Koncepcí ochrany obyvatelstva schválené usnesením vlády č. 417/2002 a č. 165/2008. Koncepce rozpracovávají základní úkoly ochrany obyvatelstva jako varování, evakuaci, ukrytí, nouzové přežití atd. Stavebním zákonem byla od roku 2007 ochrana obyvatelstva začleněna mezi občanské vybavení [§ 2 odst. 1 písm. k)].

Veřejná správa, podniková sféra a občané mají plnit připravované úkoly pro zajištění tzv. bezpečné společnosti. Zejména obec za pomoci složek integrovaného záchranného systému bude sehrávat rozhodující roli v informovanosti občanů a vzájemné pomoci při mimořádných událostech a krizových situacích.

Rozvojové záměry ostatních oborů a druhů zařízení (zařízení maloobchodu, zařízení ubytování a veřejného stravování, zařízení výrobních a nevýrobních služeb) provozovaných na komerční bázi a dále vybraných zařízení administrativy jsou určovány potřebami a požadavky společnosti, možnostmi území a možnostmi a zájmem podnikatelů a provozovatelů.

C.4.2.6 Právní předpisy

Zásadním legislativním předpisem pro územní plánování a tím i pro plánování občanského vybavení je zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) ve znění pozdějších předpisů.

Stavební zákon řadí občanské vybavení, zřizované nebo užívané ve veřejném zájmu, mezi veřejnou infrastrukturu – § 2 odst. 1 písm. k). Stavby, zařízení a pozemky sloužící například pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva mohou být vymezeny ve vydané územně plánovací dokumentaci jako veřejně prospěšná stavba – § 2 odst. 1 písm. l). Pro občanské vybavení je možno uplatňovat předkupní právo na základě § 101 stavebního zákona.

Zároveň se stavebním zákonem byly vydány příslušné zvláštní právní předpisy (vyhlášky):

- *vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti*, upravující podrobně proces pořizování územně plánovacích podkladů, pořizování a vydávání územně plánovací dokumentace a evidenci územně plánovací činnosti.

Plochy občanského vybavení jsou sledovaným jevem územně analytických podkladů dle přílohy č. 1 vyhlášky č. 500/2006 Sb. – řádek č. 3.
V rámci územně analytických podkladů je třeba věnovat pozornost stavbám a zařízením z hlediska urbanisticko-sociálního, sledovat např.:

– kapacitu / využití;
– technický stav;
– možnost rozšíření plochy (rezerva pro dostavbu);
– segregaci obyvatel, vzájemné ovlivňování plochami v sousedství;
– vhodnost / nevhodnost umístění – docházkovou vzdálenost a dostupnost;
– rozptylové plochy, nároky na dopravu a parkování;
– navazující plochy veřejných prostranství pro společenské účely apod.

- *vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území*, ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška upravuje obecné požadavky na využívání území při vymezování ploch a pozemků, při stanovování podmínek jejich využití a umisťování staveb na nich a rozhodování o změně stavby a změně vlivu stavby na využití území.

Vyhláška č. 501/2006 Sb. v § 6 uvádí:
Plochy občanského vybavení se obvykle samostatně vymezují za účelem zajištění podmínek pro přiměřené umístění, dostupnost a využívání staveb občanského vybavení a k zajištění podmínek pro jejich užívání v souladu s jejich účelem.

Plochy občanského vybavení zahrnují zejména pozemky staveb a zařízení občanského vybavení pro vzdělávání a výchovu, sociální služby, péči o rodinu, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva. Dále zahrnují pozemky staveb a zařízení pro obchodní prodej, tělovýchovu a sport, ubytování, stravování, služby, vědu a výzkum, lázeňství a pozemky související dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství. Plochy občanského vybavení musí být vymezeny v přímé návaznosti na kapacitně dostačující plochy dopravní infrastruktury a být z nich přístupné.

Pozemky staveb a zařízení pro obranu a bezpečnost státu, civilní ochranu a vězeňství se obvykle samostatně vymezují v územně plánovací dokumentaci podle § 19 vyhlášky č. 501/2006 Sb. jako *plochy specifické* za účelem zajištění zvláštních podmínek.

- *vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, ve znění vyhlášky č. 20/2012 Sb.* Vyhláška upravuje základní požadavky na stavby, kterými jsou mechanická odolnost a stabilita, požární bezpečnost, ochrana zdraví osob a zvířat, zdravých životních podmínek a životního prostředí, ochrana proti hluku, bezpečnost při užívání, úspora energie a tepelná ochrana.

Vyhláška uvádí zvláštní požadavky na vybrané druhy staveb, např. stavby se shromažďovacím prostorem (§ 3 a § 41), stavby pro obchod (§ 3 a § 42), stavby ubytovacích zařízení (§ 43 až 45), servisy a opravny motorových vozidel, čerpací stanice pohonných hmot (§ 48), stavby škol, předškolních, školských a tělovýchovných zařízení (§ 49).

Dále se k občanskému vybavení vztahují zejména následující právní předpisy:

- *vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb,*
- *zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,*
- *zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Účinnost od 1. 9. 2012,*
- *zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.*

Vedle těchto právních předpisů je nutno respektovat řadu dalších legislativních předpisů, usměrňujících situování, dimenzování a provoz jednotlivých druhů občanských zařízení (uvedených v části C.4.3) a dále např. správní řád, zákony o obcích, krajích, hlavním městě Praze, právní předpisy, související s ochranou přírody a krajiny, ochranou kulturního dědictví, dopravní a technickou infrastrukturou, a řadu dalších legislativních předpisů.

Proces navrhování a realizace zařízení občanského vybavení byl v minulosti vázán celou řadou oborových norem a legislativních předpisů. Zároveň byly vydávány další zpodrobňující materiály a směrnice (např. pro výstavbu škol, mateřských škol), kde byly velmi striktně uváděny požadované parametry daných staveb, od otázek situování a dispozice, až po použití materiálů. Řada z nich má svůj význam i pro současnou praxi.

V této oblasti došlo k výrazným změnám. Oborové normy existují, mají však charakter doporučení a jejich závaznost je určena v rámci jiných legislativních předpisů (zakotvením např. ve vyhláškách).

Doporučit lze pravidelně aktualizovanou internetovou prezentaci Ústavu územního rozvoje Limity využití území.
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Organizací, umístěním a velikostí zařízení pro dopravu v klidu jako nezbytné součásti občanského vybavení se zabývá norma ČSN 73 6056 Odstavné a parkovací plochy silničních vozidel.

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací – norma mimo jiné upravuje požadavky na počet odstavných a parkovacích stání podle druhu stavby, na umístění drobných zařízení místních služeb, na vegetační úpravy při komunikacích, docházkové vzdálenosti apod.

C.4.3 Principy řešení v územním plánování (zásady tvorby, územní nároky, limity, ochrana)

Plochy občanského vybavení zahrnují pozemky staveb a zařízení občanského vybavení pro vzdělávání a výchovu, sociální služby, péči o rodinu, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva. Dále zahrnují pozemky staveb a zařízení pro obchodní prodej, tělovýchovu a sport, ubytování, stravování, služby, vědu a výzkum, lázeňství a pozemky související dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství.

Stavby a zařízení občanského vybavení vyžadují především splnění nároků na bezbariérový přístup a vzájemné odstupy staveb, aby vyhověly požadavkům urbanistickým, architektonickým, životního prostředí, památkové péče, požární bezpečnosti, kvality vnitřního prostředí a umožňovaly údržbu a užívání prostoru mezi stavbami a napojení na technickou infrastrukturu.

Plochy občanského vybavení musí být vymezeny v přímé návaznosti na kapacitně dostačující plochy dopravní infrastruktury a být z nich přístupné. U staveb pro shromažďování většího počtu osob, staveb pro obchod, staveb ubytovacích a dalších musí být zajištěn prostor pro manipulaci vozidel požární techniky, lékařské pomoci, policie, zásobování a svozu komunálního odpadu. Každému funkčnímu využití odpovídá jiná potřeba parkovacích stání.

Řešení parkování vozidel je třeba věnovat pozornost již při zpracování územně plánovací dokumentace. Parkovací a odstavná stání se mají v kompaktní zástavbě nebytového i bytového charakteru umisťovat především pod terénem (pod stavbami, volnými plochami a veřejným prostranstvím) a dále ve více podlažních podzemních nebo nadzemních garážích.

Občanské vybavení v částech určených pro užívání veřejností musí splňovat požadavky pro užívání osobami s pohybovým, zrakovým, sluchovým a mentálním postižením (§ 4 až 9 vyhlášky č. 398/2009 Sb.). Rovněž v částech určených pro užívání veřejností musí být možné jejich užívání staršími lidmi, těhotnými ženami a osobami s kočárkem nebo s dítětem do tří let. Na všech vyznačených vnějších i vnitřních odstavných a parkovacích plochách pro osobní vozidla musí být vyhrazena stání pro vozidla přepravující osoby těžce pohybově postižené nejméně v počtu daném vyhláškou č. 398/2009 Sb.

U staveb občanského vybavení, které jsou kulturními památkami, jsou před požadavky bezbariérového užívání upřednostněny požadavky památková péče.

Obr. 1: Řešení prostranství odpovídá jeho významu
Foto: N. Rozmanová

Územní nároky vyžadují také volná prostranství pro požární bezpečnost, přilehlá ke shromažďovacím prostorům případně k objektům, které obsahují shromažďovací prostory. Volné prostranství, na které ústí únikové cesty ze shromažďovacího prostoru, musí umožňovat odchod osob od objektu nejméně v šířce odpovídající součtu započtených šířek všech únikových cest, které na ně ústí. Dále musí volné prostranství umožňovat pobyt všech osob z objektu (nejen ze shromažďovacího prostoru) při hustotě nejvýše 3 osoby na 1 m^2. Do plochy volného prostranství se započítávají rozptylové plochy, komunikační plochy pro pěší, parkovací a odstavné plochy pro motorová vozidla kromě ploch vymezených pro stání vozidel, neprůjezdné místní a účelové komunikace včetně obratišť popř. jiné zpevněné plochy i plochy trávníků. Do plochy volného prostranství se nezapočítává zejména vodní plocha, plocha určená pro skladování a manipulaci s materiálem, plocha přístupových komunikací a nástupních ploch pro požární vozidla. Plocha volného prostranství nesmí být přerušena průjezdnou pozemní komunikací.

Neopominutelná je možnost využití volných prostranství pro nárazově konané akce, jako jsou trhy, jarmarky, hody, společenské zábavy, sportovní klání a závody, cirkusy, lunaparky, restaurační zahrádky apod.

Obr. 2: Prostor pro společenské akce i každodenní setkávání
Foto: N. Rozmanová

C.4.3.1 Zařízení školství a výchovy

Systém výuky a používané pedagogické metody jsou do značné míry závislé na školské soustavě, platné v tom kterém státě. Ve většině vyspělých zemí směřuje vývoj k tomu, aby v rámci předškolní výchovy a povinné školní docházky se dětem a žákům dostalo co nejširšího všeobecného a polytechnického vzdělání, které odpovídá soudobému rozvoji vědy a techniky a umožní žákům hladký přechod do praktických povolání, nebo postup na další, střední a vyšší stupně vzdělání.

- ***Druhy zařízení školství a výchovy***

Zařízení školství a výchovy představují významnou součást celého systému občanského vybavení. Jejich členění na jednotlivé druhy a jejich využití je dáno *věkovou skladbou uživatelů a zaměřením školy*. Věková skladba je pouze orientační.

Mateřské školy jsou určeny pro předškolní výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 6 let. (Výchova dětí do 3 let věku se za součást vzdělávání a část vzdělávací soustavy nepovažuje a hovoří se častěji o zařízení péče o děti – jesle.

Základní školy jsou zařízeními pro základní vzdělávání dětí od 6 do 15 let. Základní školy jsou dvoustupňové, 1. stupeň navštěvují žáci od 6 do 11 let.

Gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště jsou zařízeními určenými pro středoškolské vzdělávání. Gymnázia jsou podle délky studia dále členěna na čtyřletá (pro žáky od 15 do 19 let) a osmiletá (pro žáky od 11 do 19 let). Zde dochází k prolínání základního a středoškolského vzdělávání, neboť žáci nenavštěvují 2. stupeň základní školy a přecházejí přímo na střední školu. Střední odborné školy jsou čtyřleté a poskytují žákům kromě všeobecné výuky i speciální výuku a odborný výcvik v různých odvětvích průmyslu a služeb. Střední odborná učiliště se zaměřují na obecně odbornou přípravu a jsou zpravidla čtyřletá.

Školy, které lze navštěvovat jen *po maturitní zkoušce*, jsou zařízeními pro terciární vzdělávání. Terciární vzdělávání se obvykle dělí na vzdělávání vysokoškolské (na vysokých školách) a nevysokoškolské vzdělávání (vzdělávání v pomaturitním studiu a ve vyšším studiu s absolutoriem).

Speciální školy jsou zřizovány pro děti a mládež se závažnými typy postižení.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Předškolní výchova

Předškolní zařízení je vhodné umístit v těžišti příslušného obytného území, pokud možno v návaznosti na směr docházky rodičů do zaměstnání, k ostatním druhům občanského vybavení, k základní škole, k zastávkám veřejné dopravy apod.

Poloha pozemku pro objekt předškolní výchovy (mateřské školy) má být zvolena tak, aby bylo možno vytvořit vyhovující prostředí z hlediska příslušných norem a předpisů (např. ochrana proti hluku, silným větrům, škodlivým látkám v ovzduší, nebezpečí úrazu dětí při docházce atd.). Rovněž musí být zajištěna ochrana okolí před hlukem a provozem zařízení předškolní výchovy.

Pozemek má být mírně svažitý, celodenně osluněný a oplocený bez přístupu obecné veřejnosti. Spád terénu má být nejvýše 10 % ke slunečné straně. Součástí pozemku je nutně zeleň (zahrada), poskytující ochranu proti prachu, nadměrnému oslunění a silnému větru a dále hřiště.

Zastavěná plocha nemá přesahovat čtvrtinu pozemku.

Bezpečnou docházku je možno zajistit vyloučením křížení pěších přístupových cest s dopravně zatíženými komunikacemi, nebo zřízením podchodů pro pěší. Není-li to možné, zejména ve starší zástavbě, zajišťuje se bezpečnost dopravy organizačními opatřeními.

Sdružovat mateřské školy je možno zejména s prvním stupněm základních škol, v některých případech s funkcí bydlení, případně s jeslemi.

Vzhledem k požadavkům na kvalitu a bezpečnost zařízení je možná návaznost zejména na plochy bydlení, rekreace, případně na plochy smíšené obytné.

V nově plánovaných plochách bydlení by mělo být pamatováno na docházkovou vzdálenost, ta by neměla přesahovat pro mateřskou školu 600 m.

Základní vzdělávání

Požadavky na situování zařízení základního vzdělávání (základní školy, které jsou dvoustupňové) i na vlastnosti pozemku jsou obdobné, jako pro zařízení předškolní výchovy. Pozemek základní školy má být oplocený, přitom má umožňovat využití především venkovních sportovních ploch a tělovýchovné části veřejností v době mimo školní výuku.

Docházková vzdálenost pro žáky prvního stupně ve městě by měla být max. 600 m. Ve venkovském osídlení, které je často nekompaktní, se maximální docházková vzdálenost zvyšuje. Neměla by však překročit 800 m. Zohlednit je třeba dostupnost zastávky a dobu strávenou cestou v dopravním prostředku.

Středoškolské vzdělávání

Zařízení tohoto typu tvoří: gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště.

Situování těchto druhů zařízení je podmíněno návazností na síť veřejné dopravy možností spojení k dalším zařízením, která žáci používají (nádraží, speciální zařízení tělovýchovy a sportu, zařízení kultury atd.).

Nároky na kvalitu pozemku jsou obdobné jako u zařízení základního vzdělávání.

Zastavěná plocha nemá ve většině případů přesahovat čtvrtinu celkové plochy pozemku.

Střední školy bývají často umístěny jako součást rozšířených center malých a středních měst, kde tvoří integrální součást prostředí města a sdružuje se více funkcí – např. škola a její tělovýchovná část jako součást vybavení města pro širokou veřejnost.

Terciární vzdělávání

Vzdělávání tohoto typu se člení na *vysokoškolské* (na vysokých školách) a *nevysokoškolské* (pomaturitní studium a vyšší studium s absolutoriem).

V případě zařízení vysokých škol se jedná o zařízení s velmi rozdílným způsobem zástavby a s velmi rozdílnou velikostí pozemků. Z hlediska hygienického je zapotřebí sledovat, aby

bylo vybrané území chráněno proti nadměrnému hluku, prachu a exhalacím. Optimální je rovinný, nepříliš protáhlý pozemek. Způsob a výška zástavby jsou dány provozními specifiky příslušné školy, urbanistickými podmínkami a vztahem k okolní zástavbě. Základním požadavkem je zajištění přímé návaznosti nebo rychlého spojení areálu s kulturním a společenským centrem města prostřednictvím městské hromadné dopravy. Areál by měl být samostatnými příjezdovými komunikacemi napojen na hlavní automobilové komunikace. Propojení s občanským vybavením okolních obytných celků je vhodné zajistit vybudováním pěších tras.
Zařízení je účelné prostorově sdružovat s dalšími vysokými školami a vytvářet vysokoškolské areály.

Pro tento typ zařízení není omezena vazba na další funkční plochy (za předpokladu zachování všech příslušných omezení a předpisů).

U zařízení nevysokoškolského vzdělávání nelze ve většině případů předpokládat nároky na území, neboť studium tohoto typu se realizuje zejména při středních odborných školách.

Školy pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (speciální školy)

Jedná se o zařízení pro děti a mládež se závažnými typy postižení (mateřské a základní školy a zvláštní typy učňovských škol).

Zájmová oblast pro tato zařízení je daleko větší, než pro ostatní typy škol.

Je nutno zvlášť dbát na to, aby byla tato zařízení umístěna v prostředí hygienicky nezávadném, chráněném před nepříznivými vlivy a zásadně mimo frekventované komunikace.

Zastavěná plocha nemá ve většině případů přesahovat čtvrtinu celkové plochy pozemku.

Výhodné je sdružovat na jednom pozemku zvláštní mateřskou a zvláštní základní školu. U některých zařízení se předpokládá nepřetržitý provoz (internátní forma).

Vzhledem k požadavkům na kvalitu a bezpečnost zařízení je možná návaznost zejména na plochy bydlení, rekreace, případně na plochy smíšené obytné.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Zařízení školství, zejména v menších městech a na vesnicích, mají zpravidla centrotvorný charakter. V urbanistické struktuře zejména menších obcí mohou tvořit významné dominanty, spolu s dalšími veřejnými občanskými stavbami (radnice, kostel, fara, kulturní sál atd.). Opačně pokud jsou areály škol umístěny na okraji města nebo jsou vybudovány jako samostatné satelity, uplatňují se jako cílové pohledové skupiny ve spojení s okolní krajinou. Větší komplexy vytvářejí svou plochou v zástavbě bariéry.

Areálová zařízení škol vytvářejí své vlastní veřejné prostory. Tyto areály, jsou-li přístupné širší veřejnosti, k vytváření soustavy veřejných prostorů významně přispívají. K tomu by měly být jak areály, tak i prostorové uspořádání objektů přizpůsobeny (přístup do tělocvičny event. jídelny mimo komplex učeben a vedení školy). Školy potřebují shromažďovací prostor před vstupem žáků. V poslední době rovněž vyvstává potřeba bezpečného krátkodobého parkování zejména u základních škol, pokud rodiče přivážejí děti do školy auty.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Účelovou jednotkou (Ú. J.) pro zařízení školství a výchovy je 1 místo.

Účelovou jednotkou (Ú. J.) pro ubytovací zařízení školství a výchovy je 1 lůžko.

Počet Ú. J./1000 obyvatel je odborným odhadem pro případné stanovení potřebné plochy nového zařízení v rámci řešeného území.

Předškolní výchova

Počet Ú. J./1000 obyvatel = cca 40.
Na 1 Ú. J. připadá: 12 m^2 podlažní plochy, 35 m^2 pozemku.

Základní vzdělávání

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 136.
Na 1 Ú. J. připadá: 8,3 m^2 podlažní plochy, 35 m^2 pozemku.

Středoškolské vzdělávání

Počet Ú. J./1000 obyvatel = od cca 0,1 (střední lesnická škola, knihovnická škola), od cca 0,2 (školy uměleckého charakteru, hudební konzervatoř), do 12 (gymnázia).
Na 1 Ú. J. připadá: od cca 12 m^2 do 30 m^2 podlažní plochy, od cca 50 m^2 do 70 m^2 pozemku.
Jsou-li součástí areálů středních škol ubytovací zařízení (internát), zvyšují se nároky na podlažní plochy i plochy pozemků.
Na 1 Ú. J. připadá: 16 m^2 podlažní plochy, 20 m^2 pozemku.

Terciární vzdělávání - nevysokoškolské

V případě zařízení nevysokoškolského vzdělávání nelze ve většině případů předpokládat nároky na území, neboť studium tohoto typu se realizuje zejména při středních odborných školách.

Terciární vzdělávání - vysokoškolské

Počet Ú. J./1000 obyvatel nelze obecně stanovit, jedná se o zařízení celorepublikového významu.
Na 1 Ú. J. připadá: od 13 m^2 do 30 m^2 podlažní plochy (podle typu školy), od 30 m^2 do 50 m^2 pozemku (podle typu školy).
Jsou-li součástí areálů vysokých škol ubytovací zařízení (koleje), zvyšují se nároky na podlažní plochy i plochy pozemků.
Na 1 Ú. J. připadá: 20 m^2 podlažní plochy, 15 m^2 pozemku.

Školy pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (speciální školy)

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,2 (mateřské školy), 3,3 (základní školy), 1,5 (zvláštní typy učňovských škol).

Mateřské školy

Na 1 Ú. J. připadá: 25 m^2 podlažní plochy, 43 m^2 pozemku.

Základní školy

Na 1 Ú. J. připadá: 22 m^2 podlažní plochy, 43 m^2 pozemku.

Zvláštní typy učňovských škol

Na 1 Ú. J. připadá: 25 m^2 podlažní plochy, 45 m^2 pozemku.

Limity, doporučená ochrana

Pro zařízení školství je určena řada limitů, vyplývajících z platných legislativních předpisů. Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují doporučení v normách a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.
K zařízení školství a výchovy se vztahují další legislativní předpisy, související s územním rozvojem.
Seznam platných předpisů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy
http://www.msmt.cz/file/11075 http://www.msmt.cz/ministerstvo/urednik

Z nejdůležitějších právních předpisů je možno uvést zejména následující předpisy:

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona, ve znění zákona č. 264/2006 Sb.

Vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění vyhlášky č. 343/2009 Sb.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 2.3, 2.1.133, 2.2.101, 4.5.901 až 4.5.904)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Koncepce příslušného ministerstva
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. http://www.msmt.cz/

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky. Praha: 2007 (vládní usnesení č. 535) na základě zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon).
http://www.msmt.cz/ministerstvo/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-cr

Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015)
http://www.msmt.cz/dokumenty/strategie-vzdelavani-pro-udrzitelny-rozvoj-ceske-republiky

Národní politika výzkumu a vývoje České republiky
http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=532844

Stanovisko MŠMT k možnosti optimalizace sítě škol
http://www.msmt.cz/novinar/stanovisko-msmt-k-moznosti-optimalizace-site-skol

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení školství	**Pozemky mateřských a malotřídních základních škol**	**Mateřské a malotřídní základní školy**	0,2–0,3
	Plochy zastavěné 20–30 %	Objekty mateřské a malotřídní základní školy	
	Plochy volné zpevněné 20%	Obslužné komunikace, manipulační plochy	
		Případně odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	Plochy volné nezpevněné 60–50 %	Zeleň	
	Pozemky základních škol	**Základní školy**	0,1–0,15
	Plochy zastavěné 10–15 %	Objekty základní školy	
	Plochy volné zpevněné 50–45 %	Obslužné komunikace, manipulační plochy.	
		Případně odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	Plochy volné nezpevněné 40 %	Zeleň	
	Pozemky středních škol	**Střední školy**	0,1–0,15
	Plochy zastavěné 10–15 %	Střední školy	
	Plochy volné zpevněné 50–45 %	Obslužné komunikace, manipulační plochy	
		Případně odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	Plochy volné nezpevněné 40 %	Zeleň	
	Pozemky vysokých škol	**Vysoké školy**	*Vzhledem k tomu, že se jedná o zařízení s velmi rozdílným způsobem zástavby a s velmi rozdílnou velikostí pozemků, je nutno posuzovat individuálně.*
	Plochy zastavěné	Vysoké školy	
	Plochy volné Zpevněné	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	Plochy volné Nezpevněné	Zeleň	

Tab. 1: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky

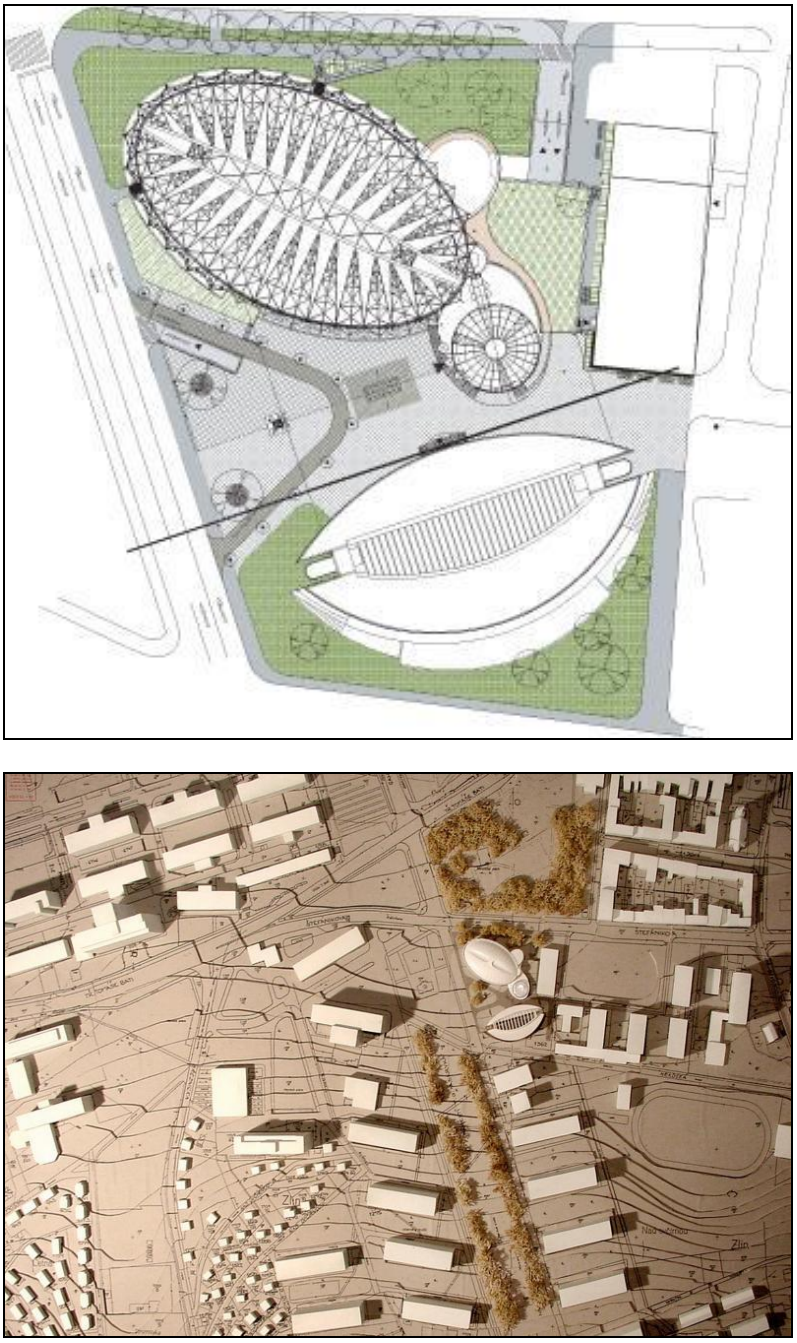
Pozemky mateřských škol jsou vždy oplocené a obsahují dětská hřiště a zeleň.

Pozemky malotřídních škol se zařazují do stejné skupiny jako mateřské školy tehdy, neobsahují-li větší sportovní hřiště a rozlehlejší přestávkový dvůr. V jiném případě je bilancujeme jako základní školy.

Pozemky základních škol obsahují vždy sportovní hřiště. Je-li situováno odděleně od hlavního pozemku školy, připočítává se k němu.

Pozemky středních škol mají stejný koeficient zastavění jako základní školy, jsou však větší a mají větší sportovní hřiště.

Pozemky výše uvedených škol jsou zpravidla oplocené.

Obr. 3: Kongresové a univerzitní centrum ve Zlíně - situace

Zdroj:http://www.stavbaweb.cz/Muzea-galerie-kulturni-centra/Kongresove-a-univerzitni-centrum-ve-Zline.html

Obr. 4: Kongresové a univerzitní centrum ve Zlíně

Areál Kulturního a univerzitního centra je umístěn na parcelách bývalých Masarykových škol v centru Zlína. Základní orientace jednotlivých budov vychází z původní polohy již neexistujících staveb a respektuje stávající pomník Tomáše Garrigua Masaryka. Areál leží v místě průniku dvou urbanistických os města, což se odrazí v otevřené dispozici budov. V severní části pozemku je umístěna budova Kongresového centra s víceúčelovým velkým sálem a malým sálem, restaurací a s příslušnou částí podzemního parkoviště. V jižní části pozemku je umístěna budova Univerzitního centra, která slouží jako sídlo rektorátu Univerzity Tomáše Bati a univerzitní knihovna. Obě budovy jsou vzájemně propojeny dvoupodlažním podzemním parkovištěm se 150 parkovacími místy.

Zdroj:http://www.stavbaweb.cz/Muzea-galerie-kulturni-centra/Kongresove-a-univerzitni-centrum-ve-Zline.html

C.4.3.2 Zařízení kultury

Kultura je významným faktorem života občanské společnosti. Přispívá k rozvoji intelektuální, emocionální i morální úrovně každého občana a plní v tomto smyslu i výchovně vzdělávací funkci.

Kultura plní i důležitou sociální funkci. Přispívá k sebeidentifikaci občanů jako svobodných individualit i k identifikaci občanů se společenstvím, v němž žijí, s obcí, regionem i státem. Tato role kultury má značný motivační efekt. Participace na kultuře vytváří smysluplnou náplň volného času a je tak mj. důležitým preventivním faktorem před narkomanií, gamblerstvím, kriminalitou a dalšími sociálně patologickými jevy, jimiž je ohrožena zejména mládež.

Obecně přispívá také k lepšímu vzájemnému pochopení mezi občany různého národnostního původu a je nezanedbatelným prostředkem boje proti xenofobii a rasismu.

Účast na kulturním životě pomáhá osobám se zdravotním postižením začlenit se do pospolitosti zdravých občanů a překonat tak v jisté míře jejich postižení, podobně může tato participace pomoci i obětem násilí. Kultura, resp. podílení se na ní, má tedy i terapeutickou funkci.

- ***Druhy zařízení kultury***

Zařízení kultury jsou využívána jak ve volném čase, tak i jako součást výuky všech druhů školských zařízení. Umožňují poznávání předmětů kulturního a vědeckého zájmu a slouží ke zvyšování kulturní úrovně návštěvníků. Využití jednotlivých druhů se v mnoha případech prolíná.

Divadelní scény slouží k provozování divadelního umění jako jednoho z uměleckých druhů, v němž se vytváří vztah mezi hledištěm (diváky) a jevištěm, kde herci a další aktéři zobrazují specifickými prostředky (hlasem, mimikou, loutkami atd.) předepsaný děj hry.

Koncertní sály jsou určeny k provozování hudebního umění.

Kongresová centra slouží ke konání různých konferencí a kongresů.

Muzea a galerie plánovitě shromažďují, odborně spravují a vědeckými metodami zpracovávají sbírky hmotných dokladů o vývoji přírody a společnosti a různých druzích lidské činnosti a umožňují jejich poznávání. Liší se vystavovanými druhy předmětů.

Divadelní scény, koncertní sály, kongresová centra a muzea jsou zpravidla zřizovány ve větších městech.

Kina slouží k promítání filmových děl zpravidla velkému počtu diváků. V posledních letech vznikají multikina sdružující několik sálů.

Knihovny jsou zařízeními buď vědeckými, nebo osvětovými. Vědecká knihovna slouží čtenářům, jejichž zájmy jsou spjaty s vědeckou nebo vysokoškolskou činností. Osvětová knihovna je určena širokému okruhu uživatelů. Specifickou formou je archiv.

Vědecké knihovny jsou zpravidla situovány ve větších městech, zatím co síť osvětových knihoven je rozšířena i ve venkovských obcích.

Botanické zahrady a zoologické zahrady jsou speciálně zaměřené na pozorování rostlin a živočichů, pokud možno v jejich vlastním, ale uměle vytvořeném přírodním prostředí.

Hvězdárny a planetária umožňují, kromě vědecké činnosti, poznávání vesmíru laickým návštěvníkům.

Klubovny pro zájmové skupiny slouží ke schůzkám lidí různých věkových skupin, které spojuje jakýkoliv společný zájem. Zpravidla se zřizují jako integrované do objektů jiných zařízení nebo jako součást areálů (sportovní kluby).

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Divadelní scény

Divadla jsou zařízeními sloužícími k provozování divadelního umění. Typ divadelního zařízení odpovídá vždy dobové povaze divadelního umění a sociálního složení obyvatelstva a specifickým podmínkám místa (otevřená divadelní architektura antická, divadelní budova alžbětinské Anglie atd.).

Podle druhu divadelní formy a jí odpovídajícímu jevištnímu vybavení i rozsahu prostoru rozlišujeme divadla pro operu, operetu, balet, činohru, muzikál aj.

Prostory pro operu a balet vyžadují slavnostní prostředí, velké a hluboké jevištní prostory. Dále je zapotřebí množství zkušeben a šaten pro účinkující.

Opereta, popř. muzikál, má znaky podobné jako operní scéna. Vybavení prostorů pro diváky nebývá tak bohaté a velkorysé jako pro operu.

Činohra klade maximální požadavky na viditelnost a slyšitelnost. Není zapotřebí orchestřiště, scéna může bezprostředně přecházet až k divákovi. Počet provozních prostorů je zpravidla menší, než u předchozích forem.

V praxi nedochází zpravidla k důsledné diferenciaci divadelních budov podle druhů divadelních forem a ve většině případů jsou na téže scéně hrány nejrozmanitější divadelní formy.

Současné tendence vývoje divadelní budovy směřují k určitému typu víceúčelové scény. Takové kompromisní řešení divadla se smíšeným provozem je zpravidla vhodné pro menší města.

Ve velkých městech existuje zpravidla více divadel pro různé druhy divadelních forem.

Orientace ke světovým stranám se zpravidla neurčuje, avšak z hlediska architektonického se doporučuje situovat hlavní průčelí na osluněnou stranu pro zvýraznění jeho plasticity.

Tato zařízení by neměla být situována při rychlostních silnicích nebo hlavních místních komunikacích, měla by být však snadno přístupná veřejnými dopravními prostředky.

Pozemek musí umožňovat zřízení rozptylových ploch při odchodu obecenstva.

Součástí plochy musí být možnost odstavování motorových vozidel.

Výhodné je umístění zařízení v klidném prostředí, např. v návaznosti na plochy městské zeleně.

Zařízení je možno sdružovat s vybranými zařízeními stravování (kavárny, restaurace, kluby, bufety).

Sdružování s dalšími funkcemi není zpravidla možné.

Koncertní sály

Požadavky na situování zařízení i vlastnosti pozemku jsou obdobné jako pro divadelní scény.

Situování musí umožnit zřízení odpovídajících rozptylových ploch před vstupem a odstavných ploch pro motorová vozidla.

Kongresová centra

Kongresová centra slouží kromě pořádání různých tématických akcí i k pořádání významných společenských a kulturních akcí, mj. i koncertů. Zařízení obsahuje zpravidla jeden nebo více sálů, hlavní sál tohoto zařízení, případně některý z dalších sálů se vybavuje náročnou zvukovou technikou.

Objem sálů, konferenčních místností, výstavních ploch a správních místností je úměrný specifickému poslání a velikosti zařízení.

Doplňkovým vybavením je pohostinské zařízení, které umožňuje pořádání velkých banketů, recepcí a dalších společenských akcí.

Kromě zařízení pro obsluhu sálů obsahuje samostatné restaurační prostory s plným příslušenstvím, případně výstavní prostory.

Požadavky na situování zařízení i vlastnosti pozemku jsou obdobné jako pro divadelní scény.

Situování musí umožnit zřízení odpovídajících rozptylových ploch před vstupem a odstavných ploch pro motorová vozidla.

Muzea a galerie

Tato zařízení umožňují poznávání předmětů kulturního a vědeckého zájmu. Poznávání umožňují i jiná zařízení prostřednictvím filmu, televize aj., základním rozdílem však je, že muzea a galerie ukazují vlastní předmět poznání prostřednictvím stálé výstavy.

Rozdílné druhy zařízení mají v podstatě společné požadavky na řešení. Liší se v detailech podle druhu vystavovaných předmětů, popřípadě podle specifického určení.

Vedle situování zařízení v centrech měst mohou být tato zařízení umísťována podle svého zaměření i v jiných polohách, např. i v rekreačních oblastech. Některé exponáty mohou být vystavovány i na volných plochách.

Vhodná jsou místa snadno dosažitelná, komunikačně dobře přístupná, na dostatečně velkém pozemku, výhodou je poloha v zeleni.

Poloha musí umožnit dosažení požadovaných hodnot denního osvětlení a vyloučit nežádoucí stínění nebo nepříznivé reflexy sousedních objektů.

Orientace ke světovým stranám musí umožnit vyloučení přímého oslunění všech prostor, ve kterých se nacházejí exponáty.

Situování musí umožnit zřízení odpovídajících rozptylových ploch před vstupem a odstavných ploch pro motorová vozidla.

Zařízení může prostorově navazovat na další významné kulturní stavby, pohostinská zařízení i vybraná zařízení obchodu.

Kina

Zařízení umožňují sledování filmů širokému okruhu diváků. V současné době je realizován provoz ve dvou formách zařízení: kina jednosálová, kina vícesálová.

Jednosálová kina jsou situována zejména v menších obcích, ve velkých městech pak zejména pro promítání specificky zaměřených filmů (filmy pro náročné diváky, archivní filmy apod.). Jsou ve většině případů součástí zástavby jako samostatné objekty, nebo integrována do objektů jiných funkcí (např. i bydlení). Mohou být situována ve frekventované poloze, ale chráněna před rušivými vlivy. Rozptylová plocha před vchodem je nezbytná.

V současnosti jsou budována zejména vícesálová kina, sdružovaná s řadou dalších zařízení obchodních, stravovacích atd. Lze je situovat jak v městské urbanistické struktuře, tak v okrajových polohách, ve spojení s hypermarkety. Důležitá je možnost spojení hromadnou dopravou a zajištění rozptylových ploch a možnosti odstavování motorových vozidel.

Specifickou formou zařízení jsou letní kina, zřizovaná v tvarově příznivých terénních útvarech. Uplatní se jak v městské struktuře, tak v rekreačních oblastech. Jejich využití je sezónně omezeno, tato zařízení je možno využívat pro další vhodné kulturní a společenské akce.

Knihovny

Knihovny slouží pro soustavné získávání, speciální zpracovávání, uchovávání a půjčování knih jako zdrojů informací čtenářům. Kromě knihy v její klasické podobě je termínem *kniha* v současné době označeno psané, tištěné nebo jiným způsobem reprodukované literární dílo různého druhu.

Vědecké knihovny jsou zejména knihovny akademií a vědeckých společností, univerzitní knihovny, knihovny výzkumných ústavů, knihovny muzeí a archivní knihovny. Tyto knihovny bývají zpravidla sdruženy s příslušným zařízením (vysoké školy, akademie věd atd.).

Situování objektu vědecké knihovny by mělo umožnit orientaci studoven a čítáren k severu (severovýchodu).

Knihovny osvětového charakteru jsou určeny pro širokou veřejnost. V některých případech (např. velká města) mohou být knihovny dále diferencovány podle věku uživatelů.

Knihovny osvětového charakteru se mohou sdružovat s jinými zařízeními školství, kultury, správy a řízení, bydlení a dalších funkcí. Vhodné je situování co nejblíže okruhu předpokládaných uživatelů, tj. v pěší dostupnosti (pro děti, seniory) nebo snadné dostupnosti hromadnou dopravou (senioři) v případě místních zařízení základního typu; v místech s velmi dobrou dostupností hromadnou dopravou v případech velkých knihoven celoměstského a regionálního významu.

Botanické zahrady a zoologické zahrady

Botanická zahrada je trvalé zařízení, kde jsou pěstovány, zkoumány a vystavovány rostliny, vzácné a ohrožené druhy rostlin jsou zde chráněny. Často bývají součástí příslušných vysokých škol. V ČR dosud nebyl schválen zákon, specificky zaměřený na tato zařízení.

Zoologická zahrada je trvalé zařízení, v němž jsou chováni a po zákonem stanovenou dobu v kalendářním roce vystavováni pro veřejnost volně žijící živočichové, popřípadě též zvířata domácí.
Posláním zoologických zahrad je v souladu s právem Evropských společenství přispět k zachování biologické rozmanitosti volně žijících živočichů jejich chovem v lidské péči, se zvláštním zřetelem na záchranu ohrožených druhů, jakož i výchova veřejnosti k ochraně přírody.

Obě tato specifická zařízení jsou situována převážně v okrajových polohách s vhodným přírodním prostředím.
Tato zařízení by neměla být situována při rychlostních silnicích nebo hlavních místních komunikacích, měla by být však snadno přístupná veřejnými dopravními prostředky i s možností odstavování motorových vozidel.

Jako doplňková zařízení jsou zde většinou i zařízení pro stravování (restaurace, bufety), prodej upomínkových předmětů, zařízení pro pořádání osvětových akcí atd.

Obě zařízení je možno i sdružovat a vytvářet tak zoogeografické bioparky.

Hvězdárny a planetária

Hvězdárny jsou zařízeními, určenými pro pozorování vesmíru, a to jak pro vědecké účely, tak pro osvětu veřejnosti.

Planetária jsou zařízeními, určenými k názornému předvádění hvězdné oblohy a pohybů nebeských těles.

V těchto zařízeních bývají pořádány hromadné osvětové akce, přednášky, sympozia atd.

Situování těchto zařízení vychází se specifických podmínek, zejména geomorfologických, biologických a klimatických. Pro situování hvězdáren jsou velmi vhodné vyšší horské polohy, v každém případě je žádoucí lokalizace mimo oblast většího světelného znečištění.

Klubovny

Zařízení jsou určena pro shromažďování uživatelů různých věkových kategorií, které sdružují společné zájmy. Jedná se zpravidla o zařízení menšího rozsahu.

Tato zařízení bývají často sdružována s dalšími zařízeními školství, kultury, sportu, stravování, politických stran, církví, sociální péče atd.

Situování těchto zařízení je ovlivněno účelem a okruhem uživatelů. V některých případech (např. u kluboven pro děti a mládež) bývá součástí pozemku i venkovní hřiště.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Převážná většina zařízení kultury má velký význam pro formování architektonické struktury centrálních částí sídel. Zejména divadelní scény, koncertní sály a kongresová centra jsou významnými prvky této struktury. Zelené a rozptylové plochy, které jsou jejich součástí, podtrhují význam centrálních prostorů, které jsou místem mezilidských kontaktů, odrážejí atmosféru sídla a jsou významově i orientačně dominantními body.

Větší komplexy sdružených zařízení muzeí a galerií přispívají nejen k vytváření veřejných prostorů sídel, ale vytvářejí i vlastní atraktivní prostředí.

Je žádoucí zajistit návaznost zařízení kultury na další zařízení spojená se společenskými aktivitami, zejména se zařízeními veřejného stravování, kluby apod.

Zcela specifické atraktivní prostředí rovněž vytvářejí botanické a zoologické zahrady, jejichž součástí jsou i veřejné prostory s vlastní hierarchií.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Uvedené ukazatele jsou orientační a mohou sloužit pro porovnání se skutečným počtem zařízení ve větším městě nebo regionu.

Účelová jednotka (Ú. J.) pro zařízení kultury se liší podle druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel je *odborným odhadem* pro případné stanovení potřebné plochy nového zařízení v rámci řešeného území.

Divadelní scény

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 sedadlo.*
Počet Ú. J./1000 obyvatel = od 1,7 (divadelní scény hudebních forem) do 0,5 (divadelní scény loutkové profesionální).
Na 1 Ú. J. připadá od 15,4 m^2 podlažní plochy (divadelní scény hudebních forem) do 9,0 m^2 podlažní plochy (divadelní scény loutkové profesionální).
Na 1 Ú. J. připadá od 12 m^2 do 8 m^2 pozemku.

Koncertní sály

Platí obdobné hodnoty Ú. J./1000 obyvatel, m^2 podlažní plochy a plochy pozemku.

Kongresová centra

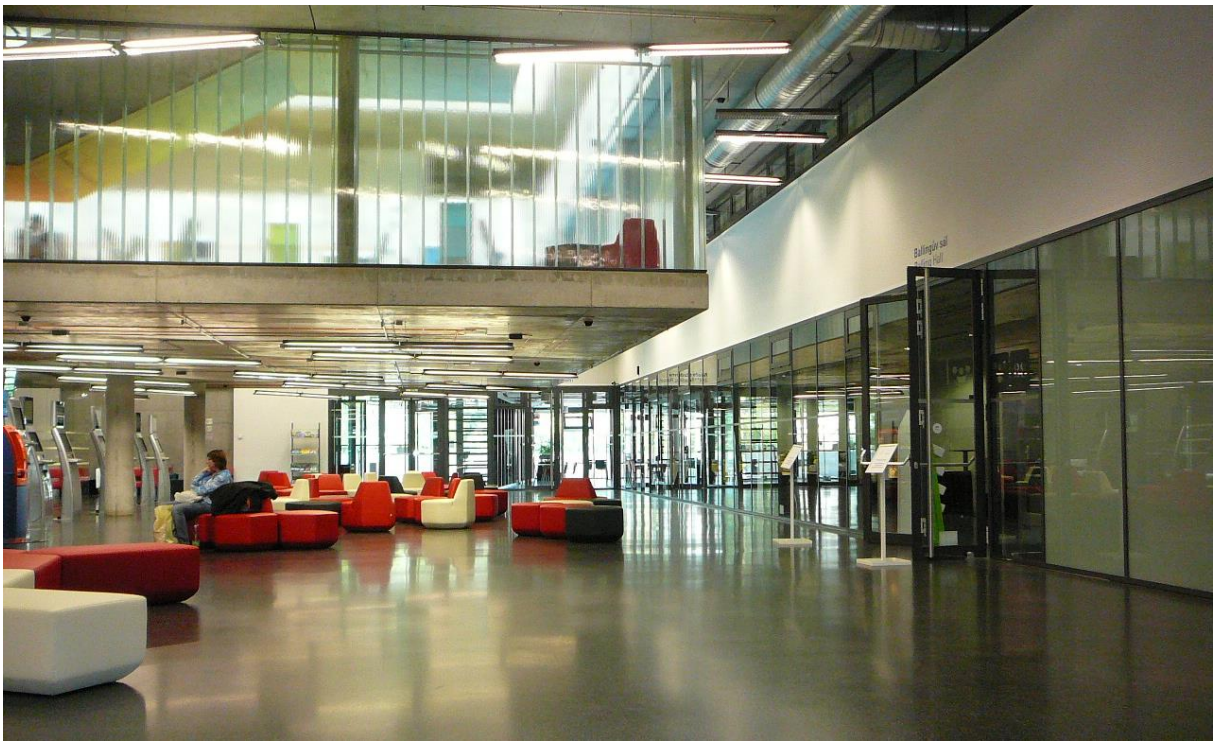
Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 sedadlo (místo).*
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 20.
Na 1 Ú. J. připadá cca 85 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá cca od 120 do 90 m^2 pozemku (podle charakteru a situování zařízení).

Muzea a galerie

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 výstavní plochy.*
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 16 (muzea), 1,5 (galerie).
Na 1 Ú. J. připadá cca 4,8 m^2 podlažní plochy (muzea), 2,5 m^2 podlažní plochy (galerie).
Na 1 Ú. J. připadá cca 2,6 m^2 pozemku (muzea), 3,0 m^2 pozemku (galerie).

Knihovny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 celkové užitkové plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 3 (vědecké knihovny), 10 (knihovny osvětového charakteru).
Na 1 Ú. J. připadá cca 1,15 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá cca 1,2 m^2 pozemku.

Obr. 5: Národní technická knihovna (NTK)

NTK je největší knihovna technické literatury v České republice s kapacitou přes 1,5 milionu knih. Byla otevřena 9. září 2009 v sousedství ČVUT v Praze

Foto: N. Rozmanová

Kina

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 sedadlo.*
Počet Ú. J./1000 obyvatel = max. 20, max. 16 (letní kina).
Na 1 Ú. J. připadá cca 3,2 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá cca 9,2 m^2 pozemku, cca 5 m^2 pozemku (letní kina).

Botanické zahrady a zoologické zahrady

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 pozemku.*
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 800 (zoologická zahrada), 500 (botanická zahrada).
Na 1 Ú. J připadá cca 0,06 m^2 podlažní plochy (zoologická zahrada), cca 0,04 m^2 podlažní plochy (botanická zahrada).
Na 1 Ú. J. připadá cca 1 m^2 pozemku (zoologická zahrada), cca 1 m^2 pozemku (botanická zahrada).

Hvězdárny a planetária

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 celkové užitkové plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,8 (hvězdárna), 0 8 (planetárium).
Na 1 Ú. J. připadá cca 1,2 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá cca 4 m^2 pozemku.

Klubovny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo.*
Počet Ú. J./1000 obyvatel = cca 6.
Na 1 Ú. J. připadá cca 4,5 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá cca 6 m^2 pozemku.

Limity, doporučená ochrana

Pro zařízení kultury je určena řada limitů, vyplývajících z platných legislativních předpisů. Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují doporučení v normách a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

K zařízení kultury se vztahují další legislativní předpisy a metodiky, související s územním rozvojem, a to zejména:

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. Zákon zejména upravuje práva a povinnosti směrem k vlastníkům kulturních památek, ale i ostatním fyzickým a právnickým osobám ve vztahu k památkovému fondu. Upravuje problematiku památkových rezervací, památkových zón a ochranných pásem, archeologických výzkumů a nálezů. Stanoví pravomoc a působnost správních úřadů v oblasti státní památkové péče a v neposlední řadě zakotvuje sankce a opatření k nápravě pro případ porušení povinností.

Vyhláška č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 187/2007 Sb., kterou se stanoví obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy.

Vyhláška č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón.

Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách), ve znění pozdějších předpisů.

Seznam právních předpisů v oblasti kultury:
https://www.mkcr.cz/pravni-predpisy-a-opatreni-obecne-povahy-1114.html#5

Metodiky ke koncepci rozvoje knihoven:
https://www.mkcr.cz/metodiky-a-koncepce-345.html?searchString=metodiky

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 2.3 a limity 2.1.133, 2.2.101, 4.5.901 až 4.5.904)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Koncepce příslušného ministerstva:
Ministerstvo kultury. http://www.mkcr.cz/

Státní kulturní politika České republiky na léta 2009−2014.

Aktualizace Státní kulturní politiky na léta 2013-2014 s výhledem na roky 2015-2020
http://databaze-strategie.cz/cz/mk/strategie/aktualizace-statni-kulturni-politiky-na-leta-2013-2014-s-vyhledem-na-roky-2015-2020

Strategie podpory využití potenciálu kulturního dědictví 2014+
http://databaze-strategie.cz/cz/mk/strategie/strategie-podpory-vyuziti-potencialu-kulturniho-dedictvi-2014?typ=download

Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007–2013.
http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=445 – neplatný odkaz

Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015 až 2020.
https://www.mkcr.cz/koncepce-podpory-umeni-v-ceske-republice-na-leta-2015-az-2020-1279.html

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví. Jedná se o dokument o spolupráci Ministerstva kultury s UNESCO v oblasti kultury, publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 159/1991 Sb. Úmluvou je definováno kulturní a přírodní dědictví, je založen Seznam světového dědictví (tzv. památky UNESCO) a stanoveny povinnosti států k jeho položkám, tj. nejvýznamnějším památkám světa.
http://www.unesco-czech.cz/

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení kultury	**Pozemky velkoplošných zařízení**	**Velkoplošná zařízení (divadla, multikina, společenské sály, kulturní domy atd.)**	0,4–0,5 s parkovišti na terénu 0,6–0,7 s podzemními parkovišti
	Plochy zastavěné 40–70 %	Velkoplošné zařízení	
	Plochy volné zpevněné 40–20 %	Obslužné komunikace, manipulační a rozptylové plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 20–10 %	Doprovodná zeleň	
	Pozemky maloplošných zařízení	**Klubovny, galerie, místní knihovny, malé divadelní scény atd.**	*Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch.*

Tab. 2: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky

Součástí pozemku zařízení kultury je vždy rozptylová plocha před vchodem. Novější zařízení kultury mají na svém pozemku parkovací plochy v hodnotách stanovených normou.

Koeficient zastavění se liší podle příslušného počtu parkovišť a jejich umístění (na terénu nebo pod terénem, případně pod objektem).

C.4.3.3 Zařízení tělovýchovy a sportu

Účast na odpovídajícím, zdraví prospěšném tělesném pohybu patří k právům, která podle *Konvence o zachování lidských práv a základních svobod* náleží každému jedinci bez rozdílu.

Tělovýchova je nezbytnou součástí výchovy člověka, jehož všechny schopnosti a vlastnosti mají být harmonicky rozvíjeny. Tělesná kultura je nerozlučnou součástí kultury vůbec.

Při navrhování tělovýchovných zařízení musí být respektována všechna hlediska, aby zařízení sloužila dobře cvičencům a sportovcům i divákům, aby byla řešena urbanisticky správně, účelně po stránce provozní, aby byla bez hygienických závad a jejich technické řešení bylo dokonalé funkčně a stavebně. Pro otevřená sportovní zařízení jsou podstatné klimatické a mikroklimatické vlivy (směr a síla větru, oslunění, hluk, prašnost, exhaláty) a více než u jiných staveb také geografické a hydrogeologické podmínky (sklon terénu, hladina spodní vody, propustnost podloží). Specifickým požadavkem u venkovních sportovních zařízení je orientace vůči světovým stranám s ohledem na oslňování hráčů. Proto se hřiště pro míčové hry zpravidla orientují podélnou osou ve směru sever – jih (± 15°). Z provozního hlediska je u velkých sportovních zařízení potřeba oddělit provoz sportovců a provoz diváků. Při výběru plochy je třeba pamatovat na komunikační napojení na hromadnou a individuální dopravu, propustnost křižovatek apod.

- ***Druhy zařízení tělovýchovy a sportu***

Zařízení tělovýchovy a sportu lze orientačně členit na zařízení pro *rekreační tělovýchovu* (tj. neorganizovanou, s volným vstupem), pro *školní tělesnou výchovu* a pro *organizovanou tělovýchovu*. Tyto formy využití spolu úzce souvisejí a vzájemně se prolínají.

Rekreační tělovýchovu umožňují např. jednoduchá hřiště pro menší děti, pro mládež a dospělé, cyklostezky, běžecké lyžařské tratě.

Pro *školní tělesnou výchovu* jsou určeny tělocvičny a hřiště základních a středních škol.

Pro *organizovanou tělovýchovu*, kde se předpokládá případně i pořádání sportovních utkání, slouží velkoplošná hřiště, golfová hřiště, sportovní stadiony, sportovní haly, kuželny, plavecké bazény kryté a otevřené, zimní stadiony kryté a otevřené, autokrosové, cyklokrosové a motokrosové tratě, sportovní letiště, zařízení pro jezdecký sport, tratě a zařízení pro lyžování sjezdové i turistické, sáňkařské dráhy, bobové dráhy, střelnice, kynologická cvičiště a další.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Neorganizovaná tělesná výchova

Plochy pro pěstování neorganizované rekreační tělovýchovy a sportu (viz rovněž podkapitola C.6 Rekreace) mají zajistit každodenní příležitosti pro rekreaci, pohyb a pobyt v příznivém prostředí, a to v nejbližším sousedství bydliště. Zařízení tohoto druhu mají motivovat k pravidelnému pohybu např. spojením příležitosti k pohybu se zábavou a společenskými kontakty, mají být přitažlivá a dostatečně atraktivní. Tato zařízení a plochy (jako centra pohybových aktivit) musejí být utvářena ve shodě s představami občanů o prostředí, v němž je příjemné trávit volné chvíle, a to pro všechny věkové a zájmové skupiny včetně občanů tělesně či mentálně postižených.

Rekreace pro nejmenší děti ve formě pískovišť a ploch s vybavením průlezkami a dětským mobiliářem byla zpravidla součástí sídlišť. Pro neorganizovanou tělovýchovu a sport je vhodné počítat s plochou 2,0 m^2 na obyvatele, z toho 0,5 m^2 bylo nutno rezervovat pro dětská hřiště a 1,5 m^2 pro hřiště mládeže a dospělých. K těmto hodnotám je možno dále počítat 0,13 m^2 na obyvatele plochy určené pro bezprostředně související doprovodnou zeleň.

Docházková vzdálenost ploch pro děti od bydliště ne větší než 200 m pro mladší děti (do 6 let), popř. 500 m pro starší děti (do 13 let).

Pro mládež a dospělé se počítá v bezprostřední blízkosti bydliště podle charakteru území a jeho specifických podmínek zejména s hřišti menších rozměrů (hřiště pro odbíjenou, košíkovou, házenou, badminton, nohejbal atd.). Vzhledem k tomu, že je snahou sdružovat tyto rekreační plochy s plochami souvislé zeleně, případně se stávají součástí parkových a sadových úprav, lze v rámci plošných ukazatelů pro tyto plochy budovat i jednoduchá zařízení, sloužící k provozování některých disciplín lehké atletiky (zařízení pro skok daleký, vysoký, vrh koulí, rovinka pro krátké sprinty apod.).

Organizovaná tělesná výchova

Zařízení pro organizovanou tělesnou výchovu jsou určena mimo jiné i výkonnostnímu a vrcholovému sportu. Velikosti a jiné specifické podmínky vlastní sportovní části jsou určeny sportovně technickými požadavky, které jsou zpravidla součástí mezinárodních pravidel příslušného sportu. Největší pozornosti se těší odvětví olympijských sportů a dále sporty s marketingovým přínosem pro obec (kraj). Tato zařízení se vyznačují velkými nároky na kapacitu odstavných ploch a vyžadují vazbu na kapacitní hromadnou dopravu.

Zařízení a plochy pro tento účel jsou otevřené (např. stadiony pro kopanou, lehkou atletiku, hřiště, cyklistické dráhy, golfová hřiště), kryté (např. sportovní haly, tělocvičny, lázně a kryté bazény, zimní stadiony, loděnice, kryté jízdárny) nebo kombinace obou.

Sportovních odvětví je velké množství (např. v městě Brně se jedná o zařízení pro cca 76 druhů sportovních odvětví), a to v členění podle formy a velikosti:

Sportovní areály jako soubor zařízení pro pěstování tělovýchovy a sportu, koncentrované do jedné lokality, zpravidla soustřeďující otevřená a krytá zařízení pro sportovce s nezbytným příslušenstvím a dále zařízení pro diváky. Základním prvkem bývá stadión pro kopanou s lehkoatletickou dráhou, tribunou a ochozy, dále příslušný počet tréninkových hřišť. Ve větších areálech se počítá se sportovní halou a tréninkovými tělocvičnami. Areály se liší svým určením pro určitý druh sportu (areály plavecké, vodácké, lyžařské atd.).

Sportoviště jako plocha pro provozování určitých druhů sportu pod širým nebem, s příslušnými technickými parametry a povrchovou úpravou (mlatové, travnaté, antukové, živičné, dále vodní, lední, sněhové plochy atd.) – podle druhu a požadavků určitého sportu.

Hřiště jako plocha pro jeden určitý druh sportu (např. lehká atletika, házená, košíková, odbíjená, ragby, pozemní hokej, tenis, stolní tenis, badminton a další).

Zařízení, plochy a dráhy pro vodní sporty (např. plavání, vodní pólo, skoky do vody, kanoistika, veslování, vodní lyžování atd.).

Zařízení, lední plochy a dráhy (např. lední hokej, krasobruslení, rychlobruslení).

Zařízení, sněhové plochy a dráhy (např. lyžování – sjezdové discipliny, skoky na lyžích, sáňkařské a bobové dráhy).

Speciální zařízení a plochy pro další sporty (např. box, zápas, vzpírání, šerm, gymnastika sportovní a moderní, judo, kuželkářský sport, lukostřelba).

Zařízení, plochy a dráhy velkého rozsahu (např. golfová hřiště, jezdecký sport, auto a motokrosové tratě a autodromy, sportovní letiště, kynologická cvičiště, střelnice otevřené a tunelové).

Novým druhem zařízení jsou v současnosti nově vznikající centra pohybových aktivit, která obsahují zařízení pro vlastní pohybové aktivity (tj. např. krytý objekt s různými bazény a vodními atrakcemi, prostory pro aerobik, relaxaci, masážní salony a solária, posilovny atd.). Nedílnou součástí pak mohou být další doprovodná zařízení netělovýchovného charakteru, např. restaurace, obchody, služby (holič, kadeřník, kosmetika, půjčovna sportovních potřeb atd.). Venkovní plochy, fungující jako sezónní část, obsahují bazény, hřiště, travnaté plochy pro odpočinek atd.

Dostatečně atraktivní centrum vyžaduje rozlohu cca 1,5–2,0 ha, z této plochy zaujímá krytý objekt (s celoročním provozem) cca 0,2 ha. Kapacita centra pohybových aktivit uspokojí potřeby neorganizované veřejnosti spádové oblasti s počtem 10–15 tisíc obyvatel. Lokalizace by měla vyhovět podmínce pěší dostupnosti z bydliště. Výjimku mohou tvořit některá atypická centra v okrajových částech měst, kde by měla být dostupnost zajištěna blízkostí městské hromadné dopravy a dostatečným dimenzováním ploch pro odstavování vozidel.

Tělovýchově a sportu slouží rovněž zařízení, která jsou zpravidla součástí školních areálů, nebo alespoň musí být zajištěna v přiměřené docházkové vzdálenosti pro žáky (např. při situování škol v centrech měst). V řadě případů jsou tato tělovýchovná zařízení přístupná za stanovených podmínek i veřejnosti (za úplatu), a to zejména ve večerních hodinách, dnech pracovního volna atd., čímž je zajištěno jejich plné využití v čase a je tím dána i možnost jejich bohatšího a optimálního vybavení. To však předpokládá správce takového areálu, školy však mnohdy nedisponují dostatkem finančních prostředků na tento provoz. Některé školní areály však poskytují možnost přebudování na veřejná sportovní centra při relativně nízkých nákladech a mohly by se tak stát v budoucnosti základem pro vybudování center pohybových aktivit, která by mohla sloužit široké neorganizované veřejnosti.

Ke sportu lze řadit mnoho rekreačních aktivit (viz podkapitola *C.6 Rekreace* internetové publikace Principů a pravidel územního plánování) jako turistika, cykloturistika, jezdectví, golf, kros, paragliding, paintball, zorbing, bungee jumping a další adrenalinové sporty. Mnohé z nich vyžadují zcela specifické podmínky a zařízení (speciálně upravený terén, mimořádné povětrnostní podmínky, skatepark apod.) a pro jejich umisťování platí specifické požadavky.

Obr. 6: Příklady adrenalinových sportů

Zorbovací koule dokáže cestou nabrat až padesátikilometrovou rychlost. Brzdí zpravidla o vodní hladinu, speciální síť nebo o protější svah.

Zdroj: Internet

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Sportovní areály, plochy a zařízení většího rozsahu a s větším počtem návštěvníků, které vyžadují rozptylové prostory a rozsáhlé prostory pro odstavování motorových vozidel, vytvářejí zpravidla vlastní veřejné prostory.

Krytá zařízení bývají součástí urbanistické struktury, avšak jejich výrazný a specifický vzhled je předurčuje k úloze výrazných orientačních bodů v zástavbě.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Uvedené ukazatele jsou orientační a s výjimkou hřišť mohou sloužit pro porovnání se skutečným počtem zařízení ve větším městě nebo regionu.

Pro velké množství druhů zařízení tělovýchovy a sportu jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Hřiště pro děti

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *upraveného pozemku.*
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 800.
Na 1 Ú. J. připadá: 0 m^2 podlažní plochy, 1,4 m^2 pozemku.

Hřiště pro mládež a dospělé

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *upraveného pozemku*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 700.
Na 1 Ú. J. připadá: 0 m^2 podlažní plochy, 1,2 m^2 pozemku.

Tělocvičny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *čisté užitkové plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 40.
Na 1 Ú. J. připadá: 2,2 m^2 podlažní plochy, 4,2 m^2 pozemku.

Hřiště velkoplošná (více než 2000 m^2 celkové plochy)
Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *hrací plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 300.
Na 1 Ú. J. připadá: 0 m^2 podlažní plochy, 2,5 m^2 pozemku.

Hřiště maloplošná (méně než 2000 m^2 celkové plochy)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *hrací plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 300.
Na 1 Ú. J. připadá: 0 m^2 podlažní plochy, 2,5 m^2 pozemku.

Sportovní stadiony

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *hrací plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 200.
Na 1 Ú. J. připadá: 0 m^2 podlažní plochy, 2,3 m^2 pozemku.

Sportovní haly

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *čisté užitkové plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 30.
Na 1 Ú. J. připadá: 2,8 m^2 podlažní plochy, 4,2 m^2 pozemku.

Plavecké bazény kryté

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *čisté vodní plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 11.
Na 1 Ú. J. připadá: 3,0 m^2 podlažní plochy, 4,2 m^2 pozemku.

Plavecké bazény otevřené

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *čisté vodní plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 24.
Na 1 Ú. J. připadá: 0 m^2 podlažní plochy, 3 m^2 pozemku.

Zimní stadiony kryté

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *hrací plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 6.
Na 1 Ú. J. připadá: 3 m^2 podlažní plochy, 4 m^2 pozemku.

Jízdárny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *provozní plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 20.
Na 1 Ú. J. připadá: 0,6 m^2 podlažní plochy, 1,3 m^2 pozemku.

Sportovní letiště

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *upravené plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 250.
Na 1 Ú. J. připadá: 0,0 m^2 podlažní plochy, 1,2 m^2 pozemku.

Kynologická cvičiště

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *upravené plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 40.
Na 1 Ú. J. připadá: 0,0 m^2 podlažní plochy, 1,25 m^2 pozemku.

Loděnice

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *skladovací plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 10.
Na 1 Ú. J. připadá: 2 m^2 podlažní plochy, 8 m^2 pozemku.

Golfová hřiště

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *hrací plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1.
Na 1 Ú. J. připadá: 0,05 m^2 podlažní plochy, 20 m^2 pozemku.

Bobové dráhy

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 *zastavěné plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,5.
Na 1 Ú. J. připadá: 0,06 m^2 podlažní plochy, 6 m^2 pozemku.

Limity, doporučená ochrana

Pro plochy a zařízení veškerých druhů sportovních aktivit, dimenzování, situování a jiné podmínky jsou vydávány příslušné oborové technické podklady, doporučení v normách a předpisy.

Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují normy a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

K zařízení tělovýchovy a sportu se vztahují i další legislativní předpisy, související s územním rozvojem, a to zejména:

Zákon č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 238/2011 Sb., o stanovení hygienických požadavků na koupaliště, sauny a hygienické limity písku v pískovištích venkovních hracích ploch. Paragrafy 17 až 24 – kapacita areálu umělého koupaliště, hygienické a prostorové požadavky na plavecký, koupelový, léčebný bazén, na brouzdaliště a bazény pro kojence a batolata. Paragrafy 30 až 31 – zázemí koupališť a saun.

Zákon č. 290/2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků České republiky na kraje a obce, občanská sdružení působící v oblasti tělovýchovy a sportu a o souvisejících změnách a o změně zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky, ve znění zákona č. 10/2001 Sb., a zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 1.1.103, 4.5.901 až 4.5.904)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Koncepce příslušného ministerstva:
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. http://www.msmt.cz/

Koncepce na úrovni krajů a obcí, např.:
Koncepce rozvoje tělovýchovy a sportu Jihomoravského kraje.
Koncepce města Brna v oblasti tělovýchovy a sportu.
Sportovní koncepce Rady města Jihlavy.
Koncepce tělovýchovy a sportu města Havířova.
Koncepce podpory tělovýchovy a práce s mládeží MO Plzeň 2.

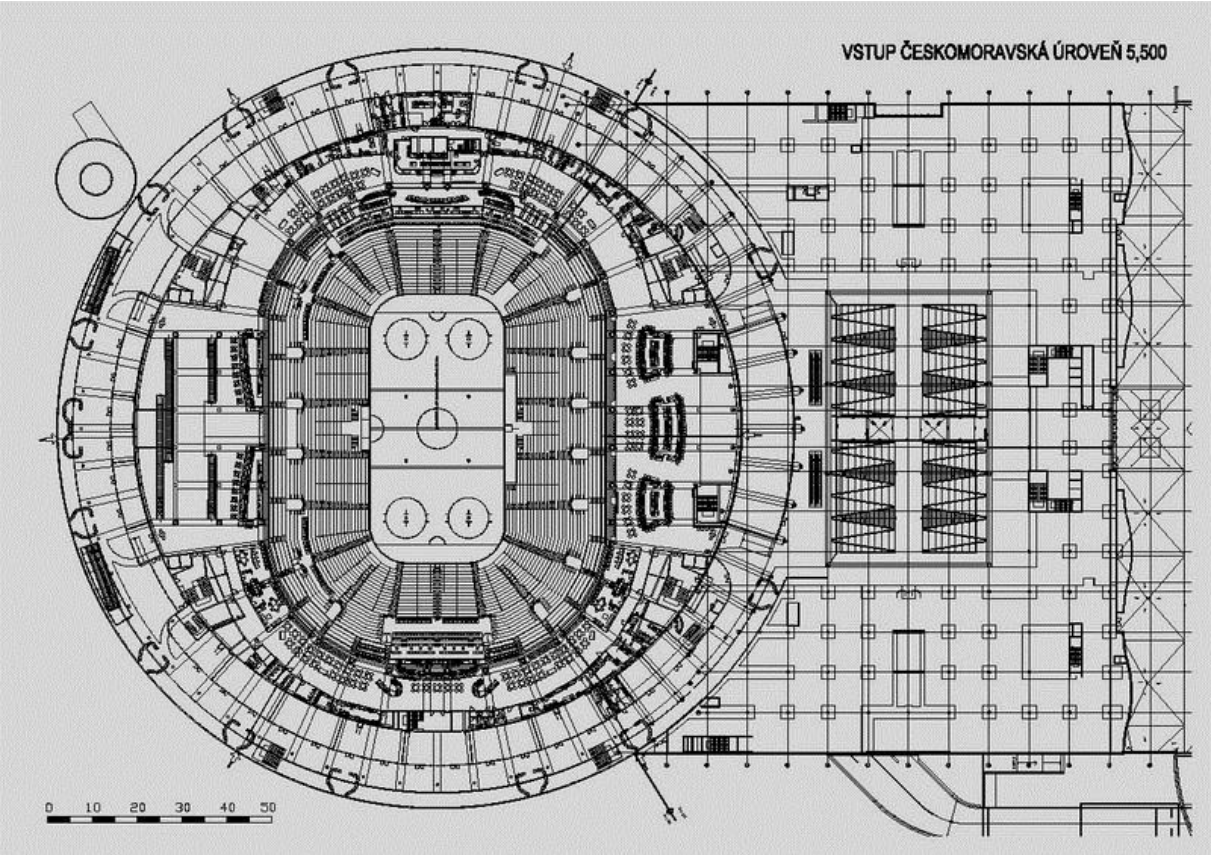
PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení tělovýchovy a sportu	**Pozemky velkoplošných zařízení**	**Velkoplošná zařízení (sportovní stadiony, sportovní haly, hřiště s více než 2000 m^2 celkové plochy atd.**	0,05–0,15 stadiony a hřiště 0,2–0,5 sportovní haly
	Plochy zastavěné *5–15 %*	Velkoplošná zařízení	
	Plochy volné *zpevněné* *80 %*	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační a rozptylové plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	Plochy volné *nezpevněné* *15–5 %*	Doprovodná zeleň	
	Pozemky maloplošných zařízení	**Maloplošná zařízení areálového typu (tělocvičny s hřištěm, maloplošná hřiště atd.)**	0,08–0,2
	Plochy zastavěné *8–20 %*	Maloplošné zařízení	
	Plochy volné *zpevněné* *80–60 %*	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	Plochy volné *nezpevněné* *12–20 %*	Doprovodná zeleň	
		Maloplošná zařízení ostatní (kuželny, tělocvičny bez hřišť atd.)	*Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch.*

Tab. 3: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky:

Součástí pozemku tělovýchovných velkoplošných zařízení s velkou návštěvností (stadiony, sportovní haly) je vždy rozptylová plocha před vstupem (vstupy). Parkoviště podle normových hodnot jsou součástí pozemku. Veškeré plochy hřišť (travnaté, škvárové, antukové, tartanové) se započítávají jako volné plochy zpevněné. Netypická zařízení (golfová hřiště, dostihové dráhy atd.) se bilancují individuálně.

Maloplošná tělovýchovná zařízení mají velké rozpětí koeficientu zastavění podle poměru budov a volných ploch (šatny, klubovny, tělocvičny, víceúčelové sály apod.).

Obr. 7: Sazka Arena – O2 arena v Praze

Víceúčelová hala pro zábavu, show, sport, a kulturní události, výstavy, veletrhy a společenské akce. Je vybavena nejmodernější technologií, umožňující 20 variant prostorových a funkčních proměn hlediště a jeviště.

Zdroj: www.e-architekt.cz

Obr. 8: Areál Zelený ostrov – O2 arena v Praze

Celkový pohled na areál Zelený ostrov
1 hala, 2 Malá arena, 3 Českomoravská ulice, 4, 5 administrativní budovy, 6 hotel, 7, 8 obchodně zábavní centrum, 9 park, 10 parkoviště, 11 železniční stanice

Zdroj: http://www.o2arena.cz/cz/arena/
http://www.o2arena.cz/cz/arena/prostory/

C.4.3.4 Zařízení zdravotnictví

Zdravotnické stavby jsou vzhledem ke své provozní a technologické náročnosti jedním z nejsložitějších architektonických a urbanistických úkolů. Především to platí o nemocnicích všech typů. Stále se zrychlující tempo rozvoje medicínských oborů a diagnostické a terapeutické techniky vede k pojímání zdravotnických staveb jako trvale se rozvíjející struktury. Do výrazné disproporce se dostává životnost staveb a životnost technologií. Požadavky na maximální flexibilitu jsou pro zdravotnické stavby zásadní.

Problematika zdravotnických staveb se nevztahuje pouze na stavbu nových zařízení, ale rovněž na oblast trvalé funkční revitalizace stávajících nemocničních zařízení a souborů, která musí být vždy realizována s ohledem na historické prostředí těchto staveb a na jejich kulturně historickou hodnotu. U tradičních nemocničních souborů, a daleko výrazněji v tradičních lázeňských lokalitách, má respektování *genia loci* zásadní význam. V případě revitalizace mají úpravy a architektura nových objektů a jejich zapojení do urbanistických a architektonických vztahů tradiční lokality podstatnou roli pro příznivé ovlivnění psychiky pacienta.

- ***Druhy zařízení zdravotnictví***

Zařízení zdravotnictví se podle *typu a způsobu poskytované lékařské péče* člení na následující druhy:

Ambulance primární péče a ambulance specializovaných lékařů, kteří poskytují ambulantní léčebnou, diagnostickou i preventivní péči občanům. Řadíme sem praktické lékaře pro děti a dorost, praktické lékaře pro dospělé a ambulantní specialisty.

Zdravotnická záchranná služba, jejímž základním účelem a činností je uplatnění u stavů ohrožení života a při ošetřování vážných poruch zdraví v přednemocniční neodkladné péči.

Nemocnice, jejichž základním účelem a činností je poskytování preventivní, diagnostické a léčebné péče a zajištění provozu jednotlivých lůžkových i ambulantních pracovišť nemocnice.

Lůžková zařízení následné péče, tj. lůžka ošetřovatelská, lůžka dlouhodobě nemocných, dlouhodobé rehabilitace, případně následná lůžka specializovaná. Do popředí se nyní dostává péče hospicová.

Odborné léčebné ústavy, jejichž základním účelem a činností je poskytovat léčebně preventivní péči osobám s poruchami zdraví, které mají vleklý průběh a potřebují zvláštní odbornou péči s výrazným rehabilitačním zaměřením. Jejich péče navazuje na péči nemocnic s poliklinikami. Odbornými léčebnými ústavy jsou léčebny tuberkulózy a respiračních nemocí, psychiatrické léčebny, rehabilitační ústavy a další léčebny, ozdravovny a noční sanatoria.

Jiná zdravotnická zařízení, mezi která patří kojenecké ústavy, dětské domovy do 3 let, lázně, jesle, lékárny a výdejny léčiv, hygienické stanice, protialkoholní záchytné stanice, apod.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Ambulance primární péče

Primární zdravotní péče je poskytována ve dvou stupních. Prvním stupněm je péče, poskytovaná praktickými lékaři. Druhým stupněm je péče, vyžadující vyšetření a léčbu odborným lékařem podle druhu onemocnění. Primární zdravotní péče je poskytována v detašovaných pracovištích lékařů jednotlivých oborů, které často využívají objektů zdravotnických středisek a poliklinik. Vznikají však i nové objekty, a to jak rekonstrukcemi, tak novou výstavbou.

Ambulance primární péče by měly být umístěny v návaznosti na obytnou zástavbu. Při situování těchto zařízení, zejména pokud sdružují více lékařských pracovišť, je zapotřebí zejména brát v úvahu dostupnost veřejnou dopravou a přiměřené plochy pro odstavování osobních vozidel. Vlastní objekt je vhodné orientovat tak, aby lékařská pracoviště i čekárny pacientů byly minimálně 2 hodiny denně prosluněny. Zařízení by mělo být umístěno v klidném prostředí, nežádoucí je blízkost hlavních místních komunikací. Ambulanci lze sdružovat se zařízeními jiných funkcí, zejména s bydlením, s výrobou (ambulance velkých výrobních podniků), se zařízeními správy (zejména v malých obcích venkovského typu).

Poliklinika

Poliklinika je větším ambulantním zdravotnickým zařízením, kde působí základní a specializované lékařské obory. Zpravidla pokrývá větší spádovou oblast. Někdy bývá větší poliklinika spojena s nemocnicí, lékárnou nebo prodejnou zdravotnických potřeb.

Zdravotnická záchranná služba

Vlastní řídicí složkou záchranné služby je zdravotnické operační středisko, jehož úkolem je zpracování tísňových výzev a jejich předání výkonným složkám. Zdravotnické operační středisko plní své úkoly za standardních i mimořádných situací, kdy se zapojuje do integrovaného záchranného systému určeného k řešení hromadných neštěstí a katastrof. Požadavky na lokalizaci a pozemek operačního střediska nejsou stanoveny, zařízení může být situováno kdekoliv na území sídla. Pokud jsou součástí zařízení i garáže pro sanitní vozy, pak je nezbytné dobré napojení na síť komunikací a respektování hygienických požadavků na začlenění do obytné zástavby.

Nemocnice

Výstavba nemocnic se v současné době realizuje formou kobercové zástavby pozemku (tzv. multiblokový systém). Tento způsob zástavby spojuje výhody a odstraňuje nevýhody pavilónového a monoblokového systému. Důraz je kladen na přirozené osvětlení a větrání. Výška by neměla přesáhnout 5 podlaží (optimální je výška nepřesahující výšku vzrostlých stromů). Zastavěná plocha pozemku by měla být maximálně 40 %.

Nemocnice se zpravidla umisťují mimo centra měst. Pozemek pro nemocnici musí respektovat kvalitu vnějšího prostředí, dopravní dostupnost, možnost napojení na inženýrské sítě a topografii pozemku. Pozemek nesmí být v inverzní poloze, nesmí ležet ve směru převládajících větrů vůči významným zdrojům znečistění ovzduší a nesmí na něm docházet

k nadměrným koncentracím škodlivin v ovzduší. Nežádoucí je nadměrné zatěžování hlukem. Velmi vhodná je přímá návaznost nebo alespoň blízkost větších ploch zeleně.

Dostupnost musí být zajištěna nejen sítí komunikací, ale i veřejnou dopravou. Docházková vzdálenost od stanice hromadné dopravy a parkoviště pro pacienty, personál i návštěvníky by měla být co nejkratší, ideálně v blízkosti vstupu.

Optimální topografie pozemku je mírná svažitost k jihu. Velikost pozemku musí odpovídat nejen velikosti nemocnice, ale i předpokladům jejího rozvoje.

Vhodná je návaznost na areál lékařské fakulty. Součástí nemocnice může být zařízení pro stravování (bufet, kavárna) a pro obchod (prodejna s omezeným sortimentem smíšeného zboží).

Lůžková zařízení následné péče

Následná lůžková péče (léčebná, léčebně rehabilitační a ošetřovatelská) je ústavní péče poskytována klientům, jejichž zdravotní stav je stabilizován a nevyžaduje akutní lůžkovou péči. Pro tato zařízení platí obdobné zásady jako pro nemocnice.

Paliativní péče

Paliativní péče je komplexní, aktivní a na kvalitu života orientovaná péče poskytovaná pacientovi, který trpí nevyléčitelnou chorobou v pokročilém stádiu nebo v terminálním stádiu, tj. v konečné fázi života – mezi životem a smrtí. Cílem paliativní péče je zmírnit bolest a další tělesná a duševní strádání, zachovat pacientovu důstojnost a poskytnout podporu jeho blízkým. Tabuizace tématu umírání vede k vytlačování umírajícího na okraj systému péče. V současné době nejsou podmínky paliativní péče v České republice dostatečně vytvořeny a s ohledem na demografické ukazatele stárnutí populace je zřejmé, že se jedná o jeden z nejdůležitějších směrů dalšího rozvoje péče. Z tohoto důvodu je problematice věnována v následujícím textu větší pozornost. Zdrojem informací jsou publikace České společnosti paliativní medicíny – viz Použité zdroje.

Základní formy specializované paliativní péče:

Zařízení mobilní specializované paliativní péče (také „domácí hospic“ či „mobilní hospic“) poskytuje specializovanou paliativní péči v domácím nebo náhradním sociálním prostředí pacientů formou návštěv lékaře specialisty, zdravotních sester a ostatních členů multiprofesního týmu. Garantuje dostupnost zdravotní péče 24 hodin denně a 7 dní v týdnu.

Lůžkový hospic jako samostatně stojící lůžkové zařízení poskytující specializovanou paliativní péči především pacientům s omezenou očekávanou délkou života (obvyklá délka pobytu je v měsících).

Lůžkové oddělení paliativní péče v rámci jiného zdravotnického zařízení poskytující specializovanou paliativní péči především pacientům s očekávanou omezenou délkou života (obvyklá délka pobytu je v měsících). U lůžkového hospice i u lůžkového oddělení paliativní péče je kladen důraz na individuální potřeby a přání každého nemocného a na vytvoření prostředí, v němž by pacient mohl zůstat až do konce života v intenzivních vztazích se svými blízkými. Tohoto cíle je dosahováno snahou o osobitou a domácí atmosféru, maximálním

soukromím pacientů (obvykle jednolůžkové pokoje), volným režimem pro návštěvy a dobrou dopravní dostupností.

Specializovaná ambulance paliativní péče zajišťuje ambulantní péči pacientům, kteří pobývají v domácím prostředí, anebo v zařízeních sociální péče. Obvyklá je úzká spolupráce s praktickým lékařem, zařízeními domácí péče a specializované paliativní péče. Ambulance paliativní péče působí samostatně v rámci nemocnice, při lůžkových hospicích, při odděleních paliativní péče lůžkových zařízení nebo jako součást zařízení domácí paliativní péče.

Konziliární tým paliativní péče v rámci zdravotnického zařízení (nemocnice nebo léčebny). Tato forma zajišťuje interdisciplinární expertní znalost z oblasti paliativní péče v lůžkových zařízeních různého typu. Posiluje kontinuitu péče (pacient zůstává na oddělení, kde byl doposud léčen a které zná). Minimální složení takového týmu by mělo být lékař, sestra a sociální pracovník.

Denní hospicové centrum (paliativní stacionář) poskytuje komplexní paliativní služby klientům, kteří potřebují pouze denní zajištění péče a jsou většinou v nastavené péči ve stabilizovaném stavu. V domácím prostředí mohou být pak o víkendech či v době pohotovosti vedeni jako klienti mobilního hospice, který také služby v denním centru může zajišťovat. Tato služba je výhodná zvláště u samostatně stojících hospiců či v rámci ambulantní paliativní péče. V České republice na svůj rozvoj teprve čeká.

Specifickou oblastí je paliativní péče orientovaná na dítě. Dítě při dlouhodobém onemocnění, byť by mělo vést k jeho úmrtí, je nezbytné vzdělávat a to s ohledem na zajištění jeho rozvoje a pro zvýšení jeho vlastního psychického komfortu. Současně je nutné dodržet právo dítěte na život v rodině.

Jednotky paliativní péče by měly nabízet domácí atmosféru s dostatkem soukromí. Měly by sestávat z oddělených prostor o kapacitě 8–15 lůžek a být vybaveny jednolůžkovými nebo dvoulůžkovými pokoji, možností ubytování pro příbuzné, aby mohli zůstat přes noc, a místnostmi pro společenské aktivity, např. obytnou kuchyní nebo obývacími pokoji. V jednotce by měla být jedna místnost určená pro umístění zesnulých, rozloučení s nimi a meditování, stejně jako místnost pro multifunkční využití. Je žádoucí, aby byla dostupná kaple nebo modlitebna (vhodná pro více různých vyznání).

Počet potřebných lůžek jednotky paliativní péče a hospicových lůžek je 80 až 100 lůžek na jeden milion obyvatel.

Tým domácí paliativní péče spojuje několik profesí a podporuje především osoby, které jsou doma nebo v pečovatelském domě. Měl by existovat jeden tým domácí paliativní péče na 100 tisíc obyvatel. Týmy domácí paliativní péče musejí být k dispozici sedm dní v týdnu a 24 hodin denně. Ve venkovských regionech musejí služby domácí péče pokrývat větší spádovou oblast, aby mohly fungovat efektivně.

Obecně platí, že počet lůžek jednotek paliativní péče potřebných v určitém regionu bude záviset na demografickém a sociálně-ekonomickém rozvoji regionu a na dostupnosti jiných služeb specializované paliativní péče. Paliativní péče patří do všech prostředí, kde se poskytuje péče nevyléčitelně nemocným (nemocnice, pohotovost, pečovatelský dům, domov pro seniory, domácí péče, zařízení pro asistované bydlení, ambulantní služby a netradiční prostředí, například vězení).

Zkušenosti ukazují, že vytvoření více typů zdravotně-sociálních služeb v návaznosti na lůžkovou hospicovou péči (mobilní hospic, pečovatelská služba, centrum denních aktivit apod.) vytvářejí předpoklady pro výrazné zlepšení kontinuity péče a zároveň mohou zásadně ovlivnit kvalitu paliativní péče v regionu. Ze předpokladu potřeby služeb paliativní péče vyplývá, že jedno centrum denní péče by mělo připadat přibližně na 150 000 obyvatel. Centrum je samostatnou organizační jednotkou s nejméně šesti místy a může být přidruženo k lůžkovému hospici nebo jednotce paliativní péče.

Odborné léčebné ústavy

Pro tato zařízení platí obdobné zásady jako pro nemocnice.

Jiná zdravotnická zařízení

Pro rozmanitou škálu ostatních zařízení (kojenecké ústavy, dětské domovy do 3 let, jesle, lékárny a výdejny léčiv, protialkoholní záchytné stanice, hygienické stanice atd.) platí zásady podle zaměření příslušného zařízení.

Kojenecké ústavy, domovy pro děti do 3 let a jesle jsou určeny pro zdravé děti. Kojenecké ústavy a domovy by měly být umístěny v okrajové poloze sídel, v klidném prostředí. Sdružování s jinými typy zařízení, případně jinými funkcemi není žádoucí.

Jesle, které v nevyhnutelných případech mohou doplnit rodinnou péči, by měly být situovány jako volně stojící objekt na rovinném, případně mírně k jihu svažitém pozemku s celodenním osluněním. Pozemek nesmí být v inverzní poloze ani ve směru převládajících větrů vůči významným zdrojům znečistění ovzduší. Vlastní budova by měly být umístěna nejméně 10 m od uliční čáry, vzdálena od sousedních budov cca 3 výšky těchto budov. Místnosti pro pobyt dětí musí být mezi 10.–14. hodinou ze 2/3 podlahové plochy prosluněny. V nově plánovaných plochách bydlení by docházková vzdálenost pro jesle neměla přesahovat 400 m.

Jesle lze sdružovat s mateřskými školami, sdružování s jinými funkcemi nebo zařízeními občanského vybavení není žádoucí.

Výdejny léčiv (lékárny) je vhodné situovat v místech větší koncentrace obyvatel, včetně centrálních území sídel, v blízkosti soustředěných lékařských pracovišť (např. v poliklinikách) a v návaznosti na nemocnice. Zařízení lze sdružovat s dalšími funkcemi, zejména s bydlením a s dalšími zařízeními občanského vybavení. Často bývá přímo v areálech nemocnic, běžné je situování lékárny ve velkých nákupních centrech.

Pro protialkoholní záchytné stanice platí obdobné zásady jako pro lékařské ambulance, pouze sdružování s jinými funkcemi není vhodné a nároky na rozsah podlažní plochy a plochy pozemku jsou vyšší a stanoví se podle konkrétních podmínek.

Hygienická stanice zahrnuje odborné pracoviště s příslušenstvím a nemá žádné zvláštní nároky na situování v rámci sídla.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Nemocniční areály, které bývají situovány v okrajových částech velkých měst, přispívají k vytváření soustavy veřejných prostorů, ale zejména vytvářejí své vlastní vyhrazené vnější prostory v rámci areálu. Pokud jsou umístěny v blízkosti městských center, pak dotvářejí jejich urbanistickou strukturu. V menších městech mohou tvořit nemocnice a polikliniky významné dominanty, spolu s dalšími veřejnými občanskými stavbami, včetně umístění v návaznosti na významná veřejná prostranství ve městě.

Architektonický výraz má ve vztahu k poslání zdravotnických staveb zásadní význam, neboť patří do souboru vjemů, které mohou ovlivnit psychický stav pacienta. Působení vnějších i vnitřních prostorů, měřítkových vztahů, barev, detailů a kontaktu s přírodním prostředím je objektivně měřitelné v rámci psychických reakcí lidského organismu. Při průzkumech v zařízeních pavilónového typu s výškou do 4 podlaží a kvalitní přírodním prostředím byly zaznamenány příznivé reakce. Naopak ve velkých monoblokových nemocnicích pacienti i personál trpěli pocitem odcizení v uzavřeném anonymním systému. Význam, který byl vždy kladen na architektonický výraz nemocnic, je patrný z historických příkladů. Harmonické a proporčně vyrovnané kompozice dvorových systémů 19. století, které tvoří základ mnoha nemocničních areálů současnosti, se staly vzorem pro vytváření multiblokového systému nejmodernějších nemocnic.

Ostatní zařízení zdravotnictví nemají městotvorný charakter a nepřispívají významně k tvorbě veřejných prostorů.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Ambulance primární péče

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lékařské pracoviště*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,1.
Na 1 Ú. J. připadá: 140 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá: 180 m^2 plochy pozemku.

Zdravotnická záchranná služba

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 sanitní vůz*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,17.
Na 1 Ú. J. připadá: 60 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá: 70 m^2 plochy pozemku.

Nemocnice

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 2,5.
Na 1 Ú. J. připadá: 65 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá: 150 m^2 plochy pozemku.

Kojenecké ústavy a domovy dětí do 3 let

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,2.

Na 1 Ú. J. připadá: 45 m^2 podlažní plochy (kojenecké ústavy), 25 m^2 podlažní plochy (domovy pro děti do 3 let).
Na 1 Ú. J. připadá: 100 m^2 plochy pozemku (kojenecké ústavy), 80 m^2 plochy pozemku (domovy pro děti do 3 let).

Jesle

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 2.
Na 1 Ú. J. připadá: 19 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá: 60 m^2 plochy pozemku.

Lékárna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lékárenské pracoviště*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,3.
Na 1 Ú. J. připadá: 150 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá: 200 m^2 plochy pozemku.

Hygienická stanice

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 odborné pracoviště*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,14.
Na 1 Ú. J. připadá: 26 m^2 podlažní plochy.
Na 1 Ú. J. připadá: 25 m^2 plochy pozemku.

Limity, doporučená ochrana

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění zákona č. 167/2012 Sb.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění zákona č. 167/2012 Sb.

Zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 4.5.901 až 4.5.904)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

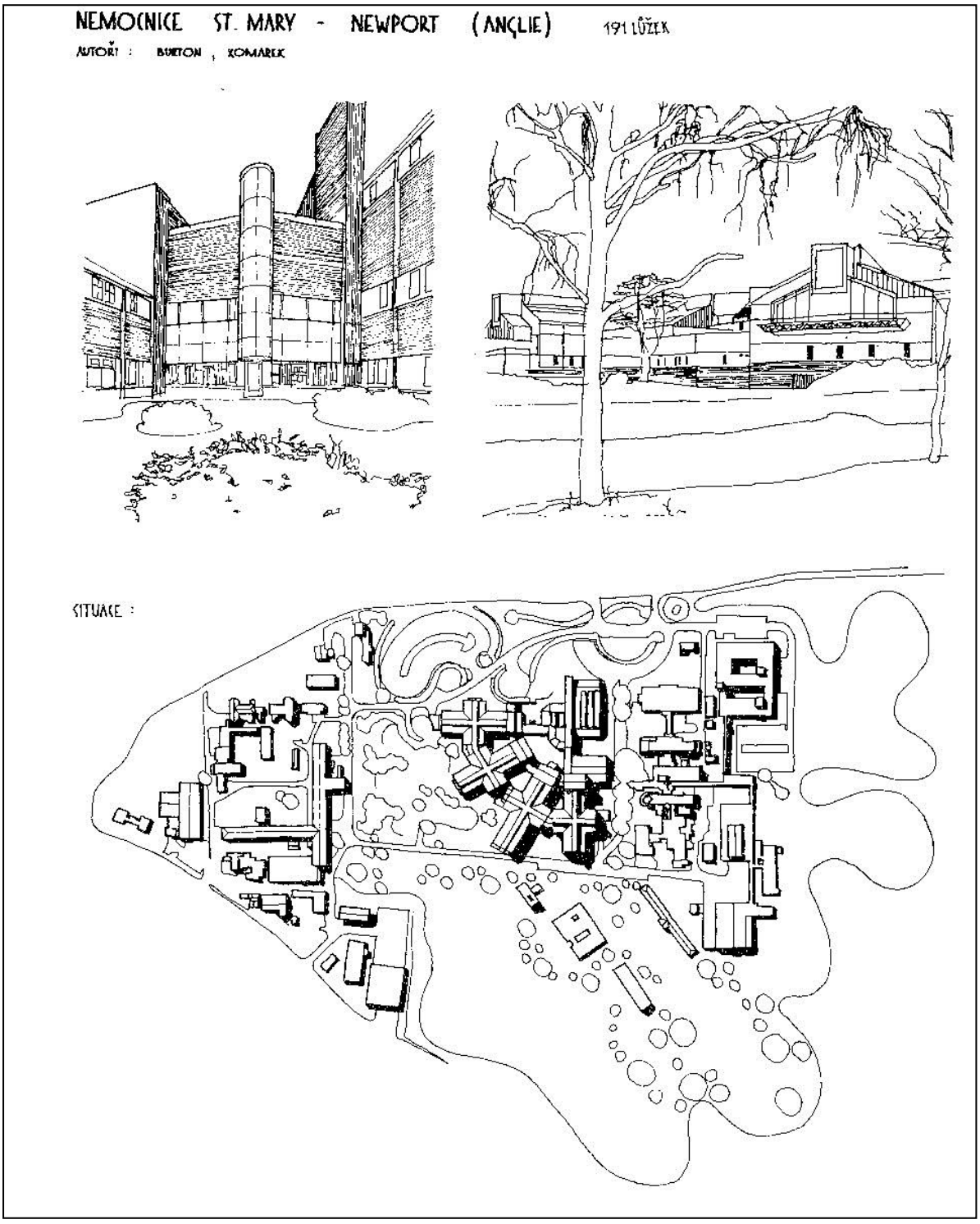
Koncepce příslušného ministerstva
Ministerstvo zdravotnictví. http://www.mzcr.cz

Zdraví pro všechny v 21. století.
http://www.mzcr.cz/Verejne/dokumenty/zdravi-pro-vsechny-v-stoleti_2461_1101_5.html

Krajské koncepce, např.:
Středočeský kraj. *Návrh koncepce zdravotnictví ve Středočeském kraji*.

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení zdravotnictví	**Pozemky zařízení s lůžkovou kapacitou**	**Zařízení s lůžkovou kapacitou (nemocnice, lázeňské léčebny, rehabilitační ústavy apod.)**	*Vzhledem k tomu, že se jedná o zařízení s velmi rozdílným způsobem zástavby a s velmi rozdílnou velikostí pozemků, je nutno posuzovat individuálně.*
	Plochy zastavěné cca 40 %	Zařízení lůžkové	
		Garáže a další technické a doprovodné objekty	
	Plochy volné zpevněné	Obslužné komunikace vozidlové, pěší	
		Manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné	Zeleň	
	Pozemky zařízení ambulantních	**Zařízení ambulantní (ordinace lékařů, polikliniky apod.)**	*Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch.*

Tab. 4: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Obr. 9: Nemocnice St. Mary – Newport (Anglie)

Zdroj: Fořtl, Karel. Občanské stavby: Stavby zdravotnické. Praha: ČVUT, 2003

C.4.3.5 Zařízení sociální péče

Účelem ústavní *sociální péče* je poskytování komplexní péče mládeži s těžkým tělesným postižením nebo s těžkou duševní vadou, dospělým občanům s tělesnou, smyslovou nebo duševní vadou a ústavní péče občanům starým, zejména trvale chorým a osamělým, kteří se nemohou o sebe postarat a jimž vlastní rodina nemůže zajistit z vážných důvodů potřebnou péči.

Každé zařízení sociální péče musí svým obyvatelům nebo svěřencům poskytovat úplné zaopatření, zajistit zdravotní a kulturní péči, možnost zájmové činnosti, mládeži školní i mimoškolní výchovu, přípravu pro povolání, popřípadě užitečnou činnost, přiměřenou fyzickým možnostem a duševním schopnostem.

U defektních občanů produktivního věku se umožňuje přiměřené pracovní uplatnění.

K úspěšnému plnění poslání zařízení sociální péče je nezbytné, aby byly situovány, dimenzovány a technicky vybaveny se zřetelem na účel, pro který je konkrétní druh zařízení určen.

- ***Druhy zařízení sociální péče***

Sociální péče zahrnuje zejména péči o rodinu a děti, péči o občany těžce zdravotně postižené a pro staré občany, pro občany, kteří potřebují zvláštní pomoc a pro občany společensky nepřizpůsobené. Tato péče se realizuje dílem přímo formou poskytování služeb v domácím prostředí, tam, kde je to vzhledem ke zdravotnímu stavu možné, dílem v příslušných zařízeních. Zařízení lze členit podle *délky a zaměření pobytu a poskytovaných služeb* nebo podle *cílové skupiny*, pro kterou je zařízení určeno.

Podle délky pobytu jsou zařízení rozdělena na zařízení pro *přechodný pobyt* a zařízení pro *dlouhodobý (stálý) pobyt*.

Podle *cílových skupin* jsou zařízení sociální péče členěna na zařízení, která jsou určena pro děti a mládež, a to pro děti, které nemají rodičovskou péči, pro děti tělesně nebo mentálně postižené, pro tělesně postižené nebo mentálně postižené dospělé občany, pro toxikomany a alkoholiky, pro staré občany a pro matky s dětmi.

Zařízení pro přechodný pobyt:

Denní nebo týdenní stacionáře, které poskytují služby osobám se zdravotním postižením, seniorům a osobám ohroženým užíváním návykových látek.

Azylové domy, které jsou určeny k přechodnému pobytu osob v nepříznivé sociální situaci, spojené se ztrátou bydlení.

Domy na půl cesty jsou zařízení pro přechodný pobyt osob do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení ústavní péče, případně pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež.

Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní služby pro osoby bez přístřeší.

Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a o přenocování.

Zařízení pro krizovou pomoc slouží pro pobyt na přechodnou dobu osobám, které jsou v ohrožení života nebo zdraví.

Zařízení pro nepřizpůsobené osoby a bezdomovce (azylové domy, noclehárny, nízkoprahová denní centra atd.).

Zařízení pro dlouhodobý pobyt podle cílových skupin:

Pro mládež bez rodičovské péče jsou určeny dětské domovy, vesničky SOS a další zařízení pro výkon pěstounské péče.

Pro mládež s určitým druhem postižení slouží příslušné ústavy.

Pro dospělé s určitým druhem postižení jsou určeny příslušné ústavy.

Pro chronické toxikomany a alkoholiky jsou určeny příslušné ústavy.

Pro staré občany slouží podle typu služeb domovy důchodců, penziony a domy s pečovatelskou službou.

Pro matky s dětmi, které jsou v obtížné sociální situaci, jsou zřizovány domovy.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Pro zařízení sociální péče jsou nejvýznamnějšími zásadami dostupnost sociálních služeb v místě bydliště nebo blízkém okolí, jejich rozmanitá skladba (základní, standardní, nadstandardní) a vytváření podmínek pro integraci handicapovaných občanů, které by směřovaly k soběstačnosti klienta, a to v přirozeném prostředí, kde žije.

Pro zařízení sociální péče jsou – vedle budování nových objektů – s výhodou využívány objekty, sloužící v předchozí době k jiným účelům, které prošly případně přestavbou a přizpůsobením, aby mohly sloužit k účelu novému. Jedná se například o uvolňované objekty jeslí a některých mateřských škol, které jsou cíleně využívány pro zřízení např. chráněných dílen, kluboven, denních stacionářů, středisek pečovatelské služby a dalších zařízení sociálních služeb.

Některé uvolněné objekty zámků, statků a dalších rozsáhlejších staveb a areálů slouží pro účely sociálního zaměření, zejména zařízení pro dlouhodobý pobyt, a to již delší dobu. Jejich výhodou je zpravidla návaznost na rozsáhlejší plochy zeleně a parku.

Zařízení pro krátkodobý pobyt

Do této kategorie patří řada zařízení převážně nového typu, jako např. denní nebo týdenní stacionáře, azylové domy, domy „na půl cesty“, nízkoprahová denní centra, noclehárny a zařízení pro krizovou pomoc.

Souhrnně je možno konstatovat, že zařízení tohoto typu by neměla být pokud možno situována při rychlostních silnicích nebo hlavních místních komunikacích. Protože se jedná o pobytová zařízení, nevylučuje se jejich začlenění do ploch bydlení a ploch rekreace. Tato zařízení by měla být situována ve zdravém prostředí s minimálním hlukem, a pokud to podmínky dovolí, měla by být obklopena zelení. Významný vliv na rozhodování o jejich umístění mají přírodní a klimatické podmínky. Potřebné kapacity zařízení nutno upřesnit podle demografické struktury obyvatelstva.

Zařízení pro dlouhodobý pobyt

Do této kategorie jsou zahrnovány zejména dětské domovy a SOS dětské vesničky, ústavy pro mládež s různými druhy postižení, domovy pro dospělé s různými druhy postižení, ústavy pro chronické toxikomany a alkoholiky, ústavy pro staré občany různých typů (domovy důchodců, domovy – penziony pro důchodce, domy s pečovatelskou službou), ústavy pro matky s dětmi.

Kapacita těchto zařízení by se měla pohybovat v rozmezí 150–200 lůžek (míst). Pro situování těchto zařízení platí obdobná pravidla, jako u zařízení pro krátkodobý pobyt. U zařízení pro dospělé je nutno pamatovat rovněž na možnost ubytování dvojic, případně jednotlivců.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Zařízení sociální péče většinou nemají zvláštní vliv na utváření veřejných prostorů. U velkých a rozsáhlých zařízení jsou vytvářeny vlastní veřejné prostory, umožňující společenský styk klientů v chráněném prostředí parku nebo zahrady k zařízení příslušející. O tyto plochy zeleně mohou pečovat v některých případech klienti v rámci terapie.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Pro velké množství druhů zařízení sociální péče jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Domovy důchodců

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 4.
Na 1 Ú. J. připadá: 32 m^2 podlažní plochy, 50 m^2 pozemku.

Domovy – penziony pro důchodce

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,8.
Na 1 Ú. J. připadá: 40 m^2 podlažní plochy, 60 m^2 pozemku.

Domy s pečovatelskou službou

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 bytová jednotka*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 2.
Na 1 Ú. J. připadá: 45 m^2 podlažní plochy, 60 m^2 pozemku.

Středisko pečovatelské služby

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo profesionální pečovatelky*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,4.
Na 1 Ú. J. připadá: 14 m^2 podlažní plochy, 20 m^2 pozemku.

Ústav sociální péče pro dospělé (všech druhů postižení)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,2.
Na 1 Ú. J. připadá: 40 m^2 podlažní plochy, 60 m^2 pozemku.

Ústav sociální péče pro děti a mládež (všech druhů postižení)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,8.
Na 1 Ú. J. připadá: 45 m^2 podlažní plochy, 60 m^2 pozemku.

Zařízení pro denní pobyt mládeže

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,1.
Na 1 Ú. J. připadá: 30 m^2 podlažní plochy, 50 m^2 pozemku.

Domov pro matky s dětmi

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo pro matku*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,1.
Na 1 Ú. J. připadá: 50 m^2 podlažní plochy, 60 m^2 pozemku.

Ubytovna pro přechodný pobyt občanů společensky nepřizpůsobitelných

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,05.
Na 1 Ú. J. připadá: 32 m^2 podlažní plochy, 40 m^2 pozemku.

Obr. 10: Komunitní centrum, Praha 2009
Zdroj: http://www.archindex.cz

Limity, doporučená ochrana

Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují doporučení v normách a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

K zařízení sociální péče se vztahují i další legislativní předpisy, související s územním rozvojem, a to zejména:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (§ 34 uvádí jednotlivá zařízení sociálních služeb).

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 141/2012 Sb.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 2.3 a 4.5)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Koncepce příslušného ministerstva:
Ministerstvo práce a sociálních věcí. http://www.mpsv.cz

Dílčí koncepce, např.:
Koncepce sociální péče městské části Praha 11 (Jižní město).

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení sociální péče	**Pozemky zařízení sociální péče**	**Zařízení sociální péče (domov důchodců, DPS, ústavy sociální péče pro postižené atd.)**	0,1 – 0,2
	Plochy zastavěné 10–20 %	Zařízení sociální péče	
		Garáže a *případně* další technické a doprovodné objekty	
	Plochy volné zpevněné 20–40 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Případně hřiště	
	Plochy volné nezpevněné 70–40 %	Zeleň	

Tab. 5: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky:

Rozpětí koeficientu zastavění zařízení sociální péče je ovlivněno rozsahem vyhrazeného (zpravidla oploceného) pozemku se zelení a odpočinkovými plochami.

Některá zařízení (např. domy s pečovatelskou službou) se svým charakterem blíží bydlení (s koeficientem zastavění cca 0,2), jiná zařízení (např. ústavy sociální péče) se blíží spíše školám (s koeficientem zastavění cca 0,1).

C.4.3.6 Zařízení maloobchodu

Zvyšování životní úrovně obyvatelstva a rostoucí kupní síla se projevují především v nárocích na růst celkové prodejní plochy. Trvalý růst průměrné velikosti maloobchodních jednotek je jedním z charakteristických znaků celosvětového vývoje maloobchodní sítě.

- ***Druhy zařízení obchodu***

Nejužívanějšími kategoriemi v obchodní činnosti jsou velkoobchod a maloobchod.

Velkoobchod (wholesale) je podnik (případně činnost) nakupující zboží ve velkém od výrobců a ve velkém i prodávající bez podstatné změny maloobchodníkům, pohostinským zařízením a drobným výrobcům (např. cukrářům, lahůdkářům a dalším). Velkoobchod zboží většinou skladuje a rozváží odběratelům, vyskytují se však i dodávky traťové bez vlastního skladování a prodej menším odběratelům formou samoobsluhy (Cash and Carry). Součástí dodávkového velkoobchodního provozu bývá vlastní autodoprava. Samoobslužný velkoobchod je určen pro menší odběry vlastním autem zákazníka.

Maloobchod (retail) je podnik nebo činnost zahrnující nákup od výrobce nebo od velkoobchodu a jeho prodej bez dalšího zpracování konečnému spotřebiteli. Nejstarším a dodnes nejpoužívanějším členěním je rozdělení na potravinářský a nepotravinářský maloobchod. Zařízení maloobchodu lze členit dále zejména podle velikosti prodejní plochy na:

- drobné prodejní jednotky (do 400 m^2 prodejní plochy)
- supermarkety (400–2 500 m^2 prodejní plochy)
- hypermarkety (nad 2 500 m^2)

Zvláštní místo zaujímají obchodní centra vybavená kromě obchodů veškerým doplňkovým zařízením včetně služeb a prostorem pro využití volného času (kinosály, finance, odpočinek, cestovní ruch, zdraví, restaurace, rychlé občerstvení, kavárny, pizzerie, bary apod.). Důležitým hlediskem je jejich umístění vůči centru města:

- okraj centra města (edge-of-centre)
- mimo centrum města (out-of-centre)
- mimo město (out-of-town).

Z polohy obchodního centra vyplývají další aspekty, např. pěší dostupnost, vyšší zátěž individuální dopravou, nároky na parkovací plochy, přístupnost centra pro zásobování, narušení vzhledu centra města, revitalizace nevyužitých objektů či zábor zemědělské půdy.

Zatímco výstavba velkých nákupních center ustává, pozornost investorů se obrací na maloobchodní parky (retail parks). Ty zahrnují minimálně tři obchodní jednotky v rámci jednoho objektu a jejich celková plocha bývá nad 5 tisíc metrů čtverečních. Součástí projektů je vždy parkoviště. Patrný trend je expanze tohoto formátu obchodních ploch i do menších měst o velikosti 15–20 tisíc obyvatel. Nákupní centra i maloobchodní parky ovlivňují existenci menších obchodů v centru města i ve svém okolí. Vítané jsou v často maloobchodně poddimenzovaných sídlištích, kde se tak stávají současně přirozeným místem pro setkávání jeho obyvatel.

Provozní typy maloobchodních jednotek:

Specializované prodejny – typický prostor pro uplatnění těchto jednotek vytváří zejména městská centra, regionální nákupní centra i vybavenost městských obytných obvodů.

Smíšené prodejny jsou umisťovány především na venkově a v okrajových částech měst. Jejich sortiment zahrnuje jak potraviny, tak nepotraviny, jde o zboží běžné potřeby.

Superety – samoobsluhy potravin širokého sortimentu s prodejní plochou asi 200 – 400 m^2 nabízející většinou i základní druhy nepotravinářského zboží denní potřeby. Působí jako samostatná prodejna nebo jako oddělení větších maloobchodních jednotek, nejčastěji malých obchodních domů. Původní prostor se jednotkám typu supereta otevíral především v řidší zástavbě, v okrskové vybavenosti nebo při přestavbě městských center. V současnosti, při dominanci vyššího typu potravinářské velkoprodejny – supermarketu – se ve vyspělých ekonomikách uplatňují jednotky typu supereta na nádražích, letištích, podchodech, odpočívadlech dálnic, jako součást velkých čerpacích stanic apod. Hlavním znakem je blízkost spotřebiteli, ať už v bytové zástavbě či na cestách.

Supermarkety – velkoprodejny s plným sortimentem potravin a základními druhy nepotravinářského zboží využívající formu samoobsluhy doplněnou o několik obslužných úseků s velikostí prodejní plochy nad 400 m^2. Horní hranice prodejní plochy je až 2500 m^2. V našich podmínkách většinou v rozmezí od 1200 do 1500 m^2. V sortimentu převažují potraviny, podíl průmyslového zboží je rozhodujícím kritériem pro odlišení od ostatních typů (hypermarketu). Umístění supermarketu je široké – od základní až po centrální vybavenost (i jako součást obchodních domů), regionální nákupní centra, dopravní uzly apod.

Hypermarkety oproti supermarketům dosahují daleko vyššího průměrného rozsahu prodejních ploch a mají vyšší podíl nepotravinářského zboží. Mimo prodejnu vlastního hypermarketu je v objektu zpravidla také občerstvení a menší specializované prodejny, případně služby. Vývoj hypermarketů urychlila potřeba prodejních ploch pro nové druhy především nepotravinářského zboží náročného na výstavní plochu a vysoké nájemné v centrech měst. Lokalizace hypermarketů na okrajích i mimo města je umožněno jejich nezávislostí na sousedství ostatních prodejních jednotek. Spodní hranice plošné velikosti hypermarketu činí 2500 m^2. Horní hranice se obvykle pohybuje v rozmezí 15–20 tis. m^2. Uplatnění nacházejí hypermarkety zejména v rámci regionálních nákupních center.

Univerzální (plnosortimentní) obchodní domy nabízejí široký sortiment zboží - "vše pod jednou střechou" (včetně potravin a prodeje typu shop-in-shop). Jejich působištěm jsou centra měst a regionální nákupní centra. Prodejní plocha univerzálních obchodních domů se pohybuje v průměru v rozmezí 10–20 tis. m^2 (minimálně 5 tis. m^2). Poskytují maximální rozsah služeb. V obchodních domech roste význam nabízeného rychlého občerstvení poskytující zákazníkovi pohodlný nákup s možností zdržet se v obchodním domě delší dobu (teplé občerstvení, pizzerie atd.).

Specializované obchodní domy se orientují na nepotravinářské zboží, resp. jeho část, nejčastěji na sortiment odívání (oděvy, textil, obuv) a spojené služby. Minimální velikost se doporučuje přibližně 1500 m^2. S ohledem na sortiment se mohou uplatnit v centrech měst, čtvrťové i obvodové vybavenosti (menší velikostní typy) i v regionálních nákupních centrech.

Odborné velkoprodejny nabízejí sortiment velkých ucelených souborů nepotravinářského zboží, zejména druhy s velkou obrátkou. Od specializovaných obchodních domů se liší samoobslužnou formou prodeje, převážně jednopodlažním řešením stavby. Velikost prodejní plochy se obvykle pohybuje od 600 do několika tisíc m^2. U nás zatím nejrozšířenější typ odborné velkoprodejny je velkoprodejna typu Hobby-centrum (Baumax, OBI).

Nedílnou součástí obchodní činnosti je *distribuce* – jedná se o pohyb zboží od výrobce ke spotřebiteli (v případě spotřebního zboží). Nejvýznamnější činností distribuce je transport zboží, jeho doprava po silnici, železnici, letecky nebo lodí mezi sklady. V závislosti na typu výrobku zahrnuje distribuce často řadu dalších aktivit počínaje od celních formalit při dopravě do zahraničí, změnu balení zboží, menší úpravy výrobků až po jejich montáž.

Typ nákupního centra	Profil nákupního centra	m^2 prodejní plochy / ha pozemku	Profil hlavní velkoprodejny „magnetu“	Podíl hlavní velko-prodejny
nadregionální centrum	široký sortiment; velký rozsah nabídky	od 75 000 výše / 24 – 48	plnosortimentní vekoprodejna; mladá móda; móda	50% - 70%
regionální centrum	široký sortiment	35 000 – 75 000 / 16 – 40	plnosortimentní vekoprodejna; mladá móda; móda	50% - 70%
lokální centrum	běžný sortiment	9 000 – 32 000 / 4 – 16	diskontní velkoprodejna; supermarket; drogerie; domácí potřeby; konfekce	30% - 50%
místní velkoprodejna	zboží denní potřeby	2 500 – 14 000 / 1,2 – 6	supermarket	50% - 70%
life-stylové centrum	značkové zboží + restaurace + zábava a volný čas	14 000 – 45 000 / 4 – 16	nemívá typické velkoprodejny, spíše zaměření na speciality; multikino; klasický; širokosortimenty spíše jako doplněk	0% - 50%
specializované centrum	specifické zaměření na vybraný druh sortimentu; jen několik málo prodejen	23 000 – 56 000 / 10 – 32	–	75% - 90%
tematické centrum	zábava a volný čas, zaměřeno na turisty včetně služeb	7 500 – 24 000 / 2 – 8	stylové tématické restaurace; zábavní centra	–
outletové centrum	prodejny jednotlivých výrobců	4 500 – 38 000 / 4 – 20	prodejny jednotlivých výrobců	–

Tab. 6: Typologie a charakteristika maloobchodních nákupních center

Zdroj: Dunham-Jones E.,Williamson J. 2009: Retrofitting suburbia: 61, upraveno

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

V centrálních částech obcí je síť maloobchodních jednotek umístěna zpravidla v provozních prostorách, které byly k tomuto účelu vytvořeny minulým vývojem. Jedná se většinou o zařízení, integrovaná v parteru obytných budov nebo budov jiného účelu (např. administrativních) s omezenými prostorovými podmínkami.

Progresivní koncepce maloobchodních zařízení, především vytváření soustředěných ploch pro maloobchodní prodej s výrazně odlišnými prostorovými nároky, se uplatňuje zejména při nové výstavbě na volných plochách nebo formou větších přestaveb například na bývalých brownfieldech.

Pozemky pro budovy obchodního prodeje o výměře větší než 1 000 m^2 nelze zahrnout do ploch bydlení.

Současný i budoucí charakter maloobchodní sítě je vymezen lokalizačními kritérii, a to:
– blízkost stabilizovaného okruhu zákazníků,
– dopravní dostupnost, jako nejdůležitější faktor rozvoje,
– nabídka dostatečné rozlohy ploch, umožňující i následný rozvoj zařízení,
– cena stavebních pozemků.

Pozemky pro budovy obchodního prodeje musí být vymezeny v přímé návaznosti na kapacitně dostačující plochy dopravní infrastruktury a být z nich přístupné.

Největší nároky jsou kladeny na rozsah odstavných a parkovacích ploch, které představují zpravidla cca 30–50 % celkové plochy pro výstavbu. Na zeleň připadá cca 20–30 % plochy pozemku.

Významným kritériem je především jejich poloha, vybavenost technickou infrastrukturou a výskyt limitujících faktorů jejich zastavění, který může být stanoven platným územním plánem, případně charakterem vlastnických vztahů.

V centrech měst jsou umístěny zpravidla specializované prodejny, často s vyšším standardem prodeje a vybraným sortimentem zboží, zřizované buď samostatně, nebo sdružené formou obchodního domu. Převážně na okrajích sídel se zřizují velkoplošné velkokapacitní prodejny s plným sortimentem zboží jednoho druhu, např. plnosortimentní prodejny potravin, prodejny nábytku, prodejny zahradního nářadí, prodejny domovního a bytového vybavení, stavebnin atd. Sdružováním vhodných druhů velkokapacitních prodejen vznikají různé typy *hypermarketů, megamarketů* atd. V některých případech dochází ke kombinaci velkokapacitních prodejen, zařízení stravování, vybraných služeb a zařízení kultury (zejména kinosálů).

Vzhledem k tomu, že ceny pozemků bývají zpravidla závislé na velikosti, případně hierarchickému postavení sídel, je převážná většina rozvojových ploch pro velkoplošné obchodní stavby lokalizována na okrajích měst, někdy i za jejich hranicemi. Umístění obchodní jednotky je často nejdůležitější kritérium spotřebního chování při rozhodování zákazníka o místě nákupu. Spádová oblast může být obchodními jednotkami poddimenzována, předimenzována nebo saturována. Poddimenzovaná oblast obsahuje relativně málo prodejen poskytujících specifické zboží nebo služby, aby uspokojily potřeby své populace. Na umístění jednotky z pohledu zákazníka má vliv dostupnost, nabízený

sortiment, spotřebitelské chování, atraktivita města nebo nákupního centra v podmínkách celkové nabídky maloobchodu a zábavy, možnost parkování a náklady na ně.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Zařízení maloobchodu a specializované soubory těchto zařízení jsou jedním z hlavních organizačních prvků funkční a prostorové struktury sídla. Vytvářejí vedle centrálního uspořádání rovněž obchodní a společenské ulice a pěší zóny.

Velkoplošná obchodní zařízení vytvářejí vlastní hierarchii veřejných prostorů.

Ve všech případech je nutno klást důraz na zabezpečení provozu zásobování zařízení, pokud možno odděleně (místně, případně časově) od provozu zákazníků. U obchodních center s prodejní plochou větší než 200 m^2, která jsou zásobována velkými nákladními vozidly, je vhodné řešit manipulaci na ploše zásobovacího dvora podle ČSN 73 6056.

Prodejní stánky, kiosky, restaurační zahrádky a další prvky uličního mobiliáře přispívají k vytváření charakteru veřejného prostoru. Základní pravidla pro jejich situování upravuje mimo jiné ČSN 73 6110 (15.9 Drobná zařízení místních služeb).

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Pro velké množství druhů zařízení maloobchodu jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Maloobchodní prodejny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 prodejní plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurenceschopností provozovatelů, velikostí spádového okruhu zákazníků a dopravní dostupností zařízení.

Velkoprodejna potravin

Na 1 Ú. J. připadá: cca 3,3 m^2 podlažní plochy, cca 3,0 m^2 pozemku.

Obchodní dům plnosortimentní

Na 1 Ú. J. připadá: cca 3,6 m^2 podlažní plochy, cca 1,6 m^2 pozemku.

Prodejny specializované (např. textilní a oděvní zboží, obuv a kožená galanterie, klenoty a hodiny atd.).

Na 1 Ú. J. připadá: cca 2,5–3,0 m^2 podlažní plochy, cca 2,2–2,9 m^2 pozemku.

Prodejna oční optiky

Na 1 Ú. J. připadá: cca 5,0 m^2 podlažní plochy, cca 3,0 m^2 pozemku.

Tržnice a farmářské trhy

Na 1 Ú. J. připadá: cca 3,2 m^2 podlažní plochy, cca 4,4 m^2 pozemku.

Tržnice a farmářské trhy jsou staronovým jevem, který získává stále větší oblibu u prodejců i zákazníků. Znalost zásad prodeje vede při vymezování vhodných ploch k vytváření příjemných veřejných prostranství pro setkávání obyvatel:
tržnice – stavba určená kolaudačním rozhodnutím k prodeji zboží mimo provozovnu,
tržiště – místo trvale nebo mimořádně určené k prodeji zboží mimo provozovnu,
tržní místo – místo mimo tržnice a tržiště, na kterém se na jednom nebo a více, zpravidla najatých, prodejních místech prodává zboží, poskytují služby.

Definice farmářských trhů uvádí, že farmářské trhy (sedlácké, selské, zemědělské trhy apod.) jsou forma prodeje zemědělského a potravinářského zboží pro občanskou veřejnost, jejímž cílem je:

- vytvoření nového společenského prostoru, který vedle prodeje zemědělského zboží slouží k setkávání lidí;
- oživení vybraných prostor měst a zlepšení jejich atmosféry;
- zásobování občanů čerstvými zemědělskými plodinami a potravinami převážně českého a regionálního původu;
- podpora malých a středních zemědělských pěstitelů, chovatelů, zpracovatelů a výrobců potravin.

Farmářské trhy se konají ve veřejně oznámené časové periodě, zpravidla pod otevřeným nebem a prodej na nich se řídí předem oznámeným a vyvěšeným tržním řádem, který vychází ze vzorového tržního řádu a z dispozic jednotlivých měst. Předmětem prodeje na farmářských trzích může být pouze zboží, které tematicky odpovídá charakteru farmářských trhů a vychází z české tradice, a to zejména z tradice pěstování plodin, chovu hospodářských zvířat a výroby potravinářských produktů.

V tržnicích a na tržištích, kde byl příslušnými orgány povolen prodej živočišných produktů, lze prodávat jen zdravotně nezávadné živočišné produkty, které splňují požadavky stanovené v § 18 zákona č. 166/1999 Sb.

Z obecných podmínek pro prodej živočišných produktů lze uvést:

- Prodejní zařízení musí být konstruována a udržována čistá a v dobrém stavu, aby bylo zabráněno riziku kontaminace, zejména zvířaty a škůdci.
- Musí být k dispozici vhodné zařízení k zajištění odpovídající hygieny prodávajících (zařízení k hygienickému umytí a osušení rukou, toalety).
- Musí být zajištěno, aby pracovní úkony probíhaly za hygienických podmínek, jestliže jsou potraviny čištěny jako součást prodeje.
- Musí být k dispozici odpovídající zařízení na přívod teplé nebo studené pitné vody.
- Musí být k dispozici odpovídající zařízení pro hygienické skladování a odstraňování nebezpečných nebo nepoživatelných látek a odpadu.
- Musí být k dispozici odpovídající zařízení nebo nástroje pro uchovávání potravin při vhodné teplotě a pro kontrolu teplot.

– Obaly použité pro první a další balení potravin nesmí být zdrojem kontaminace. Materiály pro první balení musí být skladovány takovým způsobem, aby nebyly vystaveny riziku kontaminace.

Obdobou farmářských trhů jsou jarmarky, využívající veřejná prostranství k příležitostnému prodeji tradičních řemeslných výrobků. Jarmarky označovaly původně výroční trhy. V současnosti bývají zpravidla součástí místních slavností s doprovodným programem hudebních, tanečních a folklórních souborů. Jarmarky bývají ukázkou a prodejem širokého sortimentu tradičních ručních výrobků předváděných proutkaři, kováři, řezbáři, pekaři nebo se speciálním zaměřením jako např. hrnčířský jarmark s ukázkou výroby a prodeje zboží.

Limity, doporučená ochrana

Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují doporučení v normách a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

Přehled nejdůležitějších předpisů, podle nichž povinný subjekt zejména jedná a rozhoduje, které stanovují právo žádat informace a které upravují další práva občanů ve vztahu k povinnému subjektu, a to včetně informace, kde a kdy jsou tyto předpisy poskytnuty k nahlédnutí:

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 72/2000 Sb., o investičních pobídkách a o změně některých zákonů (zákon o investičních pobídkách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 47/2002 Sb., o podpoře malého a středního podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů - § 22.

Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Farmářské trhy:
http://www.mestodobris.cz/podminky-prodeje-na-jarmarku-regionalnich-produktu-v-dobrisi/d-461198/p1=47008
http://magazin.e15.cz/bydleni/architektura/kryta-chranena-trziste-neboli-trzni-haly-trznice-nejsou-objevem-19-stoleti-979322
http://www.bio-info.cz/zpravy/vzniknou-u-nas-farmarske-trziste

Kodex farmářských trhů je uveden na stránkách:
http://www.bio-info.cz/zpravy/farmarske-trhy-maji-svuj-kodex

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 2.1.119 a 2.1.120, limity podkapitoly 2.3)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

ČSN 73 6056 Odstavné a parkovací plochy silničních vozidel.
ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací.

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení maloobchodu	**Pozemky velkoplošných zařízení**	**Zařízení velkoplošná**	0,4–0,5
	Plochy zastavěné 40–50 %	Zařízení velkoplošné	
	Plochy volné zpevněné 50–40 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 10 %	Zeleň	
	Pozemky maloplošných zařízení	**Zařízení maloplošná**	*Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch obytných.*

Tab. 7: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky:

Velkoplošná zařízení maloobchodu (supermarkety, hypermarkety) jsou zařízení od 2000 m^2 prodejní plochy. Před vstupem je vždy rozptylová plocha. Součástí pozemku jsou parkoviště na terénu. V případě situování parkovišť v objektu pod terénem se koeficient zastavění zvyšuje až na 0,7.

C.4.3.7 Zařízení ubytování

Rostoucí turistický a rekreační cestovní ruch širokého okruhu zájemců a sezónnost potřeby ubytovacích zařízení, včetně investičních a realizačních možností provozovatelů, dávají podnět ke vzniku všech druhů zařízení veřejného ubytování. Pro ekonomicky slabší skupiny uživatelů se jedná např. o chatové osady, turistické ubytovny atd., pro náročnou klientelu se rozšiřuje síť zařízení pro ubytování vyšších kvalitativních kategorií.

Vymezení základních pojmů staveb ubytovacího zařízení (hotel, motel, penzion, ostatní ubytovací zařízení) uvádí § 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.:
stavbou ubytovacího zařízení se pro účely vyhlášky rozumí stavba nebo její část, kde je poskytováno ubytování a služby s tím spojené; stavbou ubytovacího zařízení není bytový a rodinný dům a stavby pro rodinnou rekreaci; ubytovací zařízení se zařazují podle druhu do kategorií
1. hotel, kterým se rozumí ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených;
2. motel, kterým se rozumí ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených pro motoristy;
3. penzion, kterým se rozumí ubytovací zařízení s nejméně 5 pokoji pro hosty, s omezeným rozsahem společenských a doplňkových služeb, avšak s ubytovacími službami srovnatelnými s hotelem;
4. ostatní ubytovací zařízení, kterými jsou zejména ubytovny, koleje, svobodárny, internáty, kempy a skupiny chat nebo bungalovů, vybavené pro poskytování přechodného ubytování.

- ***Druhy zařízení ubytování***

Zařízení pro veřejné ubytování zahrnuje veškeré druhy zařízení k *přechodnému ubytování*, provozované na komerční bázi. Základní dominantní funkce může být u vybraných zařízení doplněna o další služby a z nich vyplývající funkce, například stravování, prodej vybraného zboží, služby typu kadeřnictví, kosmetika, údržba oděvů, směnárenství, zařízení pro rekreační sport atd.

Zařízení ubytování jsou orientačně členěna podle *požadavků určitých typů hostů a potenciálu příslušné lokality* a jednotlivé druhy zařízení jsou využívány v souladu s tímto členěním.

Hotel je ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených (§ 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.). Podle velikosti a vybavenosti pokojů a kvality a rozsahu služeb je obvykle klasifikován do 5 tříd.

Motel je ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených pro motoristy (§ 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.). Toto zařízení pro převážně krátkodobé ubytování motoristů bývá situováno ve volné krajině v blízkosti významnější komunikace. Obvykle jde o areál s nízkopodlažní zástavbou, kde jsou hostům poskytovány služby hotelového typu a jsou zde rovněž soustředěny služby určené pro vozidla.

Penzion je ubytovací zařízení s nejméně 5 pokoji pro hosty, s omezeným rozsahem společenských a doplňkových služeb, avšak s ubytovacími službami srovnatelnými s hotelem (§ 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.). Zpravidla se jedná o malokapacitní ubytovací zařízení, které

poskytuje stravování převážně jen svým hostům, s omezeným rozsahem služeb. Penzion může být součástí objektů, sloužících jiným účelům, než ubytování.

Hotel garni je obdobné zařízení, které však poskytuje pouze omezenou nabídku stravování (obvykle snídaně) a to jen pro své hosty.

Botel je ubytovací zařízení s možností stravování umístěné v trvale zakotvené osobní lodi, nejčastěji ve městě.

Hostel je ubytovací zařízení s nízkou cenou za přenocování, s omezeným rozsahem a kvalitou služeb. Zpravidla bývá vyhrazeno pro určité skupiny turistů, nejčastěji pro mládež, v tom případě mohou být v období letních prázdnin pro účely toto typu ubytování využívány vysokoškolské koleje.

Turistická ubytovna je jednoduše vybavené ubytovací zařízení s větším počtem lůžek v ubytovacích místnostech, obvykle bez stravování.

Veřejné tábořiště (kemp, autokemp) je vymezená plocha s hygienickým zařízením pro ubytování ve vlastním objektu (stan, přívěs), případně ve zpravidla jednopodlažních ubytovacích objektech provozovatele (chatky, stany).

Chatová osada je zařízení pro ubytování hostů výhradně v ubytovacích objektech typu chat nebo bungalovů provozovatele na vymezeném území. Součástí osady bývají i objekty určené pro základní služby a pro stravování.

Internáty středních škol a koleje vysokých škol jsou zařízeními určenými pro ubytování žáků a studentů, která bývají situována buď do areálů příslušných školských zařízení, nebo jako objekty nenavazující bezprostředně na zařízení školské výchovy. V době prázdnin je možné využívat tyto objekty např. jako mládežnické hostely.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Hotel

Významné je dobré urbanistické začlenění do urbanistické struktury sídla nebo do krajiny, a to nejen z hlediska jejich architektonicko-urbanistického působení na hosta, ale i vztahem k širšímu urbanistickému nebo krajinnému prostředí. Podle zaměření na typickou skupinu klientů lze hotely rozlišit na městské, rekreační v turisticky atraktivních místech – například horské a přímořské, sportovní, lázeňské, kongresové, dále pro krátkodobé pobyty cestujících u letišť, velkých nádraží, přístavů, apod. Ze zaměření hotelu vyplývají urbanistické požadavky a požadavky na vybavení. V atraktivních místech měst nebo rekreačních či lázeňských rezortech vznikají celé čtvrti ubytovacích zařízení nebo jejich komplexy.

Z urbanistických hledisek je nutno při výběru vhodného pozemku pro tato zařízení respektovat:

- snadnou dostupnost veřejnou i individuální dopravou s možností krátkodobého i dlouhodobého odstavování vozidel (parkoviště, garáže). Vzdálenost parkoviště je max. 100 m od hlavního vstupu,
- velikost pozemku. Rozloha pozemku je vázána na urbanistické začlenění do širšího celku,

- v městských sídlech je vhodné umísťovat hotely v bezprostřední blízkosti parkově upravených částí, s návazností na architektonicky hodnotnou historickou nebo novou bytovou a občanskou zástavbu,
- ve volné krajině vhodnost území s přírodními zajímavostmi a hodnotami a klimatické podmínky,
- dostatečný odstup rekreačních typů zařízení od frekventovaných komunikací, odclonění od negativních vlivů pásmem zeleně.

Pro další druhy ubytovacích zařízení (hotel garni, penzion, hostel) platí obdobné základní podmínky přiměřeně.

Základní dominantní funkce může být u vybraných zařízení doplněna o další služby a z nich vyplývající funkce, například stravování, prodej vybraného zboží, služby typu kadeřnictví, údržba oděvů, směnárny, zařízení pro rekreační sport atd.

Penzion

Může být případně umístěn ve stavbách pro bydlení nebo obsahuje byt provozovatele nebo personálu.

Motel

Základní požadavky na kvalitu pozemku jsou obdobné jako u hotelu, tento typ zařízení bývá však situován v blízkosti komunikací ve volné krajině a slouží převážně k ubytování projíždějících motoristů. Z hlediska ochrany před nepříznivými důsledky blízkosti dopravního provozu je nutno vedle dodržení ochranného pásma příslušné komunikace dbát na minimální odstup 50 m od okraje komunikace. Je vhodné, pokud to terén umožní, chránit ubytovací část zařízení terénní vlnou, v každém případě však vzrostlou zelení.

Botel

Tento specifický druh ubytování formou kajut na lodích je vázán na vodní plochy a bývá atraktivitou městských sídel.

Zařízení pro ubytování méně náročných klientů (turistická ubytovna, autokemp, chatová osada atd.)

Tato zařízení, umísťovaná zpravidla mimo sídla v krajině, vyžadují vhodný pozemek pokud možno rovinný a suchý, se vzrostlou zelení a možností připojení na technickou infrastrukturu. Předpokládá se možnost dopravního napojení, zásobování a odstavování motorových vozidel (s výjimkou specifických, zejména vysokohorských zařízení).

Internáty středních škol a koleje vysokých škol

Tato ubytovací zařízení jsou součástí zařízení školství. Pro veřejné ubytování mohou sloužit pouze sezónně (tj. v době školních prázdnin).

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Hotely vyšších kvalitativních kategorií, situované v centrech měst nebo jejich blízkosti, přispívají významně k tvorbě veřejných prostorů sídla. Umístění zařízení pro ubytování má podstatný vliv na jejich návštěvnost. Tato zařízení bývají rovněž součástí kongresových center, kde spoluvytvářejí vlastní reprezentativní veřejné prostory. Spolu s rekreačními hotely je u nich potřeba počítat s většími plochami pro relaxační účely (bazény, kuželníky, bowling, sauny, tenis apod.).

Rovněž hotelové komplexy ve volné krajině vytvářejí vlastní veřejné prostory.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Pro velké množství druhů zařízení ubytování jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurence-schopností provozovatelů, atraktivitou lokality a specifickými podmínkami území.

Hotel

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.
Na 1 Ú. J. připadá: 42–28 m^2 podlažní plochy, 35–20 m^2 pozemku.

Motel

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.
Na 1 Ú. J. připadá: 25 m^2 podlažní plochy, 50 m^2 pozemku.

Turistická ubytovna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.
Na 1 Ú. J. připadá: 18 m^2 podlažní plochy, 20 m^2 pozemku.

Chatová osada

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.
Na 1 Ú. J. připadá: 7 m^2 podlažní plochy, 55 m^2 pozemku.

Autokempink

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 čisté užitkové plochy*.
Na 1 Ú. J. připadá: 0,03 m^2 podlažní plochy, 1,3 m^2 pozemku.

Limity, doporučená ochrana

Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů (§ 2).

Doporučení upravující základní ukazatele pro poskytování ubytovacích služeb v rámci ubytování v soukromí, v kempech, chatových osadách a turistických ubytovnách.
http://www.cestovni-ruch.cz/kategorizace/doporuceni2.htm

Standardy pro ubytovací zařízení venkovské turistiky.
http://www.cestovni-ruch.cz/kategorizace/klashotel.php

Oficiální jednotná klasifikace ubytovacích zařízení České republiky 2010–2012
http://www.mmr.cz/getmedia/d2e0a220-2540-4d5b-a0e0-798762e1a82c/Oficialni-jednotna-klasifikace-CR-2010-2012.pdf

http://www.cestovni-ruch.cz/kategorizace/klashotel.php

Klasifikace ubytovacích zařízení kategorie hotel, hotel garni, penzion a motel HO. RE. KA ČR.
http://www.cestovni-ruch.cz/kategorizace/doporuceni2.htm

Klasifikace ubytovacích zařízení. http://www.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=3eeeaa52-90ec-423c-85e1-3ffcb18cc915

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 2.3)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Koncepce příslušného ministerstva:
Ministerstvo pro místní rozvoj. http://www.mmr.cz

Koncepce státní politiky cestovního ruchu ČR 2007–2013.
http://www.mmr.cz/Cestovni-ruch/Koncepce-Strategie/Koncepce-statni-politiky-cestovniho-ruchu-v-CR-na-

Koncepce státní politiky cestovního ruchu ČR. Praha: MMR, 1999. Kap. 5.3.2 Standardizace ubytovacích služeb.

Prováděcí dokument ke Koncepci státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2007-2013
http://www.mmr.cz/Cestovni-ruch/Koncepce-Strategie

Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2014 – 2020
http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Cestovni-ruch/Koncepce-Strategie

Akční plán ke Koncepci státní politiky cestovního ruchu v ČR 2014 – 2020
http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Cestovni-ruch/Koncepce-Strategie

Oblasti cestovního ruchu:
http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Cestovni-ruch

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení ubytování	**Pozemky ubytovacích zařízení**	**Zařízení ubytování, vytvářející větší souvislé areály**	0,1–0,2 rekreační a lázeňská zařízení 0,3–0,5 výhradně ubytovací zařízení
	Plochy zastavěné *10–50 %*	Ubytovací zařízení	
		Garáže a *případně* další technické a doprovodné objekty	
	Plochy volné *zpevněné* *50–30 %*	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Případně hřiště	
	Plochy volné *nezpevněné* *40–20 %*	Zeleň	

Tab. 8: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky:

Zařízení ubytování se bilancuje pouze v případě, že vytváří větší souvislý areál.

Lázeňská a rekreační ubytovací zařízení mají zpravidla větší pozemek s hřišti, zelení a odpočinkovými plochami, pozemek zařízení výhradně ubytovacích obsahuje zpravidla pouze nezbytnou doprovodnou a izolační zeleň a parkoviště.

C.4.3.8 Zařízení veřejného stravování

Zařízení restauračního stravování v městských centrech, zejména v centrech větších měst, má vytvářet co nejrozmanitější nabídku různých provozních druhů s různým charakterem prostředí i různých cenových úrovní (např. výběrové restaurace, specializované restaurace, typické vinárny, grill bary, snack bary, kavárny a cukrárny atd.).

- ***Druhy zařízení stravování***

Zařízení stravování je charakterizováno veřejnou přístupností a komerčním zaměřením svého provozu. Umisťují se zpravidla do lokalit s větší hustotou zástavby a to buď jako vestavěná zařízení nebo volně stojící objekty. Kromě funkce stravovací plní i funkci společensko – zábavní. Jsou určena nejen pro přípravu a podávání pokrmů, ale i společenské aktivity. Z převažujícího zaměření jednotlivých zařízení pak vyplývají různé *provozní typy*.

Restaurace, snack bary, grill bary jsou zařízeními, která plní jak funkci stravování, tak funkci společenskou.

Motoresty jsou druhy restaurací, budované zpravidla mimo zástavbu při frekventovaných komunikacích, které jsou určeny převážně pro motoristy.

Kavárny jsou určeny převážně k funkci společenské s doplňkovým občerstvením a vybraným sortimentem.

Vinárny plní funkci společenskou i stravovací, společenská je převažující.

Pivnice jsou zaměřeny obdobně jako vinárny.

Bufety plní výhradně funkci stravovací.

Jídelny jsou určeny výhradně pro stravování. Specifické druhy jídelen jsou jídelny určené pro konkrétní cílovou skupinu (pro důchodce, školní jídelny, vysokoškolské menzy).

Cukrárny jsou zařízeními, která zpravidla slouží jak k podávání občerstvení, tak i k přímému prodeji bez konzumace na místě.

Vzhledem ke společenskému zaměření některých typů zařízení a tím k úzké vazbě na zařízení kultury, dochází často ke kombinaci vybraných typů zařízení stravování a zařízení kultury. Rovněž častá je kombinace se zařízeními maloobchodu.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Zařízení tohoto druhu mohou být zřizována jako vestavěná zařízení v objektech jiných funkcí nebo jako samostatná zařízení.

Ve stavbách pro bydlení nejsou vždy vhodné podmínky pro integraci těchto zařízení. Bez kolizí s hlavní funkcí bydlení mohou být v těchto objektech umísťována jen menší zařízení anebo zařízení, u nichž nelze předpokládat hlučný provoz ve večerních hodinách.

Integrace větších zařízení vyžaduje samostatné řešení příslušných podlaží i celkové dispozice staveb pro bydlení.

Příznivější podmínky pro integraci jsou u nebytových objektů (administrativní budovy, ubytovací zařízení, objekty dopravních zařízení – nádraží vlaková, autobusová atd.).

Pro samostatně stojící zařízení se doporučuje volit pozemek v poloze chráněné od hluku z dopravy. Předpokládá se využití volných ploch v letních měsících jako odbytových ploch.

Tato zařízení je možno situovat jak v sídlech, tak v krajině.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Zařízení stravování výrazně přispívají k charakteru a oživení veřejných prostorů.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Pro velké množství druhů zařízení stravování jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurenceschopností provozovatelů, atraktivitou lokality a specifickými podmínkami území.

Restaurace, kavárny, vinárny, pivnice, snack bar, grill bar, motorest

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 odbytové plochy*.
Na 1 Ú. J. připadá: 4,2–3,0 m^2 podlažní plochy, 6,0–5,0 m^2 pozemku.

Bufet

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 odbytové plochy*.
Na 1 Ú. J. připadá: 3,1 m^2 podlažní plochy, 5,2 m^2 pozemku.

Jídelna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 odbytové plochy*.
Na 1 Ú. J. připadá: 3,0 m^2 podlažní plochy, 6,0 m^2 pozemku.

Cukrárna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 odbytové plochy*.
Na 1 Ú. J. připadá: 2,8 m^2 podlažní plochy, 4,8 m^2 pozemku.

Limity, doporučená ochrana

Doporučení, upravující základní ukazatele pro kategorizaci hostinských a ubytovacích zařízení. Praha: MH, 1994. http://www.cestovni-ruch.cz/kategorizace/doporuceni.htm

Hygienické zásady pro zařízení společného stravování. Hygienické předpisy. 1997, sv. 84, č. 72. http://www.prorestaurace.cz/norma_cz.htm

Oficiální jednotná klasifikace ubytovacích zařízení České republiky 2013–2015. Asociace hotelů a restaurací České republiky na základě Usnesení vlády ze dne 17. 7. 1999 č. 717 a za podpory Ministerstva pro místní rozvoj ČR a České centrály cestovního ruchu – CzechTourism. http://www.cestovni-ruch.cz/kategorizace/jednotna.php

Kodex hygienických pravidel předvařené a vařené potraviny ve veřejném stravování pro CAC/RCP 39-1993
http://www.bezpecnostpotravin.cz/kodexova-hygienicka-pravidla-pro-verejne-stravovani.aspx

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 2.3)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení veřejného stravování	**Pozemky veřejného stravování**	**Zařízení veřejného stravování**	0,4–0,5
	Plochy zastavěné 40–50 %	Zařízení veřejného stravování	
	Plochy volné zpevněné 50–40 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 10 %	Zeleň	

Tab. 9: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámka:

Zařízení veřejného stravování se bilancují pro zohlednění v územním plánu, jedná-li se o samostatně stojící objekt (nad 1000 m^2 zastavěné plochy) s parkovišti a rozptylovou plochou před vchodem (motorest, výletní restaurace, restaurace se zahradou apod.).

C.4.3.9 Zařízení nevýrobních služeb

- ***Druhy zařízení služeb*** *(též část C.4.3.10)*

Zařízení služeb se člení podle typu poskytovaných služeb orientačně na služby *výrobní, opravárenské a nevýrobní*. Značná část zařízení služeb nevyvolává zvláštní nároky na území, neboť se – pokud to charakter provozu umožňuje – zřizují *integrovaně* spolu s dalšími funkcemi, zejména s bydlením a s dalšími druhy zařízení. Pouze tam, kde charakter činnosti vyvolává negativní dopady na okolí (např. kovářství, truhlářství, autoservisy, čerpací stanice), je nezbytné nejen provozovat tento typ služeb v samostatných objektech, ale v některých případech je stanoveno i pásmo hygienické ochrany jako limit využití území.

Dalšími druhy zařízení jsou zařízení *areálového typu* (např. zahradnictví), jejichž nároky na plochu jsou často značné a rovněž pro některá z nich je stanoveno pásmo hygienické ochrany.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Tato zařízení nevyvolávají zpravidla velké nároky na území, zařízení bývají případně integrována v budovách jiných funkcí (např. holičství a kadeřnictví, předprodej vstupenek, sázkové a cestovní kanceláře, fotoateliery, poradenské služby, projekční kanceláře atd.).

Zařízení tohoto druhu se doporučuje vzájemně sdružovat, nebo alespoň zřizovat ve vzájemné návaznosti s dalšími zařízeními služeb a maloobchodu.

Hřbitovy a krematoria tvoří výjimku, vyžadují rozsáhlé plochy a samostatně stojící objekty. Je vhodné je situovat v okrajových částech sídel, důležitá je dopravní dostupnost veřejnou dopravou a zajištění dostatečných ploch pro odstavování motorových vozidel. Při zakládání hřbitova je nutno dbát geomorfologických podmínek pozemku.

Ochranné pásmo okolo veřejných pohřebišť a krematorií se zřizuje v šíři nejméně 100 m. Stavební úřad může v tomto ochranném pásmu zakázat nebo omezit provádění staveb, jejich změny nebo činnosti, které by byly ohrožovány provozem veřejného pohřebiště nebo krematoria, případně by mohly ohrozit řádný provoz veřejného pohřebiště či jeho důstojnost. V případě, že by dalším pohřbíváním mohlo dojít k ohrožení veřejného zdraví nebo vodního hospodářství, může o zákazu pohřbívání v části veřejného pohřebiště nebo na celém jeho území rozhodnout příslušný orgán státní správy.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Hřbitovy, smuteční síně a krematoria vytvářejí vlastní specifické veřejné prostory.

Ostatní zařízení k oživení veřejných prostorů pouze přispívají v rámci integrace do objektů jiných funkcí.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Pro velké množství druhů zařízení nevýrobních služeb jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurence-schopností provozovatelů, okruhem zájemců a specifickými podmínkami.

Holičství, kadeřnictví

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 15 m^2 podlažní plochy, 18 m^2 pozemku.

Rychločistírna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 30 m^2 podlažní plochy, 40 m^2 pozemku.

Deratizace, desinfekce, desinsekce

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 12 m^2 podlažní plochy, 15 m^2 pozemku.

Veřejné WC a umývárny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 užitkové plochy*.
Na 1 Ú. J. připadá: 1,2 m^2 podlažní plochy, 1,5 m^2 pozemku.

Půjčovna auto-moto

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 osobní automobil*.
Na 1 Ú. J. připadá: 10 m^2 podlažní plochy, 40 m^2 pozemku.

Předprodej vstupenek, sázkové kanceláře, cestovní kanceláře

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 20 m^2 podlažní plochy, 12 m^2 pozemku.

Fotoateliér

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 32 m^2 podlažní plochy, 20 m^2 pozemku.

Pohřební služby

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 20 m^2 podlažní plochy, 12 m^2 pozemku.

Krematorium

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pec*.
Na 1 Ú. J. připadá: 700 m^2 podlažní plochy, 1400 m^2 pozemku.

Hřbitov

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 hrob*.
Na 1 Ú. J. připadá: 0,02 m^2 podlažní plochy, 6,0 m^2 pozemku.

Smuteční síň

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo v obřadní síni*.
Na 1 Ú. J. připadá: 5 m^2 podlažní plochy, 9 m^2 pozemku.

Limity, doporučená ochrana

Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Účinnost od 1. 9. 2012.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 3.1 a 4.5)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Ochranné pásmo krematoria = 100 m (limit 4.105 http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591).

Ochranné pásmo veřejného pohřebiště = 100 m od ohradní zdi – oplocení (limit 4.106 http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591).

C.4.3.10 Zařízení výrobních a opravárenských služeb

- ***Druhy zařízení služeb*** *(též část C.4.3.9)*

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Možnost začlenění těchto zařízení do okolní zástavby je dána charakterem jejich provozu a slučitelností s jinými funkcemi. Některá zařízení (např. autoservisy, truhlářství, zámečnictví a některé ostatní výrobní služby) mají nepříznivý vliv na okolí svojí hlučností, prašností, množstvím přijíždějících motorových vozidel s nutností parkování atd.

Jiná zařízení naopak působí příznivě prostřednictvím rozšíření zelených ploch (např. zahradnictví), nebo nevyvolávají nepříznivé vlivy a je možno je integrovat do objektů jiných funkcí včetně bydlení (např. kožešnictví, sklenářství, knihařství, opravy kožené galanterie, opravny hodin a klenotů, opravny obuvi aj.).

Rozsáhlejší plochy zařízení výrobních služeb (např. autoservisy aj.) je vhodné situovat raději v okrajových polohách sídla, např. v průmyslových zónách. Pro autoopravny je důležitá dostupnost prostředky hromadné dopravy.

Pro situování zahradnictví mají významný vliv přírodní podmínky.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Tato zařízení převážně nijak nepřispívají k vytváření veřejných prostorů.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Pro velké množství druhů zařízení stravování jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurence-schopností provozovatelů, atraktivitou lokality a specifickými podmínkami.

Zakázkové krejčovství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 20 m^2 podlažní plochy, 7 m^2 pozemku.

Opravna obuvi

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 22 m^2 podlažní plochy, 12 m^2 pozemku.

Autoopravna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 90 m^2 podlažní plochy, 400 m^2 pozemku.

Opravny kožené galanterie

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 20 m^2 podlažní plochy, 10 m^2 pozemku.

Kožešnictví

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 20 m^2 podlažní plochy, 10 m^2 pozemku.

Knihařství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 25 m^2 podlažní plochy, 18 m^2 pozemku.

Sklenářství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Na 1 Ú. J. připadá: 24 m^2 podlažní plochy, 26 m^2 pozemku.

Zahradnictví

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 zastavěné plochy skleníku*.
Na 1 Ú. J. připadá: 0,15 m^2 podlažní plochy, 3,5 m^2 pozemku.

Limity, doporučená ochrana

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů (zákon o integrované prevenci), ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 272/2011 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými vlivy hluku a vibrací.

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Účinnost od 1. 9. 2012.

Vyhláška č. 337/2010 Sb., o emisních limitech a dalších podmínkách provozu ostatních stacionárních zdrojů znečišťování ovzduší emitujících a užívajících těkavé organické látky a o způsobu nakládání s výrobky obsahující těkavé organické látky, ve znění vyhlášky č. 257/2011 Sb.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 3.1 a kapitoly 4)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení výrobních a nevýrobních služeb	**Pozemky velkoplošných zařízení**	**Opravny, výrobny atd.**	0,4–0,6
	Plochy zastavěné 40–60 %	Zařízení velkoplošné	
	Plochy volné zpevněné 55–35 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 5 %	Doprovodná a izolační zeleň	
	Pozemky velkoplošných zařízení	**Zahradnictví – skleníky atd.**	0,05–0,5
	Plochy zastavěné 5–50 %	Budovy, skleníky	
	Plochy volné zpevněné 10 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 85–40 %	Produkční zemědělské plochy	
		Doprovodná zeleň	
	Pozemky maloplošných zařízení	**Zařízení maloplošná**	*Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch.*

Tab. 10: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámka:

Zařízení výrobních služeb se bilancuje, vytváří-li samostatný areál nad 2000 m^2. Rozlišujeme drobné výrobny a opravny s vyšším koeficientem zastavění a např. zahradnictví a skleníky, u kterých je velké rozpětí koeficientu zastavění dáno rozsahem a počtem staveb, umístěných na pozemku.

C.4.3.11 Zařízení správy a administrativy

- ***Druhy zařízení správy a administrativy***

Zařízení správy jsou zařízeními nekomerčního charakteru a slouží pro správu a řízení obcí, krajů a státu. Poskytují celostátně propojené služby i pro zajištění komunikace a bezpečnosti občanů. Kromě *úřadů jednotlivých úrovní státní správy a samosprávy* jsou to zejména *poštovní úřady, zařízení justice apod.*

Zařízení administrativy zahrnuje i administrativní objekty pro *obchodní činnost firem, pro pojišťovnictví a peněžnictví* (banky, spořitelny).

Zařízení pro administrativu svým stavebně architektonickým charakterem patří mezi výrazné městotvorné prvky.

Jednou z tendencí je sdružování těchto zařízení do větších celků mimo centrální území měst. Další variantou je dostavba (případně přestavba) městských center objekty těchto zařízení, což však může mít případně i negativní dopad na život v centru i na cennou historickou architekturu a celou urbanistickou strukturu historického jádra města. Jedním z takto vyvolaných negativních jevů může být pak vylidňování městských center.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Závažná společenská a hospodářská funkce těchto zařízení vede k tendencím přiblížit je maximálně k centrům sídel.

Při situování administrativní budovy je nutno pamatovat na možné případné pozdější rozšíření provozu. Velkou pozornost je nutno věnovat orientaci ke světovým stranám tak, aby došlo k vyváženému oslunění průčelí.

Důležité je rovněž zajištění dobré dopravní dostupnosti prostředky hromadné dopravy a zajištění přiměřeného počtu odstavných stání.

Zařízení tohoto druhu je možno případně integrovat do objektů jiných druhů občanského vybavení nebo do objektů jiných funkcí.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Zařízení tohoto druhu jsou výrazným prvkem, který doplňuje strukturu veřejného prostoru. Tvoří orientační body, avšak (vzhledem k době provozu) nepřispívají příliš k oživení městských center, zvláště ve večerních hodinách a ve dnech pracovního volna.

V případě sdružování těchto zařízení do administrativních celků (areálů) jsou vytvářeny vlastní specifické veřejné prostory.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Pro velké množství druhů zařízení jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Zařízení veřejné správy, kde se předpokládá pohyb návštěvníků (správní úřady obcí)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = cca 1,1.
Na 1 Ú. J. připadá: 24 m^2 podlažní plochy, 10–20 m^2 pozemku (podle typu zástavby).

Pobočky spořitelen, banky, finanční instituce

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit.
Na 1 Ú. J. připadá: 28–30 m^2 podlažní plochy, 10–12 m^2 pozemku (podle typu zástavby).

Okresní soud

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,2.
Na 1 Ú. J. připadá: 26 m^2 podlažní plochy, 10 m^2 pozemku (podle typu zástavby).

Státní notářství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,03.
Na 1 Ú. J. připadá: 40 m^2 podlažní plochy, 12 m^2 pozemku (podle typu zástavby).

Krajský archiv

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 čisté užitkové plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel = 4,5
Na 1 Ú. J. připadá: 2,0 m^2 podlažní plochy, 2,6 m^2 pozemku (podle typu zástavby).

Zařízení administrativy (bez provozu návštěvníků)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m^2 čisté užitkové plochy*.
Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit.
Na 1 Ú. J. připadá: 1,5 m^2 podlažní plochy, 2,0 m^2 pozemku.

Limity, doporučená ochrana

ČSN 73 0580-1 Denní osvětlení budov: Základní požadavky.

ČSN 73 0580-2 Denní osvětlení budov: Denní osvětlení obytných budov.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 272/2011 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací.

Státní zdravotní ústav – pracovní prostředí a zdraví.
http://www.szu.cz/tema/pracovni-prostredi

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 1.1 a 2.3)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Koncepce příslušného ministerstva:
Bez centrální rozvojové koncepce.

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ Kz
Zařízení veřejné správy a administrativy	**Pozemky zařízení veřejné správy a administrativy**	**Zařízení veřejné správy a administrativy, vytvářející souvislé areály**	0,4–0,5 s parkovišti na terénu 0,6–0,7 s parkovišti pod terénem
	Plochy zastavěné 40–70 %	Objekty zařízení	
	Plochy volné zpevněné 50– 30 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 10–0 %	Doprovodná zeleň	
	Pozemky zařízení veřejné správy a administrativy	**Zařízení veřejné správy a administrativy, nevytvářející souvislé areály**	*Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci ploch smíšených obytných.*

Tab. 11: Funkční využití a prostorové uspořádání území

C.4.3.12 Zařízení církví

Typologie církevních staveb se zabývá stavebními druhy, které slouží potřebám církví a jejich poslání. Řada objektů, které církev využívá, je však funkčně a tím i typologicky téměř shodná s profánními (světskými) objekty téhož určení, kterými se zabývá předchozí text (zařízení školství, zdravotnictví, sociální péče, ubytování, stravování, administrativy atd.). Jsou však doplněna prostory pro duchovní péči (kaple, výuka náboženství, specifické formy ubytování).

Stavby sakrálního charakteru, ve kterých se shromažďují věřící, se liší podle jednotlivých církví.

- ***Druhy zařízení církví***

Zařízení sloužící potřebám církví se člení na *sakrální a profánní objekty*.

Sakrální objekty (kostely, kaple a modlitebny) jsou určeny jednoznačně pro liturgické a bohoslužebné účely a mají speciální nároky na rozlohu a lokalizaci pozemků.

Profánní stavby jsou určené zejména pro školství a výchovu, pro zdravotnictví a sociální péči, pro kulturu (knihovny), ubytování a stravování a mají zpravidla obdobný charakter, jako kterákoliv občanská zařízení shodných druhů. Jsou však dále doplněny prostory pro duchovní růst a duchovní péči (kaple, výuka náboženství, specifické formy ubytování). Církve se v současné době zaměřují na budování víceúčelových komplexů, určených nejen ke konání liturgie a bohoslužeb, ale i pro činnost společenských nebo duchovně pastoračních center a sborových středisek. Katolická církev a nekatolické církve sice používají odlišnou terminologii, ale princip sdružování kostelů a modliteben s objekty ostatních druhů občanského zařízení, i když využívaného podle určitých specifických zásad, je shodný.

Areály klášterů jsou zvláštním druhem zařízení, jsou určeny pro řeholní život řádů a zahrnují prostory veřejné (kostely, školy, nemocnice, charitativní, sociální péče, pohostinství), poloveřejné (hospodářské) a neveřejné (soukromé ubytovací prostory mnichů).

Sakrální stavby církve římskokatolické tvoří:

– farní kostely,
– filiální kostely a kaple,
– poutní kostely a kaple,
– hřbitovní kostely a kaple,
– drobná církevní architektura (kapličky, Boží muka, kříže, křížové cesty, zvonice atd.).

Sakrální stavby církví nekatolických tvoří:

– kostely,
– kaple,
– modlitebny.

Stavby profánního charakteru všech církví tvoří:

– fary,
– pastorační a společenská centra,
– centra pro mládež,

– internáty a domovy mládeže,
– školy, vzdělávací a výchovná zařízení,
– nemocnice,
– léčebny dlouhodobě nemocných,
– domovy pro fyzicky i mentálně postižené,
– stacionáře pro staré občany,
– azylové domy, budovy charity,
– hospodářské objekty.

Specifické objekty církve římskokatolické tvoří:

– komplexy klášterů.

Specifické objekty církví nekatolických tvoří:

– kazatelské stanice,
– sborové domy,
– sborová a církevní centra.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Farní a filiální kostely, kaple a modlitebny bývají součástí obytné zástavby sídel, situování poutních kostelů vyplývá ze specifických podmínek území. Situování ostatních zařízení vyplývá z jejich účelu a rozsahu.

Obr. 11: Farní kostel Svaté Rodiny v Luhačovicích postavený v 90. letech 20. století
Foto: N. Rozmanová

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Sakrální stavby jsou dominantami veřejných prostorů a tvoří nejvýznamnější orientační body. Charakterizují urbanistickou strukturu sídel.

Prostor před církevním objektem by měl respektovat tři základní požadavky:
– uznání církevní stavby úpravou prostranství jako ústředního objektu,
– zajištění bezbariérového přístupu,
– vytvoření dostatečně velkého a bezpečného prostoru i pro starší občany.

Nové umístění sakrálních staveb musí vycházet z požadavků jednotlivých církví a dále z velikosti a charakteru sídla, z rozmístění sakrálních staveb z hlediska dostupnosti a polohy dominant. V současnosti bývají nejčastější požadavky na vymezení ploch pro sakrální stavby na sídlištích. Zpravidla zahrnují rovněž prostory pro volnočasové aktivity a pro sociální péči. Náplň, kapacitu a využití je vhodné koordinovat s dalšími obdobnými světskými institucemi. V sousedství vícepodlažních staveb lze význam církevní stavby zdůraznit prostorovou izolací.

Ve venkovských sídlech souvisí s církevním objektem zpravidla plocha veřejného prostoru, který je variabilní a umožňuje rozmístění stánků a atrakcí po dobu poutí. Základním nárokem je bezpečnost uživatelů – dostatečný odstup zařízení a pěších od komunikace a skloubení dvou rozdílných dění jakými jsou ztišení při mši a pouťové veselí. Poutní místa kladou vysoké nároky na možnost pohybu větších skupin poutníků a na nárazově požadované plochy pro parkování osobních vozidel a autobusů. Neopominutelná je možnost odpočinku a hygienického zázemí pro poutníky.

Pro polní mše v sousedství chrámů a na tradičních poutních místech musí úprava umožnit shromáždění poutníků za každého počasí, prostor musí být dostatečně bezpečný pro pohyb davu a estetický i v době mimo poutě. Měl by být umístěn a řešen tak, aby umožnil oddělení prostoru od okolního dění, zejména od rušných dopravních tras a vytvářel předpoklady pro ztišení a důstojný průběh akce.

U církevních staveb má nezastupitelné místo zeleň. Je součástí urbanistické kompozice, dotváří dálkové pohledy i vnitřní prostředí místa a zdůrazňuje jeho dominantní duchovní a prostorovou funkci.

Církevní areály (pastorační a společenská centra, areály klášterů, sborová a církevní centra atd.) vytvářejí vlastní veřejné prostory.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Velikost, tvar a orientace pozemku vychází z liturgických požadavků jednotlivých církví.

Nároky sakrálních objektů na území jsou dány účelem, situováním a religiozitou obyvatel okolního území.

U staveb profánního charakteru se nároky na území příliš neliší od světských zařízení občanského vybavení.

Obr. 12: Novogotický kostel sv. Václava v Lišově u Českých Budějovic

Kostel sousedí s barokním trojkřídlým špitálem, v současnosti zahrnujícím knihovnu a muzeum s cennou národopisnou sbírkou zejména blaťáckých krojů, součástí muzea je též výstavní síň.

Foto: N. Rozmanová

Limity, doporučená ochrana

Obdobně jako pro zařízení občanského vybavení obdobného charakteru.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 232/2002 Sb., kterou se provádí zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů.

Informace o právních předpisech:
https://www.mkcr.cz/pravni-predpisy-29.html

C.4.3.13 Zařízení vědy a výzkumu

Podle druhu činnosti jsou zařízení občanského vybavení členěna na obory, z nichž jedním jsou i zařízení vědy a výzkumu. Tato zařízení vyžadují atypická řešení a individuální přístup.

- ***Druhy zařízení vědy a výzkumu***

Zařízení vědy a výzkumu jsou zařízeními určenými pro vědeckovýzkumnou činnost – teoretickou nebo experimentální práci zaměřenou na získání nových poznatků a dovedností. Lokalizace, nároky na pozemky, vliv na okolí a celkové řešení souvisí s oborem, pro který jsou zařízení zřizována. Často jsou součástí vysokoškolského areálu nebo areálu výrobního podniku. V některých případech jsou u příslušných ústavů poloprovozní haly pro ověřování výsledků výzkumů. Podle zaměření výzkumu je třeba některá zařízení budovat jako izolovaná s nemožností přístupu veřejnosti. Nelze proto pro tato zařízení stanovit jednotné ukazatele.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Zařízení vědy a výzkumu mohou být součástí vysokých škol a výrobních podniků, v jiných případech jsou součástí dalších zařízení (např. nemocniční areály), nebo jsou tato zařízení soustřeďována do větších celků (technologické parky).

Začlenění do území a návaznost na další funkční složky, stejně tak jako rozsah pozemků a ploch jsou určeny charakterem a účelem zařízení a formou jeho provozu (např. zajištění dopravní dostupnosti, odstavování motorových vozidel atd.).

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Tato zařízení přispívají k formování charakteru veřejných prostorů. Zařízení, sdružovaná do větších provozních celků (technologické parky), vytvářejí vlastní veřejné prostory.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Hodnoty nároků na území je nutno určovat individuálně, podle charakteru a účelu jednotlivých zařízení nebo jejich skupin.

Počet zařízení a jejich kapacity vyplývají z potřeb společnosti, možností, zájmů a specifických podmínek místa i charakteru provozu.

Limity, doporučená ochrana

Tato zařízení se řídí obecně platnými předpisy pro územní plánování a výstavbu, případně stejnými předpisy jako zařízení občanského vybavení obdobného charakteru a účelu.

Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací), ve znění pozdějších předpisů.

Předpisy České republiky se vztahem k výzkumu, vývoji a inovacím
http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=608

Další odkazy:

Limity využití území, ÚÚR
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Informační centrum Akademie věd ČR pro Inovace
http://www.ssc.cas.cz/projekty/ukoncene/icavi.html

Dokumenty a legislativa k problematice vědy a výzkumu
http://www.avo.cz/dokument/index.htm

Národní politika výzkumu, vývoje a inovací na léta 2009-2015
http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=532844

Národní politika výzkumu, vývoje a inovací na léta 2016-2020
http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=682145

C.4.3.14 Zařízení specifická

Jedná se o zařízení zcela nových druhů, která se nedají zařadit v rámci tradičního členění (např. zařízení se specifickými aktivitami – herny). Dále jsou sem zařazována zařízení, sdružená do tematických a provozních celků (např. lázeňské domy sdružující funkci léčebnou, společenskou a kulturní, ubytovací, stravovací, vybraných služeb a maloobchodu). Četné aktivity sdružují rovněž veletržní areály.

- ***Druhy zařízení specifických***

Zařízení specifická jsou zařízeními občanského vybavení, která nelze jednoznačně zařadit do některé z uvedených skupin, neboť jsou určena pro několik vzájemně provázaných a doplňujících se oborů. Typickým příkladem specifických zařízení občanského vybavení jsou zařízení *lázeňských měst*, která plní funkci léčebnou, ubytovací, stravovací a společenskou, dále např. *veletržní areály* a další.

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Začlenění do území a návaznost na další funkční složky jsou určeny charakterem a účelem zařízení, formou jeho provozu a okruhem zákazníků (uživatelů).

- ***Vytváření veřejného prostoru***

V případě sdružování mohou tato zařízení vytvářet vlastní veřejné prostory, nebo výrazně přispět k jejich charakteru a k oživení veřejných prostorů, např. lázeňská centra, veletržní areály apod.

Lázeňská centra

Dominantní částí lázeňského prostředí bývají různé pramenné vázy, výstřikové mísy a chrliče, umělecky ztvárněné z ušlechtilých materiálů a vsazené do specificky ztvárněných lázeňských staveb – pavilonů a kolonád, umožňujících procházky a posezení. Hydrogeologickou a technickou problematikou spojenou s jímáním (těžbou), vedením, akumulací a využíváním přírodních léčebných prostředků se zabývá obor zřídelní technika (balneotechnika). Jímaná minerální voda je vedena na určené místo, jímž je zpravidla pramenná nebo výtoková váza (např. Karlovy Vary), přelivné věže (Františkovy Lázně), bazén (Janské Lázně) nebo akumulační nádrž (Klimkovice).

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Hodnoty nároků na území nutno určit podle charakteru a účelu jednotlivých zařízení nebo jejich skupin. Počet zařízení a jejich kapacity vyplývají ze zájmu a okruhu uživatelů a specifických podmínek místa i charakteru provozu.

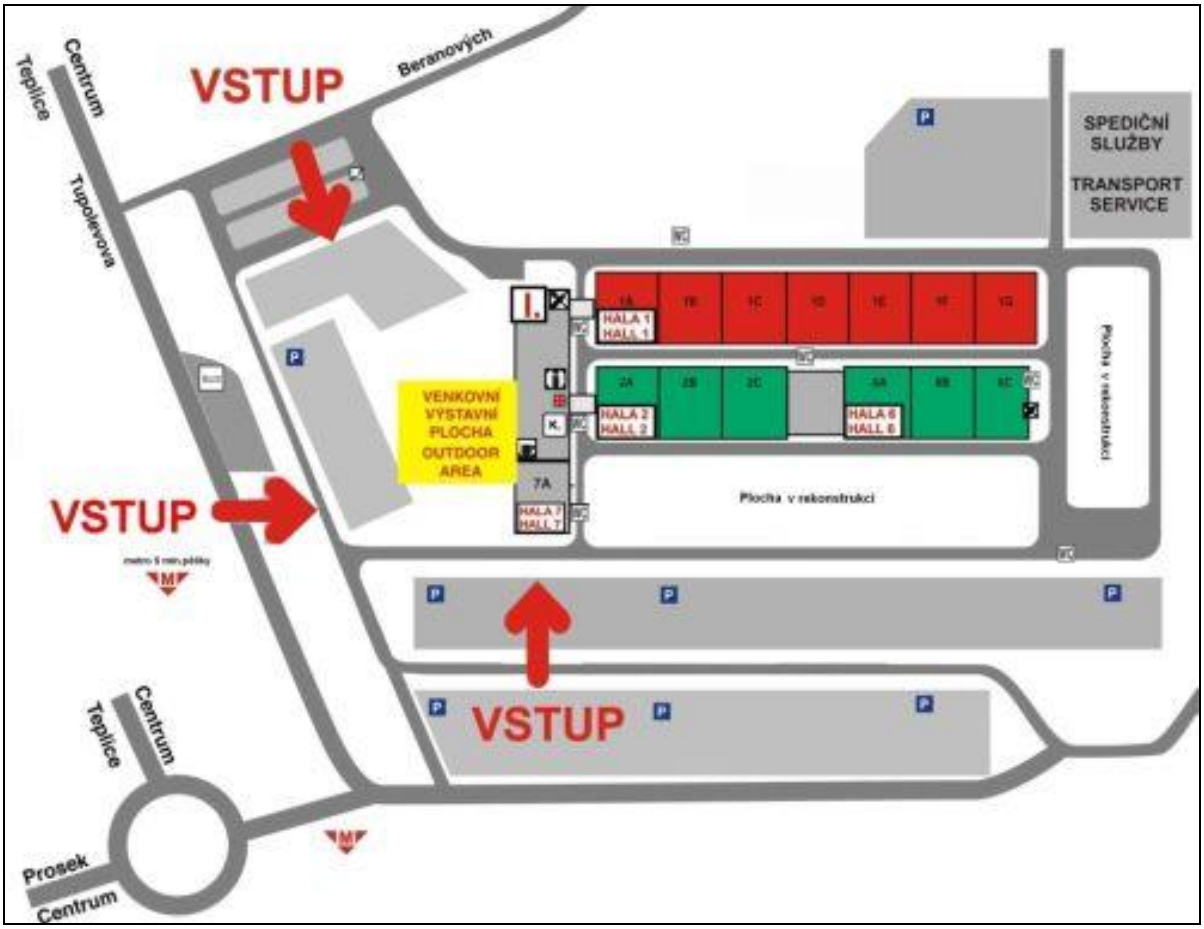

Obr. 13: Kolonáda s Křížovým pramenem, Mariánské Lázně
Zdroj: České lázně a lázeňství, vydalo Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha 2007

Veletržní areály

Praktickým příkladem urbanistických vazeb veletržních ploch na okolí jsou největší výstavní areály v České republice – Pražský veletržní areál Letňany a Brněnské výstavy a veletrhy.

Pražský veletržní areál má rozlohu 105 000 m². Krytá výstavní plocha sestává ze sedmi hal, celkem představuje rozlohu 21 560 m². V areálu se nacházejí prostory pro obchodní jednání a odpočinkové zóny pro vystavovatele a návštěvníky. Parkovací prostory pro potřeby vystavovatelů mají kapacitu až 700 míst uvnitř areálu, pro návštěvníky až 3800 míst v bezprostřední blízkosti areálu. Výstaviště je napojeno na přivaděč dálnice D8 z Teplic, Drážďan a Berlína, který je součástí pražského rychlostního okruhu. Sousedící letiště má statut mezinárodního letiště pro malá letadla. S rozvojem letecké dopravy se zde předpokládá zřízení heliportu. Zastávka MHD je ve vzdálenosti 100 m. V těsné blízkosti areálu je konečná stanice metra trasy C – Letňany. Ze služeb konaných pro výstavní areál lze zmínit: gastro služba s donáškou na stánek, restaurace, kavárny, občerstvení stánkového typu, základní zdravotní služba, likvidace odpadu velkoobjemovými kontejnery, spediční služba, uložení obalů, doprava exponátů na expozice, technické rozvody elektro, voda, odpad, stlačený vzduch, internet, telefon apod.

Obr. 14: Pražský veletržní areál Letňany

Zdroj: http://www.pvaletnany.cz/cz/vystaviste.asp

Limity, doporučená ochrana

Tato zařízení se řídí obecně platnými předpisy pro územní plánování a výstavbu, případně stejnými předpisy jako zařízení občanského vybavení obdobného charakteru a účelu.

Pro lázeňská zařízení platí:

Zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů (ochranná pásma § 21 až § 24).

Vyhláška č. 423/2001 Sb., kterou se stanoví způsob a rozsah hodnocení přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod a další podrobnosti jejich využívání, požadavky na životní prostředí a vybavení přírodních léčebných lázní a náležitosti odborného posudku o využitelnosti přírodních léčivých zdrojů a klimatických podmínek k léčebným účelům, přírodní minerální vody k výrobě přírodních minerálních vod a o stavu životního prostředí přírodních léčebných lázní (vyhláška o zdrojích a lázních).

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 4.103, 4.104, 4.1.112)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Obr. 15: Veletrhy Brno

Brněnské výstaviště bylo otevřeno v roce 1928 a patří ke skvostům funkcionalistické architektury. Díky trvalému rozvoji je současně moderním výstavním areálem vhodným pro pořádání veletrhů, kongresů, sportovních akcí nebo koncertů. Na brněnském výstavišti je k dispozici více než 130 000 m^2 čisté výstavní plochy.

Zdroj: Interaktivní mapa výstaviště:
http://www.bvv.cz/veletrhy-brno/planek-vystaviste/
http://www.bvv.cz/virtualni-vystaviste/

C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva

Objekty významných organizací, institucí a úřadů, ve kterých se předpokládá zvýšená koncentrace osob a významné objekty v zóně ohrožení nebezpečnou látkou musí splňovat požadavky ochrany obyvatelstva. Vytvářet podmínky pro preventivní ochranu území a obyvatelstva před potenciálními riziky a přírodními katastrofami v území s cílem minimalizovat rozsah případných škod je jednou z priorit Politiky územního rozvoje ČR. Civilní ochrana je rovněž předmětem územně analytických podkladů (sledované jevy ÚAP obce, řádek č. 109 až 112).

Požadavky ochrany obyvatelstva v územním plánování se uplatňují jako požadavky civilní ochrany vyplývající z havarijních plánů a krizových plánů v rozsahu, který odpovídá charakteru území a druhu územně plánovací dokumentace (§ 18 až § 22 vyhlášky č. 380/2002 Sb.).

- ***Druhy zařízení pro ochranu obyvatelstva***

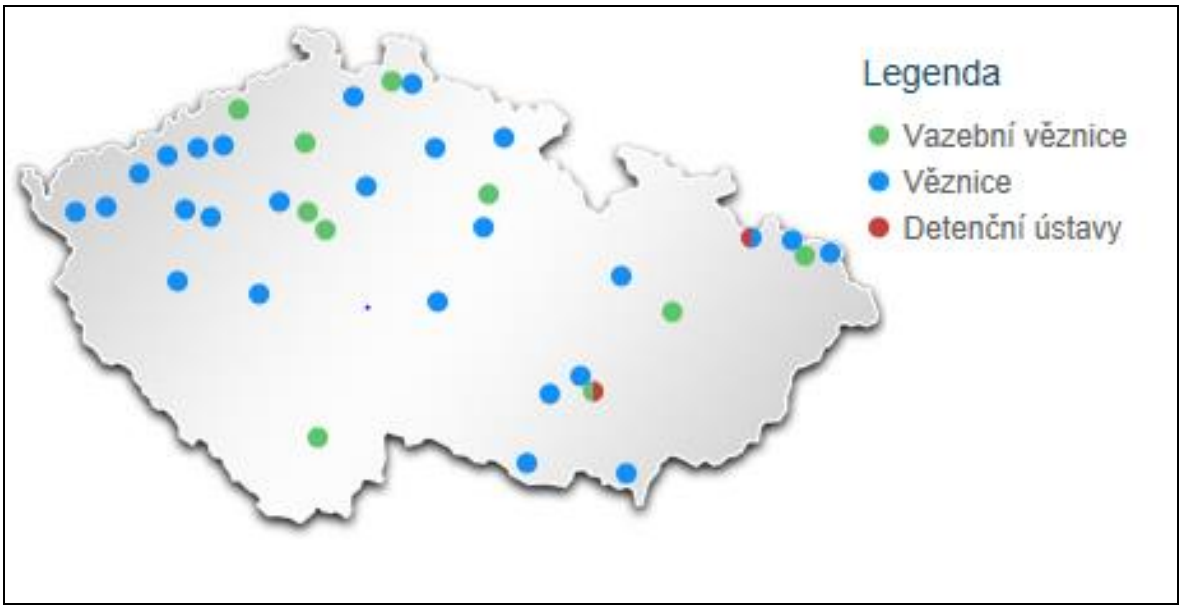
Rozvoj společnosti a následný nárůst dopravy, služeb, výroby a techniky přispívá, vedle mnoha pozitiv, ke stálému zvyšování možností vzniku mimořádných událostí jako jsou dopravní nehody, přírodní kalamity nebo ekologické katastrofy. Po roce 1989 proto byly vymezeny požadavky na koncepci ochrany obyvatelstva – pojetí řešení problémů bezpečnosti, prevence a likvidace havárií a mimořádných událostí.

Zajištění bezpečnosti státu, fungování ekonomiky, to je výrobních i nevýrobních systémů a služeb, fungování veřejné správy a zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva je závislé na konkrétních infrastrukturách, které označujeme, vzhledem k jejich významu, jako *kritické (životně důležité) infrastruktury*. Jejich narušení má negativní dopad na zajištění základních funkcí území. Poškození, narušení nebo zničení kritické infrastruktury může být způsobeno přírodními katastrofami a vlivem činnosti lidského faktoru, který se váže na selhání techniky a technologických postupů a na úmyslné akce zahrnující terorismus a organizovaný zločin, a to jak jednotlivců, tak i skupin.

K zařízením pro ochranu obyvatelstva je možno řadit stavby pro obranu státu (spadající pod Ministerstvo obrany), stavby pro bezpečnost (Policie, Policejní akademie, Hasičský záchranný sbor, Úřad BIS aj., spadající pod Ministerstvo vnitra), stavby pro účely vězeňské služby (spadající pod Ministerstvo spravedlnosti).

Stavby pro vězeňství

Pozornost je třeba věnovat kritické situaci ve vězeňství. V České republice je 36 věznic a v nich 22 tisíc vězňů. Přeplněnost hlásí většina zařízení. Závazná norma 3 m^2 na vězněnou osobu je podle EU nepřekročitelná a je věcí každého státu, bez ohledu na finanční prostředky, aby její plnění zabezpečil. Řešením problému nedostatečných kapacit věznic je vedle alternativních trestů rozšíření a výstavba nových objektů nebo využití objektů bývalých vojenských areálů, které jako součást státního majetku musí být udržovány v řádném stavu a je třeba, aby byl celý prostor střežen. V České republice se nachází 36 věznic; v tomto počtu je zahrnuto 10 vazebních věznic a dva detenční ústavy. Zabezpečovací detence je ochranné opatření pro pachatele, jejichž duševní stav trvale nebo dočasně způsobuje, že se dopouštějí závažné trestné činnosti. Jejich běžná ochranná léčba není účinná. Kapacita detenčního ústavu v Brně 48 míst, kapacita nově budovaného ústavu v Opavě je 150 míst.

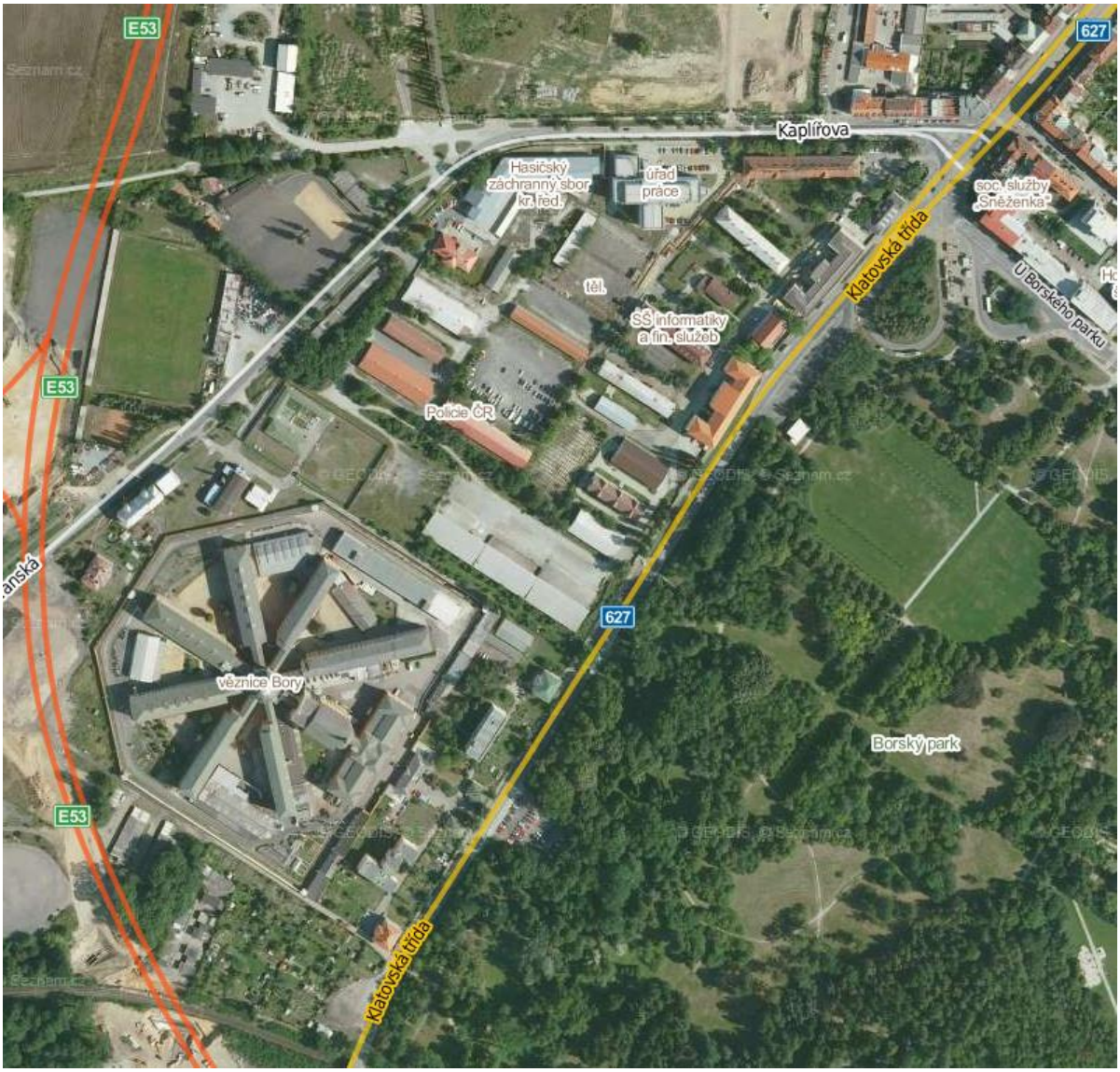
Obr. 16: Vězeňská služba České republiky – organizační jednotky
Zdroj: webové stránky Vězeňské služby České republiky http://www.vscr.cz/

Typy věznic:
typ A – s dohledem
Ve věznici se odsouzení pohybují bez omezení, pracují zpravidla mimo věznici. Po pracovní době se mohou volně pohybovat mimo věznici. Návštěvy se konají zpravidla bez dohledu zaměstnance.

typ B – s dozorem
Ve věznici se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance. Ředitel může povolit volný pohyb uvnitř věznice. Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici, lze povolit volný pohyb na pracoviště nebo na ošetření. Účast na akcích mimo věznici je možná, vždy však pod dohledem.

typ C – s ostrahou
V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance. Při plnění pracovních povinností se mohou výjimečně pohybovat ve věznici volně. Pracují zpravidla uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Mohou být zaměstnáni na nestřežených pracovištích.

typ D – se zvýšenou ostrahou
V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem příslušníka. Pracují uvnitř věznice nebo v celách s dohledem nad pracovní činností, který je nejméně každé půlhodiny. Nemají povolen volný pohyb uvnitř věznice.

Obr. 17: Lokalita Plzeň Bory – situace

V sousedství věznice jsou situovány objekty Policie ČR a Hasičský záchranný sbor – krajské ředitelství.

Zdroj: webové stránky http://www.mapy.cz/

Obr. 18: Lokalita Plzeň Bory

Při stavbě budovy borské věznice bylo použito originální architektonické řešení, kterým se v následujících letech při stavbě dalších věznic v různých zemích světa několikrát nechali jejich stavitelé inspirovat. Ubytovací kapacita věznice Plzeň je 1156 vězněných osob.

Zdroj:http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/o-nas-1613/vzdelavani-a-zamestnavani-veznu-849/

- ***Začlenění do území, návaznost na další funkční složky***

Možnost začlenění těchto zařízení do okolní zástavby je dána charakterem jejich provozu, specifickými potřebami a slučitelností s jinými funkcemi.

- ***Vytváření veřejného prostoru***

Tato zařízení díky svému objemu přispívají k formování veřejných prostorů. Vyžadují zpravidla rozsáhlejší uzavřené areály s dobrým komunikačním napojením. Podle náplně činnosti je umístění vhodné mimo střed sídla, neboť by svou rozlehlostí vytvářely prostorovou bariéru.

- ***Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek***

Počet zařízení a jejich kapacity vyplývají z potřeb společnosti, možností, specifických podmínek a charakteru provozu. Hodnoty nároků na území je nutno určovat individuálně, podle charakteru a účelu jednotlivých zařízení nebo jejich skupin.

Stavby civilní ochrany

Zvláštní pozornost je nutno věnovat stavbám civilní ochrany. Stavebně technické požadavky na *stavby civilní ochrany nebo stavby dotčené požadavky civilní ochrany* (viz. § 22 vyhlášky č. 380/2002 Sb.) zahrnují požadavky na:

a) stálé úkryty,

b) ochranné systémy podzemních dopravních staveb,

c) stavby financované s využitím prostředků státního rozpočtu, stavby škol a školských zařízení, ubytovny a stavby pro poskytování zdravotní nebo sociální péče z hlediska jejich využitelnosti jako improvizované úkryty,

d) stavby pro průmyslovou výrobu a skladování.

Obecní úřady zajišťují mimo jiného připravenost obce na mimořádné události a plnění úkolů na úseku ochrany obyvatelstva jako varování, evakuaci a ukrytí osob před hrozícím nebezpečím. Ukrytí osob se v případě vyhlášení krizového stavu plánuje v *improvizovaných úkrytech.* Takovými úkryty mohou být vhodné podzemní i nadzemní prostory v rodinných domcích, bytových domech, výrobních objektech a dalších prostorách, v nichž lze zabezpečit plánovaná opatření k ochraně ukrývaných osob. K zabezpečení ochrany při haváriích spojených s únikem nebezpečných látek jsou k ukrytí využívány místnosti ve vyšších patrech budov, u kterých jsou prováděny úpravy k utěsnění oken a dveří.

Při evakuaci se přemisťují osoby, zvířata a předměty kulturní hodnoty z míst ohrožených mimořádnou událostí do míst, ve kterých je zabezpečeno náhradní ubytování a stravování osob, ustájení pro zvířata a uskladnění věcí. Evakuace se vztahuje na všechny osoby a přednostně se plánuje pro děti, pacienty zdravotnických a sociálních zařízení, osoby zdravotně postižené a jejich doprovod. Při evakuaci zabezpečují evakuační orgány obce ubytování, zásobování základními potravinami, vodou a základní služby evakuovaným. To vše v nouzovém režimu a při dodržení základních hygienických a zdravotních podmínek.

Hlavní zásady pro budování improvizovaných úkrytů (IÚ):

- prostory mají mít minimální počet oken a dveří v obvodovém zdivu k provedení prací k jejich úpravě a mají být co nejvíce zapuštěny v okolním terénu (všeobecně platí: čím silnější je zdivo a větší zapuštění úkrytu, tím kvalitnější je ochrana),
- doběhová vzdálenost k dosažení úkrytu je do 800 m,
- podlahová plocha pro ukrývanou osobu se určuje v závislosti na způsobu větrání úkrytu a to 1–3m^2 u úkrytu s nuceným větráním a 3–5m^2 u úkrytu bez větracího zařízení,
- doporučuje se, aby IÚ měl kapacitu do 50 ukrývaných osob. Kapacita úkrytu je dána součtem sedících (2/3 ukrývaných osob) na sedátcích (rozměr cca 45x45 cm) a ležících osob (1/3 ukrývaných osob) na lehátcích (rozměr cca 55x180 cm),
- světlá výška IÚ (od podlahy ke stropu) má být minimálně 2,3 m při minimální podchodné výšce 1,9 m (výška od podlahy k nejnižší části stropu, nebo instalace vedené pod stropem úkrytu),

- minimální tloušťka obvodových zdí u zděných konstrukcí má být 45 cm a u železobetonových konstrukcí 30 cm (u panelových domů výjimečně 15 cm),
- tloušťka klenby musí být nejméně 15 cm, tloušťka zdí, do nichž je klenba válená, minimálně 90 cm,
- vstupní dveře do IÚ by měly vést z budovy a musí být otvíratelné směrem ven z úkrytu,
- IÚ by měl mít alespoň dva východy (výlezy), z nichž minimálně jeden je nouzový. Je výhodné, jsou-li IÚ propojeny průlezy.
- úroveň podlahy IÚ má být nad hladinou podzemní vody.

Improvizované úkryty nesmí být zřizovány:

- v částech budov, v nichž jsou v horních podlažích uloženy předměty a zařízení o hmotnosti větší než 1000 kg/m^2 podlahové plochy,
- pod výrobními nebo skladovacími prostorami, v nichž jsou umístěny nádrže s nebezpečnými chemickými tekutinami, s roztavenými kovy a jinými nebezpečnými látkami,
- blíže než 100 m od zásobníků s nebezpečnými látkami nebo těžkými plyny v případě, že porušení zásobníků může ohrozit bezpečnost ukrývaných,
- blíže než 50 m od prostorů a skladů s nebezpečím výbuchu a od skladů s lehce zápalnými látkami. Jsou-li požárními nebo jinými předpisy stanoveny vzdálenosti větší, platí tyto větší vzdálenosti,
- v místech, kde by pod IÚ nebo prostorem IÚ procházelo vedení vysokotlaké páry, vysokého napětí, plynu, stlačeného vzduchu apod.

Další skupinou jsou *stálé úkryty (SÚ).* Tvoří ochranné prostory v podzemních částech staveb jako úkryty vestavěné nebo úkryty samostatně stojící.
Dělí se na:
- stálé tlakově odolné úkryty (STOÚ),
- stálé tlakově neodolné úkryty (STNÚ),
- ochranné systémy podzemních dopravních staveb (metro, některé tunely).

Základní charakteristika stálých úkrytů:

- jsou vybaveny kapacitně odpovídajícím filtroventilačním zařízením s filtry, (prachovými, chemickými) a dalším projektovaným instalačním zařízením,
- zajišťují tlakovou odolnost nebo částečnou tlakovou odolnost a plynotěsnost,
- umožňují dlouhodobý provoz po dobu až 3 dnů (doba provozu je uvedena v Evidenčním listě),
- kapacita úkrytu může být překročena nejvýše o 20%,
- doběhové vzdálenosti jsou do 500 m,

- zpohotovují se po vyhlášení krizového stavu do 3 dnů,
- vybavují se radiovými vysílači,
- udržují se podle dokumentace ověřené stavebním úřadem (rozsah údržby určuje ČSN 73 9050 Údržba stálých úkrytů civilní ochrany),
- jsou vedeny v evidenci hasičských záchranných sborů kraje a obecních úřadů,
- jsou určeny k plnění úkolu havarijního plánu kraje,
- využívají se k ochraně obyvatelstva proti účinkům zbraní hromadného ničení, a to proti účinkům světelného a tepelného záření, pronikavé radiaci, kontaminaci radioaktivním prachem a proti tlakovým účinkům zbraní hromadného ničení (v závislosti na typu stálého úkrytu) v případě stavu ohrožení státu a válečného stavu.

Pro základní seznámení s problematikou ochrany obyvatelstva z pohledu územního plánování je nezbytná orientace v následujících pojmech.

Vybrané pojmy dle § 2 zákona č. 239/2000 Sb.:

- *ochrana obyvatelstva* – plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku,
- *integrovaný záchranný* systém – koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací,
- *mimořádná událost* – škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací,
- *záchranné práce* – činnost k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedoucí k přerušení jejich příčin,
- *likvidační práce* – činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí,
- *zařízení civilní ochrany bez právní subjektivity (dále jen "zařízení civilní ochrany")* – součásti právnické osoby nebo obce určené k ochraně obyvatelstva; tvoří je zaměstnanci nebo jiné osoby na základě dohody a věcné prostředky.

Vybrané pojmy dle § 2 zákona č. 240/2000 Sb.:

- *krizová situace* – mimořádná událost podle zákona o integrovaném záchranném systému, narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při nichž je vyhlášen *stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu* (dále jen „krizový stav“),
- *kritická infrastruktura* – prvek kritické infrastruktury nebo systém prvků kritické infrastruktury, narušení, jehož funkce by mělo závažný dopad na bezpečnost státu, zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva, zdraví osob nebo ekonomiku státu,

- *evropská kritická infrastruktura* – kritická infrastruktura na území České republiky, jejíž narušení by mělo závažný dopad i na další členský stát Evropské unie,
- *prvek kritické infrastruktury* – zejména stavba, zařízení, prostředek nebo veřejná infrastruktura, určené podle průřezových a odvětvových kritérií; je-li prvek kritické infrastruktury součástí evropské kritické infrastruktury, považuje se za prvek evropské kritické infrastruktury,
- *ochrana kritické infrastruktury* – opatření zaměřená na snížení rizika narušení funkce prvku kritické infrastruktury,
- *subjekt kritické infrastruktury* – provozovatel prvku kritické infrastruktury; jde-li o provozovatele prvku evropské kritické infrastruktury, považuje se tento za subjekt evropské kritické infrastruktury,
- *průřezová kritéria* – soubor hledisek pro posuzování závažnosti vlivu narušení funkce prvku kritické infrastruktury s mezními hodnotami, které zahrnují rozsah ztrát na životě, dopad na zdraví osob, mimořádně vážný ekonomický dopad nebo dopad na veřejnost v důsledku rozsáhlého omezení poskytování nezbytných služeb nebo jiného závažného zásahu do každodenního života,
- *odvětvová kritéria* – technické nebo provozní hodnoty k určování prvku kritické infrastruktury v odvětvích energetika, vodní hospodářství, potravinářství a zemědělství, zdravotnictví, doprava, komunikační a informační systémy, finanční trh a měna, nouzové služby a veřejná správa.

Vybrané pojmy dle § 2 zákona č. 59/2006 Sb.:

- *zóna havarijního plánování* – území v okolí objektu nebo zařízení, v němž krajský úřad, v jehož působnosti se nachází objekt nebo zařízení, uplatňuje požadavky havarijního plánování formou vnějšího havarijního plánu,
- *závažná havárie* – mimořádná, částečně nebo zcela neovladatelná, časově a prostorově ohraničená událost, například závažný únik, požár nebo výbuch, která vznikla nebo jejíž vznik bezprostředně hrozí v souvislosti s užíváním objektu nebo zařízení, v němž je nebezpečná látka vyráběna, zpracovávána, používána, přepravována nebo skladována, a vedoucí k vážnému ohrožení nebo k vážnému dopadu na životy a zdraví lidí, hospodářských zvířat a životní prostředí nebo k újmě na majetku,

Pro řešení mimořádných událostí, které vyžadují vyhlášení třetího nebo zvláštního stupně poplachu se zpracovává *havarijní plán kraje* (§ 25 + Příloha č. 1 k vyhlášce č. 328/2001 Sb.).

Pro jaderné zařízení nebo pracoviště IV. kategorie a pro objekty a zařízení, u kterých je možnost vzniku závažné havárie způsobené nebezpečnými chemickými látkami a přípravky se zpracovává *vnější havarijní plán* (§ 26 + Příloha č. 2 k vyhlášce č. 328/2001 Sb.).

Havarijní plán kraje a vnější havarijní plán se ukládají jako součást *krizového plánu kraje* pro jednání bezpečnostní rady kraje a krizového štábu kraje. Náležitosti krizového plánu uvádí § 15 Nařízení vlády č. 462/2000 Sb.

Limity, doporučená ochrana

Předpisy České republiky se vztahem k ochraně obyvatelstva:

Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky a o změně zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o prevenci závažných havárií), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 350/2011 Sb., o chemických látkách a chemických směsích a o změně některých zákonů (chemický zákon).

Vyhláška č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému, ve znění vyhlášky č. 429/2003 Sb.

Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

Vyhláška č. 246/2001 Sb., o stanovení podmínek požární bezpečnosti a výkonu státního požárního dozoru (vyhláška o požární prevenci).

Vyhláška č. 247/2001 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 172/2001 Sb., k provedení zákona o požární ochraně, ve znění nařízení vlády č. 498/2002 Sb.

Nařízení vlády č. 462/2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Další odkazy:

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 4.6.101, 4.3.111)
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591

Řešení mimořádných událostí a krizových situací, Ministerstvo vnitra generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR
http://www.mvcr.cz/informacni-servis-mimoradne-udalosti.aspx
http://www.hzscr.cz/web-krizove-rizeni.aspx

http://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelstva-uvodem.aspx

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020
http://www.hzscr.cz/clanek/koncepce-ochrany-obyvatelstva-do-roku-2013-s-vyhledem-do-roku-2020-503181.aspx

www stránky HZS Moravskoslezského kraje – Obecné zásady
http://www.hzsmsk.cz/index.php?a=cat.45

www stránky HZS Moravskoslezského kraje – Ukrytí (prezentace ke stažení)
http://www.hzsmsk.cz/index.php?ID=1985

Koncepce příslušného ministerstva:

Ministerstvo vnitra. http://www.mvcr.cz/
Ministerstvo vnitra je ústředním orgánem státní správy pro krizové řízení, civilní nouzové plánování, ochranu obyvatelstva a integrovaný záchranný systém.

Hasičský záchranný sbor. http://www.hzscr.cz/

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020
http://www.hzscr.cz/clanek/koncepce-ochrany-obyvatelstva-do-roku-2013-s-vyhledem-do-roku-2020-503181.aspx

Použité zdroje:

ČSÚ, krajská reprezentace Brno. *Dojížďka za prací a do škol: Jihomoravský kraj.* 1. vyd. Brno: Český statistický úřad, 2004.

Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR – zdraví pro všechny v 21. století. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2002.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky. Praha: MŠMT, 2005.

FOŘTL, Karel. *Občanské stavby: Stavby zdravotnické.* 1. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2003.

Funkční urbanizovaná území (FUA), Projekt INTERREG IIIB – REPUS

http://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/sykora/pdf/Maier_Drda_Mulicek_Sykora_2007_UUR_10_3_Doprava_a_FUA.pdf

http://www.uur.cz/images/konzultacnistredisko/Seminare/2010/UAP/FUA---Maier.pdf

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDIQFjADahUKEwjcwavnlM7IAhXq83IKHRqYCHw&url=http%3A%2F%2Fwww.strukturalni-fondy.cz%2Fgetmedia%2Fba216f36-4136-4cd2-80d7-2e5c61ef0bc1%2FREPUS_ba216f36-4136-4cd2-80d7-2e5c61ef0bc1.ppt%3Fext%3D.ppt&usg=AFQjCNGTx9gvHFaWdH_oVxdqCBpK4EvIpg

KAJLIK, Vladimir a kol. *České lázně a lázeňství.* Praha: MMR, 2007.

KRASICKÝ, Antonín a kol. *Občanské stavby II.* 1. vyd. Praha: SNTL, 1989.

KUNC, Josef – TONEV, Petr – GREPLOVÁ, Zuzana – SZCZYRBA, Zdeněk. *Perspektivy nákupních center v České republice s důrazem na lokalizaci v urbánním prostředí – příklad města Brna. Urbanismus a územní rozvoj.* 2012, roč. XV, č. 2, s. 14-20.

MAIER, Karel a kolektiv. *Udržitelný rozvoj území.* 1. vyd. Praha: 2012.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2006. Praha: MPSV, 2006 [cit. 2006-09-01]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/>.

MITCHELL, J. William. *Život ve městě trochu jinak.* 1. vyd. Praha: Zlatý řez, 2004.

PÁSKOVÁ, Martina – ZELENKA, Josef. *Cestovní ruch: Výkladový slovník.* 1. vyd. Praha: MMR, 2002.

Politika územního rozvoje ČR 2008. Brno: ÚÚR, 2009
http://www.uur.cz/?id=3462

Principy udržitelného územního rozvoje. Brno: ÚÚR, 2000.

ROZEHNALOVÁ, Eva – TOMÍŠKOVÁ, Marie. *Církevní stavby.* 1. vyd. Brno: ÚÚR, 1995.

Řešení mimořádných událostí a krizových situací. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, 2006
http://www.hzscr.cz/web-krizove-rizeni.aspx
http://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelstva-uvodem.aspx

SCHRÁNIL, Bedřich a kol. *Projektování staveb bytových a občanských.* 1. vyd. Praha: SNTL, 1979.

SITTE, Camillo. *Stavba měst podle uměleckých zásad.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství ARCH, 1995.

Sociální služby. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online]. 2006 [cit. 2006-09-01]. Dostupný z WWW: <http://socialnirevue.cz/item/socialni-sluzby/>. ISSN 1801-6790.

Standardizace ubytovacích zařízení [online]. Svitavy: Hotel Fontána, s.r.o., 2006. Poslední aktualizace 30-05-2006 [cit. 2006-09-01]. Dostupný z WWW: <http://www.cestovni-ruch.cz/kategorizace/klashotel.php#>.

Standardy a normy hospicové a paliativní péče v Evropě
http://www.paliativnimedicina.cz/sites/www.paliativnimedicina.cz/files/users/simicek/standardy_paliativni_pece_v_evrope.pdf

Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2014–2020 – návrh, MMR, 2012

Strategie rozvoje paliativní péče v České republice na období 2011 - 2015
http://www.paliativnimedicina.cz/sites/www.paliativnimedicina.cz/files/users/simicek/strategie_paliativni_pece_pripominkoverizeni_fin_prani.pdf

Strategie udržitelného rozvoje České republiky. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2004.

SZCZYRBA, Zdeněk. Územní rozvoj maloobchodní sítě. *Urbanismus a územní rozvoj.* 2000, roč. III, č. 1, s. 18-24.

Udržitelný rozvoj území. Brno: MMR, ÚÚR, 2002.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, Katedra teorie kultury (kulturologie). *Vztah státu ke kultuře, kulturní politika evropských zemí: Aktualizace vybraných problémů.* Praha: Ministerstvo kultury, 2004.

Územní souvislosti výstavby nových obchodních zařízení. 1. vyd. Praha: MMR, 1999.

Zásady a pravidla územního plánování. 1. vyd. Brno: VÚVA, Urbion, 1982.

ZELENKOVÁ, Jitka. *Občanské stavby: Stavby školské.* 1. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2003.

Vybrané koncepce:

Koncepce činnosti ministerstva práce a sociálních věcí na období 2004–2006. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. Aktualizováno 2005.

Koncepce města Brna v oblasti tělovýchovy a sportu na léta 2004–2010. Brno: Statutární město Brno, 2004.

Koncepce sociální péče MČ Praha 11. Praha: Úřad MČ Praha 11, 2005.

Národní politika výzkumu, vývoje a inovací na léta 2016-2020
http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=682145

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, 2008

http://www.hzscr.cz/clanek/koncepce-ochrany-obyvatelstva-do-roku-2013-s-vyhledem-do-roku-2020-503181.aspx

Webové stránky Vězeňské služby České republiky http://www.vscr.cz/

Prezentace Vězeňské služby České republiky (aktualizovaná 2/2012)
http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/prezentace%20VS%20%C4%8CR/120210_VSCR_vseobecna_WEB.pdf

Evropské dokumenty:

Evropská perspektiva prostorového rozvoje (ESDP)
1999
Vydala Evropská unie.
Zpracoval – Výbor pro územní rozvoj, Lucemburk, Úřad pro oficiální publikace Evropských společenství, 1999.
Český překlad z anglického originálu European Spatial Development Perspective byl zpracován na zakázku Odboru územního plánování MMR, Praha březen 2000.
http://www.uur.cz/default.asp?ID=952

Lisabonská strategie
Lisabon, 2000
http://ec.europa.eu/ceskarepublika/abc/policies/art2377_cs.htm

Územní agenda Evropské unie
Lipsko, 2007
http://www.mmr.cz/Uzemni-agenda-EU/Dokumenty

Lipská charta o udržitelných evropských městech
Lipsko, 2007
http://www.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=0c10925c-51c3-4611-b66b-ca95ab969d49

Evropa 2020
Brusel, 2010
http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_CS_ACT_part1_v1.pdf

Strategie Evropa 2020
http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/

Územní agenda Evropské unie 2020
Budapešť, 2011
http://www.mmr.cz/cs/Evropska-unie/Uzemni-agenda-Evropske-unie

Další užitečné odkazy k problematice:

Typologie staveb II., Katedra městského inženýrství
http://fast10.vsb.cz/zdarilova/4.ro%E8n%EDk/p%F8edn%E1%9Aka%201M.pdf

Ateliér veřejných staveb. Ústav architektury FAST VUT.
doc. Ing. arch. Antonín Odvárka, CSc.
http://arc.fce.vutbr.cz/atelier-verejnych-staveb

BEDNÁŘOVÁ, Petra. Typologie bytových a občanských staveb: studijní opora pro kombinované studium. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, 2010. 123 s.

Katedra stavebnictví Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích
http://is.vstecb.cz/publikace/publikace_simple.pl?id=14481

Typologie II - veřejné stavby
http://www.vutbr.cz/studium/ects-katalog/detail-predmetu?apid=132852&oid=8756

Doporučená nebo povinná literatura:

Neufert E.: Navrhování staveb (CS)
Pearman H.: Contemporary World Architecture (CS)
Zelenková J.: Občanské stavby-stavby školské (CS)
Rybářová D.: Občanské stavby-typologie školských staveb (CS)
Moráň M.: Občanské stavby-stavby pro administrativu a obchod (CS)
Paroubek J.: Občanské stavby-stavby pro tělovýchovu a sport (CS)
Maxa M.: Stavby bez bariér-výstavba pro osoby se sníženou schopností pohybu (CS)
Žalmanová P.: Projekt handicap - "Gemini" (CS)
Vyhláška č. 268/2009 Sb. OTP (CS)

Občanské stavby
http://www.obcanske-stavby.cz/skolske-stavby

Poznámka:

Webové odkazy na použité zdroje mají pouze informativní charakter.
Ústav územního rozvoje neodpovídá za funkčnost a obsah uvedených odkazů.
Stav právních předpisů je k srpnu 2012.

Soupis zkratek:

BIS	Bezpečnostní informační služba
CO	civilní ochrana
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČVUT	České vysoké učení technické
ESDP	Evropská perspektiva prostorového rozvoje
EU	Evropská unie
FUA	funkčně urbanizovaná území
IÚ	improvizovaný úkryt
MHD	městská hromadná doprava
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZd	Ministerstvo zdravotnictví
NTK	Národní technická knihovna
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
STNÚ	stálý tlakově neodolný úkryt
STOÚ	stálý tlakově odolný úkryt
SÚ	stálý úkryt
Ú. J.	účelová jednotka
ÚAP	územně analytické podklady
ÚÚR	Ústav územního rozvoje

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.5 Zeleň

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Zpracovatel kapitoly Zeleň: Ing. arch. Pavla Balabánová, CSc., Ing. Igor Kyselka, CSc.
Zpracovatel výchozí kapitoly v roce 2006: Doc. Ing. arch. Ivan Vorel, CSc.
Recenzenti: Ing. Vladimír Mackovič
Doc. Ing. arch. Jan Mužík, CSc.
Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 4. 1. 2013. Aktualizace odkazů k 5. 9. 2016.
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C. 5 ZELEŇ 2
Definice 2
C.5.1 Charakteristika zeleně 5
Vlastnosti zeleně 6
Funkce zeleně 7
C.5.2 Stav a trendy vývoje 13
C.5.2.1 Systémy zeleně 16
Zeleň v zastavěném území 16
Zeleň v nezastavěném území 20
C.5.3 Principy řešení zeleně v územním plánování 21
C.5.3.1 Zásady tvorby zeleně v zastavěném území – městech a vesnicích 22
Využívání vlastností zeleně při utváření urbanistických prostorů 24
Vytváření vhodných podmínek pro stromy v městském prostředí 25
C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině 27
Zeleň v okolí venkovských sídel (obecních humen) 28
Liniová zeleň v krajině 28
Plošná zeleň v krajině 30
Bodová zeleň v krajině 31
Komplexní pozemkové úpravy 31
C.5.3.3 Podklady pro řešení zeleně v územních plánech, oborové dokumenty 32
Pasport zeleně 32
Generel zeleně 32
C.5.4.2 Zeleň v politice územního rozvoje a v ÚPD 34
Politika územního rozvoje 34
Zásady územního rozvoje 34
Územní plány 35
Právní předpisy, normy 38
Použité zdroje 39
Soupis zkratek 41

C. 5 ZELEŇ

Definice

Pojem zeleň není dosud jednoznačně vymezen. Stavební zákon č. 183/2006 Sb., ani jeho prováděcí vyhlášky, pojem *„zeleň“* ani *„plochy zeleně“* nedefinují.

Plochy zeleně lze definovat jako vymezený segment území se souborem prvků přirozeně vzniklých nebo záměrně založených a uspořádaných podle zahradně architektonických a krajinářských zásad. Prvky mohou být živé a neživé – přírodní či umělé. Mezi prvky živé řadíme hlavně stromy, keře, trávníky a květiny (byliny). Živé prvky lze ještě rámcově třídit na přirozené nebo tvarované, z hlediska původu domácí či introdukované. Mezi prvky neživé zahrnujeme terén, kameny a vodu. Umělými prvky v zahradně krajinářských úpravách jsou především stavby a parkový mobiliář. Sem patří cesty, odpočívadla, schodiště, opěrné nebo květinové zdi a zídky, pergoly, altány, lavičky, umělecká díla, osvětlení, případně další vybavení, která bezprostředně souvisí s jejím užíváním (např. dětská hřiště).

Ve městě je zeleň zastoupena ve formě parků, alejí, zahrad a všech dalších člověkem záměrně vytvářených a udržovaných útvarů, kde přírodní složka je hlavním utvářecím prvkem. V krajině se nazývají plochami zeleně ty její části, na kterých převládají travnaté plochy, stromová a keřová zeleň často ve spojitosti s vodními prvky nebo skalními partiemi. Do pojmu plochy zeleně obvykle nezahrnujeme plochy s kulturními plodinami, jako je orná půda, vinice, chmelnice nebo intenzivní sady, i když, zejména trvalé kultury, rovněž funkci zeleně plní.

Zeleň můžeme rozdělit v hrubých rysech (není zde žádné jasné rozhraní) na dvě základní skupiny, na **zeleň sídelní (**městskou, venkovskou) a **zeleň krajinnou.**
Zeleň sídelní není příroda ve své přirozenosti, ale nejvýznamnější symbol přírody v umělém, člověkem vytvořeném urbánním prostředí – v zastavěném území. Jejím hlavním posláním je zlepšovat životní prostředí sídel a poskytovat obyvatelům možnost rekreace. Obyčejně bývá navržena krajinářským architektem, podle takto vyjádřeného výtvarného záměru založena nebo upravena, dopěstovávána a trvale udržována.

Obr. 1: Zeleň ve městě – příklad parkově upraveného náměstí (Vogézské náměstí v Paříži)
Foto: P. Balabánová

Zeleň krajinná, je naproti tomu často přirozeně vzniklá, v některých případech reliktní, která má převážně krajinotvornou a půdoochrannou funkci. Míra zásahů člověka je mnohem menší. Na počátku (obvykle) nebyl výtvarný záměr, ale přírodní zákony. Mohou to být zbytky původní krajiny postupně obklopené a pohlcené městem nebo město obklopující, případně zasahující hluboko do městského organismu. Plochy, které z různých důvodů nebylo vhodné, či možné zastavět (porosty na stavebně nepřístupných lokalitách, zejména na strmých, skalnatých svazích nebo v mokřadních polohách). V nezastavěném území plochy, které nelze zemědělsky využít.

Přírodní složky krajinné zeleně jsou představovány především terénem (výraznými tvary vyvýšenin, svahů, terénních hran, sníženin atd.), vodními toky a plochami (jezera, rybníky, údolní nádrže, řeky, potoky, vodní kanály a jiné vodní prvky) a plochami s vegetačním krytem (lesní porosty, nelesní zeleň, trvalé travní porosty atd.).

Obr. 2: Přírodní složky terénu, vody a vegetačního krytu v obrazu městské krajiny – Vltava pod Vyšehradskou skálou

Foto: I. Vorel

Zeleň krajinná také může být člověkem záměrně založená. Z důvodů krajinotvorných, byly v minulosti založeny a vysázeny silniční aleje a stromořadí, z důvodů půdoochranných jsou vysazovány například větrolamy. Stromy byly vysazovány na významných místech, na křižovatkách u božích muk a křížků ale i jinde. [1]

[1] *Tradice alejí sahá již do starověkého Říma, kdy císařské silnice lemovaly zdaleka viditelné vertikální cypřiše a na sever od Alp pak vlašské pyramidální topoly. Ve středověku se však zvláště u nás setkáváme s výsadbou alejí velmi sporadicky.*

Do té doby nesouvislým silničním stromořadím významně pomohla císařovna Marie Terezie, za jejíž vlády se vysazování stromů k císařským silnicím stalo povinné. Vedle stínu poskytovala stromořadí i orientaci v mlze a ve tmě a v případě ovocných výsadeb i užitek (právě tímto nařízením byla mimo jiné založena i četná švestková stromořadí a tím i tradice pálení slivovice). Jen v Čechách bylo roku 1834 napočítáno podél důležitých silnic 544 014 stromů. Díky těmto poměrně pokrokovým zákonům lze v Čechách, na Moravě i v Uhrách obdivovat nebývalou četnost a druhovou pestrost ovocných i ostatních dřevin, které tak výrazně člení hanácké roviny i podhorské oblasti.

V menší míře lze soustavu alejí potkat také u významnějších šlechtických a církevních sídel. Nejznámějším a nejrozsáhlejším územím velkorysé krajinotvorby je Lednicko – valtický areál, kde aleje hrají zásadní roli. Jako opravdové spojení dvou významných bodů působí grandiózní, více jak 6 km dlouhá přímá cesta od valtického k lednickému zámku neobcházející žádné terénní útvary (alej Petra Bezruče).

Dalším typem krajinné zeleně je zeleň člověkem přímo nezaložená, ale její forma je jeho činností podmíněná, respektive vyvolaná. Jsou to např. liniové porosty polních mezí, doprovodné porosty kolem cest, kolem založených vodních ploch apod.

V této souvislosti je třeba uvést dva pojmy, používané dále v souvislosti s krajinou. **Dřeviny rostoucí mimo les** vyskytující se v zákoně č. 114/1992 Sb.) a **rozptýlená zeleň**.

Vyhláška č. 395/1992 Sb., definuje dřeviny rostoucí mimo les jako: *„stromy či keře rostoucí jednotlivě nebo ve skupinách ve volné krajině i v sídelních útvarech na pozemcích mimo lesní půdní fond“*.

Rozptýlená zeleň jsou jednotlivé dřeviny nebo jejich skupiny rostoucí rozptýleně ve volné krajině. Nejsou ani lesem ani zemědělskou kulturou. Tento pojem představuje synonymum k pojmu dřeviny rostoucí mimo les.

Samotný pojem **krajina** lze chápat z mnoha různých hledisek.

Podle zákona o ochraně přírody a krajiny je krajina *„část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky,…“*

Z hlediska územního plánování má význam rozlišení krajiny na krajinu kulturní a krajinu přírodní. Územní plánování přispívá k utváření charakteru kulturních krajiny a podílí se na ochraně krajiny přírodní.

Podle Evropské úmluvy o krajině, ratifikované v České republice 1. 10. 1994, znamená krajina *„část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů.“* Tato úmluva přináší zásadní posun ve více pohledech. Především v tom, že předmětem jejího zájmu je, a tedy svou hodnotu má, každá krajina, tedy nejen kulturně či přírodně významná a harmonická, ale i urbanizovaná, příměstská nebo devastovaná. Dále v tom, že podstatnou roli v rozhodování o podobě krajiny (jejích „cílových charakteristikách“) nemají mít jen experti, ale také lidé, kteří v ní žijí a kteří ji užívají.

Plánování nezastavěného území stálo a dodnes do jisté míry ještě stojí v pozadí plánování zastavěného území sídel a jejich plošného rozvoje, i když právě v souvislosti s přijetím Evropské úmluvy o krajině začíná nabývat koncepce uspořádání krajiny v územním plánu jasnější rámec. V tvorbě urbanistické koncepce představuje krajina především prostředí pro realizaci funkcí spojených s osídlením, ekonomickým využíváním území, a jako zájmového zázemí obcí (především možnosti další zástavby a rekreace). V krajině se však odbývá řada přírodních procesů a hospodářských činností, její přírodní i kulturní složka má svou významnou hodnotu, je dokladem historického vývoje a je bohatstvím země.

Důležitým prvkem liniové dopravní zeleně se od období baroka vedle císařských silnic staly cesty k poutním chrámům či kaplím stavěným zpravidla na kopcích jako zakončení křížových cest.

Liniovou i bodovou zeleň v krajině však vysazovali i drobní zemědělci, kteří byli se svým polem, loukou, lesem, rybníkem či cestou prakticky v každodenním styku. Tento kousek krajiny tvořil jakousi rozšířenou část domu každého hospodáře stejně jako dvůr, chlévy, zahrada a také zde při práci trávil většinu času. Prostor byl tedy vysoce účelně uspořádán, a aniž to bylo přímým záměrem, byl i esteticky dotvářen. Vždyť všechny krajinné detaily jako mez, remízek, úvozová cesta, stromořadí či solitérní strom na rozcestí, kříž, boží muka či upravená studánka nebyly jen samoúčelně estetické, ale především velmi funkční prvky. Ale neupírejme svým předkům přirozený smysl pro krásu.

Hovoříme tedy o krajině více či méně urbanizované, krajině urbánní (městské), suburbánní (příměstské), rurální (venkovské) či přírodní. V rovině ideové a koncepční je možno pracovat současně s pojetím krajiny jako struktury ekosystémů a s pojetím urbanistické struktury jako struktury kulturně-sociálních, ekonomických, ekologických, funkčně-provozních a prostorových vztahů. Je nutno řešit otázky zajištění funkčnosti ekosystémů, biodiverzity a ekologické stability, ochrany rostlinných a živočišných druhů a uchování jedinečnosti přírodních hodnot, využitelnosti přírodních zdrojů a rovněž jedinečnosti a krásy přírody. Dle charakteru té které krajiny jsou však některé z těchto otázek přirozeně prioritní.

C.5.1 Charakteristika zeleně

Charakteristikou zeleně z hlediska estetického působení je velké bohatství tvarů, velikostí, barev a neustálá proměnlivost, vyplývající z její biologické podstaty. Zeleň, zejména stromy, stejně jako stavby má schopnost vytvářet prostor. Může výrazně přispět k harmonickému propojení třeba vzájemně nesourodých architektonických a urbanistických celků i jednotlivých objektů. Kromě toho vytváří zeleň významnou protiváhu neměnnému působení neživých hmot staveb právě svojí živostí, neustálou proměnlivostí svojí drobnou strukturou a dynamičností.

Na rozdíl od staveb prochází zeleň v důsledku času (například střídáním ročních období) zásadními změnami. Jednotlivé prvky (květiny, stromy, keře) rostou, dosahují své optimální velikosti a účinku (kvetení, podzimní zbarvení), stárnou a umírají.

Zvláštností zeleně je její schopnost působit dojmem celistvosti i nepřebernou rozmanitostí detailního pohledu. Bohatství tvaru, rytmu, světla, stínu barvy apod. vytváří předpoklady pro zvýšení estetického účinku a celkové přitažlivosti prostředí.

Obr. 3: Soulad zeleně a architektury zvyšuje estetický účinek prostředí.
Foto: P. Balabánová

Vlastnosti zeleně

K problematice zeleně lze přistoupit ze dvou různých pozic. Z hlediska pozice zeleně, kdy je při navrhování zeleně potřebná znalost základních podmínek, ve kterých je zeleň schopna nejen existovat, ale i vyvíjet se (půdní poměry, klimatické poměry, sluneční záření, přiměřený prostor apod.), a z hlediska člověka. Zeleň má významnou schopnost kompenzovat řadu negativních dopadů urbanizovaného prostředí, příznivě působit na fyzický i psychický stav člověka a to jak v momentálních, tak i v dlouhodobých stavech a poskytnout mu možnost každodenní rekreace.

Je známo, že si urbanizovaná území vytváří vlastní mikroklima. Mikroklima můžeme zjednodušeně charakterizovat jako tu vrstvu vzduchu (do výšky přibližně 2–3 m nad aktivním povrchem, například chodníkem, a šířky v řádu desítek až stovek metrů), ve které se člověk pohybuje. Vzduch se zde vlivem přítomnosti budov a zpevněných povrchů více ohřívá, je sušší, obsahuje prach, mikroorganismy a vlivem dopravy je plný exhalací a ochuzený o kyslík.

Zeleň má schopnost pozitivně ovlivňovat všechny mikroklimatické charakteristiky včetně čistoty ovzduší.

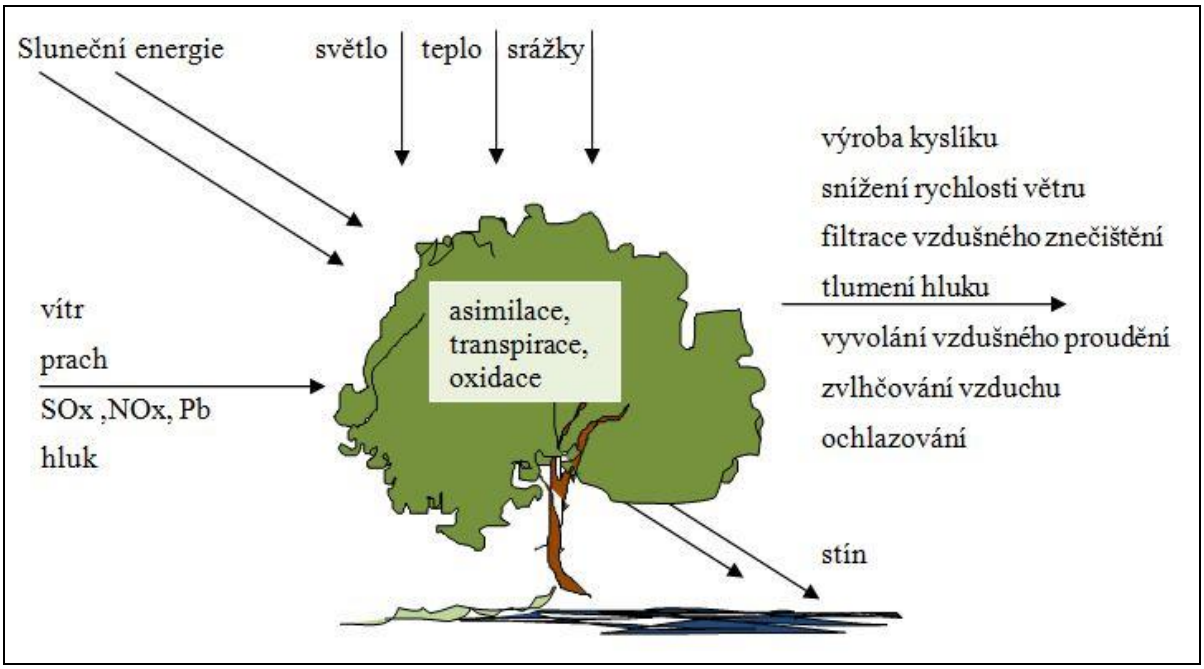
Na teplotu vzduchu působí zeleň hlavně stíněním, a také tím, že plochy s vegetací (například trávníky) se pomaleji zahřívají než dlažba.

Listy rostlin neustále odpařují vodu (transpirace), čímž zvlhčují ovzduší, ale při odpařování vody se rovněž spotřebovává teplo. Rozdíl teplot zastavěného a nezastavěného území vyvolává vzdušné proudění a tím i provětrávání městského interiéru. Zeleň (stromy a keře) může vzdušné proudění také zpomalovat na principu polopropustné zábrany, přičemž zároveň ze vzduchu vypadávají a sedimentují prachové částice (přibližně jeden až dva metry za takovou zábranou). Prachové částice, které ulpěly na listech, jsou při dešti smývány do půdy.

Rostliny (například jalovec, černý bez, ořešák) vylučující těkavé aromatické látky a ovlivňují množství mikroorganismů obsažených ve vzduchu (baktericidní a bakteriostatické účinky).

Zeleň působí na snižování množství škodlivých mikroorganismů také zachycováním prachových částic, neboť prach je hlavním transportérem mikroorganismů v ovzduší.

Všechny zelené rostliny vyrábějí kyslík.

Obr. 4 - Schematické znázornění působení stromu

Zdroj: Balabánová, Zeleň v ulicích

Do jisté míry pomáhají rostliny i při snižování hluku, zejména v kombinaci s pevnými překážkami (protihlukové zemní valy, stěny), kdy je tlumen především zvuk odražený – dozvuk (využívání pnoucí zeleně u hlukových stěn).

Funkce zeleně

Zeleň plní v zastavěném i nezastavěném území následující funkce:

1. rekreační (psychologické a estetické působení, pohyb a pobyt v zeleni – rekreace v zeleni, parky, rekreační funkce zeleně v obytném prostředí), *Balabánová, P. Zeleň v ulicích, Urbanismus a územní rozvoj 3/2000,*
2. hygienickou (zlepšení mikroklimatu – zvýšení vlhkosti ovzduší, vyrovnávání teplotních extrémů, vyvolávání nebo tlumení proudění vzduchu, zachycování prachu, tvorba kyslíku, fytoncidů, repelentů a dalších těkavých aromatických látek, pohlcování škodlivých plynů, tlumení hluku a vibrací), *Kavka, B., Šindelářová, J.: Funkce zeleně v životním prostředí, SZN v Praze 1978,*
3. prostorotvornou (vytváření prostoru, prostorové členění, zvýraznění významových bodů, uzavírání a otevírání prostoru, zakrývání nevhodných pohledů, rámování a izolace zajímavých kompozic), *Kavka, B., kol.: Krajinářské sadovnictví,*
4. ochrany zdrojů (protierozní ochrana půdy, vodní režim krajiny – dokonalejší vsakování vody do půdy),

5. ekonomickou (vytváření kvalitního přírodního prostředí není obvykle prvoplánově ekonomickou funkcí zeleně, nicméně se takto projevuje při podpoře rekreace a turistického ruchu ve městech i ve venkovské krajině. Rovněž zahrádkaření jako způsob trávení volného času má významný ekonomický rozměr.),
6. ekologickou (systém ekologické stability, ochrana biodiverzity, zeleň poskytuje útočiště a hnízdiště řadě živočišných druhů a stanoviště mnoha rostlinných druhů, které spoluvytváří biotopy).

Výše uvedené funkce jsou následně popsány podrobněji.

ad 1. Funkce rekreační a psychologická

Zeleň je hlavním nositelem rekreační funkce ve městech i mimo ně. Rekreační účinky vyplývají ze samotných vlastností zeleně, zejména z aspektů psychologických, estetických a hygienických. Příznivé změny mikroklimatu vedou u větších ploch zeleně k vytvoření tzv. „pásma klimatické pohody“. Zlepšují se dýchací funkce. Fytoncidy a další těkavé látky ozdravují ovzduší. Je znám uklidňující účinek zelené barvy. Nepravidelné střídání světla a stínu, osluněných a neosluněných ploch, doprovázené změnami teploty vnímané pokožkou působí jako „klimatická masáž“.

Pohyb a pobyt v takovém prostředí je v pravém slova smyslu rekreací.

Psychologické působení zeleně lze vyjádřit jako vztah k duševní hygieně člověka. Jde především o psychologický dopad všech hodnot zeleně a o specifičnost jejího vnímání. Nervová soustava pociťuje vnímání přírodních prvků (zeleně, vody a terénu) jako odpočinek. Vlastní výtvarná stránka pak spadá do oblasti kultury a duševní hygieny člověka zejména hloubkou estetického prožitku. Psychologické působení barev a přírodních scenérií vyvolává pocit harmonie a duševní pohody. Samozřejmě nelze opominout ani spolupůsobení dalších efektů, jako šumění listí, zpěv ptáků, vůně, zvuk dopadající vody apod.

ad 2. Funkce hygienická

Vliv zeleně na mikroklima spočívá v ovlivňování teploty, vlhkosti a kvality vzduchu a v ovlivňování vzdušného proudění, což se dá výhodně využít při tvorbě prostředí, zejména při navrhování veřejných prostranství.

Na snížení oslunění fasád objektů (potažmo interiérů), chodníků, parkovišť, ulic a náměstí působí zeleň stíněním. V exponovaných jižních, jihozápadních, případně jihovýchodních polohách je přistínění vegetací nejpřijatelnějším prostředkem proti přílišnému oslunění a tím i přehřívání veřejných prostranství v horkých letních dnech. Výsledný efekt takto pojaté "klimatizace" je závislý na kvalitě, množství, stáří a zejména druhové skladbě použité zeleně (listnaté stromy stíní tehdy, kdy to potřebujeme, tedy v létě, zatímco v zimě a v přechodných obdobích, kdy naopak slunce vítáme, jsou bez listí).

Na vlhkost vzduchu působí zeleň účinkem transpirace. Městský vzduch bývá v důsledku zpevněných povrchů vždy sušší než vzduch v okolní krajině. Strom je pumpa, která neustále svými kořeny nasává vodu z nižších vrstev půdy a svými listy ji odpařuje. Dospělý strom (v optimálních podmínkách) tak odpaří ve vegetačním období za slunného letního dne do ovzduší až 250 l vody za den.

Na kvalitu vzduchu zeleň působí:

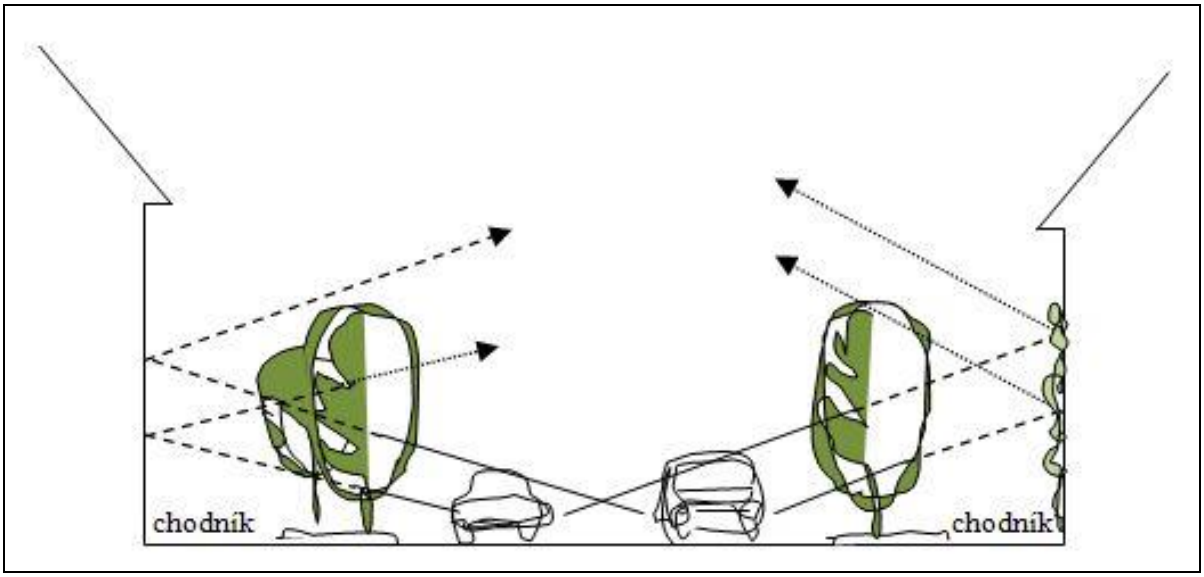
- mechanicky zachycováním prachových částic,
- fotosyntetickou činností – pohlcováním CO_2 a produkcí O_2,
- nepřímo tím, že snižuje rychlost proudění vzduchu (princip polopropustné zábrany), případně produkcí vlhkosti (voda se váže na prachové částice, tím se zvýší jejich hmotnost a urychluje sedimentace).

Množství zachyceného prachu závisí na charakteru listové plochy – na jejím povrchu, velikosti a otočení listů. Chlupaté, lepkavé, svraskalé a vodorovně postavené listy, nebo větší množství drobnějších lístečků na krátkých řapících, zachytí více prachu než listy hladké nebo ve větru se stále pohybující. Velkou účinnost proto mají plochy travnaté. Při nejbližším dešti je zachycený prach spláchnut do půdy, nejlépe do trávníku, odkud se již dále nemůže vířit zpět do ovzduší. V případě, že je pod stromy dlažba, dostává se prach zpět do ovzduší.

Porovnejme si ještě jednou strom před oknem s technickou klimatizací. Strom (máme zde na mysli vzrostlý opadavý listnatý strom) dává stín, když to potřebujeme – v létě (přistínění fasád). V zimním období a brzy zjara naopak slunce propouští. Vytváří ochranu před větrem, váže prach, osvěžuje a zvlhčuje vzduch. Obohacuje ho kyslíkem. Pořizovací i provozní cena je minimální.

Snižování hluku. Co se týče míry účinnosti, je schopnost stromů snižovat intenzitu hluku v ulicích poměrně malá. Je závislá na struktuře porostu, na velikosti zelených ploch (např. šířce izolačních pásů podél komunikací), druhu olistění (množství odrazových ploch uvnitř porostu) apod. Je známo, že větve stromů pohlcují jistou část akustické energie rezonancí. Zvuky s nízkými frekvencemi jsou přitom tlumeny citelněji než s vysokými. Tlumící účinky má i trávník. Kořeny stromů, keřů a bylin vytváří tzv. hrudkovitou (drobtovitou) strukturu půdy, která působí do jisté míry proti šíření hluku a vibrací.

Nejúčinnější je kombinace technických opatření se zelení. Jedná se o protihlukové valy podél komunikací, osázené stromy a keři, o protihlukové stěny v kombinaci s pnoucí zelení (kdy je tlumen zejména dozvuk) apod.

Obr. 5 – Schematické znázornění vlivu zeleně na snižování hladiny hluku
Zdroj: Balabánová, Zeleň v ulicích

ad 3. Funkce prostorotvorná

Další důležitou vlastností zeleně je její schopnost vytvářet nebo dotvářet prostor. Různé výškové členění a uspořádání nízké, středně vysoké a vysoké zeleně napomáhá vytvářet kompozici urbanizovaného území.

Kulisa zeleně může jednotlivé prostory uzavírat, prodlužovat, otevírat, rámovat, nebo naopak uzavírat či zakrývat méně vhodné pohledy. Může oddělovat nesourodou architekturu a orientovat pozornost žádoucím směrem.

Obr. 6 a 7: Příklad rámování a příklad konfrontace nesouvztažné architektury – Vlašim
Foto: N. Rozmanová

Uspořádání prostoru, jednotlivých výtvarných prvků a jejich řazení je součástí urbanismu, architektury i zahradní architektury. Tato tvorba se řídí zákony estetiky. Vlastnosti materiálů

určují výběr a možnosti uměleckého vyjádření. Jsou-li tímto materiálem stromy a posuzujeme-li jejich vhodnost, bereme v úvahu především jejich velikost, celkový tvar, texturu, strukturu a barvu. Současně je však potřebné zajistit vhodné podmínky pro existenci a vývoj těchto stromů tak, aby poskytovaly očekávaný estetický efekt. Požadavky stromů na prostor se v průběhu času proměňují. Výsadbu dřevin je proto nutné zvažovat i s ohledem na měnící se prostorové nároky. To se týká výsadeb stromů v parcích, kde rostoucí stromy ovlivňují a mění jeho kompoziční a prostorové poměry. Výsadbu stromů v blízkosti staveb je přímo nezbytné zvažovat s ohledem na faktor času i na možné fyzické ohrožení staveb.

Stromy mohou dosahovat značné velikosti nebo zůstat malé. Mohou být štíhlé nebo se širokou korunou. Mohou být robustní nebo jemné, subtilní. Mohou mít rozmanité, až bizarní tvary, řídkou, nebo hustou korunu, mohou mít nepravidelný vzrůst nebo zcela pravidelnou korunu, jako by vystřiženou do geometrického tvaru (viz následující ukázky).

Pro některé dřeviny je významná jejich výrazná barevná proměnlivost v době rašení, kvetení, nebo při podzimním zabarvení. Jiné si mohou podržet svou typickou nebo zvláštní barevnost po celý rok (různé barevné kultivary, kultivary s panašovanými listy apod.). Pro další dřeviny to může být jejich charakteristický detail.

Obr. 8 a 9: Stromy mohou svým tvarem, velikostí i barvou určovat vzhled ulice, jako například tyto světlé a vzdušné platany, nebo kompaktní malokorunné višně křovité
Foto: P. Balabánová

Díky různé barvě a textuře jednotlivých dřevin a rostlin lze dosáhnout zajímavých prostorových iluzí i esteticky účinných kontrastů. Zeleň může vytvářet charakter veřejných prostranství, ovlivňovat jejich měřítko a mírou náročnosti a barevností úprav zdůrazňovat jejich význam (hierarchizace prostoru).

Právě v oblasti tvarů a barev se zásadně liší většina opadavých listnáčů, které během života i střídání ročních období svůj tvar a vzhled zásadně mění, od většiny jehličnanů, které si v průběhu sezóny i celého života své tvary a barvy ponechávají. Toho se hojně využívá při tvorbě zahradně architektonické kompozice, kde mají své místo jak stabilní, tak i proměnlivé prvky.

ad 4. Funkce ochrany zdrojů

Jedná se zejména o ochranu půdy proti vodní a větrné erozi, ochranu povrchových i podzemních vodních zdrojů a stabilizaci vodního režimu krajiny.

Při ochraně půdy proti vodní erozi jde především o zpomalení odtoku srážkové vody a její co nejvyšší zasakování do půdy. Plochy (louky) a linie (meze) s dřevinami a travními porosty umožňují lepší zasakování srážkové i tekoucí vody, než jen nedostatečně krytá orná půda (např. se širokořádkovými plodinami: kukuřicí, bramborami nebo řepou), nebo dokonce zpevněná plocha. Při přívalových deštích nebo jarním tání bývá svrchní úrodná vrstva půdy smývána z polí, vytváří se hluboké erozní rýhy. I proto se vyšší sklony svahů využívají převážně jako louky, pastviny či lesy. Tradičním prvkem vegetačních protierozních opatření jsou meze s doprovodem stromů a keřů, případně travnaté průlehy, které do jisté míry zmírňují sklon svahů a zejména zpomalují nebo přerušují soustředěný odtok povrchových vod. Rostliny svými kořeny, opadem listů i podrostem, tedy vytvářením drobtovité struktury půdy, zlepšují infiltraci a tím umožňují plynulejší zasakování srážkové vody. Meze a zemní, nebo kamenné terasy patří k typickým znakům malovýrobní kulturní krajiny v členitějším terénu. Svým charakterem, uspořádáním i dřevinným doprovodem se liší dle regionů. Mají tedy i značný význam krajinotvorný a krajinářský.

V případě větrné eroze jde zejména o ochranné lesní pásy – větrolamy, vysazované u nás zejména v padesátých letech dvacátého století pro zmírnění rychlosti a účinku větrů na zemědělskou půdu a pěstované plodiny. Tuto funkci si podržely dodnes, nicméně jejich význam je již dnes chápán šířeji, především ekologicky (mohou sloužit jako skladebné části ÚSES) a z hlediska krajiny jako krajinotvorný prvek.

Při ochraně vodních zdrojů přispívá zeleň, stejně, jako v případě vodní eroze, především zpomalováním odtoku povrchové vody z území a napomáháním k jejímu vsaku. Dále také přispívá ke zpevňování břehů potoků, řek, rybníků a nádrží.

ad 5. Funkce ekonomická

Funkci ekonomickou zajišťuje především zeleň hospodářská. Do této kategorie řadíme vinice, chmelnice, ovocné sady, prutníky a produkční lesy. Přestože není určena přímo k rekreaci obyvatel, rovněž se na ní podílí (agroturistika). V obrazu města, zejména na jeho okraji, mají vinice či chmelnice své tradiční místo a kompoziční hodnotu. Lesy, louky a pole jsou nedílnou součástí kvalitního přírodního prostředí příměstské a venkovské krajiny jak pro její návštěvníky, tak i pro stálé obyvatele.

ad 6. Funkce ekologická

Zeleň (resp. vegetace) spolu s vodou, půdou a podnebím tvoří základní složky ekosystému. Její ekologická hodnota je tím vyšší, čím více odpovídá trvalým ekologickým podmínkám daného území a vytváří biotopy pro existenci řady dalších rostlinných a živočišných druhů. Ochrana a údržba těchto biotopů je zajištěna sítí zvláště chráněných území. Zajištění základních podmínek k uchování a reprodukci přírodního bohatství tvoří soubor přírodě blízkých ekosystémů nazvaných územní systém ekologické stability (ÚSES). Je tvořený sítí nadregionálních, regionálních a lokálních biocenter (plošných prvků), biokoridorů (liniových prvků) a interakčních prvků (plošných a liniových). Tyto skladebné části ÚSES jsou vymezovány a navrhovány tak, aby v území vytvářely síť biotopů, reprezentující typická společenstva zastoupených přírodních podmínek v území. Jedná se o typické ukázky přírodních společenstev regionu, které tvoří propojený systém a současně zohledňují další potřeby při využívání krajiny, tedy mohou sloužit zároveň jako protierozní opatření, doprovodná zeleň cest a vodních toků apod.

C.5.2 Stav a trendy vývoje

Zeleň jednotlivých sídel vykazuje značné rozdíly jak v plošné výměře, tak i v uspořádání, případně využitelnosti jednotlivých ploch. Obecně lze říci, že dostatečný podíl zeleně mají spíše menší města, zatím co města nad sto tisíc obyvatel trpí jejím nedostatkem. Tyto údaje se však opírají o dřívější výsledky šetření (VÚVA); novější údaje, které by celkově mapovaly tuto problematiku, nejsou k dispozici.

Množství zeleně, resp. její celková rozloha, je jedním z ukazatelů hodnoty životního prostředí měst. Nemusí však být směrodatná při hodnocení množství zeleně v jejich jednotlivých částech (viz též výsledky šetření Městská a příměstská krajina – Generel zeleně).

Obecně platí, že zatímco v okrajových čtvrtích bývá zeleně dostatek, trpí centrální, hustě zastavěná část jejím výrazným nedostatkem. Přitom právě zde by měla zeleň svým příznivým působením vyrovnávat negativní vlivy koncentrované zástavby, jako jsou teplotní extrémy, znečištění ovzduší, nedostatečná vzdušná vlhkost, ale rovněž nedostatek klidových a odpočinkových ploch apod.

Navzdory současné snaze o „ozelenění měst“, zeleně v ulicích výrazně nepřibývá. Navrhování výsadby stromů v ulicích naráží na četné překážky nebo omezení. Například z hlediska dopravní bezpečnosti (vzdálenost stromů od obrubníků, rozhledové trojúhelníky), z hlediska inženýrských sítí (ochranná pásma), z hlediska památkové péče (možnost výsadeb v památkově chráněných částech měst). V neposlední řadě jde o omezení prostorová, neboť v sevřené starší, ale i novější zástavbě je velmi obtížné sladění všech prostorových požadavků na komunikace, inženýrské sítě, parkování atd.

Zeleň v ulicích (uliční stromořadí) tak patří sice k nejvýznamnější, ale zároveň k nejohrožovanější skupině zeleně ve městě. Trpí suchem, prachem, žárem, znehodnocenou a neprovzdušněnou půdou, exhaláty, zasolením, mechanickým poškozováním a v důsledku oslabení vitality také chorobami a škůdci.

Přes nesporný význam z hlediska kvality prostředí jsou i nadále plochy zeleně (jakožto ještě nezastavěné – a tedy volné), vystaveny tlaku na nové funkční využití a to zejména ve prospěch ploch určených k zastavění nebo parkování.

Na druhé straně budou sílit i tlaky na vytváření hodnotnějšího prostředí, zejména pro bydlení a rekreaci. Je proto třeba očekávat jak tendence negativní, tak i pozitivní, jako například:

- intenzifikace městské struktury – omezování možnosti zástavby v nezastavěném území, tlak na zmenšování ploch zeleně a na umisťování staveb a zařízení dopravní a technické infrastruktury do ploch zeleně v zastavěném území,
- tlak na zmenšování ploch zahrádkových kolonií i jejich spontánní přeměna na trvalé bydlení,
- tlak na velkorysé řešení zastavitelných ploch v územních plánech na úkor volné krajiny – rozvolněná nekoncepční a ekonomicky neefektivní výstavba, vznik sídelní kaše,
- pokračování výstavby dopravní a technické infrastruktury v krajině (silnice, dálnice, vodní cesty, trasy inženýrských sítí),
- intenzifikace funkčního využití ploch zeleně současně se zvýšením intenzity jejich údržby,

Další příležitosti, které umožňuje, resp. nabízí stavební zákon:

- využití urbánních a industriálních lad ve prospěch budování městských parků,
- vytváření funkčně a prostorově propojených systémů – propojování ploch zeleně a veřejných městských prostorů do systému nezastavěných, resp. nezastavitelných ploch,
- propojování celoměstských systémů zeleně a příměstské (eventuálně venkovské) krajiny mikroregionálními a regionálními systémy rekreačních ploch a linií (cyklotrasy),
- uplatňování ekologických i krajinářských hledisek v územním plánování,
- ochrana rázu a identity krajiny.

Využívání opuštěných industriálních ploch pro zakládání zeleně, zejména velkých městských parků patří nepochybně k těm pozitivním tendencím, které se uplatňují zejména v zahraničí. Jejich počátek můžeme vysledovat například v Paříži. Během posledních desetiletí bylo takto založeno pět velkých parků a je proto možno právě tady hledat příklady k následování.

Obr. 12 a 13: Využití industriálních lad ve prospěch budování velkých městských parků v Paříži (Parky Citroën a La Villette).
Foto: P. Balabánová

Z hlediska krajiny lze očekávat, že ještě zesílí tlak na její využívání jako prostředí pro rekreaci. To se týká zejména krajiny příměstské. Budování cyklostezek a pěších tras pro aktivní trávení volného času posiluje potřebu vytváření funkčně a prostorově propojených systémů městské zeleně směrem do volné krajiny, a dál do turisticky zajímavých míst.

V územním plánování je třeba více využívat uplatňování ekologických i krajinářských hledisek. Ze současných možností lze uvést následující:

- ochrana rázu a identity krajiny,
- realizace komplexních pozemkových úprav a územního systému ekologické stability,
- rekultivace zdevastovaných nebo narušených území, obnova krajiny.

Dále je nutno reagovat na nově vznikající problémy:

- výstavbu obnovitelných zdrojů energie a s nimi související zábory ZPF,

– pěstování nových energetických plodin, opouštění klasického způsobu využívání půdy k zajištění potravin,

– úbytek obyvatelstva z marginálních, krajinářsky však často velmi hodnotných regionů, jejich pustnutí, které může vést ke spontánnímu, spíše však k cílenému zalesňování,

– ztráta krajinné pestrosti.

Z historických fotografií, ale zejména ze starších leteckých snímků, často překvapivě vyplývá, že lesů a krajinné zeleně přibývá. Důvody mohou být různé. V některých případech se jedná o spontánně vzniklé plochy ruderálního charakteru na hospodářsky opuštěných pozemcích. Může jít o prosté zarůstání mezí, které nikdo neseče, nebo o spontánní přeměnu luk. V mnohých případech může jít i o nehodnotnou zeleň charakteru expanzivních neofytů (akáty, pajasany, křídlatky apod.).

I když krajinné zeleně a lesů de facto opravdu přibylo, jejich druhová skladba, rozmanitost i estetické působení za stavem před kolektivizací zemědělství ještě zaostává.

Kolektivizace a integrace zemědělské výroby rozvrátila ustálené společenské vztahy, včetně osobních vztahů ke konkrétnímu místu a krajině. Omezením počtu lidí v krajině každodenně pracujících a jejich degradací z hospodářů na traktoristy a lesní dělníky se krajina stala prostorem pro výrobu potravin a dřevní hmoty se všemi důsledky. Až v posledních letech se díky krajinotvorným programům a nejrůznějším iniciativám obcí a venkovských mikroregionů začíná situace obracet k lepšímu.

Hlavním problémem však zůstává, že mnohé plochy se už nevyplácí obhospodařovat ani udržovat. Kultivace krajiny vždy zcela závisela na jejím hospodářském využívání. Tato činnost nemůže být ničím nahrazena.

Mluvíme-li o krajině, má se tím dnes na mysli zejména "krajinný ráz" a ochrana ohrožených organismů, které vynesl do popředí zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny: *„…krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umisťování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.“* Zohledněním tohoto zákona v procesu územního plánování a stavebního řízení je zajištěno zejména *„…vytváření ekologicky vyvážené a esteticky hodnotné krajiny“*.

Krajinný ráz z hlediska citovaného zákona směřuje zejména k ochraně té krajiny, jejíž hodnota dosud nebyla způsobem jejího využívání, výrazně narušena. Kromě přírodních hodnot si všímá rovněž estetických hodnot krajiny. Je třeba mít na zřeteli, jakým způsobem tyto hodnoty vznikají a jak jsou udržovány, neboť naše krajina je takřka beze zbytku krajinou kulturní, a to jak vypadá, je výsledkem jejího nepřetržitého využívání (především zemědělství, lesnictví, těžba a další), nebo lépe užívání.

Krajina, jako vyšší hodnota, musí být upřednostňována před dílčími záměry či zájmy jednotlivých vlastníků, jsou-li tyto s ochranou krajiny jako celku v rozporu.

C.5.2.1 Systémy zeleně

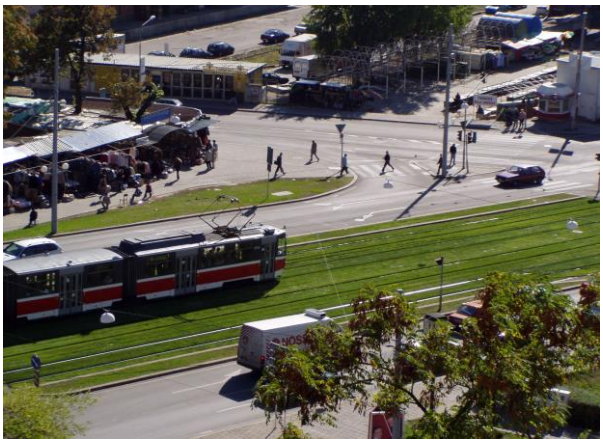
Systémově pojaté plochy zeleně, ať již v zastavěném území nebo v krajině, pomáhají vytvářet podmínky pro uskutečňování přírodních a sociálně-ekonomických procesů jako předpokladu udržitelného rozvoje, resp. udržitelného využívání území. Výrazným způsobem ovlivňují charakter urbanizovaného prostředí a jeho kvalitu. Tak jako v krajině je základní kostrou ekologické stability území soustava ploch (biocenter) a linií (biokoridorů), tvořící spojitý systém, tak i v zastavěném území měst je třeba vytvářet hierarchizovaný vzájemně provázaný a pokud možno i rovnoměrně rozložený systém zeleně.

Zeleň v zastavěném území

Co do formy a prostorového uspořádání je možno základní kostru systému zeleně charakterizovat jako soustavu ploch a linií, případně významných bodů, prostupující strukturou sídel.

Plochy představují velké městské parky nebo velké celky krajinné zeleně zasahující dovnitř městského organismu. Mohou to být také historické zahrady, botanické zahrady, arboreta, rekreační areály nebo příměstské a rekreační lesy. Při detailnějším pohledu se objeví ještě menší útvary zeleně, jako jsou parková náměstí, menší parkově upravené plochy, zeleň vnitrobloků, zeleň nových obytných souborů, zahrady u rodinných domů a další.

Linie, to jsou především uliční stromořadí – jedno, dvou, čtyř i víceřadé aleje, doprovodná zeleň vodních toků a zeleň podél komunikací, případně i jiných liniových staveb (např. železnice).

Obr. 10 a 11: Další možné formy využití zeleně – travnatý tramvajový pás.
Foto: J. Balabánová

Významné body se výrazněji uplatňují především ve venkovském prostoru a to jak v sídle (stromy na návsi a u jednotlivých staveb), tak i v krajině (zvýraznění křížku, božích muk a dalších drobných sakrálních staveb, zvýraznění rozcestí, nebo i solitérní stromy typické např. pro lužní či bělokarpatské louky). Také v historických jádrech měst sehraje důležitou roli třeba jen jediný, na vhodném místě vysazený nebo ponechaný strom. Velký význam může mít skupinka stromů v ulici, parčík v proluce, větve naklánějící se nad chodník z volné nebo částečně zastavěné parcely. V místech s vysokou intenzitou zástavby lze využít zeleně na fasádách, na střechách a jiných konstrukcích.

Zeleň měst vykazuje značné rozdíly jak v celkovém množství zeleně (množství stromů, plošné výměře parků), tak v jejím prostorovém uspořádání (rovnoměrném nebo spíše nerovnoměrném rozložení v rámci města a prostorovém uplatnění). Rozdíly se projevují mezi jednotlivými městskými částmi. Zatímco na okraji města a ve vilových čtvrtích i na některých sídlištích bývá zeleně dostatek, v centrální části (historické jádro) zeleň často chybí. Kvalitní vzrostlé stromy bývají ukryty ve vnitroblocích, na nádvořích velkých budov, zatímco v ulicích je množství a kvalita stromů horší nebo úplně chybí.

Charakter a kvalita zeleně souvisí i s významem místa. Základem zeleně v ulicích jsou aleje. Mohutná, někdy i víceřadá stromořadí doprovází hlavní ulice města – městské třídy, v krajině pak silnice, účelové či pěší cesty, často významné kompoziční osy. Dochází k hierarchizaci urbanistického prostoru pomocí zeleně. Některé ulice mají pouze místní význam, jiné, procházející napříč spektrem urbanistické struktury města, si všude zachovávají svůj charakter městské třídy (nebo bulváru), většinou bohatě vybavené zelení.

Také plochy zeleně můžeme posuzovat, zda mají jenom místní nebo celoměstský charakter.

Vedle velkých městských parků a rekreačních areálů celoměstského významu jsou tu dále i menší plochy – parčíky nebo malé parkově upravené plochy a parková náměstí, jejichž význam je pouze místní (o to důležitější pro dané místo).

Plochy zeleně lze třídit podle mnoha různých hledisek. Podle urbanistických funkcí, které zeleň doprovází (například zeleň obytná, zeleň občanského vybavení…), podle přístupnosti pro veřejnost nebo například podle náročnosti na údržbu.

Zvláštností zeleně je, že doprovází všechny urbanistické funkce, respektive je přítomna ve všech plochách s rozdílným způsobem využití. Není již chápána jako samostatná funkce, což její pozici a ochranu v zastavěném území oslabuje. Dříve zeleň funkčně samostatná (park) je podle vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů (dále jen vyhláška č. 501/2006 Sb.), součástí ploch veřejných prostranství.

Následující rozdělení zeleně vychází z její přístupnosti pro veřejnost. Jedná se o zeleň ve veřejném vlastnictví, vybudovanou a udržovanou z veřejných prostředků.

Podle přístupnosti se soustava ploch zeleně v sídlech člení na:

- *plochy veřejně přístupné zeleně, zeleň v plochách veřejných prostranství (veřejné)*
  - zahrnuje parky, menší parkově upravené plochy, zeleň dětských hřišť, zeleň ulic a náměstí, zeleň u významných veřejných budov,
  - sídlištní zeleň, zeleň veřejných prostranství v nových obytných souborech,
  - rekreační (příměstské) lesy a lesoparky (jinak také lesy zvláštního určení) a hřbitovy,
- *plochy veřejně nepřístupné zeleně (zeleně soukromé nebo zvláštního určení)*
  - zeleň na soukromých pozemcích, zeleň zahrad individuální obytné zástavby a zeleň uzavřených vnitrobloků,
  - zahrádky a zahrádkářské kolonie,

  - zeleň v uzavřených areálech – např. výrobních a skladových areálech, armádních areálech, v plochách technické infrastruktury (vodárenské areály), areály výzkumných ústavů, zeleň v zemědělských a průmyslových závodech, apod.,

- *plochy pro veřejnost omezeně přístupné zeleně (vyhrazené)*
  - zeleň v plochách občanského vybavení (školy, školky, jesle, obchodní, administrativní, zdravotnická a sociální zařízení atd.), zeleň komerčních rekreačních objektů, zeleň úřadů, zeleň ve sportovně rekreačních areálech a areálech volného času, botanické a zoologické zahrady, hřbitovy (jsou někdy rovněž označovány jako zeleň zvláštního určení).

Všechny tyto plochy zeleně, které v městské struktuře plní ekologickou, hygienickou, rekreační a prostorotvornou funkci a které by měly mít vzájemnou prostorovou vazbu, by měly být součástí systému zeleně (celoměstský systém).

Plochy, které jsou součástí systému celoměstské zeleně, se musí vyznačovat následujícími vlastnostmi:

– jejich funkce, rozloha a přístupnost se musí spolupodílet na funkčnosti celého systému, lze sem zahrnout i plochy veřejně nepřístupné zeleně tvořící překážku v návaznostech rekreační funkce nebo plochy zemědělských zařízení – např. zahradnictví, které sice nejsou přímo využitelné pro rekreaci, ale výrazně spolupůsobí,

– musí mít vzájemnou prostorovou vazbu – musí spoluvytvářet spojitost systému, neboť prostorová návaznost (blízkost) jednotlivých ploch je pro vytváření funkčního systému zeleně a vznik fungujících rekreačních tras důležitá.

Pro bilanci a plánování investic do veřejné zeleně v zastavěném území je nutná její kategorizace z hlediska významu, přičemž hraje roli poloha plochy (například vůči středu města nebo vůči ostatním plochám), její výměra a její celková atraktivita. Tomu musí u veřejné zeleně odpovídat i diferencovaná péče.

Následující třídění je podle nároků na údržbu (náklady na jednotku plochy za rok), kde rozhoduje zejména typ rostlinných prvků (typ trávníku, květinové záhony – letničkové nebo trvalkové, keřové výsadby, stromy) a jejich plošné zastoupení. Jedná se o následující kategorie *(B. Piro, Zakládání a údržba zeleně, VŠZ, Lednice, 1985):*

1. **kategorie** – nejintenzivnější údržba – parková náměstí, zeleň v centrech měst, centrální části hlavních městských parků, zeleň před významnými budovami. Vyznačuje se intenzivně kosenými a zavlažovanými trávníky, vyšším podílem květinových záhonů, použitím tvarovaných dřevin aj.,
2. **kategorie** – menší parkově upravené plochy na méně exponovaných místech, velké parky, zeleň městských částí, uliční stromořadí, zeleň v areálech veřejného občanského vybavení, např. školských a nemocničních areálů,
3. **kategorie** – sídlištní zeleň, hřbitovy (zde záleží na jejich poloze a míře využívání jakožto parkové plochy ve městě),
4. **kategorie** – lesoparky, přírodně krajinářské parky, louky a zeleň navazující na volnou krajinu.

Charakter zeleně souvisí rovněž s velikostí sídla. Jiný systém bude vytvářet zeleň ve velkých městech, jinak bude vypadat tradiční **zeleň venkovská.**

Vzhledem k velikosti vesnických sídel, k jejich bezprostřední vazbě na okolní krajinu, jejich urbanistické struktuře a charakteru staveb, je problematika venkovské zeleně poněkud odlišná. Zeleň v zastavěném území je bezprostředně spjata se zelení nezastavěného území a přírodní složky mohou do zastavěného území prolínat např. podél vodotečí (včetně nivy a doprovodných porostů), strží, kolem rybníků s břehovými porosty, nezastavitelných pozemků, zalesněných strmých svahů apod.

Ve struktuře vesnických sídel je soustava ploch zeleně mnohem méně diverzifikovaná než ve struktuře města a sestává z veřejně nepřístupných ploch zahrad a sadů, které jsou součástí ploch bydlení a zeleně veřejných prostranství. Jejich druhová skladba má tradičnější charakter (ovocná, kaštanová, lipová a jiná stromořadí, záhony růží a letniček, zeravy u pomníků, tradiční oplocení apod.).

Charakteristické pro venkovskou zeleň jsou předzahrádky. Přesto, že předzahrádky odrážejí především vkus jednotlivých vlastníků a bývají poznamenány módními trendy, mohou rovněž svojí podobou vycházet z tradice té které obce, např. použitím typických květinových výsadeb (typický výběr rostlin pro ten který kraj a roční období), typických stromů (například hrušně v obcích na Slovácku), společným typem oplocení, případně bez oplocení, apod.

Významnou roli ve venkovské zeleni hrají velké stromy. Vysoké stromy se soustřeďují často na návsích nebo u kostela, vytvářejí aleje ke hřbitovům či k poutním kaplím za obcí, zvýrazňují významné body – křížky, boží muka a jiná společensky a historicky významná místa v obci i v krajině.

Velké vzrostlé stromy mohou vyznačovat místa veřejných setkání – plácky u hospody nebo na kraji obce, kde se tancuje (tzv. výletiště). Toto tradiční použití vysokokmenných stromů je jiné na jižní Moravě (ořešáky, akáty, lípy), jiné na Vysočině (lípy, javory, jilmy, jabloně) a jiné na Valašsku (slivoně, jasany, jeřáby). Některé z těchto stromů dosahují úctyhodných rozměrů, stáří a dominantního postavení.

Neméně významná je i zeleň ovocných stromů v zahradách obklopujících obytnou zástavbu, kde tvoří zelený lem na rozhraní mezi obcí a volnou, většinou zemědělskou krajinou. Jsou to právě tyto zahrady, které zachycují prach z polí, zpomalují srážkové vody a umožňují citlivé zasazení obce do krajiny. To, že starší zástavba dobře zapadá do krajiny, je většinou způsobeno právě zelení zahrad (hlavně těch klasických, s trávníkem a velkými ovocnými stromy včetně starých odrůd jabloní nebo hrušní, třešní a ořešáků).

Mimo zastavěné území obce pak převládá zeleň hospodářská, zeleň krajinná a lesy.

Prostorotvorné aspekty přejímá ve většině případů i přírodní a krajinný rámec sídla (pohledově související území). Navazuje-li sídlo na harmonickou okolní krajinu, omezuje potřebu ploch veřejné zeleně v zastavěném území a struktura vesnického sídla může tak být navázána na systém krajinné zeleně. V intenzivně zemědělských oblastech má však často vesnice se svými ovocnými sady, zeleninovými i okrasnými zahrádkami, travnatými hřišti, parčíky, rybníčky, potoky a humny daleko vyšší biodiverzitu i obytnou hodnotu než okolní lány orné půdy.

Zeleň v nezastavěném území

Nezastavěné území zahrnuje příměstskou či venkovskou krajinu, tedy veškerou krajinu ležící mimo zastavěné území sídel.

Převážná část krajiny je tvořena poli, loukami a lesy, tedy plochami většinou hospodářsky využívanými. Tyto plochy se pod pojem „zeleň“ v nezastavěném území nezahrnují, přesto však mnohé z výše popsaných funkcí zeleně (dalo by se říci, že většinu) plní.

Pro charakter nezastavěného území (volné krajiny) je důležitý zejména podíl a charakter lesních porostů, luk a pastvin, ale i orné půdy, vinic, chmelnic, intenzivních sadů a jiných trvalých kultur, v neposlední řadě podíl nelesní rozptýlené zeleně. Struktura těchto ploch spoluvytváří prostorovou strukturu krajiny a podílí se spolu s georeliéfem na jejím charakteru a rázu.

Ve struktuře těchto ploch je skryto mnoho stop kulturního a historického vývoje krajiny.

Segmenty krajinné zeleně, zahrnují plochy, linie a jednotlivé prvky s přírodními kulturními i historickými hodnotami, jejichž význam mnohdy tkví v jejich vzájemných prostorových vztazích.

Návrh systému krajinné zeleně musí vytvářet předpoklady pro soulad existujících hodnot krajiny a tendencí jejího budoucího funkčního využití:

– předpoklady udržitelnosti funkčního využívání území,
– předpoklady rekreačního využití krajiny,
– předpoklady pro uchování, případně vznik nových estetických hodnot krajiny, posílení její identity a krajinného rázu.

Zároveň by měl tento systém rovněž napomáhat při řešení problémů, jako je potřeba zadržování vody v krajině a zpomalování jejího odtoku, ochrana půdy před jejím znehodnocováním vodní a větrnou erozí, řešení vzniku mrazových kotlin, případně sesuvných území. V plochách zeleně leží rovněž obvykle součásti územních systémů ekologické stability (označované jako plochy přírodní – § 16 odst. 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.).

Podrobněji je tato problematika uvedena v podkapitole C.2 Zemědělské a lesní hospodářství.

C.5.3 Principy řešení zeleně v územním plánování

Územní plán stanoví základní koncepci rozvoje daného území, ochrany jeho hodnot, plošného a prostorového uspořádání, koncepci uspořádání krajiny a veřejné infrastruktury a zajistí pro tyto funkce ochranu nezbytných ploch.

Zeleň jako funkční složka je součástí všech ploch s rozdílným způsobem využití, jak je definuje vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů. Zeleň v zastavěném území lze členit na veřejnou, vyhrazenou a soukromou.

Veřejná zeleň je, v souladu s touto vyhláškou, součástí ploch veřejných prostranství. V souvislosti s definicí veřejného prostranství se v zákoně o obcích uvádí: *„veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky,* ***veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení,*** *tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru“.*

Ve stavebním zákoně se pojem zeleň objevuje pouze v souvislosti s definicí nezastavitelného pozemku, kterým je ***„pozemek veřejné zeleně a parku, sloužící obecnému užívání;“*** *[§ 2, odst. 1 písm. e) bod 1. stavebního zákona],* jedná se o veřejně přístupný pozemek (nebo pozemky), který nesmí být zastavěn. Pozemky veřejné zeleně v intravilánu jsou tak chráněny před změnami v jejich využití do doby vydání územního plánu, kterým lze, na základě posouzení všech potřebných souvislostí v území obce, stanovit potřebné podmínky další ochrany takovýchto ploch., případně stanovit podmínky změn jejich využití.

Obecně by v územně plánovací dokumentaci (ÚPD) měly být koncepčně řešeny následující otázky:

- charakter zeleně v sídlech, její odpovídající zastoupení ve všech částech sídla, její hierarchizace, koncepce základního rozložení ploch, linií (základní kostry – systému zeleně) a bodů, jejich vzájemná návaznost a provázanost na okolní krajinu, zásady jejího rekreačního užívání,
- role zelených horizontů, případně zelených klínů v organismu a obrazu sídla a jejich ochrana,
- poloha jednotlivých ploch v sídle, jejich rozsah a náplň v rámci celého systému,
- ochrana historických zahrad a parků, stejně jako ochrana ostatní významné plošné a liniové zeleně v zastavěném i nezastavěném území v bezprostředním okolí sídla,
- ochrana a dotváření kulturní krajiny (krajinného rázu) a ochrana kulturních, historických a památkových hodnot včetně přírodních i historických prvků kulturní krajiny (např. alejí, památných stromů, mezí apod.) ale i ostatní plošné i liniové zeleně v nezastavěném území,
- ochrana a návrh nových skladebných částí územního systému ekologické stability a dalších ploch a linií zeleně v krajině, které mohou být vzájemně provázány a koordinovány s projekty pozemkových úprav.

Nezbytnou součástí návrhu urbanistické koncepce v územním plánu je návrh systému zeleně. **Stanovení požadavků na jeho obsah a uspořádání** by mělo být formulováno v **zadání územního plánu** a to včetně případného požadavku na samostatný výkres systému zeleně. Formulaci zadání předchází analýza, kterou nelze uskutečnit bez důkladné znalosti řešeného území při zpracování doplňujících průzkumů a rozborů.

Návrhy územních plánů vycházejí ze zadání územního plánu, z nadřazené územně plánovací dokumentace a z územně plánovacích podkladů.

Závaznými nadřazenými dokumentacemi jsou politika územního rozvoje (§ 31 odst. 4 stavebního zákona) a zásady územního rozvoje (§ 36 odst. 5 stavebního zákona), příp. regulační plán vydaný krajem (§ 61 odst. 2 stavebního zákona).

Územně plánovacími podklady pro pořízení územních plánů jsou především územně analytické podklady, doplňující průzkumy a rozbory a jsou-li zpracovány, tak i územní studie.

C.5.3.1 Zásady tvorby zeleně v zastavěném území – městech a vesnicích

Pro návrh systému zeleně v sídle je určující zejména velikost sídla, jeho urbanistická struktura, vztah k nezastavěnému území, čistota a kvalita ovzduší, provětrávání prostoru včetně směru převládajících větrů, stav přírodního prostředí, konfigurace terénu, vodní plochy a toky s liniovou zelení, cestní síť, existence alejí a velkých ploch chráněné nebo příměstské rekreační zeleně včetně lesů.

Je třeba respektovat a v maximální míře využívat a chránit veškerou dochovanou zeleň, jejíž přítomnost ve struktuře sídel i v krajině pomáhá vytvářet charakter místa. Největší význam mají velké plochy zeleně. Ve městě jsou to především velké městské parky. Jejich význam může být dán polohou (např. vůči středu města), jejich atraktivitou a vybaveností (rozumí se pobytové plochy, herní prvky, dětská hřiště, zahradní kavárna apod.),

V historických jádrech měst může vymezit a ovlivnit prostor třeba jen jediný strom. Významná může být skupinka stromů v průhledu, či v parčíku v proluce. Důležitou roli hrají průhledy z kompaktní zástavby do zeleně a krajinné (zelené) horizonty. Průhledy je potřeba tam, kde je to účelné, chránit i za cenu zachování proluky, nebo omezením výškové hladiny zástavby.

Obr. 12: Průhled z ulice Anenská do Denisových sadů. Obr. 13: Zeleň na fasádě.
Foto: J. Balabánová

V místech s vysokou intenzitou zástavby (ale nejenom tam) lze využít i zeleně na fasádách (pnoucí zeleň, vertikální zahrady), na střechách a dalších konstrukcích.

Neméně významná, než zeleň veřejných prostranství, je zeleň vnitrobloků, která ač je pro člověka pohybujícího se ve veřejném prostoru skrytá, má pro město nesmírný význam už jenom z hlediska samotné rozlohy těchto ploch, ale i z hlediska jejich využitelnosti a vlivu na kvalitu prostředí.

Nejvýznamnější zelení ve městě jsou parky. Za minimální rozlohu parku lze považovat empiricky stanovenou hranici 5000 m^2 při minimální šířce 25 m. Jedná se o rozlohu, při níž plocha parku ještě má schopnost poskytovat účinnou relaxaci a rekreaci v příjemném prostředí s převahou přírodních prvků. Tato hranice byla stanovena na základě průzkumu subjektivního vnímání člověka. Dobře navržený park bývá totiž založen na iluzi, že se člověk ocitá v přírodním prostředí. Je to prostředí, kde není konfrontován s hlukem města ani opticky s okolní zástavbou. Je slyšet zpěv ptáků, vzduch je vlhčí a v létě chladnější.

Důležitá je i ta okolnost, že mikroklimatické charakteristiky, které je schopna zeleň ovlivnit souvisí mimo jiné i s její rozlohou. Tyto charakteristiky mají vliv i na samotnou zeleň – v zápoji korun vzrostlých stromů a keřů při dostatečné plošné výměře si vytváří mikroklima pro svůj zdárný růst a vývoj.

Optimální dostupnost u parků a menších parkově upravených ploch by měla být do 10 minut pěší chůze.

Využívání vlastností zeleně při utváření urbanistických prostorů

Jedná se zejména o utváření prostorů náměstí, atrií, ulic, nábřeží atd., jejich prostorové členění, zvýraznění významových bodů, uzavírání nebo otevírání, zakrývání nežádoucích pohledů zdůraznění či izolaci významných prvků.

Mohutná uliční stromořadí mohou jasně definovat hlavní osnovu města – příkladem jsou pařížské bulváry. Velké stromy mohou akcentovat významově nejdůležitější místa – např. kulturní stavby, historické památky, kostely a veřejné budovy, mohou působit jako dominanty, lemovat nebo rámovat prostor, zdůrazňovat (akcentovat) významné body. Pro své vlastnosti (velikost a dlouhověkost) jsou stromy budovám rovnocenným prostorotvorným partnerem.

Zeleň může pomoci oslabovat působení nesourodých architektonických prvků v urbanistickém prostoru, případně orientovat pozornost jiným směrem. Jednotlivé prvky zeleně mohou dát nebo ovlivnit měřítko prostoru.

Při snaze o přizpůsobování veřejných prostranství současným nárokům je třeba dosáhnout toho, aby zejména ulice byly z hlediska souhrnu pocitů příjemnější a jejich obraz byl líbivější. Hierarchie mezi nimi pak vzniká, mimo jiné, také na základě stupně dosažení tohoto cíle. Takřka odjakživa se uplatňuje zeleň při vnímání prostoru, při podvědomém vyhodnocování jeho významu a výsledné charakteristiky.

V ulicích, kde není dostatek místa, se může uplatnit i vysoká zeleň v případných prolukách mezi domy. Efektní, rychlé a finančně nenáročné je popnutí holých fasád domů popínavými rostlinami (břečťan, přísavník). Popínavé rostliny přináší nemalý efekt i při zateplení budov.

Z důvodu nedostatečného prostoru se v současné době často vysazují v ulicích malokorunné, bezplodé odrůdy listnatých stromů (sakury, kulaté javory, višeň křovitá, ibišky, akáty, atd.). Výška dřevin je volena tak, aby příliš nestínily okolním domům, současně však tvořily mírný stín na chodníku, což ovšem většinou nesplňují. Tyto dřeviny nemohou, vzhledem ke své velikosti, dostatečně plnit, ani ostatní z výše popsaných hygienických nebo mikroklimatických funkcí, zůstává však funkce estetická.

V některých, méně frekventovaných ulicích je vhodné uliční stromořadí kombinovat s pásy trávníku nebo pokryvných dřevin (v souvislém pruhu), čímž se celkový účinek zeleně zvyšuje. Dostatečná šířka pruhu je 2,5 m. Záhony je třeba oddělit od vozovky zvýšeným obrubníkem, který mimo jiné brání zasolování půdy (uvádí se výška 8–12 cm). Stromy mají být vzdáleny alespoň 1m od obrubníku.

Ve frekventovaných ulicích mohou být stromy vysazovány i do zpevněných povrchů, například do chodníků. Jejich ochranu a zdárný růst je však třeba zabezpečit celou řadou opatření (závlahy, přihnojování, ochranné mříže a další technická opatřeními včetně ochrany kmene).

Uliční stromořadí a zelené pásy podél komunikací v sídlech mohou mít ještě jiný význam. Dávají chodcům pocit většího bezpečí, neboť je oddělují od dopravy. Mohou rozdělovat pěší a cyklistické stezky i vytvářet střední dělící pás u víceproudých městských tříd a zároveň řeší možnost bezpečnějšího překonání víceproudé komunikace.

Dalším prvkem zeleně v ulicích mohou být květinové nebo i travnaté záhony. Jako zvýšené nebo lavicové chrání zeleň proti sešlapávání, ale mohou tvořit bariéry pohybu chodců.

Zvýšené záhony mají však i svá pozitiva. Umožňují na okraji záhonu umístit sezení, člení prostor a vyrovnávají různé výškové úrovně. Kde je to potřeba, může takový zvýšený záhon vytvořit chybějící hranu ulice nebo náměstí.

Málo je využíváno zeleně pro zvýšení bezpečnosti chodců při průjezdné dopravě v obcích. Jedná se zejména o optické zdůraznění příjezdu do obce, zdůraznění (zviditelnění) přechodů pro chodce za pomoci středových ostrůvků, popř. příjezdu do zóny s větší frekvencí pěšího pohybu. Takovéto optické zvýraznění významu místa, tedy upozornění na změněnou situaci, může být provedeno vysazením několika velkých stromů tam, kde změna nastává. Stromy, právě proto, že jsou viditelné již z dálky, umožňují řidiči se na tuto změnu připravit. Výsadba velkých stromů musí být ovšem provedena tak, aby umožňovala přehled v dopravní situaci a nezhoršovala bezpečnost provozu.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že kmeny stromů, ostatně stejně jako stožáry osvětlení nebo trakční stožáry zhoršují rozhled v rozhledových polích křižovatek. Keře by se v těchto prostorech neměly vysazovat vůbec.

U venkovských sídel je celková osnova veřejných prostranství jednodušší než u měst. Veřejnou zeleň nacházíme především v prostoru návsi, v okolí kostela, podél vodních toků a ploch, u křížků, u kapliček nebo u hřbitovů atd. Často jsou zde i velké stromy – především lípy, jasany, jilmy, javory nebo jírovce. Velké stromy již z dálky signalizují, kde se nacházejí místa zvýšeného významu. Obdobně mohou být akcentována i významná místa v krajině.

Úprava návsi by měla být vždy velmi jednoduchá a výrazově skromná. Rozhodně by neměla obsahovat prvky a materiály městského parteru (betonová dlažba, asfalt a další).

Na mnohých návsích dnes převládají pro český a moravský venkov cizorodé kultivary jehličnanů. Jsou-li vzrostlé, je možné je v obci akceptovat. V nově zakládaných výsadbách by však jehličnany rozhodně neměly převažovat, ale měly by být postupně nahrazovány pro místo typickými kvetoucími listnatými stromy a keři, které do prostoru venkovské zeleně přinášejí potřebnou pestrost a proměnlivost.

Vytváření vhodných podmínek pro stromy v městském prostředí

I stromy však vyžadují (a také zasluhují, viz dále) péči a přiměřené životní podmínky.

Přílišná zátěž způsobená špatným zacházením a stavem prostředí ovlivňuje negativně i život rostlin. Například zachycování velkého množství prachových částic může stromy značně poškozovat. Jednak snižuje množství světla dopadajícího na list a tím omezuje fotosyntézu, jednak způsobuje ucpání průduchů – rostlina nemůže regulovat výpar (uzavřít póry) a usychá. Také nadměrné zimní solení vozovek je pro mnohé druhy stromů nebezpečné. Tající sníh tvoří se solí mimo jiné velmi chladný roztok, který při proniknutí ke kořenům může dřevinu zahubit. Jednotlivé vlivy se navíc vzájemně kombinují.

Také zvýšená teplota a snížená vlhkost vzduchu působí na rostliny negativně. Ve městě je vždy tepleji, než v okolní volné krajině; to platí jak v případě okamžitých, tak i průměrných teplot. Důsledkem je časnější začátek vegetačního období (stromy dříve raší, případně rozkvétají), a s ním spojené prodloužené období nebezpečí jarních mrazíků (u městských stromů se např. častěji vyskytují tzv. mrazové kýly, poškození kmene, které vzniká tím, že v kmeni působením pozdního mrazu zmrzne míza). Městskému teplotnímu efektu lze čelit

volbou vhodných druhů dřevin (většinou nikoliv domácích, ale introdukovaných druhů lépe přizpůsobených suchu a snášejících prach a zasolení).

Neopominutelnou podmínkou života každého stromu je dostupná voda. Základním problémem v případě městských stromů je však právě její nedostatek. Hlavním zdrojem vody je pro stromy půdní voda (ta může pocházet buď ze zdrojů podzemních, ale např. i z poškozeného vodovodního nebo kanalizačního potrubí), voda z atmosférických srážek nebo se může jednat o vodu zálivkovou. Obecně lze konstatovat, že dostupných zdrojů podzemních vod je pro stromy ve městech minimum: výstavba na navážkách, odvodněné půdy apod. Jedinou výjimkou jsou v tomto směru plochy v blízkosti vodních toků a vodních ploch. Atmosférické srážky, které jsou ve volné přírodě pro stromy hlavním a převážně i dostačujícím zdrojem vody, ve městě nestačí. Většina z nich odteče bez užitku – je sváděna do kanalizace (ve městě převažují zpevněné povrchy – asfalt, dlažba, beton). Zhoršenou zasakovací schopnost mají ve městě i povrchy nezpevněné (půda je zde více zhutněna). Stromy tak mají možnost využít pouze nepatrnou část atmosférických srážek, které zdaleka nestačí pokrýt jejich potřebu.

Pro ilustraci je možno použít následující příklad: průměrný roční úhrn srážek v Brně je 547 mm, to znamená 547 litrů vody na l m^2. Průměrný listnatý strom (s obvodem kmene v prsní výšce 80 cm, tj. s průměrem kmene cca 25 cm) spotřebuje v průběhu vegetačního období (od dubna do října, tedy zhruba za 200 dní) denně průměrně 50 l vody. Za celé vegetační období to představuje 10 000 l, tedy množství, které naprší na plochu necelých 20 m^2 (18,28 m^2). To je tedy minimální plocha nezakrytého povrchu, kterou by tento strom pro svou existenci potřeboval za předpokladu, že by se veškerá srážková voda beze ztrát vsákla (tj. že by neexistoval ani povrchový odtok, ani evaporace (odpařování).

Ve skutečnosti však platí tzv. třetinové pravidlo: jedna třetina srážek se vsákne, jedna odteče a jedna odpaří; to zvětšuje minimální plochu nezpevněného povrchu na 60 m^2. Tuto minimální plochu však má k dispozici málokterý městský strom *(Balabánová, P., Kynčl, M.,: Zeleň veřejných prostranství)*.

Základní opatření, která umožní život stromům v ulicích:

1. **volba vhodného místa** pro výsadbu, a to nejen z hlediska uživatele, tedy člověka, ale i stromů samotných,

2. **volba vhodných druhů** – současná nabídka dřevin je v tomto směru víc než dostatečná,

3. **zajištění dostatečného kořenového prostoru** – objem prokořeněného prostoru odpovídá cca 1/10 objemu koruny při hloubce 0,8–1m. Často se zapomíná, že kořenový systém je stejně citlivý na jakékoliv zásahy jako koruna stromu; poškození kořenového systému při výkopech je nejběžnějším důvodem úhynu dříve zcela zdravých jedinců,

4. **zajištění vody** – nedostatek půdní vlhkosti lze eliminovat pravidelnou zálivkou, lze však využít i jiné způsoby, např. vybudovat v blízkosti kořenového systému podzemní lapače srážkové vody či trativody, do kterých je sváděna voda ze zpevněných ploch a střech,

5. **zajištění přístupu vzduchu do půdy**, zejména ochranou proti zhutňování povrchu půdy,

6. **ochrana kvality půdy** – ochrana proti jejímu znečišťování ropnými látkami, solemi apod.,

7. **ochrana proti mechanickému poškozování** – zejména mladých výsadeb, nejvíce škod vzniká na kmenech stromů od mechanizace při stavební činnosti, dále od parkujících nebo zásobujících aut a od vandalů,

8. **zajištění kvalifikované údržby** – spočívá v dodání chybějící vody (pravidelná zálivka v jarních a letních měsících), občasném přihnojování, nezbytném prořezávání koruny atd.

Péče o stromy zahrnuje preventivní opatření proti hmyzím škůdcům (například ochrana proti klíněnce jírovcové kombinací chemického ošetření spolu s odstraňováním opadaného listí), dále také nahrazování poškozených stromů, zejména těch napadených přenosnými chorobami (nejčastěji se jedná o různé tracheomykózy).

Existují postupy, které mohou prodloužit život stromů. Komplexní péčí o dřeviny se zabývá obor zvaný arboristika.

Prostor pro výsadbu stromů

Základní parametry obsahuje norma ČSN DIN 18 916, která v čl. 4.4.1 stanovuje pro výsadby na stanovištích, jejichž prostor pro zakořenění je omezen (např. v ulicích), nutnou plochu odkrytou, nebo trvale zajišťující přístup vzduchu a vody propustným krytem alespoň 6 m^2. Prostor pro prokořenění by měl mít velikost alespoň 16 m^2 a hloubku nejméně 80 cm. Jedná se o minimální rozměry. Tomu je také třeba přizpůsobit výběr dřevin.

V prostorově příznivějších podmínkách lze použít níže uvedené parametry:

- výška založení koruny stromu nad parkovacími stáními pro osobní automobily má být alespoň 2,8 m, vedle vozovky 3,5 m, a u silnic vyšších kategorií až 4,5 m
- nejmenší šířka chodníku pro malokorunné stromořadí 4 m
- minimální vzdálenost stromu (kmene) od rohu ulice a vjezdu k budovám 2,5 m
- min. vzdálenost od stožáru osvětlení 4 m
- min. vzdálenost od oken budov 5 m
- min. vzdálenost od kanalizace 1,5 m
- min. vzdálenost od teplovodů a plynovodů 2 m
- min. vzdálenost od vodovodních potrubí a elektrických kabelů 1 m
- min. vzdálenost od chodníků a obrubníků 1 m
- min. výška kmene (od země k rozvětvení) 3 (2,8) m

Minimální vzdálenost stromů v řadě (aleji) je závislá na druhu stromu a velikosti koruny v době optimálního vzrůstu (u velkých stromů cca 8 m, u malokorunných stromů, jako jsou například ibišky, áronie, okrasné jabloně, nebo některé slivoně může být cca 5 m).

C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině

Zásady tvorby (resp. koncepce zeleně) ve volné krajině vycházejí ze specifikace problémů, které jsou z hlediska té které krajiny a jejího udržitelného využití důležité. Koncepce vychází z charakteristiky a potenciálu krajiny a obsahuje cíle (vize), ke kterým je třeba směřovat. Dále pak podrobnější zásady a opatření vedoucí k postupnému naplňování dohodnutého cíle.

K hlavním zásadám péče o krajinu patří ochrana přírodních a již vytvořených hodnot, stanovení jejího optimálního využití, zachování pestrosti a rozmanitosti obrazu krajiny – krajinného rázu.

Zeleň v krajině zahrnuje i plochy, které jsou pro jejich nesporné hodnoty chráněny zákony ČR.
Jedná se o:

- zvláště chráněná území (ZCHÚ) a jejich ochranná pásma, významné krajinné prvky (VKP) a skladebné součásti územního systému ekologické stability (ÚSES) dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších přepisů,
- plochy určené k plnění funkce lesa (PUPFL) a o jejich ochranná pásma dle zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů,
- krajinné památkové zóny (KPZ), kulturní památky (KP, NKP) a jejich ochranná pásma dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů,
- a pásma hygienické ochrany vodních zdrojů dle zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Ve volné krajině tvoří zeleň významnou složku krajinného rázu. Jde o skupiny a liniové porosty stromů a keřů vyskytující se mimo les v různých formacích. V rovinách jsou to větrolamy a doprovodné porosty podél vodních toků, meze, aleje, remízy a selské lesíky, porosty kolem strží, skalních výchozů, kamenic a rovněž solitéry v lukách a na polích. To vše lze vyjádřit jedním zaužívaným pojmem – krajinná (někdy také rozptýlená) zeleň.

K hlavním rozdílům mezi tvorbou zeleně v sídlech a krajině patří:

- Možnost používání prakticky výhradně domácích druhů dřevin odpovídající danému vegetačnímu stupni. Výjimky tvoří např. zeleň kolem dálnic, silnic a železnic, nebo tam kde došlo, například vlivem těžby, k narušení přírodních podmínek.
- Respektování přirozeného charakteru území a stávající zeleně.
- Obvykle větší důraz na funkci než na kompozici a obraz, výjimku tvoří záměrně komponované krajiny, jako například Lednicko-valtický areál (kde se ve svém důsledku jedná o vyváženost mezi hospodářskou funkcí a estetikou).

Nejčastější formace zeleně ve volné krajině lze rozdělit následovně:

Zeleň v okolí venkovských sídel (obecních humen)

– jde o prstenec drobných políček, sadů, zahrad, luk a souvisejících drobných porostů zeleně vyjadřující vztah zastavěného území – sídla a krajiny, mísí se zde funkce hospodářská a rekreační.

Liniová zeleň v krajině

– **zeleň podél komunikací –** o tradici a regionální pestrosti alejí u nás je šířeji pojednáno jinde v této kapitole. Hlavní účel silničních a cestních stromořadí je optické vedení trasy za tmy a mlhy, stínění, ochrana proti závějím, zpevnění svahů a snížení prašnosti. Aleje jsou významným prostorotvorným prvkem, ovlivňují měřítko i celkový charakter a obraz krajiny, nezanedbatelná je tedy jejich funkce estetická.

– **zeleň břehových porostů –** bývá jak záměrně vysazovaná a komponovaná, tak i spontánně narostlá. Jedná se o:

zeleň břehovou – porosty přímo u hladiny vodního toku či plochy, často se podílející na samočistící funkci toku (časté jsou např. košíkářské vrby).

zeleň pobřežní – stromy a keře na březích vodních toků a hrázích vodních ploch (u malých vodních nádrží norma nepřipouští vysazovat dřeviny ani na vzdušnou líc hráze z důvodu možného vzniku turbulentního proudění způsobeného dřevinami. Koruna hráze má zůstat průjezdná).

zeleň doprovodnou – jde o dřeviny za patou hráze, navazující zeleň a zeleň, která zapojuje vodní tok do krajiny. Zvlášť významná může být tam, kde podél vodního toku vedou turistické trasy nebo cyklostezky. Zejména u malých vodních toků napomáhá doprovodná zeleň k zachycování vody a zpomalování jejího odtoku z území.

– **zeleň v protierozních opatřeních** – jedná se o tzv. biotechnická protierozní opatření, spočívající v rozdělení dlouhého erozně náchylného pozemku orné půdy na svahu několika vrstevnicovými prvky. Může to být například pás nebo skupina dřevin s příkopem a teráskou.

– **meze** byly sice jako symbol soukromého vlastnictví často rozorávány, ale tam, kde převládlo racionální a estetické cítění meze zůstaly, meze ve vrstevnicové ale někdy i spádnicové poloze často doprovází nasbírané kamení a spolu s polními cestami a vodními toky dávají krajině drobnější měřítko, charakteristický prvek a výsledný ráz. Dnes mohou vznikat jako protierozní opatření v rámci společných zařízení komplexních pozemkových úprav. Jejich vegetační doprovod má být druhově pestrý a hustý, aby tvořil refugium (poslední útočiště, možná záchrana) drobné zvěře, současně však by měl obsahovat i plochy bylinné vegetace.

Legislativa definuje na zemědělské půdě šest druhů krajinných prvků: mez, terasa, travnatá údolnice, skupina dřevin, stromořadí a solitérní dřevina. Zde je nutno poznamenat jednu významnou aktuální pozitivní skutečnost. Na základě novely zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů, jsou tyto krajinné prvky součástí zemědělského půdního fondu. Uživatelé zemědělských pozemků už nejsou tedy motivováni jako doposud tyto prvky likvidovat, protože jim snižovaly výměru bloku a tím i finanční příspěvek na plochu. Naopak dnes mohou zemědělci získat podporu na zachování a zakládání těchto krajinných prvků. Je tedy naděje, že se snad zastaví likvidace často ekologicky i esteticky velmi hodnotných formací zeleně v krajině.

– **větrolamy** – cílem výsadby větrolamů je zlepšit mikroklima především v sušších a rovinatých oblastech a ochránit tak úrodnou ornou půdu proti větrné erozi.

Větrolamy mají nepopiratelnou zásluhu na stavu intenzivní zemědělské kulturní stepi jižní Moravy a dalších rovinatých krajů, kde mimo jiné, tvoří často jediné ostrůvky vysoké zeleně, na které je vázána řada rostlinných i živočišných druhů, zejména ptáků. Při dostatečné šířce a vhodné úpravě druhové skladby mohou větrolamy fungovat i jako skladebné prvky územního systému ekologické stability.

Obr. 15: Krajina s pásy větrolamů
Foto: J. Balabánová

Plošná zeleň v krajině

– remízky – první remízky začaly vznikat logicky kolem míst, která bylo nutno při obdělávání vynechat. Tedy zejména jakékoliv přirozené geologické překážky ve formě skalních výchozů, balvanů, či naopak výmolů, strží a v zamokřených lokalitách, druhotně pak kolem míst, která byla vhodná pro shromažďování kamenů a balvanů z polí. Na základě charakteru těchto prvotních či druhotných kamenných prvků se vyvinuly i některé specifické krajové formy, tvořící dnes v oněch územích dosti podstatnou složku krajinného rázu.

Mnohé remízky však vznikají i dnes např. na svažitých, vlhkých, kamenitých a jinak hůře dostupných plochách, nebo kolem komunikací, u rozcestí, sloupů vysokého napětí, vodojemů apod.

Remízky však nemusí být jen charakteristickým prvkem určitého typu krajiny či monofunkčním refugiem drobné zvěře. Leží-li při turistické cestě, lze jich využít pro odpočívadlo pro turisty, případně i s upravenou vyhlídkou do krajiny.

Bodová zeleň v krajině

– **zeleň u architektonických objektů** má možnost stavbu v krajině zvýraznit, na ni upozornit, či ji naopak její působení potlačit, nebo dokonce téměř eliminovat. Obojího je zapotřebí. Je typické, že zatímco u historických, zejména církevních staveb, jakými jsou kříže, sochy světců, boží muka, lidové poklony, kaple či poutní chrámy byla zeleň (zejména stromy) vysazována z důvodu zdůraznění místa, u různých současných, zejména technických objektů je potřeba opačná. Vrátíme-li se k církevním stavbám vzniklým zejména v době baroka – stylu, který zcela programově a cílevědomě utvářel krajinu (velkoryse a ve velkých měřítcích), můžeme připomenout alespoň nejčastěji používané druhy dřevin. Typickým stromem, s nímž se u těchto staveb lze setkat od rovin po hornatiny je lípa. Zpravidla v páru, nebo v čtveřici rámují stavbu (v rozích objektu), nebo stavbu obklopují ve větším počtu (kostel). Podobným způsobem bývá často využíván zdomácnělý jírovec maďal a javor mléč nebo klen. V drsnějších polohách zpravidla ještě jasan a jeřáb ptačí.

– **solitérní stromy –** pro úplnost je nutno se alespoň stručně zmínit o solitérních stromech v krajině. Jedná se o vzrostlé velké stromy s charakteristickým tvarem koruny, o letité a tvarově často bizarní exempláře prastarých lip, javorů, dubů, jilmů, buků, borovic, tisů a případně i jabloní a hrušní, které místům svého výskytu dodávají jedinečný charakter. Krajina, ve které se hojněji vyskytují, např. jižní Bílé Karpaty s typickými orchidejovými loukami porostlými košatými duby, pak působí jako parková krajina.

Komplexní pozemkové úpravy

Nejvýznamnějším nástrojem pro tvorbu zemědělské krajiny jsou Projekty pozemkových úprav. Tímto poměrně složitým technicko – administrativním procesem se ve veřejném zájmu pozemky prostorově a funkčně uspořádávají, scelují se nebo dělí, zabezpečuje se jejich přístupnost a tím i užívání, dochází k vyrovnání hranic tak, aby vytvořily podmínky pro racionální hospodaření vlastníků apod. Současně se zajišťují podmínky pro ochranu zemědělského půdního fondu, vodního hospodářství, zvýšení ekologické stability krajiny a pro celkové zlepšení životního prostředí. Součástí procesu pozemkových úprav je uspořádání vlastnických práv a s nimi souvisejících věcných břemen. Výsledky pozemkových úprav slouží pro obnovu katastrálního operátu a jako nezbytný podklad pro územní plánování.

Významnou součástí pozemkových úprav je zpracování plánu společných zařízení, který musí být odsouhlasen sborem zástupců vlastníků i zastupitelstvem obce. Je zpracován jen pro obvod pozemkových úprav a řeší přístupnost k pozemkům, tedy cestní síť, protierozní a další vodohospodářská opatření, opatření k ochraně životního prostředí (zejména jde o územní systém ekologické stability), zachování krajinného rázu a rekreačního potenciálu krajiny, včetně návrhu výsadeb doprovodné zeleně. Z hlediska zeleně patří plán společných zařízení k nejdůležitějším fázím vyhotovení komplexních pozemkových úprav.

V rámci komplexních pozemkových úprav vznikají nové hospodářské cesty. Požadavky na ně by měly být zahrnuty rovněž v územních plánech v koncepci uspořádání krajiny.

Nově navrhované hospodářské cesty by měly mít vegetační doprovod, stejně tak by měla být doplňována stromořadí u současných, často holých polních cest. Založení oboustranných stromořadí však brání průjezdu širokozáběrové mechanizace (kombajnů, aplikátorů pesticidů apod.). Stromy u polních cest je tedy obvykle nutno sázet jen po jedné straně. Další možností, jak vysadit v krajině v rámci pozemkových úprav další zeleň, je doprovod protierozních opatření,

zejména mezí a remízů, nebo obnova a zakládání nových větrolamů. Druhová skladba uvedených výsadeb musí odpovídat vegetačnímu stupni, ale především regionální tradici.

Na komplexní pozemkové úpravy navazují územní plány. Úroveň podrobnosti zpracování a projednání územního plánu nepředpokládá bezprostřední realizaci záměrů v něm obsažených – územní plán je koncepčním, nikoli realizačním dokumentem, zatím co pozemkové úpravy zahrnují nejen návrh, ale i realizaci navržených opatření a zařízení.

Styčnými body obou procesů jsou zejména zmíněný návrh plánů společných zařízení pozemkových úprav a vymezení veřejně prospěšných staveb a veřejně prospěšných opatření v návrzích územních plánů. V těchto bodech jsou vyjádřeny veřejné zájmy pro další rozvoj území.

Vzájemnou koordinací obou dokumentů se zabývá metodická příručka Ústavu územního rozvoje z roku 2010 s názvem Koordinace územních plánů a pozemkových úprav. (2. aktualizované vydání – 2015 http://www.uur.cz/images/8-stanoviska-a-metodiky/23-metodika-up-a-pu-2-aktual-zneni.pdf)

C.5.3.3 Podklady pro řešení zeleně v územních plánech, oborové dokumenty

Důležitým podkladem pro formulaci zadání územního plánu jsou územně analytické podklady (ÚAP). Současně s rozhodnutím o pořízení územního plánu jsou pořizovány doplňující průzkumy a rozbory, popřípadě územní studie (§ 11 odst. 1 vyhláška č. 500/2006 Sb.).

Dalšími podklady mohou být územní plány sousedních obcí (požadavky vyplývající z „dalších širších územních vztahů“ podle vyhlášky č. 500/2006 Sb., Přílohy č. 6), či oborové dokumenty. Údaje z těchto oborových dokumentů jsou vloženy pořizovatelem, například na návrh dotčeného orgánu, do ÚAP jako další dostupná informace o území (Příloha č. 1 část A, sledovaný jev č. 119 vyhlášky č. 500/2006 Sb.).

Důležité **oborové dokumenty** z hlediska zeleně jsou Pasport zeleně a Generely zeleně. Jedná se o ucelené koncepce zeleně, zpracované obvykle ve správních hranicích daného města, případně mikroregionu, obvodu obce s rozšířenou působností či kraje.

Pasport zeleně

Základem přehledně a racionálně vedené evidence zeleně města je dokument zvaný **pasport zeleně.** Poskytuje základní přehled o stavu všech ploch zeleně, které jsou v jeho majetku a správě a obsahuje zásady, dle nichž by mělo být na těchto plochách postupováno v jejich údržbě, regeneraci, případně podstatnější rekonstrukci. Z pasportu tedy má mj. vyplývat nejen jak nejlépe udržovat stávající stav, ale také kam a v jakém časovém úseku a za provedení jakých jednorázových nebo pravidelně se opakujících prací má každá uvedená plocha dospět.

Otázky rozvoje a budoucího charakteru ploch zeleně města řeší obvykle **generel zeleně** – dokument, jehož pořízení lze doporučit prakticky všem městům i větším obcím, které mají více ploch obecní zeleně.

Generel zeleně

Generely jsou odvětvové koncepce řešící podrobněji jednotlivé složky územního rozvoje. Známe zejména generely bydlení, dopravy, technických sítí, občanské vybavenosti a tedy

i zeleně na území obce, kraje apod. v návaznosti na územní plán. Cílem generelu zeleně je vytvořit funkční, dle možnosti propojený systém ploch zeleně v souladu s ostatními plochami s rozdílným způsobem využití, respektive v rámci nich. Je základní koncepcí pro správu, tedy zakládání a údržbu zeleně v sídlech. Obyčejně se stává součástí pasportu zeleně.[2] Jako většina projektových dokumentací má část textovou a grafickou.

Část textová vysvětluje koncepci zeleně sídla a zdůvodňuje návrh jejího řešení na základě rozsáhlých analýz jak urbanistických (zahrnujících osídlení, dopravu, výrobu, demografii, technickou infrastrukturu apod.), tak přírodních (klima, geomorfologie, půda, hydrologie). Generel zeleně eviduje a hodnotí funkční využití veškerých stávajících ploch zeleně a navrhuje toto využití u ploch plánovaných. Stanoví etapizaci realizací (založení), rekonstrukcí a dalších úprav ploch zeleně a kategorizuje je do čtyř intenzitních tříd údržby.

Část grafická pak přehledně, nejčastěji v měřítku 1 : 2 000, zobrazuje stávající i navrhované skutečnosti. Zpracovává se obvykle v podrobnosti měřítka územně plánovací dokumentace – tedy v měřítku územního plánu a v podrobnějším měřítku pro lokality, pro které má být zpracován regulační plán. U velkých měst může v širších vztazích zahrnovat i jejich rekreační zázemí, které náleží již do správních území okolních obcí, pokud dojde mezi těmito obcemi a městem k příslušné dohodě. Výkresy obsahují barevně odlišené kategorie zeleně (dle intenzity údržby, funkce apod.) a jsou také vyznačeny plochy vyžadující menší či větší zásahy, včetně návrhu jejich regenerace a údržby.

---

[2] *Pasport zeleně musí obsahovat základní údaje o ploše zeleně:*

1. *výměra plochy,*
2. *údaje o parcelách, parcelní čísla, jejich kultury a vlastníci:*
   stručný popis plochy – historie – vývoj – současný stav – výhled (předchozí využívání plochy před založením zeleně, rok založení a základní okolnosti k němu vedoucí, základní etapy ve vývoji plochy, resp. takové, při nichž došlo k zásadním změnám v jejím charakteru, současný charakter a hlavní i příležitostné využívání plochy (např. hromadné společenské akce apod.).
3. *Údaje o vegetačních prvcích na ploše zeleně:*
   přehled výměr, případně počet (např. u květinových záhonů) vymezených vegetačních prvků v jednotlivých plochách (lze uvést i procentuální podíl).
4. *Údaje o nevegetačních prvcích na ploše zeleně:*
   - *přehled výměr, případně počet nevegetačních prvků městských parků, jako jsou cesty a zpevněné plochy, dětská hřiště a odpočívadla,*
   - *drobné stavby jako pergoly, altánky aj., umělecká díla,*
   - *voda ve všech jejích formách – v pohybu i stojatá (potoky, rybníky, nádrže, fontány, drobné vodní prvky, pítka),*
   - *parkový mobiliář, jako jsou lavičky, odpadkové koše,*
   - *osvětlení, technické sítě a objekty související s údržbou parku.*
5. *Popis intenzitních tříd údržby a zatřídění parkových ploch, (výjimečně i jejich vybraných částí) do intenzitních tříd údržby.*
6. *Harmonogram pravidelných údržbových, případně jednorázových prací vedoucí k údržbě či zlepšení stavu plochy zeleně. Uvádí se výčet a počet opakování jednotlivých údržbových prací s ohledem na poměr vegetačních prvků na těchto plochách.*
7. *Přílohy. Ke každé ploše zeleně se zřídí zvláštní složka příloh. Obsahuje různé důležité údaje k jednotlivým plochám zeleně jako zejména:*
   - *plán plochy s vyznačením parcel, vegetačních prvků, doplňkových prvků, inženýrských sítí apod.,*
   - *inventarizaci dřevin,*
   - *pořízené platné projektové dokumentace týkající se plochy,*
   - *zápisy a úřední rozhodnutí týkající se plochy.*

C.5.4.2 Zeleň v politice územního rozvoje a v ÚPD

Politika územního rozvoje

Politika územního rozvoje ČR (PÚR) koordinuje na celostátní úrovni územně plánovací činnost krajů a obcí a poskytuje rámce pro konkretizaci úkolů územního plánování uvedených ve stavebním zákoně. Stanovuje republikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území. Politika územního rozvoje ČR, ve znění Aktualizace č. 1 je dostupná na: http://www.uur.cz/?id=3462

Jednou z těchto priorit je *„hospodárně využívat zastavěné území (podpora přestaveb, revitalizací a sanací území) a* ***zajistit ochranu nezastavěného území*** *(zejména zemědělské a lesní půdy)* ***a zachování veřejné zeleně, včetně minimalizace její fragmentace****“,* a dále rovněž *„Vytvářet předpoklady pro polyfunkční využívání opuštěných areálů a ploch (tzv. brownfields) průmyslového, zemědělského, vojenského a jiného původu“(19)***.**

V rozvojových osách a ve specifických oblastech, na jejichž území je krajina negativně poznamenána lidskou činností, je cílem *„****zachování souvislých pásů nezastavěného území v bezprostředním okolí velkých měst, způsobilých pro nenáročné formy krátkodobé rekreace a dále pro vznik a rozvoj lesních porostů a zachování prostupnosti krajiny****“ (21).*

V rámci koncepce pro rozvojové oblasti a rozvojové osy stanovuje PÚR kritéria a podmínky pro rozhodování o změnách v území, z nichž jedním je i *„rozvoj bydlení při upřednostnění rozvoje uvnitř zastavěného území a* ***předcházení,… záborům ploch veřejně přístupné zeleně****“(21).*
Tyto všeobecně platné zásady by měly být promítnuty do ÚPD krajů a obcí.

Zásady územního rozvoje

Zásady územního rozvoje (ZÚR) zpřesňují priority a úkoly územního plánování obsažené v politice územního rozvoje. V nadmístních souvislostech řeší území kraje, zpřesňují a rozvíjejí cíle a úkoly územního plánování a určují strategii pro jejich naplňování.

Návrh rozvoje zeleně je v textové části ZÚR uveden tehdy, jedná-li se o takový rozsah zeleně, který svým významem ovlivní uspořádání území více obcí, případně kraje. V tom případě se rovněž stanoví podmínky pro koordinované řešení rozvoje zeleně nadmístního významu pro územní plány a regulační plány obcí v příslušném kraji. ZÚR v textové části obsahuje *upřesnění územních podmínek koncepce ochrany a rozvoje přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území kraje* a *vymezení cílových charakteristik krajiny.*

V hlavním výkresu grafické části ZÚR se zeleň projevuje výjimečně, pouze tehdy, vytváří-li nadmístní systém a plošně rozsáhlé areály, jejichž lokalizace je navrhována mimo zastavěné území, nebo jejichž význam přesahuje hranice obcí případně kraje. Grafická část dále obsahuje *výkres ploch a koridorů nadmístního významu, včetně územního systému ekologické stability a výkres oblastí se shodným krajinným typem.*

Územní plány

Z hlediska zeleně se jedná o požadavky na řešení veřejných prostranství a koncepci uspořádání krajiny. Tyto požadavky je třeba formulovat již v návrhu zadání územního plánu.

Náležitosti obsahu územního plánu stanovuje příloha č. 7 citované vyhlášky.[3]

Je třeba zdůraznit, že tyto plochy jsou, (respektive měly by být) z velké části plochami zeleně a musí být navrženy jako plochy souvislé (celistvé) a rovněž související, tedy v dané navrhované ploše nebo na jejím okraji.

Pro zastavitelné plochy, navrhované územním plánem vyhláška č. 501/2006 Sb. v § 7 stanoví, že: „*Pro každé dva hektary zastavitelné plochy bydlení, rekreace, občanského vybavení anebo smíšené obytné se vymezuje s touto zastavitelnou plochou související plocha veřejného prostranství o výměře nejméně 1000 m^2; do této výměry se nezapočítávají pozemní komunikace.*“ Vzhledem k tomu, že za minimální rozlohu parku je považována empiricky stanovená hranice 5000 m^2, může se jednat o vymezení ucelených malých parkově upravených ploch tak, aby splňovaly základní požadavky na pobyt v zeleni. Je však třeba vzít v úvahu, že vyhláška hovoří o minimální rozloze veřejných prostranství.

Za společný jmenovatel **plánování složek krajiny** lze považovat vymezení veřejného zájmu v území. Ten se projevuje jednak požadavky na ochranu (stabilizaci) stávajících přírodních podmínek ve specifikovaných částech území, jednak v požadavcích na obnovu (revitalizaci či rekonstrukci) území narušených nebo znehodnocených.

Ochrana přírodních hodnot v krajině je zajišťována:

– Státním programem ochrany přírody a krajiny ČR,
– plány péče zvláště chráněných území,
– krajskými koncepcemi ochrany přírody a krajiny.

---

[3] ***Textová část*** *územního plánu obsahuje mj.:*

c) urbanistickou koncepci, včetně vymezení zastavitelných ploch, ploch přestavby ***a systému sídelní zeleně****,*

e) ***koncepci uspořádání krajiny****, včetně vymezení ploch a stanovení podmínek pro změny v jejich využití, územní systém ekologické stability, prostupnost krajiny, protierozní opatření, ochranu před povodněmi, rekreaci, dobývání nerostů a podobně,*

f) ***stanovení podmínek pro využití ploch s rozdílným způsobem využití s určením převažujícího účelu využití*** *(hlavní využití), pokud je možné jej stanovit, přípustného využití, nepřípustného využití, popřípadě podmíněně přípustného využití těchto ploch a stanovení podmínek prostorového uspořádání,* ***včetně základních podmínek ochrany krajinného rázu*** *(například výškové regulace zástavby, intenzity využití pozemků v plochách).*

Výkresová část *územního plánu obsahuje mj:*

b) hlavní výkres obsahující urbanistickou koncepci, zejména vymezení ploch s rozdílným využitím, dále ***koncepci uspořádání krajiny včetně ploch s navrženou změnou využití, koncepci veřejné infrastruktury*** (jejíž součástí jsou plochy veřejných prostranství)*, včetně vymezení ploch a koridorů pro dopravní a technickou infrastrukturu, vymezení zastavěného území, zastavitelných ploch a ploch přestavby, ploch a koridorů pro veřejně prospěšné stavby, pro veřejně prospěšná opatření a pro územní rezervy; v případě potřeby lze urbanistickou koncepci, koncepci uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury zpracovat v samostatných výkresech.*

Ochrana stávajících přírodních podmínek sleduje zajištění vhodného prostředí existence sledovaných rostlinných či živočišných druhů nebo celých společenstev, případně lokalit neživé přírody.

Jedná se o vyhlášená zvláště chráněná území přírody:

- velkoplošně chráněná území,
- maloplošně chráněná území,
- evropsky významné lokality a ptačí oblasti.

Obecně chráněná území:

- vyhlášené přírodní parky,
- registrované významné krajinné prvky,
- registrované památné stromy.

Dále se jedná o oblasti a místa krajinného rázu, včetně podmínek jejich ochrany.

Do procesu územního plánování vstupují tyto jevy prostřednictvím územních limitů a územně analytických podkladů. V koncepci uspořádání krajiny se projevují v podmínkách využití území, zejména v plochách přírodních a v plochách smíšených nezastavěného území.

Pozornosti by však neměla uniknout běžná, zemědělsky obhospodařovaná krajina, která není předmětem ani zvláštní ochrany ani nevykazuje takové poškození, které by vyvolávalo nutnost celkové rekultivace. Jedná se o většinu našeho území. Revitalizace krajiny, zejména obnova přírodně blízkých společenstev se týká zejména vymezování a realizace dosud nefunkčních skladebných prvků ÚSES.

Z hlediska koncepce uspořádání krajiny a její ochrany lze stanovit:

- požadavky na změny současného způsobu využití nezastavěného území, např. z důvodů řešení eroze, zlepšení podmínek pro zadržení vody v krajině, řešení prostupnosti krajiny, z důvodů zohlednění cílových charakteristik krajiny stanovených v ZÚR;
- požadavky na prověření důvodů a možností rekultivačních zásahů, změny ve využití ploch tzv. brownfields (např. nevyužívaných staveb zemědělské živočišné produkce, zdevastovaných ploch po stavební činnosti, bývalých skládek); může se jednat např. i o vymezení ploch vhodných pro změnu např. orné půdy na trvalé travní porosty nebo na les; řešení uvedených problémů může být zpravidla možné více způsoby, účelem zpracování územního plánu je jejich prověření a navržení nejvhodnějšího z nich;
- požadavky na upřesnění územního systému ekologické stability v plochách a koridorech vymezených pro nadregionální a regionální ÚSES v nadřazené územně plánovací dokumentaci, ve vazbě na tyto hierarchické úrovně pak požadavky na vymezení lokálního ÚSES; tyto požadavky vychází z aktuální znalosti území a směřují zejména ke koordinaci vymezení ÚSES na ZPF a PUPFL, k jeho koordinaci se systémem sídelní zeleně a k zajištění jeho návaznosti na řešení ÚSES mimo území obce;

- požadavky na zajištění přístupnosti a prostupnosti krajiny pro člověka vyplývající z § 63 zákona č. 114/1992 Sb. (přístup do krajiny), § 3 odst. 5 vyhlášky č. 501/2006 Sb. (průchod člověka krajinou);

S ohledem na definici veřejně prospěšných opatření, která se vymezují především v nezastavěném území a pro která lze v některých případech podle § 170 odst. 1 b) stavebního zákona vyvlastnit potřebné pozemky, je možné a účelné uvést požadavky na vymezení veřejně prospěšných opatření:

- ke snižování ohrožení území povodněmi a jinými přírodními živly či katastrofami;
- ke zvyšování retenčních schopností území;
- k založení prvků územního systému ekologické stability;
- k ochraně archeologického dědictví.

Koncepce uspořádání krajiny – nezastavěného území je zpravidla zobrazena v hlavním výkresu, v odůvodněných případech, kdy toto řešení nepostačuje, může být navíc zobrazena samostatně v příloze – výkres koncepce uspořádání krajiny, nebo na samostatném schématu, který může být i v textové části.

Právní předpisy, normy:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška č. 500 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.

Vyhláška č. 501 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,

Evropská úmluva o krajině 2000.

ČSN 83 9001 Sadovnictví a krajinářství - Terminologie - Základní odborné termíny a definice

ČSN 83 9011 Technologie vegetačních úprav v krajině - Práce s půdou

ČSN 83 9021 Technologie vegetačních úprav v krajině - Rostliny a jejich výsadba

ČSN 83 9031 Technologie vegetačních úprav v krajině - Trávníky a jejich zakládání

ČSN 83 9041Technologie vegetačních úprav v krajině - Technicko-biologické způsoby stabilizace terénu - Stabilizace výsevy, výsadbami, konstrukcemi ze živých a neživých materiálů a stavebních prvků, kombinované konstrukce

ČSN 83 9051 Technologie vegetačních úprav v krajině - Rozvojová a udržovací péče o vegetační plochy

ČSN 83 9061 Technologie vegetačních úprav v krajině - Ochrana stromů, porostů a vegetačních ploch při stavebních pracích

ČSN 83 9061:2006 Technologie vegetačních úprav v krajině - Ochrana stromů, porostů a vegetačních ploch při stavebních pracích

ČSN 73 6005:1994 Prostorové uspořádání sítí technického vybavení

ČSN 75 2101:1993 Ekologizace úprav vodních toků

Použité zdroje:

BALABÁNOVÁ, P.: Zeleň v ulicích, URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ – ROČNÍK III – č. 3/2000

BALABÁNOVÁ, P.: Zeleň v ulicích, Ulice v urbanistické struktuře, grantový projekt GA ČR 103/99/1596, VUT v Brně FA, Brno 2001, upravené vydání 2003

BALABÁNOVÁ, P., KYNČL, M.: Zeleň veřejných prostranství, VÚ Veřejná prostranství 1998.

BULÍŘ P.: Směry a přístupy k plánování krajiny v ČSFR, in: krajinné plánování v Německu a možnosti využití v České republice, Sborník z pracovního kolokvia, Průhonice, 1992

HURYCH V. A KOL.: Sadovnictví 1, SZN, Praha, 1984

GÄLZER, R.: Grünplanung für Städte, Stuttgart: Ulmer, 2001

GESTRING, Norbert – HEINE, Hartwig – MAUTZ, Rüdiger – MAYER, Hans-Norbert – SIEBEL, W.: Ökologie und urbane Lebensweise. Brunsweig-Wiesbaden: Vieweg, 1997.

JELLICOE, G.: The landscape of Man, FM Brothers, London, 1975

JURČA J.: Biotechnika účelových lesů, ES VŠZ, Brno, 1983

KAVKA, B., ŠINDELÁŘOVÁ, J.: Funkce zeleně v životním prostředí, SZN v Praze 1978.

KAVKA, B., KOL.: Krajinářské sadovnictví, Praha 1970

KNOPP A. A KOL.: Vesnice: Stavby a krajina mají svůj řád, Ústav územního rozvoje, Brno, 1994

KOCOURKOVÁ J.: Vesnice: Přírodní prostředí vesnice, Ústav územního rozvoje, Brno, 1995

KOLEKTIV: 10. výročí Evropské úmluvy o krajině, 2000 – 2010, MŽP, MK, MŠMT, MPO, MD, 2010

KOUTNÝ, J. – ŠILHÁNKOVÁ, V. – BALABÁNOVÁ, P. – KYNČL. M.: Koncepce a obnova veřejných prostorů města, závěrečná zpráva výzkumného úkolu FR580262, Brno 1998

KUČERA, P.: Typologie nezastavitelných území v krajinářské architektuře a krajinném plánování. Habilitační práce. MZLU v Brně, Zahradnická fakulta v Lednici, 2002

KYSELKA I.: Architektura krajiny a rekreace – architektura a urbanismus krajiny a zeleně, VŠB – TU, Ostrava, 2007

LOHRBERG, F.: Stadtnahe Landwirtschaft ind der Stadt- und Freiraumplanung. Universität Stuttgart, 2001

MACKOVIČ, V.: Plánování krajiny nebo plánování v krajině.

OTRUBA, I.: Dejme volnost stromům. Stromy v ulicích - sborník přednášek. Vydala společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, Praha 1995, s. 13–17

PACÁKOVÁ – HOŠŤÁLKOVÁ, B.: Z historie stromů ve městě. Stromy v ulicích - sborník přednášek, vydala společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, Praha 1995, s 4–10.

PACÁKOVÁ – HOŠŤÁLKOVÁ, B: Mluva pražských zahrad, Enigma, Praha, 1998

PIRO, B.: Zakládání a údržba zeleně, VŠZ, Lednice, 1985

RIEDEL, Wolfgang – LANGE, Horst.: Landschftsplanunug. Heidelberg-Berlin: Spektrum, Akad. Verlag, 2002

ŠTENZEL, J. ŠONSKÝ, D., SOUČEK J.: Architektonické úpravy veřejných prostranství, Academia, Praha, 1983

TUNKA, M.: Trvale udržitelný rozvoj – územní plánování – krajina, Sborník konference „Trvale udržitelný rozvoj české krajiny“, Pardubice, ČSKI, Pardubice, 2002

VOREL, I.: Přírodní prostředí a krajina v územních a regulačních plánech (cíle, opatření, limity a regulativy), ZPK 5/2000

WAGNER, B.: Základy sadovnické a krajinné tvorby, Teorie vývoje a tvorby krajiny, Sadovnická tvorba – přednášky, Jihlava, Lednice, 1982 – 85

WAGNER, B.: Sadovnická tvorba I., Sadovnické úpravy v intravilánu, SPN, Praha, 1982

WAGNER, B.: Sadovnická tvorba II., Sadovnické úpravy v zájmovém území a v krajině, SPN, Praha, 1983

WAGNER, B.: Základy sadovnické a krajinné kompozice, Historický vývoj, SPN, Praha, 1983

Další užitečné odkazy k problematice:

Portál územního plánování ÚÚR
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/priroda-krajina-zivotni-prostredi-ekologie.asp

Zeleň ve městě – město v zeleni, seminář AUÚP, 7. až 8. října 2010, Praha-Troja
Mimořádná příloha časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 4/2011
http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2011/2011-04/31_zelen.pdf

LANDSCAPE + URBANISM, 2009
http://landscapeandurbanism.blogspot.cz/2009_01_01_archive.html

Zeleň v urbánním prostoru jako indikátor kvality života města,
doktorská práce – zkrácená verze, autor práce Mgr. Michael Pondělíček, vedoucí práce Prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc., Brno 2012
http://www.vutbr.cz/www_base/zav_prace_soubor_verejne.php?file_id=61745

Zeleň – symbol moderní obce
http://www.enviweb.cz/clanek/priroda/86150/zelen-symbol-moderni-obce

Naše voda, informační portál o vodě
http://www.nase-voda.cz/povodne-nemusely-byt-tak-nicive-kdybychom-nezabetonovali-zelen/
http://www.nase-voda.cz/proti-povodnim-nam-pomuze-puda/

Soupis zkratek:

KP	kulturní památka
KPZ	krajinná památková zóna
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NKP	národní kulturní památka
PHO	pásmo hygienické ochrany
PUPFL	pozemek určený k plnění funkce lesa
PÚR	politika územního rozvoje
ÚAP	územně analytické podklady
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚSES	územní systémy ekologické stability
ÚÚR	Ústav územního rozvoje
VKP	významný krajinný prvek
VŠZ	Vysoká škola zemědělská
VÚVA	Výzkumný ústav výstavby a architektury
ZCHÚ	zvláště chráněné území
ZPF	zemědělský půdní fond
ZÚR	zásady územního rozvoje

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 601 00 Brno
Tel.: +420542423111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.6 Rekreace

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Garant podkapitoly Rekreace: Ing. Igor Kyselka, CSc.
Zpracovatel výchozí kapitoly: Ing. arch. Jitka Mejsnarová

Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 20. 6. 2011. Aktualizace odkazů k 5. 9. 2016.
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.6 REKREACE 2

C.6.1 Charakteristika 2

C.6.1.1 Definice 2
C.6.1.2 Rekreace jako urbanistická funkce a její vývoj 2
C.6.1.3 Hlavní faktory rekreace 3
C.6.1.4 Význam rekreace 3
C.6.1.5 Význam přírodních podmínek 4
C.6.1.6 Charakteristika a význam jednotlivých přírodních předpokladů pro rekreaci 4
C.6.1.7 Členění rekreace 5
C.6.1.8 Rekreace v územním plánování 8

C.6.2 Stav a trendy vývoje 10

C.6.3 Principy řešení v územním plánování 12

C.6.3.1 Principy řešení 12
C.6.3.2 Začlenění do území 22

Použité zdroje 26

Soupis zkratek 28

C.6 REKREACE

C.6.1 Charakteristika

C.6.1.1 Definice

Rekreace je forma odpočinku nebo aktivní činnosti ve volném čase vedoucí k nezbytné obnově a rozvoji fyzické a psychické energie člověka. Poskytuje změnu prostředí, vytváří protiváhu monotónní a náročné práce a přispívá, často v přímém styku s přírodou, k pocitu celkové pohody. Doplněna vhodnými zájmy a zálibami poskytuje člověku vnitřní uspokojení, obohacuje jeho intelekt a přispívá k růstu jeho osobnosti.

Největší význam je přisuzován zdravotní a zdravotně preventivní funkci rekreace, neboť kompenzuje negativní důsledky pracovního procesu, špatného životního prostředí a také četných tlaků, vyvolaných nevhodným způsobem života.

Rekreace je jednou ze základních urbanistických funkcí. Prostupuje strukturou sídla a stále více i krajiny - zvláště té esteticky a pobytově atraktivní a také příměstské. Využívání možnosti rekreace se stalo součástí životního stylu většiny obyvatel. Projevuje se mimo jiné i v zesíleném náporu na plochy zeleně ve městech a zajímavou krajinu v jejich okolí. Stupňují se nároky i na další zařízení pro aktivní rekreaci jako např. na plovárny, hřiště, sportoviště, zábavní parky, ale také na dopravu, technickou a občanskou vybavenost apod.

Rekreace je rovněž významným ekonomickým faktorem díky poskytování služeb v cestovním ruchu. Představuje tak pro mnohé regiony podstatnou složku místní zaměstnanosti i jejich celkového rozvoje.

C.6.1.2 Rekreace jako urbanistická funkce a její vývoj

Jako urbanistická funkce je rekreace v územním plánování chápána jako souhrn činností sportovních, nebo sportovně rekreačních.

Termín rekreace se poprvé objevuje v *Athénské chartě* CIAM v roce 1933 v druhé části *Současný stav měst: kritika a náprava*, kde mezi základními urbanistickými funkcemi je jmenována jako samostatná funkce.

Jako nový fenomén se rekreace začíná rozvíjet již koncem 19. a začátkem 20. století. Je spojena s rozvojem průmyslu ve městech, s hromadnou bytovou výstavbou ale především se změnami v sociální sféře v souvislosti s postupným uzákoňováním nároku zaměstnanců na placenou dovolenou.

Rekreace jako forma trávení volného času se plně rozvíjí v období mezi oběma válkami. Je to období vzniku chatových osad (zvláště trampských), tábornictví (skautské hnutí), rozvoje turistiky a s ní spojených značených cest (u nás zejména Klub českých turistů) včetně budování cílových bodů (vyhlídek, rozhleden, turistických chat apod.). Je to také období rozvoje tělovýchovy a sportu (např. Sokol). Klubu českých turistů, který byl založen již 11. června 1888, vděčí Česko za jednu z nejhustších a nejkvalitnějších sítí turistických cest na světě. První značenou cestu vytvořili klubovi značkaři už v roce 1889 v údolí Vltavy kolem Svatojánských proudů.

Koncem 19. století vzniká současně s rozvojem bydlení ve městech problém snížené kvality prostředí (zejména hygienických podmínek) spojený s absencí ploch zeleně, ploch pro rekreaci a sportovišť. V reakci na tuto skutečnost vznikají okrašlovací spolky, jejichž velkou zásluhou je vysazování městských sadů a uličních stromořadí. Vznikají zahrádkové osady, které, kromě samozásobitelství, mají především význam rekreační.

V období po druhé světové válce se postupně těžiště rekreačních aktivit přesouvá směrem k budování rekreace individuální nebo podnikové (podnikové chaty, rekreační objekty ROH). V návaznosti na tradici chatových osad, ale také vzhledem k mnohdy neutěšené situaci v místě bydliště, volí mnoho lidí alternativu druhého bydlení. Jsou zabírány stále větší plochy pro chaty, vznikají chatové kolonie, které tak negativně poznamenaly některé části volné krajiny, nejčastěji okolí vodních toků a ploch. V pozdější době se začíná rozvíjet také chalupářství, které lze naopak hodnotit převážně pozitivně. Byla tak využita řada objektů původní venkovské zástavby, které by jinak zanikly. V mnoha případech pečliví chalupáři přispěli k rekonstrukci hodnotných staveb lidové architektury.

C.6.1.3 Hlavní faktory rekreace

Aby rekreace optimálně plnila své funkce, je zapotřebí dosáhnout spolupůsobení následujících základních předpokladů:

- *Volný čas*

Zásadně ovlivňuje místo, délku trvání a charakter rekreace.

- *Periodicita*

Pro člověka i pro konkrétní prostředí je významné, zda k rekreaci dochází každodenně, víkendově nebo o dovolené.

- *Prostředí*

Hygienické, estetické, klimatické, terénní i další podmínky podmiňují míru a kvalitu rekreačního využívání území.

- *Dostupnost*

V závislosti na periodicitě rekreace záleží na tom, jak je rekreační lokalita vzdáleno od místa bydliště.

- *Forma*

Aktivita, případně druh sportu ovlivňuje významně charakter prostředí. Sportovní aktivity (sjezdovky, golf) apod. mění krajinu významněji než běžná turistika.

- *Vybavenost*

Úroveň rekreace i míra využívání lokality závisí na stupni vybavení objekty a službami a má podstatný vliv na rovnoměrné a tedy udržitelné využívání rekreace v místě.

C.6.1.4 Význam rekreace

Ekonomický význam rekreace je dvojí. Pro jedince je předpokladem kvalitního pracovního výkonu, ve sféře cestovního ruchu pak realizací kupní síly obyvatelstva, která přispívá k rozvoji řady hospodářských odvětví. V neprůmyslových oblastech může rekreace představovat důležitý ekonomický faktor a v územích se sklonem k vylidňování pomáhá

cestovní ruch ke stabilizaci obyvatelstva, k posílení zaměstnanosti ve službách a k využívání uvolněného stavebního fondu.

Sociální význam rekreace spočívá ve zlepšení kvality života. Rozvoj rekreační funkce je vázán na hospodářský rozvoj společnosti a růst volného času. Potřeba rekreace se projevuje bez rozdílu u všech sociálních a věkových skupin obyvatelstva (byť její formy mohou být značně odlišné) a představuje celospolečenský fenomén se stoupající důležitostí, s významným dopadem mj. i na územní plánování.

C.6.1.5 Význam přírodních podmínek

Přírodní prostředí je hlavním nositelem rekreační funkce ve městech i mimo ně. Rekreační účinky vyplývají ze samotných vlastností zeleně, zejména z aspektů psychologických, estetických a hygienických. Je znám uklidňující účinek zelené barvy a přírodního prostředí jako takového. Příznivé změny mikroklimatu vedou u větších ploch zeleně k vytvoření tzv. „pásma klimatické pohody“. Zlepšují se dýchací funkce. Fytoncidy a další těkavé látky ozdravují ovzduší. Nepravidelné střídání světla a stínu, osluněných a neosluněných ploch, doprovázené změnami teploty vnímanými pokožkou působí jako „klimatická masáž“. Psychologické působení barev a přírodních scenérií vyvolává pocit harmonie a duševní pohody.

Určité druhy rekreace jsou na kvalitní přírodní podmínky přímo vázány a přírodní prostředí využívají. Patří k nim zejména turistika a cykloturistika, pobyt u vody, chataření, ale také zimní sporty jako je lyžování aj. Obecně lze stanovit tezi, že zatímco v létě dominuje pasivní rekreace s využitím vodních ploch a v zimě se soustřeďuje na lyžařská zimní střediska, tak v mezidobí, tj. na jaře a na podzim jsou v celoevropském trendu spíše přírodní a kulturní turistika. Územní nároky na rekreaci přináší problémy, které vedou ke střetům se zájmy ochrany přírody, ochrany zemědělského půdního fondu, hospodaření v lesích a na vodních plochách, zároveň však pobyt v přírodním prostředí ovlivňuje ekologické chování obyvatel.

C.6.1.6 Charakteristika a význam jednotlivých přírodních předpokladů pro rekreaci

- *Reliéf a geologie*

význam reliéfu terénu a jeho podíl na celkové atraktivitě území pro rekreaci lze rozdělit mezi následující dílčí vlastnosti:

- členitost terénu (relativní výšky, expozice, sklonitost, schůdnost, možnost výhledů)
- nadmořská výška (s ní úzce souvisí další aspekty, zejména vegetační a klimatické)
- atraktivita geologického utváření reliéfu (dominantní hornina a její viditelnost a specifičnost při utváření terénu, četnost skalních útvarů a jejich charakter, sesuvné, erozní, abrazní, denudační, sopečné, krasové aj. jevy)

- *Klima*

Klimatické charakteristiky úzce souvisí s předchozím bodem, tj. reliéfem, který je klimatickými vlivy do velké míry ovlivněn a naopak např. nadmořská výška členitost terénu a expozice řadu klimatických a mikroklimatických charakteristik výrazně ovlivňují:

- průměrné a mezní teploty (denní, noční, letní, zimní)
- průměrné srážky (celkový úhrn a jejich rozložení během roku)

- průměrný počet dnů se sněhovou pokrývkou a její výška
- průměrná délka slunečního svitu

- *Povrchové vody*

Tento předpoklad výrazně ovlivňuje intenzitu rekreace v létě, důležitý je však i v souvislosti s celkovou estetikou krajiny:

- podíl vodních ploch na celkovém území (z toho tekoucí a stojaté)
- délka břehů u rekreačně využitelných vodních ploch a údaje o jejich teplotě a čistotě v letních měsících
- podíl a délka vodácky splavných toků
- počet studánek a kvalita jejich vod (z toho minerální prameny)
- povrchové a podpovrchové hydrogeologicky atraktivní jevy (např. vodopády, vývěry, ponory, propadání),
- podíl a délka (břehů) rybářsky využitelných vodních toků a ploch

- *Vegetace a živočišstvo*

Ovlivňuje zásadním způsobem charakter krajiny, zejména míru její „přírodnosti“ či „kulturnosti“ a tedy i intenzitu jejího rekreačního využití:

- podíl lesů, orné půdy, luk, pastvin a víceletých kultur
- podíl trvalé nelesní zeleně (aleje, břehové porosty, meze, solitérní stromy)
- druhová skladba dřevin v lesích i mimo les
- turisticky významný výskyt chráněných či výrazných rostlin a živočichů

- *Estetika krajiny*

Estetika krajiny je v našich podmínkách téměř vždy ovlivněna i aspekty ryze kulturními (zejména historickými památkami a dalšími kulturními artefakty jako je podíl rozptýleného osídlení a lidová architektura, četnost drobných sakrálních staveb a historických technických prvků apod.). Má velmi individuální ráz ovlivněný dobou, profesí, zájmy apod. Na některých společných znacích esteticky hodnotné krajiny v našich podmínkách se jistě bude možno shodnout. Míra významu některých výrazných přírodních prvků (skalní útvary a rokle, vodní toky, mokřadní a rybniční společenstva apod.) pro estetické vnímání prostředí se pravděpodobně bude subjektivně lišit.

C.6.1.7 Členění rekreace

S vazbou na území je v našich klimatických podmínkách rekreace členěna na zimní, letní a celoroční rekreaci.

Z hlediska časových možností rozlišujeme rekreaci:

– každodenní (v pracovní dny po práci),
– krátkodobou neboli víkendovou (ve dnech pracovního volna),
– dlouhodobou (rekreace o dovolené).

- *Každodenní rekreace*

Tento druh rekreace je součástí všedního dne. Omezený rozsah volného času vyžaduje, aby se odbývala v bezprostřední blízkosti bytu, zaměstnání (do 15 minut pěšky), nebo v místě snadno dosažitelném místní hromadnou dopravou (do 30 min), aby byla dostupná i při obstarávání každodenních povinností. Její náplní může být pobyt v parku, posezení na lavičce, slunění, zahrádkaření, četba, sport, společenská setkávání, procházky městem a jeho nejbližším okolí, pobyt a hry dětí.
Slouží ke každodennímu zotavení po skončení zaměstnání nebo školní výuky. Je úzce spjata s bydlením a obecnými zákonitostmi sociálního prostředí, které zase úzce souvisí s urbanismem. Podmínkou kvalitní každodenní rekreace je dostatek a dostupnost rekreačních ploch a zařízení a zejména ploch zeleně a sportovišť včetně dětských hřišť, v létě pak koupališť, případně vodních ploch přírodního charakteru (rybníky, přehrady, písečníky). Možnost každodenní rekreace hraje důležitou roli při hodnocení a oceňování bytového fondu města. Nové bytové domy a jejich cena je přímo úměrná zázemí, které má byt ve svém okolí.
Ve venkovských obcích je důležitá blízká dostupnost v rámci možností rekreačně využitelného krajinného prostředí.

Obr. 1 a 2: Ve městě nahrazují přirozené přírodní prostředí především velké městské parky.

Obr. 3: Stromy, stín a voda – ideální prostředí pro pobyt v horkém letním dni.

Obr. 4: Rekreační pobyt na trávnících je ve velkých parcích běžný, dobře udržované trávníkové plochy snesou i zátěž při hraní míčových her.

- *Krátkodobá rekreace*

Krátkodobou rekreaci charakterizuje větší rozsah volného času. Je součástí režimu pracovního týdne a náplní dnů pracovního klidu s max. rozpětím čtyř dnů souvislého volna. Přestože řada obyvatel tráví tento čas v místě svého bydliště, plynou z většího fondu volného času vyšší nároky na rekreaci, a to jak na potřebu změny prostředí, tak i na bohatší obsah rekreace. V těžišti zájmu jsou lokality s atraktivním přírodním prostředím, jako jsou např. rozsáhlé, druhově pestré, terénně středně členité, lesní komplexy (významným estetickým faktorem je především délka lesních okrajů, vyhlídek a lučních enkláv), okolí vodních ploch, geomorfologicky členité krajiny lesů, luk, polí a vodních ploch, lokality zajímavé geologicky (skalní města, říční kaňony, místa dalekých výhledů apod.).

Víkendová rekreace v podmínkách ČR je nejčastěji spojena se stavbami pro rodinnou rekreaci (dále též „chaty nebo chalupy“). **Výstavba chat a zahrádkových osad** v zázemí měst se začala rozvíjet již za 1. republiky a zejména pak od 50. do 70. let minulého století, čímž značně (převážně negativně) změnila vzhled některých území, zejména říčních údolí. I když dnes již tyto objekty a lokality dále nepřibývají, jsou využívány (zejména v létě) velmi intenzivně.

Podstatně příznivější vliv z hlediska objektů individuální rekreace mělo a má **chalupářství** a to zejména z důvodu záchrany a zvelebení desetitisíců často velmi kvalitních domů mnohdy v rázovitém prostředí. Mnozí městští důchodci se téměř na celý rok přestěhovali na zdravější venkov.

Stavby pro rodinnou rekreaci bývají hojně využívány i v rámci letní i zimní rekreace dlouhodobé a to nejen svými majiteli, ale v posledních dvaceti letech bývají často i pronajímány.

Atraktivitu a míru využívání krajiny pro víkendovou turistiku ovlivňuje do značné míry již zmíněná **hustota turisticky značených cest**, v posledních desetiletích i **cyklostezek** vedených po vedlejších silnicích, zemědělských a lesních účelových cestách. Mají - li tyto stezky kvalitní povrchy, mohou být využity i pro kolečkové brusle, tzv. „in line stezky“. Poměrně novou tendencí je dle zahraničních vzorů i zřizování místních okruhů **naučných stezek** informujících o lokálních přírodních i kulturních atraktivitách. Stále se zvyšující obliba jezdeckého sportu i v rekreační formě vede k tomu, že v některých zejména příměstských krajinách vznikají odděleně od ostatního provozu tzv**. hippostezky.**

Ve vyšších a na sníh bohatších polohách jsou stále častěji vymezovány speciální **trasy lyžařské – běžecké** zejména z důvodů jejich separace od tras pěších kvůli udržení stopy.

Stále modernější zasněžovací technologie umožňují zřizování sjezdovek a vleků v místech pro tento sport dosud nevyužívaných a s tím i tedy mnohde vítané rozšíření sezóny cestovního ruchu. Zasněžování však vždy vyžaduje v daném místě vodní nádrž příslušného objemu.

Z dalších rekreačně sportovních aktivit využívajících volnou krajinu je třeba zmínit alespoň **golf, krosové disciplíny** nebo **paintball.**

- *Dlouhodobá rekreace*

Dlouhodobá rekreace je náplní volného času obyvatel o dovolené a školních prázdninách dětí a mládeže. V našich klimatických podmínkách se projevuje větším náporem sezónního charakteru (léto, zima) na rekreační zařízení a služby v kvalitním přírodním prostředí.

Nároky na pobyt o dovolené se výrazně změnily v souvislosti s uvolněním hranic, kdy se otevřela možnost cestovat. S postupným zlepšováním ekonomické situace stále významný podíl obyvatelstva využívá v létě i v zimě bohaté nabídky rekreace v zahraničí, se stabilními klimatickými podmínkami a mnohdy s kvalitnějšími a pestřejšími službami pro rekreanty. Zvýšený zájem o zahraniční rekreaci je však jevem celosvětovým.

Cestování, poznávání cizích měst i hodnotných přírodních oblastí v zahraničí je v současné době velmi významný fenomén, projevující se v ekonomických přínosech té které země či města. Podmínkou zájmu o danou lokalitu je kvalitní prostředí, poskytující turistům a návštěvníkům města očekávané požitky. Dokud nebudou odstraněny základní nedostatky ve službách a v koncepčním přístupu při řešení rozvojových rekreačních oblastí, nedojde zejména v letním období k přílivu turistů do jinak atraktivních oblastí ČR, vyznačujících se celou řadou hodnot, např. množstvím kulturně historických památek, krásou a rozmanitostí krajiny aj.

V posledních deseti letech však souběžně se zvyšováním počtu dní dovolené roste i zájem o domácí rekreaci v ČR. Zvyšují se však nároky nejen na ubytovací standard, ale i na výběr specializovaných aktivit. Může se jednat např. o agroturistiku (tedy pobyty spojené s poznáváním soukromého zemědělství včetně konzumace domácích potravin). Dále může jít o různé sportovní aktivity mimo klasické turistiky a cykloturistiky také o hippoturistiku, jachting, windsurfing, in line bruslení, závěsné létání, ale také wellness a různé další způsoby rekreace a relaxace.

C.6.1.8 Rekreace v územním plánování

K problematice využitelnosti území ČR pro cestovní ruch a rozvoj rekreační funkce území může územní plánování významně přispět z těchto důvodů:

- územní plánování jako jediná disciplína provádí multioborové průzkumy a rozbory území pro potřeby funkce rekreace,
- vyhledává a identifikuje stávající hodnoty v území včetně rekreačního potenciálu, formuluje problémy a nedostatky,
- koncepčně řeší územní požadavky všech rekreačních aktivit (tedy i cestovního ruchu),
- navrhuje plochy pro potřeby rekreace případně nová ubytovací, sportovní a rekreační zařízení včetně trasování cest.

Rekreační nároky na území se projevují v nárocích na využívání přírodního prostředí, na materiálně technickou vybavenost a na dopravu.

Rozvoj rekreace přináší problémy, které často vedou ke střetům s ostatními společenskými zájmy a k negativním dopadům na přírodní prostředí i na vlastní rekreaci. Problém rekreace nelze proto chápat izolovaně, ale jako jednu z rovnocenných otázek rozvoje osídlení a životního prostředí. Aby výsledné řešení bylo optimální, je třeba znát motivace a požadavky obyvatelstva, brát ohled na možnosti území a respektovat všechny ostatní celospolečenské a veřejné zájmy.

Normy, metodické pokyny:

V oboru rekreace v územním plánování v současnosti nejsou žádné speciální normy ani metodické pokyny.

Právní předpisy:

Rekreace je také pojem stavebního zákona č. 183/2006 Sb. a jeho prováděcích vyhlášek (rekreace tvoří obsahovou součást ÚAP a ÚPD).

V cílech územního plánování je požadavek na rozbor územních podmínek pro rozvoj rekreace a řešení její koncepce jako jedné ze základních urbanistických funkcí území.

Cykloinfrastruktura:
http://www.cyklodoprava.cz/file/cyklostrategie-2013-final/

Nařízení vlády č. 173/1997 Sb., kterým se stanoví vybrané výrobky k posuzování shody, ve znění pozdějších předpisů (prostředky lidové zábavy – např. zařízení dětských hřišť)

Limity:
Limity využití území, ÚÚR
http://www.uur.cz/default.asp?ID=2591
např. limit 2.2.104 Odstavná stání u staveb pro rodinnou rekreaci
limit 4.1.109 Koupací oblasti a koupaliště ve volné přírodě
limit 4.1.110 Umělá koupaliště a sauny

Státní politika v oblasti cestovního ruchu

definuje cíle cestovního ruchu a přispívá k jejich úspěšné realizaci. Kromě dokumentů koncepčního charakteru, statistik a základních právních norem obsahuje rovněž informace týkající se ochrany spotřebitele a informace o souvisejících rozvojových programech a podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu.

Za koordinaci a metodickou činnost v oblasti cestovního ruchu v České republice odpovídá na základě kompetenčního zákona Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Odbor cestovního ruchu ministerstva pro místní rozvoj zabezpečuje aktivity spojené s tvorbou a implementací *Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2007–2013*, realizuje opatření vyplývající z dílčích strategií a svojí činností přispívá k uznání průmyslu cestovního ruchu jako důležitého národohospodářského odvětví (např. podpora zkvalitnění Satelitního účtu cestovního ruchu), viz http://www.mmr.cz/Cestovni-ruch/Koncepce-Strategie/Koncepce-statni-politiky-cestovniho-ruchu-v-CR-na- a *Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2014–2020*, viz http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Cestovni-ruch/Koncepce-Strategie/Koncepce-statni-politiky-cestovniho-ruchu-v-CR-(1)

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (odbor cestovního ruchu) je zřizovatelem *České centrály cestovního ruchu – CzechTourism*, prostřednictvím které koordinuje propagaci České republiky v oblasti cestovního ruchu na domácím a zahraničním trhu (např. ediční a veletržní činnost, workshopy) s činností podnikatelské sféry v cestovním ruchu.

Jedním z hlavních účelů legislativy v oblasti cestovního ruchu je vytvoření dostatečného rámce pro podporu jeho rozvoje. Ten zahrnuje kromě příslušných kompetencí státní správy i samosprávy a ochrany spotřebitele i některé specifické podmínky podnikání v cestovním ruchu. K dosažení těchto cílů jsou stanovena i opatření:

- zvyšování devizových příjmů z cestovního ruchu,
- zvyšování příjmů státních a místních rozpočtů,
- stabilizace aktivit cestovního ruchu v regionech, se zřetelem na rozvoj malého a středního podnikání, zejména ve strukturálně postižených a hospodářsky slabých regionech,
- zkvalitnění infrastruktury cestovního ruchu.

C.6.2 Stav a trendy vývoje

Turistika a cykloturistika

Vývoj klasických značených turistických cest je v současné době prakticky ukončen. Požadavkem však zůstává obnova původních turistických tras, obnova značení a také obnova průchodnosti krajiny mimo silnice. Turistické cesty v zemědělských oblastech byly v 70. letech minulého století mnohde přeloženy na silnice III. třídy a atraktivita pro pěší chůzi se snížila. K určitým změnám dochází také z důvodu zástavby ve volné krajině, kdy pro stávající turistické trasy někdy nezůstane místo a musí dojít k jejich dílčímu přeložení. Stejně tak dochází ke změnám s ohledem na ochranu přírody, kdy jsou zejména stávající trasy vedoucí přes některá maloplošná chráněná území nově vymezovány mimo ně.

Požadavky na nové trasy v rekreačních oblastech jsou směřovány spíše na zakládání tras s diferencovanou potřebou zájemců o turistiku (např.: naučné stezky, poznávací okruhy, krátké cesty pro děti a rodiny s dětmi, speciální vycházkové trasy limitované svojí délkou pro relaxaci typu lázeňských vycházek apod.).

Koncem minulého století byl nastartován rychlý rozvoj cykloturistiky. V území se v současnosti pohybuje zhruba 5x více cyklistů než pěších turistů. Na rozdíl od soustavného značení pěších turistických tras (Klub českých turistů), se vymezování cyklotras dosud rozvíjí.

Celorepublikovým materiálem s koncepční strukturou cyklistických tras je studie Ministerstva dopravy ČR (MD ČR), která stanovuje základní systém cyklistických tras ve čtyřech kategoriích s cílem propojit nadregionální, regionální a lokální rekreační cíle.

Schválen byl dokument Národní strategie rozvoje cyklistické dopravy České republiky pro léta 2013–2020 http://www.cyklodoprava.cz/file/cyklostrategie-2013-final/.

Další koncepční a strategické dokumenty viz
http://www.cyklostrategie.cz/
http://www.ceskojede.cz/
http://www.cyklodoprava.cz/

Parkování jízdních kol snadno a rychle - Průvodce výstavbou parkovacích zařízení pro jízdní kola
http://www.cyklodoprava.cz/file/parkovaci-infrastruktura-parkovani-jizdnich-kol-snadno-a-rychle-bicy-it/

Zdrojem informací může být rovněž projekt MD ČR Principy a metody rozvoje cyklistické dopravy a infrastruktury, aneb CYKLISTICKÉ DESATERO PRO MĚSTA
http://www.cyklodoprava.cz/file/cyklisticka-mesta-cyklisticke-desatero/

Metodika koncepce liniových koridorů a vytváření propojené sítě míst v urbanizovaných aglomeracích a ve volné krajině
http://www.cyklodoprava.cz/file/cykloinfrastruktura-metodiky-clanky-liniove-koridory-metodika-koncepce-liniovych-koridoru-a-vytvareni-propojene-site-mist-v-urbanizovanych-aglomeracich-a-ve-volne-krajine/

Stavby pro rodinnou rekreaci – chaty a chalupy

Nárůst a rozšiřování staveb pro rodinnou rekreaci do krajiny bylo vystřídáno sníženým zájmem o tento druh rekreace. Problematický je vývoj chat v dalším desetiletí, kdy u řady objektů dochází ke změnám užívání staveb pro rodinou rekreaci na stavby, které umožňují celoroční bydlení. Je to způsobeno hlavně vysokými náklady na bydlení ve městech. Nejvíce jsou takto „postiženy“ příměstské rekreační oblasti, ale také zahrádkové kolonie, které se někdy tímto způsobem nenápadně mění ve čtvrti rodinných domů.

Cestovní ruch

Potenciál pro rozvoj cestovního ruchu v ČR je větší, než je v současné době využíván. Jedná se především o nevyužitý potenciál atraktivit navázaných na bohatství kulturních památek, na tradici lázeňství, na krásu a malebnost krajiny a přírodních hodnot území. Chybí koncepčně zaměřený rozvoj cestovního ruchu dle místního potenciálu a specifik oblastí. **Rozvoj cestovního ruchu je třeba posilovat na úrovni marketingu současně se soustavným budováním rekreačních oblastí dle specifik území.** Na nízké úrovni jsou často služby, ubytování a nezodpovědné zacházení s kulturními a přírodními hodnotami. V detailu též čistota a úpravnost prostředí, i když za posledních dvacet let je nutno konstatovat, že i v této oblasti došlo k výraznému pokroku.

C.6.3 Principy řešení v územním plánování

C.6.3.1 Principy řešení

- ***Každodenní rekreace***

Každodenní rekreace je vázána na zastavěné území a zastavitelné plochy sídel a jejich okrajové zóny. Jedná se o plochy veřejné zeleně, příměstské lesy, dětská a sportovní hřiště, tělocvičny, koupaliště, kluziště, zahrádkové osady, víceúčelová zařízení, ale patří sem i městská centra s pěší zónou jako místa nezávazného společenského styku.

Náplní každodenní rekreace mohou být tyto činnosti:
- aktivní odpočinek v přírodě, například v příměstských lesích (procházky, koupání, slunění, …),
- sportovní činnost (individuální sport, párový sport a kolektivní sporty),
- chovatelská a pěstební činnost,
- odpočinek v přírodě nebo centrech měst v rámci tzv. neformálního společenského styku[1)], který souvisí mj. s podvědomým estetickým vnímáním daného prostředí, (např. v parku, v obytném prostředí v pěší zóně),
- různé manuální záliby,
- relaxační a pohybová činnost často ve sportovních celoročních zařízeních.

  - *Zóny každodenní rekreace*

Existence ploch pro každodenní rekreaci rozhoduje o kvalitě bydlení a uspokojení potřeb souvisejících s bydlením. Jmenované činnosti jsou uspokojovány nejlépe v nízkopodlažní obytné zástavbě a v zástavbě rodinnými domy, kde „poloveřejná“ prostranství a soukromé zahrady umožní realizaci převážné většiny potřebných činností.

V případě hromadného bydlení, kde hustota obyvatel přesahuje u nové zástavby 233 obyvatel/ha je pobyt v zázemí domu, hlavně pro děti, které jsou závislé na dozoru ve venkovním prostoru, omezený.

Kromě nutného dozoru je v území s větší koncentrací obyvatel patrný i nedostatek vhodného místa na hraní pro starší děti a mládež (sportovní hřiště pro míčové hry, robinzonádní hřiště, možnost jízdy na kole, skateboard) a uspokojování ostatních činností, které naplňují každodenní rekreaci – řešením je vymezení zón každodenní rekreace v bezprostředním zázemí bydlení bezbariérově přístupného a s ochranou ve formě regulace zástavby.

  - *Plochy rekreační zeleně - parky*

Podstatnou část ploch pro rekreaci má tvořit trvalá zeleň, případně i vodní plochy plnící hygienické i estetické funkce. V sídlech jde zejména o městské a vesnické parky a parčíky, kde má zeleň dominantní funkci a dále o zeleň sídlišť a obytných souborů včetně vnitrobloků. Na okrajích sídel může jít o lesoparky, případně o další rekreační areály. Pro každodenní

[1)] TUNKA, Martin. *Utváření urbanistických prostorů v obytném prostředí.* Praha: 1985.

rekreaci mají význam zejména ty plochy, které bezprostředně navazují na bydlení a kam je tedy vhodné umísťovat nejrůznější veřejná hřiště.

- *Sportovní činnost*

Koncepce budování volně přístupných hřišť a ploch pro sportovní činnost je založena na požadavcích fyzického zdraví, dále vychází i z psychických potřeb. Z těchto důvodů je třeba vytvořit v blízkosti bydliště prostory pro pobyt venku a to bez újmy na zdraví a bez obav o bezpečnost (děti, mládež, důchodci). Neméně důležité je však vhodné vybavení hřišť a jejich nerušený provoz. Největší potřebu sportu v blízkosti bydliště mají děti.

Optimální rozmístění dětských hřišť má úzkou souvislost s koncepcí urbanistického řešení. Jiné požadavky budou v plochách bydlení, jiné ve vybavení celoměstského významu.

Poloha hřiště je závislá na hustotě obyvatelstva zájmového okruhu, na docházkové vzdálenosti a na celospolečenském významu. Proto koncepce rozmístění hřišť má být vypracována vždy pro celé území řešené územním plánem. Většina hřišť vyžaduje relativně velké rovné plochy. Svažité pozemky mohou být technickou překážkou a příčinou vyšších nákladů, přesto lze svahy využít pro některé druhy her a sportů (např. sáňkování).

Zařízení dětských hřišť musí být před jejich uvedením na trh posouzeno podle nařízení vlády č. 173/1997 Sb., kterým se stanoví vybrané výrobky k posuzování shody. Zařízení dětských hřišť jsou zařízení a konstrukce včetně komponentů a konstrukčních prvků, se kterými nebo na kterých si děti mohou hrát venku nebo uvnitř, ať už individuálně nebo ve skupinách, podle svých vlastních pravidel, která se mohou kdykoliv změnit.

Poloha hřiště je také závislá na vybavení a uzpůsobení hřiště pro určitý věk dětí. Hřiště pro předškolní děti jsou poměrně nehlučná a z důvodů nutného dozoru by měla být situována pokud možno na dohled z bytu. Ostatní hřiště by měla být situována mimo klidové polohy. U hlučných hřišť, určených starším dětem, je bezpodmínečně nutné vytvoření izolační clony proti hluku.

- *Hřiště pro děti od 3 do 6 let*

Tato věková skupina nemá tak rozmanité záliby jako děti školního věku, avšak již vyžaduje plochu pro společné hry. Klade se důraz na hygienu, pořádek a čistotu.

Ve vybavení budou zastoupeny:

- větší rovná plocha, v mlatové nebo i v travnaté úpravě, bude zde také nerovný terén v kombinaci s výsadbou dřevin,
- průlezky a konstrukce pro cvičení,
- pískoviště a jízdní dráha využitelná pro tříkolky,
- zákoutí pro klidné hry dětí s lavičkami a stolky, úkryt za nepohody a sezení pro dozor.

Hřiště pro předškolní děti by mělo mít plochu 0,5 m^2/obyvatele, velikost hřiště asi 150 m^2 (min 25 m^2)[2)] a docházková vzdálenost je podmíněna vizuálním a akustickým kontaktem s dozorem z bytu nebo je hřiště situováno do 100 m od bydliště s dozorem mimo byt.

- *Hřiště pro děti školního věku (6–14 let)*

Děti do 12 let mají ještě zájem o různé hry, zatímco starší děti se začínají věnovat zájmovým činnostem ve specializovaných zařízeních.

Umístění musí být mimo klidovou zónu bydlení.

Vybavení hřišť:

- rovná plocha pro míčové hry, cvičení a kolečkové bruslení včetně U rampy,
- dále nerovný terén většího rozsahu s většími výškovými a sklonovými rozdíly, jehož konfigurace bude současně využita pro výsadbu zeleně, a víceúčelové využití pro hry,
- pískoviště,
- jízdní dráha a U rampa bude vybudována jako důležitý nástroj pohybového cvičení a obratnosti při jízdě na koloběžkách, kolech, dětských autech, kolečkových bruslích a skateboardech,
- klidné místo pro společenské hry.

Hřiště pro děti školního věku by mělo mít plochu 0,5 m^2/obyvatele, velikost hřiště asi 1 000 m^2 (min 450 m^2) a docházková vzdálenost maximálně 500 m v sociálně kontrolovatelném prostoru. Pro bilanci lze využít sportovní zařízení škol.

- *Hřiště pro dospívající a mládež*

Hřiště by mělo mít plochu 1,0 m^2/obyvatele, velikost hřiště asi 2 000 m^2 (min 600 m^2) a docházková vzdálenost maximálně 1 000 m.

Jedná se již o specializovaná hřiště, která jsou specifikovaná v občanském vybavení sídla. Pro bilanci lze využít sportovní zařízení škol.

- *Víceúčelový prostor pro různé hry*

Za optimální prostorové řešení obslužného vybavení pro každodenní rekreaci a volný čas se považuje sdružování účelových ploch a zařízení. Kromě ekonomických výhod dociluje se tím možnost uspokojení širšího okruhu zájmů na jednom místě v tzv. prostoru pro každodenní rekreaci, který se vytváří v bezbariérové návaznosti na hromadné bydlení. Podíl zeleně v takovém prostoru (1–2,5 ha, 3–5 m^2/ obyvatele) představuje asi 75 % plochy.

[2)] *Zásady a pravidla územního plánování.* Praha: VÚVA, 1982.

- *Ostatní hřiště*

Ostatní hřiště lze dělit na víceúčelové plochy a vyhrazená hřiště sportovních klubů, která mají celoměstský charakter bez přímé vazby na bydliště a docházkovou vzdálenost. Druhově patří mezi typ občanského vybavení.

- *Zahrádkové kolonie*

Zahrádky vznikaly na okraji hromadné bytové výstavby jako její součást, později se začaly vyčleňovat na její okraj do tzv. zahrádkových kolonií. Zpočátku uspokojovaly spíše potřebu samozásobitelství, později začaly plnit funkci aktivní rekreace. Je nutné vhodné začlenění do krajiny např. vysokou zelení a mají být dobře dosažitelné z MHD. Celková plocha by měla být alespoň 2 ha a jednotlivých zahrad od 50 do 500 m². Plochy zahrádkových kolonií nejsou vyjímány ze zemědělského půdního fondu. Stavby, které jsou součástí zahrádek, (obvykle maximálně do rozměru 4 x 4 m, jednopodlažní, nepodsklepené) nemají sloužit ubytování, nicméně v posledních desetiletích jsou pro tento účel méně majetnými občany často nouzově využívány. Nedostatek ploch pro rekreační chaty způsobil v 70. a 80. letech nebývalý zájem o zahrádkové kolonie, kdy zahrádkářské chaty nahrazovaly chatové osady. Zahrádkové osady by měly mít společná zařízení jako společný zdroj vody, klubovnu, moštárnu, případně palírnu, či dětské hřiště. Cesty zahrádkovou osadou mají být veřejně průchozí, oddělené však od zahrádek ploty. V blízkosti by mělo být parkoviště a ekodvůr s možností uložení spalitelného a biologického odpadu.

Zahrádkové kolonie mají z hlediska územního plánování řadu negativ i pozitiv.

Negativa:
- přidělování pouze malých parcel a povolení přístřešků v takové hustotě, může mít dopad na krajinné hodnoty území,
- nepořádek na některých parcelách, skládky,
- neprůchodnost území, uzavírání veřejných cest před ostatními obyvateli,
- nezájem o údržbu společných prostorů a zařízení přístupných veřejnosti.

Pozitiva:
- aktivní rekreace pro velkou skupinu obyvatel (především starší lidé a malé děti),
- téměř celoroční činnost v „zelených“ částech měst,
- zajišťování sociální kontroly a bezpečnosti velkého prostoru (území s druhově rozmanitou skladbou rostlin je vyhledáváno k procházkám),
- zajištění údržby velkých ploch zeleně (většinou jinak těžko dostupné) ve městě i v příměstských oblastech.

Společenství „zahrádkářů“ vytvořilo silná pouta k půdě a kolektivu. V současné době jsou mnohé enklávy zahrádkových kolonií ne na okraji, ale uvnitř zastavěného území města a představují samostatný problém. Je na ně vyvíjen tlak, aby došlo k jejich změně na stavební pozemky, nejčastěji pro bydlení.

- ***Krátkodobá a dlouhodobá rekreace***

Rekreace krátkodobá, též nazývaná víkendová, a dlouhodobá (pobytová) mají v mnohém společné požadavky na svoji náplň. Snahou z hlediska využívání služeb je připravit podmínky

pro co nejdelší pobyt a pro co nejdelší celoroční využití (i pro klimaticky nepříznivé období). Je třeba vytvořit komplexní nabídku kvalitního přírodního a kulturního prostředí s řadou aktivit pro různé cílové uživatele (rodiny s dětmi, kolektivy různého druhu, malé skupiny, …).

Náplní dlouhodobé i krátkodobé rekreace jsou tyto aktivity:
- aktivní pobyt v přírodě spojený s turistikou, cykloturistikou (včetně agroturistiky),
- pasivní odpočinek ve volné přírodě, rekreační pobyty,
- rybaření a myslivost,
- chataření a ostatní manuální záliby,
- poznávací turistika a cestování,
- návštěva pamětihodností,
- sportovní činnost,
- pobyt v lázních a relaxačních centrech.

Trvalý je zájem o víkendovou rekreaci. Velký počet obyvatel opouští koncem týdne města a městské aglomerace a směřuje do území s kvalitním a atraktivním přírodním prostředím a stává se účastníky krátkodobého cestovního ruchu na úrovni pobytové rekreace, který má pro danou cílovou oblast nesporně značný hospodářský význam. Doba věnovaná „víkendové rekreaci“ se prodlužuje až na 4 dny a tím se nároky a požadavky na tuto funkci v území sjednocují s požadavky a nároky na rekreaci dlouhodobou.

- *Rekreace u vody*

Jedním z nejvíce ceněných území pro letní rekreaci v ČR jsou území s možností koupání[3)]. Pro rekreaci se využívají velké vodní plochy, jako jsou velké rybníky a jezera, přehradní nádrže, bývalé upravené zatopené lomy a pískovny, vhodná místa na vodních tocích a další speciální přírodní i umělá koupaliště. Nejvybavenější formou jsou celoročně využívaná koupaliště (vodní plochy), zejména termální, volné i kryté, které počítáme vzhledem k náročnému příslušenství do ploch občanské vybavenosti.

Za aktivní území pro rekreační využití přírodního koupaliště se považuje rozsah do vzdálenosti 50 m od břehové čáry (hranice pozemku vodní plochy). Toto území tvoří odpočinkové travnaté plochy s výsadbou solitérních stromů, hřiště, sociální zařízení a provozní příslušenství koupaliště.

- *Vybavení ploch pro koupání*

Je závislé na míře jejich využívání. Veřejně přístupné koupaliště musí splňovat hygienické předpisy pro provoz. Nezbytnou součástí každého místa, kde se předpokládá veřejné využití je základní vybavení:
- travnatá plocha pro odpočinek,
- hřiště,
- sociální zařízení s vyřešenou likvidací splaškových vod.

[3)] Rekreace u vody je základní požadavek na vybavení letních rekreačních oblastí a podmínkou pro jejich rozvoj. V našich klimatických podmínkách je nejvyhledávanějším koupalištěm termální koupání (u nás vázané téměř výhradně na lázně).

U velkých ploch do vybavení náleží ještě místo pro pobyt správce, první pomoc, šatny a případné sezónní občerstvení.

- *Pěší turistika*

Přesto, že značení turistických cest doznalo v době po roce 1945 kvalitativních změn[4)], v principu se základní síť cest a systém čtyř barev značek dle délky tras, vzniklé v období počátku minulého století, používají s drobnými změnami, souvisejícími s využíváním území nebo ochranou přírody, dodnes. Vzhledem ke stabilizované struktuře turistických cest v celé ČR, lze strukturu považovat za jeden z indikátorů kvality území pro pobytovou rekreaci v přírodě.

V současné době jsou požadavky v rekreačních oblastech směřovány na zakládání trasy s diferencovanou potřebou zájemců o turistiku (např. naučné stezky, poznávací okruhy, krátké cesty pro děti a rodiny s dětmi, speciální vycházkové trasy limitované délkou pro relaxaci typu lázeňských vycházek apod.). Dalším požadavkem je návrh obnovy původních tras z důvodů obnovy průchodnosti krajiny mimo silnice.

- *Cykloturistika*

Rozvoj cykloturistiky je spojen s koncem minulého století a stále není ukončen. Na rozdíl od soustavného značení KČT, je vymezování cyklotras nestandardizované a ne dostatečně koordinované (ve smyslu trasování) pro celé území ČR.

Cyklotrasy v území nejsou dosud stabilizované, není ani jasně charakterizovaná uživatelská skupina těchto cest (v některých oblastech jsou trasy nevhodně vedeny po rušných silnicích – nad 6 500 vozidel/den nebo mimo atraktivity). Většina tras je vedena po silnicích III. třídy a po zemědělských a lesních účelových cestách. Charakter trasování je mnohde zaměřen na spojení dvou cílů, ne jako síť cyklotras v území, kde si uživatel může vybrat vlastní značenou cestu do cíle z více variant dle svých potřeb a možností tak, jak je tomu v tradičních cykloturistických oblastech Evropy.

Komunikace pro pěší a cyklistiku jsou dimenzovány v parametrech dopravních norem. Koncepční řešení přináší územní plán. Trasování a dimenzování je závislé na typu cyklistického provozu na komunikaci a na konfiguraci terénu. Ve městě jsou sdružovány trasy pro pěší a cyklisty do jednoho odděleného pásu. Je však třeba vzít na vědomí jiné potřeby a nároky turisty (chodce) na pohodu pěšího pohybu a jiné na pohyb cyklisty a pokud možno oddělovat pěší provoz od cyklistického ve městě i mimo ně.

- *Lázně*

Analýza historického vývoje našich lázeňských míst zřetelně ukazuje, že lázní a léčivých pramenů bylo v minulosti mnohem více než dnes přestože využívání přírodních léčivých

---

[4)] Struktura turistických cest byla poškozena v 70. letech min. století, kdy byly upravovány výměry polí a rozorávány cesty pro tzv. scelování lánů a vznik půdních bloků. Mnohé turistické cesty v zemědělských oblastech byly přeloženy na silnice III. třídy a atraktivita pro pěší chůzi se snížila.

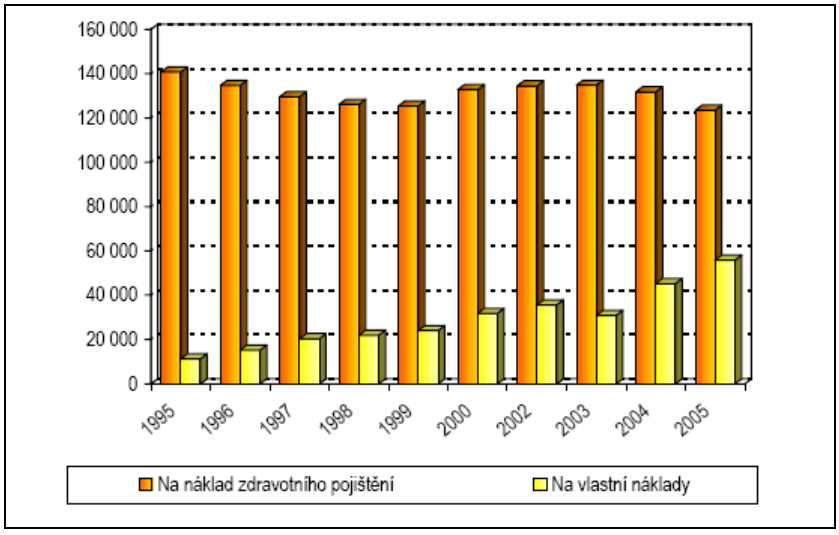
zdrojů, koupelí, lázní, pití vody a lázeňské léčení hrají v lékařství a při relaxaci odedávna značnou roli.

Vysoké stáří archeologických nálezů lázeňských míst na území Čech a Moravy dokazuje existenci obdivuhodně dlouhé lázeňské tradice. Jedná se o několik lokalit už z doby pravěku a dále z období římského (Předměřice nad Labem, Hradisko–Mušov). I díky této tradici patří objektivně české a moravské lázeňství k nejvyspělejším na světě. V polovině 20. století bylo na území Čech a Moravy přibližně 250 lázeňských objektů.

Bechyně	Lázně Jeseník
Běloves	Lázně Kundratice
Bílina	Lázně Kynžvart
Bochoř	Lázně Libverda
Dubí	Lázně Toušeň
Františkovy Lázně	Lipová-lázně
Hodonín	Luhačovice
Jáchymov	Mariánské Lázně
Jánské Lázně	Ostrožská Nová Ves
Karlova Studánka	Poděbrady
Karlovy Vary	Skalka
Karviná	Slatinice
Klášterec nad Ohří - Kyselka	Teplice
Klimkovice	Teplice nad Bečvou
Konstantinovy Lázně	Třeboň
Kyselka	Velichovky
Lázně Bělohrad	Velké Losiny
Lázně Bohdaneč	Vráž
Lázně Darkov	

Tab. 2: Dnešní lázeňská místa v plném provozu

V České republice bylo k 31. 12. 2005 v provozu 85 zdravotnických lázeňských zařízení. Poptávka trhu cestovního ruchu se projevuje ve stále sílícím zájmu o pobyty rekondiční a regeneračně-relaxační, které jsou většinou desetidenní, týdenní a víkendové.

Graf 1: Vývoj počtu dospělých pacientů v lázeňských zařízeních (bez cizinců)

Lázeňský cestovní ruch je jedním z nejefektivnějších druhů cestovního ruchu, který se u nás podílí na rozvoji zahraničního cestovního ruchu a představuje pro Českou republiku potenciál dalšího rozvoje. Spolu s interním domácím cestovním ruchem je zdrojem prosperity regionů i samotných lázeňských míst a všech podnikatelských subjektů, které se na jeho rozvoji přímo i nepřímo podílejí.

Pro rekreační oblasti je důležité, zda jsou v jejich rámci tato zařízení, která zvyšují standard služeb a rozšiřují ho na celou oblast. Pro rekreační oblasti představují lázeňská zařízení tradiční komfortní služby v době nepříznivých klimatických podmínek, prodlužují využití oblasti na celoroční a jsou tedy jednoznačně významnou součástí strategie rozvoje každého území, které chce zvýšit návštěvnost ČR.

Chaty a chalupy

V posledních dvou stoletích se v horských oblastech pro rekreaci začaly využívat původní pastevecké boudy a salaše (Krkonoše, Beskydy). Od 20. let minulého století začínají v okolí větších měst vznikat chatové osady na místech původních skromnějších srubových obydlí či na místech trampování. Uvádí se, že v roce 1930 už existovalo téměř 23 000 objektů druhého bydlení (hlavně v zázemí Prahy), do roku 1945 přibylo dalších 17 000 (zahrnuty i vily a rekreační domy). Vždy se jednalo o sezónní ubytování pro letní období.

Osmdesátá léta minulého století je možno bezesporu považovat za období kulminace rozvoje výstavby objektů druhého bydlení (v 70. a 80. letech již i celoročně obyvatelných, ale většinou bez potřebné infrastruktury). Na přelomu 80. a 90. let existovalo na území České republiky 267 000 staveb pro rodinnou rekreaci a dalších 128 000 neobydlených domů (chalup) sloužících rekreaci. Pokud bychom k těmto téměř 400 000 objektů připočetli i neevidované a statisticky nezachycené objekty pod 16 m^2 (zahradní domky a altánky), pak se můžeme domnívat, že v České republice existovalo na počátku 90. let zhruba 500 000 objektů pro individuální rekreaci.

Většina těchto pobytů se v našich klimatických podmínkách realizuje v letní sezóně, respektive ve vegetačním období od jara do podzimu.

Průměrná návštěvnost chat je 16,5 návštěv/rok. Udržení poměrně nízké využitelnosti je podmíněno rozvojem veřejné infrastruktury. Obsazenost v průměru 12 – 17 dní/rok nepředstavuje větší problém pro území za předpokladu, že se obsazenost nebude zvyšovat. Znamená to, že v území, kde není možné z ekonomických nebo jiných důvodů[5)] zlepšit infrastrukturu (zásobování energiemi, vodohospodářství, doprava) by nemělo být povoleno rozšiřování, zateplování chat ani jiná modernizace.

Z hlediska stoupajícího zájmu o rekreaci se začaly od 50. let minulého století rozvíjet kromě výstavby chatových osad i takové formy, které nenárokovaly žádné prostředky, využily stávající infrastruktury vesnic. Zde stát povolil přeměnu bytových jednotek na tzv. rekreační chalupy, které byly odepsány z bytového fondu. Podpora vzniku rekreačních chalup byla

5) Např. nerozvojová oblast, ochrana přírody a krajiny atd.

určena pro tzv. nestřediskové obce, které tvořily 93 % všech obcí. Obcí vhodných k rekreaci bylo cca 2 800.

Na rozdíl od výstavby chat měl vznik rekreačních chalup převažující pozitiva:
- využití objektů po odchodu stálého obyvatelstva,
- záchrana bezesporu přestárlého stavebního fondu, přispění k zachování stylu venkovské architektury,
- obnova a využití zahrad,
- nedošlo k znečišťování okolního prostředí; stávající systém infrastruktury postačoval pro rekreanty,
- využitelnost po celý rok,
- jednoznačně vymezené vlastnictví,
- napojení objektů na místní komunikace,
- zachování vysoké estetické hodnoty objektů a často následná kultivace.

Specifické aktivity cestovního ruchu a krátkodobé rekreace s územními dopady

Uživatelé, kteří je provozují, představují malé procento z celkového množství rekreujících se obyvatel v rekreačních oblastech, ale jedná se o specifické formy často územně náročné.

Vodní turistika

Vodní turistika na sportovních lodích má u nás dlouhou tradici. Dnes se soustřeďuje na několik nejvyhledávanějších řek, kde většinou nechybí možnost zapůjčení lodi s vybavením. V hlavní sezóně (červen – září) se můžeme setkat poměrně často s negativními jevy:
- neúnosně velké množství turistů,
- nedostatečná výzbroj,
- podcenění nebezpečí na jezech,
- špatně vybavená tábořiště, která jsou užívaná i mototuristy,
- řídká síť kvalitních vodáckých tábořišť (a s tím související zakázané táboření na březích řek),
- čistota vodních toků.

řeka	**úsek**
Ohře	Cheb - Kadaň
Berounka	Plzeň - Zbraslav
Otava	Rejštejn - Jistec
Vltava	Vyšší Brod - České Budějovice
Nežárka - Lužnice	Jindřichův Hradec - Týn nad Vltavou
Sázava	Havlíčkův Brod - Zbraslav
Tichá a Divoká Orlice	Ústí nad Orlicí, Žamberk - Hradec Králové
Morava	Šumperk - Hodonín

Tab. 3: Nejčastěji sjížděné úseky řek

Horolezectví

Horolezectví patří ke sportům, které se stále rozvíjejí. Na území ČR jsou horolezecké tučky – cvičné skály. Vhodných oblastí je omezený počet a jejich návštěvnost stoupá. Pohyb je omezen dle právních předpisů, které zohledňují mj. i zájmy ochrany přírody.

Golfová hřiště

Jedná se o nemasová zařízení náročná na prostor i údržbu ovlivňující významně krajinný ráz (pozitivně i negativně, záleží na umístění).

Areály nepředstavují významné zvýšení návštěvnosti území, pokud se nejedná o turnaj nebo o rozšíření areálů o ubytovací kapacity a doprovodné akce.

Rozloha hřišť je větší než 50 ha a představují tak poměrně značné nároky na prostor samotného hřiště (dle počtu jamek) a souvisejícího zázemí a parkování. Plocha hřiště je většinou odvodněná a jejich údržba vyžaduje vysoké dávky závlahy, agrochemikálií i pohonných hmot s ohledem na pojezdy techniky. V případě, že takové hřiště vznikne v málo členité, intenzivně zemědělské krajině, svým vlnitým travnatým povrchem, rozptýlenou zelení a vodními plochami přináší do stávajícího prostředí vítané oživení. V současné době narůstá počet hřišť jako základní vybavení každého regionu V malebných krajinách vrchovin a podhůří je však třeba při jejich umísťování do konkrétního prostředí brát značný ohled na krajinný ráz. V našich klimatických podmínkách se jedná o sezónní zařízení.

Krosové disciplíny

Autokros, motokros, cyklokros mají na okolí značně negativní vliv v podobě hluku, půdní eroze, plynných a prachových exhalací. Jejich umístění je ideální do odlehlých deprivovaných ploch, tedy bývalých povrchových dolů, lomů, písečníků či asanovaných výrobních areálů a jiných brownfields.

Další rekreační aktivity

Ještě méně obvyklou, o to však specifičtější aktivitou je **paintball,** který vyžaduje husté porosty s členitým terénem. Řeší se to obvykle oplocením částí lesů v údolních polohách kvůli možnému zasažení okolí střelbou.

Existuje vysoký podíl těch, kteří ani o víkendu neopouštějí město. Jsou odkázáni na způsob rekreace, který jim město poskytuje. V neposlední řadě je tu i nový trend trávit volný čas například společenskými kontakty, návštěvou kulturních akcí nebo nakupováním. Zejména **velká nákupní centra** poskytují vedle své hlavní náplně další možnosti trávení volného času (dětská hřiště a koutky, sportovní zařízení, multikina apod.).

U jednodenní rekreace s návratem do bydliště je dostupnost rekreačních ploch, zařízení, procházkových tras a cyklistických stezek ovlivněna jejich umístěním ve spádovém území a také dostupností hromadné dopravy.

C.6.3.2 Začlenění do území

- ***Každodenní rekreace***

Ve vnějším obytném prostředí musí prostorová struktura umožňovat existenci a rozvoj následujících činností, které převážně slouží každodenní rekreaci.

- *Činnosti v území jednoho domovního společenství (jednoho domu, sekce)*

Co do počtu obyvatel se jedná o optimální velikost společenství. Každodenní rekreace je zde závislá na mnoha okolnostech, např. na vybavení domu, charakteru okolí domu a možnosti jeho využití, socioprofesní charakteristice obyvatel apod. Vzájemná znalost obyvatel mezi sebou je silná.

Činnosti v území každodenní rekreace:
– žádoucí,
  - pasivní odpočinek (např. lavička před domem),
  - pěstování rostlin,
  - individuální sport, párové sporty, hry dětí,
  - nezávazný společenský styk (vzniká za podmínek vhodných pro výše uvedené činnosti při optimální velikosti společenství),
– možné
  - kolektivní sport, společenské hry (pouze v těch případech, kdy jsou vytvořeny příznivé územní, fyzické a sociální podmínky).

- *Činnosti v území širšího společenství obyvatel (seskupení více domů, sekcí)*

Oproti předchozímu domovnímu společenství není v případě širšího společenství vzájemná znalost tak silná, lze spíše hovořit o „povědomosti“, avšak stále převažují známí lidé nad neznámými.

Činnosti v území každodenní rekreace:
– žádoucí
  - pasivní odpočinek,
  - pěstování užitkových i okrasných rostlin na zahradách i balkónech,
  - individuální sport, párové sporty, hry dětí,
  - kolektivní sport a společenské hry (je-li dostatečně velký okruh zájemců),
  - nezávazný společenský styk,
– možné
  - kutilské činnosti náročnější na prostor.

- *Činnosti v území veřejnosti (seskupení více společenství obyvatel)*

Veřejnost se vyznačuje víceméně náhodným stykem neznámých lidí v situacích, ve kterých převažují nové tváře nad povědomými.

V obytném prostředí je veřejnost žádoucím doplňkem společenství, rozhodující je ovšem rozsah tohoto obytného prostředí. Oproti urbanistickým prostorům společenství slouží prostory veřejnosti obyvatelům více společenství a jsou jimi veřejně užívané. Jde o celý soubor míst (cest), vymezených nejenom hmotami bytových domů a zeleně, jako v předešlých případech, ale i stavbami občanských nebo technických zařízení apod.

Činnosti v území každodenní rekreace:

– žádoucí
  - pasivní odpočinek,
  - nezávazný společenský styk,

– možné
  - individuální sport (např. rekreační nebo tréninkový běh, procházky, jízda na kole apod.),
  - kolektivní sport, společenské hry,
  - formální společenský styk (je nutno vytvořit příznivé územní, fyzické a sociální podmínky pro pořádání společenských akcí, zábavních i sportovních akcí, oslav apod.; pro celospolečensky významné události je zpravidla určen jediný prostor v obci).

Pasivní odpočinek

Jedná se o uvolnění, odpočinek jak fyzický, tak psychický, spojený např. s pozorováním okolí, četbou apod. Účelem je relaxace a obnova sil buď v ústraní, nebo ve styku s dalšími lidmi, prováděna mnoha způsoby.

Pěstování rostlin

Jednou z forem trávení volného času a aktivního odpočinku je pěstování okrasných a užitkových rostlin spolu s péčí o trávníky a o zeleň vůbec. Péče o okolí domu, místa odpočinku, her dětí, je projevem ztotožnění se s prostředím a zároveň tvůrčí seberealizací, která má zároveň i značný společenský přínos.

Nutnou podmínkou je jasná příslušnost pěstebních ploch k určitému domu a možnost jejich kontroly společenstvím obyvatel.

Individuální sport, tělesný pohyb

Je další formou aktivního odpočinku jedince, příp. 2 – 3 lidí. Jedná se o činnost soukromého charakteru bez účasti diváků, jako např. procházky, rekreační i tréninkový běh, sportovní hry nevyžadující speciální sportovní zařízení (např. badminton).

Vlastní vyhrazené plochy ani prostory nejsou bezpodmínečně nutné v případě, že lze pro tyto činnosti využívat pěších cest, míst k sezení, trávníků apod. – jejich utváření však musí tuto eventualitu umožňovat (vedení cest, příhodné „plácky“ pro některé hry, členění prostoru za pomoci zeleně, vytvořením vycházkových a běžeckých okruhů, cest pro kola a kolečkové brusle atd.). Toto víceúčelové využití prostředí a jeho jednotlivých prostorů (ať veřejností nebo společenstvím) zvyšuje jejich sociální kontrolu.

Kolektivní sport, společenské a dětské hry

Jejich neorganizovaná forma je aktivním odpočinkem podmíněným spoluúčastí v neformálním zájmovém kolektivu. Jsou to např. kolektivní míčové hry dětí i dospělých, dětská „robinsonádní“ hřiště atd. Nutné jsou také speciální plochy (hřiště pro nejmenší, pískoviště atd.) spojené s možností sezení pro osoby vykonávající jejich dohled a to jak ve veřejných, tak i vyhražených prostorách (např. vnitrobloky domů).

Nezávazný společenský styk

Je typickou latentní činností, skrývající se za činnostmi zjevnými – projevovanými, jako jsou např. využívání veřejných prostranství, veřejných zařízení a služeb („jít do města, podívat se na výlohy“), posezení před domem, v parku, procházka apod. Tyto činnosti spolu s dalšími obecně uznávanými pohnutkami (pozorování živé přírody, hry vody, vyhlídka apod.) podporují vstup lidí do určených míst a jejich setrvávání zde, což jsou vhodné podmínky pro existenci nezávazného společenského styku.

- ***Krátkodobá a dlouhodobá rekreace***

Rekreační oblasti

Rekreační oblasti jsou části území, které vymezují oblast vhodnou pro letní, zimní nebo celoroční pobytovou rekreaci, spojenou především s poznávací turistikou (např. pěší turistikou či cykloturistikou) a s pobytem v přírodě. Představují území vhodná pro rozvoj cestovního ruchu na území ČR (někdy s dosud nevyužitým potenciálem), která by byla schopna konkurovat, jako speciální „rekreační produkt“, tradičním evropským oblastem. Významná část území státu náleží např. do tradiční oblasti turistiky a typického venkovského prostoru.

Podmínkou fungujících rekreačních oblastí je atraktivní přírodní prostředí (často velkoplošná chráněná území, rozsáhlé komplexy lesa, rybniční soustavy, řeky, zajímavý ráz krajiny) a dále kulturní hodnoty (památky, kulturní zajímavosti, historická města a vesnice se zachovalou lidovou architekturou atd.) jako poznávací cíle výletů.

V prosperující letní rekreační oblasti dochází k nárůstu rekreantů v letní sezóně až o 20 – 25 % přítomných obyvatel oproti ostatním měsícům roku. O prázdninách převládá pobytová rekreace nad víkendovou turistikou.

Vzhledem ke klimatickým podmínkám jsou u nás oblasti zimní rekreace využívány bez větší vazby na letní rekreaci[6)]. Na území ČR je mnohem více letních oblastí. Zimní oblasti jsou vázány na nadmořskou výšku, která zajišťuje zasněžení. Účastníci zimní rekreace jsou motivováni aktivním pohybem na lyžích, snowboardu, saních, bobech, bruslích nebo jen prostým pobytem v zimní přírodě.

[6)] Zimní oblasti jsou využívány rovněž v létě pro turistiku a cykloturistiku. Návštěvnost v letním období dosahuje max. 60% zimní návštěvnosti. Výhodou je vybavenost pro celoroční provoz.

Hlavní rozvoj oblastí zimní rekreace u nás probíhal v letech 1920–1970. V posledních dvaceti letech vyvíjejí mnohé obce a mikroeregiony snahu k využití příhodných svahů ke sjezdovému lyžování pomocí zasněžování, čímž se zimní rekreace dostává i do dříve takto nevyužívaných oblastí. Výstavba infrastruktury, sjezdové a běžecké trati, vleky, umělé zasněžování a pohyb návštěvníků na sjezdových a běžeckých tratích i mimo ně jsou často ve střetu s místními ekosystémy. Časté problémy jsou spojeny též s parkováním, které v případě, že je terén v okolí sjezdovky již bez sněhové pokrývky, způsobují znehodnocení okolních (obvykle zemědělských) ploch. Je tedy nezbytné zřídit v těchto případech dostatečně kapacitní parkoviště, nejlépe z minerálně zpevněného kameniva. Svým charakterem a provozem lze lyžařské areály řadit ke sportovním areálům a zařízením.

Snahou obcí a mikroregionů je pak zvýšení podílu návštěvnosti v těchto oblastech i v letním období.

Pobyt při krátkodobé a dlouhodobé rekreaci je většinou realizován v penzionech, rekreačních střediscích a hotelech, chalupách a chatách (někdy i komerčně pronajímaných), ale i v soukromých bytech (ubytování u příbuzných), v ubytovnách, v kempech a na tábořištích. Reálně dosažitelná obsazenost lůžek hromadného ubytování během července a srpna je v centrech cestovního ruchu cca 85 %; ve venkovském území cca 70 %.

Pobytovou rekreaci využívají následující skupiny v rozsahu:
57 % – rodiny,
37 % – společnost kamarádů,
6 % – ostatní.

ubytování	%
individuální	12,30
u příbuzných	7,70
kemp	32,30
penzion, hotel	26,62
ubytovna	21,08

Tab. 4: Rozložení způsobu ubytování v současných rekreačních oblastech

Jinak lze v současnosti považovat územní potenciál ČR za, z větší části, stabilizovaný a lze předpokládat pouze jeho kvalitativní rozvoj spojený s rozvojem odpovídajících služeb.

Použité zdroje:

BÍNA, Jan a kol. - *Územní typologizace podmínek a možností cestovního ruchu v ČR*, Závěrečná zpráva z Úkolu B - 83.2., 33 s, Kartogramy, Ústav územního rozvoje, 2000

BÍNA, Jan a kol. - *Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR*, Závěrečná zpráva z úkolu B.-83.4, 22 s, Kartogramy, Ústav územního rozvoje, 2001

KOLÁŘ, Jan – MARŠÁLKOVÁ, Margit – ŠTĚPÁN, Jan – TONDLOVÁ, Markéta. *Rekreace v krajině.* Informační publikace rady pro životní prostředí při vládě ČSR. 1. a 2. díl, Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1981. 152 st. ISBN 07-021-81-04/40.

MICHALEC, Ivan – HOMOLA, Štefan. *Metodické pokyny pre tvorbu rekreačných areálov: Štandardy využitelnosti rekreačných areálov v prírodnom a obytnom prostredí areálov,* Bratislava: ALFA, Vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, 1978. 2díly, 400 s, ISBN 63-078-78.

PÁSKOVÁ, Martina – ZELENKA, Josef. *Výkladový slovník cestovního ruchu.* 1. vyd, Praha: MMR, 2002. 361 s.

KASKOVÁ, Alexandra. *Návrhy na úpravu parteru nových sídlišť na základě sociologických rozborů.* Praha: FA ČVUT v Praze, 1987. 120 s. Diplomový úkol.

KNOPP, Alfred, KRAMPL Bonaventura: Zásady a pravidla územního plánování, VÚVA Brno, URBION Bratislava 1981

TUNKA, Martin. *Urbanistické prostory a jejich utváření s ohledem na funkci a společenské poslání.* Praha: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1983. 135 s. Kandidátská disertační práce.

MEJSNAROVÁ, Jitka. *Projekt humanizace sídlišť: Zobecnění projektů zpracovaných na principu urbanistického nestavebního řešení v souladu se společenskými strukturami.* Praha: Krajský projektový ústav Praha, urbanistický atelier, 1991. 38 st.

ULIČNÝ, František. *Funkce rekreace v územním plánování.* Brno: VÚVA, 1980.

ŠAMALÍK, Zdeněk – ZENKL, Otakar. Specifičnost projektování sportovišť pro pohybovou rekreaci. In *Pohybová rekreace ve městech: Sborník.* Praha: Dům techniky ČSTVS Praha, 1988. s. 102–115.

MATOUŠEK, Jiří. Struktura zařízení pro pohybovou rekreaci In *Pohybová rekreace ve městech: Sborník.* Praha: Dům techniky ČSTVS Praha, 1988. s. 49–71.

MEJSNAROVÁ, Jitka – SVÍTKOVÁ, Helena. *Analýza témat pro hodnocení potenciálu CR z datových sad ÚTP ČR: Výzkumný úkol MSM 210000026 Proměny urbanismu.* Praha: ČVUT v Praze, FA, ústav urbanismu, 2000.

MEJSNAROVÁ, Jitka. *Rekreační funkce v území: Rekreační aktivity z pohledu územního plánován: Výzkumný úkol MSM 210000026 Proměny urbanismu.* Praha: ČVUT v Praze, FA, ústav urbanismu, 2000.

MEJSNAROVÁ, Jitka. *Návštěvnost chatových osad v zázemí Prahy: Výzkumný úkol MSM 210000026 Proměny urbanismu.* Praha: ČVUT v Praze, FA, ústav urbanismu, 2002.

MEJSNAROVÁ, Jitka. *Analýza využití území rekreanty na konkrétním území Jindřichohradecka v letní sezóně: výzkumný úkol MSM 210000026 Proměny urbanismu,* Praha: ČVUT v Praze, FA, ústav urbanismu, 2002.

FIALOVÁ, Dana. *Informační základna o územním rozložení objektů individuální rekreace v ČR: výzkumný záměr MSM 113100007.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 2001. ISBN 80-238-7002-5.

BIČÍK, Ivan. *Postavení, změny a perspektivy druhého bydlení v Česku.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 2001. ISBN 80-238-7002-5.

VÁGNER, Jiří. *Vývoj druhého bydlení v Česku.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 2001. ISBN 80-238-7002-5.

Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2007–2013 (Vládní usnesení č. 1239/2007), Praha: MMR ČR

Zákon č.183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Politika územního rozvoje ČR (Vládní usnesení č. 929, ze dne 20. 7. 2009) Praha: MMR ČR.

Další užitečné odkazy k problematice:

Cykloinfrastruktura

http://www.cyklodoprava.cz/infrastruktura/

Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2007–2013
http://www.mmr.cz/Cestovni-ruch/Koncepce-Strategie/Koncepce-statni-politiky-cestovniho-ruchu-v-CR-na-

Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2014–2020
http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Cestovni-ruch/Koncepce-Strategie/Koncepce-statni-politiky-cestovniho-ruchu-v-CR-(1).

Národní strategie rozvoje cyklistické dopravy České republiky pro léta 2013–2020
http://www.cyklodoprava.cz/file/cyklostrategie-2013-final/.

Další koncepční a strategické dokumenty
http://www.cyklostrategie.cz/
http://www.ceskojede.cz/
http://www.cyklodoprava.cz/

Parkování jízdních kol snadno a rychle – Průvodce výstavbou parkovacích zařízení pro jízdní kola
http://www.cyklodoprava.cz/file/parkovaci-infrastruktura-parkovani-jizdnich-kol-snadno-a-rychle-bicy-it/

Projekt MD ČR Principy a metody rozvoje cyklistické dopravy a infrastruktury, aneb CYKLISTICKÉ DESATERO PRO MĚSTA
http://www.cyklodoprava.cz/file/cyklisticka-mesta-cyklisticke-desatero/

Metodika koncepce liniových koridorů a vytváření propojené sítě míst v urbanizovaných aglomeracích a ve volné krajině
http://www.cyklodoprava.cz/file/cykloinfrastruktura-metodiky-clanky-liniove-koridory-metodika-koncepce-liniovych-koridoru-a-vytvareni-propojene-site-mist-v-urbanizovanych-aglomeracich-a-ve-volne-krajine/

Portál územního plánování ÚÚR
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/kultura-historie-rekreace-cestovni-ruch.asp

Soupis zkratek:

CIAM - Congrès International d'Architecture Moderne, Organizace moderně smýšlejících, převážně funkcionalisticky smýšlejících architektů, 1926 - 1959, organizování workshopů

ČR - Česká republika

KČT - Klub českých turistů

MHD - městská hromadná doprava

MD ČR - Ministerstvo dopravy České republiky

ROH - Revoluční odborové hnutí - jednotná odborová organizace do roku 1989

ÚAP - územně analytické podklady

ÚP - územní plánování

ÚPD - územně plánovací dokumentace

ZPF - zemělský půdní fond

ZÚR - zásady územního rozvoje

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.7 Dopravní infrastruktura

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Zpracovatel kapitoly Dopravní infrastruktura: Ing. František Nantl
Zpracovatel výchozí kapitoly v roce 2006: Ing. Stanislav Prokeš

Zveřejněno: 6. 12. 2006.
Poslední aktualizace: 30. 10. 2012. Aktualizace odkazů k 20. 6. 2013.
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.7 DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURA 2

C.7.1 Charakteristika 2

C.7.1.1 Definice dopravy 2
C.7.1.2 Členění dopravní infrastruktury 9
C.7.1.3 Specifika jednotlivých druhů dopravních cest a dopravních prostředků 10

C.7.2 Stav a trendy vývoje 37

C.7.2.1 Silniční doprava a nemotorová doprava 39
C.7.2.2 Železniční doprava 43
C.7.2.3 Letecká doprava 52
C.7.2.4 Vodní doprava 54
C.7.2.5 Trendy a možnosti změn budoucího rozvoje dopravní infrastruktury 55

C.7.3 Principy řešení dopravní infrastruktury v územním plánování 57

C.7.3.1 Začlenění do území, návaznost na další funkční složky 57
C.7.3.2 Veřejný prostor 61
C.7.3.3 Nároky na území a vztah k intenzitám dopravy 62

Právní předpisy 63
Normy, metodické pokyny 64
Použité zdroje 66
Soupis zkratek 68

C.7 DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURA

C.7.1 Charakteristika

C.7.1.1 Definice dopravy

Doprava je záměrné a organizované přemísťování věcí a osob uskutečňované dopravními prostředky po dopravních cestách. Dělí se na dopravu nákladů, osob a také zpráv. Podle zákona č. 183/2006 Sb. se dopravní infrastrukturou rozumí pozemky, stavby a s nimi související zařízení např. pozemních komunikací, drah, vodních cest a letišť. Doprava je činnost, která v území slouží k propojení všech funkčních složek území a odehrává se pomocí dopravní infrastruktury. U významnější dopravní infrastruktury se užívají v územním plánování pojmy „dopravní plocha“ a „dopravní koridor“ a mají mezi funkčními plochami své samostatné vymezení.

Doprava je prakticky stejně stará jako lidstvo samo. Vyvíjela se od primitivní přepravy nákladů až po současnou relativně komfortní a rychlou přepravu osob a nákladů. Doprava sama o sobě nic nevyrábí, naopak energii spotřebovává, ale lidstvo již řadu století závisí na její dokonalé funkci, je podmínkou existence a rozvoje společnosti, výše a kvality životního standardu. Výkonnost a rychlost dopravy, její spotřeba energie a vliv na životní prostředí bezprostředně působí na rozvoj společnosti a na udržitelný rozvoj území.

- ***Funkce dopravní infrastruktury***

Dopravní infrastruktura je integrální součástí územního plánování s významnou, ale nikoliv dominantní funkcí. Musí být v souladu s cíli územního plánování a v rámci svých technických možností musí být v souladu s principy udržitelného rozvoje území. Nároky na uspořádání dopravní infrastruktury mohou být (a obvykle jsou) protichůdné. Má mít komplexní kvalitu – poskytovat maximální výkon, rychlost, pohodlí, ale při minimálních nárocích na energii a prostor a bez negativního vlivu na životní prostředí.

Mezi veřejnou infrastrukturou má dopravní infrastruktura, tj. dopravní cesty, dopravní zařízení a dopravní prostředky, významnou roli. Má značné nároky prostorové i investiční, včetně vyhraněných potřeb na specifické umístění dopravních cest i zařízení. Přes tento mimořádný význam je doprava především službou. Proto nemůže nadměrně nárokovat prostor, území i lokalizaci a nemůže nepřiměřeně ovlivňovat životní prostředí, naopak musí se potřebám a cílům územního plánování i ochrany životního prostředí v nejvyšší možné míře podřídit. Ono podřízení může být objektivně omezeno legitimními požadavky na nezbytné technické parametry, ale s jasně stanovenými mezemi.

Územní plánování řeší pouze uspokojování poptávky po dopravě, případně konflikt v území s ochranou přírody a životním prostředím. To, co způsobuje zvýšené dopravní zatížení, řeší pouze zčásti místně uspořádáním aktivit. Územní plánování nemůže ovlivnit špatnou filozofii dopravy především nákladní, kde zboží často absolvuje zbytečně stovky kilometrů cest, byť by někdy bylo jednodušší zajistit výrobu na místě, už kvůli znečišťování přírody a životního prostředí a globálnímu oteplování. Jedním z markantních příkladů je především zemědělství.

Pozemní komunikace vykazují relativně největší volnost v uspořádání, v začlenění do krajiny, do území, do osídlení, proto je možné je vhodně formovat v zájmu optimálního využití území i ochrany životního prostředí, a to jak u novostaveb, tak i při rekonstrukcích, pochopitelně při respektování stanovených parametrů pro příslušnou kategorii v rámci státních norem a technických předpisů. Toho však lze jen obtížně či s výjimkami dosáhnout v historických jádrech měst, kde je dopravní prostor dán svými historickými danostmi, které lze měnit jen velmi obtížně, téměř výjimečně.

Dopravní infrastrukturu je nutno hodnotit ze dvou hledisek, z hlediska jejich vedení ve volné krajině a z hlediska vedení v zastavěném území obcí a měst.

Dopravní infrastruktura musí:

- zajistit bezpečnost všech účastníků dopravy,
- podílet se aktivně na tvorbě a ochraně krajiny a veřejných prostorů,
- být službou pro rozvoj území,
- minimalizovat nároky na zábor území, rozrůstání a nadměrný zábor nezastavěného území, tzv. sprawling,
- chránit životní prostředí, minimalizovat, až téměř zcela odstranit negativní dopady dopravy (především velmi nákladná tunelová řešení),
- zabezpečit všechny nároky na přepravu,
- dokonale obsluhovat území.

Podmínkou pro naplňování vyjmenovaných zásad je existence srozumitelných a jednoznačných legislativních podkladů, které zaručí jejich aplikaci, a dále konstruktivní a cílevědomá spolupráce příslušných orgánů a organizací od nejvyšších až po místní, které budou vytčené principy ctít a prosazovat.

- ***Vývoj dopravní infrastruktury***

Kvalitativní i kvantitativní vývoj dopravy vždy souvisí na jedné straně s urbanizací, na druhé straně s rozvojem ekonomiky a techniky. Všechny tyto prvky jsou těsně spojeny a vzájemně se výrazně ovlivňují. Rozvoj území vyžaduje řešení dopravy jak ve fázi plánování, zrodu, tak v průběhu existence a vývoje. Stav ekonomiky, vývoj techniky ovlivňuje jak rozvoj urbanizace, tak dopravní infrastruktury.

Základním prvkem dopravy je pěší chůze, která je vždy na začátku i na konci každé přepravy a je nejpřirozenějším způsobem pohybu člověka. Ohled k chodcům, k jejich pohybu i pobytu dnes prodělává zásadní renesanci. Vytváření dobrých (bezpečných, příjemných) podmínek pro chodce je znakem vyspělost a kulturnosti společnosti. Příznačné v tomto smyslu je základní heslo dopravní části územního plánu města Vídně (z roku 2003) „každý Vídeňák je chodec“. Tento přístup k chodcům, k jejich legitimním nárokům a právům, prostupuje standardy v uspořádání dopravy ve městech a obcích ve všech vyspělých státech a na tuto skutečnost reagovala i novela našeho zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu).

Vozidlová doprava – nejprve koňskými povozy – začala narůstat v důsledku příznivého vývoje hospodářství a nastávaly také první dopravní problémy. Koncentrace vozidel např.

v Paříži na Elysejských polích již v roce 1870 dosáhla více jak 2 000 kočárů za hodinu a v podstatě již byla srovnatelná se současnými poměry v hustotě provozu.

Na začátku 20. století započal nezadržitelný rozvoj automobilové dopravy v důsledku objektivně vysoké užitné hodnoty automobilu. Ten se stal nejrozšířenějším dopravním prostředkem a ovlivnil rozvoj urbanizace v kladném i záporném významu.

Automobil postupně zastínil význam ostatních dopravních prostředků i systémů a v některých specifických podmínkách (geografických, územních i funkčních) je nenahraditelný. Růst počtu a využívání automobilů představuje součást životního standardu. Rostoucí počet vozidel vyvolal rozvoj pozemních komunikací rozmanitých druhů ve všech územních podmínkách a zanedbání jejich rozvoje ovlivňuje negativně rozvoj území i ekonomiky.

Na druhé straně nárůst počtu automobilů již v polovině minulého století a jejich koncentrace v podmínkách kompaktní urbanizace vyvolává problémy, které jsou řešitelné pouze regulačními opatřeními nejrůznějšího charakteru a především využitím moderních, výkonných systémů veřejné hromadné dopravy osob i nákladů. Tyto systémy začaly vznikat již v předminulém století a postupně dosáhly současné úrovně a kvality a také žádoucí variability s využitím vzdušných, vodních i pozemních cest, variability odpovídající aktuálním potřebám spojení a přepravy v rozměrech kontinentů, států, regionů, měst i obcí.

V nákladní dopravě může v rozměrech našeho kontinentu konkurovat automobilu jen doprava železniční. V dopravě substrátů, které vyžadují včasné dodání (tzv. *doprava just in time*), má výhodu doprava kamionová, také svou operativností, možností dopravy ze zdroje k cíli. K žádoucímu omezení podílu nákladní automobilové dopravy může dojít jen zlepšením funkce železnice ve spojení s terminály a logistickými centry (viz též podkapitola C.1 Výroba, těžba a skladování).

Regulační opatření v automobilové dopravě osobní i nákladní patří do okruhu zájmu udržitelného rozvoje území. Mají především omezit plošné nároky automobilové dopravy, ale i intenzitu provozu, která negativně působí na životní prostředí. Regulační opatření mohou být aktivní nebo pasivní. Aktivní působí ekonomicky uplatněním nejrůznějších poplatků (za průjezd po komunikaci, za parkování, za vjezd do vymezené zóny; aktivně může působit i cena pohonných hmot). Pasivní regulace vzniká omezením kapacity (průjezdnosti) komunikací a kapacity parkovišť, způsobuje značná časová zdržení a tím zvýhodnění (časové) hromadné dopravy osobní i nákladní. Tato opatření snižují nároky dopravní infrastruktury na plochu. Oba zmíněné způsoby regulace jsou standardní v řadě zemí Evropské unie i v Severní Americe.

Rozvoj dopravy vyvolávají v podstatě dva základní faktory: rozvoj výroby a výrobních kooperací a rostoucí urbanizace i suburbanizace. Tyto dva faktory ještě doplňuje doprava vyvolávaná využíváním volného času (rekreace, sport, turistika), v poslední době i nákupních středisek, tedy obchodu a služeb. Významně se v území projevují též logistická centra velkých soukromých firem, která mají vazbu pouze na silniční dopravu (hlavně dálnice a rychlostní silnice), což významně diskvalifikuje další druhy dopravy, především šetrnější železniční dopravu. Rozvoj dopravy a masové využívání osobního automobilu umožnily decentralizaci a dekoncentraci měst, ale také vyvolaly nezbytné budování nových komunikací, s negativními dopady na využití území a následně problémy přijatelné mobility.

Dekoncentrace osídlení snižuje efektivitu hromadné dopravy a tím dále zvyšuje využívání osobního automobilu. Negativní dopad mají také urbanistické struktury monofunkční, u nichž se prodlužují cesty za prací a rovněž se zvyšují nároky na dopravu.

Suburbanizace často působí plíživým způsobem a masověji se dotýká největších aglomerací, v ČR především Prahy a částečně Brna, případně atraktivních území mezi městy, která jsou dobře dopravně dostupná (např. prostor Hradec Králové – Pardubice). Plíživost se projevuje postupným nárůstem obyvatel obcí u atraktivní trasy silnice, který díky nekoordinovanosti rozvoje mezi obcemi navzájem (často i vzájemně konkurenčnímu vztahu) rychle způsobí zahlcení pozemní komunikace individuální dopravou a autobusy, které v případě nárůstu cestujících jsou nejjednodušším způsobem obsluhy území. Přitom nárůst obyvatel je tak dramatický (Středočeský kraj za 15 let o 150 tis. obyvatel) v některých směrech, že by se již vyplatila kapacitní kolejová doprava, s níž se ale v území při rozvoji jednotlivých obcí vůbec nepočítalo. Tuto je snahou v území umístit dodatečně, což pochopitelně způsobuje obtíže s možnou přímočarostí, tím i rychlostí a atraktivitou kolejové dopravy. Současně v suburbanizovaných územích, kde většinou chybí služby, budou problémy narůstat též se stárnutím obyvatel.

Z hlediska efektivity dopravy, minimalizace dopravních cest, minimalizace spotřeby energií je výhodnější kompaktní město s dostupnými pracovišti, občanským vybavením, dobře obsluhovatelné veřejnou hromadnou dopravou, s uspořádáním vhodným také pro cyklistický provoz a se vzdálenostmi cílů přijatelnými i pro pěší. Vždy jde o uplatnění smysluplné míry mezi koncentrací a rozptylem, respektující zejména zachování kvalit životního prostředí a možnost udržitelného rozvoje.

- ***Stav dopravní infrastruktury v České republice***

Dopravní infrastruktura v České republice je ve srovnání s úrovní v rozvinutých evropských státech nedostatečná a zanedbaná kvalitativně i kvantitativně, což je důsledkem vývoje před rokem 1990. Potřebná náprava bude dlouhodobá a přirozeně limitovaná omezenými prostředky. O to uvážlivější musí být hodnocení priorit při plánování dopravních staveb a navrhování jejich upořádání.

Nevyhovující stav dopravní soustavy se týká státu jako celku i jednotlivých dopravních systémů. Každý ze systémů má své specifické problémy a nedostatky, ty lze velmi spolehlivě stanovit porovnáním s obdobnými systémy v rozvinutých evropských (i neevropských) zemích. Rekonstrukce a dostavba dopravní soustavy České republiky musí postupovat především v souladu s principy udržitelného rozvoje území a v souladu s objektivními potřebami dopravy. A pokud jde o automobilovou dopravu při vědomí, že není v síle jakékoliv ekonomiky poskytnout jí podmínky pro neomezený rozvoj, zejména v městských oblastech.

- ***Stav dopravy v evropských rozvinutých zemích***

Dopravní soustavy rozvinutých evropských zemí jsou ve srovnání s Českou republikou na kvalitativně i kvantitativně vyšší úrovni v celé řadě komponentů, ať již se jedná o přednostně sledovanou bezpečnost, o vztah k osídlení, k životnímu prostředí, ke tvorbě veřejného prostoru, o informační systémy aj. V automobilové dopravě, v její fázi dynamické i statické,

však jsme svědky obtíží podobných obtížím našim, i když v jiné kvalitativní úrovni. K řešení těchto potíží po dopravní linii vedou různá regulační opatření (organizační, stavební, ekonomická) a spolu s nimi kvalitní nabídka veřejné hromadné (i nehromadné) dopravy.

- ***Očekávané trendy vývoje***

V dopravě nelze očekávat jiný trend než stálý celosvětový vzestup objemů přepravy, vyvolaný růstem výroby, výrobních kooperací, obchodu, spotřeby a také v souvislosti s využíváním volného času. V současné době dominují v přepravě motorová vozidla s ohledem na jejich všestranné užitné vlastnosti a pro ně výhodné ekonomické podmínky. K žádoucímu přerozdělení objemů přepravy ve prospěch dopravy hromadné (nákladní i osobní) může dojít pouze při uplatnění dále uvedených opatření, která by musela být obsahem státní (případně regionální, městské) *dopravní politiky*:

– opatření pasivní – ekonomické vstupy (zvýšení cen pohonných hmot, mýto, zpoplatnění parkovacích příležitostí),

– opatření aktivní – regulační opatření (omezení dovolené rychlosti, omezení tonáže, omezení kapacity na pozemních komunikacích – např. snížení počtu pruhů na severojižní magistrále v Praze, omezení parkovacích příležitostí, nabídka všestranně kvalitní a levné hromadné dopravy osob, jiná organizace dopravy – vyhrazené pruhy pro hromadnou dopravu osob znevýhodňující prostorově náročnější individuální automobilovou dopravu).

Uvedená opatření mohou plnit své poslání za předpokladu, že budou dostatečně důrazná, že budou uplatňována nekompromisně, ale vyvážená tak, aby neohrozila ekonomické vztahy. V dopravě osob si tato opatření vyžádají výrazné veřejné dotace do systémů hromadné dopravy.

Další vývoj dopravy, a to jak infrastruktury, tak vozidel směrem ke zvýšení jejich kvalitativních, užitných vlastností je závislý na rozvoji vědy a techniky a je podmíněn ekonomickými možnostmi. V poměrech České republiky půjde o postupné vyrovnávání kvalitativních i kvantitativních ukazatelů dopravní soustavy na úroveň vyspělých států Evropské unie, což bude záviset na ekonomických možnostech.

V mezinárodních měřítcích a přeshraničních evropských vazbách budou doplněny a modernizovány hlavní dopravní cesty navazující na evropské dopravní multimodální koridory, za předpokladu jejich akceptovatelnosti z hlediska vlivu na životní prostředí a z hlediska legitimního záboru území. Multimodalita, schopnost zástupnosti jednoho druhu dopravy jiným, se spolu s rozvojem logistických center včetně veřejných a přestupních terminálů stává hybným potenciálem pro rozvoj dopravy. Závazné hodnocení oprávněnosti rozsahu a prostorových nároků veškeré dopravní infrastruktury by mělo být jednou z významných úloh územního plánování v zájmu udržitelného rozvoje území. Bylo by vhodné zavést praxi prověřování nového koridoru dopravy nejen vyhledávací studií, ale studií územní, která by prověřila umístění nového koridoru z mnoha hledisek, tedy nejen dopravních, případně dimenzí dopravní infrastruktury. Z toho vyplývá potřeba spolupodílení se územních plánovačů na kategorizaci dopravních sítí, neboť právě tyto výrazně ovlivňují rozsah zásahů do území a tím i vliv na jeho udržitelný rozvoj.

- ***Vztah k bezpečnosti***

Bezpečnost v dopravě je samostatný, velmi závažný problém, neboť důsledkem jeho zanedbání jsou zmařené lidské životy, zdraví a značné ekonomické ztráty. Míra bezpečnosti je v jednotlivých druzích dopravy značně rozdílná. Nejvyšší bezpečnost je v letecké dopravě, což pramení z charakteru této dopravy, z její úzké vazby na mezinárodní provoz a tím z nezbytného přejímání a dodržování mezinárodních standardů. Na bezpečnost v železniční dopravě také příznivě působí její mezinárodní styky a závazky, ale ve vnitrostátním provozu dochází k tragickým pochybením nedostatečným (zastaralým) zabezpečením provozu a zejména ve styku s pozemními komunikacemi podceněním ve vybavení a zabezpečení úrovňových křížení. Ve vodní dopravě s ohledem na její omezené objemy není s bezpečností provozu větší problém. Největší nedostatky s velmi tragickými následky jsou v bezpečnosti na pozemních komunikacích naprostým zanedbáním bezpečnostních opatření (viz kapitola Pozemní komunikace). Jedním z největších problémů u nás je prostorová nekontinuita silniční sítě způsobená často „salámovými“ metodami přestaveb, jež klade na pozornost řidičů vysoké nároky.

Územní plánování může příznivě ovlivnit bezpečnost na místních komunikacích návrhem vhodného uspořádání uliční sítě podle zásad, které formuloval známý britský specialista Collin Buchanan již v 60. letech minulého století a které stále zůstávají aktuální. Dále důslednou aplikací bezpečnostních principů v roce 2005 revidované normy „Projektování místních komunikací“.

- ***Estetika dopravních staveb***

Estetika dopravních staveb nesouvisí bezprostředně s územním plánováním ve smyslu využívání území, nicméně významné dopravní stavby, zejména stavby mostní, tunelové portály a tunelové větrací výdechy, ale také zářezy a násypy komunikací i jejich vlastní trasy výrazně zasahují do krajiny a mohou zásadně ovlivnit její vzhled. V obcích a městech musí být estetika dopravních staveb přímou součástí tvorby uličního prostoru. Problémem vhodných řešení jsou konflikty dálkových tras s velkými městy. Tam, kde se stávající dálková síť dálnic a rychlostních silnic hluboce zařezává do měst, působí značné problémy a snahu je odsunout dále od zastavěných území. To však při určitých konfiguracích terénu může působit proti smyslu potřeby budování vysoce kapacitních komunikací, které se musí vybudovat v přilehlé poloze měst, která jsou dopravně výraznější (zdroj a cíl dopravy) než doprava tranzitní, jež by tuto síť dostatečně nevyužila. Potom se stává vysoce efektivním a produktivním citlivými zastavěnými územími procházet tunelovými trasami, které jsou sice velice nákladné na realizaci ale i následný provoz, údržbu a bezpečnostní opatření, ale synergicky řeší přístup zdrojové a cílové dopravy do měst, který je často prioritní a současně relativně bezkonfliktně převádí zastavěným územím i dálkovou dopravu. Tunelové trasy bohužel často řeší moment, kdy by zastavěné území bylo pro potřebnou často kapacitní dopravní infrastrukturu na povrchu řešitelné pouze rozsáhlými demolicemi zastavěného území a v podstatě vždy za cenu značných a často nedokonalých opatření proti působení hluku v území. Problém s exhalacemi by téměř nebylo možné řešit.

- ***Dopravní soustava***

Dopravní soustava je souborem různých více či méně samostatných dopravních systémů, které uvnitř této soustavy vhodně kooperují. Jednotlivé dopravní systémy tvoří příbuzné dopravní cesty, sloužící určitému druhu dopravního prostředku. Dopravní soustavy svým rozsahem a složením odpovídají rozsahu a potřebám území – od soustav světových, kontinentálních, státních až po soustavy měst, případně obcí. Podle konkrétních potřeb jsou dopravní soustavy složeny z různého počtu a z různých druhů dopravních systémů. Čím větší území, tím komplexněji je vybavena dopravní soustava, tím více má specializovaných a kooperujících dopravních systémů.

Kooperace systémů účelnou kombinací cest i prostředků zabezpečuje přepravu osob i nákladů optimálně s ohledem na spotřebu času, energie, prostoru, tedy ekonomicky a také ohleduplně k životnímu prostředí. Vznikají tak dopravní procesy jednoduché (jedním druhem dopravního prostředku) nebo kombinované. Kombinované vznikají vždy, kdy jedním druhem dopravy nelze přepravu uskutečnit (např. loď – vozidlo), jsou stejně staré jako vlastní dopravní prostředky. Do kombinované dopravy postupně vstupují nové druhy dopravy především v zájmu úspory času, ale také energie, prostoru a životního prostředí. Vhodně využívají specifické vlastnosti jednotlivých dopravních prostředků a systémů. Výrazem kombinované přepravy jsou terminály, logistická centra, která na jedné straně mají určité nároky na prostor, ale na druhé straně sníží prostorové nároky dopravní soustavy jako celku.

Kombinovaná přeprava je uplatňována v rozměrech měst, krajů, států i kontinentů, v dopravě osobní i nákladní a je podmínkou dobré funkce dopravní soustavy. Využívá výhod jednotlivých druhů dopravy. Bez kooperací může pracovat jen systém pozemních komunikací s automobilovou dopravou osobní i nákladní, který je pro přepravu osob i nákladů soběstačný. (V některých případech také doprava vodní a letecká vrtulníková.)

Návrh dopravní soustavy (dopravní infrastruktury) je nedílnou součástí územně plánovací dokumentace. Působnost dopravní soustavy vždy přesahuje hranice řešeného území a musí respektovat vzájemné sousední vazby.

Samostatnou specifickou skupinu v dopravní infrastruktuře, která vyžaduje zvláštní – lze říci citlivý – přístup, tvoří dopravní cesty pro chodce; jde o nanejvýš oprávněné požadavky na bezpečný, klidný a příjemný pohyb, ale i pobyt v kultivovaném veřejném uličním prostoru a ve volné krajině.

Obecně musí platit u všech dopravních systémů zásada minimalizace nároků na plochy, na stavební náklady, na energie, princip minimalizace negativních vlivů na životní prostředí.

C.7.1.2 Členění dopravní infrastruktury

- ***Členění dopravní infrastruktury obecně***

Dopravní infrastrukturu můžeme dělit podle *druhu dopravních cest* a podle *druhu dopravních prostředků*.

Dopravní cesty mohou být pozemní, vodní a vzdušné. Do pozemních cest musíme zahrnout i jejich části podzemní – vedené v tunelech a nadzemní – vedené na mostních konstrukcích, případně na lanech.

Pozemní dopravní cesty se ještě podle příslušných zákonů dělí na pozemní komunikace a dráhy. Pozemní komunikace tvoří silnice, dálnice, místní komunikace a účelové komunikace. Dráhy zahrnují všechny druhy dopravy, ve kterých jsou dopravní prostředky vedené, tj. vázané směrově i výškově na dopravní cestu, na koleje nebo na cestu kolejím podobnou, na lana, nebo napájecí troleje (trolejbusy).

Dopravní prostředky jsou – podobně jako dopravní cesty – pozemní, vodní a vzdušné. Pozemní prostředky mohou být vedené nebo volné, všechny dopravní prostředky mohou být určeny pro dopravu osob, nebo pro dopravu nákladů, nebo pro dopravu kombinovanou.

Také vodní dopravní cesty mohou být ve zvláštních případech vedeny v podzemních tunelech nebo na mostech.

Zvláštní skupinou dopravních cest i prostředků jsou prostředky, pro které se vžil název nekonvenční, tj. nekonvenční druhem dopravní cesty, druhem pohonu, druhem dopravního prostředku.

Pokud jde o nekonvenční dopravní cesty, jsou to různé druhy jednokolejnicových drah, pro které se vžil název Monorail, a dráhy vedené na tzv. magnetickém polštáři, označované termínem Maglev (magnetická levitace). Pokud jde o nekonvenční druh pohonu, představuje jej tzv. lineární motor, jehož pohon používá např. Maglev a také kanadský regionální vlak zvaný Skytrain. Nekonvenčními dopravními prostředky jsou např. i kabinkové dráhy, které také používají nekonvenční dopravní cestu.

Lze důvodně předpokládat, že nabídka druhů nekonvenčních dopravních prostředků ještě dále získá na různorodosti a že také prostředky dnes považované za nekonvenční se postupně stanou konvenčními a budou patřit mezi druhy běžně používané.

Podle definice uvedené na začátku kapitoly C.7 patří do dopravy také doprava zpráv. V současné době elektronická podoba doručování zpráv a dokumentů nejrůznějšího druhu i vzájemná komunikace osob elektronickými prostředky v reálném čase omezuje potřebu dopravy jak listinných dokumentů, tak také osob a má tedy příznivý vliv na omezování objemů dopravy, což je také v souladu s principy udržitelného rozvoje území.

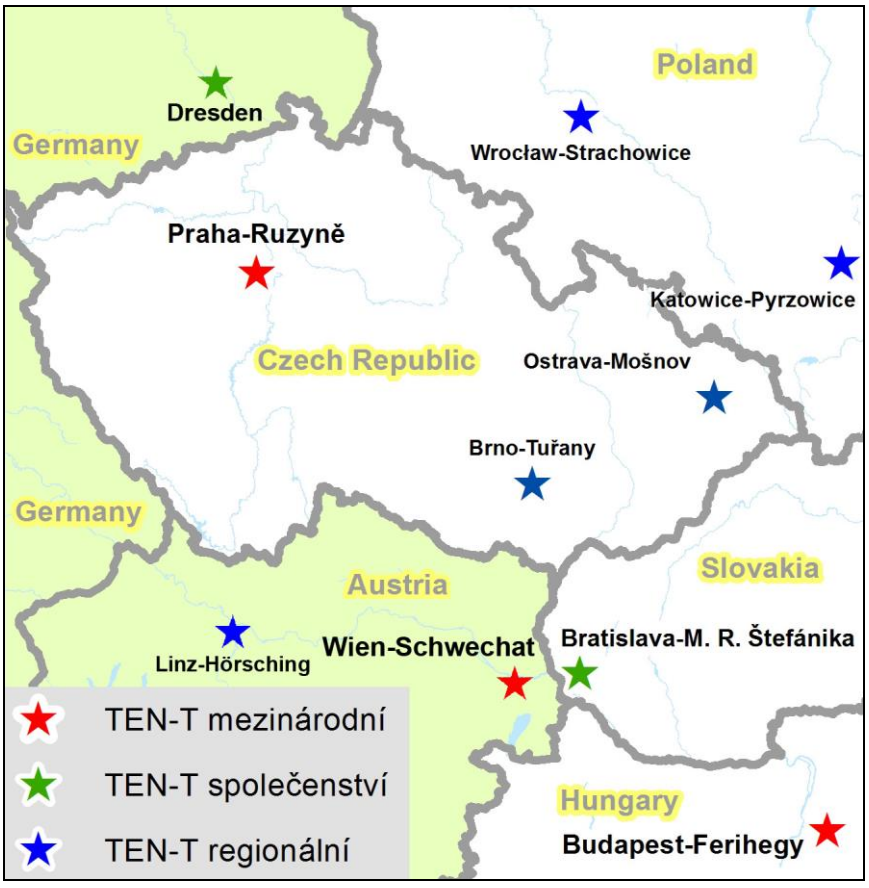
C.7.1.3 Specifika jednotlivých druhů dopravních cest a dopravních prostředků

C.7.1.3.1 Letecká doprava

- ***Současný stav***

Význam letecké dopravy spočívá především v dopravě na velké, případně střední vzdálenosti, ve větších regionech se může využít i na relativně menší vzdálenosti doprava vrtulníková. Nevýhod letecké dopravy je řada: ohrožování životního prostředí hlukem v blízkosti letišť, z pohledu územního plánování značné nároky na plochy, na lokalizaci těchto ploch a na další dopravní vazby, dále závislost na počasí a značné časové ztráty před i po vlastním letu, a to jak přímo na letišti (ještě násobené současnými bezpečnostními opatřeními), tak ještě dopravou mezi letištěm a cílem cesty. Tyto časové ztráty znehodnocují výhodnost klasické letecké dopravy zejména při cestách na kratší vzdálenosti.

Rozšíření všech forem letecké dopravy je závislé na ekonomické síle populace i na dalším technickém pokroku, který by mohl eliminovat nevýhody. V rozměrech vnitrostátní dopravy České republiky má letecká doprava zatím jen omezený význam, zejména při očekávaném kvalitativním zlepšení provozních parametrů železnice a pozemních komunikací.

Obr. 1: Rozmístění a význam letišť TEN-T podle přístupových smluv k EU

Zdroj: Transevropská dopravní síť ve znění rozhodnutí EP a R č. 1346/2001/ES z 22. 5. 2001 přenesen do „Společného dokumentu územního rozvoje států V4+2“

Územní plánování by mělo v zájmu rozvoje ekonomiky státu, krajů, regionů na jedné straně vytvářet podmínky pro rozvoj letecké dopravy včetně dalších nezbytných dopravních vazeb. Na druhé straně by mělo chránit životní prostředí jak ve volné krajině, tak v urbanizovaném území usměrněním lokalizace a rozsahu zařízení pro leteckou dopravu.

- ***Standard vyspělých zemí EU***

Rozdíly mezi těmito zeměmi a našimi dopravními poměry spočívají především v kvantitě spojů (a tím i cestujících); z hlediska kvality jde o nabídku doprovodných služeb, o vybavenost letišť obchodními, stravovacími a dalšími zařízeními. Rozdíly ve službách v neprospěch České republiky představuje kvalita dopravy mezi letišti a centry měst, kapacita parkovišť, hotelové služby bezprostředně u letišť apod.

Ke standardům ve vyspělých zemích také patří rozvinutá vnitrostátní letecká doprava, což lze dokumentovat např. na sousedním Rakousku, kde prakticky všechna hlavní města spolkových zemí mají dobře vybavená letiště a pravidelné letecké spojení zejména s hlavním městem, ale také navzájem a se zahraničím. Rozvíjí se také veřejná doprava vrtulníková ve formě taxislužby a soukromá doprava menšími letadly.

K péči o životní prostředí patří nejenom nová stále méně hlučná letadla, ale také přesně určené a striktně dozorované letové dráhy, které se musí vyhnout hustě urbanizovaným zónám.

Zaostávání České republiky ve standardech leteckého provozu pramení především z nižší ekonomické úrovně a z nižšího životního standardu v důsledku úpadku v minulém období. Nicméně lze konstatovat, že pokrok v tomto směru je zřejmý.

- ***Doporučený vývoj v podmínkách České republiky***

Letecká doprava a její další rozvoj ovlivní udržitelný rozvoj území v pozitivním i negativním smyslu. V pozitivním smyslu jde o příznivý vliv na rozvoj ekonomiky, na zkrácení cestovních časů, na využívání volného času a celkově na zvyšování životního standardu obyvatelstva. V negativním smyslu to může být záporný vliv na životní prostředí a nároky letecké dopravy na prostor. Budou-li tyto nároky nepřiměřené, mohou vyvolat (stejně jako v dalších odvětvích dopravy) nežádoucí *sprawling* (tj. rozrůstání a nadměrný zábor nezastavěného území).

C.7.1.3.2 Železniční doprava

- ***Současný stav***

Železnice jako prostředek dopravy nákladní i osobní na dlouhé i krátké vzdálenosti je nesporně prostředkem, jehož rozvoj zaslouží podporu v rozměrech kontinentálních, státních i regionálních. Železnice by měla rychlostí, pravidelností a také provozními náklady konkurovat nákladní silniční dopravě; pohodlím a nabídkou doplňkových služeb být také zdatným konkurentem silniční dopravě osobní.

V rozměrech našeho státu (ale i v evropském měřítku) je železnice také konkurentem osobní dopravě letecké, a to nejenom rychlostí, ale též pravidelností a nezávislostí na počasí.

V našich poměrech je zatím podceněn její význam jako prostředku pro eliminaci strmého růstu automobilizace a denního využívání automobilu (v měřítku celostátním a zvláště regionálním); železnici nejsou vytvářeny takové podmínky, jaké by si pro svůj význam a rozvoj zasluhovala. Zejména v regionálních rozměrech nejsou v tomto smyslu vytvářeny podmínky organizačního a legislativního charakteru, jaké jsou běžné ve větších městech EU a v jejich regionálních zónách, a to nejen ve smyslu využívání a zdokonalování současných tratí, ale také ve smyslu budování nových tratí, zejména lehkých kolejových systémů (*light rapid transport*), které mohou významně přispět ke kvalitě příměstské osobní dopravy a mohou být zdatnou konkurencí dopravě automobilové.

Novou kvalitu do železniční dopravy přinesly vysokorychlostní železnice, s jejichž realizací v Evropě započala Francie svým systémem *TGV* a jejichž rozšíření následovalo v dalších státech. Rychlost těchto vlaků se standardně pohybuje nad hodnotou 250 km/h a jejich schopnost konkurence dopravě letecké je v rozměrech Evropy naprosto reálná. Trasy pro tento typ železnice (u nás nazývané *vysokorychlostní tratě – VRT*) vyžadují samostatné vedení novými koridory a jsou pak zaúsťovány do současných nádraží velkých měst. V České republice připadají v úvahu – s ohledem na ekonomii provozu (reálné počty cestujících) – pouze tratě spojující Prahu, Brno a Ostravu, s dalšími vazbami na sousední státy. Vysoké nároky na parametry směrového i výškového vedení jsou v územním plánování značným problémem, nicméně je třeba s nimi reálně počítat, i když se v našich podmínkách jedná o realizaci ve vzdálenějším výhledu (nejdříve po roce 2020).

Železniční dopravou se zabývá zákon o dráhách (nazývaný též „železniční zákon“), který upravuje podmínky pro dráhy železniční, tramvajové, trolejbusové a lanové, čili zahrnuje mezi dráhy všechny dopravní prostředky, které jsou nějakým způsobem vedeny, které jsou vázány na speciálně vybavenou dopravní cestu (koleje, troleje, lana), ale současně nejsou přísně vnitřní areálovou dopravou. Z pohledu územního plánování i z pohledu řešení místních komunikací je v tomto uspořádání zákona jistá anomálie, neboť tramvajové a zejména trolejbusové tratě se až na výjimky pohybují v prostoru místních komunikací (uvnitř měst) a jejich svázání s podmínkami pro klasické dráhy naráží často na obtíže při projednávání s drážními úřady a svým způsobem komplikuje i územní uspořádání. Zvláštní postavení má pak dráha speciální, patřící do železnic (metro).

- ***Standard vyspělých zemí EU***

Mezi základní standardy železnice ve vyspělých zemích Evropské unie a dalších rozvinutých států patří pravidelnost, rychlost, pohodlí, čistota, dokonalá vybavenost stanic, doplňkové služby.

K pravidelnosti patří nejenom jízda na čas, ale i taktová doprava v pravidelných časových rozestupech jak v dopravě regionální (příměstské), tak i dálkové meziměstské – obvykle v taktu 30–60 minut. Běžná rychlost na standardních tratích u vlaků regionálních je kolem 120 km/h, u meziměstských 160–200 km/h a u dálkových vysokorychlostních na speciálních tratích 250 i více km/h při modernizacích stávající sítě, u novostaveb již běžně 300–350 km/h (viz mapka revize TEN-T). Pohodlí je dáno nabídkou všech míst k sezení a hustotou intervalu. Nabídka míst – všech k sezení – je podporována nasazováním patrových vozů zejména v příměstské dopravě.

K běžnému vybavení stanic patří eskalátory a výtahy z podchodů na nástupiště, vysoká nástupiště v úrovni podlahy vozů (což také souvisí s důslednou péčí o handicapované občany), a dále řada doplňkových služeb, od obchodních po restaurační a další. Mezi tyto služby lze také zahrnout rozšířený *autokušitový (autocouchet) provoz*, tj. možnost naložení osobních automobilů na speciální patrové vagóny a připojení těchto vagónů k osobnímu vlaku, kterým současně cestují posádky naložených vozidel. Takto vybavené jsou často i menší stanice v rekreačních oblastech a popularitu tohoto druhu cestování dokumentují kapacitní autokušitová zařízení velkých evropských nádraží.

Obr. 2: TEN-T revize – stav a návrh vylepšení či nových koridorů železniční osobní dopravy.
Zdroj: TRANS-EUROPEAN TRANSPORT NETWORK

TEN-T hlavní síť (osobní, dokončení do roku 2030)		TEN-T globální síť (dokončení do roku 2050)	
	Konvenční železnice / dokončené Konvenční železnice / modernizované Konvenční železnice / plánované		Konvenční železnice / dokončené Konvenční železnice / modernizované Konvenční železnice / plánované
	Vysokorychlostní železnice / dokončené Modernizace z konvenční na vysokorychl. Vysokorychlostní železnice / plánované		Vysokorychlostní železnice / dokončené Modernizace z konvenční na vysokorychl. Vysokorychlostní železnice / plánované
	Letiště v hlavní síti		Letiště v globální síti

Legenda k obrázku 2

Dalším významným standardem vyspělých zemí je organizace úzkých vazeb v regionech mezi dopravou železniční a autobusovou (a také automobilovou), která sleduje posílení podílu železniční dopravy v regionu a naopak omezení přítomnosti autobusové i automobilové dopravy v jádrových městech (některá města využitím cílených licencí vylučují regionální autobusy z jádrových měst). Železniční nádraží (stanice) v regionech a také okrajové stanice kapacitní městské veřejné dopravy jsou běžně vybavena parkovišti systému *Park and Ride, Kiss and Ride* (a také *Bike and Ride*). Autobusy v regionu končí u vybraných železničních stanic. Standardní podmínkou jsou těsné (krátké) přestupní vazby. Využití této kombinované dopravy znamená rychlejší dosažení center měst, neboť autobusy a automobily pravidelně uvíznou v kongescích (dopravních zácpách) na radiálách. Ke standardům vybavenosti patří také kapacitní parkoviště u nádraží v jádrových městech.

Úzká vazba mezi dopravou železniční a dalšími dopravními systémy také standardně existuje uvnitř jádrových měst. Železnice se stává součástí vnitroměstské soustavy veřejné hromadné dopravy a v úzké kooperaci se systémy metra, tramvaje, autobusů, trolejbusů (podle velikosti města a existence těchto systémů) vhodně rozmístěnými stanicemi přímo obsluhuje přilehlé území. Ku prospěchu kvality obsluhy mizí rozdíl mezi městskou veřejnou hromadnou dopravou a železnicí. Přiměřeně ke konfiguraci území, existenci a vedení dopravních systému a cest platí podobné principy obsluhy území i pro menší města a obce.

K dalším standardním opatřením patří péče o ochranu životního prostředí, zejména opatření proti šíření hluku formou protihlukových stěn a tubusů jako integrálních součástí železničních tratí a mostních objektů a dále vedení tratí v tunelech – především v městských oblastech, v centrech měst, včetně podzemních nádraží. Tato opatření nejenom eliminují hluk, ale také vylučují sprawling (zajišťují, aby území městských center nebylo zbytečně děleno železničními koridory) a současně zlepšují obsluhu, dostupnost stanic umístěním pod centrálními zónami, tedy přiblížením ke koncentrovaným cílům. Umístění železničních nádraží u koncentrovaných cílů, čili u center měst, platí samozřejmě i pro nádraží povrchová. V posledních letech je trend, aby nádraží ve velkých městech zabírala co nejmenší plochy a byla přímo vybavena jako občanská vybavenost, především jako obchodní centrum. Takové umístění umožňuje dosahování soustředěných cílů centrální vybavenosti pěší docházkou, takže snižuje nároky na další dopravu, na energie i na prostor.

Železnici (zejména pokud je elektrifikována) můžeme řadit mezi dopravní prostředky ekologické. Sporné pro ekologii je pouze využití lokálních motorových tratí, kde by měla rozhodovat především potřeba kapacity, případně variabilita a dostupnost zastávek.

- ***Doporučený vývoj v podmínkách České republiky***

Železniční provoz v České republice musí následovat trendy existující v rozvinutých zemích Evropy, popsané v předchozím textu, jak v dopravě dálkové, mezinárodní, meziměstské, tak zejména v dopravě regionální. V souladu s principy udržitelného rozvoje území půjde o posílení úlohy železnice v zájmu oslabení podílu automobilové dopravy, nejen vzhledem k ochraně životního prostředí, ale také k racionálnímu využívání energií a ekonomickému využívání území, které automobilová doprava nadměrně zatěžuje jak ve fázi dynamické, tak zejména statické.

Dobře fungující a vybavená železniční doprava představuje tedy přínos pro racionální využívání a rozvoj území. Proto územní plánování také v České republice má vytvářet vhodné podmínky pro vedení železničních tras, pro lokalizaci stanic a nádraží. Železniční síť se musí diverzifikovat na páteřní se standardy běžnými v rozvinutých státech EU (160-200 km/h), mělo by docházet k maximálnímu využití předností železnice (velké objemy osob a nákladů, větší vzdálenosti), propojení velkých, především krajských měst, přiblížení stanic do obcí a měst.

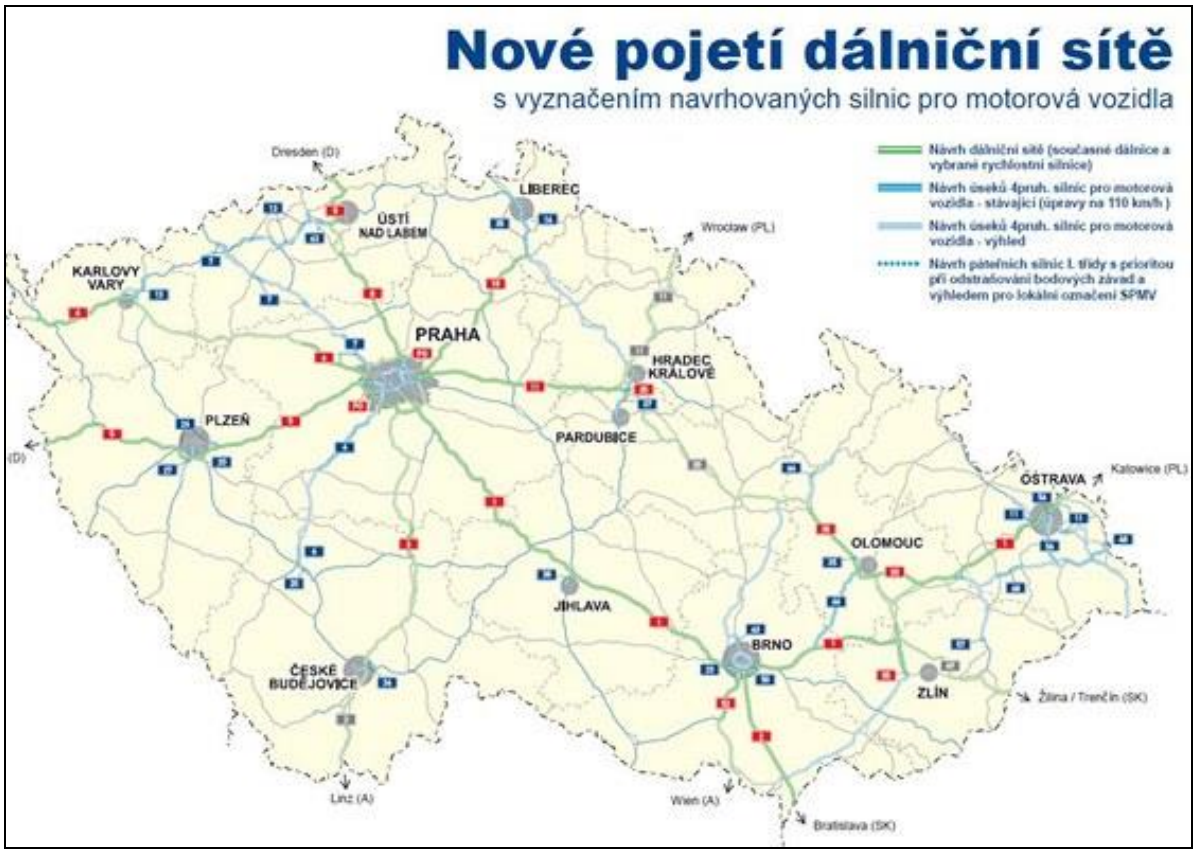
C.7.1.3.3 Silniční doprava a nemotorová doprava

- ***Současný stav***

Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích třídí pozemní komunikace na dálnice, silnice, místní komunikace a účelové komunikace. Silnice dále člení podle významu na silnice I. třídy, jejíž součástí jsou rychlostní silnice, které se uspořádáním a vybavením blíží dálnicím, a silnice II. a III. třídy. Na dálnicích a rychlostních silnicích (silnice pro motorová vozidla) se nesmí pohybovat tzv. pomalá vozidla. Zvláštní skupinou dálnic, rychlostních silnic a silnic I. třídy jsou silnice mezinárodního významu dle dohody EHK OSN a označené písmenem E. Do hlavní sítě patří ty, které mají dvoumístné číslo za označením E do doplňkové sítě potom ty, které mají číslo trojmístné. Místní komunikace se podle zákona rozdělují na čtyři třídy, podle ČSN *Projektování místních komunikací* na čtyři funkční skupiny (A, B, C, D), které odpovídají třídám dle zákona a které vyjadřují funkční začlenění do komunikačních systémů obcí a měst. Poslední skupinou pozemních komunikací jsou účelové komunikace, které jsou v soukromém vlastnictví fyzických nebo právnických osob. Konkrétní prostorové (šířkové, směrové a výškové) uspořádání pozemních komunikací a jejich vybavení určují příslušné normy, tj. *ČSN 73 6101 Projektování silnic a dálnic*, *ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací* a *ČSN 73 6102 Projektování křižovatek na pozemních komunikacích*. Uspořádání účelových komunikací se řídí podle polohy a účelu normami pro silnice nebo místní komunikace a normami pro lesní a polní cesty. Uspořádání dalších dopravních staveb a zařízení určují specializované normy a technické podmínky. Zvláštní skupinou dopravy jsou služby pro dopravu, kam patří především čerpací stanice pohonných hmot (dále jen PHM) stanice technické kontroly, autoopravny a motoresty, které bývají především součástí dálnic, případně rychlostních silnic a silnic I. třídy.

Dálnice

Dálnice je podle silničního zákona komunikace určená pro rychlou dálkovou dopravu. Má zpravidla zeleným pásem směrově rozdělené jízdní pásy o několika jízdních pruzích a pouze mimoúrovňová křížení. V České republice se zatím na rozdíl od jiných států EU neužívá snižování rychlosti na dálnicích na průjezdných úsecích městy a u důležitých dálničních křižovatek s vyšší úrovní připojovaných zátěžových proudů (příkladem může být především první dálnice D1, ale i D11 v Praze, v Brně zejména úsek Brno-centrum až Brno-Slatina a v Ostravě mezi křižovatkami Rudná a Vrbice, kde je od Ostravy oddělena Poruba). Z hlediska ochrany životního prostředí a ochrany krajiny jako integrální součásti životního prostředí a začlenění komunikací do krajiny je náš přístup nevhodný: na dálnicích (i silnicích) je jen malý podíl tunelových úseků, neužívá se oddělené vedení jízdních pásů v zájmu vhodnějšího začlenění do krajiny, a to ani v místech, kde z hlediska legislativy mohou být vnímána tato opatření pozitivně. Zpravidla je to však způsobeno tím, že území České republiky a především umístění dálnic v území neskýtá příležitosti dramatického převýšení svahů, kde by bylo určitě vhodné toto řešení využít (k známému využití u nás došlo na dálnic D8 v Krušných horách.

Obr. 3: Nové pojetí rozdělení dálnic a rychlostních silnic v ČR

Zdroj: Ministerstvo dopravy

Např. v USA standardní umísťování servisních stanic (motorestů, čerpadel pohonných hmot) do středu dálnice se sníženými prostorovými nároky je u nás nepřípustné. Ovšem problémem může být, že rozestoupení dálnice směrem k obslužnému zařízení dálnice způsobí větší zábor území než řešení po obou stranách dálnice. Chybou tedy je spíše, že předpis tuto možnost nepřipouští, musela by ale být individuálně ověřována její vhodnost. Naopak po zkušenostech s problematikou rozšiřování dálnic o nové přidané pruhy je na zvážení, zda v případech, kdy se v budoucnu očekává možnost potřeby dalších silničních pruhů neprovést již šířkové uspořádání ve výhledovém stavu a se širším středním dělícím pásem, který by byl potom využit na přidaný nový pruh dálnice. Tato metoda již byla využita na dálnici D11 u Prahy.

Silnice

Silnice je veřejně přístupná pozemní komunikace, která se dále dělí na silnice I. třídy (jsou určeny zejména pro dálkovou a mezinárodní dopravu), tedy státní, jejichž součástí jsou rychlostní silnice (pouze pro motorová vozidla) a silnice krajské které se podle významu člení na silnice II. třídy (jsou určeny pro dopravu mezi okresy – citace zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů – pozn. autora: znění již neodpovídá realitě, neboť okresy se již jako administrativní jednotky nepoužívají, nicméně tvrzení je výstižné) a III. třídy (jsou určeny k vzájemnému spojení obcí nebo jejich napojení na ostatní pozemní komunikace).

Podle naší příslušné normy je prostorové uspořádáni rychlostní silnice velice podobné s dálnicí, pouze některé směrové a výškové parametry mají nižší nároky. Též rychlostně je v současnosti rychlostní silnice shodná.[1]

[1] *Některé studie prokázaly, že v ČR chybí mezistupeň (tedy snížení kvality rychlostních silnic proti dálnicím, a to i povolenou rychlostí a zvětšením množství zařazených silnic do kategorie rychlostní). Otázkou je též, do jakého snížení jít (minimální extrém je klasický dvoupruh, přes vystřídaný třípruh až po dělený čtyřpruh v minimálním šířkovém uspořádání) a kolik dalších silnic přestavět na R a pustit je do této kategorie. Z pohledu územního plánování se jedná o krok správným směrem, neboť pomůže snížit rozdíly v nerovnoměrnosti využití území, zlepší využití území, kde by byla stávající kategorie R zbytečně předimenzovaná, ale přitom by si území svým významem lepší obsluhu zasloužilo. Současně by byl snížen tlak na dálniční kostru a byla získána možnost objezdu míst s častými kongescemi, především pro tranzitní dopravu.*

V poslední době se objevila snaha MD tento problém řešit. Objevil se návrh, který však v sobě skýtá jistá úskalí, a to převod některých rychlostních silnic, které jsou záměrem (např. R52) do dálnic způsobí nutnost žádat Ministerstvo životního prostředí (dále MŽP) o výjimku v CHKO, hrozí nebezpečí průtahů podobné jako u dálnice D8 přes České středohoří, která ještě stále není dokončena. Problémem je převedení moravské rychlostní silnice R49 z důvodu propojení multimodálních koridorů a míří jako nový koridor do TEN-T revize (viz obr. 2), ale s poměrně nízkou intenzitou dopravy, kde by se ponecháním v R daly uspořit náklady. V souvislosti s tím je též nejasné, proč je R55 v úseku Hulín – Otrokovice převedena do dálnic, když by byl Zlín obsloužen výše zmíněnou dálnicí D49 (R49). Důvodem zařazením tahů R6 a R55 do dálnic je zřejmě napojení krajských měst na dálniční síť u R52 napojení na dálnice v Rakousku a tah na hlavní město Rakouska, jež je bezesporu nejvýznamnějším sídelním útvarem v blízkém zahraničí. Z hlediska úspory financí je otázkou, zda v R neponechat i R6, z důvodu nízkých intenzit dopravy (Nové Strašecí – Karlovy Vary).

Za výhodné lze považovat uzavření dálniční kostry o spojnici (část R35) dálnic D11 (Hradec Králové) a D1 (Lipník nad Bečvou přes Olomouc), které vystihuje druhý nejvýznamnější tah přes ČR, který po svém dobudování podstatně sníží zátěž stávající dálnice D1 právě po Lipník nad Bečvou. Logickým důsledkem z pohledu osídlení a dopravních vazeb je též doplnění úseků rychlostních silnic v poměrně hustě osídlených oblastech (především Poohří: Ústí nad Labem /D8/ – Teplice – Most – Chomutov /R7/ – Karlovy Vary /D6 či R6/). Celkem zbytečné je převedení do dálnic příhraničních úseků D3 a D11 (nyní R3 a R11) pokud na ně v zahraničí navazují pouze rychlostní silnice s nižšími parametry než u našich stávajících R.

Obr. 4: TEN-T revize – stav a návrh vylepšení či nové koridory silniční dopravy.
Zdroj: TRANS-EUROPEAN TRANSPORT NETWORK

TEN-T hlavní síť (dokončení do roku 2030)		TEN-T globální síť (dokončení do roku 2050)	
	Silnice / dokončené Silnice modernizované, rekonstruované Silnice plánované		Silnice / dokončené Silnice modernizované, rekonstruované Silnice plánované
	Přístavy vodní (trimodální systém)		Přístavy vodní (trimodální systém)
	Terminál železnice-silnice (bimodální)		Terminál železnice-silnice (bimodální)
	Letiště v hlavní síti		Letiště v globální síti

Místní komunikace a tvorba veřejného uličního prostoru

Do I. třídy a skupiny A patří rychlostní místní komunikace, které jsou buď průtahy dálnic a rychlostních silnic městy nebo častěji přivaděči na tuto nadřazenou síť. Do II. třídy a skupiny B patří sběrné místní komunikace, které jsou hlavními tepnami měst a sbírají silniční dopravu do hlavních směrů výjezdů z měst, případně je ve městech propojují vzájemně. Do III. třídy a skupiny C patří obslužné místní komunikace zajišťující běžnou obsluhu území, uliční síť, patří sem i průjezdné úseky silnic obcemi. Ve IV. třídě by měly být zařazeny zklidněné komunikace v centrech měst a obytných zónách a místní komunikace pro nemotorovou dopravu (cyklisté, pěší a další).

Pro projektování místních komunikací v České republice byla dokončena komplexní revize *ČSN Projektování místních komunikací* a nové znění bylo vydáno v lednu 2006. Jsou výrazně posíleny bezpečnostní prvky, zdůrazněna ochrana chodců i cyklistů, zlepšeny možnosti napojování území. Norma řeší uspořádání uličního prostoru v celé šířce mezi uličními čarami, čili dává důraz na jeho celkové uspořádání. Omezuje šířkové parametry jízdních pásů pro motorová vozidla, a tím dává možnost ke zvětšení chodníkových prostorů (tzv. přidružený prostor) ve prospěch nejen chodců, ale také zeleně, uličního mobiliáře a dalších prvků výtvarného i užitného charakteru. Norma rozšiřuje škálu využitelných komunikací o komunikace s minimálními prostorovými nároky, které jsou vhodné jako standardní v malých obcích nebo v okrajových částech měst.

Významnými prvky městských komunikačních systémů jsou rychlostní komunikace ve velkých městech, které mají přenášet soustředěné intenzivní proudy motorových vozidel, odvádět je mimo centrální oblasti. Tyto komunikace mají – podobně jako dálnice – značné nároky na prostor, vždycky tvoří pro městský organizmus nesourodý prvek a jejich nesprávné umístění může deformovat organizaci území. Snížení prostorových nároků těchto komunikací i omezení jejich negativních vlivů se daří umísťováním do tunelů.

V zájmu zvýšení bezpečnosti byl v nové normě ze zahraničních standardů převzat a zaveden pojem *zklidňování dopravy* s řadou bezpečnostních, zpomalovacích prvků (mezi něž mimo jiné také patří omezování šířek jízdních pásů komunikací pro motorová vozidla, zpomalovací prahy a retardéry), což má napomoci nejen ke klidnější, bezpečnější jízdě, ale také dokonalejšímu využití uličního prostoru, k jeho utváření jako prostoru obyvatelnému.

Účelové komunikace

Tyto komunikace jsou ve vlastnictví soukromých subjektů. Lze je rozdělit na účelové komunikace:

- sloužící připojení jednotlivých nemovitostí pro potřeby vlastníků těchto nemovitostí nebo ke spojení těchto nemovitostí s ostatními pozemními komunikacemi nebo k obhospodařování zemědělských a lesních pozemků
- v uzavřeném prostoru nebo objektu, která slouží potřebě vlastníka nebo provozovatele uzavřeného prostoru nebo objektu. Pro územní plánování nejsou příliš významné, důležitý bývá pouze způsob napojení na ostatní pozemní komunikace. Bývají též zpravidla veřejně nepřístupné, případně přístupné v rozsahu určeném vlastníkem nebo provozovatelem uzavřeného prostoru nebo objektu.

Obce vykonávají působnost silničního správního úřadu ve věcech místních komunikací a veřejně přístupných účelových komunikacích.

Významné jsou především polní a lesní cesty, které jsou důležité pro propojení obcí, (síť obcí v ČR je poměrně hustá – cca 6250 obcí). Úpravou sítě těchto cest se zabývají především pozemkové úpravy, které řeší větší detail a územní plány, které řeší tuto síť pouze v menším detailu. Proto pro územně analytické podklady (ÚAP) bylo vymezení polních a lesních cest významně omezeno na cesty, které spojují obce navzájem, leží na vlastním pozemku, případně jsou součástí komplexních pozemkových úprav, kde tyto úpravy proběhly.

Často jsou tyto cesty označeny turistickým značením a slouží kromě využití zemědělskou a lesní technikou k výletům pro pěší, případně cyklistickou turistiku, někdy i pro hipoturistiku. Polní a lesní cesty mohou též působit jako stabilizující prvek v krajině (viz podkapitola C.5 Zeleň), jejich nevhodné umístění spolu s umístěním jiných zemědělských aktivit, ale na straně druhé může působit újmu na majetku obcí a podporovat erozní účinky.

Chodci a cyklisté

Přirozené potřeby chodců a cyklistů musí být v uspořádání pozemních komunikací respektovány přednostně. Jde především o zajištění maximální bezpečnosti a jejich možného klidného pohybu i pobytu všude, kde se mohou chodci a cyklisté nacházet. Jsou to zejména veškeré veřejné uliční prostory obcí a měst, kde dochází k největší koncentraci chodců a cyklistů, dále oblasti a trasy turistické a rekreační, ale také (i když v menší míře) veškeré silnice mimo obce a města. Ty tvoří přirozené komunikační koridory i pro chodce a cyklisty, na všech musí být těmto účastníkům provozu zajištěna maximální bezpečnost v souladu s podmínkami a pravidly provozu, s nanejvýš možnou ohleduplností (vhodné a nejbezpečnější je vedení chodců a cyklistů po samostatných stezkách). Výjimkou jsou komunikace rychlostního charakteru, v jejichž dopravním prostoru je přítomnost chodců a cyklistů logicky nežádoucí a nepřípustná.

Chodci a cyklisté http://www.cyklodoprava.cz/

Národní strategie rozvoje cyklistické dopravy České republiky pro léta 2013–2020
http://www.cyklodoprava.cz/file/cyklostrategie-2013-final/

- ***Standard vyspělých zemí EU***

Dálnice

Standardní uspořádání dálnic je v Evropě v podstatě totožné s našimi. Připouští se však užití (nebo ponechání na starších úsecích) větších podélných sklonů (6–8 %, je však třeba uvažovat v kontextu s místní morfologií terénu), což má příznivý vliv na rozsah zemních prací a zapojení trasy do krajiny, tím i na menší znehodnocení území. Větší důraz se klade na protihluková opatření stavebními i organizačními opatřeními (omezení rychlosti), především u průjezdních úseků měst, na ozelenění (např. středních dělicích pásů) a na bezpečnostní opatření (omezování rychlosti, betonová svodidla, opatření proti oslňování). Stále častěji se užívá vedení dálnic v tunelech, a to nejen pro překonání terénních překážek, ale také s ohledem na ochranu životního prostředí, včetně ochrany krajiny a měst, kde uspořádání území neumožňuje se vyhnout především obytným částem. Určité riziko však představují

v poslední době častější nehody v tunelech, jejichž následky bývají tragické. Také v rozmístění (srovnej průměrné vzdálenosti mimoúrovňových křížení vybraných zemí, kde neobstojí ani myšlenka velké hustoty sídel v ČR-5,3 km, SRN-6,4 km, Itálie-9,2 km, Polsko-9,0 km) a uspořádání křižovatek postupují státy EU ekonomičtěji. Vytváření velmi komplikovaných mimoúrovňových křížení může zvyšovat chybovost řidičů a snižovat bezpečnost provozu při neúměrném růstu stavebních nákladů. Stanovením nejvyšší dovolené rychlosti v prostoru křižovatek na 100–80 km/h je zajištěno omezení prostorových nároků a současně se tím zvyšuje bezpečnost. Využití se nabízí v prostoru zatížených křižovatek. U křížení silnic s dálnicemi a rychlostními silnicemi je vhodné využívat filozofie připojení pomalejšího proudu k rychlému a naopak odpojení z rychlého proudu, jeho zpomalení a připojení k pomalejšímu proudu.

Samostatnou kapitolou, která se týká všech pozemních komunikací, je bezpečnost provozu, dozor, práce dopravní policie. Kvalita těchto opatření a činností je na nesrovnatelně vyšší úrovni než v našich poměrech, což se také přirozeně projevuje na výrazně nižší nehodovosti.

Silnice

V principu vycházejí státy EU v uspořádání silnic z podobných zásad, jako jsou naše, ale mnohem ekonomičtěji hospodaří s prostorem (standardní šířka i silnic mezinárodního významu je 7,00 m, krajnice absentují), hustším sledem křižovatek lépe obsluhují území (např. Itálie nezná žádná omezení ve vzdálenosti křižovatek a v připojování nemovitostí) a uspořádání křižovatek důrazněji sleduje bezpečnost, zklidnění dopravy. Výrazný rozdíl je v uspořádání rychlostních silnic (nazývaných *silnice pro motorová vozidla* nebo *automobilové silnice*). Standardně jsou bez krajnic, mohou být tří i dvoupruhové, mohou mít úrovňové, světelně řízené i neřízené křižovatky, mohou napojovat (úrovňově) i jednotlivé farmy nebo malá sídla a obvykle mají nižší dovolenou rychlost než dálnice. V ČR je však zkušenost s tímto pojetím negativní, a to především s ohledem na bezpečnost dopravy, byť na vině může být nekázeň a nevyježděnost domácích řidičů, na to však nelze při tvorbě infrastruktury brát zřetel. Jinou otázkou je, zda není rychlost na silnicích příliš vysoká. Názory na tento problém však nejsou v Evropě jednotné, některé státy mají na silnicích rychlost vyšší, jiné nižší. Z hlediska územního plánování tak mohou díky nižším rychlostem mnohem lépe obsluhovat, napojovat území, mají menší nároky na prostor, jsou lépe umístitelné do krajiny, nehledě na nižší stavební i provozní náklady. Problémem se však ukazuje hluk a exhalace, situace popsaná z Itálie je asi částečně využitelná u méně intenzivně využívaných silnic, hlavní tahy především kvůli životnímu prostředí vyžadují velmi často vymístění ze zastavěného území. Co je problémem pro dopravní odborníky a územní plánovače, zda pustit k obchvatu výstavbu ve formě především hospodářských objektů, která přirozeně kryje obec před hlukem, ale na straně druhé často vyžaduje přímé napojení na státní silnici, čímž způsobuje na jedné straně lepší obsluhu přilehlého území, ale současně snižuje bezpečnost provozu a zpomaluje provoz.

V poslední době se velké oblibě těší kruhové křižovatky. Jejich využití je možné i u silnic I. třídy, je však třeba mít na paměti, že takové křižovatky jsou vhodné především tam, kde se míjejí podobně silné proudy, případně, kde se zatížení silnic z jednotlivých směrů nepravidelně střídá. Často se zapomíná na skutečnost, že velikost kruhové křižovatky by měla odpovídat převažující skladbě vozového proudu (například minikruhová křižovatka

u hypermarketu či v zastavěném území na hlavní silnici I. třídy, kudy běžně proudí velké kamiony, může být velmi problematická).

V zastavěném území se tak často děje s vizí budoucího obchvatu, který je však díky financím v nedohlednu. Potom toto řešení může znesnadňovat průchod územím a snahu se tomuto území vyhnout. Naopak pro menší intenzity dopravy a nižší kategorie silnic i malé kruhové křižovatky mohou být přínosem, je však třeba pamatovat alespoň na takové řešení, aby se kruhová křižovatka nestala bariérou pro místní autobusovou dopravu. Celkově mohou vhodně umístěné kruhové křižovatky přispět k lepšímu architektonickému ztvárnění a členění území než je tomu u někdy rozsáhlých a neurčitých asfaltových ploch. Střed kruhových křižovatek pak může být dotvořen zelení nebo uměleckým dílem.

Místní komunikace a tvorba veřejného uličního prostoru

Důraz v těchto zemích je kladen na tvorbu uličního prostoru (např. dopravní část územního plánu Vídně z roku 2003 má v pořadí důležitosti uliční prostor na druhém místě za přednostní bezpečností všech účastníků provozu).[2]

Ke standardům patří omezování šířek jízdních pruhů a pásů pro motorová vozidla ve prospěch chodníků, ve prospěch zeleně, ve prospěch prostorů pro chodce a cyklisty, a to včetně nejrůznějšího mobiliáře, výtvarných prvků, drobných služeb.
http://www.cyklodoprava.cz/infrastruktura/planovani-verejneho-prostoru/

---

[2] *Následně uvedené principy dopravní části územního plánu Vídně určují priority a pořadí důležitosti jednotlivých složek:*

- *do roku 2019 zcela vyloučit smrtelné nehody v dopravě a nehody se zraněním a hmotnou škodou snížit na polovinu. (Poznámka: od roku 1983 do roku 2003 klesly nehody ve Vídni o 35 % – u nás v tomto období nehody stále rostly.);*
- *základní heslo územního plánu: „Každý Vídeňák je chodec“;*
- *zvětšovat podíl veřejné městské dopravy v dělbě přepravní práce (hodnoty určují rok a % veřejné dopravy):*
  - *1970 – 67 %*
  - *1990 – 60 %*
  - *2000 – 64 %*
  - *2010 – 70 %*
  - *2020 – 75 %*

  (Poznámka: v Brně klesl podíl veřejné dopravy na 60 %.);
- *pořadí důležitosti:*
  - *bezpečnost*
  - *tvorba uličního prostoru*
  - *chodci*
  - *cyklisté*
  - *veřejná městská doprava*
  - *individuální automobilová doprava*
  - *parkování*
  - *lodní a letecká doprava*
  - *management;*
- *úkoly pro statickou dopravu:*
  - *postavit dalších 6.000 parkovacích míst v garážích za podpory města*
  - *postavit dalších 8.000 míst pro parkoviště Park and Ride*
  - *každý občan má najít místo pro parkování do 3–9 minut (ovšem není řečeno, zda jde o místa placená, nebo bezplatná, ale lze předpokládat podle současné praxe, že regulace zájmu o parkování cenou a limitovanou dobou je a bude plně uplatňována).*

  (Poznámka: principy územního plánu Vídně – čili velkého města – platí samozřejmě i pro malé obce a přiměřeně i pro silnice ve volné krajině).

K masově rozšířeným standardům patří zavádění zón s omezenou rychlostí na 30 km/h, tzv. *zón tempo 30*, jejichž realizace sleduje nejenom bezpečnost, ale také vhodnější využití uličního interiéru. Omezení rychlosti na 30 km/h se také uplatňuje v celých městech (Graz, Linz a další) a je považováno za další zdokonalení zón tempo 30. Další stupeň k obytnému uličnímu interiéru jsou tzv. obytné ulice, s odpovídajícím uspořádáním a výbavou uličního interiéru, kde vzájemný vztah chodce a automobilu je zdůrazněn dovolenou rychlosti jen na úrovni pěší chůze (standardní označení „schrittempo“). Pozoruhodné v tomto smyslu jsou některé obchodní ulice v italských městech, kde symbióza chodce (jeho pohyb i pobyt) a automobilu v jednom prostoru vyjadřuje možnosti bezkonfliktního soužití různých, ale naprosto rovných partnerů, kteří si umí v oboustranném zájmu vyjít vstříc.
http://www.cyklodoprava.cz/infrastruktura/zklidnovani-dopravy/

Účinná stavební i organizační opatření ve prospěch chodců a cyklistů jsou v sousedním Rakousku a Německu a v dalších vyspělých zemích EU standardem nejen v obcích a městech, ale také na silnicích ve volné krajině.

Na všech druzích pozemních komunikací se uplatňují standardy ve prospěch bezpečnosti všech účastníků provozu využitím nejen stavebních a organizačních opatření, ale také aplikací elektronických systémů, tj. telematiky. Ovšem je třeba zabezpečit nejen jejich nákladné zřízení, ale také účelné provozování, neboť světelné počítačově řízené ukazatele, které nehlásí řidičům kongesce (dopravní zácpy) na dálnici, zúžení profilů svedení provozu do jednoho pruhu, obsazenost parkovišť, ale pouze čas a teplotu, nebo jsou nečitelné, ničemu neslouží.

V zájmu ochrany životního prostředí a omezení nároků na území se zvětšuje podíl komunikací vedených pod povrchem terénu jak v zastavěném území, tak ve volné krajině. Uplatňují se opatření k omezení, nebo vyloučení automobilového provozu z vybraných městských částí, parkování se vytlačuje z uličního prostoru do podzemních garáží.

Chodci a cyklisté

K základnímu standardu v rozvinutých zemích EU ve vztahu k chodcům a cyklistům patří vysoká míra ohleduplnosti ze strany řidičů motorových vozidel, ta pramení nejen z morálních vlastností, výchovy, ale také z bdělého dozoru policie a z přísných a nekompromisně uplatňovaných legislativních pravidel, která sledují bezpečnost všech účastníků silničního provozu, ale zvýšenou pozornost věnují chodcům a cyklistům.

Samozřejmostí je požadavek vytvářet prostorové podmínky pro bezpečný pohyb chodců a zejména cyklistů po silnicích budováním samostatných stezek, anebo výrazným (např. barevným) značením pruhů pro cyklistický provoz, a to i na rychlostních silnicích (provoz chodců po silnicích mimo obce je velmi řídký).
http://www.cyklodoprava.cz/infrastruktura/prvky-infrastruktury/

- ***Doporučený vývoj v podmínkách České republiky***

Vývoj v oblasti pozemních komunikací v našich podmínkách musí sledovat vývoj v rozvinutých zemích, jak je naznačen v předchozích odstavcích. Časový posun (vzniklý naším zaostáním v minulém období) musí být využit k získání informací, k posouzení zahraničních standardů. Vhodné příklady jsou uvedeny v odstavci Standardy vyspělých zemí EU. Zejména se jedná o prosazení možnosti omezených šířkových parametrů rychlostních

silnic a vhodnější uspořádání křižovatek. U standardních silnic omezení užití krajnic. Problémem je však skladba vozového proudu, kdy při používání silnic především těžkou nákladní dopravou, někdy i autobusy může způsobit utržení této krajnice, proto lze tuto možnost využít spíše při příznivých podmínkách, jako je vhodná skladba proudu vozidel a nižší intenzita provozu. Přitom je třeba především dbát na bezpečnost silničního provozu. Tato opatření by vedla k úsporám prostoru, k úsporám na investičních i provozních nákladech a přispěla by k rozvoji území. Především je třeba zlepšit a co nejvíce sjednotit filozofii stávající páteřní silniční sítě (se zohledněním sítě TEN-T s evropským významem) a její intenzivní zkvalitňování upřednostnit před výstavbou nových rychlostních silnic s málo hospodárnou intenzitou provozu (viz zjištění v čl. 114 PÚR ČR 2008).

Místní komunikace a tvorba veřejného uličního prostoru

Rozvíjet uvedené zahraniční standardy a aplikovat je na územní podmínky České republiky po objektivním zhodnocení. Aplikovat opatření, která snižují nároky na prostor, zvyšují bezpečnost a podporují smysluplnou tvorbu veřejného uličního prostoru. Maximálně a cílevědomě využít možnosti revidované ČSN Projektování místních komunikací, tedy omezit rozměry jízdních pásů pro motorová vozidla, zklidňovacími opatřeními snížit rychlost motorových vozidel a především aplikovat bezpečnostní opatření ve prospěch chodců a cyklistů, zvětšit prostory pro chodce i cyklisty.

Cílem musí být rehabilitace ulice jako veřejného městského (obecního) prostoru bezpečného, přívětivého a obyvatelného. V zastavěném území je třeba při umísťování nových větších zdrojů a cílů dopravy vytvářet tlak na prověřování, zda stávající okolní dopravní sítě jsou schopny zvládnout tento nárůst, případně stanovit podmínky pro opatření v území.

C.7.1.3.4 Veřejná hromadná doprava

Veřejná hromadná doprava nebo na území města také *městská hromadná doprava* (pro kterou se vžila obecně užívaná zkratka MHD), je systém dopravy osob hromadnými prostředky (autobusy, trolejbusy, tramvajemi, metrem čili městskou rychlodráhou) provozovaný bez přispění systému železnice, a to na území města a také regionu jakéhokoliv rozsahu a charakteru. Nicméně tato definice, nebo toto pojetí již přestává (nebo přestalo) platit a všude, kde je to možné, praktické, užitečné, kooperují systémy veřejné hromadné dopravy se železnicí, která představuje nejekologičtější dopravní systém, případně s dalšími druhy a prostředky hromadné dopravy osob. (Patří mezi ně také tzv. prostředky nekonvenční – nekonvenční např. druhem dopravní cesty, druhem vozidla nebo druhem pohonu – které se postupem doby mohou stát standardními, konvenčními.) Vznikají integrované dopravní systémy, zejména v regionech velkých měst (ale lze říci všude, kde se výhoda integrace projeví) a zde každý subsystém plní tu úlohu, která je pro něj optimální s ohledem na velikost a charakter území, na intenzitu proudů cestujících, na ekonomii provozu, na rychlost přepravy, na ovlivňování životního prostředí.

- ***Současný stav***

Systémy veřejné městské hromadné dopravy osob se začaly vyvíjet již v 19. století. Do současné doby dosáhly rozsahu a kvality kryjící potřeby přepravy měst v závislosti na

ekonomické síle a dopravní politice té které země, města, regionu. Význam systémů veřejné dopravy je chápán nejen jako služba občanům, ale jako naprostá nezbytnost pro život měst a regionů, pro uspokojení přepravních potřeb obyvatelstva.

O stavu v České republice může vypovídat vývoj v Brně, kde již klesl podíl veřejné dopravy na 60 % ve prospěch dopravy automobilové pro nedostatečnou kvalitu veřejné dopravy (především nedostatečnou kapacitu, nedostatečnou nabídku míst) a dále naprosto nedostatečnými stavebními i organizačními preferenčními opatřeními a opatřeními regulujícími automobilovou dopravu. Je však třeba uznat, že se dosáhlo vyšší efektivity systému, díky důrazu na nejkapacitnější tramvajovou kolejovou dopravu a v noci na variabilnější autobusové linky, ale díky rozsáhlým a častým údržbám stagnuje potřebný rozvoj především kolejové dopravy, který by reagoval na provozní potřeby tramvajového okruhu vzdálenějšího centru města, což je specifický a zanedbávaný problém města.

Podobný stav je charakteristický pro celé území České republiky.

Vývoj v České republice po roce 1990 byl výrazně poznamenán deformacemi předchozího období. Hlad po osobních automobilech uspokojovaly levné dovozy ojetých automobilů, tím prudce stoupl jejich počet a relativně volný a někdy i naddimenzovaný uliční prostor měst poskytl příležitost pro neomezený rozvoj vnitroměstské individuální automobilové dopravy se souběžným oslabením podílu veřejné dopravy. K urychlení tohoto procesu přispělo také podcenění úlohy veřejné dopravy ze strany městských a krajských úřadů. U krajských úřadů přispěla i jejich úplná absence v devadesátých letech minulého století, neboť tehdejší okresy byly příliš malé na zavádění integrovaných dopravních systémů (dále IDS), tuto potřebu nepociťovaly. Jen dílčí zlepšování kvality veřejné dopravy v posledních několika letech nákupy nových nebo rekonstruovaných vozidel (obvykle jen částečně nízkopodlažních), stále zcela nedostatečná preferenční opatření, pomalé a nedokonalé zavádění integrovaných dopravních soustav a tarifních systémů v regionech, omezená kooperace se železnicí jsou příčiny stále nízkého podílu veřejné dopravy. Při zavádění IDS se již nyní projevuje různorodost jednotlivých krajů, která je celkem objektivní. Již dříve bylo známo, že například Jihlava, nové krajské město vykazuje malou spádovost z okolí do města, proto kraj Vysočina zatím nepociťuje potřebu IDS zavést, zatímco kraje s velkými krajskými centry, či s pásovým osídlením se chopily příležitosti a více či méně úspěšně zřizují IDS s páteří, kterou tvoří nejkapacitnější železniční doprava. Problematickým regionem je Středočeský kraj, do něhož zasahuje IDS ROPID z metropolitního regionu Prahy, ale vlastní region by potřeboval řešit spíše vazby tangenciální či okružní kolem hlavního města. Vzestup IDS a tlak na regionální kolejovou dopravu přináší s sebou problém dostatečné kapacity kolejí v příměstských oblastech velkých měst i s ohledem na zavedení taktové dopravy na dálkových tratích. Dalším problémem je často nepřipravenost území na vhodné přestupní uzly a terminály a na vhodné umístění zastávek na železnici ve městech s návazností na MHD a naopak často naddimenzovaná autobusová nádraží při využití omezení vjezdu linkových regionálních autobusů do center velkých měst.

- ***Standard vyspělých zemí EU a předpokládaný vývoj***

Systémy veřejné hromadné dopravy jsou jednou z významných vizitek měst a regionů a jejich stoupající kvalita nejenom slouží obyvatelům a návštěvníkům, ale také je reprezentuje. Nově v posledních letech nasazovaná vesměs plně nízkopodlažní vozidla, zejména tramvajová

a také vozidla pro regionální dopravu projektují přední návrhářské firmy, stejně jako objekty zastávek. Autobusová a trolejbusová doprava užívá větší, kapacitnější nízkopodlažní vozidla o délkách 15, 18 až 24 m (dvou a tříčlánková), autobusy jsou často v zájmu ochrany životního prostředí poháněné plynem, operativnost trolejbusové dopravy zvyšují tzv. duobusy, schopné na kratších úsecích pohybu i bez napájecích trolejí.

Všechny vyspělé země se snaží posilovat podíly veřejné hromadné dopravy v přepravě obyvatelstva měst její preferencí stavebními i organizačními prostředky a zvyšováním kvality této dopravy na jedné straně a organizačním i ekonomickým tlakem na omezování automobilové dopravy na straně druhé. Úspěšnost lze dokumentovat na příkladu Vídně, kde se podařilo do současné doby zvýšit podíl veřejné městské dopravy v dělbě přepravní práce na 70 %.

Významná pozornost je věnována rozsáhlým souborům preferenčních opatření. Ta obsahují nejen opatření stavební a organizační, ale také např. zákonnou přednost tramvají. Tato opatření sledují zvýšení cestovní rychlosti veřejné dopravy a také zvýšení bezpečnosti a pohodlí cestujících. Pokud současně omezují plynulost automobilové dopravy, jsou to záměrná opatření ve prospěch preference dopravy veřejné.

Ke zvýšení cestovní rychlosti přispívají i nízkopodlažní vozidla, jejichž uspořádání nejen významně zlepšuje pohodlí cestujících (a spolu s příslušnou úpravou zastávek umožňuje a ulehčuje nastupování jakkoliv handicapovaným občanům), ale rychlejší výměnou cestujících zkracuje staniční zdržení vozidel a tím zvyšuje cestovní rychlost. Ta je nejen přínosem pro cestující, ale zvyšuje oběžnou rychlost vozidel v systému, čili snižuje nezbytný počet v oběhu nasazených vozidel.

Ve vnitřním uspořádání vozidel roste počet sedadel, výpočet kapacity vozidel se odvíjí od pohodlného počtu tří stojících osob na m^2 (na rozdíl od našich nedávných standardů 6–8 osob) při preferování pouze sedících cestujících. Docházková isochrona se stanovuje podobně jako u nás 300 m v centrálních zónách měst, 600 m v okrajových částech a až 1 000 m v rozptýlené zástavbě. Např. v Japonsku je 1 000 m považováno za základní standard. Stejně důležitý jako docházka je také interval jednotlivých spojů, který se může pohybovat od optima cca 5 minut (londýnský standard v centru – další vozidlo v dohledu) až po doporučené maximum i pro příměstské spoje 30 minut a 60 minut pro spoje meziměstské.

Rozvíjí se plně automatizované systémy bez řidičů, včetně po speciální dráze vedených trolejbusů, v zájmu snížení hluku jsou vlaky na pneumatikách, pro menší proudy cestujících se v zájmu ekonomie provozu nasazují menší vozidla včetně minimetra (např. ve francouzském Lille). U podzemních systémů se logicky preferují trasy pod terénem mělce založené, které jsou jednak investičně i provozně podstatně levnější než trasy hlubinné a mělké zastávky jsou pro cestující snáze a rychleji přístupné. V zájmu snížení investičních i provozních nákladů se také trasy metra vedou po povrchu nebo na mostních konstrukcích, a to i v zemích, kde zimní období je bohaté na sníh (např. Švédsko, Kanada i Rusko a Ukrajina). Důsledně se sledují krátké přestupní vzdálenosti.

Mezi veřejnou dopravu patří také nehromadné prostředky, které si zaslouží podporu, tj. taxi a také určité mezistupně, jako jsou kapacitnější taxi vozidla na stabilních trasách (sběrná taxislužba), nebo minibusy na zavolání na proměnných trasách (flexibilní linky). Pro vozidla taxi jsou vyčleněny dostatečné plochy u letišť a u nádraží železničních i autobusových.

Ke standardům zemí EU patří integrované dopravní soustavy měst, regionů, krajů, které zahrnují všechny v daném území existující dopravní systémy včetně individuálních osobních automobilů a také jízdních kol a vhodně usměrňují, regulují a řídí využití všech prostředků. K obvyklým standardům patří např. omezení přístupu regionálních autobusů do jádrového města a jejich usměrnění k vybraným zastávkám klasické nebo regionální železnice v regionu. Zde na vybraných stanicích, dobře vybavených nástupišti, parkovišti, úschovnami, cestující přestupují do vlaků jak z autobusů, tak také z osobních automobilů a případně i z jízdních kol (nebo včetně jízdních kol) v rámci již dnes standardních systémů *Park and Ride, Kiss and Ride*, případně *Bike and Ride*. Takto integrované systémy jsou ve srovnání s automobilem ekonomičtější jak ve spotřebě energií, tak v potřebě prostoru a cestujícím nabízejí rychlejší a levnější přepravu.
Kongesce (zácpy, popojíždění v tzv. režimu *stop and go*) na pozemních komunikacích všech druhů (včetně dálnic a rychlostních komunikací) směřujících radiálně z příměstských zón do jádrových měst jsou u evropských (i amerických) měst běžným každodenním jevem, a to v několikahodinových ranních i odpoledních špičkových obdobích. I mnohapruhové moderní komunikace nemohou zvládnout rostoucí počty osobních automobilů a budování dalších komunikací je z finančních a prostorových důvodů nereálné i pro ekonomicky silné státy a v podstatě nežádoucí. Doprava osob region – město příměstskými železnicemi (*S-bahn, light rapid tranzit*) je v podstatě jediným řešením z řady naprosto racionálních důvodů.

Předpokládaný vývoj půjde cestou dalšího zvyšování kvality veřejné dopravy všemi dostupnými prostředky, tj. rozšiřováním sítí veřejné dopravy, modernizací cest i vozidel, preferencí provozu v uličním prostoru a tím zrychlením přepravy, vybavením zastávek, zdokonalováním integrace, zkracováním přestupních vazeb i přístupů k zastávkám, zvyšováním podílu sedících cestujících a v neposlední řadě zlepšováním podmínek pro handicapované občany.

Je naprosto zřejmé, že kvalita veřejné dopravy závisí kromě dobré organizace zejména na vkládaných prostředcích. Těch není dostatek ani v ekonomicky silných státech. Jedním ze standardních zdrojů těchto prostředků je zpoplatňování automobilové dopravy. Jde o poplatky za parkování v uličním prostoru, podíly z aktiv parkovacích garáží, poplatky za vjezdy do center měst a také vyšší zdanění jak vozidel, tak pohonných hmot. Poplatky tohoto druhu přispívají nejen ke kvalitě veřejné dopravy, ale současně regulují počty automobilů a podílejí se na zlepšení životního prostředí.

Pozoruhodné je užití tramvajových tratí a speciálních vozidel k přepravě nákladů ve městech v mimošpičkových obdobích. Tato doprava ekonomicky výhodná (využívá existující trať) a příznivá pro životní prostředí, je např. užívána ve švýcarských městech. Nejedná se o úplnou novinku, i v našich městech byly tramvajové tratě před rokem 1950 pro nákladní dopravu využívány a ještě dnes užívají dopravní podniky upravená vozidla pro dopravu stavebního materiálu při opravách tratí. Švýcarský příklad ukazuje nové možnosti racionálního využití tramvajových tratí uvnitř měst.

- ***Doporučený vývoj v podmínkách České republiky***

Je nutno posílit úlohu veřejné hromadné dopravy, její podíl v přepravě osob. Stavebně je třeba reagovat na vývoj a využít plánovaných přestaveb železničních uzlů velkých měst k založení segregace regionální a dálkové železniční dopravy a k vyhodnocení potřeb velkých

centrálních nádraží s dobrým napojením na MHD nebo naopak síť dílčích zastávek a malých nádraží dobře napojených terminály na místní systémy MHD. Lze konstatovat, že většinu centrálních nádraží velkých měst u nás využívají z větší míry cestující z regionální dopravy než z dálkové dopravy. Z toho plyne při vysokých cenách pozemků v centech měst potřeba zmenšovat velikost ploch centrálních nádraží zajištěním přestupních uzlů regionální dopravy v co nejširší míře všude tam na území města, kde je možné zajistit snadný a rychlý přestup na MHD.

Je zapotřebí zvýšit kvalitu hromadné dopravy a dosáhnout postupně standardů obvyklých ve vyspělých zemích EU. Kvalitní hromadná doprava se nemůže obejít bez významných dotací z veřejných prostředků. Bez větších nároků na investiční prostředky lze okamžitě preferovat provoz veřejné dopravy organizačními a jednoduššími stavebními opatřeními a současně dotovat provoz veřejné dopravy poplatky z provozu automobilů – poplatky za parkování v rozšířených centrálních zónách, za vjezd do center měst. Zvláště důležité je věnovat pozornost kvalitní provázanosti jednotlivých systémů hromadné dopravy navzájem, ať již v integrovaném dopravním systému (IDS) nebo i mimo a kvalitě přestupních uzlů s důrazem na minimalizaci pěších přesunů.

Specifika autobusové dopravy

Organizace provozu autobusů dopravy dálkové a nepravidelné (účelové) závisí na místních podmínkách obce či města. Jejich provoz může být usměrněn k železničním stanicím v regionu, nebo k uzlům IDS či MHD na okrajích města, nebo naopak do centrálních částí s případnou vazbou na železniční nádraží.

Zvláštní skupinu tvoří autobusy turistické. Možnosti jejich odstavování přímo u významných turistických cílů, u hotelů, na okrajích centrálních zón apod. stanoví konkrétní místní podmínky. Pokrytí jejich specifických potřeb je v zájmu podpory turistického ruchu a v územním plánování obcí, měst, regionů je nelze pominout.

C.7.1.3.5 Individuální automobilová doprava a doprava obslužná

Individuální automobilová doprava se pro svoji vysokou užitnou hodnotu stále rozvíjí a růst počtu automobilů bude pokračovat. Podle stanoviska expertů světových bank nemá stupeň automobilizace horní hranici a závisí pouze na výši životního standardu. Automobilová doprava má ze všech druhů doprav (kromě klasické dopravy letecké) největší nároky na prostor ve fázi dynamické i statické. Její dynamická fáze se musí cílevědomě regulovat. Pokrytí nároků statické fáze je sice nezbytné, ale jejich lokalizace musí podléhat vhodnému usměrnění. Je třeba zabezpečit vhodné lokality pro statickou dopravu z hlediska pěší dostupnosti.

Aktivní regulací individuální dopravy je především dokonalá veřejná doprava a dále cílevědomé rozmísťování dopravotvorných objektů. Do pasivní regulace patří omezování plynulosti a rychlosti provozu opatřeními stavebními i organizačními.

Obslužná zásobovací doprava je jistým druhem dopravy individuální, individuálně se pohybuje podle nejrozmanitějších potřeb cílových objektů. Je naprosto nezbytná pro život obcí a měst. Ve významové hierarchii druhů doprav zaujímá místo za veřejnou osobní

dopravou, ale má přednost před osobní individuální automobilovou dopravou. Podle druhu substrátů, velikostí vozidel a cílových zařízení se liší její nároky na území. Její provoz se standardně reguluje podle objektivních potřeb přepravy a územních podmínek. I zde mohou obce do určité míry uplatnit svůj vliv využitím tzv. citylogistiky, kde nejlépe z veřejných logistických areálů probíhá jistá část obsluhy pod nepřímým dohledem města.

Vývoj počtu motorových vozidel a stupně automobilizace v České republice podle údajů Ministerstva vnitra ČR udává následující tabulka.

Rok	Osobní automobily	Počet osobních automobilů na 1 000 obyvatel	Nákladní automobily	Silniční tahače	Autobusy	Motocykly do 50 cm^3	Motocykly nad 50 cm^3	Počet motorových vozidel na 1 000 obyvatel*)
2000	3 438 870	335	275 617	22 669	18 259	430 521	317 610	446
2004	3 815 547	374	371 437	24 769	19 948	438 839	317 720	494
2005	3 958 708	387	415 101	24 060	20 134	459 962	334 038	514
2006	4 108 610	400	468 282	22 622	20 331	469 087	353 616	534
2007	4 280 081	413	533 916	20 915	20 416	475 846	384 285	556
2008	4 423 370	423	589 598	17 814	20 375	478 362	414 434	573
2009	4 435 052	423	587 032	14 735	19 943	903 346		572
2010	4 496 232	427	584 921	13 045	19 653	924 291		577

*) Údaj může být o jednotky vyšší, neboť nebyly uvažovány marginální druhy vozidel (je však z MD započítán počet speciálních automobilů, zde v tabulce neuvedených). Průměry jsou zaokrouhleny na celá vozidla vzhůru. Výpočty jsou řešeny k aktuálnímu stavu obyvatel v daném roce (dle ČSÚ).

Tab. 1: Vývoj počtu motorových vozidel a stupně automobilizace v České republice
Zdroj: MV-CRV a MD

C.7.1.3.6 Statická doprava

Rostoucí počet a užívání automobilů zvyšuje nároky statické dopravy a vyvolává potřebu regulace. Nezbytný je komplexní systémový přístup prostředky pasivními i aktivními, který také objektivně posoudí reálný nárok anebo subjektivní potřebu. Zásady řešení potřeb statické dopravy určuje dopravní politika obce, města, schválená příslušnými zastupitelstvy. Rozdílný přístup nutno uplatnit ke krátkodobému parkování u různých cílů (v rozmezí minut až hodin) a k dlouhodobému odstavování vozidel, zejména u obytných objektů a u nejrůznějších pracovišť. Vždy se musí zkoumat možnosti minimalizace nároků na prostor.

Zabezpečení parkování patří mez služby obyvatelstvu, nicméně mezi služby obvykle placené a vždy regulované.

V centrálních částech měst se musí uplatnit tyto principy:

– vyloučení povrchového parkování v historických nebo jinak exponovaných částech měst,

- zpoplatnění (progresivními sazbami) a časové omezení parkování v uličním prostoru s nekompromisním dozorem a represí,
- dostatečné podzemní (případně nadzemní) parkovací garáže pro bydlící, úřady, kulturní zařízení apod.,
- omezené podzemní (nadzemní) parkovací garáže soukromých podniků (jen pro nezbytnou potřebu),
- prostředky z parkovného i pokut směřovat do zlepšování kvality hromadné dopravy.

V kompaktní zástavbě mimo centrální zónu:

- zpoplatnění a časové omezení parkování v uličním prostoru,
- dostavba hromadných garáží.

V rezidenčních zónách a v obytných objektech musí být nároky na odstavování vozidel plně pokryty, tj. musí být k dispozici nejméně jedno místo na každý byt (v USA platí jedno místo na jednu ložnici), a to s ohledem na racionální využití území přednostně v objektech pod terénem (obvykle pod vnitrobloky nebo pod budovami), případně v patrových objektech nad terénem. Odstavování na volných plochách nebo v uličním prostoru musí být omezeno, budování řadových přízemních garáží je vyloučeno.[3] Na straně druhé je třeba si uvědomit, že taková řešení musí přijít na pořad především ve velkých městech, neboť v menších městech zpravidla nebývá problém parkování a odstavování vozidel tak velký. Proto i norma člení obce na velikostní skupiny do 5.000 obyvatel, 5.000 až 50.000 obyvatel a nad 50.000 obyvatel, což je cílová skupina.

Podzemní garáže standardně využívají prostory pod náměstími, pod ulicemi, pod parky (bez ohrožení zeleně), pod vnitrobloky i dodatečné vestavby pod existující budovy. Problémy mohou nastat při střetu s potřebnou ochranou archeologických nalezišť, narušením podzemních vod a v inundačních územích. V zájmu omezení nároku na plochu se užívají automatizované garáže, tzv. autosila, která jsou výhodná i z ekologického hlediska, poněvadž se v nich automobily nepohybují vlastní silou a současně jsou lépe chráněny proti krádeži a poškození.

Nároky statické dopravy v jádrovém městě a jeho centru se standardně regulují užitím osvědčených systémů kooperujících s výkonnou a kvalitní veřejnou hromadnou dopravou:

- nejrozšířenější je systém *Park and Ride* (mezinárodní označení *P+R*), tj. zaparkuj a jeď dále veřejnou dopravou. Systém P+R vyžaduje parkovací plochy nebo objekty na okrajích města nebo v regionu v těsné vazbě na stanice kvalitní veřejné dopravy, ať již se jedná o regionální železnici (S-bahn), lehkou kolejovou dopravu, metro či tramvaj, případně i autobus (trolejbus). Obvykle bývá v tomto systému zvýhodněna cena jak parkování, tak jízdenky. Systémy P+R se mohou výhodně kombinovat s předměstskými obchodními centry;
- *Park and Go (P+G)*, tj. zaparkuj a jdi dále pěšky. Parkoviště tohoto systému jsou obvykle umístěna na okraji centra a jejich využívání je regulováno cenou;
- *Kiss and Ride (K+R)*, tj. zaparkuj (zastav) jen krátce u stanice veřejné dopravy (pouze pro vystoupení nebo nastoupení pasažéra, který přestoupí na veřejnou dopravu) a odjeď. Systém vyžaduje jen omezenou parkovací plochu několika míst, ale ve velmi těsné vazbě na stanici veřejné dopravy. Je možné jej aplikovat také u škol – pro rodiče přivážející děti.

[3] *K tomu informace: v Itálii platí již od roku 1975 nařízení, podle kterého každý byt v bytovém domě musí mít nejméně jedno parkovací místo pod terénem, což platí i pro velmi zdařilé přestavby starých průmyslových objektů v zónách brownfields.*

K těmto systémům ještě možno přiřadit systémy vážící se na cyklistický provoz. Jsou to:

– *Bike and Ride (B+R)* – obdoba P+R, tj. odlož jízdní kolo v parkovišti (nejlépe ve střeženém objektu) a pokračuj veřejnou dopravou.
– *Bike and Go (B+G)*, tj. odlož kolo a pokračuj pěšky, podobně jako P+G.

V našich podmínkách je málo pravděpodobné, že by poslední dva systémy související s cyklistickou dopravou vyžadovaly větší plochy, jak je to obvyklé např. v Holandsku. Situace by se však mohla změnit především v oblastech rovinatých a tam, kde se v území více dbá na komfort cyklistické dopravy, jejím lepším umístěním ať již na samostatné cesty, či jako doplněk jiných dopravních cest a je zajištěna dostatečná provázanost cyklotras. S rostoucí cenou pohonných hmot, ale i zdražování veřejné dopravy a v neposlední řadě i zdravějšího životního stylu se může situace postupně výrazně měnit. Je třeba být na tuto situaci připraven a reagovat na ni i s ohledem, co je pro cyklistickou dopravu v území připraveno, neboť systémy bike+ nemohou fungovat bez cyklistů a ti bez cyklotras.
http://www.cyklodoprava.cz/infrastruktura/parkovaci-infrastruktura/

Mapa národních dálkových tras v ČR
http://www.cyklodoprava.cz/file/mapa-narodnich-dalkovych-tras-v-cr/

Specifické a nezbytné nároky na kapacity statické dopravy existují u letišť, železničních a autobusových nádraží, kde se jedná o parkování jak krátkodobé, tak dlouhodobé. Jejich plošné nároky lze výhodně snižovat sloučením s provozními objekty v jiných výškových úrovních. Dostatečné dimenzování parkovišť je naprosto nezbytné u nemocnic a dalších zdravotnických zařízení – jak pro personál, tak pro návštěvníky. Nelze také opomenout školy, kde může vzniknout potřeba odstavení jízdních kol. Nároky na kapacity pro odstavování a parkování vozidel udává *ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací*.

Obslužná zařízení pro dopravu jsou čerpací stanice PHM, stanice technické kontroly vozidel, autoopravny a motoresty (ubytovací zařízení spojené přímo s dopravními cestami většího významu). U čerpacích stanic PHM existují značné rozdíly mezi velikostí (většinou dle velikosti provozu), největší bývají u dálnic či rychlostních silnic, kde jsou často propojeny se zařízeními dopravy v klidu, s občerstvením, samoobslužnou prodejnou a často i motorestem. Součástí stanic PHM bývají někdy i myčky automobilů různého provedení.

Čerpací stanice jsou zařízení vybavená k doplňování pohonných hmot do motorových vozidel. Vzhledem k postupným změnám v používání pohonných hmot prochází tato zařízení svým vývojem. Zaniklo používání směsí benzinu a oleje pro dvoutaktní motory, naopak nově se objevilo využívání biopaliv a především stlačeného zemního plynu.

Stanice technické kontroly často bývají součástí autoklubů nebo opraven motorových vozidel. V současnosti již motorista není schopen řešit opravu vozidla, jak tomu bývalo dříve, tj. svépomocí. Na správné vyladění vozidel pro provoz je potřeba speciálních diagnostických zařízení často na bázi počítače, neboť i motorové vozidlo je stále více řízeno automatizovanými procesy na bázi výpočetní techniky.

To klade spolu s postupně rostoucí motorizací daleko větší nároky na potřebu autoopraven, kde se zpravidla nabízí i autopříslušenství. Některé části autopříslušenství nabízí též hypermarkety.

Z hlediska oprav a údržby jsou specifické služby pro nákladní a především kamionovou dopravu, která se zpravidla odehrává v logistických (skladových) areálech.

Další specifickou činností služeb pro dopravu jsou prodejny motorových vozidel, použitých motorových vozidel (autobazary) a vrakoviště, kde je možné shánět náhradní díly na již zastaralé druhy motorových vozidel, např. veterány.

Mnohá tato zařízení výše jmenovaná musí být především vybavena proti případnému úniku ropných látek, musí se u nich počítat s určitou hlučností, případně s exhalacemi a podle toho by mělo být i řešeno jejich umístění. Především čerpací stanice bývají umísťovány v blízkosti významných dopravních uzlů a křížení, kde je jich nejvíce třeba. Do budoucna je nutno počítat s výraznými změnami užitých pohonů v motorových vozidlech a podle toho se budou měnit též požadavky na čerpací stanice PHM.

Bezpečnost

Bezpečnost provozu na pozemních komunikacích a její zvýšení je fenomén, jehož úspěšné řešení nabývá na obtížnosti rostoucí hustotou dopravy.

Ve všech vyspělých státech je péče o bezpečnost provozu na komunikacích stavěna na 1. místo v principech uspořádání dopravní infrastruktury. Z tohoto aspektu jsou poměry v České republice daleko za stavem v rozvinutých zemích Evropy a ani za posledních 15 let nedošlo k výraznější změně. Novela zákona o provozu na pozemních komunikacích z července 2006 vede ke zlepšení. Tzv. bodový systém, v zahraničí úspěšný, který je součástí zákona, se však v delším časovém období ukazuje méně účinný, než se předpokládalo.

Stupeň nehodovosti je pro mezinárodní srovnání standardně hodnocen počtem usmrcených za rok k počtu obyvatel, nebo vozidel, nebo k průměrnému počtu ujetých kilometrů jedním vozidlem za rok (tzv. vozokilometry). Nejobjektivnější hodnocení je samozřejmě k počtu vozokilometrů, bohužel tento údaj nebývá vždy k dispozici. Za usmrcenou osobu při dopravní nehodě se počítá osoba, která zemře na následky nehody do 30 dnů. Naše statistiky užívají pro vnitrostátní potřebu stále údaj úmrtí do 24 hodin (metoda přetrvávající z období před rokem 1990, která zkresluje stav nehodovosti v mezinárodním srovnání v náš prospěch).

Z dostupných údajů je zarážející dvojnásobný počet usmrcených v ČR ve srovnání se Slovinskem (země přistupující k EU současně s ČR). Velká část jde bohužel na vrub neukázněnosti řidičů a nerespektování dopravních předpisů, úplně bez viny ale není ani nevyrovnanost parametrů pozemních komunikací na ucelených tazích. Je také zřejmé, že úroveň bezpečnosti je v České republice hluboce pod úrovní vyspělejších států EU a že dokonce i Slovinsko nás výrazně předstihuje. Počet usmrcených při srovnání podle ujetých vozokilometrů je v České republice 4,2 krát vyšší než ve Finsku, podle tohoto kriteria v nejbezpečnějším státě. Podle počtu automobilů představuje tento násobek „pouze“ 3,2. Průměrné roční proběhy (počty ujetých kilometrů na jedno vozidlo) jsou u nás stále značně nižší, než je průměr v rozvinutých státech s vyšší životní úrovní. Podstatný rozdíl existuje zejména u starší generace, u seniorů.

Ze statistických údajů vyplývají jednoznačné závěry pro územní plánování. Nižší rychlosti, které výrazně snižují nehodovost, dovolují využít pro pozemní komunikace méně velkorysé směrové i výškové parametry a tím umožňují vhodnější vložení komunikací do území

a začlenění do krajiny a souběžně snižují nároky na území a na investice. Proto by se měla průběžně hodnotit přiměřenost parametrů plánovaných novostaveb i rekonstrukcí pozemních komunikací z hledisek jejich začlenění do území, bezpečnosti a investiční náročnosti. Tomuto trendu napomáhá i krize a zjištění, že značná část plánovaných dopravních staveb je kapacitně nadhodnocena. Se snižující se kapacitou klesají i prostorové a parametrické nároky na pozemní komunikace. Důsledná aplikace nových bezpečnostních a prostorových prvků revidovaných norem umožňuje vhodnější hospodaření s územím v souladu s principy udržitelného rozvoje území. V některých normách již bylo tímto směrem reagováno, jinde nás tento krok teprve čeká.

C.7.1.3.7 Vodní doprava

Podobně jako u jiných druhů dopravy se jedná o dopravu osobní a nákladní.

V podmínkách České republiky nelze očekávat významnější rozvoj vodní dopravy. Nákladní doprava na našich splavných vodních tocích má jen okrajový význam a její požadavky na problematické (především ve vztahu k životnímu prostředí) a nákladné úpravy koryt řek a stavbu vodních děl jsou nejen neekonomické svou pochybnou návratností, ale také ohrožují životní prostředí. Proto předpoklad průplavního spojení Dunaj – Odra – Labe (dále D-O-L) se jeví do budoucna velice nejasný. Problém značných zásahů do životního prostředí a vysoké náklady na výstavbu má Labská větev možného průplavního spojení. Zde by však zřejmě byla poptávka po přepravovaných komoditách v rámci IV. Panevropského multimodálního koridoru vyšší. Naopak u spojení Dunaj – Odra by bylo možné využít výhodných přírodních podmínek. U VI. Panevropského multimodálního koridoru naopak zatím stávající kapacity nákladní dopravy nebyly zřejmě vyčerpány, je však třeba počítat s tím, že stále ještě nové členské státy nebyly plně zapojeny do integrace EU, jedná se o dlouhodobý proces. Byl by však šancí pro oblast Horního Slezska a Moravskoslezského kraje, kde je soustředěn těžký průmysl ČR (plavba nadměrných nákladů). Problémem zůstává, zda je uvedená vodní cesta potřebná, ekonomicky užitečná, a tudíž zdůvodnitelná. Problém nelze posoudit pouze v kontextu České republiky, je třeba jej řešit se zainteresovanými sousedními státy v rámci dopravní dělby práce celé EU.

Postavení ČR je v tomto kontextu složité, neboť je státem, který je signatářem dohody EHK OSN AGN (Evropská dohoda o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu) a měl by závazky plynoucí z dohod plnit. Současně však signatářů této dohody není mnoho, navíc některé státy se sice pod dohodu podepsali, ale zatím ji neratifikovali. Tato skutečnost bohužel snižuje mezinárodní význam dohody a současně umožňuje jednotlivým státům, na rozdíl od ČR, její neplnění. Dohoda považuje naše vodní toky Labe a Odru za hlavní vodní magistrály, zatímco Vltava patří do ostatních hlavních cest. Tyto ambice stvrdila EU v přístupových smlouvách v dopravním systému TEN-T, kde jsou potvrzeny zmiňované vodní toky i průplavní spojení D-O-L.

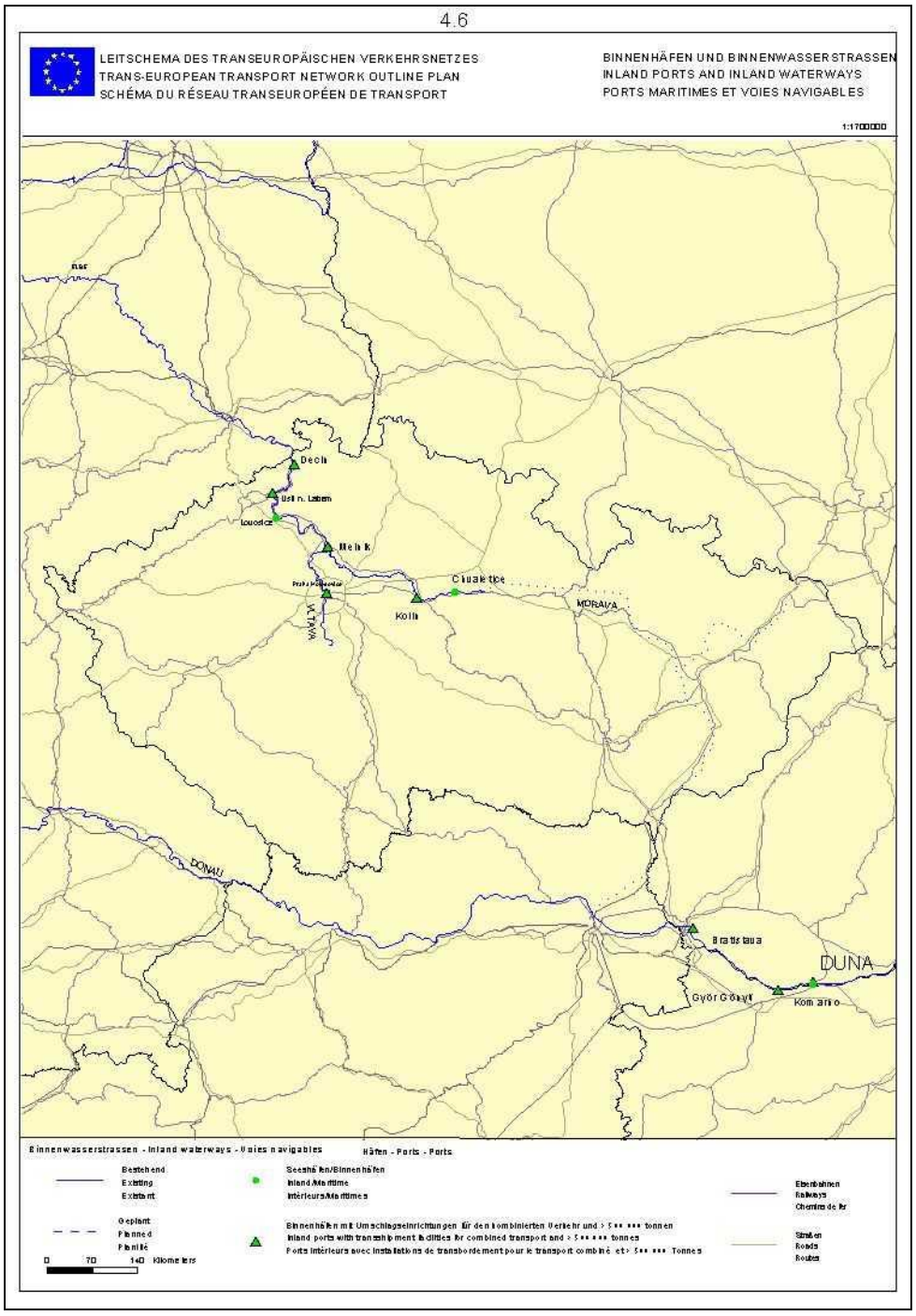
Dohoda AGN má navíc proti TEN-T záměr průplavního spojení Odra-Váh, který se však v podmínkách ČR jeví jako zcela nereálný. Měl by spojovat slovenskou ostatní vodní cestu Váh (je plánováno splavnění v období 2014–2020 až do Žiliny) s Odrou na Ostravsku. Do budoucna je ale nejistý i osud spojení D-O-L, kde polská strana nedodržela minimální třídu splavnosti na Odře (pouze III. třída, místo požadované IV. třídy), což ohrožuje vyhlídky

průplavního spojení D-O-L i jeho další setrvání v dopravním systému EU TEN-T (revize), kde momentálně zakreslen není.

Proto hlavní prioritou a jistotou říční plavby u nás zůstává dvojice splavných řek Labe (od státní hranice až po Chvaletice) a Vltavy (od soutoku s Labem po Třebenice), která je součástí TEN-T.

Jako nejbližší záměr kromě prodloužení doby rentabilní plavby a zlepšení podmínek splavnosti na Labi pomocí plavebního stupně Děčín, je dalším záměrem pomocí plavebního stupně Přelouč II prodloužit splavnost Labe až do Pardubic (Kunětic) k odbočení případné Labské větve D-O-L vše v rámci TEN-T.

Osobní lodní doprava v našich poměrech má téměř výlučně rekreačně turistický charakter.

Obr. 5: Vnitrozemská vodní doprava TEN-T podle přístupové smlouvy k EU

Zdroj: Transevropská dopravní síť ve znění rozhodnutí EP a R č. 1346/2001/ES z 22. 5. 2001

Obr. 6: TEN-T revize – stav a návrh vnitrozemských vodních cest a přístavů.
Zdroj: TRANS-EUROPEAN TRANSPORT NETWORK

Hlavní síť		Vnitrozemské vodní cesty / dokončené Vnitrozemské vodní cesty / rozšířené (modernizované) Vnitrozemské vodní cesty / plánované		Přístavy – hlavní síť Přístavy – globální síť

C.7.2 Stav a trendy vývoje

Výchozí čas pro hodnocení dopravní infrastruktury v České republice je rok 1990. Během předchozího čtyřicetiletého období údržba a obnova všech odvětví dopravní infrastruktury –

dopravních cest, zařízení, budov, objektů, technického zázemí, vybavení a také vozidel – byla zanedbána, ponecháván zastaralý, nevýkonný a nevyhovující stav, zdaleka neodpovídající technické úrovni západní Evropy.

Dosud se nepodařilo odstranit všechny nedostatky a dosáhnout stavu, obvyklého v rozvinutých zemích Evropské unie, si vyžádá ještě desítky let.

Dopravní infrastruktura se dotýká všech složek společnosti, doprava i společnost se ve svém vývoji navzájem výrazně ovlivňují. Nároky na výkonnost, rychlost, komfort, rozmanitost dopravních cest a prostředků se budou dále zvětšovat podle potřeb všech složek společnosti. Elektronická média mohou v některých oborech lidské činnosti požadavky na dopravu omezit, u jiných společenských aktivit (rekreace, kultura, sport, využívání volného času) budou naopak nároky na dopravu růst. Kvantitativní rozvoj a kvalitativní vývoj dopravní infrastruktury musí být v souladu s principy udržitelného rozvoje území a těmto principům musí také nezbytně odpovídat dopravní politika státu.

Jedním ze základních principů z hlediska využití jednotlivých druhů dopravy při vytváření celkové dopravní koncepce by mělo být uvědomění si základních výhod jednotlivých druhů dopravy a jejich využití v praxi při jejich plánování v území a pamatovat i na dopravu v klidu, která vyjma pěší dopravy je vždy potřebná:

– doprava na pozemních komunikacích (silnicích), snadná doprava ode dveří ke dveřím, momentálně nejrozvinutější, ale současně způsobující značné komplikace při udržení kvality životního prostředí, vysoké nároky na zábor ploch, snadná zahltitelnost;

– doprava železniční mnohonásobně převyšuje svými kapacitními schopnostmi předchozí druh dopravy, je tedy zvláště výhodná v intenzivních dopravních vztazích, velice ekologická, měla by být preferována na větší vzdálenosti, problémem je celková zaostalost včetně podstatně nižších rychlostí a tím i časoprostorové konkurenceschopnosti k předchozímu druhu dopravy. Vzhledem k malé přípravě vleček v nových průmyslových zónách je problémem efektivní překládka nákladů na tuto kapacitní dopravní cestu (logistické centrum Graz 500 kamionů a 7 vlaků denně), kterou by mohla zajistit až veřejná logistická centra. Nutnost postupné segregace, kde dochází k zahlcování železničních uzlů (největší aglomerace), a to na dopravu nákladní a osobní a zde dálkovou a regionální až příměstskou, možná až provázanost s kolejovou dopravou měst;

– doprava vodní – vhodný doplněk obou předchozích druhů dopravy, největší význam zřejmě v dopravě nadrozměrných nákladů, efektivní při přepravě hromadných substrátů i kontejnerů, kde jsou požadovány kontinuální toky a nepříliš záleží na množství zásob a rychlosti pohybu zboží, propojení s námořní dopravou, u osobní dopravy doplněk místní dopravy a především rostoucí rekreační plavba;

– letecká doprava – především na velké vzdálenosti vysoká rychlost, mezikontinentální vztahy, omezené kapacity, vysoké znečišťování životního prostředí a nadměrný hluk, vhodné situování letišť a doprovodných pozemních zařízení, vhodná propojenost na ostatní druhy dopravy;

– nemotorová doprava (pěší, cyklistická, koně i další sezónní, např. běžky) – nutno považovat za nedílnou součást ostatních druhů dopravy, která je člověku nejprospěšnější pro udržování jeho zdraví a kondice současně s vědomím, že při provozování tohoto druhu

dopravy je člověk nejzranitelnější a nejohroženější. Proto je třeba zajišťovat bezpečnost nemotorové dopravy a její maximální přímočarost vedení oproti silniční motorové dopravě.

C.7.2.1 Silniční doprava a nemotorová doprava

Častou chybou opakovanou v mnoha publikacích o dopravě psaných dopravními experty v ČR při srovnávání podobných zemích v délce infrastruktury dálnic, silnic a pozemních komunikací vůbec, je prosté srovnání počtu obyvatel případně rozlohy území k délce komunikací. Přitom se nezabývají například hustotou osídlení, hustotou sídel v území, geomorfologickou členitostí území a tím i jistou náchylností k přirozené koridorizaci jistých dopravních tahů od území, kde se více uplatňuje přirozené rozprostření významných komunikací v území bez jejich většího zvýraznění dopravního a tedy i kapacitního významu vůči ostatním srovnatelným (např. státním) silnicím v okolí. V těchto případech je otázkou, zda se snažit takový koridor uměle vytvořit či ponechat stávající rozprostřenost dopravních vazeb pozemních komunikací v území. Právě zde by mohlo pomoci komplexní hodnocení územním plánováním s jeho udržitelným rozvojem území. Je však třeba konstatovat, že současné tvrzení o zaostávání v rozvoji dálniční sítě je částečně zavádějící, a to z těchto důvodů:

- Nejsou vždy hodnoceny shodné údaje. Naše dálnice i rychlostní silnice jsou parametricky velmi blízké, tak tomu v jiných zemích nemusí být (Polsko), nebo kategorie rychlostních silnic není zavedena či se využívá ojediněle (Belgie, Dánsko, Nizozemí, Maďarsko, Portugalsko). Pokud zvážíme i tyto skutečnosti a zahrneme některé vybrané úseky rychlostních silnic, které jsou parametry dálnicím blízké (vynechány některé úseky R4, R6, R7 a celá R46), potom nám vzroste délka této sítě z 691 km na více než 900 km, což je již solidní stav. Proto přehodnocení kategorií dálnic a rychlostních silnic lze jen uvítat.
- V některých zemích vzniká koridorizace významných tahů přirozeným způsobem, a to geomorfologickými danostmi (vysoká strmá pohoří, hluboká údolí, kde je velice omezená možnost vedení dopravní zátěže v jiném koridoru proti území, které je pouze mírně zvlněné s nevýrazným rozlišením významných a méně významných sídel, kde dochází k větší hustotě státních silnic podobného významu a zatížení, ale s nižšími hustotami zátěžových proudů).
- Rozdílná struktura osídlení (relativně rovnoměrně rozptýlené v území s malými nevýraznými rozdíly mezi velikostí významnějších sídel, které především síť státních silnic spojuje vs. pásová sídelní struktura vyvolaná právě většinou geomorfologií terénu případně historickým vývojem osídlení).

Proto se jeví zavádějícím časté srovnávání sítě dálnic České republiky, Rakouska a Slovenské republiky, kde jsou právě tyto výše popsané faktory ve značné rozdílnosti mezi zmíněnými státy a navíc zde má roli přirozeného umístění vlivem konfigurace terénu. V hornatém území např. Rakouska nebo Slovenska je umístění dopravních koridorů jednoznačněji dáno.

Co je důležitým problémem výstavby sítě dálnic a rychlostních silnic po roce 1990, který též významně ovlivnil nedostatek finančních prostředků, je nenastavení priorit výstavby jednotlivých celistvých tahů, případně jejich ucelených částí. Tak se v minulých letech stalo, že jsou rozestavěny či připraveny k výstavbě úseky či ucelené tahy, které by především

z hlediska intenzit stávající dopravy v západní Evropě nikdo nezahájil nebo k výstavbě nenavrhnul. Proti tomu úseky plně vytížené či zajišťující do budoucna náhradu či odlehčení stávajících přetížených tahů jsou nepřipraveny, případně díky tlaku na urychlení přípravy zatíženy často administrativními pochybeními či nedotažením úkonů dle správního práva do konce a tedy nejisté z pohledu dalšího vývoje zahájení a především dokončení výstavby.

Ukazuje se, že politické odmítnutí prvního pokusu takovéhoto vyhodnocení ve formě „Generálního plánu rozvoje dopravní infrastruktury“ (GEPARDI) způsobilo nekoordinovanou značnou rozestavěnost staveb vynucených politickými tlaky regionů bez ohledu na jejich momentální reálnou potřebu, neboť státní správa postrádala možnost kvalifikované obhajoby a argumentace, kterou by jí GEPARDI poskytlo. Nadto se projevil i problém, že některé tahy jsou akutně potřebné bez ohledu na místa, která propojují, zatímco potřeby politické či správní důležitosti mohou být časově odsunuty, neboť nejsou ekonomicky tolik rentabilní z důvodu často nižší převáděné intenzity dopravy. Problémem tedy je správné zvládnutí a vyvážení politicko-společenského a ekonomicko-hospodářského významu pozemních komunikací.

Hodnocení by mělo svůj význam nejen při časování výstavby jednotlivých tahů, ale i při prověření reálnosti zapojení financování ze zdrojů EU, případně soukromého sektoru. Stát by do uvažovaných projektů partnerství veřejného a soukromého sektoru měl zapojovat tahy či úseky staveb dopravní infrastruktury, kde si není zcela jist jejich rentabilitou a návratností. Zde by mohla neviditelná ruka trhu pomoci rozhodnout, zda je na trhu o takovou investici zájem či nikoli, případně za jakých ekonomických podmínek by mohla být realizována a provozována (při vysokém mýtném nevyužité).

Objevuje se nový problém a fenomén v území. S ohledem na menší vytíženost silnic v ČR než v zemích EU před rokem 2004 (tzv. E15) je snahou dálnice a rychlostní silnice dostávat do poloh procházejících administrativním územím velkých měst. Vzhledem k neexistenci omezení obvyklých v E15, které takové řešení, pokud se vyskytne, částečně znevýhodňují (omezení rychlosti na 100 či 80 km/h při průjezdech zastavěným územím, byť mimo ochranná pásma), čímž se snižují problémy s emisemi a hlukem a současně se dosahuje větší plynulosti dopravy vzhledem k častějším mimoúrovňovým křižovatkám a průpletovým úsekům, u nás řešen není. Tím vzniká snaha dostat tyto nadřazené sítě s argumentem, že nejde o přímou obsluhu území do těsné blízkosti aglomerací (týká se především velkých měst, hlavně krajských), kde se však díky postupné obestavěnosti aktivitami, které navazují na tuto dopravu, ukazuje, že tím nastávají kapacitní problémy, které se snaží územní plánování řešit odsunem těchto nadřazených sítí do další těsné blízkosti. Tím ale není řešen problém dalšího možného obestavění těchto komunikací a možnosti pokračování tohoto jevu dále.

Navíc vzniká problém relativní blízkosti křížení bývalé dopravní tepny a její náhrady (zpravidla odstupy 2-5 km od sebe). Tím dochází k nebezpečí, že v případě větší nehody, je tento systém zahlcen téměř okamžitě, aniž by byla možnost se takové situaci vyhnout, neboť jiné kapacitní dopravní cesty v území, které by problém zvládly, nejsou a blízkost těchto kapacitních cest neumožňuje reagovat na nenadálé situace dostatečně rychle. Nadto dochází ke koncentraci dopravy do velice úzkých koridorů a ostatní území, které by z rozumně odsunuté polohy kapacitní infrastruktury mohlo těžit (jako příklad v okolí Brna Rosicko, Ivančicko, tak i vzdálenější lokality – Znojemsko, jimž by se zlepšila dostupnost těchto významných dopravních uzlů) postupně upadají právě vinou přílišné koncentrace

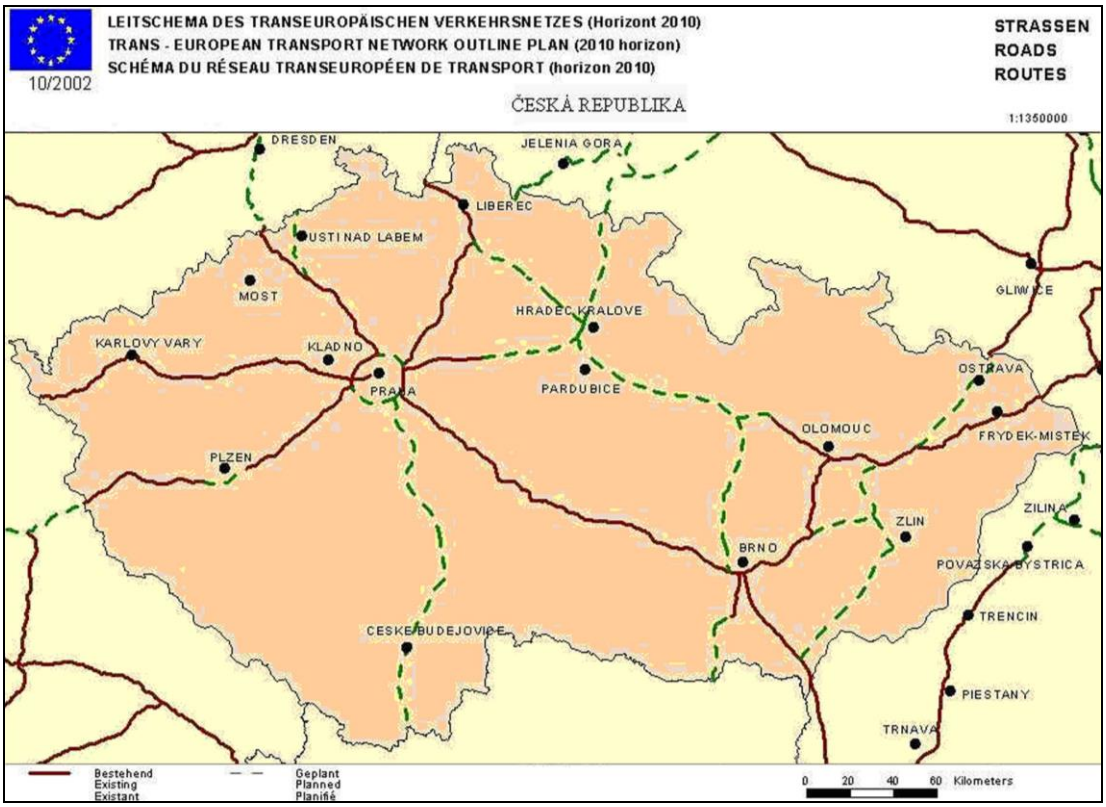
a nabalování aktivit na příliš malé území, který přitom současně způsobuje enormní zátěže tohoto území na životní prostředí i přírodu (např. D1 a tangenty u Brna, stávající I/52 a R52 u Modřic a Moravan). Ukazuje se, že koridory držené desítky let, mohou být vlivem změn v území překonané přesto, že podléhaly územní ochraně podle legislativních předpisů (koridor R43 nebo R52). Na straně druhé je ale problémem, jak překonat souvislé pásy nedotčené přírody kvůli lepšímu napojení aglomerace na nadřazenou síť, kde vzájemná vazba tento tlak následně způsobí.

Celkový rozsah (hustota) sítě pozemních komunikací je jen jedním z jejích kvalitativních ukazatelů. Dalšími ukazateli jsou kvalita všech stavebních prvků, vybavenost bezpečnostními prvky, soubor dopravního značení, telematika, vše u nás s vesměs nižší úrovní. Trend vývoje v České republice musí sledovat dosažení úrovně rozvinutých zemí EU ve všech ukazatelích. Pokud bychom provedli rozbor nově postavených dopravních staveb vůči době před rokem 1990, zjistili bychom, že naddimenzovány velikostně a parametry jsou především mimoúrovňová křížení, která zabírají značné plochy, jsou vedeny v několika úrovních s mnoha mostními objekty a stávají se „gordickými uzly“ dopravní sítě, které jsou pro vlastní motoristy naprosto nepřehledné, čímž i kontraproduktivní. Tento problém částečně řeší navigace. Prodloužení průpletových úseků, míst připojení je nezbytné, ne však nadbytečná komplikovanost a nákladnost křižovatek. Snaha o dodržení zásady připojení slabšího dopravního proudu k silnějšímu by v některých případech (při malých rozdílech v intenzitách) mohla vést až k časté přestavbě těchto křižovatek, což jistě není žádoucí. To ukazuje na problém, že tvar křižovatky a tedy i její komplikovanost nemusí být vždy na místě.

Zrušením ustanovení v normě ČSN 73 6101 o možnosti dvoupruhé rychlostní silnice nastává problém s výstavbou rychlostních silnic v polovičním uspořádání, zcela stranou zájmu. Státem opomíjené jsou pak klasické silnice I. třídy, které by byly vybaveny dle intenzit dopravy mimoúrovňovými křízeními, případně kruhovými křižovatkami (nevýhodné či nevhodné pro dlouhé kamiony a nadměrné náklady, zvláště v zastavěném území, kde pro tento typ křižovatky nebývá dostatečný prostor) a ve sklonech dle intenzity provozu a konfigurace terénu (v rozmezí 4-6% podélného sklonu a více) vybaveny povinně pruhy pro pomalá vozidla. Zvýšilo by to atraktivitu klasických státních silnic vůči dálnicím a rychlostním silnicím a snížilo zatíženost hlavních dálničních tahů (D a R), neboť tzv. sací efekt těchto komunikací bývá uváděn přes 30 km, což často již zasahuje do území obsluhovaného klasickými silnicemi I. třídy. Přidáme-li rychlostní silnice a krátké úseky silnic I. i II. třídy ve čtyřpruhém uspořádání mimo zastavěná území má síť odhadem více než 1 060 km.

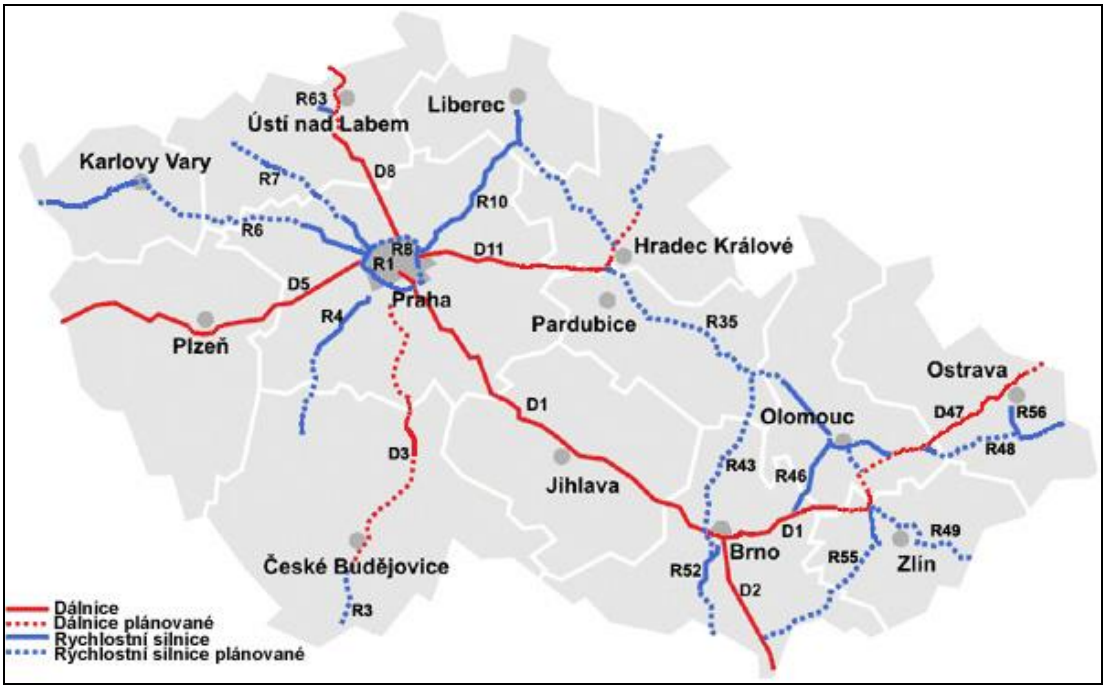
Základní principy pro uspořádání silniční a nemotorové dopravy:

- bezpečnost všech účastníků provozu,
- hustota a uspořádání sítě zajišťující udržitelný rozvoj, tj. dokonalou obsluhu území včetně všech objektů,
- objekty a areály zajišťující vhodné multimodální propojení,
- trasové vedení v souladu s potřebami rozvoje území,
- rozsah sítě a prostorové nároky v nezbytném rozsahu,
- tvorba uličního prostoru vlídná zvláště k nemotorové dopravě,
- optimální začlenění do krajiny.

Obr. 7: Dálnice a rychlostní silnice zahrnuté do silniční sítě TEN-T v přístupové smlouvě k EU

Zdroj: Transevropská dopravní síť ve znění rozhodnutí EP a R č. 1346/2001/ES z 22. 5. 2001

Obr. 8: Současná a plánovaná síť dálnic a rychlostních silnic v České republice (stav 2012)

Zdroj: Původní zdroj Ředitelství silnic a dálnic, upraveno ÚÚR dle aktuálního stavu.

C.7.2.2 Železniční doprava

Stav železniční dopravy v České republice charakterizuje zastaralý vozový park nákladní i osobní včetně lokomotiv, většina staničních budov pocházející ještě z dob Rakouska-Uherska, stav značné části tratí nesrovnatelný se stavem ve vyspělých zemích Evropské unie, zastaralá zabezpečovací zařízení a zařízení pro řízení provozu, nevyhovující čistota a hygienická zařízení, rychlost, pravidelnost a četnost spojů neodpovídá standardům vyspělých zemí EU.

Z přehledu délek železničních tratí v zařazených tabulkách vybraných zemí je zjevné, že pokrytí území České republiky je na srovnatelné úrovni s vyspělými zeměmi, ať již jde o poměr k ploše území, nebo k počtu obyvatel. Problémem je kvalita tratí a také jejich vedení, případně i hustota ve vztahu k osídlení, zejména v regionech. Pozici železnice oslabilo také rušení řady zastávek před rokem 1990 a státem organizovaná preference autobusové dopravy.

Nepříznivý stav železnice se projevuje především nedostatečným podílem v přepravě nákladů (zejména na dlouhé vzdálenosti) a v přepravě osob na krátké i střední vzdálenosti v rozměrech regionů. Na silnicích zůstává nepřiměřená část přepravy se všemi negativními dopady. Příkladem v podpoře železnice mohou být Rakousko nebo Švýcarsko, které umí omezovat silniční nákladní i osobní dopravu, a to jak cílenými opatřeními ekonomickými a legislativními, tak nabídkou kvalitních služeb železnice.

Jedním z hlavních problémů naší železnice je rychlost a operativnost přepravy. Ta závisí jednak na stavu tratí a jednak na stavu vozového parku; u nákladní dopravy také na vybavenosti (nebo existenci) logistických center, kde je ČR teprve na počátku a ztrácí na vyspělou Evropu více než 30 let.

Pořadí	Země	km železnic	Rozloha km^2	km železnic/1 000 km^2
1	Německo	45 514	245 614	146,5
2	Švýcarsko	5 063	41 285	122,6
3	Česká republika	9 574	78 864	121,4
4	Belgie	3 471	30 519	113,7
5	Maďarsko	7 875	93 030	84,7
6	Polsko	23 420	312 683	74,9
7	Slovensko	3 668	49 500	74,1
8	Dánsko	3 164	43 070	73,5
9	Rakousko	6 024	83 845	71,8
10	Velká Británie	16 994	244 110	69,6
11	Nizozemsko	2 809	41 526	67,6
12	Itálie	19 493	301 278	64.7
13	Slovinsko	1 229	20 256	60,7
14	Francie	32 682	543 965	60,1
15	Portugalsko	2 850	92 389	30,8
16	Španělsko	14 189	505 000	28,1
17	Švédsko	11 481	449 793	25,5
18	USA	199 731	9 629 091	20,7
19	Finsko	5 850	338 145	17,3
20	Norsko	4 178	323 878	12,9

Tab. 2: Srovnání vybraných zemí podle délky železničních tratí na 1 000 km^2

Zvyšování možné rychlosti na tratích se do roku 1989 odehrávalo pouze za pomoci starších technologií pro rychlosti do 120 km/h přesto, že jsme byli schopni vyrábět tažné lokomotivy pro rychlosti kolem 200 km/h. Teprve v roce 1993 byly předloženy plány, které předpokládají síť čtyř zásadně modernizovaných tratí, nazvaných Tranzitní železniční koridory (dále TŽK), které mají splňovat následující parametry:

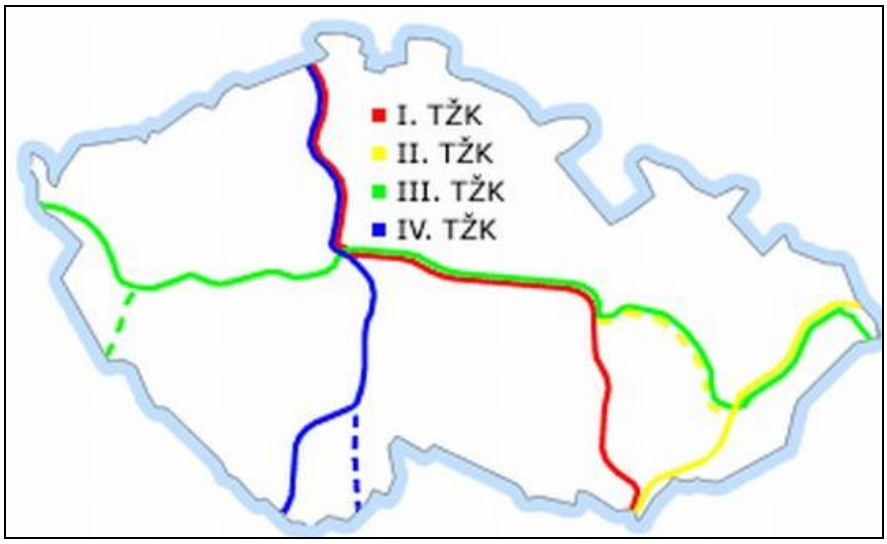
- nejvyšší rychlost do 160 km/h,
- přechodnost podle evropských standardů D4, to je 22,5 t na nápravu a 8 t na běžný metr,
- prostorová průchodnost podle ložné míry evropských standardů.

Jsou to tyto TŽK:

I. koridor: Německo–Děčín–Praha–Česká Třebová–Brno–Břeclav–Rakousko,
II. koridor: Rakousko–Břeclav–Přerov–Ostrava–Polsko,
III. koridor: Německo–Plzeň–Praha–Česká Třebová–Ostrava–Slovensko,
IV. koridor: Německo–Děčín–Praha–Veselí nad Lužnicí–Rakousko.

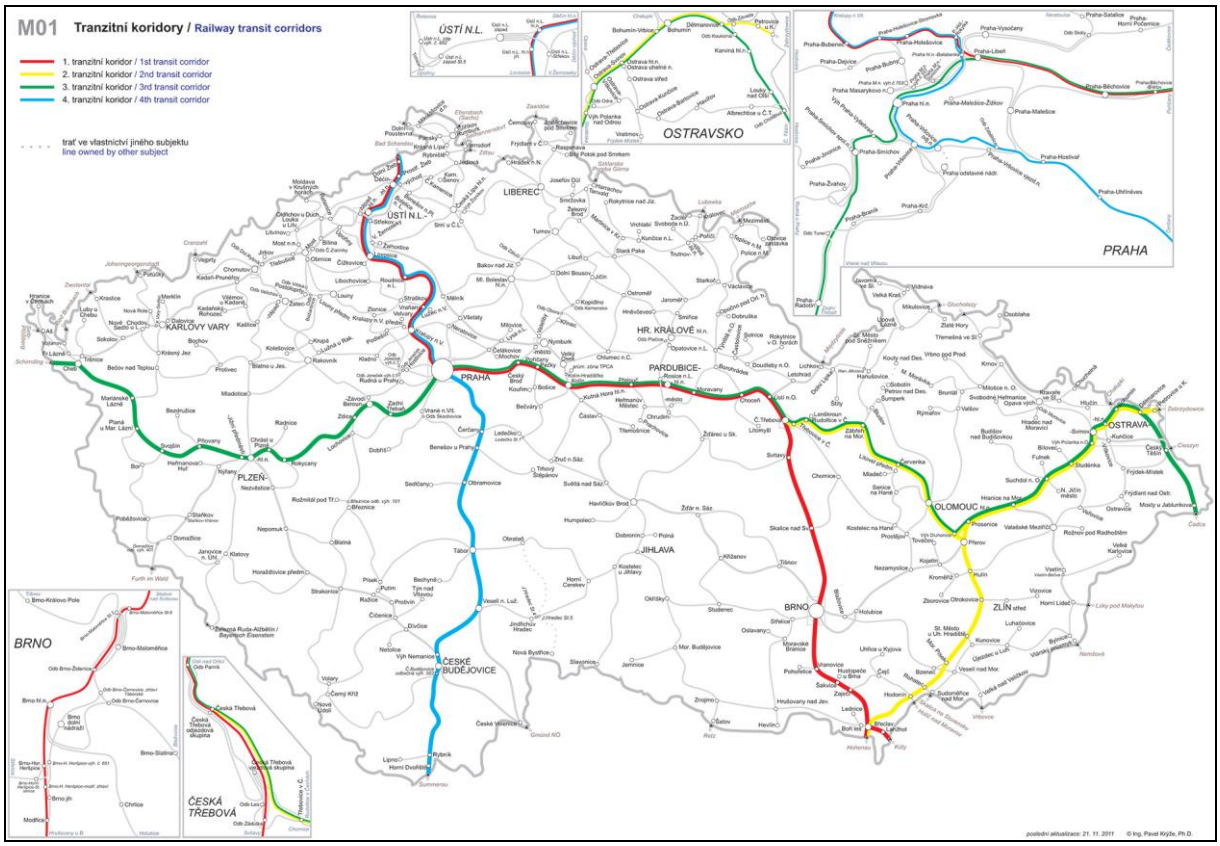
Pořadí	Země	km železnic	Obyvatelé v milionech	km železnic na mil.obyv.
1	Švédsko	11 481	8,8	1 304,7
2	Finsko	5 850	5,1	1 147,1
3	Česká republika	9 574	10,3	929,5
4	Norsko	4 178	4,6	908,3
5	Maďarsko	7 875	10,1	779,7
6	Rakousko	6 024	8,1	743,7
7	Švýcarsko	5 063	7,3	693,6
8	Slovensko	3 668	5,4	679,3
9	USA	199 731	298,5	669,1
10	Slovinsko	1 229	2,0	614,5
11	Polsko	23 420	38,6	606,7
12	Dánsko	3 164	5,3	597,0
13	Francie	32 682	58,7	556,8
14	Německo	45 514	82,1	554,4
15	Itálie	19 493	53,1	367,1
16	Španělsko	14 189	39,2	362,0
17	Belgie	3 471	10,3	337,0
18	Velká Británie	16 994	58,6	290,0
19	Portugalsko	2 850	9,9	287,9
20	Nizozemsko	2 809	15,7	178,9

Tab. 3: Srovnání vybraných zemí podle délky železničních tratí na 1 milion obyvatel

Obr. 9a: Tranzitní železniční koridory v ČR – alternativní větve koridorů, s jejichž realizací se uvažuje po dokončení hlavních větví

Zdroj: http://www.estav.cz/zpravy/plus/koridor.asp

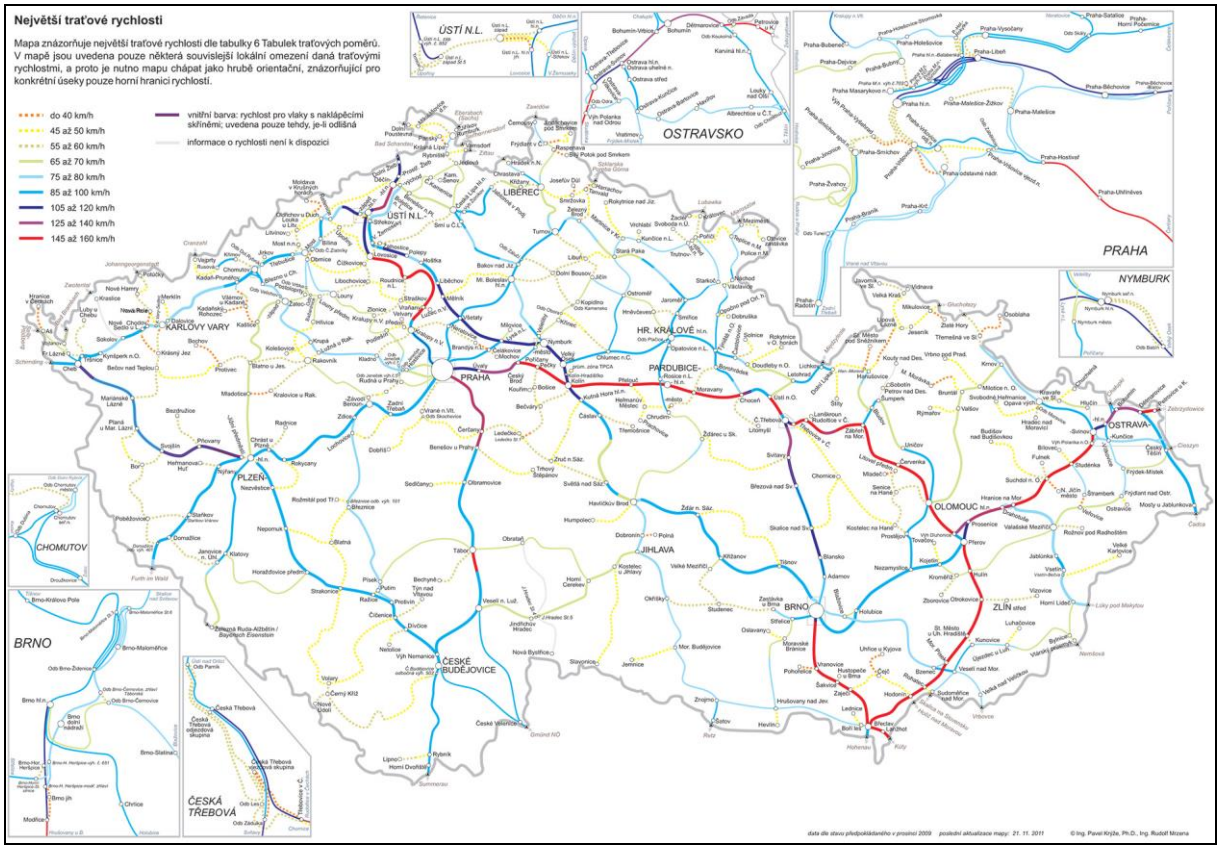

Obr. 9b: Přehledná mapka tranzitních železničních koridorů

Zdroj: Správa železniční a dopravní cesty
http://www.szdc.cz/o-nas/zeleznicni-mapy-cr.html

Koridory jsou modernizovány novými metodami a sledují především zvýšení rychlosti osobní dopravy a musí vyhovovat mezinárodním dohodám o hlavních tratích v Evropě. Rovinaté tratě jsou modernizovány na rychlost až do 160 km/h, úseky kopcovité procházejí optimalizací pro rychlost do 120 km/h. Rekonstrukce zahrnuje mimo jiné zastávky (včetně budov a nástupišť s podchody), zabezpečovací zařízení, přejezdy (křížení s pozemními komunikacemi), mosty a tunely mnohdy starší 150 let (jen na I. TŽK je 697 mostů a 14 tunelů).

Stav na I. koridoru již ukazuje, že takto nastavené parametry nejsou dostačující a roste tlak na hledání koridorů umožňující plnohodnotnou rychlost srovnatelnou se západními standardy (160-200 km/h), neboť na stávajících úpravách místně klesá rychlost i pod 90 km/h (až 70 km/h) a směrové oblouky se střídají tak, že nelze efektivně využít výhod ani investičně náročných vozových jednotek s naklápěcími skříněmi „Pendolino“ s maximální rychlostí 230 km/h (viz mapka rychlostí). Jinde pouze tyto vlaky na optimalizovaných tratích dosahují rychlosti jen 120 km/h. To je na tratích dle mezinárodní dohody EHK OSN AGC, přijaté v osmdesátých letech minulého století, (v AGC jsou zahrnuty všechny tranzitní železniční koridory v ČR), nejnižší rychlost na výjimku v obtížném terénu, ten se však na mnoha zmiňovaných místech v ČR nevyskytuje.

Obr. 10: Nejvyšší traťové rychlosti (včetně parametrů pro vlaky s naklápěcími skříněmi)

Zdroj: Správa železniční a dopravní cesty
http://www.szdc.cz/o-nas/zeleznicni-mapy-cr.html

Do staveb koridorů nejsou zahrnuty velké uzly, jejichž přestavba se připravuje a postupně realizuje odděleně a s časovým odstupem. Samotné budování koridorů začalo v srpnu 1993, dokončení se předpokládá v roce 2016. Náklady byly značně podhodnoceny a stoupají nejméně o 25 %. Rekonstrukci (modernizaci na úroveň vyspělých států EU) všech nádraží ve velkých městech tak lze reálně očekávat až po roce 2020.

Přehled údajů pro všechny koridory:

- délka 1.286 km (1.442 km včetně odboček),
- výstavba v letech 1993–2016,
- náklady koridorů 184,6 mld. Kč,
- náklady zbylých úseků cca 110–120 mld. Kč.

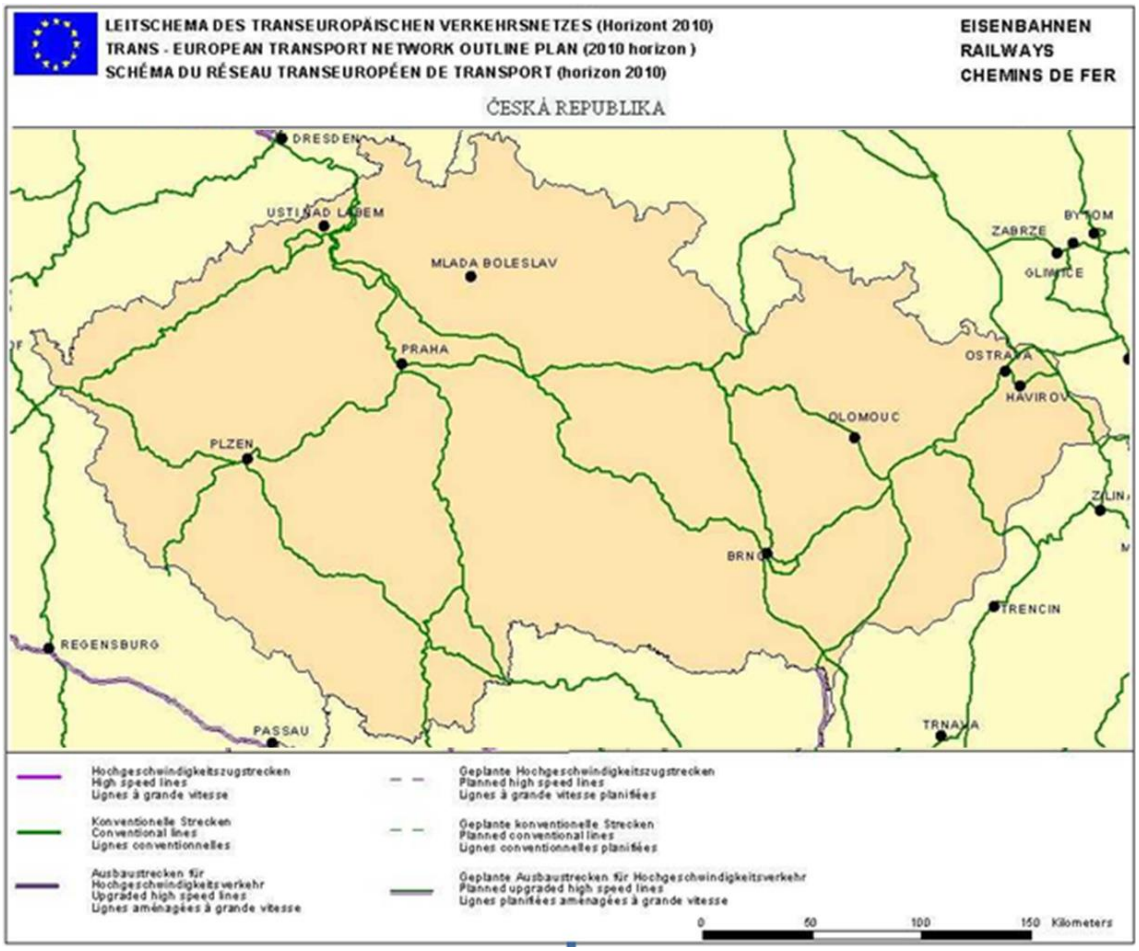
Další podmínkou zvyšování přepravní rychlosti železnice je modernizace vozidlového parku jak osobní, tak nákladní dopravy. U osobní dopravy jde ještě o pohodlí, vybavenost vozů, o celkovou kulturu cestování včetně návazných služeb, vybavení stanic atd. U nákladní dopravy pak o vozidla specializovaná na různé druhy a objemy přepravy, na snadnou manipulaci s nákladem a na související komplexní služby logistických center a terminálů.

Celková současná délka tratí	9 574 km	100 %
Celková současná délka tratí o rozchodu 1 435 mm	9 477 km	98,99 %
Celková současná délka tratí o rozchodu 760 mm	97 km	1,01 %
Celková současná délka tratí elektrizovaných	2 926 km	30,56 %
Plánovaná délka koridorů	1 286 km	13,43 %

Tab. 4: Současné délky železničních tratí v České republice, délka plánovaných tranzitních koridorů a podíly v procentech

Z uvedeného přehledu údajů v tabulce je zřejmé, že teprve v roce 2016 bude modernizováno 13,43 % (pouze) tratí na úroveň odpovídající standardům ve vyspělých evropských zemích, které se v současnosti posouvají k vysokorychlostní dopravě (více než 200 km/h).

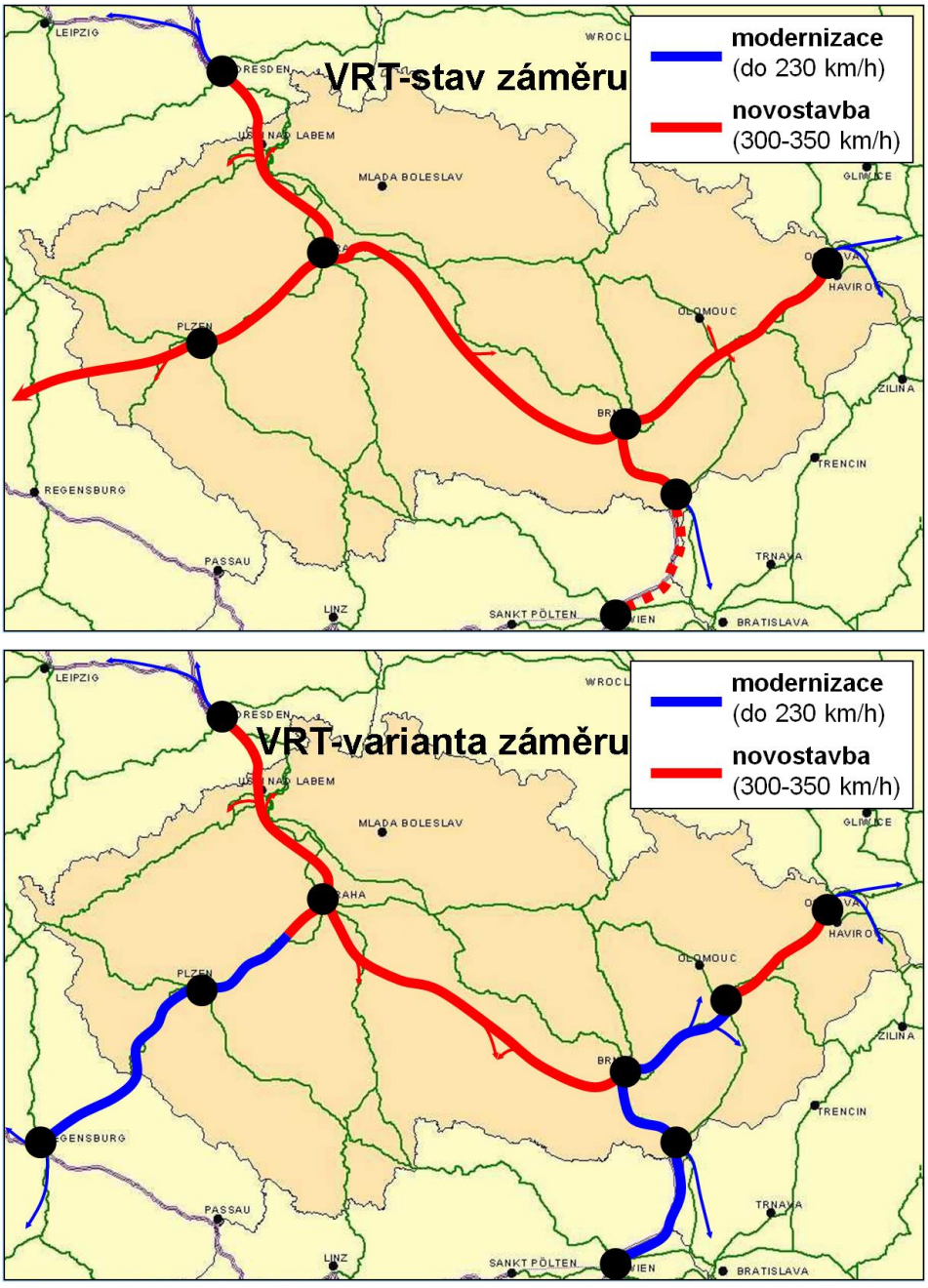
U koridorů zahrnutých do přístupové smlouvy a zahrnutých do TEN-T by mělo dojít k přestavbě (tzv. modernizaci) tratí na návrhové rychlosti alespoň 160 km/h. K těmto přestavbám však nedojde dříve než po roce 2013.

Obr. 11: Trati TEN-T podle přístupové smlouvy k EU

Zdroj: Transevropská dopravní síť ve znění rozhodnutí EP a R č. 1346/2001/ES z 22. 5. 2001

Problémem je neexistence celkové koncepce rozvoje železniční sítě a ujasnění si, že se vyplatí nákladně přestavovat stávající trati, neboť jsou vhodně umístěny a je na nich odpovídající intenzita provozu. Případně hledat nové koridory do míst očekávaného růstu přepravních potřeb a nových významných vazeb na celostátní úrovni, například s ohledem na nové krajské uspořádání či nově vzniklé průmyslové zóny s přihlédnutím k úspěšnosti jejich rozvoje. Je třeba mít na paměti, že železniční doprava patří k nejrychlejším a nejkapacitnějším druhům dopravy.

Obr. 12: Možné scénáře koncepce rozvoje vysokorychlostních železničních tratí v ČR
Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR (prezentace na Konzultačním výboru PÚR)

Celkově je vůči Evropě co dohánět, je třeba konstatovat, že železniční doprava je jedním z nejzaostalejších druhů dopravy (spolu s vodní), kde se však, na rozdíl od vodní dopravy, realizují značné objemy dopravy. Důkazem je, že většina tratí včetně vícekolejných mimo trati koridorové na většině své délky nedosahuje ani 100 km/h návrhové rychlosti, což jsou v Evropě rychlosti běžné na regionálních tratích. Rychlosti 90-120 km/h jsou považovány za optimální v nákladní dopravě (o sjednání Evropské dohody o nejdůležitějších trasách mezinárodní kombinované dopravy a souvisejících objektech – AGTC). Je nutno konstatovat, že při tomto

plánování bude třeba vzít v úvahu koncepce rozvoje vysokorychlostní železniční dopravy, neboť v případě jejího využití pro rychlíkovou dopravu může být nahlíženo na vedení stávajících a nových koridorů železniční dopravy zcela novým způsobem.

Nový problém představuje případná výstavba tzv. vysokorychlostních tratí se vžitým označením VRT (v zahraničí TGV, ICE apod.), jejichž realizace u nás se předpokládá po roce 2020, podle návrhu revize TEN-T spíše po roce 2030 a bude možná pouze s přispěním prostředků z Evropské unie za předpokladu prokázané rentability reálně doloženými hodnotami dostatečných proudů cestujících, které amortizují velmi vysoké stavební i provozní náklady. Trasy vysokorychlostních tratí mají mimořádné nároky na směrové i výškové vedení (např. nejmenší poloměr směrového oblouku je 5 000 m), a tím nejenom vysoké stavební a provozní náklady, ale také značně omezenou možností přizpůsobení se územnímu uspořádání. Vzhledem k nadřazenosti sítě VRT k ostatní železniční síti především v osobní dopravě a značným prostorovým nárokům, které musí řešit do budoucna územní plánování, je jedním z hlavních témat celostátního nástroje územního plánování PÚR ČR 2008.

Obr. 13: TEN-T revize – stav a návrh vylepšení či nových koridorů železniční nákladní dopravy.

Zdroj: TRANS-EUROPEAN TRANSPORT NETWORK

TEN-T hlavní síť (dokončení do roku 2030)		TEN-T globální síť (dokončení do roku 2050)	
	Konvenční železnice / dokončené Konvenční železnice / modernizované Konvenční železnice / plánované		Konvenční železnice / dokončené Konvenční železnice / modernizované Konvenční železnice / plánované
	Vysokorychlostní železnice / dokončené Modernizace z konvenční na vysokorychl. Vysokorychlostní železnice / plánované		Vysokorychlostní železnice / dokončené Modernizace z konvenční na vysokorychl. Vysokorychlostní železnice / plánované
	Přístavy vodní (trimodální systém)		Přístavy vodní (trimodální systém)
	Terminál železnice-silnice (bimodální)		Terminál železnice-silnice (bimodální)

Ve světě existují celkem 4 přístupy z hlediska dopravního využití VRT:

- pouze pro osobní dálkovou dopravu (nejsnazší začlenění do území, obtíže ve městech);
- předchozí systém se zapojením do stávajících měst klasickou konvenční železnicí (odpadá problém s obtížemi ve městech);
- se smíšeným provozem vlaků vysokorychlostní osobní dopravy a speciálních rychlíků, které využívají úseky VRT (mírně zvýšené nároky na využití území);
- úplný smíšený provoz s využitím VRT i pro tzv. rychlé nákladní vlaky (v pahorkovitém terénu vysoké nároky na využití území, minimální podélné sklony).

Koncepce VRT v ČR zatím preferuje poslední uváděný model, což působí značné problémy při posuzování vlivu na udržitelný rozvoj území a vytváří negativní postoj při prosazování záměru v území, neboť těžká nákladní doprava vyžaduje pro velké rychlosti minimální sklony, což v členitém terénu Praha – Brno a Plzeň – Rozvadov značně zvětšuje zásahy do území i náklady. Dle finančních možností a případně prokázaných potřeb se po zpracování dokumentu koordinující územní plánování států V4+2 jeví zajímavým spojení Mnichov – Praha – Varšava. V současné době řeší Ministerstvo dopravy v rámci nově připravované „Dopravní sektorové strategie“ také otázku rychlých dopravních spojení v rámci železnice, tudíž u některých koridorů ještě není prověřeno, jaké rychlostní zařazení budou jednotlivé koridory mít. Proto je třeba obr. 12: *Možné scénáře koncepce rozvoje vysokorychlostních železničních tratí v ČR* považovat za orientační.

Železnice by měla v dopravě osob i nákladů hrát roli hlavního přepravce ve všech oblastech, v dopravě na krátké i dlouhé vzdálenosti, při přepravě osob v regionech i v dopravě mezinárodní. Především v příměstských oblastech největších měst bude nezbytné provést segregaci (oddělení) dálkové a regionální dopravy na krátké vzdálenosti. Podobně se bude třeba zabývat segregací nákladní dopravy. Železniční doprava se musí přizpůsobit potřebám a principům rozvoje území a nabídnout služby schopné konkurence jiným druhům dopravy. Ke kvalitnímu propojení železniční dopravou by mělo dojít především mezi krajskými městy, případně dalšími velkými sídly a velkými zdroji a cíli nákladní dopravy tak, aby využití potenciálu železnice bylo co nejvyšší.

Základní principy pro uspořádání železniční dopravy:

- bezpečnost provozu a všech účastníků přepravy,
- hustota a uspořádání sítě zajišťující udržitelný rozvoj, tj. obsluhu území a objektů vhodných pro obsluhu železnicí,
- trasové vedení v souladu s potřebami rozvoje území,
- rozsah sítě v dostatečné hustotě a prostorové nároky v nezbytném rozsahu,
- optimální začlenění do krajiny.

C.7.2.3 Letecká doprava

U letecké dopravy v České republice se stagnace a devastace v období před rokem 1990 projevila ještě výrazněji než u jiných článků dopravní infrastruktury, a to jak v dopravě mezinárodní, tak vnitrostátní. Došlo k výraznému pokroku zejména v dopravě mezinárodní a k podstatnému rozšíření a zkvalitnění našeho hlavního letiště Praha-Ruzyně. U letišť dalších

velkých a významnějších měst v České republice rekonstrukce nedávno proběhly (Brno, Karlovy Vary). Také provoz na těchto regionálních letištích je nesrovnatelný v objemu přepravených osob a pravidelných leteckých spojení s provozem podobných měst ve vyspělých zemích EU.

Je třeba v souladu s EU modernizovat síť letišť vztahujících se k regionům soudržnosti s využitím dotací fondů EU, včetně druhého možného záložního letiště u Prahy ve Středočeském kraji. Stav pramení jednak z celkového nedostatku státních finančních prostředků, dalším důvodem je nízký životní standard většiny obyvatelstva, pro ni je letecká doprava zatím příliš finančně nákladná. V dopravě na kratší i střední vzdálenosti hraje významnou úlohu celková doba přepravy, která je výrazně ovlivňována organizací odbavování, bezpečnostními procedurami a dále špatnou úrovní dopravy mezi centry měst a letišti, případně letišti a významnými městy v krajích. K tomu je žádoucí mít jasnou koncepci rozvoje letišť v ČR, která neexistuje právě z důvodu nedostatku financí na případné dotace do letišť, které nejsou v majetku státu, ale soukromých subjektů, v lepším případě za finanční účasti krajů.

Ze zkušeností vyspělých zemí by hlavní letiště v ČR mělo mít přímou zastávku na koridoru VRT, nejlépe pro více směrů. Právě napojení našeho hlavního letiště v Praze-Ruzyni na železniční dopravu je momentálně jedním z problémů, proč by tento významný letecký uzel mohl vypadnout z letišť v rámci TEN-T, zatímco zbývající letiště Ostrava-Mošnov a Brno-Tuřany především z důvodu nízkého obratu cestujících (pod 1,5 mil. cestujících/rok). Zatím se problém podařilo vyřešit projekty dobudování železničního spojení na letiště v Praze a Ostravě a množství cestujících bylo nahrazeno potenciálem obsloužených obyvatel. Díky tomu v návrhu revize TEN-T se zatím objevila všechna zmiňovaná letiště, a to Praha a Ostrava v core network a Brno v compreshive network (návrh revize TEN-T). Letiště Mošnov bylo hodnoceno jako významnější z důvodu, že obsluhuje v aglomeraci přes 1 mil. obyvatel.[4]

Trend vývoje musí sledovat rozvoj letecké dopravy v mezinárodním i vnitrostátním měřítku. Zanedbání rozvoje letecké infrastruktury v mimopražských letištích by bylo příčinou snížení významu regionů. Je pravděpodobné, že v příštích několika letech pro hrozbu mezinárodního terorizmu dojde k útlumu letecké dopravy zejména na kratší a střední vzdálenosti a k přesunu cestujících na jiné dopravní prostředky (na dlouhé vzdálenosti nemá letecká doprava alternativu).

Klasická letecká doprava má poměrně značné nároky na plochy a na další ochranná pásma. Je také zdrojem hlukové zátěže pro přilehlé zóny. Další vývoj techniky úspěšně oslabuje negativní dopady zejména hlukové a také příznivě ovlivňuje i prostorové nároky. V tomto směru jsou velmi cenné zahraniční zkušenosti a standardy a jejich aplikace, a to zejména z USA, jejichž využití v našich podmínkách může omezit plýtvání prostorem – sprawling – i v tomto oboru dopravní infrastruktury.

[4] *Pro srovnání několik údajů z Rakouska*
Obrat cestujících v roce 2005 (Praha – Ruzyně 10 milionů cestujících, Vídeň 15 milionů).
Vídeň má pravidelné spojení se všemi většími hlavními zemskými městy: Innsbruckem, Klagenfurtem, Lincem, Salzburgem, Štýrským Hradcem.
Klagenfurt – hlavní město země Korutany s 90 000 obyvateli – má pravidelné letecké spojení do Berlína, Bonnu, Frankfurtu, Hamburku, Hannoveru, Kolína a do Londýna.

Základní principy pro uspořádání letecké dopravy:

- bezpečnost a s ní související nároky na prostor,
- vytvoření územních předpokladů pro rozvoj všech druhů letecké dopravy,
- umístění a prostorové uspořádání zařízení pro leteckou dopravu v souladu s potřebami územního rozvoje,
- prostorové nároky v nezbytném rozsahu,
- optimální začlenění do krajiny těch zařízení, jejichž lokalizace má volnější podmínky (malé létání).

C.7.2.4 Vodní doprava

Vodní doprava je v podmínkách České republiky omezena pouze na splavné úseky Vltavy a Labe. V lodní nákladní dopravě se jedná o nepříliš významné objemy, jejichž přepravu zatím může také zajistit železnice. Zařízení, která souvisejí s provozem lodní dopravy (plavidla, přístavy, loděnice, vlastní vodní cesta) jsou u nás, podobně jako celá dopravní infrastruktura, ve stavu neodpovídajícím současné úrovni techniky. Navíc především u nadřazené vodní dopravy v rámci TEN-T a velkých lodí, ať již vlečných či vlastních nákladních člunů, jsou ve stávajícím stavu možností plavby provozovatelé kvůli neutěšeným podmínkám na Labsko-Vltavské vodní cestě tuto tzv. kabotáž přemísťovat do zahraničí a realizovat své podnikatelské záměry mimo území ČR.

V současnosti je kontinuálně na mořské přístavy navázána pouze Labsko-Vltavská vodní cesta, kde však není zabezpečen kontinuální provoz po většinu roku (teprve jez v Děčíně by zajistil cca 345 dní v roce místo stávajících 160 dní ponor 1,4 m, kdy ještě je plavba rentabilní a po polovinu roku ponor 2,2 m, namísto stávajících 90 dní). Splavnost na Labi je momentálně zajištěna od hranic se SRN až do Chvaletic, na Vltavě pak do Třebenic (po přehradní hráz vodní nádrže Slapy), a to v třídách IV až V.a dle dohody AGN a snahou dosáhnout podjezdné výšky pod mosty 7 m (3 vrstvy kontejnerů na plavidle). Otázkou je, zda přestavba mostních objektů není předčasná s ohledem na nejistou budoucnost vnitrozemské plavby v ČR a problémy s prosazením klíčového projektu pro kvalitní splavnost, jezu Děčín.

Dále je Vltava splavná izolovaně na přehradních nádržích tzv. Vltavské kaskády. Chybí zde dobudovat lodní výtahy pro lodě do výtlaku 300 t (vodní nádrže Slapy a Orlík), aby byla možná především rekreační plavba po Vltavě až do Českých Budějovic, kde právě probíhá na základě Usnesení vlády č. 1064 z 19. 9. 2007 realizace záměru obnovení průběžné plavby na střední Vltavě v úseku České Budějovice – vodní nádrž Orlík. Hotova je od roku 2011 I. etapa České Budějovice – Hluboká nad Vltavou a v realizaci (2011–2012) jsou 2. etapa Hluboká nad Vltavou – VD Hněvkovice a 3. etapa VD Hněvkovice – Týn nad Vltavou. Snahou je, aby celá trasa od Třebenic až do Českých Budějovic byla splavná pro plavební třídu I dle AGN.

Turisticky atraktivní a využívanou vodní cestou je tzv. Baťův kanál, postavený původně pro přepravu uhlí z lignitových dolů na Hodonínsku na Zlínsko, kde bylo hlavní působiště podnikatele. Kvůli tomuto plavebnímu dílu byla zavedena speciální plavební třída 0. Momentálně je splavný úsek Otrokovice – Rohatec (ČR) – Skalica (SR). Do budoucna se uvažuje s rozšířením směrem proti proudu vodního toku Moravy až ke Kroměříži, případně směrem po toku nejdříve k Hodonínu, ve výhledu do Břeclavi a s propojením s lodní dopravou

k Lednickému areálu. V současnosti roste turistická obliba tohoto spojení (jen malé lodě) a v roce 2012 přibydou na březích kanálu další tři přístaviště.

Další, převážně turistická či zájmová plavba (motorové čluny) je zaměřena především na izolované vodní nádrže a plochy.

Základní principy pro uspořádání vodní dopravy:

- prověřit průplavní spojení Dunaj–Odra–Labe (D-O-L) a územní ochranu trasy, včetně jednání s EU, signatáři dohody AGN a okolními státy i s možnou variantou Odra-Váh.
- zhodnotit význam nákladní lodní dopravy na Labi i na Vltavě a rozhodnout o jejím dalším rozvoji nebo útlumu, i s přihlédnutím k výsledkům jednání o průplavním spojení D-O-L,
- vytvářet podmínky pro rozvoj rekreační osobní lodní dopravy v zájmu podpory turistického ruchu.

Přestože se může jevit, že podmínky pro uspořádání vodní dopravy jsou příliš konkrétní, je třeba konstatovat, že na rozdíl od ostatních druhů dopravy se zde jedná o úplně základní otázku koncepce, zda splavnost našich řek zanechat současný stav s jistými vylepšeními, nebo zda se pustit do naplňování mezinárodních dohod, či v útlumu zajistit pouze rekreační složku vodní dopravy. Toto je obsaženo v předchozích třech bodech.

C.7.2.5 Trendy a možnosti změn budoucího rozvoje dopravní infrastruktury

Doprava je velmi dynamickým odvětvím, které na jedné straně vytváří problémy v území a na straně druhé se je snaží nejrůznějšími metodami a často technickým přístupem uspokojivě řešit proto, aby zájem o využití dopravy nezačal klesat. Nicméně vzhledem k rostoucím ekonomickým problémům vyspělého světa a růstu jiných významných států v ekonomické špičce (Čína, Indie, východní Asie, Latinská Amerika) mohou se postupně měnit trendy ve způsobech řešení stávajících dopravních systémů, tak i v řešení či nabídce systémů nových. Některé změny mohou být skokové kvalitativní a jiné naopak pozvolné, jež si neuvědomíme. Ukazuje se, že variabilita je velká a přístupy k řešení problémů velice rozličné.

Obecně však lze vysledovat tyto základní trendy vývoje:

- nové dopravní systémy, případně modifikace stávajících dopravních systémů,
- nové, tzv. alternativní druhy pohonů, zpravidla méně škodlivé životnímu prostředí a často na obnovitelné bázi,
- růst využití výpočetní techniky a automatizace (vyřazování lidského faktoru) v řízení motorových vozidel a sledování dopravních procesů a jejich optimalizace, sjednocování jízdních dokladů v hromadné dopravě osob,
- jiné přístupy k vlastnictví motorových vozidel,
- automatická navigace a sledování pohybu dopravních prostředků pomocí družicových a jiných naváděcích systémů.

Novými trendy dopravy jsou od zatím příliš nevyužívaných prostředků magnetické levitace (Maglev, Transrapid aj.), kde k výhodám patří neopotřebování dopravní cesty, lepší směrové a výškové parametry ve srovnání s VRT, mírně vyšší rychlost i možnost častějších zastávek,

problémy jsou vyšší pořizovací cena, nový neodzkoušený druh dopravy a problém jeho zapojení do rostlých měst. Možné je uplatnění hybridních vozidel (pozemní komunikace – voda nebo pozemní komunikace – vzdušný prostor), možná renesance vzducholodí i nových systémů lodní dopravy, tak i velikostně úsporných vozidel IAD, malokapacitních vozidel. O další inovace existujících systémů dopravy především nákladní (nové způsoby ložných ploch, převážených skříní, způsobů překládky i organizace překládkových míst) je zájem z hlediska změny rozložení mezi jednotlivé druhy dopravy a zefektivnění a zlevnění vlastní nákladní dopravy i překládky. V neposlední řadě mají budoucnost speciální pruhy hromadné dopravy s případnou předností v jízdě, které vychází levněji než budování segregovaných systémů dopravy typu metra (rozvojové země). Stále větší oblibě se těší elektrokola a malé motocykly. V příměstských oblastech, souměstích a aglomeracích se mohou uplatnit kolejové systémy lehkého typu, přechodná verze mezi vlakem a tramvají (např. Karlsruhe v SRN).

Z hlediska alternativních pohonů se jedná především o náhradu spalovacích motorů jinými druhy pohonů (elektřina, plynná paliva) s různým způsobem získávání (obnovitelné pomocí fotovoltaických článků, dobíjecí stanice v garážích budov, čerpací stanice na vodík a jiné plyny), což bude vyžadovat sledovat tyto trendy a zajistit umístění požadavků v území i posilování zdrojů energie, které poroste v souvislosti s těmito jevy.

Díky těmto obecným trendům může docházet k větší efektivitě využití stávající dopravní infrastruktury, tudíž snižování její potřeby, případně nároků na její dimenzi a omezení prostorových nároků v území (či naopak zvýšením kapacity při stávající dimenzi), vlivem vyšší přesnosti automatizovaného způsobu řízení prostředků především individuální a nákladní dopravy na silnicích. Sledování dopravních procesů umožní přesnější dimenzi a lepší využití vozidel hromadné i nákladní dopravy. Uplatnit se mohou automatizované systémy hromadné dopravy bez řidičů či naopak systémy sběru cestujících na nepravidelných linkách pomocí mobilních telefonů. Sjednocením cestovních a přepravních dokladů spolu s využitím variabilnějších systémů HD dojde k větší oblibě hromadné dopravy osob. Automatizované systémy se stále více využívají též při odstavování a parkování vozidel (automatizované či robotické parkovací domy nebo tzv. „autosila“).

Přibývá systémů vozidel na půjčení bez jejich nákupů a využití stávajícího systému autopůjčoven pomocí digitálních předplacených karet, spoluvlastnictví automobilů. Systém půjčoven nového typu se též osvědčuje u jízdních kol, elektrokol a malých motocyklů. Způsob řešení zápůjček a sledování pohybu jednotlivých dopravních prostředků umožňuje rozvoj satelitního sledování dopravních prostředků, užívání čipových karet, mobilních chytrých telefonů i celkové automatizace procesů dopravy. Lákavá je i menší potřeba dopravních prostředků ve městech a naopak dosažitelnost individuálního dopravního prostředku i pro méně majetné skupiny obyvatel.

Automatická navigace znemožní uživatelům zabloudit a bude pomáhat obcházet místa výluk, případných kongescí, a tím i minimalizovat jízdní dobu a spotřebu. U hybridních způsobů dopravy především pozemní komunikace – vzduch by umožnila létání bez větší znalosti řízení letadla, např. pomocí tzv. autopilotů a speciálních koridorů určených pro pohyb těchto hybridů.

Nutno konstatovat, že naznačené příklady se nemusí projevit rovnoměrně, jejich rozšíření může být záležitostí určitých kontinentů, regionů, dokonce i měst.

C.7.3 Principy řešení dopravní infrastruktury v územním plánování

Dopravní infrastruktura je součástí veřejné infrastruktury v území a patří do souboru služeb, mezi nimiž hraje významnou roli nejen svou funkcí, ale také nároky na prostor a vnějšími vlivy na komplex životního prostředí. Nárok dopravy na prostor a ovlivňování okolního prostředí je sice legitimní v kontextu vykonávání funkce přepravy a obsluhy, ale v mezích, které nepřiměřeně neovlivní rozvoj a využitelnost území a životní prostředí.

C.7.3.1 Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

- ***Začlenění dopravní infrastruktury do území***

Začlenění dopravní infrastruktury do území, do krajiny volné i do zastavěného území, estetika dopravních staveb, ochrana životního prostředí mají být vždy nedílnou, samozřejmou a ne jen formální součástí přípravy a realizace všech dopravních staveb. Principy a pravidla územního plánování musí dbát na uplatňování těchto zásad právě v oblasti dopravy, neboť dopravní stavby často velmi zásadně ovlivňují vzhled krajiny i vzhled urbanizovaného prostoru. Jejich uspořádání nemůže být pouze výsledkem úzkého technokratického myšlení, musí také respektovat zásady prostorové estetiky a ta musí být organickou součástí principů a pravidel územního plánování.

Do komplexu ochrany životního prostředí v rámci uspořádání dopravy musí patřit také ochrana života a zdraví lidí v procesu dopravy.

Nedílnou součástí přípravy dopravních staveb tvoří vždy posouzení nezbytného rozsahu a souladu s územním uspořádáním. Minimalizace prostorových nároků pozemních komunikací patří mezi standardy rozvinutých evropských zemí z naprosto racionálních důvodů.

Prostorové nároky komunikací mají být minimalizovány nebo optimalizovány také s ohledem na prostředí jak ve volné krajině, tak v urbanizovaném prostoru. Vztahem mezi dopravními cestami a volnou krajinou (ale i sídly) se má zabývat estetika dopravních staveb, která má mimo jiné sledovat začlenění dopravních – zejména liniových – staveb do krajinného prostředí.[5]

S estetikou silničních staveb a s jejich začleněním do krajiny vždy souvisí jejich ozelenění vysokou i nízkou zelení. Příkladné v tomto smyslu mohou být dálniční stavby v zemích Beneluxu, kde střední zelené pásy s dvojitými betonovými svodidly jsou vždy osázeny vysokou i nízkou zelení, jejichž vliv je nejen estetický, ale současně také zvyšuje bezpečnost. Silnice naši předci vždy lemovali alejemi ovocných i okrasných stromů a tuto tradici dále zachovávají např. Rakušané a Italové, zatímco naše standardy stromy kolem silnic nepřipouštějí. Problémem tohoto řešení však je jiná rychlost provozu dopravy, problém střídavého oslňování sluncem, možnost rozšiřování silnic dle potřeb kapacity i bezpečnosti dopravy vůbec (vzrůstající kluzkost silničních úseků pod stromy, dalším problémem jsou prostředky na údržbu zeleně i v majetku a správě koho stromy podél silnic jsou). Přesto by možná stálo zato pokusit se zjistit, proč

[5] *V této souvislosti můžeme zaznamenat, že jedním z průkopníků estetiky silničních staveb v jejich soužití s krajinou byl na našem území inženýr (a pozdější profesor) H. Lorenz, který trasoval na přelomu třicátých a čtyřicátých let dálnici Vídeň–Brno–Vratislav (dodnes rozestavěnou a částečně využitou) a k dalším průkopníkům tohoto oboru patřili profesor brněnské techniky ing. V. Veselý a jeho kolega ing. M. Hos, kteří se podíleli na trasování moravského úseku dálnice D1 Brno–Praha.*

například Rakousko problém se stromy nemá a u nás to problém je. Že by to bylo pouze tím, že se v Rakousku dříve používala auta s kouřovými skly?

- ***Návaznost dopravní infrastruktury na ostatní funkční složky***

Výroba, těžba a skladování:

– sledovat takové uspořádání dopravní infrastruktury v její výkonnosti a vazbách, které bude odpovídat výkonnosti konkrétní průmyslové výroby a těžby;

– zajistit podmínky dopravních vazeb pro případné výrobní kooperace v rozměrech místních, regionálních, státních i mezinárodních pro všechny využitelné druhy dopravy;

– vytvořit podmínky pro maximalizaci využití železnice;

– podpořit realizaci terminálů i logistických center a vazby na tato zařízení jak výroby a těžby, tak zejména skladového hospodářství;

– zajistit co nejkratší a bezkonfliktní napojení objektů výroby, těžby a skladování na výkonnou silniční (dálniční) síť;

– hodnotit nároky jednotlivých druhů dopravy na prostor a energie v konkrétních případech a využít nejvhodnější typ dopravy nebo nejvhodnější kombinaci;

– prosazovat a vytvářet podmínky pro minimalizaci prostorových nároků dopravní infrastruktury a minimalizaci negativních dopadů na životní prostředí;

– ve specifických případech využít také vhodné nekonvenční druhy dopravy (příklad: lanovky pro svoz dřeva, dopravu vzducholoděmi);

– vytvořit podmínky k využití hromadné dopravy veřejné nebo závodní pro dopravu zaměstnanců v zájmu minimalizace ploch pro parkování, minimalizace zatížení přístupových komunikací, a tím také minimalizovat negativní dopady na životní prostředí.

Zemědělské a lesní hospodářství:

– koordinovat systémy polních a lesních cest v zájmu minimalizace jejich rozsahu, ale současně maximalizace možné prostupnosti krajiny;

– využít je ve vhodných případech současně jako víceúčelové komunikace pro obsluhu sousedních průmyslových podniků nebo nerostné těžby a pro napojení rekreačních a sportovních zařízení;

– také je využít jako turistické stezky pro chodce a cyklisty.

Bydlení:

– dopravní infrastrukturu koncipovat tak, aby neměla negativní vliv na životní prostředí, na straně druhé zajistit, aby nedocházelo u držených dopravních koridorů k budování nové obytné zástavby směrem k nim (někdy ve snaze zabránit realizaci dopravního záměru v tomto území, jindy je snahou malých podnikatelů být přímo napojen na nadřazenou silnici – týká se především obchvatů na silnicích I. třídy);

- komunikační síť v rezidenčních zónách zásadně (v celém rozsahu) zařazovat do „zón tempo 30“ a vhodné ulice do obytných zón;
- zajistit dobrou přístupnost k obytným objektům zejména pro dopravu hromadnou v přiměřených docházkových vzdálenostech (300–600 m);
- na zastávkách hromadné dopravy a dopravních terminálech osobní dopravy je třeba zajistit postupně bezbariérový přístup na nástupiště i do dopravních prostředků;
- nové trendy hromadné dopravy osob s rozvíjejícími se novými komunikačními technologiemi umožní do budoucna hromadnou dopravu osob nelinkového způsobu (vyplatí se především v řídčeji osídlených oblastech, kde bude dopravní prostředek hromadné dopravy zajíždět na zastávky obsluhované občasně, například na zavolání na SMS apod.);
- přístup individuální dopravy zejména k vícebytovým objektům (ke skupinám vícebytových objektů) může být regulován;
- pro statickou dopravu zajistit nejméně jedno odstavné stání na jeden byt, pro byty o podlažní ploše nad 100 m^2 dvě stání (požadavek současné normy), v budoucnu vzhledem k demografickému vývoji a velikosti rodin, též saturaci automobily (500 aut a více na 1000 obyvatel) způsobí, že požadavek na dvě garáže bude i u menších bytů.
- odstavná stání by se měla zásadně umísťovat pod úroveň terénu (pod objekty, pod vnitrobloky, parky apod., případně do objektů). Na terén (do uličního prostoru) umístit jen nezbytné minimum parkovacích stání pohotovostních, pro návštěvníky. Umísťování se snažit volit tak, aby nedocházelo ke značnému prostorovému omezení pro pěší dopravu, kterého jsme často svědky v centech velkých měst.

Občanské vybavení:

- objekty občanského vybavení musí být přiměřeně své velikosti a významu vybaveny (zpřístupněny) dopravní infrastrukturou, a to jak pro dopravu osobní, tak nákladní, u dopravy osobní jak dopravou hromadnou, tak individuální;
- zařízení pro dopravu nákladní (u velkých objektů také pro dopravu osobní) musí být uspořádána tak, aby neomezovala provoz na veřejných komunikacích;
- obchodní zařízení obvykle vyžadují zásobování *just in time*. Logistická centra a terminály mohou tento požadavek uspokojit a mohou tak omezit potřebu manipulačních ploch;
- u větších objektů občanského vybavení (např. u obchodních center) umístit parkovací stání mimo volné plochy, tj. pod nebo na objekty, nebo do parkovacích domů;
- zvláštní pozornost vyžadují zdravotnická zařízení jak co do obsluhy hromadnou dopravou, tak co do dostatečných kapacit pro statickou dopravu. Nezbytné je také jejich vybavení heliporty. To se opět týká jak novostaveb, tak rekonstrukcí;
- u školských zařízení se vybavení pro statickou dopravu týká jednak dlouhodobých stání pro učitele i žáky a také nezbytných krátkodobých v režimu *Kiss and Ride* pro dovoz a odvoz žáků rodiči. Druhy statické dopravy se zohlední podle typu školy a stáří žáků či studentů. Nezbytné jsou také kapacity pro úschovu jízdních kol;

- školská zařízení mají být také přístupná samostatnými stezkami pro chodce i cyklisty bez styku s automobilovou dopravou, nebo s chráněnými přechody;
- kapacity zařízení pro parkování osobních vozidel u všech objektů občanského vybavení určuje *ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací*.

Zeleň:

- dopravní infrastruktura jako součást krajiny a veřejného uličního prostoru má být vždy doprovázena zelení vysokou i nízkou při respektování podmínek bezpečnosti silničního provozu;
- na komunikacích dálničního typu je žádoucí umísťovat zeleň do středních dělicích pásů a na svahy násypových i zářezových těles;
- na místních komunikacích plní zeleň (zejména vysoká) několik funkcí:
  - dotváří, humanizuje uliční prostor,
  - chrání a vymezuje chodníky a pobytové prostory,
  - ochrannou funkci plní u přechodů na dělicích ostrůvcích a vysazených plochách při zachování dostatečné přehlednosti a rozhledových poměrů pro řidiče i chodce,
  - v parkovacích pruzích chrání vozidla a vymezuje prostor parkovacích pruhů,
  - oživuje plochy parkovišť, vytváří stín.

Situaci s umístěním zeleně na místních komunikacích (v uličním prostoru) může významně komplikovat stávající rozmístění technické infrastruktury v podzemí a zajištění bezpečného přístupu k nim daného příslušnými předpisy.

Doprovodná výsadba podél cest ve vhodné druhové skladbě a parametrech (např. šířce) se může stát součástí prvků lokálního ÚSES (biokoridor, interakční prvek), další zásady řeší podkapitola C.5 Zeleň.

Rekreace:

- zařízení pro rekreaci a sport vyžadují dobrý přístup i příjezd a dostatečné parkovací plochy;
- zařízení ve volné krajině musí být vždy přístupná účelovou komunikací pro zásobování. Tu je vhodné využít i pro příjezd osobních automobilů a případně sloučit i se stezkou pro chodce a cyklisty, pokud není tato stezka vedena samostatně;
- pro účelovou přístupovou komunikaci vyhoví komunikace jednopruhová obousměrná s minimálním zásahem do krajiny a uložená do krajiny tak, aby nenarušila její morfologii;
- objekty pro rekreaci a sport musí být vybaveny parkovacími kapacitami v souladu s požadavky *ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací*;
- pro sportovní a relaxační aktivity jsou stále častěji využívána krátkodobá období prodloužených víkendů a také příležitosti během pracovního dne. Činnost tohoto druhu sleduje co nejvhodnější využití volného času, má tedy nároky na rychlost přepravy a tím zvyšuje nároky na kapacity dynamické a především statické dopravy v příslušných lokalitách.

Technická infrastruktura:

- přepravní nároky technické infrastruktury jsou většinou pokryty standardní dopravní infrastrukturou;
- přepravní nároky silničního charakteru samostatných areálů řeší účelové komunikace;
- specifické případy přepravních nároků velkých objemů substrátů řeší účelové železniční tratě (vlečky) a specializovaný vozový park jak železniční, tak silniční;
- ta zařízení technické infrastruktury, která mají velké nároky na prostor a na objem dopravy a která mohou nepříznivě ovlivnit životní prostředí jak svou existencí a produkcí, tak také mimořádnými dopravními nároky, musí být uvedeny do souladu s principy udržitelného rozvoje území.

Vodní hospodářství:

- účelové pozemní komunikace v nezastavěném území tvoří síť polních a lesních cest, jejich síť je potvrzována a upravována v rámci pozemkových úprav, případně územního plánování;
- cesta v krajině vhodně umístěná může působit jako protierozní opatření (vodní eroze – cesty po vrstevnicích, větrná eroze – v případě doprovodné výsadby dřevin podél cest), naopak nevhodná kombinace tzv. úvozových cest a erozně náchylných plodin může zapříčinit zvýšený soustředěný odtok, který může způsobit škody především na níže situovaných zastavěných územích a komunikacích;
- liniová stavební díla dopravní infrastruktury musí přispět k tvorbě a ochraně krajiny nejen z hlediska estetického vnímání krajinotvorby, ale také s ohledem na možné pohyby vodních mas v mimořádných situacích, kdy mohou působit v kladném i záporném smyslu;
- celistvá a dostatečně odolná násypová tělesa ve směru toku nad zastavěným územím je mohou chránit, naopak umístěná pod územím mohou být příčinou jeho devastace, pokud nejsou dostatečně prostupná.

C.7.3.2 Veřejný prostor

Pozemní komunikace jako významná část dopravní infrastruktury jsou výraznou součástí volné krajiny i veřejného prostoru v obcích a městech. Jejich značné nároky na prostor musí být vždy objektivně posouzeny a minimalizovány.

Veřejný prostor volné krajiny:

- vedení dopravních staveb přizpůsobit krajinné morfologii,
- uplatnit estetiku dopravních staveb,
- omezit zásahy do terénního reliéfu,
- v dopravních stavbách masivně uplatňovat zeleň.

Veřejný prostor obcí a měst (veřejná prostranství):

- základní prioritou v navrhování místních komunikací (novostaveb i rekonstrukcí) v obcích a městech je utváření veřejného uličního prostoru, bezpečného a vlídného pro jeho uživatele, zejména chodce,
- minimalizovat prostorové nároky vozidlového provozu, šířky jízdních pásů,
- maximalizovat prostory pro chodce,
- masivně uplatňovat zeleň.

C.7.3.3 Nároky na území a vztah k intenzitám dopravy

Prostorové nároky dopravní infrastruktury lze v podstatě ovlivnit jen u zařízení železničních a pozemních komunikací, částečně však i u vodních cest. Prostorové nároky těchto zařízení jsou odvozovány z předpokládaných intenzit dopravy a z požadované rychlosti, u vodních cest pak množstvím na sebe kladených přepravovaných kontejnerů. Je otázkou, zda je rozumné řešit problém ukládání dvou či tří kontejnerů na sebe zvedáním nivelet mostů (z 5,25 m na 7 m nad vodní hladinou toku), či nejprve mít jistotu, že plavba se stane důležitou součástí (především plavebním stupněm Děčín) dopravy, a potom investovat do těchto změn (řešit v souvislosti s rozšířením vodní dopravy).

Při územně plánovací činnosti je nutno sledovat:

- průkazné údaje o předpokladech výhledových množství (intenzit, tun) vozidel, nákladů, cestujících,
- zdůvodnění navrhované (požadované) rychlosti přepravy ve vztahu jejího vlivu na kapacitu,
- zdůvodnění užitých (navrhovaných) systémů dopravy včetně vozidel a doložení optimalizace spotřeby energií,
- doložení předpokládaných technických opatření pro optimalizaci využití navrhovaných systémů,
- minimalizaci prostorových nároků dopravních cest a zařízení,
- kvalitu obsluhy území,
- preferenci hromadné dopravy v dopravě osob i nákladů,
- zhodnocení dopadu na životní prostředí.

Poznámky k principům dimenzování dopravních cest:

- s rostoucí požadovanou rychlostí klesá kapacita (Kapacita pozemní komunikace není závislá pouze na zvyšující se rychlosti vozidel, ale také na bezpečnosti provozu, tedy i na vzdálenosti mezi vozidly. S rostoucí rychlostí, proto musí narůstat i vzdálenost mezi vozidly. Od určitého okamžiku se může stát, že bezpečné rozestupy vozidel navzájem snižují kapacitu pozemní komunikace, přestože se rychlost zvětšuje),
- pro nižší rychlost pozemní komunikace vyhovují užší jízdní pruhy a naopak užší jízdní pruhy zklidňují (zpomalují) dopravu,
- nižší rychlost zvyšuje bezpečnost.

Právní předpisy

Uspořádání dopravní infrastruktury ovlivňují následující zákonná opatření.

Zákon č, 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 266/1994 Sb., o drahách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 12/1997 Sb., o bezpečnosti a plynulost provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 104/2000 Sb., o Státním fondu dopravní infrastruktury a o změně zákona č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů.

(zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení č. 35/1995 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody o nejdůležitějších trasách mezinárodní kombinované dopravy a souvisejících objektech (AGTC).

Sdělení č. 35/1995 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu (AGN).

Transevropská dopravní síť
31996 D 1692: Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1692/96/ES ze dne 23. července 1996 o hlavních směrech Společenství pro rozvoj transevropské dopravní sítě (Úř. věst. L 228, 9. 9. 1996, s. 1), ve znění: 32001 D 1346: rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1346/2001/ES ze dne 22. 5. 2001 (Úř. věst. L 185, 6. 7. 2001, s. 1)

Normy, metodické pokyny

Všechny druhy dopravních cest v rámci dopravní infrastruktury, jejich stavební uspořádání, jsou podchyceny v Českých technických normách, Technických podmínkách, Vzorových listech a dalších resortních předpisech vydávaných Ministerstvem dopravy ČR. Pro územní plánování jsou nejvýznamnější normy, které se týkají pozemních komunikací a drah, případně letectví. Pro pozemní komunikace jsou nejdůležitější tři základní normy, které formulují nároky na prostor a vedení trasy. Jsou to normy Projektování silnic a dálnic, Projektování místních komunikací a Projektování křižovatek na pozemních komunikacích. Tyto normy určují prostorové uspořádání pozemních komunikací, tj. uspřádání šířkové, směrové a výškové, i možnosti napojování území.

Vybrané hlavní normy:

ČSN 73 6056 Odstavné a parkovací plochy silničních vozidel. Vydána: 3.2011

ČSN 73 6058 Jednotlivé, řadové a hromadné garáže. Vydána: 9.2011

ČSN 73 6060 Čerpací stanice pohonných hmot. Vydána: 9.2006

ČSN 73 6100-1 Názvosloví pozemních komunikací – Část 1: Základní názvosloví. Vydána: 10.2008; Změna: Z1. Vydána: 7.2011

ČSN 73 6100-2 Názvosloví pozemních komunikací – Část 2: Projektování pozemních komunikací. Vydána: 10.2008

ČSN 73 6100-3 Názvosloví pozemních komunikací – Část 3: Vybavení pozemních komunikací. Vydána: 11.2007

ČSN 73 6101 Projektování silnic a dálnic. Vydána: 10.2004; Oprava: Opr. 1. Vydána: 5.2005; Změna: Z1. Vydána: 1.2009

ČSN 73 6102 ed. 2 Projektování křižovatek na pozemních komunikacích. Vydána: 6.2012; původní vydání: 11.2007

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací. Vydána: 1.2006; Oprava: Opr. 1. Vydána: 4.2012; Změna: Z1. Vydána: 2.2010

ČSN 73 6108 Lesní dopravní síť. Vydána: 2.1996

ČSN 73 6109 Projektování polních cest. Vydána: 4.2004

ČSN 73 6405 Projektování tramvajových tratí. Vydána: 8.1996

ČSN 73 6380 Železniční přejezdy a přechody. Vydána: 4.2004; Oprava: Opr. 1. Vydána: 6.2010; Změna Z1. Vydána: 5.2008

ČSN 73 6200 Mosty – Terminologie a třídění. Vydána: 7.2011

ČSN 73 6201 Projektování mostních objektů. Vydána: 10.2008; Změna: Z1. Vydána: 1.2012

ČSN 73 6301 Projektování železničních drah. Vydána: 3.1998

ČSN 73 6310 Navrhování železničních stanic. Vydána: 8.1996

ČSN 73 6320 Průjezdné průřezy na dráhách celostátních, dráhách regionálních a vlečkách normálního rozchodu. Vydána: 6.1997

ČSN 28 0318 Průjezdné průřezy tramvajových tratí. Vydána: 5.1994

ČSN 73 6412 Geometrické uspořádání koleje tramvajových tratí. Vydána: 6.1995

ČSN 73 6425-1 Autobusové, trolejbusové a tramvajové zastávky, přestupní uzly a stanoviště – Část 1: Navrhování zastávek. Vydána: 5.2007

ČSN 73 6425-2 Autobusové, trolejbusové a tramvajové zastávky, přestupní uzly a stanoviště – Část 2 Přestupní uzly a stanoviště. Vydána: 9.2009

ČSN 73 6430 Geometrické uspořádání kolejí metra – Kolejový svršek metra. Vydána: 1.1997

ČSN 73 7501 Navrhování konstrukcí ražených podzemních objektů. Společná ustanovení. Vydána: 1.1993

ČSN 73 7507 Projektování tunelů pozemních komunikací. Vydána: 1.2006; Oprava: Opr. 1. Vydána: 3.2007; ed. A Vydána: 12.2007

ČSN 73 7508 Železniční tunely. Vydána: 9.2002; Změna: Z1. Vydána: 5.2010

ČSN 73 7509 Průjezdný průřez metra. Vydána: 4.1996

ČSN EN 12 930 Bezpečnostní požadavky na osobní lanové dráhy – Výpočty. Vydána: 5.2005

ČSN EN 1907 Bezpečnostní požadavky na osobní lanové dráhy – Terminologie. Vydána: 10.2005

Základní *Technické podmínky z oboru pozemních komunikací* – jedná se o dokumenty vydávané Ministerstvem dopravy ČR, které podrobněji určují uspořádání průjezdních úseků silnic obcemi, navrhování obytných zón, zklidňovacích a bezpečnostních prvků, případně dalších součástí pozemních komunikací. Dále jsou významné tzv. „Technické normy železniční“ (TNŽ), kde některé jsou závazné podle legislativy (Vyhláška Ministerstva dopravy č. 177/1995 Sb., kterou se vydává stavební a technický řád drah, ve znění pozdějších předpisů).

Použité zdroje

Empfehlungen für die Anlagen von Hautpverkehrsstraßen (EAHV 93). (Doporučení pro výstavbu hlavních dopravních komunikací.) 1993.

Richtlinien fűr die Anlage von Strassen RAS. Teil: Linienführung. (Směrnice pro výstavbu silnic RAS. Díl:Trasování RAS-L.) RAS-L, FSGV, 1995.

Richtlinien fűr die Anlage von Strassen RAS. Teil: Querschnitte. (Směrnice pro výstavbu pozemních komunikací RAS. Díl: Příčné uspořádání.) RAS-Q, FSGV, 1996.

Empfehlungen für Fußgängerverkehrsanlagen (EFA). (Doporučení pro výstavbu komunikací pro chodce.) 2002.

Empfehlungen für Radverkehrsanlagen ERA 95. (Doporučení pro výstavbu komunikací pro cyklisty.)1995.

Handbuch für die Bemessung von Strassenverkehrsanlagen. (Příručka pro dimenzování zařízení silniční dopravy.) HBS, 2001.

RVS 3.931 Querschnittsgestaltung von Innerortsstraßen. (Příčné uspořádání místních komunikací.) Vídeň: 1994.

RVS 3.13 Nicht motorisierter Verkehr – Radverkehr. (Bezmotorová doprava – cyklistický provoz. Vídeň: 2001.) Vídeň: 2001.

SN 640 213: Entwurf des Strassenraumes: Verkehrsberuhigungselemente a další švýcarské normy.

Strassenraumgestaltung. Hamburg.

Gestaltung von Strasse und Ortraum. Niederösterreich.

Byernes trafikarealer. Holandsko.

Ein plan für Wien in 21. Jahrhundert.

Zásady bezpečného utváření místních komunikací.

Údaje o nehodovosti v České republice a v Evropské unii.

Údaje o nehodovosti v České republice. Podklady České policie.

Highway capacity manual. HCM 1985, 1994, 2000.

Projektovanie miestnych komunikácií. Bratislava: 2004.

Wytyczne projektowania dróg. WPD-1, WPD-2, WPD-3. Warszawa: 1995.

Wytyczne projektowania ulic. WPU. Warszawa: 1992

Norme funzionali e geometriche per la construction della strade. Ministero delle Infrastrutture e dei Transporti, Ispettorato Generale per Circolazione e la Sicurezza Stradale.

Documentazione Technika Sulla Tipologia della Strade. Italia.

ČSN 73 6101 Projektování silnic a dálnic. 2005.

ČSN 73 6102 Projektování křižovatek na pozemních komunikacích. Rozpracovaná revize – předpoklad vydání 2007.

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací. 2006.

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací: Komentář. 1987.

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací: Komentář. 2006. (Rozpracováno.)

Vybrané prvky dopravního zklidňování. Praha: ČVUT.

Město Brno – strategická dopravní studie.

BUCHANAN, Collin, D. *Traffic in Towns.* Londýn: 1963.

VESELÝ, Vladimír. *Doprava a městské komunikace.* 1966.

PAVLÍČEK, Jan. *Městské komunikace.* 1988.

Závěry. In post graduální kurz *Effective urban and regional regeneration in the Czech Republic.* Brno a Glasgow (Scotland): 1997.

Závěry. In mezinárodní sympózium *Člověk ve meste*. Bratislava: 2006.

Politika územního rozvoje České republiky 2008, Brno, Ústav územního rozvoje ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj

Územní studie k čl. 114 S5 Politiky územního rozvoje ČR 2008. Praha, T-plan.

Prověření účelnosti a možnosti paralelního jižního spojení západ – východ podle článku (122) z PÚR ČR 2008. Brno, Ústav územního rozvoje.

Další užitečné odkazy k problematice:

Portál územního plánování
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/doprava.asp

DOPRAVNÍ POLITIKA ČR PRO OBDOBÍ 2014 – 2020 S VÝHLEDEM DO ROKU 2050 (materiál schválen na jednání vlády ČR dne 12. 6. 2013)
http://www.mdcr.cz/NR/rdonlyres/6771FC27-DCCC-4B72-BD0E-3EF7E6118704/0/Dopravnipolitika20142020schvalena.pdf

Soupis zkratek

B+G	Bike and Go – zaparkuj jízdní kolo (cyklista) a jdi pěšky
B+R	Bike and Ride – zaparkuj jízdní kolo (cyklista) a jeď hromadnou dopravou
ČR	Česká republika
ČSN	Česká státní norma
ČSN	Česká státní norma
ČSN EN	Česká státní norma sladěná s normou evropskou
ČSÚ	Český statistický úřad
D, D1	dálnice, s číslem konkrétní tah dálnice Praha – Brno – Lipník nad Bečvou, posléze prodloužený o původně D47 – Lipník nad Bečvou – Ostrava – hranice ČR/Polsko
Dohoda EHK OSN AGC Dohoda EHK OSN AGTC	Sdělení č. 35/1995 Sb., Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody o nejdůležitějších trasách mezinárodní kombinované dopravy a souvisících objektech (AGTC)
D-O-L	prověřovaný záměr průplavního spojení řek Dunaj – Odra – Labe
E15	původní země Evropské unie (15 států) před velkým rozšířením v roce 2004
EHK OSN AGN	Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 163/1999 Sb., Evropská dohoda o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu
EN	Evropská norma
EU	Evropská unie
GEPARDI	generální plán rozvoje dopravní infrastruktury
HD	hromadná doprava
CHKO	chráněná krajinná oblast
I/52	silnice I. třídy (státní silnice)
ICE	Intercity-Express, německá obdoba francouzského TGV
IDS	integrovaný dopravní systém (způsob organizace hromadné dopravy osob)
K+R	Kiss and Ride – zastav u zastávky HD a nalož (vyložˇ) spolucestující
MD	Ministerstvo dopravy
MHD	městská hromadná doprava
MV-CRV	Ministerstvo vnitra – centrální registr vozidel (v současnosti převeden na MD)

MŽP	Ministerstvo životního prostředí
PHM	pohonné hmoty
P+G	Park and Go – zaparkuj a jdi pěšky
P+R	Park and Ride – zaparkuj a jeď dále hromadnou dopravou
PÚR ČR 2008	Politika územního rozvoje České republiky 2008, schválená usnesením vlády č. 929 dne 20. 7. 2009
R, R43, R52	rychlostní silnice (rychlostní uspořádání silnice I. třídy), s číslem určitá R
ROPID	Regionální organizátor Pražské integrované dopravy
SRN	Spolková republika Německo
SR	Slovenská republika
TEN-T	trans-european transport network – dopravní síť mezinárodního významu sledovaná a rozvíjená v rámci dohod EU
TGV	train à grande vitesse – označení vysokorychlostních vlaků francouzských státních drah (SNCF), nástupcem těchto vysokorychlostních vlaků je systém AGV
TNŽ	technická norma železniční
ÚAP	územně analytické podklady (utříděné povinné podklady pro územní plánování)
USA	Spojené státy americké
V4+2	státy Višegrádské čtyřky (Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko) a další státy EU Rumunsko a Bulharsko, které se dohodly na vzájemné koordinaci územně plánovací činnosti a hledání tzv. nenávazností mezi urbanistickými, dopravními, energetickými systémy a také přirozených překážek, které následně dokumentují ve „Společném dokumentu územního rozvoje států V4+2“
VD	vodní dílo
VRT	vysokorychlostní trať (železniční – dle zákona č. 266/1994 Sb., o dráhách, ve znění pozdějších předpisů, §3 odst. 2, vysokorychlostní železniční doprava pro rychlost drážních vozidel nad 200 km/h, jinak (do 200 km/h) dráha konvenční

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 601 00 Brno
Tel.: +420542423111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.8 Technická infrastruktura

Garant kapitoly:
Funkční složky – Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Garant podkapitoly:
Technická infrastruktura – Ing. Marie Polešáková, Ph.D.
Zpracovatel: Doc. Ing. Petr Šrytr, CSc. a kolektiv

Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 30. 3. 2011. Aktualizace odkazů k 20. 6. 2013.
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.8 TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA

C.8.1 Charakteristika

C.8.2 Stav a trendy rozvoje IS / TI
C.8.2.1 Stav a trendy rozvoje zásobování vodou
C.8.2.2 Stav a trendy rozvoje odvodnění území
C.8.2.3 Stav a trendy rozvoje zásobování elektrickou energií (elektrifikace území)
C.8.2.4 Stav a trendy rozvoje zásobování zemním plynem (plošné plynofikace území)
C.8.2.5 Stav a trendy rozvoje systémů centralizovaného zásobování teplem a teplou užitkovou vodou (SCZT-TV)
C.8.2.6 Stav a trendy rozvoje elektronických komunikací
C.8.2.7 Stav a trendy rozvoje odpadového hospodářství, nakládání s odpady

C.8.3 Principy řešení IS / TI v územním plánování
C.8.3.1 Principy řešení zásobování vodou
C.8.3.2 Principy řešení odvodnění území (odvádění a čištění odpadních vod)
C.8.3.3 Principy řešení zásobování elektrickou energií (elektrifikace území)
C.8.3.4 Principy řešení zásobování zemním plynem (plošná plynofikace území)
C.8.3.5 Principy řešení centralizovaného zásobování teplem a teplou užitkovou vodou (teplofikace území)
C.8.3.6 Principy řešení elektronických komunikací
C.8.3.7 Principy řešení odpadového hospodářství, nakládání s odpady

Literatura, právní a technické předpisy
Soupis zkratek

Příloha 1 – Klasifikace způsobů ukládání vedení inženýrských sítí
Příloha 2 – Zkompletovaná ISTT klasifikace bezvýkopových technologií / BT
Příloha 3 – Zpřehlednění uplatnění BT v jednotlivých síťových odvětvích včetně jejich uplatnění při aplikacích sdružených tras IS

C.8 TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA

C.8.1 Charakteristika

Technická infrastruktura (dále jen „TI“) přispívá k zajištění dobrého fungování, tj. obslužnosti urbanizovaného území prostřednictvím relativně početného a pestrého **souboru dílčích / jednotlivých technických systémů**:

- systém **zásobování vodou,** obvykle veřejného vodovodu,
- systém **odvodnění**, obvykle veřejné kanalizace včetně **čistírny odpadních vod** (ČOV),
- systém **zásobování elektrickou energií,** obvykle prostřednictvím přenosové a distribuční elektrizační soustavy státu,
- systém **zásobování energetickým plynem** / zemním plynem, obvykle prostřednictvím plynovodní sítě, která finálně realizuje funkci plynárenské soustavy státu,
- systém **centralizovaného zásobování teplem** a teplou užitkovou vodou, zpravidla nechybí ve větších a velkých městech (obvykle nad cca 5 000 obyvatel),
- systémy **produktovodů a ropovodů,** neslouží bezprostředně k obsluze urbanizovaného území a obyvatel tohoto území, jedná se převážně o tranzitní systémy k přepravě surovin,
- systém **veřejných komunikačních sítí**, garantujících služby hovorového a nehovorového charakteru, obvykle prostřednictvím operátorů veřejných komunikačních sítí klasických, tj. vedení inženýrských sítí, i mobilních, tj. radiotelekomunikačních, či jejich kombinace,
- dalších speciálních analogických systémů uplatňujících se zejména v obsluze průmyslových závodů a areálů různých typů,
- systém **odpadového hospodářství,** systém nakládání s odpady,
- jiných dalších budoucích systémů technické infrastruktury zabezpečujících obsluhu území (vývoj je možné považovat dosud za neukončený).

Ve většině případů pak jde o systémy hromadné obsluhy urbanizovaného území měst a obcí. V okamžiku jejich realizace a využívání se urbanizované území a nositelé aktivit v něm stávají bezmezně závislí na jejich kontinuální spolehlivé funkci, a to jak z hlediska rozsahu, tak i z hlediska kvality poskytovaných služeb. Současně pak jejich dobrá funkce garantuje příznivé parametry životního prostředí urbanizovaného území a jeho ochranu, a dále rovněž nabízí příznivé podmínky z hlediska hygienické ochrany (samozřejmě též příznivé podmínky pro fungování území z ekonomického pohledu).

Rozhodující a současně nejcitlivější část těchto systémů ucelené technické obsluhy urbanizovaného území se odehrává (je lokalizována) v relativně omezeném a konfliktním prostředí pozemních komunikací (místních komunikací), tj. ve *veřejném prostoru.*

Vzhledem k nárůstu frekvence výskytu konkrétních konfliktních situací ve veřejném prostoru stejného či různých typů, často též i velmi kombinovaných typů v praxi (vznikají též jako odraz kvalitativně odlišných vývojových podmínek jednotlivých sídel), se jejich důsledky jeví v současnosti výrazněji než kdy dříve. Proto nastupuje potřeba důrazněji akceptovat hledisko prostorových vztahů (důsledněji uplatnit systémová a současně preventivní opatření) již v úrovni územně plánovacích činností a procedur, tj. respektovat existenci značných odlišností v tomto ohledu již v zadání (v podmínkách řešení) a následně též zcela logicky i značných odlišností v koncepčním a detailním technickém řešení a v preventivní koordinaci

řešení TI v intravilánech měst a obcí ve srovnání se zadáními a jeho řešeními, která byla dosud uplatňována. Rozsáhlejší a zásadní korektury koncepčního i méně významného rázu jsou dnes v úseku TI aktuální a často již i přímo akutní.

Základní souhrnné zpřehlednění podmínek řešení a koordinace TI nabízí typologie urbanizovaného území.

- Území s uplatněním různého počtu vedení, skladby vedení, různých způsobů ukládání[1),2)], viz Příloha 1, a s různým stupněm jejich heterogenity – strukturální, technické, ekonomické; počet základních variant činí cca 11, počet podvariant je obtížné předem stanovit.
- Území s uplatněním různého charakteru zástavby a rozmístění aktivit; počet základních variant vychází ze čtyř typů zástavby: zástavba souvislé či nesouvislé uliční fronty, bloková zástavba, rozptýlená zástavba; počet podvariant je rovněž značný (může jít dále též o jednostrannou či oboustrannou zástavbu nebo zástavbu s různou podlažností apod.); charakter zástavby s ohledem na základní podmínky efektivní obsluhy **inženýrskými sítěmi** (dále jen „IS“) lze univerzálně vázat na ukazatel hustoty osídlení.
- Území s různou dobou a stupněm urbanizace (s různou délkou a kvalitou vývoje); počet základních variant činí v podmínkách ČR cca 10, počet podvariant je již málo přehledný.
- Území s uplatněním různého tvaru, různé velikosti a celistvosti území; počet základních variant činí cca 11, počet podvariant je obtížné předem stanovit.
- Území s uplatněním typově různého systému řešení místních komunikací a s výskytem či absencí železnice a železničních vleček, nebo systémů tzv. lehké (městské) kolejové dopravy; nejjednodušeji to lze vyjádřit ukazatelem hustoty místních komunikací; počet základních variant činí cca 12, počet podvariant je obtížné předem stanovit.
- Území s různým charakterem (morfologií) terénu a charakterem čistých terénních úprav; počet základních variant činí cca 6, viz Tabulka 1, počet podvariant je obtížné předem stanovit.
- Území s různou strukturou (též s jistou koncentrací a náročností na obsluhu prostřednictvím TI) a stabilitou výrobních, servisních a dalších aktivit; počet základních variant činí cca 15, počet podvariant je obtížné předem stanovit.
- Území s výrazně odlišnými klimatickými parametry a vlivy (na území ČR se to v podstatě neprojevuje; jistý vliv lze pouze zaznamenat při srovnání klimatických rozdílů horských a nížinných oblastí; navíc pak ve spojení s výskytem skalního podloží blíže či ve větší vzdálenosti od povrchu terénu výrazně ovlivňuje hloubku uložení vedení IS).

---

1) ŠRYTR, P. a kol. *Městské inženýrství.* 1. a 2. díl. Praha: Academia, ČMT, ČKAIT, 1999 a 2001. ISBN 80-200-0663-X a ISBN 80-200-0440-8.

2) *DOS.T 09 Způsoby ukládání inženýrských sítí.* Doporučený standard technický. Praha: ČKAIT,1998.

Již z tohoto přehledu mj. vyplývá, že každé sídlo a zadání řešení jeho TI, zejména pak inženýrských sítí (IS), je vždy opravdu originál. Zvláštní a pestrá kombinace podmínek řešení pak přináší extrémní nároky zejména na projektanty a všechny zodpovědné účastníky rozhodování.

Ukazuje se dále, že na podmínky řešení IS / TI (zejména ty, které vyvolávají vážné problémy a potřebu preventivní koordinace) je třeba reagovat již v rámci koncepčního rozhodování (opakovaně pak při korekturách původního koncepčního řešení), např. v případě IS mj. především odpovídajícím výběrem způsobu(ů) ukládání IS[1),2)], tj. adekvátního(ch) způsobu(ů) ukládání vzhledem k panujícím i výhledovým podmínkám. V jednotlivých případech je nutné a možné rozhodovat na základě důsledného rozboru podmínek řešení, na základě metodiky tvorby a vyhodnocení reálných variant řešení s využitím úplné klasifikace způsobů ukládání IS[1),2)], viz Příloha 1, a na základě konkrétních poznatků a zkušeností praxe (nikoliv však praxe evidentně zdeformované, jak prokazují v našich podmínkách dva na sobě nezávislé informační zdroje, viz Tabulka 2).

Konkrétní případy méně příznivých podmínek (dále jen „MPP“) s velikou četností svého výskytu, vyvolávající problémy technického řešení veřejného prostoru (včetně jeho podzemí), se pak týkají zejména:

- poddolovaných území historických měst a jejich center se starými i přímo historickými důlními díly,
- území historických měst s tzv. antropogenními vrstvami různé mocnosti, tvaru a velmi heterogenního složení (odvaly, navážky, suti, staré skládky odpadů apod.),
- z dnešního pohledu neuspokojivých a problematických způsobů řešení zakládání a základových konstrukcí i vlastních konstrukčních řešení většiny historických objektů (též starých a starších objektů) či komplexů historických objektů (jde o relativně snadno zranitelné objekty),
- zákeřných a nahodilých projevů provozu na povrchu území promítající se do jeho podzemí (např. otřesy a vibrace způsobené dopravními prostředky a mechanizmy) či neméně zákeřných projevů z hlubšího podzemí (např. seismické projevy), nebo jde o potíže způsobené nestabilními masivy zeminy a horniny (negativní projevy svážných území a území rozsáhle plošně poddolovaných),
- zákeřných, nahodilých i extrémních projevů změn směrů proudění, změn režimů proudění podzemní vody (včetně zahrnutí i změn a negativních projevů a účinků její kvality) i povrchové vody (zejména při výskytu povodní),
- zákeřných, nahodilých a často nešetrných projevů prováděných v MPP zemních prací (při opravách výpadků, poruch a havárií IS, místních komunikací či dalších objektů),
- nedostatku veřejného i privátního prostoru (výskyt prostorové nouze) v území historických měst a jejich center,
- v průměru větší relativní hustoty IS v historických částech měst (způsobované mj. delší dobou jejich aplikace / instalace v MPP s tím, že téměř vždy v MPP i zůstávají, dlouhodobě se hromadí a překáží stará z provozu již vyřazená vedení IS a dále způsobované též delší dobou v MPP působící improvizace, heterogenně v MPP vyvolávající i vážné prostorové kolize a prostorovou nehospodárnost) atp.

Tabulka 1

Charakteristika přírodních terénních/morfologických podmínek území, hodnocení vhodnosti území pro jeho urbanizaci (pro jeho vybavení IS / TI)

Faktory přírodních terénních podmínek		**Varianty přírodních terénních/morfologických podmínek území**		
		1	**2**	**3**
		výhodné podmínky	**nevýhodné podmínky**	**obzvlášť nevýhodné podmínky**
druh půdy (geolog. a hydrogeolog. podmínky povrchové vrstvy)		písek, písčitá půda, písčitohlinitá půda	těžké písčitohlinité půdy, hlíny	málo únosné, nestabilní, rozbředlé, bažinaté půdy
únosnost základové půdy		> 0,15 MPa	0,1 až 0,15 MPa	< 0,1MPa
a)	náchylnost k jejich vzniku, stupeň jejich rozvoje	nerozvinuté	nerozvinuté nebo slabě rozvinuté	rozvinuté (zvětšující se a stabilizující se)
	sklonitost (strmost) svahů	svahy ploché	svahy strmé	svahy strmé
	jejich hloubka	< 3 m	3 – 10 m	> 10 m
výskyt bažin, rašelinišť s mocností vrstvy		nevyskytují se	< 2 m	> 2 m
výskyt zatopení (inundace) v území a jeho četnost výskytu		nezatápěné nebo zatápěné území ne častěji, než jednou za 100 let (zabezpečenost 1%)	zatápěné jednou za 100 let až jednou za 25 let s max. úrovní velké vody ne více, jak 0,6 m nad terénem	zatápěné území jednou za 25 let a častěji s katastrofálními důsledky (oběti na životech, škody)
nestabilita vodních toků/výmoly – jejich rozsah (šířka)		nevyskytuje se	< 10 m	> 10 m
sesuvy půdy, nestabilita svahů		nevyskytují se	jednotlivě se vyskytují	častý dílčí nebo souvislý výskyt
krasové jevy (výskyt závrtů)		nevyskytují se	dílčí výskyt závrtů	častý výskyt krasových jevů
b)	Stupeň vhodnosti území	Sklon povrchu území		
		v případě zastavěného území obytného pásma	v případě zastavěného území průmyslových závodů	
4	vhodné území	5 až 100 ‰	3 až 50 ‰	
5	nevhodné území	100 až 200 ‰ (v hornatém a členitém území až do 300 ‰)	< 3 ‰ a > 50 ‰	
6	obzvláště nevhodné území	>200 ‰ (v hornatém a členitém území > 300 ‰)	bez sklonů a > 50 ‰	

Ad a) výskyt extrémních terénních útvarů a jevů (rokle, strže, výmoly)
Ad b) varianty reliéfu terénu v území

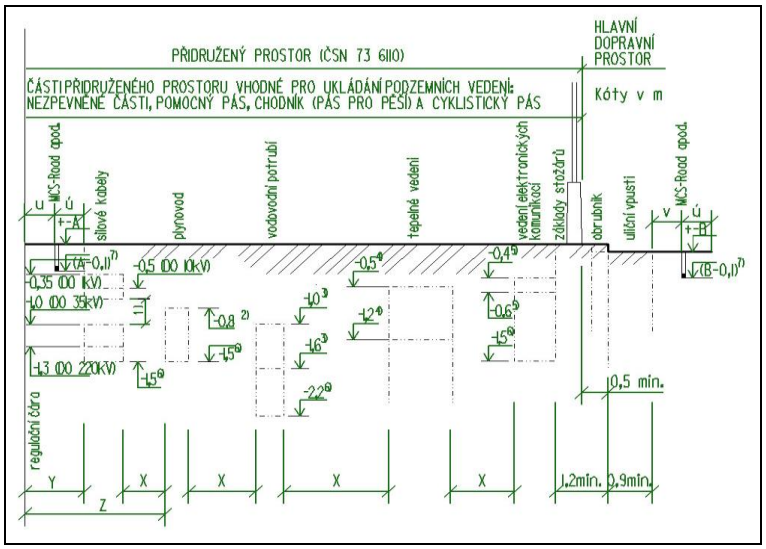
Poznámka: Morfologie terénu vymezuje strukturu dílčích povodí a tím i přirozené odtokové poměry území (může též vyvolat problémy při rozhodování o koncepci řešení splaškové oddílné kanalizace apod.).

Vzhledem k tomu, že výchozí koordinační krok technického řešení inženýrských sítí (IS) vyplývá z prostorové koordinace v uličních profilech a v prostorách prostranství (ve veřejném prostoru), je nezbytné objektivně konstatovat, že žádoucí prostorově úsporné řešení je bezprostředně ovlivněno způsobem ukládání IS. Zpřehlednění způsobů ukládání IS nabízí Příloha 1. Prostorově úsporné a současně spolehlivé (spolehlivější ve srovnání s klasickým, tj. prostým ukládáním do země) řešení IS, je především vázáno na užití odpovídajících reálných typů sdružených tras IS, které současně garantují celou řadu dalších výhod. To se následně projevuje jako výhodný a efektivní krok preventivní koordinace v širším záběru. Takové řešení obvykle nabízí synergický efekt a garantuje efektivně udržitelný rozvoj.

Základním nástrojem prostorové a další koordinace IS (prvků TI), je v našich podmínkách *ČSN 73 6005 Prostorové uspořádání sítí technického vybavení* – viz Obrázek 1 – a *ČSN 73 7505 Sdružené trasy městských vedení technického vybavení*. *ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací* se v případě prostorové koordinace odvolává na *ČSN 73 6005*, a tudíž neobsahuje žádná svá základní koordinační ustanovení a opatření ve smyslu ucelené péče o dopravní prostor (dle zák. č. 13/1997 Sb., *o pozemních komunikacích,* by se tak dal předpokládat pravý opak, protože tento zákon pojem *dopravní prostor* ztotožňuje s pojmem *kompletní veřejný prostor*; pouze prováděcí vyhláška k tomuto zákonu č. 104/1997 Sb., ve svém závěru pasivně konstatuje: "… když to jinak prostorově nevychází, tak je třeba použít prostorově úsporného řešení v podobě sdružené trasy IS ...").

Obrázek 1

Zájmová pásma podzemních vedení technického vybavení v přidruženém prostoru z ČSN 736005 ve vztahu k regulační / stavební čáře a k dílčím prostorům dopravního / veřejného prostoru

Vysvětlivky:

X - nejmenší dovolená vodorovná vzdálenost mezi vedeními (ČSN 73 6005).
Y - nejmenší dovolená vzdálenost silových kabelů od stavebního objektu .
Z - nejmenší dovolená vzdálenost plynovodu od stavebního objektu.
1) Prostor pro přípojky.

2) Menší krytí u nízkotlakých a středotlakých plynovodů než 0,8 m je dovoleno jen po projednání s plynárenským podnikem.
3) Nejmenší krytí podle místních podmínek v rozmezí 1,0 m - 1,6 m.
4) Optimální krytí podle místních podmínek v rozmezí 0,4 m - 1,2 m.
5) Nejmenší krytí pro kabely v zemi a povrchové kabelovody je 0,4 m, pro hloubkové kabelovody je 0,6 m.
6) Největší doporučené krytí (kromě zvláštních případů). Stoky jsou umístěny podle stokové soustavy, podle místních podmínek. Při rovnoběžném vedení dešťové a splaškové kanalizace se hlouběji umísťuje zpravidla splašková stoka.
7) Možná poloha optického kabelu bezvýkopové technologie MCS-Road apod. s jeho uložením do vybroušené drážky cca 10 mm široké a 100 mm hluboké.
u – Nejmenší dovolená vzdálenost okraje drážky pro trasu MCS-Road apod. od čáry regulace 0,5 m;
ú – dtto od zájmového prostoru silových kabelů 0,3 m či od zájmového prostoru vedení jiného druhu 0,3 m;
v – dtto od okraje uliční vpusti (jejího půdorysu) 0,3 m.

Zejména v případě větších a velkých měst (obvykle nad cca 5 000 obyvatel) může být dalším upřesňujícím nástrojem prostorové koordinace např. katalog vzorových uličních profilů[3)] či závazná zpřesňující dohoda všech zainteresovaných[4)] (tj. zainteresovaných stran ve smyslu udržet koordinačně a programově adekvátní reálné podmínky existence všech prvků IS / TI, včetně dopravy a dalších aktivit ve veřejném prostoru a tak účinně ochránit veřejné i oprávněné parciální zájmy).

Za systémové nástroje řešení je pak možné považovat ty, které garantují kvalitní funkci veřejného prostoru jako celku z dlouhodobého hlediska.

V případě inženýrských sítí i ostatních prvků TI je pak nezbytné potlačit improvizaci ohrožující, oddalující či i znesnadňující jejich dlouhodobou stabilní spolehlivou funkci. Konkrétně pak lze toto doložit projevujícími se a prosazujícími se již dnes trendy řešení. Za takové lze např. považovat prosazování i průběžnou realizaci reálných / existujících programů sdružených tras IS v centrech velkých a větších (zejména též historických) měst a dále analogicky programů řízené obnovy ekonomické životnosti IS užitím tzv. **bezvýkopových technologií BT** (dále jen „BT“) – Trenchless Technology[5)], programovou kompletaci a modernizaci IS.

Odpovídající včasná obnova životních cyklů investičního majetku (dále jen „IM“) IS / TI, infrastrukturního majetku, má pro všechna sídla strategickou důležitost. V tomto ohledu je význam potenciálního (aktuálního či již i akutního) užití sdružených tras IS a bezvýkopových technologií IS (jejich klasifikace, Příloha 2[5)] a 3[5)] včetně užití super kvalitních materiálů a zařízení nezastupitelné. Ukazuje se nezbytným i účelným zahrnout do návrhu řešení TI v rámci ÚP měst a obcí též koncepci obnovy infrastrukturního majetku TI (v případě IS pak koncepci uplatnění BT apod.).

Samozřejmým předpokladem pro progresi v úseku IS / TI je pak dostatečně kvalitní facility management (tj. moderní systém správy a řízení provozu IM IS / TI, opírající se o adekvátní

---

3) *Uložení sítí technického vedení v uličním profilu*. Plzeň: Útvar koncepce a rozvoje města Plzně, 1997.

4) *Dohoda o technických zásadách spolupráce při ochraně, obnově a tvorbě stromořadí včetně podmínek pro ukládání inženýrských sítí ve vztahu k zeleni v hl. m. Praze.* Praha: Magistrát hl. m. Prahy, odbor životního prostředí, 1999.

5) Bezvýkopové technologie při výstavbě a rekonstrukci inženýrských sítí. *Stavební informace.* Monotematické číslo 5/2005. CzSTT. ISSN 1211-2259.

kvalitní databáze a špičkové informační technologie, umožňující tvorbu expertních systémů pro provoz IS / TI „šitých na míru“). To svým způsobem zlepšuje i situaci pro provádění průzkumů a rozborů (vyhodnocení aktuálního stavu IS / TI) v rámci územně plánovací činnosti.

V případě územně plánovací činnosti pak samozřejmě i dnes hraje svou roli velikost, význam a konkrétní podmínky (obvykle jejich originální kombinace) vzniku a doby fungování každého sídla, typ a velikost zájmového území tak, jak bylo již výše zdůrazňováno.

Neméně významný je i časový horizont, pro který má být koncepční řešení vytvořeno či to předchozí změněno, upraveno, zkorigováno. V tomto případě se návrh řešení IS / TI podřizuje časovým horizontům nastaveným urbanistickou koncepcí řešení s tím, že faktický (praktický, používaný) časový horizont je mnohem delší a k těm oficiálním, kratším se pak dostáváme „jakousi přesnější či méně přesnou interpolací“ (současně též v závislosti na přesnosti urbanistické koncepce, přesnosti zadání nároků na technickou obsluhu konkrétního urbanizovaného území).

Z metodického hlediska se pak vlastně v případě IS / TI jedná při tvorbě ÚPP / ÚPD o zjednodušené či specifické formy a postupy projektování, opírající se o legislativní, technické a další podklady IS / TI (v případě IS se situace jeví jako relativně nejkomplikovanější a potenciálně velmi konfliktní). Současně pak nesmí být zanedbáván fakt, že jde v jednotlivých případech vždy o soubor reálných variant a podvariant řešení. Ty musí být identifikovány, zdokumentovány, vyhodnoceny a teprve následně může být finálně rozhodnuto.

Protože se v případě TI jedná o ucelený systém hromadné obsluhy urbanizovaného území (s jeho subsystémy, koncipované úměrně jeho potřebám), je pak nezbytné zdůraznit, že po jeho zavedení / realizaci „již není prakticky cesta zpátky“, tj. je třeba zabránit vzniku jakýchkoliv rozhodnutí a situací, které by i jen částečně a jakoby nedopatřením vedly k popírání smyslu jeho existence (takováto rizika při všem existují).

C.8.2 Stav a trendy rozvoje IS / TI

Stav a trendy rozvoje IS / TI jako celku byly již základním způsobem zpřehledněny a hodnoceny v kapitole C.8.1. Pro potřeby územně plánovací činnosti je pak třeba takové zpřehlednění a hodnocení provést zcela konkrétně pro území, určené k řešení. Tento krok je silně závislý na stavu databází o IS / TI a je snáze proveditelný, jsou-li již k dispozici moderně koncipované a průběžně aktualizované databáze IS / TI. V opačném případě je tento krok neschůdný. Údaje z existujících podkladů a informačních zdrojů je nezbytné doplnit o další zjištění a výsledky základního terénního a dalších cílených průzkumů a o výsledky kontroly zejména v těch případech, kdy existují rozpory v prvotních podkladech či jsou pochybnosti o správnosti údajů promítajících se do dalších kroků územně plánovací činnosti. Pro zjištění parametrů stávající a výhledové potřeby technické obsluhy zájmového území lze použít např. též cíleného demografického průzkumu. V našich podmínkách, v podmínkách ČR, je pak celkově situace rozsahu a kvality informačních zdrojů IS / TI značně heterogenní a neodpovídá dnešním potřebám, jakkoliv již např. existují a jsou v jistém rozsahu doplňovány, aktualizovány a relativně na slušné úrovni zpracovány technické mapy. Problémem však je často jejich dostupnost pro zpracovatele ÚPD v úseku TI (jako příklad lze uvést systém MAWIS). Následně pak je všeobecně známá jejich problematická přesnost a úplnost.

V mnoha případech konkrétních řešených zájmových území se lze dále setkat se stavem a projevy, které dále komplikují územně plánovací činnost v úseku IS / TI jako celku (příklady); jedná se o:

- nízký přirozený technický potenciál území (výskyt nepříznivé morfologie terénu, nepříznivých geologických a hydrogeologických podmínek povrchové vrstvy, absence vodního toku, …),
- příliš rozptýlenou a nekompaktní zástavbu,
- výskyt relativně vysokého stupně narušení celistvosti území z hlediska jeho technické obsluhy a její koordinace,
- výskyt důsledků vážných pochybení koncepčního rozhodování v úseku IS / TI z předcházejících období,
- výskyt důsledků improvizace či i nekvalifikovaného uplatnění provizorních řešení a nekompetentního rozhodování,
- výskyt zanedbání základní údržby některých subsystémů a prvků IS / TI i ve větším rozsahu (či výskyt příkladů jejich přímého poškozování a ničení),
- nověji pak jde o nelogický výskyt případů neochoty některých majitelů nemovitostí využívat služeb IS / TI (např. neochota ke zřízení kanalizační, vodovodní či plynovodní přípojky v situaci existence veřejné kanalizace, veřejného vodovodu a plošné plynofikace území) atp.

Výrazným trendem pak je posilování spolehlivosti IS / TI jako celku i jejich jednotlivých částí. To je žádoucí více zohledňovat již v rámci územně plánovacích procesů.

V případě inženýrských sítí pak lze považovat za základní opatření k posílení jejich spolehlivé funkce:

- identifikaci a odstranění slabých míst (soutěsek, vyvolávajících neúměrná rizika, např. výskyt nadřazených vodovodních řadů lokalizovaných v rychlostních či sběrných komunikacích, nekoncepční postup obnovy IM TI atd.),
- uplatnění paralelní vazby dělením výkonu v určitém úseku systému hromadné technické obsluhy do většího počtu prvků (v paralelním vzájemném uspořádání),
- aplikace úměrné (následně též i reálně využívané) rezervy kapacity v odpovídajících místech subsystémů TI,
- uplatnění odpovídajícího stupně zokruhování u rozvodných sítí,
- uplatnění kvalitnějších (spolehlivějších) způsobů ukládání IS,
- uplatnění kvalitních (superkvalitních) materiálů a zařízení IS, jejich kvalitní zpracování/montáž včetně kvalitní kontroly provedení / odzkoušení,
- uplatnění opatření k prodloužení ekonomické životnosti IM IS,

- vyloučení či utlumení potenciálních škodlivých vlivů na inženýrské sítě a jejich ochranné konstrukce (např. vibrace, extrémní změny režimů podzemních vod, extrémní přetěžování či nestacionarita zatížení apod.),
- uplatnění kvalitních postupů včasné identifikace závad, poškození a příčin výpadků a jejich odstraňování včetně uplatnění kvalitních prostředků pro zabezpečování náhradní či havarijní/nouzové služby,
- uplatnění většího počtu zdrojů zásobování (v případě IS – zásobovacích systémů) včetně uplatnění i místních zdrojů (garantují v jistém rozsahu autonomii obsluhovaného území),
- uplatnění programu opatření k zajištění provozní rovnováhy a stability IS / TI a k zajištění obnovy jejich ekonomické životnosti a modernizace (regulováno prostřednictvím facility management) atd.

Návrh technického řešení musí být vždy dostatečně kontrolován a případně korigován zejména z ekonomického a ekologického hlediska. Pro celkové zpřehlednění ekonomické náročnosti jednotlivých úseků TI je proto tato náročnost nabízena v následující tabulce.

Tabulka 2

Relativní ekonomická náročnost způsobů ukládání vedení inženýrských sítí IS (%), vzájemné srovnání s aktualizací k roku 2010

Varianty ekonomického hodnocení		**Způsob uložení**			
		Ve společné trase		**Ve sdružené trase typu**	
		Klasicky do země	Klasický podpovrchový kolektor	Technická chodba	Univerzální multikanál (BIRCO, SITEL,..)
A	N	100 (1.)	285(4.)	201 (3.)	120 (2.)
	K	[150] 100 (2.)	194 (4.)	139 (3.)	80 (1.)
B	N	100 (1.)	130 (4.)	128 (3.)	105 (2.)
	K	[150] 100 (4.)	95 (3.)	93 (2.)	71 (1.)
C	N	100 (1.)	130(4.)	126 (3.)	106 (2.)
	K	[150] 100 (4.)	95 (3.)	92 (2.)	71 (1.)
D	N	100 (1.)	128 (4.)	126 (3.)	105 (2.)
	K	[150] 100 (4.)	93 (3.)	92 (2.)	70 (1.)

Zdroj: Diplomová práce Ing. Součkové, FSv-ČVUT v Praze, KZI, 2001.

Varianty ekonomického hodnocení (v závorkách je uváděno výsledné pořadí ekonomické výhodnosti, když technická výhodnost je jednoznačná a opakovaně prokazována):
A – uvažovány výhradně pořizovací náklady
B – uvažovány též provozní náklady za období 30 let
C – uvažovány též provozní náklady za období 60 let
D – dtto co ad C + uvažovány náklady na úplnou obnovu
K – s "kompenzací" (za každou technickou nevýhodu + 5 %, za nutnost použití dražších materiálů + 5 %); technické nevýhody představují ekonomickou zátěž
N – bez "kompenzace"

Technické nevýhody sdružených tras inženýrských sítí (ve srovnání se společnými trasami nabízejí vesměs výrazně příznivější podmínky pro ukládání IS, přesto mají i jisté „nevýhody“) :

- Nelze počítat s příznivým účinkem zemního tlaku u některých potrubních IS; obecně to zvyšuje nároky na fixování polohy vedení uvnitř ochranné konstrukce příslušného typu sdružené trasy.

- Je nezbytné zajistit systém MaR a dispečerského řízení provozu.

Technické nevýhody společných tras inženýrských sítí:

- Jde o prostorově neúsporné řešení vyvolávající nepořádek v podzemí veřejného prostoru.
- Potenciální možnost vzájemného i velmi zákeřného poškozování jednotlivých druhů IS (vedení a objektů) či zařízení ve veřejném prostoru je reálná a potvrzena praxí.
- Není možná odpovídající přímá provozní kontrola a údržba IS.
- Nejsou možné pružné žádoucí změny IS.
- Dochází často k poškozování majitelů sousedících nemovitostí, ke znehodnocování privátních pozemků.
- Obnova životnosti vedení a objektů IS je výrazně znesnadněna.

Pozn: Tvrzení praktiků-improvizátorů, různých manažerů či úředníků, že řešení s uplatněním sdružených tras IS je příliš nákladné, není a nikdy jimi nebylo dostatečně hodnověrně prokazováno/prokázáno a jeví se proto jako kontraproduktivní. Přitom již v r. 1983 Ing. V. Waumund, CSc., zcela nezávisle, ve své disertační práci (FSv-ČVUT v Praze, Katedra ekonomiky a řízení stavebnictví) prokázal jednoznačnou konkurenceschopnost kolektorů a technických chodeb z ekonomického hlediska. Stejně tak lze učinit důležitý odkaz na výsledky úsilí pracoviště prof. D. Steina z TU Bochum a pracoviště společnosti Stein&Pertners (rovněž se sídlem v Bochumi, www.stein.de).

Tabulka 3

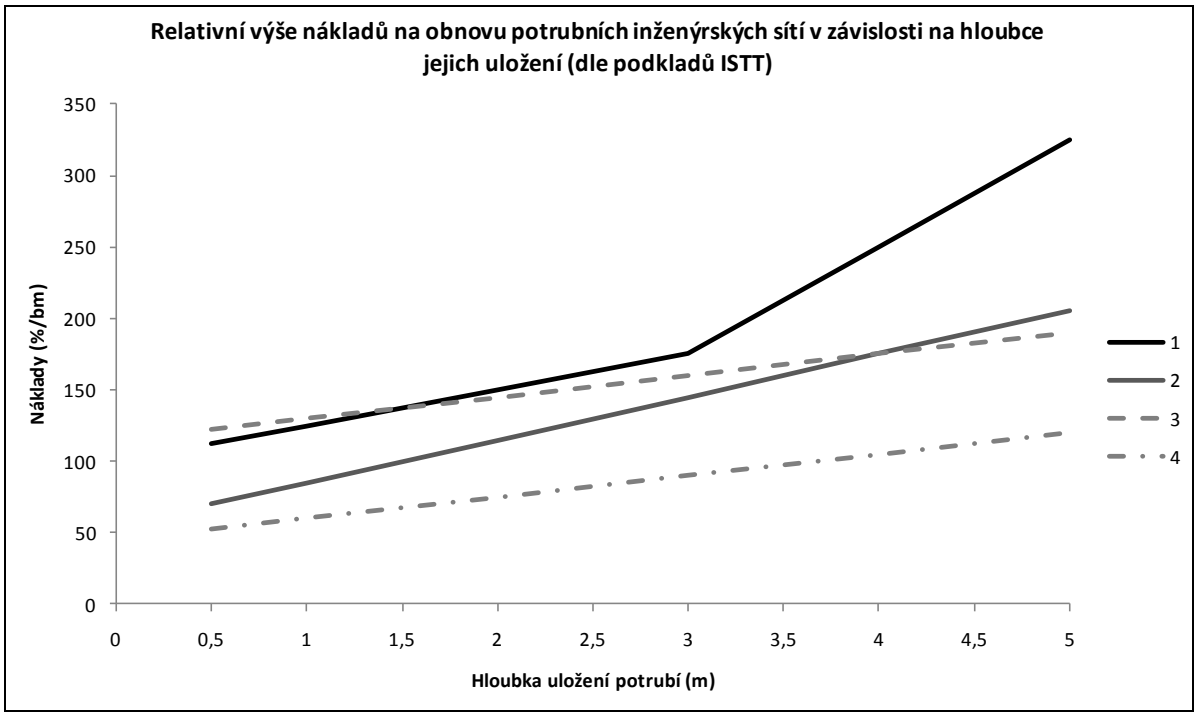
Investiční náročnost technické obsluhy urbanizovaného území (za předpokladu nikoliv extrémních podmínek jejího řešení)

Úseky / druhy technické obsluhy urbanizovaného území	**Sídla (města, obce) do**				
	Počet obyvatel sídla v tisících				
	20	**50**	**100**	**250**	**500**
	Podíl investičních nákladů cca (%)				
Dopravní obsluha (dopravní stavby)	18	21	23	25	28
Zásobování vodou (veřejný vodovod)	12	11	10	9	8
Odvodňování území (veřejná kanalizace včetně ČOV)	18	16	15	15	14
Plošná teplofikace (centrální výroba a rozvod tepla a TV)	19	17	16	10	8
Plošná plynofikace (rozvod zemního plynu)	7	7	6	6	6
Elektrifikace území (rozvod elektrické energie)	4	4	4	4	4
Telekomunikační obsluha území	12	11	10	10	10
Ostatní zařízení technické obsluhy a úprava terénu	10	13	16	21	22
Celkem	100	100	100	100	100

Poznámka: V případě, že některý úsek technické obsluhy urbanizovaného území absentuje nebo je výstupem nikoliv v celém rozsahu území, lze předpokládat jeho nulový podíl či jistý úměrný podíl k plošnému zastoupení ve vztahu k plošnému rozsahu sídla.

Obrázek 2

Relativní výše nákladů na obnovu potrubních inženýrských sítí v závislosti na hloubce jejich uložení

1 - obnova užitím otevřeného výkopu (horní hranice nákladů) včetně zahrnutí obnovy povrchů
2 - obnova užitím otevřeného výkopu (dolní hranice nákladů) včetně zahrnutí obnovy povrchů
3 - obnova užitím technologie Pipe Bursting včetně zahrnutí obnovy povrchů
4 - obnova užitím technologie prostého reliningu včetně zahrnutí obnovy povrchů

C.8.2.1 Stav a trendy rozvoje zásobování vodou

Stav v úseku zásobování vodou je na území ČR relativně uspokojivý, zejména celkovým stupněm připojení obyvatel a dalších uživatelů na veřejné vodovody. Přesto stále ještě existuje značný počet sídel, kde veřejný vodovod chybí či má úroveň nedosahující úrovně standardní.

Vlastní technický stav veřejných vodovodů pak vyvolává spíše obavy z dalšího jejich fungování a rozvoje. Technický stav veřejných vodovodů je dnes značně různorodý s tím, že ve velikém rozsahu se jedná o IM vyžadující alespoň prostou obnovu. S narůstající cenou vody (vodného), ale i z jiných příčin, dochází k odlehčení veřejných vodovodů, ke snižování poptávky po dodávce vody. Faktické hodnoty specifické potřeby vody se dnes pohybují okolo 120 až 150 l/osobu/den (ve větších městech, nad cca 5 000 obyvatel) a 90 l/osobu/den i méně (v menších obcích, pod cca 2 000 obyvatel). Snižující se hodnoty spotřeby vody vyvolávají při daném technickém stavu rozvodných sítí další nepříznivé zvýšení podílu ztrát vody a další jiné potíže (např. zvětšování doby zdržení vody v potrubním systému za vzniku hygienických závad). Existují rizika zhoršování jakosti nabízené pitné a užitkové vody z důvodů zatím nedostatečné ochrany vodních zdrojů, z důvodů zhoršující se jakosti surové vody, z důvodů nedobrého stavu

rozvodných sítí i z jiných příčin. Současná situace pak vyvolává přirozenou reakci využívat paralelně i svých vlastních domovních studní jako zdrojů vody užitkové.

To má nepříjemné ekonomické důsledky pro provozovatele veřejného vodovodu s tím, že často, v závislosti na nedobré technické úrovni i stávající veřejné kanalizace, jde současně i o zvýšení rizika těžko kontrolovatelného znečišťování podzemních vod a tím i vody ve veřejných a domovních studních. Z technického hlediska dnes nečiní potíže rozšiřování rozvodných vodovodních sítí (především do rozvojových lokalit) či zavádění veřejných vodovodů v sídlech formou jejich napojení na stávající odlehčené (např. skupinové i místní) vodovody. Stávající domovní studny si pak zachovávají a tak si ponechávají charakter zdroje vody užitkové a zdroje vody pro náhradní či nouzové zásobování. Specifický, relativně samostatný problém pak představuje výskyt zemědělských závlahových soustav a tzv. průmyslových vodovodů (jejich stav i další vývoj je dnes obvykle obtížné uspokojivě charakterizovat; např. v případě závlahových soustav musí zůstat zachována alespoň jejich funkce i po zásahu typu „expanze rozvojových lokalit do jejich teritoria“) .

C.8.2.2 Stav a trendy rozvoje odvodnění území

Stav i v tomto úseku je na území ČR rovněž relativně uspokojivý především stupněm připojení obyvatel a dalších uživatelů na sítě veřejné kanalizace. I dnes však existují obce, kde veřejná kanalizace chybí, či není zkompletována, či se jedná (v případě území venkovského typu) o existenci dešťové oddílné kanalizace s nestandardní technickou úrovní řešení, zneužívané ve smyslu nekorektního napojení přelivů septiků i přímého převodu splašků.

Technický stav sítí veřejné kanalizace však je celkově málo uspokojivý a vykazuje mnoho závažných problémů (výskyt velikého množství balastních vod vznikajících infiltrací při netěsnostech kanalizace či výskyt znehodnocování podzemních vod exfiltrací odpadních vod, výskyt rizika kavernózních jevů v blízkosti kanalizace s nepříznivými dopady na ostatní inženýrské sítě a místní komunikace; absence odpovídající ČOV).

Ve městech ČR byl zakládán, jako i jinde v Evropě, jednotný systém kanalizace, který již koncepčně neodpovídá dnešním a výhledovým podmínkám a požadavkům. V takových případech, s ohledem na stav této kanalizace, usilujeme obvykle o příslušné úpravy stokové sítě (doplnění o splaškovou oddílnou kanalizaci, o zachycování dešťových vod ze střešních svodů jednotlivých nemovitostí s následnou jejich akumulací a vsakováním, uplatnění různých forem územní technické retence apod.) či uplatnění vírových separátorů odpadních vod (na extrémní odlehčované průtoky v době přívalových srážek), namísto klasických odlehčovacích komor. Takto upravená jednotná kanalizace je označována za tzv. modifikovanou. Dosti často bývá nezbytné rekonstruovat ČOV (tj. ji rozšířit, intenzifikovat, modernizovat) či i postavit zcela novou. Vyskytují se však i případy, kdy byly postaveny ČOV, jejichž kapacita bude dlouhodobě málo využívána. V mnoha obcích pak byla dříve upřednostňována výstavba dešťové oddílné kanalizace a oddalována výstavba oddílné splaškové kanalizace. To následně podněcovalo známé nekorektní úpravy.

Tento nedobrý stav je napravován urychlenou dostavbou oddílné splaškové kanalizace včetně ČOV, či je doporučována náprava (u malých sídel s rozptýlenou zástavbou) dostat alespoň pod kontrolu neúnosný provozní režim žump a septiků. Dosti často je zvažována varianta, zda není nejvhodnější řešení se společnou ČOV pro několik obcí či převod splaškových

odpadních vod na městské ČOV z obcí v jejich okolí. Jde o variantu řešení, která častěji figuruje vedle několika dalších. Rozhodování pak spočívá v poctivě a odpovědně provedeném vyhodnocení všech těchto variant, zejména z dlouhodobého hlediska.

Současně je třeba dbát na kontrolu stavu dalších odvodňovacích prvků řešeného území (např. záchytných příkopů, odvodňovacích melioračních kanálů apod.) a v rámci zpracování ÚPD či ÚPP vyvolat řešení zjištěných závad či jiných závažných problémů. Zcela nezbytné je vždy provést kontrolu stavu sítě přirozených i umělých vodních toků (kontrolu funkce recipientů) a navrhnout též potřebná opatření.

Specifickým, ale často se vyskytujícím problémem bývá nátok tzv. cizích (srážkových) odpadních vod z nezastavěného do zastavěného území (obvykle též v souvislosti s ne zcela příhodně navrženými a realizovanými trasami silničních a jiných pozemních komunikací před jejich vstupem do zastavěného území).

Dalším problémem bývá občas i trvalý výskyt ustálené hladiny podzemní vody blízko pod povrchem terénu v zastavěném území měst a obcí (v jejich částech), kdy v případě terénních zlomů dochází k vývěrům, které mohou např. způsobovat obtíže na místních komunikacích zejména v zimním období apod.

Za nesporně progresivní trend pak lze považovat to, že se v praxi ČR začínají stále více prosazovat systémy tlakové a podtlakové oddílné splaškové kanalizace či systémy kombinované, např. klasická gravitační kanalizace s přečerpávacími šachtami. K dispozici je též pneumatický systém dopravy splaškových odpadních vod na větší vzdálenosti (např. při převodu odpadních vod z několika obcí na společnou ČOV). Naopak existující systém maloprofilové kanalizace (small diameter sewerage / gravity small bore sewerage / settled sewerage) zatím u nás nenachází praktickou aplikaci, přestože jsou pro ni mnohde příhodné podmínky.

Za jistý trend lze také považovat dnes již skoro hromadné uplatňování malých (a domovních) čistíren odpadních vod. Nabídka trhu je v tomto případě nejspíš trvale v převisu nad poptávkou. Takové řešení lze zřejmě preferovat v situacích odlehlé zástavby, dále zástavby v rozsahu malých lokalit s řídkou/rozptýlenou zástavbou (jako řešení relativně operativní) a v situacích, kdy není pravděpodobné a ekonomicky reálné uplatnění řešení formou veřejné kanalizace včetně centrální ČOV.

Je obvykle nezbytné zkoumat fungování odvodnění řešeného území před a po jeho urbanizaci (v jeho průběhu, event. i zpětně, historicky) v souvislosti s obvykle uplatňovaným požadavkem „nenarušení / neovlivnění ve větším rozsahu odtokových režimů v území“. Tím se samozřejmě nemůže chápat každé ovlivnění a jakákoliv změna, protože by se takový požadavek stal vlastně nesplnitelným. Nemohlo by dojít k žádné urbanizaci (k realizaci aktivit vymezených urbanistickou koncepcí a koncepcí technické obsluhy tohoto území). Je to nezbytné chápat tak, že v místních i širších územních vztazích by neměly či nesmí být vyvolány a neměly by či nesmí nastat problémy, tj. výsledný účinek odvodnění území, realizovaný technickými a dalšími opatřeními, by se neměl či nesmí výrazně odlišovat od toho původního. Takové zadání je pak reálnější (technicky i ekonomicky zvládnutelné) a jsou kontrolovatelné výsledky aktuálně i zpětně včetně splnění realistických ekologických podmínek a požadavků.

V případě veřejných kanalizací a vodovodů je pak nezbytné počítat s tím, že zejména ve velikých městech mohou být technické postupy řešení tak, jak jsou charakterizovány platnými technickými (zejména normativními) a jinými obecně platnými podklady, dále podrobně zpřesňovány „místně platnými podklady“, např. konkrétně v hl. m. Praze *Pražskými městskými standardy*.
Speciální dokumentace, označovaná jako *PRVK ÚK*, je pak *Plán rozvoje vodovodů a kanalizací příslušných krajů*, když při dřívějším okresním uspořádání státní správy se jednalo o *PRVK ÚC – Program rozvoje vodovodů a kanalizací příslušného okresu (velkého územního celku)*.
Specifický a relativně samostatný problém je představován zásahem do systémů plošné zemědělské drenáže při vymezování zastavitelných ploch za původní hranicí sídla. Vodohospodářské dílo musí zůstat funkční i po tomto zásahu (nutnost kontroly, návrhu a realizace příslušných opatření je evidentní).

C.8.2.3 Stav a trendy rozvoje zásobování elektrickou energií (elektrifikace území)

Ukazuje se, že zásobování energiemi (bez ohledu na to, zda z neobnovitelných či obnovitelných zdrojů energie) je oblast, která je velmi citlivá na časté změny v podmínkách řešení (možná nejcitlivější ze všech prvků IS / TI). Energetickou koncepci řešeného zájmového území (jeho energetickou bezpečnost) je tedy v prvé řadě potřeba podpořit odpovídající prognózou vývoje těchto podmínek, včetně kvalitní prognózy potřeb jednotlivých druhů energií. V území, kde jsou již energetické systémy založeny, je v prvé řadě třeba, vzhledem k jejich stavu a k prognózovaným podmínkám, rozhodnout o jejich možnostech uplatnění i v příštím období, provést nezbytné korektury a celkovou koordinaci. Pro další uplatnění elektrifikace, či plynofikace nebo i teplofikace území jednoznačně hovoří zájem ochránit čistotu ovzduší (v místě užití energie / energií) a dále též technické a ekonomické předpoklady a samozřejmě i zjištěný a event. usměrněný zájem majitelů nemovitostí o takovéto služby. Předběžně je třeba rozhodnout o zatěžovacích podílech jednotlivých energetických systémů k pokrytí potřeby energií ve výhledovém období v rámci územních energetických generelů (územní energetické koncepce měst), vycházejících ze státní energetické politiky, z *Politiky územního rozvoje ČR 2008*. Její významnou součástí je i program úspor energií a program využití obnovitelných zdrojů energie.

V případě elektrorozvodných sítí měst a obcí je třeba prověřit stav a kapacitní možnosti primární sítě VN 22 kV, stávajících distribučních trafostanic, stav a kapacitní možnosti rozvodné sítě NN a s ohledem na předpokládané výhledové podíly energetické zátěže území navrhnout odpovídající změny a opatření (nejlépe ve variantách s jejich následným vyhodnocením). Podrobně je třeba ověřit (v rámci širších vztahů) stav, kapacitní parametry a možnosti nadřazených prvků rozvodné soustavy, primárních vedení 22 kV a napájecích uzlů (rozvoden a trafostanic 110/22 kV), a opět adekvátně reagovat návrhem příslušných úprav a opatření.

Tabulka 4

Struktura potřeby energií a její pokrytí (reálné varianty)

Potřeba energie pro:	**Krytí potřeby prostřednictvím zdroje (kW)**				
	elektrické energie	**zemního plynu**	**SCZT-TV**	**tuhých paliv**	**ostatních zdrojů**
Vytápění					
Větrání					
TUV					
Ostatní nároky					
Vybavenost					
Veřejné osvětlení					
Prům., zeměděl., ostatní aktivity					
Celkem (kW)					

Relativně obtížně se rozhodují v rámci územně plánovací činnosti podíly uplatnění obnovitelných zdrojů energie. To je dnes především závislé na místních podmínkách a na podpoře státu a EU. Konkrétní projekty pak musí být prokazatelně technicky a ekonomicky (provozně ekonomicky) reálné a nesmí způsobovat jiné vážné komplikace (např. ve smyslu negativních projevů vůči životnímu a přírodnímu prostředí). Zcela analogická situace panuje i v úseku ucelených programů úspor energií. V obou těchto případech obvykle poměrně účinným způsobem pomáhají různé programy (*např. Zelená úsporám*) a odborné společnosti (neziskové i privátní) včetně *České energetické agentury (ČEA)*. Po vstupu ČR do EU vznikla možnost a současně i povinnost spolupracovat v oblasti programů energetické efektivnosti (EE), obnovitelných zdrojů energie (OZE) a druhotných zdrojů včetně souvisejících technologií s *Mezinárodní energetickou agenturou (IEA)* s cílem naplnit úkoly *Energetické charty* (prosadit trendy z ní vyplývající).

Lze současně též očekávat, že si propojené elektrizační soustavy států EU udrží či ještě posílí své postavení v oblasti elektroenergetiky a je tedy nutné se postarat v rámci územně plánovací činnosti o kvalitní koncepci dalšího rozvoje elektrifikace konkrétních zájmových území (v proporcích a koordinovaně na ostatní energetická odvětví a úseky).

Za rozvojové trendy pak lze považovat:

- Zkvalitnění / úměrné posilování elektrizační soustavy ČR (včetně řízení jejího provozu a důslednějšího soustředění tras VVN a VN do koridorů IS),
- zkvalitňování prvků přenosové soustavy (ta zatím vykazuje jisté výkonové rezervy),
- modernizaci a zkvalitňování prvků rozvodné a distribuční soustavy (včetně např. náhrady venkovních vedení VVN 110 kV a VN 22 kV podzemními kabelovými trasami; tam, kde se venkovní vedení stává problematickým z hlediska dalšího rozvoje měst),
- modernizaci a zkvalitňování distribuční části včetně distribučních trafostanic (náhrada venkovních vedení NN podzemními kabelovými trasami, využití modernějších distribučních trafostanic včetně jejich vybavení jako stanic spínacích a vypínacích s jejich dálkovým ovládáním), jejich vybavení propojovacími kabelovými vedeními 22 kV zajišťujícími odpovídající podmínky jejich kvalitnější provozní spolupráce,

– užití a provozování moderních elektrospotřebičů ve všech sférách jejich možné aplikace včetně sítě veřejného osvětlení (VO) atp.

C.8.2.4 Stav a trendy rozvoje zásobování zemním plynem (plošné plynofikace území)

V případě plošné plynofikace území je třeba analogicky ověřit technické a technicko ekonomické podmínky jejího rozvoje (od nadřazených prvků až po distribuční sítě včetně stavu přípojkových vedení). Absentuje-li plošná plynofikace, pak je její uplatnění závislé na splnění základních technických předpokladů (existence kapacitních rezerv nadřazených prvků či kapacitních rezerv STL rozvodné sítě sídel v jejich blízkém okolí, jejichž program plynofikace zahrnoval i rozvoj této STL sítě do sídel v jejich blízkém okolí) a dále na splnění zpřísňujících se ekonomických podmínek. V situaci, kdy je plošná plynofikace nereálná, je možné prověřit a ev. podpořit uplatnění systémů s lokálními zásobníky zkapalněného propanu či propan-butanu. Relativně samostatnou při rozhodování bývá otázka uplatnění bioplynových stanic (dle příslušných rozvojových projektů opírajících se o podporu rozvoje obnovitelných zdrojů energie). Analogicky relativně samostatnou energetickou problematikou s překryvem do resortu dopravy je problematika výroby, přepravy, skladování a distribuce PHM. Zatím pro účely územně plánovací činnosti není uceleně metodicky zpracována (absentuje odpovídající podklad, který by mohl a měl nabídnout resort dopravy; převládá řízení prostřednictvím tržních nástrojů).

Celkový stav plynárenské soustavy ČR a plynárenství v ČR se zdá být zatím uspokojivý s tím, že klíčovým problémem se jeví (jako i v případě ostatních síťových odvětví) obnova ekonomické životnosti jejího IM a jeho modernizace ve všech svých částech. Plynárenská soustava ČR má prakticky srovnatelné parametry s analogickými ve vyspělé části světa, tj. zejména s ostatními v rámci EU i Evropy. Došlo k realizaci důležitého programu diverzifikace zdrojů zemního plynu a plynárenská soustava ČR je relativně dobře provozně zajištěna i prostřednictvím odpovídající kapacity podzemních zásobníků zemního plynu (včetně programu jejího zvětšování).

Za přiměřené podmínky rozvoje či rozvojové trendy lze považovat:

– kapacitní rezervy v nadřazených VTL částech plynárenské soustavy, umožňující další rozvoj plošné plynofikace a posílení energetické bezpečnosti (např. realizací strategického VTL plynovodu *Gazela),*

– rozšiřující se uplatnění progresivních bezvýkopových technologií pro obnovu plynovodních řadů a sítí,

– důsledný přechod na systém STL distribučních sítí (stávající NTL distribuční sítě budou dle potřeby transformovány na středotlaké i v rámci obnovy jejich ekonomické životnosti),

– zkvalitnění řízení provozu plynárenské soustavy ČR a jejich rozhodujících částí včetně důslednějšího soustředění tras VTL plynovodů do koridorů IS),

– prosazování moderních plynových spotřebičů ve všech sférách jejich užití včetně posilování jejich bezpečného provozu,

– další uplatnění kogeneračních jednotek mj. též v rámci rozvoje a uplatnění stanic výroby bioplynu atp.

C.8.2.5 Stav a trendy rozvoje systémů centralizovaného zásobování teplem a teplou užitkovou vodou (SCZT-TV)

Celkový stav stávajících systémů SCZT-TV v ČR a teplárenství, jako oboru stojícího v pozadí, se zdá být zatím spíše uspokojivý, stabilizovaný. Klíčovým úkolem, jako v případě ostatních síťových odvětví, se jeví obnova jejich IM a jejich další modernizace.

V případě systémů centralizovaného zásobování teplem a teplou, tj. užitkovou vodou (SCZT-TV) je třeba obdobně prověřit stav a kapacitní možnosti jejich stávající rozvodné sítě (primární i sekundární), zdrojů tepla a předávacích stanic s ohledem na předpokládaný výhledový podíl pokrytí energetické zátěže území a navrhnout odpovídající změny a opatření (nejlépe ve variantách a jejich vyhodnocení).

V konkurenčním prostředí dalších dvou silných energetických síťových odvětví (odvětví zásobování elektrickou energií a zemním plynem) je schopno teplárenství obhájit své pozice zejména tam, kde využívá dobrých podmínek pro svou existenci a je schopno těžit i ze svých jistých výhod (např. příznivějších ekologických parametrů ve srovnání s plynárenstvím; prosazuje se tam, kde např. nevychází příznivě emisní hodnoty znečištění ovzduší v případě parametru NOx). V případě velkých tepelných zdrojů SCZT-TV je dnes technicky a technologicky schůdné vyhovět emisním limitům znečištění ovzduší i při spalování méně hodnotných paliv. Efektivním řešením se též ukazuje využití kogeneračních jednotek u zdrojů tepla SCZT-TV (garance autonomní výroby elektrické energie při výrobě tepla).

Za přiměřené podmínky rozvoje či rozvojové trendy lze považovat:

– uplatnění dále zdokonalovaných systémů předizolovaných potrubí pro vedení tepelných sítí umožňující tzv. bezkanálové ukládání[6)],

---

6) *ČSN EN 13941 Navrhování a instalace bezkanálových předizolovaných sdružených potrubních systémů pro vedení vodních tepelných sítí*
ČSN EN 253 Vedení vodních tepelných sítí – Předizolované sdružené potrubní systémy pro bezkanálová vedení vodních tepelných sítí – Potrubní systém z ocelové teplonosné trubky polymethanové tepelné izolace a vnějšího opláštění polyethylenu.
ČSN EN 448 Vedení vodních tepelných sítí – Předizolované sdružené potrubní systémy pro bezkanálová vedení vodních tepelných sítí – Tvarovky sestavené z ocelové teplonosné trubky, polyurethanové tepelné izolace a vnějšího opláštění z polyethylenu.
ČSN EN 488 Vedení vodních trubních sítí – Bezkanálové sdružené konstrukce předvolovaných potrubí – Uzavírací armatury pro ocelové teplonosné trubky s polyurethanovou tepelnou izolací a vnějším pláštěm z polyethylenu.
ČSN EN 489 Vedení vodních tepelných sítí – Předizolované sdružené potrubní systémy pro bezkanálová vedení vodních tepelných sítí – Spojky pro ocelové teplonosné trubky, s polyurethanovou tepelnou izolací a vnějšího pláště z polyethylenu.
ČSN EN 14419 Vedení vodních tepelných sítí – Předizolované sdružené potrubní systémy pro bezkanálové vedení vodních tepelných sítí – Systémy kontroly provozu.
TPG 70201 (64 3041) Plynovody a přípojky z polyethylenu.

- uplatnění technicky dokonalejších předávacích stanic (dokonce již i na úrovni bytových předávacích stanic; dílčí vnitřní decentralizací prostřednictvím zvětšení počtu předávacích stanic a event. i zdrojů tepla),
- výrazné zkvalitnění provozně technické a provozně ekonomické kontroly SCZT-TV jako celku i jeho jednotlivých částí,
- další uplatnění tepelných zdrojů typu spalovny odpadů a biomasy, včetně využití takových objektů s kogeneračními jednotkami,
- prosazování horkovodních či teplovodních soustav (na rozdíl od parních; ty je třeba transformovat na teplovodní či horkovodní) atd.

C.8.2.6 Stav a trendy rozvoje elektronických komunikací

Na úrovni dnešního stupně urbanizace území je kvalita a rozsah služeb elektronické komunikační obsluhy to, co rozhoduje o provozuschopnosti urbanizovaného území a o jeho prosperitě jako celku. Současný stav lze v ČR hodnotit za ne zcela uspokojivý a plošně značně heterogenní ve srovnání s vyspělými státy. Přestože došlo k silnému zainvestování do této sféry (veliký podíl tras vedení místních komunikačních sítí má již podobu podzemní kabelové trasy, došlo k radikální modernizaci komunikačních ústředen a podústředen v souvislosti s digitalizací přenosu informací, paralelně nastal i bouřlivý rozvoj a prosazení radiokomunikačních systémů provozně kompatibilních s klasickými), přesto nelze hodnotit situaci z dlouhodobého hlediska jako zcela uspokojivou (např. též z důvodů relativně nízkého zastoupení optických kabelů v přenosových cestách ve srovnání s vyspělými státy).

V případě komunikačních zařízení jde současně o zařízení značně zranitelná, což je relativně znevýhodňuje oproti ostatním zařízením technické obsluhy území. Řešením pravděpodobně není ani hrozba přísnějších postihů za případná poškození, zejména proto, že samotný resort (majitelé a provozovatelé komunikačních zařízení) např. neposkytuje a negarantuje kvalitní, tj. přesné informace o jejich poloze a negarantuje zatím (moderní, aktualizovanou) databázi všech těchto zařízení. Živelná (často i nekorektní) instalace komunikačních vedení zejména v dřívějším období pak přináší problémy všem zainteresovaným. Ukazuje se rovněž, že některé stávající trasy dálkových telekomunikačních kabelů jsou značně konfliktní. Jdou exponovanými místy se značnou hustotou inženýrských sítí s jejich častými opravami a tudíž i zvýšeným rizikem mechanického poškození těchto dálkových komunikačních kabelů. V případě telekomunikačních staveb postačuje jen územní rozhodnutí (to se ukazuje spíše jako problematické).

Paralelní intenzivní rozvoj a prosazování radiotelekomunikačních systémů představuje sice alternativu pro uživatele komunikačních služeb, nikoliv však výlučně (např. lze připomenout problém rozsahu a kvality pokrytí zájmového území operátorů mobilních sítí, související mj. i s relativně nízkou koordinací při rozhodování o umístění základnových stanic apod.).

Za přiměřené podmínky rozvoje či rozvojové trendy lze považovat:

- okolnost, že na rozdíl od služeb ostatních síťových odvětví, lze relativně snáze v případě komunikačních služeb (technicky a zřejmě i ekonomicky) zvládnout situaci při

prosazování liberalizace trhu těchto služeb (koordinační procesy technického rázu se však při správě území stávají náročnější),

- neochabující úsilí o modernizaci komunikačních systémů a zařízení s cílem zvětšování rozsahu a kvality poskytovaných služeb hovorového i nehovorového charakteru,
- snahu o posílení odolnosti (redukci zranitelnosti) komunikačních zařízení ve větším rozsahu aplikací ochranných konstrukcí a dalších opatření (chrániček optických kabelů, multikanálů, ochranných desek, výstražných fólií atd.),
- snahu o uplatnění bezvýkopových technologií operativní instalace optických kabelů typu MCS-Road (pokládka optického kabelu do mělké drážky ve vozovce či chodníku pod úroveň jejich obrusné vrstvy), MCS-Drain (instalace optických kabelů jejich napínáním u stropu stok prostřednictvím vstupních a revizních kanalizačních šachet), S.L.I.M. (analogicky upevňováním optických kabelů ke stropu stok pomocí robotů), TROLINING (instalace optických kabelů či chrániček optických kabelů do meziprostoru mezi prelinerem a inlinerem před vyplněním tohoto prostoru injektážní směsí při obnově kanalizačních řadů), Kabel-X (využití vnitřního prostoru z provozu vyřazených metalických kabelů po vytlačení metalických prvků k zatažení optických kabelů) atp.; existují rovněž technologie na instalaci optických kabelů či chrániček optických kabelů do plynovodních a vodovodních řadů za jejich plného provozu; ve všech těchto případech jde o operativní budování tzv. metropolitních komunikačních sítí či koncových úseků (last mile) k obsluze náročných uživatelů komunikačních služeb,
- rozvoj technologií zabezpečujících odpovídající spektrum komunikačních služeb kombinací radiokomunikačních a klasických komunikačních systémů,
- uplatnění technologie typu ADL (all diclectric lasted cables) k instalaci speciálních dálkových optických kabelů jejich navíjením na vedení venkovní trasy VVN (jen na nulová vedení) a VN (na nulová i fázová vedení),
- uplatnění kontrolních a dispečerských komunikačních systémů v exponovaných částech urbanizovaného území (zajištění bezpečnosti veřejného prostoru a ochrany majetku) a pro řízení provozu složitých systémů technické obsluhy urbanizovaného území apod.

C.8.2.7 Stav a trendy rozvoje odpadového hospodářství, nakládání s odpady

Je všeobecně známo, že v tomto případě je nejlepším řešením prevence, tj. minimalizace produkce odpadů prosazováním bezodpadových technologií. Dále je pak třeba důsledně prosazovat recyklaci surovin získaných (získatelných) z komunálního odpadu (KO) jejich tříděním a úpravou (již na samém začátku, tj. při jejich sběru, či v dalším průběhu manipulace/zpracování). Rozumným se jeví i prosazování ekologického spalování takového odpadu, který lze spálit. A z toho všeho pak vychází, že teprve minimalizované zbytkové množství odpadů by mělo být spolehlivě uloženo na řízených skládkách. Dnes jsme ještě stále v situaci, kdy se smiřujeme s řízeným skládkováním neredukovaných, tj. netříděných KO do dobře či relativně dobře ekologicky zabezpečených a technicky dostatečně vybavených řízených skládek, což se jeví jako málo hospodárné.

I tak stále ještě zůstávají k dořešení další problémy (dodatečná sanace nevyhovujících skládek, dodatečné zabezpečení nedokonalých skládek z minulého období, dnes již nevyužívaných a svým způsobem nedokonale zabezpečených, nezrekultivovaných; představují obvykle staré ekologické zátěže a rizika, v lepších případech jde o tzv. brownfields, apod.). Hospodaření s KO bude postupem času ještě více podněcováno ekonomickými stimuly (např. jednotkovými cenami za zneškodnění 1 t odpadu, dopravními náklady, sankcemi apod.) či přísnějšími stimuly legislativními.

Významným faktorem pro snížení množství odpadů je přeměna vytápění s využíváním fosilních paliv na vytápění využívající paliva ušlechtilá a dále proces separace jednotlivých druhů odpadů (též např. nedůsledné odkanalizování obce, vyklízení žump a septiků zvětšuje problémy hospodaření s KO). Množství produkovaných odpadů se vyjadřuje v závislosti na počtu obyvatel v kilotunách za 1 rok s tím, že u nás má tento ukazatel zatím stoupající tendenci.

Stavební aktivita rovněž přináší vznik poměrně značného množství odpadů (přebytečná zemina, stavební rum, ornice, aj.). Návrh na jejich využití, popř. zneškodnění, má být součástí projektové dokumentace jednotlivých staveb. V případě podnikatelských aktivit množství a druh odpadů odpovídá jejich zaměření (výrobnímu sortimentu, užitým materiálům, technologiím atp.). Rozvoj podnikání při produkci „čistých zátěží“ by měl být zvýhodňován a upřednostňován.

Řešení problémů s KO je obvykle prezentováno formou programů nakládání s odpady (odpadového hospodářství včetně uplatnění separace a recyklace) dle *zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech,* ve znění pozdějších předpisů, vč. navazujících prováděcích vyhlášek. Mohou být též uplatňovány osvědčené praktiky a zkušenosti, z nichž lze uvést například tyto:

- dosti často již zavedenou separaci bílého a barevného skla a papíru je žádoucí důsledně rozšířit o sběr plastů (systém separovaného sběru nevyžaduje výrazné plošné nároky na umístění sběrných nádob),
- černé skládkování lze omezit pravidelnou (odzkoušenou) instalací velkoobjemových kontejnerů pro sběr objemného odpadu z domácností a z dalších objektů či areálů v intravilánu (chladničky, televizory, zářivky, baterie, …) či analogicky zorganizovaným mobilním sběrem je často řešen sběr produkovaných nebezpečných odpadů.

Současný stav hospodaření / nakládání s odpady v ČR je plošně značně různorodý, relativně příznivější ve velikých a větších městech (obvykle nad cca 5 000 obyvatel) a méně přehledný a kontrolovatelný ve venkovských sídlech. Nakládání s odpady (odstraňování, hospodaření s odpady) je obvykle zabezpečováno formou smluvních vztahů obce/města s příslušnými společnostmi oprávněnými provádět tuto činnost. Jde tedy o kvalitu těchto smluv a kontrolu jejich dodržování/naplňování včetně zabezpečení odpovídající požadované dokumentace (programy nakládání s odpady, evidence produkce odpadů, provozní řády pro nakládání s odpady, obecní či městské vyhlášky). Extrémní situace pak vznikají v případech nelegálního tranzitu, dovozu a vývozu odpadů (to však již obvykle zachází za rámec územně plánovací činnosti).

V podmínkách celé ČR jde též o stav využívání surovin (druhotných surovin jako součásti udržitelného rozvoje, o stav surovinové politiky ČR v oblasti druhotných surovin, o stav bezpečnosti práce při nakládání s odpady, o stav řešení havárií v odpadovém hospodářství,

o fungování České inspekce životního prostředí a odborů životního prostředí krajských úřadů atp.). Prakticky ve sféře všech těchto činností lze zatím, ve srovnání se standardem v EU, registrovat větší či menší rezervy, tj. existující možnosti ke zlepšování, a v tomto ohledu to lze i chápat jako jistou výzvu: takovouto úroveň v brzké době dosáhnout je ve vlastním zájmu a ku vlastnímu prospěchu konkrétního zájmového území.

Za pozitivní nástroje či podmínky řízení vývoje nakládání s odpady lze v ČR považovat:

- princip udržitelného rozvoje, platný v EU, je závazný též pro ČR;
- zavedení pořádku v této oblasti legislativními normami a jejich postupné, rychlé a důsledné prosazování do praxe – vymezováním základních pravidel chování při manipulaci s odpady jde o zavedení přísně sledovaného a kontrolovaného režimu od okamžiku vzniku odpadu až po jeho předání subjektu oprávněnému odpad odstranit (při souběžném uplatňovaném úsilí po minimalizaci jeho objemu či úsilí preferovat jeho opětovné využití jako druhotné suroviny);
- vymezení a realizaci úkolů výstavby infrastruktury bezpečného sběru, třídění a odstraňování odpadu včetně zajištění trhu pro recyklované materiály na úrovni krajů;
- novou legislativní úpravu řešení problematiky výrobků a obalů, které se po využití a ztrátě užitné hodnoty stávají odpady;
- úsilí o naplnění záměrů zákonodárce vytvářením odpovídajících podmínek a prostoru řešení existujících problémů (např. prosazování záměru „od řízených skládek ke spalovnám, nelze-li odpad využít jinak“, musí mít konkrétní reálný základ);
- zákonné opatření – zákaz dovozu odpadu za účelem jeho odstranění;
- zavedení mezinárodně platných podmínek pro přepravu nebezpečných látek a odpadů (upraveno *Evropskou dohodou o mezinárodní dopravě nebezpečných věcí,* zvláštními předpisy ADR pro silniční dopravu a RID pro železniční dopravu);
- řešení shromažďování KO v centrálních částech velikých měst s jejich následnou přepravou (užitečně též např. v lázeňských zónách velikých lázeňských měst apod.) užitím švédského systému CENTRALSUG (jde o využití zvláštního potrubního systému pro sběr a transport KO do míst jeho shromáždění, vytřídění a odstranění); jinou variantou řešení je lokalizace kontejnerů na sběr KO pod úroveň terénu ve veřejném prostoru.

C.8.3 Principy řešení IS / TI v územním plánování

Aktivním vyhodnocením současného stavu jsou obvykle identifikovány konkrétní problémy konkrétního úseku technické obsluhy zájmového území (jeho části) či problémy koordinačního charakteru. Na ně musí být při využití vhodných variant řešení (včetně jejich vyhodnocení a výběru výsledné varianty tj. nejvýhodnější), představující současně respektování/realizaci vývojových trendů, důsledně reagováno.

V rámci územně plánovací činnosti pak je prvořadě nezbytné reagovat na problémy koordinačního charakteru (následně již není šance efektivně na takovéto problémy reagovat; dodatečně reagovat znamená promarnit šanci řešit problémy uceleně, systémově).

Výsledky doplňujících průzkumů a rozborů stavu IS / TI v zájmovém území, jsou-li provedeny dostatečně aktivně a důsledně, představují nezbytný prvý krok k úspěšnému návrhu řešení. Bohužel bývá tento krok podceňován již při tvorbě zadání ÚPD i následně a dále je výrazně ovlivňován tím, že jsou dnes často k dispozici jen neúplné, neaktualizované a značně heterogenní podklady a informace o stavu IS / TI konkrétního řešeného území.

Podle nové právní úpravy stavebního zákona se tento stav částečně změnil existencí územně analytických podkladů. Územně analytické podklady (ÚAP) obsahují zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území. Do tohoto zjištění patří i podklady o stavu IS / TI. Vlastník TI je povinen poskytovat pořizovateli ÚAP polohopisnou situaci TI a údaje o limitech využití území, které z této situace vyplývají. Podrobněji – viz kapitola D.2.1.

Principy řešení IS / TI v územním plánování se týkají především zásadních koncepčních rozhodnutí (v rozsahu a kvalitě odpovídající významu sídla a podmínkám zadání, všem důležitým konkrétním podmínkám řešení a jejich konkrétní kombinace). V případě IS (analogicky pak i ostatních prvků TI) se jedná především o:

- rozhodnutí o skladbě IS, rozhodnutí o základní koncepci řešení jednotlivých druhů IS dle systémů TI (reálně možné varianty a subvarianty řešení, jejich zodpovědné vyhodnocení);
- rozhodnutí o geometrické struktuře IS (varianty tras a polohy objektů včetně zajištění potřebných pozemků a jejich vyhodnocení);
- rozhodnutí o způsobech ukládání IS (varianty řešení a jejich vyhodnocení);
- rozhodnutí o základních parametrech IS (technických, materiálových, ekonomických, apod.) v podrobnostech odpovídajících druhu ÚPD a významu sídla;
- provedení celkové koordinace IS / TI zejména v zastavěném území a v zastavitelných plochách ale i v rámci širších územních vztahů, dořešení dalších dílčích koordinačních problémů v závislosti na podmínkách zadání včetně etapizace (dle priorit a ekonomických možností).

V případě koncepčních řešení IS / TI v rámci ÚPD je žádoucí, aby se jednalo o systémová, důsledně zkoordinovaná a reálná řešení. Nežádoucí jsou provizorní řešení a improvizace. Improvizovaná a provizorní řešení mohou být vědomě použita jen jako reakce na stav nouze, tj. havarijní stav.

V případě ÚPP zpracovávaných formou územní studie nesmí chybět návrh variant řešení a jejich vyhodnocení (s dostatečně podloženým doporučením konkrétní nejvýhodnější varianty). V případě ÚPD je obvykle již řešení (ev. s odvoláním na příslušný podklad typu speciální studie či územní studie) zaměřeno na jednu výslednou variantu.

Základním technickým koordinačním podkladem jsou v případě IS / TI (kromě technických ustanovení a paragrafů příslušných síťových a souvisejících zákonů či prováděcích vyhlášek, vládních nařízení, nebo např. resortních technických podkladů[7]) *ČSN 73 6005 Prostorové uspořádání sítí technického vybavení* a *ČSN 73 7505 Sdružené trasy městských vedení technického vybavení*, tj. především technické podklady ovlivňující veřejný prostor sídel. V případě ČSN 73 6005 pak existuje dnes celá řada problémů, vyvolávajících nutnost revize a aktualizace této normy. Jde o problémy, které mají zásadní dopady do územně plánovací činnosti, na které musí projektant ÚPD v této situaci již iniciativně reagovat, a proto jsou dále tyto problémy alespoň jako příklady zpřehledněny:

- problém absentujícího vymezení (technickými podklady) hodnot parametrů min. rozměrů veřejného prostoru pro různé situace (pro modelové případy s velikou frekvencí výskytu);
- problém absence vymezení zájmového prostoru pro městskou zeleň (absence ustanovení upravujících vztahy IS a ostatních prvků technického vybavení území ve veřejném prostoru k prvkům městské zeleně);
- problém důsledného zohlednění existence prvků městského mobiliáře a jejich prostorové a další koordinace ve veřejném prostoru;
- problém korektního řešení způsobu ukládání a trasování IS a jejich rozhodování (důsledně jako syntetického technického parametru IS);
- problém vzájemného vztahu společné, kombinované a sdružené trasy IS, jejich variant (vymezení technických a dalších podmínek a možností jejich uplatnění);
- problém „faktického stavu IS“, ohrožujících často ostatní prvky ve veřejném prostoru (včetně problému likvidace či zabezpečení z provozu vyřazených IS či jiných prvků ve veřejném prostoru);
- problém sjednocení výkresových norem a databází IS, všech prvků TI a ostatních prvků ve veřejném prostoru;
- problém koordinace IS v rámci technické přípravy území, koordinace terénních úprav;
- problém důslednějšího dořešení vztahů IS a ostatních prvků ve veřejném prostoru vzhledem k místním komunikacím (k jejich funkci; k jejich ochraně);
- problém adekvátní „koordinační“ (systémové) reakce na existenci a uplatňování bezvýkopových technologií IS (Trenchless Technology);

---

[7] Např. *Technické doporučení MZe ČR I-F-22: Ekonomické meze veřejného zásobování pitnou vodou, odkanalizování a čištění odpadních vod.* Praha: HDP, 1996.

- problém důslednější koordinace na jiné podzemní stavby (např. podchody, zatrubněné vodní toky apod.) a obvyklé překážky v území včetně preventivního, důslednějšího řešení problému tzv. „narušení celistvosti zájmového území z hlediska jeho technické obsluhy“;
- zohlednění vývojových či dále vyvíjených způsobů ukládání IS;
- problém koordinace protikorozní ochrany kovových úložných zařízení a vedení (např. též ochrany před tzv. bludnými proudy);
- problém harmonizace ČSN 73 6005 s analogickými normami ve státech EU a celosvětově (v situaci, kdy nejsou zatím signály vzniku např. EN či ISO s tímto obsahem);
- problémy terminologické (terminologické rozpory, anomálie);
- problémy vztahu parametrů min. odstupových vzdáleností dle ČSN 73 6005, parametrů ochranných pásem IS dle zákonných norem, manipulačních pásem IS a „stabilitních“ odstupových vzdáleností IS;
- problémy, vyplývající z absence zohlednění nenarušení úložných podmínek sousedních vedení či ochranných konstrukcí IS při manipulací s některou z nich;
- problém kompletace ustanovení upravujících prostorový vztah IS k povrchu terénu (zásady tvorby výškové trasy IS);
- problém plošné územní koordinace společných, kombinovaných a sdružených tras IS (s uplatněním ochranných konstrukcí různých typů);
- problém krátkodobých a střednědobých provizórií IS (včetně nadzemních tras IS);
- problém důslednějšího dořešení přípojkových vedení / vedení 4. kategorie (např. uplatněním sdružené trasy typu „sdružená chránička“ apod.);
- problém přesnosti výkladu ustanovení o min. krytí vedení IS v tzv. obytných zónách (v obytných ulicích s dopravním značením „zóna tempo 30“ či v jiných podobných situacích[8)]);
- problém adekvátního zohlednění reálné existence tlakové, podtlakové a pneumatické kanalizace, či jiných dalších, ne zcela obvyklých řešení, vedení IS (např. potrubních vedení minerálních vod, komunikačních kabelů dispečerského řízení či ČD, a.s., drenážních a závlahových potrubí, potrubí potrubní pošty, potrubí letního vodovodu, vodovodu užitkové vody apod.) obecně a v rámci řešení otázek prostorové koordinace;
- problém (vnitřní rozpor ČSN 73 6005) vrstvení kabelů v zájmových prostorách silových a komunikačních sítí (obvykle též bez odstranění těch již vyřazených z provozu; analogicky nedořešeným zůstává problém odstranění / uplatnění jiných adekvátních opatření i v případech z provozu vyřazených vedení i jiných druhů IS a jejich ochranných konstrukcí či objektů);

---

8) *TP 103 Navrhování obytných a pěších zón: Technické podmínky.* Praha: MDS ČR – OPK, vyd. KAURA publishing, 2008, ISBN 80-902527-0-2.

- problém (z dnešního pohledu a zejména výhledově) neodůvodněného (ne zcela odůvodněného) vzájemného oddálení zájmových prostor kabelů silových a komunikačních (v situaci důsledného užití optických komunikačních kabelů);
- problém zvláštních přípojkových vedení (např. vnějších dešťových střešních svodů, dále vedení a prvků ochrany před nebezpečným dotykovým napětím zemněním apod.) vyskytujících se ve veřejném prostoru;
- problém adekvátní tvorby a zdokumentování variantních „koordinačních“ řešení (jejich vyhodnocení) a následně „výsledného“ řešení prostorové a věcné koordinace ve veřejném prostoru (s dostatečnou přesností a rozsahem);
- problém většího (systémovějšího) prosazení využití a koordinace nasazení a efektivního využívání moderních metod geotechnického průzkumu podzemí měst a obcí ve veřejném zájmu včetně návrhu adekvátních opatření reagujících na výsledky takovýchto průzkumů;
- nedořešen zůstává fakticky věcný problém, jak chápat vzájemné i násobné prostorové průniky / překryvy ochranných pásem vedení a objektů IS či různých typů území se zvláštním zřetelem (jak chápat priority, když prakticky ve všech případech jde o ochranná pásma dle příslušných zákonů stejné validity?);
- další potenciálně identifikovatelné problémy ve vazbě na konkrétní zadání / konkrétní opakující se svým výskytem v praxi modelové situace apod.

Velká města mohou mít a mnohdy mají v návaznosti na platné technické normy a podklady svá normativní zpřesnění, obvykle označované jako „městské standardy“ či může jít o standardy ČKAIT pro IS / TI. I tyto podklady je nezbytné zohlednit při zpracování ÚPD.

Obecné principy řešení tak, jak jsou formulovány ve strategickém dokumentu *Politika územního rozvoje ČR 2008*, mají samozřejmě svou platnost a dopady i při rozhodování na úseku IS / TI.

Ve vztahu k IS / TI jsou požadavky na obsah ÚPD relativně méně závislé (méně citlivé) na jednotlivých typech ÚPD. Spíše bude v jednotlivých případech záležet na velikostní kategorii řešeného území, na velikosti a významnosti sídla, na náročnosti aktivit v sídle požadujících technickou obsluhu prostřednictvím IS / TI a v neposlední řadě na konkrétním zadání pro zpracování příslušného druhu ÚPD.

Integrita technické obsluhy území by se měla (bez ohledu na druh IS / TI) projevit tím, že nebude chybět analýza stavu širších územních vztahů a analýza stavu veřejného prostoru včetně dokladování tohoto stavu příslušnými výkresovými a dalšími přílohami (zejména situací širších územních vztahů a koordinační situací IS ve vhodném měřítku, typickými příčnými řezy uličních profilů, případně též fotodokumentací apod.).

Analogicky nesmí chybět návrh, jak budou dále rozvíjeny širší územní vztahy a jak dojde k nápravě případných zjištěných nedostatků. Totéž pak platí i pro případ veřejného prostoru v jednotlivých ulicích a prostranstvích včetně dokladování návrhu příslušnými výkresovými a dalšími přílohami. Může být ev. použito stejných výkresových příloh s rozlišením toho, co je současný stav a co návrh? V návaznosti by pak neměl, dle potřeby, chybět dokument (textový, výkresový, jiný), který důsledně vyhodnotí situaci (a navrhne možné řešení) u zbývajících problémů vyžadujících aktivní koordinační akty. Může se např. jednat

o rekapitulaci záměrů IS / TI ve veřejném zájmu včetně jejich etapizace (vymezení priorit). Může se též např. jednat o souhrnné zpřehlednění situace technické obsluhy náročnějších a rizikových objektů či areálů existujících v daném intravilánu měst a obcí s konkrétními závěry a doporučeními.

C.8.3.1 Principy řešení zásobování vodou

V návaznosti na kapitolu C.8.2.1 je nezbytné uvést základní podklady oboru vodárenství, které se uplatňují (mohou uplatnit) v rámci územně plánovací činnosti (obsahují/zahrnují i příslušné principy řešení).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES, ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky (Rámcová směrnice o vodách).

Směrnice č. 76/160/EHS o jakosti vod ke koupání, ve znění směrnice č. 91/692/EHS ke standardizaci a racionalizaci zpráv o zavádění určitých směrnic vztahujících se k životnímu prostředí.

Směrnice č. 80/778/EHS o jakosti vody určené k lidské spotřebě.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon, ve znění pozdějších předpisů).

Zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška MZe ČR č. 428/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška MZ ČR č. 252/2004 Sb., kterou se stanoví hygienické požadavky na pitnou a teplou vodu a četnost a rozsah kontroly pitné vody, ve znění pozdějších předpisů.

Technické podklady:

Technické doporučení MZe ČR I-F-22: Ekonomické meze veřejného zásobování pitnou vodou, odkanalizování a čištění odpadních vod. Praha: HDP, 1996.

ČSN ISO 24510 – Služby pro dodávku pitné vody a zneškodňování odpadních vod – Směrnice pro posuzování a zlepšování služeb poskytovaných zákazníkům.

ČSN ISO 24511 – Služby pro dodávku pitné vody a zneškodňování odpadních vod – Směrnice pro management subjektů poskytujících služby spojené s odváděním a zneškodňováním odpadních vod a pro posuzování těchto služeb.

ČSN ISO 24512 – Služby pro dodávku pitné vody a zneškodňování odpadních vod – Směrnice pro management subjektů poskytujících služby spojené s dodávkou pitné vody a pro posuzování těchto služeb.

ČSN 01 3462 Výkresy inženýrských staveb: Výkresy vodovodu.

ČSN EN 805 (75 5011) Vodárenství - Požadavky na vnější sítě a jejich součásti.

ČSN 73 6650 Vodojemy.

ČSN 75 0150 Vodní hospodářství. Terminologie vodárenství.

ČSN ISO 6107 (75 0175) Jakost vod. Slovník. Část 1 až 9.

ČSN 75 5040 Vodárenství. Nouzové zásobování vodou.

ČSN 75 5115 Jímání podzemní vody.

ČSN 75 5401 Navrhování vodovodního potrubí.

ČSN 75 5630 Vodovodní podchody pod dráhou a pozemní komunikací.

ČSN 73 0873 Požární bezpečnost staveb - Zásobování požární vodou.

ČSN 75 5911 Tlakové zkoušky vodovodního a závlahového potrubí.

ČSN 83 7130 Pravidla výběru a hodnocení vodních zdrojů pro hromadné zásobování pitnou a užitkovou vodou.

TNV 75 5922 Obsluha a údržba vodovodních potrubí veřejných vodovodů.

TNV 75 5950 Provozní řád vodovodu.

TNV 75 5402 Výstavba vodovodního potrubí.

TNV 75 7121 Jakost vod. Požadavky na jakost vody dopravované potrubím.

Aktualizace informací o těchto podkladech je dnes možná s využitím informačních systémů příslušných resortů či jiných jejich správců (ministerstev, ÚNMZ, ČKAIT *Profesis* atd.)

Pokud jde o principy řešení, je možné uvést odkaz např. na příručku *Vodárenství*, která nabízí podstatné informace (není tedy nutné dále zatěžovat text této příručky). Z důležitých podkladů pak je nezbytné zdůraznit silnou závaznost speciální dokumentace s názvem *Plány rozvoje vodovodů a kanalizací ČR, PRVK ÚK - území krajů;* hlavní město Praha pak má *Plán rozvoje vodovodů a kanalizací hl. m. Prahy.*

Jako reakce na další vývoj řešeného území, zejména prostřednictvím zastavitelných ploch, je v úseku zásobování vodou provedení prověření a řešení technických podmínek jejich obsluhy prostým rozšířením stávající rozvodné vodovodní sítě (či jen realizací nových vodovodních přípojek) včetně prioritní kontroly dodržení normativních tlakových poměrů[9)] v celé rozvodné síti veřejného vodovodu daného sídla (min. 25 m v. sl./10^4 Pa pro dvou a vícepodlažní zástavbu, min. 5 m v. sl./10^4 Pa u hydrantů při odběru požární vody, max. 60 resp. v odůvodněných případech 75 m v. sl./10^4 Pa; ve všech případech měřeno od povrchu terénu). Opakované prověřování tlakových poměrů ve spotřebišti (sledování tlakových poměrů v jeho tlakových pásmech) je třeba provádět průběžně a zejména též již v rámci urbanistického rozhodování podlažnosti zástavby v zastavitelných plochách (není výhodné lokalizovat vysokopodlažní objekty či i nízkopodlažní objekty tam, kdy to vyvolá problémy, které jsou sice již dnes snáze technicky řešitelné, ale s vynaložením dalších investičních a provozních nákladů při snížení spolehlivosti poskytované služby).

---

9) *TNV 75 5402 Výstavba vodovodního potrubí.*

Toto je samozřejmě prvořadě vázáno na splnění podmínky pokrytí požadovaných parametrů potřeby vody kapacitními parametry disponibilních zdrojů (včetně prověření jejich technické způsobilosti unést tuto vyšší provozní zátěž).

Výpočet parametrů potřeby vody Q_d (celkové průměrné denní potřeby vody, m^3/den), $Q_{max,d}$ (maximální denní potřeby vody, m^3/den) a $Q_{max,h}$ (maximální hodinové potřeby vody, m^3/h, l/s) lze provést dle *vyhlášky MZe č. 428/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu,* formou přepočtu Q_r (roční potřeby vody m^3/rok), tj. jako podíl $Q_r/365$ a dále s využitím dostupných hodnot koeficientů denní a hodinové nerovnoměrnosti[10)] (např. též hodnot poskytnutých provozovatelem veřejného vodovodu).

Další pracovní program / úkoly a principy jejich řešení jsou obvykle již vázány na konkrétní (i velmi specifická) zadání a podmínky. Racionální postup předpokládá zapojení specialisty či využití dalších dostupných podkladů a příruček oboru vodárenství[11)] včetně podkladů firemních pro ucelená unifikovaná řešení. V dílčích případech je též možné hledat řešení i formou firemních průzkumů, tj. formou výzvy vybraným firmám, aby nabídly svá řešení na základě příslušného zadání.

Základním principem řešení je i těsná spolupráce s kompetentními pracovníky majitele, správce a provozovatele zařízení a objektů veřejného vodovodu ve všech fázích zpracování ÚPD.

Zpřehlednění příkladů výskytu častých problémů / možností jejich řešení:

- aktivizace nových vodních zdrojů, ochrana vodních zdrojů (ochrana jímacích zařízení; dodržení režimů v ochranných pásmech[11)]; modernizace úpraven vody a čerpacích stanic)/obvykle bývá zadáno k řešení specialistům či specializovaným firmám (lze postupovat též formou konzultační); o řešení se postará (nabídne jej) majitel, správce a provozovatel veřejného vodovodu,
- nová instalace či akutní obnova přivaděcích a zásobovacích vodovodních řadů / možností jejich řešení,
- nová instalace, rozšíření, redukce, úpravy, obnova vodojemů a jejich manipulačních komor / možností jejich řešení,
- rozšíření, obnova, úpravy a modernizace rozvodné vodovodní sítě (je obvykle spojeno s širším a hlubším hydraulickým prověřením včetně prověření a úprav tlakových pásem a doby zdržení vody apod.) / možností jejich řešení,
- nová instalace, obnova, úpravy a modernizace AT-stanic / možností jejich řešení,

---

[10)] ŠRYTR, P. a kol. *Městské inženýrství.* 1. a 2.díl. Praha: Academia, ČMT, ČKAIT, 1999 a 2001. ISBN 80-200-0663-X a ISBN 80-200-0440-8.
Technické doporučení MZe ČR I-F-22: Ekonomické meze veřejného zásobování pitnou vodou, odkanalizování a čištění odpadních vod. Praha: HDP, 1996.

[11)] *Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.*

- opakovaná prověření širších územních vztahů v případech návazností na skupinové či oblastní vodovody / možností jejich řešení,
- řešení problémů provozní rovnováhy (současně též provozní stability) a stávající nízké vodohospodářské účinnosti veřejných vodovodů cestou jejich intenzifikace / možností jejich řešení,
- v některých případech rozvodných vodovodních sítí mohou nastat provozní problémy při směšování vody různé kvality z několika vodních zdrojů / možností jejich řešení,
- problémy se rovněž např. vyskytují v souvislosti se zastoupením z dnešního pohledu nevhodného trubního materiálu (např. z azbestocementu či olova v případě přípojkových vedení)/v tomto případě jde o technicky vyřešené problémy např. uplatněním adekvátních BT; jde spíše o ekonomický problém; možností jejich řešení,
- výskyt relativně velikého počtu nefunkčních či málo funkčních uzávěrů v rozvodných vodovodních sítích/řešením je redukce jejich počtu a jejich výměna za nové, kvalitnější; možností jejich řešení,
- za vážný problém je nezbytné považovat zvětšování doby zdržení vody v potrubí vodovodních řadů (zhoršování kvality vody) způsobené zejména snižováním spotřeby vody / možností jejich řešení.

V souvislosti s řešením zásobování pitnou a užitkovou vodou musí být adekvátně řešena i otázka zásobování vodou pro účely hašení případných požárů v kterémkoliv místě sídla dle *ČSN 73 0873 Požární bezpečnost staveb - Zásobování požární vodou*. Tato norma připouští a doporučuje zajištění této potřeby z více zdrojů. Veřejný vodovod je obvykle jedním z nich (další jsou představovány požárními nádržemi či rybníky, přirozenými vodními nádržemi, přirozenými vodoteči apod. při splnění hydraulických podmínek odběru této vody požární technikou a dále při splnění podmínky upraveného příjezdu pro tuto techniku).

Otázka ochranných pásem vodárenských objektů a zařízení je dle platných podkladů řešena takto:

- dle *zákona č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích), ve znění pozdějších předpisů,* je *ochranné pásmo 1. stupně vodních zdrojů* chápáno jako ochrana jímacích zařízení a je oploceno až do rozsahu 50 m na všechny strany od obrysu těchto zařízení; *ochranné pásmo* II. stupně je vymezeno u podzemních zdrojů tak, že doba dotoku z hranice tohoto pásma do jímacího zařízení činí alespoň 50 dní (dříve bylo vymezováno též ochranné pásmo 2a a 2b);
- *ochranné pásmo vodojemů a čerpacích stanic s akumulačními a čerpacími jímkami* je dáno obvykle oplocením pozemku těchto objektů a činí dle uvedeného zákona min. 10 m od obrysu těchto objektů;
- *ochranné pásmo vodovodních řadů* do DN 500 včetně dle uvedeného zákona činí 1,50 m, nad DN 500 2,5 m na každou stranu od vnějšího líce potrubí.

Za součást principů řešení je účelné považovat též odpověď na otázku: ***Jak má vypadat výstup řešení, jaké jsou představy o obsahu ÚPD pro úsek zásobování vodou?***

- Předpokládá se, že bude dostatečně charakterizován a zdokladován aktuální stav v úseku zásobování vodou včetně zařazení potřebných výkresových (minimálně situace ve vhodném měřítku) a dalších příloh (např. doklady o kvalitě dodávané pitné vody dle *vyhlášky MZ ČR č. 252/2004 Sb., kterou se stanoví hygienické požadavky na pitnou a teplou vodu a četnost a rozsah kontroly pitné vody, ve znění pozdějších předpisů*, či o kvalitě vody ve veřejných, domovních a areálových studnách, jímacích vrtech apod.).
- Analogicky pak musí být charakterizováno a zdokumentováno technické řešení garantující rozvoj území dle ÚPD pro časový horizont návrhu (v případě konceptu ÚP a zejména územní studie nesmí chybět varianty řešení a jejich vyhodnocení).
- Rekapitulace důležitých parametrů základních prvků (potrubních řadů, objektů a zařízení) veřejného vodovodu a dalších systémů zásobování vodou fungujících v zájmovém území.
- Výsledky prověření bilance potřeby vody a kapacity disponibilních vodovodních zdrojů (relace bilančních parametrů: aktuální situace, situace v časovém horizontu návrhu ÚPD).
- Výsledky prověření možností obsluhy (připojení) rozvojových lokalit a dosud nepřipojených na veřejný vodovod objektů/areálů formou prostého rozšíření rozvodné vodovodní sítě veřejného vodovodu.
- Zpřehlednění širších územních vztahů v úseku zásobování vodou včetně nezbytných opatření garantujících trvalý územní rozvoj.
- Zpřehlednění záměrů v úseku zásobování vodou a jejich předpokládané realizace (etapizace), výsledky prověření priorit a programu obnovy IM veřejného vodovodu (včetně vymezení koncepce užití BT) ve spolupráci s majitelem, správcem a provozovatelem veřejného vodovodu.
- Vymezení ochranných pásem – OP (dříve pásem hygienické ochrany) vodních zdrojů, vodojemů, čerpacích stanic, AT-stanic, vodovodních řadů apod.
- Výsledky řešení zabezpečení potřeby požární vody.
- Základní údaje o způsobu provozu veřejného vodovodu (z platného provozního řádu) a o jeho provozovateli / provozovatelské společnosti.
- Výsledky prověření a zpřehlednění stavu veřejných, domovních a ostatních studní/jímacích vrtů (jiných jímacích zařízení), jejich parametrů kvantitativních a kvalitativních a jejich způsobů užívání.
- Výsledky prověření a zpřehlednění náhradního a nouzového (havarijního) zásobování vodou.
- Zpřehlednění rozsahu problematické instalace vodovodních řadů a objektů veřejného vodovodu v privátních pozemcích (výsledek kontroly včetně řešení problémů alespoň formou věcného břemene).
- Zpřehlednění zařízení a objektů pro zásobování vodou, které byly a jsou vyřazeny z provozu a zda jsou určeny k odstranění (zpřehlednění způsobu jejich odstranění).
- Výsledky analýzy rizik v úseku zásobování vodou a návrh řešení jejich eliminace.

C.8.3.2 Principy řešení odvodnění území (odvádění a čištění odpadních vod)

V návaznosti na kapitolu C.8.2.2 je nutné především uvést základní podklady oboru stokování a čištění odpadních vod, které se uplatňují (mohou uplatnit) v rámci územně plánovací činnosti (zahrnují i příslušné principy řešení).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES, ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky (Rámcová směrnice o vodách).

Směrnice Rady č.91/271/EHS o čištění městských odpadních vod.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška MZe ČR č. 428//2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích), ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády ČR č. 61/2003 Sb., o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do kanalizací a o citlivých oblastech, ve znění pozdějších předpisů.

Technické podklady:

Technické doporučení MZe ČR I-F-22: Ekonomické meze veřejného zásobování pitnou vodou, odkanalizování a čištění odpadních vod. Praha: HDP, 1996.

ČSN ISO 24510 – Služby pro dodávku pitné vody a zneškodňování odpadních vod – Směrnice pro posuzování a zlepšování služeb poskytovaných zákazníkům.

ČSN ISO 24511 – Služby pro dodávku pitné vody a zneškodňování odpadních vod – Směrnice pro management subjektů poskytujících služby spojené s odváděním a zneškodňováním odpadních vod a pro posuzování těchto služeb.

ČSN ISO 24512 – Služby pro dodávku pitné vody a zneškodňování odpadních vod – Směrnice pro management subjektů poskytujících služby spojené s dodávkou pitné vody a pro posuzování těchto služeb.

ČSN 75 0170 Vodní hospodářství - Názvosloví jakosti vod.

ČSN 01 3463 Výkresy inženýrských staveb - Výkresy kanalizace.

ČSN EN 752 Odvodňovací systém vně budov.

ČSN EN 1610 Provádění stok a kanalizačních přípojek a jejich zkoušení.

ČSN EN 12889 Bezvýkopové provádění stok a kanalizačních přípojek a jejich zkoušení.

ČSN EN 1671 Venkovní tlakové systémy stokových sítí.

ČSN EN 1091 Venkovní podtlakové systémy stokových sítí.

ČSN 75 6230 Podchody stok a kanalizačních přípojek pod dráhou a pozemní komunikací.

ČSN EN 12255 Čistírny odpadních vod. Část 1, a 3 až 16.

ČSN 75 6261 Dešťové nádrže.

ČSN 75 6909 Zkoušky vodotěsnosti stok a kanalizačních přípojek.

ČSN 83 0901 Ochrana povrchových vod před znečištěním. Všeobecné požadavky.

ČSN EN 858 Odlučovače lehkých kapalin (např. oleje, benzinu). Část 1 a 2.

ČSN EN 1825 Lapáky tuku. Část 1 a 2.

TNV 75 0161 Vodní hospodářství: Názvosloví kanalizací.

TNV 75 6011 Ochrana prostředí kolem kanalizačních zařízení.

TNV 75 6925 Obsluha a údržba stok.

Pokud se jedná o detailnější principy řešení, je možné uvést dále odkaz např. na příručky[12)], které nabízejí potřebné informace (není tedy nezbytné zatěžovat text této příručky).

Z důležitých podkladů je pak nutné dále zdůraznit závaznost speciální plánovací dokumentace s názvem *Plány rozvoje vodovodů a kanalizací ČR, PRVK ÚK - území krajů*; hlavní město Praha má *Plán rozvoje vodovodů a kanalizací hl. m. Prahy*.

Na plánovaný další vývoj řešeného území, ke kterému dochází zejména vymezením zastavitelných ploch, se obvykle reaguje celkovým prověřením technických podmínek řešení a návrhem řešení jejich odkanalizování, a to v souladu s platným ÚP. Preferována je forma prostého rozšíření stávajících kanalizačních sítí (obvykle prosazením koncepce systému oddílné či modifikované kanalizace) či jen realizací nových kanalizačních přípojek, nebo též i dalšími konkrétními nezbytnými dílčími úpravami.

V případě absence kanalizace v zájmovém území či existence jen dešťové oddílné kanalizace (obvykle zneužívané přímým napojováním domovní kanalizace, nekorektním „napojováním žump“ či zatěžované přelivy septiků) či existence jednotného systému kanalizace je nezbytné se zabývat podrobným vyhodnocením situace a následně návrhem nové koncepce řešení.

Nejčastěji se pak jedná o návrh na vybudování nové splaškové oddílné kanalizace včetně nové ČOV s tím, že původní zneužívaná (vlastně podivná) dešťová oddílná kanalizace je (po revizi, obnově a modernizaci) navrácena výhradně a důsledně k funkci dešťové oddílné kanalizace. Nechybí obvykle též prověření případného výskytu nátoku tzv. cizích odpadních vod do zastavěného území z jeho okolí včetně návrhu odpovídajících opatření k zabránění tohoto nátoku, např. instalací záchytných rigolů či ke zmírnění důsledků tohoto nátoku např. instalací

---

12) HLAVÍNEK, P. – MIČÍN, J. – PRAX, P. *Příručka stokování a čištění.* Brno: Vydavatelství NOEL 2000 s. r. o., 2001. ISBN 80-86020-30-4.
KREJČÍ, V. a kol. *Odvodnění urbanizovaných území, koncepční přístup.* Brno: Vydavatelství NOEL 2000 s. r. o., 2002. ISBN 80-86020-39-8.
Technické doporučení MZe ČR I-F-22: Ekonomické meze veřejného zásobování pitnou vodou, odkanalizování a čištění odpadních vod. Praha: HDP, 1996.

záchytných objektů (lapáků splavenin, horských vpustí atp.) ve směrech případných soustředěných nátoků.

Často je dnes doporučováno (či předepisováno) zadržení srážkových odpadních vod v území, na pozemcích jednotlivých nemovitostí či i v nově zřizovaných veřejných prostranstvích, např. formou vsakování, jsou-li pro to vhodné podmínky či formou akumulace srážkových vod s jejich následným použitím jako vody užitkové, pro závlahu zeleně apod.

V případě výskytu jednotného systému kanalizace ve stávajícím zastavěném území sídla je obvykle v rozvojových územích již reagováno tak, že je zde zakládán systém oddílné kanalizace. Splaškové odpadní vody jsou odtud převáděny do jednotné kanalizace, která je i v dalších svých úsecích programově odlehčována právě o podíly srážkových odpadních vod.

Jistou aktuální modernizaci odkanalizování území sídel lze chápat též tak, že i v případě oddílné dešťové kanalizace je snaha první splach rovněž převádět do oddílné splaškové kanalizace případnými technickými úpravami (pro takovouto kanalizaci je zaváděn termín modifikovaná kanalizace).

Nepříjemným případem pak je takový, kdy zneužívaná dešťová oddílná kanalizace byla či je úředním rozhodnutím prohlášena za kanalizaci jednotnou (s či bez vymezení doby platnosti tohoto rozhodnutí). Nepříjemné je to zejména proto, že takovýto krok vlastně nic neřeší, pouze konzervuje neutěšený nelegální stav.

Nezbytnou součástí návrhu řešení odvodnění území je bilance produkce odpadních vod (srážkových, splaškových, jiných).

V případě bilance produkce srážkových odpadních vod konkrétního zájmového území jde o součin velikosti odvodňované plochy (ha), hodnoty vydatnosti návrhové srážky (l/s.ha), např. stanovené dle studie[13)] či přesnějšími postupy[14)] a dále hodnoty výpočtového součinitele odtoku (získané např. na základě vyhodnocení tzv. charakteristických hektarů; výpočtový součinitel odtoku je pak vyčíslen jako vážený průměr hodnot odtokových součinitelů zastoupených ploch s různým charakterem povrchu a sklonu povrchu).

V případě bilance produkce splaškových odpadních vod obvykle vycházíme z předpokladu, že odpovídá parametrům potřeby vody vyčíslené v případě návrhu zásobování vodou (viz kapitola C.8.3.1).

Ostatní druhy odpadních vod jsou bilancovány analogicky, tj. ve vazbě na fyzikální podstatu a režim jejich vzniku.

Relativně náročnějším úkolem je návrh ČOV. V případě ÚPD jsou obvykle rekapitulovány základní parametry a informace z existující (předem zpracované) studie či podrobněji zpracované projektové dokumentace, nebo jsou základní parametry orientačně vyčísleny na

---

[13)] TRUPL, J. *Intensity krátkodobých dešťů v povodích Labe, Odry a Moravy*. Praha: VÚV, 1958. Práce a studie, sešit 97.

[14)] HLAVÍNEK, P. – MIČÍN, J. – PRAX, P. *Příručka stokování a čištění.* Brno: Vydavatelství NOEL 2000 s. r. o., 2001. ISBN 80-86020-30-4.
KREJČÍ, V. a kol. *Odvodnění urbanizovaných území, koncepční přístup.* Brno: Vydavatelství NOEL 2000 s. r. o., 2002. ISBN 80-86020-39-8.

základě počtu ekvivalentních obyvatel (EO). Látkové znečištění přiváděné na ČOV pak je odvozeno z počtu EO a příslušných specifických hodnot znečištění:

BSK_5 cca 60 g/1EO.den; CHSK cca 120 g/1EO.den; NL cca 55g/1EO.den, $N_{celkové}$ cca 11 g/1EO.den; $P_{celkové}$ cca 2,5 g/1EO.den atp.; hydraulické zatížení ČOV je vázáno na hydraulické parametry kanalizační sítě a na režimy produkce odpadních vod.

Příslušná požadovaná účinnost čištění odpadních vod v ČOV je pak mj. vázána na parametry vodního toku / recipientu, kam jsou vyčištěné odpadní vody převáděny.

Jde o tzv. posouzení vlivu kanalizace a ČOV na vodní tok / recipient. Případné zařazení dalších stupňů čištění tak, aby bylo vyhověno požadavkům *nařízení vlády ČR č. 61/2003 Sb., o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do kanalizací a o citlivých oblastech, ve znění pozdějších předpisů,* je právě závislé na výsledcích tohoto posouzení.

V případě ČOV pak musí být dále v rámci ÚPD důsledně řešena i otázka odstranění kalů. Příslušné varianty řešení nabízí např. příručky[15)], či firemní typové podklady.

Další pracovní program / úkoly a principy jejich řešení jsou již obvykle vázány na konkrétní i velmi specifická zadání a podmínky. Racionální postup rozhodování je pak možný s využitím dalších dostupných podkladů a příruček oboru stokování a čištění odpadních vod (kromě již uváděných např. též zahraničních). Je možné efektivně využít též i firemních podkladů, zahrnujících ucelená typová řešení (např. pro ČOV, tlakovou či podtlakovou kanalizaci apod.). V některých případech je též možné hledat řešení formou poptání u několika firem, tj. formou výzvy, aby firmy nabídly svá řešení na základě příslušného jednotného zadání.

Základním principem řešení je též těsná spolupráce s kompetentními pracovníky majitele, správce a provozovatele zařízení a objektů veřejné kanalizace včetně ČOV ve všech fázích zpracování ÚPD.

Zpřehlednění některých příkladů výskytu problémů / možnosti jejich řešení:

- výskyt relativně velkého množství balastních odpadních vod v kanalizaci (jako důsledek její netěsnosti a infiltrace) / odstraňováním lokálních netěsností či programovou obnovou stok např. též užitím bezvýkopové technologie (BT) pro obnovu instalací IS,
- výskyt exfiltrace odpadních vod z kanalizace do vod podzemních/odstraňováním lokálních netěsností nebo obnovou či novou instalací stok např. též užitím BT,
- nutnost nové instalace či obnovy stok a kanalizačních přípojek/např. s využitím BT,
- výskyt přetížení stok jednotné kanalizace/zabezpečení odlehčení či instalace bypasu (nové další paralelní stoky),

---

[15)] HLAVÍNEK, P. – MIČÍN, J. – PRAX, P. *Příručka stokování a čištění.* Brno: Vydavatelství NOEL 2000 s. r. o., 2001. ISBN 80-86020-30-4.
KREJČÍ, V. a kol. *Odvodnění urbanizovaných území, koncepční přístup.* Brno: Vydavatelství NOEL 2000 s. r. o., 2002. ISBN 80-86020-39-8.

- výskyt nedostatečné funkce a závad u odlehčovacích komor /obvykle nezbytné je to zadat k řešení specialistům, specializovaným firmám,
- problémy výskytu nevhodného trubního materiálu (např. nekvalitního betonu, železobetonu) lze řešit např. užitím BT,
- jiné další problémy / jejich řešení bývá obvykle technicky možné; předpokládá se využití odborníků, tj. specialistů v daném oboru.

Otázka ochranných pásem kanalizačních objektů a zřízení je dle vodního zákona a TNV 75 6011 řešena takto:

- ochranné pásmo ČOV činí od cca 50 m do cca 100 m i více m (redukce je možná např. v případě zakrytých ČOV vybavených ekologickými filtry v systému větrání či částečně užitím ochranné zeleně apod.),
- ochranné pásmo čerpací stanice odpadních vod činí cca 10 m až cca 20 m i více m,
- ochranné pásmo stok dle zákona o vodovodech a kanalizacích do DN 500 včetně činí 1,5 m, nad DN 500 2,5 m na každou stranu od vnějšího líce stoky.

Za součást principů řešení je žádoucí pokládat též odpověď na otázku: ***Jak má vypadat výstup řešení, jaké jsou představy o obsahu ÚPD na úseku odvodnění území?***

- Předpokládá se, že bude dostatečně charakterizován a zdokladován aktuální stav na úseku odvodnění území včetně zařazení potřebných výkresových (minimálně situace ve vhodném měřítku) a dalších příloh, např. doklady o kvalitě vyčištěných odpadních vod převáděných do vod povrchových dle *nařízení vlády ČR č. 61/2003 Sb., o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do kanalizací a o citlivých oblastech, ve znění pozdějších předpisů.*
- Analogicky pak musí být charakterizováno a zdokumentováno technické řešení, garantující rozvoj území dle ÚPD pro časový horizont návrhu (v případě konceptu ÚPD a územní studie nesmí chybět varianty řešení a jejich vyhodnocení).
- Rekapitulace důležitých parametrů základních prvků (potrubních řadů / stok, objektů a zařízení) veřejné kanalizace a ČOV včetně MČO (malých, domovních ČOV), septiků a žump.
- Výsledky prověření dostatečné kapacity a účinnosti všech částí systému kanalizace včetně ČOV.
- Výsledky prověření možností obsluhy (připojení) zastavitelných ploch a dosud nepřipojených nemovitostí / areálů na veřejnou kanalizaci formou prostého rozšíření stokové sítě veřejné kanalizace či užitím technicky a ekonomicky dostupných jiných řešení (např. s přečerpáváním splaškových odpadních vod apod.).
- Zpřehlednění širších územních vztahů na úseku odvodnění včetně nezbytných opatření garantujících trvalý územní rozvoj.
- Zpřehlednění záměrů na úseku odvodnění a čištění odpadních vod a jejich předpokládané realizace (etapizace), výsledky prověření priorit a programu obnovy IM veřejné

kanalizace (včetně vymezení koncepce užití BT) ve spolupráci s majitelem, správcem a provozovatelem veřejné kanalizace.

- Vymezení ochranných pásem / OP ČOV, čerpacích stanic odpadních vod a stok.
- Základní údaje o způsobu provozu systému veřejné kanalizace (z provozního řádu) a o jejím provozovateli / provozovatelské společnosti.
- Zpřehlednění rozsahu instalace stok a objektů veřejné kanalizace v privátních pozemcích (výsledek kontroly včetně řešení problémů alespoň formou věcného břemene).
- Zpřehlednění zařízení a objektů pro odvodnění území, které byly a jsou vyřazeny z provozu a zda jsou určeny k odstranění (zpřehlednění způsobu jejich odstranění).
- Zpřehlednění vývoje poměru ploch s nezpevněným povrchem a zpevněným povrchem v zastavěném území.
- Výsledky kontroly důsledného uplatnění odlučovačů lehkých kapalin dle *ČSN EN 858* a lapáků tuků dle *ČSN EN 1825* všude tam, kde to požadují příslušné normativní podklady či místní regulativy včetně výsledků důsledné kontroly faktické funkce těchto zařízení a též včetně případného návrhu opatření.
- Výsledky analýzy rizik na úseku odvodnění území a návrh řešení jejich eliminace.

C.8.3.3 Principy řešení zásobování elektrickou energií (elektrifikace území)

V návaznosti na kapitolu C.8.2.3 je nezbytné uvést základní podklady odvětví energetiky, které jsou zohledněny v rámci územně plánovací činnosti (zahrnují i příslušné principy řešení).

Směrnice rady EP a EHS o liberalizaci trhu s energiemi.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES, o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 96/92/ES o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou.

Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 195/2001 Sb., kterým se stanoví podrobnosti obsahu územní energetické koncepce.

Základním principem řešení zásobování energiemi sídel je garance reálného pokrytí všech aktuálních potřeb a výhledových požadavků prostřednictvím v daném území disponibilních energetických systémů (energetických zdrojů) včetně zahrnutí konkrétních programů energetických úspor.

Základním principem řešení je též zajištění podmínek pro zkoordinovaný a maximálně proporcionální rozvoj hlavních energetických systémů včetně systémů využívajících obnovitelných zdrojů energie (využívajících přirozeného energetického potenciálu území).

Dalším principem je princip liberalizace trhu s energiemi (nabídka trhu musí garantovat odpovídající převis). Úsek energetiky je svým koncepčním technickým řešením v konkrétním zájmovém území značně zakonzervován a zásadní změny mohou být a jsou vyvolány ekonomickými, ekologickými či dalšími důvody.

Principy řešení dalšího rozvoje elektrifikace území z technického a dalších hledisek vymezují, v návaznosti na základní legislativní podklady (viz výše), normativní a další podklady.

Technické podklady:

ČSN 33 2000-1 Elektrické instalace budov: Část 1: Rozsah platnosti, účel a základní hlediska.

ČSN 33 2000-3 Elektrotechnické předpisy: Elektrická zařízení. Část 3: Stanovení základních charakteristik.

ČSN 33 2000-4 Elektrotechnické předpisy: Elektrická zařízení. Část 4: Bezpečnost.

ČSN 33 2000-5 Elektrotechnické předpisy: Elektrická zařízení. Část 5: Výběr a stavba elektrických zařízení.

ČSN 33 3210 Elektrotechnické předpisy: Rozvodná zařízení. Společná ustanovení.

ČSN 33 3220 Elektrotechnické předpisy: Společná ustanovení pro elektrické stanice.

ČSN 33 3516 Předpisy pro trakční vedení tramvajových a trolejbusových drah.

ČSN 34 1090 Elektrotechnické předpisy ČSN: Předpisy pro prozatímní elektrická zařízení.

ČSN 38 2153 Kladení silových kabelů v tvárnicích.

ČSN 38 2156 Kabelové kanály, šachty, mosty a prostory.

ČSN 73 6021 Světelná signalizační zařízení: Umístění a použití návěstidel.

Pokud se jedná o další principy řešení, je možné udělat odkaz např. na příručku *Městské inženýrství*[16)] a nezatěžovat text této příručky.

Z důležitých podkladů, které se výrazněji promítají do ÚPD v úseku zásobování elektrickou energií, to jsou především energetické generely podle *zákona č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií,* ve znění pozdějších předpisů, jsou-li již k dispozici a je-li jejich platnost potvrzena zadáním pro zpracování ÚPD.

Jako reakce na další vývoj řešeného zájmového území (prostřednictvím plánovaných zastavitelných ploch je nezbytné prověřit technické podmínky pro jejich připojení na stávající elektrorozvodná zařízení a podmínky pro rozšíření rozvodné sítě NN do plánovaných zastavitelných ploch a navrhnout odpovídající řešení v podobě uceleného návrhu (např. zrušení části úseků nadzemních primárních vedení 22 kV a jejich náhrady novou podzemní kabelovou trasou, provedení kabelových svodů u stávajících distribučních transformačních stanic při rozvíjení distribuční sítě NN v kabelových podzemních trasách, přebudování

16) ŠRYTR, P. a kol. *Městské inženýrství.* 1. a 2. díl. Praha: Academia, ČMT, ČKAIT, 1999 a 2001. ISBN 80-200-0663-X a ISBN 80-200-0440-8.

stávajících distribučních trafostanic, návrh nových distribučních trafostanic, návrh nových propojovacích kabelových tras VN 22 kV mezi distribučními trafostanicemi, s menší četností výskytu pak i event. přebudování a posílení tras primárních vedení VN 22 kV atp.). Stanovení parametrů přírůstku nároků řešeného zájmového území na dodávku elektrické energie se pro účely územně plánovací obvykle opírá o bilanční výpočty i odhady či se odvozuje z podílů rozvoje základních energetických systémů uplatňujících se aktuálně v zájmovém území (viz Tabulka 4, nebo se může taková hodnota po kontrole převzít z již existující projektové dokumentace připravovaného investičního záměru, je-li k dispozici.

Výpočet parametrů potřebných nových příkonů pro záměry v zastavěném území a zastavitelných plochách je možné provést pro účely zpracování ÚPD s využitím metodiky opírající se o specifické hodnoty příkonů pro bytové jednotky v závislosti na předpokládaném stupni jejich elektrifikace a na součiniteli současnosti. V případě podnikatelských aktivit lze např. vycházet z orientačních hodnot specifických příkonů 30 W/m^2 resp. 10 W/m^3 vztažených na zastavěnou plochu resp. obestavěný prostor. V některých případech pak jsou k dispozici konkrétní údaje v příslušných informačních systémech (např. MAWIS), v projektové dokumentaci připravovaných záměrů či jsou tyto postupy suplovány odbornými odhady apod.

Přípojková vedení musí být upravena v souladu s dnešní prosazovanou koncepcí, tj. osazením základního rozvaděče vybaveného elektroměrem na hranici pozemku dané nemovitosti.

Další pracovní program, úkoly a principy jejich řešení jsou obvykle již vázány na konkrétní zadání, konkrétní podmínky. Racionální postup rozhodování pak je možný s využitím dalších dostupných podkladů a příruček. I v tomto případě je též možné hledat řešení formou poptání se u příslušných firem, tj. formou výzvy, aby nabídly svá řešení na základě příslušného jednotného zadání.

Základním principem je též těsná spolupráce s kompetentními pracovníky majitele, správce a provozovatele zařízení a objektů rozvodu a distribuce elektrické energie ve všech fázích zpracování ÚPD.

Zpřehlednění některých příkladů výskytu problémů nebo možností řešení (kromě těch, již zmiňovaných výše a v kapitole C.8.2.3):

- problém tras venkovních vedení VVN 110 kV a VN 22 kV, které se dostávají (dostaly) do těsného kontaktu se stávající i plánovanou zástavbou a do střetu s rozvojovými a dalšími oprávněnými a očekávanými záměry / realizace přeložek těchto vedení do podzemní kabelové trasy / zadat k řešení specialistům,
- ohrožení elektrozařízení a objektů elektrických stanic lokalizovaných v aktivním či pasivním inundačním území / jejich přemístění mimo zátopové území, jejich vyvýšení nad rizikovou úroveň či další opatření,
- ohrožení elektrozařízení zemními pracemi a terénními úpravami / zajištění odpovídajícího dohledu včetně zachování dostatečného (odpovídajícího) krytí vedení,
- ohrožení elektrozařízení jejich překrytím nerozebíratelnou či obtížně rozebíratelnou konstrukční vrstvou / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,

- ohrožení stability konstrukcí podpěrných bodů elekrozařízení či stožárových trafostanic / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení funkce zařízení sloužících k uzemnění / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení elektrozařízení umístěním skládek materiálu či zeminy nad / pod vedením rozvodu a distribuce elektrické energie / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení nebo omezení volného průjezdu v ochranném pásmu vedení VN a VVN / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření, (odstranění překážek včetně oplocení apod.) apod.

Řešení otázky ochranných pásem elektrorozvodných zařízení zřizovaných po 31. 12. 1994 je dána energetickým *zákonem č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci*, který platil do 31. 12. 2000 (ochranné pásmo venkovního vedení je vymezeno svislými rovinami vedenými po obou stranách vedení ve vodorovné vzdálenosti kolmo na vedení od krajního vodiče na každou stranu; u kabelových vedení od krajního kabelu na každou stranu); uvedeny jsou hodnoty ochranných pásem dle *zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon)*, který začal platit od 1. 1. 2001 a který nahradil zákon č. 222/1994 Sb., pro nová zařízení:

- u nadzemních vedení nad 1 kV do 35 kV vč. 7 m
- u nadzemních vedení nad 35 kV do 110 kV vč. 12 m
- pro závěsná kabelová vedení 1 m
- u nadzemních vedení nad 110 kV do 220 kV vč. 15 m
- u nadzemních vedení nad 220 kV do 400 kV vč. 20 m
- u nadzemních vedení nad 400 kV 30 m
- u elektrických stanic (nad 1 kV do 52 kV) 7 m

V případě zájmového území mají veškerá dříve instalovaná zařízení (venkovní vedení VN 22 kV a distribuční trafostanice) ochranné pásmo 10 m na každou stranu dle *zákona č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrisační zákon)* a prováděcího předpisu – *vládního nařízení č. 80/1957 Sb., kterým se provádí zákon č. 79/1957 Sb. o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrisační zákon)*.

Analogické dopady pak vyplývají z požadavků minimálních vzdáleností vodičů venkovních vedení od povrchu terénu: 5 m resp. 6 m (nad zemědělskými plochami) pro vedení do 1 kV; 6 m pro vedení 10 kV až 110 kV; 7 m pro vedení 220 kV; 8 m pro vedení 400 kV; (nevztahuje se na svody z venkovního vedení k jiným částem elektrického zařízení).

Za součást principů řešení je možné též považovat odpověď na otázku: ***Jak má vypadat výstup řešení, jaké jsou představy o obsahu ÚPD v úseku zásobování energiemi a zásobování elektrickou energií?***

Předpokládá se, že bude dostatečně charakterizován a zdokladován aktuální stav všech v území zastoupených energetických systémů, tj. např. též vyhodnocení úrovně jejich

koordinovaného spolupůsobení, dále stav elektrorozvodných zařízení včetně zařazení potřebných výkresových (koordinační situace ve vhodném měřítku) a dalších příloh.

- Analogicky pak musí být charakterizováno a zdokumentováno technické řešení garantující rozvoj území dle ÚPD pro časový horizont návrhu (v případě konceptu ÚPD a územní studie nesmí chybět varianty řešení a jejich vyhodnocení).
- Rekapitulace důležitých parametrů zařízení a objektů / elektrických stanic a elektrorozvodných zařízení.
- Výsledky prověření bilance kapacitních parametrů distribučních trafostanic a nároků na příkony pro zastavitelné plochy včetně návrhu opatření (přebudování stávajících či vybudovaných nových trafostanic) v časovém horizontu návrhu.
- Výsledky prověření možností obsluhy (připojení) plánovaných zastavitelných ploch a dosud nepřipojených objektů / areálů formou prostého rozšíření elektrorozvodné sítě (včetně sítě veřejného osvětlení).
- Zpřehlednění širších územních vztahů v úseku energetiky jako celku a v úseku zásobování elektrickou energií včetně nezbytných opatření garantujících trvalý územní rozvoj.
- Zpřehlednění záměrů v úseku zásobování elektrickou energií a jejich předpokládané realizace (etapizace), výsledky prověření priorit a programu obnovy IM elektrorozvodných zařízení (včetně vymezení koncepce užití BT) ve spolupráci s majitelem, správcem a provozovatelem elektrorozvodných sítí.
- Vymezení ochranných pásem / OP zařízení (vedení a elektrických stanic).
- Základní údaje o způsobu provozu elektrorozvodné sítě (z platného provozního řádu) a o jeho provozovateli / provozovatelské společnosti.
- Výsledky prověření a zpřehlednění stavu náhradních a doplňkových zdrojů elektrické energie a elektrických zařízení a jejich způsobů užívání.
- Výsledky prověření a zpřehlednění náhradního a nouzového (havarijního) zásobování elektrickou energií.
- Zpřehlednění rozsahu instalace elektrorozvodných zařízení a objektů v privátních pozemcích (výsledky kontroly včetně řešení problému alespoň formou věcného břemene).
- Zpřehlednění elektrorozvodných zařízení a objektů, které byly a jsou vyřazeny z provozu a zda jsou určeny k odstranění (zpřehlednění způsobu jejich odstranění).
- Výsledky analýzy rizik v úseku energetiky jako celku a v úseku zásobování elektrickou energií a návrh řešení jejich eliminace.

C.8.3.4 Principy řešení zásobování zemním plynem (plošná plynofikace území)

V návaznosti na kapitolu C.8.2.4 je nezbytné uvést základní podklady oboru plynárenství.

Směrnice rady EHS o liberalizaci trhu s energiemi.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES, o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/30/ES o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem.

Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 195/2001 Sb., kterým se stanoví podrobnosti obsahu územní energetické koncepce.

Vyhláška ČÚBP č. 85/1978 Sb., o kontrolách, revizích a zkouškách plynových zařízení, ve znění vyhlášky č. 352/2000 Sb.

Technické podklady:

Výnos FMPE č. 1/79 Pravidla o bezpečnosti práce a ochrany zdraví v plynárenství.

Výnos FMH č.j. 93 071/90 Pravidla pro provoz plynárenských zařízení.

ČSN 01 3464 Výkresy inženýrských staveb. Výkresy vnějšího plynovodu.

ČSN EN 1594 Zásobování plynem. Plynovody s nejvyšším provozním tlakem nad 16 barů, Funkční požadavky.

ČSN EN 12007 Zásobování plynem. Plynovody s nejvyšším provozním tlakem do 16 barů včetně.

ČSN 65 0208 Dálkovody hořlavých zkapalněných uhlovodíkových plynů.

ČSN 38 6405 Plynová zařízení. Zásady provozu.

ČSN 10 5190 Kompresorové stanice pro nebezpečné plyny.

ČSN 07 0703 Kotelny se zařízeními na plynná paliva.

ČSN 73 5120 Objekty kotelen o výkonu 3,5 MW a větším. Společná ustanovení.

ČSN 38 6462 Zásobování plynem - LPG - Tlakové stanice, rozvod a použití.

Pokud jde o další principy řešení, je možné udělat odkaz na *Plynárenskou příručku*[17)] a nezatěžovat text tohoto metodického materiálu. Z důležitých podkladů, které se výrazněji promítají do ÚPD v úseku zásobování zemním plynem, to jsou zejména energetické generely dle *zákona č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií*, ve znění pozdějších předpisů, jsou-li již k dispozici a je-li jejich platnost potvrzena zadáním pro zpracování ÚPD. Výrazně též spolupůsobí při rozhodování o uplatnění plošné plynofikace zájmového území sídel požadavek na dobu ekonomické návratnosti investičních prostředků (dnes limitované obvykle

[17)] *Plynárenská příručka.* Praha: GAS s. r. o., 1997. ISBN 80-902339-6-1.

do deseti let; je vyčíslována jako podíl investičních nákladů plus ročních provozních nákladů a ročních výnosů z prodeje zemního plynu).

V rámci reakce na další vývoj řešeného zájmového území (záměry v zastavěném území a zastavitelných plochách) je nezbytné prověřit technické podmínky pro jejich připojení na stávající distribuční plynovodní STL a NTL sítě a jejich rozšíření do území rozvojových lokalit a navrhnout ucelené řešení (v případě STL rozvodných sítí je toto obvykle bez komplikací možné zejména tehdy, je-li projektová dokumentace zpracována v návaznosti na studie řešení plošné plynofikace sdružení většího počtu obcí / mikroregionů apod.).

Výpočet parametrů přírůstku potřeby zemního plynu pro řešené zájmové území se obvykle přímo neprovádí s tím, že nepřímo jej lze odvodit z podílů rozvoje základních energetických systémů uplatňujících se v zájmovém území (viz Tabulka 4) a z parametrů potřebných nových zdrojových (výkonových) kapacit distribuční plynovodní sítě pro záměry v zastavěném území a zastavitelných plochách. V mnoha případech pak bývají k dispozici tyto potřebné údaje v již existujících generelech plošné plynofikace obcí, sdružení obcí, mikroregionů apod.

- Další pracovní program / úkoly a principy jejich řešení jsou obvykle již vázány na konkrétní zadání a podmínky. Racionální postup rozhodování je pak možný např. využití odborníků, tj. specialistů v daném oboru či dostupných podkladů a příruček.
- Do jisté míry lze použít i postupu formou poptání u specializovaných firem na základě jednotného zadání. Základním principem řešení je též těsná spolupráce s kompetentními pracovníky majitele, správce a provozovatele zařízení a objektů pro zásobování zemním plynem (energetickým plynem) ve všech fázích zpracování ÚPD.

Zpřehlednění některých příkladů výskytu problémů / možností řešení (kromě těch, již zmiňovaných výše a v kapitole C.8.2.4):

- ohrožení plynárenských zařízení a objektů lokalizovaných v aktivním či pasivním inundačním území / jejich přemístění mimo zátopové území, jejich vyvýšení nad rizikovou úroveň či další opatření,
- ohrožení citlivých plynárenských zařízení a objektů zemními pracemi a terénními úpravami / zajištění odpovídajícího dohledu včetně zachování dostatečného (odpovídajícího) krytí vedení,
- ohrožení plynárenských zařízení jejich překrytím nerozebíratelnou či obtížně rozebíratelnou konstrukční vrstvou / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení plynárenských zařízení umístěním skládek materiálu či zeminy nad plynovodním potrubím / odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení či omezení volného průjezdu (podjezdu) a manipulace v ochranném či bezpečnostním pásmu plynovodů / odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- zabezpečení kontroly těsnosti plynovodů a plynárenských zařízení / odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření, (důsledné dodržování provozních řádů),

– zabezpečení kontroly provozu zařízení aktivní protikorozní ochrany kovových úložných zařízení komplexně v kooperaci s ostatními zainteresovanými subjekty / odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření, apod.

Řešení otázky ochranných OP a bezpečnostních pásem BP plynárenských zařízení (objektů a plynovodů) je dáno *zákonem č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon)*:

Tabulka 5

Ochranná pásma (OP) a bezpečnostní pásma (BP) plynárenských zařízení (objektů a plynovodů)

Nízkotlaké a středotlaké plynovody a přípojky v intravilánu – ochranné pásmo	1 m	(na obě strany)
Středotlaké a ostatní plynovody a přípojky v extravilánu – ochr.pásmo	4 m	(na obě strany)
Podzemní zásobníky – bezpečnostní pásmo	250 m	(od půdorysného obrysu)
Tlakové zásobníky zkapalněného plynu do vnitřního obsahu – bezpečnostní pásmo		
nad 5 m^3 do 20 m^3	20 m	(od půdorysného obrysu)
nad 20 m^3 do 100 m^3	40 m	(od půdorysného obrysu)
nad 100 m^3 do 250 m^3	60 m	(od půdorysného obrysu)
nad 250 m^3 do 500 m3	100 m	(od půdorysného obrysu)
nad 500 m^3 do 1000 m^3	150 m	(od půdorysného obrysu)
nad 1000 m^3 do 3000 m^3	200 m	(od půdorysného obrysu)
nad 3000 m^3	300 m	(od půdorysného obrysu)
Plynojemy – bezpečnostní pásmo		
do 100 m^3	30 m	(od půdorysného obrysu)
nad 100 m^3	50 m	(od půdorysného obrysu)
Plnírny plynů – bezpečnostní pásmo	100 m	(od půdorysného obrysu)
Zkapalňovací stanice stlačených plynů – bezpečnostní pásmo	100 m	(od půdorysného obrysu)
Odpařovací stanice stlačených plynů – bezpečnostní pásmo	100 m	(od půdorysného obrysu)
Kompresorové stanice – bezpečnostní pásmo	100 m	(od půdorysného obrysu)
Regulační stanice vysokotlaké – bezpečnostní pásmo	10 m	(od půdorysného obrysu)
Regulační stanice vysokotlaké – bezpečnostní pásmo	20 m	(od půdorysného obrysu)
Regulační stanice středotlaké – bezpečnostní pásmo	4 m	(od půdorysného obrysu)
Nízkotlaké a středotlaké plynovody a plynovodní přípojky v intravilánu – bezpečnostní pásmo	1 m	(na obě strany)
Vysokotlaké plynovody do 40 barů – bezpečnostní pásmo		
do DN 100 vč.	10 m	(na obě strany)
nad DN 100 do DN 300 vč.	20 m	(na obě strany)
nad DN 300 do DN 500 vč.	30 m	(na obě strany)
do DN 500 do DN 700 vč.	45 m	(na obě strany)
nad DN 700	65 m	(na obě strany)
Vysokotlaké plynovody nad 40 barů – bezpečnostní pásmo		
do DN 100 vč.	80 m	(na obě strany)
nad DN 100 do DN 500 vč.	120 m	(na obě strany)
nad DN 500	160 m	(na obě strany)

Za součást principů řešení je účelné též považovat odpověď na otázku: ***Jak má vypadat výstup řešení, jaké jsou představy o obsahu ÚPD pro úsek zásobování zemním plynem?***

- Předpokládá se, že bude dostatečně charakterizován a zdokladován aktuální stav všech plynárenských zařízení včetně zařazení potřebných výkresových (např. koordinační situace ve vhodném měřítku) a dalších příloh.
- Analogicky pak musí být charakterizováno a zdokumentováno technické řešení garantující rozvoj území dle ÚPD pro časový horizont návrhu (v případě konceptu ÚPD a územní studie nesmí chybět varianty řešení a jejich vyhodnocení).
- Rekapitulace důležitých parametrů plynárenských zařízení (objektů a plynovodů).
- Výsledky prověření bilance kapacitních parametrů napojovacích uzlů a nároků potřeby zemního plynu pro záměry v zastavěném území a zastavitelných plochách včetně návrhu opatření v časovém horizontu.
- Výsledky prověření možností obsluhy (připojení) zastavitelných ploch a dosud nepřipojených objektů / areálů formou prostého rozšíření rozvodné plynovodní STL / NTL sítě.
- Zpřehlednění širších územních vztahů v úseku zásobování zemním plynem včetně nezbytných opatření garantujících trvalý územní rozvoj.
- Zpřehlednění záměrů v úseku zásobování zemním plynem (plošné plynofikace zájmového území) a jejich předpokládané realizace (etapizace), výsledky prověření priorit a programu obnovy IM plynárenských zařízení (včetně vymezení koncepce užití BT) ve spolupráci s majitelem, správcem a provozovatelem plynárenských zařízení a sítí.
- Vymezení ochranných pásem (OP) a bezpečnostních pásem (BP) plynárenských zařízení (plynárenských objektů a plynovodů).
- Základní údaje o způsobu provozu rozvodné STL / NTL sítě (z platného provozního řádu) a o jeho provozovateli / provozovatelské společnosti.
- Zpřehlednění uplatnění objektů s kogeneračními jednotkami.
- Zpřehlednění rozsahu instalace plynárenských zařízení (plynovodů a objektů) v privátních pozemcích (výsledky kontroly včetně řešení problémů alespoň formou věcného břemene).
- Zpřehlednění plynárenských zařízení a objektů, které byly a jsou vyřazeny z provozu a zda jsou určeny ke odstranění (zpřehlednění způsobu jejich odstranění).
- Výsledky analýzy rizik v úseku zásobování zemním plynem a návrh řešení jejich eliminace.

C.8.3.5 Principy řešení centralizovaného zásobování teplem a teplou užitkovou vodou (teplofikace území)

V návaznosti na kapitolu C.8.2.5 je nezbytné uvést základní podklady oboru zásobování teplem a teplou užitkovou vodou.

Směrnice rady EHS o liberalizaci trhu s energiemi.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES, o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES.

Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 195/2001 Sb., kterým se stanoví podrobnosti obsahu územní energetické koncepce.

Technické podklady:

ČSN EN 13941 – Navrhování a instalace bezkanálových předizolovaných sdružených potrubních systémů pro vedení vodních tepelných sítí.

ČSN EN 253 Vedení vodních tepelných sítí – Předizolované sdružené potrubní systémy pro bezkanálová vedení vodních tepelných sítí – Potrubní systém z ocelové teplonosné trubky polymethanové tepelné izolace a vnějšího opláštění polyethylenu.

ČSN EN 448 Vedení vodních tepelných sítí – Předizolované sdružené potrubní systémy pro bezkanálová vedení vodních tepelných sítí – Tvarovky sestavené z ocelové teplonosné trubky, polyurethanové tepelné izolace a vnějšího opláštění z polyethylenu.

ČSN EN 488 Vedení vodních tepelných sítí – Bezkanálové sdružené konstrukce předizolovaných potrubí – Uzavírací armatury pro ocelové teplonosné trubky s polyurethanovou tepelnou izolací a vnějším pláštěm z polyethylenu.

ČSN EN 489 Vedení vodních tepelných sítí – Předizolované sdružené potrubní systémy pro bezkanálová vedení vodních tepelných sítí – Spojky pro ocelové teplonosné trubky, s polyurethanovou tepelnou izolací a vnějšího pláště z polyethylenu.

ČSN EN 14419 Vedení vodních tepelných sítí – Předizolované sdružené potrubní systémy pro bezkanálové vedení vodních tepelných sítí – Systémy kontroly provozu.

ČSN 07 0703 Kotelny se zařízeními na plynná paliva.

ČSN 13 0108 Potrubí. Provoz a údržba potrubí. Technické předpisy.

ČSN 06 0310 Tepelné soustavy v budovách - Projektování a montáž.

ČSN 06 0320 Tepelné soustavy v budovách - Příprava teplé vody. Navrhování a projektování.

ČSN 06 1008 Požární bezpečnost tepelných zařízení.

Pokud se jedná o další možné principy řešení, je možné udělat především odkaz na *Topenářskou příručku*[18] a *Rekonstrukci zásobování sídlišť teplem*[19] a nezatěžovat text tohoto metodického materiálu. Ze základních podkladů, které se výrazněji promítají do ÚPD v úseku centralizovaného zásobování teplem a teplou vodou (SCZT-TV), to jsou zejména energetické

[18] *Topenářská příručka.* Svazek 1 a 2. Praha: GAS s. r. o., 2001. ISBN 80-86176-82-7, ISBN 80-861176-83-5, ISBN 80-861176-81-9.
[19] *Rekonstrukce zásobování sídlišť teplem.* Praha: Společnost pro techniku prostředí, 1998. ISBN 80-02-01228-3.

generely dle *zákona č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií*, ve znění pozdějších předpisů, jsou-li již pro aktuálně řešené zájmové území k dispozici a je-li jejich platnost potvrzena zadáním pro zpracování ÚPD. Výrazně též při rozhodování o uplatnění SCZT-TV či jeho rozšiřování v daném zájmovém území spolupůsobí konkurenční schopnost SCZT-TV v daném případě a dále též ekologické limity (především emisní limity znečištění ovzduší).

V rámci reakce na další vývoj řešeného území (záměry v zastavěném území a zastavitelných plochách) je nezbytné prověřit technické podmínky pro jejich připojení na stávající primární či sekundární distribuční síť (např. i na stávající předávací stanice) a rozšíření systému do území plánovaných rozvojových lokalit a navrhnout ucelené konkurenceschopné řešení.

Stanovení parametrů přírůstku nároků na tepelnou energii řešeného území, zajišťovaného prostřednictvím SCZT-TV, se pro účely územně plánovací obvykle opírá o odhady či se odvozuje z podílů rozvoje základních energetických systémů uplatňujících se aktuálně v zájmovém území (viz Tabulka 4), nebo se může taková hodnota po kontrole převzít z již existující projektové dokumentace připravovaného investičního záměru, je-li k dispozici.

Další pracovní program / úkoly a principy jejich řešení jsou obvykle již vázány na konkrétní zadání a podmínky. Efektivní postup rozhodování je pak možný např. využitím odborníků, tj. specialistů v daném oboru či dostupných podkladů (např. i ÚPD jiného území s podobným zadáním zpracované tak, že mohou být metodicky použity) a praktických příruček. Základním principem je též těsná spolupráce s kompetentními pracovníky majitele, správce a provozovatele zařízení a objektů SCZT-TV ve všech fázích zpracování ÚAP / ÚPD. Ve zvláště závažných případech pak lze též využít specializovaných firem a nezávislých expertů.

Zpřehlednění některých příkladů výskytu problémů / možností řešení (kromě těch, již zmiňovaných výše a v kapitole C.8.2.5):

- zabránění či alespoň omezení řešení prosté rekonstrukce stávajících tras v kanálovém provedení (uložené v montážních kanálech) formou náhrady těchto tras zcela novými s užitím bezkanálových způsobů ukládání (za vhodnější je nutné považovat využití stávajících tras montážních kanálů a jejich vystrojení užitím sdružené konstrukce předizolovaných potrubí; důvodem je to, že jde o riskantní improvizaci a neúměrné blokování a zahušťování podzemí ve veřejném prostoru právě liniovými zařízeními SCZT-TV obvykle též na úkor ostatních nositelů oprávněných zájmů ve veřejném prostoru) / podřízení se zájmům priority preventivní prostorové a další koordinace ve veřejném prostoru; využití nezávislých expertů oboru **městské inženýrství**,
- ohrožení zařízení a objektů SCZT-TV lokalizovaných v aktivním či pasivním inundačním území / jejich přemístění mimo zátopové území, jejich vyvýšení nad rizikovou úroveň či další opatření,
- ohrožení zařízení a objektů SCZT-TV zemními pracemi a terénními úpravami / zajištění odpovídajícího dohledu včetně zachování dostatečného (odpovídajícího) krytí vedení,
- ohrožení zařízení SCZT-TV jejich překrytím nerozebíratelnou či obtížně rozebíratelnou konstrukční vrstvou / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,

- ohrožení zařízení SCZT-TV umístěním skládek materiálu či zeminy nad potrubními trasami SCZT-TV / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení či omezení volného průjezdu a manipulace v ochranném pásmu zařízení a objektů SCZT-TV / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- zabezpečení kontroly těsnosti potrubních tras SCZT-TV zaváděním systému účinné kontroly dle (důsledné dodržování provozních řádů),
- zabezpečení kontroly provozu zařízení aktivní protikorozní ochrany kovových úložných zařízení komplexně v kooperaci s ostatními zainteresovanými subjekty / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- transformace parních soustav na horkovodní / zadat k řešení specialistům, specializovaným firmám,
- zabezpečení výsledného celkového efektu programů modernizace SCZT-TV (např. zaváděním dokonalejších systémů měření a regulace), programů zateplování objektů včetně užití moderních odběrových armatur a zařizovacích předmětů TUV a programů kooperace s ostatními energetickými systémy / Facility Management apod.

Za součást principů řešení je účelné považovat též odpověď na otázku: ***Jak má vypadat výstup řešení, jaké jsou představy o základním obsahu ÚPD pro úsek centralizovaného zásobování teplem a teplou užitkovou vodou?***

Analogicky pak musí být charakterizováno a zdokumentováno technické řešení garantující rozvoj území dle ÚPD pro časový horizont návrhu (v případě konceptu ÚPD a územní studie nesmí chybět varianty řešení a jejich vyhodnocení).

- Rekapitulace důležitých parametrů zařízení SCZT-TV (objektů a potrubních tras).
- Výsledky prověření bilance kapacitních parametrů napojovacích uzlů a nároků potřeby tepla pro záměry v zastavěném území a zastavitelných plochách včetně návrhu opatření v časovém horizontu návrhu.
- Výsledky prověření možností obsluhy (připojení) zastavitelných ploch a dosud nepřipojených objektů / areálů formou prostého rozšíření SCZT-TV.
- Zpřehlednění širších vztahů v úseku zásobování teplem prostřednictvím SCZT-TV včetně nezbytných opatření garantujících trvalý územní rozvoj.
- Zpřehlednění záměrů v úseku zásobování teplem prostřednictvím SCZT-TV a jejich předpokládané realizace (etapizace), výsledky prověření priorit a programu obnovy IM SCZT-TV (včetně vymezení koncepce užití BT) ve spolupráci s majitelem, správcem a provozovatelem SCZT-TV.
- Vymezení ochranných pásem (OP) zařízení (potrubních tras a objektů SCZT-TV).
- Základní údaje o způsobu provozu SCZT-TV (z platného provozního řádu) a o jeho provozovateli/provozovatelské společnosti.

- Výsledky prověření a zpřehlednění stavu náhradních a doplňkových tepelných zdrojů a dalších zařízení a jejich způsobů užívání (včetně uplatnění objektů s kogeneračními jednotkami apod.).
- Výsledky prověření a zpřehlednění náhradního a nouzového (havarijního) zásobování teplem z SCZT-TV či i jinými energetickými systémy.
- Zpřehlednění rozsahu instalace zařízení a objektů SCZT-TV v privátních pozemcích (výsledky kontroly včetně řešení problémů alespoň formou věcného břemene).
- Zpřehlednění zařízení a objektů SCZT-TV, které byly a jsou vyřazeny z provozu a zda jsou určeny k odstranění (zpřehlednění způsobu jejich odstranění).
- Výsledky analýzy rizik v úseku zásobování teplem z SCZT-TV a návrh řešení jejich eliminace.

C.8.3.6 Principy řešení elektronických komunikací

V návaznosti na kapitolu C.8.2.6 je nezbytné uvést základní podklady oboru telekomunikace (telekomunikační obsluhy území).

Nařízení Evropského parlamentu a Rady týkající se elektronických komunikací.

Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), ve znění pozdějších předpisů.

Technické podklady:

TPP 2001–2003 Technický předpis pro pokládku úložných kabelů (Český Telecom a.s.).

DOS-T 07.15.01.001 Telekomunikační sítě optických kabelů (ČKAIT, 12/1998).

ČSN 33 2160 Elektrotechnické předpisy. Předpisy pro ochranu sdělovacích vedení a zařízení před nebezpečnými vlivy trojfázových vedení VN, VVN a ZVN.

ČSN 34 2040 Elektrotechnické předpisy ČSN. Předpisy pro ochranu sdělovacích a zabezpečovacích vedení a zařízení před nebezpečnými a rušivými vlivy elektrické trakce 25 kV, 50 Hz.

ČSN 34 2100 Elektrotechnické předpisy. Předpisy pro nadzemní sdělovací vedení.

Pokud jde o další principy řešení, je možné se též odkázat na podklady Českého telekomunikačního úřadu a na rozsáhlý soubor firemních podkladů.

V rámci reakce na další vývoj v řešeném území (záměry v zastavěném území a zastavitelných plochách) je třeba prověřit technické podmínky pro jejich připojení na stávající místní (účastnické, přístupové) komunikační sítě a jejich rozšíření do území rozvojových lokalit a navrhnout ucelené řešení.

Stanovení nárůstu účastnických stanic se dnes již obvykle neprovádí. Pouze se předpokládá, že musí být (a je žádoucí, aby byla) k dispozici taková rezerva v kapacitě telefonních ústředen a podústředen (traťových, síťových a účastnických rozvaděčů), která umožní napojení bytových objektů s kapacitou 2 x 2 páry na jednu bytovou jednotku či rodinný dům a objekty či areály podnikatelských aktivit dle dohody analogicky (přímým napojením, pomocí

pobočkové ústředny, kombinovaně) tak, že způsob připojení bude adekvátní pro zajištění odpovídajících úzkopásmových komunikačních služeb hovorového i nehovorového charakteru. Na kabelové komunikační síti je třeba počítat s osazením úměrného počtu účastnických rozvaděčů (dále ÚR).

V případě radiokomunikačních služeb je situace technicky relativně jednodušší vzhledem k současné nabídce a dostupnosti těchto služeb.

Další pracovní program / úkoly a principy jejich řešení jsou obvykle již vázány na konkrétní zadání a podmínky. Efektivní postup rozhodování je pak možný např. využitím odborníků, tj. specialistů v daném oboru či dostupných podkladů a příruček. Do jisté míry lze použít i postupu formou poptávání u specializovaných firem a v území již fungujících či potenciálních operátorů komunikační obsluhy na základě jednotného zadání. Základním principem je též těsná spolupráce s kompetentními pracovníky majitelů, správců a provozovatelů (operátorů) zařízení komunikační obsluhy zájmového území ve všech fázích zpracování ÚPD.

Zpřehlednění některých příkladů výskytu problémů/možností řešení (kromě těch, již zmiňovaných výše a v kapitole C.8.2.6):

- ohrožení komunikačních zařízení a objektů lokalizovaných v aktivním či pasivním inundačním území / jejich přemístění mimo zátopové území, nad rizikovou úroveň či uplatnění i dalších opatření,
- ohrožení komunikačních zařízení a objektů zemními pracemi a terénními úpravami / zajištění odpovídajícího dohledu včetně zachování dostatečného (odpovídajícího) krytí vedení,
- ohrožení komunikačních zařízení jejich překrytím nerozebíratelnou či obtížně rozebíratelnou konstrukční vrstvou / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení stability konstrukcí podpěrných bodů komunikačních zařízení / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení funkce zařízení sloužících k uzemnění komunikačních objektů / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení komunikačních zařízení umístěním skládek materiálu či zeminy nad / pod vedením rozvodu komunikací / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření,
- ohrožení či omezení průjezdu (podjezdu) a manipulace v ochranném pásmu komunikačních vedení / zajištění odpovídajícího dohledu včetně uplatnění potřebných opatření (odstranění překážek včetně oplocení apod.),
- problém udržení provozu (a rozvoje) či zrušení systému potrubní pošty / zadat k řešení specialistům, specializovaným firmám,
- problém nedostatečného pokrytí signálem mobilních operátorů, TV signálem, apod. / přísluší k řešení Českému telekomunikačnímu úřadu, specialistům, specializovaným firmám,

- problém ochrany dálkových komunikačních kabelů (kabelů přenosové sítě) / problém zpřesnění polohy jejich tras zadat specializovaným firmám,
- problém rozvoje sítě místního (obecního) rozhlasu (případného uplatnění místních radiokomunikačních systémů) / zadat k řešení specialistům, specializovaným firmám,
- problém nízkého zastoupení optických kabelů v místních komunikačních sítích v porovnání s vyspělými státy / problém má charakter nikoli technický ale ekonomický (je tedy řešitelný především postupy označenými jako Facility Management),
- nutnost respektování (zohlednění) existujících a výhledových radioreleových tras a podmínek jejich provozu / většinou bezproblémové / jinak zadat k řešení specialistům, specializovaným firmám, apod.

Řešení otázky ochranných pásem, komunikačních zařízení je dáno zákonem č. 127/2005 Sb., *o elektronických komunikacích, ve znění pozdějších předpisů*:

- OP komunikačního vedení (kabelu) v podzemní trase činí 1,5 m na obě strany od krajních kabelů,
- OP komunikačního vedení v ochranné konstrukci činí 1,5 m od okrajů výkopové rýhy,
- OP dálkových kabelů (kabelů transportní sítě) stanovuje jejich provozovatel.

Za součást principů řešení je možné též považovat odpověď na otázku: ***Jak má vypadat výstup řešení, jaké jsou představy o obsahu ÚPD pro úsek komunikační obsluhy území?***

Předpokládá se, že bude dostatečně charakterizován a zdokladován aktuální stav všech komunikačních systémů a zařízení včetně zařazení potřebných výkresových (např. koordinační situace ve vhodném měřítku) a dalších příloh.

- Analogicky pak musí být charakterizováno a zdokumentováno technické řešení garantující rozvoj území dle ÚPD pro časový horizont návrhu (v případě konceptu ÚPD a územní studie nesmí chybět varianty řešení a jejich vyhodnocení).
- Rekapitulace důležitých parametrů zařízení a objektů komunikační obsluhy území.
- Výsledky prověření bilance kapacitních parametrů komunikačních ústředen a podústředen včetně prověření jejich potřebné kapacity pro záměry v zastavěném území a zastavitelných plochách a dále včetně případného návrhu nezbytných opatření v časovém horizontu návrhu.
- Výsledky prověření možností obsluhy (připojení) zastavitelných ploch a dosud nepřipojených objektů / areálů formou prostého rozšíření místní komunikační sítě.
- Zpřehlednění širších vztahů v úseku komunikační obsluhy území včetně návrhu nezbytných opatření garantujících trvalý územní rozvoj.
- Zpřehlednění záměrů v úseku komunikační obsluhy území a jejich předpokládané realizace (etapizace), výsledky prověření priorit a programu obnovy IM komunikačních zařízení a objektů (včetně vymezení koncepce užití BT) ve spolupráci s aktuálně i výhledově fungujícím (fungujícími) majitelem (majiteli), správcem / správci a provozovatelem (provozovateli) – operátorem (operátory).

- Vymezení ochranných pásem komunikačních zařízení a objektů.
- Základní údaje o způsobu provozu místní komunikační sítě (z platného provozního řádu) a o jeho provozovatelích / provozovatelských společnostech (operátorech).
- Výsledky prověření a zpřehlednění stavu a dalšího vývoje sítě místního rozsahu.
- Zpřehlednění rozsahu instalace komunikačních zařízení a objektů v privátních pozemcích (výsledky kontroly včetně řešení problémů alespoň formou věcného břemene).
- Zpřehlednění komunikačních zařízení a objektů, které byly a jsou vyřazeny z provozu a zda jsou určeny k odstranění (zpřehlednění způsobu jejich odstranění).
- Výsledky prověření pokrytí zájmového území signálem operátorů mobilních sítí, signálem-TV a návrh opatření.
- Výsledky prověření respektování radioreleových tras a podmínek jejich provozu.
- Výsledky analýzy rizik v úseku elektronických komunikací a návrh řešení jejich eliminace.

C.8.3.7 Principy řešení odpadového hospodářství, nakládání s odpady

V návaznosti na kapitolu C.8.2.7 lze uvést základní podklady pro rozhodování v tomto úseku v rámci územně plánovací činnosti (současně obsahují principy řešení):

Směrnice Rady č. 75/442/EHS, o odpadech, ve znění směrnice Rady č.91/156/EHS, směrnice Rady č. 91/692/EHS a rozhodnutí Komise 96/350/ES.

Směrnice Rady č. 86/278/EHS, o ochraně životního prostředí a zejména půdy při používání kalů z čistíren odpadních vod v zemědělství.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 94/62/ES, o obalech a obalových odpadech.

Směrnice Rady č. 96/82/ES, o prevenci závažných havárií s přítomností nebezpečných látek.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2003/105/ES, kterou se mění směrnice Rady č. 96/82/ES o prevenci závažných havárií s přítomností nebezpečných látek.

Evropský registr úniků a přenosů znečišťujících látek. [online] EK. Dostupné na www: <http://www.irz.cz>.

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška MŽP č. 381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů, Seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů a států pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška MŽP č. 383/2001 Sb., o podrobnostech nakládání s odpady, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška MŽP č. 376/2001 Sb., o hodnocení nebezpečných vlastností odpadů, ve znění vyhlášky č. 502/2004 Sb.

Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 294/2005 Sb., o podmínkách ukládání odpadů na skládky a jejich využívání na povrchu terénu a změně vyhlášky č. 383/2001 Sb., o podrobnostech nakládání s odpady, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky a o změně zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o prevenci závažných havárií), ve znění pozdějších předpisů.

Technické podklady:

ČSN 07 7001 Popelové hospodářství: Základní požadavky.

ČSN 07 7002 Likvidace tuhých zbytků po spalování uhlí.

ČSN EN 13 965 Charakterizace odpadů. Názvosloví. Část 1 a 2.

Nesporná značná závislost kvality řešení v tomto úseku je obvykle dána kvalitou smluvního vztahu města / obce se subjekty působícími v jejich okolí jako subjekty certifikované pro nakládání s odpady, vlastně kvalitou těchto certifikovaných podnikatelských subjektů. Zaznamenat lze též v tomto ohledu i závislost na velikosti obce (menší obce jsou relativně v jisté nevýhodě). Další pracovní program / úkoly a principy jejich řešení jsou obvykle již vázány na konkrétní zadání a podmínky. Racionální postup rozhodování je pak možný např. využitím odborníků, tj. specialistů v daném oboru či dostupných podkladů a příruček.

Zpřehlednění některých příkladů výskytu problémů / možností řešení (kromě těch, již zmiňovaných výše a v kapitole C.8.2.7):

- problém starých ekologických zátěží a jejich sanace / zadat k řešení specialistům, specializovaným firmám,
- problém kvalitních (a důsledných) kontrolních mechanizmů (včetně monitoringu skládek KO a vyhodnocování výsledků) pro naplnění vymezeného programu nakládání s odpady v konkrétním zájmovém území / zadat k řešení nezávislým expertům,
- problém přípravy sanace nebezpečných skládek komunálního odpadu KO / zadat k řešení odborníkům specializovaných firem,
- problém kvalitní realizace sanace skládek KO včetně jejich monitoringu / zadat k řešení nezávislým expertům,
- problém nakládání s odpady na hranici či za hranicí trestné činnosti / zadání podnětů orgánům činným v oblasti trestné činnosti,

– problém soustavné a důsledné evidence produkce a nakládání s odpady / zatímní snaha po systémovém řešení není adekvátně naplněna; lze očekávat zlepšení převzetím postupů obvyklých ve vyspělých státech EU, atp.

Výpočet parametrů (bilance) produkce KO a budoucí nárůst (kg/r) se provádí na základě zadání či jiným podkladem potvrzených specifických hodnot vztažených na jednoho obyvatele či další účelové jednotky za rok. V případě výrobních areálů a podnikatelských subjektů jsou obvykle k dispozici jimi zjišťované, evidované a garantované hodnoty.

Stavební aktivita v zájmovém území nese paralelně produkci značného množství odpadů (přebytečné zeminy, stavebního rumu apod.). Jejich odstranění, resp. využití musí být již důsledně ošetřeno projektovou dokumentací jednotlivých staveb ve smyslu bezpečného a hospodárného nakládání s tímto materiálem.

Prvotním nástrojem řešení problematiky nakládání s KO je zřízení stanovišť snadno dostupných kontejnerů pro separovaný KO. V rámci reakce na další vývoj řešeného zájmového území jde o prověření počtu a vhodnosti polohy stávajících stanovišť (případný návrh změn a úprav) a dále návrh zřízení dalších stanovišť pro zastavitelné plochy. Prověření s návrhem změn a opatření se týká též analogicky sběrných dvorů (systému sběru) velkoobjemového odpadu a nebezpečného odpadu a jeho odstranění.

Řešení ochranných pásem, prvků systémů nakládání s odpady je zejména v komplikovanějších případech upraveno speciálními předpisy a obvyklé je zadat takové vymezení OP příslušným specialistům.

Za součást principů řešení je účelné považovat odpověď na otázku: ***Jak má vypadat výstup řešení, jaké jsou představy o obsahu ÚPD na úseku nakládání s odpady?***

- Předpokládá se, že bude dostatečně charakterizován a zdokladován aktuální stav v úseku nakládání s odpady v daném řešeném území včetně zařazení potřebných výkresových a dalších příloh.
- Analogicky pak musí být charakterizováno a zdokumentováno technické, organizační (smluvní apod.) řešení v tomto úseku, garantující trvale udržitelný rozvoj území ve vazbě na návrh urbanistické části ÚPD pro časový horizont návrhu (v případě konceptu ÚPD a územní studie nesmí příp. chybět varianty řešení a jejich vyhodnocení).
- Rekapitulace důležitých parametrů produkce KO a dalších odpadů a parametrů prvků, které jsou součástí systému nakládání s odpady pro časový horizont návrhu.
- Výsledky prověření nakládání s odpady po realizaci záměrů v zastavěném území a v zastavitelných plochách.
- Zpřehlednění širších územních vztahů v úseku nakládání s odpady (včetně vazeb do úseků souvisejících, např. dopravy).
- Zpřehlednění významných záměrů v úseku nakládání s odpady (včetně prověření priorit).
- Vymezení ochranných pásem prvků systémů nakládání s odpady.
- Základní údaje o způsobu provozu systémů nakládání s odpady a o jeho provozovatelích / provozovatelských společnostech (včetně zpřehlednění příslušných smluvních vztahů).
- Výsledky analýzy rizik v úseku nakládání s odpady a návrh řešení jejich eliminace.

Literatura, právní a technické předpisy:

GRÜNWALD, A. – MACEK, L. – ŠRYTR, P. – ČIHÁKOVÁ, I. *Vodárenství.* TK 11. Praha: ČKAIT, 1998. ISBN 80-902460-7-9.

HLAVÍNEK, P. – MIČÍN, J. – PRAX, P. *Příručka stokování a čištění.* Brno: Vydavatelství NOEL 2000 s. r. o., 2001. ISBN 80-86020-30-4.

KREJČÍ, V. a kol. *Odvodnění urbanizovaných území, koncepční přístup.* Brno: Vydavatelství NOEL 2000 s. r. o., 2002. ISBN 80-86020-39-8.

TRUPL, J. *Intensity krátkodobých dešťů v povodích Labe, Odry a Moravy.* Praha: VÚV, 1958. Práce a studie, sešit 97.

ŠRYTR, P. a kol. *Městské inženýrství.* 1. a 2. díl. Praha: Academia, ČMT, ČKAIT, 1999 a 2001. ISBN 80-200-0663-X a ISBN 80-200-0440-8.

Plynárenská příručka. Praha: GAS s. r. o., 1997. ISBN 80-902339-6-1.

Topenářská příručka. Svazek 1 a 2. Praha: GAS s. r. o., 2001. ISBN 80-861176-82-7, ISBN 80-861176-83-5, ISBN 80-861176-81-9/soubor.

BENEŠ, B. a kol. *Praktická pomůcka odpadového hospodářství.* Svazek 1 a 2. Praha: Verlag Dashöfer, 1999. ISBN 80-902247-9-2.

TPP 2001–2003 Technický předpis pro pokládku úložných kabelů. Český TELECOM a. s.

Zásady a pravidla územního plánování. Brno: VÚVA, URBION, 1984.

ŘIHOŠEK, M. *Inženýrský urbanismus.* Praha: ČVUT v Praze, 1981.

ŠRYTR, P. – KRATOCHVÍL, K. *Normalizace a typizace inženýrských sítí.* Praha: ČVUT v Praze, 1990.

Rekonstrukce zásobování sídlišť teplem. Praha: Společnost pro techniku prostředí, 1998. ISBN 80-02-01228-3.

Uložení sítí technického vedení v uličním profilu. Plzeň: Útvar koncepce a rozvoje města Plzně, 1997.

Dohoda o technických zásadách spolupráce při ochraně, obnově a tvorbě stromořadí včetně podmínek pro ukládání inženýrských sítí ve vztahu k zeleni v hl. m. Praze. Praha: Magistrát hl. m. Prahy, odbor životního prostředí, 1999.

TP 103 Navrhování obytných a pěších zón: Technické podmínky. Praha: MDS ČR – OPK, vyd. KAURA publishing, 2008. ISBN 80-902527-0-2.

Koordinace zájmů ve veřejném prostoru měst a obcí. In *Sborník semináře SYS 104.* Odborný garant Doc. P. Šrytr. Praha: 2001.

ŠRYTR, P. Městský mobiliář z pohledu městského inženýrství. *Architektura & stavitelství,* 2002, ročník X, č. 4, s. 20–25. ISBN 1211-5975.

Bezvýkopové technologie při výstavbě a rekonstrukci inženýrských sítí. *Stavební informace,* CzSTT, 2005, monotematické č. 5. ISSN 1211-2259.

Technické doporučení MZe ČR I-F-22: Ekonomické meze veřejného zásobování pitnou vodou, odkanalizování a čištění odpadních vod. Praha: HDP, 1996.

Městské standardy vodárenských a kanalizačních zařízení hl. m. Prahy. Praha: PVS a. s., PVK a. s., HDP a. s., D-plus s. r. o., 2001.

DOS.T 09 Způsoby ukládání inženýrských sítí. Doporučený standard technický. Praha: ČKAIT, 1998.

Zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 64/1987 Sb., o Evropské dohodě o mezinárodní silniční přepravě nebezpečných věcí (ADR), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 5/1985 Sb., o Úmluvě o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice států.

Vyhláška č. 104/1997 Sb., kterou se provádí zákon o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 99/1992 Sb., o zřizování, provozu, zajištění a likvidaci zařízení pro ukládání odpadů v podzemních prostorech, ve znění vyhlášky č. 300/2005 Sb.

Nařízení vlády č. 148/2006 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací.

ČSN 03 8370 Snížení korozního účinku bludných proudů na úložná zařízení.

ČSN 03 8372 Zásady ochrany proti korozi neliniových zařízení uložených v zemi nebo ve vodě.

ČSN EN 12613 Označovací výstražné fólie z plastů pro kabely a potrubí uložené v zemi.

ČSN 73 6005 Prostorové uspořádání sítí technického vybavení.

ČSN 73 6056 Odstavné a parkovací plochy silničních vozidel.

ČSN 73 6822 Křížení a souběhy vedení a komunikací s vodními toky.

ČSN 73 6961 Křížení a souběhy melioračních zařízení s komunikacemi a vedeními.

Poznámka:

Vzhledem k tomu, že v praxi existuje TI realizovaná dle dnes již vyřazených technických norem ze soustavy ČSN, je třeba vnímat tyto normy jako potenciální informační zdroj.

Další užitečné odkazy k problematice:

Portál územního plánování
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/technicka-infrastruktura.asp

Metodická pracovní pomůcka odboru stavebního řádu Ministerstva pro místní rozvoj ČR pro oblast výkladu pojmů v plynárenství a vztahu mezi energetickým a stavebním zákonem V Praze květen 2011
http://www.mmr.cz/getmedia/7664753c-7631-4f3e-a352-5784db2901b3/Metodicky-pokyn-MMR-verze-05-2011.pdf

Soupis zkratek:

AT-stanice	stanice pro zvětšení tlaku vody, hydroforová stanice, Buster Station
BP	bezpečnostní pásmo
BT	bezvýkopové technologie (Trenchless Technologies)
CzSTT	Česká společnost pro bezvýkopové technologie (Czech Society for Trenchless Technology
ČD	České dráhy, a.s.
ČKAIT	Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných v investiční výstavbě
ČMT	Česká matice technická
ČOV	čistírna odpadních vod
EU	Evropská unie
IM	investiční majetek
IS	inženýrské sítě, vedení a objekty inženýrských sítí
KO	komunální odpady
MaR	měření a regulace
MPP	méně příznivé podmínky
MZe ČR	Ministerstvo zemědělství ČR
NN, VN, VVN	vedení nízkého napětí, vedení vysokého napětí, vedení velmi vysokého napětí
NTL, STL, VTL	nízkotlaké plynovody, středotlaké plynovody, vysokotlaké plynovody,
OP	ochranné pásmo
PHM	pohonné hmoty
PRVK UK	Program rozvoje vodovodů a kanalizací území příslušného kraje
RP	regulační plán
SCZT-TV	systém centralizovaného zásobování teplem a teplou vodou
TI	technická infrastruktura
TNV	odvětvová technická norma vodního hospodářství MZe ČR
TPG	technická pravidla Českého plynárenského svazu

TV	televize, televizní
TUV, TV	teplá užitková voda, teplá voda
ÚAP	územně analytické podklady
ÚNMZ	Úřad normalizace, měření a zkušebnictví
ÚP	územní plán
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚPP	územně plánovací podklady
ÚR	účastnický rozvaděč
ZÚR	zásady územního rozvoje

Příloha 1

Klasifikace způsobů ukládání vedení inženýrských sítí

Zdroj: HOŘČIČKOVÁ, E. – MATĚJKA, P. – MĚŠŤANOVÁ, D. – NENADÁLOVÁ, L. – ŠRYTR, P. *Sdružené trasy inženýrských sítí v urbanizovaných územích.* Praha: ČVUT, 2010. ISBN 978-80-01-04706-4.

Tabulka část 1

Označení uložení ve vztahu k terénu	Varianta č.	Označení způsobu uložení	Označení technického řešení	Uplatnění v území	1	2	3	4
			- Poznámky					
Způsob ukládání pod úrovní terénu (pod povrchem terénu)	1.	Prosté (klasické) ukládání do země nezkoordinované	Č	0, P, N	NNN	NNN	N	N
			- je možné uplatnit v celém rozsahu území bez nutnosti kombinace na jiné způsoby ukládání; převážná část inž. sítí je takto nedokonale uložena; zůstává zachováno z ekonomických důvodů (vysoké zůstatkové hodnoty IM) a z důvodu zachování provozní kontinuity					
	2.	Prosté ukládání do země zkoordinované (v souladu s ČSN 736005), ***společná trasa 1***	Č	O, P, N	D	D	P	U
			- dtto co u č. 1.; v současné době převládající, prostorově i jinak příliš náročný způsob ukládání (setrvačnost rozhodování ovlivněna historicky ve vazbě na technologii provádění)					
	3.	Ukládání do podzemního kolektoru budovaného výkopovou či bezvýkopovou technologií, „klasický kolektor“, **sdružená trasa 1**	Č	O, P	D	D	ZN	M
			- je možné uplatnit v celém rozsahu území bez nutnosti kombinace na jiné způsoby ukládání; v nezastavěném území lze uplatnit jako převáděcí kolektor (k překonání překážky); představuje základní řešení programu kolektorizace urbanizovaného území či jeho části					
	4.	Ukládání do hlubinného kolektoru budovaného bezvýkopovou technologií, „koridorový kolektor“ pro vedení 1. a 2. kategorie, **sdružená trasa 2**	K	O, P	D	D	ZN	S
			- lze uplatnit jen v kombinaci na jiné způsoby ukládání vedení 3. a 4. kategorie; uplatňován v centrech velkých měst					

Tabulka část 2

Označení uložení ve vztahu k terénu	Varianta č.	Označení způsobu uložení	Označení technického řešení	Uplatnění v území	1	2	3	4
			- Poznámky					
Způsob ukládání pod úrovní terénu (pod povrchem terénu)	5.	Ukládání do montážních kanálů neprůlezných, průlezných a průchozích	K	O, P	D	D	P	S
			- lze uplatnit jen v kombinaci na jiné způsoby ukládání; dosud se uplatňoval zejména pro teplovody a silové kabely; v nezastavěných územích lze uplatnit též při překonávání překážek					
	6.	Ukládání do technické chodby klasické (v nově budovaných objektech), **sdružená trasa 3**	K	O, P	D	D	ZN	M
			- s výhodou prosazované řešení v rámci programu udržitelného rozvoje; lze uplatnit zejména v kombinaci na jiné způsoby ukládání, např. „klasický kolektor“, var. č. 3.					
	7.	Ukládání do atypické technické chodby (využívající suterénních prostor stávajících objektů, tvořících souvislou uliční frontu), **sdružená trasa 4**	K	O, P	N	N	ZN	S
			- s výhodou prosazované řešení v rámci programu kolektorizace v případech rekonstrukcí inženýrských sítí; lze uplatnit pouze v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	8.	Ukládání silových a současně telekomunikačních kabelů do multikanálu, **sdružená trasa 5**	K	O, P	N	N	ZN	S
			- s výhodou uplatňované řešení pro kabely sdělovací i silové zejména ve městech; lze uplatnit i v kombinaci na jiné způsoby ukládání; v nezastavěném území lze uplatnit při překonávání pozemních komunikací; v případě ukládání výlučně sdělovacích kabelů nabývá řešení charakteru montážního kanálu, viz var. č. 5. výše					

Tabulka část 3

Označení uložení ve vztahu k terénu	Varianta č.	Označení způsobu uložení	Označení technického řešení	Uplatnění v území	1	2	3	4
			- Poznámky					
Způsob ukládání pod úrovní terénu (pod povrchem terénu)	9.	Ukládání s využitím chráničky, ochranné trubky či trouby	K	O, P, N	D	D	P	S
			- lze uplatnit jen v kombinaci na jiné způsoby ukládání; užívá se pro překonávání překážek či překonávání míst, kde nelze dodržet předepsané odstupové vzdálenosti a kdy je použití chráničky v takovýchto případech příslušnou profesní normou doporučeno					
	10.	Ukládání do univerzálního multikanálu (kabelová vedení i trubní vedení menších DN), **sdružená trasa 6**	Č, (K)	O, P	N	N	ZN	S
			- lze uplatnit zejména pro vedení 3. a 4. kategorie, obvykle v kombinaci i na jiné způsoby ukládání; řešení umožňuje dokonalejší, tj. vyšší úroveň unifikace inž. sítí					
	11.	Ukládání do kabelovodu v technické chodbě či kolektoru, **sdružená trasa 7**	K	O, P	D	D	P	S
			- lze užít jen ve zvlášť odůvodněných případech (řešení je nákladné užitím dvou typů ochranných konstrukcí) v kombinaci na ostatní způsoby ukládání					
	12.	Ukládání do předimenzovaného (průchozího) profilu kanalizace (tzv. pařížský způsob ukládání), **sdružená trasa 8**	(K), Č	O, P	N	N	ZN	S
			-lze uplatnit v kombinaci na ostatní způsoby ukládání -lze uplatnit též např. u zatrubněných vodotečí v intravilánu					
	13.	Ukládání vedení do prostorových rezerv podzemních staveb (např. typu metro), **sdružená trasa 9**	K	O, P				
			- lze uplatnit v kombinaci na ostatní způsoby ukládání - výjimečně lze užít při příznivých podmínkách dané podzemní stavby a při dodržení platných ČSN či jiných podkladů (s přihlédnutím ke zvláštnostem tohoto řešení)					

Tabulka část 4

Označení uložení ve vztahu k terénu	Varianta č.	Označení způsobu uložení	Označení technického řešení / Poznámky	Uplatnění v území	1	2	3	4
Způsob ukládání pod úrovní terénu (pod povrchem terénu)	14.	Ukládání do technicko-komunikačního koridoru, **sdružená trasa 10**	K	0, (P)	N	N	ZN	S
			- užití tohoto řešení je vázáno zejména na novou výstavbu a další příznivé podmínky; lze uplatnit v kombinaci na jiné způsoby ukládání - řešení (s přihlédnutím k jeho zvláštnostem) nabízí synergický efekt v kombinaci na řešení obslužné dopravy a tzv. dopravy v klidu					
	15.	Ukládání do shora přístupného technického kanálku v chodníku nebo vnitrobloku, **sdružená trasa 11**	K, (Č)	O, (P)	N	N	ZN	S
			- předpokládané užití pro případy obnovy inženýrských sítí; lze uplatnit v kombinaci i na jiné způsoby ukládání -původcem řešení je Interprojekt Praha, jiný typ byl pak navržen později v rámci programu EUREKA					
	16.	Suterénní rozvod, **sdružená trasa 12**	K	O, P	N	N	ZN	S
			- předpokládané užití pro případy obnovy inž. sítí; lze uplatnit v kombinaci na jiné způsoby ukládání, např. var. č. 15. - řešení navrženo v Interprojektu Praha					
	Pozn.: Ukládání ve formě tzv. shybky představuje zvláštní případ řešení (při překonávání překážek); zvláštní případ analogicky představuje tzv. mělké ukládání vedení inž. sítí, kdy je užito menších hodnot krytí, než připouští ČSN 73 6005 (jde o podvariantu k var. č. 2., ev. č. 1. a jejich kombinaci); značný počet podvariant je dán dále možnými kombinacemi var. č. 1 až č. 16.; za zcela zvláštní podvariantu k var. č. 3. a 4. je možné považovat tzv. mělce ražený kolektor, kde místní podmínky nedovolí větší zásahy do funkce podzemních staveb a místních komunikací a současně umožní kvalitní improvizaci při vlastní realizaci.						

Tabulka část 5

Označení uložení ve vztahu k terénu	Varianta č.	Označení způsobu uložení	Označení technického řešení	Uplatnění v území	1	2	3	4
			- Poznámky					
Způsob ukládání na povrchu terénu (na terénu)	17.	Prosté ukládání na povrch území, **společná trasa 2**	K	O, P, N	N	N	OM	P
			- má charakter provizoria; uplatní se jen v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	18.	Ukládání na nízké podpěrné bloky, **společná trasa 3**	K	O, P, N	N	N	P	OM
			- má charakter provizoria; uplatní se jen v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	19.	Ukládání do montážního kanálu, umístěného na povrchu terénu	K	O, P, (N)	N	N	OM	S
			- neobvyklé řešení; lze uplatnit výjimečně v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	20.	Ukládání do kolektoru, umístěného na povrchu terénu, **sdružená trasa 13**	K	O, P	N	N	OM	S
			- neobvyklé řešení; lze uplatnit výjimečně v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	21.	Ukládání do chráničky umístěné na povrchu terénu či v mostní konstrukci	K	O, P, N	N	N	OM	S
			- má charakter provizoria; neobvyklé řešení; lze uplatnit výjimečně v kombinaci na jiné způsoby ukládání					

Tabulka část 6

Označení uložení ve vztahu k terénu	Varianta č.	Označení způsobu uložení	Označení technického řešení / Uplatnění v území / 1 / 2 / 3 / 4 - Poznámky
Způsob ukládání na povrchu terénu (na terénu)	22.	Ukládání do technické chodby, vedené prostorem 1. nadzemního podlaží, **sdružená trasa 14**	K / O, P / N / N / OM / S - neobvyklé řešení (v případech, kdy neexistují suterénní prostory, či je nelze použít); lze uplatnit výjimečně v kombinaci na jiné způsoby ukládání
	23.	Ukládání silových a současně též telekomunikačních kabelů do kabelovodu, umístěného na povrchu terénu, **sdružená trasa 15**	K / O, P / N / N / OM / S - neobvyklé řešení; lze uplatnit v kombinaci na jiné způsoby ukládání
	24.	Ukládání do nezakrytého (otevřeného) profilu kanalizace či vodního toku v zastavěném území, ***společná trasa 4***	K / O, P / N / N / OM / S - lze uplatnit omezeně a v kombinaci na ostatní způsoby ukládání a místní podmínky - normativní podklady, např. ČSN 73 6820 Úprava vodních toků, ČSN 73 6822 Křížení a souběhy vedení a komunikací s vodními toky apod.
	Pozn.: Ukládání na úrovni terénu se v zastavěném území obytného pásma (v intravilánu) připouští výjimečně z důvodu kolize na transport v území (kolize s provozem na pozemních komunikacích) a z důvodů estetických.		

Tabulka část 7

Označení uložení ve vztahu k terénu	Varianta č.	Označení způsobu uložení	Označení technického řešení	Uplatnění v území	1	2	3	4
			- Poznámky					
Způsob ukládání nad povrchem terénu (venkovní trasa, vzdušná trasa)	25.	Ukládání potrubí na vyšší podpěrné bloky či stožárové konstrukce (příp. s využitím samonosných vlastností vedení)	K	(O), P, N	Č	Č	OM	S, MIN
			- relativně málo uplatňované řešení; lze uplatnit v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	26.	Ukládání (zavěšení) kabelů a lan (vodičů) s pomocí stožárů - venkovní vedení (vzdušná trasa)	K	(0), P, N	D	D	N	P, S
			- v intravilánu neperspektivní, avšak zatím hojně uplatňované řešení zejména v nezastavěném území; lze uplatnit v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	27.	Kombinované ukládání potrubí a kabelů, venkovních vedení s pomocí stožárů, ***společná trasa 5***	K	(O), P, N	N	N	OM	P
			- neobvyklé dosud prakticky málo uplatňované řešení; lze uplatnit většinou jako provizorium a v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	28.	Ukládání na potrubní a trubní mosty (energomosty; v obytném pásmu např. nadchodníkový či fasádový kolektor), **sdružená trasa 16**	K	(O), P, (N)	N	N	ZN	S
			- v průmyslových závodech a areálech hojně uplatňované řešení, v obytném pásmu zatím jen v experimentálním měřítku či jako provizorium; lze uplatnit v kombinaci na ostatní způsoby ukládání					
	29.	Ukládání do montážního kanálu, umístěného nad povrchem území (např. v technickém podlaží objektu)	K	O, (P)	N	N	OM	S, MIN
			-neobvyklé, málo uplatňované řešení; lze uplatnit výjimečně, v kombinaci na jiné způsoby ukládání					

Tabulka část 8

Označení uložení ve vztahu k terénu	Varianta č.	Označení způsobu uložení	Označení technického řešení	Uplatnění v území	1	2	3	4
			- Poznámky					
Způsob ukládání nad povrchem terénu (venkovní trasa, vzdušná trasa)	30.	Ukládání do technické chodby v některém nadzemním podlaží (v technickém podlaží), **sdružená trasa 17**	K	O, (P)	N	N	OM	S, MIN
			- málo uplatňované řešení; lze uplatnit v kombinaci na jiné způsoby ukládání					
	31.	Ukládání s pomocí horizontálních a vertikálních potrubních mostů a konstrukcí, **sdružená trasa 18**	K, (Č)	O, P	N	N	ZN	S
			- neobvyklé, zatím neuplatňované řešení; experimentálně prověřováno v rámci urbanistické studie přestavby Smíchova (VHMP - projektový ústav, Praha, 1978)					
	32.	Stavebnice mobilní sdružené trasy, **sdružená trasa 19**	K	O, P	Č	Č	ZN	P
			viz. www.upv.cz (užitný vzor č. 19323 z 16.2.2009)					
	33.	Ukládání s využitím sdružené chráničky, **sdružená trasa 20**	K	O, P	S, M	Č	Č	ZN
			viz. www.upv.cz (užitný vzor č. 19323 z 16.2.2009)					

Legenda:

1. stupeň zabezpečení technického řešení normativními podklady: D – dostatečné, N – nedostatečné, Č – částečné, NNN – nežádoucí, nepoužitelné, nepotřebné
2. stupeň zabezpečení technického řešení typovými podklady: D – dostatečné, N – nedostatečné, Č – částečné, NNN – nežádoucí, nepoužitelné, nepotřebné
3. současné uplatnění v praxi (odhad): N – největší (převažující), P – průměrné, ZN – zatím nedostatečné, OM – oprávněně minimální
4. výhledové uplatnění v praxi / perspektivnost (odhad): M – maximální, preferované, MIN – minimální, U – upřednostňované při prostorové volnosti, P – přechodné (dočasné, provizorní), S – speciální (podmíněné zvláštními podmínkami aplikace), N – nežádoucí, Č – „čisté technické řešení“, lze uplatnit v celém rozsahu území bez nutnosti kombinace na jiné způsoby ukládání; K – technické řešení, které lze uplatnit jen v kombinaci na jiné způsoby ukládání

Poznámka: Technická řešení způsobů ukládání vedení inženýrských sítí je možné považovat zatím za vývojově neukončené.

Příloha 2

Zkompletovaná ISTT klasifikace bezvýkopových technologií / BT

Zdroj: HOŘČIČKOVÁ, E. – MATĚJKA, P. – MĚŠŤANOVÁ, D. – NENADÁLOVÁ, L. – ŠRYTR, P. *Sdružené trasy inženýrských sítí v urbanizovaných územích.* Praha: ČVUT, 2010. ISBN 978-80-01-04706-4.

Klasifikace BT dle ISTT „PŘÍMÉ BT"[21]; firemní podvarianty nejsou uváděny:

A. Repair and Renovation (oprava, obnova)[3]:

A.1 Sliplining
- A▪ Basic Sliplining
- B▪ Spirally Wound Liners
- C▪ Live Insertion

A.2 Close – Fit Lining
- D▪ Swaged Liners
- E▪ Folded Liners
- F▪ Expanded Spiral Liners

A.3 Spray Lining
- G▪ Cement Mortar Lining
- H▪ Epoxy Lining

A.4 Cured – in – Place Linig
- I▪ Thermal Cure
- J▪ UV Cure
- K▪ Ambient Cure

A.5 Localised Repair and Sealing
- M1▪ Sleeve Repairs
- M2▪ Resin Injections
- M3▪ Fill and Drain Systems
- M4▪ Robotic Repairs
- M5▪ Mechanic Sealing
- M6▪ Pipe Re – rounding

A.6 Renovation of Large Diameter Pipes and Chambers
- N1▪ Pre – formed Liners
- N2▪ In – situ Renovation
- N3▪ Manhole Renovation

B. On – Line Replacement (obnova formou destruktivní spřažené výměny potrubí):
- O1▪ Percussive Pipebursting
- O2▪ Hydraulic Pipebursting
- O3▪ Pipe Splitting
- O4▪ Pipe Eating
- O5▪ Pipe Reaming
- O6▪ Lead Service Pipe and Replacement

C. New Installation (nová instalace IS pomocí BT):

C.1 Impact Moling and Ramming

P1▪ Percussive Moling

P2▪ Pipe Ramming

C.2 Guided Boring and Directional Drilling

R1▪ Fluid – assisted Boring

R3▪ Drill Pipes

R2▪ Dry Boring

R4▪ Tracing and Guidance Ancllaries

C.3 Pipejacking and Microtunnelling

S1▪ Pipejacking Systems

S2▪ Microtunnelling Systems

D. „Přímé BT“ – DOPLNĚK[21] :

Q. Instalace optického kabelu do „chráničky“ vzniklé vyhořením duše DK – telekom. kabelu.

T1▪ MCS – Road (ukládání optických kabelů do drážky pod obrusnou vrstvu komunikace či chodníku)

T2▪ MCS – Drain (dtto napínáním ke stropu kanalizace)

T3▪ S.L.I.M. (analogicky užitím robotu)

T4▪ TCM (analogicky)

T5▪ TROLINING – COMBI

T6▪ ICPP (Instaling Cable in Pressurized Pipelines)

U1▪ UTĚSNĚNÍ A ZPEVNĚNÍ POTRUBÍ ZEVNITŘ (injektáží, spárováním, špachtlováním, omítnutím, nátěrem, impregnací uvnitř povrchu apod.; použitím vnitřních rozpínacích manžet apod.)

U2▪ PROSTÉ VYČIŠTĚNÍ POTRUBÍ (postačuje-li k obnově provozuschopnosti potrubí)

V1▪ KOLEKTORY PODPOVRCHOVÉ (mělce ražené)

V2▪ KOLEKTORY HLUBINNÉ (koridorové, ražené)

V3▪ UNIVERZÁLNÍ MULTIKANÁLY (MĚLCE RAŽENÉ)

V4▪ MONTÁŽNÍ KANÁLY, ENERGOTUNELY (ražené)

W1▪ UKLÁDÁNÍ IS NA/DO MOSTNÍ(CH) KONSTRUKCE(Í) MOSTŮ SILNIČNÍCH/SPECIÁLNÍCH ČI VÍCEÚČELOVÝCH (př. lávky pro pěší)

W2▪ POTRUBNÍ MOSTY, TRUBNÍ MOSTY (včetně řetězovek a věšadel)

W3▪ NADCHODNÍKOVÉ A FASÁDOVÉ KOLEKTORY

W4▪ UKLÁDÁNÍ IS NA PODPĚRNÉ KONSTR. ZABUD. V NÁBŘEŽNÍCH ZDECH VODNÍCH TOKŮ/ VODNÍCH PLOCH ČI NA ZDECH OBJEKTŮ

W5▪ SAMONOSNÉ VENKOVNÍ SHYBKY

W6▪ SAMONOSNÉ VENKOVNÍ CHRÁNIČKY

W7▪ NADZEMNÍ POTRUBNÍ TRASA (s podpěrami různých typů)

W8▪ VENKOVNÍ TRASA VVN, VN, NN, VO, TELEKOM. KABELŮ, SÍTĚ MÍST. ROZHLASU/TELEVIZE (stožárová, kombinovaná)

W9▪ UKLÁDÁNÍ NA POVRCHU TERÉNU (provizorní)

W10▪ UKLÁDÁNÍ KABELŮ A POTRUBÍ NA DNO MOŘE, VODNÍ NÁDRŽE APOD.

W11▪ CABLE AND PIPELINE PLOUGH-LINING (PLUHOVÁNÍ)

E. „NEPŘÍMÉ BT“[21], klasifikace BT s užitím klasifikace způsobů ukládání IS, viz PŘÍLOHA 3, tj. s užitím ochranných konstrukcí různých typů sdružených tras IS či s užitím dalších typů ochranných konstrukcí IS:

Y1▪ KLASICKÉ CHRÁNIČKY IS

Y2▪ KLASICKÉ KABELOVODY IS

Y3▪ MONTÁŽNÍ KANÁLY IS

X1▪ KLASICKÉ (HLOUBENÉ) KOLEKTORY

X2▪ TECHNICKÉ CHODBY (typové, improvizované)

X3▪ UNIVERZÁLNÍ MULTIKANÁLY, UNIVERZÁLNÍ KABELOVODY (např. typu Carson-Brooks/SITEL)

X4▪ MINIPAŘÍŽSKÝ ZPŮSOB UKLÁDÁNÍ IS (např. multikanál BIRCO)

X5▪ PAŘÍŽSKÝ ZPŮSOB UKLÁDÁNÍ (do předimenzovaného profilu kanalizace či profilu zatrubněné vodoteče)

X6▪ PODCHODNÍKOVÉ TECHNICKÉ KANÁLKY (např. typu INTERPROJEKT či EUREKA apod.)

X7▪ IMPROVIZOVANÉ PODCHODNÍKOVÉ TECHNICKÉ KANÁLKY

X8▪ TECHNICKOKOMUNIKAČNÍ KORIDORY

X9▪ UKLÁDÁNÍ IS DO PODZEMNÍCH STAVEB (METRA, PODCHODŮ, SUTERÉNŮ OBJEKTŮ APOD.)

X10▪ SDRUŽENÉ CHRÁNIČKY IS

Česká verze anglických termínů klasifikace BT dle ISTT , „PŘÍMÉ BT“:

A.1:	tvorba povlaku, výstelky, vložky
A:	tvorba základního povlaku, výstelky, vložky
B:	výstelka ze spirálově navíjených pásů
C:	prosté vyvložkování/ prostá výstelka
A.2:	výstelka/vložka „uzavřená; na míru“
D:	vložky vtažené po „stlačení/ zúžení“
E:	vložky vtažené po „složení“
F:	vložky z expandujících, spirálově navíjených pásů
A.3:	výstelka nástřikem
G:	výstelka cementovou maltou, cementace
H:	výstelka epoxidovou pryskyřicí, epoxidace
A.4:	vložka vytvrzovaná na místě/na stavbě
I:	vložka vytvrzovaná teplem
J:	vložka vytvrzovaná UV zářením
K:	vložka vytvrzovaná vlivem okolního prostředí
A.5:	lokální oprava a utěsňování
M1:	oprava rukávcem
M2:	injektáž pryskyřicí
M3:	oprava systémem „naplnění a vyprázdnění“
M4:	oprava robotem
M5:	mechanické utěsňování
M6:	oprava vyrovnáním deformací kruhového profilu
A.6:	oprava/sanace potrubí velkých profilů a šachet
N1:	oprava/sanace pomocí „předtvarovaných vložek“
N2:	oprava/sanace pomocí rukávců vytvrzovaných na stavbě/na místě
N3:	oprava/sanace šachty
B.:	spřažená výměna potrubí (destruktivní spřažená výměna)
O1:	vibračním trháním trub/trubek
O2:	hydraulickým trháním trub/trubek
O3:	trháním trub/trubek jejich roztříštěním
O4:	„požíráním“ trub/trubek
O5:	s rozšiřováním trub/trubek (se zvětšením DN)
O6:	s vynesením (vytažením/vytlačením) původních trub/trubek a s instalací nových
C.:	nová TT instalace
C.1:	rázový průpich/“krtkování“ a protlačování/beranění
P1:	vibrační průpich/“krtkování“
P2:	beranění/protlačování trub/trubek
C.2:	řízené vrtání a přímé vrtání
R1:	řízené vrtání s podporou výplachem
R2:	suché vrtání, vrtání „na sucho“
C.3:	štítování a mikrotunelování (s plně mechanizovaným razícím štítem)
S1:	prosté štítování, protlačovací systémy

S2: mikrotunelovací systémy
D. : „přímé TT“/DOPLNĚK
T1: ukládání optických kabelů do mělké úzké drážky (pod obrusnou vrstvu) ve vozovce/chodníku
T2: dtto do kanalizace (napínáním kabelů pod stropem kanalizace)
T3: dtto do kanalizace (upevněním do stropu kanalizace pomocí robotu)
T4: dtto (jiná firemní verze)
T5: dtto do kanalizace (do prostoru mezi preliner a inliner s nopy)
W11: ukládání potrubí či kabelů pluhováním

Příloha 3

Zpřehlednění uplatnění BT v jednotlivých síťových odvětvích včetně jejich uplatnění při aplikacích sdružených tras IS

Vysvětlivky:

1 „Přímé“ TT, ty, které nabízí klasifikace ISTT a další, jako logický DOPLNĚK, viz níže. „Nepřímé“ TT, ty, které logicky vyplývají z klasifikace způsobů ukládání IS, viz Příloha 1.

2 Rozlišením území aplikace BT na intravilán a extravilán je fakticky zaváděno rozlišení IS dle jejich kategorizace (ČSN 73 6005).

3 Zachováno originální označení BT dle ISTT z důvodu známého rizika nepřesností překladu; s ohledem na snahu postupné nápravy terminologických nepřesností v úseku BT je, separátně níže uváděná česká verze, již alespoň částečně upravena.

4 Např. instalace chráničky / svazku chrániček pro optický kabel/kabely do z provozu vyřazeného potrubí.

5 V případě tlakové či podtlakové kanalizace.

6 Jen v některých případech.

7 Jen omezeně a s riziky.

8 Jen pro malé DN.

9 Pro DN 100 až D 500 i více.

10 Pro DN < cca DN 300.

11 Pro menší DN a kratší vzdálenosti.

12 Pro malé profily DN 12 až cca DN 25.

13 Pro DN < DN 200 včetně a na kratší vzdálenosti.

14 Pro DN < DN 2000 a na kratší vzdálenosti.

15 Pro instalaci chráničky (podchody překážek).

16 Velikosti aplikovaného DN a délky úseku jsou závislé na geologických podmínkách, na parametrech užitého stroje, na pevnostních parametrech materiálu potrubí, apod.

17 Např. při odlehčení systému jednotné kanalizace o podíly srážkových vod (např. z areálů), či pro tlakovou kanalizaci apod.

18 Např. aplikace sdružené chráničky či ochranné konstrukce jiného typu sdružené trasy IS.

19 Spíše pro relativně krátké úseky a menší DN.

20 Pro instalaci chráničky či montážního kanálu.

21 ISTT klasifikace není kompletní, a proto je nezbytné ji jednak doplnit prostým způsobem (viz. D. „Přímé BT“ – DOPLNĚK) a dále s přihlédnutím ke způsobům ukládání IS, viz Příloha 1., je nezbytné klasifikaci BT dále zcela logicky kompletovat (viz. E. „NEPŘÍMÉ BT“; při všem se může v jednotlivých případech jednat též o „přímou TT“, bude-li ochranná konstrukce IS instalována bezvýkopově!). Převážná většina technologických postupů vázaných na konkrétní způsoby ukládání IS do ochranných konstrukcí představuje „nepřímé BT“, tj. „BT s případným časovým posunem“, je-li ochranná konstrukce prvotně instalována klasicky, užitím výkopové rýhy.

22 Aktualizace bude provedena na základě výsledků studie „Výstavba plynových zařízení a uplatnění nových trendů ve výstavbě plynových zařízení“ (ČVUT-FSv a RWE, 2010).

SÍŤOVÉ ODVĚTVÍ DRUH IS	UPLATŇOVANÉ TT / POUŽITELNÉ TT			
	„PŘÍMÉ“[1]		„NEPŘÍMÉ“[1]	
	V INTRAVILÁNU[2]	V EXTRAVILÁNU[2]	V INTRAVILÁNU[2]	V EXTRAVILÁNU[2]
VODÁRENSTVÍ (včetně zemědělských závlahových systémů) VODOVODNÍ ŘADY	A, C, D, E, G, H, I[4], J[4], O1[5], O2[5], O3[7], O4, O5[8], O6[9], P1[10], P2[11], R1[13], R2[13], S1[16], S2[12], U2, V4, W1, W4, W6, W7, W9	A, C, D, E, G, H, I[4], J[4], O1[6], O2[6], O3[7], O4, P2[11], R1[13], R2[13], S1[16], S2[12], U2, W1, W4, W7, W9, W11[7]	X1, X2, X3, X4, X6, X7, X8, X9, X10, Y1, Y3	X10, Y1, Y3
STOKOVÁNÍ (odvodňování) STOKY (kanalizační řady) ODVODŇOVACÍ ŘADY	A[4], B, C[2], D[2], F, I, J, K, M1, M2, M3, M4, M5, M6, N1, N2, N3, S1[16], S2, U1, U2, V4[2], W1[2], W4[2], W6[2], W7[2], W9[2]	- ZATÍM SE VYSKYTUJÍ JEN OMEZENĚ	X1[5], X2[5], X3[5], X4[5], X6[5], X8[5], X9[5], X10[5], Y1[2], Y3[2]	- ZATÍM SE VYSKYTUJÍ JEN OMEZENĚ
PLYNÁRENSTVÍ PLYNOVODNÍ ŘADY[22]	A, C, D, E, G, H, I[4], J[4], P1[12], P2[12], R1[13], R2[13], S1[16], S2[12], U2, W1, W4, W5, W6, W7	A, C, D, E, G, H, I[4], J[4], P1[12], P2[12], R1[13], R2[13], S1[16], S2[12], U2, W1, W4, W5, W6, W7, W10[7], W11[7]	X1, X2, X3,X4,X5, X6, X8, X10,Y1, Y3	X10, Y1
TEPLÁRENSTVÍ VEDENÍ TEPELNÝCH SÍTÍ	P1[12], P2[12], R1[12], R2[12], S1[12], S2[12], V4, W1, W4, W6, W7, W9	P1[12], P2[12], R1[12], R2[12], W1, W5, W7, W9	X1, X2, X3, X6, X8, X9, X10, Y1, Y3	X10, Y1, Y3
ELEKTROENERGETIKA VEDENÍ SILOVÁ (přenosu a rozvodu el. energie)	P1[12], P2[12], R1[12], R2[12], S1[12], S2[17], V4, W1, W6, W8	P1[12], P2[12], R1[12], R2[12], S1[12], W1, W8, W10[7], W11[7]	X1, X2, X3, X4, X5, X6,X7, X8, X9, X10, Y1, Y2, Y3	X10, Y1
TELEKOMUNIKACE TELEKOMUNIKAČNÍ VEDENÍ	C, P1[12], P2[12], R1[12], R2[12], S1[12], S2[12], T1, T2, T3, T4, T5, T6, W1, W4, W6, W8	C, P1[12], P2[12], R1[12], R2[12], S1[12], S2[12], L, T1, T6, U2, W1, W4, W8, W10[7], W11[7]	X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, Y1, Y2, Y3	X10, Y1
DOPRAVA SUROVIN, PRODUKTŮ A ODPADŮ POTRUBÍM PRODUKTOVODY, ODPADNÍ POTRUBÍ	A[3], B[3], C[3], D[3], E[3], F[3], H[3], I[4], J[4], M1[4] až M6[4], N1[4] až N3[4], P1[12], P2[12], R1[3], R2[3], S1[12], S2[12], W1, W4, W7, W9	A[3], B[3], C[3], D[3], E[3], F[3], H[3], I[4], J[4], M1[4] až M6[4], N1[4] až N3[4], P1[12], P2[12], R1[3], R2[3], S1[12], S2[12], W1, W7, W9, W10[7],W11[7]	X10, Y1	X10, Y1
SDRUŽENÉ TRASY IS OCHRANNÉ KONSTRUKCE IS (TYPY SDRUŽENÝCH TRAS IS)	R1[15], R2[15], S1[15], S2[15], V1, V2, V3, W1, W2, W3, W4, W6, W8	R1[15], R2[15], S1[15], S2[15], W1, W8, W10[7], W11[7]	X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10	X10

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420542423111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování
Kapitola C – Funkční složky
C.9 Vodní hospodářství

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Garant podkapitoly Vodní hospodářství: Ing. Marie Polešáková, Ph.D.
Zpracovatel podkapitoly Vodní hospodářství: Doc. Ing. Ladislav Satrapa, CSc.
Recenzenti: Ing. Karel Drbal, Ph.D.
Ing. Jana Saňáková
Ing. Zdeňka Svobodová

Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace: 8. 8. 2012. Aktualizace odkazů k 20. 6. 2013.
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.9 VODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ 2
C.9.1 Charakteristika 2
C.9.2 Stav a trendy vývoje 3
C.9.3 Principy řešení v územním plánování 13
C.9.3.1 Nakládání s vodami 13
C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma 14
C.9.3.3 Vodní toky a pozemky v okolí vodních toků 19
C.9.3.4 Vodní díla 20
C.9.3.5 Ochrana před povodněmi 21
C.9.3.6 Vodní bilance 24
Použité zdroje 25

C.9 VODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ

C.9.1 Charakteristika

Vodní hospodářství je národohospodářským odvětvím, které se dělí na dva obory, a to obor vodních toků a obor vodovodů a kanalizací. Obor vodních toků se zabývá správou, provozem a rozvojem hydrografické sítě, tj. sítě vodních toků včetně jejich úprav, dále pak objektů a útvarů na nich, zejména přehrad, jezů, vodních nádrží, stupňů a jiných vodních staveb souvisejících s využíváním povrchových vod, regulací jejich odtoku a ochrany před povodněmi. Patří sem též vytváření příznivých podmínek pro obecné užívání vod, (např. vodní rekreaci, sportovní rybářství), pro vodní dopravu a pro krajinotvorné využívání vod. Tradičně je v našich podmínkách s tímto oborem spjata i problematika generelního vodohospodářského plánování, hydrologických bilancí a péče o jakost povrchových vod. Významným úkolem oboru vodních toků je vytváření podmínek pro odběry povrchové vody k využívání ve vodárenství, v průmyslu i v zemědělství. Někdy se též označuje jako vodní hospodářství krajiny.
Obor vodovodů a kanalizací se zabývá zásobováním pitnou vodou a odváděním a čištěním odpadních vod. Slouží jak obyvatelstvu (domácnostem), tak i ostatním uživatelům, ať již průmyslu, tak i službám všeho druhu. Významně se tak podílí na zajištění hygienicky nezávadného prostředí a zdravých životních podmínek (tradičně je tento obor nazýván zdravotním inženýrstvím nebo zdravotně vodohospodářským inženýrstvím). Patří sem budování a provozování vodních zdrojů, úpraven vody, vodovodních distribučních sítí, kanalizačních sítí a čistíren odpadních vod. Obor je tradičně spjat s životem v urbanizovaném prostředí, proto je někdy též označován jako vodní hospodářství obcí.

Voda je sloučeninou podmiňující vznik a zachování života. Je nenahraditelnou surovinou a složkou životního prostředí a čistým obnovitelným zdrojem energie. V životním prostředí je voda charakteristická svojí kvantitou a kvalitou. Množství a jakost nejsou stálé a vývoj množství a jakosti může znemožňovat využití vody pro požadované účely nebo ovlivňovat stabilitu přírodního prostředí.
V podmínkách České republiky jsou primárním zdrojem vody srážky což je příčinou velké závislosti našich vodních zdrojů a jejich využitelnosti na případných změnách klimatických podmínek na Zemi. Zároveň je však srážková voda zdrojem kvalitní vody.

Kromě hospodářské funkce vody je nutné pohlížet na vodu jako na významný aspekt životního prostředí (viz Zpráva o životním prostředí České republiky 2010 (MŽP) a zprávy pro předcházející roky). Z pohledu územního plánování je voda významným krajinotvorným a estetickým prvkem v přírodním prostředí a dále nenahraditelným architektonickým prvkem v intravilánu.
Současně může být voda nejen příčinou významného ohrožení území při povodních, ale též prostředím a médiem pro rychlé a často skryté šíření znečištění v povrchových a podzemních vodách.

V oboru vodního hospodářství je několikastupňová veřejná správa. Ústředním vodoprávním úřadem dle vodního zákona jsou Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo životního prostředí. Postavení ústředního vodoprávního úřadu mají též další ministerstva, a to Ministerstvo zdravotnictví, které řídí řešení otázek hygienických, zejména problematiky hodnocení jakosti

pitné vody a s tím souvisejících problémů zdravotní nezávadnosti materiálů a výrobků používaných ve vodárenství, ale též hygienu koupališť a obecného užívání vod. Užším rozsahem se na veřejné správě podílejí též Ministerstvo dopravy a spojů v otázkách plavby na povrchových vodách a Ministerstvo obrany při výkonu veřejné správy podle vodního zákona ve vojenských újezdech.
Ministerstvo životního prostředí řídí další orgán veřejné správy, a to Českou inspekci životního prostředí, která je organizována oblastně.
V rámci samosprávného uspořádání se na krajské úrovni řeší zejména problematika vodohospodářského plánování a vymezená vodoprávní část. Kraje jsou pak odvolacím orgánem pro rozhodování úřadů obcí s rozšířenou působností.

Kromě veřejné správy působí v odvětví vodního hospodářství řada dalších subjektů. K nejdůležitějším patří státní podniky Povodí. Jejich zakladatelem je Ministerstvo zemědělství a jejich úkolem je především správa, údržba a rozvoj vodních toků včetně objektů na nich. Státní podniky povodí spravují významné i drobné vodní toky a hydromeliorační infrastrukturu. Podstatným úkolem je jejich postavení správců povodí.
Další významnou část drobných vodních toků spravují Lesy České republiky. Menší část drobných vodních toků a vodních děl spravují další správci – obce, města apod.
V oblasti státní správy v kompetenci Ministerstva životního prostředí působí další odborné instituce. Je to především Státní fond životního prostředí, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.M. a Český hydrometeorologický ústav.

C.9.2 Stav a trendy vývoje

Vodní hospodářství je v aspektech provozních i koncepčních zejména v působnosti Ministerstva zemědělství a Ministerstva životního prostředí.
Současný vývoj v oblasti vodního hospodářství lze do jisté míry charakterizovat výčtem platných právních norem a předpisů, a to zejména:

- Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod a základní zásady využití těchto území, Ministerstvo zemědělství Č.j.: 134861/2011-MZE-15120, Ministerstvo životního prostředí Č.j.:68115/ENV/11, září 2011
- Vyhláška č. 24/2011 Sb., o plánech povodí a plánech pro zvládání povodňových rizik
- 2010 Zpráva o životním prostředí České republiky, MŽP
- Vyhláška č. 393/2010 Sb., o oblastech povodí
- Nařízení vlády č. 203/2009 Sb., o postupu při zjišťování a uplatňování náhrady škody a postupu při určení její výše v územích určených k řízeným rozlivům povodní
- Nařízení vlády č. 262/2007 Sb., o vyhlášení závazné části Plánu hlavních povodí České republiky
- Vyhláška č. 209/2007 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva dopravy a spojů č. 241/2002 Sb., o stanovení vodních nádrží a vodních toků, na kterých je zakázána

plavba plavidel se spalovacími motory, a o rozsahu a užívání povrchových vod k plavbě, ve znění vyhlášky č. 39/2006 Sb.

- Vyhláška č. 23/2007 Sb., o podrobnostech vymezení vodních děl evidovaných v katastru nemovitostí České republiky
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/60/ES ze dne 23. října 2007 o vyhodnocování a zvládání povodňových rizik
- Nařízení vlády č. 169/2006 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 71/2003 Sb., o stanovení povrchových vod vhodných pro život a reprodukci původních druhů ryb a dalších vodních živočichů a o zjišťování a hodnocení stavu jakosti těchto vod
- Vyhláška Ministerstva zemědělství č. 428/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích), ve znění pozdějších předpisů
- Směrnice ES jako SR 91/271/EHS o čištění městských odpadních vod a směrnice SR 91/676/EHS o ochraně vod před dusičnany ze zemědělských zdrojů
- Vyhláška č. 178/2012 Sb., kterou se stanoví seznam významných vodních toků a způsob provádění činností souvisejících se správou vodních toků.

Prioritou odpovědných státních orgánů, správců vodních toků a povodí, vodohospodářů i nejširší veřejnosti musí být při požadavcích na udržitelný rozvoj ochrana našich vod.
Ochrana vod je komplexní činností spočívající v ochraně množství a jakosti povrchových i podzemních vod, a to v souladu s požadavky českého práva i práva EU. Základním právním předpisem Evropského parlamentu a Rady ustavujícím rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky členských států je směrnice 2000/60/ES z 23. října 2000. Ochranu vod, jejich využívání a práva k nim upravuje na národní úrovni zákon o vodách (vodní zákon). Některá jeho ustanovení jsou upřesněna, rozvedena a vysvětlena podzákonnými předpisy (nařízení vlády, vyhlášky). Ministerstvo zemědělství společně s Ministerstvem životního prostředí každoročně předkládá vládě Zprávu o stavu vodního hospodářství České republiky, která popisuje a hodnotí stav jakosti a množství povrchových a podzemních vod i související legislativní, ekonomické, výzkumné a integrační aktivity.

Základní koncepční a strategickou činností v oboru vodního hospodářství je proces plánování v oblasti vod. Plánování v oblasti vod je soustavná koncepční činnost, kterou podle vodního zákona zajišťuje stát a která zavádí požadavky Rámcové směrnice 2000/60/ES vodní politiky.
Smyslem Rámcové směrnice je zabránit dalšímu zhoršování stavu povrchových i podzemních vod a zlepšit stav vod a na vodu vázaných ekosystémů. Hlavním cílem Rámcové směrnice je do roku 2015 dosáhnout dobrého stavu vod s určitými výjimkami pak do roku 2027. Proces plánování v oblasti vod je zajišťován za spolupráce a v působnosti Ministerstva zemědělství a Ministerstva životního prostředí a na úrovni oblastí povodí jsou pořizovateli plánů správci povodí (státní podniky Povodí) a krajské úřady.
Strategickým dokumentem v oblasti vodního hospodářství je na počátku procesu plánování Plán hlavních povodí České republiky (dále PHP ČR), který byl schválen usnesením vlády

č. 562 ze dne 23. května 2007. Plán hlavních povodí České republiky je pořizován pro tři hlavní povodí, a to pro povodí Labe, pro povodí Moravy a povodí Odry a představuje dlouhodobou koncepci v oblasti vod se zaměřením pro šestileté období 2007–2012. Jeho pořizovatelem je Ministerstvo zemědělství ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, dotčenými ústředními správními úřady a krajskými úřady.
PHP ČR uvádí následující tři rámcové cíle pro oblast vodního hospodářství, které mají zajistit harmonizaci veřejných zájmů:
a/ ochrana vod jako složky životního prostředí,
b/ ochrana před povodněmi a dalšími škodlivými účinky vod,
c/ udržitelné užívání vodních zdrojů a hospodaření s vodou pro zajištění požadavků na vodohospodářské služby, zejména pro účely zásobování pitnou vodou.

Plánování v oblasti vod – stav a výhled

Tři rámcové cíle PHP ČR (viz výše) jsou v příslušných oblastech povodí dále rozpracovány a k nim jsou navržena potřebná opatření. Tato opatření byla rozdělena pro uskutečnění do čtyř hlavních časových úrovní:

- nejpozději do roku 2010,
- do roku 2012,
- do roku 2015,
- dlouhodobý horizont.

Pro další postup plánování v oblasti vod a navazující činnosti byla zvolena, jak již bylo uvedeno, tři šestiletá období:

1. období do konce roku 2015
2. období do konce roku 2021
3. období do konce roku 2027

Aktuálně se řeší úkoly 1. období a připravují se konkrétní plány pro 2. období. Tato příprava musí být dokončena do konce roku 2015.
Plány povodí pro první období byly zpracovávány od roku 2004 a v platnost vstoupily ke dni 22. 12. 2009. V současné době se řeší úkoly závazné pro 1. období a probíhá příprava plánů pro období druhé. K termínu 22. 12. 2012 se zavádějí programy opatření ke splnění stanovených cílů. Celá příprava plánů pro 2. období, včetně splnění cílů, musí být ukončena do 22. 12. 2015.
Plány oblastí povodí pořídili správci povodí podle své působnosti ve spolupráci s příslušnými krajskými úřady a ve spolupráci s ústředními vodoprávními úřady (Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí). Plány oblastí povodí byly zpracovány pro 8 oblastí (ke dni 5. 9. 2011):

Plán oblasti povodí Horního a středního Labe
Plán oblasti povodí Horní Vltavy
Plán oblasti povodí Dolní Vltavy
Plán oblasti povodí Berounky
Plán oblasti povodí Moravy
Plán oblasti povodí Ohře a Dolního Labe
Plán oblasti povodí Dyje
Plán oblasti povodí Odry

Pro 2. období (2016–2021) budou přijaté plány v letech 2013 až 2015 aktualizovány podle účinnosti zavedených opatření. Aktualizované plány povodí pro období 2016 až 2021 musí být schváleny do konce roku 2015. Souběžně budou v koordinaci zpracovány a schváleny plány pro zvládání povodňových rizik, které zavádějí požadavky směrnice 2007/60/ES o vyhodnocování a zvládání povodňových rizik.

V reakci na připomínky Evropské komise k zavádění rámcové směrnice 2000/60/ES byla pro druhé plánovací období 2016 až 2021úpravou vodního zákona č.150/2010 Sb. stanovena nová struktura zpracování plánů povodí dle vyhlášky č. 24/2011 Sb., o plánech povodí a plánech pro zvládání povodňových rizik, která nahradila vyhlášky č. 142/2005 Sb.

Aktualizace plánů povodí do roku 2015 bude probíhat ve třech úrovních. Jedná se o mezinárodní oblasti povodí (mezinárodní plány povodí), části mezinárodních oblastí povodí na území České republiky (národní plány povodí) a dílčí povodí. Národní plány povodí v 2. období zastupují Plán hlavních povodí využívaný v 1. plánovacím období. Národní plány povodí pořizuje Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo životního prostředí ve spolupráci s příslušnými správci povodí a místně příslušnými krajskými úřady.

Národní plány povodí stanoví cíle pro:

- ochranu a zlepšování stavu povrchových a podzemních vod a vodních ekosystémů
- ke snížení nepříznivých účinků povodní a sucha
- pro hospodaření s povrchovými a podzemními vodami a udržitelné užívání těchto vod pro zajištění vodohospodářských služeb
- pro zlepšování vodních poměrů a pro ochranu ekologické stability krajiny.

Národní plány povodí budou dále obsahovat souhrny programů opatření k dosažení uvedených cílů a stanoví strategii jejich financování.

V souvislosti s nově stanovenou strukturou zpracování plánů povodí pro druhé plánovací období zastupují plány dílčích povodí koncepční dokumenty „plány oblastí povodí“, využívané v prvním plánovacím období. Plány dílčích povodí pořizují správci povodí dle své působnosti ve spolupráci s příslušnými krajskými úřady a ve spolupráci s ústředními vodoprávními úřady. Schvalují je dle své územní působnosti kraje. Plány dílčích povodí doplňují národní plán povodí o podrobné údaje a návrhy opatření, které jsou nutné k dosažení cílů pro dané dílčí povodí na základě zjištěného stavu povrchových a podzemních vod, hodnocení povodňových rizik, potřeb užívání vodních zdrojů, a časový plán jejich uskutečnění.

Nově jsou plány dílčích povodí zpracovávány pro 10 dílčích povodí, které doplňují národní plány povodí:

Národní plán povodí Labe je doplněn plány povodí pro pět dílčích povodí:

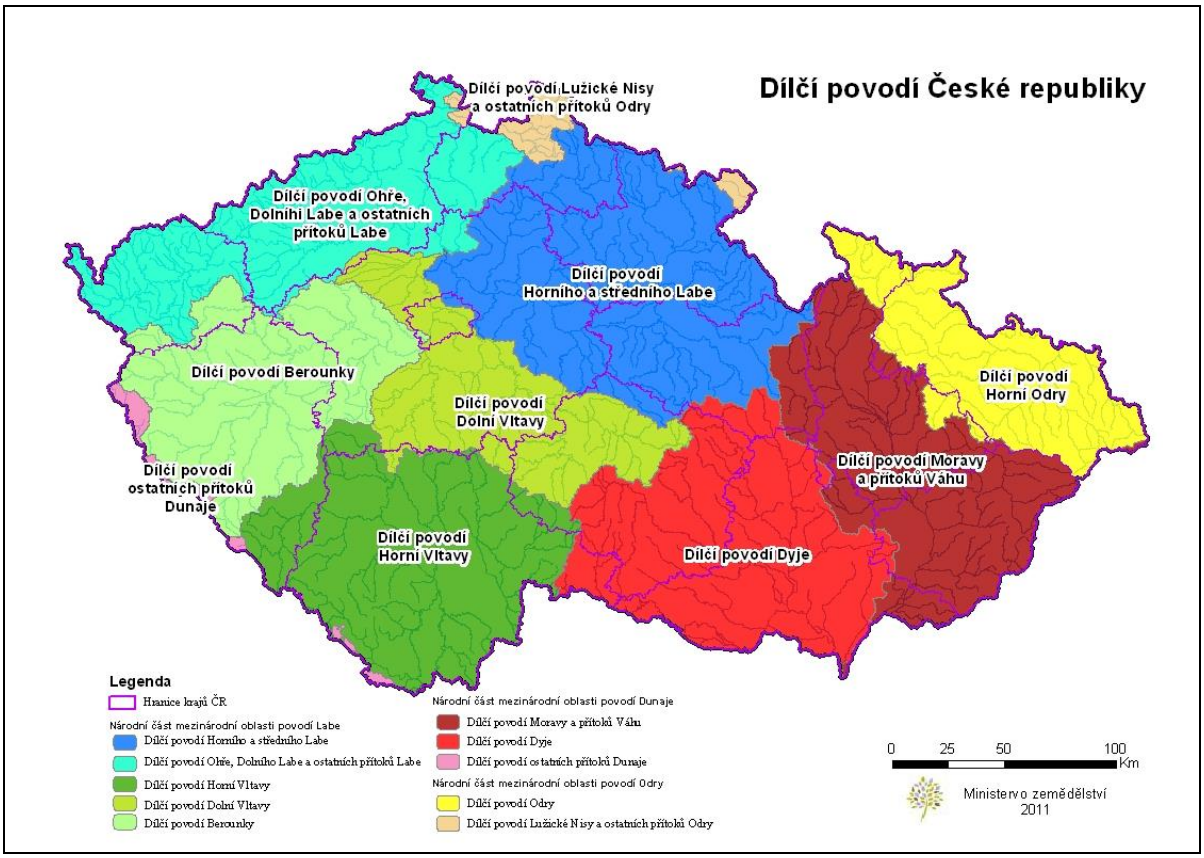
- Plán dílčího povodí Horního a středního Labe
- Plán dílčího povodí Horní Vltavy
- Plán dílčího povodí Berounky
- Plán dílčího povodí Dolní Vltavy
- Plán dílčího povodí Ohře, Dolního Labe a ostatních přítoků Labe

Národní plán povodí Odry je doplněn plány povodí pro dvě dílčí povodí:

- Plán dílčího povodí Horní Odry
- Plán dílčího povodí Lužické Nisy a ostatních přítoků Odry

Národní plán povodí Dunaje je doplněn plány povodí pro tři dílčí povodí:

- Plán dílčího povodí Moravy a přítoků Váhu
- Plán dílčího povodí Dyje
- Plán dílčího povodí ostatních přítoků Dunaje

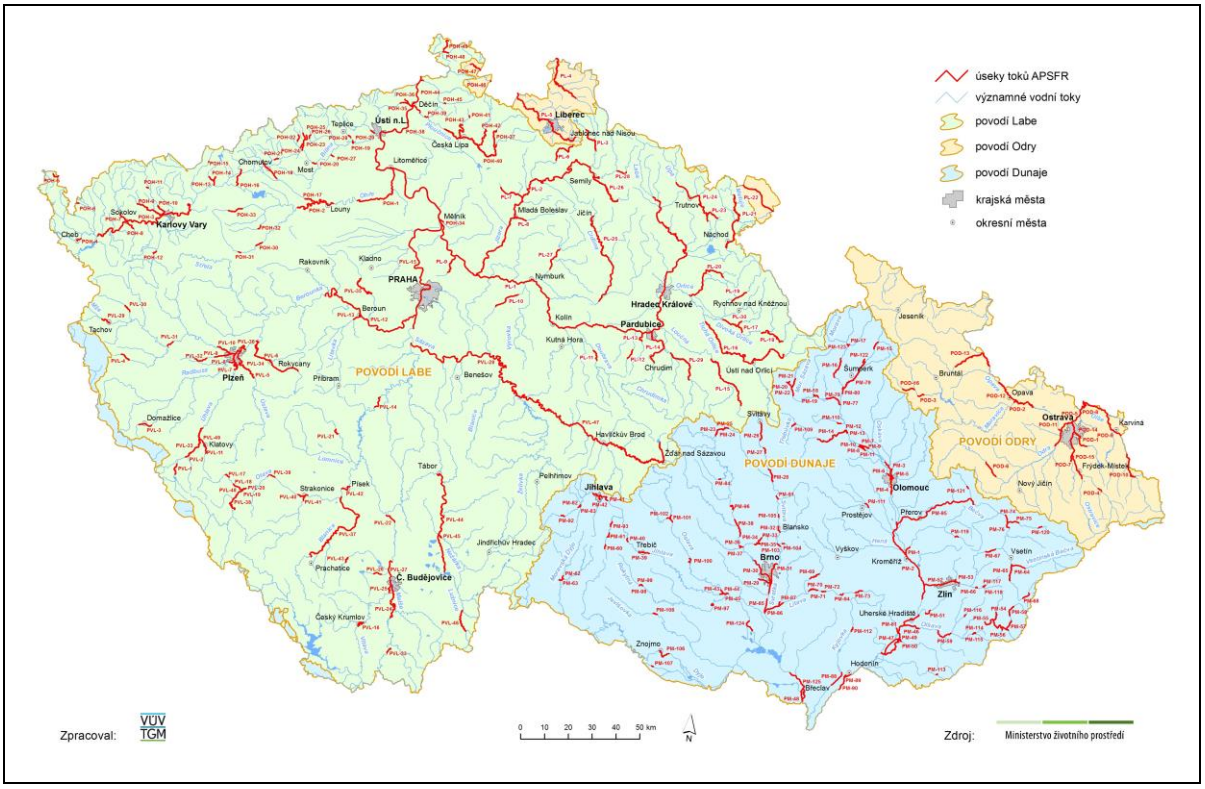
Obr. 1: Přehledná mapa – dílčí povodí České republiky [13]
Zdroj: Ministerstvo zemědělství, 2011

K problematice povodní, povodňových rizik a k otázkám ochrany před povodněmi

Problematika povodní ve všech aspektech je trvale aktuálním tématem v oblasti vodního hospodářství. I vodní zákon stanoví (v hl. IX.) podrobný režim ochrany před povodněmi.

Povodněmi se pro účely tohoto zákona rozumí přechodné výrazné zvýšení hladiny vodních toků nebo jiných povrchových vod, při kterém voda již zaplavuje území mimo koryto vodního toku a může způsobit škody. Povodní je i stav, kdy voda může způsobit škody tím, že z určitého území nemůže dočasně přirozeným způsobem odtékat nebo její odtok je nedostatečný, případně dochází k zaplavení území při soustředěném odtoku srážkových vod.

V protipovodňové ochraně a prevenci lze uplatnit jak technická, tak přírodě blízká opatření, a to optimálně v efektivní součinnosti. V roce 2010 byl zpracován dokument:
Koncepce řešení problematiky ochrany před povodněmi v České republice s využitím technických a přírodě blízkých opatření [1].

Obr. 2: Přehledná mapa - Úseky toků v oblastech s významným povodňovým rizikem [11]
Zdroj: Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka

Tento dokument byl schválen usnesením vlády České republiky ze dne 10. listopadu 2010 č. 799. Popisuje hlavní zásady, které je nutno uplatňovat při navrhování preventivních protipovodňových opatření po roce 2013 a stanoví soubor úkolů, které musí příslušné subjekty státní správy řešit.

Zavedení směrnice 2007/60/ES o vyhodnocování a zvládání povodňových rizik je řešeno v působnosti Ministerstva životního prostředí. Požadavky na další řešení této problematiky byly zapracovány do zákona č. 150/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon). Fakticky jsou první kroky po zavedení směrnice 2007/60/ES prezentovány zprávou Předběžné vyhodnocení povodňových rizik v České republice, (MŽP, MZe, prosinec 2011) [11].

Plány pro zvládání povodňových rizik se zpracovávají souběžně s aktualizací plánů povodí do konce roku 2015. Ke konci roku 2011 bylo dokončeno předběžné vyhodnocení povodňových rizik a vymezení oblastí s potenciálně významným povodňovým rizikem [11]. Nyní je toto vyhodnocení zpřístupněno veřejnosti (Povodňový informační systém – www.povis.cz).

Ochrana před povodněmi je samozřejmě významnou oblastí, která se promítá do územního plánování. Ve spolupráci mezi Ministerstvem pro místní rozvoj a Ústavem územního rozvoje vznikla metodická příručka pro pomoc orgánům veřejné správy při řešení povodňových opatření s názvem: Ochrana před povodněmi v územním plánování (2011) [9].

Metodická příručka je dostupná na webové stránce:
ÚÚR→ Publikační činnost a knihovna → Metodické příručky a publikační materiály → 2011

Vlastní organizace ochrany před povodněmi je řešena povodňovými plány (kterými se řídí povodňové orgány) různých úrovní, a to od jednotlivé stavby přes povodňové plány územních celků až po povodňový plán ČR, který zpracovává Ministerstvo životního prostředí.

Plánování v oblasti rozvoje vodovodů a kanalizací – stav a výhled

Oblast rozvoje vodovodů a kanalizací představuje ve vazbě mezi vodním hospodářstvím a územním plánováním zásadní problematiku související s rozvojem sídel.

Plán rozvoje vodovodů a kanalizací území ČR (PRVKÚ ČR) je strategickým dokumentem státní politiky v oboru vodovodů a kanalizací překračující opatření resortních politik ústředních vodoprávních úřadů při sdílení kompetencí. Představuje dlouhodobou koncepci rozvoje oboru vodovodů a kanalizací s výhledem do roku 2015.

PRVKÚ ČR je založen na sloučení informací ze 14 zpracovaných, projednaných a zastupitelstvy jednotlivých krajů schválených Plánů rozvoje vodovodů a kanalizací území krajů České republiky (PRVKÚK). PRVKÚ ČR byl klasifikován jako koncepce, která podléhá posouzení vlivů na životní prostředí a dále hodnocení důsledků na evropsky významné lokality a ptačí oblasti zařazené do soustavy Natura 2000. PRVKÚ ČR je rozdělen na textovou část, grafickou část (mapa České republiky v měřítku 1 : 200 000) a informační systém PRVKÚ ČR, který eviduje základní demografická, bilanční, technická a ekonomická data. Informace o zpracování Plánu rozvoje vodovodů a kanalizací území České republiky (PRVKÚ ČR) byla zpracována Ministerstvem zemědělství v roce 2010. Zmíněný první Plán rozvoje vodovodů a kanalizací území České republiky představuje střednědobou koncepci oboru vodovodů a kanalizací do roku 2015 a je veřejně přístupný na internetových stránkách Ministerstva zemědělství.

Plány rozvoje vodovodů a kanalizací území krajů České republiky (PRVKÚK) jsou základním prvkem plánování v oboru vodovodů a kanalizací. Obsahují koncepci řešení zásobování pitnou vodou, včetně vymezení zdrojů povrchových a podzemních vod, uvažovaných pro účely na úpravy na pitnou vodu, a koncepci odkanalizování a čištění odpadních vod v daném územním celku, přičemž navržené koncepce musí být hospodárné. PRVKÚK obsahují identifikační, demografické a bilanční údaje, technická a ekonomická řešení pro 17 166 obcí a místních částí obcí České republiky. PRVKÚK jsou umístěny na internetových stránkách jednotlivých krajských úřadů, kde jsou k dispozici popisy (karty) měst, obcí a případně jejich částí. Dále jsou k dispozici na mapových serverech krajských úřadů grafické části PRVKÚK.

V souvislosti s problematikou územního plánování lze zjednodušeně konstatovat, že podkladem pro zpracování návrhu plánu rozvoje vodovodů a kanalizací je územně plánovací dokumentace a příslušný plán oblasti povodí, pokud jsou zpracovány a schváleny. Naopak plán rozvoje vodovodů a kanalizací je podkladem pro zpracování územně plánovací dokumentace a plánu oblasti povodí. Pozn. Toto vyplývá z § 4 zákona o vodovodech a kanalizacích.

S oborem vodovodů a kanalizací souvisí další téma, které je v současné vodohospodářské praxi velmi aktuální – odvodnění dopravních ploch v zástavbě.

Přírodě blízké odvodnění dopravních ploch v sídlech je důležitou oblastí ovlivňující odtok dešťových vod z intravilánu v souvislosti s kvantitou odtoku a zatížením toků, s kvalitou

povrchových vod a přirozenou akumulací srážkových vod v půdním horizontu. Neméně významnou související oblastí je efektivní hospodaření se srážkovou vodou pro následné řízené užití, a to s využitím přírodních procesů nebo s pomocí technických opatření charakteru retencí. Tématiku popisuje publikace: Přírodě blízké odvodnění dopravních ploch v sídlech. Publikace je překladem německého originálu (2005 Bavorský zemský úřad pro životní prostředí).

Aktuální témata pro výhledy ve vodním hospodářství

Aktuální krátkodobý výhled ve vodním hospodářství do roku 2015 popisuje Koncepce vodohospodářské politiky Ministerstva zemědělství do roku 2015 [8] ze dne 14. 12. 2011, která byla schválena usnesením vlády České republiky č. 927.

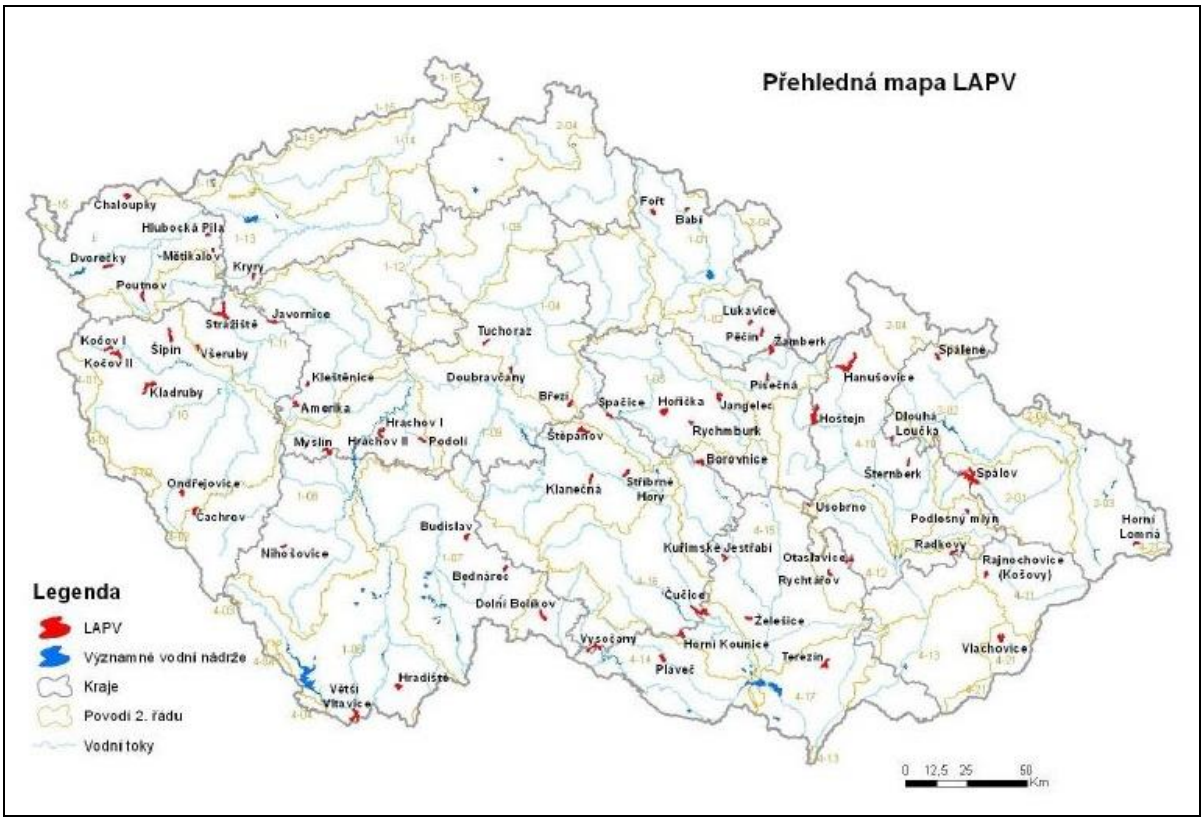
V bližším i vzdálenějším výhledu jsou v oblasti vodního hospodářství intenzivně a citlivě vnímána zejména následující témata:

- efektivní součinnost technických a přírodě blízkých opatření v kontextu všech vodohospodářských souvislostí (nejen protipovodňová ochrana);
- ochrana území pro akumulaci povrchových vod;
- migrační prostupnost vodních toků.

V oblasti součinnosti technických a přírodě blízkých opatření je nutné dále rozvíjet a hledat pragmatické postupy pro navrhování a projektování. Zejména je aktuálním tématem v oblasti přírodě blízkých opatření hledání metod pro kvantifikaci účinků přírodě blízkých opatření (protipovodňová ochrana, zadržování vody v krajině, kvantifikace ekologických přínosů apod.).

Problematiku akumulace povrchových vod řeší Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod Ministerstva zemědělství a životního prostředí (Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod a základní zásady využití těchto území [2]). Generel pořízený Ministerstvem zemědělství v dohodě s Ministerstvem životního prostředí na základě § 28a vodního zákona je podkladem pro návrh politiky územního rozvoje a územně plánovací dokumentace. Dokument obsahuje specifikaci a lokalizaci 65 profilů pro dlouhodobé územní hájení.

Migrační prostupnost vodních toků je citlivým tématem nejen mezi odborníky, ale i obecnou veřejností. Vlivem různých aktivit na vodních tocích zejména v posledních 200 letech došlo v souvislosti s industrializací krajiny a protipovodňovými úpravami k ovlivnění společenstev vodních a na vodu vázaných organismů. Vlivem technických úprav se změnil charakter koryt toků a transport a ukládání splavenin. Výrazně se změnila jakost vody v tocích. V ČR bylo vybudováno na tocích více než 6 000 příčných objektů vyšších než 1 m, které omezují a ovlivňují podmínky pro existenci vodních a na vodu vázaných organismů. Problematikou průchodnosti migračních překážek na vodních tocích a obnovou biologické spojitosti říční sítě se zabývá Koncepce zprůchodnění říční sítě ČR [3].

Obr. 3: Přehledná mapa – lokality chráněné pro akumulaci povrchových vod [2]
Zdroj: Ministerstvo zemědělství, 2011

Z výše uvedeného je zřejmé, že při plánování územního rozvoje bude nutné v oblasti vodního hospodářství vycházet z platných koncepčních dokumentů – viz výše.
Současně je nutné vzít na zřetel následující aktuální aspekty, které jsou charakteristické pro budoucí rozvoj vodního hospodářství na našem území:

- v oblasti povodňových opatření je nutné v souvislosti s územním plánováním trvale usilovat o systematickou prevenci, ke které patří zejména zlepšování odtokových poměrů za povodní ve smyslu:
  - uvolňování záplavových území pro nerušený odtok vody,
  - zadržování vody v krajině (revitalizace, stabilizace a další retenční technická opatření na horních tocích, obnova rybníků a revitalizace středních toků, budování nádrží a poldrů na středních a dolních tocích),
  - všeobecně sledování a plnění plánů pro zvládání povodňových rizik,
  - zajistit součinnost procesů územního plánování s navrhováním a realizací pozemkových úprav; toto je nutný nástroj a cesta pro udržitelný rozvoj sídel a jejich okolí v nejširších souvislostech (nutné propojení obou skupin odborníků zřejmě v nové koncepci pod vedením Ministerstva zemědělství),
  - účinné uplatnění vhodných postupů v rámci pozemkových úprav a územního plánování [4], [5],

- v oblasti rozvoje intravilánu obcí a měst a výstavby infrastruktury je nutné:
  - upřednostnit budoucí výstavbu v oblastech mimo záplavová území,
  - zajistit ochranu území pro budoucí realizaci prvků protipovodňové ochrany, retenci vody a další vodohospodářskou infrastrukturu (převody vody, vodní cesty apod.),
  - podporovat otevření dříve zatrubněných toků v intravilánech obcí a aktivizovat tak estetickou funkci toku,
- v oblasti kvality podzemních vod, kdy může dojít ke kontaminaci a devastaci podzemních vod v mělkých i hlubokých zvodních:
  - zodpovědně posuzovat a pokud možno minimalizovat systémy vsakování vod do horninového prostředí (upřednostnit povrchové vsaky),
  - zodpovědně posuzovat a pokud možno minimalizovat systémy tepelných čerpadel využívajících podzemní vodu z hlubokých zvodní (nebezpečí vertikálního propojení zvodní a jejich kontaminace),
- v oblasti vodních zdrojů je nutné v souvislosti s očekávanými změnami klimatu:
  - důsledně chránit existující zdroje podzemní a povrchové vody a stejně tak důsledně chránit území pro budoucí výstavbu nových vodních zdrojů,
  - chránit území pro budoucí výstavbu vodních nádrží, jako významných víceúčelových prvků vodohospodářských soustav (vodní zdroj, ochrana před povodněmi, využití čisté obnovitelné energie, vyrovnávání průtoků, rekreace),
  - podporovat obnovu rybníků jako významných vodohospodářských a krajinotvorných prvků,
- v oblasti obnovitelných zdrojů elektrické energie:
  - vytvářet při územním plánování předpoklady pro maximální využití elektrické energie z vody upřednostněním této funkce území podél toků před ostatními funkcemi území,
  - chránit území potenciálně vhodná pro realizaci vodních elektráren s přečerpáváním za účelem rozvoje distribuovaných energetických zdrojů a regulačních energetických zdrojů (ve vazbě na ostatní neregulovatelné technologie výroby elektrické energie z obnovitelných zdrojů),
- v oblasti čištění odpadních vod:
  - u systémů odvádění odpadních vod v maximální míře omezovat navrhování a výstavbu jiných, než gravitačních systémů, které jsou z důvodu trvalých vysokých nároků na provoz a energii koncepčně nevhodné a škodlivé pro životní prostředí (tlakové a podtlakové kanalizace),
  - vytvářet v územních plánech všech úrovní podmínky pro koncepční přístup k řešení problému čištění odpadních vod z malých sídelních útvarů s využitím efektivních technologií.

C.9.3 Principy řešení v územním plánování

C.9.3.1 Nakládání s vodami

Vyřešení problematiky nakládání s vodami je podmínkou pro úspěšné zpracování územně plánovací dokumentace a pro další navazující úkony státní správy. Kromě jiných aspektů se nakládání s vodami týká zejména zásobování vodou a odvádění a čištění odpadních vod. Nakládání s vodami musí být v souladu s vodním zákonem příp. v souladu se stanoviskem vodoprávního úřadu, který též vydává povolení k nakládání s vodami. V případě povolení k nakládání s vodami v rozsahu nad 500 m^3 za kalendářní měsíc nebo nad 6 000 m^3 za kalendářní rok, je oprávněný povinen měřit množství vody. Podobné povinnosti souvisí i povolením k akumulaci vody pro objemy nad 1 milion m^3.

S nakládáním s vodami souvisí povolení vodoprávního úřadu k nakládání s povrchovými a podzemními vodami a povolení k některým činnostem. Patří sem zejména povolení:

a) k nakládání s povrchovými vodami:
   - k jejich odběru,
   - k jejich vzdouvání, popřípadě akumulaci,
   - k využívání jejich energetického potenciálu,
   - k užívání těchto vod pro chov ryb nebo vodní drůbeže, popřípadě jiných vodních živočichů, za účelem podnikání,
   - k jinému nakládání s nimi,

b) k nakládání s podzemními vodami:
   - k jejich odběru,
   - k jejich akumulaci,
   - k jejich čerpání za účelem snižování jejich hladiny,
   - k umělému obohacování podzemních zdrojů vod povrchovou vodou,
   - k jinému nakládání s nimi,

c) k vypouštění odpadních vod do vod povrchových nebo podzemních,

d) k čerpání povrchových nebo podzemních vod a jejich následnému vypouštění do těchto vod za účelem získání tepelné energie,

e) k čerpání znečištěných podzemních vod za účelem snížení jejich znečištění a k jejich následnému vypouštění do těchto vod, popřípadě do vod povrchových,

f) k užívání důlní vody jako náhradního zdroje.

a povolení k následujícím činnostem:

a) k vysazování stromů nebo keřů v záplavových územích v rozsahu ovlivňujícím odtokové poměry,

b) k těžbě písku, štěrku, bahna s výjimkou bahna k léčivým účelům, valounů apod. z pozemků, na nichž leží koryto vodního toku,

c) ke geologickým prácím spojené se zásahem do pozemku v záplavových územích a v ochranných pásmech vodních zdrojů,

d) k zasypávání odstavených ramen vodních toků,

e) k vrácení vodního toku do původního koryta,

f) k ukládání těžebního odpadu do povrchových vod.

Dále souvisí s nakládáním s vodami ve vazbě k problematice územního plánování též povinnost ze zákona o vodách, která předepisuje každému, kdo nakládá s povrchovými a podzemními vodami k výrobním účelům, využívat vodní zdroje hospodárně a s pomocí nejlepší dostupné technologie. Technologií se v tomto případě rozumí jak návrh zařízení, tak jeho provoz. Tento požadavek zákona o vodách musí být při zpracování územně plánovací dokumentace prosazován např. formou podmínek pro funkční využití a objemově prostorové uspořádání (regulativů). Úzce s problematikou územního plánování souvisí též nově specifikovaný požadavek zákona o vodách týkající se vsakování, zadržování a odvádění povrchových vod vzniklých dopadem srážek (v souladu se stavebním zákonem).

C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma

Při územním plánování je nutné vycházet z požadavku vodního zákona, který ukládá vlastníkům pozemků péči o tyto pozemky v tom smyslu, aby nedocházelo ke zhoršování vodních poměrů, zejména pak ke zhoršování odtokových poměrů a odnosu půdy erozní činností. Koncepčním cílem územního plánování musí být v dosahu působnosti územního plánování snaha o zlepšování retenční schopnosti krajiny. Mimo intravilán a těsně související území pak návazně v požadované podrobnosti řeší potřebné aktivity v extravilánu pozemkové úpravy.

Výrazným a důležitým prvkem územního plánu jsou chráněné oblasti přirozené akumulace vod jako limity využití území. Tyto oblasti jsou vyhlašovány vládním nařízením. Pozemky v těchto oblastech musí být využívány pouze takovým způsobem, který neohrozí proces akumulace vod. To platí i v širším smyslu též v souvislosti s lokalitami pro akumulaci povrchových vod („umělou“ akumulaci [2]).

V chráněných oblastech přirozené akumulace se zakazuje:

a) zmenšovat rozsah lesních pozemků,
b) odvodňovat lesní pozemky,
c) odvodňovat zemědělské pozemky,
d) těžit rašelinu,
e) těžit nerosty povrchovým způsobem nebo provádět jiné zemní práce, které by vedly k odkrytí souvislé hladiny podzemních vod,
f) těžit a zpracovávat radioaktivní suroviny,
g) ukládat radioaktivní odpady.

S tím související omezení práv vlastníků pozemků zakládá právo vlastníků na úhradu škod vzniklých výše uvedenými omezeními.

V oblasti ochrany vod je možné specifikovat následující okruhy:

a) ochrana vodních zdrojů (ochranná pásma),
b) ochrana v souvislosti s užíváním povrchových vod k plavbě,
c) ochrana množství vod,
d) ochrana jakosti vod,
e) ochrana vodních toků a koryt,
f) ochrana vodních děl,
g) ochrana před povodněmi.

Ochranná pásma vodních zdrojů

Ochranná pásma vodních zdrojů stanovuje ve veřejném zájmu vodoprávní úřad pro podzemní a povrchové vody pro zásobování pitnou vodou s odběrem více než 10 000 m^3 za rok a pro zdroje podzemní vody pro výrobu balené kojenecké vody nebo pramenité vody. V odůvodněných případech se stanovují ochranná pásma i pro zdroje s nižší kapacitou.

Ochranné pásmo I. stupně pro ochranu bezprostředního okolí vodního zdroje (jímacího nebo odběrného zařízení) stanovuje vodoprávní úřad jako souvislé území:

a) u vodárenských nádrží a u dalších nádrží určených výhradně pro zásobování pitnou vodou pro celou plochu hladiny nádrže při maximálním vzdutí,
b) u ostatních nádrží s vodárenským využitím s minimální vzdáleností hranice jeho vymezení na hladině nádrže 100 m od odběrného zařízení,
c) u vodních toků:
   – s jezovým vzdutím na břehu odběru minimálně v délce 200 m nad místem odběru proti proudu, po proudu do vzdálenosti 100 m nebo k hraně vzdouvacího objektu a šířce ochranného pásma 15 m, ve vodním toku zahrnuje minimálně jednu polovinu jeho šířky v místě odběru,
   – bez jezového vzdutí na břehu odběru minimálně v délce 200 m nad místem odběru proti proudu, po proudu do vzdálenosti 50 m od místa odběru a šířce ochranného pásma 15 m, ve vodním toku zahrnuje minimálně jednu třetinu jeho šířky v místě odběru,
d) u zdrojů podzemní vody s minimální vzdáleností hranice jeho vymezení 10 m od odběrného zařízení,
e) v ostatních případech individuálně.

Vodoprávní úřad může stanovit v odůvodněných případech ochranné pásmo I. stupně v rozsahu menším, než je uvedeno výše.

Ochranné pásmo II. stupně se stanoví vně ochranného pásma I. stupně; může být tvořeno jedním souvislým nebo více od sebe oddělenými územími v rámci hydrologického povodí nebo hydrogeologického rajonu.

Ochranná pásma stanoví vodoprávní úřad na návrh nebo z vlastního podnětu.

Ochranná pásma u vodárenských nádrží vycházejí z vyhlášky Ministerstva životního prostředí, kterou se stanoví seznam vodárenských nádrží a zásady pro stanovení a změny ochranných pásem vodních zdrojů.

Ochranná pásma vodních zdrojů mají v územně plánovací dokumentaci velký význam, neboť pravidla užívání dotčených pozemků mohou výrazně zasahovat do práv vlastníků pozemků. Pokud omezení ve využívání pozemků v ochranných pásmech způsobuje vlastníku pozemku škodu, náleží vlastníku náhrada této škody. Náhradu škody jsou povinni poskytnout v případě nádrží vlastníci vodních děl, v ostatních případech osoby oprávněné k odběru vody z vodního zdroje.

S problematikou ochrany jakosti vod a ochranných pásem souvisí i část vodního zákona v paragrafech 32 a 33, které pojednávají o citlivých a zranitelných oblastech. Zde řešená problematika se týká zejména území v sousedství zdrojů vody pro pitné účely v souvislosti s potenciálním ohrožením kvality vody různými mechanizmy kontaminace. Postupy

územního plánování a případně pozemkových úprav mohou hrát významnou preventivní roli v ochraně nebo zlepšování stavu v citlivých a zranitelných oblastech. Seznam citlivých a zranitelných oblastí, se kterými je možné v rámci procesů územního plánování pracovat, je zveřejňován vládními nařízeními každé 4 roky (např. Zranitelné oblasti (nitrátová směrnice), 2008). Citlivou oblastí jsou také všechny útvary povrchové vody v České republice (NV 61/2003 Sb.)

Ochrana v souvislosti s užíváním povrchových vod k plavbě

V této oblasti souvisí ochrana zejména s možným ohrožením kvality vody závadnými látkami z provozu plavidel a při zásobování plavidel pohonnými hmotami.

Vodní plochy, na kterých se provozuje plavba, musí být vybaveny vhodným technickým zázemím pro plavidla – přístavy. Mimo přístavy je zakázáno zásobování plavidel pohonnými hmotami s výjimkou zásobování jednotlivého plavidla do 50 l pohonných hmot nebo s výjimkou využití speciální obslužní lodi.

S výjimkou služebních účelů je zakázána plavba plavidel se spalovacími motory na povrchových vodách v ochranném pásmu I. stupně vodních zdrojů a na dalších vodních plochách podle příslušné vyhlášky. Na ostatních vodních plochách lze plavbu provozovat za podmínek zajištění zájmů rekreace, zajištění jakosti vody a vodních ekosystémů a zajištění bezpečnosti osob a vodních děl.

Ochrana množství vod

Ochrana množství vod se u povrchových vod zabývá zejména minimálním zůstatkovým průtokem povrchových vod, u podzemních vod jde o minimální hladinu podzemních vod.

Minimálním zůstatkovým průtokem je průtok povrchových vod, který ještě umožňuje obecné nakládání s povrchovými vodami a ekologické funkce vodního toku.

Minimální hladina podzemních vod je hladina, která ještě umožňuje udržitelné užívání vodních zdrojů a která zajistí dosažení dobrého ekologického stavu souvisejících útvarů povrchových vod a vyloučí poškození suchozemských ekosystémů.

Minimální zůstatkový průtok povrchových vod a minimální hladinu podzemních vod stanovuje vodoprávní úřad v povolení k nakládání s vodami. Vodoprávní úřad přitom vychází z konkrétních podmínek toku nebo zdroje podzemních vod, charakteru nakládání s vodami a plánu povodí. Vodoprávní úřad ukládá oprávněné osobě povinnost minimální průtok nebo hladinu podzemních vod pravidelně měřit a povinnost podávat vodoprávnímu úřadu (minimální zůstatkový průtok) nebo příslušnému správci povodí (minimální hladina podzemních vod) zprávy o výsledcích měření.

Ochrana jakosti vod

Ochrana jakosti vod se orientuje především na vypouštění odpadních vod. Odpadní vody jsou vody použité v obytných, průmyslových, zemědělských, zdravotnických a jiných stavbách, zařízeních nebo dopravních prostředcích, pokud mají po použití změněnou jakost (složení nebo teplotu), jakož i jiné vody z těchto staveb, zařízení nebo dopravních prostředků odtékající, pokud mohou ohrozit jakost povrchových nebo podzemních vod. Odpadní vody jsou i průsakové vody z odkališť nebo ze skládek odpadu. Kdo vypouští odpadní vody do vod

povrchových nebo podzemních, je povinen zajišťovat jejich zneškodňování v souladu s podmínkami stanovenými v povolení k jejich vypouštění. Při stanovování těchto podmínek je vodoprávní úřad povinen přihlížet k dostupným technologiím v oblasti zneškodňování odpadních vod. Kdo vypouští odpadní vody do vod povrchových nebo podzemních, je povinen v souladu s rozhodnutím vodoprávního úřadu měřit objem vypouštěných vod a míru jejich znečištění a výsledky těchto měření předávat vodoprávnímu úřadu, který rozhodnutí vydal, příslušnému správci povodí a pověřenému odbornému subjektu.

Pro vypouštění odpadních vod do vod podzemních podle vodního zákona platí, že lze toto vypouštění povolit jen výjimečně z jednotlivých staveb pro bydlení, staveb pro individuální rekreaci a jednotlivých staveb poskytujících služby, a to na základě posouzení jejich vlivu na jakost podzemních vod osobou s odbornou způsobilostí. Odpadní vody musí být vypouštěny přes půdní vrstvy. Nejvhodnějším způsobem likvidace odpadních vod s využitím vsakování je pouze povrchový vsak, který zajišťuje při vhodných morfologických podmínkách (rovinaté území) nebo po dílčích úpravách pozemků (kaskádovité uspořádání) dostatečnou retenci, zlepšuje odtokové poměry a prakticky nekontaminuje podzemní vody. Povrchový vsak je možné použít zejména u dešťových vod na pozemcích (funkčních plochách) s koeficientem zeleně alespoň 0,4 (40 % plochy pozemku tvoří travní porost). U splaškových vod z jednotlivých rodinných domů nebo rekreačních objektů je vhodné při individuálním způsobu čištění odpadních vod využití kombinace technických a přírodních technologií čištění odpadních vod.

Při povolování vypouštění odpadních vod do vod povrchových stanoví vodoprávní úřad nejvýše přípustné hodnoty jejich množství a znečištění. Přitom je vázán ukazateli vyjadřujícími stav vody ve vodním toku, normami environmentální kvality, ukazateli a hodnotami přípustného znečištění povrchových vod, ukazateli a přípustnými hodnotami znečištění odpadních vod a náležitostmi a podmínkami povolení k vypouštění odpadních vod, které stanoví vláda nařízením.

Zvláštní způsob ochrany kvality povrchových vod se týká vod využívaných ke koupání. Požadavky na jakost těchto vod jsou stanoveny zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 254/2001 Sb. dále pak prováděcí vyhláškou v kompetenci Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva životního prostředí – viz dále. V případě nesouladu kvality povrchové vody ke koupání s příslušnou vyhláškou řeší vzniklou situaci vodoprávní úřad. Povrchové vody využívané ke koupání řeší Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/7/ES o řízení jakosti vod ke koupání (v platnosti je však i dřívější směrnice 76/160/EHS) zavádí povinnost zpracovat profily pro povrchové vody využívané ke koupání. Tuto povinnost upravuje § 34 vodního zákona a navazující vyhláška č. 155/2011 Sb., o profilech povrchových vod využívaných ke koupání. Problematikou koupacích vod se zabývá zákon č. 258/2000 Sb. a související vyhláška 238/2011 Sb., o stanovení hygienických požadavků na koupaliště, sauny a hygienické limity v písku v pískovištích venkovních hracích ploch a vyhláška č. 391/2004 Sb., která stanovuje pro MŽP povinnost evidence koupacích vod.

Ochrana vodních toků a koryt

Problematika ochrany vodních toků a koryt je součástí kapitoly C.9.3.3 Vodní toky a pozemky v okolí vodních toků. Kromě skutečností uvedených v kapitole C.9.3.3 je žádoucí

vracet v maximální míře dříve zatrubněná koryta toků v intravilánech obcí zpět do otevřených koryt a vhodným technickým řešením tak využít estetickou funkci otevřeného vodního toku.

Ochrana vodních děl

Ochranu vodních děl lze chápat ve dvou rovinách.

První rovinou je ochrana provozovaných vodních děl, kterou řeší vodní zákon. V této souvislosti vodní zákon v příslušné části zmiňuje velmi úzký rozsah opatření souvisejících s ochranou vodních děl. Zakázanými činnostmi jsou:

a) poškozování vodních děl a jejich funkce,
b) vysazování dřevin a provoz vozidel (mimo údržbu) na ochranných hrázích s výjimkou míst k tomu určených,
c) poškozování vodočtů, vodoměrů, cejchů, vodních značek, značek velkých vod a jiných zařízení sloužících k plnění úkolů stanovených vodním zákonem.

K ochraně provozovaných vodních děl také slouží ochranná pásma, která může na návrh vlastníka vodního díla stanovit vodoprávní orgán. Pokud vlastníkům pozemků v ochranných pásmech vznikne majetková újma, mají tito nárok na přiměřenou náhradu.

V okolí vodních děl je tedy nutné při územním plánování prověřit existenci ochranných pásem vodních děl, která se v tomto případě mohou lišit od ochranných pásem vodních zdrojů. V souvislosti s rozvojem území v okolí vodních děl (např. rozšiřování rozsahu zástavby) může vzniknout požadavek stanovit nová ochranná pásma (např. z hygienických důvodů).

Druhou rovinou ochrany vodních děl těsně související s územním plánováním je územní ochrana pro budoucí výstavbu vodních děl. Nekoncepční územní plánování může významným způsobem zkomplikovat rozvojové plány v oblasti vodního hospodářství. Zde je nutné připomenout jeden z hlavních cílů vodního hospodářství, a to je zajištění dostatečného množství kvalitní vody pro zásobování obyvatelstva, průmyslu a zemědělství vodou. V budoucnosti mohou být z důvodu změn klimatu současné zdroje vody jako strategické suroviny nedostatečné a jediným řešením bude zvýšení akumulace vody odtékající z našeho území. I umírněné scénáře klimatické změny poukazují na velkou závažnost tohoto tématu. Je nutné v maximální míře respektovat a zachovat územní ochranu v lokalitách pro akumulaci povrchových vod a průplavu Dunaj–Odra–Labe. Seznam lokalit pro akumulaci povrchových vod je v současné době ve spolupráci Ministerstva zemědělství a Ministerstva životního prostředí zpracován (Generel [2]).

Ochrana před povodněmi

Problematika je uvedena v samostatné kapitole C.9.3.5.

C.9.3.3 Vodní toky a pozemky v okolí vodních toků

Pojem vodní tok vysvětluje vodní zákon následujícím způsobem:

„Vodní toky jsou povrchové vody tekoucí vlastním spádem v korytě trvale nebo po převažující část roku, a to včetně vod v nich uměle vzdutých. Jejich součástí jsou i vody ve slepých ramenech a v úsecích přechodně tekoucích přirozenými dutinami pod zemským povrchem nebo zakrytými úseky.“

V souvislosti s pozemky a katastrem nemovitostí jsou důležitá další ustanovení vodního zákona:

a) protéká-li vodní tok po pozemku, který je evidován v katastru nemovitostí jako vodní plocha, je korytem vodního toku tento pozemek,
b) protéká-li vodní tok po pozemku, který není evidován v katastru nemovitostí jako vodní plocha, je korytem vodního toku část pozemku zahrnující dno a břehy koryta až po břehovou čáru určenou hladinou vody, která zpravidla stačí protékat tímto korytem, aniž se vylévá do přilehlého území,
c) opustí-li vodní tok vlivem přírodních sil při povodni své přirozené koryto a vznikne-li tím koryto nové, mohou vlastníci pozemků, správce vodního toku, jakož i oprávnění k nakládání s vodami, kteří jsou dotčeni novým stavem, žádat jednotlivě nebo společně vodoprávní úřad o povolení vrátit vodní tok na svůj náklad do původního koryta.

Při územním plánování je nutné respektovat následující požadavky, které specifikují činnosti zakázané v souvislosti s rozvojem území podél toku. Vodní zákon zakazuje:

a) měnit směr, podélný sklon a příčný profil koryta vodního toku,
b) poškozovat břehy, těžit z koryt vodních toků zeminu, písek nebo nerosty,
c) ukládat do vodních toků předměty, kterými by mohlo dojít k ohrožení plynulosti odtoku vod, zdraví nebo bezpečnosti,
d) ukládat předměty, kterými by mohlo dojít k ohrožení plynulosti odtoku vod, zdraví nebo bezpečnosti na místech, z nichž by mohly být splaveny do vod.

Další požadavky na pozemky podél vodních toků souvisí se správou toků. Správci významných vodních toků [12] jsou správci povodí, správci drobných vodních toků mohou být obce, fyzické a právnické osoby určené Ministerstvem zemědělství, Ministerstvo obrany, Správa národních parků a další organizační složky státu.

Správci vodních toků mohou při výkonu správy vodního toku po předchozím projednání s vlastníky pozemků užívat pozemků sousedících s korytem:

a) u vodních toků, které jsou vodními cestami dopravně významnými, nejvýše v šířce do 10 m od břehové čáry,
b) u ostatních významných vodních toků nejvýše v šířce do 8 m od břehové čáry,
c) u drobných vodních toků nejvýše v šířce do 6 m od břehové čáry. V případě vzniku škod v souvislosti se správou toku vzniká vlastníkovi pozemku právo na náhradu této škody.

Povinnosti správců vodních toků při jejich správě, povinnosti vlastníků pozemků, na nichž se nacházejí koryta vodních toků a pozemků sousedících a povinnosti vlastníků staveb v korytech nebo sousedících s koryty specifikuje ve svých ustanoveních vodní zákon. V územních plánech se mohou některá tato ustanovení objevit ve formě podmínek funkčního využití a prostorového uspořádání (regulativů) pro příslušné funkční plochy. Jedná se zejména o § 47, 49, 50, 51 a 52 vodního zákona.

Požadavky vyplývající z vodního zákona, které mohou mít tento charakter, jsou např.:

a) udržovat porosty tak, aby se nestaly překážkou při povodňových situacích,
b) vysazovat porosty v druhové skladbě odpovídající původnímu přírodnímu stavu,
c) strpět na pozemcích s koryty vodních toků vodní díla v korytě a zařízení pro sledování toků,
d) dbát o bezpečnost a zajišťovat údržbu staveb pro plynulý odtok vody,
e) zabezpečit stavby proti škodám za povodní a chodu ledů,
f) strpět na pozemku přirozené koryto vodního toku.

C.9.3.4 Vodní díla

Vodní zákon definuje a vyjmenovává vodní díla následujícím způsobem:

„Vodní díla jsou stavby, které slouží ke vzdouvání a zadržování vod, umělému usměrňování odtokového režimu povrchových vod, k ochraně a užívání vod, k nakládání s vodami, ochraně před škodlivými účinky vod, k úpravě vodních poměrů nebo k jiným účelům sledovaným tímto zákonem, a to zejména:

a) přehrady, hráze, vodní nádrže, jezy a zdrže,
b) stavby, jimiž se upravují, mění nebo zřizují koryta vodních toků,
c) stavby vodovodních řadů a vodárenských objektů včetně úpraven vody, kanalizačních stok a kanalizačních objektů včetně čistíren odpadních vod, jakož i stavby k čištění odpadních vod před jejich vypouštěním do kanalizací,
d) stavby na ochranu před povodněmi,
e) stavby k vodohospodářským melioracím, zavlažování a odvodňování pozemků,
f) stavby, které se k plavebním účelům zřizují v korytech vodních toků nebo na jejich březích,
g) stavby k využití vodní energie a energetického potenciálu,
h) stavby odkališť,
i) stavby sloužící k pozorování stavu povrchových nebo podzemních vod,
j) studny,
k) stavby k hrazení bystřin a strží.“

Dále vodní zákon definuje vodohospodářské úpravy, což jsou zemní práce a změny terénu v přirozených korytech vodních toků a na pozemcích sousedících s nimi, kterými se mění přirozená koryta toků a které jsou nezbytné pro zajištění funkcí toků.

Vodními díly nejsou žumpy a vodovodní a kanalizační přípojky.

S navrhováním, výstavbou a správou vodních děl souvisí řada povinností, které je nejlépe v případě nutnosti v územně plánovací dokumentaci specifikovat odkazem na vodní zákon.

C.9.3.5 Ochrana před povodněmi

Z definice ve vodním zákoně vyplývá, že ochranou před povodněmi jsou činnosti a opatření k předcházení a zvládnutí povodňového rizika v ohroženém území. Zajišťuje se systematickou prevencí a operativními opatřeními. K zajištění ochrany před povodněmi je každý povinen umožnit vstup, případně vjezd na své pozemky, popřípadě stavby těm, kteří řídí, koordinují a provádějí zabezpečovací a záchranné práce. Vlastníkům pozemků zejména v okolí toků tedy ze zákona vznikají v souvislosti s protipovodňovou ochranou povinnosti. Pokud při činnosti v rámci řešení povodňové situace vznikne vlastníkovi pozemku nebo stavby škoda, má nárok na její náhradu.

Proces územního plánování musí vhodnou formou odrážet povodňová opatření vyjmenovaná ve vodním zákoně (§ 65), zejména pak přípravná opatření, ke kterým patří v této souvislosti zejména:

a) stanovení záplavových území,
b) vymezení směrodatných limitů stupňů povodňové aktivity,
c) povodňové plány,
d) organizační a technická příprava,
e) příprava účastníků povodňové ochrany.

Často diskutovanou otázkou související s ochranou před povodněmi je stanovení míry ochrany před povodněmi při navrhování a projektování povodňových opatření. V intravilánu obcí se používá kulminační průtok návrhové povodně Q_{20} až Q_{100}, případně se při posuzování a navrhování aktivit v záplavovém území vychází z informací o průběhu historických povodní a největší pozorované povodně. Doporučení ke stanovení míry ochrany podle charakteru sídel poskytuje v příslušné části Plán hlavních povodí ČR.

Významnou částí územně plánovací dokumentace je textová a grafická dokumentace k záplavovým územím, dokumentace k územím určeným k řízeným rozlivům povodní a dokumentace k územím ohroženým zvláštními povodněmi. Dalším typem záplavového území ve vazbě na účinky povodní (není zmíněno ve vodním zákoně) je území v dosahu maximálních přírodních povodní.

Nově se podkladové materiály využitelné pro územní plánovaní vytvářejí v souvislosti s aktivitami zaměřenými na zvládání povodňových rizik podle §64a vodního zákona. V rámci mapování povodňových rizik bude vytvořena řada podkladových materiálů přímo využitelných v územním plánování – mapy povodňového nebezpečí a mapy povodňových rizik apod. Lze předpokládat, že v optimálním případě povede uvažování a činnosti související se zvládáním povodňových rizik podle §64a vodního zákona k dosažení vyšší úrovně při dalším řešení problematiky ochrany před povodněmi. Jde o zapracování všech souvislostí do systému povodňové ochrany pro širší územní celky s postupnou optimalizací účinků i požadavků na povodňovou ochranu i její faktickou realizaci.

Záplavová území

Záplavová území jsou podle vodního zákona administrativně určená území, která mohou být při výskytu přirozené povodně zaplavena vodou. Jejich rozsah je povinen stanovit na návrh správce vodního toku vodoprávní úřad. Vodoprávní úřad může uložit správci vodního toku povinnost zpracovat a předložit takový návrh v souladu s plány hlavních povodí a s plány oblastí povodí. V zastavěných územích obcí a v územích určených k zástavbě podle územních plánů vymezí vodoprávní úřad na návrh správce vodního toku aktivní zónu záplavového území podle nebezpečnosti povodňových průtoků. Vodoprávní úřad, který záplavové území stanovil, předává jednu kopii mapové dokumentace záplavových území Ministerstvu životního prostředí. Pokud záplavová území nejsou určena, mohou vodoprávní a stavební úřady při své činnosti vycházet zejména z dostupných podkladů správců povodí a správců vodních toků o pravděpodobné hranici území ohroženého povodněmi.
Záplavová území se stanovují podle vyhlášky č. 236/2002 Sb. o způsobu a rozsahu zpracovávání návrhu a stanovování záplavových území. Pro každý úsek vodního toku je zpracováván návrh záplavového území odpovídající přirozené povodni, jejíž hydrologické charakteristiky byly výchozí pro vymezení záplavového území, a to pro průtoky, odpovídající příslušné technické normě, které se vyskytují při přirozené povodni s dobou opakování 5, 20 a 100 let. Úseky toků v oblastech s významným povodňovým rizikem budou doplněny o vymezení rozlivů pro jevy s dobou opakování 500 let.

V aktivní zóně záplavových území se nesmí umísťovat, povolovat ani provádět stavby s výjimkou vodních děl, jimiž se upravuje vodní tok, převádějí povodňové průtoky, provádějí opatření na ochranu před povodněmi nebo, která jinak souvisejí s vodním tokem nebo jimiž se zlepšují odtokové poměry, staveb pro jímání vod, odvádění odpadních vod a odvádění srážkových vod a dále nezbytných staveb dopravní a technické infrastruktury.

V aktivní zóně je dále zakázáno:

b) těžit nerosty a zeminu způsobem zhoršujícím odtok povrchových vod a provádět terénní úpravy zhoršující odtok povrchových vod,
c) skladovat odplavitelný materiál, látky a předměty,
d) zřizovat oplocení, živé ploty a jiné podobné překážky,
e) zřizovat tábory, kempy a jiná dočasná ubytovací zařízení.

Mimo aktivní zónu v záplavovém území může vodoprávní úřad stanovit omezující podmínky. Takto postupuje i v případě, není-li stanovena aktivní zóna záplavového území.

Území určená k řízeným rozlivům povodní

Pro účely zmírnění účinků povodní může vodoprávní úřad jako preventivní opatření v záplavovém území na podkladě plánu oblasti povodí místo jiných opatření na ochranu před povodněmi rozhodnutím vymezit území určená k řízeným rozlivům povodní. V rozhodnutí o stanovení území určených k řízeným rozlivům povodní omezí vodoprávní úřad po projednání s dotčenými úřady státní správy právo užívání pozemků a staveb v tomto území. Za omezení užívání pozemků a staveb náleží jejich vlastníkům náhrada. V případě potřeby může vodoprávní úřad podat ve veřejném zájmu návrh na vyvlastnění dotčených pozemků a staveb, případně může podat stavebnímu úřadu návrh na vydání opatření o stavební uzávěře.

Území ohrožená zvláštními povodněmi

Území ohrožená zvláštními povodněmi jsou území, která mohou být při výskytu zvláštní povodně zaplavena vodou. Předpokládaný rozsah území ohroženého zvláštními povodněmi (povodně vyvolané poruchami vodních děl) často výrazně přesahuje rozsah záplavových území přirozených návrhových povodní.

Území ohrožená zvláštními povodněmi je vhodné v územních plánech vyznačit, současně je však nutné popsat podmínky, za kterých může být území zvláštních povodní skutečně vodou ohroženo. Vznik těchto povodní je charakteristický velmi malou pravděpodobností výskytu, takže vliv zvláštních povodní je na územní plánování velmi malý.

Záplavová území v dosahu maximálních přírodních povodní

Tato území jsou důležitá zejména při strategickém rozhodování o rozvoji území v okolí vodních toků. Největší historické povodně zanechaly v území stopy ve formě náplavů nivních půd. Mapy nivních půd tedy ukazují, v jakém rozsahu území mohou jeho rozvoj v budoucnosti ohrozit přirozené povodně. V územně plánovací dokumentaci by měly být hranice nivních půd jako důležitá informace pro potenciální zájemce o rozvoj území uvedeny.

Povodňová opatření

Při územním plánování v záplavových územích je nutné z důvodu zajištění bezpečného užívání území uvažovat o aplikaci vhodných opatření pro ochranu před povodněmi. Tato opatření mohou být technická (např. ochranné hráze) nebo organizační (např. varování a evakuace).

Navrhování povodňových opatření je velmi citlivý proces, který vychází z variability přírodních, územních a technických podmínek. Výběr vstupní hodnoty velikosti povodně pro stanovení úrovně povodňové ochrany území je nutné podložit vhodnou analýzou účinků povodní na území, pro které má být záplavové území stanoveno. Proces výběru povodňových opatření je potřebné podložit analýzou povodňových rizik (kvalitativní nebo kvantitativní) a optimalizační procedurou vztahu mezi náklady na opatření a dosaženými ochrannými účinky. Přístup v navrhování povodňových opatření podle hodnoty návrhových průtoků (Q_2 až Q_{100}) specifikované pro charakter území podél toků (různé druhy extravilánu a intravilánu) lze považovat za tradiční, nicméně pro zodpovědné a účelné navrhování ochrany za překonaný a nevhodný.

U rozptýlených lokalit potenciálního ohrožení a škod za povodní, kdy je nutné situaci vyplývající z povodňového nebezpečí řešit, je potřebné uvažovat jako přednostní variantu protipovodňových opatření vymístění této lokality potenciálních škod a ohrožení ze záplavového území. Účinné a přísné regulační mechanizmy je dále potřebné využít pro rozvoj území v záplavových oblastech povodní do Q_{20}.

Všeobecné i aktuální informace o stavu protipovodňové ochrany v České republice lze získat na internetových stránkách Povodňového informačního systému – www.povis.cz. Zde je možné získat také data v reálném čase o vznikajících a probíhajících povodňových situacích na našich tocích.

C.9.3.6 Vodní bilance

Příslušná vyhláška č. 431/2001 Sb., o obsahu vodní bilance, způsobu jejího sestavení a o údajích pro vodní bilanci říká, že vodní bilance se sestavuje v povodích povrchových vod a v hydrogeologických rajonech podzemních vod pro oblasti povodí, popřípadě pro konkrétní lokality a obsahuje výstupy, které se použijí pro rozhodování vodoprávních úřadů a dalších orgánů státní správy, zejména pro stanovení množství vody využitelné k odběru nebo stanovení přípustného znečištění odpadních vod vypouštěných do vod povrchových nebo podzemních v konkrétní lokalitě, pro souhrnné hodnocení stavu povrchových a podzemních vod a podávání zpráv o jejich stavu, pro plánování v oblasti vod a pro další činnosti podle vodního zákona.

Pro účely územního plánování je důležitá zejména vodohospodářská bilance (druhou částí vodní bilance je hydrologická bilance), jejímž obsahem je porovnání požadavků na odběry povrchové a podzemní vody, odběry přírodních léčivých a přírodních minerálních vod a vypouštění odpadních a důlních vod v jejich povolených, skutečných a výhledových hodnotách s využitelnou kapacitou vodních zdrojů z hlediska množství a jakosti vody. Vodohospodářská bilance hodnotí dopady lidské činnosti na povrchové a podzemní vody v uvažovaném místě a čase. Sestavení vodohospodářské bilance oblasti povodí zajišťují příslušní správci povodí. Souhrnnou vodní bilanci pro hlavní povodí České republiky sestavuje Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka. Vodohospodářská bilance se sestavuje každoročně. Při územním plánování je nutné v potřebné podrobnosti prokázat aktivní nebo vyrovnanou vodohospodářskou bilanci pro posuzované území, a to včetně výhledu. V případě pasivní vodohospodářské bilance je nutné navrhnout opatření pro uvedení zdrojů vody a odběrů vody alespoň do rovnováhy (nové zdroje, vytvoření soustav vodních zdrojů apod.).

Vodohospodářská bilance se zabývá jak množstvím povrchových a podzemních vod tak kvalitou povrchových a podzemních vod. Hodnocení současného stavu množství povrchových a podzemních vod se provádí jednou ročně, hodnocení výhledového stavu množství povrchových a podzemních vod se sestavuje jednou za šest let. Hodnocení současného a sestavování výhledového stavu jakosti povrchových vod se provádí v šestiletém cyklu. V ročním cyklu se dále provádí hodnocení jakosti podzemních vod.

V budoucnosti zřejmě bude nutné zohlednit při zpracovávání vodohospodářské bilance její neustálenost jak z hlediska odběrů (což je již dnes běžné), tak z hlediska vývoje a stability zdrojů s ohledem na změny v hydrologickém režimu na našem území.

Použité zdroje:

[1] Koncepce řešení problematiky ochrany před povodněmi v České republice s využitím technických a přírodě blízkých opatření, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí, Praha, listopad 2010
http://eagri.cz/public/web/file/100217/Koncepce_PPO_uv101110._0799.pdf

[2] Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod a základní zásady využití těchto území, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí, Praha, září 2011
http://eagri.cz/public/web/file/133229/Generel_LAPV___vc._protokolu.pdf

[3] Koncepce zprůchodnění říční sítě ČR, Ministerstvo životního prostředí ČR, Výzkumný ústav vodohospodářský, v.v.i., Agentura ochrany přírody a krajiny, září 2009
http://www.mzp.cz/cz/prirode_blizka_opatreni

[4] Technický standard dokumentace plánu společných zařízení v pozemkových úpravách. Ministerstvo zemědělství, Praha 2010, aktualizovaná verze k 1. 5. 2012
http://eagri.cz/public/web/file/49501/TS_PSZ_032012_k_20._4._2012.pdf

[5] Metodický návod k provádění pozemkových úprav, Ministerstvo zemědělství, Praha 2010, aktualizovaná verze k 1. 5. 2012
http://eagri.cz/public/web/file/49495/metodika_text_pro_web_po_revizi_aktualiz._20._4._2012.pdf

[6] Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů

[7] Vyhláška č. 142/2005 Sb., o plánování v oblasti vod – zrušena vyhl. č. 24/2011 Sb.

[8] Koncepce vodohospodářské politiky Ministerstva zemědělství do roku 2015, Praha 2011
http://eagri.cz/public/web/file/141438/Koncepce_VHP_MZE_2015_vc._uv927_11.pdf

[9] Ochrana před povodněmi v územním plánování, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ústav územního rozvoje, Brno, duben 2011
http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/metodicke-prirucky-a-publikacni-materialy/2011/Letak-povodne-04-2011.pdf

[10] Přírodě blízké odvodnění dopravních ploch v sídlech. Publikace je překladem německého originálu (2005 Bavorský zemský úřad pro životní prostředí)
http://eagri.cz/public/web/file/32514/Prirode__blizke_odvodneni_dopravnich_ploch_v_sidlech.pdf

[11] Předběžné vyhodnocení povodňových rizik v České republice, MŽP, MZe, prosinec 2011
http://www.povis.cz/mzp/smernice/2011/CZ_zprava_PFRA_APSFR.pdf

[12] Vyhláška č. 178/2012 Sb., kterou se stanoví seznam významných vodních toků a způsob provádění činností souvisejících se správou vodních toků

[13] Vyhláška č. 24/2011 Sb., o plánech povodí a plánech pro zvládání povodňových rizik

Další užitečné odkazy k problematice:

Legislativa a metodické pokyny MŽP
http://www.mzp.cz/cz/legislativa_metodicke_pokyny_voda

Povodně
http://mzp.cz/cz/povodne

Povodňový plán České republiky
http://www.dppcr.cz/html_pub/

Česká geologická služba (ČGS)
http://www.geology.cz/extranet

Svahové nestability – enormní srážky zvyšují náchylnost území ke svahovým nestabilitám
http://www.geology.cz/svahovenestability/pojmy
http://www.geology.cz/extranet/vav/analyza-zranitelnosti-krajiny

Mapové aplikace ČGS
http://www.geology.cz/extranet/mapy/mapy-online/mapove-aplikace

Analýza zranitelnosti krajiny přírodními a antropogenními procesy
http://www.geology.cz/extranet/vav/analyza-zranitelnosti-krajiny

Vodní hospodářství – specializovaný vědeckotechnický časopis pro projektování, realizaci a plánování ve vodním hospodářství a souvisejících oborech životního prostředí.
http://www.vodnihospodarstvi.cz/cze/index.htm

Portál územního plánování
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/vodni-hospodarstvi.asp
http://portal.uur.cz/oborove-informace-o-uzemi/nerostne-bohatstvi-geologie.asp

Česká společnost městského inženýrství
http://www.cssi-cr.cz/csmi/ceska-spolecnost-mestskeho-inzenyrstvi.html

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

PRINCIPY A PRAVIDLA ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ
Kapitola C – Funkční složky
C.10 Veřejná prostranství

Garant kapitoly Funkční složky: Ing. arch. Naděžda Rozmanová

Zpracovatel podkapitoly Veřejná prostranství: Ing. arch. Milada Chroboczková, Ing. arch. Pavla Balabánová, CSc., Ing. Zdeňka Kučerová, Ing. František Nantl, Ing. arch. Naděžda Rozmanová

Kooperace: část *Bezbariérovost:* Ing. Milena Antonovičová

Recenze: Ing. arch. Dagmar Saktorová
doc. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.
Ing. arch. Helena Míková
Ing. arch. Robert Sedlák

Zveřejněno: 7. 10. 2015

Poslední aktualizace: nová kapitola C.10

Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

C.10 VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ 2
C.10.1 Charakteristika veřejných prostranství 2
C.10.1.1 Pojem veřejná prostranství 2
C.10.1.2 Legislativní východiska 4
C.10.1.3 Druhy veřejných prostranství 6
C.10.1.4 Vlastnosti veřejných prostranství 12
C.10.1.5 Funkce veřejných prostranství 14
C.10.2 Stav a trendy vývoje 15
C.10.2.1 Současnost 15
C.10.2.2 Trendy následujících let 21
C.10.3 Principy řešení veřejných prostranství v územním plánování 26
C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území 26
C.10.3.2 Doporučená řešení a náměty pro veřejná prostranství 44
C.10.3.3 Nástroje k plánování a realizaci veřejných prostranství, Politika architektury a stavební kultury ČR 58
C.10.3.3 Participace veřejnosti a motivace příklady 61

C.10 VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

C.10.1 Charakteristika veřejných prostranství

C.10.1.1 Pojem veřejná prostranství

Veřejné prostranství (dále též VP) je plocha vymezená urbanistickými prostředky, tedy především okolní zástavbou. Může být rovněž vymezena zelení (zejména stromy) nebo jinými prostorotvornými prvky a způsoby (vodní plochou, vodním tokem aj.). Takto vymezený prostor slouží k užívání veřejností a plní většinou více vzájemně souvisejících funkcí. Jedná se především o obsluhu území včetně dopravní, nakupování a vyřizování nezbytných záležitostí, docházku domů a do zaměstnání, ale rovněž o samotný pobyt na veřejných prostranstvích, o rekreaci (například v parku) a v neposlední řadě též o společenská setkávání.
Veřejná prostranství jsou odrazem života společnosti v dané době, její ekonomické prosperity, její kulturní úrovně a vztahu k hodnotám i vzájemné soudržnosti a sociálního cítění. I když se v průběhu let i staletí většinou jedná stále o stejný veřejný prostor, jeho způsob využití, vztahy a okolnosti se mění, a mění se i samotný vzhled veřejných prostranství a význam, který je jim přisuzován. Při jejich hodnocení a vytváření je třeba proto brát v úvahu celou řadu mnohdy i protichůdných aspektů. Východiska pro řešení veřejných prostranství můžeme charakterizovat jako:

- legislativní a normativní,
- funkční,
- historická,
- urbanistická, výtvarně estetická a prostorově kompoziční,
- ekologická,
- technická,
- bezpečnostní,
- sociologická a psychologická.

Uvedená charakteristika není definicí, je volným výkladem, který by mohl sloužit jako základ pro hledání definice veřejných prostranství pro účely územního plánování. Úkolem předložené kapitoly je snaha o analýzu vlastností, funkcí a problémů, které se pojí k veřejným prostranstvím. Z nich vyplývají rámcové principy pro jejich navrhování, neboť kvalitní návrh je předpokladem každé dobré realizace. Kvalitnímu návrhu by mělo předcházet dobré zadání, které kvalifikovaně popíše, co se od daného prostranství očekává, k čemu má sloužit, jak má být navázáno na okolí.

Kvalitní návrh + zodpovědná realizace + odpovídající užívání + pravidelná údržba
= přívětivé a funkční veřejné prostranství

Obr. 1: Lze něco vytknout těmto veřejným prostranstvím? Bratislava
Foto: M. Chroboczková

Veřejná prostranství jsou předmětem mnoha diskuzí, vyvolávají řadu protichůdných názorů a jejich střetů, jsou tématem vzbuzujícím emoce a provokujícím k debatám.
Není divu, neboť **dvě základní úlohy veřejných prostranství** jsou svou náplní opačné:

1. komunikace – průchod, průjezd mezi zastavěnými plochami a jinými bariérami v území,
2. relaxace, odpočinek, setkávání[1].

Zatímco první úloha vyžaduje rychlost, dynamiku, pohyb, druhá úloha si žádá opak – klid, ticho, pohodu.
Dalším důvodem toho, že veřejná prostranství jsou diskutovaným tématem, jsou sami **uživatelé** s jejich rozdílnými zájmy. Veřejná prostranství užívají pasivně nebo aktivně lidé všech věkových kategorií, sociálních skupin, pohybových a mentálních schopností, osoby spojené s funkcemi veřejného prostranství jako prodejci, pořadatelé a účastníci nejrůznějších společenských, kulturních a sportovních akcí, provozovatelé zařízení občanského vybavení a technické a dopravní infrastruktury, pěší, cyklisti, pejskaři se psy, motoristé a další, vč. lidí momentálně bez domova. Veřejná prostranství tedy užíváme všichni a všech se nás proto týkají.

Fakt, že veřejná prostranství jsou problematikou složitou, vychází ze skutečnosti, že mezi veřejná prostranství zahrnujeme různé plochy: **ulice, náměstí, návsi, nábřeží, parky, restaurační zahrádky, pasáže, náplavky, venkovní schodiště, rozptylové plochy občanského vybavení, zastávky hromadné dopravy, nástupní ostrůvky, průchody, podloubí, parkány a další venkovní plochy.**
S různými plochami, které mezi veřejná prostranství řadíme, jsou spojeny různé **účely a funkce** těchto ploch, mnohdy i dost specifické. Vedle např. dopravy, parkování, odpočinku, to jsou mj. prodejní trhy, folklórní slavnosti, divadelní představení, provozování cirkusových atrakcí a kolotočů.
Veřejná prostranství se musí vyrovnat s odlišnými **prostorovými podmínkami** jako je např. svažitost terénu, tvar, velikost, výška a charakter staveb a dalších prvků, které je vymezují. Musí se také vyrovnat s mikroklimatem, geologickými podmínkami, vč. podsklepení historických náměstí, existencí významných staveb, solitérních dřevin, s umístěním inženýrských sítí a vazbami na dopravní systém a na systémy technické infrastruktury.
Pominout nelze ohled na **památkově chráněné lokality** sídla, jeho charakter a historické utváření, genius loci konkrétního místa, jeho dotváření uměleckými díly či alternativními uměleckými nebo občanskými projevy. Veřejná prostranství, zejména v památkově chráněných lokalitách, je třeba vnímat komplexně, tedy nejen jejich jednotlivé prvky, ale i půdorysnou a hmotovou skladbu objektů, které je obklopují, a jejich vzájemné kompoziční vztahy.
Zanedbatelné není ovlivnění veřejných prostranství jeho **mobiliářem**, dopravními značkami, reklamními poutači.
Zásadní vliv na vzhled, možnosti užívání, charakter a vnímání uživatelem má řádná a pravidelná **údržba čistoty a funkčnosti** veřejných prostranství!

[1] podle J. Gehla: "Běžným znakem života v městském prostoru je všestrannost a spletitost činností, které se mnohdy překrývají a často přecházejí mezi cílevědomou chůzí, zastavením, odpočinkem, stáním a konverzací."

Obr. 2, 3: Řeka se svými břehy poskytuje velký potenciál pro užívání veřejností. Bratislava
Foto: M. Chroboczková

C.10.1.2 Legislativní východiska

Samotný zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen stavební zákon), pojem veřejné prostranství nedefinuje, ale odkazuje na definici veřejného prostranství v zákoně o obcích.

Veřejná prostranství podle zákona o obcích

Podle ustanovení § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecním zřízení), dále jen zákon o obcích, jsou veřejná prostranství ***„všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru“.***
Zákon o obcích ve své definici tedy **jednotlivé druhy veřejných prostranství vyjmenovává**, nicméně se jedná o výčet neúplný („…a další prostory přístupné každému bez omezení,…“).

*Poznámka: Ústavní soud v nálezu Pl. ÚS 21/02 (211/2005 Sb.) uvedl, že při rozhodování, která místa v obci podléhají poplatku za užívání veřejného prostranství, je obec vázána nejen definicí veřejného prostranství v § 34 zákona o obcích, ale i celým systémem územního plánování a stavebního řízení a že **„další prostory přístupné každému bez omezení“ je nutno chápat jako prostranství obdobného charakteru jako náměstí, tržiště, silnice, místní komunikace, parky a veřejná zeleň, nikoliv jako „jiné prostory“.***

Z výčtu podle zákona o obcích dále vyplývá, že se jedná o dvě poměrně rozdílné skupiny veřejných prostranství – skupinu, kterou tvoří náměstí, ulice, tržiště, chodníky (veřejná prostranství, na kterých většinou převažují zpevněné plochy) a skupinu veřejné zeleně (prostranství s převažujícími plochami zeleně).

Jak tedy chápat zeleň v souvislosti s definicí veřejných prostranství jako ploch s rozdílným způsobem využití? Definice samotné zeleně a vysvětlení souvisejících pojmů je uvedena v kap. C. 5 Zeleň publikace Principy a pravidla územního plánování. V této kapitole se jedná o zeleň, respektive o vymezení (identifikaci) zeleně jako součásti (resp. části!) veřejných prostranství.
Náměstí, ulice, tržiště, chodníky a další možné „prostory přístupné každému bez omezení“ je možné chápat z hlediska zeleně jako plochy, jichž je zeleň nedílnou součástí. Zcela logicky zde převládají, resp. mohou převládat zpevněné plochy, neboť slouží k pohybu lidí, zejména k pěšímu pohybu a obsluze území včetně dopravní obsluhy.
Park je také veřejným prostranstvím, ale jeho podstatou je samotná zeleň, a proto v něm převládají plochy s vegetačním pokryvem.

Veřejná prostranství podle stavebního zákona a jeho prováděcích vyhlášek

Stavební zákon veřejná prostranství zmiňuje jako součást veřejné infrastruktury [§ 2 odst. 1 písm. k)]. V rámci definice veřejné infrastruktury se v bodě 4. uvádí: ***veřejná prostranství zřizovaná nebo užívaná ve veřejném zájmu.***
Dle ustanovení § 7 vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 501/2006 Sb.“), takto definovaná veřejná prostranství jsou i povinnou součástí zastavitelných ploch:

*(1) Plochy veřejných prostranství se obvykle **samostatně vymezují** za účelem **zajištění podmínek pro přiměřené umístění, rozsah a dostupnost** pozemků veřejných prostranství a k zajištění **podmínek pro jejich užívání v souladu s jejich významem a účelem**.*

*(2) Plochy veřejných prostranství zahrnují zpravidla stávající a navrhované **pozemky jednotlivých druhů veřejných prostranství** a další pozemky související dopravní a technické infrastruktury a občanského vybavení, slučitelné s účelem veřejných prostranství. **Pro každé dva hektary zastavitelné plochy bydlení, rekreace, občanského vybavení anebo smíšené obytné se vymezuje s touto zastavitelnou plochou související plocha veřejného prostranství o výměře nejméně 1000 m^2; do této výměry se nezapočítávají pozemní komunikace.***

Poznámka k odst. 1): Přiměřeným umístěním je myšleno umístění v rámci navrhované zastavitelné plochy, přiměřený rozsah znamená, že je-li navrhovaná zastavitelná plocha například 3 hektary, měla by být i plocha veřejného prostranství „přiměřeně“ větší. Při řešení dostupnosti pozemků veřejných prostranství je třeba vzít v úvahu, že docházková vzdálenost pro každodenní vycházky (například do parčíku, na dětské hřiště nebo jiný druh veřejného prostranství) je pro rodiče s batolaty a malými dětmi max. 400 m, tj. cca 10 minut pěší chůze, v případě většího parku lze uvažovat 15 minut[2]).

Poznámka k odst. 2): Jedná se o vymezení samostatné a celistvé plochy, tedy nikoli o součet všech ploch chodníků, které jsou v rámci zastavitelné plochy vymezeny.

V § 22 citované vyhlášky se dále uvádí:
Nejmenší šířka veřejného prostranství, jehož součástí je pozemní komunikace zpřístupňující pozemek bytového domu, je 12 m. Při jednosměrném provozu lze tuto šířku snížit až na 10,5 m.
Nejmenší šířka veřejného prostranství, jehož součástí je pozemní komunikace zpřístupňující pozemek rodinného domu, je 8 m. Při jednosměrném provozu lze tuto šířku snížit až na 6,5 m.

Ve volné krajině, tedy vně zastavěného území, se veřejná prostranství zpravidla nevymezují.
Paragraf 3 odst. 5 vyhlášky č. 501/2006 Sb. uvádí: *Obecným požadavkem na vymezování ploch je vytvářet a chránit bezpečně přístupná veřejná prostranství v zastavěném území a v zastavitelných plochách, chránit stávající cesty umožňující bezpečný průchod krajinou a vytvářet nové cesty, je-li to nezbytné.*

[2] Zdroj: internetové stránky Městské parky; dostupné na: http://translate.google.cz/translate?hl=csCZ&langpair=en%7Ccs&u=http://cityparksblog.org/2011/05/13/pedestrians-and-park-planning-how-far-will-people-walk/

Požadavky na bezbariérové užívání veřejných prostranství

Vzhledem k tomu, že veřejná prostranství by měla sloužit každému bez omezení, všem lidem, tedy i těm s případným handicapem, starším občanům, maminkám s kočárky, měla by být řešena bezbariérově. Dle ***Příručky technické asistence ECA 2003*** by mělo být prostředí veřejných prostranství ke svým uživatelům ohleduplné, bezpečné, zdravé a srozumitelné. To mj. znamená, že by mělo zohledňovat rozmanité nároky uživatelů a umožňovat jim jeho samostatné užívání (bez potřeby asistence). Nemělo by ohrožovat jejich zdraví (například formou nečekaných překážek, problematického mobiliáře nebo i například přítomností alergenů nebo škodlivin v ovzduší). Srozumitelnost prostředí je nejvíce ovlivněna urbanistickou koncepcí, logikou vedení pěšího provozu a prostorovým uspořádáním, čitelností struktury města a jeho zapamatovatelností. Srozumitelnosti, respektive orientaci, napomáhá i dobré značení.
Bezbariérovým řešením veřejných prostranství se zabývá vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb (dále jen „bezbariérová vyhláška“) – podrobněji část C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území.

C.10.1.3 Druhy veřejných prostranství

Aby bylo prostředí veřejných prostranství maximálně funkční, musí splňovat celou řadu aspektů. Kromě pěšího provozu musí koordinovat množství činností, ať již zjevných, jako je doprava včetně parkování, nebo částečně skrytých, jako jsou například inženýrské sítě.
Na veřejná prostranství můžeme nahlížet z hlediska jejich druhu, prostoru, který zaujímají, tvaru, jejich umístění v rámci sídla, z hlediska převažující funkce, respektive činností, které zde probíhají, nebo též z hlediska způsobu a historie jejich vzniku.

Základní druhy veřejných prostranství

Druhy veřejných prostranství jsou stanoveny zákonem o obcích. Jsou to:
- náměstí,
- ulice,
- tržiště,
- chodníky,
- parky,
- veřejná zeleň,
- další prostory přístupné každému bez omezení.

Náměstí jsou z hlediska společenského i z hlediska urbanistického nejvýznamnějším místem ve městě (podobnou roli hrají v menších sídlech **návsi**). Jsou zde soustředěny významné funkce a konají se zde z hlediska společenského i politického nejdůležitější akce. Na náměstích nebo v jejich těsné blízkosti bývají zastoupena centra duchovní (kostel), občanská (radnice, úřady), hospodářská (obchody, trhy) nebo společenská a kulturní. Jednotlivá náměstí mohou mít různý význam, charakter a různou náplň podle převažující funkce. Jsou náměstí tržní, která si dodnes uchovávají tuto historicky nejstarší funkci, náměstí parková s funkcí převážně rekreační a pobytovou, náměstí s bohatou občanskou vybaveností, tedy obchody, restauracemi a kavárnami, náměstí před významnými veřejnými budovami nebo ta, která slučují většinu funkcí dohromady.
Je-li náměstí srdcem města, pak jsou ulice jeho cévami, kterými proudí život.

Ulice jsou typem veřejného prostranství lineárního charakteru. Svým uspořádáním významně ovlivňují dostupnost cílů a přehlednost sídla. V urbanistické struktuře je systém uspořádání ulic tím nejvýznamnějším faktorem jeho organizace. Síť ulic, náměstí a dalších veřejných prostranství vytváří systém fungování města. Prostřednictvím tohoto systému je zajištěn pohyb pěších, cyklistů i vozidel.
Cílem může být vyřizování různých záležitostí, ale rovněž samotný pobyt na veřejných prostranstvích (prohlížení zajímavých míst, pamětihodností, výkladů obchodů, procházky, rekreace v zeleni,

společenská setkávání). Ulice jsou sledem míst více nebo méně zajímavých. Čím zajímavější a pestřejší je tento sled, tím jsou ulice atraktivnější, významnější.

Tržiště chápeme většinou jako součásti stávajících náměstí. V některých případech však může město vymezit plochu i mimo stávající náměstí, určenou pro jednorázové akce, jako jsou poutě, konání cirkusových představení, zvláštní trhy nebo výstavy. Jsou-li tyto plochy přístupné bez omezení (na rozdíl od oplocených výstavních areálů), jsou dle zákona o obcích veřejným prostranstvím.

Chodníky jsou nedílnou součástí ulic a náměstí, ale někdy též volných prostranství (například v parku, v sídlišti nebo i chodníky v nezastavěném území spojující blízké obce). Jejich vedení a dimenzování vychází z logiky a frekvence pěšího provozu. Jejich šířka je odvozena z předpokládaného počtu chodců, přičemž nejmenší volná šířka chodníku dle Přílohy č. 2 bezbariérové vyhlášky je 1,50 m (má umožnit jízdu dětského kočárku).
Chodníky jsou určeny chodcům, ti by se na chodnících měli cítit bezpečně. Nemělo by se na nich připouštět parkování (a to ani v případě zásobování) ani cyklistické stezky.

Obr. 4: Stín stromů a vodní prvky vybízí k odpočinku. Bratislava
Foto: M. Chroboczková

Park je veřejným prostranstvím, ale jeho podstatou je zeleň. Park je zároveň i veřejnou zelení, ale ne každá veřejná zeleň může být nazvána parkem. Mělo by se jednat o souvislou plochu, upravenou podle zahradně architektonických nebo krajinářských zásad. Měl by být dostupný (obecně se uvádí, že rozumná docházková vzdálenost do parku pro rodiče s dětmi je 400 m). Park, aby plnil svoji funkci, musí mít určité velikostní parametry. Minimální rozloha parku je 0,5 hektaru, přičemž je důležitý i jeho tvar. Jeho minimální šířka je 25 m (jedná se skutečně o minimální parametry).
Městský park by měl splňovat řadu kritérií. Funkcí parku je poskytovat lidem účinnou rekreaci v prostředí blízkém přírodě. Měl by být pobytovým i společenským místem, bezpečný, udržovaný a hlavně by zde měla naprosto převládat vegetace nad zpevněnými plochami. Procento zastavěných a zpevněných ploch včetně dětských hřišť nemá překročit 10 % z celkové výměry parku. Vhodným a v městské prostředí téměř nezbytným doplňkem parků a veřejné zeleně jsou vodní plochy a prvky, jako např. jezírka, fontány, kašny, otevřené vodoteče apod. Tyto vodní prvky nejen esteticky dotváří prostředí, ale mají i zásadní úlohu v tvorbě příjemného mikroklimatu ve městech. (Více v kapitole Principů a pravidel územního plánování C.5 Zeleň).

Obr. 5: Průhled z lavičky parku na vodní prvek s plastikou. Bratislava.
Foto: Z. Kučerová

Veřejná zeleň

Veřejná prostranství nelze chápat jen jako ulice, náměstí a parky, ale také jako veškerou veřejně přístupnou zeleň nacházející se uvnitř zastavěného území a zastavitelných ploch. Jsou to především parky, malé parkově upravené plochy, parková náměstí a další plochy zeleně přístupné každému bez omezení, jako například uliční stromořadí, jednotlivé stromy na náměstí, zeleň u významných veřejných budov atd. Dobrá znalost problematiky zeleně je základním předpokladem pro její správné uplatnění při řešení urbanistického prostoru.

Jedná se o zeleň ve veřejném vlastnictví, vybudovanou a udržovanou z veřejných prostředků. Ale jsou i výjimky. Například předzahrádky u rodinných a bytových domů (vlastněné a udržované soukromými vlastníky) je možno rovněž chápat jako veřejnou zeleň, neboť v rámci ulice tak působí – jsou její součástí.

Další kapitolou je **sídlištní zeleň**. Je sice v plochách bydlení, ale většinou je veřejně přístupná bez omezení, tím splňuje základní parametry veřejných prostranství. Bývá vybudovaná a udržovaná z veřejných prostředků. Sídlištní zeleň byla původně zamýšlena jako park mezi budovami. Jedná se o veřejné prostranství, které by mělo sloužit každodenní rekreaci obyvatel a přispívat tím k příznivému prostředí sídlišť, aby nedocházelo k jejich hromadnému opouštění a sociálnímu vyloučení (viz – Koncepce rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť, Praha 2015).

Příklady dalších druhů veřejných prostranství

Nábřeží a veřejná prostranství kolem vodních ploch
Vodní plochy a toky patří k nejvýznamnějším přírodním prvkům v sídle. Voda jako emocionálně významný prvek k sobě poutá zvýšenou pozornost a spolu se zelení zvyšuje estetickou i pobytovou hodnotu prostředí. U nábřeží tvoří vždy jednu hranu prostranství linie vody (tekoucí nebo stojaté), druhou vytváří zástavba. K prostoru řeky patří i okolní břehy spolu s krajinou nebo zástavbou na protějším břehu. Toto pohledově související území vytváří zajímavost místa.
Voda je dynamickým prvkem, který vnáší do sídla pohyb a společně se zelení příznivé mikroklima. Nábřeží vybavené mobiliářem v podobě laviček, altánů, dětských hřišť přináší množství podnětů při jeho pozorování. Je spolu s vybaveností v podobě kaváren, restaurací, obchodů, případně s možností plavby na vyhlídkových lodích veřejným prostranstvím s největším potenciálem pro vytvoření jednoho z nejatraktivnějších veřejných prostranství.

Obr. 6-8: Bratislava
Foto: P. Forchghott, M. Chroboczková

Veřejná prostranství navazující na významné dopravní stavby – zejména na nádraží
Nádraží (železniční i autobusová), ale i zastávku na železnici je třeba považovat za vstupní bránu do sídla a tomu přizpůsobit přednádražní veřejné prostranství. Tyto plochy mají specifický charakter, jsou často neudržovaná až odpudivá, přitom z hlediska urbanistické koncepce mají potenciál vytvoření dalšího centra sídla, zejména navazují-li na hlavní třídu s obchody a dalším občanským vybavením. Je pozitivní, že se začínají objevovat vhodné příklady přednádražních prostorů, například v Hradci Králové, České Třebové, v zahraničí kupříkladu v Erfurtu.

Obr. 9: Autobusové nádraží v Hradci Králové
Foto: http://foto.mapy.cz//detail?id=170930

Obr.10: Nádraží – Česká Třebová
Foto: http://foto.mapy.cz/451430-Ceska-Trebova

Otevřené vnitrobloky
jsou rovněž veřejným prostranstvím. Z hlediska územního plánu se jedná o plochy bydlení, ale ve většině případů jde o plochy přístupné každému bez omezení, vybudované a udržované z veřejných prostředků, tudíž splňující hlediska veřejných prostranství podle zákona o obcích. Jako příklady zdařilých otevřených vnitrobloků je možno zmínit realizace z Bratislavy, Ostravy-Fifejd nebo Kopřivnice.

Obr. 11: Bratislavské vnitrobloky
Foto: Z. Kučerová

Podchody, nadchody, průchody, venkovní schodiště, lávky, vstupy do podzemí, vyústění výtahů z podzemních parkovišť
jsou většinou součástí veřejných prostranství a umožňují bezpečnější překonání dopravních, terénních nebo jiných bariér v území. Tato zařízení mohou mít mj. funkci městotvorného prvku (jedním

z nejznámějších příkladů jsou Španělské schody v Římě). Může se jednat pouze o komunikační záležitost, jejich součástí může být veřejná zeleň, mobiliář, ale také obchody, služby apod.

Obr. 12: Bratislavské průchody
Foto: Z. Kučerová

Pasáže
Jsou pokračováním veřejného venkovního prostoru dovnitř budov případně do zastřešených vnitrobloků. Většinou vytvářejí spojnice (zkratky) mezi významnými obchodními ulicemi a rozšiřují tak prostor pro další plochy občanského vybavení. Jsou určeny výhradně chodcům a jejich výhodou je ochrana chodců před nepřízní počasí. I když jsou pasáže zpravidla přístupné, jako ostatní veřejná prostranství, každému bez omezení, existují na půdorysu pozemků soukromých vlastníků v rámci jejich staveb a mohou tedy být z jejich vůle na omezenou dobu (obvykle v nočních hodinách), nebo i trvale, uzavřeny.

C.10.1.4 Vlastnosti veřejných prostranství

Na veřejné prostranství můžeme nahlížet z hlediska jeho fyzické podoby, tj. prostoru, a z hlediska činností, které v něm probíhají – funkcí, které plní.

Fyzickou podobu – prostor veřejných prostranství a jeho kvalitu ovlivňují zejména tyto vlastnosti:
- velikost a tvar,
- návrh řešení VP a kvalita jeho realizace,
- charakter plochy, např. podíl zpevněné a travnaté plochy, využití vodní plochy,
- druh a kvalita zeleně, její údržba,
- charakter zástavby, která veřejné prostranství vymezuje (sevřená – bloková, řadová zástavba apod., rozvolněná – volně stojící domy apod.), případně staveb, které jsou součástí VP (v jejich ploše), jejich výška, objem,
- architektonická kvalita, estetická úroveň, stavební a technický stav zástavby a dalších okolních objektů,
- parter a vše, co je vnímatelné v horizontu očí pěších.

Veřejné prostranství musí splňovat další předpoklady a vlastnosti jako například:

- **přístupnost, dostupnost**

  Lidé se chtějí především dostat z jednoho místa na druhé (bez bariér), a to jak MHD, tak autem, na kole či pěšky. Vozidla spolu s chodci mohou sdílet stejnou plochu, ale musí přitom dodržovat pravidla bezpečnosti. V případě, že nelze bezpečnost chodců zaručit, je třeba auta z pěších tahů vyloučit nebo jim jasně vymezit jejich prostor.

- **veřejnost**

  Veřejné prostranství musí být místo, kde se mohou lidé volně procházet nebo svobodně pobývat bez omezení.

- **schopnost sdružovat lidi**

  Ulice musí lidem umožňovat, aby mohli kráčet různou rychlostí včetně volné procházkové chůze, při níž nemají mít pocit, ani že jdou v davu, ani že jsou osamělí.
  Schopnost sdružovat lidi spočívá v možnosti navazovat neformální kontakty (vidět a být viděn – princip korza). Lidé se na veřejném prostranství zdrží, neodcházejí, procházejí se a vzájemně se vnímají, potkávají své známé – jde o místa setkávání.

- **schopnost zadržovat lidi**

  Prostor musí být pobytově přívětivý. Lidé se zastavují zpravidla u významových bodů nebo linií (např. u sloupu s hodinami, pod výrazným stromem, na kraji trávníku, parku nebo na rohu ulice).

- **živost, pestrost, rozmanitost**

  Jedná se o přítomnost lidí a s ním související dostatek různých cílů (obchody, úřady a instituce, kavárny …), ale i o různorodost a zajímavost samotného prostoru ulice, její členění, otevírání a uzavírání pohledů a přítomnost zeleně.

- **bezpečnost**

  Dobré osvětlení a dění na veřejných prostranstvích (přítomnost kaváren, restaurací a obchodů otevřených do nočních hodin) přispívá k pocitu bezpečnosti přítomných. Významnou roli pro bezpečnost sehrává kromě přítomnosti lidí také pořádek a vhodné osvětlení, případně využití kamerového systému. Posílí ji i správa veřejných prostor, ev. s ostrahou nebo zamykáním vybraných míst, aby se předešlo vandalismu, znečištění, konfliktům způsobeným hlukem v nočních hodinách apod.

- **pohodlí, pohodlnost**

  Veřejná prostranství mají poskytovat možnost odpočívat, zahrnovat místa k odpočinku či zastavení. Ulice nemá vyvolávat dojem už při pohledu, že je únavná – příliš dlouhá ulice (dlouhý průhled), strmá (přílišné stoupání), nezajímavá. O pohodlí rovněž rozhoduje docházková vzdálenost.

- **klimatická pohoda**

  Teplotu v horkých letních dnech do značné míry snižují vzrostlé stromy. Uliční stromořadí omezují přehřívání prostoru, podporují vzdušné proudění, zlepšují provětrávání a tím kvalitu ovzduší na veřejných prostranstvích. Zásadní úlohu v tvorbě příjemného mikroklimatu hrají i vodní prvky, zejména kašny a fontány.

- **plynulost, návaznost a souvislost s dalšími prostory**

  Vzájemná návaznost veřejných prostranství a plynulost pěšího pohybu (bez bariér a zbytečného obcházení překážek) je důležitá z hlediska jejich užívání, a to jak u ulic a náměstí, tak u ploch zeleně. I plochy zeleně by mohly sloužit k procházení se od jednoho významového bodu ke druhému, ke zkracování cesty přes park nebo naopak menší prodloužení, ale zpříjemnění si cesty přes park. Zejména v horkých letních dnech působí plochy se stromy jako oázy klimatické pohody.

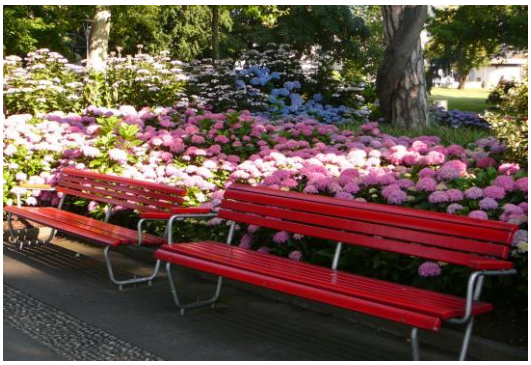
C.10.1.5 Funkce veřejných prostranství

Vlastnosti veřejného prostranství ovlivňují a limitují jeho funkce, tj. možnosti provozování aktivit. Venkovní aktivity spojené s VP lze dělit (dle Jana Gehla) na nezbytné, volitelné a společenské. S tímto dělením souvisí **základní funkce veřejných prostranství**:

- **obslužná** – zajišťující průchod, průjezd k cílům ležícím mimo VP a dále zajišťující přístup uživatelům veřejných prostranství a zařízení, které VP tvoří (zejména občanské vybavení a bydlení), vč. přístupu pro zásobování, zdravotní služby a hasičů, obsluhy technické infrastruktury, údržby;
- **sociální** – setkávání přátel, obyvatel pro posílení vztahů (je významné v současné době, kdy kontakty pomocí komunikačních technologií nahrazují osobní kontakt);
- **pobytová** (rekreační, odpočivná) – zajišťují ji zejména druhy veřejných prostranství s převažujícím podílem zeleně, především parky;
- **společenská** – setkávání obyvatel okolí a návštěvníků při společenských akcích, včetně akcí kulturních.

Základní funkce souvisí se zásadním členěním VP na dvě skupiny – skupinu spíše s převažujícími zpevněnými plochami a skupinu s převažujícími plochami veřejné zeleně. Zatímco první skupina plní zejména funkci obslužnou a společenskou, druhá skupina plní především funkci rekreační a pobytovou.

Obr. 13, 14: Náměstí v Nových Hradech, park – Locarno
Foto: N. Rozmanová

Funkce VP jsou ovlivňovány existencí občanského vybavení, které je obklopuje (většinou v parterech domů), zejména obchody, tržiště, restaurace a kavárny s možností venkovních zahrádek ve VP, úřady, školy apod.
Některé funkce se mohou střídat v průběhu dne (v ranních hodinách – dopravní obsluha občanského vybavení, během dne – stánkový prodej, večer – kulturní akce) nebo v průběhu roku (např. konání akcí souvisejících se svátky – vánoční trhy, s umístěním atrakcí – kolotoče, cirkus).

Každé VP má svoji atmosféru, která se mění s ročním obdobím. Život VP ovlivňují i jeho uživatelé – obyvatelé okolních domů, prodejci, aktéři kulturních a dalších akcí a provozovatelé občanského vybavení, které s VP souvisí. Kvalita VP ovlivňuje kvalitu života města, vesnice.

Součástí vnímání VP jsou i soukromé pozemky a plochy ležící mimo VP, do kterých je průhled z veřejných prostranství – vnitrobloky domů, zahrady rodinných domů apod.

Kvalita prostoru a funkce prostoru se vzájemně ovlivňují. Příklad vzájemného ovlivnění prostoru a funkce se projeví již u základní funkce většiny VP, tj. jako prostoru pro pohyb za určitým cílem. Skutečnost, jestli obyvatel nebo návštěvník využije VP jen k tomu, aby se dostal do svého cíle, nebo zda ve VP setrvá déle, záleží na kvalitě prostranství, jeho vlastnostech a dalších funkcích, které plní.

C.10.2 Stav a trendy vývoje

C.10.2.1 Současnost

Na přelomu tisíciletí se kromě materiálních potřeb a jistot dostává do popředí zájem o věci veřejné, všeobecný zájem o životní prostředí, o udržitelný rozvoj. S tím souvisí mimo jiné i snaha o zlepšení prostředí ve městech, vznikají i nová veřejná prostranství. Je snaha změnit využití stávajících veřejných prostranství v prospěch obyvatel, i když stále je problémem negativní vliv dopravy. Na významu nabývají otázky bezpečnosti, sociálně přijatelných prostorů pro všechny skupiny obyvatel, zajištění přístupu handicapovaným obyvatelů a starší generaci, které procentuálně ve vyspělých zemích světa přibývá. Přitom je potřeba současně řešit problematiku řady různých zájmů a někdy i střetů jednotlivých uživatelů veřejných prostranství.

Se stále rostoucím rozvojem automobilizmu se výrazně mění charakter měst a obcí a jejich veřejná prostranství. Dříve byla tato založena na pěší chůzi, případně jízdě na koni, v kočáru nebo na povozu, čemuž odpovídaly parametry ulic. Průtahy komunikací vedené přes zastavěná území měst a vesnic významně zasahují do struktury řady z nich a podstatně ovlivňují veřejná prostranství, náměstí a návsi, kterými prochází. Doprava je tak významnou, mnohdy dokonce určující součástí veřejných prostranství.
Doprava zabírá stále více místa pro kapacitnější komunikace a parkování vozidel na úkor veřejných prostranství. Zvyšující se intenzita dopravy znamená také předělování území, snížení pocitu pohody související s hlukem a emisemi. Důsledkem je mj. odliv části obyvatel z měst a vznik suburbánních území, která většinou funkční veřejná prostranství zcela postrádají. Snahou o nápravu je úsilí zklidňovat městskou dopravu a v lokalitách, kde je to možné, prosazovat formu obytných ulic.

Veřejná prostranství se v současnosti vedle tlaku dopravy potýkají s mnoha dalšími problémy. Ty souvisí s prioritami společnosti, životním stylem, ekonomickými možnostmi a mnoha dalšími podmínkami, které veřejná prostranství ovlivňují.
K nejnaléhavějším **problémům veřejných prostranství** je možné řadit následující skutečnosti.

- Problémy přináší pohyb pěších, cyklistická a další doprava ve stejném prostoru, pokud je kladen hlavní důraz na plynulost motorové dopravy. Zkušenosti z evropských měst dokazují, že může fungovat velmi dobře sdílený prostor, pokud je v něm motorová doprava omezována, nikoli protěžována. Vymísťování chodců do nadchodů a podchodů v zájmu „plynulosti dopravy“ je tak již

překonaný koncept. Jednotlivé druhy dopravy by se vzájemně neměly negativně ovlivňovat, nýbrž doplňovat (podrobněji viz část C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území).

- Hrozí další zastavování volných ploch v rámci stabilizovaných ploch bydlení, smíšených obytných atd., zejména ploch, které nejsou sice dostatečně udržovány, ale v podstatě plní funkci veřejných prostranství (plácky pro hry dětí, plochy s neupravovanou zelení a další). Tyto plochy by v případě rekonstrukce mohly plnohodnotně plnit funkce veřejného prostranství. Pro zabránění jejich využití pro zástavbu chybí legislativní opora. Ve vyhlášce č. 501/2006 Sb. je požadavek na velikost veřejných prostranství (podrobněji viz část C.10.1.2 Legislativní východiska) ve vztahu k plochám bydlení, občanského vybavení atd. uplatněn pouze na zastavitelné plochy. Bylo by žádoucí upravit legislativu tak, aby v případě záměru zastavět volné plochy v zastavěném území, bylo nutno prokázat, že nedojde k úbytku ploch veřejných prostranství, který by představoval snížení jejich celkové výměry v takovém rozsahu, že dojde ke snížení kvality funkcí v okolních stabilizovaných plochách. Území veřejných prostranství by měla být chráněna.

Obr. 15: Jak málo stačí pro příjemnější pobyt. Vídeň
Foto: I. Kyselka

- Zaměření společnosti na výkon a ekonomickou prosperitu vede ke komercionalizaci řady veřejných prostranství. To se negativně projevuje v historických jádrech měst, např. využití obchodů pro prodej nevhodného sortimentu; pouliční prodej mnohdy zastiňuje architektonicky a historicky hodnotné stavby a celkově tak mění atmosféru místa, tedy i veřejného prostranství.

- Současná výstavba a architektonická tvorba v ČR je málo prostorotvorná – projektují a staví se solitéry nebo uzavřené soubory staveb, které mohou být architektonicky a esteticky kvalitní, ale nevytváří urbanisticky kvalitní prostředí. V lepším případě je součástí stavby řešení ploch bezprostředně navazujících a plnících funkci pro stavbu nebo soubor staveb, nikoliv propojení se stávajícími veřejnými prostory.

Obr. 16, 17: Nová realizace veřejného prostranství na střeše podzemních parkovacích garáží před Janáčkovým divadlem v Brně
Foto: M. Chroboczková

- Velkou skupinu tvoří problémy, které souvisí s možnostmi pohybu osob s omezenou schopností pohybu nebo orientace na veřejných prostranstvích. Protože těmto problémům a jejich důsledné aplikaci stále není věnována dostatečná pozornost, dává kapitola větší prostor právě této otázce.
  Od 60. let 20. století začala být věnována pozornost přístupu prostředí a budov. Postupně se formovaly postoje a iniciativy, v jejichž centru stojí jednoduchá a funkční řešení, která mohou užívat všichni bez ohledu na schopnosti či omezení. V 90. letech vzniká Centrum pro univerzální design, v Evropě vznikají národní centra původně skandinávského konceptu Design for all. Principy univerzálního designu (tj. univerzální navrhování prostředí, budov, předmětů, služeb,

poskytování informací atd.) byly shrnuty do několika stále platných základních bodů, které se týkají navrhovaných řešení (podrobněji viz část C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území).

- Klesá podíl zejména starších obyvatel bydlících v centrech měst, s tím souvisí stěhování ekonomicky silnějších skupin obyvatel a ekonomicky silnějších firem a služeb (bankovní domy,….) z periferií do center měst (gentrifikace). Na jedné straně to přispívá ke zlepšení zástavby rekonstrukcí stávajících domů a výstavbou nových, a tím i zlepšení kvality veřejných prostranství. Zároveň je možné, že tyto tendence mohou způsobit nárůst dopravy, protože v současnosti tvoří značný podíl bydlících starší obyvatelé, kteří často nemají vozidlo, zatímco „noví“ ekonomicky silnější obyvatelé mají většinou vozidel několik. Za stávajícím občanským vybavením do center měst dojíždí část obyvatel hromadnou dopravou. Při změně skladby na „luxusnější“ občanské vybavení bude movitější klientela dojíždět automobily. To vše pak znamená nejen nárůst pohybujících se automobilů, ale i potřebu dalších parkovacích stání. Proto je vhodnější budovat parkovací domy, ty však mnohdy zabírají plochy, které sloužily původně jako veřejná prostranství. Vhodným příkladem je umístění parkovacích garáží pod terén, pak lze jejich střechy využít jako veřejná prostranství. Takových příkladů je však stále málo, neboť jsou nákladné. Navíc neřeší snížení počtu automobilů pohybujících se ve městě.

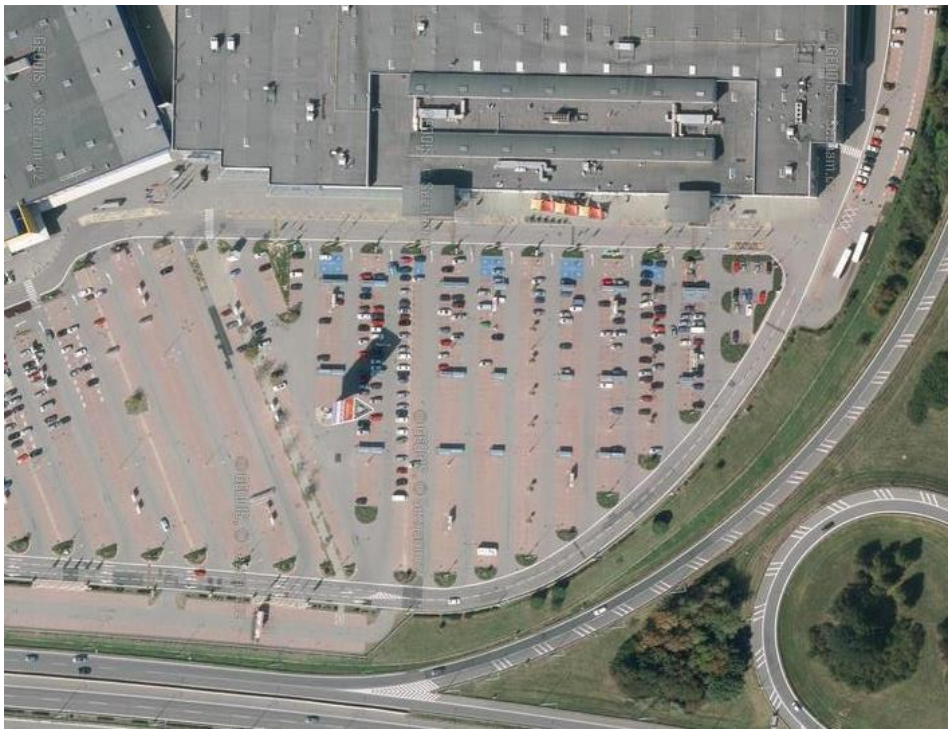
- Opravy veřejných prostranství se často plánují a provádí bez koordinace koncepcí, bez sdružení liniových inženýrských sítí do kolektorů, bez zeleně nebo pouze s minimem zeleně, bez jejích vhodných podmínek (u vysazovaných stromů často s nedostatečným množstvím vláhy, zeminy a prostoru pro jejich kořeny). Nevhodným trendem posledních desetiletí byla snaha většinu ploch zpevnit, zbylou osázet jehličnany, případně listnáči, ale s velmi malou korunou.

Obr. 18: Přístaviště v Brně
Foto: H. Šimková

- Specifické problémy se pojí s prostranstvími u hypermarketů a společných zařízení nákupních a zábavních center. Jedná se ve většině případů pouze o obrovské plochy pro parkování,

s několika zastávkami pro hromadnou dopravu a zastřešenými místy pro shromáždění nákupních vozíků. Nabízený potenciál k vytvoření kultivovaného veřejného prostranství investoři nevyužívají.

Obr. 19: Nákupní středisko Brno-Jih
Foto: http://www.mapy.cz

- Negativní vliv na vzhled veřejných prostranství má umístění reklamy a reklamních zařízení, často včetně velkého množství dopravních a informačních značek a cedulí.

- Stálým a velmi patrným problémem je zeleň veřejných prostranství. Je potřebná a žádaná, avšak nebere se na ni ohled jako na živý organismus. Pokud se zvolené zeleni neposkytnou potřebné podmínky a péče, nelze očekávat, že splní požadavky, které jsou na ni kladeny. Základem je dostatečný prostor a vhodné podmínky pro kořenový systém.

Obr. 20, 21: Pokus o zeleň, centrum Brna
Foto: P. Balabánová, M. Antonovičová

Obr. 22, 23: „Na čáře" – místo setkávání v odstupu deseti let (Brno, ulice Česká). Nová dlažba – nové stromy, nová kvalita?
Foto: P. Balabánová

Pozitivní je fakt, že se problémy veřejných prostranství diskutují na různých občanských platformách a politických úrovních. Objevují se snahy o vytvoření zásad pro tvorbu veřejných prostranství. Velmi vhodným příkladem je po obsahové i formální stránce **Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Praha** (dostupné na: http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-manual)

Velký posun v kvalitě veřejných prostranství znamenala **podpora regenerace panelových sídlišť** zajišťovaný Ministerstvem pro místní rozvoj ČR. Jednalo se o poskytování dotací, určených na přeměnu sídlišť ve víceúčelové celky a na všestranné zlepšení obytného prostředí. Úpravami, vedoucími k tomuto cíli, jsou práce plánovací a realizační, které zahrnovaly úpravy a výstavbu dopravní a technické infrastruktury, protipovodňová opatření, úpravy veřejných prostranství, úpravy a zřizování dětských hřišť, parkových ploch a dalších veřejných rekreačních ploch. Dotace nebyla určena na opravy, zateplování a na úpravy panelových domů. Podmínkou byl platný územní plán, schválený projekt regenerace sídliště a obec musela doložit, že je schopna a připravena podílet se na financování úprav. V projektu regenerace, jako povinné příloze žádosti o dotaci, musely být řešeny všechny problémy, které se na sídlišti vyskytují. Řešení tedy musí být komplexní. Nelze se zaměřit pouze na vybraný nedostatek – například na deficit parkovacích míst nebo zřízení parku.

C.10.2.2 Trendy následujících let

Budoucí zaměření veřejných prostranství se bude odvíjet od rostoucí potřeby prostoru pro sociální kontakty a základních úloh, jimiž je doprava (při rovnováze pěší, cyklistické a motorové) a relaxace:

- **ve velkých městech u nových lokalit oddělení tzv. technického podlaží s dopravou od veřejných prostranství s chodci, cyklisty a zelení** (např. La Défence v Paříži, přestavba čtvrti v Hamburku aj.)

V některých evropských velkých městech se nově projevuje trend založit nové nebo přestavované čtvrti s tzv. technickým podlažím, kam je kromě technických sítí a skladů umístěna také motorová doprava včetně odstavování a parkování vozidel. V ČR je tento trend snad schopna využít Praha, teoreticky Brno v lokalitě Jižní centrum, případně Ostrava; další lokality lze hledat velmi obtížně.

- **sdílení veřejných prostranství (shared spaces) v celých převážně obytných čtvrtích měst**

V posledních letech se začínají při utváření městských prostranství (zejména v Holandsku a Dánsku) uplatňovat principy sdílení veřejných prostorů (shared spaces), kdy díky stavebnímu uspořádání uličního prostoru nedochází k diskriminaci žádného způsobu dopravy. Ulice kromě funkce dopravní umožňuje i provozování rozličných sociálních a rekreačních aktivit a vznikají tak nejen zklidněné ulice uvnitř obytných bloků, ale celé zklidněné čtvrti včetně takto upravených městských tříd.
(viz http://www.cdv.cz/historie-zklidnovani-dopravy/,
http://www.cdv.cz/tisk/evropa-musi-podporit-bezpecnost-cyklistu-a-chodcu/)

- **snaha vyloučit nebo omezit motorovou dopravu**

Vzhledem k tomu, že součástí většiny veřejných prostranství je motorová doprava, bude se jejich kvalita odvíjet od dopravních řešení. Bude záviset na tom, zda se podaří realizovat obchvaty měst a obcí, a tím z nich vyloučit tranzitní dopravu. Významný vliv bude mít také integrovaný dopravní systém, kvalita a ceny hromadné dopravy, skutečnost, zda budou vybudována parkoviště v okrajových polohách měst a zda z nich bude možno přestoupit na hromadnou dopravu, včetně dopravy železniční.
Bude třeba věnovat pozornost především budování a přestavbám přestupních terminálů integrovaného dopravního systému (dále jen IDS), budování nových linek kolejové dopravy v příměstských oblastech a to především metropolitních měst, případně měst okolo 100 tisíc obyvatel, která jsou krajská, tedy ta, která jsou centrem IDS. V hromadné dopravě lze očekávat postupný nárůst zájmu o železnici.
Z hlediska veřejných prostranství je hlavním trendem minimalizovat plochu větších nádraží ve městech (často pomocí umístění kolejí do různých úrovní), též využitím možností logistiky a telematiky[3] v dopravě, zajistit snadný výstup a nástup do vozidel, včetně osob s omezenou

[3] technologický obor zabývající se kombinací přenosu a zpracování dat se zobrazovacími a jinými sdělovacími systémy a prostředky. Nejznámější aplikací je dopravní telematika, pod ní spadají navigační systémy, systémy řízení dopravy, systémy poskytování aktuálních informací uživatelům veřejné dopravy i dopravcům a účastníkům provozu atd. Pro zjištění polohy přístroje nebo vozidla se používají například technologie GPS.
Zdroj: webové stránky (Wikipedie)

pohyblivostí, maximálně zkrátit pěší přestupní vzdálenosti mezi různými druhy dopravy a využít doby strávené čekáním na příslušný spoj návštěvou obchodů a služeb soustředěných přímo na vlakovém nádraží (moderní trend propojení přestupního uzlu se službami obchodu).

Obr. 24: Bratislava
Foto: Z. Kučerová

- **myšlenka sdílení jednoho vozidla více rodinami, rezidenční parkování apod., tím zmenšení nároku na parkovací místa**

V rozvoji automobilismu se objevují dvě teorie. První předpokládá další nárůst osobních automobilů (mimo jiné také v důsledku většího počtu vozidel na jednu rodinu), druhá naopak předpokládá jejich snížení díky sdílení aut více rodinami (řada zejména mladých lidí si již v současnosti uvědomuje, že pokud nepotřebuje auto každodenně a může využívat hromadné dopravy, lze finanční prostředky vynakládané na vlastní vozidlo využít jiným způsobem, např. k lepšímu trávení volnočasových aktivit apod.). Sdílením vozidel by se zmenšila potřeba ploch pro parkovací místa a volné plochy by bylo možno využít pro jiné funkce prostranství.
Také technický vývoj může ovlivnit kvalitu prostranství např. využitím tzv. čistých automobilů.

- **realizace nových veřejných prostranství a pokračování v rekonstrukcích stávajících, např. na sídlištích**

Změna komunikace mezi lidmi díky rozvoji informačních technologií vedla postupně ke snižování přímého setkávání lidí. Potřeba setkávání, shromažďování a osobního předávání informací si vynucuje uvědomění si významu a důležitosti existence veřejného prostoru.

- **stoupající význam zeleně / adaptace měst na změny klimatu (význam zeleně pro mikroklima a regulaci teploty)**

Zvyšuje se péče o stav zeleně, roste úsilí o vzájemné propojení ploch zeleně a veřejných prostranství[4]. Důvodem je mimo jiné schopnost zeleně ovlivňovat teplotu, vlhkost a kvalitu ovzduší, tedy mikroklima místa. Nejedná se jen o pocitovou záležitost, ale o skutečně naměřené (měřitelné) hodnoty. Je nutné zvažovat rozmístění a velikost veřejných prostranství a zeleně v rámci hierarchizovaného systému. Dostatečně velké plochy zeleně jsou otázkou ekonomiky řešení ve vztahu k výši investice, nárokům na údržbu a také intenzitě využití území dle konceptu kompaktního města. Společné evropské indikátory (ECI)[5] počítají s dostupností 300 m, rozloha závazně stanovená není.

- **umisťování staveb technické infrastruktury pod povrch**

V oblasti elektrifikace bude pokračovat trend v umisťování liniových staveb pod povrch, a to zejména v zastavěném území. V technické infrastruktuře bude postupovat využívání nových technologií, řízení jejich provozu počítači apod., což umožní odstranit z chodníků a dalších ploch veřejných prostranství často nevzhledná nadzemní zařízení k měření apod. Nadále bude probíhat třídění odpadu, nádoby pro ně však budou umisťovány pod terén.

- **bezbariérová přístupnost prostředí jako standardní kvalita pro všechny uživatele**

Bude pokračovat integrace osob se zhoršenou schopností pohybu a orientace do společnosti. Tedy, aby nebyla přístupnost prostředí vnímána jako soubor speciálních úprav nebo instalace speciálních zařízení pro osoby se zdravotním postižením, nýbrž jako standardní kvalita prostředí vhodná pro všechny jeho uživatele. Tomu budou přizpůsobována řešení při rekonstrukcích a tvorbě nových veřejných prostor.
Budou uplatňovány zkušenosti z jiných zemí – např. u hmatové dlažby sloužící pro orientaci nevidomých budou přejímána řešení odpovídající trendům v Evropě, kde se zásadně hmatově liší prvky s varovnou a vodící funkcí (zatímco u nás jsou v současnosti oba typy hmatově stejné). Pro přechody již existují řešení, která jsou dlouhodobě ověřená, funkčnější a bezpečnější pro všechny uživatele.

- **uplatňování principů univerzálního designu**

Je potřebné navrhovat prostředí (ale i předměty a služby) tak, aby bylo spravedlivé a poskytovalo všem lidem stejné možnosti bez ohledu na smyslové schopnosti uživatele. Mělo by být efektivní a umožňovat pohodlné užívání, být ohleduplné, respektovat fyzickou konstituci a schopnosti jedince (dostatečný manipulační prostor, výhled, varianty uchopení atd.), dále být dostatečně flexibilní, tj. odpovídat různým individuálním schopnostem, možnostem a preferencím. Prostředí by mělo umožňovat intuitivní užívání bez ohledu na zkušenosti, vzdělání, jazykové schopnosti. Mělo by být tolerantní k momentálním chybám nebo úrovni pozornosti a minimalizovat nebezpečí a případné negativní důsledky jednání uživatele.

---

[4] Projevy klimatických změn v ČR, jako jsou vlny horka, povodně, dlouhodobá sucha, mohou ohrožovat běžný chod a ekonomiku státu, měst i firem. Jak na negativní dopady trvalých teplotních změn reagovat má být předmětem Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR a strategií měst. Cílem strategie je zmapování adaptačních opatření napříč resorty (lesnictví, zemědělství, vodní hospodářství, průmysl a energetika, doprava). Příkladem adaptačního opatření může být využívání či lepší zasakování srážkových vod, propojování prvků zeleně ve městech, výsadba zeleně na budovách, obnova a revitalizace říčních niv a podpora přirozeného doplňování podzemních vod v krajině.
Mnoho evropských měst už má vypracované vlastní adaptační strategie. Například Stuttgartu pomáhá při územnímu plánování tzv. klimatický atlas – mapa města se zanesenými teplotami v teplých a chladných dnech. Další města jdou cestou ozeleňování, propojování zelených prvků ve městě nebo budováním zelených střech.
Více informací např. na stránkách: http://www.mzp.cz/cz/klimaticka_politika_cr nebo http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/mzp-dohani-dluh-klimaticke-strategie-pro-cr-a-s-partnery-hleda-efektivni-adaptacni-opatreni.

[5] Indikátor ECI A.4: Dostupnost veřejných prostranství a služeb.
Dostupné na: http://ci2.co.cz/cs/indikator-eci-a4-dostupnost-verejnych-prostranstvi-sluzeb

Obr. 25, 26: Kolín nad Rýnem
Foto: N. Rozmanová

Obr. 27, 28: Praha, Keukenhof
Foto: N. Rozmanová

C.10.3 Principy řešení veřejných prostranství v územním plánování

C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území

Aby bylo možno řešit veřejná prostranství, je potřeba si uvědomit, co vše je jejich součástí a co je ovlivňuje.
Objekty, zařízení a plochy, které jsou součástí veřejných prostranství nebo je vymezují (jsou na jejich okraji), zajišťují, aby tato prostranství mohla plnit jednotlivé funkce. A naopak veřejná prostranství zajišťují některé funkce pro okolní stavby a plochy.
Plochy **občanského vybavení, bydlení, výroby a rekreace** *zpravidla především vymezují* veřejná prostranství svými stavbami a zařízením. Mají svoje specifické vazby a problémy, které jsou uvedeny v příslušných kapitolách publikace Principy a pravidla územního plánování. Společným rysem je potřeba vstupů a s tím spojená nezbytnost nástupních a rozptylových ploch.

OBČANSKÉ VYBAVENÍ
Toto vybavení, které tvoří např. obchody, zařízení pro stravování a občerstvení, kulturní, církevní zařízení, pódia, sportovní zařízení apod., je součástí plochy veřejného prostranství nebo se nachází ve stavbách, které tato prostranství vymezují. Příkladem občanského vybavení přímo v ploše veřejného prostranství mohou být jednotlivé stánky nebo tržiště, např. prodej zeleniny, vánoční a jiné sezónní trhy a jarmarky. Naproti tomu obchody, restaurace jsou většinou součástí parteru budov, které prostor vymezují. Část z nich, např. restaurace a kavárny, se rozšiřují do prostranství, dochází tedy k propojení staveb s vlastní plochou veřejného prostranství.
Určitá prostranství vytváří pro konkrétní stavby (divadlo, sportovní halu atd.) **nástupní a zároveň rozptylovou plochu.** Zajišťují návštěvníkům zázemí, např. při čekání na začátek představení nebo sportovní utkání.
Některé činnosti jsou provozovány občasně. K nim patří kulturní akce na dočasně sestaveném pódiu, folklórní slavnosti, cirkusová představení apod.
Podrobněji, vč. **vytváření veřejného prostoru** – viz Principy a pravidla územního plánování, kapitola C.4

Obr. 29: Bratislava
Foto: P. Forchgott

BYDLENÍ

Protože zástavbu ulic a částečně i náměstí tvoří objekty bydlení, jsou součástí veřejných prostranství také jejich **vstupy, nástupní plochy a předzahrádky**, z nich některé jsou volně přístupné a některé jsou oplocené, obojí však ovlivňují vnímání veřejného prostranství.
Jednotlivé druhy bydlení a s nimi související předprostory podrobněji – viz Principy a pravidla územního plánování, kapitola C.3.
Zeleň veřejných prostranství má vliv na kvalitu bydlení – na vnitřní prostředí bytů. V případě vydlážděné plochy před domem se hluk odráží a šíří směrem nahoru a v případě, že jsou na objektu římsy, balkony nebo lodžie, je srážen dovnitř místností. Vzrostlé listnaté stromy pomáhají v horkých letních dnech ochlazovat fasádu stíněním. Více o vlastnostech zeleně a jejím vlivu na prostředí viz Principy a pravidla územního plánování, kapitola C. 5 Zeleň.

Obr. 30, 31: Kvalitu bydlení ovlivňuje prostředí navazující na byty. Bratislava
Foto: P. Forchgott, Z. Kučerová

VÝROBA

Součástí veřejných prostranství jsou také **vstupy a vjezdy do výrobních objektů a areálů** – prostranství by měla zajišťovat **nástupní a zároveň rozptylovou funkci**, obzvláště u větších zařízení.
Podrobněji k plochám výroby a skladování – viz Principy a pravidla územního plánování, kapitola C.1

REKREACE

Rekreace jako forma odpočinku nebo aktivní činnosti ve volném čase má vést k nezbytné obnově a rozvoji fyzické a psychické energie člověka. Venkovní plochy pro pobyt a relaxaci mají být spojeny s existencí zeleně. Obzvláště travnaté pobytové plochy jsou významné z hlediska odpočinku, pro možnost volného pohybu dětí apod. K plnění funkce slouží také mobiliář, který tyto plochy doplňuje – lavičky, pískoviště, dětské herní prvky, vodní prvky. Aby mohly tyto plochy plnit dostatečně svoji funkci, je potřeba, aby jejich součástí byl dostatek vzrostlých stromů a keřů, a aby podíl travnatých ploch převažoval nad zpevněnými. Zeleň má významný vliv na zlepšení mikroklima, zlepšuje estetickou hodnotu a celkově přispívá k příznivému působení místa na psychickou pohodu návštěvníků.

Podrobněji – viz Principy a pravidla územního plánování, kapitola C.6

Obr. 32–37: Formy aktivního odpočinku jsou různé
Foto: N. Rozmanová, J. Rozman

Odlišné principy je nutné respektovat u **zeleně, dopravy a technické infrastruktury**. Tyto funkční složky *zpravidla prolínají veškerým zastavěným územím*, vč. území veřejných prostranství. Zeleň, zařízení dopravy a technické infrastruktury jsou tak často součástí ploch veřejných prostranství. Proto je jim v následujícím textu věnována větší pozornost. Obdobně lze říci o **problematice bezbariérových přístupů**, že je, měla by být, všudypřítomná a stát se základním standardem veřejných prostranství. Také jí je věnována v této kapitole potřebná pozornost.

ZELEŇ

Zeleň je významným prvkem, který vytváří předpoklady k tomu, aby veřejné prostranství mohlo plnit rekreační funkci.
Zeleň může mít také funkci izolační – např. zachycuje prach, odděluje prostranství od komunikace, je důležitá mj. z hlediska bezpečnosti, např. odděluje plochy pro hry dětí.
Vysoká a střední zeleň, zejména stromořadí a aleje, mají význam estetický, napomáhají k zobytnění ulice, vytvoření pocitu domova a sounáležitosti obyvatel. Pro přehlednost prostoru a pocit bezpečnosti je důležitá výška nasazení koruny stromů zejména uličních stromořadí.
Podrobněji – viz Principy a pravidla územního plánování, kapitola C.5

Zeleň – zásady a doporučená řešení

- Vysokou a střední zeleň je vhodné umisťovat i do ulic, alespoň jednostranně, např. v souběhu s pruhem zeleně pro technickou infrastrukturu. U nově navrhovaných veřejných prostranství pamatovat na dostatečně velké plochy (viz též C.10.2.2 Trendy následujících let).
- Druhy vysoké a střední zeleně vybírat s ohledem na stanoviště podle světové strany, půdy atd. V některých částech (zejména v historických částech měst a obcí) používat vhodné druhy.
- Zohlednit skutečnost, že se zeleň v průběhu roku mění, a proto pro parky a ostatní plochy se zelení vybírat dřeviny s ohledem na střídání ročních období.
- Při řešení parků kromě mobiliáře (jako jsou altány) lze umisťovat dětská hřiště, kavárny apod., ale měly by plnit pouze doplňkovou funkci, převažující by měla zůstat vždy zeleň, protože ta tvoří podstatu parku.
- Zeleň by neměla bránit průhledům na historické nebo jinak významné stavby ve městě a obci.
- Předzahrádky u obytných staveb je lépe nevymezovat oplocením, případně je možné oddělit soukromé pozemky od veřejných "živým" plotem.

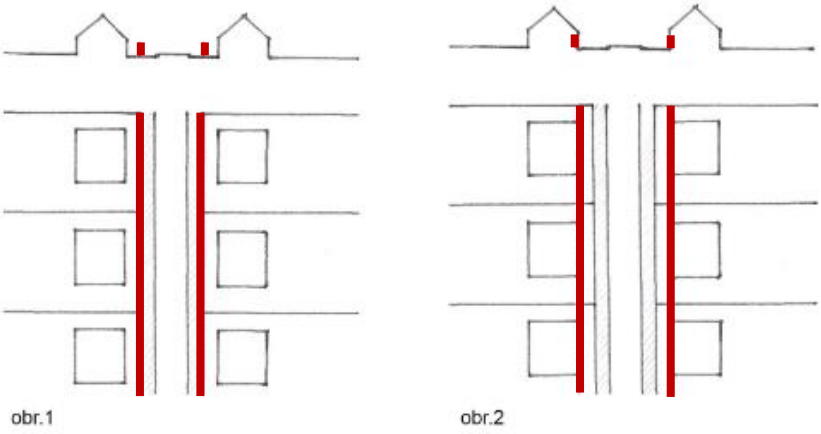

Schéma 1: Ovlivnění kvality veřejného prostranství umístěním oplocení předzahrádek rodinných domů
Na obou obrázcích tvoří veřejné prostranství obslužná komunikace, travnaté pásy veřejné zeleně se sítěmi technické infrastruktury a předzahrádky rodinných domů.
Na obr. 1 je oplocení umístěno na hranici soukromých pozemků rodinných domů (a pásu veřejné zeleně pro technickou infrastrukturu).
Na obr. 2 je oplocení umístěno v úrovni stavební čáry rodinných domů (v jejich uliční úrovni).
Z obrázků je zřejmé, že druhé umístění oplocení má kladný vliv na působení ulice.

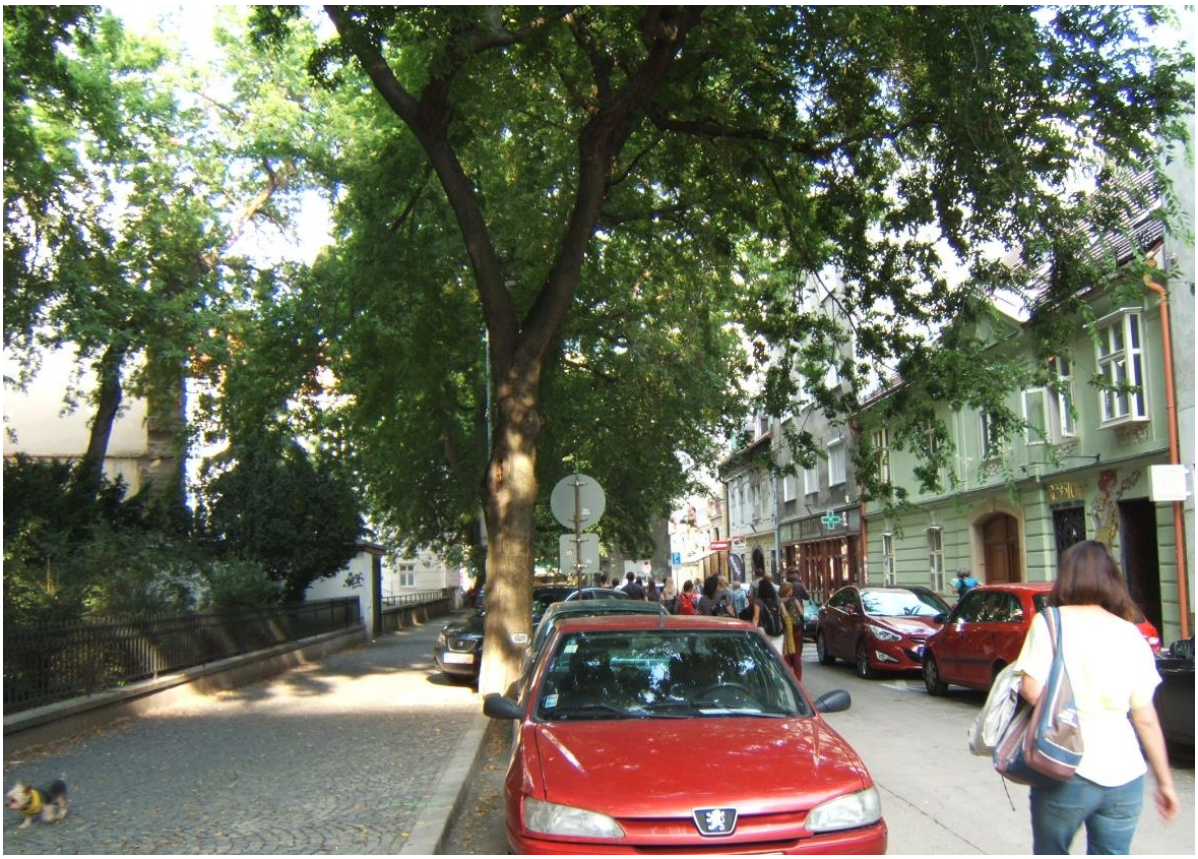
Ilustrace: M. Chroboczková

- Nadzemní vedení mají pro zajištění provozu a bezpečnosti legislativně stanovená ochranná pásma, ve kterých je omezeno využití území; v důsledku toho je omezená možnost výsadby zeleně.
- Respektovat existenci stávajících alejí i jednotlivých stromů při výstavbě a rekonstrukcích inženýrských sítí. U nově navrhovaných veřejných prostranství ponechat dostatek prostoru pro zamýšlenou výsadbu stromů, a to v minimální šířce 2 m, lépe však v šířce, která se rovná obvodu budoucí koruny stromu. Kořenový systém stromů může narušovat kanalizaci, což vede ke vzniku její netěsnosti. Opačně výstavba a rekonstrukce podzemních inženýrských sítí poškozením kořenového systému dřevin způsobí jejich postupné odumření. Následkem nevhodného sousedství je rovněž ořezávání části korun vzrostlých stromů v blízkosti vzdušného vedení el. energie.
- Parkoviště (a další stavby dopravní infrastruktury) je žádoucí doplnit zelení – a to už ve fázi jejich návrhu.

Obr. 38–41: Ulice se zelení jsou většinou z hlediska pocitového příjemnější a z hlediska estetického líbivější, než ty bez zeleně. Důležitá je vhodná volba druhové skladby dřevin vzhledem k typu VP a výška nasazení koruny stromů.

Foto: P. Balabánová, Z. Kučerová, M. Chroboczková

DOPRAVA

Síť ulic a náměstí (návsí) vytváří dopravní skelet sídla, a spolu s dalšími prostory a funkcemi vytváří urbanisticko-dopravní strukturu sídla. Doprava, její řešení a intenzita, výrazně ovlivňuje kvalitu veřejných prostranství.

Základní **komunikace pro obsluhu** nemovitostí a ploch ve veřejném prostranství a na jeho okraji, tvoří chodníky pro pěší a místní komunikace.

Problémem jsou **průjezdné komunikace**, neboť automobilová doprava je v současnosti dominujícím prvkem v ulicích a působí nemalé vedlejší účinky (například polétavý prach, exhalace, hluk, neustálý nárůst potřeby zpevněných ploch). Průjezdné komunikace negativně ovlivňují veřejná prostranství, navíc území fakticky rozdělují – dochází tak k fragmentaci měst a vesnic.

Významným prvkem veřejných prostranství je **hromadná doprava a její zastávky**. Jedním z hlavních předpokladů dobrého umístění zastávek je vhodná vzdálenost – izochrona dostupnosti, která naznačuje komfort dostupnosti. Závažným problémem je umístění zastávek v blízkosti významně zatížených pozemních komunikací, kde je často pěší příchozí nucen procházet labyrinty podchodů nebo nadchodů, což zhoršuje přístup některým skupinám obyvatel a celkově i komfort pěšího pohybu. Navíc tyto stavby často působí rušivě ve veřejném prostoru. Proto je potřeba podle zkušeností jiných států zajistit, aby byl chodec významnějším účastníkem provozu a měl možnost přecházet v úrovni terénu. Často díky potřebě splnit na stávajících pozemních komunikacích všechny požadavky na bezpečnost provozu se zastávky dostávají do míst, kde pěší provoz není tak intenzivní, jako v místech, kde by se sice z hlediska koncentrace a přístupu pěších hodila více, ale dopravní předpisy

tuto možnost nepřipouští. Tato skutečnost poukazuje na problém, že neumíme dobře směrovat toky pěších k místům jejich předpokládané koncentrace, což zastávky hromadné dopravy bezpochyby jsou. Součástí veřejných prostranství jsou také dopravní, provozní a manipulační plochy u občanského vybavení a dalších subjektů (např. firem, technického vybavení).
Podrobněji – viz Principy a pravidla územního plánování, kapitola C.7

Pohyb pěších a cyklistů
Fenoménem poslední doby je značným rozvoj cyklistiky. Malé množství cyklostezek, špatná nebo žádná organizace cyklistů v zastavěných územích sebou přináší nebezpečí pro všechny pohybující se po veřejných prostranstvích. Cyklista je schopen jezdit jak po místních komunikacích, tak po chodnících, přechází ze silnice na chodník a naopak, aniž by změnil výrazněji způsob svého chování. Jedním z důvodů, proč není podpora cyklistů ve městech ze strany veřejnosti výraznější, může být chování některých z nich. Vystihují je zkušenosti pěšího účastníka: „Podle mého názoru může být cyklistická doprava pro chodce větší problém, než motorová. Auta se řídí předpisy a mají vymezenou vozovku. Cyklisté předpisy neuznávají, jezdí rychle, není je slyšet, když se blíží zezadu, a nikdy nevíš, odkud se objeví. Jezdí po silnici, po přechodech, po chodnících, v pěších zónách, úplně všude.“ Názor vystihuje nutnost pamatovat ve veřejném prostranství na všechny účastníky provozu a stanovit pravidla vzájemného ohleduplného chování.

Cyklistická doprava není odborníky jako doprava dostatečně vnímána, často bývá řešena jako nechtěná část uličního prostoru. Díky tomu si u nás odborná ani laická veřejnost zcela neosvojila schopnost správně umístit cyklistický pruh či pás do veřejného prostranství, stejně tak jako veřejnost motoristická, cyklistická či chodci zatím nemá zcela jasno, jak se na veřejném prostranství k sobě navzájem chovat. Tomu napomáhá mnohdy i ne zcela vhodné umístění infrastruktury pro cyklisty či dopravního prostoru pro cyklisty. S ohledem na to, že lze cyklistické stezky či trasy umísťovat na veřejných prostranstvích – do prostoru pro motorovou dopravu i do prostoru pro chodce (i jako společnou cestu pro chodce a cyklisty), dochází někdy ke kolizím mezi jednotlivými účastníky provozu. Problémy jsou i u cyklostezek umístěných jako přidružený pruh či pás u chodníků (tedy pro obojí účastníky je vymezen samostatný pruh). A to i tehdy, když jsou s různým užitým povrchem nebo barevným odlišením, neboť chodci málokdy respektují vyhrazený pruh (pás) pro cyklisty, a z opticky segregované cesty pro dva druhy nemotorové dopravy se stává dopravní chaos, kde cyklista nemůže využít přednost svého dopravního prostředku a naopak chodec je vystaven nebezpečí střetu s cyklistou.

Obr. 42: Denní využívání kol – plocha při nádraží v Karlsruhe
Foto: L. Rohrerová

Při umístění cyklostezek na pozemní komunikace s motorovým provozem se občas nevhodně tyto stezky umísťují na významnější cesty s provozem s městskou hromadnou dopravou a současně i vyšším dopravním zatížením, kde jeden druh dopravy zbytečně omezuje druhý. Zahraniční praxe potvrdila, že pro dopravní význam jízdy na kole (na rozdíl od rekreačního) je velmi důležitá přímost tras a možnost plynulé jízdy. Tyto trasy jsou často řešeny formou cyklopruhů a cyklostezek. Doplnění chybějícího dopravního prostoru pro cyklisty je často otázkou kapacity uličního profilu, respektive otázkou priorit. Ve vedlejších ulicích (s nízkým dopravním zatížením) je vhodné integrovat cyklisty s ostatní automobilovou dopravou, nevyznačovat samostatné cyklopruhy a toto řešení podpořit zřízením *Zóny 30*, která omezením rychlosti limituje riziko střetu.
Více informací viz http://www.cyklokonference.cz/temata

Samostatnou kapitolou je potom vstup cyklistů do zklidněných zón, především centra města, kde je však zpravidla alibisticky cyklistický provoz vyloučen úplně. Bylo by přitom vhodné provést průtahy cyklostezek i městským zklidněným centrem, a to vybranými ulicemi, které jsou pro tento účel vhodné. Jedná se o ulice málo pojížděné auty, tedy neuzavřené přímo do pěší zóny, nebo naopak málo pocházené chodci v pěší zóně.
Je žádoucí doplňovat veřejná prostranství o bezpečné stojany pro cyklisty, zejména před budovami veřejného občanského vybavení a u dalších významných cílů. Specifickým případem jsou nároky na parkování kol u nádraží a terminálů veřejné dopravy, které by měly umožnit bezpečné odstavení kola a pokračování prostředkem hromadné dopravy.
Pokud není vjezd do pěší zóny cyklistům umožněn, je potřeba umístit mobiliář pro cyklisty na hranicích pěší zóny. Za rozumnou docházkovou vzdálenost lze pak považovat vzdálenost podobnou docházkové vzdálenosti na zastávky hromadné dopravy v centru, protože je přiměřená k případnému dovedení jízdního kola až k cíli cesty.

Na venkově by bylo vhodné průtahy cyklotras v obcích umísit na místní komunikace, ne na silnice, kde již tak bývá provoz motorových vozidel poměrně hustší než na vedlejších ulicích. V mnoha obcích mají komunikace množství bodových závad (např. místně zúžená silnice), bývají často stísněné a bez doprovodných, alespoň jednostranných, chodníků pro pěší.

Obr. 43:Stezka pro chodce a cyklisty Tyršova ulice-železniční přejezd Zarazice – Veselí nad Moravou
Zdroj: http://www.nadacepartnerstvi.cz/Verejny-prostor-a-doprava/Zklidnujeme-dopravu/Cesty-mesty/Databaze-souteznich-reseni

Dopravní infrastruktura – zásady a doporučená řešení

- Hierarchie městského plánování by měla vycházet z priority chodců, veřejné dopravy a cyklistů. Je třeba dosáhnout redukce individuální dopravy vlivem nabídky alternativních druhů dopravy (cyklistické, pěší, návrat k městské hromadné dopravě).

- V případě zklidněných komunikací menšího významu využít tzv. „share space“, tedy principu sdílení veřejných prostorů. Snahou je přesunout důraz ze snahy o změnu povahy a podoby silniční sítě směrem k modifikaci chování řidičů. Tam, kde je to vhodné a možné, vytvářet obytné zóny – tedy ulice se sdíleným prostorem motorové dopravy s omezením rychlosti a preferencí bezmotorového provozu (pěších, cyklistů). Zavádět *Zónu 30* v obytných oblastech a oblastech využívaných chodci a cyklisty.

- Při řešení prostranství pamatovat na dostatečně kapacitní vozidlovou komunikaci, to i vzhledem k dalšímu možnému pokračujícímu rozvoji sídla. Komunikace nemusí v budoucnu obsluhovat pouze stávající zástavbu, ale i budoucí.

- Příliš dlouhé ulice při projektování řešit ne jako linii, ale jako zakřivené, aby prostor ulice nepůsobil monotónně. Vytvořená „šikana“ přispívá ke snížení rychlosti a zklidnění dopravy. Důležité je vhodně zvolené měřítko šikany vůči profilu ulice tak, aby neodváděla pozornost řidiče. Lze ji kombinovat s využíváním zpomalovacích prahů. Vhodně volit materiál povrchu komunikací, aby přispěl ke snížení hlučnosti provozu.

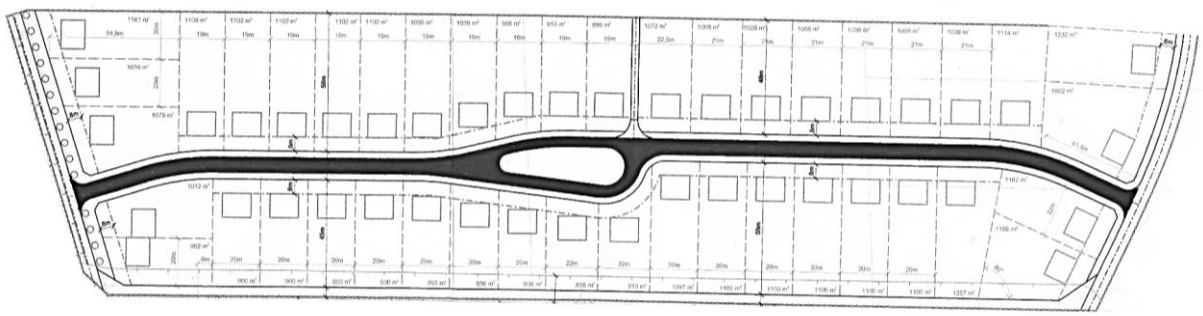

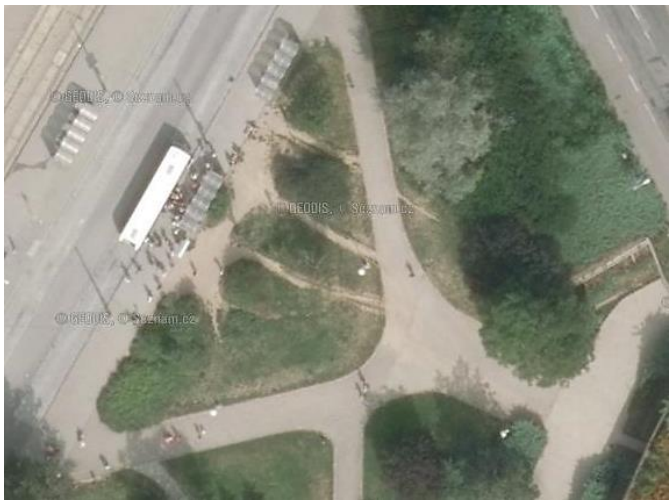
Schéma 2: Vliv řešení obslužné komunikace na působení ulice
U dlouhých ulic je vhodné obslužnou komunikaci prohnout, případně rozčlenit dopravní směry do samostatných komunikací plochou veřejné zeleně apod. Ulice pak nebude působit monotónně a toto řešení navíc zpomalí pohyb vozidel a zvýší se tak bezpečnost.
Ilustrace: M. Chroboczková

- Prosazovat parkovací vícepatrové domy, které by pomohly výrazněji zmenšit nárůst zpevněných ploch pro odstavování automobilů. Snížit tak problémy se zrychleným odtokem vody z území, případně plochy zpevnit pouze zatravňovacími tvárnicemi s lepší vsakovací schopností, než má dlažba. Využít plochy pro zeleň.

- V centrálních částech měst a obcí, historických jádrech, v centrech čtvrtí apod. vytvářet jasně vymezené pěší zóny. Usilovat o to, aby vozidla pro zásobování nebyla v pěší zóně v době hlavního pohybu pěších.

- Usilovat o zklidnění dopravy. V současnosti nastává i při relativně vysokých intenzitách dopravy zřetelný příklon k zastávkám na jízdním pruhu, které jsou považovány za vítanou formu zklidňování dopravy. Šetří plochu a snadněji a levněji se zřizují i přesouvají. Doporučeným typem je tzv. „zátková zastávka“ (Realizace např. Makovského náměstí Brno. Zátková zastávka je zde provedena střídavá, přechod pro chodce je umístěn mezi zastávky hromadné dopravy tak, že chodci přecházejí vždy před vozidlem hromadné dopravy. Střední dělicí ostrůvek plní ochrannou funkci nejen pro vozidlo MHD, ale také pro chodce). Viz http://www.cdv.cz/file/clanek-zklidnovani-dopravy-na-mistnich-komunikacich/.

- Pěší komunikace, vedoucí k zastávkám hromadné dopravy, řešit podle nejpřirozenějšího pohybu pěších (zpravidla jsou jimi trasy vyšlapaných pěších cest v zeleni). Významné je umístění zastávek tak, aby dobře obsloužily území – v blízkosti občanského vybavení a dalších cílů v území v přiměřené docházkové vzdálenosti.

Obr. 44: Sešlapaná zeleň nedostatečně širokého chodníku zastávky MHD a nevhodná koncepce pohybu pěších – chodec, spěchající na zastávku hromadné dopravy, se snaží využít nejkratší možnou cestu, ta vede přes plochu trávníku – Brno, Stará osada.

Foto: http://www.mapy.cz

- Zastávky hromadné dopravy umisťovat na viditelném místě. Čekárnu spojit např. s prodejem tiskovin, malého občerstvení. Doplnit ji zelení, dbát, aby zelení nebyl zhoršen výhled pro dopravu.

Obr. 45: Zátková zastávka hromadné dopravy Makovského náměstí v Brně. Zastávka je provedena jako střídavá, přechod pro chodce je umístěn mezi zastávkami, chodci přecházejí vždy před vozidlem hromadné dopravy. Střední dělicí ostrůvek plní ochrannou funkci pro vozidlo MHD i pro chodce.

Zdroj: http://www.czrso.cz/file/hd1-brno-makovskeho/

- U zástavby rodinných domů zajistit parkovací stání na pozemcích těchto domů. Parkováním vozidel na vozovce dochází k zhoršování průjezdnosti. Je možné řešit parkování v ulicích, kde je vedle komunikace pás pro umístění technické infrastruktury.

- Preferovat bezmotorový provoz (pěších, cyklistů) s přímou vazbou pobytových veřejných prostranství na objekty bydlení. Záleží též na vybavenosti okolních nemovitostí, možnosti příjezdu k nim, či jiné formě parkování mimo pobytová prostranství (např. v parkovacích domech).

Obr. 46: Holandsko – parkování cyklistických kol na nábřeží v sousedství nádraží
Foto: N. Rozmanová

- V obytné zástavbě zabudovat zpomalovací prvky na komunikacích (např. zpomalovací prahy, dělicí ostrůvky, vysazené chodníkové hrany, zvýšené křižovatky apod.). Viz např. Zpomalovací prahy – Technické podmínky (Schválilo Ministerstvo dopravy, odbor pozemních komunikací 31. 7. 2013 s účinností od 1. 8. 2013. Dostupné na: http://www.pjpk.cz/TP%2085.pdf).

- Vymezení chodníků, stezek pro chodce se zákazem vjezdu vozidel a jízdních kol vytváří předpoklady pro zvýšení bezpečnosti chodců[6]. V centrech měst apod. je vhodné zajistit možnost jejich projetí na jízdním kole např. vymezením cyklostezky ve dvou na sebe kolmých ulicích a v ostatních ulicích jízdu na kole vyloučit. Tím dojde k vymezení míst, kde se kola mohou pohybovat, což zvýší bezpečnost pěších.

Obr. 47, 48: Komu patří chodník? Komu patří pěší zóna? Brno.
Foto: P. Balabánová

[6] Vodítkem může být počet chodců na jeden metr šířky chodníku za minutu: od 13 lidí se začíná ulice naplňovat až přeplňovat – rychlost chůze se snižuje. Při dvou lidech se může chodník zdát prázdný. Při osmi lidech je možná jakákoliv rychlost chůze. Je-li chodník přeplněn, lidé vstupují do vozovky, nebo do pruhů zeleně, sešlapávají okraje záhonů a trávníkových ploch až po celkové vyšlapání plochy. V přeplněných ulicích není místo pro zeleň ani pro mobiliář.

TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA
svou existencí v území dost podstatně limituje řešení a využití veřejných prostranství. Zvláště je třeba si uvědomit u nově navrhovaných veřejných prostranství nezbytnost mnoha druhů inženýrských sítí a jejich nutné návaznosti na vedení systémů technické infrastruktury.

Ve vztahu k veřejným prostranstvím je vhodné technickou infrastrukturu členit na:
- dálková vedení,
- technickou infrastrukturu plnící funkci obslužnou pro stavby a zařízení vymezující veřejná prostranství a pro stavby a zařízení uvnitř těchto prostranství.

Dálková vedení a s nimi související zařízení technické infrastruktury se vyskytují většinou na okrajích měst a obcí. Některá se však vlivem rozvoje měst do okolní krajiny dostávají postupně do zastavěného území. Stávají se pak součástí veřejných prostranství v podobě travnaté plochy, aby nemusela být tato síť překládána a byla přitom dodržena ochranná pásma.

Druhé hledisko členění ve vztahu k veřejným prostranstvím je na:
- infrastrukturu pod povrchem,
- nadzemní.

Zatímco podzemní vedení pouze omezují svými ochrannými pásmy možnost využití ploch prostranství, nadzemní ovlivňují veřejná prostranství po stránce estetické (trafostanice, rozvodné skříně, kontejnery na odpad, nadzemní vedení apod. působí ve veřejném prostoru mnohdy nevhodně a někdy jsou umístěny tak, že znesnadňují některou z jeho funkcí).
Plochami veřejných prostranství prochází různé systémy technické infrastruktury a jsou v nich umístěny rozvody a zařízení mnoha druhů inženýrských sítí (vodovody a kanalizace, elektrická rozvodná síť a síť veřejného osvětlení, plynovodní síť, centrální zásobování teplem, sdělovací a telekomunikační síť, dálkovody – ropovody a produktovody, napájecí vedení pro městské dopravní systémy, zejména pro tramvaje a trolejbusy, vybavení odpadového hospodářství, např. kontejnery na odpad, koše). Velké množství provozovatelů technických sítí ve veřejném prostoru znamená problémy nejen s jejich umístěním, ale také ve vztahu k veřejné zeleni.

Podrobněji – viz Principy a pravidla územního plánování, kapitoly C.8 Technická infrastruktura a C.9 Vodní hospodářství.

Obr. 49: Zásadní rekonstrukce inženýrských sítí
Foto: Z. Kučerová

Technická infrastruktura – zásady a doporučená řešení

Pokud je to technicky možné, mělo by být snahou projektantů nových či rekonstruovaných technických sítí prostorově sdružovat vedení a zařízení technické infrastruktury tak, aby zůstalo místo pro založení kvalitní veřejné zeleně. Jako optimální řešení se jeví univerzální multikanál nebo technická chodba (kolektor). Sdružené vedení lépe využívá prostor pro ukládání jednotlivých vedení a je možná jejich oprava bez nutnosti výkopů. Problémem je finanční náročnost tohoto řešení a také ne všechny druhy sítí technické infrastruktury lze sdružit do kolektoru. Je obvyklé, že páteřní sítě systémů technické infrastruktury jsou vedeny samostatně – dálková vedení a související zařízení 1. kategorie. Vedení nižších kategorií mohou být sdružována do společné trasy, pokud to dovolují technické a místní podmínky. Pravidla pro stanovení podmínek pro funkční a prostorové využití území z hlediska technické infrastruktury upravují právní předpisy a normy.

Při řešení veřejných prostranství je vhodné dodržet následující zásady a doporučení:

- Respektovat normu ČSN 73 6005 Prostorové uspořádání sítí technického vybavení, která řeší uspořádání a vzájemné odstupy zařízení technické infrastruktury.

- Zpracovat celkovou koncepci řešení inženýrských sítí urbanizovaného celku v souběhu s komplexním urbanistickým řešením.

- Rekonstrukce inženýrských sítí plánovat a realizovat koordinovaně – partnerská spolupráce všech zainteresovaných oprávněných investorů.

- Umisťovat vedení všech druhů inženýrských sítí do sdružené trasy. V zastavěných územích, zejména v kompaktní zástavbě měst, preferovat sdružování do kolektorů, v navrhované rozvolněné zástavbě pamatovat v ulicích na plochu travnatého pásu pro jejich umístění. Obojí řešení je vhodné pro dobrou dostupnost vlastníků a správců sítě při poruchách, rekonstrukcích, zároveň to znamená úsporu financí a času. Použití multikanálů telekomunikační sítě pro uložení kabelů jsou vhodné hlavně pro páteřní trasy, neboť je z nich problematické připojení jednotlivých účastníků (spotřebitelů).

- Podporovat přeměnu stávajících nepropustných ploch na vsakovací. V urbanizovaném území je nutné zabezpečit vhodný režim odtoku srážkových vod. V současné době se nepočítá s využíváním podzemních zdrojů vody pro zásobování obyvatelstva v místě, ale voda je dopravována z centrálních kontrolovaných zdrojů. Je upřednostňováno vsakování dešťových vod do podloží. Tento způsob nakládání s dešťovou vodou pomůže zajistit dostatek vody i v urbanizovaném ekosystému. Je vhodné podporovat opatření vedoucí k zachycení a následnému využití srážkové a užitkové vody v místě. Jednou z možností je budování povrchových nebo podzemních vsakovacích zařízení (retenční nádrže, jímky). Zatím není běžné budování pozemních nebo povrchových nádrží na dešťovou vodu, která by mohla být využita např. pro údržbu zeleně ve veřejném prostoru. Ne všude je toto řešení možné – zejména s ohledem na vhodné geologické podmínky.

- Preferovat podzemní (kabelová) elektrická vedení před nadzemními. U nadzemních elektrických vedení (vodiče bez izolace, vodiče se základní izolací nebo závěsná kabelová) alespoň preferovat taková vedení, která mají menší ochranná pásma, aby bylo minimalizováno omezení dalšího využití veřejných prostranství. Preferovat použití vestavěných, případně kioskových trafostanic před stožárovými.

- Umístění rozvodných skříní navrhovat s ohledem na celkový koncept řešení. Umístění rozvodných a měřicích skříní řešit tak, aby byla zajištěna jejich přístupnost správci sítě (u nových zařízení zpravidla na hranici pozemku) a zároveň tak, aby nepůsobily ve veřejném prostranství rušivě – tedy pokud možno sdružovat více zařízení pro provoz a měření do jednoho objektu apod.

- Využívat osvětlovací tělesa, která vyhovují zásadě minimalizace světelného znečištění a nezhoršují světelnou pohodu obyvatel, tj. neoslňují a osvětlují požadovaný prostor.

- Systémy základnových stanic pro příjem a přenos radiových signálů z mobilních telefonů by měly být budovány tak, aby bylo umožněno jejich využití i dalšími operátory. V těch případech je vyžadován bezpečný přístup jednotlivých operátorů k vlastním zařízením.

Obr. 50-53: Inženýrské sítě jsou nezbytnou součástí veřejných prostranství, realizace nebo rekonstrukce veřejného prostranství vyžaduje spolupráci a vstřícnost všech investorů.
Foto: Z. Kučerová

BEZBARIÉROVOST

Bezbariérové nebo lépe řečeno přístupné prostředí by mělo umožňovat bezpečné a samostatné užívání lidem, kteří v důsledku svého věku, stavu, schopností, omezení či postižení mají na prostředí specifické nároky. Může se jednat o malé děti, seniory, uživatele s berlemi, chodítky, vozíky, s rozměrnými zavazadly, osoby nevidomé nebo slabozraké, neslyšící nebo nedoslýchavé, s psychickými nebo kognitivními problémy, o cizince, osoby po úrazu, s náhle zhoršeným zdravotním stavem atd. Pro některé uživatele je prostředí bez bariér nezbytným předpokladem každodenního života a pro minimálně 30 % uživatelů je velkým přínosem. Bezbariérové prostředí potřebuje několikrát za život každý: minimálně jako malé dítě a senior.

Vhodně řešené a přístupné prostředí umožňuje zapojení všech lidí do běžného života komunity, podporuje sebedůvěru a důstojnost, je předpokladem aktivního stáří a je trvale udržitelnou politickou i sociální strategií.
V České republice jsou technické požadavky na vytváření bezbariérového prostředí zakotvené v řadě předpisů, stále se ovšem v dostatečné míře nepromítají do praxe. Navíc koncepční materiály, které by stanovily jednotlivé bezbariérové trasy a byly by základem úprav v území (např. generely pěší dopravy nebo bezbariérovosti, regulační plány aj.), jsou v podstatě pouze dobrovolnou aktivitou osvíceného vedení města.

Základním právním předpisem uplatňujícím požadavky na bezbariérové užívání je vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb. Bariéry v území mohou být architektonické (nevhodná koncepce), stavební (chybné řešení dílčích částí projektu), informační a orientační (nevhodně podávané či chybějící informace), organizační (nevyznačené obchozí trasy při stavebních pracích). Další bariéry mohou vznikat při nesprávném užívání prostředí (zamčené toalety, auta zaparkovaná na chodníku). Důležitá je tak vedle důsledné aplikace předpisů i ohleduplnost, tolerance a vstřícnost.
Obecně platí požadavek, aby u všech novostaveb a rekonstrukcí byly dodržovány platné právní předpisy, realita je však jiná. Zřejmě základním důvodem je, že chybí obecné povědomí a zažitá představa veřejnosti, odborníků, politiků, státní správy a samosprávy, jak má kvalitní a přístupný veřejný prostor vypadat a prakticky v každé stavbě se objevují méně či více závažné chyby, popř. jsou požadavky dodržovány pouze formálně. Realizovaná řešení jsou nekoncepční, nenavazují na okolní prostor a nevytvářejí kontinuální trasy pro uživatele.
Legislativa v oblasti bezbariérového řešení je navíc celkem složitá a provázaná s legislativou dalších oborů podílejících se na tvorbě veřejných prostranství (např. v oblasti pozemních komunikací). Některé požadavky se v legislativě jednotlivých oborů liší, některé jsou diskutabilní nebo i chybné, některé jsou pro uživatele matoucí či mohou být při nesprávné aplikaci nebezpečné (navádění nevidomých na místa pro přecházení, na kterých není zajištěna přednost chodce před vozidlem). Některé situace z hlediska bezbariérového řešení legislativa v podstatě neřeší (např. zajištění bezpečnosti při smíšeném pohybu chodců a cyklistů na chodníku). Legislativa se navíc postupně mění, dříve prosazovaná řešení už nejsou funkční a jsou nahrazována novými. Problém je i s výstavbou v historických centrech měst, kde se střetávají požadavky na přístupnost s požadavky státní památkové péče (např. použití historických dlažeb), specifické technické problémy přináší i rekonstrukce.

S ohledem na složitost zákonů a vyhlášek uživatelé v převážné většině netuší, jak má správně přístupné prostředí vypadat, nejsou schopni chyby najít a účinně řešit jejich odstranění. Pokud navíc uvážíme, že se legislativa průběžně mění, v městském prostředí existuje současně řada řešení a nelze odvodit, která jsou správná a která ne (např. hmatná dlažba pro nevidomé na přechodech a místech pro přecházení).

Neméně významným problémem je skutečnost, že odpovědnost za dodržování požadavků v oblasti bezbariérového řešení je rozdělena mezi projektanta, stavební úřad, stavbyvedoucího, technický dozor investora a správce: tento systém se dlouhodobě ukazuje jako nefunkční.

Problematické je ve městě i soužití s auty; ta často bezohledně parkují na chodníku, takže znemožňují bezpečný průchod uživatelům na vozíku, s kočárky atd. Množí se i parkování na snížených místech, která slouží jako pro přecházení komunikace. Obtížně řešitelný je i problém s užíváním hromadné dopravy v situacích, kdy se do vozidel nastupuje z úrovně komunikace. Plošiny ve vozidlech v tomto případě využít nejde, pro řadu lidí s omezením mobility jsou takto řešené zastávky nepoužitelné, pro nevidomé osoby je navíc jak vstup do vozovky tak i nástup do vozidla nebezpečný a orientačně obtížný.

Pojem bezbariérové či přístupné prostředí je velmi obsažný a zahrnuje celou řadu požadavků. Každé postižení či omezení má v nárocích na vytváření a užívání prostředí svá specifika, která se vzájemně liší. Společným jmenovatelem je požadavek na vytváření navazujících tras, které nejsou přerušeny.

Každá bariéra na trase (např. schod, přerušení vodicí linie pro nevidomé, neoznačený výkop, chybějící informace) může znamenat závažný problém a v konečném důsledku tím trasa ztrácí smysl.

Obecné principy řešení z hlediska bezbariérovosti (principy platné pro všechny skupiny handicapovaných obyvatel):

- Bezbariérové prostředí by mělo v maximální míře umožňovat samostatný, bezpečný, snadný a plynulý pohyb všech uživatelů bez ohledu na věk, omezení či postižení a jejich míjení s ostatními chodci i vozidly.
- Prostředí musí být z hlediska bezbariérového užívání řešeno komplexně, tj. musí vytvářet logický a navazující systém bezbariérových tras spojujících důležité body (veřejně přístupné budovy, zastávky hromadné dopravy, parkovací místa atd.).
- Musí být respektovány vzájemně odlišné požadavky jednotlivých skupin uživatelů na přístupné prostředí, v některých případech se bezbariérové trasy v území pro jednotlivá omezení mohou lišit.
- Použitá řešení nesmí znemožňovat užívání prostředí ostatním uživatelům, ani by je neměla zásadním způsobem omezovat.
- Požadavky na bezbariérové řešení je třeba respektovat v celém procesu – od zadání, vypracování projektové dokumentace, schvalování, až po realizaci a vybavení mobiliářem.
- Navržené řešení musí být respektováno při užívání prostoru a dodatečných či navazujících úpravách.

Specifické požadavky na řešení prostředí pro jednotlivé skupiny uživatelů:
Pro každý typ omezení lze s ohledem na požadavky při vytváření přístupného prostředí definovat další specifické problémy.

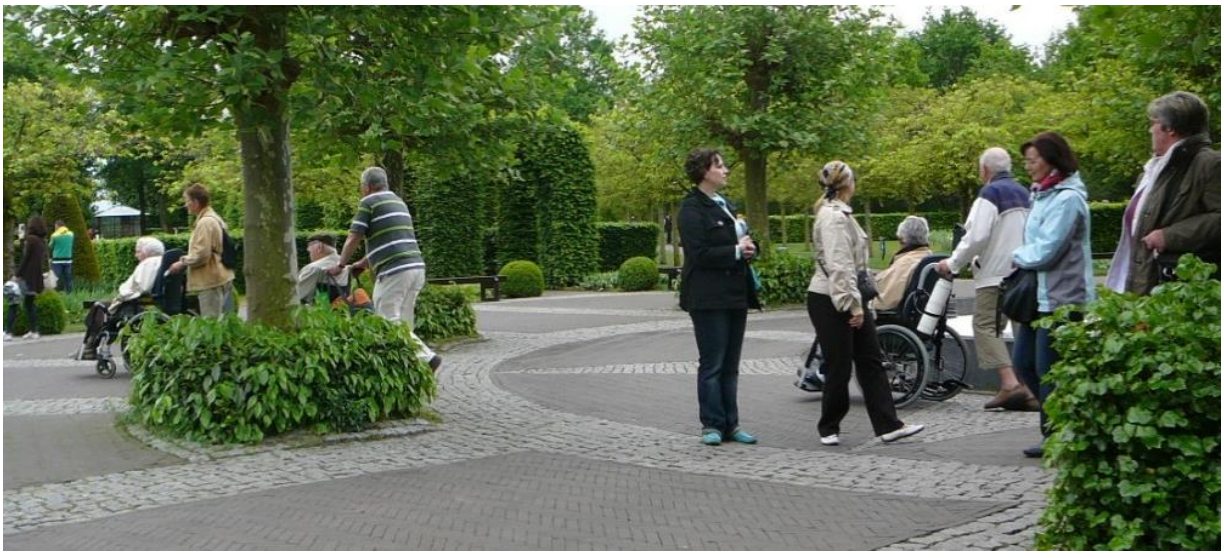
Při **omezení mobility** je základem kontinuální bezbariérová trasa s minimálními výškovými rozdíly a s krátkými docházkovými vzdálenostmi, např. mezi parkovištěm/zastávkou hromadné dopravy a vstupem do budovy. Důležitý je stav a nášlapná vrstva pochozích ploch, které nesmí být nebezpečné pro uživatele ani za mokra. V historických dlažbách je vhodné navrhovat pochozí pásy či plochy s rovným povrchem. Výškové rozdíly řešené např. schodišti musí mít vždy alternativní bezbariérové řešení (rampa, výtah), pochozí plochy ve větším sklonu je vhodné doplnit zábradlím. Chodníky musí být dimenzovány dle intenzity chodců, přechody a místa pro přecházení musí být oboustranně řešena s šikmými nájezdy. Dále je třeba dodržovat minimální průjezdné šířky, manipulační plochy, dosahové vzdálenosti i požadavky na umístění informací. Pro užívání hromadné dopravy jsou nezbytná zvýšená nástupní místa a nízkopodlažní vozidla s výsuvnými plošinami nebo umožňující náklon (autobusy, trolejbusy).
Velkým problémem ve veřejném prostředí pro osoby s omezenou mobilitou bývá povrch pochozích ploch. Pokud jsou nerovné (např. historická kamenná dlažba s velkými spárami), mohou se stát pro některé uživatele nepřekonatelnou překážkou. Uživatelům s kompenzačními pomůckami hrozí zaklínění kolečka nebo koncovky hole do spáry s nebezpečím následného pádu a zranění. Velmi nebezpečné je používání kamenných kostek s hlubokými spárami na přechodech přes tramvajovou trať – opět zde hrozí nebezpečí úrazu, navíc v extrémně riskantním dopravním prostoru. Nerovné povrchy bývají problematické i pro další uživatele, např. s vadami páteře a zad, kteří jsou citliví na bolest, pro ženy s vysokými úzkými podpatky, pro rodiče s kočárky atd.
Dalším uvedeným problémem je překonávání výškových rozdílů a větších sklonů pochozích ploch (např. zvýšených obrubníků na přechodech pro chodce, chybějící alternativní řešení u schodišť). V případě chybějících rampových částí přechodu se uživatel na vozíku dostává do neřešitelné situace. Překonávání větších sklonů chodníků a dalších pochozích ploch je navíc pro řadu lidí velmi fyzicky namáhavé.
Často se zapomíná i zajištění dostatečné průjezdné šířky a manipulačních ploch. Při jejich stanovení se vychází z minimální šířky pro průjezd uživatele na vozíku, která vyhovuje i uživatelům s berlemi, chodítky, dětskými kočárky atd. Při řešení manipulačních ploch se opět vychází z požadavků uživatelů vozíku, v městském prostředí však musíme uvažovat i s prostorem pro jejich případné asistenty.

Základem pro vytváření bezpečného prostředí, vhodného pro samostatný pohyb **osob nevidomých a slabozrakých,** je dostatečné množství jednoznačných informací získávaných jiným

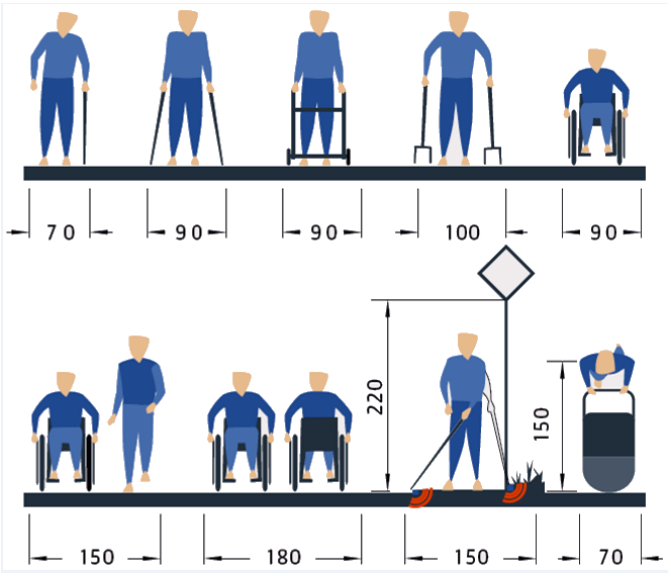
způsobem než zrakem. Jedná se o systém orientačních bodů (snadno, bezpečně a jednoznačně identifikovatelná místa, např. osamělý sloup u vodicí linie, roh domu, ozvučený semafor), které jsou spojeny vodicími liniemi. Vodicí linie spojují orientační body a tím určují směr chůze. Důležitým zdrojem jsou informace akustické (identifikují objekty a mají směrově vodící funkci) a další orientační znaky (např. trvalé sluchové vjemy: šumění řeky, výrazná změna sklonu terénu atd.). Samostatnému pohybu se osoby nevidomé a slabozraké učí v procesu sociální rehabilitace, jejíž součástí je i výcvik technik prostorové orientace (např. nácvik přímé chůze, odhad vzdálenosti, odbočení o 90 st.) a techniky dlouhé bílé hole, pro kterou platí přesná pravidla. Velmi důležité je trvalé zajištění volného průchozího prostoru podél vodicí linie a současně minimalizace a označení nebezpečných míst na trase.
Při užívání hmatné dlažby ve veřejném prostředí je třeba, aby jednotlivé definované prvky přesně odpovídaly stanoveným parametrům. Předpisy definují požadavky na umělé a přirozené vodicí linie, signální, varovné a hmatné pásy, vodicí pás přechodu jak z hlediska umístění a funkce, tak i rozměru, povrchu a vizuálního kontrastu.
Pro možnost užívání hromadné dopravy je třeba zajistit nasměrování k předním dveřím vozidla a získávání informací např. akusticky (majáčky na vozidlech) nebo taktilně (štítky s Braillovým písmem na označnících).
Pro **osoby s omezením sluchu** je důležitý převod akustických informací do jiné formy (psané nebo jiné vizuální podoby). Psané informace mají být heslovité a co nejjednodušší, vhodné je užívání piktogramů. Pro odezírání nebo znakování je důležité dobré osvětlení a redukce hluku. Nedoslýchavé osoby mohou používat jako kompenzační pomůcku sluchadla, která v některých případech využívají směrování a zesílení zvuku pomocí tzv. indukční smyky (např. ve výtahu).

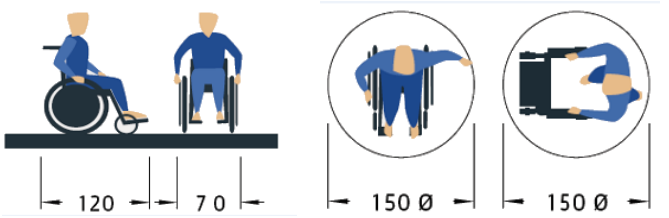
Pro **osoby s psychickými a kognitivními poruchami** je třeba navrhovat jednoduché, bezpečné, logicky členěné prostředí s opakujícími se řešeními, používat výrazné barvy a typový mobiliář. Důležité jsou opět výrazné záchytné body v prostoru, přiměřené osvětlení, jednoduché a logické piktogramy a minimalizace možných kolizních míst.

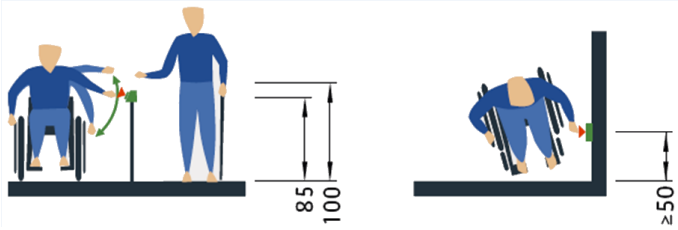
Prostředí pro **seniory** by s ohledem na možná omezení ve stáří mělo splňovat většinu výše uvedených požadavků. Základem je přehledné a logicky řešené prostředí s častými místy pro odpočinek. Důležité je používání zábradlí, madel a jiných opor pro překonávání i malých výškových rozdílů nebo prudších sklonů (např. parkové cesty). Informace by měly být jednoduché a logické, doporučuje se využívání piktogramů a větších typů písma. Přizpůsoben by měl být i mobiliář, doporučují se např. lavičky s bočními opěrkami, které napomáhají při usednutí a vstávání. Důležité jsou i delší intervaly k vykonání určité činnosti (např. na přechodu pro chodce).

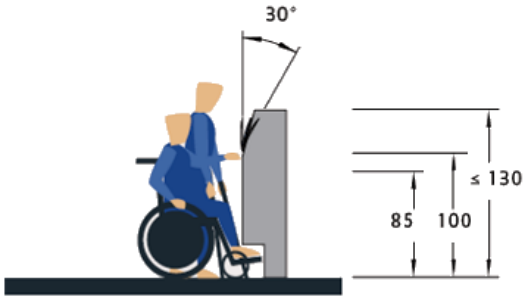

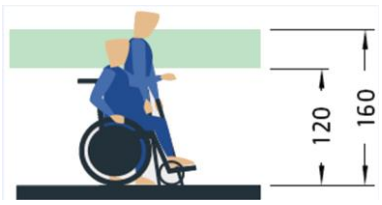
Obr. 54: Bezbariérové řešení občanského vybavení a přilehlého parku láká na společný výlet na vozíčcích.
Foto: N. Rozmanová

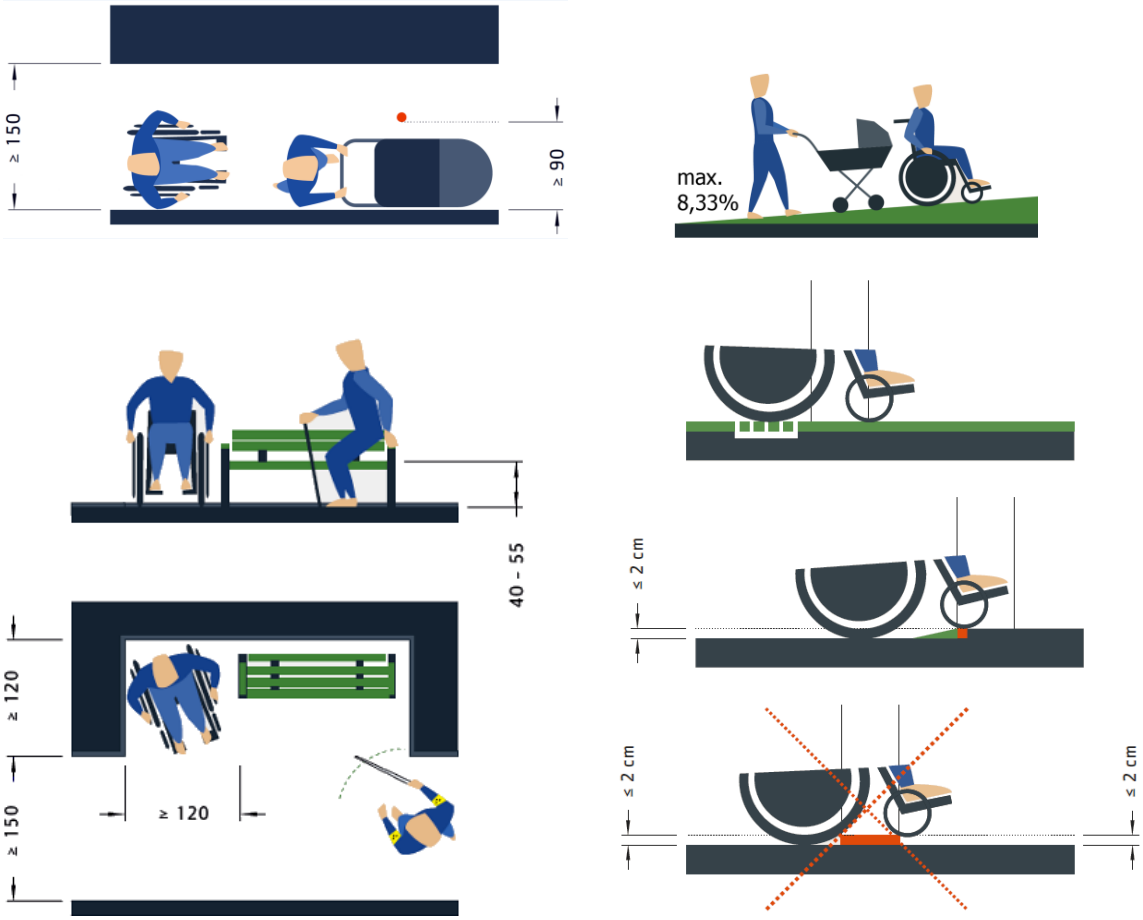

70
90
90
100
90
220
150
150
180
150
70

120
70
150 Ø
150 Ø

85
100
≥50

30°
≤ 130
85
100

120
160

Zdroj: KALAMIDAS, O., KOCH-SCHMUCKERSCHLAG, C. Barrierefreies Bauen für ALLE Menschen – Planungsgrundlagen.

Omezující bývá často i umístění mobiliáře mimo dosahovou vzdálenost (např. vhoz poštovní schránky, ovladače automatů atd.), které je problematické jak pro osoby na vozíku, tak pro osoby s omezenou funkcí paží, osoby malého vzrůstu i menší děti. V podstatě stejné skupiny osob se týká i požadavek na snížení zorného úhlu např. u výšky pro umístění informačních cedulí. Z širšího úhlu pohledu je pro možnost užívání městského prostředí nejvíce omezující nedostatečný počet bezbariérově řešených toalet.

C.10.3.2 Doporučená řešení a náměty pro veřejná prostranství

Při navrhování veřejných prostranství je důležité respektovat jak obecné principy, tak i specifické požadavky jednotlivých skupin uživatelů, včetně dětí, starších občanů, vozíčkářů a obyvatel se zhoršenou schopností pohybu a orientace. Vytváření prostředí přístupného pro všechny je velmi rozsáhlý a multidisciplinární obor. Kvalitní veřejná prostranství je možno vytvořit jen koordinovanou spoluprací řady profesí, a to od projektové fáze po realizaci (specialistů na urbanismus, zahradní architekturu, dopravní řešení, technickou infrastrukturu). Záleží, o jaký konkrétní prostor se jedná – jinak je třeba přistupovat k tvorbě náměstí v historickém centru a jinak k náměstí, které je dopravní křižovatkou. Před zahájením projekčních prací je třeba zvážit všechny funkce, které má veřejné prostranství plnit (případně, které by mohlo plnit), s ohledem na to pak volit jeho tvar a velikost. V případě rekonstrukce veřejného prostranství nebo i pouze inženýrských sítí je ideální realizace, při které jsou veškeré stavební a další práce vzájemně koordinovány.

Při řešení se uplatňují mj. následující **doporučená řešení a náměty pro veřejná prostranství:**

- Při umisťování veřejných prostranství zohledňovat logický pohyb obyvatel k občanskému vybavení (škole, školce, obchodu atd.), soustředění a pobyt lidí v blízkosti těchto objektů, a dále pohyb k zastávkám hromadné dopravy.

- Využít veřejných prostranství a jejich hierarchie ve struktuře sídla, vytvořit jejich ucelený systém. Ten propojit s vycházkovými, naučnými a turistickými trasami v zastavěném a nezastavěném území.

Obr. 55: Vodní prvek ve veřejném prostranství
Foto: I. Kyselka

- Respektovat legislativně stanovenou minimální velikost veřejných prostranství u nově navrhovaných ploch (viz kapitola C.10.1.2 Legislativní východiska). Řešit velikost také podle funkcí, které má veřejné prostranství plnit, dále podle jeho polohy a dalších požadavků – jiná bude velikost plochy v centrální části sídla nebo ve vazbě na významné občanské vybavení a jiná v okrajové poloze sídla, kde bude plocha určena spíše k rekreaci. Vždy je potřeba zohlednit, pro jak rozsáhlé území bude veřejné prostranství sloužit (např. zda bude určeno celé vesnici nebo jen skupině rodinných domů).

- U ulic vymezit dostatečnou šířku pro vozovku, pěší komunikaci, příp. pro parkování podél ní, a travnatý pás pro umístění liniových staveb technické infrastruktury. Vhodné je pamatovat na pruh pro střední a vyšší zeleň nebo pobytovou část ulice (odpočivná zákoutí s lavičkami, restaurační předzahrádky). Současně splnit podmínky na osvětlení a oslunění okolní zástavby.

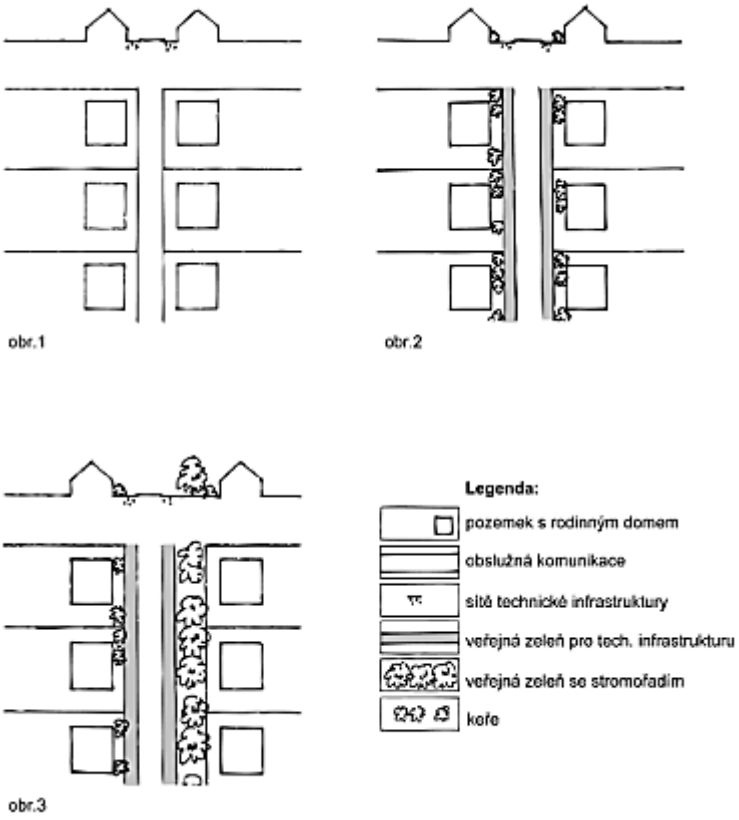

Schéma 3: Ovlivnění kvality veřejného prostranství jeho šířkou a přítomností zeleně
Obr. 1 Veřejné prostranství tvoří pouze obslužná komunikace a předzahrádky rodinných domů. Sítě technické infrastruktury vedou předzahrádkami, nelze na ně proto vysadit ani keře, což zhoršuje dojem úzké ulice.
Obr. 2 Veřejné prostranství tvoří obslužná komunikace, travnaté pásy veřejné zeleně se sítěmi technické infrastruktury a předzahrádky rodinných domů, kde lze vysadit alespoň keře. Prostor působí příjemnějším dojmem díky větší šířce ulice a díky přítomnosti střední zeleně.
Obr. 3 Veřejné prostranství tvoří kromě obslužné komunikace, travnatých pásů veřejné zeleně se sítěmi technické infrastruktury a předzahrádek rodinných domů, kde lze vysadit alespoň keře, také pás veřejné zeleně se stromořadím. Prostor působí příjemně díky rozlehlosti ulice a dostatku zeleně, která navíc zlepší mikroklima ulice.
Ilustrace: M. Chroboczková

- Veřejná prostranství volit v přiměřené docházkové vzdálenosti – s tím souvisí jejich počet a velikost (např. menší veřejná prostranství pro odpočinek, pro hry nejmladších děti apod.). V menších obytných souborech řešit prostranství v kratší docházkové vzdálenosti, aby např. rodiče měli přehled o hrajících si dětech, starší občané bez problémů mohli dojít k lavičkám uprostřed zeleně. V jiné docházkové vzdálenosti bude uvažovaný rozsáhlý park celoměstského významu.

- Při řešení nových veřejných prostranství zachovat lidské měřítko nebo je navrátit stávajícím prostranstvím. Zvolit takové měřítko a uspořádání, aby bylo pro každého (sociálně) přijatelné a obyvatelé si vytvořili vazbu na území, což souvisí s pocitem sounáležitosti a domova.

- Uspořádáním vytvářet orientační body v ploše veřejných prostranství, případně do nich umisťovat takové stavby a drobnou architekturu, aby významná veřejná prostranství byla vnímatelná i z větší

vzdálenosti. Obdobně vytvářet menší centra s veřejnými prostranstvími i mimo hlavní centrum sídla, aby byla zajištěna dobrá orientace v sídle.

- Při projektování zástavby na okraji veřejných prostranství vytvářet podmínky pro vznik tzv. aktivního parteru – tedy propojení občanského vybavení v parteru domů s plochou prostranství. To znamená vtáhnout funkce z parteru domů do ulice, náměstí („rozšíření“ parteru do plochy náměstí) – např. restaurační předzahrádky, prodej venku apod.

Obr.56, 57: Příjemné prostředí znojemských restauračních předzahrádek.
Foto: N. Rozmanová

- Ke zlepšení kvality veřejných prostranství přispívá i uspořádání zástavby – např. v kompaktní městské uliční zástavbě tvořit nároží jako zkosená. Neukončovat blok zástavby holou štítovou stěnou, případně tuto stěnu doplnit zelení – tzv. zelené stěny.

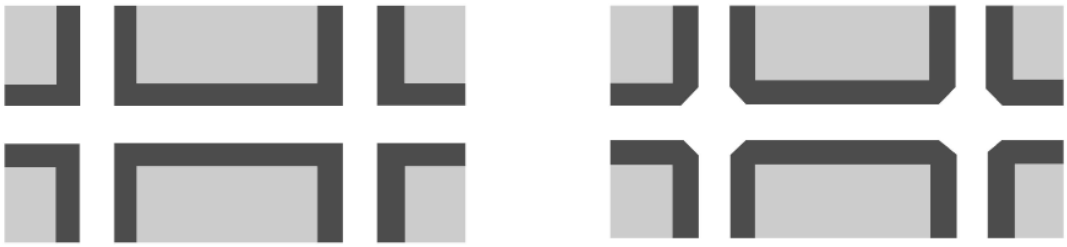

Schéma 4: Vliv uspořádání blokové zástavby v místech křížení komunikací
Pravoúhlá nároží blokové zástavby navozují stísněnější dojem z veřejných prostranství. Zkosená nároží u bloková zástavby „otevírají" prostory ulic, lépe tato jednotlivá veřejná prostranství propojují.
Ilustrace: M. Chroboczková

Obr. 58, 59: Kvalitu prostředí výrazně ovlivňuje využití udržované zeleně. Lido di Jesolo, Itálie
Foto: N. Rozmanová

- Ve stávajících plochách bydlení a občanského vybavení využít všech volných ploch, na malých plochách vysadit zeleň, větší využít pro pobyt obyvatel – umístit lavičky, dětská hřiště, případně drobná sezónní občerstvení, největší plochy využít i pro stánkový prodej, tržnici apod.

Obr. 60: Znojmo
Foto: N. Rozmanová

- Vymezit hranice jednotlivých veřejných prostranství nebo jejich částí také z důvodů psychologických. Tím se vytváří předpoklady pro vznik vazeb obyvatel na místo – např. vymezení nejbližšího zázemí bytového domu, kdy je toto území vnímáno obyvateli domu jako jejich prostranství, i když obyvatelé nejsou přímo vlastníky pozemků. Hranice jsou někdy přirozené – tvořené stavbami, zdmi a ploty nemovitostí. Jinde je potřeba vymezit prostor dodatečně. Také je v některých případech žádoucí vymezit hranice z důvodu bezpečnosti – např. dětská hřiště ohraničit hustým živým plotem apod.

Obr. 61: Důsledně vyžadované požadavky na hygienu a bezpečnost dětských hřišť se odrazí v jejich vzhledu a dlouhodobé uživatelnosti.
Foto: I. Kyselka

- Pamatovat na požadavky hygieny prostředí – např. oddělením prostor vymezených pro venčení psů, umístěním potřebného mobiliáře na odpad.

- Pro veřejná prostranství rovněž využívat zanedbaná území, dojde tak nejen ke zlepšení estetickému, ale i mikroklimatickému, a tím ke zlepšení obyvatelnosti území.

- U nábřeží pamatovat na možnost zvýšení hladiny toku při plošném uspořádání, při umístění zeleně a mobiliáře. Součástí nábřeží může být vedení cyklostezek nebo cyklotras podél toku, vycházkových a běžeckých tras. U větších toků se nabízí možnost využití pro sporty (kajaky, projížďky na loďkách), případně i pro vyhlídkové plavby. Je možno zde budovat i další vybavení v podobě kaváren, restaurací, altánů a pódií pro kulturní akce.

- Při úpravě veřejných prostranství využívat dlažbu odpovídající historickému charakteru místa. Zohledňovat doporučení pro památkově chráněné části sídla. Nezpevňovat veřejné plochy v historických částech sídel ozdobnou betonovou dlažbou nebo chodníky pomocí asfaltového povrchu. Vedle rozměrů a skladby uvážit i využití druhu kamene. Ve venkovském prostředí veřejných ploch uchovat podle možností historické štětování.

- Ke zlepšení kvality veřejných prostranství přispívat obnovou a otevíráním vybraných zatrubněných toků. Využívat významných prvků jako jsou mosty, mostky a lávky.

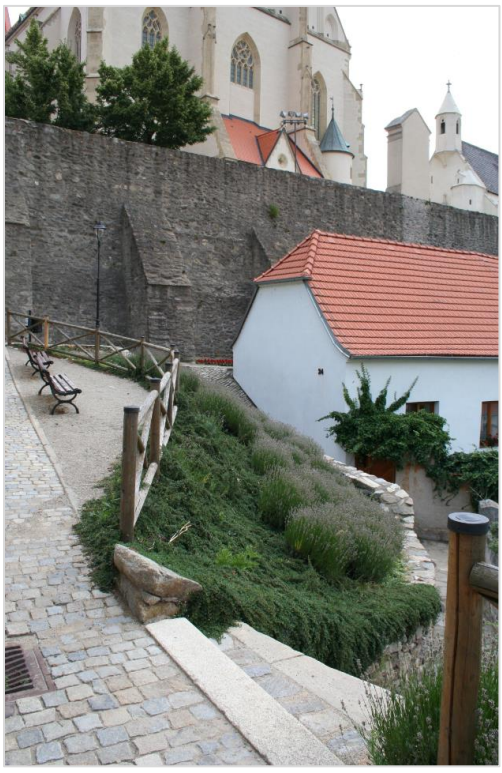
- Ve vesnickém prostředí usilovat o obnovu návesních rybníků a o jejich přírodní charakter.

- Preferovat u nezpevněných částí náměstí a návsí podobu travnaté plochy se solitérními listnáči (podle významu ev. plochy s květinovou výsadbou) před jehličnatými stromy a keři a mobilní zelení.

- Zohledňovat umístění solitérních dřevin a stromořadí ve vztahu k hodnotným stavbám a prostorům, jež by měly doplňovat, nikoliv zacloňovat.

- Doporučovat vhodné úpravy předzahrádek lemujících vesnická veřejná prostranství. Zvažovat charakter oplocení předzahrádek. Volit pro ně střední a vyšší trvalky a květinové keře.

- V památkově chráněném území postupovat ve spolupráci s orgány památkové péče.

Obr. 62-65: Přívětivé a inspirující Znojmo
Foto: N. Rozmanová

- Rekonstrukce plánovat tak, aby bylo možné umístit do veřejného prostoru mj. zeleň a vodní prvky, které napomohou vytvoření příznivého mikroklimatu pro uživatele veřejného prostoru (vodní toky s možností osvěžení a relaxace, kašny, pítka, bazény, fontány). Důležité je vyřešit kvalitně funkci vodních prvků v prostoru, způsob jejich provozování, včetně zajištění údržby a čistoty. Pamatovat na kvalitní realizaci s důrazem na detail, úsporné, účelné a estetické řešení.

Obr. 66, 67 Každý detail veřejného prostranství je důležitý pro působení celku. Znojmo.
Foto: N. Rozmanová

Při tvorbě veřejných prostranství je třeba uplatňovat **principy urbanistické kompozice;** využívat průhledy, dominanty, panoramata, také dbát na proporce a měřítko. Využít lze v prostoru např. rytmus, gradaci, symetrii a asymetrii, shodu či kontrast. Součástí veřejných prostranství je architektonické řešení okolních budov a budov v ploše veřejného prostranství. Součástí řady prostranství jsou také výtvarná díla (plastiky, kašny, alternativní výtvarné počiny).

Obr. 68: V této ulici je zeleně dostatek, ale z kompozičního hlediska je nutno konstatovat, že husté a nízko nasazené koruny jilmů poněkud přehlušují kompoziční záměr – průhled na kostel sv. Tomáše v Brně.
Foto: P. Balabánová

Obr. 69: Průhled z lavičky parku. Nové Hrady.
Foto: N. Rozmanová

Obr. 70: Pohledová osa
Foto: I. Kyselka

Významný je rovněž **design mobiliáře,** osvětlovací tělesa a další prvky prostranství. Konečný dojem ovlivňuje celkové materiálové a barevné řešení veřejných prostranství.

- Mobiliář by měl odpovídat danému místu a charakteru veřejného prostranství.
- Mobiliář, orientační systém atd. ve městě by měl mít jednotný charakter – prvky typické pro dané město.
- Výběr materiálu „podlahy“ částí veřejného prostranství by měl korespondovat s jejich funkcí. Povrch by měl být bezpečný (ne kluzký nebo s vysokým odrazem světla), pohodlný pro vozíčkáře, kočárky i ostatní chodce. Pro zvýšení bezpečnosti volit vhodné barevné nebo materiálové odlišení např. cyklostezky nebo plochy pro dopravu v klidu. Pozornost je třeba věnovat řešení hran a rozhraní povrchů.

Obr. 71: Povrch – nepovrch
Foto: N. Rozmanová

Obr. 72–74: Povrch má odpovídat charakteru místa. Znojmo.
Foto: N. Rozmanová

Obr. 75: Mobiliář v historickém centru. Znojmo.
Foto: N. Rozmanová

Vedle mobiliáře (lavičky, stojany na kola, odpadkové nádoby, přístřešky hromadné dopravy), ovlivňuje vnímání veřejných prostranství řešení dalšího vybavení, jako jsou dětská hřiště, altány, krytá pódia, pingpongové stoly, U-rampy a další prvky skateparků, veřejné toalety, prostory pro venčení psů apod.

Obr. 76–80: Městský mobiliář – Bratislava
Foto: Z. Kučerová

Důležitý je i informační systém – identifikační prvky (označení ulic, domů), rozcestníky, informační ukazatele a tabule, včetně reklamních tabulí (označení obchodů, vývěsní štíty), plakátovací tabule, sloupy a také hodiny.

C.10.3.3 Nástroje k plánování a realizaci veřejných prostranství, Politika architektury a stavební kultury ČR

Soukromé vlastnictví pozemků v plochách veřejných prostranství komplikuje realizaci – pokud vlastník nesouhlasí s řešením v územně plánovací dokumentaci a stavbu není možno vymezit jako veřejně prospěšnou, je pouze na dobré vůli vlastníka, jestli bude možno jeho pozemek pro zamýšlený účel využít.
Pokud nejsou v územně plánovací dokumentaci vymezeny komunikace jako plochy dopravní, nelze je zařadit jako veřejně prospěšné stavby, tedy je nelze vyvlastnit, pak obec nebo město nemusí získat dotaci a může být komplikované komunikace realizovat.
Za plochu dopravní (s možností využití institutu vyvlastnění) je možné považovat i chodník a cyklostezku podle § 6 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů. Do místních komunikací IV. třídy jsou totiž řazeny komunikace nepřístupné provozu silničních motorových vozidel a komunikace, na kterých je umožněn smíšený provoz. Podle ČSN 73 6110 – Projektování místních komunikací a podle zákona č. 13/1997 Sb. se místní komunikace dělí na dvě funkční skupiny: D1 – pěší zóny, obytné zóny a D2 – stezky, pruhy a pásy určené cyklistickému provozu, stezky pro chodce, chodníky, průchody, schodiště a ostatní komunikace nepřístupné provozu silničních motorových vozidel. Sdílený veřejný prostor těmto parametrům vyhovuje, může být tedy veřejně prospěšnou stavbou, pro niž lze vyvlastnit.
Obdobný problém nastává, pokud jsou v územním plánu nebo regulačním plánu vymezeny plochy bydlení, občanského vybavení apod., kde je veřejné prostranství přípustné nebo se s ním uvažuje v rámci těchto nově vymezovaných ploch (viz kapitola C.10.1.2 Legislativní východiska). Zpravidla nikdo z majitelů pozemků nechce svoje pozemky pro tato prostranství uvolnit. Bez vymezení ploch jako samostatných ploch veřejných prostranství v územním nebo regulačním plánu je tedy většinou nelze realizovat.

Nástroje k plánování

V souladu s platnou legislativou (stavební zákon, vyhláška č. 500/2006 Sb. a č. 501/2006 Sb.) lze veřejná prostranství **vymezovat v územních plánech a regulačních plánech.**
Vymezují se buď samostatně – podle § 7 vyhlášky č. 501/2006 Sb. – plochy veřejných prostranství – nebo jsou součástí ploch s rozdílným způsobem využití: ploch bydlení (§ 4), rekreace (§ 5), občanského vybavení (§ 6) a smíšených obytných (§ 8).
Podrobněji (v rozsahu odpovídajícím příloze č. 11 vyhlášky č. 500/2006 Sb.) lze veřejná prostranství **řešit v regulačních plánech a územních studiích.**
Nejmenší šířky veřejného prostranství stanoví § 22 odst. 1 vyhlášky č. 501/2006 Sb. (viz kapitola C.10.1.2 Legislativní východiska).
Při řešení veřejných prostranství v rámci územně plánovací činnosti je třeba si uvědomit, že územní plán ovlivní veřejná prostranství tím, jak je vyřeší, tj. kde je umístí, jak veřejná prostranství případně podrobněji člení, jaké v nich stanoví přípustné, nepřípustné, případně podmíněně přípustné využití, ve kterých dalších plochách s rozdílným způsobem využití (bydlení, rekreace atd.) je připustí, jak stanoví urbanistickou koncepci, včetně vymezení systému sídelní zeleně. Ovlivní je také tím, jak stanoví koncepci veřejné infrastruktury (občanského vybavení, dopravní i technické infrastruktury).

Nedostatkem je, pokud jsou stávající veřejná prostranství (náměstí, návsi) v územně plánovací dokumentaci brána jako „stav“ a dále se s nimi nepracuje. Přitom by bylo vhodné zařadit je do „ploch přestavby“ a v rámci urbanistické koncepce zdůraznit potřebu např. jejich revitalizace. Většina zásad a doporučení, uvedených v předložené kapitole, platí pro stávající i navržená veřejná prostranství – územně plánovací dokumentace (dále též ÚPD) je nástrojem k posouzení a úpravě urbanistické koncepce a kompozice sídla nebo jeho části. V rámci ÚPD je potřebné vymezit postavení stávajících a navrhovaných veřejných prostranství v hierarchii ostatních VP. Dále zhodnotit účel veřejných prostranství v území, jejich vzájemné vazby a vazby na jiné plochy. Posoudit z toho plynoucí potřebu změn v území (např. vyloučení průjezdné dopravy, úpravy pro pohledové propojení klidové části VP s dominantou sídla, vymezení plochy pro občanské vybavení v sousedství centrálního VP).

Nástroje k realizaci

Aby byly vytvořeny předpoklady pro realizaci veřejných prostranství, je nutno zajistit pro ně pozemky. K tomu lze využít:

- **předkupní právo**, podle § 101 zákona č. 183/2006 Sb.: *„K pozemku určenému územním plánem nebo regulačním plánem … pro veřejné prostranství má obec nebo kraj anebo stát v rozsahu vymezeném touto územně plánovací dokumentací předkupní právo.“*
- **dohodu o parcelaci** u regulačního plánu na žádost, příp. **plánovací smlouvu** (smlouva o spoluúčasti žadatele na vybudování nebo úpravách veřejné infrastruktury) – § 66 odst. 2 stavebního zákona.

Pro plochy veřejného prostranství je možné **vyvlastnění, avšak jen pro plochy dopravní a technické infrastruktury, která je jejich součástí,** a byla vymezena ve vydané územně plánovací dokumentaci jako veřejně prospěšná stavba [§ 170 odst. 1 písm. a) stavebního zákona].

Politika architektury a stavební kultury České republiky

Veřejná prostranství jsou jedním z osmi samostatných témat dokumentu Politika architektury a stavební kultury České republiky, který 14. ledna 2015 schválila vláda. Dokument mimo jiné zdůrazňuje potřebu komplexního vnímání prostředí, tedy vzájemného působení staveb. Kvalitu prostředí v sídlech významně ovlivňují právě veřejná prostranství. Umožňují setkávání lidí a jejich vzájemnou komunikaci, ta je podmínkou soudržnosti společenství. Každodenním kontaktem obyvatel a návštěvníků s veřejným prostranstvím ovlivňují VP vztah k sídlu a jejich náhled na současnou stavební kulturu. Spolupráce obyvatel na plánování a realizaci úprav VP podporuje vztah k němu, předchází hrozbám vandalismu a zajišťuje zájem, ochranu a tím dobrý stav a čistotu prostranství.

Politika architektury a stavební kultury České republiky zdůrazňuje, že je třeba zajistit taková řešení veřejných prostranství, která vycházejí z potřeb jejich uživatelů a která současně zohledňují demografický vývoj, společenské změny, technologický vývoj, přírodní podmínky a klimatické změny. Klíčové je věnovat se zvelebování a údržbě stávajících veřejných prostranství a vytvářet nová veřejná prostranství v rámci zastavěného území a v transformačních územích. Podobně jako při územním plánování a navrhování jednotlivých staveb je při plánování veřejných prostranství nutno uplatňovat komplexní, integrovaný a koordinovaný přístup. Řešení veřejného prostranství musí vznikat na základě celkové koncepční rozvahy.

Uvedený dokument stanovuje pro jednotlivá témata cíle a pro jejich dosažení navrhl řadu opatření:

Cíl 2.1 ***Zajistit dostatečnou vybavenost území vhodnými veřejnými prostranstvími, jejich snadnou dostupnost a vzájemné propojení.***
Opatření 2.1.1 *Vytvořit standardy dostupnosti veřejných prostranství.*
Opatření 2.1.2 *Identifikovat hodnoty, využití, funkčnost a dostupnost veřejných prostranství v územně analytických podkladech.*
Opatření 2.1.3 *Závěry vyhodnocení veřejných prostranství v územně analytických podkladech promítat do zadání a návrhu územně plánovacích dokumentací.*
Opatření 2.1.4 *Při tvorbě územních plánů, případně územních studií, strukturovat a hierarchizovat systém veřejných prostranství v sídlech.*

Opatření 2.1.5 *Využívat územní studie pro prověření systémů veřejných prostranství, včetně systémů veřejné zeleně, a jejich konkrétního řešení.*
Opatření 2.1.6 *Využívat regulační plány pro stabilizaci návrhu parcelace zastavitelných ploch s vymezením veřejných prostranství.*
Opatření 2.1.7 *Parcelaci zastavitelných ploch řešit na základě komplexního návrhu s vymezením veřejných prostranství, nepřipustit jejich využití po částech bez celkové koncepce řešení. Pro schválení komplexního návrhu se doporučuje využívat dohody o parcelaci.*
Opatření 2.1.8 *Předložit návrh novely stavebního zákona týkající se dohody o parcelaci, která nebude požadovat souhlas všech vlastníků pozemků a která zavede nástroj směny pozemků. Přitom využít zkušeností z komplexních pozemkových úprav.*
Opatření 2.1.9 *Nástroji územního plánování zamezovat vzniku stavebních souborů, které znemožňují prostupnost území.*

Cíl 2.2 ***Zajistit kvalitu veřejných prostranství za pomoci integrovaných a komplexních řešení.***
Opatření 2.2.1 *Vypisovat architektonicko-urbanistické soutěže a soutěže o návrh na významná veřejná prostranství financovaná z veřejných rozpočtů.*
Opatření 2.2.2 *V návrzích veřejných prostranství zajistit jejich komplexní řešení včetně dopravní a technické infrastruktury, problematiky veřejné zeleně a její návaznosti na krajinu a způsobu vsakování atmosférických srážek a odvodnění zpevněných ploch.*
Opatření 2.2.3 *Nástroji územního plánování prosazovat adekvátní využití a měřítko objektů obklopujících veřejná prostranství. Dbát na respektování genia loci lokality.*
Opatření 2.2.4 *Připravovat úpravy veřejných prostranství za účasti veřejnosti.*
Opatření 2.2.5 *Zlepšit péči o stávající veřejná prostranství a jejich kultivaci, využívat při tom i účast veřejnosti.*

Dokument Politika architektury a stavební kultury České republiky je dostupný na:
http://www.uur.cz/default.asp?ID=4743

C.10.3.3 Participace veřejnosti a motivace příklady

Nejvhodnější cestou k realizaci záměru je spolupráce s občany, uživateli veřejného prostranství. Formou anket, besed, průzkumů a šetření napříč věkovými a sociálními vrstvami obyvatel zjistit jejich představy a názory. Umožnit diskuzi veřejnosti, tj. budoucích uživatelů, s odborníky a autory řešení nad vznikajícími návrhy. Poskytnout občanům, zejména dětem, možnost spolupráce také při realizaci a následné péči o vzniklé dílo. Pro úspěšnou participaci veřejnosti je nutné i její vzdělávání v oboru.

Zapojení veřejnosti přináší řadu výhod, ale i některé změněné podmínky při takovém postupu. Nadace Partnerství, která se problematice veřejných prostor věnuje téměř dvacet roků, uvádí jako nevýhody participace následující:

- časově a organizačně náročnější postup,
- vyšší nároky na projektanta (projekt vyžaduje intenzivnější komunikaci a prezentaci),
- zvýšené finanční prostředky (propagace, pomůcky, občerstvení),
- obvykle vyžaduje asistenci externího facilitátora se znalostí participace.

Současně nadace uvádí řadu zásadních výhod participace občanů:

- zohledňuje skutečné potřeby uživatelů veřejného prostranství,
- pomáhá formulovat a upřesňovat zadání projektantům,
- podporuje aktivní využívání místa, včetně rozvoje aktivit,
- zlepšuje komunikaci, otevřenost mezi správními orgány, experty a veřejností,
- podporuje mechanismus demokratického rozhodování na místní úrovni – lidé rozhodují o prostředí, ve kterém žijí,
- díky společné práci na konkrétním projektu posiluje místní komunitu,
- posiluje vztah občanů k místu a obci,
- omezuje vandalismus a posiluje veřejný dohled,
- zajišťuje dlouhodobou podporu investice (soukromé či veřejné) nebo realizované politiky,
- posiluje sociální kontakty v komunitě a procesy sociálního učení.

Ve srovnání s těmito přínosy se vyšší nároky se zapojením veřejnosti zdají naprosto zanedbatelné.

Obr. 81, 82: Udržované funkční plochy a vybavení jsou podmínkou dobrého veřejného prostranství a jeho spokojených obyvatel na vesnicích i ve městech.

Foto: N. Rozmanová

Příklady

Smyslem kvalitního veřejného prostranství je zvyšovat hodnotu sídla, zlepšovat pobytovou kvalitu a tím přivést obyvatele a návštěvníky do veřejného prostoru, oživit tak ulice, náměstí, nábřeží, parky.

Následující stránky prezentují fotografie několika veřejných prostranství, jak se proměnila v průběhu posledních let. Zachycují jejich stav před úpravami a po úpravách.

Fotografie představují vybrané ukázky měnících se veřejných prostranství v rámci regenerace panelových sídlišť v letech 2002 až 2004.

Dále fotografie prezentují příklad úprav bezprostředního okolí Základní školy Alšova v Kopřivnici, včetně hřiště a navazujících ploch.

Inspirující ukázkou je rovněž Přírodní komunitní centrum Skotnice nebo park Gustava Mahlera v Jihlavě.

Dokladem krásné obnovy po léta neudržovaného areálu parku jsou fotografie parku Havlíčkovy sady v Praze a zámeckého parku v Benátkách nad Jizerou.

Z databáze projektů přihlášených do soutěže Cesty městy, která je přehlídkou současných trendů v procesu zklidňování dopravy, je ukázka provedené revitalizace Velkého náměstí ve Strakonicích. Přehled všech přihlášených akcí v každém ročníku řadí pořádající Nadace Partnerství do přehledných karet. Ty jsou inspirací pro další města a obce.

Poslední podnětná skupina fotografií prezentuje zahraniční realizace v projektu nazvaném "Před / Po".

Jilemnice, sídliště Spořilov – stav před úpravou

Jilemnice, sídliště Spořilov – stav po úpravě
Zdroj: Regenerace panelových sídlišť – katalog příkladů za rok 2002

Pardubice, sídliště Pravý břeh Labe – stav před úpravou

Pardubice, sídliště Pravý břeh Labe – stav po úpravě
Zdroj: Regenerace panelových sídlišť – katalog příkladů za rok 2002

Brno, sídliště Žabovřesky – stav před úpravou

Brno, sídliště Žabovřesky – stav po úpravě
Zdroj: Regenerace panelových sídlišť – katalog příkladů za rok 2004

Česká Třebová, sídliště Lhotka

Zdroj: Regenerace panelových sídlišť – katalog příkladů za rok 2004

Přerov, sídliště Přerov II – Předmostí

Zdroj: Regenerace panelových sídlišť – katalog příkladů za rok 2004

Kopřivnice, atrium Základní škola Alšova – stav před úpravou
Foto: město Kopřivnice

Kopřivnice, atrium Základní škola Alšova – stav po úpravě
Foto: město Kopřivnice

Kopřivnice, hřiště u Základní školy Alšova – stav před úpravou
Foto: město Kopřivnice

Kopřivnice, hřiště u Základní školy Alšova – stav po úpravě
Foto: město Kopřivnice

Kopřivnice, školní sportoviště – stav před úpravou a po ní
Foto: město Kopřivnice

Kopřivnice, areál Fojtství – stav prostranství před úpravou a po ní
Foto: město Kopřivnice

Skotnice, Přírodní komunitní centrum – stav před úpravou původního prostranství

Na původním veřejném prostranství byly umístěny staré kovové herní prvky pro děti nevyhovující bezpečnostním normám, v některých částech se nacházely náletové dřeviny a neudržovaná zeleň.

Foto: zdroje obce Skotnice

Skotnice, Přírodní komunitní centrum – stav po úpravě

Foto: zdroje obce Skotnice

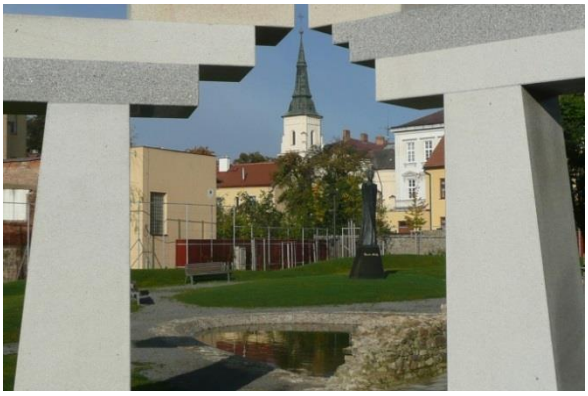
Přírodní komunitní centrum bylo realizováno v letech 2012 a 2013 na základě výstupů komunitního plánování dle potřeb a přání občanů. Prostor určený k relaxaci, volnočasovým i neformálním vzdělávacím aktivitám slouží všem věkovým skupinám místních občanů i četným návštěvníkům obce a také jej využívají jako odpočívadlo cykloturisté. Nachází se poblíž centra obce v příjemné přírodní lokalitě u řeky Lubiny. Kromě dětských herních prvků, bludiště, cvičících a posilovacích strojů je jeho součástí také venkovní učebna s výukovou tabulí, altán s krbem a mobiliář pro relaxaci.

Foto: zdroje obce Skotnice

Jihlava, park Gustava Mahlera – otevřen v roce 2009
Zdroj: foto.mapy.cz

Ústředním prvkem parku je socha hudebního skladatele Gustava Mahlera, která je obklopena kamennými plastikami ptáků a ryb symbolizujícími Mahlerovu hudební tvorbu. Park svým řešením připomíná historické stopy místa – plochu hradebního parkánu, linii městských hradeb a základy bývalé synagogy vypálené nacisty. Pohled na prostory parku a okolní část centra města zprostředkovává vyhlídka umístěná v historické baště opevnění.
Zdroj: tic.jihlava.cz

Jihlava, park Gustava Mahlera
Foto: H. Šimková

Praha, park Havlíčkovy sady, oplocení areálu – stav před úpravou a po ní
Foto: archiv MČ Praha 2

Praha, park Havlíčkovy sady, umělá jeskyně Grotta – stav před úpravou a po ní
Foto: archiv MČ Praha 2

Praha, park Havlíčkovy sady – stav před úpravou a po ní
Foto: archiv MČ Praha 2

Havlíčkovy sady neboli Grébovka či Gröbovka je park anglického typu s vysoce hodnotným souborem objektů. V roce 1905 vykoupila vinohradská obec celý areál, aby jej zachránila před jeho rozprodáním na stavební parcely. Po nejnutnějších úpravách předala parkovou část veřejnosti pod názvem Havlíčkovy sady. V roce 1964 byly Havlíčkovy sady vyhlášeny nemovitou kulturní památkou.

Zámek Benátky nad Jizerou, park – stav před úpravou a po ní
Zdroj: město Benátky nad Jizerou

Revitalizace Velkého náměstí ve Strakonicích - I. etapa – stav před úpravou a po ní

Zdroj: http://www.nadacepartnerstvi.cz/Verejny-prostor-a-doprava/Zklidnujeme-dopravu/Cesty-mesty/Databaze-souteznich-reseni

Přestupní terminál v Novém Bydžově

Původní stav

Původní nástupiště do autobusů MHD bylo v ulici J.E.Purkyně v centru města. Autobusové zastávky byly od nádraží ČD vzdáleny cca. 400 m. Na autobusovém stanovišti nebyly přístřešky, sociální zařízení ani informační systém.

Důvody pro změnu původního stavu

Neexistence integrovaného dopravního systému, neprovázanost různých druhů dopravy, nevhodné podmínky pro uživatele veřejné dopravy.

Realizované změny

- vybudování nového bezbariérového přestupního terminálu veřejné dopravy
- zavedení integrovaného systému dopravy včetně tarifních pásem, optimalizace jízdních řádů (úspory využity na zavedení nových spojů, zejména ve dnech pracovního volna a klidu)
- zprovoznění komplexního informačního systému

Přestupní terminál v Novém Bydžově – ukázka z karty Databáze projektů přihlášených do soutěže Cesty městy je přehlídkou současných trendů v procesu zklidňování dopravy.
Oceněná řešení mohou sloužit jako inspirace pro další města.

Zdroj: http://www.nadacepartnerstvi.cz/Verejny-prostor-a-doprava/Zklidnujeme-dopravu/Cesty-mesty/Databaze-souteznich-reseni

Předtím a potom: fotografie, které ukazují možnosti zohlednění chodců.

Poskytnutí více veřejného prostoru pro chodce je jedním z hlavních cílů projektů obnovy měst, které se konají ve městech po celém světě.

Vysazováním více stromů, vytvářením více chodníků a cyklostezek a zakládáním nových venkovních posezení je možné navrhnout přívětivější místa s menší intenzitou dopravy a podporovat udržitelné způsoby dopravy, zejména chůzi nebo jízdu na kole.

S cílem propagace projektů městské obnovy zahájila brazilská skupina Urb-I **projekt "Před / Po",** který zahrnuje fotografie "předtím a potom". Fotografie ukazují, jak města více nakloněná chodcům přerozdělila svůj veřejný prostor.

Tento projekt je o spolupráci, takže kdokoli může zvýšit povědomí o změnách, které probíhají v jeho městě.

Následující a další fotografie proměněných protor jsou dostupné na stránkách:
http://www.archdaily.com/773139/before-and-after-30-photos-that-prove-the-power-of-designing-with-pedestrians-in-mind

Rue St. Hubert, Montréal, Kanada

Av. Duque de Ávila, Lisabon, Portugalsko

Forth St., Auckland, Nový Zéland

Strada Halelor, Bukurešť, Rumunsko

Avenue Shamrock, Montréal, Kanada

Agias Sofias, Soluň, Řecko

Boulevard Ion C., Bukurešť, Rumunsko

Shlomtsiyon HaMalka, Jeruzalém, Izrael

Coenties Slip, New York, USA

Použité a související zdroje:

GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství.* 1. vyd. Boskovice: Albert, 2000. 202 s. ISBN 80-85834-79-0.

GEHL, Jan. *Nové městské prostory.* 1. vyd. Šlapanice: ERA, 2002. 263 s. ISBN 80-86517-09-8.

GEHL, Jan. *Města pro lidi.* Brno: Partnerství, 2012. 261 s. ISBN 978-80-260-2080-6.

KALAMIDAS, O., KOCH-SCHMUCKERSCHLAG, C. Barrierefreies Bauen für ALLE Menschen – Planungsgrundlagen. Graz 2006. ISBN 3-9502081-0-0.

KOPÁČIK, Gabriel a kol. *Ulice v urbanistické struktuře: Grantový projekt GA ČR 103/99/1596 – výběr ze závěrečných příspěvků.* Brno: Vysoké učení technické, 2003. 326 s.

KUČA, Karel, KUČOVÁ, Věra. *Principy památkového urbanismu.* Praha: Státní ústav památkové péče, 2000. ISBN 1210-5538. ISBN 80-86234-15-0.

MAIER, Karel. *Udržitelný rozvoj území.* 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 253 s. ISBN 978-80-247-4198-7.

KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a veřejný prostor.* Praha: České vysoké učení technické, 2013. 30 s. ISBN 978-80-01-05401-7.

POSPĚCH, Pavel. *Městský veřejný prostor.* Praha, 2013. Text vznikl v rámci projektu specifického výzkumu na Masarykově univerzitě Analytické využití teoretických konceptů v sociálních vědách (MUNI/A/1019/2009).
Dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/ce976392e370e5d77675e70e33b25aaf2229f972_13-1-14Pospech14.indd.pdf

KOSTROŇ, Lubomír, *Psychologie architektury.* Praha: Grada 2011. 207 s. ISBN 978-80-247-2926-8.

Koncepce rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť, Praha 2015
Dostupné na:
http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/obecne/krvps_formulace%20zakladniho%20pristupu_male.pdf

Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy. 1. vyd. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 2014. 289 s. ISBN 978-80-87931-09-7.

Politika architektury a stavební kultury České republiky, Praha a Brno, 2015. 47 s. ISBN 978-80-87147-83-2 (Ministerstvo pro místní rozvoj. Praha) ISBN 978-80-87318-34-8 (Ústav územního rozvoje. Brno)
Dostupné na: http://www.uur.cz/default.asp?ID=4743

TODL, Luděk, HEXNER, Michal, NOVÁK, Jaroslav. *Urbanistická kompozice I*. Praha: České vysoké učení technické, 1985.

Veřejná prostranství – veřejné prostory, sídelní zeleň, krajina v územním plánování: sborník ze semináře AUÚP, Františkovy Lázně, 17.–18. 4. 2008. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje, 2008. 72 s. ISBN 978-80-903928-8-5.

Veřejný prostor, veřejná prostranství: sborník z konference AUÚP, Znojmo 21.–22. 11. 2013. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje, 2013. 79 s. ISBN 978-80-87318-27-0.

Sýkora, Luděk. *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. 201 s.

ZDAŘILOVÁ, Renata. *Bezbariérové užívání staveb: metodika k vyhlášce č. 398/2009 Sb., o obecných a technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb.* 1. vyd. Praha: Informační centrum ČKAIT; Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2011. 193 s. ISBN: 978-80-87438-17-6.

Evropská koncepce přístupnosti (ECA): příručka technické asistence 2003. 1. vyd. Praha: Národní rada zdravotně postižených ČR, 2005. 99 s. ISBN 2-919931-24-5.

Zpomalovací prahy – Technické podmínky. Schválilo Ministerstvo dopravy, odbor pozemních komunikací 31. 7. 2013 s účinností od 1. 8. 2013. Dostupné na: http://www.pjpk.cz/TP%2085.pdf.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb.

Ostatní zdroje:

- připravovaná metodika ÚÚR k veřejným prostranstvím,
- internetové stránky,
- publikace ÚÚR.

Soupis zkratek:

IDS	integrovaný dopravní systém
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚÚR	Ústav územního rozvoje
VP	veřejná prostranství

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

KAPITOLA D.

ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ, JEHO ORGÁNY, NÁSTROJE A VAZBY

Verze pro tisk (1x ročně) – k 21. 2. 2017

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování

Kapitola D – Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby

D.1 Orgány územního plánování, stavební úřady a dotčené orgány chránící veřejné zájmy

Garant kapitoly **D – Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby**:
Ing. arch. Naděžda Rozmanová

D.1 Orgány územního plánování, stavební úřady a dotčené orgány chránící veřejné zájmy

Podkapitola D.1.1 **Orgány územního plánování**:
Zpracovatel – Ing. arch. Miriam Blažková. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Zveřejněno: 6. 12. 2006. Aktualizace: 2010.
Poslední aktualizace 2013 – Ing. arch. Hana Halasová
Redakce MMR

Podkapitola D.1.2 **Stavební úřady**:
Zpracovatel – Ing. arch. Miriam Blažková. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Zveřejněno: 6. 12. 2006. Aktualizace: 2010.
Poslední aktualizace 2013 – Ing. arch. Hana Halasová
Redakce MMR

Podkapitola D.1.3 **Dotčené orgány**:
Zpracovatel – Ing. arch. Miriam Blažková. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Zveřejněno: 6. 12. 2006. Aktualizace: 2010.
Poslední aktualizace 2013 – Ing. arch. Miriam Blažková
Redakce MMR

Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

D.1 ORGÁNY ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ, STAVEBNÍ ÚŘADY A DOTČENÉ ORGÁNY CHRÁNÍCÍ VEŘEJNÉ ZÁJMY 3

D.1.1 Orgány územního plánování 3

D.1.2 Stavební úřady 7

D.1.3 Dotčené orgány 9

D ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ, JEHO ORGÁNY, NÁSTROJE A VAZBY

Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, který spočívá ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích. Územní plánování zajišťuje předpoklady pro udržitelný rozvoj území soustavným a komplexním řešením účelného využití a prostorového uspořádání území s cílem dosažení obecně prospěšného souladu veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území. Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti.

Úkoly územního plánování jsou zejména:

- zjišťovat a posuzovat stav území, jeho přírodní, kulturní a civilizační hodnoty,
- stanovovat koncepci rozvoje území s ohledem na hodnoty a podmínky území,
- prověřovat a posuzovat potřebu změn v území, veřejný zájem na jejich provedení, jejich přínosy, problémy, rizika,
- stanovovat urbanistické, architektonické a estetické požadavky na využívání a prostorové uspořádání území a na jeho změny, zejména na umístění, uspořádání a řešení staveb,
- stanovovat podmínky pro provedení změn v území, zejména pak pro umístění a uspořádání staveb s ohledem na stávající charakter a hodnoty území,
- stanovovat pořadí provádění změn v území (etapizaci),
- stanovovat podmínky pro obnovu a rozvoj sídelní struktury a pro kvalitní bydlení,
- vytvářet podmínky pro snižování nebezpečí a odstraňování důsledků ekologických a přírodních katastrof v území a pro odstraňování důsledků náhlých hospodářských změn,
- prověřovat a vytvářet podmínky pro hospodárné vynakládání prostředků z veřejných rozpočtů na změny v území,
- vytvářet podmínky pro ochranu území před negativními vlivy záměrů na území a navrhovat kompenzační opatření.

Úkolem územního plánování je také posouzení vlivů politiky územního rozvoje, zásad územního rozvoje a územního plánu na udržitelný rozvoj území.

D.1 ORGÁNY ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ, STAVEBNÍ ÚŘADY A DOTČENÉ ORGÁNY CHRÁNÍCÍ VEŘEJNÉ ZÁJMY

D.1.1 Orgány územního plánování

Působnost ve věcech územního plánování vykonávají **orgány obcí a krajů**, (jedná se působnost přenesenou ve věcech územního plánování, nestanoví-li stavební zákon, že o věci rozhoduje zastupitelstvo obce nebo kraje), dále **Ministerstvo pro místní rozvoj** (dále též jen ministerstvo) a na území vojenských újezdů **Ministerstvo obrany**.

Orgány obce

Orgány obce zajišťují ochranu a rozvoj hodnot území obce, pokud nejsou svěřeny v záležitostech nadmístního významu orgánům kraje nebo na základě zvláštních právních předpisů dotčeným orgánům (§5 odst. 3 SZ).

Orgány obcí, které vykonávají působnost ve věcech územního plánování, jsou:
- obecní úřad obce s rozšířenou působností, tj. úřad územního plánování,
- obecní úřad, který zajistí splnění kvalifikačních požadavků pro výkon územně plánovací činnosti,
- stavební úřad,
- obecní úřad, který není úřadem územního plánování, ani úřadem, který zajistí splnění kvalifikačních požadavků pro výkon územně plánovací činnosti,
- zastupitelstvo obce,
- rada obce.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností (dále jen *úřad územního plánování*) pořizuje územní plán a regulační plán pro území své obce, pořizuje územně plánovací podklady, pořizuje územní plán, regulační plán, územní studii a vymezení zastavěného území na žádost obce ve svém správním obvodu. Dále je dotčeným orgánem v územním řízení z hlediska uplatňování záměrů územního plánování, pokud nevydává územní rozhodnutí, je dotčeným orgánem v řízení podle zvláštního právního předpisu, v němž se rozhoduje o změnách v území, podává návrh na vložení dat do evidence územně plánovací činnosti a vykonává další činnosti podle stavebního zákona (§ 6 odst. 1 SZ). Poskytuje v rámci své působnosti jako předběžnou informaci (§ 139 zákona č. 500/2004 Sb.) územně plánovací informaci (§ 21 odst. 1 SZ).

Obecní úřad, který zajistí splnění kvalifikačních požadavků podle § 24 stavebního zákona, pořizuje územní plán a regulační plán pro území své obce, pořizuje vymezení zastavěného území, podává návrh na vložení dat do evidence územně plánovací činnosti, vykonává další činnosti podle stavebního zákona, pořizuje územní studii; na základě veřejnoprávní smlouvy vykonává tuto působnost pro obec ve stejném správním obvodu obce s rozšířenou působností (§ 6 odst. 2 SZ). Poskytuje v rámci své působnosti jako předběžnou informaci (§ 139 zákona č. 500/2004 Sb.) územně plánovací informaci (§ 21 odst. 1 SZ).

Stavební úřad vydává územní rozhodnutí, územní souhlas, poskytuje informace pro pořizování územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace a vykonává další činnosti podle stavebního zákona.

Obecní úřad, který nevykonává působnost jako úřad územního plánování, nesplňuje kvalifikační požadavky ani není stavebním úřadem, má za povinnost poskytovat informace pro zpracování územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace (§ 6 odst. 4 SZ).

Zastupitelstvo obce má zásadní úlohu v celém systému pořizování územně plánovací dokumentace. Rozhoduje v samostatné působnosti o pořízení územního plánu a regulačního plánu, schvaluje zadání, případně pokyny pro zpracování návrhu územního plánu, vydává územní plán a regulační plán, projednává zprávu o uplatňování územního plánu a vykonává další činnosti podle stavebního zákona (§ 6 odst. 5 SZ).

Rada obce a v obcích, kde se rada nevolí, *zastupitelstvo obce* vydává vymezení zastavěného území. Schvaluje žádost obce o pořizování územního plánu, regulačního plánu a územní studie nebo uzavření smlouvy s právnickou nebo fyzickou osobou oprávněnou k výkonu územně plánovací činnosti. Vydává územní opatření o asanaci a územní opatření o stavební uzávěře, uplatňuje v samostatné působnosti námitky k zásadám územního rozvoje a připomínky k územnímu plánu sousední obce, vykonává další činnosti podle stavebního zákona (§ 6 odst. 6 SZ).

Orgány kraje

Orgány kraje zajišťují ochranu a rozvoj hodnot území kraje. Do činnosti orgánů obcí mohou zasahovat jen v zákonem stanovených případech, a to pouze v záležitostech nadmístního významu; postupují přitom v součinnosti s orgány obcí (§ 5 odst. 4 SZ).

Působnost orgánů kraje je rozdělena mezi krajský úřad, zastupitelstvo kraje a radu kraje (§ 7 SZ).

Krajský úřad v přenesené působnosti pořizuje zásady územního rozvoje a v zákonem stanovených případech regulační plán pro plochy a koridory nadmístního významu, pořizuje územně plánovací podklady, je dotčeným orgánem v územním řízení a v řízení podle zvláštních právních předpisů, v nichž se rozhoduje o změnách v území, které se dotýkají více správních obvodů obcí s rozšířenou působností, vydává územní rozhodnutí v zákonem stanovených případech, určuje stavební úřad příslušný k územnímu řízení v zákonem stanovených případech, vkládá data do evidence územně plánovací činnosti za svůj správní obvod, vykonává další činnosti podle stavebního zákona (§ 7 odst. 1 SZ). Krajský úřad poskytuje v rámci své působnosti jako předběžnou informaci (§ 139 zákona č. 500/2004 Sb.) územně plánovací informaci (§ 21 odst. 1 SZ).

Zastupitelstvo kraje vydává v samostatné působnosti zásady územního rozvoje, schvaluje v samostatné působnosti zadání, případně pokyny pro zpracování návrhu zásad územního rozvoje, schvaluje v samostatné působnosti zprávu o uplatňování zásad územního rozvoje, vydává regulační plán v zákonem stanovených případech, vykonává další činnosti podle stavebního zákona (§ 7 odst. 2 SZ).

Rada kraje uplatňuje v samostatné působnosti stanovisko k návrhu politiky územního rozvoje, vydává v zákonem stanovených případech územní opatření o asanaci a územní opatření o stavební uzávěře (§ 7 odst. 3 SZ).

Zvláštní působnost na území hlavního města Prahy

Hlavní město Praha je spravováno na základě samostatného zákona. Územní plán se pořizuje a vydává pro celé území hlavního města Prahy. Územní plán může být pořízen a vydán též pro vymezenou část území hlavního města Prahy (§ 43 odst. 4 SZ). Zastupitelstvu hlavního města Prahy je vyhrazeno vydávat územně plánovací dokumentaci pro celé území hlavního města Prahy; tuto dokumentaci pořizuje Magistrát hlavního města Prahy. Působnost krajského úřadu jako nadřízeného orgánu vykonává v tomto případě Ministerstvo pro místní rozvoj. Pořizuje-li úřad městské části územní plán pro vymezenou část území hlavního města Prahy, vykonává působnost krajského úřadu jako nadřízeného orgánu Magistrát hlavního města Prahy (§ 8 SZ).

Ministerstvo pro místní rozvoj – působnost ve věcech územního plánování

Ministerstvo je ústředním správním úřadem ve věcech územního plánování a vykonává státní dozor ve věcech územního plánování, pořizuje politiku územního rozvoje a k tomu potřebné územně plánovací podklady, vede evidenci územně plánovací činnosti a vykonává další činnosti podle stavebního zákona (§ 11 odst. 1 SZ).

Ministerstvo může ve věcech územního plánování a stavebního řádu zasahovat do působnosti orgánů krajů a obcí jen v záležitostech týkajících se rozvoje území státu, ale i tehdy musí postupovat v součinnosti s orgány příslušných obcí a krajů (§ 5 odst. 5 SZ).

Ministerstvo zajišťuje metodickou podporu uplatňování soudobých poznatků územního plánování, urbanismu, architektury a poznatků stavebně technických, jakož i veřejných zájmů ve výstavbě a stavebnictví, zejména v ochraně životů a zdraví, v péči o životní prostředí a v ochraně kulturního, archeologického a přírodního dědictví. Z tohoto důvodu ministerstvo zřizuje organizační složku státu k řešení koncepčních otázek teorie a praxe v oboru územního plánování, urbanismu a architektury. Touto činností může pověřit již existující odborně způsobilou organizační složku státu (§ 11 odst. 2 a 3 SZ).

Ministerstvo obrany a újezdní úřady

Jejich působnost se vztahuje na území vojenských újezdů.

Ministerstvo obrany pro území vojenských újezdů vydává územní plán a regulační plán, projednává územně analytické podklady a územní studie, podává návrh na vložení dat do evidence územně plánovací činnosti (§ 10 odst. 1 SZ).

Újezdní úřad pro území vojenského újezdu pořizuje územní plán, regulační plán a územní studii, pořizuje územně analytické podklady, poskytuje územně plánovací informace, připravuje návrh na vložení dat do evidence územně plánovací činnosti (§ 10 odst. 2 SZ).

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

D.1.2 Stavební úřady

Stavební zákon člení stavební úřady na *obecné*, které vykonávají úplnou pravomoc stavebních úřadů, včetně územního rozhodování, na *speciální stavební úřady* a na *vojenské a jiné stavební úřady*; určitá působnost je svěřena též *obcím*, jejichž obecní úřady stavebním úřadem nejsou.

Stavební úřad vydává územní rozhodnutí a územní souhlas, poskytuje informace pro pořizování územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace a vykonává další činnosti podle stavebního zákona (§ 6 odst. 3 SZ).

Obecné stavební úřady

Obecným stavebním úřadem je podle § 13 odst. 1 SZ
1. ministerstvo, které je ústředním správním úřadem ve věcech stavebního řádu,
2. krajský úřad,
3. obecní úřad obce s rozšířenou působností,
4. pověřený obecní úřad,
5. městský a obecní úřad, který tuto působnost vykonával ke dni 31. prosince 2012.

Jde-li o opatření nebo stavbu, která se má uskutečnit ve správním obvodu dvou nebo více stavebních úřadů, provede řízení a vydá rozhodnutí nejbližší společně nadřízený stavební úřad. Ten může stanovit, že řízení provede a rozhodnutí vydá některý ze stavebních úřadů, v jehož správním obvodu se má stavba nebo opatření uskutečnit (§ 13 odst. 6 SZ).

Kraj je povinen ohlásit změny územní působnosti stavebních úřadů správci základního registru územní identifikace, adres a nemovitostí (§ 13 odst. 7 SZ).

Speciální stavební úřady

Působnost stavebního úřadu, s výjimkou pravomoci ve věcech územního rozhodování, vykonávají u staveb leteckých, staveb drah a na dráze, včetně zařízení na dráze, staveb dálnic, silnic, místních komunikací a veřejně přístupných účelových komunikací a vodních děl speciální stavební úřady (§ 15 odst. 1 SZ).

Speciální stavební úřady mohou vydat povolení pro stavby jen se souhlasem obecného stavebního úřadu příslušného k vydání územního rozhodnutí, který ověřuje dodržení jeho podmínek; souhlas není správním rozhodnutím. Jestliže se nevydává územní rozhodnutí ani územní souhlas, postačí vyjádření obecného stavebního úřadu o souladu navrhované stavby se záměry územního plánování (§ 15 odst. 2 SZ).

Vojenské a jiné stavební úřady

Na území vojenských újezdů vykonávají působnost stavebních úřadů, a to včetně územního rozhodování, újezdní úřady (§ 16 odst. 1 SZ).

Působnost stavebních úřadů, s výjimkou pravomoci ve věcech územního rozhodování, vykonávají také Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo průmyslu a obchodu. Pokud tyto stavební úřady povolují stavby v uzavřených prostorech existujících staveb, kterými se nemění výškové ohraničení, mohou tak učinit bez

územního rozhodnutí nebo územního souhlasu. To samozřejmě neplatí pro stavby umisťované mimo takové areály, které vyžadují územní rozhodnutí nebo územní souhlas. V takovém případě si před povolením stavby obstará tento stavební úřad vyjádření obecného stavebního úřadu o souladu návrhu se záměry územního plánování (§ 16 odst. 2 a 4 SZ).

Působnost stavebních úřadů v dobývacích prostorech vykonávají obvodní báňské úřady, jde-li o stavby, které mají sloužit otvírce, přípravě a dobývání výhradních ložisek, jakož i úpravě a zušlechťování nerostů prováděných v souvislosti s jejich dobýváním, včetně staveb úložných míst pro těžební odpad, a skladů výbušnin, s výjimkou staveb náležejících podle stavebního zákona do působnosti Ministerstva průmyslu a obchodu a staveb vodních děl (§ 16 odst.3 SZ).

V pochybnostech, zda jde o stavbu spadající do pravomoci vojenského nebo jiného stavebního úřadu, platí stanovisko příslušného ústředního správního úřadu, jehož působnosti se stavba týká (§ 16 odst. 5 SZ).

Vyhrazení pravomoci stavebního úřadu

Nadřízený stavební úřad si může vyhradit pravomoc stavebního úřadu prvního stupně u jednotlivých technicky zvlášť obtížných nebo neobvyklých staveb nebo u opatření s rozsáhlejšími účinky na životní prostředí, kulturní památku, památkovou rezervaci nebo památkovou zónu v jejich okolí (§ 17 odst. 1 SZ).

Jestliže si vyhradí krajský úřad pravomoc k vydání územního rozhodnutí v případě záměru posuzovaného z hlediska vlivu na životní prostředí, vykonává zároveň pravomoc ve věci stavebního povolení (§ 103 až § 118 SZ), záměru o užívání dokončené stavby (§ 120 SZ), kolaudačního souhlasu (§ 122 SZ), předčasného užívání stavby (§ 123 SZ) a zkušebního provozu (§ 124 SZ) (§ 17 odst. 2 SZ).

Ministerstvo si může vyhradit pravomoc stavebního úřadu k vydání územního rozhodnutí u staveb přesahujících hranice kraje, u staveb s mimořádnými negativními vlivy na životní prostředí nebo u staveb s vlivem na území sousedních států (§ 17 odst. 3 SZ).

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

D.1.3 Dotčené orgány

Orgány územního plánování a stavební úřady postupují ve vzájemné součinnosti s dotčenými orgány chránícími veřejné zájmy podle zvláštních právních předpisů[1] [§ 4 odst. 2 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen SZ)].

Dotčenými orgány jsou:

- orgány, o kterých to stanoví zvláštní zákon [§ 136 odst. 1 písm. a) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen SŘ)];
- správní orgány a jiné orgány veřejné moci příslušné k vydání *závazného stanoviska* nebo *vyjádření*, které je podkladem rozhodnutí správního orgánu [§ 139 odst. 1 písm. b) SŘ].

Dotčené orgány vydávají (§ 4 odst. 2 SZ):

- **závazná stanoviska** (§ 149 odst. 1 SŘ) pro rozhodnutí a pro jiné úkony stavebního úřadu (územní souhlas, ohlášení, uzavírání veřejnoprávní smlouvy, kolaudační souhlas aj.), nebo úkony autorizovaného inspektora (certifikát autorizovaného inspektora) podle SZ, nestanoví-li zvláštní předpis jinak.
- **stanoviska** (dle § 4 odst. 2 SZ), která nejsou samostatným rozhodnutím ve správním řízení a jejichž obsah je závazný pro politiku územního rozvoje a pro opatření obecné povahy podle SZ (územně plánovací dokumentace, vymezení zastavěného území, územní opatření o stavební uzávěře a územní opatření o asanaci území).

Obsahuje-li posuzovaný návrh varianty řešení, dotčený orgán posuzuje každou variantu samostatně (§ 4 odst. 3 SZ).

Dotčené orgány uplatňují závazná stanoviska (popř. rozhodnutí) při:
- územním řízení [§ 86 odst. 2 písm. b), § 87 odst. 1, § 89 odst. 1, § 90 písm. e) SZ],
- společném územním a stavebním řízení (§ 94a odst. 1, 2 a 3 SZ),
- zjednodušeném územním řízení [§ 95 odst. 1 písm. c) SZ],
- územním souhlasu [§ 96 odst. 3 písm. b) SZ],
- veřejnoprávní smlouvě (§ 78a odst. 2, § 116 odst. 2 SZ),

[1] Například zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a další.

- ohlášení [§ 105 odst. 1 písm. c), odst. 3 písm. a), odst. 4 písm. a), odst. 5 písm. a), odst. 6 písm. a), § 106 odst. 1 SZ],
- stavebním povolení [§ 110 odst. 2 písm. d), § 112 odst. 1 a 2, § 114 odst. 3 SZ],
- oznámení stavebního záměru s certifikátem autorizovaného inspektora [§ 117 odst. 2 písm. e) SZ],
- užívání staveb (§ 119 odst. 2 SZ),
- změně stavby před jejím dokončením (§ 118 odst. 3 SZ),
- kolaudačním souhlasu (§ 122 odst. 1 SZ),
- předčasném užívání stavby (123 odst. 2 SZ),
- zkušebním provozu (§ 124 odst. 1 SZ),
- změně v užívání stavby (§ 127 odst. 1 SZ),
- povolení odstranění stavby, terénních úprav a zařízení (§ 128 odst. 1 SZ).

Dotčené orgány uplatňují stanoviska v následujících případech:

Politika územního rozvoje (PÚR)

- k návrhu PÚR (§ 33 odst. 3 SZ).

Zásady územního rozvoje (ZÚR)

- k návrhu zprávy o uplatňování zásad územního rozvoje (§ 42 odst. 1 SZ) pouze dva orgány uplatňují stanovisko – Ministerstvo životního prostředí jako příslušný úřad (SEA) a příslušný orgán ochrany přírody a krajiny (NATURA). K návrhu zprávy dotčené orgány pouze uplatňují vyjádření s požadavky na obsah zprávy vyplývající z právních předpisů a územně analytických podkladů.
- k návrhu zásad územního rozvoje – tj. k návrhu pro společné jednání (§ 37 odst. 3 SZ), k návrhu pro veřejné projednání pouze v částech řešení, které se změnily od společného jednání (§ 39 odst. 1 až 3 SZ), a k návrhu rozhodnutí o námitkách a návrhu vyhodnocení připomínek (§ 39 odst. 4 SZ).

Ke stanoviskům ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při schválení politiky územního rozvoje, se nepřihlíží (§ 39 odst. 3 SZ).

Územní plán (ÚP)

- k návrhu zadání územního plánu (§ 47 odst. 2, 3 SZ) pouze dva orgány uplatňují stanovisko – krajský úřad jako příslušný úřad (orgán ochrany životního prostředí krajského úřadu – SEA) a příslušný orgán ochrany přírody a krajiny (NATURA). K návrhu zadání ÚP dotčené orgány pouze uplatňují vyjádření s požadavky na obsah územního plánu vyplývající z právních předpisů a územně analytických podkladů.
- k návrhu územního plánu – tj. k návrhu pro společné jednání (§ 50 odst. 2 SZ), k návrhu pro veřejné projednání pouze v částech řešení, které se změnily od společného jednání (§ 52 odst. 1 a 3 až 4 SZ), a k návrhu rozhodnutí o námitkách a návrhu vyhodnocení připomínek (§ 53 odst. 1 SZ).

Ke stanoviskům ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při vydání zásad územního rozvoje nebo regulačního plánu vydaného krajem, se nepřihlíží (§ 52 odst. 4 SZ).

Vymezení zastavěného území samostatným postupem

- k návrhu vymezení zastavěného území uplatní stanoviska pouze dotčené orgány hájící veřejné zájmy na úseku ochrany přírody a krajiny, ochrany zemědělského půdního fondu, ochrany lesa a státní památkové péče (§ 59 odst. 3 až 5 SZ).

Regulační plán

- pořízení regulačního plánu z podnětu (RPp)
  - k návrhu zadání (pokud není součástí ÚP nebo ZÚR) dotčené orgány pouze uplatňují vyjádření s požadavky na obsah; stanovisko uplatňuje pouze orgán ochrany přírody a krajiny (NATURA), příslušný úřad (EIA) vydává závěr zjišťovacího řízení [§ 64 odst. 2 písm. b), odst. 3 až 5 SZ],
  - dotčené orgány uplatňují stanoviska k návrhu RPp pro společné jednání (§ 65 odst. 3 SZ),
- pořízení regulačního plánu na žádost (RPž)
  - vychází vždy ze zadání, které je součástí ÚP nebo ZÚR,
  - žadatel připojí k žádosti stanoviska dotčených orgánů a návrh RPž upravený dle jejich stanovisek [§ 66 odst. 3 písm. a), c) SZ], řešení příp. rozporů již zajistí pořizovatel (§ 66 odst. 4 SZ),
- v řízení o RPp nebo RPž uplatňují dotčené orgány stanoviska k návrhu RP pro veřejné projednání k těm částem řešení, které byly změněny [§ 67 odst. 2 a 4, § 68 odst. 4 písm. d) SZ].

Ke stanoviskům ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při vydání zásad územního rozvoje, územního plánu nebo regulačního plánu vydaného krajem, se nepřihlíží (§ 67 odst. 3 SZ).

Územní opatření

- územní opatření o stavební uzávěře, územní opatření o asanaci území (§ 98 odst. 2 SZ).

Vedle výše uvedených stanovisek dotčených orgánů se k návrhu ÚPD po společném jednání uplatňuje:

- stanovisko nadřízeného orgánu územního plánování;
- stanovisko příslušného úřadu (orgán ochrany životního prostředí – SEA, u RP EIA), součástí stanoviska jsou i podmínky pro eliminaci vlivů na území NATURA;
- případně stanovisko orgánu ochrany přírody a krajiny, kterým uloží kompenzační opatření negativního vlivu na území NATURA.

Základní principy podle SŘ (§ 174 odst. 1, § 3, § 68 odst. 3 SŘ)

- stanovisko musí být zákonné, jasné, srozumitelné, konkrétní, přezkoumatelné (musí obsahovat jasné odůvodnění),
- stanovisko musí vycházet z objektivní pravdy (opírat se o pravdivá fakta),
- stanovisko nesmí obsahovat žádné právní vady, žádnou vadnou terminologii.

Tyto principy platí pro stanoviska, závazná stanoviska, rozhodnutí – obecně pro úkon veřejné správy.

Základní principy vyplývající z § 4 odst. 2 až 7 SZ

- **legalita stanovisek a závazných stanovisek** – dotčené orgány musí stanoviska a závazná stanoviska vydávat jen v rozsahu své působnosti a v mezích příslušného zvláštního právního předpisu;
- **kontinuita stanovisek a závazných stanovisek** – dotčené orgány jsou vázány svým předchozím stanoviskem nebo závazným stanoviskem – navazující stanoviska nebo navazující závazná stanoviska mohou dotčené orgány v téže věci uplatňovat pouze na základě nově zjištěných a doložených skutečností, které nemohly být uplatněny dříve, a kterými se podstatně změnily podmínky, za kterých bylo původní stanovisko nebo závazné stanovisko vydáno; nebo na základě **skutečností vyplývajících z větší podrobnosti pořízené ÚPD** nebo podkladů pro rozhodnutí nebo jiný úkon orgánu územního plánování nebo stavebního úřadu podle stavebního zákona, jinak se k nim nepřihlíží.
- **otázka věcí rozhodnutých** – při řízeních podle stavebního řádu (části čtvrté stavebního zákona) se nepřihlíží k závazným stanoviskům dotčených orgánů ve věcech, o kterých již bylo rozhodnuto v předcházejícím stadiu (vydaný regulační plán, územní rozhodnutí, územní opatření o stavební uzávěře, územní opatření o asanaci území aj.), nejde-li o závazné stanovisko uplatněné na základě nově zjištěných a doložených skutečností;
- **pravomoc kontrolovat dodržování podmínek** – dotčené orgány mohou kontrolovat dodržování podmínek, které stanovily ve svých stanoviscích nebo závazných stanoviscích, a to v případě, že jsou součástí výrokové části rozhodnutí nebo jsou součástí opatření obecné povahy nebo jiného úkonu orgánu územního plánování nebo stavebního úřadu podle SZ;
- dotčené orgány mají **právo podat podnět k zahájení přezkumného řízení** (§ 136 odst. 4 SŘ);
- **institut koordinovaného stanoviska, koordinovaného závazného stanoviska** – vztahuje se na případy, kdy týž orgán veřejné správy je příslušný podle několika zvláštních právních předpisů k vydání několika stanovisek nebo závazných stanovisek – takový dotčený orgán vydává jedno koordinované stanovisko nebo koordinované závazné stanovisko, zahrnující požadavky na ochranu všech dotčených veřejných zájmů, které hájí. Koordinované stanovisko nebo koordinované závazné stanovisko lze vydat pouze v případě, nejsou-li požadavky na ochranu dotčených veřejných zájmů v rozporu. Půjde zejména o obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

Dotčené orgány ve svém stanovisku / závazném stanovisku musí uvést:

a) ustanovení zvláštního zákona, na jehož základě uplatňuje své stanovisko (popř. uvést § o rozsahu své působnosti). Kdo stanovisko uplatňuje a v jaké věci;

b) souhlas (např. s návrhem územního plánu), nebo souhlas podmíněný splněním věcných podmínek, které musí odpovídat podrobnosti projednávané ÚPD, nesouhlas (s návrhem územního plánu), nebo nesouhlas s některou části návrhu územního plánu;
c) ustanovení zvláštního zákona, o které dotčený orgán věcně svůj souhlas, nesouhlas nebo každou ze svých podmínek opírá;
d) srozumitelné a jasné odůvodnění souhlasu, odůvodnění nesouhlasu, odůvodnění každé ze svých podmínek (velmi důležité!). Dotčené orgány musí uvést, co ho vedlo k souhlasu / nesouhlasu, jakými úvahami se řídil při posuzování dané věci, uvede podklady, ze kterých vycházel, čím se řídil při jejich hodnocení.

Dotčené orgány

Dotčené orgány jsou orgány, jimž zvláštní předpisy svěřují ochranu veřejných zájmů, které jsou zejména:

- **ochrana životního prostředí,**
  zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), ve znění pozdějších předpisů;
- **ochrana přírody a krajiny,**
  zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů;
- **vodní hospodářství,**
  zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů;
- **ochrana ovzduší,**
  zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší;
- **ochrana zemědělského půdního fondu,**
  zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů;
- **ochrana lesa,**
  zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů;
- **ochrana ložisek nerostných surovin,**
  zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů;
- **odpadové hospodářství,**
  zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- **pozemkové úpravy** (jen u územně plánovací dokumentace),
  zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a o pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (ve znění pozdějších předpisů), ve znění pozdějších předpisů;
- **ochrana veřejného zdraví,**
  zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;

- **veterinární správa**,
  zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících předpisů, ve znění pozdějších předpisů;
- **památková péče**,
  zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů;
- **doprava na pozemních komunikacích**,
  zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů;
- **doprava drážní**,
  zákon č. 266/1994 Sb., o drahách, ve znění pozdějších předpisů;
- **doprava letecká**,
  zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů;
- **doprava vodní**,
  zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, ve znění pozdějších předpisů;
- **energetika**,
  zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů;
- **využívání jaderné energie a ionizujícího záření**,
  zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- **obrana státu**,
  zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů;
- **civilní ochrana**,
  zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- **požární ochrana**,
  zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů;
- **elektronické komunikace** (jen při územním řízení);
- **bezpečnost státu** (jen při územním řízení);
- a další.

Více – viz internetová publikace
DOTČENÉ ORGÁNY V PROCESU ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ
dostupná na http://www.uur.cz/default.asp?ID=2588.

Postavení dotčených orgánů mají **územní samosprávné celky**[2], jestliže se věc týká práva územního samosprávného celku na samosprávu (§ 136 odst. 2 SŘ).

Dále jsou dotčenými orgány **obecní úřady obcí s rozšířenou působností** – „úřady územního plánování“ v přenesené působnosti (jsou dotčenými orgány v územním řízení z hlediska

[2] Územní samosprávný celek je územní společenství občanů, kteří mají právo na samosprávu. Je tedy veřejnoprávní korporací (sdružením osob žijících na daném území), právnickou osobou, která je definována územní jednotkou.

uplatňování záměrů územního plánování, pokud nevydávají územní rozhodnutí a jsou dotčenými orgány v řízení podle zvláštního právního předpisu, v němž se rozhoduje o změnách v území [§ 6 odst. 1 písm. e), f) SZ]. Nevydávají závazné stanovisko, vydávají ve smyslu § 136 odst. 1 písm. b) správního řádu pouze **vyjádření**, a to podle ustanovení § 154 a násl. SŘ. Jde tedy o jiný podklad pro rozhodnutí správního orgánu podle § 50 odst. 1 SŘ. S přihlédnutím k ustanovení § 149 správního řádu není obsah vyjádření úřadu územního plánování závazný pro výrokovou část územního rozhodnutí. Je však jedním z podkladů, které musí stavební úřad v územním řízení vyhodnotit, a toto vyhodnocení pak zdůvodnit v rámci odůvodnění územního rozhodnutí.

Také **krajské úřady** v přenesené působnosti jsou dotčenými orgány v územním řízení a v řízení podle zvláštních právních předpisů, v nichž se rozhoduje o změnách v území, které se dotýkají více správních obvodů obcí s rozšířenou působností [§ 7 odst. 1 písm. c), d) SZ].

Řešení rozporů

Orgány územního plánování a stavební úřady projednávají protichůdná stanoviska nebo protichůdná závazná stanoviska dotčených orgánů. Dojde-li k rozporu mezi příslušnými orgány podle stavebního zákona a dotčenými orgány, jakož i mezi dotčenými orgány navzájem, postupuje se podle § 136 odst. 6 správního řádu (§ 4 odst. 8 SZ).

Výsledek řešení rozporu má vždy přednost před stanovisky nebo závaznými stanovisky dotčených orgánů.

Nezákonné závazné stanovisko (§ 149 odst. 5 a 6 SŘ)

Nezákonné závazné stanovisko lze zrušit nebo změnit v přezkumném řízení, k němuž je příslušný nadřízený správní orgán správního orgánu, který vydal závazné stanovisko. Jestliže správní orgán při své úřední činnosti zjistí, že jiný správní orgán učinil nezákonné závazné stanovisko, dá podnět správnímu orgánu příslušnému k přezkumnému řízení a vyčká jeho rozhodnutí.

Zrušení nebo změna závazného stanoviska je důvodem obnovy řízení v případě, že rozhodnutí, které bylo závazným stanoviskem podmíněno, již nabylo právní moci.

Ochrana veřejných zájmů a součinnost správních orgánů

Tato problematika je ve stavebním zákoně upravena zejména v § 175 a 176.

V územích vymezených Ministerstvem obrany nebo Ministerstvem vnitra lze v zájmu zajišťování obrany a bezpečnosti státu vydat územní rozhodnutí a povolit stavbu jen na základě jejich závazného stanoviska. Vymezená území oznámí pořizovatelům územně analytických podkladů a stavebním úřadům, v jejichž správních obvodech se nacházejí (§ 175 odst. 1 SZ).

Ministerstvo obrany nebo Ministerstvo vnitra mohou v těchto vymezených územích uplatňovat u staveb již zřízených požadavky na nezbytné úpravy nebo si u nich vyhradit předchozí závazné stanovisko ke změnám stavby. Náklady na nezbytné úpravy provedené na

zvláštní požadavek Ministerstva obrany nebo Ministerstva vnitra hradí tyto orgány (§ 175 odst. 2 SZ).

V případě nepředvídaného nálezu kulturně cenných předmětů, detailů stavby nebo chráněných částí přírody anebo archeologického nálezu, je stavebník povinen neprodleně oznámit nález stavebnímu úřadu a orgánu státní památkové péče nebo orgánu ochrany přírody a zároveň učinit opatření nezbytná k tomu, aby nález nebyl poškozen nebo zničen a práce v místě nálezu přerušit. Tuto povinnost může stavebník přenést smlouvou na stavebního podnikatele nebo na osobu zabezpečující přípravu stavby či provádějící jiné práce podle stavebního zákona. Stavební úřad v dohodě s příslušným dotčeným orgánem stanoví podmínky k zabezpečení zájmů státní památkové péče a ochrany přírody a krajiny, popřípadě rozhodne o přerušení prací (§ 176 odst. 1 SZ).

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (SZ).

Vyhláška MMR č. 503/2006 Sb., o podrobnější úpravě územního rozhodování, územního opatření a stavebního řádu, ve znění vyhlášky č. 63/2013 Sb.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (SŘ).

Soupis zkratek:

EIA	–	proces posuzování vlivů záměrů na životní prostředí
MMR	–	Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
PÚR	–	politika územního rozvoje
RPp	–	regulační plán vydaný z podnětu
RPž	–	regulační plán vydaný na žádost
SEA	–	proces posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí
SŘ	–	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
SZ	–	zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
ÚP	–	územní plán
ZÚR	–	zásady územního rozvoje

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

PRINCIPY A PRAVIDLA ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ
Kapitola D – Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby
D.2 Nástroje územního plánování

Garant kapitoly D Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby:
Ing. arch. Naděžda Rozmanová

Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

D.2 NÁSTROJE ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ ... 2
D.2.1 Územně plánovací podklady ... 2
D.2.2.1 Územně analytické podklady ... 3
D.2.2.2 Územní studie ... 7
D.2.2 Politika územního rozvoje ... 9
D.2.2.1 Účel PÚR ... 9
D.2.2.2 Obsah PÚR ... 10
D.2.2.3 Pořízení politiky územního rozvoje ... 13
D.2.2.4 Vazba na ostatní nástroje územního plánování ... 15
D.2.3 Územně plánovací dokumentace ... 20
D.2.3.1 Zásady územního rozvoje ... 21
D.2.3.2 Územní plán ... 33
D.2.3.3 Regulační plán ... 44
D.2.4 Územní rozhodování ... 52
D.2.4.1 Územně plánovací informace, územní rozhodnutí, územní souhlas, veřejnoprávní smlouva ... 53
D.2.4.2 Územní opatření ... 63
D.2.5 Úprava vztahů v území ... 65

D.2 NÁSTROJE ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Nástroje územního plánování tvoří: územně plánovací podklady (§ 25 až 30 SZ), politika územního rozvoje (§ 31 až 35 SZ), územně plánovací dokumentace (dále jen ÚPD) (§ 36 až 71 SZ), územní rozhodnutí a územní souhlas (§ 76 až 96a SZ), územní opatření (§ 97 až 100 SZ) a úprava vztahů v území (§ 101 až 102 SZ). Územně plánovací dokumentaci tvoří podle § 2 odst. 1 písm. n) SZ: *zásady územního rozvoje, územní plán a regulační plán.*

D.2.1 Územně plánovací podklady

Zpracovatel – Ing. arch. Jana Hurníková. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – Ing. arch. Jana Hurníková, 13. 12. 2010.
Aktualizace 2013 – Ing. Marie Polešáková, Ph.D. (ÚAP), Ing. arch. Pavla Balabánová, CSc. (ÚS)
Redakce ÚÚR – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Závěrečná redakce – MMR

Územně plánovací podklady patří tradičně mezi nástroje územního plánování.

Podle SZ *územně plánovací podklady (ÚPP)* tvoří *územně analytické podklady (ÚAP)*, které zjišťují a vyhodnocují stav a vývoj území a *územní studie (ÚS)*, které ověřují možnosti a podmínky změn v území. ÚAP a ÚS slouží jako podklad k pořizování politiky územního rozvoje (PÚR), územně plánovací dokumentace (ÚPD), jejich změn a pro rozhodování v území (§ 25 SZ).

Územně plánovací podklady *pořizuje:*

- obecní úřad obce s rozšířenou působností (úřady územního plánování) v přenesené působností (§ 6 SZ),
- krajský úřad v přenesené působnosti (§ 7 SZ),
- újezdní úřad pro území vojenského újezdu (§ 10 SZ),
- Ministerstvo pro místní rozvoj pořizuje potřebné územně plánovací podklady pro politiku územního rozvoje (§ 11 SZ).

Informace pro pořizování / zpracování územně plánovacích podkladů poskytují stavební úřad a obecní úřad, který není jejich pořizovatelem (§ 6 SZ).

V souvislosti s pořizováním územně plánovacích podkladů používá SZ řadu pojmů:

- pořizovatel (§ 2 SZ),
- úřad územního plánování (§ 6 SZ),
- územně analytické podklady (§ 26 SZ, § 4 V1),
- územní studie (§ 30 SZ),
- údaje o území (§ 27 SZ, § 4 V1),
- pasport údaje o území (§ 4 odst. 3 a příloha č. 2 V1)
- poskytovatelé údajů o území (§ 27, § 28 SZ),
- vlastníci dopravní a technické infrastruktury (§ 27, § 161 SZ),
- limity využití území (§ 26 SZ),
- rozbor udržitelného rozvoje území (§ 26 SZ, § 4 V1).

D.2.2.1 Územně analytické podklady

Územně analytické podklady jsou nástrojem územního plánování určeným ke zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území (§ 25 SZ).

Na rozdíl od bývalé praxe, kdy se stav území zjišťoval jednorázově, za účelem zpracování územně plánovací dokumentace (průzkumy a rozbory), jsou územně analytické podklady pořizovány a **průběžně aktualizovány** pro celé území České republiky **ve dvojí podrobnosti**, a to pro správní obvod obce s rozšířenou působností a pro území kraje.

ÚAP slouží především ke zpracování zadání ÚPD, změny ÚPD, slouží však také jako podklad pro posuzování vlivu ÚPD na udržitelný rozvoj území, vlivu záměrů na životní prostředí, poskytování územně plánovacích informací a v neposlední řadě slouží jako podklad pro rozhodování stavebních úřadů v územích obcí, které nemají platný územní plán.

Údaje o území, poskytovatelé údajů o území

Územně analytické podklady pořizuje příslušný pořizovatel na základě průzkumů území a na základě údajů o území, kterými jsou informace nebo data o stavu území, o právech, povinnostech a omezeních, která se váží k určité části území, například ploše, pozemku, přírodnímu útvaru nebo stavbě, a která vznikla nebo byla zjištěna zejména na základě právních předpisů a dále informace nebo data o záměrech na provedení změny v území…. Podkladem pro pořízení územně analytických podkladů může být i ***technická mapa*** (§ 27 odst. 2 SZ).

Údaje o území jsou součástí podkladu pro rozbor udržitelného rozvoje, jehož obsah je stanoven v Příloze č. 1 k vyhlášce V1: v části 1 A přílohy pro ÚAP obcí, v části 1 B přílohy pro ÚAP kraje. Údaj o území obsahuje textovou část, grafickou část a dále informace o jeho vzniku, pořízení, zpracování, případném schválení nebo nabytí účinnosti (***pasport údaje o území***). Textová část obsahuje popis údaje o území, grafická část obsahuje zobrazení údaje o území včetně použitého měřítka a legendy (§ 4 odst. 3 V1). Formulář pasportu údaje o území je obsažen v Příloze č. 2 k V1.

*Údaje o území poskytuje pořizovateli orgán veřejné správy, jím zřízená právnická osoba a vlastník dopravní a technické infrastruktury (****poskytovatel údajů****) především v* ***digitální formě*** *bezodkladně po jejich vzniku nebo po jejich zjištění, přitom zodpovídá za jejich správnost, úplnost a aktuálnost. Tyto údaje o území může pořizovatel použít jen pro územně plánovací činnost, založení a vedení technické mapy a pro činnost projektanta územně plánovací dokumentace a územní studie* (§ 27 odst. 3 SZ).

Vlastník technické infrastruktury poskytuje úřadu územního plánování polohopisnou situaci technické infrastruktury *v* ***měřítku katastrální mapy***, případně v měřítku podrobnějším:

- u technické infrastruktury dokončené a zkolaudované před 1. 1. 2007 v jemu dostupném systému. Do 1. 1. 2013 předá tuto polohopisnou situaci **v souřadnicovém systému *Jednotné trigonometrické sítě katastrální*** (§ 27 a § 185 SZ);
- u technické infrastruktury dokončené a zkolaudované po dni nabytí účinnosti SZ v souřadnicovém systému *Jednotné trigonometrické sítě katastrální* bezodkladně po jejich vzniku nebo po jejich zjištění (§ 27 odst. 3, 4 a § 185 odst. 2 SZ).

Vlastník dopravní a technické infrastruktury je oprávněn požadovat na pořizovateli územně analytických podkladů úhradu nákladů spojených s poskytnutím údajů o území podle SZ, nejvýše však do výše nákladů na pořízení jejich kopií, nosičů dat a nákladů na doručení pořizovateli (§ 27 odst. 5 SZ).

Poskytovatel údajů, který nesplní povinnost podle § 27 odst. 3, nebo prokáže-li se, že poskytovatel údajů neupozornil na nesprávnost údajů o území jím poskytnutých podle odstavce 2, je povinen uhradit z toho vyplývající náklady na aktualizaci a změny územně plánovací dokumentace a na aktualizaci územně analytických podkladů (§ 28 odst. 3 SZ).

Pořizování územně analytických podkladů

Úřad územního plánování pořizuje územně analytické podklady pro svůj správní obvod v podrobnosti a rozsahu nezbytném pro pořizování územních plánů a regulačních plánů. Krajský úřad pořizuje

územně analytické podklady pro území kraje v podrobnosti a rozsahu nezbytném pro pořizování zásad územního rozvoje (§ 27 odst. 1 SZ).

Územně analytické podklady pro území kraje a jejich aktualizace pořizuje krajský úřad s využitím územně analytických podkladů pro správní obvody obcí s rozšířenou působností (§ 29 odst. 3 SZ).

Aktualizace územně analytických podkladů

Pořizovatel průběžně aktualizuje územně analytické podklady na základě nových údajů o území a průzkumu území a každé 2 roky pořídí jejich úplnou aktualizaci.

Nejpozději 18 měsíců od pořízení územně analytických podkladů nebo od jejich poslední úplné aktualizace pořizovatel pořídí návrh nové úplné aktualizace, doručí oznámení o aktualizaci poskytovatelům údajů a vyzve je k potvrzení správnosti, úplnosti a aktuálnosti jimi poskytnutých údajů o území ve lhůtě do 3 měsíců. Pokud tak poskytovatel údajů neučiní v této lhůtě, má se za to, že jejich správnost, úplnost a aktuálnost potvrdil (§ 28 odst. 1 a 2 SZ).

Správnost poskytnutého údaje o území se potvrzuje v třetím oddílu pasportu údaje o území; jeho obsah je stanoven v Příloze č. 2 k V1 (§ 4 odst. 3 V1).

Pořizovatel ÚAP průběžně aktualizuje podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území; jednou za dva roky (v rámci úplné aktualizace ÚAP) zaktualizuje rozbor udržitelného rozvoje území.

Projednávání územně analytických podkladů

Územně analytické podklady pro správní obvod obce s rozšířenou působností a jejich úplnou aktualizaci projedná pořizovatel v rozsahu určení problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích do 30 dnů po jejich vyhotovení s obcemi ve svém správním obvodu (29 odst. 1 SZ).

Územně analytické podklady pro území kraje a jejich aktualizace předkládá krajský úřad k projednání zastupitelstvu kraje (§ 29 SZ). Proces projednávání je popsán podrobněji níže.

Ukládání, poskytování, zveřejňování ÚAP

Územně analytické podklady a jejich aktualizace ukládá pořizovatel a poskytuje je stavebním úřadům v rozsahu potřebném pro výkon jejich působnosti. Pořizovatel poskytuje územně analytické podklady s výjimkou údajů o území na základě žádosti poskytovatele údajů, od kterých je, s výjimkou orgánů veřejné správy a jimi zřízených organizací, oprávněn požadovat úhradu nákladů spojených s poskytnutím územně analytických podkladů, nejvýše však do ceny nákladů na pořízení jejich kopií, nosičů dat a nákladů na jejich doručení žadateli.

Pořizovatel zveřejňuje územně analytické podklady a jejich aktualizace v rozsahu a způsobem umožňujícím dálkový přístup, obdobně zveřejňuje informace o technické infrastruktuře a o jejím vlastníkovi obsažené v údaji o území, poskytnuté podle § 27 (§ 166 odst. 1 a 2 SZ).

Vlastníci technické infrastruktury

Vlastníci technické infrastruktury jsou povinni vést o ní evidenci, která musí obsahovat polohové umístění a ochranu, a v odůvodněných případech, s ohledem na charakter technické infrastruktury, i výškové umístění. Na žádost pořizovatele územně analytických podkladů, územní studie nebo územně plánovací dokumentace, obecního úřadu, žadatele o vydání regulačního plánu nebo územního rozhodnutí, stavebníka nebo osoby jím zmocněné sdělí vlastník technické infrastruktury ve lhůtě do 30 dnů údaje o její poloze, podmínkách napojení, ochrany a další údaje nezbytné pro projektovou činnost a provedení stavby. Informace mohou být poskytnuty v digitální podobě. Vlastník technické infrastruktury je oprávněn požadovat na žadateli úhradu nákladů spojených s poskytnutím požadovaných údajů, nejvýše však do výše nákladů na pořízení jejich kopií, nosičů dat a nákladů na doručení.

Na výzvu orgánu územního plánování a stavebního úřadu jsou vlastníci technické infrastruktury povinni jim bez průtahů poskytnout nezbytnou součinnost při plnění úkolů podle SZ (§ 161 odst. 1 a 2 SZ).

Mapové podklady

Mapovými podklady pro zpracování územně analytických podkladů a územně plánovací dokumentace (dále jen „mapové podklady“) jsou katastrální mapa, Státní mapa, Základní mapa České republiky a Mapa České republiky; mapovým podkladem pro pořízení regulačního plánu může být též polohopisné a výškopisné zaměření řešeného území. Pro účely územního plánování je možné mapový podklad doplnit na základě skutečností zjištěných vlastním průzkumem území; záznam o provedeném doplnění se ukládá u pořizovatele. Není-li státní mapové dílo v digitální formě k dispozici, lze s využitím státního mapového díla vytvořit mapový podklad v digitální formě.

Při územně plánovací činnosti se jako mapový podklad dále využívají technické mapy, pokud je má pořizovatel k dispozici (§ 3 V1).

Obsah územně analytických podkladů

Územně analytické podklady obsahují (§ 26 SZ)

- zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území a jeho hodnot,
- omezení změn v území z důvodu ochrany veřejných zájmů, vyplývajících z právních předpisů nebo stanovených na základě zvláštních právních předpisů nebo vyplývajících z vlastností území,
- zjištění a vyhodnocení záměrů na provedení změn v území,
- zjištění a vyhodnocení udržitelného rozvoje území,
- určení problémů k řešení v územně plánovací dokumentaci.

Náležitosti obsahu územně analytických podkladů stanovuje vyhláška V1. Dle § 4 V1 územně analytické podklady pořizované úřadem územního plánování (dále jen *územně analytické podklady obcí nebo ÚAPo*) a územně analytické podklady pořizované krajským úřadem (dále jen *územně analytické podklady kraje nebo ÚAPk*) obsahují:

a) *podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území* zahrnující zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot, limity využití území, zjištění a vyhodnocení záměrů na provedení změn v území. Podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území dále zahrnují údaje o území, zjištění vyplývající z průzkumů území a další dostupné informace, například statistické údaje. Jevy sledované v rozboru udržitelného rozvoje území obcí jsou stanoveny v části A Přílohy č. 1 k vyhlášce V1. Jevy sledované v rozboru udržitelného rozvoje území krajů jsou stanoveny v části B Přílohy č. 1 k vyhlášce V1.
   Z § 4 V1 odst. 2 vyplývá, *že podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území obcí se zpracovávají zpravidla digitální technologií způsobem umožňujícím výměnu dat pro jejich využití v územně analytických podkladech kraje (§ 29 odst. 3 SZ);*

b) *rozbor udržitelného rozvoje území* zahrnující:

   1. *zjištění a vyhodnocení udržitelného rozvoje území s uvedením jeho silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb v tematickém členění zejména na horninové prostředí a geologii, vodní režim, hygienu životního prostředí, ochranu přírody a krajiny, zemědělský půdní fond a pozemky určené k plnění funkcí lesa, veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, sociodemografické podmínky, bydlení, rekreaci, hospodářské podmínky; závěrem těchto tematických zjištění a vyhodnocení udržitelného rozvoje území je vyhodnocení vyváženosti vztahu územních podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území [§ 4 odst. 1 písm. b), bod 1 V1],*

   2. *určení problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích zahrnující zejména požadavky na odstranění nebo omezení urbanistických, dopravních a hygienických závad, vzájemných střetů záměrů na provedení změn v území a střetů těchto záměrů s limity využití území, slabých stránek, hrozeb a rizik souvisejících s nevyvážeností územních podmínek udržitelného rozvoje území [§ 4 odst. 1 písm. b), bod 2 V1].*

Grafická část územně analytických podkladů obsahuje:

- výkres hodnot území, zejména urbanistických a architektonických,
- výkres limitů využití území,
- výkres záměrů na provedení změn v území,
- výkres problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích (*problémový výkres*).

Územně analytické podklady mohou být doplněny dalšími výkresy, schématy, tabulkami, grafy či kartogramy (§ 4 V1).

a) Územně analytické podklady pro správní obvod obcí s rozšířenou působností (ÚAPo)

ÚAP obcí pořizují úřady územního plánování pro svůj správní obvod v podrobnosti a rozsahu nezbytném pro pořizování územních plánů a regulačních plánů (§ 27 SZ).

Obecný obsah ÚAPo stanoví § 26 SZ a § 4 V1 – viz kapitola výše. Obsah podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území je stanoven v Příloze č. 1 části A k V1. Územně analytické podklady obcí se zpracovávají zpravidla digitální technologií způsobem umožňujícím výměnu dat pro jejich využití v územně analytických podkladech kraje (§ 4 V1).

V územně analytických podkladech pro území hlavního města Prahy je možno sloučit obsah územně analytických podkladů obcí i územně analytických podkladů kraje (§ 4 V1).

Projednávání územně analytických podkladů pro správní obvod obce s rozšířenou působností

Územně analytické podklady pro správní obvod obce s rozšířenou působností a jejich aktualizace projedná pořizovatel v rozsahu určení problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích do 30 dnů po jejich vyhotovení s obcemi ve svém správním obvodu. Pořizovatel upraví územně analytické podklady podle výsledku projednání a bezodkladně je zašle krajskému úřadu (§ 29 odst. 1 a 2 SZ).
Součástí územně analytických podkladů obcí je doklad o jejich projednání s obcemi (§ 5 odst. 2 V1).
Obsah dokladu o projednání územně analytických podkladů je stanoven v Příloze č. 3 k V1 (§ 5 odst. 3 V1).

b) Územně analytické podklady pro území kraje (ÚAPk)

Krajské úřady pořizují územně analytické podklady pro území kraje v podrobnosti a rozsahu nezbytném pro pořizování zásad územního rozvoje (§ 27 odst. 1 SZ).

ÚAPk a jejich aktualizace pořizuje krajský úřad s využitím územně analytických podkladů pro správní obvody obcí s rozšířenou působností (§ 29 odst. 3 SZ).

Obecný obsah ÚAP stanoví § 26 SZ a § 4 V1 – viz kapitola výše. Obsah podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území, které jsou součástí územně analytických podkladů kraje, je stanoven v Příloze č. 1 části B k V1.

V územně analytických podkladech pro území hlavního města Prahy je možno sloučit obsah územně analytických podkladů obcí i územně analytických podkladů kraje (§ 4 V1).

Projednávání územně analytických podkladů pro území kraje

Územně analytické podklady kraje předkládá krajský úřad k projednání zastupitelstvu kraje. Krajský úřad zašle ministerstvu a Ministerstvu životního prostředí územně analytické podklady pro území kraje do 6 měsíců od lhůty stanovené pro jejich pořízení nebo aktualizaci (§ 29 odst. 3 SZ).

Územně analytické podklady kraje se předkládají k projednání zastupitelstvu kraje v rozsahu rozboru udržitelného rozvoje území nebo jeho aktualizace. Součástí územně analytických podkladů kraje je doklad o jejich projednání v zastupitelstvu kraje (§ 5 odst. 1 a 2 V1).
Obsah dokladu o projednání územně analytických podkladů je stanoven v Příloze č. 3 k V1 (§ 5 odst. 3 V1).

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb. (V1)

D.2.2.2 Územní studie

Územní studie patří k územně plánovacím podkladům (§ 25 SZ).

Územní studie ověřuje možnosti a podmínky změn v území; slouží jako podklad k pořizování politiky územního rozvoje, územně plánovací dokumentace, jejich změně a pro rozhodování v území (§ 25 SZ).

Územní studii v přenesené působnosti *pořizují*:

- obecní úřad obce s rozšířenou působností (úřad územního plánování) pro obec s rozšířenou působností nebo na žádost obce ve svém správním obvodu (§ 6 SZ),
- obecní úřad, který zajistí splnění kvalifikačních požadavků pro výkon územně plánovací činnosti; na základě veřejnoprávní smlouvy vykonává tuto působnost též pro obec ve stejném správním obvodu obce s rozšířenou působností (§ 6 a § 24 SZ),
- krajský úřad (§ 7 SZ),
- újezdní úřad pro území vojenského újezdu (§ 10 SZ).

Zpracování územní studie, jakožto projektová činnost ve výstavbě, náleží mezi vybrané činnosti ve výstavbě, které mohou vykonávat pouze fyzické osoby, které získaly oprávnění k jejich výkonu podle zvláštního právního předpisu (§ 158, 159 SZ).

Územní studie navrhuje, prověřuje a posuzuje možná řešení vybraných problémů, případně úprav nebo rozvoj některých funkčních systémů v území, například veřejné infrastruktury, územního systému ekologické stability, které by mohly významně ovlivňovat nebo podmiňovat využití a uspořádání území nebo jejich vybraných částí.

Pořizovatel pořizuje územní studii v případech, kdy je to uloženo územně plánovací dokumentací, nebo z vlastního nebo jiného podnětu. V zadání územní studie určí pořizovatel její obsah, rozsah, cíle a účel.

Pořízení územní studie z jiného podnětu může pořizovatel podmínit úplnou nebo částečnou úhradou nákladů od toho, kdo tento podnět podal.

Pořizovatel územní studie podá poté, kdy schválil možnost jejího využití podle § 25 SZ návrh na vložení dat o této studii do evidence územně plánovací činnosti (§ 30 SZ). Podkladem pro zápis do evidence územně plánovací činnosti je průběžně vyplňovaný registrační list územně územní studie (příloha č. 14 k vyhlášce č. 500/2006 Sb.).

Náležitosti územní studie nejsou stanoveny právním předpisem.

Zásady územního rozvoje mohou ve vybraných plochách nebo koridorech uložit prověření změn jejich využití územní studií (§ 36 odst. 2 SZ).

V územním plánu lze vymezit plochu nebo koridor, v němž je rozhodování o změnách v území podmíněno zpracováním územní studie. V případě podmínění rozhodování územní studií jsou součástí územního plánu podmínky pro její pořízení a přiměřená lhůta pro vložení dat o ní do evidence územně plánovací činnosti (§ 30 odst. 4); marným uplynutím lhůty, která by neměla být delší než 4 roky, omezení změn v území zaniká (§ 43 odst. 2 SZ).

Pořizovatel poskytuje projektantovi územní studie údaje o území (§ 27 SZ).

Dle § 185 odst. 4 SZ jsou urbanistické studie, územní generely a územní prognózy, zpracované přede dnem nabytí účinnosti zákona č. 186/2006 Sb., stavební zákon, které nepřesahovaly hranice působnosti jednoho úřadu územního plánování, prověřeny tímto úřadem ve spolupráci s dotčenými obcemi z hlediska jejich aktuálnosti; v ostatních případech prověří jejich aktuálnost krajský úřad ve spolupráci s dotčenými úřady územního plánování. Úřad, který potvrdil *aktuálnost* urbanistické studie, územního generelu a územní prognózy, podá návrh na vložení dat, popřípadě vloží data o nich do evidence územně plánovací činnosti (§ 185 odst. 4 SZ). Pro vložení dat o urbanistické studii, územním generelu a územní prognóze do evidence územně plánovací činnosti se použije registrační list územní studie (Příloha č. 14 k vyhlášce č. 500/2006 Sb.).

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (SZ).

Důvodová zpráva k SZ.

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky 458/2012 Sb. (V1)

D.2.2 Politika územního rozvoje

Zpracovatel – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc., 13. 12. 2010.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Redakce ÚÚR – Ing. Alena Navrátilová
Závěrečná redakce – MMR

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon, resp. SZ) definuje v dílu 2 hlavy III celorepublikový strategický nástroj územního plánování, *politiku územního rozvoje* (dále jen PÚR).

PÚR je ***nástrojem územního plánování***, který podle § 31 odst. 1 SZ určuje ve stanoveném období požadavky a rámce pro konkretizaci ve stavebním zákoně obecně uváděných ***úkolů územního plánování*** (viz § 19 SZ) v republikových, přeshraničních a mezinárodních souvislostech, zejména s ohledem na ***udržitelný rozvoj území***, a určuje strategii a základní podmínky pro naplňování těchto úkolů.

PÚR podle § 31 odst. 2 SZ s ohledem na možnosti území ***koordinuje tvorbu*** a aktualizaci ***zásad územního rozvoje***, tvorbu ***koncepcí*** schvalovaných ministerstvy a jinými ústředními správními úřady a ***záměry na změny v území*** [viz § 2 odst. 1 písm. a) SZ] republikového významu (tj. které svým významem, rozsahem nebo předpokládaným využitím ovlivní území více krajů, případně i sousedních států) a ***stanoví úkoly*** zajišťující tuto koordinaci.

D.2.2.1 Účel PÚR

PÚR určuje strategii a základní podmínky pro naplňování úkolů územního plánování a tím ***poskytuje rámec pro konsensuální obecně prospěšný rozvoj hodnot území ČR*** (dále jen ***územní rozvoj***). Účelem je s ohledem na možnosti a předpoklady území a na požadavky územního rozvoje zajistit ***koordinaci územně plánovací činnosti krajů a obcí, koordinaci odvětvových a meziodvětvových koncepcí, politik a strategií a dalších dokumentů*** ministerstev a dalších ústředních správních úřadů. PÚR dále ***koordinuje záměry na změny v území republikového významu*** pro dopravní a technickou infrastrukturu a pro zdroje jednotlivých systémů technické infrastruktury, které svým významem, rozsahem nebo předpokládaným využitím ovlivní území více krajů (*dále jen* ***rozvojové záměry***).

PÚR ***stanovuje rámcové úkoly pro navazující územně plánovací činnost a pro stanovování podmínek pro předpokládané rozvojové záměry*** s cílem zvyšovat jejich přínosy a minimalizovat jejich negativní dopady.

PÚR slouží rovněž ke ***koordinaci dalších nástrojů veřejné správy ovlivňujících územní rozvoj***, kterými jsou např. program rozvoje územního obvodu kraje a program rozvoje územního obvodu obce. Při shora uvedené koordinaci PÚR ČR vychází mj. z dokumentů určených k podpoře regionálního rozvoje a podkladů a dokumentů veřejné správy, které mají v mezinárodních a republikových souvislostech vliv na využívání území státu, např. politik, strategií, koncepcí, plánů, programů, generelů a zprávy o stavu životního prostředí.

Poznámka:

PÚR je strategickým nástrojem územního plánování*, který deklaruje republikové zájmy územního rozvoje a stanovuje rámcová pravidla pro územní plánování v ČR.* ***PÚR není*** *celorepublikovou územně plánovací dokumentací. PÚR není nadřazena ostatním celorepublikovým dokumentům,*

pouze se snaží o koordinaci těch z nich vyplývajících záměrů, které mají průmět do územní, tj. vyvolávají potřebu změn v území.

PÚR ***zohledňuje***, se zřetelem na jedinečnost charakteru území a struktury osídlení ČR, ***požadavky na udržitelný rozvoj území a územní soudržnost, které pro ČR vyplývají z členství v EU, z mezinárodních smluv, z členství v mezinárodních organizacích*** (OSN, OECD, Rada Evropy) a dalších mezinárodních dohod, smluv a úmluv, vztahujících se k územnímu rozvoji, ve kterých je Česká republika jednou ze smluvních stran. PÚR ***bere v potaz i záměry obsažené v dokumentech územního rozvoje sousedních států***. Zajišťuje tak koordinaci územního rozvoje se sousedními státy, kterým je PÚR zasílána a je jim nabídnuta případná konzultace.

D.2.2.2 Obsah PÚR

PÚR dle § 32 odst. 1 SZ:

c) stanoví republikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území,

d) vymezuje oblasti se zvýšenými požadavky na změny v území z důvodů soustředění aktivit mezinárodního a republikového významu, nebo které svým významem přesahují území jednoho kraje, to je *rozvojové oblasti a rozvojové osy*,

e) vymezuje oblasti se specifickými hodnotami a se specifickými problémy (dále jen specifické oblasti) mezinárodního a republikového významu, nebo které svým významem přesahují území jednoho kraje,

f) vymezuje plochy a koridory dopravní a technické infrastruktury mezinárodního a republikového významu nebo které svým významem přesahují území jednoho kraje,

g) stanoví ve vymezených oblastech, plochách a koridorech kritéria a podmínky pro rozhodování o možných variantách nebo alternativách změn v území a pro jejich posuzování, zejména s ohledem na jejich budoucí význam, možná ohrožení, rozvoj, útlum, preference a rizika,

h) stanoví úkoly podle § 31 SZ.

Poznámka:

*Oblasti, osy, koridory a plochy jsou vymezovány s ohledem na **prokázané potřeby rozvoje území státu**, které v souladu s § 5 stavebního zákona **odůvodňují zásah do působnosti orgánů krajů a obcí** v záležitostech týkajících se jejich územního rozvoje, a jestliže je důvodné pro tyto oblasti, osy, koridory a plochy stanovit kritéria a podmínky pro rozhodování o změnách v nich.*

***Kritéria a podmínky pro rozhodování o možných variantách nebo alternativách změn v území a pro jejich posuzování** stanovuje jako hlavní zásady, které je nutno z hlediska republikových nebo mezinárodních zájmů v daném území respektovat.*

*Ve většině vymezených oblastí, ploch a koridorů jsou stanovovány **úkoly pro ministerstva a jiné ústřední správní úřady** s konkrétními termíny plnění a dále **úkoly pro územní plánování, jejichž nositeli jsou příslušné kraje.** Vyhodnocení plnění příslušných úkolů je klíčovou součástí obsahu **Zprávy o uplatňování PÚR**, která se **zpracovává do 4 let** od schválení PÚR vládou. K uplatňování PÚR v následné územně plánovací dokumentaci:*

*Kraje v ZÚR dle potřeby **upřesní vymezení jednotlivých oblastí a os v rozlišení podle území jednotlivých obcí** a současně **upřesní vymezení ploch a koridorů dopravní a technické infrastruktury** a to při respektování v PÚR stanovených důvodů vymezení a kritérií a podmínek pro rozhodování pro jednotlivé oblasti, osy, koridory a plochy a rozvojové záměry. Upřesněné specifické oblasti se mohou překrývat s upřesněnými rozvojovými oblastmi nebo rozvojovými osami pouze výjimečně a jen ve zvláště odůvodněných případech.*

Příslušné kraje a obce postupují při pořizování územně plánovací dokumentace v souladu republikovými prioritami územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území a s kritérii a podmínkami pro rozhodování o změnách v území stanovenými v PÚR pro jednotlivé

oblasti, osy, koridory a plochy a rozvojové záměry. Úkoly pro územní plánování, stanovené v PÚR pro jednotlivé oblasti a osy, koridory a plochy a rozvojové záměry musí být převzaty do územně plánovací dokumentace krajů a obcí.

Příslušné kraje při pořizování územně plánovací dokumentace řeší územní souvislosti vymezených koridorů a ploch a rozvojových záměrů. Současně příslušné kraje a obce zajistí územní ochranu vymezených koridorů a ploch a rozvojových záměrů, případně též územní rezervou.

Vyhodnocení vlivů PÚR na udržitelný rozvoj území

Součástí dokumentu je ***vyhodnocení vlivů PÚR na udržitelný rozvoj území*** (§ 32 odst. 2 SZ), Jeho součástí je vyhodnocení ***vlivů na životní prostředí zpracované*** podle přílohy SZ a ***posouzení vlivu na evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast*** (§ 19 odst. 2 SZ). Ve vyhodnocení vlivů na životní prostředí se popíšou a vyhodnotí zjištěné a předpokládané závažné vlivy politiky územního rozvoje na životní prostředí a přijatelné alternativy naplňující cíle politiky územního rozvoje (§ 32 odst. 2 SZ).

Udržitelný rozvoj území pro potřeby územního plánování v souladu s § 18 odst. 1 SZ spočívá ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích.

Posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí je v ČR upraveno zákonem č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Jednotlivé kapitoly PÚR

V souladu s § 32 SZ se ***PÚR člení na kapitoly***:

- Republikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území.
- Rozvojové oblasti a rozvojové osy.
- Specifické oblasti.
- Koridory a plochy dopravní infrastruktury.
- Koridory a plochy technické infrastruktury a souvisejících rozvojových záměrů.
- Další úkoly pro územní plánování.

Republikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území

Republikové priority v mezinárodních, přeshraničních a republikových souvislostech s cílem dalšího rozvoje území stanovují rámce k vytváření vyváženého vztahu územních podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro udržitelný rozvoj území. V souladu s § 31 SZ určují požadavky na konkretizaci obecně formulovaných cílů a úkolů územního plánování a určují strategii a základní podmínky pro jejich naplňování v územně plánovací činnosti krajů a obcí a při tvorbě resortních koncepcí s důsledky pro území.

Republikové priority v souladu s charakterem území ČR, strukturou jeho osídlení a účelem PÚR jako nástroje územního plánování, zohledňují požadavky na udržitelný rozvoj území a územní soudržnost, vyjádřené v dokumentech mezinárodních organizací, kterých je ČR členem. ***Republikové priority platí pro celé území ČR***.

Rozvojové oblasti a rozvojové osy (dále jen ROB a ROS)

ROB a ROS jsou vymezovány v územích, v nichž z důvodů soustředění aktivit mezinárodního a republikového významu existují zvýšené požadavky na změny v území. V těchto územích je třeba vytvářet, udržovat a koordinovat územní připravenost na zvýšené požadavky změn v území a při respektování republikových priorit územního plánování umožňovat odpovídající využívání území a zachování jeho hodnot. ROB zahrnují obce, ovlivněné rozvojovou dynamikou hlavního centra (krajského města) při případném spolupůsobení vedlejších center.

ROS zahrnují obce, v nichž existují, nebo lze reálně očekávat zvýšené požadavky na změny v území, vyvolané dopravní vazbou na existující nebo připravované kapacitní silnice při spolupůsobení rozvojové dynamiky příslušných center osídlení. V prostoru křížení rozvojových os mohou být obce zařazeny do kterékoli z těchto rozvojových os. Do rozvojových os nejsou zařazovány obce, které jsou již součástí rozvojových oblastí.

V PÚR jsou ROB a ROS vymezeny správními obvody obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, případně jejich částmi. Upřesnění vymezení ROB a ROS v rozlišení podle území jednotlivých obcí, při respektování důvodů vymezení jednotlivých ROB a ROS provádí kraje v zásadách územního rozvoje.

Zvýšené požadavky na změny v území vyžadují aktivní součinnost všech složek veřejné správy, zvláště pak dotčených orgánů, chránících veřejné zájmy podle zvláštních právních předpisů.

Specifické oblasti (dále jen SOB)

SOB se vymezují v územích, ve kterých se v porovnání s ostatním územím ČR dlouhodobě projevují problémy z hlediska udržitelného rozvoje území, tj. problémy se zajištěním vyváženého vztahu příznivého životního prostředí, hospodářského rozvoje a soudržnosti společenství obyvatel území (uvedené v důvodech vymezení). Přitom se jedná o území se specifickými hodnotami anebo se specifickými problémy mezinárodního a republikového významu, nebo které svým významem přesahují území kraje.

SOB zahrnují obce, ve kterých je dle zjištěných skutečností nejnaléhavější potřeba řešení problémů z hlediska udržitelného rozvoje území. Účelem vymezení SOB je, aby v nich kraje, ministerstva a jiné ústřední správní úřady v rámci svých působností vytvářely podmínky pro odstranění problémů s cílem umožnit udržitelný rozvoj území a to v souladu s cíli a úkoly územního plánování definovanými stavebním zákonem a při respektování republikových priorit územního plánování a ochrany přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území.

V PÚR jsou SOB vymezeny správními obvody obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, případně jejich částmi. Upřesnění vymezení SOB v rozlišení podle území jednotlivých obcí, při respektování důvodů vymezení a kritérií a podmínek pro rozhodování jednotlivých SOB, provádí kraje v zásadách územního rozvoje.

Koridory a plochy dopravní a technické infrastruktury

Dopravní a technická infrastruktura jako součást veřejné infrastruktury je zřizována a využívána ve veřejném zájmu. Účelem vymezení těchto koridorů a ploch v PÚR je vytvoření územní ochrany koridorů a ploch pro umístění dopravní infrastruktury (např. pozemních komunikací, drah, vodních cest a letišť) a technické infrastruktury (provozních souborů, vedení, objektů, zařízení a ploch elektroenergetických a plynárenských sítí, dálkovodů (ropovody, produktovody), vodovodních a kanalizačních sítí, ploch pro odpadové hospodářství a území chráněných pro akumulaci povrchových vod, které mají vliv na rozvoj území ČR, svým významem přesahují území jednoho kraje a umožní propojení základní sítě dopravních cest a systémů technické infrastruktury na území ČR a se sousedními státy.

Různé systémy dopravní a technické infrastruktury nezbytně vyžadují koordinaci jejich umístění v zastavěném i nezastavěném území, zejména s ohledem na ochranu tohoto území pro následné

využití budoucími generacemi a s ohledem na ochranu a rozvoj jeho hodnot a z tohoto důvodu nalézání kvalitativně lepšího a citlivějšího průchodu územím.

Zdroje jednotlivých systémů technické infrastruktury (elektrárny, elektrické stanice, teplárny, výtopny, zásobníky plynu, kompresorové stanice, zásobníky ropy, čerpací stanice ropy, vodní nádrže, prameniště, úpravny vody, čistírny odpadních vod, skládky/úložiště odpadů, spalovny odpadů a další) jsou investičně nákladné jak z hlediska finančního, tak i z hlediska nároků na území. Je tudíž žádoucí v rámci územního plánování dlouhodobá výhledová ochrana území pro jejich lokalizaci.

Kraje v zásadách územního rozvoje upřesní vymezení ploch a koridorů dopravní a technické infrastruktury, při respektování důvodů vymezení a kritérií a podmínek pro rozhodování.

Další úkoly pro územní plánování

V PÚR ČR jsou stanoveny další úkoly pro územní plánování, ukládající řešení problémů, které mají nadmístní charakter, ale nesplňují požadavky pro rozvojové oblasti, rozvojové osy a specifické oblasti, vymezené na celostátní úrovni. Jsou to jednak *území vykazující relativně zvýšené požadavky na změny v území* a *jednak území vykazující relativně vyšší míru problémů, zejména z hlediska udržitelného rozvoje území*. Úkolem krajů je upřesnit v ZÚR dle potřeby vymezení těchto území v rozlišení podle jednotlivých obcí.

D.2.2.3 Pořízení politiky územního rozvoje

PÚR je zpracována na základě *analýz*, jejichž výstupy jsou obsaženy v materiálu ***Podklady a východiska***, tento dokument je informačním vstupem PÚR, který není projednáván a schvalován vládou ČR.

Návrh PÚR pořizuje MMR zejména na základě:

a) územně plánovacích podkladů
b) dokumentů určených k podpoře regionálního rozvoje
c) podkladů a dokumentů veřejné správy, které mají v mezinárodních a republikových souvislostech vliv na využívání území státu, například politik, strategií, koncepcí, plánů, programů, generelů
d) zprávy o stavu životního prostředí
e) mezinárodních závazků České republiky vztahujících se k územnímu rozvoji.

PÚR ***pořizuje MMR*** pro celé území republiky a ***schvaluje ji vláda***. (§ 31 odst. 3 SZ).

Poznámka:

PÚR ČR 2008, zpracovaná podle SZ, byla schválena Usnesením vlády České republiky č. 929 ze dne 20. července 2009.

Postup pořízení, schválení a aktualizace PÚR upravují § 33, 34 a 35 SZ.

MMR pořizuje návrh PÚR ve spolupráci s ostatními ministerstvy, jinými ústředními správními úřady a kraji (§ 33 odst. 1 SZ). K tomuto účelu byly zřízeny nad rámec stavebního zákona dva pracovní výbory, tj. Konzultační a Koordinační výbor, složených ze zástupců ministerstev, jiných ústředních správních úřadů a krajů. Ministerstvo životního prostředí (dále jen MŽP) přitom stanoví své požadavky na vyhodnocení vlivů PÚR na životní prostředí (§ 33 odst. 1 SZ).

Návrh PÚR včetně vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území zasílá MMR ostatním ministerstvům, jiným ústředním správním úřadům a krajům. Do 90 dnů od obdržení návrhu PÚR mohou obeslané instituce k němu uplatnit svá stanoviska. Ke stanoviskům podaným po této lhůtě se nepřihlíží (§ 33 odst. 3 SZ).

MMR zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup návrh PÚR, včetně vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území, oznámí místo a dobu konání veřejného projednání nejméně 30 dnů předem a stanoví lhůtu pro podání písemných připomínek obcí a veřejnosti, která nesmí být kratší než 60 dnů

ode dne veřejného projednání. Připomínky se podávají přímo MMR. K později uplatněným připomínkám se nepřihlíží. Ustanovení § 22 odst. 1 až 3 se použijí přiměřeně (§ 33 odst. 4 SZ).

Poznámka:

Obvyklým způsobem je v tomto případě zveřejnění dokumentu na oficiálních internetových stránkách MMR.

MMR ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí (dále jen MZV) zašle návrh PÚR sousedním státům, jejichž území může být uplatňováním PÚR přímo ovlivněno, a nabídne jim konzultace. Pokud sousední stát o konzultace projeví zájem, MMR se ve spolupráci s MZV a MŽP konzultací účastní (§ 33 odst. 5 SZ).

MMR zašle kopie stanovisek, připomínek a případných výsledků konzultací podle odstavců 3 až 5 MŽP jako podklad pro vydání stanoviska k návrhu koncepce podle § 10g zákona o posuzování vlivů na životní prostředí, které není stanoviskem podle § 4 odst. 2 SZ. MŽP toto stanovisko uplatní do 30 dnů od obdržení uvedených podkladů. Ze závažných důvodů, které MŽP sdělí MMR nejpozději do 30 dnů od obdržení podkladů, se lhůta pro uplatnění stanoviska prodlužuje, nejdéle však o 30 dnů. Pokud MŽP stanovisko neuplatní v uvedených lhůtách, je možné PÚR schválit i bez jeho stanoviska.

Pokud z posouzení vlivu na evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast vyplyne, že PÚR má významný negativní vliv na příznivý stav předmětu ochrany nebo celistvost dané lokality nebo oblasti, postupuje se podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny. Kompenzační opatření uvede MŽP ve stanovisku podle § 4 odst. 2 písm. b) SZ.

MMR zohlední výsledky vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území, stanoviska, připomínky obcí a veřejnosti a případná vyjádření sousedních států a výsledky konzultací s nimi a upraví návrh PÚR. Tento upravený návrh projedná se zástupci ostatních ministerstev, jiných ústředních správních úřadů a krajů (§ 33 odst. 6 SZ).

Schválení politiky územního rozvoje

MMR předkládá vládě ke schválení návrh PÚR upravený na základě jeho projednání se zástupci ministerstev, jiných ústředních správních úřadů a krajů. Spolu s návrhem PÚR se předkládá ***zpráva o projednání návrhu PÚR*** obsahující vyhodnocení stanovisek ministerstev, jiných ústředních správních úřadů a krajů, připomínek obcí a veřejnosti, případných vyjádření sousedních států a výsledků konzultací s nimi se zdůvodněním způsobu jejich zapracování. Dále se předkládají ***výsledky vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území***, ***stanovisko MŽP k vyhodnocení vlivů na životní prostředí*** se sdělením, jak bylo zohledněno a ***sdělení, jak bylo zohledněno vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území*** s uvedením důvodů výběru přijaté varianty řešení (§ 34 odst. 1 SZ).

Aktualizace politiky územního rozvoje

MMR zpracovává ve spolupráci s ostatními ministerstvy, jinými ústředními správními úřady a kraji každé 4 roky ***zprávu o uplatňování PÚR***. První zprávu MMR zpracuje do 4 let od prvního schválení PÚR vládou (§ 35 odst. 1 SZ).

Obsah Zprávy o uplatňování PÚR je stanoven v § 35 odst. 2 SZ. Zpráva obsahuje zejména ***vyhodnocení plnění úkolů PÚR***. Úkoly, které byly splněny, se již do dalšího znění PÚR nezapracovávají. U nesplněných úkolů je rozhodující pro zapracování do dalšího znění jejich aktuálnost. Zpráva dále obsahuje ***vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území*** s uvedením, zda nebyly zjištěny nepředpokládané negativní dopady na životní prostředí, spolu s návrhy pro jejich eliminaci, minimalizaci nebo kompenzaci. Součástí zprávy je dále ***posouzení vlivu zásad územního rozvoje jednotlivých krajů, podkladů a dokumentů veřejné správy s celostátním zaměřením, například politik, strategií, koncepcí, plánů, programů, generelů, na uplatňování PÚR***. Další součástí zprávy jsou ***návrhy na aktualizaci PÚR*** (včetně námětů vyplývajících z výše uvedených dokumentů) a jejich zdůvodnění, popřípadě návrh a důvody na pořízení nové PÚR; ***stanovisko podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny***; ***stanovisko MŽP*** zpracované na základě kritérií podle

přílohy č. 8 zákona o posuzování vlivů na životní prostředí s uvedením, zda má být aktualizace PÚR posouzena z hlediska vlivů na životní prostředí a ***návrh opatření, která je nutno provést v územně plánovací činnosti krajů a obcí, v činnosti ministerstev a dalších ústředních správních úřadů*** (§ 35 odst. 2 SZ).

Poznámka:

Na základě územně analytických podkladů krajů, podnětů krajů a záměrů, vyplývajících z celostátních rozvojových dokumentů bude při aktualizaci posuzováno, zda důvody pro jednotlivé rozvojové záměry obsažené v PÚR nepominuly a zda není vhodné vymezit jiné s aktuální potřebou řešení.

MMR zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup návrh zprávy o uplatňování PÚR a stanoví lhůtu pro podání písemných připomínek obcí a veřejnosti, která nesmí být kratší než 30 dnů ode dne zveřejnění návrhu. Připomínky se podávají na MMR. K později uplatněným připomínkám se nepřihlíží (§ 35 odst. 3 SZ).

Na základě zprávy o uplatňování ***vláda rozhodne o aktualizaci nebo o zpracování nového návrhu PÚR*** (§ 35 odst. 3 SZ), přitom se postupuje obdobně podle ustanovení § 33 a 34 SZ jak je uvedeno výše. Vyhodnocení vlivů aktualizace PÚR na udržitelný rozvoj území se zpracovává jen tehdy, pokud tak stanovilo MŽP ve stanovisku podle § 35 odst. 2 písm. f) SZ.

Ukládání, poskytování a zveřejňování

MMR informuje veřejnost o pořizování a projednávání PÚR a vyhodnocení vlivů PÚR na životní prostředí. Tyto informace jsou poskytovány prostřednictvím ***zveřejňování*** zpracovávaného návrhu PÚR a souvisejících dokumentů ***na internetových stránkách MMR***.

MMR zajistí, aby ve Sbírce zákonů bylo ***uveřejněno sdělení o schválení PÚR*** (§ 31 odst. 3 SZ). MMR ***zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup*** schválenou PÚR a zprávu o jejím uplatňování a místo, kde je možné do ní a do její dokladové dokumentace nahlížet a zašle ji krajským úřadům (§ 163 odst. 2 SZ). Schválenou PÚR a zprávu o jejím uplatňování ***ukládá MMR*** (§ 163 odst. 1 SZ).

D.2.2.4 Vazba na ostatní nástroje územního plánování

Vazba PÚR směrem k ÚPD plyne z § 31 odst. 4 SZ, kde je uvedeno, že PÚR je závazná pro pořizování a vydávání zásad územního rozvoje, územních plánů, regulačních plánů a pro rozhodování v území.

Vazba PÚR na ZÚR

V nadmístních souvislostech území kraje ***ZÚR zpřesňují a rozvíjejí cíle a úkoly územního plánování v souladu s PÚR***, určují strategii pro jejich naplňování a koordinují územně plánovací činnost obcí (§ 36 odst. 3 SZ).

Poznámka:

Prakticky to znamená, že v územně plánovací činnosti krajů a obcí je nutno respektovat v PÚR stanovené republikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území obecně platné pro celé území ČR, rozvojové oblasti a rozvojové osy, specifické oblasti a koridory a plochy dopravní a technické infrastruktury, kritéria a podmínky pro rozhodování o změnách v území a naplnit stanovené úkoly územního plánován. Jedná se o přenesení a zpřesnění pokynů PÚR na úrovni příslušné ÚPD.

Přitom platí, že ***záležitosti týkající se rozvoje území státu, které nejsou obsaženy v PÚR, mohou být součástí ZÚR***, pokud to MMR ve stanovisku podle § 37 odst. 9 z důvodů významných negativních vlivů přesahujících hranice kraje nevyloučí (§ 36 odst. 1 SZ).

V rámci ***posouzení návrhu ZÚR*** MMR dle § 37 odst. 9 SZ posoudí návrh ZÚR mimo jiné i z hlediska souladu s PÚR.

V rámci ***řízení o ZÚR*** platí, že ke stanoviskům, námitkám a připomínkám ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při schválení PÚR, se nepřihlíží (§ 39 odst. 3 SZ). Podle § 40 odst. 1 písm. a) SZ krajský úřad přezkoumá soulad návrhu ZÚR mimo jiné i s PÚR. Výsledek tohoto přezkoumání je součástí odůvodnění ZÚR.

V rámci ***vydání ZÚR*** zastupitelstvo kraje si před vydáním ZÚR ověří v souladu s § 41 odst. 2 SZ, zda ZÚR nejsou mimo jiné v rozporu s PÚR.

Kraj je povinen uvést do souladu ZÚR s následně schválenou PÚR. Do té doby nelze rozhodovat a postupovat podle částí ZÚR, které jsou v rozporu s následně schválenou PÚR (§ 41 odst. 3 SZ).

V rámci ***aktualizace ZÚR*** pořídí krajský úřad dle § 42 odst. 1 SZ návrh zprávy o jejich uplatňování v uplynulém období, která dle § 9 písm. c) a h) vyhlášky V1 obsahuje mimo jiné vyhodnocení souladu s PÚR a návrhy na aktualizaci PÚR.

Pokud je pořízení aktualizace ZÚR vyvoláno schválením PÚR nebo její aktualizace, hradí takto vyvolané náklady na aktualizaci ZÚR a náklady na změny územních plánů Ministerstvo financí, s výjimkou případů, kdy příslušná část PÚR nebo její aktualizace, která změnu vyvolala, je zjevně ve prospěch rozvoje nebo ochrany hodnot území kraje, nebo byla přijata na návrh kraje (§ 42 odst. 7 SZ).

Vazba PÚR na územní plán

V souvislostech a podrobnostech území obce ***územní plán*** *(dále jen ÚP)* ***zpřesňuje a rozvíjí cíle a úkoly územního plánování v souladu se ZÚR a s PÚR*** (§ 43 odst. 3 SZ).

Krajský úřad zašle pořizovateli stanovisko k návrhu ÚP mimo jiné i z hlediska zajištění souladu s PÚR. Pokud nezašle stanovisko do 30 dnů od obdržení stanovisek, připomínek a výsledků konzultací, je možné územní plán vydat i bez jeho stanoviska (§ 50 odst. 7 SZ).

V rámci ***řízení o ÚP*** pořizovatel přezkoumá podle § 53 odst. 4 písm. a) SZ soulad návrhu územního plánu mimo jiné i s PÚR.

V rámci ***vydání ÚP*** zastupitelstvo obce dle § 54 odst. 2 SZ vydá územní plán mimo jiné po ověření, že není v rozporu s PÚR.

Obec je povinna uvést do souladu ÚP s územně plánovací dokumentací následně vydanou krajem a následně schválenou PÚR. Do té doby nelze rozhodovat podle částí ÚP, které jsou v rozporu s územně plánovací dokumentací následně vydanou krajem nebo s PÚR (§ 54 odst. 5 SZ).

V rámci ***vyhodnocení ÚP*** pořizovatel dle § 55 odst. 1 SZ předloží zastupitelstvu obce nejpozději do 4 let po vydání ÚP a poté pravidelně nejméně jednou za 4 roky zprávu o uplatňování ÚP v uplynulém období, která dle § 15 písm. c) vyhlášky V1 obsahuje mimo jiné vyhodnocení souladu s PÚR.

Vazba PÚR na regulační plán

Pořizovatel posoudí ***soulad návrhu regulačního plánu*** (dále jen RP) mimo jiné ***s PÚR a územně plánovací dokumentací*** (§ 68 odst. 4 SZ).

Obec je povinna uvést RP z podnětu do souladu s následně vydanou územně plánovací dokumentací kraje, následně schválenou PÚR anebo následně vydaným ÚP. Do té doby nelze rozhodovat podle částí RP, které jsou v rozporu s touto územně plánovací dokumentací nebo PÚR (§ 71 odst. 4 SZ).

Kraj je povinen uvést do souladu regulační plán vydaný z podnětu kraje s následně vydanými ZÚR a PÚR, do té doby nelze podle jeho příslušných částí postupovat (§ 71 odst. 5 SZ).

Vazba směrem od ÚPD k PÚR plyne z ustanovení § 35 odst. 2 SZ, které se vztahuje k aktualizaci PÚR. Zde je stanoven požadavek posouzení vlivu ZÚR jednotlivých krajů a dále i podkladů

a dokumentů veřejné správy s celostátním zaměřením (např. politik, strategií, koncepcí, plánů, programů, generelů) na uplatňování PÚR.

Poznámka:

Rozhodující pro posouzení je zejména kritérium nadmístního významu. Výsledkem posouzení by mělo být mimo jiné získání námětů pro aktualizaci PÚR.

Vazba PÚR na další podklady a dokumenty veřejné správy s celostátním zaměřením

Obdobně jako ZÚR se vzhledem k PÚR posuzuje i vztah a vliv dalších podkladů a dokumentů veřejné správy s celostátním zaměřením, např. politik, strategií, koncepcí, plánů, programů a generelů (§ 35 odst. 2 SZ).

Poznámka:

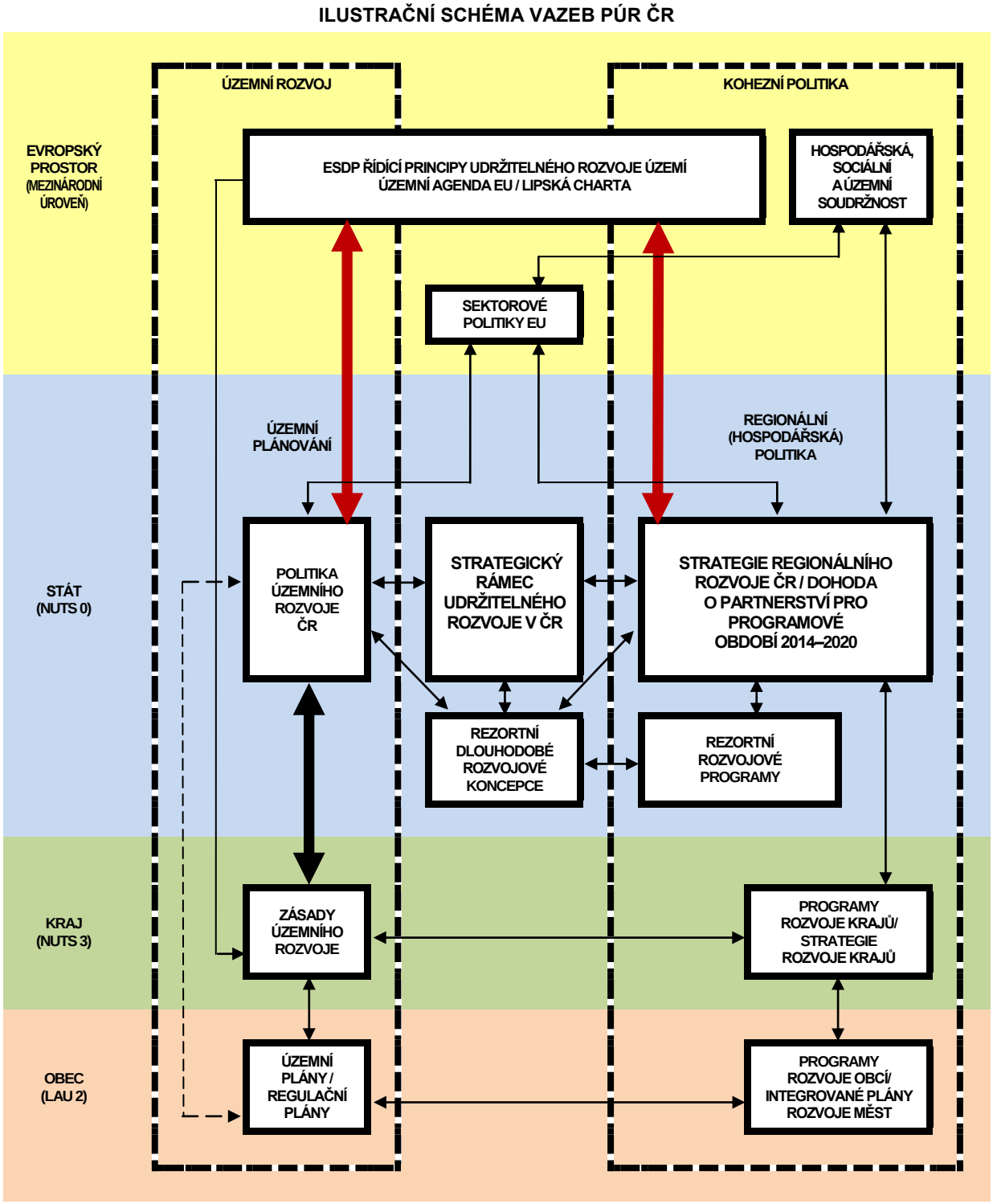
Pokud by i některé územní plány (případně některé regulační plány) obsahovaly záměry nadmístního významu, je nutno vzít v potaz i tyto dokumenty. V tomto případě by na tuto skutečnost měl upozornit příslušný kraj, případně příslušný úřad územního plánování prostřednictvím kraje.

Vazba PÚR na územně plánovací podklady

Vazba plyne ze ***vzájemné provázanosti územně plánovacích podkladů*** pořizovaných MMR, kraji a úřady územního plánování. MMR pořizuje podle § 11 odst. 1 písm. b) SZ územně plánovací podklady potřebné pro pořízení PÚR. K tomu MMR využívá v souladu s § 25 SZ i územně plánovací podklady, to jsou územně analytické podklady a územní studie, které pořizují v rámci své působnosti kraje a úřady územního plánování.

Vazby PÚR na nástroje územního plánování jsou popsány a znázorněny v tabulce v kapitole D. 3.1 ***Vzájemné vazby nástrojů územního plánování***. Vztah PÚR k jiným nástrojům rozvoje ČR je uveden na následujícím obrázku č. 1.

Obr. 1: Vztah PÚR k jiným nástrojům rozvoje ČR (Politika územního rozvoje ČR)

Pozn.: Ve schématu nejsou zahrnuty vazby na dokumenty vztahující se k úrovni NUTS 2 (regiony soudržnosti), vzhledem k tomu, že pro tuto úroveň neexistuje územně plánovací dokumentace. Červené šipky vyjadřují implementaci Územní agendy EU 2020.

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb. (V1)

Politika územního rozvoje České republiky 2008: Praha: MMR, 2008.
Dostupné na:
http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Koncepce-Strategie/Politika-uzemniho-rozvoje-Ceske-republiky/Politika-uzemniho-rozvoje-CR-2008/Politika-uzemniho-rozvoje-vcetne-souvisejicich-mat

Politika územního rozvoje České republiky 2008: Podklady a východiska. Praha: MMR, 2008.
Dostupné na:
http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Koncepce-Strategie/Politika-uzemniho-rozvoje-Ceske-republiky/Politika-uzemniho-rozvoje-CR-2008/Politika-uzemniho-rozvoje-vcetne-souvisejicich-mat

Soupis zkratek:

SZ	Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
OSN	Organizace spojených národů
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
ROB	rozvojové oblasti
ROS	rozvojové osy
SOB	specifické oblasti
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
ZÚR	zásady územního rozvoje
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
ÚPD	územně plánovací dokumentace
RP	regulační plán

D.2.3 Územně plánovací dokumentace

Zpracovatel – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc., Ing. arch. Eva Rozehnalová, Ing. arch. Marie Tomíšková.
Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc. Aktualizace – 12. 2. 2009.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Redakce ÚÚR – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Závěrečná redakce – MMR

Územně plánovací dokumentace (ÚPD) patří mezi nástroje územního plánování. ÚPD dle § 2 odst. 1 písm. n) SZ tvoří:

- zásady územního rozvoje (ZÚR) - § 36 až 42 SZ,
- územní plán (ÚP) - § 43 až 60 SZ a
- regulační plán (RP) - § 61 až 71 SZ.

ÚPD pořizují [§ 2 odst. 2 písm. a) SZ]:

- příslušný obecní úřad,
- krajský úřad,
- Ministerstvo pro místní rozvoj (dále jen MMR) nebo
- Ministerstvo obrany.

Orgány územního plánování a stavební úřady postupují ve vzájemné součinnosti s dotčenými orgány chránícími veřejné zájmy podle zvláštních právních předpisů[1)] (§ 4 odst. 2 SZ).

Dotčený orgán je (oproti úpravě podle zákona č. 50/1976 Sb.) vázán svým předchozím stanoviskem nebo závazným stanoviskem. Navazující stanoviska nebo navazující závazná stanoviska mohou dotčené orgány v téže věci uplatňovat pouze na základě nově zjištěných a doložených skutečností, které nemohly být uplatněny dříve a kterými se podstatně změnily podmínky, za nichž bylo původní stanovisko vydáno, nebo skutečností vyplývajících z větší podrobnosti pořízené ÚPD nebo podkladů pro rozhodnutí nebo jiný úkon orgánu územního plánování nebo stavebního úřadu podle stavebního zákona, jinak se k nim nepřihlíží (§ 4 odst. 4 SZ).

Obce a kraje jsou povinny soustavně sledovat uplatňování ÚPD a vyhodnocovat je podle tohoto zákona. Dojde-li ke změně podmínek, na základě kterých byla ÚPD vydána, jsou povinny pořídit změnu příslušné ÚPD (§ 5 odst. 6 SZ).

Územně plánovací dokumentace schválená přede dnem 1. července 1992 pozbývá platnosti nejpozději do 3 let ode dne nabytí účinnosti SZ (§ 187 odst. 1 SZ).

Zásady územního rozvoje pořídí krajský úřad a vydá zastupitelstvo kraje nejpozději do pěti let ode dne nabytí účinnosti SZ. Uplynutím této lhůty pozbývají platnosti územní plány velkých územních celků (§ 187 odst. 3 SZ).

Územně plánovací dokumentaci sídelního útvaru nebo zóny, územní plán obce a regulační plán schválené před 1. lednem 2007 lze do 31. prosince 2020 podle tohoto zákona upravit, v rozsahu provedené úpravy projednat a vydat, jinak pozbývají platnosti. Marným uplynutím stanovené lhůty

[1)] Například zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

pozbývá tato ÚPD platnosti. Tato lhůta neběží v případě řešení rozporů při pořizování nového územního plánu nebo regulačního plánu (§ 188 odst. 1 SZ).

Jednotlivé druhy ÚPD se liší mírou podrobnosti:

- zásady územního rozvoje se zpracovávají pro celé území kraje,
- územní plán řeší celé území obce a
- regulační plán je zpracováván pro vymezenou část území.

ÚPD se vydává formou opatření obecné povahy podle správního řádu (§ 36 odst. 4, § 43 odst. 4, § 62 odst. 1 SZ).

U územního plánu v odůvodněných případech nebo z podnětu dotčeného orgánu zastupitelstvo obce uloží v zadání zpracování variantní řešení návrhu územního plánu (§ 47 odst. 5 SZ).

Vzájemné vazby ÚPD a ostatních nástrojů územního plánování jsou popsány a znázorněny v kapitole D.3.1 v tabulce *Vzájemné vazby nástrojů územního plánování*.

V § 3 vyhlášky MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb., se stanovují mapové podklady pro zpracování územně analytických podkladů a územně plánovací dokumentace. Těmito mapovými podklady jsou:

- katastrální mapa,
- Státní mapa,
- Základní mapa České republiky a
- Mapa České republiky.

Mapovým podkladem pro pořízení regulačního plánu může být též polohopisné a výškopisné zaměření řešeného území. Pro účely územního plánování je možné mapový podklad doplnit na základě skutečností zjištěných vlastním průzkumem území; záznam o provedeném doplnění se ukládá u pořizovatele. Není-li státní mapové dílo v digitální formě k dispozici, lze s využitím státního mapového díla vytvořit mapový podklad v digitální formě.

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb. (V1)

D.2.3.1 Zásady územního rozvoje

Zpracovatel – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc., 13. 12. 2010.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Redakce ÚÚR – Ing. Alena Navrátilová
Závěrečná redakce – MMR

V oddílu 1 dílu 3 hlavy III části třetí *zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů* (dále jen „zákon“, resp. „SZ“) je definována krajská územně plánovací dokumentace *zásady územního rozvoje* (dále jen „ZÚR“). Oproti územním plánům velkých územních celků pořizovaných dříve podle zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, které více sledovaly územní průměty záměrů, jsou ZÚR spíše strategickým dokumentem a jsou vydávány krajem vždy pro celé své správní území. ZÚR zpřesňují záměry stanovené politikou územního rozvoje (dále jen „PÚR“) vymezují krajské priority pro územně

plánovací činnost obcí ve správním území kraje a přispívají k zachování, případně k odstranění nerovnováhy, udržitelného rozvoje území kraje. Během pořizování se s obsahem ZÚR seznamují a zákonem stanoveným způsobem jej korigují orgány hájící veřejný zájem na základě zvláštních právních předpisů, obce v řešeném území, sousední kraje, sousední obce a veřejnost. V neposlední řadě mají být ZÚR projednávány s příslušnými orgány sousedních států, jejichž území může být jejich uplatňováním dotčeno. ZÚR se vydávají formou opatření obecné povahy podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „správní řád“) a jsou přezkoumatelné. ZÚR jsou závazné pro pořizování a vydávání územních plánů (dále jen „ÚP“), regulačních plánů (dále jen „RP“) a pro rozhodování v území (§ 36 odst. 5 SZ).

Obsah zásad územního rozvoje

Zásady územního rozvoje v nadmístních souvislostech území kraje zpřesňují a rozvíjejí cíle a úkoly územního plánování v souladu s PÚR, určují strategii pro jejich naplňování a koordinují územně plánovací činnost obcí (§ 36 odst. 3 SZ věta první).

ZÚR stanoví zejména základní požadavky na účelné a hospodárné uspořádání území kraje, vymezí plochy nebo koridory nadmístního významu a stanoví požadavky na jejich využití, zejména plochy nebo koridory pro veřejně prospěšné stavby, veřejně prospěšná opatření, stanoví kritéria pro rozhodování o možných variantách nebo alternativách změn v jejich využití (§ 36 odst. 1 SZ věta první).

Záležitosti týkající se rozvoje území státu, které nejsou obsaženy v PÚR, mohou být součástí ZÚR, pokud to ministerstvo pro místní rozvoj (dále jen „MMR“) ve stanovisku podle § 37 odst. 9 SZ z důvodů významných negativních vlivů přesahujících hranice kraje nevyloučí (§ 36 odst. 1 SZ věta druhá).

Poznámka:
Ze strategického charakteru dokumentu a podmínky nadmístního významu nepřímo vyplývá, že v ZÚR jsou řešeny pouze vybrané problémy a záměry splňující tato kritéria. ZÚR tedy nezbytně nemusí pokrýt celou šíři jevů v území kraje.

ZÚR mohou vymezit plochy a koridory územních rezerv a stanovit jejich využití, jehož potřebu a plošné nároky je nutno prověřit. V územní rezervě jsou zakázány změny v území definované v § 2 odst. 1 písm. a) SZ, které by mohly stanovené využití podstatně ztížit nebo znemožnit. Změnit územní rezervu na plochu nebo koridor umožňující stanovené využití lze jen na základě aktualizace ZÚR. Stanovené využití územní rezervy se přitom z hlediska vlivů na životní prostředí a evropsky významné lokality a ptačí oblasti neposuzuje (§ 36 odst. 1 SZ věta třetí, čtvrtá, pátá a šestá).

Podle § 37 odst. 1 SZ k návrhu ZÚR krajský úřad zajistí ***vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území*** (dále jen „VV URÚ“). VV URÚ není součástí ZÚR a zpracovává se jako samostatný materiál a to současně s návrhem ZÚR (§ 36 odst. 1 SZ věta šestá). Obsah VV URÚ je stanoven v souladu s § 40 odst. 4 SZ v příloze č. 5 k *vyhlášce MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.* (dále jen „vyhláška V1“). Náležitosti obsahu vyhodnocení vlivů ZÚR na udržitelný rozvoj území podle přílohy č. 5 k vyhlášce jsou uvedeny dále v textu.

Vyhodnocení vlivů na životní prostředí (dále též „VV ŽP“) zpravidla tvoří nejrozsáhlejší část VV URÚ. Ve VV ŽP se popíšou a vyhodnotí zjištěné a předpokládané závažné vlivy ZÚR na životní prostředí a přijatelné alternativy naplňující cíle ZÚR (§ 36 odst. 1 SZ věta sedmá). Rámcový obsah VV ŽP pro účely posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí (SEA) je stanoven v příloze SZ.

ZÚR mohou ve vybraných plochách nebo koridorech uložit prověření změn jejich využití územní studií. V ZÚR lze vymezit plochu nebo koridor, ve kterých je rozhodování o změnách v území podmíněno vydáním regulačního plánu (dále jen „RP“); v tomto případě je součástí ZÚR jeho zadání a u RP z podnětu i přiměřená lhůta pro jeho vydání. Vydání RP jako podmínka pro rozhodování marným uplynutím uvedené lhůty zaniká. ZÚR mohou stanovit podmínku vydání RP krajem a jeho zadání jen v dohodě s dotčenými obcemi (§ 36 odst. 2 SZ).

ZÚR ani VV URÚ nesmí obsahovat podrobnosti náležející svým obsahem ÚP, RP nebo navazujícím rozhodnutím (§ 36 odst. 3 SZ věta druhá).

Náležitosti obsahu ZÚR stanovuje prováděcí právní předpis (§ 36 odst. 6 SZ), kterým je vyhláška V1.

ZÚR obsahují textovou a grafickou část. Obsah ZÚR, včetně jejich odůvodnění, je stanoven v příloze č. 4 k vyhlášce V1. Pro ZÚR hlavního města Prahy se použije obsah uvedený v příloze obdobně, nevylučuje-li to povaha věci (§ 6 odst. 1 vyhlášky V1).

Výkresy, které jsou součástí grafické části ZÚR, se vydávají v měřítku 1 : 100 000 nebo v odůvodněných případech 1 : 50 000, popřípadě 1 : 200 000. Výkres širších vztahů se zpracovává a vydává v měřítku 1 : 500 000. Výkresy obsahují jevy zobrazitelné v daném měřítku. Ve výkresech se vyznačí hranice řešeného území (§ 6 odst. 2 vyhlášky V1).

Textová část ZÚR podle přílohy č. 4 k vyhlášce V1 obsahuje koncepci rozvoje území kraje, určující základní požadavky na jeho účelné a hospodárné uspořádání, vyjádřenou ve:

a) stanovení priorit územního plánování kraje pro zajištění udržitelného rozvoje území včetně zohlednění priorit stanovených v PÚR,
b) zpřesnění vymezení rozvojových oblastí a rozvojových os [§ 32 odst. 1 písm. b) SZ] vymezených v PÚR a vymezení oblastí se zvýšenými požadavky na změny v území, které svým významem přesahují území více obcí (nadmístní rozvojové oblasti a nadmístní rozvojové osy),
   Poznámka:
   Kraje v ZÚR dle potřeby upřesní vymezení rozvojových oblastí a rozvojových os stanovených v PÚR v rozlišení podle území jednotlivých obcí, při respektování důvodů vymezení jednotlivých rozvojových oblastí a rozvojových os (součástí upřesněných rozvojových oblastí a rozvojových os nemusí být celé správní obvody ORP). Kraje v ZÚR dle potřeby vymezí s ohledem na vazby na sousední kraje a státy další rozvojové oblasti a osy nadmístního významu nezbytné pro rozvoj jejich území.
c) zpřesnění vymezení specifických oblastí [§ 32 odst. 1 písm. c) SZ] vymezených v PÚR a vymezení dalších specifických oblastí nadmístního významu,
   Poznámka:
   Kraje v ZÚR dle potřeby upřesní vymezení specifických oblastí stanovených v PÚR v rozlišení podle území jednotlivých obcí, při respektování důvodů vymezení a kritérií a podmínek pro rozhodování jednotlivých specifických oblastí (součástí upřesněných specifických oblastí nemusí být celé správní obvody ORP). Upřesněné specifické oblasti se mohou překrývat s upřesněnými rozvojovými oblastmi nebo osami pouze výjimečně a jen ve zvláště odůvodněných případech. Kraje v ZÚR dle potřeby vymezí další specifické oblasti, ve kterých se dlouhodobě projevují problémy udržitelného rozvoje jejich území. Kraje dle potřeby navrhnou s ohledem na aktuální problémy v území další specifické oblasti jako podklad pro aktualizaci PÚR.
d) zpřesnění vymezení ploch a koridorů [§ 32 odst. 1 písm. d) SZ] vymezených v PÚR a vymezení ploch a koridorů nadmístního významu, ovlivňujících území více obcí, včetně ploch a koridorů veřejné infrastruktury, územního systému ekologické stability a územních rezerv, u ploch územních rezerv stanovení využití, které má být prověřeno,
   Poznámka:
   Kraje v ZÚR upřesní vymezení těchto ploch a koridorů stanovených v PÚR, při respektování důvodů vymezení a kritérií a podmínek pro rozhodování jednotlivých ploch a koridorů.
e) upřesnění územních podmínek koncepce ochrany a rozvoje přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území kraje,
f) stanovení cílových charakteristik krajiny (Evropská úmluva o krajině č. 13/2005 Sb. m. s.), včetně územních podmínek pro jejich zachování nebo dosažení,
g) vymezení veřejně prospěšných staveb, veřejně prospěšných opatření, staveb a opatření k zajišťování obrany a bezpečnosti státu a vymezených asanačních území, pro které lze práva k pozemkům a stavbám vyvlastnit,
h) stanovení požadavků na koordinaci územně plánovací činnosti obcí a na řešení v územně plánovací dokumentaci obcí, zejména s přihlédnutím k podmínkám obnovy a rozvoje sídelní struktury,
i) vymezení ploch a koridorů, ve kterých se ukládá prověření změn jejich využití územní studií podmínkou pro rozhodování,

j) vymezení ploch a koridorů, ve kterých je pořízení a vydání RP orgány kraje podmínkou pro rozhodování o změnách jejich využití, včetně stanovení, zda se bude jednat o RP z podnětu nebo na žádost, a dále stanovení lhůty pro vydání RP z podnětu,
k) zadání RP v rozsahu dle přílohy č. 9 k vyhlášce V1 pro plochu nebo koridor vymezený podle písmene j),
l) stanovení pořadí změn v území (etapizace), je-li to účelné,
m) stanovení kompenzačních opatření podle § 37 odst. 8 SZ.

Ve vymezených oblastech, osách, plochách a koridorech se stanoví požadavky na jejich využití, kritéria a podmínky pro následné rozhodování o možných variantách změn v území a pro jejich posuzování zejména s ohledem na jejich budoucí využití, význam, možná ohrožení, rozvoj a rizika. V závěru textové části se uvedou údaje o počtu listů ZÚR a počtu výkresů grafické části.

Grafická část ZÚR, se zpracovává nad odpovídajícími státními mapovými díly (§ 3 vyhlášky V1) a obsahuje:

- výkres uspořádání území kraje obsahující zejména rozvojové oblasti, rozvojové osy a specifické oblasti,
- výkres ploch a koridorů nadmístního významu, včetně územního systému ekologické stability,
- výkres typů krajin podle stanovených cílových charakteristik,
- výkres veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací [viz též § 2 písm. a) vyhlášky V1],
- výkres oblastí, ploch a koridorů, ve kterých je uloženo prověření změn jejich využití územní studií nebo je uloženo pořízení a vydání regulačního plánu,
- dle potřeby výkres pořadí změn v území (etapizace).

V případě potřeby lze výkresy uvedené pod písmeny a) a b) dále členit na samostatné výkresy. Grafická část může být doplněna schématy, viz definice v § 2 písm. c) vyhlášky V1.

Poznámka:
ZÚR se vydávají dle § 36 odst. 4 SZ formou opatření obecné povahy podle správního řádu, proto je k dokumentaci přikládáno odůvodnění, jehož účelem je zdůvodnit přijaté řešení. Minimální obsah odůvodnění zásad územního rozvoje je popsán v části II. přílohy č. 4 k vyhlášce V1, stručné vysvětlení je uvedeno dále.

Náležitosti obsahu vyhodnocení vlivů ZÚR na udržitelný rozvoj území (VV URÚ), který pořizovatel zajišťuje k návrhu ZÚR, ale není součástí ZÚR, jsou uvedeny v příloze č. 5 k vyhlášce V1 a zahrnují:

A. Vyhodnocení vlivů ZÚR na životní prostředí zpracované podle přílohy SZ, pokud příslušný úřad uplatnil požadavek na toto vyhodnocení.
B. Vyhodnocení vlivů ZÚR na území Natura 2000 pokud orgán ochrany přírody (podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů) závažný vliv na tato území nevyloučil.
C. Vyhodnocení vlivů ZÚR na skutečnosti zjištěné v územně analytických podkladech, zejména:
D. Případné vyhodnocení vlivů na jiné skutečnosti ovlivněné navrženým řešením, avšak nepodchycené v územně analytických podkladech, například skutečnosti zjištěné v doplňujících průzkumech a rozborech.
E. Vyhodnocení přínosu ZÚR k naplnění priorit územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území obsažených v PÚR.
F. Vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území – shrnutí. Vyhodnocení vlivů ZÚR na zlepšování územních podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a jejich soulad.

Pořízení zásad územního rozvoje

Krajský úřad pořizuje územně analytické podklady pro území kraje v podrobnosti a rozsahu nezbytném pro pořizování ZÚR (§ 27 odst. 1 SZ).

Poznámka:
V souvislosti s tím kraj zřizuje a provozuje informační systém shromažďování, třídění, zpracovávání, ukládání, aktualizace a poskytování územně analytických podkladů specifikovaných v § 26 odst. 1 SZ, jejichž prostřednictvím je pro účely územního plánování definován stav, vývoj a potřeby území kraje. ZÚR se tedy zpracovávají na základě analýzy znalostí o aktuálním stavu, záměrech a limitech využití území kraje a v souladu s PÚR, která je závazná pro pořizování a vydávání ZÚR. Současně se zohledňují další podklady a dokumenty veřejné správy krajského a celostátního významu jako politiky, strategie, koncepce, plány, programy, generely apod. Kraj využívá pro zpracování ZÚR jednak územně plánovací podklady, které pořizuje sám a jednak může využít územně plánovací podklady, které pořizují v rámci svých pravomocí úřady územního plánování.

ZÚR pořizuje krajský úřad v přenesené působnosti [§ 7 odst. 1 písm. a) SZ]. ZÚR se pořizují pro celé území kraje a vydávají se formou opatření obecné povahy podle správního řádu (§ 36 odst. 4 SZ).

Návrh ZÚR pořídí krajský úřad na základě zadání nebo zprávy o uplatňování ZÚR (§ 37 odst. 1 SZ), popřípadě na základě pokynů pro jeho zpracování schválených zastupitelstvem kraje na základě výsledku projednání ve společném jednání (podle § 38 odst. 3 SZ). K návrhu ZÚR krajský úřad zajistí vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území (§ 37 odst. 1 SZ).

V § 187 odst. 3 zákon ukládá krajskému úřadu pořídit a zastupitelstvu kraje vydat ZÚR [§ 7 odst. 2 písm. a) SZ] nejpozději do pěti let ode dne nabytí účinnosti stavebního zákona. Uplynutím této lhůty pozbývají platnosti územní plány velkých územních celků.

Poznámka:
Uvedená lhůta pěti let pro pořízení prvních ZÚR uplynula dnem 1. 1. 2012. Pořízení prvních ZÚR by proto již nemělo být použito s možnou výjimkou v případě, kdy první ZÚR byly zrušeny jako celek a je nutné znovu je zpracovat. Při pořízení prvních ZÚR postupuje krajský úřad podle § 187 odst. 4 SZ a zastupitelstvo kraje podle § 7 odst. 2 písm. b) SZ.

Pokud návrh ZÚR obsahuje podmínky pro pořízení a vydání regulačního plánu (dále jen RP), které jsou návrhem jeho zadání (§ 36 odst. 2 SZ), a tento RP bude nahrazovat rozhodnutí o umístění záměru, který je předmětem posuzování vlivů na životní prostředí, zašle krajský úřad návrh zadání včetně oznámení záměru příslušnému úřadu podle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (zákon č. 100/2001 Sb.) k provedení zjišťovacího řízení a orgánu ochrany přírody k uplatnění stanoviska podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny (zákon č. 114/1992 Sb.). Závěr zjišťovacího řízení včetně stanoviska orgánu ochrany přírody krajský úřad zohlední v návrhu zadání a připojí k odůvodnění návrhu ZÚR (§ 37 odst. 2 SZ).

Krajský úřad oznámí místo a dobu společného jednání o návrhu ZÚR a VV URÚ jednotlivě nejméně 15 dnů předem dotčeným orgánům, MMR a sousedním krajům. Dotčené orgány vyzve k uplatnění stanovisek ve lhůtě 30 dnů ode dne jednání, ve stejné lhůtě mohou sousední kraje uplatnit své připomínky. Ustanovení § 37 SZ obsahuje speciální úpravu projednání opatření obecné povahy s dotčenými orgány podle § 136, které zmiňuje § 172 odst. 1 věta první zákona č. 500/2004 Sb., správní řád. K později uplatněným stanoviskům a připomínkám krajů se nepřihlíží (§ 37 odst. 3 SZ).

Krajský úřad doručí návrh ZÚR a VV URÚ veřejnou vyhláškou. Do 30 dnů ode dne doručení může k návrhu a vyhodnocení každý uplatnit u krajského úřadu písemné připomínky. K později uplatněným připomínkám se nepřihlíží (§ 37 odst. 4 SZ).

Krajský úřad ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí (dále jen „MZV“) zašle návrh ZÚR sousedním státům, jejichž území může být uplatňováním ZÚR přímo ovlivněno a nabídne jim konzultace. Pokud sousední stát o konzultace projeví zájem, krajský úřad se ve spolupráci s MZV a Ministerstvem životního prostředí (dále jen „MŽP“) konzultací účastní (§ 37 odst. 5 SZ).

Vyhodnocení vlivů ZÚR na udržitelný rozvoj území (tj. VV URÚ podle § 37 odst. 1 SZ) projedná krajský úřad se zástupci MŽP, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva zemědělství, Ministerstva dopravy, Ministerstva kultury, MMR a krajské hygienické stanice. Místo a dobu jednání oznámí krajský úřad uvedeným účastníkům nejméně 15 dnů předem a vyzve je k uplatnění vyjádření k vyhodnocení nejpozději do 30 dnů ode dne jednání. K později uplatněným vyjádřením se nepřihlíží. Ve vyjádřeních ministerstva a krajská hygienická stanice uvedou

připomínky k zajištění vyváženého vztahu územních podmínek udržitelného rozvoje území a k výběru varianty řešení (§ 37 odst. 6 SZ).

Krajský úřad zašle návrh ZÚR, VV URÚ, včetně stanovisek, připomínek, vyjádření a případných výsledků konzultací (podle § 37 odst. 3 až 6 SZ – viz předchozí 4 odstavce) na MŽP jako podklad pro vydání stanoviska k návrhu koncepce podle § 10g zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (zákon č. 100/2001 Sb. ve znění č. 93/2004 Sb.), které není stanoviskem podle § 4 odst. 2 SZ, a též na MMR. MŽP uplatní stanovisko do 30 dnů od obdržení uvedených podkladů. Ze závažných důvodů, které MŽP sdělí krajskému úřadu nejpozději do 30 dnů od obdržení podkladů, se lhůta pro uplatnění stanoviska prodlužuje, nejdéle však o 30 dnů. Pokud MŽP stanovisko neuplatní ani v prodloužené lhůtě, je možné ZÚR vydat i bez jeho stanoviska (§ 37 odst. 7 SZ věta poslední). V takovém případě garantuje zohlednění výsledků VV ŽP (SEA) v návrhu ZÚR pořizovatel.

Pokud z posouzení vlivu na evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast vyplyne, že ZÚR mají významný negativní vliv na příznivý stav předmětu ochrany nebo celistvost této lokality či oblasti, postupuje se podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny (zákon č. 114/1992 Sb.). Kompenzační opatření uvede MŽP ve stanovisku podle § 4 odst. 2 písm. b) SZ (§ 37 odst. 8 SZ).

MMR zašle krajskému úřadu stanovisko k návrhu ZÚR z hledisek zajištění koordinace využívání území, zejména s ohledem na širší územní vztahy a mezinárodní závazky, a souladu s PÚR, a to do 30 dnů od obdržení podkladů podle § 37 odst. 7 SZ věty první. Pokud nezašle stanovisko ve stanovené lhůtě, je možné ZÚR vydat i bez jeho stanoviska (§ 37 odst. 9 SZ).

V případě, že MMR ve stanovisku upozorní krajský úřad na nedostatky z hledisek uvedených v § 37 odst. 9 SZ, lze zahájit řízení o ZÚR až na základě potvrzení MMR o odstranění nedostatků (§ 37 odst. 10 SZ).

V případě, že MMR shledá na základě předloženého materiálu nedodržování ustanovení zákona a právních předpisů vydaných k jeho provedení, postupuje ve smyslu § 171 SZ.

Krajský úřad vyhodnotí výsledky projednání návrhu ZÚR a zajistí řešení případných rozporů podle § 4 odst. 8 SZ, kdy orgány územního plánování musí projednat protichůdná stanoviska nebo protichůdná závazná stanoviska dotčených orgánů a dojde-li k rozporu mezi příslušnými orgány podle SZ a dotčenými orgány, nebo mezi dotčenými orgány navzájem, postupuje se podle správního řádu (§ 38 odst. 1 SZ).

Pokud návrh ZÚR obsahuje ***varianty řešení***, navrhne krajský úřad na základě vyhodnocení výsledků projednání a vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území zastupitelstvu kraje ke schválení výběr nejvhodnější varianty, který může obsahovat i podmínky k její úpravě. V rozsahu, v jakém se tyto podmínky odchylují od zprávy o uplatňování ZÚR, jsou její změnou. Zastupitelstvo kraje je při schvalování vázáno stanovisky dotčených orgánů nebo výsledkem řešení rozporů. Na základě výsledků projednání, VV URÚ a schválení nejvhodnější varianty krajský úřad zajistí upravení návrhu ZÚR (§ 38 odst. 2 SZ).

Dojde-li krajský úřad na základě výsledků společného jednání k závěru, že je potřebné pořídit nový návrh ZÚR, navrhne ***pokyny pro zpracování nového návrhu ZÚR***. K návrhu pokynů si vyžádá stanovisko MŽP a stanovisko příslušného orgánu ochrany přírody podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny. MŽP ve stanovisku uvede, zda má být nový návrh posuzován z hlediska vlivů na životní prostředí, případně stanoví podrobnější požadavky podle §10i zákona o posuzování vlivů na životní prostředí. Návrh pokynů předloží spolu s odůvodněním zastupitelstvu kraje ke schválení. V rozsahu, v jakém se tyto pokyny odchylují od zprávy o uplatňování ZÚR, jsou její změnou (§ 38 odst. 3 SZ).

Pokud pořizovatel návrh ZÚR upraví na základě vyhodnocení společného jednání, odstranění vzniklých rozporů, posouzení vlivů koncepce na ŽP (stanoviska MŽP) podle § 10g zákona č. 100/2001 Sb., ve znění zákona č. 93/2004 Sb. a případného posouzení Natura ve smyslu zákona č. 114/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, schváleného výběru nejvhodnější varianty (§ 38 odst. 2 SZ), splnění podmínek podle § 37 odst. 10 SZ (stanovisko MMR k návrhu ZÚR) a podle § 171 odst. 3 SZ [požadavky MMR uplatněné na základě dozírání na dodržování zákona a právních předpisů

k jeho pro vedení (státní dozor) ve věcech územního plánování], lze přistoupit k ***řízení o zásadách územního rozvoje a jejich vydání***, které upravuje § 39 až 41 SZ.

Upravený a posouzený návrh ZÚR, vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území a oznámení o konání ***veřejného projednání*** krajský úřad doručí veřejnou vyhláškou. Veřejné projednání návrhu ZÚR a VV URÚ se koná nejdříve 15 dnů ode dne doručení. K veřejnému projednání přizve jednotlivě MMR, dotčené orgány, dotčené obce (tj. obce v řešeném území a obce sousedící s tímto územím) a sousední kraje, a to nejméně 30 dnů předem (§ 39 odst. 1 SZ). Ustanovení § 20 až 23 a § 39 SZ je speciální úpravou § 172 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

Do 7 dnů ode dne veřejného projednání lze uplatnit ***námitky*** proti návrhu ZÚR, které mohou podat *dotčené obce, vlastník, oprávněný investor* (tj. správce nebo provozovatel veřejné dopravní nebo veřejné technické infrastruktury, viz § 27 odst. 3 SZ) a *zástupce veřejnosti* (zmocněný podle § 23 odst. 2 a 3 SZ), přitom námitky musí obsahovat odůvodnění a vymezení dotčeného území, ***stanoviska*** k částem řešení, které byly od společného jednání podle § 37 odst. 3 SZ (viz výše) změněny mohou uplatnit *dotčené orgány* a *MMR*; ***připomínky*** k návrhu a vyhodnocení může uplatnit *každý*. K později uplatněným námitkám, stanoviskům a připomínkám se nepřihlíží. Dotčené obce, oprávněný investor a zástupce veřejnosti musí být na tuto skutečnost upozorněni (§ 39 odst. 2 SZ). V případě, že dotčený orgán stanovisko z hlediska zvláštního právního předpisu neuplatní, garantuje soulad návrhu ZÚR s veřejným zájmem podle zvláštního právního předpisu pořizovatel (viz § 40 odst. 1 a 3 SZ).

Námitky k ZÚR uplatňuje rada obce a v obcích, kde se rada nevolí, zastupitelstvo obce v samostatné působnosti [§ 6 odst. 6 písm. d) SZ]. Při projednání platí zásada, že ke stanoviskům, námitkám a připomínkám ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při schválení PÚR, se nepřihlíží (§ 39 odst. 3 SZ).

Krajský úřad vyhodnotí výsledky projednání a zpracuje s ohledem na veřejné zájmy ***návrh rozhodnutí o námitkách*** a ***návrh vyhodnocení připomínek***. Návrhy doručí dotčeným orgánům a MMR a vyzve je, aby k nim ve lhůtě do 30 dnů od obdržení uplatnily stanoviska. Pokud dotčený orgán nebo MMR neuplatní stanovisko v uvedené lhůtě, má se za to, že s návrhy souhlasí. Pokud je to nezbytné, krajský úřad zajistí úpravu návrhu ZÚR v souladu s výsledky projednání (§ 39 odst. 4 SZ věta poslední).

Dojde-li na základě veřejného projednání k ***podstatné úpravě návrhu ZÚR***, krajský úřad si vyžádá stanovisko MŽP a stanovisko příslušného orgánu ochrany přírody podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny. MŽP ve stanovisku uvede, zda podstatná úprava vyžaduje posouzení z hlediska vlivů na ŽP, popřípadě stanoví podrobnější požadavky podle § 10i zákona o posuzování vlivů na ŽP. Upravený návrh ZÚR a případně upravené nebo doplněné VV URÚ se v rozsahu těchto úprav projedná na opakovaném veřejném projednání; přitom se postupuje obdobně podle § 39 odst. 1 až 3 SZ (viz výše). Stanoviska dotčených orgánů, námitky a připomínky lze uplatnit nejpozději při opakovaném veřejném projednání, jinak se k nim nepřihlíží (§ 39 odst. 5 SZ). V případě, že dotčený orgán stanovisko z hlediska zvláštního právního předpisu neuplatní, garantuje soulad návrhu ZÚR s veřejným zájmem podle zvláštního právního předpisu pořizovatel (viz § 40 odst. 1 a 3 SZ).

Je-li na základě projednání nutné část návrhu ZÚR zcela přepracovat, zahrne krajský úřad požadavky na přepracování do zprávy o uplatňování ZÚR za uplynulé období (viz dále). Část ZÚR, která splňuje požadavky na vydání, je možné vydat samostatně (§ 39 odst. 6 SZ).

Krajský úřad přezkoumá soulad návrhu ZÚR zejména s PÚR, s cíli a úkoly územního plánování, s požadavky SZ a jeho prováděcích právních předpisů, s požadavky zvláštních právních předpisů a se stanovisky dotčených orgánů podle zvláštních právních předpisů[1)], popřípadě s výsledkem řešení rozporů (§ 40 odst. 1 SZ).

[1)] Například zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních

Krajský úřad garantuje, že obsahem ***odůvodnění ZÚR***, je kromě náležitostí vyplývajících ze správního řádu zejména (§ 40 odst. 2 SZ):

a) výsledek přezkoumání podle § 40 odst. 1 zákona (viz text shora),
b) základní informace o výsledcích vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území včetně výsledků vyhodnocení vlivů na životní prostředí,
c) stanovisko podle § 37 odst. 7 SZ (tj. stanovisko k návrhu koncepce podle § 10g zákona o posuzování vlivů na ŽP, viz shora),
d) sdělení, jak bylo toto stanovisko zohledněno, s uvedením závažných důvodů, pokud některé požadavky nebo podmínky zohledněny nebyly,
e) komplexní zdůvodnění přijatého řešení, včetně vybrané varianty.

Textová část odůvodnění ZÚR obsahuje kromě *náležitostí vyplývajících ze správního řádu a z § 40 odst. 1 a 2 zákona* zejména (příloha č. 4 k vyhlášce V1):

a) vyhodnocení koordinace využívání území z hlediska širších (nadregionálních) vztahů,
b) vyhodnocení splnění podmínek vyplývajících z případných vyjádření příslušných orgánů sousedních států a výsledků konzultací s nimi,
c) vyhodnocení splnění požadavků a podmínek pro zpracování návrhu aktualizace ZÚR, popřípadě návrhu nových ZÚR, obsažených ve zprávě o uplatňování ZÚR, a vyhodnocení souladu:
   1. se schváleným výběrem nejvhodnější varianty a podmínkami k její úpravě v případě postupu podle § 38 odst. 2 SZ,
   2. s pokyny pro zpracování návrhu ZÚR v případě postupu podle § 38 odst. 3 SZ,
   3. s rozhodnutím o aktualizaci ZÚR a jejím obsahu v případě postupu podle § 42 odst. 6 SZ,
d) výčet záležitostí týkajících se rozvoje území státu, které nejsou obsaženy v PÚR (§ 36 odst. 1 SZ), s odůvodněním potřeby jejich vymezení,
e) kvalifikovaný odhad záborů půdního fondu pro plochy a koridory republikového a nadmístního významu.

Grafická část odůvodnění ZÚR obsahuje zejména (příloha č. 4 vyhlášky V1):

a) ***koordinační výkres*** [§ 2 písm. b) vyhlášky V1], zahrnující navržené řešení, neměněný současný stav a důležitá omezení v území, zejména limity využití území (§ 26 odst. 1 SZ). Podle ustálené praxe se vydává v měřítku výkresů grafické části ZÚR, tj. 1 : 100 000 nebo v odůvodněných případech 1 : 50 000, popřípadě 1 : 200 000 (§ 6 odst. 2 vyhlášky V1).
b) ***výkres širších vztahů***, dokumentující vazby na území sousedních krajů popřípadě sousedních států, který se zpracovává a vydává v měřítku 1 : 500 000 (§ 6 odst. 2 vyhlášky V1).

Výkresy obsahují jevy zobrazitelné v daném měřítku (§ 6 odst. 2 vyhlášky V1).

Dojde-li však pořizovatel v průběhu řízení k závěru, že je návrh ZÚR v rozporu se SZ nebo s požadavky uvedenými v § 40 odst. 1 SZ, předloží návrh na jeho zamítnutí (§ 40 odst. 3 SZ).

Vydání zásad územního rozvoje

Zásady územního rozvoje se vydávají se formou ***opatření obecné povahy*** (dále jen „OOP“) podle správního řádu (§ 36 odst. 4 SZ) a nelze je změnit rozhodnutím podle § 97 odst. 3 správního řádu (§ 41 odst. 5 SZ).

Krajský úřad předkládá podle § 41 odst. 1 SZ zastupitelstvu kraje ***návrh na vydání ZÚR*** s jejich odůvodněním (viz výše). Zastupitelstvo kraje si v souladu s § 41 odst. 2 SZ před vydáním ZÚR ověří, zda nejsou v rozporu s PÚR, se stanovisky dotčených orgánů nebo výsledkem řešení rozporu a se stanoviskem MMR. Zastupitelstvo kraje ZÚR vydává podle § 7 odst. 2 písm. a) SZ v samostatné působnosti.

---

minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Oznámení OOP ZÚR a nabytí účinnosti se řídí § 173 odst. 2 správního řádu. Ustanovení stavebního zákona jsou speciální úpravou správního řádu.

ZÚR, včetně jejich grafické části, i jejich aktualizace se opatří *záznamem o účinnosti*, který obsahuje (§ 8 odst. 1 vyhlášky V1):

a) označení správního orgánu, který ZÚR nebo jejich aktualizaci vydal,
b) datum nabytí účinnosti ZÚR nebo jejich aktualizace,
c) jméno a příjmení, funkci a podpis oprávněné úřední osoby pořizovatele, otisk úředního razítka.

Vyhotovení ZÚR, včetně jejich grafické části, zahrnující *právní stav po vydání poslední aktualizace ZÚR*, se opatří *záznamem o účinnosti*, který obsahuje (§ 8 odst. 2 vyhlášky V1):

a) označení správního orgánu, který poslední aktualizaci vydal,
b) pořadové číslo poslední aktualizace,
c) datum nabytí účinnosti poslední aktualizace,
d) jméno a příjmení, funkci a podpis oprávněné úřední osoby pořizovatele, otisk úředního razítka.

Dojde-li ke změně nebo zrušení rozhodnutí o námitkách, je kraj povinen uvést své ZÚR do souladu s tímto rozhodnutím; do té doby nelze rozhodovat a postupovat podle těch částí ZÚR, které jsou vymezeny v rozhodnutí o zrušení rozhodnutí o námitkách (§ 41 odst. 3 SZ).

Kraj je dle § 41 odst. 4 SZ povinen své ZÚR uvést do souladu s následně schválenou PÚR. Do té doby nelze rozhodovat a postupovat podle částí ZÚR, které jsou v rozporu s následně schválenou PÚR.

Aktualizace zásad územního rozvoje

Krajský úřad předloží projednanou ***zprávu o uplatňování ZÚR*** ke schválení zastupitelstvu kraje nejpozději do 4 let po vydání ZÚR nebo jejich poslední aktualizace (§ 42 odst. 3 SZ).

Zpráva o uplatňování ZÚR podle § 9 vyhlášky V1 obsahuje:

a) vyhodnocení uplatňování ZÚR včetně vyhodnocení změn podmínek, na základě kterých byly ZÚR vydány (§ 5 odst. 6 SZ), a vyhodnocení případných nepředpokládaných negativních dopadů na udržitelný rozvoj území,
b) problémy k řešení v ZÚR vyplývající z územně analytických podkladů kraje,
c) vyhodnocení souladu ZÚR s PÚR,
d) vyhodnocení návrhů obcí na aktualizaci ZÚR,
e) požadavky a podmínky pro zpracování návrhu aktualizace ZÚR, včetně požadavků na vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území, je-li vyžadováno, nebo požadavky a podmínky pro zpracování návrhu nových ZÚR, včetně požadavků na vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území,
f) požadavky na zpracování variant řešení,
g) návrhy na eliminaci, minimalizaci nebo kompenzaci negativních dopadů na udržitelný rozvoj území, pokud byly zjištěny,
h) návrhy na aktualizaci PÚR.

Krajský úřad pořídí ***návrh zprávy o uplatňování ZÚR*** v uplynulém období a zašle ho ministerstvu, dotčeným orgánům, sousedním krajům, dotčeným obcím, příslušnému orgánu ochrany přírody a MŽP. Do 30 dnů od obdržení návrhu mohou uplatnit u krajského úřadu MMR a dotčené orgány vyjádření s požadavky na obsah zprávy, obce připomínky a MŽP stanovisko zpracované podle kritérií přílohy č. 8 zákona o posuzování vlivů na životní prostředí, ve kterém uvede, zda mají být aktualizace nebo nový návrh ZÚR posouzeny z hlediska vlivů na životní prostředí, a případně stanoví požadavky podle § 10i zákona o posuzování vlivů na životní prostředí. Příslušný orgán ochrany přírody doručí stanovisko podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny krajskému úřadu a MŽP nejpozději 7 dní před uplynutím lhůty pro uplatnění vyjádření, připomínek a stanoviska. K vyjádřením a připomínkám uplatněným po uvedené lhůtě se nepřihlíží (§ 42 odst. 1 SZ).

Krajský úřad doručí návrh zprávy o uplatňování ZÚR veřejnou vyhláškou. Do 15 dnů ode dne doručení může každý k návrhu uplatnit písemné připomínky. K později uplatněným připomínkám se nepřihlíží (§ 42 odst. 2 SZ).

Krajský úřad upraví návrh zprávy podle výsledků projednání a předloží ho ke schválení zastupitelstvu kraje nejpozději do 4 let po vydání ZÚR nebo jejich poslední aktualizace (§ 42 odst. 3 SZ).

Při ***aktualizaci ZÚR*** na základě schválené zprávy o jejich uplatňování se v měněných částech postupuje obdobně podle ustanovení § 36 až 41 SZ s výjimkou vyhodnocení vlivů aktualizace ZÚR na udržitelný rozvoj území, které se zpracovává, jen pokud MŽP ve stanovisku podle § 42 odst. 1 SZ (viz výše) uvedlo, že má být tato aktualizace posouzena z hlediska vlivů na životní prostředí. Krajský úřad zajistí vyhotovení ZÚR zahrnující *právní stav po vydání poslední aktualizace ZÚR* a toto vyhotovení opatří *záznamem o účinnosti*, který obsahuje náležitosti podle § 8 odst. 2 vyhlášky V1, které jsou uvedeny výše (§ 42 odst. 4 SZ).

Na základě požadavku uvedeného ve zprávě může být zpracován nový návrh ZÚR (§ 42 odst. 5 SZ).

Dojde-li ke zrušení části ZÚR nebo nelze-li podle nich rozhodovat na základě § 41 odst. 3 a 4 SZ anebo je-li kraji podán oprávněným investorem *návrh na aktualizaci ZÚR z důvodu rozvoje veřejné dopravní nebo technické infrastruktury* [§ 2 odst. 1 písm. k) SZ], zastupitelstvo kraje bezodkladně rozhodne o aktualizaci ZÚR a jejím obsahu. Zpráva o uplatňování ZÚR se v tomto případě nepořizuje. Při aktualizaci se postupuje obdobně podle § 36, § 37 odst. 2 až 10 a § 38 až 41 SZ. K návrhu aktualizace ZÚR krajský úřad zajistí vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území. Dojde-li ke zrušení celých ZÚR, při pořizování se naváže na poslední úkon, který nebyl zrušením zpochybněn (§ 42 odst. 6 SZ).

Pokud je pořízení aktualizace ZÚR vyvoláno výhradní potřebou navrhovatele, může kraj podmínit její pořízení částečnou nebo úplnou úhradou nákladů na její zpracování včetně VV URÚ a úhradou nákladů podle § 45 odst. 2 SZ (tj. nákladů na pořízení změny ÚP, kterou tato aktualizace vyvolala) navrhovatelem. Pokud je pořízení aktualizace ZÚR vyvoláno schválením PÚR nebo její aktualizace, hradí takto vyvolané náklady na aktualizaci ZÚR a náklady na změny ÚP Ministerstvo financí, s výjimkou případů, kdy příslušná část PÚR nebo její aktualizace, která změnu vyvolala, je zjevně ve prospěch rozvoje nebo ochrany hodnot území kraje, nebo byla přijata na návrh kraje (§ 42 odst. 7 SZ).

Ukládání, poskytování a zveřejňování ZÚR a jejich aktualizací

ZÚR včetně dokladů o jejich pořizování, *ukládá krajský úřad*; ZÚR opatřené záznamem o účinnosti se poskytují v rozsahu potřebném pro výkon působnosti *stavebním úřadům*, *úřadům územního plánování na území kraje a krajským úřadům sousedních krajů.* ZÚR opatřené záznamem o účinnosti krajský úřad zasílá MMR (§ 164 odst. 1 SZ).

Krajský úřad *zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup* vydané ZÚR spolu s usnesením zastupitelstva kraje a místa, kde je možné do nich a do dokladové dokumentace nahlížet; toto oznámí dotčeným orgánům neuvedeným v předchozím odstavci jednotlivě. Krajský úřad rovněž zveřejňuje způsobem umožňujícím dálkový přístup zprávu o uplatňování ZÚR schválenou zastupitelstvem kraje (§ 164 odst. 2 SZ).

Vazba na ostatní nástroje územního plánování

Vazba ZÚR na ostatní nástroje územního plánování (PÚR, ÚPD, územní rozhodnutí) plyne zejména z následujících ustanovení SZ (viz též schéma *„Vazby nástrojů územního plánování“* v kap. D.3.1).

- Krajský úřad pořizuje územně analytické podklady pro území kraje v podrobnosti a rozsahu nezbytném pro pořizování ZÚR (§ 27 odst. 1 SZ). K tomu může využít i územně plánovací podklady, to jsou územně analytické podklady a územní studie, které pořizují v rámci svých pravomocí úřady územního plánování obcí s rozšířenou působností.
- PÚR s ohledem na možnosti území koordinuje tvorbu a aktualizaci ZÚR a stanoví úkoly zajišťující tuto koordinaci (§ 31 odst. 2 SZ).

- PÚR je závazná pro pořizování a vydávání ZÚR (§ 31 odst. 4 SZ).
- Zpráva o uplatňování PÚR obsahuje posouzení vlivu ZÚR jednotlivých krajů na uplatňování PÚR [§ 35 odst. 2 písm. c) SZ].
- ZÚR v nadmístních souvislostech území kraje zpřesňují a rozvíjejí cíle a úkoly územního plánování v souladu s PÚR, určují strategii pro jejich naplňování a koordinují územně plánovací činnost obcí (§ 36 odst. 3 SZ).
- ZÚR ani VV URÚ nesmí obsahovat podrobnosti náležející svým obsahem ÚP, RP nebo navazujícím rozhodnutím (§ 36 odst. 3 SZ).
- ZÚR jsou závazné pro pořizování a vydávání ÚP, RP a pro rozhodování v území (§ 36 odst. 5 SZ).
- Ke stanoviskům, námitkám a připomínkám ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při schválení PÚR, se nepřihlíží (§ 39 odst. 3 SZ).
- Krajský úřad přezkoumá soulad návrhu ZÚR zejména s PÚR [§ 40 odst. 1 písm. a) SZ]. Výsledek přezkoumání souladu ZÚR s PÚR je součástí odůvodnění ZÚR [§ 40 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. a)].
- Zastupitelstvo kraje si před vydáním ZÚR ověří, zda nejsou v rozporu s PÚR (§ 41 odst. 2 SZ).
- Kraj je povinen uvést do souladu ZÚR s následně schválenou PÚR. Do té doby nelze rozhodovat a postupovat podle částí ZÚR, které jsou v rozporu s následně schválenou PÚR (§ 41 odst. 4 SZ).
- Zpráva o uplatňování ZÚR v uplynulém období mimo jiné obsahuje: vyhodnocení souladu ZÚR s PÚR [§ 9 písm. c) vyhlášky V1], návrhy na aktualizaci PÚR [§ 9 písm. h) vyhlášky V1].
- Pokud je pořízení aktualizace ZÚR vyvoláno schválením PÚR nebo její aktualizace, hradí takto vyvolané náklady na aktualizaci ZÚR a náklady na změny ÚP Ministerstvo financí, s výjimkou případů, kdy příslušná část PÚR nebo její aktualizace, která změnu vyvolala, je zjevně ve prospěch rozvoje nebo ochrany hodnot území kraje, nebo byla přijata na návrh kraje (§ 42 odst. 7 SZ).
- Záležitosti nadmístního významu, které nejsou řešeny ZÚR, mohou být součástí ÚP, pokud to krajský úřad ve stanovisku podle § 50 odst. 7 SZ z důvodu významných negativních vlivů přesahujících hranice obce nevyloučí (§ 43 odst. 1 SZ).
- ÚP v souvislostech a podrobnostech území obce zpřesňuje a rozvíjí cíle a úkoly územního plánování v souladu se ZÚR kraje (§ 43 odst. 3 SZ).
- Pokud pořízení změny ÚP vyplývá ze ZÚR nebo z jejich aktualizace, hradí takto vyvolané náklady kraj, s výjimkou případů, kdy příslušná část aktualizace ZÚR, která změnu ÚP vyvolala, byla vydána na základě výhradní potřeby dotčené obce (§ 45 odst. 2 SZ).
- Pokud z posouzení vlivu na evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast vyplyne, že ÚP má významný negativní vliv na příznivý stav předmětu ochrany nebo celistvost některé evropsky významné lokality nebo ptačí oblasti, který nebyl předmětem posouzení vydaných ZÚR z hlediska těchto vlivů, postupuje se podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny (§ 50 odst. 6 SZ).
- Ke stanoviskům, námitkám a připomínkám uplatněných k návrhu ÚP v rámci řízení o ÚP ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při vydání ZÚR nebo RP vydaného krajem, se již nepřihlíží (§ 52 odst. 4 SZ).
- O pořízení RP z podnětu může rozhodnout z vlastního nebo jiného podnětu zastupitelstvo kraje v ploše nebo koridoru vymezeném ZÚR [§ 62 odst. 2 písm. a) SZ].
- RP na žádost lze vydat na žádost fyzické nebo právnické osoby, stanoví-li tak ZÚR nebo ÚP, a je-li jejich součástí zadání RP (§ 62 odst. 3 SZ).
- Pokud není zadání RP se závěrem zjišťovacího řízení součástí ÚP nebo ZÚR, zpracuje pořizovatel současně s návrhem zadání i oznámení záměru (§ 64 odst. 2 SZ).

- Pokud krajský úřad ve stanovisku podle § 66 odst. 3 písm. a) SZ určí, že RP má významný negativní vliv na příznivý stav předmětu ochrany nebo celistvost některé evropsky významné lokality nebo ptačí oblasti, který nebyl předmětem posouzení vydaných ZÚR nebo ÚP z hlediska těchto vlivů, postupuje se podle § 45i odst. 9 až 11 zákona o ochraně přírody a krajiny (§ 66 odst. 5 SZ).
- Při řízení o RP se ke stanoviskům, námitkám a připomínkám ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při vydání ZÚR, ÚP nebo RP vydaného krajem, nepřihlíží (§ 67 odst. 3 SZ).
- Kraj je povinen uvést do souladu RP z podnětu s následně vydanými ZÚR a PÚR, do té doby nelze postupovat podle částí RP, které jsou v rozporu s těmito ZÚR nebo PÚR (§ 71 odst. 5 SZ).
- V územním řízení stavební úřad posuzuje, zda je záměr žadatele v souladu s vydanou územně plánovací dokumentací [§ 90 písm. a) SZ].

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb. (vyhláška V1)

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

ZÚR jednotlivých krajů (dostupné na portálu územního plánování na www stránkách ÚÚR http://portal.uur.cz/nastroje-uzemniho-planovani-v-ceske-republice/upd-a-upp-kraju.asp)

Soupis zkratek:

MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
OOP	opatření obecné povahy
PÚR	politika územního rozvoje
RP	regulační plán
SZ	zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
ÚP	územní plán
V1	vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.
VV URÚ	vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území
VV ŽP	vyhodnocení vlivu na životní prostředí
ZÚR	zásady územního rozvoje
ŽP	životní prostředí

D.2.3.2 Územní plán

Zpracovatel – Ing. arch. Eva Rozehnalová. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – 13. 12. 2010.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Redakce ÚÚR – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Závěrečná redakce – MMR

Územní plán (dále také jen „ÚP“) je základní koncepční dokument obce k usměrňování jejího územního rozvoje. O jeho pořízení a vydání rozhoduje v samostatné působnosti zastupitelstvo obce (§ 6 odst. 5 SZ).

Územní plán je územně plánovací dokumentací a může jej tedy zpracovávat pouze projektant. V případě, že obec vydá územní plán, zákon jí ukládá soustavně sledovat a vyhodnocovat jeho uplatňování na základě zprávy o uplatňování územního plánu (§ 55 SZ).

ÚP stanoví *urbanistickou koncepci rozvoje*, tj. základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání, uspořádání krajiny v katastrálním území obce (v návaznosti a v souladu s okolní krajinou) a *koncepci veřejné infrastruktury* (tj. dopravní a technické infrastruktury, občanského vybavení a veřejných prostranství).

Územní plán vymezí *zastavěné území, zastavitelné plochy, plochy vymezené ke změně stávající zástavby, k obnově nebo k opětovnému využití znehodnoceného území (dále jen plochy přestavby), plochy pro veřejně prospěšné stavby, veřejně prospěšná opatření a plochy pro územní rezervy a dále plochy a koridory veřejné infrastruktury.*

V územním plánu je možné vymezit plochu nebo koridor, ve kterém je rozhodování o změnách v území podmíněno (§ 43 odst. 2 SZ):

- smlouvou s vlastníky pozemků a staveb (dohodou o parcelaci),
- zpracováním územní studie nebo
- vydáním regulačního plánu.

Smlouvu uzavírají vlastníci pozemků a staveb, které jsou dotčeny navrhovaným záměrem. Obsahem smlouvy musí být souhlas s tímto záměrem a souhlas s rozdělením nákladů a prospěchů spojených s jeho realizací.

Je-li rozhodování podmíněno územní studií, jsou součástí územního plánu také podmínky pro pořízení územní studie a přiměřená lhůta pro vložení dat o ní do evidence územně plánovací činnosti. Pokud lhůta marně uplyne, zaniká omezení změn v území.

Je-li rozhodování podmíněno regulačním plánem, je součástí územního plánu zadání regulačního plánu a přiměřená lhůta pro jeho vydání, pokud se jedná o regulační plán z podnětu. Marným uplynutím uvedené lhůty pozbývá podmínka vydat regulační plán z podnětu platnost. Jestliže je rozhodování o změnách v území podmíněno regulačním plánem na žádost, pozbývá tato podmínka platnost, pokud nedojde k vydání do jednoho roku od podání úplné žádosti v souladu se zadáním regulačního plánu.

Územní plán v souladu se zásadami územního rozvoje (dále také jen „ZÚR“) a tím i v souladu s politikou územního rozvoje ČR (dále také jen „PÚR“) zpřesňuje a zpodrobňuje záměry rozvoje, vycházející z cílů a úkolů územního plánování, a to v souvislostech a v podrobnosti území obce. Nesmí však obsahovat podrobnosti, které náleží regulačnímu plánu nebo územnímu rozhodnutí (§ 43 odst. 3 SZ).

Územní plán se pořizuje a vydává pro *celé území obce*, pro *celé území hlavního města Prahy* (případně pro jeho vymezenou část) a pro *celé území vojenského újezdu* (§ 43 odst. 4 SZ).

Územní plán se *vydává* formou *opatření obecné povahy* podle správního řádu. Je závazný pro pořízení a vydání regulačního plánu zastupitelstvem obce, pro rozhodování o změnách ve využití

území, zejména pro vydávání územních rozhodnutí. Územní plán hlavního města Prahy je závazný též pro územní plán, vydávaný pro vymezenou část území hlavního města Prahy (§ 43 odst. 4, 5 SZ).

Územní plán (dle Přílohy č. 7 k vyhlášce V1) tvoří textová a grafická část výroku a textová a grafická část odůvodnění.

Stavební zákon neumožňuje zrušit obci územní plán, aniž by jej nahradila novým územním plánem.

Stavební zákon stanovil zejména pro obsah územního plánu daleko více podrobností, než tomu bylo v předchozím zákoně č. 50/1976 Sb. Zejména se jedná o:

- stanovení koncepce veřejné infrastruktury (§ 43 odst. 1 SZ),
- stanovení ploch přestavby a podmínek pro provedení změn ve využití těchto ploch (§ 43 odst. 1 SZ),
- vymezení ploch, kde podmínky pro využití území budou stanoveny regulačním plánem, územní studií nebo dohodou o parcelaci (§ 43 odst. 2 SZ),
- vymezení ploch pro veřejně prospěšné stavby, veřejně prospěšná opatření a pro územní rezervy (§ 43 odst. 1 SZ),
- stanovení záležitostí nadmístního významu, které nejsou řešeny v zásadách územního rozvoje (§ 43 odst. 1 SZ).
- a ve vztahu k ÚP pak v rámci samostatného vymezení zastavěného území podle § 59 SZ stanovení nezastavitelných pozemků v zastavěném území, které nelze zastavět do doby vydání ÚP [§ 2 odst. 1 písm. e) SZ].

Velmi podrobně je v SZ uváděna a sledována problematika vlivu uplatňování ÚP na podmínky udržitelného rozvoje, včetně vyhodnocení vlivů na životní prostředí. Vyhodnocení se provádí na základě podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území (PRURÚ) a rozboru udržitelného rozvoje území (RURÚ). Podrobnosti jsou součástí příslušných prováděcích právních předpisů – vyhlášky V1 (§ 50 SZ).

Součástí ÚP je rovněž vyhodnocení racionálního využití zastavěného území a vymezených zastavitelných ploch (§ 55 SZ).

D.2.3.2.1 Pořízení územního plánu

O pořízení územního plánu rozhoduje *zastupitelstvo obce* (§ 44 SZ):

a) z vlastního podnětu,

b) na návrh orgánu veřejné správy,

c) na návrh občana obce,

d) na návrh fyzické nebo právnické osoby, která má vlastnická nebo obdobná práva k pozemku nebo stavbě na území obce,

e) na návrh oprávněného investora (jímž je vlastník, správce nebo provozovatel veřejné dopravní nebo veřejné technické infrastruktury podle – § 39 odst. 2 SZ).

Návrh na pořízení, obsahující potřebné náležitosti, se podává u obce, pro jejíž území se územní plán pořizuje (§ 46 SZ) a obsahuje:

a) údaje umožňující identifikaci navrhovatele, včetně uvedení jeho vlastnických nebo obdobných práv k pozemku nebo stavbě na území obce,

b) údaje o navrhované změně využití ploch na území obce,

c) údaje o současném využití ploch dotčených návrhem navrhovatele,

d) důvody pro pořízení územního plánu nebo jeho změny,

e) návrh úhrady nákladů na pořízení územního plánu.

D.2.3.2.2 Zadání územního plánu

Na základě rozhodnutí zastupitelstva obce *pořizovatel*, případně obecní úřad, který zajistil splnění kvalifikačních podmínek, posoudí splnění všech náležitostí návrhu na pořízení územního plánu (§ 46 SZ) a zpracuje *návrh zadání* územního plánu, v němž jsou stanoveny hlavní cíle a požadavky na zpracování návrhu územního plánu, v případě hlavního města Prahy rovněž vymezení řešeného území (§ 47 SZ).

Zpracování návrhu zadání je úkolem pořizovatele, který tuto činnost vykonává v přenesené působnosti. Zadání zpracovává v součinnosti s určeným zastupitelem, kterého určuje zastupitelstvo obce. Zadání je zpracováno na základě územně analytických podkladů a s využitím doplňujících průzkumů a rozborů (§ 47 odst. 1 SZ).

Obsah a rozsah doplňujících průzkumů a rozborů si určuje pořizovatel individuálně podle problematiky konkrétního území a s ohledem na podklady, které mu jsou k dispozici. U zadání změny ÚP se ustanovení § 47 odst. 1 SZ použije přiměřeně.

Zadání územního plánu obsahuje hlavní cíle a požadavky na zpracování návrhu územního plánu (Příloha č. 6 k V1), zejména:

a) požadavky na základní koncepci rozvoje území obce, vyjádřené zejména v cílech zlepšování dosavadního stavu, včetně rozvoje obce a ochrany hodnot jejího území, v požadavcích na změnu charakteru obce, jejího vztahu k sídelní struktuře a dostupnosti veřejné infrastruktury; tyto požadavky lze dle potřeby dále upřesnit a doplnit v členění na požadavky na:
    1. urbanistickou koncepci, zejména na prověření plošného a prostorového uspořádání zastavěného území a na prověření možných změn, včetně vymezení zastavitelných ploch,
    2. koncepci veřejné infrastruktury, zejména na prověření uspořádání veřejné infrastruktury a možnosti jejích změn,
    3. koncepci uspořádání krajiny, zejména na prověření plošného a prostorového uspořádání nezastavěného území a na prověření možných změn, včetně prověření, ve kterých plochách je vhodné vyloučit umísťování staveb, zařízení a jiných opatření pro účely uvedené v § 18 odst. 5 stavebního zákona,
b) požadavky na vymezení ploch a koridorů územních rezerv a na stanovení jejich využití, které bude nutno prověřit,
c) požadavky na prověření vymezení veřejně prospěšných staveb, veřejně prospěšných opatření a asanací, pro které bude možné uplatnit vyvlastnění nebo předkupní právo,
d) požadavky na prověření vymezení ploch a koridorů, ve kterých bude rozhodování o změnách v území podmíněno vydáním regulačního plánu, zpracováním územní studie nebo uzavřením dohody o parcelaci,
e) případný požadavek na zpracování variant řešení,
f) požadavky na uspořádání obsahu návrhu územního plánu a na uspořádání obsahu jeho odůvodnění včetně měřítek výkresů a počtu vyhotovení,
g) v případě hlavního města Prahy vymezení řešeného území, pokud bude územní plán vydán pro část území města,
h) požadavky na vyhodnocení předpokládaných vlivů územního plánu na udržitelný rozvoj území.

Shora uvedené body zahrnují

1. upřesnění požadavků vyplývajících z politiky územního rozvoje,
2. upřesnění požadavků vyplývajících z územně plánovací dokumentace vydané krajem,

3. upřesnění požadavků vyplývajících z územně analytických podkladů, zejména z problémů určených k řešení v územně plánovací dokumentaci a případně z doplňujících průzkumů a rozborů,
4. další požadavky, například požadavky obce, požadavky vyplývající ze zprávy o uplatňování územního plánu podle § 55 odst. 1 stavebního zákona, nebo z projednání s dotčenými orgány a veřejností.

Návrh zadání ÚP zasílá pořizovatel ÚP (§ 47 odst. 2 SZ):

- dotčeným orgánům,
- sousedním obcím,
- krajskému úřadu,
- obci, pro kterou jej pořizuje (v případě pořizování ÚP jiným obecním úřadem).

Pořizovatel doručí návrh zadání veřejnou vyhláškou. Do 15 dnů ode dne doručení může každý u pořizovatele uplatnit *písemné připomínky*. Do 30 dnů od obdržení návrhu zadání mohou dotčené orgány a krajský úřad jako nadřízený orgán uplatnit u pořizovatele vyjádření, ve kterém uvedou požadavky na obsah územního plánu vyplývající z právních předpisů a územně plánovacích podkladů.

V téže lhůtě:

- uplatní krajský úřad jako příslušný úřad u pořizovatele *stanovisko*,
- sousední obce mohou uplatnit *podněty*.

Nejpozději 7 dní před uplynutím této lhůty doručí příslušný orgán ochrany přírody pořizovateli a příslušnému úřadu stanovisko podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny. K připomínkám, vyjádřením a podnětům uplatněným po uvedených lhůtách se nepřihlíží (§ 47 odst. 2 SZ).

Projednání návrhu zadání ÚP je založeno na principu, že dotčené orgány (s výjimkou orgánu příslušného k posuzování vlivů na ŽP a příslušného orgánu ochrany přírody z hlediska posouzení vlivu na území Natura 2000, které *uplatňují stanoviska*) a krajský úřad *uplatňují k zadání vyjádření s požadavky* na to, co by mělo být v ÚP řešeno. Tyto orgány nemají ale pravomoc vylučovat nebo omezovat prověření určitých záměrů a změn, mají však možnost je *v návrhu územního plánu odmítnout* s ohledem na ochranu veřejných zájmů. Účelem vyjádření dotčeného orgánu k návrhu zadání není tedy posuzovat záměry, které budou teprve řešeny a prověřeny návrhem územního plánu.

Krajský úřad uvede, zda má být návrh územního plánu *posuzován z hlediska vlivů na životní prostředí*. Pokud má být návrh územního plánu posuzován z hlediska vlivů na životní prostředí nebo pokud příslušný orgán ochrany přírody ve stanovisku podle § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny nevyloučil významný vliv na evropsky významnou lokalitu či ptačí oblast, doplní pořizovatel do návrhu zadání požadavek na vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území (§ 47 odst. 3 SZ).

Na základě výsledků projednání pořizovatel ve spolupráci s určeným zastupitelem upraví návrh zadání a předloží jej ke schválení zastupitelstvu obce (§ 47 odst. 4 SZ).

V odůvodněných případech nebo z podnětu dotčeného orgánu uloží v zadání zastupitelstvo obce zpracování *variantního řešení návrhu* územního plánu (§ 47 odst. 5 SZ).

D.2.3.2.3 Obsahové náležitosti územního plánu

Obsah územního plánu je stanoven vyhláškou č. 500/2006 Sb. Územní plán obsahuje textovou a grafickou část. Přesný obsah obou částí je uveden v Příloze č. 7 k uvedené vyhlášce.

Obsah územního plánu („výroku“)

Územní plán obsahuje:

- textovou část,
- grafickou část.

Textová část územního plánu obsahuje:

a) vymezení zastavěného území,

b) základní koncepci rozvoje území obce, ochrany a rozvoje jeho hodnot,

c) urbanistickou koncepci, včetně vymezení zastavitelných ploch, ploch přestavby a systému sídelní zeleně,

d) koncepci veřejné infrastruktury, včetně podmínek pro její umísťování,

e) koncepci uspořádání krajiny, včetně vymezení ploch a stanovení podmínek pro změny v jejich využití, pro územní systém ekologické stability, prostupnost krajiny, protierozní opatření, ochranu před povodněmi, rekreaci, dobývání ložisek nerostných surovin a podobně,

f) stanovení podmínek pro využití ploch s rozdílným způsobem využití s určením převažujícího účelu využití (hlavní využití), pokud je možné jej stanovit, přípustného využití, nepřípustného využití (včetně stanovení, ve kterých plochách je vyloučeno umísťování staveb, zařízení a jiných opatření pro účely uvedené v § 18 odst. 5 stavebního zákona), popřípadě stanovení podmíněně přípustného využití těchto ploch a stanovení podmínek prostorového uspořádání, včetně základních podmínek ochrany krajinného rázu (například výškové regulace zástavby, charakteru a struktury zástavby, stanovení rozmezí výměry pro vymezování stavebních pozemků a intenzity jejich využití),

g) vymezení veřejně prospěšných staveb, veřejně prospěšných opatření, staveb a opatření k zajišťování obrany a bezpečnosti státu a ploch pro asanaci, pro které lze práva k pozemkům a stavbám vyvlastnit,

h) vymezení veřejně prospěšných staveb a veřejných prostranství, pro které lze uplatnit předkupní právo, s uvedením v čí prospěch je předkupní právo zřizováno, parcelních čísel pozemků, názvu katastrálního území a případně dalších údajů podle § 5 odst. 1 katastrálního zákona,

i) stanovení kompenzačních opatření podle § 50 odst. 6 stavebního zákona,

j) údaje o počtu listů územního plánu a počtu výkresů k němu připojené grafické části,

k) v případě územního plánu pro část území hlavního města Prahy vymezení řešeného území.

Textová část územního plánu (pokud je to účelné) dále obsahuje:

a) vymezení ploch a koridorů územních rezerv a stanovení možného budoucího využití, včetně podmínek pro jeho prověření,

b) vymezení ploch, ve kterých je rozhodování o změnách v území podmíněno dohodou o parcelaci,

c) vymezení ploch a koridorů, ve kterých je rozhodování o změnách v území podmíněno zpracováním územní studie, stanovení podmínek pro její pořízení a přiměřené lhůty pro vložení dat o této studii do evidence územně plánovací činnosti,

d) vymezení ploch a koridorů, ve kterých je rozhodování o změnách v území podmíněno vydáním regulačního plánu, zadání regulačního plánu v rozsahu podle Přílohy č. 9 k vyhlášce V1, stanovení, zda se bude jednat o regulační plán z podnětu nebo na žádost, a u regulačního plánu z podnětu stanovení přiměřené lhůty pro jeho vydání,

e) stanovení pořadí změn v území (etapizaci),

f) vymezení architektonicky nebo urbanisticky významných staveb, pro které může vypracovávat architektonickou část projektové dokumentace jen autorizovaný architekt.

Grafická část územního plánu obsahuje:

a) **výkres základního členění území** (obsahující vyznačení hranic zastavěného území, zastavitelných ploch, ploch přestavby, ploch a koridorů územních rezerv a ploch a koridorů, ve

kterých je rozhodování o změnách v území podmíněno uzavřením dohody o parcelaci, zpracováním územní studie nebo vydáním regulačního plánu),

b) **hlavní výkres** (obsahující urbanistickou koncepci, vymezení ploch s rozdílným způsobem využití, zastavěného území, zastavitelných ploch a ploch přestavby, dále koncepci uspořádání krajiny včetně ploch s navrženou změnou využití, koncepci veřejné infrastruktury včetně vymezení ploch a koridorů pro dopravní a technickou infrastrukturu, ploch a koridorů pro územní rezervy; v případě potřeby lze urbanistickou koncepci, koncepci uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury zpracovat v samostatných výkresech),

c) **výkres veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací**,

d) dle potřeby výkres pořadí změn v území (etapizace).

Grafická část může být doplněna schématy.

Obsah odůvodnění územního plánu

Odůvodnění územního plánu obsahuje:

- textovou část,
- grafickou část.

Textová část odůvodnění územního plánu obsahuje:

1. náležitosti vyplývajících ze správního řádu,
   - postup při pořízení územního plánu,
   - rozhodnutí o námitkách a jejich odůvodnění,
   - vyhodnocení připomínek.
2. náležitosti uvedené v § 53 odst. 4 a 5 stavebního zákona:
   - soulad územního plánu s politikou územního rozvoje a s územně plánovací dokumentací vydanou krajem,
   - vyhodnocení souladu s cíli a úkoly územního plánování, zejména s požadavky na ochranu architektonických a urbanistických hodnot území a požadavky na ochranu nezastavěného území,
   - vyhodnocení souladu s požadavky stavebního zákona a jeho prováděcích předpisů,
   - vyhodnocení souladu s požadavky zvláštních právních předpisů a se stanovisky dotčených orgánů podle zvláštních právních předpisů, popřípadě výsledek řešení rozporů,
   - výsledek přezkoumání územního plánu podle § 53 odst. 4 stavebního zákona,
   - zpráva o vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území obsahující základní informace o výsledcích tohoto vyhodnocení včetně výsledků vyhodnocení vlivů na životní prostředí,
   - stanovisko krajského úřad podle § 50 odst. 5 stavebního zákona,
   - sdělení, jak bylo stanovisko podle § 50 odst. 5 stavebního zákona zohledněno, s uvedením závažných důvodů, pokud některé požadavky nebo podmínky zohledněny nebyly,
   - komplexní zdůvodnění přijatého řešení včetně vybrané varianty,
   - vyhodnocení účelného využití zastavěného území a vyhodnocení potřeby vymezení zastavitelných ploch.
3. náležitosti uvedené v Příloze č. 7 k vyhlášce č. 500/2006 Sb.:
   - vyhodnocení koordinace využívání území z hlediska širších vztahů v území,
   - vyhodnocení splnění požadavků zadání, popřípadě vyhodnocení souladu

     1. se schváleným výběrem nejvhodnější varianty a podmínkami k její úpravě v případě postupu podle § 51 odst. 2 stavebního zákona,

2. s pokyny pro zpracování návrhu územního plánu v případě postupu podle § 51 odst. 3 stavebního zákona,

3. s pokyny k úpravě návrhu územního plánu v případě postupu podle § 54 odst. 3 stavebního zákona,

4. s rozhodnutím o pořízení územního plánu nebo jeho změny a o jejím obsahu v případě postupu podle § 55 odst. 3 stavebního zákona,

- výčet záležitostí nadmístního významu, které nejsou řešeny v zásadách územního rozvoje (§ 43 odst. 1 stavebního zákona), s odůvodněním potřeby jejich vymezení,
- vyhodnocení předpokládaných důsledků navrhovaného řešení na zemědělský půdní fond a pozemky určené k plnění funkce lesa.

Posloupnost jednotlivých kapitol odůvodnění územního plánu může být upravena.

Grafická část odůvodnění územního plánu obsahuje zejména

- **koordinační výkres**,
- **výkres širších vztahů**, dokumentující vazby na území sousedních obcí, popřípadě krajů a států,
- **výkres předpokládaných záborů půdního fondu**.

D.2.3.2.4 Návrh územního plánu

Na základě schváleného zadání (případně schválených pokynů pro zpracování návrhu územního plánu) pořizovatel pořídí pro obec *zpracování návrhu územního plánu* (§ 50 SZ). Návrh územního plánu má „výrokovou" část a odůvodnění. Obě části mají grafickou a textovou část (podrobně viz kapitola D.2.3.2.3).

Současně pořizovatel pořídí *vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území*, pokud požadavek na zpracování tohoto vyhodnocení byl obsažen v zadání. Součástí vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území (dále také jen „VV URÚ") je také *vyhodnocení vlivů na životní prostředí*, které je samostatnou dokumentací.

Vyhodnocení (pokud se zpracovává) je spolu s návrhem územního plánu *zveřejněno veřejnou vyhláškou* a každý má možnost zaslat pořizovateli ve stanovené lhůtě k vyhodnocení a návrhu své *písemné připomínky* (§ 50 SZ).

Pokud je zjištěn ve vyhodnocení vlivů návrhu územního plánu na životní prostředí významný *negativní vliv na území sousedního státu*, pořizovatel ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí nabídne konzultace příslušným orgánům dotčeného sousedního státu. Pořizovatel se účastní těchto konzultací ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí, přizve k nim Ministerstvo životního prostředí a krajský úřad (§ 50 odst. 4 SZ).

Časově první fází projednání je *společné jednání o návrhu územního plánu*. Toto jednání *je neveřejné*. Na toto jednání se zvou jednotlivě dotčené orgány a krajský úřad. Tomu se zároveň předá již v této fázi jedna kopie návrhu, včetně vyhodnocení vlivů. Dále se na společné jednání zvou sousední obce.

Na společném jednání k návrhu územního plánu (případně i k vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území), který je po stanovenou dobu zpřístupněn k nahlédnutí, nebo ve stanovené lhůtě mohou:

- uplatnit své *připomínky* sousední obce,
- svá *stanoviska* uplatní dotčené orgány, krajský úřad a obec, pro kterou je tento dokument pořizován (§ 50 odst. 2 SZ).

K návrhu územního plánu před řízením o jeho vydání krajský úřad zašle pořizovateli stanovisko, a to z hlediska zajištění koordinace využívání území, zejména s ohledem na širší územní vztahy a dále z hlediska souladu s politikou územního rozvoje a s územně plánovací dokumentací, vydanou krajem /zásady územního rozvoje, případně regulační plán/ (§ 50 odst. 7 SZ).

Pořizovatel ve spolupráci s určeným zastupitelem vyhodnotí výsledky projednání návrhu územního plánu a zajistí řešení případných rozporů. Následně zajistí upravení návrhu (§ 51 odst. 1 SZ).

V případě, že návrh obsahuje *varianty řešení*, předloží pořizovatel na základě výsledků projednání zastupitelstvu obce ke schválení návrh výběru nejvhodnější varianty, který může obsahovat i podmínky k její úpravě. Zastupitelstvo obce je při schvalování vázáno stanovisky dotčených orgánů nebo výsledkem řešení rozporů (§ 51 odst. 2 SZ). Výběr varianty tedy nesmí být v rozporu s ochranou veřejných zájmů, vyjádřenou ve stanoviscích dotčených orgánů.

Dojde-li pořizovatel na základě výsledků projednání k závěru, že je nutné zpracovat nový návrh územního plánu, zpracuje společně s určeným zastupitelem návrh pokynů pro jeho zpracování. K návrhu pokynů si pořizovatel vyžádá příslušná stanoviska a stanovisko příslušného orgánu ochrany přírody (§ 51 odst. 3 SZ). Nelze však schválit návrh v rozporu s veřejnými zájmy chráněnými zvláštními právními předpisy.

Na základě *potvrzení* krajského úřadu o odstranění nedostatků, na které upozornil pořizovatele, je zahájeno *řízení o vydání* územního plánu (§ 50 odst. 8 SZ).

D.2.3.2.5 Řízení o územním plánu

O upraveném a posouzeném návrhu územního plánu (který obsahuje i výběr výsledné varianty řešení, pokud se návrh zpracovával variantně), který byl vystaven k *veřejnému nahlédnutí* po stanovenou dobu, se koná *veřejné projednání.* Na ně pořizovatel přizve zástupce (§ 52 SZ):

- veřejnost,
- obce, pro kterou je pořizován,
- sousedních obcí,
- krajského úřadu a
- dotčených orgánů.

O průběhu veřejného projednání vede pořizovatel *písemný záznam* (§ 22 odst. 2 SZ). Současně pořizovatel vždy při veřejném projednání *zajistí odborný výklad* ve spolupráci s projektantem. Výklad zpravidla podává projektant, může jej ale podat i pořizovatel v případě, že si jej připravil ve spolupráci s projektantem (§ 22 odst. 4 SZ).

Námitky mohou podat pouze (§ 52 odst. 2 SZ):

- vlastníci pozemků a staveb dotčených návrhem řešení,
- oprávněný investor a
- zástupce veřejnosti podle § 23 SZ.

Připomínky může uplatnit každý a to nejpozději do 7 dnů ode dne veřejného projednání. Ve stejné lhůtě se podávají námitky dotčených osob (§ 52 odst. 3 SZ).

Uplatňovaná písemná námitka nebo připomínka musí obsahovat:

- identifikační údaje a podpis osoby, která ji uplatňuje (§ 22 odst. 3 SZ),
- odůvodnění,
- vymezení území dotčeného námitkou.

Krajský úřad jako nadřízený orgán a dotčené orgány uplatní ve stejné lhůtě stanoviska, avšak pouze k částem řešení, které byly změněny od společného jednání (§ 52 odst. 3 SZ).

Ke stanoviskům, námitkám a připomínkám ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při vydání zásad územního rozvoje nebo regulačního plánu vydaného krajem, se nepřihlíží (§ 52 odst. 4 SZ).

Výsledky projednání *vyhodnotí* pořizovatel ve spolupráci s určeným zastupitelem a zpracuje s ohledem na veřejné zájmy *návrh rozhodnutí o námitkách a návrh vyhodnocení připomínek* uplatněných k návrhu územního plánu. Případně zajistí *úpravu návrhu* územního plánu, pokud je to nezbytné, a to v souladu s výsledky projednání.

Jedná-li se o *podstatnou úpravu* návrhu územního plánu, koná se opakované veřejné projednání. Projednává se upravený návrh a upravené nebo doplněné vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území v rozsahu těchto úprav (§ 53 odst. 2 SZ).

Je-li na základě projednání nutné *návrh územního plánu přepracovat*, zpracuje pořizovatel ve spolupráci s určeným zastupitelem *návrh pokynů* pro jeho zpracování. Návrh pokynů předloží spolu se zdůvodněním zastupitelstvu obce ke schválení.

Závěrem pořizovatel *přezkoumá* soulad návrhu územního plánu z hlediska veřejných zájmů, zejména (§ 53 odst. 4 SZ):

a) s politikou územního rozvoje a územně plánovací dokumentací vydanou krajem,
b) s cíli a úkoly územního plánování, zejména s požadavky na ochranu architektonických a urbanistických hodnot v území a požadavky na ochranu nezastavěného území,
c) s požadavky stavebního zákona a jeho prováděcích právních předpisů,
d) s požadavky zvláštních právních předpisů a se stanovisky dotčených orgánů podle zvláštních právních předpisů, případně s výsledkem řešení rozporů.

Pořizovatel následně zpracuje *vybrané části odůvodnění*. Ustanovení § 53 odst. 5 stavebního zákona neuvádí, kdo odůvodnění zpracovává. Je však zřejmé, že např. komplexní zdůvodnění přijatého řešení včetně vybrané varianty [§ 53 odst. 5 písm. e) SZ] zpracovává projektant. Za výslednou podobu odůvodnění však *zodpovídá pořizovatel*.

Ve výjimečném případě, kdy pořizovatel v průběhu řízení shledá, že návrh územního plánu je v rozporu se zákonem nebo se zkoumanými požadavky (viz výše), předloží zastupitelstvu návrh k jeho *zamítnutí* (§ 53 odst. 6 SZ).

D.2.3.2.6 Vydání a platnost územního plánu

Pořizovatel po přezkoumání souladu předloží zastupitelstvu příslušné obce *návrh na vydání* územního plánu *s jeho odůvodněním* (§ 54 odst. 1 SZ).

Zastupitelstvo znovu ověří soulad územního plánu s politikou územního rozvoje, s územně plánovací dokumentací vydanou krajem nebo výsledkem řešení rozporů a se stanovisky dotčených orgánů a stanoviskem krajského úřadu. V případě, že neshledá nedostatky, potom zastupitelstvo příslušné obce *vydá* územní plán (§ 54 SZ).

Územní plán se vydává formou *opatření obecné povahy* podle části šesté zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále také jen „správní řád“).

V případě, že však zastupitelstvo obce nesouhlasí s předkládaným návrhem územního plánu nebo s výsledky jeho projednání, vrátí jej pořizovateli se svými *pokyny k jeho úpravě* a novému projednání, případně jej *zamítne*.

Obec je povinna uvést územní plán do *souladu* s územně plánovací dokumentací následně vydanou krajem a následně schválenou politikou územního rozvoje. Do doby provedení nezbytných úprav *nelze rozhodovat* podle těch částí územního plánu, které jsou s nimi v rozporu (§ 54 odst. 5 SZ).

Územní plán je přezkoumatelný podle § 174 správního řádu nebo podle soudního řádu správního. Jednotlivá dílčí rozhodnutí o námitkách jsou přezkoumatelná samostatně.

Územně plánovací dokumentaci sídelního útvaru nebo zóny, územní plán obce a regulační plán, schválené před 1. 1. 2007 lze do 31. 12. 2020 podle SZ upravit, v rozsahu provedené úpravy projednat a vydat, jinak pozbývají platnosti (§ 188 odst. 1 SZ).

Územní plány obcí, regulační plány a jejich změny, u kterých bylo přede dnem nabytí účinnosti SZ zahájeno pořizování, se podle SZ upraví, projednají a vydají.

D.2.3.2.7 Vyhodnocování územního plánu a jeho změny

Nejpozději do čtyř let po vydání územního plánu a poté nejméně jednou za čtyři roky předloží pořizovatel zastupitelstvu *zprávu o uplatňování územního plánu* v uplynulém období. Na projednání a schválení zprávy o uplatňování územního plánu se použije přiměřeně § 47 SZ (§ 55 SZ). Podkladem pro toto vyhodnocení jsou zejména územně analytické podklady, které jsou pravidelně aktualizovány.

Zpráva o uplatňování územního plánu obsahuje (§ 15 V1):

- vyhodnocení uplatňování územního plánu včetně vyhodnocení změn podmínek, na základě kterých byl územní plán vydán (§ 5 odst. 6 SZ), a vyhodnocení případných nepředpokládaných negativních dopadů na udržitelný rozvoj území,
- problémy k řešení v územním plánu vyplývající z územně analytických podkladů,
- vyhodnocení souladu územního plánu s politikou územního rozvoje a územně plánovací dokumentací vydanou krajem,
- prokázání nemožnosti využít vymezené zastavitelné plochy a vyhodnocení potřeby vymezení nových zastavitelných ploch podle § 55 odst. 4 stavebního zákona,
- pokyny pro zpracování návrhu změny územního plánu v rozsahu zadání změny,
- požadavky a podmínky pro vyhodnocení vlivů návrhu změny územního plánu na udržitelný rozvoj území (§ 19 odst. 2 stavebního zákona), pokud je požadováno vyhodnocení vlivů na životní prostředí nebo nelze vyloučit významný negativní vliv na evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast,
- požadavky na zpracování variant řešení návrhu změny územního plánu, je-li zpracování variant vyžadováno,
- návrh na pořízení nového územního plánu, pokud ze skutečností uvedených pod písmeny a) až d) vyplyne potřeba změny, která podstatně ovlivňuje koncepci územního plánu,
- požadavky na eliminaci, minimalizaci nebo kompenzaci negativních dopadů na udržitelný rozvoj území, pokud byly ve vyhodnocení uplatňování územního plánu zjištěny,
- návrhy na aktualizaci zásad územního rozvoje.

Změna územního plánu

Při pořizování a vydávání *změn územního plánu* se postupuje obdobně jako při pořizování ÚP. Od zadání změny územního plánu je možno upustit, pokud pokyny pro zpracování návrhu změny obsahuje zpráva o uplatňování. [§ 55 odst. 2 SZ; § 15 písm. e) V1].

Jestliže změna územního plánu předpokládá vymezení dalších (nových) zastavitelných ploch, je nutno nejdříve prokázat jejich nedostatek, nebo nemožnost již vymezené zastavitelné plochy využít (§ 55 odst. 4 SZ).

Vyhotovení územního plánu, zahrnujícího právní stav po vydání změny, zajistí pro obec pořizovatel. Současně toto vyhotovení opatří záznamem o účinnosti (§ 55 odst. 5 SZ).

D.2.3.2.8 Další okruhy spojené s územním plánem

Ukládání, poskytování a zveřejňování

Územní plán (případně spojený územní a regulační plán), opatřený *záznamem o účinnosti*, jehož náležitosti jsou uvedeny v § 14 V1, *ukládá* pořizovatel u obce, pro kterou byl pořízen, a to včetně dokladů o jeho pořizování. Poskytuje jej (§ 165 odst. 1 SZ):

- příslušnému stavebnímu úřadu,

- úřadu územního plánování a
- krajskému úřadu.

Zároveň zajistí způsobem umožňujícím dálkový přístup *zveřejnění* údaje o tomto vydaném dokumentu a o místech, kde je možné do dokumentu i do jeho dokladové části nahlížet (§ 165 odst. 3 SZ).

Způsobem umožňujícím dálkový přístup rovněž pořizovatel zveřejní zprávu o uplatňování územního plánu, která je schválená zastupitelstvem obce (§ 165 odst. 3 SZ).

Vztah k ostatním nástrojům územního plánování

Vazba ÚP na *zásady územního rozvoje*, tj. na územně plánovací dokument na úrovni kraje je dána tím, že ÚP zpřesňuje úkoly územního plánování pro území obce v souladu se ZÚR, dále koordinuje uplatňování prováděcích nástrojů územního plánování, zejména regulačních plánů (dále také jen „RP“) a územních rozhodnutí (§ 43 SZ).

Vazba ÚP na *územně analytické podklady* (dále také jen „ÚAP“) vyplývá z ustanovení § 27 odst. 1 SZ, který uvádí, že ÚAP pořizuje úřad územního plánování pro svůj správní obvod v rozsahu nezbytném pro pořizování územních plánů a regulačních plánů.

Pro pořizování a vydávání územních plánů je závazná *politika územního rozvoje* (§ 31 odst. 4 SZ) a dále *zásady územního rozvoje* (§ 36 odst. 5 SZ).

Územní plán v souvislostech a podrobnostech území obce zpřesňuje a rozvíjí cíle a úkoly územního plánování v souladu se zásadami územního rozvoje a s politikou územního rozvoje. Územní plán ani vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území nesmí obsahovat podrobnosti, které náleží svým obsahem regulačnímu plánu nebo územním rozhodnutím (§ 43 odst. 3 SZ).

Územní plán je závazný pro pořízení a vydání *regulačního plánu* zastupitelstvem obce, pro rozhodování v území, zejména pro vydávání územních rozhodnutí (§ 43 odst. 5 SZ).

V případě, že je to účelné, je možno *spojit pořízení územního plánu s pořízením plánu regulačního* (což je výhodné např. u malých obcí). O pořízení tohoto dokumentu rozhoduje zastupitelstvo obce a jeho *spojené veřejné projednání* musí splňovat všechny náležitosti projednávání územního plánu i regulačního plánu (§ 57 SZ).

Vazby územního plánu na ostatní nástroje územního plánování jsou popsány v kapitole D.3.1 *Vzájemné vazby nástrojů územního plánování.*

Úhrada nákladů na pořízení územního plánu

Náklady na zpracování územního plánu projektantem a na vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území obce (včetně nákladů na nezbytné mapové podklady) hradí přednostně obec, která rozhodla o jeho pořízení (§ 45 odst. 1 a 3 SZ).

Pokud pořízení změny ÚP vyplývá ze *zásad územního rozvoje* nebo z jejich aktualizace, hradí takto vyvolané náklady kraj. Výjimkou je však stav, kdy příslušná aktualizace ZÚR, která vyvolala potřebu změny ÚP, byla vydána na základě výhradní potřeby dotčené obce. V tomto případě náklady hradí obec (§ 45 odst. 2 SZ).

Pokud je pořízení změny ÚP vyvolána *výhradní potřebou navrhovatele*, může obec podmínit její pořízení částečnou nebo úplnou úhradou nákladů na její zpracování, na vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území a na mapové podklady navrhovatelem (§ 45 odst. 4 SZ). Přitom však obec nemůže zaručit, že bude změna vydána dle požadavků navrhovatele, protože v době tohoto podmínění jí není známo, jaká stanoviska uplatní dotčené orgány hájící veřejné zájmy, ani jaké námitky a připomínky budou uplatněny.

Náklady spojené s *projednáním územního plánu hradí pořizovatel* (§ 45 odst. 3 SZ), tj. příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností (úřad územního plánování). Pokud je ÚP nebo jeho změna pořizována na základě veřejnoprávní smlouvy nebo fyzickou osobou splňující kvalifikační požadavky pro územně plánovací činnost, je úhrada nákladů spojená s pořízením ÚP předmětem smluvního vztahu.

Vymezení zastavěného území samostatným postupem

Zastavěné území je území, vymezené územním plánem dle stanovených pravidel, případně samostatným postupem dle stavebního zákona. Pokud pro obec nebyl vydán územní plán, může obec požádat o vymezení zastavěného území úřad územního plánování. Zastavěné území se vymezuje podle stejných pravidel jako u územního plánu a vydává se jako opatření obecné povahy. Nemá-li obec takto vymezené zastavěné území, je za něj pokládána zastavěná část obce, vymezená k 1. 9. 1966 a vyznačená v mapách evidence nemovitostí /*intravilán*/ [§ 2 odst. 1 písm. d) SZ, § 58 a 59 SZ].

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb. (V1)

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Soupis zkratek:

PRURÚ	podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území
PÚR	politika územního rozvoje
RP	regulační plán
RURÚ	rozbor udržitelného rozvoje území
ÚP	územní plán
ZÚR	zásady územního rozvoje

D.2.3.3 Regulační plán

Zpracovatel – Ing. arch. Marie Tomíšková. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – 13. 12. 2010.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Redakce ÚÚR – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Závěrečná redakce – MMR

Regulační plán patří mezi územně plánovací dokumentaci a v *řešené ploše* stanoví podrobné podmínky pro:

- využití pozemků,
- umístění a prostorové uspořádání staveb,
- ochranu hodnot a charakteru území,
- vytváření příznivého životního prostředí.

Regulační plán vždy stanoví podmínky pro vymezení a využití pozemků a pro umístění a prostorové uspořádání staveb veřejné infrastruktury. Regulační plán dále vymezí veřejně prospěšné stavby nebo veřejně prospěšná opatření (§ 61 odst. 1 SZ).

Regulační plán je závazný pro rozhodování v území. Regulační plán vydaný krajem je závazný i pro územní plány a regulační plány vydávané obcemi. Nahrazuje-li regulační plán územní rozhodnutí, v takovém případě se v regulačním plánu stanoví, která územní rozhodnutí nahrazuje (§ 61 odst. 2 SZ).

V případě, kdy obec nemá územní plán, lze rozhodnout o pořízení regulačního plánu pouze tehdy, bude-li zachován stávající charakter území [§ 62 odst. 2 písm. c) SZ].

Pokud část regulačního plánu nahrazuje územní rozhodnutí pro záměr, který je předmětem posuzování vlivů na životní prostředí, posuzují se vlivy tohoto záměru. Postupy posuzování vlivů na životní prostředí a pořizování regulačního plánu se spojují u záměrů stanovených stavebním zákonem v § 61 odst. 3 SZ. Spojení postupů je vyloučeno u záměru vyžadujícího posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice České republiky. U podlimitních záměrů příslušný úřad sdělí, zda záměr bude podléhat zjišťovacímu řízení (§ 61 odst. 3 a 4 SZ).

D.2.3.3.1 Obsah regulačního plánu

Obsah regulačního plánu je stanoven vyhláškou č. 500/2006 Sb. Regulační plán obsahuje textovou a grafickou část. Přesný obsah obou částí je uveden v Příloze č. 11 k uvedené vyhlášce.

Regulační plán obsahuje:

- textovou část,
- grafickou část.

Textová část regulačního plánu obsahuje vždy:

a) vymezení řešené plochy,
b) podrobné podmínky pro vymezení a využití pozemků,
c) podrobné podmínky pro umístění a prostorové uspořádání staveb veřejné infrastruktury,
d) podrobné podmínky pro ochranu hodnot a charakteru území,
e) podrobné podmínky pro vytváření příznivého životního prostředí,
f) podmínky pro ochranu veřejného zdraví a pro požární ochranu,
g) vymezení veřejně prospěšných staveb, veřejně prospěšných opatření, staveb a opatření k zajišťování obrany a bezpečnosti státu a vymezení pozemků pro asanaci, pro které lze práva k pozemkům a stavbám vyvlastnit, v případě, že nahrazuje pro tyto stavby územní rozhodnutí, též s uvedením katastrálních území a parcelních čísel pozemků dotčených vymezením,
h) vymezení veřejně prospěšných staveb a veřejných prostranství, pro které lze uplatnit předkupní právo, s uvedením v čí prospěch je předkupní právo zřizováno, parcelních čísel pozemků, názvu katastrálního území a případně dalších údajů podle § 5 odst. 1 katastrálního zákona,
i) výčet územních rozhodnutí, která regulační plán nahrazuje,
j) údaje o počtu listů regulačního plánu a počtu výkresů grafické části.

Dále textová část regulačního plánu, zejména podle jím nahrazovaných územních rozhodnutí obsahuje:

a) druh a účel umísťovaných staveb,
b) podmínky pro umístění a prostorové řešení staveb, které nejsou zahrnuty do staveb veřejné infrastruktury, včetně urbanistických a architektonických podmínek pro zpracování projektové dokumentace a podmínek ochrany krajinného rázu (například uliční a stavební čáry, vzdálenost stavby od hranic pozemků a sousedních staveb, půdorysnou velikost stavby, nejsou-li vyjádřeny kótami v grafické části, podlažnost, výšku, objem a tvar stavby, základní údaje o kapacitě stavby, určení částí pozemku, které mohou být zastavěny, zastavitelnost pozemku dalšími stavbami),
c) podmínky pro napojení staveb na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu,
d) podmínky pro změnu využití území,
e) podmínky pro změnu vlivu užívání stavby na území,
f) podmínky pro vymezená ochranná pásma,
g) podmínky pro vymezení a využití pozemků územního systému ekologické stability,
h) v případě potřeby stanovení pořadí změn v území (etapizaci),

i) technické podmínky požární bezpečnosti staveb, pro které regulační plán nahrazuje územní rozhodnutí, v rozsahu zvláštního právního předpisu,
j) stanovení kompenzačních opatření podle § 65 odst. 6 nebo § 66 odst. 5 stavebního zákona.

Grafická část regulačního plánu obsahuje vždy:

a) **hlavní výkres** obsahující hranici řešené plochy, vymezení a využití pozemků a graficky vyjádřitelné podmínky umístění staveb veřejné infrastruktury,
b) **výkres veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací**.

Dále grafická část regulačního plánu zejména podle jím nahrazovaných územních rozhodnutí obsahuje:

a) jako součást hlavního výkresu graficky vyjádřitelné podmínky umístění staveb, které nejsou zahrnuty do staveb veřejné infrastruktury, jejich napojení na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, pozemky územních rezerv, je-li účelné je vymezit a hranice ochranných pásem, pokud vyplývají z návrhu regulačního plánu,
b) výkres pořadí změn v území (etapizace).

V případě potřeby lze graficky vyjádřitelné podmínky umístění a prostorového uspořádání staveb a staveb veřejné dopravní a technické infrastruktury a napojení staveb na ni zpracovat v samostatných výkresech.

Obsah odůvodnění regulačního plánu

Odůvodnění regulačního plánu obsahuje:

- textovou část,
- grafickou část.

Textová část odůvodnění regulačního plánu obsahuje:

1. náležitosti vyplývajících ze správního řádu
    a) postup při pořízení regulačního plánu,
    b) rozhodnutí o námitkách a jejich odůvodnění,
    c) vyhodnocení připomínek,
2. náležitosti uvedené v § 68 odst. 4 a 5 stavebního zákona:
    a) soulad regulačního plánu s politikou územního rozvoje a s územně plánovací dokumentací,
    b) soulad s cíli a úkoly územního plánování, zejména s požadavky na ochranu architektonických a urbanistických hodnot území,
    c) vyhodnocení souladu s požadavky stavebního zákona a jeho prováděcích předpisů,
    d) vyhodnocení souladu s požadavky zvláštních právních předpisů a se stanovisky dotčených orgánů podle zvláštních právních předpisů, popřípadě výsledek řešení rozporů,
    e) výsledek posouzení regulačního plánu podle § 68 odst. 4 stavebního zákona,
    f) zprávu o závěrech vyplývajících z dokumentace vlivů,
    g) stanovisko příslušného úřadu k posouzení vlivů návrhu regulačního plánu na životní prostředí,
    h) sdělení, jak bylo stanovisko podle § 68 odst. 5 písm. c) stavebního zákona zohledněno, s uvedením závažných důvodů, pokud některé požadavky nebo podmínky zohledněny nebyly,

i) komplexní zdůvodnění přijatého řešení,

3. náležitosti uvedené v Příloze č. 11 k vyhlášce č. 500/2006 Sb.:
   a) údaje o způsobu pořízení regulačního plánu,
   b) vyhodnocení koordinace využívání řešené plochy z hlediska širších územních vztahů, včetně vyhodnocení souladu regulačního plánu pořizovaného krajem s politikou územního rozvoje a zásadami územního rozvoje, u ostatních regulačních plánů též souladu s územním plánem,
   c) údaje o splnění zadání regulačního plánu, popřípadě vyhodnocení souladu s pokyny pro jeho přepracování (§ 69 odst. 3 stavebního zákona),
   d) zdůvodnění navržené koncepce řešení,
   e) vyhodnocení předpokládaných důsledků navrhovaného řešení na zemědělský půdní fond a na pozemky určené k plnění funkce lesa,
   f) zhodnocení podmínek pro požární bezpečnost staveb, pro které regulační plán nahrazuje územní rozhodnutí.

Grafická část odůvodnění regulačního plánu obsahuje zejména

a) **koordinační výkres**,
b) **výkres širších vztahů** dokumentující vazby na sousední území,
c) **výkres předpokládaných záborů půdního fondu**.

D.2.3.3.2 Pořízení regulačního plánu

O pořízení regulačního plánu rozhoduje zastupitelstvo příslušné obce nebo zastupitelstvo příslušného kraje a to (§ 62 SZ):

- z vlastního podnětu,
- z jiného podnětu,
- na žádost fyzické nebo právnické osoby.

Regulační plán vychází zejména z podmínek stanovených pro příslušnou plochu v územním plánu (pokud byl pro obec vydán), případně v zásadách územního rozvoje. *Podkladem* pro zpracování regulačního plánu jsou *územně analytické podklady kraje* a *územně analytické podklady obce* a případně *územní studie*, pokud byla pořízena. Tyto podklady jsou doplněny *informacemi obecních úřadů a stavebních úřadů* a doplňujícími *průzkumy a rozbory*.

Zastupitelstvo kraje (§ 7 odst. 2 SZ) *rozhoduje o pořízení* regulačního plánu pouze tehdy, jsou-li v zásadách územního rozvoje vymezeny plochy a koridory, ve kterých je podmínkou pro rozhodování o změnách využití pořízení a vydání regulačního plánu. Tato podmínka může být stanovena pouze v dohodě s dotčenými obcemi.

Zastupitelstvo obce (§ 6 odst. 1 a 5 SZ) *rozhoduje o pořízení* regulačního plánu vždy, pokud není podmínka pořízení regulačního plánu stanovena v zásadách územního rozvoje.

Ministerstvo obrany (§ 10 odst. 1 SZ) *rozhoduje o pořízení* v ploše, která je součástí vojenského újezdu.

Krajský úřad (§ 7 odst. 1 SZ) *pořizuje* regulační plán v přenesené působnosti v zákonem stanovených případech pro plochy a koridory nadmístního významu.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností /úřad územního plánování/ (§ 6 odst. 1 SZ) *pořizuje* regulační plán v přenesené působnosti pro území vlastní obce a na žádost obce ve svém správním území.

Obecní úřad, který zajistí splnění kvalifikačních podmínek pro výkon územně plánovací činnosti (§ 6 odst. 2 SZ) *pořizuje* regulační plán v přenesené působnosti pro vlastní obec a na základě veřejnoprávní smlouvy pro obec ve stejném správním obvodu obce s rozšířenou působností.

Újezdní úřad (§ 10 odst. 2 SZ) *pořizuje* regulační plán pro území vojenského újezdu.

Pořízení regulačního plánu z podnětu

Regulační plán lze z vlastního podnětu obce nebo jiného podnětu pořídit v následujících případech (§ 62, 64 a 65 SZ)

1. Na základě zadání v územním plánu nebo zásadách územního rozvoje v ploše nebo koridoru vymezeném územním plánem nebo zásadami územního rozvoje k řešení regulačním plánem.
2. Na základě návrhu zadání, které je přílohou podnětu, ve vybrané ploše zastavěného, nezastavěného nebo zastavitelného území, pokud územní plán neobsahuje zadání regulačního plánu a není-li zadání součástí zásad územního rozvoje.
3. Na základě návrhu zadání, zpracovaného pořizovatelem, ve vybrané ploše zastavěného území nebo v nezastavěném území, pokud se nemění jeho charakter, pokud nebyl pro obec vydán (schválen) územní plán a není-li zadání součástí zásad územní rozvoje.

Podnět k pořízení regulačního plánu *obsahuje* zejména (§ 64 SZ):

- identifikační údaje orgánu veřejné správy obsahující údaje o organizaci a kontakt,
- základní údaje o požadovaném záměru,
- vymezení řešené plochy obsahující seznam pozemků, zahrnutých do této plochy,
- údaje o současném stavu a využití řešené plochy,
- údaj, zda pořízení regulačního plánu vyplývá ze zásad územního rozvoje nebo územního plánu,
- účel, pro který je regulační plán pořizován a důvody pro pořízení, pokud pořízení není uloženo v zásadách územního rozvoje nebo v územním plánu,
- návrh, která územní rozhodnutí má regulační plán nahradit,
- návrh zadání regulačního plánu, pokud není zadání součástí územního plánu nebo zásad územního rozvoje.

Zadání regulačního plánu *obsahuje* zejména (Příloha č. 9 k V1):

- vymezení řešeného území,
- požadavky na vymezení pozemků a jejich využití,
- požadavky na umístění a prostorové uspořádání staveb,
- požadavky na ochranu a rozvoj hodnot území,
- požadavky na řešení veřejné infrastruktury,
- požadavky na veřejně prospěšné stavby a na veřejně prospěšná opatření,
- požadavky na asanace,
- další požadavky vyplývající z územně analytických podkladů a ze zvláštních právních předpisů (například požadavky na ochranu veřejného zdraví, požární ochrany, civilní ochrany, obrany a bezpečnosti státu, ochrany ložisek nerostných surovin, geologické stavby území, ochrany před povodněmi a jinými rizikovými přírodními jevy),
- výčet územních rozhodnutí, které regulační plán nahradí,
- požadavky ze závěru zjišťovacího řízení včetně určení dalšího postupu, pokud se postupy posuzování vlivů na životní prostředí a pořizování regulačního plánu spojují,
- případné požadavky na plánovací smlouvu a dohodu o parcelaci,
- požadavky na uspořádání obsahu návrhu regulačního plánu a obsahu jeho odůvodnění s ohledem na charakter území a problémy k řešení včetně měřítek výkresů a počtu vyhotovení,
- požadavky vyplývající z územního plánu, popřípadě ze zásad územního rozvoje, politiky územního rozvoje.

***Schvalování zadání**, pokud není součástí vydané územně plánovací dokumentace*
(§ 64 odst. 2 až 6 SZ)

Pořizovatel zpracuje návrh zadání a oznámení záměru. Obojí doručí veřejnou vyhláškou a zašle dotčeným orgánům, příslušné obci a příslušnému úřadu. Každý může uplatnit u pořizovatele písemně požadavky na obsah zadání a vyjádření k oznámení záměru ve lhůtě 15 dnů ode dne doručení návrhu zadání regulačního plánu s oznámením záměru.

Obdržené požadavky a vyjádření spolu se stanoviskem orgánu ochrany přírody předá pořizovatel příslušnému úřadu, který vydá *závěr zjišťovacího řízení* do 10 dnů ode dne předání požadavků. Na základě uplatněných vyjádření, stanoviska a závěru zjišťovacího řízení pořizovatel upraví zadání regulačního plánu. Zadání schvaluje zastupitelstvo, které rozhodlo o pořízení regulačního plánu.

Pořizovatel zajistí *zpracování návrhu regulačního plánu* na základě schváleného zadání včetně *dokumentace vlivů záměru na životní prostředí* a *posouzení vlivu záměru na evropsky významnou oblast nebo ptačí oblast*, pokud je to dle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a dle stanoviska ochrany přírody zapotřebí (§ 65 odst. 1 SZ).

Po dokončení zpracování návrhu pořizovatel zajistí konání *společného jednání* o návrhu regulačního plánu a dokumentaci vlivů a zašle 15 dnů před stanoveným datem společného jednání jednotlivě *oznámení o době a místě jednání* dotčeným orgánům a příslušné obci.

Dotčené orgány vyzve pořizovatel k uplatnění *stanovisek* k návrhu regulačního plánu a vyjádření k dokumentaci vlivů do 30 dnů ode dne společného jednání. Připomínky k návrhu a vyjádření k dokumentaci vlivů může uplatnit písemně u pořizovatele každý do 15 dnů ode dne doručení. K později uplatněným stanoviskům, vyjádřením a připomínkám se nepřihlíží.

Podle výsledku projednání pořizovatel zajistí upravení návrhu regulačního plánu.

Pořízení regulačního plánu na žádost

Regulační plán lze na žádost fyzické nebo právnické osoby pořídit *pouze na základě zadání v územním plánu nebo zásadách územního rozvoje* (§ 62 odst. 3, § 66 a 67 SZ).

Žádost o vydání regulačního plánu obsahuje zejména (§ 66 SZ, Příloha č. 10 k V1):
- identifikační údaje o žadateli,
- základní údaje o požadovaném záměru,
- identifikaci pozemků, vlastnická práva k nemovitostem v řešené ploše,
- údaje o dosavadním využití vymezené plochy,
- důvody a účel pořízení regulačního plánu,
- návrh, která územní rozhodnutí regulační plán nahradí.

Žadatel dále připojí k žádosti:
- stanoviska dotčených orgánů,
- vyjádření, že záměr nepodléhá posuzování vlivů záměru na životní prostředí, jestliže záměr posouzení nevyžaduje,
- posouzení vlivu na evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast, je-li požadováno v zadání regulačního plánu,
- návrh regulačního plánu upravený na základě stanovisek dotčených orgánů,
- vyhodnocení souladu regulačního plánu se zadáním,
- údaje o vlivu záměru na území,
- údaje o nárocích na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, včetně vyjádření jejich vlastníků, případně smlouvu s vlastníky dopravní a technické infrastruktury o vybudování nebo úpravě dopravní nebo technické infrastruktury,
- doklad o vlastnickém právu nebo souhlas vlastníků nebo dohodu o parcelaci,
- návrh plánovací smlouvy; v případě, že záměr klade nové nároky pouze na veřejnou dopravní nebo technickou infrastrukturu nebo na veřejná prostranství, může žadatel místo návrhu plánovací smlouvy doložit smlouvy s příslušnými vlastníky veřejné dopravní nebo technické infrastruktury.

Žádost se podává u příslušného pořizovatele, který posoudí úplnost žádosti a soulad stanovisek. Pořizovatel zajistí řešení případných rozporů a předloží zastupitelstvu ke schválení návrh plánovací smlouvy. Jí může obec nebo kraj podmínit vydání regulačního plánu. Účelem plánovací smlouvy je uzavření smlouvy o spoluúčasti žadatele na vybudování nové nebo úpravách stávající veřejné infrastruktury.

D.2.3.3.3 Řízení o regulačním plánu

Další postup je společný pro regulační plány pořizované oběma výše uvedenými způsoby.

Pořizovatel zajistí *vystavení* a *veřejné projednání návrhu* (§ 67 odst. 1 SZ) regulačního plánu, projednaného s dotčenými orgány. Návrh regulačního plánu, dokumentaci vlivů a oznámení o konání veřejného projednání pořizovatel doručí veřejnou vyhláškou a vystaví k veřejnému nahlédnutí v obci a u pořizovatele nejméně 15 dnů před veřejným projednáním. O datu konání veřejného projednání vyrozumí pořizovatel dotčené orgány vždy jednotlivě nejméně 30 dnů předem.

Námitky a *připomínky* lze uplatnit nejpozději 7 dní po veřejném projednání. Dotčené orgány uplatní ve stejné lhůtě stanovisko k částem řešení, které byly od společného jednání změněny. K později uplatněným stanoviskům, připomínkám a námitkám se nepřihlíží – dotčené osoby uvedené v § 85 odst. 1 a 2 SZ oprávněné k podání námitek musí být na tuto skutečnost upozorněny.

Ke stanoviskům, námitkám a připomínkám ve věcech, o kterých bylo rozhodnuto při vydání zásad územního rozvoje, územního plánu nebo regulačního plánu vydaného krajem, se nepřihlíží (§ 67 odst. 3 SZ).

Na základě výsledků projednání pořizovatel zajistí *úpravu návrhu*; úpravu regulačního plánu na žádost zajišťuje na základě předání výsledků projednání žadatel (§ 68 SZ).

Pořizovatel *přezkoumá* návrh regulačního plánu (§ 68 SZ) z hlediska souladu s vydanou ÚPD, s cíli a úkoly územního plánování, se stavebním zákonem a jeho prováděcími předpisy, s požadavky na dopravní a technickou infrastrukturu a se stanovisky dotčených orgánů. Výsledky přezkoumání jsou uvedeny v odůvodnění regulačního plánu.

D.2.3.3.4 Vydání a platnost regulačního plánu

Návrh na vydání regulačního plánu (§ 69 SZ) *s odůvodněním* předkládá pořizovatel zastupitelstvu, které rozhodlo o pořízení, tj. zastupitelstvu příslušné obce nebo kraje. Pokud jde o regulační plán pořizovaný na žádost, přikládá pořizovatel schválenou plánovací smlouvu. Zastupitelstvo *ověří*, zdali regulační plán není v rozporu s výsledky projednání a *vydá* regulační plán.

Platnost regulačního plánu z podnětu, který nenahrazuje územní rozhodnutí, se nestanoví; platnost regulačního plánu na žádost je *3 roky ode dne nabytí účinnosti*, pokud v něm není stanovena delší lhůta (nejdéle však 5 let). Pokud není ve lhůtě platnosti podána žádost o stavební povolení, případně ohlášení nebo jiné rozhodnutí a není započato s využitím území pro účel stanovený v regulačním plánu, pozbývá regulační plán na žádost platnosti (§ 71 SZ).

Územní plány zón, které byly schváleny před 1. 1. 2007, lze do 31. 12. 2020 upravit, v rozsahu úpravy projednat a vydat, jinak pozbývají platnosti. (§ 188, odst. 1 SZ).

D.2.3.3.5 Změna regulačního plánu

Změny regulačního plánu pořízeného na žádost lze pořizovat na žádost toho, kdo má právo vykonávat z něj plynoucí práva. Regulační plán z podnětu lze měnit nebo zrušit rozhodnutím příslušného zastupitelstva (§ 71 odst. 6, 3 SZ).

D.2.3.3.6 Vazba na ostatní nástroje územního plánování

Pro pořizování regulačních plánů jsou závazné příslušné zásady územního rozvoje a příslušný územní plán. Pořízení regulačního plánu může být v těchto dokumentacích stanoveno jako podmínka pro změny ve vymezených plochách a koridorech (§ 36 odst. 2, § 43 odst. 2 SZ). Pokud při zpracování regulačního plánu zjistí projektant a pořizovatel nové skutečnosti, které mají vliv na stávající územní

plán, může zastupitelstvo rozhodnout o souběžném pořízení regulačního plánu a změny územního plánu (§ 70 SZ). Soulad regulačního plánu a územního plánu je v tomto případě zajištěn tím, že vydání regulačního plánu, který změnu vyvolal, je podmíněno vydáním souběžně pořizované změny územního plánu.

Jsou-li územní plán nebo zásady územního rozvoje (případně jejich změny) pořízeny následně po vydání regulačního plánu pořízeného z podnětu obce, pak je obec povinna uvést regulační plán do souladu s touto ÚPD. Obec při pořizování takové změny postupuje jako při změně z vlastního podnětu. Obdobně postupuje kraj, který je povinen uvést do souladu regulační plán z podnětu kraje s následně vydanými zásadami územního rozvoje a politikou územního rozvoje. Do té doby nelze rozhodovat podle částí regulačního plánu, které jsou v rozporu s touto územně plánovací dokumentací nebo politikou územního rozvoje (§ 71 odst. 4 a 5 SZ).

Pro pořízení regulačního plánu je rovněž závazná politika územního rozvoje (§ 31 odst. 4 SZ).
Regulační plán je závazný pro rozhodování v území, regulační plán vydaný krajem je závazný i pro územní plány a regulační plány vydávané obcemi. Regulačním plánem lze nahradit územní rozhodnutí; v tomto případě se v regulačním plánu stanoví, která územní rozhodnutí nahrazuje (§ 61 odst. 2 SZ).

D.2.3.3.7 Úhrada nákladů na pořízení regulačního plánu

Náklady na zpracování regulačního plánu z podnětu a náklady na zpracování dokumentace vlivů záměru na životní prostředí včetně posouzení vlivu záměru na evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast, pokud se zpracovává (dále jen „dokumentace vlivů"), hradí obec nebo kraj, který regulační plán vydává (§ 63 odst. 1 SZ).

Pořizuje-li regulační plán úřad územního plánování pro obec ve svém správním obvodu, pak obec hradí náklady a nezbytné mapové podklady.

Pokud je zpracování regulačního plánu vyvoláno výhradní potřebou jiné osoby, může zastupitelstvo stanovit jako podmínku pro pořízení, aby tato osoba uhradila náklady na zpracování návrhu projektantem, na dokumentaci vlivů a na mapové podklady.

Pořizuje-li se regulační plán na žádost, zajistí žadatel úhradu za zpracování regulačního plánu, dokumentaci vlivů, mapové podklady a projednání s dotčenými orgány (§ 63 odst. 2 SZ). Náklady spojené s projednáním regulačního plánu hradí pořizovatel (§ 63 odst. 3 SZ).

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb. (V1)

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

D.2.4 Územní rozhodování

Zpracovatel – Ing. arch. Miriam Blažková. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – 12. 2. 2009.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Miriam Blažková
Redakce ÚÚR – Ing. Alena Navrátilová
Závěrečná redakce – MMR

K tomu, aby žadatel měl snadnou orientaci v požadovaných postupech, slouží **územně plánovací informace** (§ 21 SZ) jako institut územního plánování, zaměřený nejen na poskytování informací o věcných podmínkách využívání území, ale zejména na stanovení procesních postupů při vydávání regulačního plánu, územního rozhodnutí nebo územního souhlasu. Územně plánovací informaci poskytuje krajský úřad, úřad územního plánování, obecní úřad pověřený pro výkon činnosti pořizovatele a stavební úřad. Informace může být poskytnuta pouze na základě písemné žádosti.

Umisťovat stavby nebo zařízení, jejich změny, měnit vliv jejich užívání na území, měnit využití území a chránit důležité zájmy v území lze na základě:

a) **územního rozhodnutí**
   - a to buď v rámci „***úplného***“ ***územního řízení***; jedná se o rozhodnutí o umístění stavby, o změně využití území, o změně vlivu užívání stavby na území, o dělení nebo scelování pozemků a o ochranném pásmu (§ 79 až 94 SZ);
   - nebo ***zjednodušeného územního řízení***, pokud je záměr v zastavěném území nebo v zastavitelné ploše, záměr nevyžaduje posouzení vlivů na životní prostředí, žádost je doložena závaznými stanovisky, popř. rozhodnutím dotčených orgánů a žádost je doložena souhlasem účastníků řízení, kteří mají vlastnická nebo jiná věcná práva k pozemkům nebo stavbám na nich, jež jsou předmětem územního řízení nebo mají společnou hranici s těmito pozemky; souhlas s navrhovaným záměrem musí být vyznačen na situačním výkresu. Zjednodušené územní řízení nelze vést v případě rozhodnutí o ochranném pásmu a nelze jej spojit se stavebním řízením (§ 95 SZ);

b) **veřejnoprávní smlouvy** (§ 78a SZ) ve smyslu správního řádu (§ 161 SŘ), která po splnění zákonných podmínek může nahradit územní rozhodnutí o umístění stavby, o změně využití území a o změně vlivu užívání stavby na území. Veřejnoprávní smlouvu nelze uzavřít v případě záměru, pro který bylo vydáno stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí (EIA; neplatí v případě záměrů posuzovaných ve zjišťovacím řízení). Pokud je možné nahradit územní rozhodnutí veřejnoprávní smlouvou (§ 78a SZ) a současně je možné nahradit stavební povolení veřejnoprávní smlouvou (§ 116 SZ), lze uzavřít **veřejnoprávní smlouvu, která nahradí současně územní rozhodnutí a stavební povolení** (§ 78 odst. 5 SZ);

c) **územního souhlasu**, který postačí v případech stanovených § 96 odst. 2 SZ. Územní souhlas vydá stavební úřad, pokud je záměr v zastavěném území nebo v zastavitelné ploše (v nezastavěném území nelze územní souhlas využít), poměry v území se podstatně nemění a záměr nevyžaduje nové nároky na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu. Územní souhlas nelze vydat v případech záměrů posuzovaných ve zjišťovacím řízení, nebo pro které bylo vydáno stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí podle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí;

d) **regulačního plánu**, který nahrazuje územní rozhodnutí (§ 78 odst. 2 SZ);

e) **společného územního a stavebního řízení**, které může stavební úřad vést podle § 94a SZ, jsou-li podmínky v území jednoznačné, zejména je-li pro území vydán územní nebo regulační plán. Žádost musí být podána na příslušném formuláři a vede se pouze jedno řízení.

f) **společného územního souhlasu a souhlasu s provedením ohlášeného stavebního záměru** – „**společný souhlas**“ (§ 96a SZ). Tento společný souhlas může stavební úřad vydat v případě, jsou-li splněny požadavky uvedené v § 96 a 105 SZ.

Územní opatření o stavební uzávěře nebo o asanaci území (§ 97 až 100 SZ) je nástrojem, který má časově omezenou platnost z důvodu veřejného zájmu, upravuje poměry v území formou opatření obecné povahy, které vydává rada obce nebo kraje (pokud se dotýká území více obcí).

Smyslem ***územního opatření o stavební uzávěře*** je zakázat nebo omezit stavební činnost, pokud by mohla snížit nebo znemožnit budoucí využití území podle připravované územně plánovací dokumentace, jestliže bylo rozhodnuto o jejím pořízení nebo o pořízení její změny, nebo podle jiného rozhodnutí či opatření v území, jímž se upravuje využití území. Územní opatření o stavební uzávěře lze vydat také v případech, jestliže je zrušeno nebo změněno rozhodnutí o námitkách nebo zrušeno opatření obecné povahy o vydání územně plánovací dokumentace, případně jeho části. Stanoví dobu trvání stavební uzávěry, popřípadě podmínky pro povolení výjimek; nelze jím omezit nebo zakázat udržovací práce.

Územní opatření o asanaci území přichází v úvahu zejména po živelních pohromách nebo závažných haváriích, kdy dochází k tak podstatnému zásahu v území, že nelze postupovat podle dosavadních opatření v území, zejména podle schválené územně plánovací dokumentace. Využití územního opatření o asanaci území přichází rovněž v úvahu v případech významných závad v území, zejména staveb závadných z hlediska ochrany života a zdraví, u nichž je ve veřejném zájmu nařízení odstranění závad.

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 503/2006 Sb., o podrobnější úpravě územního řízení, veřejnoprávní smlouvy a územního opatření.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. (SŘ)

D.2.4.1 Územně plánovací informace, územní rozhodnutí, územní souhlas, veřejnoprávní smlouva

Zpracovatel – Ing. arch. Miriam Blažková. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – 12. 2. 2009.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Miriam Blažková
Redakce ÚÚR – Ing. Alena Navrátilová
Závěrečná redakce – MMR

Územně plánovací informace (§ 21 SZ, V1)

Územně plánovací informace je nástrojem územního plánování, který má v souladu s principy dobré správy a poskytování informací dotčeným osobám zajistit poskytování informací o stavu území a návrzích na změny jeho využití a také o vydání příslušných rozhodnutí a opatření. Územně plánovací informaci (ÚPI) poskytuje v rámci své působnosti krajský úřad, úřad územního plánování, obecní úřad pověřený pro výkon činnosti pořizovatele nebo stavební úřad v rámci své působnosti jako předběžnou informaci o:

- podmínkách využívání území a změn jeho využití zejména na základě územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace;
- podmínkách vydání regulačního plánu, územního rozhodnutí, včetně seznamu dotčených orgánů;

- podmínkách vydání územního souhlasu v případech, kdy je možno jím nahradit územní rozhodnutí, včetně seznamu dotčených orgánů.

Územně plánovací informace se poskytuje na základě žádosti (formulář – příloha V1). Platí 1 rok ode dne jejího vydání. ÚPI je z procesního hlediska sdělením (§ 154 a násl. SŘ) a je samostatně přezkoumatelná (§ 156 SŘ).

Pokud požadovaný záměr bude v rozporu s územně plánovací dokumentací, může stavební úřad vydat **„negativní“** územně plánovací informaci.

Územní rozhodnutí

Umisťovat stavby nebo zařízení, jejich změny, měnit vliv jejich užívání na území, měnit využití území a chránit důležité zájmy v území lze jen na základě **územního rozhodnutí,** nebo **územního souhlasu**, nestanoví-li zákon jinak (§ 76 odst. 1 SZ).

Územním rozhodnutím je rozhodnutí o (§ 77 SZ):
e) umístění stavby nebo zařízení (dále jen rozhodnutí o umístění stavby);
f) změně využití území;
g) změně vlivu užívání stavby na území;
h) dělení nebo scelování pozemků;
i) ochranném pásmu.

Rozhodnutí o umístění stavby vymezuje stavební pozemek, umisťuje navrhovanou stavbu, stanoví její druh a účel, podmínky pro její umístění, pro zpracování projektové dokumentace pro vydání stavebního povolení, pro ohlášení stavby a pro napojení na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu. Zákon stanoví případy, kdy rozhodnutí o umístění stavby ani územní souhlas není vyžadován (§ 79 odst. 2 až 5 SZ).

Rozhodnutí o změně využití území stanoví nový způsob užívání pozemku a podmínky jeho využití. Je stanoveno, kdy je vyžadováno rozhodnutí o změně využití území, i kdy rozhodnutí o změně využití území ani územní souhlas není zapotřebí (§ 80 odst. 2 až 5 SZ).

Rozhodnutí o změně vlivu užívání stavby na území stanoví podmínky pro změnu užívání stavby, která má vliv na životní prostředí nebo nároky na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu. Je stanoveno, kdy je vyžadováno rozhodnutí o změně vlivu užívání stavby na území (§ 81 odst. 2 SZ).

Rozhodnutí o dělení nebo scelování pozemků stanoví podmínky pro nové rozdělení nebo scelení pozemků. Žádost musí podat všichni vlastníci všech dotčených pozemků, které jsou předmětem rozhodnutí, nebo oprávněná osoba za účelem uplatňování předkupního práva pro veřejně prospěšné stavby (§ 82 SZ).

Rozhodnutí o ochranném pásmu chrání stavbu, zařízení nebo pozemek před negativními vlivy okolí nebo chrání okolí stavby či zařízení nebo pozemku před jejich negativními účinky. Rozhodnutí o ochranném pásmu se nevydává, jestliže podmínky ochrany jsou stanoveny zvláštním právním předpisem nebo na jeho základě (§ 83 SZ).

Územní řízení

Územní rozhodnutí vydává příslušný stavební úřad na základě **územního řízení** nebo **zjednodušeného územního řízení** (§ 84 odst. 1 SZ). V případě jednoznačných podmínek v území může stavební úřad vést **společné územní a stavební řízení** (§ 78 odst. 3 SZ). V zákonem stanovených případech si vydání územního rozhodnutí může vyhradit krajský úřad [§ 7 odst. 1 písm. e) SZ].

Je-li k územnímu řízení, kterým se vydává rozhodnutí o změně využití území nebo o ochranném pásmu, příslušný podle zvláštních právních předpisů jiný správní orgán než stavební úřad, rozhodne tento orgán jen v souladu se závazným stanoviskem stavebního úřadu (§ 84 odst. 2 SZ).

Na územní řízení se vztahuje i obecná úprava správního řízení podle správního řádu.

Žádost o vydání územního rozhodnutí

Žádosti o vydání územního rozhodnutí se podávají na formulářích, které jsou uvedeny v přílohách prováděcí vyhlášky (V1). Podávání žádostí na formulářích je ve smyslu § 196 odst. 1 SZ povinné. Žádost o vydání územního rozhodnutí musí obsahovat (kromě obecných náležitostí podle správního řádu) základní údaje o požadovaném záměru, identifikační údaje o pozemku nebo stavbě, na nichž se má záměr uskutečnit, uvedení osob, které mají vlastnické nebo jiné věcné právo k sousedním pozemkům nebo stavbám na nich, jestliže může být jejich právo územním rozhodnutím přímo dotčeno.

K žádosti o vydání územního rozhodnutí žadatel připojí podle § 86 odst. 2 a 3 SZ a V1:

- doklady prokazující vlastnické právo nebo doklad o právu založeném smlouvou provést stavbu nebo opatření k pozemkům nebo stavbám, na kterých má být požadovaný záměr uskutečněn (nelze-li tato práva ověřit v katastru nemovitostí dálkovým přístupem);
- jestliže žadatel nemá vlastnické právo, smlouvu nebo doklad o právu provést stavbu nebo opatření k pozemku nebo stavbě, předloží souhlas jejich vlastníka; to neplatí, lze-li pozemek nebo stavbu vyvlastnit;
- závazná stanoviska, popřípadě rozhodnutí dotčených orgánů, nejde-li o koordinované závazné stanovisko nebo závazné stanovisko vydávané správním úřadem, který je příslušný vydat územní rozhodnutí;
- stanoviska vlastníků veřejné dopravní a technické infrastruktury k možnosti a způsobu napojení nebo k podmínkám dotčených ochranných a bezpečnostních pásem;
- smlouvy s příslušnými vlastníky veřejné dopravní a technické infrastruktury (pokud není ve vlastnictví obce) nebo plánovací smlouvu, vyžaduje-li záměr vybudování nové nebo úpravu stávající veřejné dopravní a technické infrastruktury;
- dokumentaci pro vydání územního rozhodnutí, která obsahuje průvodní zprávu, souhrnnou technickou zprávu, výkresovou dokumentaci a dokladovou část.

Stanoví-li tak zvláštní právní předpis, nebo pokud bude navrhovaný záměr svými negativními vlivy překračovat limitní hodnoty stanovené zvláštními právními předpisy za hranicí pozemku určeného k jeho realizaci, předloží žadatel současně **žádost o vydání rozhodnutí o ochranném pásmu** (§ 86 odst. 4 SZ).

V případě řízení s velkým počtem účastníků se v žádosti o vydání územního rozhodnutí účastníci řízení podle § 85 odst. 2 písm. b) SZ identifikují označením pozemků a staveb evidovaných v katastru nemovitostí dotčených vlivem záměru (§ 86 odst. 6 SZ).

Přerušení a zastavení řízení (§ 88 SZ)

Stavební úřad **přeruší řízení**:

- pokud žádost nemá požadované náležitosti (§ 86 odst. 5 SZ);
- v případě, že záměr klade takové požadavky na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, že jej nelze bez vybudování příslušných nových staveb a zařízení nebo úpravy stávajících realizovat, a zároveň vyzve žadatele k předložení **plánovací smlouvy**, pokud se záměr dotýká veřejné dopravní a technické infrastruktury ve vlastnictví obce, nebo **smlouvy** s příslušnými vlastníky veřejné dopravní a technické infrastruktury, a stanoví mu k tomu přiměřenou lhůtu (§ 88 SZ).

Stavební úřad **zastaví řízení:**

- pokud dokumentace pro vydání územního rozhodnutí není zpracována projektantem (§ 86 odst. 5 SZ);
- nebude-li žádost ve stanovené lhůtě doplněna či upravena [§ 66 odst. 1 písm. c) SŘ]; (zastavit řízení lze jen tehdy, jestliže žadatel neodstranil **podstatné vady žádosti**, které brání pokračování v řízení);
- pokud žadatel nepředloží požadované smlouvy ve stanovené lhůtě (§ 88 SZ).

Usnesení o přerušení i zastavení řízení se doručuje pouze žadateli.

Zahájení územního řízení (§ 87 SZ)

V případě, že je žádost o vydání územního rozhodnutí úplná a dalšího projednání schopná, stavební úřad **oznámí zahájení územního řízení** a k projednání žádosti nařídí **ústní jednání**. Je-li to účelné, spojí jej s ohledáním na místě; konání ústního jednání oznámí nejméně 15 dnů předem.

Stavební úřad může **upustit od ústního jednání**, jsou-li mu dobře známy poměry v území a žádost poskytuje dostatečný podklad pro posouzení záměru. Upustí-li stavební úřad od ústního jednání, stanoví lhůtu, do kdy mohou účastníci řízení uplatnit námitky a dotčené orgány závazná stanoviska; tato lhůta nesmí být kratší než 15 dnů.

Veřejné ústní jednání (§ 87 odst. 2 SZ):

Povinně nařídí stavební úřad **veřejné ústní jednání** v případech záměrů posuzovaných ve zjišťovacím řízení, nebo pro které bylo vydáno stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí, anebo záměrů umisťovaných v území, ve kterém nebyl vydán územní plán. Konání veřejného ústního jednání se oznamuje veřejnou vyhláškou, která musí být vyvěšena nejméně 30 dnů předem.

Oznámení o zahájení územního řízení a další úkony v řízení se doručují účastníkům řízení (§ 85 odst. 1 a 2 SZ) a dotčeným orgánům jednotlivě; v řízení s velkým počtem účastníků (více než 30) se oznámení o zahájení řízení a další úkony v řízení doručují jednotlivě účastníkům řízení uvedeným v § 85 odst. 1 a v § 85 odst. 2 písm. a) SZ a dotčeným orgánům.

Žadatel zajistí, aby **informace o jeho záměru a o tom, že podal žádost o vydání územního rozhodnutí**, byla bezodkladně poté, co bylo oznámeno zahájení územního řízení a nařízeno veřejné ústní jednání, vyvěšena na místě určeném stavebním úřadem v oznámení, a to do doby konání veřejného ústního jednání. Součástí informace, kromě údaje o žadateli, o předmětu územního řízení a o veřejném ústním jednání, je grafické vyjádření záměru, popřípadě jiný podklad, z něhož lze usuzovat na architektonickou a urbanistickou podobu záměru a na jeho vliv na okolí. Pokud žadatel uvedenou povinnost nesplní, stavební úřad nařídí opakované veřejné ústní jednání, pokud mělo porušení této povinnosti žadatele za následek zkrácení práv účastníků územního řízení.

U záměrů, zasahujících do území několika obcí, se doručuje oznámení o zahájení řízení a další úkony v řízení vyvěšením na úředních deskách příslušných obecních úřadů ve smyslu § 87 odst. 3 SZ. Obci, která je účastníkem řízení podle § 85 odst. 1 písm. b) SZ, se doručuje jednotlivě. Dnem vyvěšení je den vyvěšení na úřední desce správního orgánu, který je stavebním úřadem. Účastníci řízení podle § 85 odst. 2 písm. b) SZ se v oznámení o zahájení řízení a v dalších úkonech v řízení doručovaných veřejnou vyhláškou identifikují označením pozemků a staveb evidovaných v katastru nemovitostí dotčených vlivem záměru.

Účastníci územního řízení (§ 85 SZ)

Kromě **žadatele** a **vlastníka** pozemku nebo stavby, na kterých má být uskutečněn záměr (není-li sám žadatelem), nebo toho, kdo má jiné věcné právo k takovému pozemku nebo stavbě, jsou účastníky územního řízení **osoby**, jejichž vlastnické nebo jiné věcné právo k sousedním stavbám nebo k sousedním pozemkům může být územním rozhodnutím dotčeno. Účastníkem územního řízení je dále vždy **obec** a osoby, o kterých tak stanoví zvláštní právní předpis (**občanská sdružení** – ve smyslu § 70 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a § 23 odst. 9 zákona č. 100/2001 Sb.). Účastníky řízení nejsou nájemci bytů, nebytových prostor nebo pozemků.

Závazná stanoviska, námitky a připomínky (§ 89 SZ)

Dotčené orgány uplatňují **závazná stanoviska** podle § 4 odst. 4 SZ a účastníci řízení **námitky**:

- nejpozději při ústním jednání, příp. veřejném ústním jednání; jinak se k nim nepřihlíží;
- ve lhůtě stanovené stavebním úřadem, je-li upuštěno od ústního jednání; jinak se k nim nepřihlíží;

Veřejnost uplatňuje **připomínky** nejpozději při veřejném ústním jednání; jinak se k nim nepřihlíží.

K závazným stanoviskům a námitkám k věcem, o kterých bylo rozhodnuto při vydání **územního nebo regulačního plánu**, se nepřihlíží.

Účastník řízení ve svých námitkách uvede skutečnosti, které zakládají jeho postavení jako účastníka řízení, a důvody podání námitek; k námitkám, které překračují rozsah stanovený v § 89 odst. 4, se nepřihlíží.

Obec uplatňuje námitky k ochraně zájmů obce a zájmů občanů obce.

Osoba, která je účastníkem řízení podle § 85 odst. 2 písm. a) a b) SZ (**vlastníci pozemků a staveb + sousedé**), může uplatňovat námitky proti projednávanému záměru v rozsahu, jakým je její právo přímo dotčeno.

Občanská sdružení mohou v územním řízení uplatňovat námitky pouze v rozsahu, v jakém je projednávaným záměrem dotčen veřejný zájem, jehož ochranou se § 70 zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů zabývá. K námitkám, které nesplňují uvedené požadavky, se nepřihlíží.

Námitky účastníků územního řízení lze rozdělit na:

- **veřejnoprávní námitky**: stavební úřad se pokusí o dohodu. Pokud k ní nedojde, stavební úřad posoudí námitky na základě obecných požadavků na výstavbu, závazných stanovisek, popřípadě rozhodnutí dotčených orgánů nebo technických norem[2].
- **občanskoprávní námitky**: stavební úřad se pokusí o dohodu. Pokud k ní nedojde, stavební úřad si o nich učiní úsudek a rozhodne ve věci; to neplatí v případě námitek týkajících se existence nebo rozsahu vlastnických nebo jiných věcných práv.

O podmínkách pro uplatňování námitek podle § 89 odst. 1 až 4 SZ musí být účastníci řízení poučeni v oznámení o zahájení řízení.

Posuzování záměru žadatele (§ 90 SZ)

V územním řízení stavební úřad **posuzuje, zda je záměr žadatele v souladu** s vydanou územně plánovací dokumentací, zda žádost obsahuje všechny zákonem požadované náležitosti a přílohy, zda stavba či záměr vyžadují posouzení vlivu na životní prostředí. Stavební úřad zkoumá také soulad záměru s požadavky na ochranu architektonických a urbanistických hodnot, s požadavky na ochranu nezastavěného území, s požadavky na dopravní a technickou infrastrukturu, s požadavky na ochranu veřejných zájmů a oprávněných zájmů účastníků řízení.

Posuzování vlivů na životní prostředí v územním řízení (§ 91 SZ)

Územní řízení lze spojit s vybranými postupy při posuzování vlivů na životní prostředí podle zákona č. 100/2001 Sb. u záměrů:

- uvedených v příloze č. 1 kategorii II zákona č. 100/2001 Sb.;
- u kterých příslušným úřadem je krajský úřad;
- u kterých proběhlo zjišťovací řízení podle § 7 zákona č. 100/2001 Sb., pokud příslušný úřad v závěru zjišťovacího řízení spojení těchto postupů nevyloučil.

Stavebním úřadem příslušným k územnímu řízení spojenému s vybranými postupy při posuzování vlivů na životní prostředí je obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Žadatel k žádosti o vydání územního rozhodnutí připojí náležitosti podle § 86 odst. 2 SZ, dokumentaci vlivů záměru na životní prostředí podle zákona č. 100/2001 Sb. Obojí se podává také v elektronické podobě. **Posudek o vlivech záměru na životní prostředí se nezpracovává a nepředkládá.**

Spojení územního řízení s vybranými postupy při posuzování vlivů na životní prostředí je vyloučeno u záměrů vyžadujících posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice České republiky. Při spojení územního řízení s vybranými postupy při posuzování vlivů na životní prostředí **nelze vést spojené územní a stavební řízení.**

[2] Pozn. autora kapitoly: stavební úřad zřejmě v územním rozhodnutí uvede pouze informaci o vypořádání těchto námitek.

Územní rozhodnutí *(§ 92 SZ)*

Výsledkem územního řízení je územní rozhodnutí, kterým stavební úřad schvaluje navržený záměr a stanovuje podmínky pro využití a ochranu území, podmínky pro další přípravu a realizaci záměru, zejména pro projektovou přípravu stavby. Vyžaduje-li to posouzení veřejných zájmů při provádění stavby, při kontrolních prohlídkách stavby nebo při vydávání kolaudačního souhlasu, může uložit zpracování prováděcí dokumentace stavby. V rozhodnutí stavební úřad **nerozhoduje o námitkách účastníků řízení,** v odůvodnění **vždy vyhodnotí námitky účastníků a připomínky veřejnosti** a stanoví dobu platnosti rozhodnutí, má-li být delší než stanoví stavební zákon. U staveb dočasných nebo v rozhodnutí o změně využití území pro dočasné činnosti stanoví lhůtu pro odstranění stavby nebo ukončení činnosti a následný způsob úpravy území.

Není-li záměr žadatele v souladu s požadavky uvedenými v § 90 SZ, nebo jestliže by umístěním a realizací záměru mohly být ohroženy zájmy chráněné tímto zákonem nebo zvláštními právními předpisy, stavební úřad **žádost o vydání územního rozhodnutí zamítne** (§ 92 odst. 1 a 2 SZ).

Stavební úřad může v územním rozhodnutí u staveb a terénních úprav uvedených v § 104 odst. 1 písm. f) až i) SZ, jestliže to nevylučuje povaha věci, ochrana veřejných zájmů podle zvláštních právních předpisů nebo ochrana práv účastníků řízení, stanovit, že k **jejich provedení nebude vyžadovat ohlášení** (§ 78 odst. 6 SZ).

Pro doručování územního rozhodnutí platí stejné zásady jako pro doručování oznámení o zahájení územního řízení (§ 87 odst. 1 až 3 SZ). V případě doručování územního rozhodnutí veřejnou vyhláškou se v něm účastníci řízení podle § 85 odst. 2 písm. b) SZ identifikují označením pozemků a staveb evidovaných v katastru nemovitostí dotčených vlivem záměru.

Po dni nabytí právní moci územního rozhodnutí stavební úřad doručí žadateli stejnopis písemného vyhotovení územního rozhodnutí opatřený doložkou právní moci spolu s ověřenou grafickou přílohou (celková situace v měřítku katastrální mapy, popřípadě další vybraná část dokumentace); stejnopis písemného vyhotovení územního rozhodnutí opatřený doložkou právní moci doručí také místně příslušnému obecnímu úřadu, pokud není stavebním úřadem, a jde-li o stavby podle § 15[3] nebo 16[4], také stavebnímu úřadu příslušnému k povolení stavby.

Lhůty pro vydání rozhodnutí (§ 87 odst. 4 SZ)

- v jednoduchých věcech, zejména lze-li rozhodnout na základě dokladů předložených žadatelem, rozhodne stavební úřad bez zbytečného odkladu, nejdéle však do 60 dnů ode dne zahájení územního řízení;
- ve zvlášť složitých případech, zejména je-li nařízeno veřejné ústní jednání, stavební úřad rozhodne nejdéle do 90 dnů.

Platnost územního rozhodnutí (§ 93 SZ)

Platnost územního rozhodnutí o umístění stavby, změně využití území, vlivu užívání stavby na území a o dělení nebo scelování pozemků je 2 roky ode dne nabytí právní moci, nestanoví-li stavební úřad v odůvodněných případech lhůtu delší, **nejdéle však 5 let**. Rozhodnutí o ochranném pásmu platí po dobu trvání stavby, zařízení nebo chráněného útvaru, nestanoví-li stavební úřad jinou lhůtu.

Územní rozhodnutí nepozbývá platnost:
- bylo-li na základě žádosti podané v době jeho platnosti vydáno pravomocné stavební povolení nebo jiné obdobné rozhodnutí podle tohoto zákona nebo zvláštních právních předpisů, nebo nabyl-li v době jeho platnosti právních účinků souhlas s provedením ohlášeného stavebního záměru;
- bylo-li v době jeho platnosti započato s využitím území pro stanovený účel v případech, kdy se povolovací rozhodnutí nebo jiný úkon nevydává;
- vzniklo-li na základě oznámení stavebního záměru posouzeného autorizovaným inspektorem podaného v době platnosti právo stavební záměr realizovat;

[3] Speciální stavební úřady.
[4] Vojenské a jiné stavební úřady.

- byla-li na základě návrhu veřejnoprávní smlouvy nahrazující stavební povolení podaného v době jeho platnosti uzavřena tato veřejnoprávní smlouva a tato veřejnoprávní smlouva nabyla účinnosti.

Územní rozhodnutí pozbývá platnosti též dnem, kdy stavební úřad obdržel sdělení žadatele, že upustil od záměru, ke kterému se rozhodnutí vztahuje; to neplatí, byla-li realizace záměru již zahájena.

Změna a zrušení územního rozhodnutí (§ 94 SZ)

Územní rozhodnutí lze **změnit** pouze na základě žádosti toho, komu přísluší vykonávat práva z něho vyplývající, jestliže se změnila územně plánovací dokumentace nebo jiné podklady pro územní rozhodnutí nebo podmínky v území, a to tak, že se jeho dosavadní část nahradí novým územním rozhodnutím. Návrh na změnu územního rozhodnutí projedná stavební úřad v rozsahu této změny. Platnost původního územního rozhodnutí není dotčena, pokud není současně výslovně rozhodnuto o změně jeho platnosti podle § 93 odst. 3 SZ. Rozhodnutí o ochranném pásmu lze **změnit nebo zrušit** i na žádost toho, komu z něj vyplývá povinnost; vyžaduje-li to veřejný zájem, lze rozhodnutí o ochranném pásmu změnit nebo zrušit i z podnětu dotčeného orgánu podle zvláštního právního předpisu. Územní rozhodnutí lze z moci úřední **změnit nebo zrušit** v řízení o umístění veřejně prospěšné stavby nebo veřejně prospěšného opatření.

***Zjednodušené územní řízení** (§ 95 SZ)*

Zjednodušené územní řízení představuje vydání územního rozhodnutí bez předchozího správního řízení v celém rozsahu. Stavební úřad rozhodne o umístění stavby, o změně využití území, o změně vlivu užívání stavby na území a o dělení nebo scelování pozemků ve zjednodušeném územním řízení, jestliže záměr je v zastavěném území nebo v zastavitelné ploše a nevyžaduje posouzení vlivu na životní prostředí. Žádost musí mít všechny předepsané náležitosti (nevede se řízení, a proto nelze přerušit řízení a vyzvat žadatele k doplnění žádosti). Žádost je doložena závaznými stanovisky, popřípadě rozhodnutími dotčených orgánů a souhlasem účastníků řízení, kteří mají vlastnická nebo jiná věcná práva k pozemkům nebo stavbám na nich, jež jsou předmětem územního řízení nebo mají společnou hranici s těmito pozemky; souhlas s navrhovaným záměrem musí být vyznačen na situačním výkresu.

Pokud žádost nesplňuje podmínky pro zjednodušené územní řízení, **stavební úřad rozhodne usnesením o provedení územního řízení** (usnesení se oznamuje pouze žadateli a nelze se proti němu odvolat), lhůta pro vydání rozhodnutí začíná běžet od právní moci usnesení a žádost o vydání rozhodnutí ve zjednodušeném územním řízení se dále projednává v územním řízení podle § 87 až 92 SZ.

Pokud žádost splňuje podmínky pro zjednodušené územní řízení, stavební úřad posoudí záměr žadatele podle § 90 SZ, vyhotoví **návrh výroku rozhodnutí**, který vyvěsí na úřední desce po dobu 15 dnů; návrh výroku se doručí žadateli a dotčeným orgánům jednotlivě.

Žadatel je povinen zajistit vyvěšení **informace o návrhu výroku rozhodnutí** po dobu 15 dnů na místě určeném stavebním úřadem. Informace obsahuje údaje o žadateli, o předmětu územního řízení. Součástí informace je grafické vyjádření záměru, popřípadě jiný podklad, z něhož lze usuzovat o architektonické nebo urbanistické podobě záměru a o jeho vlivu na okolí. Pokud žadatel informaci nevyvěsí, stavební úřad opakuje vyvěšení návrhu výroku rozhodnutí na úřední desce, nebo rozhodne usnesením o provedení územního řízení, pokud mělo porušení této povinnosti žadatele za následek zkrácení práv účastníků územního řízení.

Proti návrhu výroku rozhodnutí je možno uplatnit **výhrady dotčených orgánů** (pokud v něm nejsou obsaženy podmínky uplatněné v jejich závazném stanovisku nebo pokud je záměr navržen v rozporu s jejich rozhodnutím) a **námitky účastníků** (pokud se nezměnily podklady pro jejich souhlas), a to písemně ve lhůtě 15 dnů ode dne vyvěšení návrhu výroku na úřední desce.

Pokud byly ve lhůtě uplatněny výhrady nebo námitky, rozhodne stavební úřad usnesením o provedení územního řízení. V opačném případě se rozhodnutí pokládá za **vydané**, nelze se proti němu dále odvolat a následný den po uplynutí lhůty pro uplatnění výhrad nebo námitek nabývá právní moci.

Po dni nabytí právní moci územního rozhodnutí stavební úřad doručí žadateli stejnopis písemného vyhotovení úplného územního rozhodnutí, včetně odůvodnění, opatřený doložkou právní moci spolu s ověřenou grafickou přílohou, kterou tvoří celková situace v měřítku katastrální mapy, popřípadě další vybraná část dokumentace; stejnopis písemného vyhotovení územního rozhodnutí opatřený doložkou právní moci doručí také obci, pokud není stavebním úřadem, a jde-li o stavbu podle § 15[5] nebo 16[6], také stavebnímu úřadu příslušnému k povolení stavby.

Společné územní rozhodnutí a stavební povolení *(dále jen „**společné rozhodnutí**“)*
(§ 94a SZ)

Podá-li žadatel na příslušném formuláři žádost o vydání společného rozhodnutí a připojí společnou dokumentaci, je zahájeno společné řízení. Jedná se tedy o jedno řízení. Společná dokumentace musí splňovat požadavky na dokumentaci pro vydání územního rozhodnutí a požadavky na projektovou dokumentaci pro vydání stavebního povolení. Na obsah žádosti o vydání společného územního rozhodnutí a stavebního povolení se přiměřeně použijí ustanovení o žádosti o vydání územního rozhodnutí a žádosti o stavební povolení. Pokud povaha věci nebo závazné stanovisko dotčeného orgánu společné řízení vylučuje, rozhodne stavební úřad o vyloučení povolení stavby ze společného řízení a stavební řízení přeruší do nabytí právní moci územního rozhodnutí.

K projednání žádosti o vydání společného rozhodnutí stavební úřad nařídí **ústní jednání**, a je-li to účelné, spojí jej s ohledáním na místě; oznámení o konání ústního jednání se doručí nejméně 15 dnů předem. V případě, že stavební úřad upustí od ústního jednání, platí stejné podmínky, jako při zahájení územního řízení (§ 87 odst. 1 SZ).

Závazná stanoviska dotčených orgánů a námitky účastníků řízení jsou uplatňována obdobně jako při územním a stavebním řízení.

Oznámení o zahájení společného řízení a další úkony v řízení se doručují účastníkům řízení a dotčeným orgánům jednotlivě, nejde-li o řízení s velkým počtem účastníků. V řízení s velkým počtem účastníků se oznámení o zahájení řízení a další úkony v řízení doručují jednotlivě účastníkům řízení uvedeným v § 85 odst. 1 a v § 85 odst. 2 písm. a) a v § 109 odst. 1 písm. a) až d) SZ a dotčeným orgánům.

V případech záměrů posuzovaných ve zjišťovacím řízení, nebo pro které bylo vydáno stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí, anebo záměrů umisťovaných v území, ve kterém nebyl vydán územní plán, stavební úřad nařídí k projednání žádosti veřejné ústní jednání a postupuje podle § 87 odst. 2 SZ. Pro uplatnění závazných stanovisek dotčených orgánů, námitek účastníků společného řízení a připomínek veřejnosti se použijí § 89 a 114 SZ obdobně.

Stavební úřad přezkoumá žádost podle § 90 a 111 SZ.

Výroková část společného rozhodnutí obsahuje 2 výroky – výrok o umístění stavby a výrok o povolení stavby. Výrok o povolení stavby je vykonatelný nabytím právní moci výroku o umístění stavby. Po dni nabytí právní moci výroku o umístění stavby postupuje stavební úřad podle § 92 odst. 4 SZ a po dni nabytí právní moci výroku o povolení stavby podle § 115 odst. 3 SZ.

Doba platnosti společného rozhodnutí je 2 roky, jestliže stavba byla zahájena do 2 let ode dne, kdy nabylo právní moci. Dobu platnosti společného rozhodnutí může stavební úřad prodloužit na základě odůvodněné žádosti stavebníka podanou před jejím uplynutím.

Územní souhlas *(§ 96 SZ)*

Místo územního rozhodnutí může stavební úřad vydat územní souhlas, pokud je záměr v zastavěném území nebo v zastavitelné ploše, poměry v území se podstatně nemění, záměr

[5] Speciální stavební úřady.
[6] Vojenské a jiné stavební úřady.

nevyžaduje nové nároky na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, a pokud se jedná o případy uvedené v § 96 odst. 2 SZ.

Územní souhlas nelze vydat v případech záměrů posuzovaných ve zjišťovacím řízení, nebo pro které bylo vydáno stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí podle zákona č. 100/2001 Sb.

K žádosti o územní souhlas žadatel připojí:

- doklady prokazující jeho vlastnické právo, smlouvu nebo doklad o právu provést stavbu nebo opatření k pozemkům nebo stavbám, na kterých má být požadovaný záměr uskutečněn; tyto doklady se připojují, nelze-li tato práva ověřit v katastru nemovitostí. Jestliže žadatel nemá vlastnické právo, smlouvu nebo doklad o právu provést stavbu nebo opatření k pozemku nebo stavbě, předloží souhlas jejich vlastníka; to neplatí, lze-li pozemek nebo stavbu vyvlastnit;
- souhlasná závazná stanoviska, popřípadě souhlasná rozhodnutí dotčených orgánů podle zvláštních právních předpisů, popřípadě rozhodnutí podle § 169 odst. 3 a 4 SZ;
- stanoviska vlastníků veřejné dopravní a technické infrastruktury k možnosti a způsobu napojení nebo k podmínkám dotčených ochranných a bezpečnostních pásem;
- souhlasy osob, které mají vlastnická nebo jiná věcná práva k pozemkům nebo stavbám na nich a tyto pozemky mají společnou hranici s pozemkem, na kterém má být záměr uskutečněn; souhlas s navrhovaným záměrem musí být vyznačen na situačním výkresu; souhlas se nevyžaduje v případech stavebních záměrů uvedených v § 103 SZ, pokud nejsou umístěny ve vzdálenosti od společných hranic pozemků menší než 2 m;
- jednoduchý technický popis záměru s příslušnými výkresy (nejedná se o vybranou činnost ve výstavbě, dokumentaci může vypracovat kdokoli, avšak v přiměřené kvalitě).

Dojde-li stavební úřad k závěru, že žádost nebo záměr **nesplňuje podmínky** pro vydání územního souhlasu, nebo mohou být přímo dotčena práva dalších osob kromě osob uvedených v § 96 odst. 3 písm. d) SZ, ledaže by s tím tyto osoby vyslovily souhlas, rozhodne **usnesením o provedení územního řízení**. Usnesení se oznamuje pouze žadateli a nelze se proti němu odvolat. Žádost o územní souhlas se považuje za žádost o vydání územního rozhodnutí, a pokud je to pro posouzení záměru nezbytné, vyzve stavební úřad žadatele k doplnění žádosti o údaje a podklady přiměřeně k povaze záměru, včetně dokumentace, která musí být u staveb podle § 96 odst. 2 písm. e) SZ[7] a u ohlašovaných staveb podle § 104 odst. 1 písm. a) až e) zpracována projektantem. Lhůta pro vydání územního rozhodnutí začíná běžet od právní moci usnesení o provedení územního řízení.

Pokud žádost i záměr splňují podmínky pro vydání územního souhlasu, vydá stavební úřad územní souhlas do 30 dnů ode dne podání žádosti bez projednání v územním řízení (nejedná se o správní řízení). O námitkách se nerozhoduje.

Územní souhlas obsahuje identifikační údaje o žadateli, popis záměru, identifikační údaje o pozemku nebo stavbě, na nichž bude záměr uskutečněn, podmínky pro provedení záměru a pro zpracování projektové dokumentace.

Územní souhlas nabývá právních účinků dnem doručení žadateli, který současně obdrží ověřený situační výkres. Územní souhlas s vyznačením účinnosti se doručuje osobám uvedeným v § 96 odst. 3 písm. d) SZ, dotčeným orgánům a místně příslušnému obecnímu úřadu, pokud není stavebním úřadem. Jedná-li o stavbu podle § 15[8] nebo 16[9], také stavebnímu úřadu příslušnému k povolení stavby.

Územní souhlas lze přezkoumat v přezkumném řízení, které lze zahájit do 1 roku ode dne, kdy územní souhlas nabyl právních účinků. Rozhodnutí ve věci v přezkumném řízení v prvním stupni nelze vydat po uplynutí 15 měsíců ode dne, kdy územní souhlas nabyl právních účinků.

Platnost územního souhlasu je 2 roky ode dne jeho vydání, **bez možnosti prodloužení doby jeho platnosti.**

[7] Pozn. autora kapitoly: a co § 96 odst. 2 písm. c) SZ – nástavby a přístavby?
[8] Speciální stavební úřady.
[9] Vojenské a jiné stavební úřady.

Společný územní souhlas a souhlas s provedením ohlášeného stavebního záměru – „společný souhlas“ *(§ 96a SZ)*

Podá-li stavebník současně žádost o územní souhlas a ohlášení stavebního záměru, které splňují požadavky § 96 a 105 SZ, vydá stavební úřad společný souhlas.

Pokud nejsou splněny podmínky pro vydání územního souhlasu nebo souhlasu s ohlášenou stavbou, nebo mohou být přímo dotčena práva dalších osob kromě „mezujících“ sousedů, rozhodne stavební úřad **usnesením o provedení územního rozhodnutí**. Podané ohlášení stavebního záměru nemá v tomto případě právní účinky, což stavební úřad stavebníkovi sdělí.

Společný souhlas spolu s ověřenou dokumentací nebo projektovou dokumentací se doručuje stavebníkovi (se štítkem „stavba povolena“), vlastníkovi stavby, pokud není stavebníkem, „mezujícím“ sousedům, dotčeným orgánům a místně příslušnému obecnímu úřadu, pokud není stavebním úřadem.

Společný souhlas nabývá právních účinků dnem doručení stavebníkovi. Platí po dobu 2 let ode dne jeho vydání. Nepozbývá však platnosti, pokud v této době bylo s ohlášeným stavebním záměrem započato. **Platnost společného souhlasu nelze prodloužit**.

Veřejnoprávní smlouva *(§ 78a SZ § 163 až 168 SŘ)*

Veřejnoprávní smlouva (dále jen VPS) může nahradit územní rozhodnutí v případě umístění stavby, změně využití území a změně vlivu užívání stavby na území. **VPS nelze uzavřít** v případě záměru, pro který bylo vydáno stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí (EIA; ne zjišťovací řízení – tam VPS uzavřít lze).

V **návrhu VPS**, kterou předkládá žadatel stavebnímu úřadu, musí být uvedeny:
- smluvní strany,
- výrok územního rozhodnutí, včetně všech údajů a podmínek vyplývajících ze závazných stanovisek dotčených orgánů (není nutný výslovný souhlas),
- odůvodnění souladu s požadavky § 90 SZ,
- osoby, které by byly účastníky územního řízení.

Dokumentace se přikládá v rozsahu dokumentace pro územní rozhodnutí, včetně situačního výkresu na podkladě katastrální mapy; závazná stanoviska, popřípadě rozhodnutí dotčených orgánů a doklad prokazující žadatelovo vlastnické právo k pozemku nebo stavbě, na nichž se má záměr uskutečnit, nebo smlouvu nebo doklad o právu provést stavbu nebo opatření k pozemkům nebo stavbám anebo souhlas podle § 86 odst. 3 SZ.

Do 30 dnů ode dne předložení VPS stavební úřad návrh posoudí. Po obdržení návrhu VPS musí stavební úřad vyvěsit informaci o podaném návrhu VPS na úřední desce po dobu 8 dnů (pokud se v té době přihlásí občanská sdružení, stavební úřad je zařadí mezi osoby, které by byly účastníky řízení; musí dát k VPS souhlas).

Stavební úřad na základě posouzení návrhu VPS **návrh přijme**, nebo **odmítne** a sdělí žadateli důvody odmítnutí.

Žadatel předloží stavebnímu úřadu VPS spolu **se souhlasy osob**, které by byly účastníky územního řízení a **grafickou přílohu** k vyznačení účinnosti.

Stavební úřad vyvěsí oznámení o uzavření VPS po vyznačení účinnosti na úřední desce po dobu 15 dnů. Smlouvu s vyznačením účinnosti doručí místně příslušnému obecnímu úřadu, pokud není stavebním úřadem, a jde-li o stavbu podle § 15[10] nebo 16[11] také stavebnímu úřadu příslušnému k povolení stavby.

[10] Speciální stavební úřady.
[11] Vojenské a jiné stavební úřady.

Účinky VPS:
- **zanikají** uplynutím 2 let ode dne její účinnosti, není-li dohodnuta doba delší, nejdéle však 5 let;

- **nezanikají**, pokud:
  - bylo-li na základě žádosti podané v době její účinnosti vydáno pravomocné stavební povolení nebo jiné obdobné rozhodnutí podle tohoto zákona nebo zvláštních právních předpisů, nebo nabyl-li v době její účinnosti právních účinků souhlas s provedením ohlášeného stavebního záměru;
  - bylo-li v době její účinnosti započato s využitím území pro stanovený účel v případech, kdy se povolovací rozhodnutí nebo jiný úkon nevydává;
  - vzniklo-li na základě oznámení stavebního záměru posouzeného autorizovaným inspektorem podaného v době její účinnosti právo stavební záměr realizovat.

Účinnost VPS lze prodloužit ve smyslu § 78a odst. 7 SZ.

VPS pozbývá účinnosti, když stavební úřad obdržel sdělení žadatele, že upustil od záměru, ke kterému se veřejnoprávní smlouva vztahuje; to neplatí, byla-li realizace záměru již zahájena.

Změna VPS je možná na základě dohody stavebního úřadu a žadatele za podmínek, které platí pro změnu a zrušení územního rozhodnutí.

Změna nebo zrušení VPS je možná samostatným výrokem v rozhodnutí o umístění veřejně prospěšné stavby nebo veřejně prospěšného opatření.

Veřejnoprávní smlouva **je přezkoumatelná** podle ustanovení § 165 správního řádu. Přezkumné řízení lze zahájit nejpozději do 1 roku od účinnosti veřejnoprávní smlouvy. Rozhodnutí (vydává ten stavební úřad, který VPS uzavřel, ne odvolací orgán) ve věci v přezkumném řízení v prvním stupni nelze vydat po uplynutí 15 měsíců ode dne účinnosti veřejnoprávní smlouvy.

Pokud je možné nahradit územní rozhodnutí veřejnoprávní smlouvou (§ 78a SZ) a současně je možné nahradit stavební povolení veřejnoprávní smlouvou (§ 116 SZ), lze uzavřít **veřejnoprávní smlouvu, která nahradí současně územní rozhodnutí a stavební povolení** (§ 78 odst. 5 SZ).

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 503/2006 Sb., o podrobnější úpravě územního řízení, veřejnoprávní smlouvy a územního opatření. (V1)

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. (SŘ)

D.2.4.2 Územní opatření

Zpracovatel – Ing. arch. Miriam Blažková. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – 12. 2. 2009.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Miriam Blažková
Redakce ÚÚR – Ing. Alena Navrátilová
Závěrečná redakce – MMR

Územní opatření o stavební uzávěře *(§ 97 odst. 1, § 98, § 99, § 102 SZ, § 17 V3)*

Územní opatření o stavební uzávěře omezuje nebo zakazuje v nezbytném rozsahu stavební činnost ve vymezeném území, pokud by mohla ztížit nebo znemožnit budoucí využití území podle připravované územně plánovací dokumentace, jestliže bylo rozhodnuto o jejím pořízení nebo

o pořízení její změny, nebo podle jiného rozhodnutí či opatření v území, jímž se upravuje využití území. Územní opatření o stavební uzávěře lze vydat také v případech, jestliže je zrušeno nebo změněno rozhodnutí o námitkách nebo zrušeno opatření obecné povahy o vydání územně plánovací dokumentace, případně jeho část.

Územním opatřením o stavební uzávěře nelze omezit nebo zakázat udržovací práce.

Výjimku z omezení nebo zákazu stavební činnosti podle územního opatření o stavební uzávěře, jestliže povolení výjimky neohrožuje sledovaný účel, *může na žádost povolit příslušná rada. Proti rozhodnutí o výjimce se nelze odvolat.*

Územní opatření o stavební uzávěře stanoví dobu trvání stavební uzávěry, popřípadě podmínky pro povolení výjimek.

Součástí územního opatření o stavební uzávěře je grafická příloha v měřítku katastrální mapy s vyznačením dotčeného území.

Vlastníkovi pozemku nebo stavby, jemuž byla práva při užívání pozemku nebo stavby omezena na základě územního opatření o stavební uzávěře, a byla mu tím způsobena újma, náleží náhrada. Náhradu poskytuje obec nebo kraj, jejichž orgány vydaly územní opatření o stavební uzávěře, na základě písemné žádosti vlastníka obsahující prokázání majetkové újmy. Nedojde-li k dohodě o výši náhrady, rozhodne o její výši soud (§ 102 SZ).

Územní opatření o asanaci území *(§ 97 odst. 2, § 98, § 100 SZ, § 18 V3)*

Územní opatření o asanaci území se vydává na území postiženém živelní pohromou nebo závažnou havárií, v jejímž důsledku došlo k podstatnému zásahu do využití území a je nezbytné stanovit podmínky pro odstranění dopadů živelní pohromy nebo havárie a pro další využití území. Územní opatření o asanaci území se vydává rovněž pro zastavěné území, ve kterém jsou závadné stavby, z důvodů hygienických, bezpečnostních, požárních, provozních a ochrany životního prostředí, u nichž je ve veřejném zájmu nutné nařídit odstranění závad staveb a úpravy staveb a nařídit opatření k asanaci území.

Územní opatření o asanaci území se vydává na základě průzkumu dotčeného území a vyhodnocení stavu staveb a pozemků z hlediska ohrožení života nebo zdraví osob nebo z hlediska požadavků na využití území v důsledku odstraňování živelní pohromy nebo havárie. Územní opatření o asanaci území stanoví územní a stavebně technické podmínky pro odstraňování dopadů živelní pohromy nebo havárie anebo závad v území a stanoví podmínky pro budoucí využití vymezeného dotčeného území. Uvádí stavby, které budou odstraněny a stanoví bezprostřední podmínky pro neodkladné změny v uspořádání území. Součástí územního opatření o asanaci je grafická příloha v měřítku katastrální mapy s vyznačením dotčeného území.

Tímto opatřením se pozastavuje platnost schválené územně plánovací dokumentace s tím, že ve stanovené lhůtě je povinností orgánu územního plánování zajistit její změnu nebo pořídit novou územně plánovací dokumentaci. Vydáním nové územně plánovací dokumentace nebo její změny pro dotčené území pozbývá územní opatření o asanaci území účinnosti.

Územní opatření o stavební uzávěře nebo územní opatření o asanaci území vydává jako *opatření obecné povahy podle správního řádu* v přenesené působnosti rada obce. Rada kraje v přenesené působnosti vydává tato opatření v případě, že se územní opatření dotýká více obcí anebo v případě nečinnosti příslušné rady obce. Návrh územního opatření o stavební uzávěře nebo územního opatření o asanaci území se písemně projednává s dotčenými orgány. S dotčenými orgány, které uplatnily svá stanoviska, musí být návrh územního opatření o stavební uzávěře nebo územního opatření o asanaci území dohodnut. Námitky proti návrhu územního opatření o stavební uzávěře nebo územního opatření o asanaci území mohou podat vlastníci nemovitostí, jejichž práva, povinnosti nebo zájmy související s výkonem vlastnického práva mohou být opatřením obecné povahy přímo dotčeny, nebo, určí-li tak správní orgán, i jiné osoby, jejichž oprávněné zájmy mohou být opatřením obecné povahy

přímo dotčeny. Dále pak zástupce veřejnosti a osoby, o kterých tak stanoví zvláštní právní předpis (zákon č. 114/1992 Sb.)

Soulad opatření obecné povahy s právními předpisy lze posoudit v přezkumném řízení. Usnesení o zahájení přezkumného řízení lze vydat do 3 let od účinnosti opatření. Účinky rozhodnutí v přezkumném řízení nastávají ode dne jeho právní moci (§ 174 správního řádu).

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (SZ).

Vyhláška MMR č. 503/2006 Sb., o podrobnější úpravě územního rozhodování, územního opatření a stavebního řádu, ve znění vyhlášky č. 63/2013 Sb. (V3).

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

D.2.5 Úprava vztahů v území

Zpracovatel – Ing. Marie Polešáková, Ph.D. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Aktualizace – 12. 2. 2009.
Aktualizace 2013 – Ing. Marie Polešáková, Ph.D.
Redakce ÚÚR – Ing. arch. Naděžda Rozmanová

Aktualizace – bude doplněno

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování

Kapitola D – Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby

D.3 Vazby nástrojů územního plánování

Garant kapitoly **D. Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby**:
Ing. arch. Naděžda Rozmanová

D.3 Vazby nástrojů územního plánování

Podkapitola D.3.1 **Vzájemné vazby nástrojů územního plánování**:

Bude doplněno.

Zpracovatel – Ing. arch. Josef Markvart, CSc.
Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Zveřejněno: 6. 12. 2006
Poslední aktualizace – Ing. Alena Navrátilová, 15. 11. 2010.
Aktualizace 2013 – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc., 31. 3. 2013.
Redakce ÚÚR – Ing. Alena Navrátilová
Redakce MMR

Podkapitola D.3.2 **Vazby nástrojů územního plánování na ostatní nástroje rozvoje území**:

Zpracovatel – Prof. Ing. Vítězslav Kuta, CSc., spolupráce – Ing. Vladimír Koudela, CSc.
Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Zveřejněno: 6. 12. 2006
Aktualizace – Ing. Alena Navrátilová, 29. 4. 2010.
Aktualizace 2014 – Ing. Ludmila Rohrerová, RNDr. Vladimíra Labounková, Ing. arch. Hana Šimková, Ph.D., Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Redakce ÚÚR – Ing. Alena Navrátilová
Redakce MMR – Odbor územního plánování a Odbor rozvoje a strategie regionální politiky

Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

D.3 VAZBY NÁSTROJŮ ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ 2
D.3.1 Vzájemné vazby nástrojů územního plánování 2
D.3.2 Vazby nástrojů územního plánování na ostatní nástroje rozvoje území 3
D.3.2.1 Nástroje územního rozvoje 3
D.3.2.2 Strategické nástroje 3
D.3.2.3 Finanční nástroje 5
D.3.2.4 Metodické nástroje 9
D.3.2.5 Vztah regionální politiky a územního plánování 9
D.3.2.6 Vazby strategických nástrojů regionální politiky a územního plánování 11
D.3.2.7 Klasifikace územních jednotek NUTS 17

Související právní předpisy
Použité zdroje

D.3 VAZBY NÁSTROJŮ ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

D.3.1 Vzájemné vazby nástrojů územního plánování

Aktualizace 2013 – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.,
Bude doplněno.

D.3.2 Vazby nástrojů územního plánování na ostatní nástroje rozvoje území

Rámec pro územní rozvoj v České republice tvoří politiky Evropské unie. Jednou z nejdůležitějších politik EU je kohezní politika (politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti). Obecným cílem kohezní politiky je snižování rozdílů mezi úrovní rozvoje různých regionů, snížení zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů a posilování hospodářské, sociální a územní soudržnosti za účelem harmonického vývoje Evropské unie. Evropská unie provádí svou kohezní politiku v rámci sedmiletých cyklů, takzvaných programových období. Cíle kohezní politiky se v čase mění a reagují na potřeby stávajících a přistupujících členů a celkového prostředí EU.

Pro udržitelný rozvoj území je důležitá provázanost jednotlivých nástrojů územního rozvoje. Následující kapitola se věnuje vazbám nástrojů územního plánování na ostatní nástroje rozvoje území.

Pod *ostatními nástroji* rozvoje území se rozumí podklady, dokumenty a rozhodnutí, které jsou zadávány, zpracovávány, resp. schvalovány jinými orgány státní správy a územní samosprávy než orgány územního plánování a mimo vlastní proces územního plánování. Jsou to jednak dokumenty komplexního celostátního dosahu, jednak dokumenty rezortního (odvětvového) charakteru. Souhrnnými stránkami rozvoje území se zabývají většinou materiály zahrnované do oblasti regionálního rozvoje, dílčími stránkami rozvoje území se mohou zabývat různé rezortní strategie a koncepce (např. státní energetická koncepce).

Komplexní celostátní dokumenty navazují zpravidla na obdobné dokumenty zpracovávané v rámci Evropské unie a vyžadované jejími orgány. Jsou zadávány ad hoc a podle metodik, vydávaných orgány EU pro jednotlivé druhy dokumentů.

D.3.2.1 Nástroje územního rozvoje

Nástroje územního rozvoje ČR můžeme rozčlenit na:

- strategické nástroje (např. strategie, politiky, koncepce),
- finanční nástroje (např. fondy EU, národní dotační programy),
- metodické nástroje (např. konzultace, metodické pokyny).

D.3.2.2 Strategické nástroje

Systém strategických nástrojů můžeme členit dle územní úrovně:

A. **evropská úroveň** (EU) – například Evropa 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění, Územní agenda Evropské unie 2020 apod.

B. **národní úroveň** (stát) – například strategie regionálního rozvoje, politika územního rozvoje, strategický rámec udržitelného rozvoje ČR, strategie hospodářského růstu, další sektorové politiky, Dohoda o partnerství pro programové období 2014–2020 apod.

C. **regionální úroveň** – strategie rozvoje kraje, program rozvoje územního obvodu kraje, zásady územního rozvoje, sektorové strategie na úrovni kraje, strategie dobrovolného svazku obcí[1], strategie místní akční skupiny apod.

D. **obecní úroveň** – například program rozvoje obce, územní plán, regulační plán apod.

Vzájemnou provázanost dokumentů můžeme posuzovat horizontálně (tedy například jak jednotlivé dokumenty krajů na sebe navazují) nebo vertikálně (například zda krajské dokumenty respektují státní úroveň nebo obecní dokumenty respektují krajskou úroveň).

Z **horizontálního hlediska** je závaznost provázanosti dokumentů na jednotlivých úrovních různá. Na úrovni státu by měly jednotlivé strategické dokumenty respektovat legislativu ČR a EU, mezinárodní smlouvy a ostatní strategické dokumenty (schválené usnesením vlády).

Vybrané strategické nástroje územního rozvoje na evropské a celostátní úrovni

Evropská unie	Evropské perspektivy územního rozvoje (1999) Řídící principy udržitelného rozvoje území (2000) Obnovená Strategie EU pro udržitelný rozvoj / Renewed EU Sustainable Development Strategy (2006) Evropa 2020 / Europe 2020 (2010) Územní agenda Evropské unie 2020 / Territorial Agenda of the European Union 2020 (2011)

Vládní a mezirezortní dokumenty	Dohoda o partnerství v programovém období 2014–2020 Zpět na vrchol. Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti České republiky pro období 2012 až 2020 Národní program reforem České republiky 2013

Ministerstvo	**Vybrané strategie, koncepce**
Ministerstvo pro místní rozvoj	Strategie regionálního rozvoje České republiky 2014–2020 Politika územního rozvoje České republiky 2008 Koncepce bydlení ČR do roku 2020 Zásady urbánní politiky Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2014–2020
Ministerstvo dopravy	Dopravní politika 2014–2020
Ministerstvo kultury	Státní kulturní politika na léta 2009–2014 Aktualizace Státní kulturní politiky na léta 2013–2014 s výhledem na roky 2015–2020
Ministerstvo průmyslu a obchodu	Státní energetická koncepce České republiky Národní strategie regenerace brownfieldů Koncepce podpory malých a středních podnikatelů na období let 2014–2020

[1] Obce mohou podle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), vytvářet dobrovolné svazky obcí – za účelem ochrany a prosazování společných zájmů. Tyto svazky mohou mít a obvykle mají své strategické dokumenty.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky 2008–2015
Ministerstvo zahraničních věcí	Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na léta 2010 až 2017
Ministerstvo zemědělství	Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007–2013 Koncepce řešení problematiky ochrany před povodněmi v České republice s využitím technických a přírodě blízkých opatření
Ministerstvo životního prostředí	Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky Státní politika životního prostředí 2012–2020

Více informací o rezortních rozvojových dokumentech a strategiích a koncepcích lze nalézt na internetových stránkách Databáze strategií – Portál pro strategické řízení.

D.3.2.3 Finanční nástroje

Finanční nástroje mohou mít formu:
- nenávratné účelové podpory – dotace,
- návratné finanční podpory – úvěry, půjčky, fondy rizikového kapitálu apod.

Zdroje financování můžeme členit podle územní úrovně:
- nadnárodní/přeshraniční (fondy EU, norské fondy, švýcarské fondy atd.),
- národní (národní programy),
- krajské (krajské a doplňkové programy),
- obecní zdroje, zdroje svazku obcí a místních akčních skupin,
- jiné (např. soukromé prostředky v rámci spolupráce s veřejným subjektem – tzv. PPP).

Finanční nástroje – Evropské strukturální a investiční fondy

Důležitým finančním nástrojem rozvoje území jsou fondy Evropské unie. V programovém období 2014–2020 jsou fondy EU zaměřeny na podporu politiky soudržnosti, politiky rozvoje venkova a námořní a rybářské politiky. Souhrnně se tyto fondy nazývají **Evropské strukturální a investiční fondy**. Jedná se o:
- Evropský fond pro regionální rozvoj (strukturální fond),
- Evropský sociální fond (strukturální fond),
- Fond soudržnosti,
- Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova,
- Evropský námořní a rybářský fond.

Více informací o fondech Evropské unie lze nalézt na internetových stránkách Ministerstva pro místní rozvoj:
- Strukturální fondy
- Fondy EU
- Příprava programového období 2014–2020

Finanční nástroje – národní úroveň

K finančním nástrojům rozvoje území na národní úrovni patří podpůrné programy financované ze státního rozpočtu ČR a z rozpočtů státních fondů. Jsou poskytovány více ministerstvy. Ministerstvo pro místní rozvoj poskytuje dotace v oblasti regionálního rozvoje, v oblasti cestovního ruchu a v oblasti podpory bydlení.

Programy podpory rozvoje regionů[2] – Ministerstvo pro místní rozvoj

Program, podpora	**Popis programu, podpory**
Podpora rozvoje a obnovy venkova	Podprogram má za cíl formou dotace podpořit obnovu a rozvoj venkovských obcí. Obsahuje čtyři dotační tituly: Dotační titul č. 1 – Podpora vítězů soutěže Vesnice roku Dotační titul č. 2 – Podpora zapojení dětí a mládeže do komunitního života v obci Dotační titul č. 3 – Podpora spolupráce obcí na obnově a rozvoji venkova Dotační titul č. 4 – Podpora obnovy drobných sakrálních staveb v obci
Podpora rozvoje státem podporovaných regionů	Cílem programu by měla být podpora zvýšení absorpční kapacity daných regionů tak, aby byly schopné získat dotační podporu z fondů EU.
Podpora rozvoje specifických regionů státu	Program by měl být zaměřen na komplexní podporu specifických regionů (regiony se zvýšenou koncentrací sociálně vyloučených či ohrožených skupin obyvatel a přírodních či kulturních hodnot krajiny, bývalé vojenské újezdy, velkoplošné lokality brownfields) s cílem umožnění jejich adekvátního rozvoje případně nového funkčního využití.
Obnova obecního a krajského majetku po živelních pohromách	Cílem programu má být přispět k obnově základních funkcí v území zabezpečovaných v působnosti územních samosprávných celků, a tím odstranit nebo omezit možné důsledky pohrom spočívající v narušení plynulosti, dostupnosti a kvality výkonu veřejné správy. Program se vyhlašuje v případě výskytu živelné pohromy.

Více informací o programech podpory regionů Ministerstva pro místní rozvoj pro rok 2014.

[2] Navržené národní programy dle Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020.

Vybrané programy podpory cestovního ruchu – Ministerstvo pro místní rozvoj

Program, podpora	**Popis programu, podpory**
Národní program podpory cestovního ruchu (2010–2015), podprogram Cestování dostupné všem	Podprogram má za cíl podpořit rekonstrukce/vybudování odpočívadel, center služeb pro turisty a hygienického zázemí pro pěší, cyklisty a handicapované turisty podél tras, zpřístupnění atraktivit cestovního ruchu a zavedení /zlepšení/ vytvoření navigačních a informačních systémů pro sluchově a zrakově postižené účastníky cestovního ruchu, to vše včetně marketingu zrealizovaných výstupů akcí

Více informací o programech podpory cestovního ruchu Ministerstva pro místní rozvoj pro rok 2014.

Programy podpory bydlení – Ministerstvo pro místní rozvoj

Program, podpora	**Popis programu, podpory**
Podpora regenerace panelových sídlišť	Cílem je poskytování dotací obcím na regeneraci veřejného prostranství panelového sídliště o celkovém počtu nejméně 150 bytů.
Podpora výstavby technické infrastruktury	Cílem je rozšířit nabídku zainvestovaných pozemků pro následnou výstavbu bytových domů, rodinných domů nebo bytových a rodinných domů.
Podprogram Podpora výstavby podporovaných bytů	Cílem je vznik podporovaných bytů na území České republiky sloužících k poskytování sociálního bydlení pro osoby, které mají ztížený přístup k bydlení v důsledku zvláštních potřeb vyplývajících z jejich nepříznivé sociální situace – věk, zdravotní stav nebo sociální okolnosti jejich života.
Podprogram Podpora oprav domovních olověných rozvodů	Cílem je zkvalitnění bytového fondu výměnou domovních olověných rozvodů. Tím se docílí snížení obsahu olova v pitné vodě.

Více informací o programech podpory bydlení Ministerstva pro místní rozvoj pro rok 2014.

Programy podpory bydlení – Státní fond rozvoje bydlení ČR

Program, podpora	Popis programu, podpory
Úvěry na výstavbu nájemních bytů	Cílem je podpořit nejen novou výstavbu nájemních bytů, především pro vymezené skupiny obyvatel, ale také umožnit přestavby a rekonstrukce již existujících objektů, které původně nebyly určeny k bydlení nebo v nich nejsou byty způsobilé k bydlení.
Úvěry na opravy a modernizace domů Panel 2013 +	Program je určen pro všechny vlastníky bytových domů, bez rozdílu technologie výstavby (panelové, cihlové). Program mohou využít družstva, společenství vlastníků, fyzické a právnické osoby, stejně jako města či obce, jež mají ve vlastnictví bytový dům.
Úvěry na modernizaci bytů pro obce	Obsah a poskytování této podpory upravuje Nařízení vlády č. 396/2001 Sb., o použití prostředků Státního fondu rozvoje bydlení na opravy a modernizace bytů, ve znění pozdějších předpisů.
Povodňové programy	Úvěr na opravy – fyzické osoby, jejichž nemovitost byla postižena povodní. Úvěr na pořízení bydlení – fyzické osoby, které v důsledku povodní přišly o své nemovitosti určené k bydlení. Úvěry obcím – poskytování podpory na opravy a modernizace bytů.
Program Jessica	Projekt nízkoúročených úvěrů na rekonstrukce a modernizace pro města s Integrovaným plánem rozvoje měst. Nízkoúročené úvěry na opravy a modernizace bytových domů **z fondů EU.** Otevření programu – přelom roku 2013/2014.

Více informací o programech a podporách Státního fondu rozvoje bydlení.

Vybrané programy realizované dalšími ministerstvy[3]

Program, podpora	Popis programu, podpory
Ministerstvo průmyslu a obchodu Program Revit EFEKT 2014 – Státní program na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů energie na rok 2014	Cílem programu **Revit** je podpora malých a středních podniků na léta 2014–2020, působící v regionech s nižší či klesající ekonomickou aktivitou a vysokou nezaměstnaností nebo postižených živelními pohromami. Cílem programu **EFEKT** je podnítit zájem o úspory energie a využití obnovitelných zdrojů energie. Prioritou je osvěta a vzdělávání laické i odborné veřejnosti, pomoc statutárním městům a krajům se zaváděním energetického managementu a podpora malých investičních akcí s přímými úsporami energie pro města, obce i menší podnikatelské projekty.
Ministerstvo životního prostředí, Státní fond životního prostředí ČR Zelená úsporám	Program Zelená úsporám je zaměřen na podporu instalací zdrojů na vytápění s využitím obnovitelných zdrojů energie, ale také investic do energetických úspor při rekonstrukcích i v novostavbách. V programu je podporováno kvalitní zateplování rodinných domů a bytových domů, náhrada neekologického vytápění za nízkoemisní zdroje na biomasu a účinná tepelná čerpadla, instalace těchto zdrojů do nízkoenergetických novostaveb a také výstavba v pasivním energetickém standardu.

[3] Aktuální informace o programech jsou k dispozici na internetových stránkách jednotlivých ministerstev.

D.3.2.4 Metodické nástroje

Metodické nástroje rozvoje území mohou mít různou formu. Můžeme je rozdělit na:
- konzultace a poradenství,
- metodické pokyny,
- výzkumné úkoly.

Na tvorbě metodických nástrojů se mohou podílet orgány státní správy a samosprávy, vědecká a vzdělávací zařízení, neziskové organizace i podnikatelské subjekty. Významné postavení při tvorbě metodických nástrojů v oblasti územního rozvoje má Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR). Z metodických nástrojů územního rozvoje tvořených v rámci kompetence MMR lze uvést například:
- metodický pokyn pro využití integrovaných přístupů v programech ESIF 2014–2020[4]
- elektronická metodická podpora rozvojových dokumentů obcí,
- zpracování certifikovaných metodik v rámci podpory výzkumu a vývoje v oblasti regionálního rozvoje v návaznosti na spolupráci MMR s Technologickou agenturou ČR,
- odborné semináře, např. k problematice mikroregionů,
- stanoviska a metodiky v oblasti územního plánování,
- Portál územního plánování,
- 1000 otázek ke stavebnímu právu,
- mapy nájemného,
- Portál o bydlení,
- Národní systém kvality služeb cestovního ruchu.

D.3.2.5 Vztah regionální politiky a územního plánování

Vztah regionální politiky a územního plánování není v příslušných zákonech explicitně deklarován. Vztah vzájemných podmíněností, návazností a souvislostí však vyplývá z vnitřních vazeb obou plánovacích činností, neboť oba okruhy činností se zabývají týmž předmětem – rozvojem území a děním v něm. Nazírají na území jen z rozdílných úhlů pohledu, akcentují rozdílné stránky procesů probíhajících v území a používají různé vyjadřovací techniky. Územní plánování lokalizuje v území záměry regionální politiky a další záměry plynoucí z potřeb území.

Stavební zákon upravuje ve věcech územního plánování zejména cíle a úkoly územního plánování, soustavu orgánů územního plánování, nástroje územního plánování, vyhodnocování vlivů na udržitelný rozvoj území, rozhodování v území, podmínky pro výstavbu, rozvoj území a pro přípravu veřejné infrastruktury.

Zákon o podpoře regionálního rozvoje stanoví podmínky pro poskytování podpory regionálnímu rozvoji s cílem vyváženého rozvoje státu nebo územního obvodu kraje, s tím související působnost správních úřadů, krajů a obcí a vytváří podmínky pro koordinaci a realizaci hospodářské a sociální soudržnosti.[5]

[4] V roce 2014 se předpokládá schválení metodického pokynu usnesením vlády.

[5] MMR připravuje novelu zákona o podpoře regionálního rozvoje, která zohlední programové období EU 2014–2020.

Vnitřní vazby mezi územním plánováním a regionální politikou se projeví názorněji při podrobnějším srovnání.

Cílem *územního plánování* je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích.

Územní plánování zajišťuje předpoklady pro udržitelný rozvoj území soustavným a komplexním řešením účelného využití a prostorového uspořádání území s cílem dosažení obecně prospěšného souladu veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území. Za tím účelem sleduje společenský a hospodářský potenciál rozvoje.

Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti. S ohledem na to určuje podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťuje ochranu nezastavěného území a nezastavitelných pozemků. Zastavitelné plochy se vymezují s ohledem na potenciál rozvoje území a míru využití zastavěného území.

Územní plánování se zabývá především hmotným prostředím (státu, kraje, obce), ale vždy v souvislosti s činnostmi (funkcemi), které se v tomto hmotném prostředí odehrávají. Územní plánování přitom řeší existující trvalý (a v podstatě neodstranitelný) rozpor mezi relativní stálostí hmotných prvků prostředí (krajiny, staveb) a proměnlivostí činností v hmotném prostředí probíhajících. Z tohoto hlediska se někdy charakterizují zpracovávané informace na informace s krátkodobou platností a informace s dlouhodobou platností. Krátkodobou platnost mají především informace o obyvatelstvu a jeho ekonomických, sociálních a kulturních činnostech.

Regionální rozvoj lze definovat jako využívání socioekonomického potenciálu regionů, zvyšování konkurenceschopnosti a životní úrovně jejich obyvatel. V tomto ohledu jde o dynamický a vyvážený rozvoj regionální struktury příslušného územního celku a jeho částí (regionů, mikroregionů). Východiskem pro dobře realizovaný rozvoj je sledování vývoje regionálních disparit a následná volba způsobu jejich odstraňování, popřípadě zmírňování.

V duchu tohoto pojetí a principu solidarity podporují orgány Evropské unie rozvoj regionů, které jsou ekonomicky slabé a zaostávají za unijním průměrem nebo rozvoj regionů, které čelí výrazným strukturálním změnám. Analogicky postupují jednotlivé státy v rámci politiky rozvoje svého území.

Regionální rozvoj tedy vytváří hierarchickou strukturu, kde na nejvyšší úrovni je pro Českou republiku Evropská unie a jí podporovaný regionální rozvoj, pak je zde suverénní regionální rozvoj na úrovni českého státu a posléze regionální rozvoj na úrovni krajů a dále měst a obcí. Každá z těchto úrovní má své specifické a nezastupitelné poslání.

Z důvodu statistického vykazování vůči EU a čerpání fondů EU existuje mezi národní úrovní (NUTS 1) a krajskou (NUTS 3) ještě úroveň regionů soudržnosti (NUTS 2). Podrobněji v kapitole D. 3.2.7 Klasifikace územních jednotek NUTS.

Regionální politika představuje strategické směřování a soubor intervencí zaměřených podle konkrétní situace státu a jeho regionů a podle očekávaných vývojových tendencí na podporu

opatření vedoucích k růstu ekonomických aktivit v území. Může preferovat podporu podnikání, rozvoj lidských zdrojů a další opatření v oblasti trhu práce, rozvoj cestovního ruchu, rozvoj bydlení, ekologické aspekty života obyvatel v regionech, rozvoj infrastruktury apod.

Jejím významným cílem je konvergence regionů v rámci určitého územního celku a klíčovým znakem je její selektivnost, to znamená diferenciace zaměření intervencí na podporu vybraných problémových regionů, které výrazně zaostávají ve svém rozvoji za průměrem v míře, která je společensky uznána za nežádoucí.

Regionální politika a územní plánování musí postupovat ve vzájemném souladu a poskytovat si vzájemně potřebné informace.

D.3.2.6 Vazby strategických nástrojů regionální politiky a územního plánování

Regionální politika i územní plánování se zabývají rozvojem území, proto je třeba usilovat o provázanost jejich strategických dokumentů, tzn. na celostátní úrovni o provázanost Politiky územního rozvoje a Strategie regionálního rozvoje, u kraje o provázanost zásad územního rozvoje (ZÚR) s programem rozvoje kraje (PRK), u obcí o provázanost územního plánu s programem rozvoje obce. Dokumenty by se měly vzájemně respektovat.

Například pro program rozvoje obce jsou určující a nezbytné limity využití území (zdrojem je územně plánovací dokumentace). Naproti tomu pro tvorbu územního plánu je nezbytné znát záměry využití území (zdrojem může být program rozvoje obce).

Politicko-správní úroveň	Úrovně plánování	Právní základy	Plánovací nástroje	Základní obsah	Institucionální zabezpečení
Stát	Plánování na úrovni státu	Stavební zákon *zákon č. 183/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů*	Politika územního rozvoje (PÚR)	Stanovení republikových priorit územního plánování; vymezení rozvojových oblastí, os a specifických oblastí; vymezení ploch a koridorů dopravní a technické infrastruktury mezinárodního nebo republikového významu; stanovení kritérií a podmínek pro rozhodování v území pro vymezené oblasti, plochy a koridory	Ministerstvo pro místní rozvoj
Kraje	Územní plánování na krajské úrovni (regionální úroveň plánování)	Stavební zákon *zákon č. 183/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů*	Zásady územního rozvoje (ZÚR)	Stanovení základních požadavků na účelné a hospodárné uspořádání území; vymezení ploch a koridorů nadmístního významu technické a dopravní infrastruktury; vymezení nadmístních rozvojových oblastí a os a nadmístních specifických oblastí	Krajský úřad
			Regulační plán (pro plochy a koridory nadmístního významu)	Podmínky pro vymezení a využití jednotlivých pozemků	Krajský úřad
			Územně analytické podklady (pro území kraje)	Zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území; potenciály / hodnoty území; limity a omezení; SWOT analýza; záměry rozvoje území včetně problémů k řešení	Krajský úřad
Správní obvody obcí s rozšířenou působností	Územní plánování na obecní úrovni	Stavební zákon *zákon č. 183/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů*	Územně analytické podklady (pro správní obvod obce s rozšířenou působností)		Obecní úřad obce s rozšířenou působností
Obce	Územní plánování a regulační plánování obce	Stavební zákon *zákon č. 183/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů*	Územní plán	Koncepce územního rozvoje a funkční využití ploch; vymezení zastavitelného území obce	Obecní úřad
			Regulační plán	Podmínky pro vymezení a využití jednotlivých pozemků	Obecní úřad

Tab. 1: Plánovací systém ČR – územní plánování

Politicko-správní úroveň	Úrovně plánování	Právní základy	Plánovací nástroje	Základní obsah	Institucionální zabezpečení
Stát	Plánování na úrovni státu	Zákon o podpoře regionálního rozvoje *zákon č. 248/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů*	Strategie regionálního rozvoje (SRR)	Analýza stavu regionálního rozvoje, strategické cíle regionálního rozvoje ČR, vymezení státem podporovaných regionů	Ministerstvo pro místní rozvoj
			Státní program regionálního rozvoje	Zaměření podpory regionálního rozvoje pro jeden nebo více podporovaných regionů	Ministerstvo pro místní rozvoj
Kraje	Plánování na úrovni kraje	*vyhotovení dokumentu je dobrovolné*	Strategie rozvoje kraje	Obsah není dán právními předpisy	Krajský úřad
		Zákon o podpoře regionálního rozvoje *zákon č. 248/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů* Zákon o krajích (krajské zřízení) *zákon č. 129/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů*	Program rozvoje územního obvodu kraje (PRK)	Analýza hospodářského a sociálního rozvoje kraje, vymezení regionů v kraji vyžadujících podporu, cíle, priority a úkoly ekonomického a sociálního rozvoje kraje	Krajský úřad
Obce	Místní rozvoj	Zákon o obcích (obecní zřízení) *zákon č. 128/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů*	Program rozvoje obce	Obsah dokumentu by měl respektovat členění do základních kapitol strategických dokumentů; není však striktně dán	Obecní úřad

Tab. 2: Plánovací systém ČR – regionální politika

Z **hlediska územního plánování** existuje zákonná povinnost (zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů) respektovat vyšší úroveň – **vertikální provázanost**: zásady územního rozvoje musí respektovat politiku územního rozvoje, územní plán musí respektovat politiku územního rozvoje i zásady územního rozvoje, případně regulační plán vydaný krajem. Přičemž platí, že nižší úroveň se zapojuje do tvorby dokumentů vyšší úrovně.

Z hlediska dokumentů **regionálního rozvoje** není vertikální provázanost sice stanovena zákonem, ale v praxi dokumenty regionálního rozvoje respektují vyšší úroveň dokumentů, tzn. že např. programy rozvoje územního obvodu kraje vycházejí ze strategie regionálního rozvoje a programy rozvoje obcí vycházejí z programu rozvoje územního obvodu kraje.

Úrovně plánování	Nástroje územního rozvoje		
Evropský prostor (mezinárodní úroveň)	Evropské perspektivy územního rozvoje Řídící principy udržitelného rozvoje území Územní agenda EU Lipská charta o udržitelných evropských městech Strategie Evropa 2020		
	ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ		**REGIONÁLNÍ POLITIKA**
Stát (NUTS 0)	Politika územního rozvoje ČR	Strategický rámec udržitelného rozvoje v ČR Rezortní nástroje na státní úrovni (strategie, politiky, koncepce)	Strategie regionálního rozvoje ČR Dohoda o partnerství pro programové období 2014–2020
Kraj (NUTS 3)	Zásady územního rozvoje Regulační plány (pro plochy a koridory nadmístního významu)	Rezortní nástroje na krajské úrovni	Strategie rozvoje krajů Programy rozvoje krajů
Obec (LAU 2)	Územní plány Regulační plány		Programy rozvoje obcí Integrované plány rozvoje měst

Tab. 3: Vazby strategických nástrojů územního rozvoje

Strategické dokumenty regionálního rozvoje

Strategické regionální plánování lze charakterizovat jako proces aplikace regionální politiky do konkrétních podmínek jednotlivých regionů, tedy jako metodologický přístup k realizaci regionální politiky. Regionální politika používá k dosažení výše uvedených cílů strategické rozvojové dokumenty.

Dokumenty EU a navazující dokumenty ČR

Základním strategickým dokumentem EU je strategie **Evropa 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění**. Strategie Evropa 2020 představuje hlavní hospodářskou reformní agendu Evropské unie s výhledem do roku 2020. Nahrazuje tzv. Lisabonskou strategii. Cílem strategie je dosažení takového hospodářského růstu, jenž bude založen na principech znalostní ekonomiky, bude udržitelný a bude podporovat začleňování, a to jak sociální, tak územní.

Strategii, cíle a priority pro efektivní využívání Evropských strukturálních a investičních fondů za účelem naplňování strategie Evropa 2020 na základě vymezených národních priorit stanoví v ČR **Dohoda o partnerství pro programové období 2014–2020**. Dohoda zastřešuje operační programy cíle Investice pro růst a zaměstnanost a cíle Evropská územní spolupráce spadající pod *politiku soudržnosti EU* a programy spadající pod II. pilíř *společné zemědělské politiky* a *společné rybářské politiky*.

Dohoda je strategickým dokumentem založeným na analýze současné sociální a ekonomické situace, ekonomických trendů a potřeb České republiky, na jejichž základě jsou stanoveny priority pro financování v letech 2014–2020 při současném sledování naplňování společných cílů EU. Důraz je kladen na výsledky, které jsou sledovány prostřednictvím indikátorů.

Tento dokument je v souladu s odpovídajícími strategickými dokumenty ČR – Národním programem reforem, Konvergenčním programem ČR, Strategií mezinárodní konkurenceschopnosti ČR, Strategickým rámcem udržitelného rozvoje ČR, Politikou územního rozvoje ČR a Strategií regionálního rozvoje ČR.

Dokumenty regionálního rozvoje ČR

Hlavní dokumenty regionálního rozvoje ČR na státní a krajské úrovni jsou rámcově legislativně upraveny **v zákoně č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje,** ve znění pozdějších předpisů. Zákon o podpoře regionálního rozvoje definuje následující dokumenty:

- strategii regionálního rozvoje,
- státní program regionálního rozvoje,
- program rozvoje územního obvodu kraje.

Strategie regionálního rozvoje České republiky (dále jen „SRR ČR“) je základním dokumentem regionální politiky na úrovni státu. SRR ČR je v gesci Ministerstva pro místní rozvoj. Je definována jako střednědobý dokument, který formuluje přístup státu k podpoře regionálního rozvoje, poskytuje potřebná východiska a stanovuje rozvojové cíle a zásady pro vypracování regionálních programů rozvoje. Strategie regionálního rozvoje tvoří rovněž základní rámec pro formování regionální politiky České republiky komplementární s regionální politikou Evropské unie.

Strategie regionálního rozvoje České republiky 2014–2020 byla schválena usnesením vlády ČR č. 344 dne 15. 5. 2013. Strategie zahrnuje podrobnou analýzu regionálních rozdílů v ČR (především na úrovni obcí s rozšířenou působností), jejíž závěry se odrážejí v návrzích cílů, priorit a konkrétních opatření definovaných pro potřeby regionálního rozvoje. Implementační část nastavuje systém realizace regionálního rozvoje na centrální / sektorové i regionální úrovni. Implementační část je rozpracována po stránce instrumentální, institucionální a zdrojové v rovině řídící i koordinační. Zahrnuje i systém monitoringu plnění cílů, priorit a opatření SRR a vyhodnocování jejich regionálních dopadů.

Strategie je pojata tak, aby propojovala odvětvová hlediska a přístupy s územními aspekty vyváženého regionálního rozvoje a územní soudržnosti, obsahuje formulace problémových okruhů, priorit a souhrnných cílů, které bude třeba v příštím období sledovat. Vymezuje hospodářsky problémové regiony a ostatní státem podporované regiony (sociálně znevýhodněné oblasti a současné i bývalé vojenské újezdy). Strategie dále stanovuje do úrovně obcí typologii území, ze které vychází Politika územního rozvoje při stanovování rozvojových oblastí a rozvojových os.

SRR ČR byla posouzena podle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění zákona č. 93/2004 Sb., a v souladu s aktualizovanou Metodikou posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí a veřejné zdraví. Celý proces SEA byl završen Ministerstvem životního prostředí, které vydalo pod č. j. 25683/ENV/13 ze dne 22. dubna 2013 závěrečné souhlasné stanovisko.

Na základě vládou schválené strategie regionálního rozvoje vypracovává MMR ve spolupráci s dotčenými ústředními správními úřady, kraji, a podle potřeby i s ostatními dotčenými subjekty, návrh **státního programu regionálního rozvoje**. Státním programem regionálního rozvoje je střednědobý dokument, který stanoví zaměření podpory regionálního rozvoje pro jeden nebo společně pro více podporovaných regionů. Státní program regionálního rozvoje schvaluje na návrh MMR vláda.

Zodpovědnost za regionální rozvoj mají v ČR především kraje. Kraje zpracovávají ve střednědobém horizontu **strategii rozvoje kraje,** která je v souladu se SRR ČR. Formuluje pro delší časový horizont přístup kraje k podpoře rozvoje jeho územního obvodu. Stanovuje strategické cíle rozvoje kraje jako celku a jeho funkčních částí a specifikuje důležitá opatření, která mohou vést k naplnění vytčených cílů. Strategie je východiskem pro vypracování nebo aktualizaci programových dokumentů dalších subjektů na území kraje, zejména svazků obcí. Formuluje základní vizi rozvoje a globální cíle pro jednotlivé prioritní osy rozvoje, které konkretizuje v podobě strategických cílů rozvoje a opatření k jejich naplňování. Strategie rozvoje kraje je východiskem pro zpracování Programu rozvoje územního obvodu kraje, který je dán zákonem o podpoře regionálního rozvoje a zákonem o krajích.

Zákon o podpoře regionálního rozvoje navrhuje strukturu **programu rozvoje územního obvodu kraje** a definuje oblasti, na které by podpora regionálního rozvoje měla být zaměřena. Program rozvoje územního obvodu kraje je důležitou součástí soustavy strategických a programových dokumentů pro podporu regionálního rozvoje. Jedná se o základní střednědobý program, sestávající z cílených opatření a intervencí zaměřených na všestranný rozvoj kraje, koordinaci rozvoje územního obvodu kraje a mobilizaci využívání vlastních zdrojů a potenciálu kraje. Kraj v rámci své samostatné působnosti podporuje rozvoj regionů vymezených v programu rozvoje územního obvodu kraje podle svých konkrétních potřeb s ohledem na vyvážený rozvoj svého územního obvodu.

Program rozvoje územního obvodu kraje obsahuje zejména analýzu hospodářského a sociálního rozvoje územního obvodu kraje, charakteristiku slabých a silných stránek jeho jednotlivých částí a hlavní směry rozvoje. Důležitou součástí dokumentu je rovněž vymezení regionů, jejichž rozvoj je třeba podporovat s ohledem na vyvážený rozvoj kraje, spolu s uvedením oblastí, na něž má být podpora zaměřena, včetně navrhovaných opatření.

K finanční podpoře regionálního rozvoje územního obvodu kraje se v krajském rozpočtu vyčleňují finanční prostředky na uskutečňování programu rozvoje v rozsahu, který schválí zastupitelstvo kraje. K tomuto účelu může také kraj zřizovat peněžní fondy. Příjemci finanční podpory ze strany kraje mohou být sdružení obcí nebo obce a jimi založené právnické osoby, podnikatelé a ostatní právnické osoby. Podpora je podmíněna předložením projektu, který bude realizovat opatření obsažené v programu rozvoje územního obvodu kraje.

Kompetence v oblasti regionálního rozvoje se přesouvají stále více na místní úroveň. Nejen obce, ale i mikroregiony (dobrovolné svazky obcí) přebírají aktivitu při sestavování

rozvojových strategií a při realizaci rozvojových aktivit. Úlohou mikroregionů je podpora místního rozvoje, iniciační činnost v oblasti řešení mikroregionálních problémů a definování mikroregionálních programů a aktivit a jejich účast na realizaci regionálních programů. Pro určení směrů rozvoje, rozvojových aktivit a strategické rozhodování je potřebné, aby jednotlivé mikroregiony pořizovaly rozvojové strategie pro svoje území, i když tyto dokumenty nejsou vyžadovány právními předpisy.

Strategický rozvojový dokument mikroregionu (dobrovolného svazku obcí) je koncepčním dokumentem, který analyzuje stav v mikroregionu, napomáhá komplexně řešit změny v území. Je dokumentem, který vychází ze znalosti daného území a jeho potenciálu, charakterizuje slabé a silné stránky dané oblasti, vymezuje základní priority rozvoje, které budou podporovány, definuje cíle rozvoje, jednotlivá opatření vedoucí k jejich naplnění a doporučení. Strategický dokument mikroregionů je možné chápat jako soubor postupných konkrétních kroků, které respektují limity využití přírodního prostředí a které povedou ke zlepšení sociálně ekonomického prostředí v celém řešeném území

Rozvojové strategie vytváří také místní akční skupiny. Pro programové období 2014–2020 připravují místní akční skupiny **strategie komunitně vedeného místního rozvoje**, které vycházejí ze záměrů dlouhodobého udržitelného rozvoje území. Komunitně vedený místní rozvoj představuje metodu zapojení partnerů na místní úrovni, včetně občanské společnosti a místních ekonomických subjektů.

Program rozvoje obce, který je zakotven v zákoně o obcích, představuje strategický dokument regionálního rozvoje na nejnižší územní úrovni. Program rozvoje obce:

- stanovuje hlavní oblasti rozvoje obce, formuluje možná řešení a slaďuje představy jednotlivých subjektů o rozvoji obce,
- je podkladem pro územní průmět rozvojových aktivit v územním plánu,
- zvyšuje připravenost obcí k získávání vnějších finančních prostředků,
- je východiskem pro rozhodování orgánů obce v rozvojových záležitostech.

Program rozvoje obce je významným podkladem při sestavování obecního rozpočtu a rozhodování zastupitelstva obce. Na pomoc obcím při tvorbě programu rozvoje obcí realizuje Ministerstvo pro místní rozvoj projekt „Elektronická metodická podpora tvorby rozvojových dokumentů obcí“. Jedná se o webovou aplikaci, která vytváří prostředí pro tvorbu programu rozvoje obce. Aplikace umožňuje variabilitu zpracování programu včetně využití již zavedených postupů v obcích různých velikostních kategorií.

D.3.2.7 Klasifikace územních jednotek NUTS

V předcházejícím textu jsou zmíněny územní jednotky NUTS. Následující kapitola proto stručně představuje klasifikaci územních jednotek NUTS.
V rámci Evropské unie byl vytvořen jednotný systém klasifikování územních statistických jednotek **NUTS – Nomenclature of Units for Territorial Statistics – Nomenklatura územních statistických jednotek.**

Klasifikace NUTS je určena především pro:

- shromažďování, zpracování a harmonizaci regionálních statistik EU,
- sociálně-ekonomické analýzy regionů,

– vymezení regionální politiky EU.

Pro normalizovanou klasifikaci územních celků v České republice slouží klasifikace **CZ-NUTS**. Využívá se především pro statistické účely, dále pro potřeby analytické a pro potřeby poskytování údajů ve vztahu k Evropské unii, zejména pro úkoly spojené s čerpáním prostředků z fondů Evropské unie.

Jednotlivé úrovně územních jednotek klasifikace CZ-NUTS jsou:

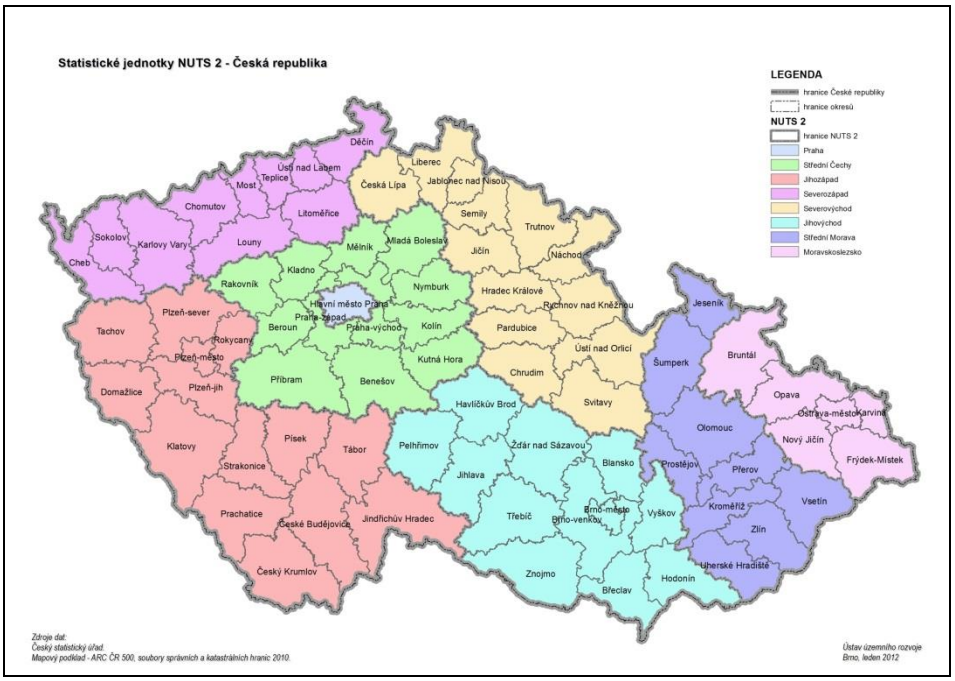
NUTS 0 – Česká republika (administrativní jednotka),
NUTS 1 – území celé České republiky (neadministrativní jednotka),
NUTS 2 – sdružené kraje, tzv. regiony soudržnosti (neadministrativní jednotky),
NUTS 3 – kraje (administrativní jednotky).

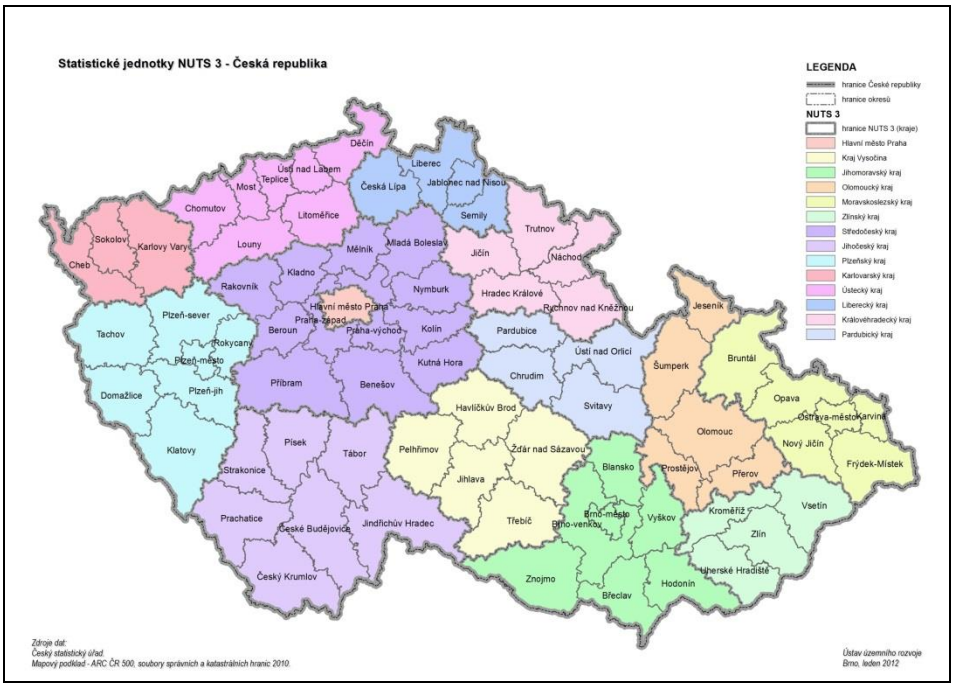
NUTS 1	NUTS 2	NUTS 3
Česká republika	Praha	Hlavní město Praha
	Střední Čechy	Středočeský kraj
	Jihozápad	Jihočeský kraj
		Plzeňský kraj
	Severozápad	Karlovarský kraj
		Ústecký kraj
	Severovýchod	Liberecký kraj
		Královéhradecký kraj
		Pardubický kraj
	Jihovýchod	Kraj Vysočina
		Jihomoravský kraj
	Střední Morava	Olomoucký kraj
		Zlínský kraj
	Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj

Tab. 3: Přehled jednotek NUTS v klasifikaci CZ-NUTS

Do 31. 12. 2007 byly v systému NUTS vedeny také okresy a obce. Od 1. 1. 2008 byly tyto jednotky převedeny do systému **LAU – Local Administrative Units – Místní samosprávné jednotky**:

– LAU 1 (dříve NUTS 4) – okresy,
– LAU 2 (dříve NUTS 5) – obce.

Obr. 2: Statistické jednotky NUTS 2 a NUTS 3 – Česká republika
Zdroj: Ústav územního rozvoje, Brno 2012, www.portal.uur.cz.

Nejdůležitější související právní předpisy:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů.

Použité zdroje:

Kohezní politika: Osídlení v České republice. Partnerství měst a venkova. Ludmila Kašparová, Milan Půček a kolektiv. Ministerstvo pro místní rozvoj, Ústav územního rozvoje, 2009. [cit. 13. 12. 2013].
Dostupné na www:
<http://www.uur.cz/images/publikace/metodickeprirucky/plnezneni/kohezni-politika-2009/kohezni-politika-cz-19022009.pdf>.

Studie rozvoje česko-saského příhraničí. Pracovní materiál úkolu B.7/ÚP. Ústav územního rozvoje, 2013. [cit. 13. 12. 2013].
Dostupné na www: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/metodicke-prirucky-a-publikacni-materialy/2013/cesko-sasko.pdf>.

Portál veřejných strategií. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013 [cit. 31. 3. 2013].
Dostupné na www: <http://www.verejne-strategie.cz/>.

Portál pro strategické řízení. Národní síť zdravých měst, 2013 [cit. 31. 3. 2013].
Dostupné na www: <http://databaze-strategie.cz/>.

Portál územního plánování. Ústav územního rozvoje, 2013.
Dostupné na www: <http://portal.uur.cz/>.

Strategie regionálního rozvoje České republiky pro léta 2014–2020. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013 [cit. 13. 12. 2013]. Dostupné na www: <http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Koncepce-Strategie/Strategie-regionalniho-rozvoje-CR-2014-2020>.

Strukturální fondy. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013 [cit. 13. 12. 2013].
Dostupné na www: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Uvodni-strana >.

Fondy EU. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013 [cit. 13. 12. 2013].
Dostupné na www: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU>.

Fondy EU – Příprava programového období 2014–2020. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013 [cit. 13. 12. 2013].
Dostupné na www: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Kohezni-politika-EU>.

Informace o strategických a koncepčních dokumentech čerpány z internetových stránek příslušných fondů a ministerstev.

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 658 34 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování

Kapitola D – Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby

D.4 Informace v územním plánování

Garant kapitoly Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby:
Ing. arch. Naděžda Rozmanová

Podkapitola D.4.1 Poskytování informací:

Zpracovatel – Ing. Michal Artim. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Zveřejněno: 6. 12. 2006. Aktualizace: 2010.
Poslední aktualizace 2013 – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc., Ing. Michal Artim
Redakce MMR

Podkapitola D.4.2 Informační technologie:

Zpracovatel – Mgr. Marek Chmelař. Redakce – Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc.
Zveřejněno: 6. 12. 2006. Aktualizace: 2010.
Poslední aktualizace 2013 – Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.
Redakce ÚÚR

Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

D.4 INFORMACE V ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ 2
D.4.1 Poskytování informací 2
D.4.2 Informační technologie 7

D.4 INFORMACE V ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ

D.4.1 Poskytování informací

Předmětem této kapitoly je poskytování informací:

- o pořizování územně plánovacích dokumentací a územně plánovacích podkladů – **evidence územně plánovací činnosti** a
- o poskytování informací z pořízených územně plánovacích dokumentací a územně plánovacích podkladů – **ukládání písemností a nahlížení do nich**.

Poskytováním informací v procesu pořizování územně plánovacích dokumentací a územně plánovacích podkladů se zabývají předcházející kapitoly D.2.1 až D.2.4 a dále pak následující kapitola D.5.

Evidence územně plánovací činnosti

V souladu s § 11 odst. 1 písm. c) a § 162 odst. 1 SZ vede evidenci územně plánovací činnosti (dále jen evidence) Ústav územního rozvoje se sídlem v Brně (dále jen ÚÚR). Ministerstvo pro místní rozvoj (dále jen MMR) pověřilo ÚÚR vedením evidence již v roce 1995.

Pro zajištění evidence a jejího zveřejnění způsobem, umožňujícím dálkový přístup (§ 162 odst. 3 SZ), ÚÚR vyvíjí a provozuje webové aplikace pro prohlížení a on-line aktualizaci databáze v prostředí Internetu (http://www.uur.cz/default.asp?ID=966):

- Lokální aktualizační systém – **iLAS** (evidence ÚPD a ÚPP obcí a vojenských újezdů),
- Krajský aktualizační systém – **iKAS** (evidence ÚPD a ÚPP krajů),

včetně geoaplikace na mapovém serveru.

Předmětem evidence územně plánovací činnosti jsou podle § 162 odst. 2 SZ data o:

a) územně plánovací dokumentaci a průběhu jejího pořizování,

b) zastavitelných plochách nad 10 ha a účelu jejich využití,

c) územních studiích.

Aplikace iLAS je určena pro vkládání a prohlížení výše uvedených dat dokumentací obcí a vojenských újezdů.

Aplikace iKAS je pro vkládání a prohlížení výše uvedených dat dokumentací krajů.

Původcem informací o územně plánovací činnosti *obcí* je orgán územního plánování, který v přenesené působnosti pořizuje územně plánovací dokumentaci (dále jen ÚPD) a územní studie (dále jen ÚS) obcí a vyplňuje jejich registrační listy (dále jen RL). Tímto orgánem je podle § 6 odst. 1 písm. a) až c) SZ **úřad územního plánování.**

Úřad územního plánování, prostřednictvím RL a jejich příloh podává podle § 6 odst. 1 písm. g) a § 162 odst. 5 SZ krajskému úřadu návrh na vložení dat do evidence územně plánovací činnosti. Na základě pověření krajským úřadem podle § 162 odst. 4 SZ vkládá data přímo do evidence.

Dále je původcem informací o územně plánovací činnosti *obcí* **obecní úřad**, který zajistil splnění kvalifikačních požadavků pro výkon územně plánovací činnosti. Podává podle § 6 odst. 1 písm. g) a § 162 odst. 6 SZ krajskému úřadu návrh na vložení dat do evidence územně plánovací činnosti.

Krajský úřad podle § 162 odst. 4 a § 7 odst. 1 písm. f) SZ vkládá data o územně plánovací činnosti *obcí* do evidence za svůj správní obvod, pokud touto činností nepověřil úřady územního plánování.

Původcem informací o územně plánovací činnosti *krajů* je orgán územního plánování, který v přenesené působnosti pořizuje ÚPD a ÚS krajů a zpracovává jejich RL. Tímto orgánem je podle § 7 odst. 1 písm. a) a b) SZ **krajský úřad.**

Krajský úřad, na podkladě RL a jejich příloh podle § 7 odst. 1 písm. f) a § 162 odst. 4 SZ vkládá data do evidence územně plánovací činnosti.

Původcem informací o územně plánovací činnosti na území vojenských újezdů je orgán územního plánování, který pořizuje ÚPD a ÚS pro území vojenského újezdu a zpracovává jejich RL. Tímto orgánem je podle § 10 odst. 2 písm. a) a d) SZ **újezdní úřad.**

Újezdní úřad, prostřednictvím RL a jejich příloh připravuje podle § 10 odst. 2 písm. d) SZ Ministerstvu obrany návrh na vložení dat do evidence územně plánovací činnosti. Ministerstvo obrany podle § 162 odst. 1 podává návrh na vložení dat do databáze odboru územního plánování MMR. ÚÚR vkládá data z RL do evidence.

Podle § 22 vyhlášky V1 jsou podkladem pro zápis do evidence územně plánovací činnosti *registrační listy*:

- REGISTRAČNÍ LIST ÚZEMNÍ STUDIE dle přílohy č. 14 vyhlášky,
- REGISTRAČNÍ LIST ZÁSAD ÚZEMNÍHO ROZVOJE NEBO JEJICH AKTUALIZACE dle přílohy č. 15 vyhlášky,
- REGISTRAČNÍ LIST ÚZEMNÍHO PLÁNU NEBO JEHO ZMĚNY dle přílohy č. 16 vyhlášky,
- REGISTRAČNÍ LIST REGULAČNÍHO PLÁNU POŘÍZENÉHO Z PODNĚTU NEBO JEHO ZMĚNY dle přílohy č. 17 vyhlášky,
- REGISTRAČNÍ LIST REGULAČNÍHO PLÁNU POŘÍZENÉHO NA ŽÁDOST NEBO JEHO ZMĚNY dle přílohy č. 18 vyhlášky.

V rámci evidence územně plánovací činnosti platí následující **pravidla**:

1. Za úplnost, věcnou správnost a aktuálnost vyplněných údajů v RL, případně jeho příloze odpovídá příslušný pořizovatel ÚPD nebo ÚS – Ministerstvo pro místní rozvoj, krajský úřad, úřad územního plánování a obecní úřad splňující podmínky pro výkon pořizovatele a újezdní úřad.

2. Za přenos údajů z RL do databáze v rámci evidence územně plánovací činnosti obcí (prostřednictvím aplikace iLAS) odpovídá příslušný krajský úřad nebo jím pověřený úřad územního plánování.
3. Za přenos údajů z RL do databáze v rámci evidence územně plánovací činnosti krajů (prostřednictvím aplikace iKAS) odpovídá příslušný krajský úřad.
4. Za přenos údajů z RL do databáze v rámci evidence územně plánovací činnosti Ministerstva pro místní rozvoj (prostřednictvím aplikace iKAS) odpovídá ÚÚR.
5. Za přenos údajů z RL do databáze v rámci evidence územně plánovací činnosti na území vojenských újezdů (prostřednictvím aplikace iLAS) odpovídá ÚÚR.
6. Za vývoj a provoz webových aplikací iLAS a iKAS, databáze, za archivaci dat, publikaci dat na Internetu, technickou pomoc a přidělování přístupových práv pověřeným pracovníkům na základě žádosti výše uvedených úřadů odpovídá ÚÚR.
7. Data vkládají do databáze pověření pracovníci výše uvedených úřadů s přidělenými přístupovými právy.

Zveřejňování získaných údajů o územně plánovací činnosti v ČR je prováděno prostřednictvím:

- webových aplikací iLAS a iKAS, přístupných z www stránek ÚÚR;
- ročenek, které obsahují – vedle přehledů o stavu územně plánovací připravenosti obcí a krajů – rovněž některé strukturně vývojové analýzy (např. vydané/schválené a rozpracované ÚPD podle velikostních kategorií obcí, poměr ÚPD a ÚS obcí v časových řadách, postup zpracování ÚPD v časových řadách, struktury pořizovatelů ÚPD atd.);
- článků v časopisech (např. Urbanismus a územní rozvoj, Moderní obec aj.).

Ukládání písemností a nahlížení do nich

Ze stavebního zákona vyplývá, že územně plánovací podklady a územně plánovací dokumentaci, popřípadě údaje o nich, pořizovatel zveřejňuje způsobem umožňujícím *dálkový přístup* včetně uvedení místa, kde je možné do nich a do dokladové dokumentace *nahlížet*.

Politiku územního rozvoje a zprávy o jejím uplatňování *ukládá Ministerstvo pro místní rozvoj*. *Ministerstvo zveřejňuje způsobem umožňujícím dálkový přístup schválenou politiku územního rozvoje a zprávu o jejím uplatňování a místo, kde je možné do ní a do její dokladové dokumentace nahlížet*. Zasílá ji krajským úřadům (§ 163 SZ).

Zásady územního rozvoje, včetně dokladů o jejich pořizování *ukládá* krajský úřad; zásady územního rozvoje opatřené záznamem o účinnosti se poskytují v rozsahu potřebném pro výkon působnosti stavebním úřadům, úřadům územního plánování na území kraje a krajským úřadům sousedních krajů. Zásady územního rozvoje opatřené záznamem o účinnosti krajský úřad zasílá ministerstvu. Vydané zásady spolu s usnesením zastupitelstva kraje a uvedením místa, kde je možné do nich a do dokladové dokumentace nahlížet, *zveřejňuje* krajský úřad způsobem umožňujícím dálkový přístup. Takto zveřejňuje i zprávu o uplatňování zásad územního rozvoje schválenou zastupitelstvem kraje (§ 164 SZ).

Vymezení zastavěného území vydané formou opatření obecné povahy podle § 59 odst. 2 včetně dokladů o jeho pořizování ukládá pořizovatel u obce, pro kterou bylo pořízeno;

opatřené záznamem o účinnosti je bezodkladně poskytne stavebnímu úřadu a úřadu územního plánování. Vymezení zastavěného území pořizovatel současně zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup.

Územní plán a regulační plán, včetně dokladů o jeho pořizování *ukládá* pořizovatel u obce, pro kterou byl pořízen; opatřené záznamem o účinnosti je poskytuje stavebnímu úřadu, úřadu územního plánování a krajskému úřadu. Pořizovatel *zveřejní* způsobem umožňujícím dálkový přístup údaje o vydaném územním plánu, regulačním plánu a místech, kde je možné do této územně plánovací dokumentace a do její dokladové dokumentace nahlížet. Rovněž zveřejňuje způsobem umožňujícím dálkový přístup zastupitelstvem obce schválenou zprávu o uplatňování územního plánu (§ 165 SZ).

Územně analytické podklady a *jejich aktualizace ukládá* pořizovatel (krajský úřad nebo úřad územního plánování) a poskytuje je stavebním úřadům v rozsahu potřebném pro výkon jejich působnosti. Pořizovatel poskytuje územně analytické podklady s výjimkou údajů o území na základě žádosti poskytovatele údajů, od kterých je, s výjimkou orgánů veřejné správy a jimi zřízených organizací, oprávněn požadovat úhradu nákladů spojených s poskytnutím územně analytických podkladů, nejvýše však do ceny nákladů na pořízení jejich kopií, nosičů dat a nákladů na jejich doručení žadateli. Pořizovatel *zveřejňuje* územně analytické podklady a jejich aktualizace v rozsahu a způsobem umožňujícím dálkový přístup, obdobně zveřejňuje informace o technické infrastruktuře a o jejím vlastníkovi obsažené v údaji o území, poskytnuté podle § 27 SZ (§ 166 SZ).

Územní studii ukládá její pořizovatel; poskytuje ji tomu, na jehož návrh nebo žádost byla pořízena, obci a stavebnímu úřadu. Místa, kde je do územní studie možné *nahlížet*, oznámí jednotlivě dotčeným orgánům (§ 166 SZ).

Pravomocná *rozhodnutí* a *jiná opatření* stavebního úřadu podle SZ, podklady pro správní řízení a pro jiná opatření, včetně ověřené projektové dokumentace a certifikátů od autorizovaného inspektora, eviduje a *ukládá* příslušný stavební úřad. Obecný stavební úřad je zasílá místně příslušnému obecnímu úřadu, pokud není doručováno obci. U staveb v působnosti vojenských a jiných stavebních úřadů ukládá podklady a projektovou dokumentaci výhradně příslušný stavební úřad (§ 167 SZ).

Vedení spisové služby a nahlížení do spisu se řídí ustanoveními správního řádu a zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. Kopii dokumentace stavby stavební úřad poskytne, pokud žadatel předloží souhlas toho, kdo dokumentaci pořídil, případně souhlas vlastníka stavby, které se dokumentace týká. V odůvodněných případech lze usnesením odepřít nahlížení do vybraných částí dokumentace u staveb důležitých pro obranu státu, staveb civilní ochrany a bezpečnosti, popřípadě z důvodů ochrany osob a jejich majetku (§ 168 SZ).

Doporučené publikace:

Metodika odboru územního plánování ministerstva pro místní rozvoj pro postup orgánů územního plánování při evidenci územně plánovací činnosti ve smyslu § 162 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) a § 22 vyhlášky MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti. Brno: MMR – ÚÚR, 2006. Dostupné z URL: < http://www.uur.cz/default.asp?ID=2520>.

Použité zdroje:

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) ve znění pozdějších předpisů. (SZ)

Vyhláška MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb. (V1)

D.4.2 Informační technologie

Pojem ***informační technologie*** označuje zařízení ke zpracování dat strojovým způsobem. Zahrnuje prostředky pro pořízení, uchování, zpracování, prezentaci a přenos dat. Informační technologie tvoří dvě základní složky:

- technické prostředky (hardware – HW),
- programové prostředky (software – SW).

Technické prostředky (zařízení) zahrnují všechny technické komponenty používané pro zpracování dat. Jsou to především počítače (např. pracovní stanice, servery) a jejich periférie (např. tiskárny, skenery) a další technické prostředky pro tvorbu počítačových sítí včetně kabeláže. Tato složka informačních technologií má vždy podobu fyzického produktu.

Programové prostředky (programové vybavení) jsou programy, tj. algoritmizované postupy vyjádřené ve formě srozumitelné pro hardware. Nemají povahu fyzického produktu a řadí se k nim:

- *programovací prostředí* (C++, Visual Basic, Java, Delphi apod.),
- *operační systémy* (Windows, Unix, Linux apod.),
- *databázové systémy* a jejich relační či objektové jazyky (MS SQL, Oracle, Informix, MS Access apod.),
- *komunikační prostředky – poštovní programy a internetové prohlížeče* (Outlook, Explorer, Mozilla, Firefox apod.),
- *kancelářské balíky* (Office, 602PC Suite, Open Office apod.),
- *multimediální systémy – systémy zpracovávající obraz a zvuk* (Ulead, Adobe Premiere apod.),
- *prezentační prostředky* (Power Point, Zoner apod.), publikační systémy (Corel Draw, Adobe Illustrator, Photoshop, Calipso, apod.),
- *informační systémy, geografické informační systémy* (Arc GIS, MISYS, GeoMedia apod.),
- *modelovací nástroje systémového / softwarového inženýrství – tzv. CASE nástroje* (AutoCAD, MicroStation, MS Project, Object Manager apod.),
- a další.

Prudký rozmach informačních technologií v posledních desetiletích neminul ani oblast územního plánování. Významnou roli sehrála a sehrává, v souladu s rozvojem tzv. informační společnosti, zvyšující se úloha informačních systémů zaměřených na prostorovou informaci.

Se změnou společenských poměrů a obecným rozvojem informatiky vzrostla dostupnost předních světových produktů a byly vyvinuty také kvalitní produkty tuzemské. Tyto technologie se v podstatě okamžitě začaly uplatňovat jak ve veřejném, tak i v komerčním sektoru. V uživatelské sféře se stále více odborníků začalo specializovat na problematiku ***geoinformací*** a nakládání s nimi. Taktéž společenská situace umožnila sledování trendů v zahraničí na poli prostorově orientovaných informačních systémů a příslušných informačních technologií. Postupně se zde etablovala skupina významných zahraničních i domácích firem – dodavatelů hardwarových a softwarových technologií – nabízejících své produkty od univerzálních programových vybavení až po aplikace „ušité na míru“.

Pro územní plánování je aktuálním tématem zpracování územně plánovacích podkladů (ÚPP) a územně plánovací dokumentace (ÚPD) v digitální podobě. Dokumenty se tak stávají

součástí ***geografického informačního systému*** (GIS) obce nebo města, kraje, příp. jiného územního celku. Poskytují velké množství kvalitních informací pro poznání a řízení rozvoje území a přináší nové efekty v rozhodovacích procesech.

Dříve bylo vyhotovení digitální formy zejména územního plánu motivováno především kvalitou tiskových výstupů a designem grafické části dokumentace. Malý důraz byl kladen na vlastní technologický obsah digitálního územního plánu, příznačná byla absence dalšího užívání tohoto díla (snad s výjimkou výhodné archivace). Často se digitalizoval až hotový a schválený územní plán z papírové podoby. Za extrém je možné považovat rastrový ekvivalent papírové formy vzniklý skenováním klasických výkresů.

Cílem řešení pro územní plánování není jen digitalizace ÚPP a ÚPD z důvodu usnadnění procesu jejich vytváření, editace a archivace, příp. jejich implementace do „nadřazeného" informačního systému, ale jde i o vytvoření optimální formy pro umožnění ***dálkového přístupu*** – elektronické publikování prostřednictvím Internetu. K takto zpracovaným dokumentům pak může uživatel přistupovat – dle použité technologie na straně provozovatele – buď pouze samotným internetovým prohlížečem (bez nutnosti instalování jakýchkoliv dalších komponent) nebo pomocí speciálního softwarového vybavení (většinou jednoduchý freeware – nástroj pro zobrazení geografických dat). Dalším logickým krokem je pak autorizovaný uživatelský přístup k těmto datům, který však již vyžaduje speciální a finančně poměrně náročné softwarové vybavení.

GIS a CAD

Existuje celá řada více či méně kvalitních technologií pro digitální zpracování ÚPP a ÚPD, které využívají současné programové nástroje a především (geo-) grafické systémy. Digitální tvorbu ÚPP a ÚPD ovlivňují zásadním způsobem počítačové technologie z oblasti ***CAD*** (Computer Aided Design – programy pro technické kreslení) a ***GIS*** (Geografical Information Systems – geografické informační systémy).

Pro pořizování vstupních dat se jeví při dodržení určitých pravidel jako vhodná technologie CAD, která obsahuje propracované nástroje pro projektování. Vedle nich je vybavena i nástroji, pomocí kterých lze eliminovat případné chyby (např. topologické), které by byly překážkou pro následné použití dat v GIS. Následné zavedení dat do GIS je žádoucí, neboť technologie CAD neumožňují (bez dodatečné programové nástavby) provázat grafická data s popisnou (atributovou) složkou. S tím souvisí poměrně obtížná možnost editace, kontroly a dalšího vyhodnocování dat (např. prostorové analýzy).

Správu, analýzu a vizuální reprezentaci komplexních informací vztahujících se k území umožňují systémy GIS. Jejich softwarovou složku netvoří pouze aplikační software sloužící k zobrazování geografických dat. Jádrem jejich systému je datová základna využívající různých databázových prostředí, příp. serverový software, který zabezpečuje generování obrazových informací. S datovou základnou úzce souvisí také problematika a technologie zabezpečení a ochrany dat.

Zásady pořizování dokumentů v GIS

Pro pořizování dokumentů v prostředí GIS (tj. především pro tvorbu, správu, údržbu a aktualizaci datové základny) platí zásady jednak obecné, tj. společné pro celou datovou

základnu informačního systému a jednak individuální – díky specifickým vlastnostem ***geodat*** (zejména jejich prostorové složky).

Pro data sloužící za jádro takového systému by mělo být definovány:
- metodika jejich pořízení / získání,
- datový model (konceptuální, logický, fyzický),
- formáty, ve kterých se připouští jejich primární pořizování,
- způsob jejich kontroly a konverze (tj. implementace) do datového skladu,
- výměnný, resp. přenosový formát sloužící pro komunikaci s třetími stranami,
- metadata (tj. strukturovaná data o datech, příkladem může být katalogizační lístek knihy, obsahující data o původu, umístění a obsahu knihy, sloužící např. k jejímu snadnému vyhledávání).

Realita je v prostředí GIS modelována pomocí ***objektů***, které mají dvě základní složky:
- prostorovou,
- atributovou.

Prostorová složka má dvě základní části:
- geometrii,
- topologii.

Geometrický popis je vytvářen při primární tvorbě dat příslušnými editačními nástroji v rámci zvoleného souřadnicového a zobrazovacího systému (typicky S-JTSK). Je realizován řetězcem bodů. *Topologický popis* je vytvářen sekundárně na základě sady příslušných funkcí používaného software. Je v zásadě invariantní vůči souřadnicovému a zobrazovacímu systému.

Atributová složka může obsahovat celou řadu částí, podstatné jsou zejména:
- grafické atributy,
- popisné atributy.

Pro úspěšné vytvoření a používání kvalitního digitálního dokumentu je nezbytný návrh ***datového modelu***. Při jeho tvorbě by měl být kladen důraz především na jeho:
- *úplnost* (obsahuje všechny kategorie jevů předepsané obecně závaznými předpisy na úseku územního plánování),
- *otevřenost* (datový model je schopen bez zásadní změny své vnitřní struktury vstřebat příští změny, upřesnění, rozšíření),
- *hierarchizaci* (jevy jsou uspořádány do stromové struktury podle úrovní obecnosti a hledisek oborových a funkčních s důrazem na jednoznačnou zařaditelnost každého jevu).

Dále by datový model měl zohledňovat tyto aspekty:
- hierarchie územně plánovacího dokumentu,
- kontinuita, dlouhodobost a provázanost jednotlivých fází procesu pořizování a používání dokumentu,
- vazba na související (geografické) informační systémy (např. městský informační systém),
- využití běžného (dostupného) software včetně webových aplikací při řešení standardních uživatelských úloh.

Postupem doby se zvyšující se kompatibilitou různých počítačových programů se snižuje problém různých datových formátů a jejich vzájemná převoditelnost. Taktéž vznikají nové generace výměnných formátů pro přenos geografických dat mezi libovolnými GIS systémy a CAD systémy.

Zásady zpracování dat

V současné době část zhotovitelů ÚPP a ÚPD používá pro jejich zpracování programy typu CAD, část pracuje přímo v prostředí GIS. Standardně zpracovaná data v CAD je možno standardním způsobem převádět na odpovídající standardní data GIS.

Standardní digitální zpracování ÚPP a ÚPD má dvě základní části:
- zpracování vybraných vektorových dat,
- zpracování rastrových ekvivalentů vybraných výkresů.

Vektorová data jsou členěna do ***vrstev***. Všechny prvky téže vrstvy mají stejný typ grafiky. To platí jak pro zpracování v GIS tak pro zpracování v CAD, i když se interpretace tohoto termínu v obou prostředích částečně liší. Výklad pojmu *vrstva* není zvláště v oblasti GIS dodnes ustálen. Rozumí se tím množina mapových prvků stejné třídy (např. funkční plochy) vybavených v případě GIS i popisnými údaji se stejnou strukturou.

Přípustné jsou následující *grafické typy dat*:
- texty (pouze pro CAD),
- body,
- linie (lomené čáry s libovolným počtem lomových bodů),
- plochy,
- pokrytí (speciální plošný typ).

Jde v podstatě o nejjednodušší základní grafické typy. V případě ploch navíc rozlišujeme jeden speciální podtyp kladoucí určité požadavky na vzájemnou polohu ploch ve vrstvě (topologii vrstvy).

Vrstva s typem plochy neklade na vzájemnou polohu ploch žádné další požadavky. Obvykle se jedná o izolované plochy. Pokud mají plochy společnou hranici, je třeba zajistit, aby mezi nimi nevznikaly nepřesným kreslením nežádoucí mezery a překryvy.

Ve vrstvě s typem pokrytí pokrývají plochy souvisle celé řešené území bez jakýchkoliv mezer a překryvů.

Je nezbytné, aby veškeré linie a obvody ploch byly vymezeny souvislými jednoduchými čarami, informace bodového charakteru jediným bodem.

Grafika takto pojmenovaných vrstev vymezuje sledované mapové jevy nazývané *významové vrstvy*.

Pro případ zpracování v CAD se využívají ještě tzv. *popisné vrstvy*, které nesou v textové podobě hodnoty popisných atributů k mapovým prvkům odpovídajících významových vrstev.

Důležitým aspektem pro digitální zpracování dokumentů je problematika souřadnicového systému a referenčního mapového podkladu. Standardním souřadnicovým systémem pro zpracování územního plánu na území ČR je *souřadnicový systém S-JTSK*. *Referenčním mapovým podkladem* se rozumí takové mapové dílo, jehož obsah (zejména polohopisná

složka) determinuje svou geometrií (souřadnicemi lomových bodů kresby) příslušné (související) vrstvy, a to při striktním pojetí do té míry, že z tohoto podkladu vycházející geometrie může, resp. má mít v odůvodněných případech přednost před geometrií jinak přesnější. Referenční mapový podklad je odvislý od velikosti území řešeného dokumentem (jiný bude v případě dokumentu na úrovni státu, jiný např. v případě územního plánu).

Předpokladem maximálního zefektivnění procesu digitálního zpracování ÚPP a ÚPD je jejich jednotný obsahový standard a doporučená symbolika.

V současné době existuje řada v praxi ověřených krajských *metodik* pro pořizování územního plánu. Tyto metodiky obsahují obecné požadavky na digitální zpracování územních plánů v prostředí GIS včetně přípravy vstupních dat v prostředí CAD.

Jednotný obsahový standard je reprezentován *katalogem jevů*, který obsahuje hierarchicky strukturovaný výčet všech jevů předepsaných obecně závaznými předpisy na úseku územního plánování včetně výkladu příslušných pojmů. V odůvodněných případech se připouští jeho rozšíření.

Vedle katalogu jevů se pro pořízení dat v CAD (resp. v GIS) definuje *seznam souborů* a v nich obsažených *vrstev*. Každá vrstva obsahuje data vztahujícímu se k jednomu jevu.

Vrstvy je vhodné členit i podle *časového hlediska*, tzn. vrstvy, které obsahují jevy stavové, návrhové a výhledové (rezervy). Pro každou vrstvu obsahující plochy, linie nebo body je vhodné počítat s jednou vrstvou pro texty, které se převádějí jako *atributy* odpovídajících prvků. Každému prvku odpovídá právě jeden text. Každá významová vrstva bude mít vlastní popisnou vrstvu.

S ohledem na možnou generalizaci jejich zobrazení je možné některé jevy zakreslit více způsoby, např. jako plochy i body. V tomto případě je nutné použít samostatnou vrstvu pro zakreslení ploch a samostatnou vrstvu pro zakreslení bodů.

Pokud se k zakresleným prvkům vztahují další atributová data v databázovém prostředí, musí tyto prvky vždy obsahovat v textové vrstvě *identifikátory* (popř. jednoznačný identifikátor), které jsou zahrnuty i do atributových dat tj. *primární klíč*.

Atributové texty, tj. identifikátory a popisy v podobě textových řetězců se mohou umisťovat i do stejných hladin výkresu jako grafické prvky, ke kterým příslušejí. Umístění do samostatných vrstev, jejichž členění odpovídá členění vrstev, v nichž se nacházejí příslušné grafické prvky, je však vhodnější. Texty mohou obsahovat kromě základního údaje další doplňkovou charakteristiku (např. u kódů BPEJ třídu ochrany apod.), obě hodnoty v tom případě musejí být zapsány ve stanoveném pořadí a odděleny znakem, definovaným pro konkrétní datový soubor. Texty v případě popisů bodových prvků musejí být zakreslovány do jiné vrstvy než odpovídající prvky.

Každá vrstva by měla mít definovánu symboliku pro prezentaci ve výkresech, tj. popis plošných, liniových a bodových symbolů pro založení *sad symbolů*. Jednoduchá symbolika usnadňuje řešení řady problémů vznikajících při konverzi dat mezi různými počítačovými programy.

Data uložená v souborech nepředstavují výkresy, jsou to dílčí informace. Vedle katalogu jevů musí existovat *seznam výkresů*, tj. mapových kompozic sloužících pro prezentaci dat. Jejich

prostřednictvím dochází k variantní vizualizaci stejných dat (vrstev), jednak v různých výkresech téže podrobnosti, jednak při pohledu na týž výkres při různém stupni generalizace.

Uvedené pojetí umožňuje povolit zpracovateli ÚPP a ÚPD použít vlastní datový model. Podmínkou je, že zpracovatel předá pořizovateli dokumentaci tohoto modelu.

Organizační, personální, technologické zabezpečení

Organizační zabezpečení pořízení digitálních ÚAP a ÚPD spočívá na dodržení následujících zásad:

Zadavatel dohodne se zpracovatelem:
- katalog jevů, včetně možností jejich geometrického vyjádření,
- datový model (grafických i negrafických dat),
- formáty pořizovaných dat,
- případný výměnný formát dat, formát dat pro archivaci vizuální podoby výkresů,
- obsah a formu metadat.

Schválené datové struktury jsou pro obě strany závazné. Každá změna podléhá novému schvalování.

Zadavatel při převzetí pořízených dat otestuje shodu datových struktur předávaných datových souborů a mapových kompozic se schváleným zadáním. Zkontroluje čistotu (formální bezchybnost) dat. Zajistí případné odstranění nedostatků.

Součástí předávaných dat jsou mimo dokumentaci datového modelu i tabulky skutečně použitých barev, knihovny uživatelských stylů čar, buněk a fontů.

K zabezpečení *personálních předpokladů* pořizovatele i zpracovatele ÚPP a ÚPD je nutno přistupovat z hlediska kvalifikačních požadavků pro územně plánovací činnost vyplývajících ze zákona i z hlediska kvalifikace v oboru informačních technologií a práce s příslušným sofwarem.

Technologickými předpoklady jsou:
- vybavenost software a hardware,
- dostupnost dat v digitální formě,
- existence metodik zpracování.

Výběr SW nástrojů je podmíněn především uživatelskými úlohami a dále datovými formáty a objemem zpracovávaných dat. Svou roli hraje i vliv okolí, resp. požadavky pořizovatelů. HW prostředky jsou ve značné míře závislé na výběru SW nástrojů a charakteru a objemu zpracovávaných dat. Nedílnou součástí je dohodnutá metodika zpracování.

Použité zdroje:

HOJDAR, Josef – PAUKNEROVÁ, Eva. *5 let České asociace pro geoinformace – rekapitulace a výhled.* [online] Praha: Česká asociace pro geoinformace, 2002. [cit. 17. 5. 2006]. Dostupné na www: <http://www.cagi.cz/getfile.php?id=92>.

HYDROSOFT Praha, s. r. o. – VARS BRNO, a. s. *Metodika digitálního zpracování ÚPN obce pro GIS ve státní správě na úrovni okresního úřadu. Verze 1. 5.* [online] Praha: HYDROSOFT Praha, s. r. o. a VARS BRNO, a. s., 2000. Aktual. 10/2000 [cit. 17. 5. 2006]. Dostupné na www: <http://ias.kr-jihomoravsky.cz/OUP/OUP/UPD/GISvUP/Metodika_ver_1_5/metodika_ver_1_5.pdf>.

T-MAPY spol. s r.o. *Jednotný postup digitálního zpracování územního plánu obce pro GIS. Příručka pro zpracovatele: Krajský úřad Karlovarského kraje.* [online] Praha: T-MAPY spol. s r. o., 2004. Aktual. 30. 11. 2004 [cit. 17. 5. 2006]. Dostupné na www: < http://www.kr-karlovarsky.cz/NR/rdonlyres/E2F9B9D8-7ABD-4834-B5B4-8E733DA0DB3A/0/JPdUPO_ZD.pdf>.

T-MAPY, spol. s r. o. *Jednotný postup digitálního zpracování ÚP obce: Krajský úřad Jihomoravského kraje.* [online] Praha: T-MAPY, spol. s r. o., 2003. Aktual. 17. 12. 2003 [cit. 17. 5. 2006]. Dostupné na www: <http://ias.kr-jihomoravsky.cz/OUP/OUP/UPD/GISvUP/JPdUPO/JPdUPO_%20ZD.pdf>.

T-MAPY, spol. s r. o. *Územní plány v GIS?: Seznamující článek (GeoINFO 3/2000) – Umíme vytvářet územní plány v GIS? [online*] [cit. 17. 5. 2006]. Dostupné na www: <http://www.tmapy.cz/public/tmapy/cz/_aktualne/*clanky/sezn_uzemni_plany.html>.

Urbanistický atelier UP-24 – Hydrosoft Veleslavín, s. r. o. *Minimální standard pro digitální zpracování ÚP měst a obcí v GIS v Pardubickém kraji.* [online] Praha: Urbanistický atelier UP-24 a Hydrosoft Veleslavín s.r.o., 2005. Aktual. 11/2005 [cit. 17. 5. 2006]. Dostupné na www: < http://www.pardubickykraj.cz/viewDocument.asp?document=4617&file=4860>

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

PRINCIPY A PRAVIDLA ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ
Kapitola D – Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby
D.6 Související metodické pokyny a publikace

Garant kapitoly:
Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby – Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Garant podkapitoly:
Související metodické pokyny a publikace – Ing. arch. Naděžda Rozmanová
Zpracovatel: Ing. arch. Naděžda Rozmanová, Ing. arch. Zuzana Pokorná

Zveřejněno: 12. 2. 2009
Poslední aktualizace: 16. 02. 2017
Dostupnost: http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571

OBSAH:

D.6 SOUVISEJÍCÍ METODICKÉ POKYNY A PUBLIKACE 2
D.6.1 PRÁVNÍ PŘEDPISY 2
D.6.2 DOPORUČENÉ PUBLIKACE ÚSTAVU ÚZEMNÍHO ROZVOJE, STANOVISKA A METODIKY 2
Kapitola A. Principy udržitelného rozvoje území 4
Kapitola B. Koncepce územního rozvoje ČR 5
Kapitola C. Funkční složky 9
Kapitola D. Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby 12
Všeobecné materiály pro nástroje územního plánování 12
Politika územního rozvoje ČR 13
Územně plánovací dokumentace a jejich změny – územní plán 14
Územně plánovací dokumentace a jejich změny – regulační plán 20
Územně plánovací podklady a jejich aktualizace 20
Orgány územního plánování, dotčené orgány 24
Zastavěné území 26
Úprava vztahů v území 27
Ostatní stanoviska a metodiky 28
POUŽITÉ ZKRATKY 31

D.6 SOUVISEJÍCÍ METODICKÉ POKYNY A PUBLIKACE

D.6.1 Právní předpisy

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.
Dostupné na www: http://portal.uur.cz/pravni-predpisy/stavebni-zakon-a-provadeci-predpisy.asp

Vyhláška MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, ve znění vyhlášky č. 458/2012 Sb.
Dostupné na www: http://portal.uur.cz/pravni-predpisy/stavebni-zakon-a-provadeci-predpisy.asp

Vyhláška MMR č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů.
Dostupné na www: http://portal.uur.cz/pravni-predpisy/stavebni-zakon-a-provadeci-predpisy.asp

Vyhláška MMR č. 503/2006 Sb., o podrobnější úpravě územního rozhodování, územního opatření a stavebního řádu, ve znění vyhlášky č. 63/2013 Sb.
Dostupné na www: http://portal.uur.cz/pravni-predpisy/stavebni-zakon-a-provadeci-predpisy.asp

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Aktuální znění právních předpisů:
Dostupné na: http://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/ovm/
http://business.center.cz/business/pravo/zakony/

D.6.2 Doporučené publikace Ústavu územního rozvoje, stanoviska a metodiky

- **Doporučené publikace** jsou přiřazovány k jednotlivým kapitolám internetové prezentace Principy a pravidla územního plánování:
  Kapitola A. Principy udržitelného rozvoje území
  Kapitola B. Koncepce územního rozvoje ČR
  Kapitola C. Funkční složky
  Kapitola D. Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby

U publikací je třeba zohlednit rok vzniku a tím také tehdy platnou legislativu. Přístupy k řešení dílčích úkolů mj. ilustrují vývoj pořizovatelské praxe po roce 2005.

- **Aktuální stanoviska a metodiky** jsou postupně doplňovány.
  Stanoviska a metodiky jsou rozděleny do následujících problémových okruhů:
  1. Politika územního rozvoje ČR
  2. Územně plánovací dokumentace a jejich změny
  3. Územně plánovací podklady a jejich aktualizace
  4. Posuzování vlivů na životní prostředí a na udržitelný rozvoj území
  5. Orgány územního plánování, dotčené orgány
  6. Zastavěné území
  7. Úprava vztahů v území
  8. Ostatní stanoviska a metodiky

- **Archivní materiály** – neaktuální stanoviska a metodiky v oblasti územního plánování – jsou uloženy na internetových stránkách ÚÚR.
  ÚÚR dostupností neaktuálních stanovisek a metodik napomáhá objasnění postupů příslušných úřadů, pokud z nich vycházely v minulosti, za doby jejich platnosti.

- Vedle stanovisek a metodik lze k prostudování rovněž doporučit **příspěvky seminářů a konferencí** pořádaných Ministerstvem pro místní rozvoj ČR.

Odkazy na uvedené publikace a metodické pokyny byly zásadně aktualizovány (2–3/2016) v souvislosti s úpravou internetových stránek Ústavu územního rozvoje.

Nadále budou min. 1x ročně **doplňovány nové** relevantní podklady (pro snadnější orientaci je červeně vyznačeno nejnovější datum vložení) a současně **označovány archivní materiály** (světle modré) v souladu s uspořádáním příslušných stránek metodických pomůcek.

Novější materiály jsou v patřičné kapitole podle vhodnosti předřazovány před starší.

Kapitola A. Principy udržitelného rozvoje území

Stanoviska a metodiky
Neaktuální stanoviska a metodiky
Publikace
Semináře

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MMR K POSUZOVÁNÍ VLIVŮ ÚZEMNÍHO PLÁNU NA UDRŽITELNÝ ROZVOJ ÚZEMÍ**

Praha: MMR, 2013.
vloženo 2/2016

Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj se vyjadřoval k žádosti o metodické sdělení k problematice posuzování územního plánu z hlediska vlivů na udržitelný rozvoj území a úpravě či doplnění „vyhodnocení vlivů ÚP na udržitelný rozvoj území“.

- **VYHODNOCENÍ VLIVŮ ÚZEMNÍHO PLÁNU NA UDRŽITELNÝ ROZVOJ ÚZEMÍ**

  ověření pracovní verze metodického pokynu na konkrétním územním plánu (ukázka řešení)

Brno: ÚÚR, 2009.
archivní materiál

Uvedená ukázka představuje zpracování vyhodnocení vlivu územního plánu na udržitelný rozvoj na území konkrétního územního plánu (ÚP Dolní Věstonice).

- **VYHODNOCENÍ VLIVŮ ÚZEMNÍHO PLÁNU NA UDRŽITELNÝ ROZVOJ ÚZEMÍ**

  metodický pokyn (pracovní znění pro ověření v praxi)

Brno: ÚÚR, 2008.
archivní materiál

Metodika rozebírá co je vyhodnocení vlivů územního plánu na udržitelný rozvoj území, jaké jsou jeho součásti, podle čeho a kdy se zpracovává. Seznamuje s podklady pro zpracování a s tím, kdo vyhodnocení vlivů zpracovává a jak se projednává. Metodika obsahuje dvě přílohy: 1. Schéma vyhodnocení vlivů územních plánů na udržitelný rozvoj území 2. Modelové ověření využitelnosti metodického pokynu na konkrétním územním plánu.

Kapitola B. Koncepce územního rozvoje ČR

Stanoviska a metodiky
Neaktuální stanoviska a metodiky
Publikace
Semináře

- **PRINCIPY A ZÁSADY URBANISTICKÉ KOMPOZICE V PŘÍKLADECH**

Rozmanová, Naděžda; Gajdíková, Zuzana
Brno: ÚÚR, 2015.
publikace 2015

Publikace se věnuje urbanistické kompozici v územním plánování. Klade si za cíl seznámit uživatele stručnou a názornou formou s vybranými pojmy urbanistické kompozice, jako je pojem dominanta, urbanistická osa, panorama, pohledový horizont, silueta, pohledově exponované místo, průhled, veduta, cíl pohledu, měřítko, proporce, gradace a další a s důležitými principy a zásadami urbanistické kompozice v územním plánování.

- **POLITIKA ARCHITEKTURY A STAVEBNÍ KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY**
  ARCHITECTURE AND BUILDING CULTURE POLICY OF THE CZECH REPUBLIC

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
Ústav územního rozvoje
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2015.
publikace 2015

Politika architektury a stavební kultury ČR je strategický dokument s celostátní působností schvalovaný vládou České republiky. Její zpracování uložila vláda v roce 2011 usnesením, kterým schválila Koncepci bydlení České republiky do roku 2020.
Politika architektury a stavební kultury ČR stanovuje vizi a základní cíle ve střednědobém až dlouhodobém horizontu, rozčleněné dle témat. Pro dosažení stanovených cílů navrhuje opatření, včetně určení zodpovědných a spolupracujících institucí a termínů splnění opatření. Struktura dokumentu vychází z "Metodiky přípravy veřejných strategií".
Politika architektury a stavební kultury České republiky byla schválena usnesením vlády ze dne 14. ledna 2015 č. 22.

- **POLITIKA ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČR, VE ZNĚNÍ AKTUALIZACE Č. 1**
  SPATIAL DEVELOPMENT POLICY OF THE CZECH REPUBLIC – UPDATED VERSION 1
  POLITIK DER RAUMENTWICKLUNG DER TSCHECHISCHEN REPUBLIK IN DER FASSUNG DER AKTUALISIERUNG NR. 1

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
Ústav územního rozvoje
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2015.
publikace 2015

Politika územního rozvoje ČR je celostátní nástroj územního plánování, který slouží zejména pro koordinaci územního rozvoje na celostátní úrovni a pro koordinaci územně plánovací činnosti krajů

a současně jako zdroj důležitých argumentů při prosazování zájmů ČR v rámci územního rozvoje Evropské unie.
Ministerstvo pro místní rozvoj pořídilo Aktualizaci č. 1 Politiky územního rozvoje ČR, která byla schválena usnesením vlády ze dne 15. dubna 2015 č. 276.

- **SPOLEČNÁ STRATEGIE ÚZEMNÍHO ROZVOJE STÁTŮ V4+2**

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
Ústav územního rozvoje
Brno: ÚÚR, 2014.
publikace 2014

Dokument Společná strategie územního rozvoje států V4+2 (dále též Společná strategie) je dalším milníkem spolupráce v oblasti územního rozvoje zemí EU – České republiky, Maďarska, Polska, Slovenska (Visegradská skupina – V4), Bulharska a Rumunska (+2).
Společná strategie je zaměřena na koordinaci řešení problémů společného územního rozvoje a na podporu územní soudržnosti v Evropě. Společná strategie je určena především pro oblasti územního plánování a regionálního rozvoje, zaměřené na plánování, přípravu a provádění změn v území, jejichž cílem je jeho vybavení potřebnými službami obecného zájmu.

- **STUDIE ROZVOJE ČESKO-SASKÉHO PŘÍHRANIČÍ**

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
Ústav územního rozvoje
Brno: ÚÚR, 2013
publikace 2013

Společná studie česko-saského příhraničí shrnuje výsledky národních analýz za české a saské příhraničí a představuje doporučení pro územní rozvoj česko-saského příhraničí vyplývající z těchto analýz.

- **STAVBA MĚST PODLE UMĚLECKÝCH ZÁSAD**

Camillo Sitte
Z německého originálu Der Städtebau nach seinen künstlerichen Grundsätzen (Wien 1901) přeložil Vladimír Buriánek.
Vydání druhé, v Ústavu územního rozvoje 2012
Spolupráce - ABF, Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství
publikace 2012

Publikace se zabývá uměleckým hodnocením starých a nových měst, které má pomoci odhalit zásady jejich kompozice.

- **KOHEZNÍ POLITIKA: OSÍDLENÍ V ČESKÉ REPUBLICE PARTNERSTVÍ MĚST A VENKOVA**

  COHESION POLICY: SETTLEMENT IN THE CZECH REPUBLIC URBAN-RURAL PARTNERSHIP

Kašparová, Ludmila; Půček, Milan a kolektiv
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2009.
publikace 2009

Na úrovni kraje, měst a obcí je klíčové, aby byly provázány dokumenty územního plánování a strategické rozvojové dokumenty. U kraje zásady územního rozvoje s programem rozvoje kraje, u měst a obcí územní plán se strategickým plánem. Pro strategický plán jsou určující a nezbytné limity území (zdrojem je územně plánovací dokumentace). Naproti tomu pro tvorbu územního plánu je nezbytné znát záměry využití území (zdrojem může být strategický plán).

- **METODICKÁ PŘÍRUČKA PRO ZPRACOVÁNÍ STRATEGICKÝCH ROZVOJOVÝCH DOKUMENTŮ MIKROREGIONŮ**

Labounková, Vladimíra; Půček, Milan; Rohrerová, Ludmila a kolektiv
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2009.
publikace 2009

Publikace vznikla v rámci úkolu Ústavu územního rozvoje "Monitoring mikroregionů Jihomoravského kraje" a byla modelově použita pro území Jihomoravského kraje. Příručka má pomoci jednotlivým mikroregionům při zpracování rozvojových dokumentů na této územní úrovni.

- **NOVÉ STAVBY PRO VENKOV**

Kašparová, Ludmila – Rozehnalová, Eva aj.
Rozmanová, Naděžda 2. vydání (aktualizované)
Brno: ÚÚR, 2005 – 1. vydání publikace rozebráno.
2008 – 2. vydání (aktualizované)
publikace 2008

Vesnická sídla byla kultivována po celá staletí, jejich sepětí s přírodním prostředím bylo těsné a harmonické, zástavba vycházela z dostupných materiálů, tradičních technologií a konstrukcí a odrážela sociální strukturu dané lokality. Jednotlivé stavby se navzájem respektovaly a vytvářely obdivuhodně malebné celky s řádem soukromých i veřejných prostorů, propojených logickými vazbami mezi sebou i s okolní krajinou. Podpora zachování a obnovy tohoto vzácného kulturního statku u nás patří mezi cíle Programu obnovy venkova. Zatím však u nás není mnoho odborné literatury, která by komplexně shrnovala, jak má dobrá architektura na venkově vypadat.
Z pohledu urbanistických a architektonických zásad jde především o odborný přístup k plánování rozvoje obce, zachování místního rázu vesnice, obnovu objektů, architektonických prvků, používání materiálů vytvářejících místní specifika, obnovu zeleně, vodních prvků apod., zachování prostorového členění a dosavadního měřítka vesnické zástavby, zachování a obnovu hodnotné historické zástavby, úpravy a opravy dominantních objektů, zdůraznění jejich dominantní polohy v celkovém obrazu, péče o vysokou zeleň, dotvářející siluetu vesnice a její interiér, provázání krajinné zeleně se zelení vesnice a přirozené zapojení vesnice do krajiny, při úpravách vodních toků a vodních ploch sledování nutných technických hledisek a s tím rovnocenně také hledisek estetických, s úměrným zachováním přírodních podmínek.
Publikace *Nové stavby pro venkov* rozebírá problémy současné výstavby na venkově, měnící se požadavky obyvatelstva na rozvoj území, bydlení, služby a občanské vybavení, podmínky pro rekreaci

a sport, nové způsoby podnikání, rozvoj cestovního ruchu apod. Zásady a doporučení zde uvedené se týkají nejen nové výstavby na venkově, ale i řešení zeleně a veřejných prostranství. Publikace je doplněna fotodokumentací, grafickými a dalšími přílohami.

- **STUDIE ROZVOJE ČESKO-SLOVENSKÉHO PŘÍHRANIČÍ**
  ŠTÚDIA ROZVOJA SLOVENSKO-ČESKÉHO PRIHRANIČNÉHO ÚZEMIA

publikace 2008

Studie je výsledkem spolupráce Ministerstva pro místní rozvoj České republiky a Ministerstva výstavby a regionálního rozvoje Slovenské republiky. Popisuje podmínky a možnosti rozvoje česko-slovenského příhraničí a vytváří společnou vizi rozvoje regionu ve vybraných oblastech.
Anglický překlad studie dostupný na www: http://www.uur.cz/default.asp?ID=3179

- **PODPOROVANÉ BYTY**
  Dotační titul Ministerstva pro místní rozvoj 2003 – 2005, byt na půl cesty a vstupní byt.

Neprodejné, jen pro potřeby MMR – Odbor bytové politiky.
Brno: ÚÚR, 2006.
publikace 2006

Hlavním cílem informačního materiálu je snaha o zaměření pozornosti obcí na problematiku sociální integrace a na prevenci ztráty bydlení, kterému lze předcházet prostřednictvím podporovaných bytů.
Od roku 2003 vyhlašuje Ministerstvo pro místní rozvoj každoročně podprogram Podpora výstavby podporovaných bytů, který obsahuje tři dotační tituly: chráněný byt, byt na půl cesty a vstupní byt. Již první léta existence podprogramu ukázala, že více než 90 % obcí žádá o dotaci na výstavbu chráněných bytů, tzn., že využívají podprogram zejména na výstavbu bytů pro seniory a zdravotně postižené. Druhé dva dotační tituly – byty na půl cesty a vstupní byty – zůstávají prozatím většinou opomíjeny.

- **ROZVOJ VESNICE**

Kašparová, Ludmila aj.
Ediční řada VESNICE, sv. č. 7. Publikace rozebrána.
Brno: ÚÚR, 2005.
publikace 2005

Systematická péče o rozvoj regionů a obcí je znakem vyspělého státu. Vytváření koncepcí rozvoje a jejich implementace je i jednou z priorit Evropské unie, Naplňování této priority klade velké nároky nejen na ústřední orgány státní správy, krajské orgány, ale i na jednotlivé obce.
Obecným cílem rozvoje venkova je uchování, obnova a rozvoj obcí, který by odpovídal potřebám obyvatelstva i ochrany životního prostředí. I ve venkovských oblastech je však plánování rozvoje velmi náročným, složitým a odpovědným úkolem.
Základním je plánování celkového rozvoje obce ve střednědobém až dlouhodobém horizontu. Koncepce rozvoje obcí navazují na národní a regionální plánování. Především regionální plánování se snaží ovlivnit rozmístění ekonomických aktivit a sociálních subvencí mezi jednotlivé regiony tak, aby byl omezen nerovnoměrný rozvoj. Taková opatření bývají garantována vládou a mohou zahrnovat přímé investice do infrastruktury i do sociální struktury, fiskální stimuly k ovlivňování rozhodování firem, týkajících se umístění aktivit atp. Regionální plánování se pokouší o usměrňování rozvoje regionů pomocí určité strategie, která spojuje fyzické změny s ekonomickou a sociální politikou.

Kapitola C. Funkční složky

Stanoviska a metodiky
Neaktuální stanoviska a metodiky
Publikace
Semináře

- **PRŮMĚRNÉ CENY DOPRAVNÍ A TECHNICKÉ INFRASTRUKTURY**

Šimková, Hana
Brno: ÚÚR, Praha: MMR, 2016.
vloženo 3/2016 - internetová verze publikace – **aktualizace za rok 2015**

Příručka je aktualizací cen dopravní a technické infrastruktury a veřejné zeleně a může posloužit jako podklad pro odhad reálnosti a naplňování územně plánovací dokumentace. Rovněž je snahou o usnadnění orientace orgánů venkovských obcí v oblasti financování sledované infrastruktury a veřejné zeleně.

- **PRŮMĚRNÉ CENY DOPRAVNÍ A TECHNICKÉ INFRASTRUKTURY**

Polešáková, Marie aj.
Ediční řada VESNICE, sv. č. 11.
Brno: ÚÚR, 2008.
publikace 2008

Příručka je aktualizací cen dopravní a technické infrastruktury a veřejné zeleně a může posloužit jako podklad pro odhad reálnosti a naplňování územně plánovací dokumentace. Rovněž je snahou o usnadnění orientace orgánů venkovských obcí v oblasti financování sledované infrastruktury a veřejné zeleně.

- **CESTOVNÍ RUCH V KARPATECH V ČESKÉ REPUBLICE – Souhrnná zpráva**

Kyselka, Igor
Brno: ÚÚR, Praha: MMR, 2015.
charakter publikace, vloženo 2/2016

Publikace si klade za cíl identifikovat a zhodnotit podmínky pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu při optimálním využití rozmanitého přírodního i kulturního potenciálu území Karpat v ČR. To je získat představu o potenciálu a stavu infrastruktury geomorfologicky vymezeného území Karpat respektujícího hranice obcí pro různé formy cestovního ruchu a zmapovat běžící projekty i nové záměry iniciované zejména místními a regionálními aktéry.
Vybrané přílohy:

1. Karpatská úmluva
2. Strategie udržitelného cestovního ruchu v Karpatech
3. Analýza potenciálu a infrastruktury cestovního ruchu
4. Zásobník projektů

- **LIMITY VYUŽITÍ ÚZEMÍ**

Hyvnar, Vladimír; Rohrerová, Ludmila
Praktická příručka, 3. vydání.
Brno: ÚÚR, 2007, pravidelně 2x ročně aktualizováno jako internetová verze.

Účelem publikace je usnadnit účastníkům procesu územního plánování orientaci v řadě obecně platných právních předpisů, regulujících využití území, a poskytnout podklad pro rychlé a věcné zjištění omezení, která z nich vyplývají. Jedná se o znalosti nezbytné při zadávání, zpracování a vydávání územně plánovací dokumentace a zpracování dokumentace územního rozhodnutí.

- **VYBRANÉ ÚDAJE O BYDLENÍ 2014**
  SELECTED DATA ON HOUSING 2014

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
Ústav územního rozvoje
Brno: ÚÚR, Praha: MMR, 2015.
publikace 2015, vloženo 2/2016

Publikace obsahuje komentáře a statistická data z oblasti bydlení, včetně mezinárodního srovnání. Jedná se o údaje z následujících oblastí: bydlení v roce 2014, bytová politika a podpory bydlení v roce 2014, výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011, bytová výstavba, stavebnictví, energie, ceny bydlení, náklady na bydlení, úvěry na bydlení.

- **BYDLENÍ V ČESKÉ REPUBLICE V ČÍSLECH (září 2015)**
  HOUSING IN THE CZECH REPUBLIC IN FIGURES (September 2015)

Brno: ÚÚR, Praha: MMR, 2015.
publikace 2015, vloženo 2/2016

Publikace obsahuje komentáře a statistická data z oblasti bydlení v ČR včetně mezinárodního srovnání a informace o podpoře bydlení v ČR v roce 2015. Jedná se o zkrácenou verzi publikace "Vybrané údaje o bydlení 2014".

- **VYBRANÉ ÚDAJE O BYDLENÍ 2013**
  SELECTED DATA ON HOUSING 2013

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
Ústav územního rozvoje
Brno: ÚÚR, 2014.
publikace 2014

Publikace obsahuje komentáře a statistická data z oblasti bydlení, včetně mezinárodního srovnání. Jedná se o údaje z následujících oblastí: bydlení v roce 2013, bytová politika a podpory bydlení v roce 2013, výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011, bytová výstavby, stavebnictví, energie, ceny bydlení, náklady na bydlení, úvěry na bydlení.

- **STANOVENÍ DOBÝVACÍHO PROSTORU**

Praha, 2007.

Jedná se o dvě stanoviska reagující na nový stavební zákon č. 183/2006 Sb.:
- Stanovisko odboru územního plánování Ministerstva místního rozvoje a Českého báňského úřadu k postupu při rozhodování o stanovení dobývacího prostoru.
- Stanovisko odboru územního plánování Ministerstva místního rozvoje a Českého báňského úřadu k postupu při rozhodování o změně využití území pro dobývání ložisek nevyhrazeného nerostu.

Kapitola D. Územní plánování, jeho orgány, nástroje a vazby

Stanoviska a metodiky
Neaktuální stanoviska a metodiky
Publikace
Semináře

Všeobecné materiály pro nástroje územního plánování

- **OCHRANA PŘED POVODNĚMI V ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ**

Polešáková, Marie
Brno: ÚÚR, 2011.
publikace 2011

Třetí aktualizované vydání informačního materiálu, který přináší základní informace o problematice ochrany před povodněmi ve vztahu k územnímu plánování. Navazuje na následující legislativní změny po roce 2002 – v roce 2007 vstoupil v platnost nový stavební zákon, vládou byl v roce 2007 schválen Plán hlavních povodí České republiky a v roce 2009 celostátní dokument územního plánování Politika územního rozvoje ČR 2008. Dále byl v roce 2010 novelizován významně vodní zákon (tzv. velká novela).

- **OBČAN A ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ**

Rozmanová, Naděžda
Brno: ÚÚR, 2009.
publikace 2009

Informační leták uvádí práva a povinnosti občanů v oblasti územního plánování. Seznamuje s tím, co je územní plánování, jaké jsou jeho možnosti, na jaké úřady a v jakých záležitostech se občan obrací. Rovněž seznamuje se strukturou schválených a vydaných ÚP, platností ÚP, účastí občana při pořizování ÚPD, jeho zodpovědností apod.

- **OBEC A ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ, POSTAVENÍ A ČINNOST OBCÍ V ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ**

Rozmanová, Naděžda, kolektiv ÚÚR
Brno: ÚÚR, 2008.
publikace 2008

Leták je názornou a rychlou pomůckou pro orientaci v problematice územního plánování. Zabývá se dopadem nového stavebního zákona na postavení a činnost obcí v územním plánování. Seznamuje obce s územně plánovacími nástroji, s nimiž se budou ve své praxi setkávat. Popisuje postup pořízení územního plánu a vymezení zastavěného území. Zdůrazňuje význam územního plánu z pohledu rozvoje obce a jeho dopadu na možnost předkupního práva nebo vyvlastnění. Seznamuje s novým pojmem – územně analytickými podklady. Objasňuje možnosti rozhodování v území prostřednictvím regulačního plánu, územního rozhodnutí, územního souhlasu a veřejnoprávní smlouvy. Jako zvláštní nástroj rozhodování v území představuje územní opatření o stavební uzávěře a o asanaci území.

- **ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE 2007**

  TOWN AND COUNTRY PLANNING IN THE CZECH REPUBLIC 2007

Halasová, Hana – Šilarová, Vlasta
2. vydání. Brno: ÚÚR, 2007.
Neprodejné, jen pro potřeby MMR – Odbor územního plánování.
publikace 2007

Publikace navazuje na příručku o územním plánování vydanou v roce 2002. Změna je v prezentaci anglického textu. Publikace zachovává členění na tři části. První dvě části „Základní údaje o České republice“ a „Státní zřízení a systém veřejné správy“ obsahují aktualizované údaje a informace. Třetí část „Územní plánování v České republice“ je zpracována zcela nově především s ohledem na nový stavební zákon, jehož přijetí bylo podnětem pro vydání této publikace. V jednotlivých kapitolách jsou popisovány cíle a úkoly územního plánování, výkon veřejné správy ve věcech územního plánování a stavebního řádu, nástroje a legislativa územního plánování.

- **POSKYTOVÁNÍ MAPOVÝCH PODKLADŮ PRO ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ ČINNOST**

Praha: MMR, 2007.
archivní materiál

Při jednání zástupců Českého úřadu zeměměřického a katastrálního, Zeměměřického úřadu a Ministerstva pro místní rozvoj, které se konalo dne 19. 2. 2007, vzniklo metodické doporučení odboru územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj. Okruhy problémů se zabývají zejména hranicí intravilánu, základním mapovým podkladem územně analytických podkladů a dalšími mapovými podklady.

Politika územního rozvoje ČR

- **INFORMACE MMR O POLITICE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY, VE ZNĚNÍ AKTUALIZACE Č. 1 PRO STAVEBNÍ ÚŘADY**

Praha: MMR, 2016
NOVÉ – vloženo 11/2016

Informace stručně seznamuje stavební úřady s účelem, obsahem, závazností a dostupností Politiky územního rozvoje České republiky, ve znění Aktualizace č. 1.

- **POMŮCKA K UPLATŇOVÁNÍ REPUBLIKOVÝCH PRIORIT PÚR ČR, ve znění Aktualizace č. 1**

Brno: ÚÚR, Praha: MMR, 2016
vloženo 3/2016

Účelem pomůcky je vysvětlit jednotlivá ustanovení republikových priorit územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území a sjednotit jejich výklad. Pomůcka je určena pracovníkům veřejné správy, především pořizovatelům zásad územního rozvoje, územních plánů, projektantům územně plánovacích dokumentací, pracovníkům krajských úřadů, kteří uplatňují stanoviska k návrhu územního plánu, pracovníkům úřadů územního plánování, členům zastupitelstev krajů a obcí, kteří vydávají ÚPD a jejichž povinností je dbát na to, aby byla v souladu s PÚR ČR, a další odborné veřejnosti.
Rovněž by měla sloužit pracovníkům státní správy, kteří se podílejí na zpracování resortních koncepcí, které mají průmět do území.

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MMR K POČÁTKU ZÁVAZNOSTI POLITIKY ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY VE ZNĚNÍ AKTUALIZACE Č. 1**

Praha: MMR, 2015.
vloženo 2/2016

Metodické sdělení objasňuje datum počátku závaznosti Politiky územního rozvoje České republiky ve znění Aktualizace č. 1. Ke zveřejnění Aktualizace č. 1 PÚR způsobem umožňujícím dálkový přístup došlo dne 16. 4. 2015. Od následujícího dne je PÚR „navenek“ závazná ve znění aktualizace č. 1.

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MMR K UPLATŇOVÁNÍ PÚR ČR 2008 V ČINNOSTI STAVEBNÍCH ÚŘADŮ**

Praha: MMR, 2014.
vloženo 2/2016

Metodické sdělení upravuje postup stavebního úřadu v územním řízení při posuzování souladu záměru s „Politikou územního rozvoje" v případě, že pro předmětné území nebyla vydána územně plánovací dokumentace.

Územně plánovací dokumentace a jejich změny – územní plán

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MINISTERSTVA PRO MÍSTNÍ ROZVOJ – SOUBĚŽNÉ POŘIZOVÁNÍ ZMĚN ÚZEMNÍHO PLÁNU A NOVÉHO ÚZEMNÍHO PLÁNU**

Praha: MMR, 2016.
NOVÉ – vloženo 9/2016

Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) se zabývalo dotazem na možnost pořizování změn platného územního plánu v době po rozhodnutí zastupitelstva o pořízení nového územního plánu.
V období po schválení pořízení nového územního plánu a v průběhu jeho pořizování zůstává nedotčena povinnost přijímat žádosti o změnu původního územního plánu a předkládat je k rozhodnutí zastupitelstvu.

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MINISTERSTVA PRO MÍSTNÍ ROZVOJ – VYHOTOVENÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU ZAHRNUJÍCÍHO PRÁVNÍ STAV PO VYDÁNÍ DVOU ČI VÍCE ZMĚN**

Praha: MMR, 2015.
vloženo 2/2016

Pořizovatel zajistí vyhotovení územního plánu zahrnujícího právní stav po vydání jeho změn pořizovaných současně, nikoliv okamžitě po vydání každé ze změn. Zároveň tak však musí být učiněno v krátkém časovém úseku, bez zbytečných průtahů, nejdéle 3 měsíce od vydání první ze souvisejících změn.

- **ÚKONY POŘIZOVATELE SPOJENÉ S VEŘEJNÝM PROJEDNÁNÍM ÚZEMNÍHO PLÁNU**

Tušer, Jaroslav
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2015.
vloženo 2/2016

Metodika se zabývá významem veřejného projednání územního plánu, důležitostí odborného výkladu při projednání a dále nutností poučit účastníky veřejného projednání o jejich právech a povinnostech, včetně vysvětlení, jak bude naloženo s připomínkami a námitkami. Metodika je doplněna příslušnými ustanoveními stavebního zákona a dalšími právními souvislostmi, které se vztahují k problematice, a to i odkaz na související rozsudek Nejvyššího správního soudu.

- **ÚKONY POŘIZOVATELE SPOJENÉ S VEŘEJNÝM PROJEDNÁNÍM KONCEPTU A NÁVRHU ÚZEMNÍHO PLÁNU**

Metodika je určena pořizovatelům územních plánů

Brno: ÚÚR, 2012.
archivní materiál

Metodika se zabývá významem veřejného projednání územního plánu, důležitostí odborného výkladu při projednání a dále nutností poučit účastníky veřejného projednání o jejich právech a povinnostech, včetně vysvětlení, jak bude naloženo s připomínkami a námitkami. Metodika je doplněna příslušnými ustanoveními stavebního zákona a dalšími právními souvislostmi, které se vztahují k problematice, a to i odkazy na související rozsudky Nejvyššího správního soudu.

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MMR K PROBLEMATICE KORIDORŮ ÚZEMNÍCH REZERV V ZÁSADÁCH ÚZEMNÍHO ROZVOJE A NÁSLEDNÝCH ZMĚN ÚZEMNÍHO PLÁNU PO JEJICH PROVĚŘENÍ ÚZEMNÍ STUDIÍ**

Praha: MMR, 2015.
vloženo 2/2016

Metodické sdělení se zabývá otázkou jak postupovat v případech, kdy zásady územního rozvoje vymezují koridor jako územní rezervu podle ustanovení § 36 odst. 1 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, následně jsou jak jeho potřeba, tak plošné nároky prověřeny územní studií, vloženou do evidence územně plánovací činnosti, a je tedy příslušný koridor územní studií zpřesněn, co do účelu a územního rozsahu. Zda je možné přímo pořídit změnu dotčeného územního plánu (resp. změny dotčených územních plánů, případně nový územní plán) nebo je nezbytné vyčkat nejprve na aktualizaci ZÚR a teprve po té pořizovat změnu dotčeného územního plánu.

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MMR K POSTUPU POŘIZOVÁNÍ ZMĚNY ÚZEMNÍHO PLÁNU VYVOLANÉ ZMĚNOU MAPOVÉHO PODKLADU**

Praha: MMR, 2015.
vloženo 2/2016

Metodické sdělení se věnuje problematice sladění platného územního plánu s nově digitalizovaným mapovým podkladem.

- **METODICKÁ DOPORUČENÍ K VYBRANÝM PROBLÉMŮM POŘIZOVÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU**

Balabánová, Pavla
Brno: ÚÚR, 2014.
vloženo 2/2016

Doporučení řeší skupinu jednotlivých témat, která byla vybrána vzhledem k často kladeným otázkám z praxe. Důvodem zpracování metodických doporučení je především sjednocování výkladů a postupů při pořizování územních plánů včetně výkladu některých pojmů stavebního zákona.

- **ZMĚNA ÚZEMNÍHO PLÁNU – OBSAH**

  Metodické doporučení

Rozmanová, Naděžda
Brno: ÚÚR, 2014.
vloženo 2/2016

Metodika se zabývá formou a obsahem vyhotovení změny územního plánu, je doplněna o příklad změny územního plánu ve fiktivní obci. Účelem metodiky je shrnout hlavní zásady, které vyhotovení změny územního plánu vydaného formou opatření obecné povahy má respektovat.

- **UKLÁDÁNÍ A ZVEŘEJŇOVÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU A REGULAČNÍHO PLÁNU**

Rozmanová, Naděžda
Brno: ÚÚR, 2014.
vloženo 2/2016

Uvedený metodický pokyn, který je určen pořizovatelům a obcím, pro informaci rovněž širší veřejnosti, se zabývá ukládáním a zveřejňováním platného územního plánu a regulačního plánu. Jeho předmětem není zveřejňování v procesu jejich pořizování nebo jejich evidence. Metodický pokyn upozorňuje na místa, kde je možné do dokumentace nahlížet a na podmínky spojené se získáváním informací z územně plánovací dokumentace.

- **UKLÁDÁNÍ A ZVEŘEJŇOVÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU A REGULAČNÍHO PLÁNU**

Rozmanová, Naděžda
Brno: ÚÚR, 2012.
archivní materiál

Uvedený metodický pokyn, který je určen pořizovatelům a obcím, pro informaci rovněž širší veřejnosti, se zabývá ukládáním a zveřejňováním platného územního plánu a regulačního plánu. Jeho předmětem není zveřejňování v procesu jejich pořizování nebo jejich evidence. Metodický pokyn upozorňuje na místa, kde je možné do dokumentace nahlížet a na podmínky spojené se získáváním informací z územně plánovací dokumentace.

- **OSNOVA ZADÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU**

  Podklad k doplnění požadavků

Rozmanová, Naděžda
Brno: ÚÚR, 2014.
vloženo 2/2016

Osnova zadání sestavená do tabulky je podkladem pro doplňování jednotlivých požadavků na zpracování návrhu územního plánu.
Příloha 1 zahrnuje členění osnovy zadání územního plánu v minimálním požadovaném rozsahu. Předpokládá se využití u malých sídel, u kterých lze požadavky na všechny koncepce, které jsou součástí územního plánu, uvést v jednom bodě.
Příloha 2 zahrnuje členění osnovy zadání územního plánu rozšířené a doplněné v souladu s přílohou č. 6 k uvedené vyhlášce. Předpokládá se její využití u většiny obcí.

- **METODICKÉ SDĚLENÍ OÚP MMR VE VĚCI ZADÁVÁNÍ ZPRACOVÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU A MOŽNÉHO POSTUPU PŘI ZPRACOVÁNÍ NÁVRHU ZADÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU – SPOLUPRÁCE POŘIZOVATELE S PROJEKTANTEM**

Praha: MMR, 2014.
vloženo 2/2016

Smyslem metodického sdělení je upozornit na nesporné přínosy zahájení spolupráce s vybraným projektantem návrhu územního plánování již v etapě zadání územního plánu.

- **PŘÍKLAD K METODICKÉMU POKYNU K OBSAHU ÚZEMNÍHO PLÁNU**

  Textová část vč. odůvodnění

  Grafická část vč. odůvodnění

Poláčková, Vlasta
Praha: MMR, 2014.
vloženo 2/2016

Příklad metodicky navazuje na prezentaci Územní plán podle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Hovoří-li se tedy v textu příkladu o metodickém pokynu, je tím míněna tato prezentace.

- **PROBLEMATIKA VYMEZOVÁNÍ ARCHITEKTONICKÝCH NEBO URBANISTICKY VÝZNAMNÝCH STAVEB V ÚZEMNÍM PLÁNU**

Praha: MMR, 2013.
vloženo 2/2016

Sdělení se zabývá účelností vymezení architektonicky nebo urbanisticky významných staveb v územním plánu, pro které může vypracovat architektonickou část projektové dokumentace jen autorizovaný architekt.

- **PŘEZKUM ZMOCNĚNÍ ZÁSTUPCE VEŘEJNOSTI**

  Metodické doporučení

Tušer, Jaroslav
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2013.
vloženo 2/2016

V souladu se stavebním zákonem může být veřejnost zastupována zmocněným zástupcem veřejnosti při pořizování návrhu územního plánu a jeho změn a při pořizování zásad územního rozvoje a jejich aktualizací. Zástupce veřejnosti musí pořizovateli předložit své zmocnění s náležitostmi podle příslušných ustanovení stavebního zákona.

- **POŘIZOVÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU – POSTUP, JAK NAVÁZAT PŘI POŘIZOVÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU PO 1. 1. 2013**

  Přechodná ustanovení – územní plán

vloženo 2/2016

- **METODIKA K NAVRHOVÁNÍ ÚZEMNÍCH REZERV A ROZHODOVÁNÍ PODLE NICH**

Rozmanová, Naděžda
Brno: ÚÚR, 2011.
archivní materiál

Metodika uvádí, v které územně plánovací dokumentaci, jak a v kterých případech se územní rezerva vymezuje. Radí, jak projednávat územní rezervu v rámci ÚPD a jak rozhodovat v ploše územní rezervy, obsažené ve vydané územně plánovací dokumentaci. Pokud má dojít k povolení prověřovaného účelu, záměr, pro který byla plocha územní rezervy vymezena, je třeba změnou územního plánu převést z územní rezervy na navrhovanou (zpravidla zastavitelnou) plochu (koridor).

- **MOŽNOSTI ÚPRAVY ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACE (ÚPD) NA ÚZEMNÍ PLÁN, VZTAH TĚCHTO ÚPRAV KE ZMĚNĚ ÚPD**

Metodické doporučení OÚP MMR, 2009.
archivní materiál

Účelem metodického doporučení je napomoci úpravě (transformování) dosavadní ÚPD obcí na územní plán odpovídající nové právní úpravě.

- **NÁVRH ZADÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU**

Rozmanová, Naděžda
Brno: ÚÚR, 2008.
archivní materiál

Metodika na konkrétním příkladu zadání územního plánu (ÚP) fiktivní obce předkládá přístup k množství problémů, které mohou v území nastat. Kapitoly jsou doplněny vysvětlujícími komentáři, příp. obecným zdrojem podkladů, z nichž lze pro zadání ÚP čerpat.

- **VYDÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU FORMOU OPATŘENÍ OBECNÉ POVAHY**

Brno: ÚÚR, 2008.
archivní materiál

Metodika je zpracována jako formulář pro vydání územního plánu.

- **VYHODNOCENÍ ÚČELNÉHO VYUŽITÍ ZASTAVĚNÉHO ÚZEMÍ A VYHODNOCENÍ POTŘEBY VYMEZENÍ ZASTAVITELNÝCH PLOCH**

Brno: ÚÚR, 2008.
archivní materiál

Metodický návod kromě souvisejících pojmů, legislativních předpisů, zdůvodnění využití zastavěného území a vyhodnocení potřeby vymezení zastavitelných ploch v územním plánu, obsahuje konkrétní příklad vyhodnocení.

- **VYMEZOVÁNÍ ÚZEMNÍCH REZERV V ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACI (ÚPD) PRO LOKALITY PRO AKUMULACI POVRCHOVÝCH VOD (LAPV)**

metodické sdělení MMR a MZe, 2008.
archivní materiál

Účelem společného metodického sdělení MMR a MZe je sjednotit přístup pořizovatelů a projektantů ÚPD při vymezování územních rezerv pro ochranu ploch vhodných pro LAPV.

- **APLIKACE PŘECHODNÝCH USTANOVENÍ STAVEBNÍHO ZÁKONA PŘI POŘIZOVÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU**

Brno: ÚÚR, 2007.
archivní materiál

Metodický návod je zpracován jako tabulka, která názorně popisuje jednotlivé kroky podle fáze ukončené činnosti k 31. 12. 2006 při pořizování územního plánu obce.

- **APLIKACE PŘECHODNÝCH USTANOVENÍ STAVEBNÍHO ZÁKONA PŘI POŘIZOVÁNÍ REGULAČNÍHO PLÁNU**

Brno: ÚÚR, 2007.
archivní materiál

Metodický návod je obdobou aplikace při pořizování územního plánu. Tabulka názorně popisuje jednotlivé kroky podle fáze ukončené činnosti k 31. 12. 2006 při pořizování regulačního plánu.

- **ÚZEMNÍ PLÁN V PODMÍNKÁCH NOVÉHO STAVEBNÍHO ZÁKONA**

Brno: ÚÚR, 2007.
archivní materiál

Jedná se o modelový příklad územního plánu zpracovaného podle nového stavebního zákona č. 183/2006 Sb.

Územně plánovací dokumentace a jejich změny – regulační plán

- **ZADÁNÍ REGULAČNÍHO PLÁNU Z PODNĚTU, NENAHRAZUJÍCÍ ÚZEMNÍ ROZHODNUTÍ – METODICKÝ POKYN – OSNOVA ZADÁNÍ**

Morkus, Josef; Rozmanová, Naděžda
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2016.
NOVÉ – vloženo 5/2016

Metodický pokyn se zabývá zadáním regulačního plánu pořizovaného z podnětu, a to regulačního plánu nenahrazující územní rozhodnutí. Pokyn uvádí základní zásady pro zpracování zadání regulačního plánu. Stručnou formou upřesňuje požadavky na jednotlivé body osnovy zadání.

- **REGULAČNÍ PLÁNY Z PODNĚTU, NENAHRAZUJÍCÍ ÚZEMNÍ ROZHODNUTÍ – POŘÍZENÍ**

Sklenář, Tomáš; Rozmanová, Naděžda
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2015.
vloženo 2/2016

Prezentace pro územně plánovací činnost. Zahrnuje pořízení regulačního plánu z podnětu na základě samostatného zadání a na základě zadání RP v územním plánu nebo v zásadách územního rozvoje. Popisuje pořizovatelskou praxi od rozhodnutí o pořízení až po vydání a účinnost regulačního plánu, včetně oznámení předkupního práva.

- **POŘIZOVÁNÍ REGULAČNÍCH PLÁNŮ**

Brno: ÚÚR, 2008.
archivní materiál

Metodický pokyn zahrnuje výklad souvisejících pojmů a účelu regulačního plánu. Přibližuje východiska a popisuje podklady, které regulační plán respektuje a z nichž vychází. Metodika se zabývá působností a postupem při pořizování regulačních plánů.

Územně plánovací podklady a jejich aktualizace

- **STANDARD SLEDOVANÝCH JEVŮ PRO ÚZEMNĚ ANALYTICKÉ PODKLADY KRAJŮ**

Kučerová, Zdeňka; Tušer, Jaroslav; Vodný, Roman
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2016.
Druhé přepracované, 4. úplná aktualizace
AKTUALIZOVANÉ – vloženo 11/2016

Metodický návod k příloze č. 1 části B – Územně analytické podklady krajů – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.

- **STANDARD SLEDOVANÝCH JEVŮ PRO ÚZEMNĚ ANALYTICKÉ PODKLADY OBCÍ**

Tušer, Jaroslav; Vodný, Roman
Praha: MMR, 2015.
Druhé přepracované vydání, 4. úplná aktualizace.
AKTUALIZOVANÉ – vloženo 9/2016

Metodický návod k příloze č. 1 části A – Územně analytické podklady obcí – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.

- **POŘIZOVÁNÍ AKTUALIZACÍ ÚZEMNĚ ANALYTICKÝCH PODKLADŮ OBCÍ A KRAJŮ**

Tušer, Jaroslav; Vodný, Roman
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2016.
NOVÉ – vloženo 5/2016

Metodický návod seznamuje s účelem územně analytických podkladů, jejich podrobností a lhůtami k pořízení a aktualizaci. Přehledně uvádí obsah a členění územně analytických podkladů. Věnuje se sledovaným jevům, zvláště údajům o území, včetně doporučeného postupu vyplňování pasportu údaje o území. Uvádí kdo je poskytovatelem údajů o území, jaké jsou náležitosti údajů a způsoby poskytování, jak údaje evidovat a ukládat. Metodický návod seznamuje s nezbytností průběžné aktualizace územně analytických podkladů a s úplnou aktualizací, kterou pořizovatel pořizuje každé dva roky.

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MMR KE ZPRACOVÁNÍ SÍDELNÍ STRUKTURY V 2. ÚPLNÉ AKTUALIZACI ÚZEMNĚ ANALYTICKÝCH PODKLADŮ KRAJŮ**

Praha: MMR, 2013.
archivní materiál (11/2016)

Cílem metodického sdělení je sjednotit zpracování sledovaného jevu č. 6 – sídelní struktura v územně analytických podkladech kraje:
- při koordinaci územně plánovací činnosti obcí,
- při vymezování nadmístních rozvojových oblastí, rozvojových os a specifických oblastí a upřesňování těch, které jsou vymezeny v PÚR,
- při vymezování ploch a koridorů nadmístního významu v zásadách územního rozvoje,
- při delegování nadmístní pravomoci na obce.

- **STANDARD SLEDOVANÝCH JEVŮ PRO ÚZEMNĚ ANALYTICKÉ PODKLADY KRAJŮ**

Tušer, Jaroslav; Vodný, Roman
Praha: MMR, 2015.
Třetí aktualizace.
archivní materiál (11/2016)

Metodický návod k příloze č. 1 části B – Územně analytické podklady krajů – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.

- **STANDARD SLEDOVANÝCH JEVŮ PRO ÚZEMNĚ ANALYTICKÉ PODKLADY OBCÍ**

Tušer, Jaroslav; Vodný, Roman
Praha: MMR, 2015.
Třetí aktualizace.
archivní materiál (6/2016)

Metodický návod k příloze č. 1 části A – Územně analytické podklady obcí – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.

- **POŘIZOVÁNÍ ÚZEMNĚ ANALYTICKÝCH PODKLADŮ A JEJICH AKTUALIZACÍ**

Tušer, Jaroslav
Brno: ÚÚR, Praha: MMR, 2014.
Třetí aktualizace.
archivní materiál

Metodický návod pro postup úřadů územního plánování a krajských úřadů při pořizování územně analytických podkladů a jejich aktualizací pro správní obvod obce s rozšířenou působností a pro území kraje.

- **ZADÁNÍ ÚZEMNÍ STUDIE KRAJINY pro správní obvod obce s rozšířenou působností**

Praha: MMR, 2016
vloženo 2/2016

Územní studie řeší krajinu podrobně ve všech souvislostech, a to i ve vazbě na zelenou infrastrukturu, protipovodňovou ochranu, Adaptační strategii EU a Evropskou úmluvu o krajině. Územní studii krajiny pořizuje úřad územního plánování pro celý správní obvod obce s rozšířenou působností.

- **ÚZEMNÍ STUDIE VEŘEJNÉHO PROSTRANSTVÍ – metodický návod pro pořízení a zpracování**

Morkus, Josef
Praha: MMR, 2015.
vloženo 2/2016

Metodický návod slouží jako pomůcka pro pořízení územní studie veřejného prostranství pro pořizovatele a projektanty i zastupitele, kteří mohou pořízení územních studií iniciovat. Seznamuje s typy územních studií, jejich přípravou, zadáním a pořízením. Závěrem popisuje doporučený způsob a kritéria výběru zpracovatele územní studie.

- **ZADÁNÍ ÚZEMNÍ STUDIE – Osnova zadání**

Balabánová, Pavla
Brno: ÚÚR, Praha: MMR, 2015
vloženo 2/2016

Metodický pokyn k osnově zadání územní studie. Zahrnuje nezbytné náležitosti zadání jako je cíl a účel pořízení územní studie, rozsah řešeného území, požadavky na obsah řešení a na formu a uspořádání textové a grafické části územní studie.

- **ÚZEMNÍ STUDIE**

Balabánová, Pavla
Brno: ÚÚR, 2010.
archivní materiál

Metodika přehledně uvádí zásady platné pro územní studii, zabývá se jejím účelem, pořizováním, ukládáním, evidencí a dalšími náležitostmi vyplývajícími ze stavebního zákona a prováděcích vyhlášek. Podrobně odkazuje na paragrafy příslušných ustanovení právních předpisů.

- **POSTUP PŘI PROVĚŘOVÁNÍ AKTUÁLNOSTI URBANISTICKÝCH STUDIÍ**

Hurníková, Jana, Rozmanová Naděžda
Brno: ÚÚR, 2013.
Druhé vydání.
vloženo 2/2016

Metodika zabývající se prověřováním aktuálnosti urbanistických studií a kritérii pro posuzování. Seznamuje s krokem, který umožňuje využití urbanistické studie jako podkladu pro územní rozhodování, popř. pro zpracování územně plánovací dokumentace.

- **POSTUP PŘI PROVĚŘOVÁNÍ AKTUÁLNOSTI URBANISTICKÝCH STUDIÍ**

Hurníková, Jana
Brno: ÚÚR, 2008.
archivní materiál

Metodické sdělení se zabývá kritérii pro posuzování aktuálnosti urbanistických studií a možností využití urbanistických studií pro jako podkladu pro územní rozhodování, popř. pro zpracování územně plánovací dokumentace.

Orgány územního plánování, dotčené orgány

- **ČL. II BOD 1 (PŘECHODNÝCH USTANOVENÍ) ZÁKONA Č. 39/2015 SB., KTERÝM SE MĚNÍ ZÁKON Č. 100/2001 SB., O POSUZOVÁNÍ VLIVŮ NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A O ZMĚNĚ NĚKTERÝCH SOUVISEJÍCÍCH ZÁKONŮ (ZÁKON O POSUZOVÁNÍ VLIVŮ NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ), VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ, A DALŠÍ SOUVISEJÍCÍ ZÁKONY (DÁLE JEN „ZÁKON Č. 39/2015 SB.“) – metodický výklad Ministerstva životního prostředí**

Praha: MŽP, 2016
NOVÉ – vloženo 11/2016

Účelem metodického výkladu je zajištění jednotného postupu při aplikaci zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), ve znění pozdějších předpisů. Metodický výklad se vztahuje jak ke stanoviskům k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí vydaným podle zákona č. 100/2001 Sb., tak ke stanoviskům o hodnocení vlivů vydaným podle zákona č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů.
Uvedený metodický výklad zrušuje metodické výklady č. j. 39413/ENV/15 ze dne 29. 5. 2015 a č. j. 44968/ENV/15 ze dne 30. 6. 2015.

- **DOTČENÉ ORGÁNY V PROCESU ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ**

Blažková, Miriam; Chroboczková, Milada
3. vydání. Brno: ÚÚR, 2006, průběžně aktualizováno jako internetová verze.

Publikace reaguje na změny v pojetí stavebního zákona č. 183/2006 Sb. a změny v právních předpisech jednotlivých rezortů, které byly vyvolány zákonem o změně některých zákonů souvisejících s přijetím stavebního zákona a zákona o vyvlastnění (zákon č. 186/2006 Sb.). Každá kapitola je rozdělena na tabulkovou a textovou část. V tabulkové části jsou pro jednotlivé obory působnosti (ochrana životního prostředí, ochrana přírody a krajiny, ochrana vod atd.) přiřazeny příslušné dotčené orgány a právní předpisy. Textová část doplňuje údaje v tabulce o přesnou citaci jednotlivých paragrafů souvisejících zákonů a vyhlášek.

- **STANOVISKA DOTČENÝCH ORGÁNŮ K ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACI**

  Metodické doporučení

Blažková, Miriam
Brno: ÚÚR, Praha: MMR, 2014
vloženo 2/2016

Dotčené orgány vydávají stanoviska, která nejsou samostatným rozhodnutím ve správním řízení a jejichž obsah je závazný pro politiku územního rozvoje a pro opatření obecné povahy podle stavebního zákona. Cílem metodického doporučení je sjednotit obsah stanovisek dotčených orgánů.

- **URČENÝ ZASTUPITEL A JEHO ÚLOHA PŘI POŘIZOVÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU**

Tunka Martin, Navrátilová Alena, Rozmanová Naděžda
Brno: ÚÚR, 2011.
publikace 2011

Metodická pomůcka je určena zastupitelům obcí k objasnění účelu a možností jejich spolupráce s pořizovatelem a projektantem územního plánu.

- **ŘEŠENÍ ROZPORŮ PŘI POŘIZOVÁNÍ ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACE**

Praha: MMR, 2010.

Metodické doporučení OÚP MMR se zabývá obecnými východisky, zásadami pro řešení rozporů u návrhu (konceptu) a postavením Ministerstva pro místní rozvoj při řešení rozporů a zásady pro uplatňování jeho pravomoci.

- **PŘEHLED DOTČENÝCH ORGÁNŮ VE STAVEBNÍM ŘÍZENÍ – VĚCNÁ PŘÍSLUŠNOST – ÚKON A JEHO FORMA**

Praha: MMR, 2009.

- **POSTAVENÍ ÚŘADU ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ JAKO DOTČENÉHO ORGÁNU V ÚZEMNÍM ŘÍZENÍ**

Praha: MMR, 2008.

Metodické doporučení odboru územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj.

- **POŽADAVKY DOTČENÝCH ORGÁNŮ K NÁVRHU ZADÁNÍ ÚZEMNÍHO PLÁNU**
  Společné metodické sdělení MŽP a MMR

Brno: ÚÚR, 2012.
archivní materiál

Kvalita zpracování návrhu zadání ÚP, výrazně ovlivní obsah a úroveň vlastního návrhu ÚP. Je tedy velmi důležité této fázi územně plánovacího procesu věnovat patřičnou pozornost ze strany dotčených orgánů, které s ohledem na znalost území mohou z hlediska své působnosti vznést kvalifikované požadavky.
Ministerstvo životního prostředí spolu s Ministerstvem pro místní rozvoj připravilo metodické sdělení, jehož cílem je efektivní uplatnění zájmů ochrany přírody a krajiny. Metodické sdělení je určeno zejména orgánům ochrany přírody, orgánům ochrany zemědělského půdního fondu, příslušným úřadům v oblasti posuzování vlivů na životní prostředí (SEA) a dalším orgánům v oblasti životního prostředí, které jako dotčené orgány uplatňují své požadavky k návrhu zadání ÚP a dále vydávají stanoviska v řízeních podle stavebního zákona. Potřeba výkladově a věcně ujednotit fáze tvorby ÚP je zřejmá, proto je snahou resortů MMR a MŽP se ve své metodické činnosti postupně na jednotlivé fáze zaměřit.

Zastavěné území

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MINISTERSTVA PRO MÍSTNÍ ROZVOJ VE VĚCI VÝKLADU DEFINICE POJMU „ZASTAVĚNÝ STAVEBNÍ POZEMEK“**

Praha: MMR, 2016.
vloženo 11/2016

Metodické sdělení uvádí, že z definice zastavěného stavebního pozemku dle § 2 odst. 1 písm. c) stavebního zákona vyplývá, že pozemkové parcely musí tvořit „souvislý celek s obytnými a hospodářskými budovami“, jinak nemohou být součástí zastavěného stavebního pozemku. Pomocným kritériem pro určení, zda pozemkové parcely tvoří či netvoří **souvislý celek** s uvedenými budovami, je existence společného oplocení. Ve sporných případech je nutno přihlížet také k hledisku funkčnímu, resp. provoznímu a k informacím uvedeným v katastru nemovitostí.

- **AKTUALIZACE ZASTAVĚNÉHO ÚZEMÍ ZMĚNOU ÚZEMNÍHO PLÁNU**

Fialová, Eva; Durdík, Petr; Balabánová Pavla
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2014.
vloženo 2/2016

Stavební zákon stanoví, že zastavěné území se vymezuje buď samostatně, postupem podle stavebního zákona (v případě, že obec nemá územní plán), nebo územním plánem. V případě, že obec má územní plán, aktualizuje se hranice zastavěného území jeho změnou jako nedílná součást této změny.

- **VYMEZENÍ ZASTAVĚNÉHO ÚZEMÍ**

  metodický pokyn (aktualizované vydání)

Lepeška, Petr; Tušer, Jaroslav
Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2013.
vloženo 2/2016

Vymezení zastavěného území je nástrojem, který slouží k ochraně nezastavěného území před jeho neodůvodněnou a dostatečně neprověřenou přeměnou na území zastavěné, k hospodárnému využívání zastavěného území a k ochraně nezastavitelných pozemků uvnitř zastavěného území. Vymezené zastavěné území je rovněž jedním z předpokladů pro možnost vedení zjednodušeného územního řízení nebo vydání územního souhlasu.

- **VYDÁNÍ VYMEZENÍ ZASTAVĚNÉHO ÚZEMÍ OBCE FORMOU OPATŘENÍ OBECNÉ POVAHY**

Brno: ÚÚR, 2008.
archivní materiál

Metodika je zpracována jako formulář pro vydání vymezení zastavěného území.

- **VYMEZENÍ ZASTAVĚNÉHO ÚZEMÍ**

Brno: ÚÚR, 2007.
archivní materiál

Metodický návod přináší podrobné informace o účelu vymezení zastavěného území, způsobu jeho vymezení, projednání a vydání formou opatření obecné povahy. Jeho součástí je uvedení a vysvětlení souvisejících pojmů, uvedení nezbytných mapových podkladů a soupis souvisejících právních předpisů. Zvláštní kapitola je věnována návrhu zastavěného území, vymezeného samostatným postupem v případě, že není pro obec vydán, ani zpracováván územní plán, jakož i vymezení zastavěného území v rámci územního plánu. Metodický návod rovněž seznamuje s možností přezkumu vymezení zastavěného území.
Metodický návod je doplněn řadou příkladů s ukázkou vymezení zastavěného území v konkrétních územích, s komentářem a upozorněním na jednotlivé situace a jejich řešení.

Úprava vztahů v území

- **POSTUP ORGÁNŮ OCHRANY VEŘEJNÉHO ZDRAVÍ A STAVEBNÍCH ÚŘADŮ PŘI DODRŽOVÁNÍ USTANOVENÍ § 77 ZÁKONA Č. 258/2000 SB., O OCHRANĚ VEŘEJNÉHO ZDRAVÍ“ – LINIOVÉ STAVBY A PROBLEMATIKA OCHRANY PŘED HLUKEM**

  Společné stanovisko MZ a MMR

Praha: MMR, 2016.
NOVÉ – vloženo 9/2016

Pokud se stavba umisťuje ke zdroji hluku do území, které není zasaženo nadlimitním hlukem, nejsou pro stavebníka žádná omezení, resp. není povinnost realizovat protihluková opatření. Pokud se stavba umisťuje do území, které je nadlimitně zasaženo hlukem, jsou pro stavebníka omezení specifikovaná, tj. stavebník má správnímu úřadu prokázat ochranu před vnějším hlukem.

- **PLÁNOVACÍ SMLOUVA – metodické doporučení**

Polešáková, Marie
Brno: ÚÚR, 2010.
archivní materiál

Plánovací smlouva je právní institut zavedený zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o nástroj k zajištění spoluúčasti na financování a vybudování veřejné infrastruktury jako předpokladu pro veřejnoprávní rozhodování v rámci vydávání regulačních plánů na žádost a v územním řízení o umisťování staveb. Současně má umožnit investorům iniciativní přípravu jejich projektů.

- **PŘEDKUPNÍ PRÁVO – metodické doporučení**

Polešáková, Marie
Brno: ÚÚR, 2010.
archivní materiál

Předkupní právo je nový právní institut zavedený zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o nástroj, který napomůže obcím/krajům/státu (dále jen „oprávněná osoba“) odkoupit pozemky, které jsou určeny územním

plánem nebo regulačním plánem pro veřejně prospěšnou stavbu nebo veřejně prospěšné opatření, které by jinak mohly být předmětem spekulativních převodů.

Ostatní stanoviska a metodiky

- **PŘÍKLAD SMLOUVY O ZAJIŠTĚNÍ ÚZEMNÍ STUDIE VEŘEJNÉHO PROSTRANSTVÍ**

Praha: MMR, 2016
vloženo 11/2016

Ministerstvo pro místní rozvoj zveřejnilo modelový příklad Smlouvy o zajištění územní studie veřejného prostranství. Jedná se o modelový příklad smlouvy zejména o zajištění spolufinancování zpracování územní studie veřejného prostranství, na kterou je žádána dotace z průběžné výzvy č. 9 „Územní studie“ ze specifického cíle 3.3 "Podpora pořizování a uplatňování dokumentů územního rozvoje", vyhlášené z Integrovaného regionálního operačního programu, a to mezi obcí s rozšířenou působností (žadatel o dotaci) a obcí, pro kterou je územní studie veřejného prostranství zpracována.

- **METODICKÉ SDĚLENÍ MMR – SEKCE ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ A STAVEBNÍHO ŘÁDU K UPLATŇOVÁNÍ § 22 ODST. 1 A 2 „POZEMKY VEŘEJNÝCH PROSTRANSTVÍ" VYHLÁŠKY Č. 501/2006 SB.**

Praha: MMR, 2015
vloženo 2/2016

Metodické sdělení řeší problémy s uplatňováním ustanovení § 22 vyhlášky č. 501/2006 Sb., které vznikají především zaměňováním pojmů „*veřejné prostranství*“ – „*pozemní komunikace*“, dále pak „*plocha veřejného prostranství*“ – „*pozemek veřejného prostranství*“.

- **KOORDINACE ÚZEMNÍCH PLÁNŮ A POZEMKOVÝCH ÚPRAV**

  Metodický návod

Kyselka, Igor, kolektiv; Konečná, Jana, kolektiv
Praha: MMR, VÚMOP, Brno: ÚÚR, 2015 – 2. aktualizované vydání
publikace 2015

Metodiku zpracovaly autorské kolektivy Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy, oddělení Pozemkových úprav a využití krajiny a Ústavu územního rozvoje, za garance Ministerstva pro místní rozvoj a Státního pozemkového úřadu.
Cílem aktualizované metodiky je především seznámit odbornou i laickou veřejnost s nezbytností úzké koordinace a vzájemné návaznosti dvou důležitých plánovacích dokumentací řešících venkovský prostor (krajinu), tedy územních plánů a pozemkových úprav.
Metodika na základě několikaletých zkušeností stručně a jednoduše popisuje, kde se obě plánovací dokumentace setkávají, které jsou oblasti jejich společných zájmů, kde se mohou doplňovat. Cílem metodiky je tak stanovit styčné body možné spolupráce obou dokumentací a deklarace potřeby řešit venkovský prostor komplexně a společně.

- **KOORDINACE ÚZEMNÍCH PLÁNŮ A POZEMKOVÝCH ÚPRAV**

Kyselka, Igor; Hurníková, Jana; Rozmanová, Naděžda
Brno: ÚÚR, 2010.
publikace 2010

Cílem příručky je seznámit zainteresované odborníky z oborů pozemkových úprav a územního plánování s procesy a postupy tvorby důležitých dokumentů, řešících problematiku nezastavěného území (volné krajiny), a zejména vymezit možnosti vzájemné spolupráce. Příručka je určena odborníkům „opačné profese“, aby se srozumitelným způsobem seznámili s praktickými záležitostmi pořizování územních plánů a procesu pozemkových úprav. Vznikla za spolupráce Ústavu územního rozvoje s Výzkumným ústavem meliorací a ochrany půdy, v.v.i. a Ústředním pozemkovým úřadem, za garance Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva zemědělství.

- **VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLÁDANÝCH DŮSLEDKŮ NAVRHOVANÉHO ŘEŠENÍ NA ZEMĚDĚLSKÝ PŮDNÍ FOND V ÚZEMNÍM PLÁNU**

  Společné metodické doporučení Odboru územního plánování MMR a Odboru ochrany horninového a půdního prostředí MŽP

Kyselka, Igor
Brno: ÚÚR, 2013
vloženo 2/2016

Metodika stručně shrnuje zásady a doporučení řešení záboru ZPF v územním plánu v textové a grafické části územního plánu. Předkládá příklad výpočtu záboru koridoru.

- **VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLÁDANÝCH DŮSLEDKŮ NAVRHOVANÉHO ŘEŠENÍ NA ZEMĚDĚLSKÝ PŮDNÍ FOND V ÚZEMNÍM PLÁNU**

  Společné metodické doporučení Odboru územního plánování MMR a Odboru ochrany horninového a půdního prostředí MŽP

Brno: ÚÚR, 2011
archivní materiál

Metodika stručně shrnuje zásady a doporučení řešení záboru ZPF v územním plánu. Předkládá vzorovou tabulku „Vyhodnocení předpokládaných výsledků navrhovaného řešení na ZPF“, příklad výpočtu v tabulce a ukázku výkresu předpokládaných záborů zemědělského půdního fondu.

- **STAVBY A ZAŘÍZENÍ PRO VÝROBU ENERGIE Z VYBRANÝCH OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ**
  Metodický pokyn k jejich umisťování

Rozmanová, Naděžda; Hurníková, Jana
Brno: ÚÚR, 2008.

Účelem metodiky je dát pracovníkům veřejné správy a veřejnosti základní informace o problematice obnovitelných zdrojů energie a přispět k realistickému pohledu na výstavbu a využívání těchto zařízení. Metodika má napomoci orientovat se v základních pojmech, příslušné legislativě a požadavcích na území.

- **POSTUPY PŘI UMÍSŤOVÁNÍ, POVOLOVÁNÍ A UŽÍVÁNÍ STAVEB**

Brno: ÚÚR, 2007.
archivní materiál

Pomůcka se zabývá zjednodušujícími postupy, které umožňuje stavební zákon č. 183/2006 Sb. Formou tabulek přehledně člení stavby současně s uvedením postupu při jejich umisťování, povolování a užívání.

- **KOORDINOVANÉ ZÁVAZNÉ STANOVISKO**

Metodické doporučení OÚP MMR, 2007.

V návaznosti na institut závazného stanoviska upravil nový stavební zákon v ustanovení § 4 odst. 6 koordinované závazné stanovisko jako zvláštní institut sloužící k racionalizaci a zjednodušení postupů v řízeních podle stavebního zákona. V souvislosti s institutem koordinovaného závazného stanoviska vyvstává řada problémů od otázek organizačního charakteru, tj. kdo je má v rámci příslušného úřadu vydávat a podepisovat, přes otázky formy a procesních požadavků, zejména jak o vydání koordinovaného závazného stanoviska žádat nebo co má koordinované stanovisko obsahovat, až po právní problematiku řešení rozporů v jednotlivých typech správních orgánů.

- **KVALIFIKAČNÍ POŽADAVKY PRO VÝKON ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ ČINNOSTI VE VZTAHU K ÚŘEDNÍKŮM ÚZEMNÍCH SAMOSPRÁVNÝCH CELKŮ**

Metodický pokyn zahrnuje obecné požadavky na úředníky územních samosprávných celků, dále požadavky pro výkon územně plánovací činnosti podle stavebního zákona a výjimky z povinnosti plnění kvalifikačního požadavku vzdělání podle § 24 stavebního zákona.

- **VÝJIMKA Z KVALIFIKAČNÍCH POŽADAVKŮ VZDĚLÁNÍ PODLE § 195 STAVEBNÍHO ZÁKONA**

Praha, 2008.

Metodické doporučení odboru územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj k postupu při podání žádosti a rozhodování o výjimce z kvalifikačních požadavků vzdělání.

- **SPOLEČNÉ STANOVISKO MINISTERSTVA PRO MÍSTNÍ ROZVOJ A ČESKÉ KOMORY AUTORIZOVANÝCH INŽENÝRŮ A TECHNIKŮ ČINNÝCH VE VÝSTAVBĚ K ROZSAHU OPRÁVNĚNÍ AUTORIZOVANÉHO TECHNIKA PRO VÝKON VYBRANÝCH ČINNOSTÍ VE VÝSTAVBĚ** ze dne 9. července 2008.

Společné stanovisko vydané pro sjednocení aplikace ustanovení o rozsahu oprávnění autorizovaného technika.

Použité zkratky:

LAPV	lokality pro akumulaci povrchových vod
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
MZe	Ministerstvo zemědělství
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
PÚR	politika územního rozvoje
RP	regulační plán
SEA	posuzování vlivů na životní prostředí
ÚAP	územně analytické podklady
ÚP	územní plán
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ZPF	zemědělský půdní fond
ZÚR	zásady územního rozvoje

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

KAPITOLA E.

POJMY

Verze pro tisk (1x ročně) – k 21. 2. 2017

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje vybrané pojmy z občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) související se stavebním zákonem.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník na Portálu veřejné správy. ☑

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.)

vybrané pojmy související se stavebním zákonem

Abecední seznam pojmů:

dílo
inženýrské sítě,
naplavenina a strž (přirozený přírůstek)
nemovité věci
nezbytná cesta
ochrana držby
omezení vlastnického práva
opora cizí stavby (pozemková služebnost – věcné břemeno)
pozemky a stavby, katastr nemovitostí dle přechodných a závěrečných ustanovení
právo na svod dešťové vody (pozemková služebnost – věcné břemeno)
právo na vodu (pozemková služebnost – věcné břemeno)
právo stavby
přestavek (umělý přírůstek)
přírůstek nemovité věci (přirozený přírůstek)
příslušenství věci
rozhrada
služebnost inženýrské sítě (pozemková služebnost – věcné břemeno)
služebnost okapu (pozemková služebnost – věcné břemeno)
služebnost rozlivu (pozemková služebnost – věcné břemeno)
služebnost stezky, průhonu a cesty (pozemková služebnost – věcné břemeno)
součást pozemku
správa domu a pozemku
stavba (umělý přírůstek)
stavba jako předmět díla
výstavba
zápis do veřejného seznamu *(tj. do katastru nemovitostí)*
zemědělský pozemek

nemovité věci

– jsou pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim, a práva, která za nemovité věci prohlásí zákon. Stanoví-li jiný právní předpis, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc nemovitá.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 498

☑

součást pozemku

– je prostor nad povrchem i pod povrchem, stavby zřízené na pozemku a jiná zařízení (dále jen „stavba“) s výjimkou staveb dočasných, včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech.

Není-li podzemní stavba nemovitou věcí, je součástí pozemku, i když zasahuje pod jiný pozemek.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 506

☑

inženýrské sítě,

zejména vodovody, kanalizace nebo energetické či jiné vedení, nejsou součástí pozemku. Má se za to, že součástí inženýrských sítí jsou i stavby a technická zařízení, která s nimi provozně souvisí.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 509

☑

příslušenství věci

– je vedlejší věc vlastníka u věci hlavní, je-li účelem vedlejší věci, aby se jí trvale užívalo společně s hlavní věcí v rámci jejich hospodářského určení. Byla-li vedlejší věc od hlavní věci přechodně odloučena, nepřestává být příslušenstvím.

Má se za to, že se právní jednání a práva i povinnosti týkající se hlavní věci týkají i jejího příslušenství.

Citován výtah; více viz zdroj
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 510

☑

ochrana držby

– Je-li držitel prováděním stavby ohrožen v držbě nemovité věci nebo může-li se pro to důvodně obávat následků uvedených v § 1013 a nezajistí-li se proti němu stavebník cestou práva, může se ohrožený držitel domáhat zákazu provádění stavby. Zákazu se držitel domáhat nemůže, jestliže ve správním řízení, jehož byl účastníkem, neuplatnil své námitky k žádosti o povolení takové stavby, ač tak učinit mohl.

Dokud není o záležitosti rozhodnuto, může soud zakázat, aby se stavba prováděla. Hrozí-li však přímé nebezpečí, nebo dá-li žalovaný přiměřenou jistotu, že věc uvede v předešlý stav a nahradí škodu, ale žalobce jistotu za následky svého zákazu nedá, soud nezakáže, aby se zatím v provádění stavby pokračovalo, ledaže zákaz odůvodňují okolnosti případu.

Pro případ odstraňování stavby platí § 1004 obdobně.

Citován výtah; více viz zdroj
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1004 a 1005

☑

omezení vlastnického práva

– Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit.

Vlastník se zdrží všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku; to platí i o vnikání zvířat. Zakazuje se přímo přivádět imise na pozemek jiného vlastníka bez ohledu na míru takových vlivů a na stupeň obtěžování souseda, ledaže se to opírá o zvláštní právní důvod.

Jsou-li imise důsledkem provozu závodu nebo podobného zařízení, který byl úředně schválen, má soused právo jen na náhradu újmy v penězích, i když byla újma způsobena okolnostmi, k nimž se při úředním projednávání nepřihlédlo. To neplatí, pokud se při provádění provozu překračuje rozsah, v jakém byl úředně schválen.

Má-li pro to vlastník pozemku rozumný důvod, může požadovat, aby se soused zdržel sázení stromů v těsné blízkosti společné hranice pozemků, a vysadil-li je nebo nechal-li je vzrůst, aby je odstranil. Nestanoví-li jiný právní předpis nebo neplyne-li z místních zvyklostí něco jiného, platí pro stromy dorůstající obvykle výšky přesahující 3 m jako přípustná vzdálenost od společné hranice pozemků 3 m a pro ostatní stromy 1,5 m. Toto ustanovení se nepoužije, je-li na sousedním pozemku les nebo sad, tvoří-li stromy rozhradu nebo jedná-li se o strom zvlášť chráněný podle jiného právního předpisu.

Pozemek nesmí být upraven tak, aby sousední pozemek ztratil náležitou oporu, ledaže se provede jiné dostatečné upevnění.

Vlastník pozemku má právo požadovat, aby soused upravil stavbu na sousedním pozemku tak, aby ze stavby nestékala voda nebo nepadal sníh nebo led na jeho pozemek. Stéká-li však na pozemek přirozeným způsobem z výše položeného pozemku voda, zejména pokud tam pramení či v důsledku deště nebo oblevy, nemůže soused požadovat, aby vlastník tohoto pozemku svůj pozemek upravil.

Je-li pro níže položený pozemek nutný přítok vody, může soused na vlastníku výše položeného pozemku požadovat, aby odtoku vody nebránil v rozsahu, ve kterém vodu sám nepotřebuje.

Má-li pro to vlastník pozemku rozumný důvod, může požadovat, aby se soused zdržel zřizování stavby na sousedním pozemku v těsné blízkosti společné hranice pozemků.

Vlastník umožní sousedovi vstup na svůj pozemek v době, rozsahu a způsobem, které jsou nezbytné k údržbě sousedního pozemku nebo k hospodaření na něm, nelze-li tohoto účelu dosáhnout jinak; soused však nahradí vlastníku pozemku škodu tím způsobenou.

Nemůže-li se stavba stavět nebo bourat, nebo nemůže-li se opravit nebo obnovit jinak než užitím sousedního pozemku, má vlastník právo po sousedovi požadovat, aby za přiměřenou náhradu snášel, co je pro tyto práce potřebné.

Citován výtah; více viz zdroj
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1011 až 1023 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

rozhrada

– společné ploty, zdi, meze, strouhy a jiné podobné přirozené nebo umělé rozhrady mezi sousedními pozemky

Citován výtah; více viz zdroj
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1024 až 1028 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

nezbytná cesta

– Vlastník nemovité věci, na níž nelze řádně hospodařit či jinak ji řádně užívat proto, že není dostatečně spojena s veřejnou cestou, může žádat, aby mu soused za náhradu povolil nezbytnou cestu přes svůj pozemek.

Citován výtah; více viz zdroj
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1029 až 1036 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

přírůstek nemovité věci (přirozený přírůstek)

– Plody, které pozemek vydává sám od sebe, aniž je obděláván, náleží vlastníkovi pozemku. Totéž obdobně platí o přirozených plodech jiných nemovitých věcí.

Strom náleží tomu, z jehož pozemku vyrůstá kmen. Vyrůstá-li kmen na hranici pozemků různých vlastníků, je strom společný.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1066 a 1067 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

naplavenina a strž (přirozený přírůstek)

– Zemina naplavená poznenáhla na břeh náleží vlastníkovi pobřežního pozemku. To platí i o přírůstcích vzniklých působením větru nebo jiných přírodních sil.

Velká a rozeznatelná část pozemku, kterou vodní tok odplaví k jinému břehu, se stává součástí pobřežního pozemku, pokud původní vlastník k odplavenému pozemku neuplatní své právo po dobu jednoho roku.

Oddělí-li vodní tok od pozemku jeho část jako ostrov, je vlastník původního pozemku vlastníkem ostrova. V ostatních případech náleží ostrov vlastníku vodního koryta.

Vodní koryto vzniklé strží nebo v důsledku vzniku ostrova se stává vlastnictvím vlastníka původního koryta.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1068 až 1071(Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

stavba (umělý přírůstek)

– Užije-li někdo cizí věc pro stavbu na svém pozemku, stane se stavba součástí pozemku. Vlastník pozemku nahradí vlastníku užité věci její hodnotu.

Kdo nebyl při užití cizí věci pro stavbu v dobré víře, nahradí vlastníku užité věci také ušlý zisk; skutečnou škodu hradí však jen v tom rozsahu, v jakém vlastník nedosáhl její náhrady podle odstavce 1.

Stavba zřízená na cizím pozemku připadá vlastníkovi pozemku.

Vlastník pozemku nahradí osobě, která zřídila na cizím pozemku stavbu v dobré víře, účelně vynaložené náklady. Osoba, která v dobré víře nebyla, má táž práva a povinnosti jako nepřikázaný jednatel.

Soud může na návrh vlastníka pozemku rozhodnout, že ten, kdo zřídil stavbu na cizím pozemku, ač na to nemá právo, musí vlastním nákladem stavbu odstranit a uvést pozemek do předešlého stavu. Soud přitom přihlédne, zda k zřízení stavby došlo v dobré víře.

Kdo v dobré víře zřídil na cizím pozemku stavbu, má právo domáhat se po vlastníku pozemku, který o zřizování stavby věděl a bez zbytečného odkladu ji nezakázal, aby mu pozemek převedl za obvyklou cenu. Také vlastník pozemku má právo po zřizovateli stavby požadovat, aby pozemek koupil za obvyklou cenu.

Soud na návrh některé ze stran přikáže pozemek do vlastnictví zřizovatele stavby a rozhodne o jeho povinnosti zaplatit vlastníku pozemku náhradu.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1083 až 1086 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

přestavek (umělý přírůstek)

– Zasahuje-li trvalá stavba zřízená na vlastním pozemku jen malou částí na malou část cizího pozemku, stane se část pozemku zastavěného přestavkem vlastnictvím zřizovatele stavby; to neplatí, nestavěl-li zřizovatel stavby v dobré víře.

Kdo stavěl v dobré víře, nahradí vlastníku pozemku, jehož část byla zastavěna přestavkem, obvyklou cenu nabytého pozemku.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1087 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

zemědělský pozemek

– může být rozdělen jen tak, aby dělením vznikly pozemky účelně obdělávatelné jak vzhledem k rozloze, tak i k možnosti stálého přístupu. To neplatí, pokud má být pozemek rozdělen za účelem zřízení stavby nebo za takovým účelem, pro který lze pozemek vyvlastnit.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1142 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

výstavba

– Zavázaly-li se k tomu strany v souvislosti se stavbou domu nebo jeho změnou, vznikne jednotka výstavbou, pokud je dům alespoň v takovém stupni rozestavěnosti, že je již navenek uzavřen obvodovými stěnami a střešní konstrukcí a byt je uzavřen obvodovými stěnami.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1163 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

zápis do veřejného seznamu *(tj. do katastru nemovitostí)*

– Zápisem do veřejného seznamu jednotka vznikne, pokud vlastník nebo osoba k tomu oprávněná z jiného věcného práva prohlášením rozdělí své právo k domu a pozemku na vlastnické právo k jednotkám.

Zápisem do veřejného seznamu jednotka vznikne i v případě, že si to ujednají spoluvlastníci při oddělení ze spoluvlastnictví nebo při jeho zrušení a vypořádání, nebo že si to ujednají manželé při změně rozsahu nebo při vypořádání společného jmění. Ustanovení o prohlášení se na tato ujednání použijí přiměřeně.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1164 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

správa domu a pozemku

– zahrnuje vše, co nenáleží vlastníku jednotky a co je v zájmu všech spoluvlastníků nutné nebo účelné pro řádnou péči o dům a pozemek jako funkční celek a zachování nebo zlepšení společných částí. Správa domu zahrnuje i činnosti spojené s přípravou a prováděním změn společných částí domu nástavbou, přístavbou, stavební úpravou nebo změnou v užívání, jakož i se zřízením, udržováním nebo zlepšením zařízení v domě nebo na pozemku sloužících všem spoluvlastníkům domu.

Má se za to, že se správa vztahuje i na společné části, které slouží výlučně k užívání jen některému spoluvlastníku.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1189 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

právo stavby

– Pozemek může být zatížen věcným právem jiné osoby (stavebníka) mít na povrchu nebo pod povrchem pozemku stavbu. Nezáleží na tom, zda se jedná o stavbu již zřízenou či dosud nezřízenou.

Právo stavby může být zřízeno tak, že se vztahuje i na pozemek, kterého sice není pro stavbu zapotřebí, ale slouží k jejímu lepšímu užívání.

Právo stavby nelze zřídit k pozemku, na kterém vázne právo příčící se účelu stavby. Je-li pozemek zatížen zástavním právem, lze jej zatížit právem stavby jen se souhlasem zástavního věřitele.

Citován výtah; více viz zdroj

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1240 až 1256 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

služebnost inženýrské sítě (pozemková služebnost – věcné břemeno)

– Služebnost inženýrské sítě zakládá právo vlastním nákladem a vhodným i bezpečným způsobem zřídit na služebném pozemku nebo přes něj vést vodovodní, kanalizační, energetické nebo jiné vedení, provozovat je a udržovat. Vlastník pozemku se zdrží všeho, co vede k ohrožení inženýrské sítě, a je-li to s ním předem projednáno, umožní oprávněné osobě vstup na pozemek po nezbytnou dobu a v nutném rozsahu za účelem prohlídky nebo údržby inženýrské sítě.

Je-li to výslovně ujednáno, zahrnuje služebnost právo zřídit, mít a udržovat na služebném pozemku také potřebné obslužné zařízení, jakož i právo provádět na inženýrské síti úpravy za účelem její modernizace nebo zlepšení její výkonnosti.

Citován výtah; více viz zdroj
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1267 až 1268 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

opora cizí stavby (pozemková služebnost – věcné břemeno)

– Kdo je povinen nést tíži cizí stavby, přispěje také poměrně na udržování zdí nebo podpěr, není však povinen k podpěře panujícího pozemku.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1269 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

služebnost okapu (pozemková služebnost – věcné břemeno)

– Kdo má služebnost okapu, má právo svádět dešťovou vodu ze své střechy na cizí nemovitou věc buď volně, nebo ve žlabu; svou střechu smí zvýšit jen tehdy, neztíží-li tím služebnost.

Kdo má služebnost okapu, musí svodní žlab, byl-li zřízen, udržovat v dobrém stavu. Také musí, napadne-li mnoho sněhu, sníh včas odklidit.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1270 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

právo na svod dešťové vody (pozemková služebnost – věcné břemeno)

– Kdo má právo na svod dešťové vody ze sousední střechy na svůj pozemek, hradí sám náklady na zařízení k tomu potřebná.

Je-li k svodu potřebná strouha nebo podobné zařízení, nese náklady na jejich zřízení a údržbu vlastník panujícího pozemku.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1271 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

právo na vodu (pozemková služebnost – věcné břemeno)

– Kdo má právo na vodu na cizím pozemku, má k ní také přístup.

Kdo má právo svádět vodu z cizího pozemku na svůj nebo ze svého pozemku na cizí, může na svůj náklad zřídit a udržovat zařízení k tomu potřebná; jejich rozsah se řídí potřebou panujícího pozemku.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1272 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

služebnost rozlivu (pozemková služebnost – věcné břemeno)

– Služebnost rozlivu zakládá vlastníku vodního díla, které umožňuje řízený rozliv povodně, právo rozlévat na služebném pozemku vodu. Služebnost zahrnuje i právo vlastníka vodního díla mít a udržovat na služebném pozemku obslužná zařízení, a je-li to výslovně ujednáno, provádět na nich i na vodním díle úpravy za účelem jejich modernizace nebo zlepšení jejich výkonnosti.

Vlastník pozemku se zdrží všeho, co vede k ohrožení vodního díla a obslužných zařízení, a je-li to s ním předem projednáno, umožní oprávněné osobě vstup na pozemek po nezbytnou dobu a v nutném rozsahu.

Citován výtah; více viz zdroj
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1273 (Věcná práva – § 979 až 1474)

☑

služebnost stezky, průhonu a cesty (pozemková služebnost – věcné břemeno)

– Služebnost stezky zakládá právo chodit po ní nebo se po ní dopravovat lidskou silou a právo, aby po stezce jiní přicházeli k oprávněné osobě a odcházeli od ní nebo se lidskou silou dopravovali.

Služebnost stezky neobsahuje právo vjíždět na služebný pozemek na zvířatech ani vláčet po služebném pozemku břemena.

Služebnost průhonu zakládá právo hnát zvířata přes služebný pozemek. Se služebností průhonu je spojeno i právo jezdit jinými než motorovými vozidly.

Je-li služebným pozemkem pozemek určený k plnění funkcí lesa, zakazuje se zřídit služebnost průhonu dobytka. Rozhodne-li orgán veřejné moci, že je služebný pozemek určen k plnění funkcí lesa až po zřízení takové služebnosti, služebnost zaniká.

Služebnost cesty zakládá právo jezdit přes služebný pozemek jakýmikoli vozidly.

Ve služebnosti cesty není obsaženo právo průhonu.

Osoba, které přísluší služebnost cesty, přispívá poměrně k udržování cesty včetně lávek a mostů. Vlastník služebného pozemku přispívá, jen když tato zařízení užívá.

Plocha pro výkon služebnosti stezky, cesty nebo průhonu musí být přiměřená potřebě a místu. Stanou-li se stezka, cesta nebo průhon působením náhody neschůdnými, lze se domáhat, aby byla vykázána náhradní plocha, než budou uvedeny v předešlý stav.

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 1274 až 1277 (Věcná práva – § 979 až 1474)
Citován výtah; více k služebnostem viz zákon č. 89/2012 Sb., § 1257až 1302 (Věcná práva – § 979 až 1474).

☑

dílo

– Smlouvou o dílo se zhotovitel zavazuje provést na svůj náklad a nebezpečí pro objednatele dílo a objednatel se zavazuje dílo převzít a zaplatit cenu.

Dílem se rozumí vždy zhotovení, údržba, oprava nebo úprava stavby nebo její části.

Citován výtah; více viz zdroj (např. způsob provádění díla, věci k provedení díla, vlastnické právo k předmětu díla, provedení díla, svépomocný prodej, cena za dílo, vady díla, určení ceny podle rozpočtu)
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 2586 až 2621

☑

stavba jako předmět díla

– Zjistí-li zhotovitel při provádění díla skryté překážky týkající se místa, kde má být dílo provedeno, znemožňující provést dílo dohodnutým způsobem, oznámí to bez zbytečného odkladu objednateli a navrhne mu změnu díla. Do dosažení dohody o změně díla může jeho provádění přerušit.

Citován výtah; více viz zdroj
Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 2623 až 2630

☑

pozemky a stavby, katastr nemovitostí dle přechodných a závěrečných ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zdroj: zákon č. 89/2012 Sb., § 3054 až 3068

☑

Další vybrané pojmy občanského zákoníku související se stavebním zákonem, například:

držba *(§ 987 a dále),*
výstavba domu s jednotkami, smlouva o výstavbě *(§ 1170 a dále),*
stavební práce *(§ 1289 a dále),*
smlouva *(§ 1724 a dále),*
výhrada zpětné koupě *(§ 2135 a dále),*
předkupní právo *(§ 1187, § 1254, § 2128, § 2140 a dále, § 3056),*
koupě na zkoušku *(§ 2150 a dále),*
výhrada lepšího kupce *(§ 2152),*
směna *(§ 2184 a dále),*
výprosa *(§ 2189 a dále),*
výpůjčka *(§ 2193 a dále),*
nájem *(§ 2201 a dále),*
pacht *(§ 2332 a dále),*
výměnek *(§ 2707 a dále),*
škoda způsobená věcí – zřícení budovy nebo odloučení její části *(§ 2938).*

☑

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje vybrané pojmy z katastrálního zákona (zákon č. 256/2013 Sb.) související se stavebním zákonem.

Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon) na Portálu veřejné správy. ☑

Vyhláška č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí na Portálu veřejné správy. ☑

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma:

katastrální zákon (zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí),
katastrální vyhláška (vyhláška č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí)

vybrané pojmy související se stavebním zákonem

Abecední seznam pojmů:

budova
drobná stavba
druh pozemku
geometrické určení nemovitosti a katastrálního území
geometrický plán
identifikace parcel
katastrální mapa
katastrální území
parcela
plomba
polohové určení nemovitosti a katastrálního území
pozemek
pozemková parcela
stavební parcela
vedlejší stavba
výměra parcely
způsob využití pozemku
způsob využití stavby

pozemek

– část zemského povrchu oddělená od sousedních částí hranicí územní jednotky nebo hranicí katastrálního území, hranicí vlastnickou, hranicí stanovenou regulačním plánem, územním rozhodnutím nebo územním souhlasem, hranicí jiného práva podle § 19 katastrálního zákona, hranicí rozsahu zástavního práva, hranicí rozsahu práva stavby, hranicí druhů pozemků, popřípadě rozhraním způsobu využití pozemků

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. a)

☑

parcela

– pozemek, který je geometricky a polohově určen, zobrazen v katastrální mapě a označen parcelním číslem

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. b)

☑

stavební parcela

– pozemek evidovaný v druhu pozemku zastavěná plocha a nádvoří

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. c)

☑

pozemková parcela

– pozemek, který není stavební parcelou

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. d)

☑

geometrické určení nemovitosti a katastrálního území

– určení tvaru a rozměru nemovitosti a katastrálního území, vymezených jejich hranicemi v zobrazovací rovině

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. e)

☑

polohové určení nemovitosti a katastrálního území

– určení jejich polohy ve vztahu k ostatním nemovitostem a katastrálním územím

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. f)

☑

výměra parcely

– vyjádření plošného obsahu průmětu pozemku do zobrazovací roviny v plošných metrických jednotkách; velikost výměry vyplývá z geometrického určení pozemku a zaokrouhluje se na celé čtvereční metry; výměra parcely je evidována s přesností danou metodami, kterými byla zjištěna, přičemž jejím zpřesněním nejsou dotčena práva k pozemku

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. g)

☑

katastrální území

– technická jednotka, kterou tvoří místopisně uzavřený a v katastru společně evidovaný soubor nemovitostí

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. h)

☑

katastrální mapa

– polohopisná mapa velkého měřítka s popisem, která zobrazuje všechny pozemky, které jsou předmětem katastru, katastrální území a další prvky polohopisu; pozemky se v katastrální mapě zobrazují průmětem svých hranic do zobrazovací roviny, označují se parcelními čísly a značkami druhů pozemků

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. i)

☑

geometrický plán

– technický podklad pro vyhotovování listin, na základě kterých má dojít ke změnám v souboru geodetických informací a v souboru popisných informací

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. j)

☑

identifikace parcel

– porovnání zápisu a zákresu téže nemovitosti v katastrálním operátu se zápisem, popřípadě zákresem v jiných operátech nebo pravomocných rozhodnutích orgánů veřejné moci nebo v katastrálním operátu se stavem k určitému datu

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. k)

☑

budova

– nadzemní stavba spojená se zemí pevným základem, která je prostorově soustředěna a navenek převážně uzavřena obvodovými stěnami a střešní konstrukcí

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. l)

☑

drobná stavba

– stavba s jedním nadzemním podlažím, pokud její zastavěná plocha nepřesahuje 16 m^2 a výška 4,5 m, která plní doplňkovou funkci ke stavbě hlavní, a stavba na pozemcích určených k plnění funkcí lesa, sloužící k zajišťování provozu lesních školek nebo k provozování myslivosti, pokud její zastavěná plocha nepřesahuje 30 m^2 a výška 5 m; za drobnou stavbu se nepovažuje stavba garáže, skladu hořlavin a výbušnin, stavba pro civilní ochranu, požární ochranu, stavba uranového průmyslu a jaderného zařízení, sklad a skládka nebezpečných odpadů a stavba vodního díla

Zdroj: zákon č. 256/2013 Sb., § 2 písm. m)

☑

plomba

– informace u nemovitosti, že práva k ní jsou dotčena změnou

Zdroj: vyhláška č. 357/2013 Sb., § 2 písm. e)

vedlejší stavba

– budova, která je určena k tomu, aby se jí trvale užívalo s hlavní stavbou v rámci jejich hospodářského účelu, a která není drobnou stavbou

Zdroj: vyhláška č. 357/2013 Sb., § 2 písm. i)

druh pozemku

charakteristika druhu pozemku – viz zdroj

Zdroj: vyhláška č. 357/2013 Sb., Příloha Technické podrobnosti pro správu katastru

způsob využití pozemku

jako je např. rybník, koryto vodního toku, zbořeniště, zeleň, sportoviště a rekreační plocha, neplodná půda apod. – viz zdroj

Zdroj: vyhláška č. 357/2013 Sb., Příloha Technické podrobnosti pro správu katastru

způsob využití stavby

jako je např. zemědělská usedlost, stavba pro administrativu, garáž apod. – viz zdroj

Zdroj: vyhláška č. 357/2013 Sb., Příloha Technické podrobnosti pro správu katastru

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k udržitelnému a územnímu rozvoji (kapitoly A a B) jsou členěny na témata Územní rozvoj, Osídlení, Krajina. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž byly použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Územní rozvoj

Abecední seznam pojmů:

hodnocení Environmental Performance Evaluation – EPE
hodnocení životního cyklu – LCA
posuzování vlivů na životní prostředí – EIA
rekonverze a intenzifikace urbanizovaného území
rozvoj
strategické posuzování vlivů na životní prostředí – SEA
udržitelný rozvoj
území
územní rozvoj

udržitelný rozvoj

– uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života budoucích generací. Udržitelný rozvoj území spočívá ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé přírodní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území.

Zdroj: Stavební zákon, § 18, odst. 1
PaP: A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj (str. A.1 - 2) (+ případně kap. B.1.2 str. B.1-8)

☑

rekonverze a intenzifikace urbanizovaného území

– alternativa rozvoje „na zelené louce“. Zatímco krátkodobá ekonomická hlediska sledovaná developery a investory přirozeně preferují relativně snadnější a levnější rozvoj „na zelené louce“, ekonomika udržitelného rozvoje i ekologická a sociální kritéria svědčí ve prospěch modelů územního rozvoje zaměřených na recyklaci urbanizovaného území při současném omezování růstu zastavěného území.

PaP: A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj (str. A.1 - 8)

☑

posuzování vlivů na životní prostředí – EIA

– Environmental Impact Assessment usiluje o komplexní posouzení, zda zátěž prostředí vyvolaná novou činností či investicí překročí práh udržitelnosti z ekologického hlediska.
Proces posuzování vlivů záměrů na životní prostředí.

Zdroj: zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů
PaP: A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj (str. A.1 - 11)

☑

strategické posuzování vlivů na životní prostředí – SEA

– Strategic Environmental Assessment usiluje o kumulativní posuzování změn životního prostředí. Tato procedura je součástí hodnotícího procesu nástrojů územního plánování. Jako hodnocení vlivů strategií a plánů prostorového / územního rozvoje je SEA upravena Evropskou směrnicí 2001/42/EC *(EU Directive On the assessment of the effects of certain plans and programmes on the* environment*).*
Proces posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí.

Zdroj: zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů
PaP: A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj (str. A.1 - 11)

☑

hodnocení Environmental Performance Evaluation – EPE

– vyvinuto pro hodnocení environmentálního chování firem. Toto hodnocení bylo zakotveno v mezinárodní normě *ISO 14031 Environmental Management – Environmental Performance Evaluation Guidelines* z roku 1999.

Posouzení se zaměřuje na materiálovou a energetickou náročnost podniku.

PaP: A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj (str. A.1 - 11)

☑

hodnocení životního cyklu – LCA

– (Life-Cycle Analysis) – určeno pro hodnocení dopadu výrobků a procesů na životní prostředí po celou dobu jejich existence. Sleduje spotřebu energie, materiálové vstupy a produkci odpadů například po celou dobu od vzniku přes užívání až po likvidaci stavby. Kalkuluje se celkové množství materiálů, které je nutno přepravit, zpracovat, upravit a zlikvidovat v rámci životního cyklu výrobků či procesů.

PaP: A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj (str. A.1 - 11)

☑

územní rozvoj

– komplexní rozvoj území, který zahrnuje rozvoj všech hmotných složek, aktivit a procesů vztahujících se k území a jejich vzájemné vztahy. Je to tedy trvalý proces vývoje a změn využití ploch, pozemků, staveb (urbanistických struktur) a krajiny (přírodních struktur), včetně jejich údržby a ochrany hodnot. Cílem je udržitelný a vyvážený rozvoj všech těchto složek v území. Nástroji usměrňování územního rozvoje jsou zejména územní plánování, regionální politika, péče o životní prostředí a péče o kulturní a přírodní dědictví.

PaP: B.1.1 Územní rozvoj (str. B.1 - 2)

☑

území

– část zemského povrchu, vymezená (ohraničená) a členěná podle různých kritérií (fyzicko-geografických, administrativně správních, evidence nemovitostí, způsobu využití, intenzity využití atd.). Území je v územním plánování pojímáno spolu se všemi hmotnými složkami, aktivitami a vztahy, jejichž je nositelem.

PaP: B.1.1 Územní rozvoj (str. B.1 - 2)

☑

rozvoj

– celkový vývoj žádoucím směrem, nikoliv pouze kvantitativní vývoj a ekonomický růst, či růst intenzity využití území. Rozvoj je dále chápán převážně jako záměrně ovlivňovaný vývoj (např. územním plánováním), případně jako sice živelný vývoj, ale v souladu s cíli a představami o pozitivním rozvoji daného území.

PaP: B.1.1 Územní rozvoj (str. B.1 - 2)

☑

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k udržitelnému a územnímu rozvoji (kapitoly A a B) jsou členěny na témata Územní rozvoj, Osídlení, Krajina. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Osídlení

Abecední seznam pojmů:

aglomerace a městské regiony
deurbanizace
městské sídlo
osídlení
polyfunkčnost domu
reurbanizace
sídelní struktura
sídelní útvar
sídlo
suburbanizace
urbanizace
venkovské osídlení

osídlení

– soubor lidských obydlí a jejich skupin rozmístěných na určitém území.

Urbanisticky můžeme chápat osídlení jako soubor všech sídel (sídelních útvarů), všech základních výrobních a nevýrobních fondů a veškerého obyvatelstva na daném území, zahrnující i všechny vztahy mezi jednotlivými sídly (sídelními útvary) ve sféře výroby, obsluhy, bydlení a využívání volného času, vztahy mezi těmito sférami, jakož i důsledky antropogenních činností.

PaP: B.2.1 Území a osídlení (str. B.2 - 2)

☑

sídelní útvar

– jednotka osídlení, která tvoří uzavřený, od jiných jednotek osídlení prostorově oddělený útvar. Prostorové uspořádání sídel a tvorba jejich vnitřní prostorové struktury je předmětem urbanismu.

PaP: B.2.1 Území a osídlení (str. B.2 - 2)
(Zásady a pravidla územního plánování. Brno: VÚVA, 1984)

☑

sídelní struktura

– výslednice dlouhodobého vývoje, ve kterém se uplatnily vnitřní i vnější vlivy. Charakter a uspořádání sídel v osídlení, jejich vztahy a intenzita těchto vztahů vyjadřuje různé úrovně vývoje sídelní struktury a stupně urbanizace: od území pouze s dostřednými vazbami spádových sídel a nízkým stupněm urbanizace až po aglomerační území.

PaP: B.2.1 Území a osídlení (str. B.2 - 3)

☑

aglomerace a městské regiony

– vyšší úroveň sídelní struktury s rozvinutou územní dělbou práce a s vysokým stupněm urbanizace (80 % a více). Tato území se vyznačují vyšším stupněm využití území, vyšší mobilitou obyvatel, aglomeračními výhodami; ale i vyšším nebezpečím ohrožení životního prostředí.

PaP: B.2.1 Území a osídlení

☑

urbanizace

– proces koncentrace obyvatelstva do měst. Urbanizace byla způsobena zejména technologickým pokrokem a procesem industrializace (nabídka pracovních příležitostí ve městech) a společenskou změnou přechodu od feudálního ke kapitalistickému společenskému řádu, zejména zrušením nevolnictví (umožnění migrace do měst).

V této fázi dochází k vytváření relativně kompaktní urbanistické struktury s převažující blokovou zástavbou bytovými, především nájemními, domy kolem jádra města.

PaP: B.2.1 Území a osídlení (viz též B.2.2.1 Definice sídel str. B.2 – 23)

☑

suburbanizace

– rozvoj nízkopodlažní zástavby v územích nacházejících se mimo kompaktní město. V suburbánním pásu je dosahováno vysokých relativních přírůstků obyvatel imigrací, zatímco centrum a starší čtvrtě populačně stagnují, popřípadě obyvatelstvo začíná postupně ubývat. Suburbanizace je často spojována se stěhováním obyvatel s vyšším sociálním statusem z centrálních částí města na předměstí, kde je zdravější životní prostředí.

PaP: B.2.1 Území a osídlení

☑

deurbanizace

– pokles počtu obyvatel v celém vnitřním městě a populační stagnace předměstí.

PaP: B.2.1 Území a osídlení

☑

reurbanizace

– oživení městských center, do kterých se vrací bydlení; budování administrativně-obchodních i nových bytových komplexů v místech opuštěných průmyslových zón.

PaP: B.2.1 Území a osídlení

☑

venkovské osídlení

– venkovská sídla a krajina

Venkovská sídla jsou sídla s původním zemědělským posláním. Základem trvalých venkovských rurálních sídel byla obdělávatelná půda, střídavě obdělávaná nebo ležící ladem (trojpolní systém) a v důsledku sklizní potřeba uskladnění úrody. Komunity v těchto sídlech mohly narůstat díky extenzivnímu rozvoji na úkor odlesňovaných ploch. Za potraviny získávalo venkovské obyvatelstvo ve městech řemeslné, později průmyslové výrobky a substráty, usnadňující a zvyšující zemědělskou produkci. Svou současnou situací (ztrátou pracovních příležitostí v primárním sektoru) se většina tradičních venkovských sídel stala obytným zázemím dostupných měst, ve kterých jejich obyvatelé nacházejí svou obživu, za kterou dojíždějí. V důsledku této situace dochází k určitému tempu a způsobu poměšťování původních venkovanů a jejich sídel, ze kterých se stávají součásti obtížněji definovatelné sub urbánní zástavby.

PaP: B.2.1 Území a osídlení (str. B.2 – 25)

☑

polycentrický rozvoj území

– důležitý územní princip pro zajištění udržitelného rozvoje. Jeho hlavním posláním je podpora územní soudržnosti prostřednictvím vyrovnanějšího sociálního a ekonomického rozvoje regionů. Z širšího pohledu lze polycentrizmus v území chápat jako síť sestávající z řady uzlů a jejich přímých a nepřímých vztahů.

PaP: B.2.1 Území a osídlení (str. B.2 - 14)

☑

sídlo

– v současnosti prostorový útvar, vymezený katastrálními hranicemi, v jehož zastavěné části plošně dominují stavby pro bydlení a postupně (s jeho rozvojem) pro další účely, v rozsahu a proporcích podle typu, velikosti a poslání sídla. Zástavbu tvoří různá prostorová a funkční seskupení zastavěných a nezastavěných (veřejných, vyhrazených a soukromých) pozemků. Na správním území obce se může nacházet jedno i více různých sídel.

PaP: B.2.2 Sídla (str. B.2 – 19)

☑

městské sídlo

– vyšší míra přebytků zakládá možnost směny zemědělských produktů za výrobky řemeslníků a za zboží obchodníků. Zajištění obživy těchto nezemědělských profesí postupně vytvářelo prostor pro vznik *sídel městského typu.* Dominantní, existenční roli měst postupně zastával sekundární sektor (průmyslová výroba), v současnosti terciér (služby) spolu s postupným rozvojem kvartéru (věda, výzkum, vysoké školství). V současné době jsou městská sídla aglomerátem minulých, současných a připravovaných podob urbánní existence (je registrována koexistenci průmyslových celků, postindustriálního rozmachu služeb a rostoucí informační a znalostní infrastruktury).

PaP: B.2.2 Sídla (str. B.2 – 24)

☑

polyfunkčnost domu

– ve městě v podobě odlišných funkcí parteru a někdy i dalších podlaží *(tzv. sendvičové uspořádání).* Obdobně venkovskou zástavbu představoval soubor usedlostí, které byly současně hospodářskými provozy (stáje, stodoly), ubytovacími jednotkami pro rodinu a čeleď hospodáře, skladovacími prostory (sýpky) atp.

PaP: B.2.2 Sídla (str. B.2 – 24)

☑

Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111, www.uur.cz, e-mail: sekretariat@uur.cz

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k udržitelnému a územnímu rozvoji (kapitoly A a B) jsou členěny na témata Územní rozvoj, Osídlení, Krajina. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci. Publikace Principy a pravidla územního plánování prochází průběžnou aktualizací, proto jsou pojmy vybírané z aktuální verze publikace. Pojmy užité v předchozích verzích jsou ponechány pro studijní účely (viz světle modrý text).

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Krajina – aktuální verze

Abecední seznam pojmů:

biosférické rezervace UNESCO
celostní pojetí krajiny
ekosystémové služby
Evropská úmluva o krajině
funkce krajiny ekologická
funkce krajiny ekonomická
funkce krajiny estetická
funkce krajiny kulturně-sociální
historická krajinná struktura
chráněná krajinná oblast (CHKO)
identita krajiny, ráz či charakter krajiny
kategorie kulturních krajin
kategorie zvláště chráněných území
krajina
krajina asociativní kulturní
krajina komponovaná kulturní
krajina kontinuální
krajina městská
krajina organicky vyvinutá
krajina příměstská
krajina reliktní
krajina venkovského prostoru
krajinný rámec
krajinný ráz
lokální ÚSES
maloplošné zvláště chráněné území (MZCHÚ)
nadregionální ÚSES
národní park (NP)
Natura 2000
ochrana krajiny
plánování krajiny
pražina
Ramsarská úmluva
regionální ÚSES
správa krajiny
územní systém ekologické stability (ÚSES)
významný krajinný prvek (VKP)
ztráta identity sídel

krajina

– je v urbanismu a územním plánování pojímána jako území, jehož charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských činnosti (Evropská úmluva o krajině).

Krajina je část území, specifické svou geografickou polohou, strukturou přírodních a civilizačních složek a vnější tvářností – krajinným obrazem. Toto pojetí odpovídá do určité míry definici krajiny dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů: „krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–28)

☑

krajina městská

– urbánní

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–28)

☑

krajina příměstská

– periurbánní, suburbánní

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–28)

☑

krajina venkovského prostoru

– rurální

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–28)

☑

krajinný rámec

– přírodní podmínky místa – uspořádání vizuální scény (terénní reliéf, vodní plochy a toky, vegetační kryt)

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–30)

☑

kategorie kulturních krajin

a) komponovaná kulturní krajina

b) organicky vyvinutá krajina

b1) reliktní krajina

b2) kontinuální krajina

c) asociativní kulturní krajina

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–30)

☑

krajina komponovaná kulturní

– záměrně navržená a vytvořená člověkem (zahrady, krajinářské parky, širší krajinářské kompozice vytvořené z estetických důvodů)

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–30)

☑

krajina organicky vyvinutá

– výsledek společenských, ekonomických, správních či náboženských požadavků kladených na krajinu

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–30)

☑

krajina reliktní

– „zkamenělá“ krajina, její vývojový proces byl v minulosti ukončen, ale její znaky se stále dochovaly

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–30)

☑

krajina kontinuální

– stále se vyvíjející krajina, spojená s tradičním způsobem života, její vývoj stále probíhá

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–30)

☑

krajina asociativní kulturní

– krajina na pozadí náboženských, uměleckých nebo kulturních asociací, materiální kulturní složky mohou i scházet

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–31)

☑

historická krajinná struktura

– krajinná struktura s dochovanou historickou cestní sítí, historickými hospodářskými úpravami, dochovanými strukturami nelesní zeleně, významnými technickými stavbami a zařízeními, s dochovanými strukturami členění plužiny apod.

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–31)

☑

celostní pojetí krajiny

– v pohledu na krajinu se objevuje vyváženost mezi aspekty přírodovědnými, civilizačními, krajinářsko-estetickými a kulturně-historickými

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–33)

☑

funkce krajiny ekologická

– spočívá v tom, že krajina je prostředím pro faunu a floru a prostředím pro člověka

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–33)

☑

ekosystémové služby

– přínosy produktů přírody, které přímo působí společenský užitek. Jedná se také o přínosy zprostředkující, tedy služby ekosystémů podporující ekonomickou produkci. Ekosystémové služby se obvykle rozdělují na zásobovací (potrava, voda, dřevo atd.), regulační (regulace záplav, čištění vody), kulturní (estetické, duchovní, rekreační) a podpůrné (oběh živin, tvorba půdy).

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–33)

☑

funkce krajiny ekonomická

– spočívá v možnosti využívání přírodních zdrojů, zemědělské produkce, lesního hospodářství a v možnosti realizace funkcí související s rozvojem osídlení, výroby a technické infrastruktury. Jedná se též o některé činnosti funkce rekreační, které těží z přírodního bohatství jakožto zdroje svého hospodaření.

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–33)

☑

funkce krajiny kulturně-sociální

– spočívá v tom, že krajina vytváří harmonické a esteticky působivé prostředí pro obývání, pro regeneraci fyzických a duševních sil, že má funkci kulturní, naučnou a vzdělávací.

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–33)

☑

funkce krajiny estetická

– vizuálním, resp. vícesmyslovým projevem podmínek, funkcí a procesů krajiny

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–33)

☑

identita krajiny, ráz či charakter krajiny

– individuální znaky charakteristické pro určité regiony, závislé na přírodních podmínkách, způsobu hospodářského využití krajiny (zemědělské krajiny, rybniční krajiny, průmyslové a těžební krajiny), existenci dominant, typické struktuře osídlení, vzájemné poloze a vzdálenosti vesnic a struktuře jednotlivých venkovských sídel

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–35)

☑

Evropská úmluva o krajině

– cílem úmluvy je podpořit ochranu krajiny, péči o ni a krajinné plánování a organizovat evropskou spolupráci v otázkách týkajících se těchto záležitostí. Úmluva byla přijata roku 2000 na konferenci ministrů Rady Evropy, kompetentních k ochraně krajiny. Česká republika přistoupila k této úmluvě v lednu 2005.

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–35)

☑

ochrana krajiny

– činnosti směřující k zachování a udržení význačných nebo charakteristických rysů krajiny, odůvodněné její dědičnou hodnotou, vyplývající z její přírodní konfigurace a/nebo z lidské činnosti

Zdroj: Evropská úmluva o krajině, čl. 1, písm. d)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–36)

☑

správa krajiny

– činnost, která má, z hlediska udržitelného rozvoje, zajistit pravidelné udržování krajiny s cílem řízení a harmonizace změn, které jsou způsobeny sociálními, hospodářskými a environmentálními procesy;

Zdroj: Evropská úmluva o krajině, čl. 1, písm. e)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–36)

☑

plánování krajiny

– činnosti s výhledem do budoucna, které mají za cíl zvýšení hodnoty, obnovu nebo vytvoření krajin

Zdroj: Evropská úmluva o krajině, čl. 1, písm. f)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–36)

☑

významný krajinný prvek (VKP)

– ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny, které zaregistruje podle § 6 v zákoně č. 114/1992 Sb., orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Mohou jimi být i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů [§ 3 odst. 1 písm. b)]
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–36)

☑

územní systém ekologické stability (ÚSES)

– vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Hlavním smyslem ÚSES je posílit ekologickou stabilitu krajiny zachováním nebo obnovením stabilních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů [§ 3 odst. 1 písm. a)]
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–36)

☑

nadregionální ÚSES

– rozlehlé ekologicky významné krajinné celky a oblasti s minimální plochou alespoň 1 000 ha. Jejich síť by měla zajistit podmínky existence charakteristických společenstev s úplnou druhovou rozmanitostí bioty v rámci určitého biogeografického regionu.

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–36)

☑

regionální ÚSES

– ekologicky významné krajinné celky s minimální plochou podle typů společenstev od 10 do 50 ha. Jejich síť musí reprezentovat rozmanitost typů biochor v rámci určitého biogeografického regionu.

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–37)

☑

lokální ÚSES

– menší ekologicky významné krajinné celky do 5 až 10 ha. Jejich síť reprezentuje rozmanitost skupin typů geobiocénů v rámci určité biochory.

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–37)

☑

krajinný ráz

– zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti. Krajinný ráz je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umisťování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 12)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–37)

☑

kategorie zvláště chráněných území

a) národní parky,
b) chráněné krajinné oblasti,
c) národní přírodní rezervace,
d) přírodní rezervace,
e) národní přírodní památky,
f) přírodní památky.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 14)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–37)

☑

národní park (NP)

– rozsáhlé území, jedinečné v národním či mezinárodním měřítku, jehož značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam. Veškeré využití národních parků musí být podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů a musí být v souladu s vědeckými a výchovnými cíli sledovanými jejich vyhlášením.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 15 až 24)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–39)

☑

chráněná krajinná oblast (CHKO)

– rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení. Hospodářské využívání těchto území se provádí podle zón odstupňované ochrany tak, aby se udržoval a zlepšoval jejich přírodní stav a byly zachovány a vytvářeny optimální ekologické funkce těchto území. Rekreační využití je přípustné, pokud nepoškozuje přírodní hodnoty chráněných krajinných oblastí.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 25 až 27)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–39)

☑

maloplošné zvláště chráněné území (MZCHÚ)

– tvoří *národní přírodní rezervace*, *národní přírodní památka, přírodní rezervace, přírodní památka*

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 14 a § 28 až 36)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–39)

☑

Natura 2000

– celistvá evropská soustava území se stanoveným stupněm ochrany, která umožňuje zachovat přírodní stanoviště a stanoviště druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření ve stavu příznivém z hlediska ochrany nebo popřípadě umožní tento stav obnovit.
Na území České republiky je Natura 2000 tvořena *ptačími oblastmi a evropsky významnými lokalitami,* které požívají smluvní ochranu nebo jsou chráněny jako zvláště chráněné území.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 39 a § 45a až 45i)
PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–40)

☑

Ramsarská úmluva

– úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva; byla sjednána v íránském městě Ramsar v roce 1971. Prostřednictvím úmluvy je zajišťována celosvětová ochrana všech typů mokřadů.

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–41)

☑

biosférické rezervace UNESCO

– reprezentativní ukázky přírodních krajin, ve kterých hraje důležitou roli také člověk a jeho aktivity

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–41)

☑

plužina

– zemědělsky obhospodařované pozemky náležející k sídlu. Podle způsobu členění na jednotlivé pozemky se nazývají typy plužin – *úseková, traťová, délková, záhumenicová*

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–50)

☑

ztráta identity sídel

– změna struktury osídlení, změna struktury sídel, cizorodé formy architektonického výrazu novostaveb, vnášení cizorodých kulturních vzorů, nerespektování tradičních kulturních hodnot krajiny

PaP – verze 2016: B.2.3 Krajina (str. B.2–51)

Téma: Krajina – verze 2014

Abecední seznam pojmů:
chráněná krajinná oblast (CHKO)
kolonizace
krajina
krajinný ráz
lokální ÚSES
maloplošné zvláště chráněné území (MZCHÚ)
nadregionální ÚSES
národní park (NP)
Natura 2000
periurbánní krajina
plužina
přírodní podmínky
regionální ÚSES
rurální krajina
suburbánní krajina
urbanistická forma venkovské obce
urbánní krajina
územní ochrana
územní systém ekologické stability (ÚSES)
velkoplošné zvláště chráněné území (VZCHÚ)
významný krajinný prvek (VKP)
zvláště chráněné území (ZCHÚ)

krajina

– v urbanismu a územním plánování je pojímána jako území specifické svou geografickou polohou, strukturou přírodních a civilizačních složek a vnější tvářností – krajinným obrazem.
Dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů: „krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“. V tomto smyslu a v nejširším pohledu hovoříme v kulturní krajině o primární struktuře (přírodním subsystému), sekundární struktuře (kulturně-technickém subsystému) a terciární struktuře (kulturně-historickém subsystému). Subsystémy krajiny tedy pokrývají veškeré území a vlastnosti krajiny se mění podle významu jednotlivých subsystémů, resp. podle míry přítomnosti a vztahu přírodních a civilizačních složek krajiny.

V územním plánování je krajina chápána jako území, ve kterém převládají přírodní složky (terén, voda a vegetace) vůči složkám civilizačním (zástavba, stavby, zpevněné plochy, technická zařízení). Jedná se převážně o nezastavěné území, jehož plochy jsou tvořeny zejména:

- soustavou ploch zeleně, resp. skladebnými součástmi systému celoměstské zeleně,
- zemědělským půdním fondem,
- plochami určenými k plnění funkce lesa,

- zvláště chráněnými územími,
- významnými krajinnými prvky,
- prvky územního systému ekologické stability,
- pásmy hygienické ochrany,
- zónami ekologických rizik a limitů.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 29, 31)

rurální krajina
– krajina venkovského prostoru
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 29)

urbánní krajina
– krajina městská
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 29)

periurbánní krajina
– krajina příměstská
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 29)

suburbánní krajina
– krajina příměstská
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 29)

přírodní podmínky
– charakteristika krajiny ČR z pohledu územního rozvoje se opírá o obecnou charakteristiku přírodních podmínek:

- klimatická charakteristika,
- geologická charakteristika,
- geomorfologická charakteristika,
- hydrologická charakteristika,
- pedologická charakteristika,
- botanická charakteristika,
- zoologická charakteristika,
- biogeografické a biochorické členění ČR.

PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 33)

kolonizace
– osidlování dosud nevyužívaného nebo málo osídleného území. V období novověké kolonizace se zalidňují horské oblasti (kolonizované podhůří) i některé vylidněné nížiny. V podhůří se umísťují železárny a sklárny, které vyžadují velké množství dřeva a dřevěného uhlí v co největší blízkosti výroby.

PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 35)

urbanistická forma venkovské obce

– patrná z půdorysu obce a z členění zemědělských pozemků, přiléhajících k sídlu.
Jedná se o:

- *pravidelné formy soustředěné* – sídla s kompaktním půdorysem (silniční ves, ulicová vesnice, řádková ves, návesní silnicovka, návesní vesnice, lesní návesní ves),
- *pravidelné formy uvolněné* – sídla s rozvolněným prostorově spojitým půdorysem (krátká řadová ves, lesní lánová ves, řadová nebo řetězová ves),
- *nepravidelné formy včetně sídel s rozptýlenou zástavbou* (hromadná ves, sedliště, dvorcová ves).

PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 36)

plužina

– zemědělsky obhospodařované pozemky náležející k sídlu. Podle způsobu členění na jednotlivé pozemky se nazývají typy plužin – *úseková, traťová, délková, záhumenicová.*
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 37)

významný krajinný prvek (VKP)

– jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny, které zaregistruje orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Mohou jimi být i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků
Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů [§ 3 odst. 1 písm. b)]
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 39)

územní systém ekologické stability (ÚSES)

– vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Hlavním smyslem ÚSES je posílit ekologickou stabilitu krajiny zachováním nebo obnovením stabilních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb.
Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů [§ 3 odst. 1 písm. a)]
PaP: B.2.3 Krajina (str. 39)

nadregionální ÚSES

– rozlehlé ekologicky významné krajinné celky a oblasti s minimální plochou alespoň 1 000 ha. Jejich síť by měla zajistit podmínky existence charakteristických společenstev s úplnou druhovou rozmanitostí bioty v rámci určitého biogeografického regionu.
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 39)

regionální ÚSES

– ekologicky významné krajinné celky s minimální plochou podle typů společenstev od 10 do 50 ha. Jejich síť musí reprezentovat rozmanitost typů biochor v rámci určitého biogeografického regionu.

PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 39)

lokální ÚSES

– menší ekologicky významné krajinné celky do 5–10 ha. Jejich síť reprezentuje rozmanitost skupin typů geobiocénů v rámci určité biochory.

PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 39)

krajinný ráz

– zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umisťování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 12 odst. 1)
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 40)

územní ochrana

– tři základní formy: velkoplošná zvláště chráněná území, maloplošná zvláště chráněná území a území soustavy Natura 2000

PaP: B.2.3 Krajina (str. 40)

zvláště chráněné území (ZCHÚ)

– velmi významná nebo jedinečná část živé či neživé přírody. Jedná se o maloplošná a velkoplošná zvláště chráněná území.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 14)
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 40)

velkoplošné zvláště chráněné území (VZCHÚ)

– tvoří *národní park* a *chráněná krajinná oblast*

PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 40)

národní park (NP)

– rozsáhlé území, jedinečné v národním či mezinárodním měřítku, jehož značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam. Veškeré využití národních parků musí být podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů a musí být v souladu s vědeckými a výchovnými cíli sledovanými jejich vyhlášením.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 15 až 24)
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 40)

chráněná krajinná oblast (CHKO)

– rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení. Hospodářské využívání těchto území se provádí podle zón odstupňované ochrany tak, aby se udržoval a zlepšoval jejich přírodní stav a byly zachovány a vytvářeny optimální ekologické funkce těchto území. Rekreační využití je přípustné, pokud nepoškozuje přírodní hodnoty chráněných krajinných oblastí.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 25 až 27)
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 40)

maloplošné zvláště chráněné území (MZCHÚ)

– tvoří *národní přírodní rezervace*, *národní přírodní památka, přírodní rezervace, přírodní památka*.

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 14 a § 28 až 36)
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 40)

Natura 2000

– celistvá evropská soustava území se stanoveným stupněm ochrany, která umožňuje zachovat přírodní stanoviště a stanoviště druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření ve stavu příznivém z hlediska ochrany nebo popřípadě umožní tento stav obnovit.

Na území České republiky je Natura 2000 tvořena *ptačími oblastmi a evropsky významnými lokalitami,* které požívají smluvní ochranu (§ 39 zákona č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů) nebo jsou chráněny jako zvláště chráněné území (§ 14 zákona č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů).

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (§ 45a až 45i)
PaP – verze 2014: B.2.3 Krajina (str. 41)

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k funkčním složkám (kapitola C) jsou členěny na témata podle jednotlivých podkapitol C.1 až C.9. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Výroba, těžba a skladování

Abecední seznam pojmů:

biomasa
brownfield
citylogistika
dedikovaný sklad
logistické centrum
logistika
lokální ekonomika
multiklientský sklad
obnovitelné zdroje energie
průmyslová zóna
průmyslové dědictví
Public Private Partnership – PPP
rekultivace krajiny
restrukturalizace
revitalizace krajiny
sanace krajiny
skladování
těžba
těžební průmysl
urban sprawl
výroba
výrobna elektřiny

výroba

– zhotovování věcných statků a služeb, sloužících k uspokojování lidských potřeb. Výroba je základem života společnosti, specificky lidským způsobem výměny látek mezi lidmi a přírodou. Pojem výroba je významově nadřazen těžbě i skladování, které jsou v něm obsaženy.
Obecně rozeznáváme tři výrobní stupně:
prvovýroba = zemědělská a lesní výroba, rybolov, těžba nerostů a dřeva
druhovýroba = průmyslová výroba – těžký, lehký průmysl a stavebnictví
těžký průmysl – vyrábí převážně výrobní prostředky
lehký (zpracovatelský) průmysl - vyrábí převážně spotřební předměty
služby = obchod, doprava, veřejná správa…
PaP: C.1.1.1 Výroba (str. 2)

☑

těžba

– dobývání nerostných surovin z přírodního prostředí.
PaP: C.1.1.2 Těžba (str. 3)

☑

těžební průmysl

– odvětví lidské hospodářské činnosti, jež se zaměřuje převážně na dobývání surovin a v některých případech na prvotní úpravu těžených komodit. Nejčastěji se těží v hlubinných dolech či v povrchových lomech.
PaP: C.1.1.2 Těžba (str. 3)

☑

skladování

– uchovávání určitého materiálu v nezměněném stavu. Skladování již není chápáno jako samostatná činnost, nýbrž jako jeden z článků v řetězci pohybu surovin, polotovarů, výrobků a zboží, v rozměrech celosvětových, národních, regionálních i místních.
PaP: C.1.1.3 Skladování (str. 3)

☑

logistika

– vědní obor, který se zabývá fyzickými toky zboží či jiných druhů zásob od dodavatele k odběrateli. Účelem oboru je toky zboží optimalizovat tak, aby představovaly pro firmu co nejmenší náklady.
PaP: C.1.1.3 Skladování (str. 3)

☑

průmyslová zóna

– ucelený soubor kompaktních univerzálních objektů vhodných pro lehkou, hygienicky nezávadnou výrobu s účelně vyřešenou dopravou a velkým podílem zeleně mezi jednotlivými objekty. Provoz v těchto zónách je kompletně situován uvnitř objektů, jež jsou zpravidla bez oplocených dvorů, s možností volného pohybu návštěvníků. Průmyslová zóna je tedy uceleným komplexem průmyslu a služeb s řadou integrovaných funkcí odborného charakteru. Takovýto komplex synergicky využívá vzájemné podpory jednotlivých firem ve výměně informací, poradenství, společné prezentace a využívání mezinárodních kontaktů.

PaP: C.1.2.1 Výroba (str. 6)

☑

urban sprawl

– vymisťování funkcí ze zastavěných území měst a jejich rozlévání do okrajových a mimoměstských poloh s mnohými negativními dopady ekonomickými, sociálními, ekologickými i dopravními.

PaP: C.1.2.1 Výroba (str. 6)

☑

průmyslové dědictví

– bývalé výrobní stavby a průmyslové areály, často pozoruhodný technický a industriální stavební fond s architektonickou, konstrukční či uměleckou hodnotou stavebního díla. Podle členění TICCIH (The Internaional Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) lze hovořit zhruba o pěti skupinách industriálních staveb:

- někdejší centra výroby – dílny, továrny, mlýny, hutě, ale také doly a místa, kde dochází ke zpracování a úpravě surovin a materiálů;
- sklady, překladiště a úložiště pro suroviny, polotovary i finální výrobky;
- energetická díla, včetně jejich součástí a objektů pro distribuci energie, vodárenská díla, úpravny vod a čistírny splašků;
- stavby pro osobní a nákladní dopravu, železnice, silnice, vodní cesty a letiště (včetně infrastruktury a doplňujících provozních budov) nádraží, přístavy, letištní hangáry;
- sociální, servisní a obytné stavby (například staré dělnické obytné kolonie), spjaté s existencí průmyslové činnosti v daném místě.

PaP: C.1.2.1 Výroba (str. 10)

☑

restrukturalizace

– ústup od výrob vzešlých z průmyslové revoluce a přechod k ekonomice budované na znalostech v tzv. postindustriální společnosti.

PaP: C.1.2.1 Výroba (str.11)

☑

brownfield

– nemovitosti, které ztratily úplně nebo částečně své využití a mohou být i kontaminované. Jde např. o opuštěné průmyslové, zemědělské, armádní, těžební, skladovací, energetické, dopravní areály; vybydlené části měst; jednotlivé zchátralé objekty, mnohdy i s památkovou hodnotou. Brownfieldy jsou vymezovány na celém území České republiky v územně analytických podkladech obcí s rozšířenou působností – jev č. 4 Přílohy č. 1 k vyhlášce č. 500/2006 Sb. jako plochy k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území.

Zdroj: Stavební zákon, § 43, odst. 1, vyhláška č. 500/2006 Sb.

PaP: C.1.2.1 Výroba (str.11), C.1.3.2 Konverze brownfieldů a urban sprawl (str. 23)

☑

Public Private Partnership – PPP

– partnerství veřejného a soukromého sektoru; koordinované plánování a financování v rámci soukromé a veřejné spolupráce.

PaP: C.1.2.1 Výroba (str.13)

☑

lokální ekonomika

– způsob výroby (hospodaření), který přednostně využívá místních materiálních, energetických a lidských zdrojů k uspokojování místních potřeb. Zkrácení vzdálenosti mezi producenty a jejich zákazníky znamená nižší zátěž pro životní prostředí, regiony jsou méně závislé na vnějších vlivech, zaměstnanost roste.

PaP: C.1.2.1 Výroba (str. 15)

☑

logistické centrum

– prostory pro skladování budované u větších městských aglomerací (City Logistics). Podmínkou jejich zřízení je napojení na výkonnou dopravu železniční i silniční. Přes širokou škálu skladových technologií mají logistická centra značné územní nároky.

PaP: C.1.2.3 Skladování (str.19)

☑

citylogistika

– menší logistická centra s veřejnou podporou na úrovni krajů či měst s cílem optimalizace dopravního zásobování měst a aglomerací.

PaP: C.1.3.5 Logistika a skladování (str.25)

☑

multiklientský sklad

– zařízení zřizované a provozované spedičními společnostmi jako součást logistických řetězců pro nejširší klientelu. Vyžaduje kvalitní napojení na veřejnou dopravní síť.

PaP: C.1.2.3 Skladování (str.19)

☑

dedikovaný sklad

– zařízení zaměřené na skladování určitého druhu zboží, zřizované buď samotným výrobcem, nebo spediční firmou na základě smluv s výrobci. Bývá umísťováno přímo na území výrobního závodu, nebo na distribučně výhodném místě.

PaP: C.1.2.3 Skladování (str.19)

☑

sanace krajiny

– odstranění příčin a následků škod v krajině. Zejména těžbou dochází mimo jiné k deformaci reliéfu krajiny a mění se výškové poměry dotčené lokality. Část území se hlubinnou těžbou dostává svým povrchem pod hladinu podzemní vody díky poklesům, případně propadání stávajícího terénu.

PaP: C.1.3.3 Nerostné bohatství (str.24)

☑

rekultivace krajiny

– obnovení narušené krajiny. Sanačně rekultivační proces zahrnuje dvě části:

- technickou část rekultivace (odstranění poškozené a náletové zeleně, skrývky kulturních vrstev půdy, tvarování terénu pomocí násypů důlní hlušiny, přeložky inženýrských sítí, odvodnění území a zpětné překryvy nového terénu zeminami),
- biologickou rekultivaci (zatravnění, výsadby dřevin a jejich údržba).

PaP: C.1.3.3 Nerostné bohatství (str.24)

☑

revitalizace krajiny

– navrácení života do krajiny

PaP: C.1.3.3 Nerostné bohatství (str.24)

☑

obnovitelné zdroje energie

– obnovitelné nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou energie větru, energie slunečního záření, geotermální energie, energie vody, energie půdy, energie vzduchu, energie biomasy, energie skládkového plynu, energie kalového plynu z čistíren odpadních vod a energie bioplynu.

Zdroj: zákon č. 165/2012 Sb. § 2
PaP: C.1.3.6 Obnovitelné zdroje energie (str.26)

☑

výrobna elektřiny

– energetické zařízení pro přeměnu různých forem energie na elektřinu, zahrnující všechna nezbytná zařízení; výrobna elektřiny o celkovém instalovaném elektrickém výkonu 100 MW a více, s možností poskytovat podpůrné služby k zajištění provozu elektrizační soustavy, je zřizována a provozována ve veřejném zájmu.

Zdroj: zákon č. 458/2000 Sb., § 2 odst. 2 písm. a) bod 18
PaP: C.1.3.6 Obnovitelné zdroje energie (str.27)

☑

biomasa

– biologicky rozložitelná část produktů, odpadů a zbytků biologického původu z provozování zemědělství a hospodaření v lesích a souvisejících průmyslových odvětvích, zemědělské produkty pěstované pro energetické účely a biologicky rozložitelná část průmyslového a komunálního odpadu.

Zdroj: zákon č. 165/2012 Sb., § 2
PaP: C.1.3.6 Obnovitelné zdroje energie (str.29)

☑

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k funkčním složkám (kapitola C) jsou členěny na témata podle jednotlivých podkapitol C.1 až C.9. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Zemědělské a lesní hospodářství

Abecední seznam pojmů:

ekologické zemědělství
formy degradace zemědělské půdy
funkce lesa
hospodaření v lese
kategorie lesů
krajinný prvek
les
lesní porosty
mez
obnova lesa
ochrana lesa
ochrana zemědělského půdního fondu
pozemkové úpravy
pozemky určené k plnění funkcí lesa
plán společných zařízení
prostupnost krajiny
přírodní podmínky nezbytné pro existenci a vývoj rostlin
půda
retence vody v krajině
skupina dřevin
solitérní dřevina
stromořadí
sukcese
terasa
travnatá údolnice
velkovýrobní způsob zemědělství v ČR
zemědělský půdní fond

zemědělský půdní fond

– základní přírodní bohatství naší země, nenahraditelný výrobní prostředek umožňující zemědělskou výrobu a jedna z hlavních složek životního prostředí. Ochrana zemědělského půdního fondu, jeho zvelebování a racionální využívání jsou činnosti, kterými je také zajišťována ochrana a zlepšování životního prostředí.

Zemědělský půdní fond tvoří pozemky zemědělsky obhospodařované, to je orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, louky, pastviny ("zemědělská půda") a půda, která byla a má být nadále zemědělsky obhospodařována, ale dočasně obdělávána není ("půda dočasně neobdělávaná").

Do zemědělského půdního fondu náležejí též rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže a nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby, jako polní cesty, pozemky se zařízením důležitým pro polní závlahy, závlahové vodní nádrže, odvodňovací příkopy, hráze sloužící k ochraně před zamokřením nebo zátopou, ochranné terasy proti erozi apod.

Zdroj: zákon č. 334/1992 Sb., § 1
PaP: C.2 Zemědělské a lesní hospodářství (str. 2, 10)

☑

půda

– samostatný přírodní útvar vzniklý z povrchových zvětralin zemské kůry a z organických zbytků za působení půdotvorných faktorů. Je životním prostředím půdních organismů, stanovištěm planě rostoucí vegetace, slouží k pěstování kulturních rostlin. Je regulátorem koloběhu látek, může fungovat jako úložiště, ale i zdroj potenciálně rizikových látek.
Půda je dynamický, stále se vyvíjející živý systém. Přežití a prosperita všech suchozemských biologických společenstev, přirozených i umělých, závisí na tenké vrchní vrstvě Země. Půda je proto bezesporu nejcennější přírodní bohatství. Je přirozenou součástí národního bohatství každého státu. Půdu je proto nutné chránit nejen pro současnou dobu ale se značným výhledem do budoucna.

Zdroj: definice dle Ministerstva životního prostředí
*http://www.mzp.cz/cz/definice_pudy (**cit.** 6. 5. 2014)*

☑

les

– lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa

Zdroj: zákon č. 289/1995 Sb., § 2
PaP: C.2 Zemědělské a lesní hospodářství (str. 2)

☑

funkce lesa

– přínosy podmíněné existencí lesa, které se člení na produkční a mimoprodukční

Zdroj: zákon č. 289/1995 Sb., § 2
PaP: C.2 Zemědělské a lesní hospodářství (str. 2)

☑

lesní porosty

– stromy a keře lesních dřevin, které v daných podmínkách plní funkce lesa

Zdroj: zákon č. 289/1995 Sb., § 2
PaP: C.2 Zemědělské a lesní hospodářství (str. 2)

☑

hospodaření v lese

– obnova, ochrana, výchova a těžba lesních porostů a ostatní činnosti zabezpečující plnění funkcí lesa

Zdroj: zákon č. 289/1995 Sb., § 2
PaP: C.2 Zemědělské a lesní hospodářství (str. 3)

☑

ochrana lesa

– činnosti směřující k omezení vlivu škodlivých činitelů, ochranná opatření proti škodlivým činitelům a zmírňování následků jejich působení

Zdroj: zákon č. 289/1995 Sb., § 2, § 14
PaP: C.2.1 Charakteristika (str. 3)
C.2.1.2 Ochrana půdního fondu (str. 13)

☑

obnova lesa

– soubor opatření vedoucí ke vzniku následného lesního porostu

Zdroj: zákon č. 289/1995 Sb., § 2
PaP: C.2 Zemědělské a lesní hospodářství (str. 3)

☑

pozemky určené k plnění funkcí lesa

a) pozemky s lesními porosty a plochy, na nichž byly lesní porosty odstraněny za účelem obnovy, lesní průseky a nezpevněné lesní cesty, nejsou-li širší než 4 m, a pozemky, na nichž byly lesní porosty dočasně odstraněny na základě rozhodnutí orgánu státní správy lesů podle § 13 odst. 1 zákona č. 289/1995 Sb. ("lesní pozemky"),

b) zpevněné lesní cesty, drobné vodní plochy, ostatní plochy, pozemky nad horní hranicí dřevinné vegetace (hole), s výjimkou pozemků zastavěných a jejich příjezdních komunikací, a lesní pastviny a políčka pro zvěř, pokud nejsou součástí zemědělského půdního fondu a jestliže s lesem souvisejí nebo slouží lesnímu hospodářství ("jiné pozemky").

Pozemky určenými k plnění funkcí lesa nejsou školky a plantáže lesních dřevin založené na pozemcích, které nejsou určeny k plnění funkcí lesa, pokud orgán státní správy lesů na návrh vlastníka pozemku nerozhodne jinak.

Zdroj: zákon č. 289/1995 Sb., § 3
PaP: C.2 Zemědělské a lesní hospodářství (str. 3)

☑

přírodní podmínky nezbytné pro existenci a vývoj rostlin

– teplotní poměry, intenzita a průběh slunečního záření, vláhové poměry

PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 4)

☑

krajinný prvek

– souvislá plocha, popřípadě jiný útvar, i zemědělsky neobhospodařované půdy, která plní mimoprodukční funkci zemědělství a která se nachází uvnitř půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku, nebo s ním nejméně na části hranice sousedí.

Druhy krajinných prvků: meze, terasy, travnaté údolnice, skupiny dřevin, stromořadí, solitérní dřeviny.

Zdroj: zákon č. 252/1997 Sb., § 3aa, nařízení vlády č. 335/2009 Sb., § 1
Krajinné prvky – nová legislativa, jejich ochrana a čerpání podpor
*http://www.bioinstitut.cz/documents/bio1005_Zpravodaj.pdf (**cit.** 6. 5. 2014)*
PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 8)

☑

mez

– souvislý zatravněný útvar liniového typu, sloužící zejména ke snižování nebezpečí vodní, popřípadě větrné eroze, zpravidla vymezující hranici půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku. Součástí meze může být dřevinná vegetace, popřípadě kamenná zídka.

Zdroj: zákon č. 252/1997 Sb., nařízení vlády č. 335/2009 Sb., § 1
PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 8)

☑

terasa

– souvislý svažitý útvar liniového typu tvořený terasovým stupněm, sloužící ke snižování nebezpečí vodní, popřípadě větrné eroze, a zmenšující sklon části svahu půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku, zpravidla vymezující hranici půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku. Součástí terasy může být dřevinná vegetace, popřípadě kamenná zídka.

Zdroj: zákon č. 252/1997 Sb., nařízení vlády č. 335/2009 Sb., § 1
PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 8)

☑

travnatá údolnice

– členitý svažitý útvar, sloužící ke snižování nebezpečí vodní, popřípadě větrné eroze, vymezující dráhu soustředěného odtoku vody z půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku, se zemědělskou kulturou orná půda. Součástí travnaté údolnice může být dřevinná vegetace.

Zdroj: zákon č. 252/1997 Sb., nařízení vlády č. 335/2009 Sb., § 1
PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 8)

☑

skupina dřevin

– útvar neliniového typu, tvořený nejméně 2 kusy dřevinné vegetace s nejvyšší možnou výměrou 2 000 m^2. Za skupinu dřevin se nepovažuje dřevinná vegetace, která je součástí meze, terasy nebo travnaté údolnice, a dřevinná vegetace, která plní funkci lesa podle § 3 lesního zákona.

Zdroj: zákon č. 252/1997 Sb., nařízení vlády č. 335/2009 Sb., § 1
PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 8)

☑

stromořadí

– útvar liniového typu, tvořený nejméně 5 kusy dřevinné vegetace a zpravidla s pravidelně se opakujícími prvky. Za stromořadí se nepovažuje dřevinná vegetace, která je součástí meze, terasy nebo travnaté údolnice, a dřevinná vegetace, která plní funkci lesa podle § 3 lesního zákona.

Zdroj: zákon č. 252/1997 Sb., nařízení vlády č. 335/2009 Sb., § 1
PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 8)

☑

solitérní dřevina

– izolovaně rostoucí dřevina s průmětem koruny od 8 m^2 vyskytující se v zemědělsky obhospodařované krajině mimo les. Za solitérní dřevinu se nepovažuje dřevinná vegetace, která je součástí meze, terasy nebo travnaté údolnice.

Zdroj: zákon č. 252/1997 Sb., nařízení vlády č. 335/2009 Sb., § 1
PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 8)

☑

kategorie lesů

– podle převažujících funkcí se lesy dělí na tři kategorie – hospodářské, ochranné a lesy zvláštního určení. Lesy zvláštního určení se dále člení na lesy:

- v pásmech hygienické ochrany vodních zdrojů I. stupně,
- v ochranných pásmech zdrojů přírodních léčivých a stolních minerálních vod,
- na území národních parků a národních přírodních rezervací.

Do kategorie lesů zvláštního určení lze dále zařadit lesy, u kterých veřejný zájem na zlepšení a ochranu životního prostředí nebo jiný oprávněný zájem na plnění mimoprodukčních funkcí lesa je nadřazen funkcím produkčním. Jde o lesy:

- v prvních zónách chráněných krajinných oblastí a lesy v přírodních rezervacích a přírodních památkách,
- lázeňské,
- příměstské a další lesy se zvýšenou rekreační funkcí,
- sloužící lesnickému výzkumu a lesnické výuce,
- se zvýšenou funkcí půdoochrannou, vodoochrannou, klimatickou nebo krajinotvornou,

- potřebné pro zachování biologické různorodosti,
- v uznaných oborách a samostatných bažantnicích,
- v nichž jiný důležitý veřejný zájem vyžaduje odlišný způsob hospodaření.

Zdroj: zákon č. 289/1995 Sb., § 6 až 8
PaP: C.2.1.1 Základní vazby hospodářských činností na půdní fond a jeho funkce (str. 9)

☑

ochrana zemědělského půdního fondu

– zvelebování a racionální využívání jsou činnosti, kterými je také zajišťována ochrana a zlepšování životního prostředí.

Zdroj: zákon č. 334/1992 Sb., § 1, 4 až 8; vyhláška 13/1994 Sb., § 8 až 11
PaP: C.2.1.2 Ochrana půdního fondu (str. 10)

☑

sukcese

– sled změn ve společenstvu v průběhu času; vývoj a změny ve složení společenstev v ekosystému a představy o něm. Primární sukcese, odehrávající se de novo na novém území (čili popisující vznik společenstev), sekundární sukcese, která se zaobírá vývojem v již existujících společenstvech.

PaP: C.2.1.3 Hospodářská činnost na půdním fondu (str. 17)

☑

formy degradace zemědělské půdy

– vodní eroze, větrná eroze, utužování (kompakce) podorničí a spodin půdy, acidifikace (okyselování), znečišťování a kontaminace půdy způsobený haváriemi, průmyslem, těžbou surovin, záplavami či špatným hospodařením, lokální zamokření způsobené nedostatečnou údržbou odvodňovacích systémů a jejich stářím.

PaP: C.2.1.3 Hospodářská činnost na půdním fondu (str. 18)

☑

prostupnost krajiny

– požadavky na pohyb v krajině (mimo hospodářských aktivit), zejména pro rekreaci a volnočasové aktivity (cyklostezky, pěší turistika, jízda na koni, vycházkové cesty, naučné stezky apod.)

PaP: C.2.1.3 Hospodářská činnost na půdním fondu (str. 20)
C.2.3.2 Možnosti vybraných nástrojů územního plánování zabývat se zemědělstvím a lesnictvím (str. 40)

☑

velkovýrobní způsob zemědělství v ČR

– zajištění výroby jednotnými zemědělskými družstvy a státními statky, intenzifikace, koncentrace a organizace půdního fondu (vytváření rozsáhlých bloků orné půdy, velkoplošné výsadby intenzivních ovocných sadů, chmelnic a vinic, intenzivní formy polního zelinářství; úprava vodního režimu – velkoplošné odvodnění a závlahy, zatrubňování drobných vodních toků, odstraňování nelesní vegetace, redukce počtu zemědělských účelových komunikací,

vytváření rozsáhlých bloků orné půdy; likvidace doprovodná vegetace (u vodotečí, účelových komunikací apod.) a nelesních dřevin na zemědělské půdě pro snadnější pohyb velkovýrobní techniky; kapacita hospodářských budov odpovídala parametrům velkovýrobní technologie.
PaP: C.2.2.1 Zemědělské hospodaření (str. 21)

☑

ekologické zemědělství

– odpovídá principům trvale udržitelného rozvoje zemědělství, podporuje hospodářský a sociální rozvoj v méně příznivých a zaostávajících venkovských oblastech; jako nástroj na „údržbu krajiny“ by mělo být přednostně uplatňováno ve velkoplošně chráněných území.
PaP: C.2.2.1 Zemědělské hospodaření (str. 25)

☑

retence vody v krajině

– krátkodobé zadržení vody v krajině. Jejího zvýšení je možno docílit pomocí technických a biologických opatření v povodí.

Retenci vody v území může negativně nebo pozitivně ovlivnit rozmístění druhů pozemků v území, které je důsledkem zemědělského či lesního hospodaření. Některé druhy pozemků (les, trvalé travní porosty, nelesní vegetace) zvyšují vodní retenci území. Účinnost retence ovlivňuje také rozmístění druhů pozemků v území, zejména ve vazbě na morfologii terénu, půdní poměry, hydrogeologické poměry a organizaci půdního fondu.
PaP: C.2.2.1 Zemědělské hospodaření (str. 29)
C.2.3.1 Rekapitulace uzlových bodů územního plánování a hospodářských aktivit (str. 42)

☑

Doplňující pojmy vztahující se k problematice retence vody v krajině:

akumulace vody
– zadržování vody

retardace vody v krajině
– zpomalení odtoku vody z krajiny
*http://users.prf.jcu.cz/kucert00/LE2/Voda.pdf (**cit.** 6. 5. 2014)*

mokřady
– jeden z významných krajinných prvků zaregistrovaných orgány ochrany přírody podle § 6 zákona o ochraně přírody a krajiny. Obecně zahrnují biotopy, které jsou zaplaveny nebo alespoň nasyceny vodou dostatečně dlouho, aby se vyvinula vegetace adaptovaná na půdu saturovanou vodou (Prof. Jan Květ, 70. léta 20. století)
Typy mokřadů:
- nivy potoků a řek
- mokré louky a prameniště
- břehová pásma nádrží

– rašeliniště

Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., § 3
*http://mokrady.wbs.cz/prezentace/mokrady_aneb_zadrzovani_vody_v_krajine-final.pdf (**cit.** 6. 5. 2014)*
http://www.nase-voda.cz/povodne-retence-vody-krajine/

infiltrace – intenzita vsaku

protierozní opatření

– *agrotechnická*
  - *protierozní agrotechnika*

– *organizační*
  - *vyloučení erozně nebezpečných plodin*
  - *plošné ochranné zatravnění*
  - *zatravnění v trvalých kulturách*

– *biotechnická*
  - *zasakovací pásy*
  - *protierozní meze*
  - *záchytné průlehy*
  - *stabilizace drah soustředěného odtoku (DSO)*
  - *protierozní a protipovodňové nádrže*

PowerPointová prezentace – Ing. Eva Voženílková, RNDr. Jakub Horecký, Ph.D., Ministerstvo životního prostředí (cit. 6. 5. 2014)

plán společných zařízení

– jako součást komplexních pozemkových úprav řeší veřejný zájem v krajině, například protierozní ochranu ZPF, účelové komunikace, opatření k ochraně území před záplavami, prvky ÚSES, interakční prvky, liniovou vegetaci apod.

Zdroj: zákon č. 139/2002 Sb., § 9 odst. 8, vyhláška č. 13/2014 Sb., § 15, § 16
PaP: C.2.3.1 Rekapitulace uzlových bodů územního plánování a hospodářských aktivit (str. 34)
http://www.la-ma.cz/ksz/o-spolecnych-zarizenich/
(cit. 6. 5. 2014)

☑

pozemkové úpravy

– ve veřejném zájmu se prostorově a funkčně uspořádávají pozemky, scelují se nebo dělí a zabezpečuje se jimi přístupnost a využití pozemků a vyrovnání jejich hranic tak, aby se vytvořily podmínky pro racionální hospodaření vlastníků půdy. V těchto souvislostech původní pozemky zanikají a zároveň se vytvářejí pozemky nové, k nimž se uspořádávají vlastnická práva a s nimi související věcná břemena v rozsahu rozhodnutí podle § 11 odst. 8 zákona č. 139/2002 Sb. Současně se jimi zajišťují podmínky pro zlepšení kvality života ve venkovských oblastech včetně napomáhání diverzifikace hospodářské činnosti a zlepšování konkurenceschopnosti zemědělství, zlepšení životního prostředí, ochranu a zúrodnění půdního fondu, vodní hospodářství zejména v oblasti snižování nepříznivých účinků povodní

a řešení odtokových poměrů v krajině a zvýšení ekologické stability krajiny. Výsledky pozemkových úprav slouží pro obnovu katastrálního operátu a jako neopomenutelný podklad pro územní plánování.

Pozemkové úpravy se provádějí formou **jednoduchých pozemkových úprav** – pokud je nutné vyřešit pouze některé hospodářské potřeby (například urychlené scelení pozemků, zpřístupnění pozemků) nebo ekologické potřeby v krajině (například lokální protierozní nebo protipovodňové opatření) nebo když se pozemkové úpravy mají týkat jen části katastrálního území. V případě jednoduchých pozemkových úprav lze upustit od zpracování plánu společných zařízení. Pozemkové úpravy se provádějí zpravidla formou **komplexních pozemkových úprav**.

Zdroj: zákon č. 139/2002 Sb., § 2, § 4

PaP: C.2.3.1 Rekapitulace uzlových bodů územního plánování a hospodářských aktivit (str. 34)

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k funkčním složkám (kapitola C) jsou členěny na témata podle jednotlivých podkapitol C.1 až C.9. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Bydlení

Abecední seznam pojmů:

budova
bydlení seniorů v apartmánech
bydlení seniorů v rezidenční péči
bydlení seniorů ve vlastní domácnosti
byt
byt zvláštního určení
bytový dům
bytový dům bodový
bytový dům chodbový
bytový dům pavlačový
bytový dům polyfunkční
bytový dům schodišťový
bytový dům strukturální
bytový dům terasový
bytový dům věžový
domov pro seniory (domov důchodců)
dům atriový
dům izolovaný
dům řadový
dům s pečovatelskou službou
dům terasový
dvojdomek
chráněný byt
kompaktní bydlení
nadzemní podlaží
nájemní byt pro osoby s nízkými příjmy
obytná budova
obytná místnost

obytné prostředí
osvětlení
pobytová místnost nebo prostor
podzemní podlaží
proslunění
prostranství polosoukromá
prostranství poloveřejná
regenerace panelových sídlišť
rodinný dům
sociální bydlení
sociální byty
sociální integrace seniorů
suburbanizace
upravitelný byt
vstupní byt
vzájemné odstupy staveb

suburbanizace

– též pojem „sídelní kaše“ („urban sprawl“), označuje způsob zástavby, kdy vznikají rozsáhlé monofunkční oblasti bez potřebné občanské vybavenosti (obchody, školky, školy). Důraz není kladen na veřejná prostranství, průvodními projevy suburbanizace je mizení zemědělské půdy a zvýšená dopravní zátěž kvůli dojíždění za prací.

PaP: C.3.2.1 Vývoj bydlení a bytové výstavby v posledních 20 letech v ČR (str. 2)

☑

kompaktní bydlení

– nízkopodlažní zástavba s vysokou hustotou osídlení („High-density, Low-rise housing“). Hladina zástavby zpravidla od 1 do 3 nadzemních podlaží, zastavěnost pozemku v rozmezí od 20 do 90 %, typické zastavění okolo 40 % stavebního pozemku. Zástavba může mít po výrazové stránce velmi rozmanitou podobu: od samostatně stojících „rodinných domů“, přes různě velké shluky a skupiny obytných jednotek až po souvislou kobercovou zástavbu. Parkování je řešeno jako hromadné ve společných podzemních garážích nebo na terénu.

PaP: C.3.2.1.1 Formy bydlení (str. 10)

☑

obytné prostředí

– obytné objekty a související území, souhrn faktorů prostorových (náměstí, ulice, vnitřní bloky) a plošných, kde jsou zastoupeny další funkční složky, jako je doprava, zeleň a rekreace, občanské a technické vybavení. Kvalitní bydlení je základním zdrojem lidské energie a sociálních vazeb.

PaP: C.3.3 Principy řešení v územním plánování (str. 39)

☑

proslunění

– prosluněny musí být všechny byty a ty pobytové místnosti, které to svým charakterem a způsobem využití vyžadují. Přitom musí být zajištěna zraková pohoda a ochrana před oslněním, zejména v pobytových místnostech určených pro zrakově náročné činnosti. Další požadavky na proslunění – viz § 13 vyhlášky č. 268/2009 Sb. a ČSN 73 4301.

vyhláška č. 268/2009 Sb., § 13
PaP: C.3.3.1.1 Přírodní a hygienické požadavky (str. 40)

☑

osvětlení

– v pobytových místnostech musí být navrženo denní, umělé, případně sdružené osvětlení v závislosti na jejich funkčním využití a na délce pobytu osob v souladu s normovými hodnotami.

vyhláška č. 268/2009 Sb., § 11 a 12
část 2 ČSN 73 0580
PaP: C.3.3.1.1 Přírodní a hygienické požadavky (str. 40)

☑

obytná místnost

– část bytu, která splňuje požadavky předepsané touto vyhláškou, je určena k trvalému bydlení a má nejmenší podlahovou plochu 8 m^2. Kuchyň, která má plochu nejméně 12 m^2 a má zajištěno přímé denní osvětlení, přímé větrání a vytápění s možností regulace tepla, je obytnou místností. Pokud tvoří byt jedna obytná místnost, musí mít podlahovou plochu nejméně 16 m^2; u místností se šikmými stropy se do plochy obytné místnosti nezapočítává plocha se světlou výškou menší než 1,2 m.

vyhláška č. 268/2009 Sb., § 3 písm. i)
PaP: C.3.3.1.1 Přírodní a hygienické požadavky (str. 40)

☑

pobytová místnost nebo prostor

– svou polohou, velikostí a stavebním uspořádáním splňuje požadavky k tomu, aby se v ní zdržovaly osoby

vyhláška č. 268/2009 Sb., § 3 písm. j)
PaP: C.3.3.1.1 Přírodní a hygienické požadavky (str. 40)

☑

vzájemné odstupy staveb

– musí splňovat zejména požadavky urbanistické, architektonické, životního prostředí, hygienické, veterinární, ochrany povrchových a podzemních vod, ochrany památek, požární ochrany, bezpečnosti, civilní ochrany, prevence závažných havárií, požadavky na denní osvětlení a oslunění a na zachování kvality prostředí. Odstupy musí dále umožňovat údržbu staveb a užívání prostoru mezi stavbami pro technická či jiná vybavení a činnosti, které souvisejí

s funkčním využitím území. Další požadavky na vzájemné odstupy staveb – viz § 25 vyhlášky č. 501/2006 Sb.

vyhláška č. 501/2006 Sb., § 25
PaP:C.3.3.1.2 Obecně technické požadavky (str. 43)

☑

budova

– nadzemní stavba prostorově soustředěná a navenek převážně uzavřená obvodovými stěnami a střešní konstrukcí.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

obytná budova

– stavba určená pro trvalé bydlení, ve které alespoň dvě třetiny podlahové plochy připadají na byty, včetně plochy domovního vybavení určeného pro obyvatele jednotlivých bytů (nezapočítávají se plochy společného domovního vybavení a domovních komunikací). Člení se na bytové nebo rodinné domy.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

rodinný dům

– stavba pro bydlení, která svým stavebním uspořádáním odpovídá požadavkům na rodinné bydlení a v níž je více než polovina podlahové plochy místností a prostorů určena k bydlení; rodinný dům může mít nejvýše tři samostatné byty, dvě nadzemní a jedno podzemní podlaží a podkroví.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

byt

– soubor místností, popřípadě jednotlivá obytná místnost, které svým stavebně technickým uspořádáním a vybavením splňuje požadavky na trvalé bydlení a je k tomuto účelu užívání určen. Poznámka: Stavebně technické uspořádání a vybavení bytu zahrnuje příslušenství, odpovídající požadavku trvalého bydlení a společné uzavření celého bytu.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

upravitelný byt

– byt, který bez dalších stavebních úprav může sloužit osobám s omezenou schopností pohybu a orientace.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

byt zvláštního určení

– byt zvlášť upravený pro ubytování zdravotně postižených osob.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

podzemní podlaží

– každé podlaží, které má úroveň podlahy nebo její převažující části níže než 800 mm pod nejvyšší úrovní přilehlého upraveného terénu v pásmu širokém 5,0 m po obvodu domu.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

nadzemní podlaží

– každé podlaží, které má úroveň podlahy nebo její převažující části výše nebo rovno 800 mm pod nejvyšší úrovní přilehlého terénu v pásmu širokém 5,0 m po obvodu domu; nadzemní podlaží se stručně nazývá také: 1. podlaží, 2. podlaží atd. včetně podlaží ustupujícího.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

dům izolovaný

– rodinný dům „izolovaný“ neboli „samostatný“ poskytuje vysokou míru izolace rodinného života v optimálních podmínkách přímého kontaktu se zahradou a přírodou. Zahrada obklopuje dům ze všech čtyř stran. Tyto domy jsou ekonomicky nejnákladnější formou bydlení.

PaP: C.3.3.2.2 Rodinné domy (str. 62)

☑

dvojdomek

– má společnou štítovou zeď s dalším dvojdomkem, obvod každého z domů je volný po zbývajících třech stranách.

PaP: C.3.3.2.2 Rodinné domy (str. 63)

☑

dům řadový

– jedna z forem tzv. skupinových domů. Jsou stavěny vedle sebe, takže vytvářejí řadu. Každý dům má svůj vstup z pozemku a svůj vlastní přístup na zahradu.

PaP: C.3.3.2.2 Rodinné domy (str. 64)

☑

dům atriový

– dispozice je koncipována kolem atria, které se stává centrálním prostorem – obytným exteriérem naprosto intimním. Okna většiny obytných místností nejsou obrácena do ulice, nýbrž do atria. Mimo atrium většinou už dům nemá pozemek – zahradu. Řazením domů těsně vedle sebe vzniká tzv. *kobercové zastavění*.

PaP: C.3.3.2.2 Rodinné domy (str. 66)

☑

dům terasový

– řada rodinných domů, položená napříč po přímce největšího spádu. Teoreticky se mohou rodinné domy i navzájem přesahovat tak, že jsou částí svého půdorysu na terénu a částí na níže položeném domu při zachování samostatných vlastních vstupů. Toto řešeni však mnohdy naráží na majetkoprávní obtíže, a proto je spíše vhodné pro hromadné formy výstavby.

PaP: C.3.3.2.2 Rodinné domy (str. 67)

☑

bytový dům

– stavba pro bydlení, ve které převažuje funkce bydlení.

Poznámka: Ve vztahu k termínu *obytná budova* zahrnuje tento termín stavby pro bydlení o čtyřech a více bytech, přístupných z domovní komunikace se společným hlavním vstupem, případně hlavními vstupy z veřejné komunikace.

Zdroj: ČSN 73 4301 Obytné budovy
PaP: C.3.3.2.1 Obytné budovy – základní pojmy (str. 58)

☑

– obytná budova obsahující více bytů přístupných ze společné komunikace, kterou může být schodiště (s výtahem u domů 5 a více podlažních), chodba nebo pavlač. Byty jsou v těchto domech obývány rodinami s různým počtem členů, tzn. s různou skladbou domácnosti. Obyvatelům jednotlivých bytů slouží vedle bytů také společné domovní vybavení umístěné v bytovém domě i vně domu, ale v jeho bezprostřední blízkosti. V bytových domech nelze dosáhnout takového spojení bytu s přírodou, jako u rodinných domů, a proto se u bytů navrhují balkóny, lodžie, případně terasy, aby tento nedostatek částečně nahradily.

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 69)

☑

bytový dům schodišťový

– obytný dům, který má všechny byty na podlaží přístupné z jednoho vertikálního komunikačního prostoru. Dispoziční řešení schodišťového domu ovlivňuje použitý konstrukční systém (stěnový, skeletový), rozpětí nosné části konstrukce, umístění schodiště (kolmo k průčelí, podél průčelí, uvnitř dispozice) a počet bytů na podlaží (2, 3 nebo 4). Za optimální se považuje dům se třemi byty na podlaží. Schodišťový dům je vhodný pro umístění bytů všech velikostních kategorií.

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 73)

☑

bytový dům bodový

– zvláštní druh schodišťového domu, obvykle řešen jako volně stojící objekt, proto bývá také označován jako „villadům“.

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 73)

☑

bytový dům věžový

– bytový dům s malou zastavěnou plochou a převládajícím výškovým rozměrem, a proto má výjimečné uplatnění v urbanistickém konceptu obytného území.

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 74)

☑

bytový dům chodbový

– druh bytového domu se střední chodbou probíhající po délce celého objektu, ze které jsou zpřístupněny jednotlivé byty. Tento princip umožňuje použít byty úrovňové nebo víceúrovňové, tzv. *mezonety*.

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 74)

☑

bytový dům pavlačový

– má horizontální přístupovou komunikaci k jednotlivým bytům (pavlač) vedenou při vnějším průčelí domu, někdy i zasklenou. Je vhodný pro tzv. bariérové domy pro ochranu bytů od vnějšího hluku. Průčelí s pavlačí se orientuje směrem ke zdroji hluku a průčelí s obytnými místnostmi do klidného, od hluku chráněného prostředí.

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 75)

☑

bytový dům terasový

– slouží k dokonalému spojení bydlení s přírodou. Má složité dispoziční řešení zvláště v horizontálních a vertikálních komunikacích nebo jejich kombinaci.

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 76)

☑

bytový dům strukturální

– vzniká seskupením jednotlivých bytových buněk v tzv. *strukturální tvary*. Dispozice jednotlivých bytů i celých skupin je velmi složité navrhovat jak v komunikacích, tak i v orientaci ke světovým stranám.

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 76)

☑

bytový dům polyfunkční

– v bytovém domě lze umístit kromě domovního vybavení, jako jsou např. kočárkárna či kolárna a odstavné plochy pro osobní automobily rezidentů, také jiné funkce přímo s bydlením nesouvisející (integrace funkcí). Jedná se zejména o základní občanské vybavení (obchody s potravinami či smíšeným zbožím, různé služby, mateřskou školku apod.).

PaP: C.3.3.2.3 Bytové domy (str. 76)

☑

prostranství poloveřejná

– užívaná převážně místními obyvateli, s možným přístupem „cizích“. Z hlediska vlastnického většinou patří obci (městské části), ta je i udržuje. Do této kategorie náleží zpravidla koncové/neprůjezdné ulice.

PaP: C.3.3.2.4 Obytná prostranství (str. 82)

☑

prostranství polosoukromá

– vyhrazená pro společné aktivity místních obyvatel, od veřejných ploch často i fyzicky oddělná, většinou ve vlastnictví nebo v nájmu jasně definované skupiny obyvatel; nejtypičtějším představitelem je dvůr (vnitroblok).

PaP: C.3.3.2.4 Obytná prostranství (str. 82)

☑

sociální bydlení

– specifická část bytového fondu, kde jsou byty určeny pro domácnosti s nižšími příjmy, tj. pro ohrožené skupiny obyvatel. Byty jsou podporovány z veřejných prostředků, nájemné je nižší než tržní (odvíjí se od nákladů na údržbu a provoz, nikoliv od trhu s byty).

Ohrožené skupiny obyvatel:

- mladí lidé,
- osamělí rodiče s dětmi,
- domácnosti s jedním ekonomicky aktivním členem, či domácnosti nezaměstnaných,
- národnostní a etnické menšiny,
- bezdomovci,

- tělesně zdravotně postižení,
- mentálně zdravotně postižení,
- senioři.

PaP: C.3.3.3.1 Sociální bydlení (str. 84)

☑

sociální byty

– řadí se k nim:
  - vstupní byty,
  - domovy pro seniory (domovy důchodců),
  - domy s pečovatelskou službou,
  - nájemní byty pro osoby s nízkými příjmy,
  - chráněné byty.

PaP: C.3.3.3.1 Sociální bydlení (str. 85)

☑

vstupní byt

– je určen jako sociální bydlení pro osoby s nízkými příjmy, které jsou v nepříznivé sociální situaci způsobené sociálními okolnostmi jejich života a které ani při využití všech stávajících nástrojů sociální a bytové politiky nemají přístup k bydlení. Jedná se například o mladé lidi, kteří opouštějí ústavní výchovu, nemají rodinné zázemí a prokázali, že jsou schopni samostatného života, osoby, které jsou z důvodu své etnické příslušnosti ohroženy sociálním vyloučením, osoby vracející se z výkonu trestu, osoby, které absolvovaly resocializační program v azylovém domě či domě na půl cesty, osoby v přiznaném postavení uprchlíka či cizince s prokázaným českým původem a další.

PaP: C.3.3.3.1 Sociální bydlení (str. 85)

☑

domov pro seniory (domov důchodců)

– druh pobytové sociální služby určené seniorům (osobám nad 65 let věku), kteří potřebují trvalou pomoc druhé osoby. Domovy pro seniory poskytují svým klientům například stravování, ubytování, pomoc při osobní hygieně, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím apod.

PaP: C.3.3.3.1 Sociální bydlení (str. 86)

☑

dům s pečovatelskou službou

– forma individuálního bydlení starých lidí, kteří jsou v základních životních úkonech soběstačí, ale pro zajištění některých potřeb potřebují z důvodu věku nebo zdravotního stavu pomoc nebo péči jiné osoby.

PaP: C.3.3.3.1 Sociální bydlení (str. 86)

☑

nájemní byt pro osoby s nízkými příjmy

– obecní nájemní byt pro příjmově vymezené skupiny obyvatel.

PaP: C.3.3.3.1 Sociální bydlení (str. 87)

☑

chráněný byt

– bydlení a poskytování sociálních služeb podle individuálních potřeb z důvodů zdravotních či z důvodu věku. Jedná se o osoby s omezenou schopností pohybu a orientace, mentálně postižené osoby, dlouhodobě duševně nemocné osoby, seniory apod. Obyvatelé bydlí v malých skupinkách v bytech nebo v rodinných domcích. Asistence a pomoc je poskytována dle individuální potřeby. Chráněná domácnost se příliš neliší od běžné domácnosti, klienti se v maximální možné míře zapojují do jejího chodu. Účastní se nákupů, vaření, úklidu apod. Obyvatelé chráněného bydlení mají rovněž příležitost trávit volný čas po svém a navazovat přirozené kontakty v obci.

PaP: C.3.3.3.1 Sociální bydlení (str. 87)

☑

bydlení seniorů v rezidenční péči

– základní službou je ubytování v jedno nebo dvoulůžkových pokojích a stravování (donáška stravy na pokoj nebo společné stravování). Méně soběstační klienti využívají asistenci. Podle potřeby a aktuálního zdravotního stavu si sjednávají další služby (velký úklid, praní prádla, účast na aktivizačních programech).

PaP: C.3.3.3.2 Problematika bydlení seniorů (str. 90)

☑

bydlení seniorů v apartmánech

– využívají většinou značně soběstačné osoby. Klienti jsou schopni si alespoň částečně vařit, prát a udržovat domácnost, popř. jim je některá dílčí služba poskytována (např. využívají společné stravování). Pobyt v apartmánu jim dává pocit bezpečí pro případ náhlé zdravotní krize. V okamžiku úbytku soběstačnosti může klient využít jakoukoli z nabízených služeb.

PaP: C.3.3.3.2 Problematika bydlení seniorů (str. 90)

☑

bydlení seniorů ve vlastní domácnosti

– klienti zpravidla využívají dovážku jídla, případně pomoc při udržování domácnosti, zajištění hygieny apod. Služby jsou sjednávány podle potřeb klienta. Někteří z klientů za službami docházejí, využívají např. společné stravování, účastní se aktivizačních programů, rehabilitace nebo přes den pobývají v denním centru.

PaP: C.3.3.3.2 Problematika bydlení seniorů (str. 90)

☑

sociální integrace seniorů

– začlenění seniorů do společnosti a jejich možnost žít v takovém světě, který jim co nejdéle umožní přirozený kontakt s lidmi všech věkových kategorií. Dosáhnout tohoto lze dvěma typy *integrace – fyzickou a funkční.*

Fyzická integrace – geografická blízkost objektů a skupin lidí v určité lokalitě (vhodné začlenění obydlí pro seniory do žijícího organismu města nebo obce, tedy do sousedství jiných typů bydlení a napojení na jejich fungující infrastrukturu).

Funkční integrace – prolínání funkcí v jednom objektu tak, aby mohl být využíván různými skupinami lidí současně, nebo v různém čase.

PaP: C.3.3.3.2 Problematika bydlení seniorů (str. 92)

regenerace panelových sídlišť

– proces zahrnuje úpravy a výstavbu dopravní a technické infrastruktury, protipovodňová opatření, úpravy veřejných prostranství, úpravy a zřizování dětských hřišť, parkových ploch a dalších veřejných rekreačních ploch.

PaP: C.3.3.4.1 Regenerace panelových sídlišť (str. 97)

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k funkčním složkám (kapitola C) jsou členěny na témata podle jednotlivých podkapitol C.1 až C.9. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Občanské vybavení

Abecední seznam pojmů:

botel
členění občanského vybavení
distribuce
dostupnost
evropská kritická infrastruktura
havarijní plán kraje
hostel
hotel
hotel garni
hypermarkety
chatová osada
improvizovaný úkryt
integrovaný záchranný systém
internáty středních škol a koleje vysokých škol
kritická infrastruktura
krizová situace
likvidační práce
maloobchod (retail)
mimořádná událost
motel
multiblokový systém zástavby
občanská vybavenost
občanské vybavení
obory zařízení občanského vybavení
odborné velkoprodejny
odvětvová kritéria
ochrana kritické infrastruktury
ochrana obyvatelstva
paliativní péče
penzion

prahy efektivity
profánní stavby
průřezová kritéria
prvek kritické infrastruktury
retailing
sakrální objekty
specializované obchodní domy
stálý úkryt
subjekt kritické infrastruktury
superety
supermarkety
technologické parky
tržiště
tržní místo
tržnice
turistická ubytovna
účelová jednotka (Ú. J.)
ukazatele pro určení kapacity občanského vybavení
univerzální (plnosortimentní) obchodní domy
velkoobchod (wholesale)
veřejné tábořiště (kemp, autokemp)
vnější havarijní plán
vybraná zařízení sociální péče pro přechodný pobyt
záchranné práce
zařízení civilní ochrany bez právní subjektivity
zařízení služeb
závažná havárie
zóna havarijního plánování

občanské vybavení

– stavby, zařízení a pozemky sloužící například pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva zákona. Stavební zákon řadí uvedené příklady občanského vybavení k veřejné infrastruktuře.
Občanské vybavení je jednou ze základních funkčních složek sídel (vedle bydlení, výroby, rekreace dopravy a technického vybavení).
Zdroj: zákon č. 183/2006 Sb., § 2 odst. 1 písm. k) bod 3
PaP: C.4.1.1 Definice občanského vybavení (str. 2)

☑

občanská vybavenost

– existence, počet, kapacita a rozmístění jednotlivých zařízení občanského vybavení v území. Popisuje standard životní úrovně obyvatel v hodnoceném území.
PaP: C.4.1.1 Definice občanského vybavení (str. 2)

☑

obory zařízení občanského vybavení

– podle druhů činností jsou občanská zařízení členěna na obory zařízení:
školství a výchovy,
kultury,
tělovýchovy a sportu,
zdravotnictví,
sociální péče,
maloobchodu,
ubytování,
veřejného stravování,
nevýrobních služeb,
výrobních a opravárenských služeb,
správy a administrativy,
církví,
vědy a výzkumu,
specifická,
pro ochranu obyvatelstva.
PaP: C.4.1.1 Definice občanského vybavení (str. 3)

☑

prahy efektivity

– specifický typ prahů rozvoje území. Jde o prahy minimálních hodnot, kdy je daná infrastruktura ještě schopná efektivního fungování. Ekonomické jsou formy zástavby a prostorového uspořádání, které umožňují efektivní obsluhu veřejnými infrastrukturami a kde lze plně využít kapacity občanského vybavení v okruhu dostupnosti bydliště nebo pracoviště.
PaP: C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení (str. 10)

☑

členění občanského vybavení

– podle frekvence využívání, velikosti obsluhovaného území (spádové oblasti), intenzity využití obytného území a demografické a sociální skladby obyvatelstva se člení občanské vybavení na:

- základní (mateřské a základní školy, hřiště, prodejny základních potravin),
- vyšší (např. zdravotnická zařízení, sociální služby, prodejny nepotravinářského zboží), včetně celoměstských (např. divadla, kina, sportovní zařízení) a nadměstských (např. sportovní stadiony, nemocnice apod.),
- specifické (např. ozdravovny, lázeňská zařízení).

PaP: C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení (str. 10)

☑

dostupnost

– veřejné občanské vybavení by mělo být rozmísťováno s přihlédnutím na normativně stanovené potřeby, a to zvláště u zařízení pro vzdělávání, výchovu a sociální služby.

Komerční zařízení je ovlivňováno nabídkou a poptávkou a normativy mohou být pouze orientačními ukazateli. Při úvaze potřebných kapacit je nutné zohlednit velikost sídla, strukturu jeho obyvatel, vazby sídla k širšímu území, zvláště jeho polohu, spád obyvatel za vybaveností, vliv atraktivity okolních sídel.
Doporučená dostupnost základního občanského zařízení:

400 m	hřiště pro děti a mládež,
600 m	mateřské školy,
	základní školy I. stupně,
	prodejny základních potravin,
	hřiště pro dospělé,
800 m	klubovny pro děti nebo seniory,
	stravovací zařízení.

PaP: C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení (str. 10)

☑

ukazatele pro určení kapacity občanského vybavení

– pro navrhování, tj. situování a dimenzování kapacit zařízení občanského vybavení. Ukazatele udávaly do roku 1989 mj. jednoznačně druhy zařízení pro jednotlivé typy sídel (vycházející z velikosti a významu sídla), výpočet udával celkové potřeby občanského vybavení v plošných ukazatelích a určoval potřebu pracovních míst v těchto zařízeních, určeny byly druhy a počty účelových jednotek podle charakteru a velikostní kategorie zařízení, průměrné hodnoty podlažních ploch a ploch pozemků připadajících na účelovou jednotku, druhy a počty účelových jednotek na 1 000 obyvatel a další zpřesňující údaje.
Společenské podmínky a nároky obyvatel se změnily a ve srovnání se stavem před rokem 1989 (vyšší migrace obyvatelstva, rychlejší proměny sociální struktury obyvatel, neustálé změny ve vybavení sídla způsobené zejména konkurencí zařízení, změny v dojíždění za zaměstnáním apod.). Ukazatele mají pro územní plánování i nadále svůj význam, protože vycházejí z prostorových nároků člověka. Mohou tedy sloužit alespoň jako orientační hrubý náhled potřeb zařízení v území a nároků na plochy zařízení a pozemků a pro porovnání se skutečným počtem zařízení ve větším městě nebo regionu.
Souvisí s pojmem „účelová jednotka“.

PaP:
C.4.2.2 Pojetí občanského vybavení v České republice před rokem 1989 (str. 5)
C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení (str. 11)
C.4.3.2 Zařízení kultury (str. 32)
Zásady a principy územního plánování, Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1983

☑

účelová jednotka (Ú. J.)

– pro každý obor zařízení lze stanovit druh účelové jednotky – Ú. J. (např. pro základní školu je účelovou jednotkou 1 místo pro dítě) a pro příslušnou účelovou jednotku doporučit průměrnou hodnotu plochy podlažní a plochy pozemku a dále počet účelových jednotek na 1 000 obyvatel. Počet Ú. J./1000 obyvatel je odborným odhadem pro případné stanovení potřebné plochy nového zařízení v rámci řešeného území.
Souvisí s pojmem „ukazatele pro určení kapacity občanského vybavení“.

PaP:
C.4.1.1 Definice občanského vybavení (str. 2)
C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení (str. 11)
C.4.3.1 Zařízení školství a výchovy (str. 22)
Zásady a principy územního plánování, Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1983

☑

retailing

– maloobchod plně vybavený logistickým zázemím, centrálním řízením nákupu a dalších obchodních operací a vysoce kvalifikovaným informačním systémem s profesionálním managementem.
PaP: C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení (str. 13)

☑

multiblokový systém zástavby

– forma kobercové zástavby pozemku. Například u nemocnic tento způsob zástavby spojuje výhody a odstraňuje nevýhody pavilónového a monoblokového systému, důraz je kladen na přirozené osvětlení a větrání. Výška by neměla přesáhnout 5 podlaží (optimální je výška nepřesahující výšku vzrostlých stromů). Zastavěná plocha pozemku by měla být maximálně 40 %. Harmonické a proporčně vyrovnané kompozice dvorových systémů 19. století, které tvoří základ mnoha nemocničních areálů současnosti, se staly vzorem pro vytváření multiblokového systému nejmodernějších nemocnic.
PaP: C.4.3.4 Zařízení zdravotnictví (str. 47, 51)

☑

paliativní péče

– komplexní, aktivní a na kvalitu života orientovaná péče poskytovaná pacientovi, který trpí nevyléčitelnou chorobou v pokročilém stádiu nebo v terminálním stádiu, tj. v konečné fázi života – mezi životem a smrtí.
Další pojmy: zařízení mobilní specializované paliativní péče (také „domácí hospic“ či „mobilní hospic“), lůžkový hospic, lůžkové oddělení paliativní péče, specializovaná ambulance paliativní péče, konziliární tým paliativní péče, denní hospicové centrum (paliativní stacionář) – viz kapitola C.4.3.4 Zařízení zdravotnictví (str. 48, 49).
PaP: C.4.3.4 Zařízení zdravotnictví (str. 48)

☑

vybraná zařízení sociální péče pro přechodný pobyt

denní nebo týdenní stacionáře
– poskytují služby osobám se zdravotním postižením, seniorům a osobám ohroženým užíváním návykových látek,

azylové domy
– k přechodnému pobytu osob v nepříznivé sociální situaci, spojené se ztrátou bydlení,

domy na půl cesty

– zařízení pro přechodný pobyt osob do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení ústavní péče, případně pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež,

nízkoprahová denní centra
– poskytují ambulantní služby pro osoby bez přístřeší,

noclehárny
– poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a o přenocování,

zařízení pro krizovou pomoc
– slouží pro pobyt na přechodnou dobu osobám, které jsou v ohrožení života nebo zdraví.
PaP: C.4.3.5 Zařízení sociální péče(str. 55)

☑

velkoobchod (wholesale)

– podnik nebo činnost nakupující zboží ve velkém od výrobců a ve velkém i prodávající bez podstatné změny maloobchodníkům, pohostinským zařízením a drobným výrobcům (např. cukrářům, lahůdkářům a dalším). Velkoobchod zboží většinou skladuje a rozváží odběratelům, vyskytují se však i dodávky traťové bez vlastního skladování a prodej menším odběratelům formou samoobsluhy (Cash and Carry).
PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 60)

☑

maloobchod (retail)

– podnik nebo činnost zahrnující nákup od výrobce nebo od velkoobchodu a jeho prodej bez dalšího zpracování konečnému spotřebiteli.
Zařízení maloobchodu lze členit podle velikosti prodejní plochy na:

- drobné prodejní jednotky (do 400 m^2 prodejní plochy),
- supermarkety (400–2500 m^2 prodejní plochy),
- hypermarkety (nad 2500 m^2).

Výstavba velkých nákupních center ustává, pozornost investorů se obrací na maloobchodní parky – retail parks. Ty zahrnují minimálně tři obchodní jednotky v rámci jednoho objektu a jejich celková plocha bývá nad 5 tisíc metrů čtverečních. Součástí projektů je vždy parkoviště.
PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 60)

☑

superety

– samoobsluhy potravin širokého sortimentu s prodejní plochou asi 200 – 400 m^2 nabízející většinou i základní druhy nepotravinářského zboží denní potřeby. Působí jako samostatná prodejna nebo jako oddělení větších maloobchodních jednotek, nejčastěji malých obchodních domů, také na nádražích, letištích, podchodech, odpočívadlech dálnic, jako součást velkých čerpacích stanic apod.
PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 61)

☑

supermarkety

– velkoprodejny s plným sortimentem potravin a základními druhy nepotravinářského zboží využívající formu samoobsluhy doplněnou o několik obslužných úseků s velikostí prodejní plochy nad 400 až 2500 m^2. V našich podmínkách většinou v rozmezí od 1200 do 1500 m^2. V sortimentu převažují potraviny, podíl průmyslového zboží je rozhodujícím kritériem pro odlišení od ostatních typů (hypermarketu). Umístění supermarketu je široké – od základní až po centrální vybavenost (i jako součást obchodních domů), regionální nákupní centra, dopravní uzly apod.

PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 61)

☑

hypermarkety

– oproti supermarketům dosahují daleko vyššího průměrného rozsahu prodejních ploch a mají vyšší podíl nepotravinářského zboží. Mimo prodejnu vlastního hypermarketu je v objektu zpravidla také občerstvení a menší specializované prodejny, případně služby. Lokalizace hypermarketů na okrajích i mimo města je umožněno jejich nezávislostí na sousedství ostatních prodejních jednotek. Spodní hranice plošné velikosti hypermarketu činí 2500 m^2. Horní hranice se obvykle pohybuje v rozmezí 15–20 tis. m^2. Uplatnění nacházejí hypermarkety zejména v rámci regionálních nákupních center.

PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 61)

☑

univerzální (plnosortimentní) obchodní domy

– nabízejí široký sortiment zboží – "vše pod jednou střechou" (včetně potravin a prodeje typu shop-in-shop). Jejich působištěm jsou centra měst a regionální nákupní centra. Prodejní plocha univerzálních obchodních domů se pohybuje v průměru v rozmezí 10–20 tis. m^2 (minimálně 5 tis. m^2). Poskytují maximální rozsah služeb. V obchodních domech roste význam nabízeného rychlého občerstvení poskytující zákazníkovi pohodlný nákup s možností zdržet se v obchodním domě delší dobu (teplé občerstvení, pizzerie atd.).

PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 61)

☑

specializované obchodní domy

– orientují se na nepotravinářské zboží, resp. jeho část, nejčastěji na sortiment odívání (oděvy, textil, obuv) a spojené služby. Minimální velikost se doporučuje přibližně 1500 m^2. S ohledem na sortiment se mohou uplatnit v centrech měst, čtvrťové i obvodové vybavenosti (menší velikostní typy) i v regionálních nákupních centrech.

PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 61)

☑

odborné velkoprodejny

– nabízejí sortiment velkých ucelených souborů nepotravinářského zboží, zejména druhy s velkou obrátkou. Od specializovaných obchodních domů se liší samoobslužnou formou

prodeje, převážně jednopodlažním řešením stavby. Velikost prodejní plochy se obvykle pohybuje od 600 do několika tisíc m^2. U nás zatím nejrozšířenější typ odborné velkoprodejny je velkoprodejna typu Hobby-centrum (Baumax, OBI).
PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 62)

☑

distribuce

– nedílná součást obchodní činnosti, jedná se o pohyb zboží od výrobce ke spotřebiteli (v případě spotřebního zboží). Nejvýznamnější činností distribuce je transport zboží, jeho doprava po silnici, železnici, letecky nebo lodí mezi sklady. V závislosti na typu výrobku zahrnuje distribuce často řadu dalších aktivit počínaje od celních formalit při dopravě do zahraničí, změnu balení zboží, menší úpravy výrobků až po jejich montáž.
PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 62)

☑

tržnice

– stavba určená kolaudačním rozhodnutím k prodeji zboží mimo provozovnu.
PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 65)

☑

tržiště

– místo trvale nebo mimořádně určené k prodeji zboží mimo provozovnu.
PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 65)

☑

tržní místo

– místo mimo tržnice a tržiště, na kterém se na jednom nebo a více, zpravidla najatých, prodejních místech prodává zboží, poskytují služby.
PaP: C.4.3.6 Zařízení maloobchodu (str. 65)

☑

hotel

– ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených. Podle velikosti a vybavenosti pokojů a kvality a rozsahu služeb je obvykle klasifikován do 5 tříd.
vyhláška č. 501/2006 Sb., § 2
PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 68)

☑

motel

– ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených pro motoristy. Toto zařízení pro převážně krátkodobé ubytování motoristů bývá situováno ve volné krajině v blízkosti významnější komunikace.

Obvykle jde o areál s nízkopodlažní zástavbou, kde jsou hostům poskytovány služby hotelového typu a jsou zde rovněž soustředěny služby určené pro vozidla.
vyhláška č. 501/2006 Sb., § 2
PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 68)

☑

penzion
– ubytovací zařízení s nejméně 5 pokoji pro hosty, s omezeným rozsahem společenských a doplňkových služeb, avšak s ubytovacími službami srovnatelnými s hotelem. Zpravidla se jedná o malokapacitní ubytovací zařízení, které poskytuje stravování převážně jen svým hostům, s omezeným rozsahem služeb. Penzion může být součástí objektů, sloužících jiným účelům, než ubytování.
vyhláška č. 501/2006 Sb., § 2
PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 68)

☑

hotel garni
– obdobné zařízení jako penzion, které však poskytuje pouze omezenou nabídku stravování (obvykle snídaně) a to jen pro své hosty.
PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 69)

☑

botel
– ubytovací zařízení s možností stravování umístěné v trvale zakotvené osobní lodi, nejčastěji ve městě.
PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 69)

☑

hostel
– ubytovací zařízení s nízkou cenou za přenocování, s omezeným rozsahem a kvalitou služeb. Zpravidla bývá vyhrazeno pro určité skupiny turistů, nejčastěji pro mládež, v tom případě mohou být v období letních prázdnin pro účely toto typu ubytování využívány vysokoškolské koleje.
PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 69)

☑

turistická ubytovna
– jednoduše vybavené ubytovací zařízení s větším počtem lůžek v ubytovacích místnostech, obvykle bez stravování.
PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 69)

☑

veřejné tábořiště (kemp, autokemp)

– vymezená plocha s hygienickým zařízením pro ubytování ve vlastním objektu (stan, přívěs), případně ve zpravidla jednopodlažních ubytovacích objektech provozovatele (chatky, stany).

PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 69)

☑

chatová osada

– zařízení pro ubytování hostů výhradně v ubytovacích objektech typu chat nebo bungalovů provozovatele na vymezeném území. Součástí osady bývají i objekty určené pro základní služby a pro stravování.

PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 69)

☑

internáty středních škol a koleje vysokých škol

– zařízení určená pro ubytování žáků a studentů, která bývají situována buď do areálů příslušných školských zařízení, nebo jako objekty nenavazující bezprostředně na zařízení školské výchovy. V době prázdnin je možné využívat tyto objekty např. jako mládežnické hostely.

PaP: C.4.3.7 Zařízení ubytování (str. 69)

☑

zařízení služeb

– podle typu poskytovaných služeb se člení orientačně na služby *výrobní, opravárenské a nevýrobní.*

PaP: C.4.3.9 Zařízení nevýrobních služeb (str. 77)

☑

sakrální objekty

– kostely, kaple, modlitebny, drobná církevní architektura, objekty jednoznačně určené pro liturgické a bohoslužebné účely. K drobné církevní architektuře patří např. kapličky, Boží muka, kříže, křížové cesty, zvonice atd.).

PaP: C.4.3.12 Zařízení církví (str. 86)

☑

profánní stavby

– určené zejména pro školství a výchovu, pro zdravotnictví a sociální péči, pro kulturu (knihovny), ubytování a stravování; mají zpravidla obdobný charakter, jako kterákoliv občanská zařízení shodných druhů. Jsou však dále doplněny o prostory pro duchovní růst a duchovní péči (kaple, výuka náboženství, specifické formy ubytování).

Stavby profánního charakteru všech církví tvoří:
fary, pastorační a společenská centra,
centra pro mládež, internáty a domovy mládeže, školy, vzdělávací a výchovná zařízení,

nemocnice, léčebny dlouhodobě nemocných,
domovy pro fyzicky i mentálně postižené, stacionáře pro staré občany, azylové domy, budovy charity, hospodářské objekty.

Specifické objekty církve římskokatolické tvoří:
komplexy klášterů.

Specifické objekty církví nekatolických tvoří:
kazatelské stanice, sborové domy, sborová a církevní centra.
PaP: C.4.3.12 Zařízení církví (str. 86)

☑

technologické parky
– zařízení vědy a výzkumu soustřeďována do větších celků.
PaP: C.4.3.13 Zařízení vědy a výzkumu (str. 90)

☑

improvizovaný úkryt
– vhodný podzemní i nadzemní prostor v rodinném domě, bytovém domě, výrobním objektu a dalších prostorách, v nichž lze zabezpečit plánovaná opatření k ochraně ukrývaných osob.
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 100)

☑

stálý úkryt
– ochranný prostor v podzemní části stavby jako úkryt vestavěný nebo úkryt samostatně stojící. Stálé úkryty se dělí na stálé tlakově odolné úkryty, stálé tlakově neodolné úkryty a ochranné systémy podzemních dopravních staveb (metro, některé tunely).
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 101)

☑

ochrana obyvatelstva
– plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku.
zákon č. 239/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 102)

☑

integrovaný záchranný systém
– koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací.
zákon č. 239/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 102)

☑

mimořádná událost

– škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.

zákon č. 239/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 102)

☑

záchranné práce

– činnost k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedoucí k přerušení jejich příčin.

zákon č. 239/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 102)

☑

likvidační práce

– činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí.

zákon č. 239/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 102)

☑

zařízení civilní ochrany bez právní subjektivity

– součásti právnické osoby nebo obce určené k ochraně obyvatelstva; tvoří je zaměstnanci nebo jiné osoby na základě dohody a věcné prostředky.

zákon č. 239/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 102)

☑

krizová situace

– mimořádná událost podle zákona o integrovaném záchranném systému, narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při nichž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu (dále jen „krizový stav“).

zákon č. 240/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 102)

☑

kritická infrastruktura

– prvek kritické infrastruktury nebo systém prvků kritické infrastruktury, narušení, jehož funkce by mělo závažný dopad na bezpečnost státu, zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva, zdraví osob nebo ekonomiku státu.

zákon č. 240/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 102)

☑

evropská kritická infrastruktura

– kritická infrastruktura na území České republiky, jejíž narušení by mělo závažný dopad i na další členský stát Evropské unie.

zákon č. 240/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

prvek kritické infrastruktury

– zejména stavba, zařízení, prostředek nebo veřejná infrastruktura, určené podle průřezových a odvětvových kritérií; je-li prvek kritické infrastruktury součástí evropské kritické infrastruktury, považuje se za prvek evropské kritické infrastruktury.

zákon č. 240/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

ochrana kritické infrastruktury

– opatření zaměřená na snížení rizika narušení funkce prvku kritické infrastruktury.

zákon č. 240/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

subjekt kritické infrastruktury

– provozovatel prvku kritické infrastruktury; jde-li o provozovatele prvku evropské kritické infrastruktury, považuje se tento za subjekt evropské kritické infrastruktury.

zákon č. 240/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

průřezová kritéria

– soubor hledisek pro posuzování závažnosti vlivu narušení funkce prvku kritické infrastruktury s mezními hodnotami, které zahrnují rozsah ztrát na životě, dopad na zdraví osob, mimořádně vážný ekonomický dopad nebo dopad na veřejnost v důsledku rozsáhlého omezení poskytování nezbytných služeb nebo jiného závažného zásahu do každodenního života.

zákon č. 240/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

odvětvová kritéria

– technické nebo provozní hodnoty k určování prvku kritické infrastruktury v odvětvích energetika, vodní hospodářství, potravinářství a zemědělství, zdravotnictví, doprava, komunikační a informační systémy, finanční trh a měna, nouzové služby a veřejná správa.

zákon č. 240/2000 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

zóna havarijního plánování

– území v okolí objektu nebo zařízení, v němž krajský úřad, v jehož působnosti se nachází objekt nebo zařízení, uplatňuje požadavky havarijního plánování formou vnějšího havarijního plánu.

zákon č. 59/2006 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

závažná havárie

– mimořádná, částečně nebo zcela neovladatelná, časově a prostorově ohraničená událost, například závažný únik, požár nebo výbuch, která vznikla nebo jejíž vznik bezprostředně hrozí v souvislosti s užíváním objektu nebo zařízení, v němž je nebezpečná látka vyráběna, zpracovávána, používána, přepravována nebo skladována, a vedoucí k vážnému ohrožení nebo k vážnému dopadu na životy a zdraví lidí, hospodářských zvířat a životní prostředí nebo k újmě na majetku.

zákon č. 59/2006 Sb., § 2
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

havarijní plán kraje

– pro řešení mimořádných událostí, které vyžadují vyhlášení třetího nebo zvláštního stupně poplachu. Ukládá se jako součást *krizového plánu kraje* pro jednání bezpečnostní rady kraje a krizového štábu kraje. Náležitosti krizového plánu uvádí § 15 Nařízení vlády č. 462/2000 Sb.

zákon č. 59/2006 Sb., § 25; Příloha č. 1 k vyhlášce č. 328/2001 Sb.
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

vnější havarijní plán

– pro jaderné zařízení nebo pracoviště IV. kategorie a pro objekty a zařízení, u kterých je možnost vzniku závažné havárie způsobené nebezpečnými chemickými látkami a přípravky. Ukládá se jako součást *krizového plánu kraje* pro jednání bezpečnostní rady kraje a krizového štábu kraje. Náležitosti krizového plánu uvádí § 15 Nařízení vlády č. 462/2000 Sb.

zákon č. 59/2006 Sb., § 26; Příloha č. 2 k vyhlášce č. 328/2001 Sb.
PaP: C.4.3.15 Zařízení pro ochranu obyvatelstva (str. 103)

☑

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k funkčním složkám (kapitola C) jsou členěny na témata podle jednotlivých podkapitol C.1 až C.9. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Zeleň

Abecední seznam pojmů:

bodová zeleň v krajině
dřeviny rostoucí mimo les
generel zeleně
komplexní pozemkové úpravy
krajina
krajinný ráz
liniová zeleň v krajině
meze
pasport zeleně
plán společných zařízení
plochy pro veřejnost omezeně přístupné zeleně (vyhrazené)
plochy veřejně nepřístupné zeleně (zeleně soukromé nebo zvláštního určení)
plochy veřejně přístupné zeleně, zeleň v plochách veřejných prostranství (veřejné)
plochy zeleně
remízky
veřejná prostranství
větrolamy
zeleň břehových porostů
zeleň krajinná
zeleň podél komunikací
zeleň sídelní
zeleň v protierozních opatřeních

plochy zeleně

– vymezený segment území se souborem prvků přirozeně vzniklých nebo záměrně založených a uspořádaných podle zahradně architektonických a krajinářských zásad.
Prvky mohou být živé (např. stromy, keře, trávníky a květiny) a neživé – přírodní (např. terén, kameny, voda) či umělé (stavby a parkový mobiliář – cesty, odpočívadla, schodiště, opěrné nebo květinové zdi a zídky, pergoly, altány, lavičky, umělecká díla, osvětlení a další).
PaP: C.5 Definice (str. 2)

☑

zeleň sídelní

– není příroda ve své přirozenosti, ale nejvýznamnější symbol přírody v umělém, člověkem vytvořeném urbánním prostředí – v zastavěném území. Jejím hlavním posláním je zlepšovat životní prostředí sídel a poskytovat obyvatelům možnost rekreace. Je založena nebo upravena podle výtvarného záměru, dopěstovávána a trvale dále udržována.
PaP: C.5 Definice (str. 2)

☑

zeleň krajinná

– přirozeně vzniklá, v některých případech reliktní, která má převážně krajinotvornou a půdoochrannou funkci. Mohou to být zbytky původní krajiny postupně obklopené a pohlcené městem nebo město obklopující, případně zasahující hluboko do městského organismu. Plochy, které nebylo vhodné či možné zastavět (porosty na stavebně nepřístupných lokalitách, strmých, skalnatých svazích nebo v mokřadních polohách) nebo zemědělsky využít.
Přírodní složky krajinné zeleně jsou představovány především terénem (výraznými tvary vyvýšenin, svahů, terénních hran, sníženin atd.), vodními toky a plochami (jezera, rybníky, údolní nádrže, řeky, potoky, vodní kanály a jiné vodní prvky) a plochami s vegetačním krytem (lesní porosty, nelesní zeleň, trvalé travní porosty atd.).
PaP: C.5 Definice (str. 3)

☑

dřeviny rostoucí mimo les

– stromy či keře rostoucí jednotlivě nebo ve skupinách ve volné krajině i v sídelních útvarech na pozemcích mimo lesní půdní fond.
Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., § 3 odst. 1 písm. i)
PaP: C.5 Definice (str. 4)

☑

krajina

– část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.
Podle Evropské úmluvy o krajině platné v České republice od 1. 10. 2004 je krajina část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů. Svou hodnotu má podle úmluvy každá krajina,

tedy nejen kulturně či přírodně významná a harmonická, ale i urbanizovaná, příměstská nebo devastovaná. Podstatnou roli v rozhodování o podobě krajiny (jejích „cílových charakteristikách“) nemají mít jen experti, ale také lidé, kteří v ní žijí a kteří ji užívají.
Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., § 3 odst. 1 písm. m)
Evropská úmluva o krajině (dostupné na http://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva)
PaP: C.5 Definice (str. 4)

☑

krajinný ráz

– zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umisťování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.
Zdroj: zákon č. 114/1992 Sb., § 12 odst. 1
PaP: C.5.2 Stav a trendy vývoje (str. 15)

☑

plochy veřejně přístupné zeleně, zeleň v plochách veřejných prostranství (veřejné)

zahrnuje:
- parky, menší parkově upravené plochy, zeleň dětských hřišť, zeleň ulic a náměstí, zeleň u významných veřejných budov,
- sídlištní zeleň, zeleň veřejných prostranství v nových obytných souborech,
- rekreační (příměstské) lesy a lesoparky (jinak také lesy zvláštního určení) a hřbitovy.

PaP: C.5.2.1 Systémy zeleně (str. 17)

☑

plochy veřejně nepřístupné zeleně (zeleně soukromé nebo zvláštního určení)

zahrnuje:
- zeleň na soukromých pozemcích, zeleň zahrad individuální obytné zástavby a zeleň uzavřených vnitrobloků,
- zahrádky a zahrádkářské kolonie,
- zeleň v uzavřených areálech – např. výrobních a skladových areálech, armádních areálech, v plochách technické infrastruktury (vodárenské areály), areály výzkumných ústavů, zeleň v zemědělských a průmyslových závodech, apod.

PaP: C.5.2.1 Systémy zeleně (str. 17)

☑

plochy pro veřejnost omezeně přístupné zeleně (vyhrazené)

– zeleň v plochách občanského vybavení (školy, školky, jesle, obchodní, administrativní, zdravotnická a sociální zařízení atd.), zeleň komerčních rekreačních objektů, zeleň úřadů,

zeleň ve sportovně rekreačních areálech a areálech volného času, botanické a zoologické zahrady, hřbitovy (jsou někdy rovněž označovány jako zeleň zvláštního určení).
PaP: C.5.2.1 Systémy zeleně (str. 18)

☑

veřejná prostranství

– všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.
Zdroj: zákon č. 128/2000 Sb., § 34
PaP: C.5.3 Principy řešení zeleně v územním plánování (str. 21)

☑

liniová zeleň v krajině

– zeleň podél komunikací,
– zeleň břehových porostů,
– zeleň v protierozních opatřeních,
– meze,
– větrolamy.
PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 28)

☑

zeleň podél komunikací

– významný prostorotvorný a estetický prvek, ovlivňují měřítko i celkový charakter a obraz krajiny. Hlavní účel silničních a cestních stromořadí je optické vedení trasy za tmy a mlhy, stínění, ochrana proti závějím, zpevnění svahů a snížení prašnosti.
PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 28 a 31)

☑

zeleň břehových porostů

– zeleň břehová – porosty přímo u hladiny vodního toku či plochy, často se podílející na samočistící funkci toku (časté jsou např. košíkářské vrby).
– zeleň pobřežní – stromy a keře na březích vodních toků a hrázích vodních ploch (u malých vodních nádrží norma nepřipouští vysazovat dřeviny ani na vzdušnou líc hráze z důvodu možného vzniku turbulentního proudění způsobeného dřevinami. Koruna hráze má zůstat průjezdná).
– zeleň doprovodná – jde o dřeviny za patou hráze, navazující zeleň a dále zeleň, která zapojuje vodní tok do krajiny. Zejména u malých vodních toků napomáhá k zachycování vody a zpomalování jejího odtoku z území.
PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 29)

☑

zeleň v protierozních opatřeních

– zeleň biotechnická protierozní opatření, spočívající v rozdělení dlouhého erozně náchylného pozemku orné půdy na svahu několika vrstevnicovými prvky. Může to být například pás nebo skupina dřevin s příkopem a teráskou.

PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 29)

☑

meze

– ekologicky i esteticky velmi hodnotný krajinný prvek, součást zemědělského půdního fondu. Ve vrstevnicové (někdy i spádnicové poloze) slouží jako protierozní opatření. Podle legislativy jeden ze šesti druhů krajinných prvků na zemědělské půdě: mez, terasa, travnatá údolnice, skupina dřevin, stromořadí a solitérní dřevina.

PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 29)

☑

větrolamy

– prvky zlepšující mikroklima především v sušších a rovinatých oblastech a chránící ornou půdu proti větrné erozi. Při dostatečné šířce a vhodné druhové skladbě mohou sloužit jako skladebné prvky územního systému ekologické stability.

PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 29)

☑

remízky

–plošná zeleň v krajině kolem míst, která bylo nutno při obdělávání vynechat (např. plochy skalních výchozů, balvanů, výmolů, strží, zamokřených lokalit). Druhotně vznikaly kolem míst vhodných pro shromažďování kamenů a balvanů z polí, dále kolem komunikací, u rozcestí, sloupů vysokého napětí, vodojemů apod. Jedná se o podstatnou složku krajinného rázu.

PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 30)

☑

bodová zeleň v krajině

– zeleň u architektonických objektů (Z důvodu zdůraznění místa zpravidla v páru nebo ve čtveřici rámují stavbu drobné architektury jako kříže, sochy světců, boží muka, lidové poklony; kaple či poutní chrámy obklopují ve větším počtu. U různých současných, zejména technických objektů, je důvodem stavbu pohledově izolovat.),

– solitérní stromy (vzrostlé velké stromy s charakteristickým tvarem koruny, často letité, tvarově bizarní exempláře prastarých stromů dodávající krajině jedinečný charakter).

PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 31)

☑

komplexní pozemkové úpravy

– nástroj pro tvorbu zemědělské krajiny. Ve veřejném zájmu se pozemky prostorově a funkčně uspořádávají, scelují se nebo dělí, zabezpečuje se jejich přístupnost a tím i užívání, dochází k vyrovnání hranic tak, aby vytvořily podmínky pro racionální hospodaření vlastníků

apod. Současně se zajišťují podmínky pro ochranu zemědělského půdního fondu, vodního hospodářství, zvýšení ekologické stability krajiny a pro celkové zlepšení životního prostředí. Výsledky pozemkových úprav slouží pro obnovu katastrálního operátu a jako nezbytný podklad pro územní plánování.

PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 31)

☑

plán společných zařízení

– řeší cestní síť, protierozní a další vodohospodářská opatření, opatření k ochraně životního prostředí (zejména územní systém ekologické stability), zachování krajinného rázu a rekreačního potenciálu krajiny, včetně návrhu výsadeb doprovodné zeleně. Z hlediska zeleně patří k nejdůležitějším fázím vyhotovení komplexních pozemkových úprav.

PaP: C.5.3.2 Zásady tvorby zeleně v nezastavěném území – krajině (str. 31)

☑

pasport zeleně

– evidence zeleně města, základní přehled o stavu všech ploch zeleně, které jsou v jeho majetku a správě; obsahuje zásady pro údržbu, regeneraci, případně podstatnější rekonstrukci konkrétních ploch zeleně města.

PaP: C.5.3.3 Podklady pro řešení zeleně v územních plánech, oborové dokumenty (str. 32)

☑

generel zeleně

– dokument řešící rozvoj a budoucí charakter ploch zeleně města. Je základní koncepcí pro správu, tedy zakládání a údržbu zeleně v sídlech. Cílem generelu zeleně je vytvořit funkční, dle možnosti propojený systém ploch zeleně v souladu s ostatními plochami s rozdílným způsobem využití, respektive v rámci nich.

PaP: C.5.3.3 Podklady pro řešení zeleně v územních plánech, oborové dokumenty (str. 32)

☑

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k funkčním složkám (kapitola C) jsou členěny na témata podle jednotlivých podkapitol C.1 až C.9. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Rekreace

Abecední seznam pojmů:

dlouhodobá (pobytová) rekreace
každodenní rekreace
krátkodobá (víkendová) rekreace
rekreace
rekreační oblast

rekreace
– forma odpočinku nebo aktivní činnosti ve volném čase vedoucí k nezbytné obnově a rozvoji fyzické a psychické energie člověka. Poskytuje změnu prostředí, vytváří protiváhu monotónní a náročné práce a přispívá, často v přímém styku s přírodou, k pocitu celkové pohody. Doplněna vhodnými zájmy a zálibami poskytuje člověku vnitřní uspokojení, obohacuje jeho intelekt a přispívá k růstu jeho osobnosti.
Rekreace je pojem stavebního zákona č. 183/2006 Sb. a jeho prováděcích vyhlášek (rekreace tvoří obsahovou součást ÚAP a ÚPD). Je jedna ze základních urbanistických funkcí území. V územním plánování je chápána jako souhrn činností sportovních, nebo sportovně rekreačních. Pro optimální řešení rekreace je třeba znát motivace a požadavky obyvatelstva, brát ohled na možnosti území a respektovat všechny ostatní celospolečenské a veřejné zájmy.
PaP: C.6.1.1 Definice (str. 2, 8)

každodenní rekreace

– forma odpočinku nebo aktivní činnosti v pracovní dny po práci, nejlépe v bezprostřední blízkosti bytu či zaměstnání (do 15 minut pěšky), nebo v místě snadno dosažitelném místní hromadnou dopravou (do 30 min).

PaP: C.6.1.7 Členění rekreace (str. 5)

☑

krátkodobá (víkendová) rekreace

– forma odpočinku nebo aktivní činnosti ve dnech pracovního volna. Je součástí režimu pracovního týdne a náplní dnů pracovního klidu s max. rozpětím čtyř dnů souvislého volna. Z většího fondu volného času plynou vyšší nároky na rekreaci, a to jak na potřebu změny prostředí, tak i na bohatší obsah rekreace. V těžišti zájmu jsou lokality s atraktivním přírodním prostředím.

PaP: C.6.1.7 Členění rekreace (str.7)

☑

dlouhodobá (pobytová) rekreace

– forma odpočinku nebo aktivní činnosti o dovolené a školních prázdninách. Významný podíl obyvatelstva využívá v létě i v zimě bohaté nabídky rekreace v zahraničí, se stabilními klimatickými podmínkami a mnohdy s kvalitnějšími a pestřejšími službami pro rekreanty. Roste zájem také o domácí rekreaci v ČR, zvyšují se nároky na ubytovací standard a na výběr specializovaných aktivit.

PaP: C.6.1.7 Členění rekreace (str. 8)

☑

rekreační oblast

– části území, které vymezují oblast vhodnou pro letní, zimní nebo celoroční pobytovou rekreaci, spojenou především s poznávací turistikou (např. pěší turistikou či cykloturistikou) a s pobytem v přírodě. Pobyt při krátkodobé a dlouhodobé rekreaci je většinou realizován v penzionech, rekreačních střediscích a hotelech, chalupách a chatách (někdy i komerčně pronajímaných), ale i v soukromých bytech, v ubytovnách, v kempech a na tábořištích.

PaP: C.6.1.7 Členění rekreace (str. 19)
C.6.3.2 Začlenění do území (str. 24)

☑

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k funkčním složkám (kapitola C) jsou členěny na témata podle jednotlivých podkapitol C.1 až C.9. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Vodní hospodářství

Abecední seznam pojmů:

citlivé oblasti
chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV)
minimální hladina podzemních vod
minimální zůstatkový průtok
obor vodních toků
obor vodovodů a kanalizací
odpadní vody
ochrana před povodněmi
ochrana vod
ochranná pásma vodních zdrojů
plán hlavních povodí České republiky (PHP ČR)
plánování v oblasti vod
povodně
povodňová opatření
povodňové riziko
území určená k řízeným rozlivům povodní
voda
vodní bilance
vodní dílo
vodní hospodářství
vodní tok
vodohospodářské úpravy
záplavová území
zranitelné oblasti
zvládání povodňových rizik

vodní hospodářství

– národohospodářské odvětví, které se dělí na dva obory – obor vodních toků a obor vodovodů a kanalizací.

PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 2)

☑

obor vodních toků

– správa, provoz a rozvoj hydrografické sítě, tj. sítě vodních toků včetně jejich úprav, dále pak objektů a útvarů na nich, zejména přehrad, jezů, vodních nádrží, stupňů a jiných vodních staveb souvisejících s využíváním povrchových vod, regulací jejich odtoku a ochrany před povodněmi. Patří sem též vytváření příznivých podmínek pro obecné užívání vod, (např. vodní rekreaci, sportovní rybářství), pro vodní dopravu a pro krajinotvorné využívání vod. Někdy se též označuje jako vodní hospodářství krajiny.

PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 2)

☑

obor vodovodů a kanalizací

– zásobování pitnou vodou a odvádění a čištění odpadních vod. Slouží obyvatelstvu, průmyslu, službám a významně se podílí na zajištění hygienicky nezávadného prostředí a zdravých životních podmínek. Zahrnuje budování a provozování vodních zdrojů, úpraven vody, vodovodních distribučních sítí, kanalizačních sítí a čistíren odpadních vod. Tradičně je tento obor nazýván zdravotním inženýrstvím nebo zdravotně vodohospodářským inženýrstvím.

PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 2)

☑

voda

– sloučenina podmiňující vznik a zachování života. Je nenahraditelnou surovinou a složkou životního prostředí a čistým obnovitelným zdrojem energie. Množství a jakost nejsou stálé. Vývoj množství a jakosti může znemožňovat využití vody pro požadované účely nebo ovlivňovat stabilitu přírodního prostředí.

Kromě hospodářské funkce vody je nutné pohlížet na vodu jako na významný aspekt životního prostředí. Z pohledu územního plánování je voda významným krajinotvorným a estetickým prvkem v přírodním prostředí a dále nenahraditelným architektonickým prvkem v intravilánu.

PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 2)

☑

ochrana vod

– komplexní činnost spočívající v ochraně množství a jakosti povrchových i podzemních vod, a to v souladu s požadavky českého práva i práva EU. Základním právním předpisem Evropského parlamentu a Rady ustavujícím rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky členských států je směrnice 2000/60/ES z 23. října 2000. Ochranu vod, jejich využívání a práva k nim upravuje na národní úrovni zákon o vodách (vodní zákon).

PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 4)

☑

plánování v oblasti vod

– soustavná koncepční činnost, kterou podle vodního zákona zajišťuje stát a která zavádí požadavky Rámcové směrnice 2000/60/ES vodní politiky. Smyslem Rámcové směrnice je zabránit dalšímu zhoršování stavu povrchových i podzemních vod a zlepšit stav vod a na vodu vázaných ekosystémů.

PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 4)

☑

plán hlavních povodí České republiky (PHP ČR)

– strategický dokument v oblasti vodního hospodářství, představuje dlouhodobou koncepci v oblasti vod. Je pořizován pro tři hlavní povodí – povodí Labe, povodí Moravy a povodí Odry. Úpravou vodního zákona byla stanovena nová struktura zpracování plánů povodí. Aktualizace plánů povodí bude probíhat ve třech úrovních: mezinárodní oblasti povodí (mezinárodní plány povodí), části mezinárodních oblastí povodí na území České republiky (národní plány povodí) a dílčí povodí. Území České republiky náleží do třech mezinárodních oblastí povodí, a to do mezinárodní oblasti povodí Labe, mezinárodní oblasti povodí Odry a mezinárodní oblasti povodí Dunaje.

Opatření přijatá v plánech pro zvládání povodňových rizik nesmí svým rozsahem a dopadem významně zvyšovat povodňová rizika po proudu či proti proudu vodního toku, pokud taková opatření nebyla koordinována a dohodnuta v rámci částí mezinárodních oblastí povodí na území České republiky nebo v rámci mezinárodních oblastí povodí.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 24, § 25
PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 4)

☑

povodně

– přechodné výrazné zvýšení hladiny vodních toků nebo jiných povrchových vod, při kterém voda již zaplavuje území mimo koryto vodního toku a může způsobit škody. Povodní je i stav, kdy voda může způsobit škody tím, že z určitého území nemůže dočasně přirozeným způsobem odtékat nebo její odtok je nedostatečný, případně dochází k zaplavení území při soustředěném odtoku srážkových vod. Povodeň může být způsobena přírodními jevy, zejména táním, dešťovými srážkami nebo chodem ledů (přirozená povodeň), nebo jinými vlivy, zejména poruchou vodního díla, která může vést až k jeho havárii (protržení) nebo nouzovým řešením kritické situace na vodním díle (zvláštní povodeň).

Záplavová území v dosahu maximálních přírodních povodní jsou důležitá zejména při strategickém rozhodování o rozvoji území v okolí vodních toků. Největší historické povodně zanechaly v území stopy ve formě náplavů nivních půd. Mapy nivních půd tedy ukazují, v jakém rozsahu zemí mohou jeho rozvoj v budoucnosti ohrozit přirozené povodně. V územně plánovací dokumentaci by měly být hranice nivních půd jako důležitá informace pro potenciální zájemce o rozvoj území uvedeny.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 64
PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 4) C.9.3.5 Ochrana před povodněmi (str. 21, 23)

☑

ochrana před povodněmi

– činnosti a opatření k předcházení a zvládnutí povodňového rizika v ohroženém území. Zajišťuje se systematickou prevencí a operativními opatřeními.
V protipovodňové ochraně a prevenci lze uplatnit optimálně v efektivní součinnosti technická a přírodě blízká opatření.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 63
PaP: C.9.1 Charakteristika (str. 4), C.9.3.5 Ochrana před povodněmi (str. 21)

☑

chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV)

– plochy morfologicky, geologicky a hydrologicky vhodné pro akumulaci povrchových vod pro snížení nepříznivých účinků povodní a sucha. Pozemky v těchto oblastech musí být využívány pouze takovým způsobem, který neohrozí proces akumulace vod.
Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod (též označován jako Generel LAPV) je zpracován v návaznosti na předchozí dlouhodobé územní hájení výhledových vodních nádrží. Generel jako podklad pro územní plánování zajistí využívání stanovených území tak, že nedojde k znemožnění nebo podstatnému ztížení možné realizace konkrétní vodní nádrže v budoucnu za předpokladu, že budou vyčerpány možnosti ostatních adaptačních opatření k zajištění vodohospodářských služeb a kdy dopady klimatické změny nebudou řešitelné jinými prostředky pro jejich neproveditelnost nebo pro jejich neúměrné náklady.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 28a
Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod a základní zásady využití těchto území, 2011
PaP: C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma (str. 14)

☑

ochranná pásma vodních zdrojů

– stanovuje ve veřejném zájmu vodoprávní úřad pro podzemní a povrchové vody pro zásobování pitnou vodou s odběrem více než 10 000 m3 za rok a pro zdroje podzemní vody pro výrobu balené kojenecké vody nebo pramenité vody. V odůvodněných případech se stanovují ochranná pásma i pro zdroje s nižší kapacitou.
Ochranné pásmo I. stupně pro ochranu bezprostředního okolí vodního zdroje (jímacího nebo odběrného zařízení) stanovuje vodoprávní úřad jako souvislé území.
Ochranné pásmo II. stupně se stanoví vně ochranného pásma I. stupně; může být tvořeno jedním souvislým nebo více od sebe oddělenými územími v rámci hydrologického povodí nebo hydrogeologického rajonu.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 30
PaP: C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma (str. 15)

☑

citlivé oblasti

– vodní útvary povrchových vod v území s potenciálním ohrožením kvality vody. Seznam citlivých oblastí je zveřejňován vládními nařízeními každé 4 roky. Pro citlivé oblasti a pro

vypouštění odpadních vod do povrchových vod ovlivňujících jakost vody v citlivých oblastech stanoví vláda nařízením ukazatele přípustného znečištění odpadních vod a jejich hodnoty.
Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 32
PaP: C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma (str. 15)

☑

zranitelné oblasti
– území v sousedství zdrojů vody pro pitné účely v souvislosti s potenciálním ohrožením kvality vody. Seznam zranitelných oblastí je zveřejňován vládními nařízeními každé 4 roky.
Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 33
PaP: C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma (str. 15)

☑

minimální zůstatkový průtok
– průtok povrchových vod, který ještě umožňuje obecné nakládání s povrchovými vodami a ekologické funkce vodního toku.
PaP: C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma (str. 16)

☑

minimální hladina podzemních vod
– hladina, která ještě umožňuje udržitelné užívání vodních zdrojů a která zajistí dosažení dobrého ekologického stavu souvisejících útvarů povrchových vod a vyloučí poškození suchozemských ekosystémů.
PaP: C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma (str. 16)

☑

odpadní vody
– vody použité v obytných, průmyslových, zemědělských, zdravotnických a jiných stavbách, zařízeních nebo dopravních prostředcích, pokud mají po použití změněnou jakost (složení nebo teplotu), jakož i jiné vody z těchto staveb, zařízení nebo dopravních prostředků odtékající, pokud mohou ohrozit jakost povrchových nebo podzemních vod. Odpadní vody jsou i průsakové vody z odkališť nebo ze skládek odpadu.
PaP: C.9.3.2 Ochrana vodních poměrů a vodních zdrojů, ochranná pásma (str. 16)

☑

vodní tok
– povrchové vody tekoucí vlastním spádem v korytě trvale nebo po převažující část roku, a to včetně vod v nich uměle vzdutých. Jejich součástí jsou i vody ve slepých ramenech a v úsecích přechodně tekoucích přirozenými dutinami pod zemským povrchem nebo zakrytými úseky.
Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 43
PaP: C.9.3.3 Vodní toky a pozemky v okolí vodních toků (str. 19)

☑

vodní dílo

– stavby, které slouží ke vzdouvání a zadržování vod, umělému usměrňování odtokového režimu povrchových vod, k ochraně a užívání vod, k nakládání s vodami, ochraně před škodlivými účinky vod, k úpravě vodních poměrů nebo k jiným účelům sledovaným vodním zákonem, a to zejména:

a) přehrady, hráze, vodní nádrže, jezy a zdrže,
b) stavby, jimiž se upravují, mění nebo zřizují koryta vodních toků,
c) stavby vodovodních řadů a vodárenských objektů včetně úpraven vody, kanalizačních stok a kanalizačních objektů včetně čistíren odpadních vod, jakož i stavby k čištění odpadních vod před jejich vypouštěním do kanalizací,
d) stavby na ochranu před povodněmi,
e) stavby k vodohospodářským melioracím, zavlažování a odvodňování pozemků,
f) stavby, které se k plavebním účelům zřizují v korytech vodních toků nebo na jejich březích,
g) stavby k využití vodní energie a energetického potenciálu,
h) stavby odkališť,
i) stavby sloužící k pozorování stavu povrchových nebo podzemních vod,
j) studny,
k) stavby k hrazení bystřin a strží.

Vodními díly nejsou žumpy a vodovodní a kanalizační přípojky.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 55
PaP: C.9.3.4 Vodní díla (str. 20)

☑

vodohospodářské úpravy

– zemní práce a změny terénu v přirozených korytech vodních toků a na pozemcích sousedících s nimi, kterými se mění přirozená koryta toků a které jsou nezbytné pro zajištění funkcí toků.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 55
PaP: C.9.3.4 Vodní díla (str. 20)

☑

povodňové riziko

– kombinace pravděpodobnosti výskytu povodní a jejich možných nepříznivých účinků na lidské zdraví, životní prostředí, kulturní dědictví a hospodářskou činnost.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 64a
PaP: C.9.3.5 Ochrana před povodněmi (str. 21)

☑

zvládání povodňových rizik

– zmírnění možných nepříznivých účinků povodní na lidské zdraví, životní prostředí, kulturní dědictví a hospodářskou činnost, a pokud se to považuje za vhodné, na opatření nestavební povahy nebo na snížení pravděpodobnosti zaplavení.

Předběžné vyhodnocení povodňových rizik je podkladem pro vymezení oblastí s významnými povodňovými riziky. Pro tato území se zpracují nebo aktualizují:

- *mapy povodňového nebezpečí* (vymezují území, která by mohla být zaplavena podle různých povodňových scénářů a s využitím stanovených záplavových území),
- *mapy povodňových rizik* (vyznačí se na nich potenciální nepříznivé následky povodní podle povodňových scénářů),
- *plány pro zvládání povodňových rizik* (zabývají se všemi aspekty zvládání povodňových rizik, soustřeďují se na prevenci, ochranu, připravenost, včetně povodňových předpovědí a systémů včasného varování, a zohledňují charakteristiky konkrétního povodí nebo dílčího povodí. Plány pro zvládání povodňových rizik mohou zahrnovat rovněž podporu udržitelného využívání území, zlepšení schopnosti půdy zadržovat vodu a kontrolované zaplavení určitých oblastí v případě výskytu povodně).

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 64a
PaP: C.9.3.5 Ochrana před povodněmi (str. 21)

☑

záplavová území

– administrativně určená území, která mohou být při výskytu přirozené povodně zaplavena vodou.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 66
PaP: C.9.3.5 Ochrana před povodněmi (str. 22)

☑

území určená k řízeným rozlivům povodní

– pozemky nezbytné pro vzdouvání, popřípadě akumulaci povrchových vod veřejně prospěšnými stavbami na ochranu před povodněmi, k nimž bylo omezeno vlastnické právo dohodou nebo postupem podle § 55a vodního zákona.
Za omezení užívání pozemků a staveb náleží jejich vlastníkům náhrada. V případě potřeby může vodoprávní úřad podat ve veřejném zájmu návrh na vyvlastnění dotčených pozemků a staveb, případně může podat stavebnímu úřadu návrh na vydání opatření o stavební uzávěře.

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 68
PaP: C.9.3.5 Ochrana před povodněmi (str. 22)

☑

povodňová opatření

– jsou:

- přípravná opatření (např. stanovení záplavových území, povodňové plány, povodňové prohlídky),
- opatření prováděná při nebezpečí povodně a za povodně (např. varování při nebezpečí povodně, vyklizení záplavových území, povodňové zabezpečovací práce),
- opatření prováděná po povodni (např. evidenční práce, vyhodnocení povodňové situace a povodňových škod, obnova území po povodni).

Zdroj: zákon č. 254/2001 Sb., § 65
PaP: C.9.3.5 Ochrana před povodněmi (str. 23)

☑

vodní bilance

– výstupy pro rozhodování vodoprávních úřadů a dalších orgánů státní správy, zejména pro stanovení množství vody využitelné k odběru nebo stanovení přípustného znečištění odpadních vod vypouštěných do vod povrchových nebo podzemních v konkrétní lokalitě, pro souhrnné hodnocení stavu povrchových a podzemních vod a podávání zpráv o jejich stavu, pro plánování v oblasti vod a pro další činnosti podle vodního zákona.

Pro účely územního plánování je důležitá zejména vodohospodářská bilance (druhou částí vodní bilance je hydrologická bilance). Vodohospodářská bilance hodnotí dopady lidské činnosti na povrchové a podzemní vody v uvažovaném místě a čase. Zabývá se jak množstvím povrchových a podzemních vod tak kvalitou povrchových a podzemních vod.

Zdroj: vyhláška č. 431/2001 Sb., o obsahu vodní bilance, způsobu jejího sestavení a o údajích pro vodní bilanci
PaP: C.9.3.6 Vodní bilance (str. 24)

Principy a pravidla územního plánování v pojmech

Seznam pojmů obsahuje výklad vybraných pojmů užitých v internetové publikaci Principy a pravidla územního plánování. Pojmy kapitol vztahujících se k funkčním složkám (kapitola C) jsou členěny na témata podle jednotlivých podkapitol C.1 až C.10. Výklad pojmu je proveden v souladu s textem publikace. U každého pojmu je odkaz na příslušnou kapitolu publikace, případně na právní předpis nebo jiný zdroj. Pojmy jsou vloženy do tématu, v němž jsou použity v publikaci.

Abecední seznam pojmů je provázán s příslušným pojmem formou křížového odkazu.

Téma: Veřejná prostranství

Abecední seznam pojmů:

akustický prvek
bezbariérové prostředí
bezbariérové užívání stavby
cyklopruh (vyhrazený jízdní pruh pro cyklisty)
cyklostezka (stezka pro cyklisty, cyklistická stezka)
cyklotrasa
hmatný pás
pasáž
piktogramový koridor
přirozená vodicí linie
sdílení veřejných prostranství (shared spaces)
signální pás
umělá vodicí linie
univerzální design
varovný pás
veřejné prostranství
vodicí linie

veřejné prostranství

– všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

Zdroj: zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecním zřízení), § 34
PaP: C.10.1.2 Legislativní východiska (str. 4)

– plocha vymezená urbanistickými prostředky, tedy především okolní zástavbou. Může být rovněž vymezena zelení (zejména stromy) nebo jinými prostorotvornými prvky a způsoby (vodní plochou,

vodním tokem aj.). Takto vymezený prostor slouží k užívání veřejností a plní většinou více vzájemně souvisejících funkcí.

PaP: C.10.1 Pojem veřejná prostranství (str. 2)

☑

pasáž

– pokračování veřejného venkovního prostoru dovnitř budov případně do zastřešených vnitrobloků. Většinou vytvářejí spojnice (zkratky) mezi významnými obchodními ulicemi a rozšiřují tak prostor pro další plochy občanského vybavení. Jsou určeny výhradně chodcům a jejich výhodou je ochrana chodců před nepřízní počasí.

PaP: C.10.1.3 Druhy veřejných prostranství (str. 12)

☑

univerzální design

– jednoduché a funkční navrhování a řešení prostředí, budov, předmětů, služeb, poskytování informací, která mohou užívat všichni bez ohledu na schopnosti či omezení (původně skandinávského konceptu Design for all).

PaP: C.10.2.1 Současnost (str. 15, 23)

☑

sdílení veřejných prostranství (shared spaces)

– prostor ulice, díky stavebnímu uspořádání, kromě dopravní funkce umožňuje i provozování rozličných sociálních a rekreačních aktivit.

PaP: C.10.2.2 Trendy následujících let (str. 21)

☑

- V praxi jsou často používány pojmy související s **bezbariérovým prostředím**. V kapitole C.10 Veřejná prostranství se bezbariérovému prostředí věnuje zejména podkapitola C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území (str. 39). Následující text uvádí další vybrané pojmy této problematiky, vztahující se k plochám veřejných prostranství, které je užitečné rozlišovat:

bezbariérové prostředí

– přístupné prostředí, umožňující bezpečné a samostatné užívání lidem, kteří v důsledku svého věku, stavu, schopností, omezení či postižení mají na prostředí specifické nároky. Může se jednat o malé děti, seniory, uživatele s berlemi, chodítky, vozíky, s rozměrnými zavazadly, osoby nevidomé nebo slabozraké, neslyšící nebo nedoslýchavé, s psychickými nebo kognitivními problémy, o cizince, osoby po úrazu, s náhle zhoršeným zdravotním stavem atd.

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území – Bezbariérovost (str. 39)

☑

bezbariérové užívání stavby

– užívání staveb osobami pokročilého věku, těhotnými ženami, osobami doprovázejícími dítě v kočárku, dítě do tří let, popřípadě osobami s mentálním postižením nebo osobami s omezenou schopností pohybu nebo orientace.

Zdroj: zákon č. 183/2006 Sb., § 2 odst. 2 písm. e)
vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb

vodicí linie

– součást prostředí nebo stavby sloužící k orientaci nevidomých a slabozrakých osob při pohybu v interiéru i exteriéru. Do průchozího prostoru podél vodicí linie se neumisťují žádné předměty; vodicí linie jsou přirozené vodicí linie a umělé vodicí linie. Přednostně se provádí přirozená vodicí linie.

Zdroj: vyhláška č. 398/2009 Sb., Příloha 1

– spojují orientační body a tím určují směr chůze. Důležité je trvalé zajištění volného průchozího prostoru podél vodicí linie.

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území (str. 42)

přirozená vodicí linie

– přirozená součást prostředí, zejména stěna domu, podezdívka plotu, obrubník trávníku vyšší než 60 mm, zábradlí se zarážkou pro bílou hůl nebo jiné kompaktní prvky dané vyhláškou.

Zdroj: vyhláška č. 398/2009 Sb., Příloha 1
PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území (str. 42)

umělá vodicí linie

– speciálně vytvořená součást stavby sloužící k orientaci osob se zrakovým postižením při pohybu v interiéru nebo exteriéru, zejména při pohybu po nástupišti metra bez přirozené vodicí linie.

Zdroj: vyhláška č. 398/2009 Sb., Příloha 1
PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území (str. 42)

signální pás

– zvláštní forma umělé vodicí linie označující místo odbočení z vodicí linie k orientačně důležitému místu, zejména určuje přístup k přechodu pro chodce, popřípadě k železničnímu přejezdu nebo přechodu a současně určuje směr přecházení, přístup k místu nástupu do vozidel veřejné dopravy nebo přístup ke schodům do podchodu nebo na lávku a určuje okraj obytné a pěší zóny; neurčuje přístup k jednotlivým institucím. Povrch signálního pásu musí mít nezaměnitelnou strukturu a charakter povrchu odlišující se od okolí; musí být vnímatelný bílou holí a nášlapem. Od požadavku na vizuální kontrast lze ustoupit v památkových zónách a rezervacích, v souběhu chodníku a cyklistické stezky nebo pásu pro in-line brusle a při použití barevných vzorů v dlažbě.

Zdroj: vyhláška č. 398/2009 Sb., Příloha 1
PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území (str. 42)

varovný pás

– zvláštní forma umělé vodicí linie ohraničující místo, které je pro osoby se zrakovým postižením trvale nepřístupné nebo nebezpečné, zejména hmatově definuje rozhraní mezi chodníkem a vozovkou v místě sníženého obrubníku, určuje hranici vstupu na železniční přejezd nebo přechod, okraj nástupiště tramvajové zastávky s pojížděným mysem, místo se zákazem vstupu, konec veřejnosti přístupné části nástupiště kolejové dopravy, okraj zpevněné plochy na železnici, sestupný schod zapuštěný do chodníku nebo změnu dopravního režimu na okraji obytné a pěší zóny. Od požadavku na vizuální kontrast lze ustoupit v památkových zónách a rezervacích.

Zdroj: vyhláška č. 398/2009 Sb., Příloha 1

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území (str. 42)

☑

hmatný pás

– zvláštní forma varovného pásu ohraničující místo, které na chodníku s cyklistickou stezkou nebo pásem pro in-line brusle určuje rozhraní mezi vymezeným prostorem pro chodce a cyklisty nebo in-line brusle, musí být vnímatelný bílou holí a nášlapem. Od požadavku na vizuální kontrast lze ustoupit v památkových zónách a rezervacích.

Zdroj: vyhláška č. 398/2009 Sb., Příloha 1

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území (str. 42)

☑

akustický prvek

– buď akustická signalizace pro chodce se znamením "Stůj" či se znamením "Volno" nebo orientační majáček s příslušným trylkem a popřípadě také s hlasovou frází.

Zdroj: vyhláška č. 398/2009 Sb., Příloha 1

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území (str. 42)

☑

V praxi jsou často používány pojmy související s **cyklistickou dopravou**. Následující text uvádí vybrané pojmy této problematiky, vztahující se k plochám veřejných prostranství, které pro podrobnost nejsou v kapitole uvedeny, ale je užitečné je rozlišovat:

cyklostezka (stezka pro cyklisty, cyklistická stezka)

– základní opatření cyklodopravy, zajišťují cyklistům průjezd přidruženým prostorem nebo po samostatné komunikaci, provoz může být společný s chodci nebo oddělený. Začátek a konec stezky pro cyklisty je označen dopravní značkou.

Zdroj: Cach, Tomáš, Česko cyklistické – malá encyklopedie cyklistické infrastruktury, Státní fond dopravní infrastruktury, 2013, dostupné na http://www.sfdi.cz/soubory/obrazky-clanky/poskytovani-prispevku/cyklo-balicek/cb_a2.pdf
zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů (zákon pojem nevymezuje, užívá pojem „stezka pro cyklisty“)

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území – Doprava (str. 32)

☑

cyklotrasa

– směrové značení průjezdu územím. Účelně spojuje místa, mezi nimiž lze předpokládat cyklistickou dopravu či rekreaci, měla by procházet koridorem s kvalitně vyřešenou infrastrukturou pro jízdu na kole. Může být vedena téměř v jakémkoliv dopravním prostředí: po cestě v lese či parku, po cyklostezce, pěší zónou, obytnou zónou, klidnou ulicí, po městské třídě (např. v cyklopruhu) či po silnici spojující jednotlivá sídla. Vyznačena směrovým svislým dopravním nebo turistickým pásovým značením, v městském prostředí může být doplněno i vodorovné značení.

Zdroj: Cach, Tomáš, Česko cyklistické – malá encyklopedie cyklistické infrastruktury, Státní fond dopravní infrastruktury, 2013, dostupné na http://www.sfdi.cz/soubory/obrazky-clanky/poskytovani-prispevku/cyklo-balicek/cb_a2.pdf

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území – Doprava (str. 32)

cyklopruh (vyhrazený jízdní pruh pro cyklisty)

– základní integrační opatření cyklodopravy, nejčastěji na městských třídách a významných ulicích, zvyšují ochranu cyklistů při průjezdu hlavním dopravním prostorem. Vyhrazený jízdní pruh pro cyklisty je vyznačen vodorovným i svislým dopravním značením.

Zdroj: Cach, Tomáš, Česko cyklistické – malá encyklopedie cyklistické infrastruktury, Státní fond dopravní infrastruktury, 2013, dostupné na http://www.sfdi.cz/soubory/obrazky-clanky/poskytovani-prispevku/cyklo-balicek/cb_a2.pdf
zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů (zákon vymezuje pojem „jízdní pruh“)

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území – Doprava (str. 32)

piktogramový koridor

– integrační opatření cyklodopravu, naznačují stopu průjezdu cyklistů, nejčastěji na městských třídách a významných ulicích, zmenšené napomáhají sdílení prostoru a orientaci ve zklidněných oblastech.

Zdroj: Cach, Tomáš, Česko cyklistické – malá encyklopedie cyklistické infrastruktury, Státní fond dopravní infrastruktury, 2013, dostupné na http://www.sfdi.cz/soubory/obrazky-clanky/poskytovani-prispevku/cyklo-balicek/cb_a2.pdf

PaP C.10.3.1 Vazby a problémy vybraných funkčních složek v území – Doprava (str. 32)

Další zdroj: Národní strategie rozvoje cyklistické dopravy České republiky pro léta 2013–2020

Název: **PRINCIPY A PRAVIDLA ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ**

INTERNETOVÁ VERZE 2017

Vydává: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Odbor územního plánování
Staroměstské náměstí 6, 110 15 Praha 1

Ústav územního rozvoje
Jakubské náměstí 3, 602 00 Brno

Vydání: Internetová verze.

Rok vydání: Únor 2017

Počet stran: 1126

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ
Staroměstské nám. 6
110 15 Praha 1
Tel.: +420 224 861 111
www.mmr.cz

ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE
Jakubské nám. 3
602 00 Brno
Tel.: +420 542 423 111
www.uur.cz